

อุปถัมภ์ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑสถานธรานุสรณ์ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

๙๙๙ หมู่ ๙ บ้านหนองกลางดอน ตำบลคลองกู่ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

อุปถัมภ์

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

วัดหนองป่าพง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

อนุสรณ์พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

วัดป่าอัมพโรปัญญาหาราม ในพระสังฆราชูปถัมภ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

อุปถัมภ์ ♦ ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

เลขมาตรฐานหนังสือ : ๙๗๘-๖๑๖-๔๔๕-๕๕๘-๑

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๖๐

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิพุทธสมณูปการแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

.....

สงวนลิขสิทธิ์ : ห้ามคัดลอก ตัดตอน หรือนำไปพิมพ์โดยไม่ได้รับอนุญาต

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์เป็นธรรมบรณการ

โปรดติดต่อขออนุญาต

เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง (ประธานกรรมการจัดการมรดกธรรมฯ)

ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

โทรศัพท์ ๐-๔๕๒๖-๗๕๖๓, ๐-๔๕๒๖-๘๐๘๔

โทรสาร ๐-๔๕๒๖-๘๐๘๔

.....

พิมพ์ที่ : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด

๖๑ ถนนเลียบบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ซ.เพชรเกษม ๖๙

แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ ๐-๒๔๔๔-๓๓๕๑-๙ โทรสาร ๐-๒๔๔๔-๐๐๗๘

E-mail: silpasiamprinting@hotmail.com www.silpasiam.com

คำปรารภ

เรื่องการจัดทำหนังสือมรดกกรรมยอดโอวาทคำสอนของสมณะนักปราชญ์
วิสุทธิเทวา (พระป่า) จัดทำขึ้น ๓๔ องค์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างปี พุทธศักราช
๒๔๖๐-๒๕๕๔ โอวาทกรรมยอดแห่งคำสอนของวิสุทธิบุคคล ท่านแสดงบริสุทธิ
สมบูรณ์ไม่ว่ายุคใดสมัยใด นำผู้สนใจพยายามตั้งใจปฏิบัติตาม ย่อมก้าวล่วงทุกข์ไปได้
สมความปรารถนา คณะปสาทะศรัทธาเห็นควรจัดทำขึ้นสงวนรักษาไว้ เพื่อกุลบุตร
สุดท้ายภายหลังที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม บ้าน
หนองกลางดอน ตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ผู้สนใจกรุณาเข้าไป
ศึกษาได้ตามโอกาส เวลาพอดี

ผู้ฉลาดยึดหลักนักปราชญ์เป็นแบบฉบับพาดำเนินปกครองรักษาตน

คณะปสาทะศรัทธา

ห้ามพิมพ์เพื่อจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

อุปถัมภ์ ♦ ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	๑
- ชีวประวัติ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	๓
- กำเนิดวัดหนองป่าพง	๗๑
- วัตถุธรรม	๙๗
- ความเป็นหลวงพ่อ	๑๐๗
- มุ่งสอนสั่ง	๑๓๒
- คีลของสงฆ์	๑๓๙
- การฝึกสมาธิเจริญภาวนา	๒๓๐
- สมณธรรม	๒๗๔
- สาขาวัดหนองป่าพง	๓๙๑
- หลวงพ่อกับชาวต่างประเทศ	๔๐๓
- สำนักชีวัดหนองป่าพง	๔๓๕
- ฆราวาสธรรม	๔๖๕
- จาริกไปต่างประเทศครั้งแรก	๕๙๗
- จาริกไปต่างประเทศครั้งที่สอง	๖๑๕
- ประวัติการอาพาธ	๖๔๙
- มรณภาพ	๖๗๐

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

อุปถัมภ์

ชีวประวัติและพระธรรมเทศนา

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

ชีวประวัติ

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

ปฐมวัย

หลวงพ่ocha สุภทฺโท เป็นลูกอีสานโดยกำเนิด ท่านเกิดที่จังหวัดอุบลราชธานี เมือง
นักปราชญ์ ในหมู่บ้านเล็กๆ แห่งหนึ่งของอำเภวารินชำราบ ชื่อบ้านก่อ เดิมเรียกว่า
บ้านกันถั่วย เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๑ (แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗
ปีมะเมีย)

ท่านเป็นบุตรคนที่ ๕ ของนายมา และนางพิมพ์ ช่วงโชติ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา
๑๐ คน สมัยที่ยังเป็นเด็ก หลวงพ่อมีรูปร่างสมบูรณ์ อ้วนกลม พุงพลุ้ย คางมน ด้วย
ลักษณะแบบนี้เอง ทำให้เพื่อนๆ ขนานนามท่านว่า “อึ่ง” ปากของท่านกว้างและเขิดขึ้น
เล็กน้อย อย่างที่คนอีสานเรียกว่า ปากแหว หูของท่านไม่เท่ากัน พ่อพุทธ ทูมมารณ์
เพื่อนสนิทที่ชอบพอกับหลวงพ่อดังแต่ด้วยเด็กได้เล่าถึงอุปนิสัยของเสี่ยวชาวา เป็นคน
ช่างพูด และมีลักษณะผู้นำมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่ออยู่กับหมู่เพื่อน ไม่ว่าจะเล่นหรือทำอะไร
ก็ตาม ท่านมักเป็นผู้วางแผนมอบหมายหน้าที่แก่คนอื่นเสมอ โดยปกติท่านเป็นคน
อารมณ์ดี ร่าเริง วันไหนขาดท่าน หมู่เพื่อนจะเจียบเหงา คุยเล่นไม่ค่อยมีรสชาติเหมือน
ที่เคย

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งที่ปรากฏมาตั้งแต่เด็กคือ *ความรักสันติ* ไม่เคยมีใครเห็นท่านมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งเป็นปากเสียงกับใคร โดยเฉพาะการชกต่อยข่มเหงรังแกกับผู้อ่อนแอกว่านั้นยิ่งไม่มีเลย ตรงกันข้าม เมื่อเพื่อนฝูงมีปัญหาขัดใจกัน ท่านจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคลี่คลายให้เรียบร้อยได้ด้วยความสามารถอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว ประกอบกับปกติท่านเป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารี และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนเสมอ เพื่อนๆ ก็เลยเกรงใจ

หลวงพ่อดี

วัยเด็กเป็นวัยที่ชอบเล่นเลียนแบบ โดยเฉพาะเด็กชายชาวบ้านชอบการเล่นที่ทะมัดทะแมง แข็งขัน ใช้กำลัง เช่น เล่นเป็นทหาร หรือตำรวจจับผู้ร้าย เป็นต้น แต่การเล่นเลียนแบบของเด็กชายชาค่อนข้างแปลก หลวงพ่อเคยเล่าถึงตัวท่านเองสมัยเป็นเด็กว่า “ตอนเด็กๆ คิดอยากจะเป็นพระ ก็เลยตั้งตนเป็นสมภารขึ้นมา เอาผ้าขาวม้าห่มเป็นจีวร ถึงเวลาฉันเพล ก็ตีระฆังแก๊งๆ ให้เพื่อนๆ ที่เล่นเป็นโยมอุปัฏฐาก เอาน้ำมาให้ แล้วรับศีลรับพร”

ไฟแรง

หลวงพ่อดีโตขึ้นมาในบรรยากาศอบอุ่นและมั่นคง ครอบครัวของท่านจัดว่ามีฐานะมั่งคั่งครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้าน และมักสงเคราะห์ผู้ยากจนกว่าในยามข้าวยาก หมากแพงอยู่เสมอ ตัวท่านเองเป็นเด็กที่มีกำลังวังชา กระฉับกระเฉง ว่องไว ธาตุไฟแรง กินจุเป็นนิสัย แต่ความที่ท่านเป็นคนขยัน ไม่อยู่นิ่ง จึงสามารถช่วยงานในครอบครัวได้เป็นอย่างดีตั้งแต่อายุน้อย งานหลักที่เด็กชายชาคือหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญมีอยู่ ๒ อย่าง คือ งานเลี้ยงควาย และดูแลไร่ยาสูบ

ตื่นเช้ากินข้าวกินปลาเสร็จแล้ว เด็กชายชาก็เตรียมห่อข้าวแล้วต้อนควายออกจากคอก บ่ายหน้าไปสู่ทุ่งหญ้าป่ารก ยามว่างควายกินหญ้า ก็ออกหาอาหารธรรมชาติ

เช่น กบ เขียด ปลา เห็ด หรือหน่อไม้ สำหรับมือเย็นของครอบครัว ตามแบบชีวิต
ของชาวชนบทภาคอีสานโดยทั่วไป

แต่งงานหนักคืองานในไร่ยาสูบ ซึ่งมีถึง ๔-๕ ไร่ ปีหนึ่งๆ ต้องช่วยรดน้ำพรวนดิน
ดูแลเก็บเกี่ยวจนได้ผลผลิตเป็นยาสูบ ซึ่งใช้แลกเปลี่ยนกับผลิตผลอย่างอื่น เช่น อาหาร
และสิ่งของเครื่องใช้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม แม้จะช่วยงานทางบ้านอย่าง
ทะมัดทะแมงแข็งขัน เมื่ออายุได้ ๙ ขวบ เด็กชายซาก็เริ่มสนใจเรื่องของวัด หลังจาก
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จากโรงเรียนบ้านก้อแล้ว ก็คิดอยากไปเป็นเด็กวัด

เป็นศิษย์วัด

หลายสิบปีต่อมาเมื่อหลวงพ่อก้าวเข้าสู่วัยชราแล้ว มีชาวตะวันตกคณะหนึ่งมาเยี่ยม
วัดหนองป่าพง และกราบเรียนถามถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้หลวงพ่อสนใจเข้าวัดตั้งแต่
เด็ก หลวงพ่อให้คำตอบว่า

“อ้อ ก่อนเป็นพระนี่แหละ คือมันมีนิสัยบ๊จจัยที่กลัวบาป เป็นคนซื่อสัตย์ไม่โกหกใคร
นิสัยตรงไปตรงมาอยู่เสมอ ถึงแม่แบ่งของกันนะ ชอบเอาน้อยกว่าเขา เกรงใจเขา
เป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ มาตลอด เมื่อธรรมชาติอันนี้มันแก่ขึ้นมา มันเกิดความรู้สึกนึกคิดขึ้น
มาว่า **ไปวัด** เราคิดอย่างนี้ ไปถามเพื่อน เขาไม่เคยคิด มันเป็นของมันเอง เรื่องมัน
เป็นผลการกระทำนะ มันเป็นผลของมันเอง เราก็พิจารณาเรื่อย มันก็โตของมันเรื่อย ๆ
มันเป็นเหตุให้ทำอย่างนี้ เป็นเหตุให้คิดอย่างนี้”

อีกโอกาสหนึ่ง ท่านเล่าให้โยมฟังที่เล่นที่จริงว่า ท่านเข้าวัดเพราะซี้เกียจรดน้ำ
ต้นยาสูบ และมีความรู้สึกอึดอัดเอือมระอากับงานทางบ้าน ซึ่งซ้าซากจำเจ ดูไม่มีจุดจบ

“เราเป็นเด็กตัวเล็กๆ ไม่เคยได้สู้รบยากับเขาเลย แต่ตื่นเช้าขึ้นมา เขากลับไล่ให้เรา
ไปรดน้ำต้นยาสูบเป็นร้อยๆ ต้น มันน่าเจ็บใจ...” มีเหตุการณ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเหมือน
เป็นการจุดชนวนให้ความรู้สึกของหลวงพ่อดีใจออกมา และทำให้ท่านเข้าวัดในที่สุด
โยมพี่สาวของท่านได้เล่าไว้

“การไปเป็นศิษย์วัดก็ไม่ใช่เพราะว่าทางบ้านจัดการให้ แต่ท่านปรารถนาของท่านเอง โดยวันหนึ่งท่านช่วยพี่ๆ น้องๆ ตำข้าว แต่ไม่ตั้งใจ พอดีสากตำข้าวหลวม ต้องเอาไม้ไปตอกลิ้ม แต่ท่านไม่ยอมตอก คนอื่นไปตอก บังเอิญทำไม้ถูกท่าน ท่านคงเจ็บเลยโกรธร้องว่า “กูจะไปบวช”

หลังจากนั้นไม่นาน เด็กชายซาได้ขอให้พ่อแม่พาตัวไปฝากเป็นลูกศิษย์วัด พ่อแม่ก็ไม่ขัดข้อง และพาไปอยู่ในความอุปการะของพระอาจารย์ที่วัดบ้านก่อนอก เด็กชายซาจึงมีโอกาสได้เรียนรู้กฎระเบียบและกิจวัตรประจำวันต่างๆ ตามวิสัยเด็กวัดเป็นครั้งแรก และเด็กชายพุ่มก็ได้มาเป็นศิษย์ของพระพร เด็กชายซาจึงมีเลี้ยวฮักมาอยู่เป็นเพื่อนร่วมสำนักด้วย

บรรพชา

หลังจากเข้าวัดไปเป็นเด็กวัด ได้รับการอบรมพอสมควรและมีอายุถึงเกณฑ์บรรพชา ท่านเจ้าอาวาสเห็นว่าเป็นเด็กเรียบร้อย ทั้งขยันหมั่นเพียร รู้จักอุปถัมภ์กรับใช้ครูบาอาจารย์ด้วยดีมาตลอด จึงจัดการให้ได้บรรพชาพร้อมกับเพื่อนๆ อีกหลายคน ที่วัดบ้านก่อน โดยมี พระครูวิจิตรธรรมภาณี (พวง) เจ้าอาวาสวัดมณีวนาราม จ.อุบลราชธานี ในเวลานั้นเป็น พระอุปัชฌาย์ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ขณะนั้นหลวงพ่อยุ่ได้ ๑๓ ปีพอดี

เมื่อบรรพชาแล้ว นอกจากการท่องบทสวดมนต์ต่างๆ สามเณรซาได้เรียนหลักสูตรนักธรรมตรี และเรียนหนังสือพื้นเมืองที่เรียกว่า หนังสือตัวธรรม อย่างเชี่ยวชาญ

ลาสิกขาบท

ระหว่างที่บรรพชาอยู่นั้น สามเณรซาได้อุปถัมภ์กรับใช้ครูบาอาจารย์รูปหนึ่งคือ ท่านอาจารย์ลิ่ง จนได้รับความรักใคร่เอ็นดูจากท่านเป็นพิเศษ พระอาจารย์ลิ่งได้เป็นธุระในการอบรมสั่งสอน และเอาใจใส่ดูแลการศึกษาเล่าเรียนของสามเณรอย่างใกล้ชิด

เป็นเหตุให้ได้รู้จักกับครอบครัวของลูกศิษย์ด้วย เมื่อมีโอกาสว่าง พระอาจารย์ล้งก็มักชวนสามเณรกลับไปเยี่ยมบ้านและไปบอยขึ้นทุกที่ บางทีก็อยู่จนดึกจึงกลับวัด ในระยะหลังๆ พระอาจารย์ล้งก็ปรารภเรื่องทางโลกบ่อยๆ จนกระทั่งวันหนึ่งก็ได้ชักชวนให้ลูกศิษย์ลาสิกขาบทไปด้วยกัน จิตใจของสามเณรน้อยก็หวั่นไหว เพราะศรัทธาในพระศาสนายังไม่หนักแน่นมั่นคงพอที่จะอยู่ต่อได้ถ้าอาจารย์จากไป เมื่อถูกครูบาอาจารย์ชวนบ่อยๆ ก็เลยลาสิกขาตามไปในที่สุด ตอนนั้นอายุได้ ๑๖ ปี

ต่อมาไม่นาน ทิดล้งก็ได้มาสู่ขอนางสาวสา โชติช่วง พี่สาวของเชียงซาไปเป็นภรรยา แต่ก็อยู่กินกันได้ไม่นาน

สองเกลอกลัวผี

เมื่อลาสิกขาบทกลับมาอยู่บ้านแล้ว เชียงซาก็ได้เป็นกำลังสำคัญของครอบครัวในกิจการงานต่างๆ โดยเฉพาะการทำงานซึ่งเป็นอาชีพหลักของครอบครัว ทำให้บิดามารดาได้รับความสุขสบายขึ้นพอสมควร อย่างไรก็ตาม เชียงซาก็รู้สึกอยู่บ่อยๆ ว่า *ชีวิตคฤหัสถ์นั้นไร้แก่นสาร* ดังที่ท่านเคยเล่าความรู้สึกของตนเองในตอนนั้นให้ลูกศิษย์ฟังในภายหลังว่า

“เบื่อ ไม่อยากอยู่กับพ่อแม่ คิดไปก็เบื่อ คิดอยากไปคนเดียวเรื่อยๆ ไม่รู้จะไปทางไหน มันเป็นอยู่อย่างนั้นหลายปีเหมือนกัน ชอบคิดในใจ เบื่อ มันเบื่ออะไรก็ไม่รู้ มันอยากจะไปไหนๆ คนเดียว อันนี้เป็นอยู่ระยะหนึ่งถึงได้มาบวช นี่มันเป็นนิสัย แต่ว่าเราก็ไม่รู้มัน แต่ว่าอาการมันเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดมา...” แต่เมื่อยังไม่เห็นทางออก เชียงซาก็พยายามคิดเรื่องอื่นที่สนุกสนาน เช่น การเที่ยวเตร่กับเพื่อนฝูง เพื่อกลบเกลื่อนความเบื่อหน่ายนั้นเสีย

เพื่อนเที่ยวในวัยหนุ่มของเชียงซา ก็คือ เชียงพุ่ม ทุมमारณ พี่นเล่นในวัยเด็กนั่นเอง ทั้งสองชวนกันไปเที่ยวสนุกสนานกับเพื่อนตามประสาหนุ่มชาวบ้านทั่วๆ ไป บางทีก็ชวนกันไปจับสาวบ้าน ไกลบ้าง บ้านใกล้บ้าง ตอนนั้นเพื่อนๆ ได้เห็นความมอดทน

ของหลวงปู่แล้ว บางทีไปเที่ยวงานบ้านอื่น เดินไปเดินกลับถึง ๓๐ กิโลเมตร เพื่อนอยากหยุดพักระหว่างทางบ้าง แต่ท่านไม่ยอมหยุดเลย ต้องไปให้ถึงบ้านก่อน

เซียงซาเป็นคนบ้านกันถั่วย ส่วนเซียงพุฒอยู่บ้านก๋อใน ทั้งสองหมู่บ้านห่างกันประมาณ ๑ กิโลเมตร การไปมาหาสู่กันต้องเดินผ่านป่าดอนเจ้าปู่ ซึ่งเป็นที่หวาดกลัวของชาวบ้านแถบนั้น ฉะนั้น วันไหนไปเที่ยวด้วยกันแล้วกลับดึก ทั้งสองจะต้องนอนค้างที่บ้านของคนใดคนหนึ่ง เนื่องจากต่างคนต่างก็กลัวผีขนาดหนัก ไม่มีใครกล้าเดินกลับคนเดียว

พบรัก

ถึงแม้ว่านายพุฒได้พานายซาไปเที่ยวจับสาวในหมู่บ้านทั้งใกล้และไกลมาแล้วหลายแห่ง แต่ในที่สุดนายซาก็มีความสัมพันธ์รักกับนางสาวจ๋าย ซึ่งเป็นลูกติดแม่เลี้ยงของนายพุฒ ส่วนนายพุฒเป็นลูกติดทางพ่อและอาศัยอยู่บ้านของตา ซึ่งอยู่ใกล้กันกับบ้านของนางสาวจ๋าย เรื่องรักของนายซาและนางสาวจ๋ายนี้ ทุกคนในครอบครัวของนายพุฒก็รู้ดี และไม่มีใครรังเกียจ โดยเฉพาะพ่อแม่ของสาวนั้นมีความพอใจรักใคร่นายซาเสมือนบุตรของตนเอง เพราะเห็นว่าเป็นคนหนุ่มที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อม ทั้งโดยส่วนตัวและฐานะทางครอบครัว พ่อแม่สาวถึงกับกีดกันหนุ่มอื่นขนาดไม่ยอมให้ขึ้นบันไดบ้านเลยทีเดียว

สองหนุ่มสาวได้ให้สัญญาต่อกันไว้ว่า จะรอจนกว่านายซาผ่านพ้นการเกณฑ์ทหารแล้วบวชทดแทนคุณบิดามารดาสัก ๑ พรรษาเสียก่อน หลังจากนั้นเมื่อทุกอย่างพร้อมก็จะแต่งงานกันทันที เวลานั้นนายซามีอายุได้ ๑๙ ปี ส่วนสาวเจ้าอายุเพียง ๑๗ ปี

เสียดรักเพราะนา

ย่างเข้าฤดูฝน ทุกบ้านต่างขมิ้นขม้นจัดเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา นายซาก็เช่นเดียวกัน ได้จัดสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ บรรทุกเกวียน เคลื่อนย้ายออกไปสู่

กระท่อมกลางนา แล้วกึ่งวันอยู่กับการเตรียมงาน มีการจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ เช่น คราด ไม้ แอก จอบ ไร่ให้พร้อม รอกการปักดำ ทำนา

ส่วนที่บ้านของนายพุ่มและนางสาวจ่าย บิดามารดาของทั้งสองปรึกษาหารือกันในเรื่องการทำนา ซึ่งกำลังเป็นปัญหาเพราะขาดแรงงานสำคัญ ทั้งสามมีภรรยาเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะให้นางสาวจ่ายแต่งงานมีคู่ครองเสีย จะได้มีสามีมาช่วยทำนา แต่ก็มองไม่เห็นว่าจะให้แต่งงานให้กับใคร นายชาติที่หมายปองอยู่นั้นแล้ว ก็ยังไม่พร้อมสักที คงต้องรออีกหลายปี ในที่สุด ฝ่ายสามีจึงโพล่งออกมาว่า “ให้แต่งงานกับไอ้พุ่มลูกชายของเรานี่แหละ” ด้วยเหตุผลและความเหมาะสม คือทั้งสองหนุ่มสาวรู้จักสนิทสนมกันดีอยู่แล้วเหมือนพี่น้อง แต่ไม่ได้ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ประกอบกับเหตุผลทางเศรษฐกิจด้วย เข้าทำนอง “เรือล่มในหนอง ทองจะไปไหน” ส่วนนายพุ่มและนางสาวจ่าย แม้จะรู้สึกกระอักกระอ่วนเพราะมีความรู้สึกต่อกันเหมือนพี่น้องจริงๆ แต่ก็ไม่กล้าปฏิเสธหรือขัดขืนความประสงค์ของพ่อแม่ได้

ไม่ยอมเสียเพื่อน

หลายปีต่อมา หลวงพ่อได้พูดถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจขณะที่ท่านได้ทราบข่าวซึ่งไม่เคยคาดคิดว่าจะมีขึ้นได้ให้ลูกศิษย์ฟัง

“เมื่อตอนที่ผมอายุ ๑๘ ผมชอบผู้หญิงคนหนึ่ง เขาก็คงชอบผมเหมือนกัน ชอบกันไปก็ชอบกันมาตามแบบฉบับชาวบ้าน ผมหลงรักเขาจนติดลึก ภาษาชาวบ้านก็ว่าจะเอาเป็นเมียนั่นแหละ ผมฝันว่าจะมีเขามาอยู่ข้างเคียงช่วยกันทำไร่ทำนา หากินกันไปตามประสาโลก อยู่มาวันหนึ่ง ผมกลับจากนา สวนทางกับเพื่อนรัก เขาบอกผมว่า **ซา...ฮีนางเราเอาแล้วนะ** ผมฟังแล้วตัวชาไปหมด ซึมไปหลายชั่วโมง นึกถึงคำหมอดูว่าผมจะไม่มีเมีย แต่มีลูกเยอะ ตอนนั้นผมก็สงสัยว่าจะเป็นไปได้อย่างไร”

แต่ในที่สุด นายชาติก็ทำได้ ไม่โกรธแค้นเพื่อน เพราะรู้ว่าเขาไม่มีเจตนาจะหักหลังท่าน หากจำใจปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่ แต่ความผิดหวังครั้งนี้ เป็นบทเรียน

เรื่องความไม่แน่นอนที่ถึงใจ กลายเป็นคำที่ท่านใช้บ่อยที่สุดในการอบรมลูกศิษย์ลูกหาของท่านในเวลาต่อมา

นายชายรักษาความสัมพันธ์ฉันเพื่อนที่ดีกับนายพุทธเสมอ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่สำหรับแม่จ่ายนั้นตรงกันข้าม หลวงพ่อเล่าว่า ท่านต้องระวังตัวมาก แม้เมื่อบวชแล้ว ถ้าเห็นแม่จ่ายมา ท่านต้องรีบหลบเข้าป่าไป

เจ็ดปีแรกที่บวช หลวงพ่อยอมรับว่าท่านยังตัดอาลัยในแม่จ่ายไม่ขาดเลย จนออกธุดงค์เจริญกรรมฐานแล้วนั้นแหละ ความรู้สึกจึงค่อยจางหายไป เมื่อท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงแล้ว ระหว่างการอบรมพระเถรในเรื่องโทษของกาม หลวงพ่อก็มักพูดถึงพ่อพุทธในฐานะคนที่มีบุญคุณต่อท่านมาก “ถ้าเขาไม่แต่งงานกับแม่จ่าย ผมคงไม่ได้บวช” ท่านว่าอย่างนั้น แต่เมื่อเราดูบารมีอันเต็มเปี่ยมของหลวงพ่อแล้ว ก็สันนิษฐานได้ว่า ถ้าอุปสรรคนี้ไม่เกิดขึ้นก็คงจะมีอย่างอื่น เพราะชีวิตของท่านค่อยๆ ก้าวเข้าไปสู่ความร่มเย็นของพระธรรมอย่างไม่มียิ่งใดขวางกั้นได้

หวุดหวิด

ในชีวิตแห่งการประพฤติปฏิบัติของหลวงพ่อ มารร้ายที่คุกคามและทำลายพรหมจรรย์ของท่าน ทำให้ต้องต่อสู้ขับเคี่ยวกันอยู่หลายปีกว่าจะเอาชนะได้ ก็คือ *กามราคะ* หรือความต้องการทางเพศ สมัยยังหนุ่มก่อนที่จะได้อุปสมบท ก็เคยมีเหตุการณ์ซึ่งทำให้ท่านต้องต่อสู้ และเอาชนะกามราคะเสมือนเป็นการชิมलग ก่อนที่ท่านจะได้พบกับ การต่อสู้อันหนักหน่วงและยืดเยื้อในเพศบรรพชิตภายหลัง เรื่องมีอยู่ว่า

สมัยที่บวชเป็นสามเณรอยู่นั้น ท่านได้รู้จักคุ้นเคยกับรุ่นพี่คนหนึ่งซึ่งบวชเป็นพระแม่เมื่อสึกหาลาเพศออกมาแล้ว ก็ยังคงไปมาหาสู่กันด้วยความรักและนับถือเสมือนพี่น้องเสมอมา ต่อมาเพื่อนรุ่นพี่คนนั้นเกิดป่วยหนักและถึงแก่กรรมลง นายชาก็ไปช่วยงานศพตั้งแต่วันแรกจนกระทั่งพิธีเผาศพผ่านไป เพื่อนๆ ที่ไปช่วยงานพากันกลับหมด เหลือนายชาติสนิทสนมคุ้นเคยกับครอบครัวนี้มาก มีความเป็นห่วงว่าภรรยา

และลูกๆ ของผู้ตายจะรู้สึกว่าเขา จึงได้พักค้างคืนอยู่เป็นเพื่อนก่อน ถึงเวลาเข้านอน ภรรยาและลูกๆ ของผู้ตายก็นอนในห้อง ส่วนนายซาเขาจัดให้นอนคนเดียวที่ชานบ้าน คั้นแรกผ่านไปโดยไม่มีอะไรเกิดขึ้น แต่คืนที่สองตกดีก็ ภรรยาของผู้ตายก็แอบมานอน อยู่ข้างๆ พร้อมทั้งจับมือของนายซาไปลูบไล้เรือนร่างของนาง แต่นายซาก็แก้งทำเป็น นอนหลับเหมือนไม่รับรู้อะไร เมื่อนางเห็นว่าจะไม่ได้รับการตอบสนอง ก็ลุกเดินกลับ เข้าไปในห้องนอนอย่างเดิม คืนนั้นจิตใจของนายซาคงปั่นป่วนและสับสน แต่อย่างไร ก็ตามก็นับเป็นการเอาชนะภรรยาครั้งแรกในชีวิต ขณะด้วยความอดทน เพราะความ เคารพเพื่อนที่เพิ่งสิ้นบุญ เพราะความสำนึกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมมีพลังมากกว่า กิเลส ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีจึงได้ตั้งมั่นเป็นที่พึ่งของนายซาในขณะนั้น

จากเหตุการณ์ครั้งนี้จะเห็นคุณธรรมคือ *ความอดทน* และ *ความละเอียดอ่อน* ของนายซา ซึ่งกลายเป็นคุณธรรมเด่นของท่านในเวลาต่อมาเมื่อครองเพศบรรพชิต ความรู้สึกสลดสังเวชที่เกิดขึ้นจากการได้สัมผัสความจริงของโลกมายาแห่งฆราวาสวิสัย เป็นครั้งแรกนี้ ได้กระตุ้นความคิดบางอย่างที่ก่อตัวอยู่ลึกๆ ภายในจิตใจของท่านให้ ค่อยๆ เจริญงอกงามขึ้นมา เป็นความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะออกบวชเพื่อหาทางหลุดพ้น ให้ได้

อุปสมบท

เมื่ออายุครบ ๒๑ ปี และทราบว่าจะไม่ต้องเข้ารับราชการทหาร นายซาก็ตัดสินใจ ออกบวชด้วยความชื่นชมยินดีของพ่อแม่ กำหนดการอุปสมบทมีขึ้นในวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๘๒ เวลา ๑๓.๕๕ น. ที่พัทธสีมาวัดก่อใน ตำบลธาตุ อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี

โดยมี ท่านพระครูอินทรสารคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์
พระครูวิรุฬห์สุตการ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
พระอธิการสวน เป็นพระอนุสาวนาจารย์
ได้รับฉายาว่า **สุภทโท** (ผู้เจริญด้วยดี)

เมื่อบวชแล้วได้จำพรรษาที่วัดก่อนนอก ๒ พรรษา ระหว่างนั้นได้ศึกษาปริยัติธรรม และสอบนักธรรมชั้นตรีได้ด้วย หลายปีต่อมาหลวงพ่อก็ได้พูดถึงความรู้ลึกลับต่อนบวชใหม่ ให้ลูกศิษย์ลูกหาฟังว่า

“ตอนผมบวชครั้งแรกไม่ได้ฝึกฝนหรอก แต่ว่ามันมีศรัทธา จะเป็นเพราะกำเนิด ก็ไม่รู้ พระเถรที่บวชพร้อมๆ กัน ออกพรรษาแล้วลึกลับ เรามองเห็นว่า เอ ไฉ่พวกนี้ ยังไงกันหน้อ แต่เราไม่กล้าพูดกับเขา เพราะเรายังไม่ไว้ใจความรู้ลึกลับของเรา มันตื่นเต้น แต่ภายในจิตใจของเราก็มั่นใจมาก บวชมันบวชยาก ลึกลับมันลึกลับง่าย นี่บุญน้อย ไม่มีบุญมาก เห็นทางโลกมีประโยชน์มากกว่าทางธรรมะ นี่เราก็มองไป แต่เราไม่พูด เรามองดูแต่ในจิตของตัวเอง

เห็นเพื่อนภิกษุที่บวชพร้อมๆ กัน ลึกลับไปเรื่อยๆ บางทีก็เอาเครื่องแต่งตัวมาใส่ เข้ามาเดิน เราเห็นมันเป็นบ้าหมดทุกกระเบียดเลย แต่เขามั่นดี สวย ลึกลับแล้วจะต้องไปทำอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็มาเห็นอยู่ในใจของเรา ไม่กล้าพูดให้เพื่อนฟังว่า คิดอย่างนั้น มันผิด ก็ไม่กล้าพูด เพราะว่าตัวเรายังเป็นของไม่แน่นอนอยู่ ว่าศรัทธาของเรานี้มันจะ ยั่งยืนยาวไปถึงขนาดไหน อะไรๆ ก็ยังไม่กล้าพูดกับใครเลย พิจารณาแต่ในจิตของตน เรื่อยๆ

พอเพื่อนลึกลับไปแล้วก็ทอดอาลัย ไม่มีใครอยู่แล้วนะ ชักเอาหนังสือปาฏิโมกข์มาดู เลยท่องปาฏิโมกข์สบาย ไม่มีใครมาล้อเลียนเล่นอะไรต่อไป ตั้งใจเลย แต่ก็ยังไม่พูดว่าอะไร เพราะเห็นว่าการปฏิบัติตั้งแต่นี้ไปถึงชีวิตจะหาไม่ บางทีก็อายุ ๗๐ ปีก็มี ๘๐ ปีก็มี จะพยายามปฏิบัติให้มันมีความหนักคิดเสมอ ไม่ให้คลายความเพียร ไม่ให้คลายศรัทธา จะให้มันสม่ำเสมอ อย่างนี้มันยากนัก จึงไม่กล้าพูด

คนที่มาบวชก็บวชไป ที่ลึกลับก็ลึกลับไป เราดูมาเรื่อยๆ อยู่ไปก็ไม่ว่า จะลึกลับก็ไม่ว่า ดูเพื่อน เขาไป แต่ความรู้ลึกลับภายในจิตใจของเราว่า ไฉ่พวกนี้มันไม่เห็นชัด”

อย่างไรก็ตาม ธรรมดาพระบวชใหม่ก็มักมีปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่อง อาหารการขบฉัน หลวงพ่อก็เช่นเดียวกัน ท่านได้เล่าความลำบากของท่านในเรื่องนี้ ให้ฟังว่า

“ไม่ใช่ไม่ทุกข์นะขณะปฏิบัตินี้ มันต้องทุกข์ ยิ่งพรรษาหนึ่งพรรษาสองนี้แหละยิ่งทุกข์ พระหนุ่มเณรน้อยยิ่งทุกข์มาก ผมนี่มันเคยทุกข์มามาก ทุกข์กับอาหารการกินนี่ก็ยิ่งทุกข์ ก็เราอายุ ๒๐ ปี มาบวช มันกำลังกินกำลังนอนจะว่าอย่างไรกับมันล่ะ บางครั้งก็นั่งเงิบคิดถึงแต่ของกินของอยาก อยากกินตำกัวยี่ตานิ อยากกินตำส้มมะละกอทุกอย่างนั้นแหละ น้ำลายอย่างนี้ไหลยี่ด นี่แหละได้ทรมาณมัน ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่ใช่ของง่ายนะ”

ออกศึกษาต่างถิ่น

บ่ ออกจากบ้าน บ่ ฮู้ห่อมทางเที่ยว บ่ เฮียนวิชาห่อนลิมี่ความฮู้
(ไม่ออกจากบ้าน ก็ไม่รู้จักทางเดิน ไม่เรียนวิชา ก็ไม่มีความรู้)

ภาษิตอีสานบพนี้ พระชาจำได้ดี ประกอบกับได้พิจารณาเห็นว่า ครูบาอาจารย์ในท้องถิ่นที่ชำนาญในการสอนไม่ค่อยมี หลังจากสอบนักธรรมตรีได้แล้ว พระชาจึงตัดสินใจไปแสวงหาความรู้ในต่างถิ่น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ จึงได้ย้ายออกจากวัดก่อนออกไปพำนักยังวัดสวนสวรรค์ อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งในสมัยนั้นยังเรียกว่า วัดแห่ เพราะมีดินลูกรัง (หินแห่) เป็นจำนวนมากในละแวกนั้น แต่เนื่องจากวัดนี้ยังไม่มีสำนักเรียน พระชาจึงต้องไปเรียนหนังสือที่สำนักเรียนวัดโพธิ์ตาก ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากวัดสวนสวรรค์เท่าใดนัก เลิกเรียนแล้วก็เดินทางกลับมาพักที่วัดสวนสวรรค์ที่พักมีกุฏิอยู่ ๒ หลัง และศาลาโรงธรรม ๑ หลัง มีภิกษุ สามเณร และศิษย์วัดพักเต็มไปหมด ภายในศาลาโรงธรรม บางครั้งก็มีพวกทหารเข้ามาขอพักอาศัยด้วย เพราะสมัยนั้นกำลังอยู่ในระหว่างสงครามมหาเอเซียบูรพา อาหารการขบฉันไม่ค่อยสมบูรณ์ เพราะมีภิกษุสามเณรอยู่กันเป็นจำนวนมาก แม้จะอาศัยอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตด้วยก็ไม่เพียงพอ หมูบ้านที่อาศัยบิณฑบาตได้ก็มีไม่กี่บ้าน ส่วนน้ำดื่มน้ำใช้ตักจากบ่อ ซึ่งอยู่ห่างจากเขตวัดออกไปประมาณ ๑ กิโลเมตร น้ำอาบน้ำสรงอาศัยแม่น้ำมูล ซึ่งทำน้ำอยู่ห่างจากวัดไม่มากนัก

ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากศึกษาปริยัติธรรมที่วัดนี้เป็นเวลา ๑ พรรษาแล้ว ก็ยังไม่เป็นที่พอใจนัก จึงเดินทางจากวัดสวนสวรรค์ อำเภอพิบูลย์มังสาหาร มุ่งสู่สำนักเรียนวัดบ้านหนองหลัก ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมี พระครูอรุณธรรมวิจารณ์ เป็นเจ้าอาวาส แต่ขณะที่ไปอยู่เป็นฤดูแล้ง อาหารการบิณฑบาตเดือดร้อนเพื่อนที่ไปด้วยเกิดไม่ชอบใจ รมเจ้าให้พาไปอยู่สำนักอื่น ทั้งๆ ที่ตัวท่านก็ชอบอรรถาจารย์ของอาจารย์ที่วัดหนองหลัก แต่ไม่อยากจะใจเพื่อน จึงได้เดินทางไปอยู่กับท่านมหาแจ้งที่สำนักเรียนวัดบ้านเค็งใหญ่ อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ได้จำพรรษาศึกษานักธรรมชั้นโทและบาลีไวยากรณ์ พอถึงปลายปี ทราบผลการสอบว่า สอบนักธรรมชั้นโทได้ เมื่อเห็นว่าพักอยู่ที่นั่นเป็นเวลาอันสมควรในปี พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงได้กลับไปอยู่กับท่านพระครูอรุณธรรมวิจารณ์ วัดบ้านหนองหลัก ตำบลเหล่าบก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ตามเดิม

ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นปีที่พระเจ้าผู้เมตตาความสนใจ และความอุตสาหะพยายามให้การศึกษาย่างเต็มที่ ได้ตั้งใจศึกษานักธรรมชั้นเอกและเรียนไวยากรณ์ซ้ำอีกครั้งที่สำนักของท่านพระครูอรุณธรรมวิจารณ์ แห่งวัดบ้านหนองหลัก เพราะมีความพอใจในการเรียนการสอนของสำนักเรียนแห่งนี้เป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ตั้งความหวังไว้อย่างเต็มที่ว่า ผลของการสอบปลายปีคงจะเป็นที่น่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ลืมไปสนิทว่าอนิจจัง นั้น ยังทำหน้าที่ของมันอยู่ตลอดเวลาอย่างเงียบๆ และพร้อมที่จะแสดงตัวทุกเมื่อ

หลังจากออกพรรษา ปวารณาและกราบนกฐินผ่านไป พระชาได้รับข่าวจากทางบ้านว่าโยมบิดาป่วยหนัก ทำให้เกิดความลังเลใจพะว่วพะวงทั้งห่วงการศึกษา ทั้งห่วงโยมบิดา แต่ก็คิดได้ว่า โยมบิดานั้นเป็นผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือ ควรที่เราจะตอบแทนพระคุณท่านตามฐานะที่จะพึงกระทำได้ ส่วนเรื่องการเรียน หากเราไม่ตายเสียก่อนคงจะมีโอกาสได้ร่ำเรียนอีกตามปรารถนา

ในที่สุด ท่านจึงตัดสินใจทิ้งตำรับตำราและการสอบนักธรรมไว้เบื้องหลัง รีบรุดกลับบ้านเพื่อเยี่ยมดูอาการป่วย และช่วยในการรักษาพยาบาลโยมบิดาจนสุดความสามารถ แต่ก็ได้พบว่าอาการของคนป่วยมีแต่ทรุดอย่างน่าวิตก

คำขอสุดท้ายของพ่อ

นับตั้งแต่ลูกชายได้อุปสมบทแล้ว พ่อมาภูมิใจในตัวพระลูกชายยิ่งนัก ด้วยสังเกตเห็นว่ามีความเอาใจใส่ต่อการบวชเรียนเป็นอย่างดี

เมื่อไรก็ตามที่พระชามีโอกาสได้พบปะเยี่ยมเยียนโยมบิดามารดา โยมบิดามักปรารภเรื่องความเป็นอยู่ในเพศสมณะกับพระลูกชายเสมอ และได้ขอร้องด้วยความเป็นห่วงว่า

“อย่าลาสิกขานะ อยู่เป็นพระอย่างนี้แหละดี สึกออกมามันยุ่งยากลำบากหาความสบายไม่ได้”

ซึ่งทุกครั้งท่านก็ได้แต่นิ่ง มิได้โต้ตอบประการใด แต่ในครั้งนี่ ต่อหน้าโยมบิดาที่กำลังป่วยหนัก และได้ออกคำสั่งเกมขอร้องอีกครั้ง ซึ่งเป็นครั้งสุดท้าย ท่านจึงได้ให้คำตอบที่ทำให้โยมบิดาพอใจมากกว่า “ไม่สึกหรอก จะสึกไปทำไม”

นอกจากความห่วงกังวลว่าพระลูกชายจะลาสิกขาแล้ว โยมบิดาก็ยังห่วงอนาคตในการศึกษานักธรรมของท่านมากกว่าที่จะคำนึงถึงอาการเจ็บป่วยในชั้นวิกฤตของตัวเองเสียอีก เมื่อทราบว่าเหลือเวลาอีก ๔-๕ วันจะถึงวันสอบ ก็เตือนให้พระลูกชายกลับวัด เพื่อจะได้ไม่เสียโอกาสในการสอบ แต่หลังจากพระชามีได้พิจารณาอาการของโยมบิดาแล้ว ก็ได้ตัดสินใจอยู่กับผู้บังเกิดเกล้าจนถึงวาระสุดท้าย รวมเวลาได้ ๑๓ วันที่ท่านได้กลับบ้าน และเป็นฐานะในการดูแลเฝ้ารักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ จนกระทั่งโยมบิดาถึงแก่กรรมในที่สุด

ปลงธรรมสังเวช

ระหว่างที่ได้เฝ้าดูแลรักษาพยาบาลโยมบิดาที่ป่วยหนัก กระทั่งถึงแก่กรรมนั้น หลวงพ่อได้พิจารณาถึงธาตุกรรมฐาน พิจารณาดูอาการที่สังขารทั้งมวลเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมสลายไป เกิดความสังเวชใจว่า *อันชีวิตย่อมสิ้นสุดลงแค่นี้หรือ จะยากดีมีเงิน*

ก็พากันเดินหนีไปหาความตายซึ่งเป็นปลายทางของชีวิต ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสมบัติสากลที่ทุกคนจะต้องเผชิญ จะยอมรับหรือไม่ ก็ไม่เห็นหนีพ้นสักราย

เมื่องานเผาศพโยมบิดาเสร็จสิ้นลงไปแล้ว หลวงพ่อก็เดินทางกลับสำนักวัดบ้านหนองหลัก เพื่อศึกษาเล่าเรียนต่อ แต่บางวันบางโอกาสเมื่อได้ระลึกถึงภาพของโยมบิดาที่นอนป่วยร่างซูบผอมอ่อนเพลีย นึกถึงคำสั่งของโยมบิดาและนึกถึงภาพที่ท่านสิ้นใจไปต่อหน้า ยิ่งทำให้เกิดความสลดสังเวชใจ ความรู้สึกเหล่านี้ปรากฏขึ้นเป็นระยะๆ ทำให้ท่านมั่นใจและปักใจแน่วแน่ว่า ชีวิตนี้จะต้องอุทิศให้กับการประพฤติปฏิบัติเพื่อพาตัวเองให้พ้นทุกข์ในชาตินี้ให้ได้ จนถึงกับตั้งสัตย์อธิษฐานกับตัวเองว่า

“เอาละ ชาตินี้เราจะมอบกายอันนี้ ใจอันนี้ ให้มันตายไปชาติหนึ่ง จะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการเลย จะทำให้มันรู้จักในชาตินี้ ถ้าไม่รู้จักก็ลำบากอีก จะปล่อยวางมันเสียทุกอย่าง จะพยายามทำ ถึงแม้ว่ามันจะทุกข์ มันจะลำบากขนาดไหน ก็ต้องทำชีวิตในชาตินี้ให้เหมือนวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเท่านั้น ทั้งมัน จะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จะทำตามธรรมะให้มันรู้ ทำไมมันยุ่งยากนัก วัฏสงสารนี้...”

ปีนั้น ท่านได้เริ่มแปลหนังสือธรรมบทอันเป็นหลักสูตรเปรียญ ๓ ในสมัยนั้นด้วย และได้เริ่มฝึกสมาธิ แต่เริ่มต้นก็ไม่ค่อยราบรื่นนัก ดังที่หลวงพ่อบรรณากับลูกศิษย์ว่า

“ภาวนาปีแรกไม่ได้อะไร มีแต่ภาวนาของอยากของกินร่วนวายไปหมด แย่มาก เหลือเกิน บางครั้งนั่งอยู่เหมือนได้กินกล้วยจริงๆ รู้สึกเหมือนหกกกล้วยเข้าปากอยู่อย่างนั้น มันเป็นของมันเอง เหล่านี้มีแต่เรื่องการปฏิบัติทั้งนั้น แต่ว่าอย่าไปกลัวมัน มันเป็นมาหลายภพหลายชาติแล้ว เราได้มาฝึกมาหัด ทุกอย่างแสนยากแสนลำบาก”

คืนวันหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ นั้น โยมแม่พิมพ์ได้ฝันไปว่า ฟันหลุดออกมา ๒ ซี่ รู้สึกเสียใจและเสียตายมาก แต่ทันใดนั้นมีคนมาบอกว่า “ไม่เป็นไร ฟันธรรมดาหลุดออกก็ช่างมัน จะเอาฟันทองคำมาใส่ให้ใหม่” เมื่อรู้สึกตัวขึ้นก็มีความสงสัยในความฝันนั้น อยู่ต่อมาปรากฏว่ามีต้นโพธิ์เกิดขึ้นข้างหลักปักราวบันไดบ้าน ต้นโพธิ์นั้นเจริญเติบโตเร็วผิดปกติ ด้วยความแปลกใจระคนกับความดีใจและความสงสัย จึงได้เล่าให้

ท่านพระครูฯ ที่วัดพัง ท่านพระครูฯ ได้บอกโยมแม่พิมพ์ว่า “นับเป็นบุญของโยมที่มี ต้นไม้ชนิดนี้มาเกิดขึ้น เป็นต้นไม้พันธุ์เดียวกับที่พระพุทธองค์อาศัยนั่งตรัสรู้ แต่ ต้นโพธิ์ไม่ควรอยู่ที่บ้าน จะไม่เหมาะสม ควรนำไปปลูกไว้ที่วัด อันเป็นที่สักการบูชา จะเหมาะสมกว่า”

โยมแม่พิมพ์จึงสั่งให้ลูกชายคนเล็กคือ นายบรรพต ช่วงโชติ กับชาวบ้าน นำต้นโพธิ์ ไปปลูกไว้ที่วัดใหม่ทองสว่าง

เข้มทิศเปลี่ยนทาง

ในระหว่างพรรษา ปี พ.ศ. ๒๔๘๗ นั้น หลังจากแปลหนังสือธรรมบทไปหลายเล่ม แล้ว หลวงพ่อได้นึกเปรียบเทียบการประพฤติปฏิบัติของตนกับภิกษุในครั้งพุทธกาล รู้สึกว่าช่างห่างไกลกันลิบลับ เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย จิตใจจึงเริ่มเบื่อหน่ายต่อการ ศึกษา คิดว่าคงไม่ใช่ทางพันธุกรรม และพระพุทธองค์คงจะไม่มีพุทธประสงค์ให้บวชมา เพื่อเรียนอย่างเดียว จึงอยากศึกษาทางปฏิบัติดูบ้าง เพื่อจะได้ทราบว่ามีความแตกต่างกันเพียงใด แต่ยังไม่เห็นครูบาอาจารย์ผู้พอจะเป็นที่พึ่งได้ จึงตัดสินใจกลับมายัง วัดก่อนอก

ฤดูแล้งปี พ.ศ. ๒๔๘๘ หลวงพ่อได้ทราบข่าวว่ามีครูบาอาจารย์ทางอำเภอเดชอุดม ที่สอนการปฏิบัติกรรมฐาน ท่านจึงเดินทางไปศึกษาแนวทางที่วัดปีเหล่ อำเภอเดชอุดม ระยะเวลาหนึ่ง แต่รู้สึกว่ายังไม่ถูกจริต จึงกลับมาอยู่วัดก่อนอกตามเดิม และปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้จำพรรษาที่วัดก่อนอกอีกครั้งหนึ่ง ในพรรษานั้น หลวงพ่อได้มีโอกาสตอบแทนคุณครูบาอาจารย์ ด้วยการแบ่งเบาภาระด้านการสอนปริยัติธรรม ขณะสอนได้สังเกตเห็นว่า ภิกษุสามเณรไม่จริงจังต่อการเล่าเรียน บางรูปขาดความเคารพ เรียนเอาพอเป็นพิธี เกียจคร้าน ก็ยิ่งสลัดใจต่อความเป็นอยู่ของนักบวชที่ขาดการปฏิบัติมากขึ้น นอกจากสอนนักธรรมแล้ว ในพรรษานั้นหลวงพ่อก็ได้สมัครสอนนักธรรมเอกด้วย ซึ่งก็ปรากฏว่า สอบได้ แต่พอออกพรรษา ท่านก็จัดเตรียมบริหารสำหรับจาริกธุดงค์ เพื่อออกแสวงหาครูบาอาจารย์ด้านการปฏิบัติดังที่ได้ตั้งใจไว้ต่อไป

เริ่มชีวิตจุดดงค์

ต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๙ พระชาได้ชวนพระถวัลย์เป็นเพื่อนร่วมเดินทาง และทั้ง ๒ รูป ได้ออกจุดดงค์มุ่งสู่ภาคกลาง เดินไปเรื่อยจนผ่านดงพญาเย็น ถึงหมู่บ้านยางคู้ ตำบลยางคู้ จังหวัดสระบุรี เมื่อได้พักอยู่ที่นั่นระยะหนึ่ง จึงพิจารณาเห็นว่าได้เดินทางโดยไม่มีจุดหมายนานพอสมควรแล้ว ควรหาที่เหมาะสมที่มีครูบาอาจารย์อยู่เป็นที่พึ่งจะดีกว่า จึงเดินทางเข้าสู่จังหวัดลพบุรี มุ่งสู่วัดเขาวงกต สำนักของหลวงพ่อกา แต่ก็น่าเสียดายว่า หลวงพ่อกาท่านมรณภาพเสียแล้ว เหลือแต่พระอาจารย์วรรณ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อกาอยู่ดูแลสั่งสอนแทน แต่ก็ยังดีได้อาศัยศึกษาระเบียบข้อปฏิบัติที่หลวงพ่อกาท่านวางไว้ และได้อ่านคติพจน์ที่หลวงพ่อเขียนไว้ตามปากถ้ำ และตามที่อยู่อาศัยเพื่อเตือนใจ ทั้งได้มีโอกาสศึกษาพระวินัยจนเป็นที่เข้าใจยิ่งขึ้น

ในพรรษานี้ นอกจากการศึกษาพระวินัยจากหนังสือ *วิสุทธิมรรค* และ *บุพพสิกขา-
วิถินหนา* แล้ว หลวงพ่อยังได้รับคำแนะนำจากพระอาจารย์ชาวกัมพูชารูปหนึ่ง เป็นผู้แตกฉานทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ ซึ่งได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเพื่อสอบทานพระไตรปิฎกไทย พระอาจารย์รูปนี้ท่านมีความจำที่แม่นยำมากในพระวินัยบัญญัติ มีความรู้แตกฉานในคัมภีร์ แต่ท่านเป็นพระจุดดงค์ ชอบอยู่ตามป่าตามเขา สำหรับพระอาจารย์ชาวกัมพูชารูปนี้ มีเรื่องหนึ่งซึ่งทำให้หลวงพ่อรู้สึกชื่นชมและสรรเสริญน้ำใจของท่านอยู่เสมอก็คือ

วันหนึ่งหลวงพ่อได้ศึกษาพระวินัยกับพระอาจารย์หลายข้อ มีอยู่ข้อหนึ่งท่านบอกคลาดเคลื่อนไป ตามปกติเมื่อได้ศึกษาพระวินัยและทำกิจวัตรแล้ว ถึงเวลากลางคืน หลวงพ่อชอบขึ้นไปเดินจงกรม นั่งสมาธิอยู่บนหลังเขา วันนั้นประมาณ ๔ ทุ่มกว่า ขณะที่กำลังเดินจงกรมอยู่ ได้ยินเสียงกิ้งก่าแห่งดังกรอบแกรบไถลเข้ามาๆ ท่านเข้าใจว่าคงเป็นงูหรือสัตว์อย่างอื่นออกหากิน แต่พอเสียงนั้นดังมาใกล้ๆ ท่านก็มองเห็นว่าเป็นพระอาจารย์ชาวกัมพูชานั้นเอง จึงถามว่า “ท่านอาจารย์มีธุระอะไรครับ จึงได้มาดึกๆ
ดื่นๆ”

“ผมบอกวินัยท่านผิดข้อหนึ่ง” พระอาจารย์ชาวกัมพูชาตอบ

“ท่านอาจารย์ไม่ควรลำบากถึงขนาดนี้เลย ไฟส่องทางก็ไม่มี เอาไว้พรั้งนี้จึงบอกผมใหม่ก็ได้ครับ” หลวงพ่อกราบเรียนด้วยความเกรงใจ

“ไม่ได้ๆ เกิดผมตายไปคืนนี้ ท่านนำไปสอนคนอื่นผิดๆ อีก เป็นบาปเป็นกรรมเปล่าๆ” พระอาจารย์ชาวกัมพูชายืนยันเจตนาธรรมณ์ และเมื่อท่านได้บอกพระวินัยใหม่เรียบร้อยแล้วก็กลับไป ทำให้หลวงพ่อดีใจในน้ำใจของพระอาจารย์รูปนั้นมากกว่า ท่านมองเห็นประโยชน์ของผู้เฒ่าอย่างแท้จริง แม้มีความผิดพลาดเพียงเล็กน้อยก็ได้ประมาทไม่รอให้ข้ามวันข้ามคืน รีบแก้ไขทันที เป็นตัวอย่างที่น่าสรรเสริญและถือปฏิบัติตามอย่างยิ่ง

เชื่อกกรรม

การปฏิบัติของหลวงพ่อดีใจในขณะนั้น รู้สึกว่ายังไม่แยกคายเท่าใดนัก ท่านได้ทดลองวิธีการภาวนาหลายอย่าง วันหนึ่งนึกถึงครั้งยังเป็นสามเณรอยู่ที่วัดก่อนนอก เคยได้เห็นพระกรรมฐานมีลูกประจำห้อยคอสำหรับใช้ภาวนากันลืมน จึงคิดอยากจะได้มาภาวนาทดลองดูบ้าง มองไปเห็นลูกตะแบกกลมๆ อยู่บนต้น ครั้นจะไปปลิดเอาเอง ก็กลัวจะเป็นอาบัติ

วันหนึ่งมีพวกลิงพากันมาหักกิ่งไม้รูดลูกตะแบกเล่น หลวงพ่อจึงเก็บเอาลูกตะแบกเหล่านั้นมา แต่ไม่มีอะไรร้อยให้เป็นพวง จึงถือเอาไว้ เวลาภาวนาจับบทธหนึ่งก็ปล่อยลูกตะแบกลงกระป๋องลูกหนึ่ง ทีละลูก จนครบ ๑๐๘ ลูก ทำอยู่อย่างนั้น ๓ คืน จึงเกิดความรู้สึกว่าไม่ถูกจริต จึงได้หยุดนับลูกตะแบก แม้ในการเจริญอานาปานสติภาวนา หลวงพ่อก็ยังแสวงหาจุดพอดีอยู่เช่นกัน

“แม้ในการสงสัยอยู่ว่า **สมาธิเป็นอย่างไรหนอ** คิดหาไป นั่งสมาธิไป จิตยิ่งฟุ้ง ยิ่งคิดมาก เวลาไม่นั่งกลับค่อยยังชั่ว แหม มันยากจริงๆ ถึงยากก็ทำไม่หยุด ทำอยู่อย่างนั้น ถ้าอยู่เฉยๆ แล้วสบาย เมื่อตั้งใจว่าจะทำให้จิตเป็นหนึ่ง ยิ่งเอาใหญ่

มันยังงัยกัน ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ต่อมาจึงคิดได้ว่า มันคงเหมือนลมหายใจเรานี้กระมัง ถ้าว่าจะตั้ง ให้หายใจน้อย หายใจใหญ่ หรือให้มันพอดี ดูมันยากมาก แต่เวลาเดินอยู่ ไม่รู้ว่าหายใจเข้าออกตอนไหน ในเวลานั้นดูมันสบายแท้ จึงรู้ว่า อ้อ อาจจะเป็นอย่างนั้น ก็ได้ เวลาเราเดินไปตามปกติ มิได้กำหนดหายใจ มิได้ใครเคยเป็นทุกข์ถึงลมหายใจบ้างไหม ไม่เคย สบายจริงๆ ถ้าไปนั่ง ตั้งใจเอาให้มันสงบ มันก็เลยเป็นอุปาทานยึดใส่ ตั้งใส่ หายใจสั้นๆ ยาวๆ เลยไม่เป็นอันกำหนด จิตเกิดมีทุกข์ยิ่งกว่าเก่า เพราะอะไร เพราะความตั้งใจของเรากลายเป็นอุปาทานเข้าไปยึด เลยไม่รู้เรื่อง มันลำบากเพราะเราเอาความอยากเข้าไปด้วย”

ปี ๒๔๘๙ ที่หลวงพ่อได้จำพรรษาที่วัดเขาวงกตนั้น ได้มีเหตุการณ์แปลกอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ท่านเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของหลักการประพจน์ปฏิบัติยิ่งขึ้น

วันหนึ่งขณะที่ขึ้นไปอยู่หลังเขา หลังจากได้เดินจงกรมและนั่งสมาธิแล้ว หลวงพ่อก็เตรียมตัวพักผ่อน ด้วยเหตุที่ท่านเป็นคนกลัวผี แม้จะกล้าขึ้นไปอยู่โดดเดี่ยวเช่นนั้น ท่านก็ยังต้องท่องเวทมนต์คาถากันภูตผีปีศาจก่อนจำวัดเสมอ แต่วันนั้นเชื่อความบริสุทธิ์ของตนเอง จึงไม่ได้ท่องคาถาอะไร ขณะที่กำลังเคลิ้มจะหลับ ปรากฏเหมือนมีอะไรมารัดที่คอ แน่นเข้าๆ แทบหายใจไม่ออก ทั้งนี้จะเป็นอุปาทานของท่านเองที่เคยสวดมนต์กันผีแล้วไม่ได้สวด หรือจะเป็นปรากฏการณ์จริงก็ไม่อาจทราบได้ อย่งไรก็ตาม ท่านยังมีสติอยู่ คงภาวนาพุทโธๆ เรื่อยไป จนอาการค่อยๆ คลายออกไป พอลืมตาได้ แต่ร่างกายยังกระดิกไม่ได้ จึงภาวนาต่อไปจนพอกระดิกตัวได้ แต่ยังไม่ไหว เอามือลูบตามตัว นึกว่ามีไช้ตัวของตัวเอง ภาวนาจนลุกขึ้นนั่งได้แล้ว ท่านก็รู้สึกมั่นใจว่าเอาตัวรอดได้นี้ด้วยอำนาจของการภาวนา พุทโธ และสำนึกว่าเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับคามบริสุทธิ์ของศีล เรื่องเช่นนี้จะป็นอันตรายเฉพาะกับคนทุศีลเท่านั้น

ท่านก็เลยได้ข้อคิดว่า เวทมนต์คาถาต่างๆ นั้นไม่ใช่เรื่องจำเป็นอะไร เป็นความมงมายเท่านั้น ที่สำคัญคือ การรักษาศีลและฝึกอบรมจิต นับตั้งแต่นั้นมา ท่านก็เพิ่มความระวังสำรวม โดยเฉพาะเรื่องศีล มิให้มีความบกพร่องเกิดขึ้น ปัจจัย (เงิน) และ

สิ่งของที่ได้มาโดยไม่บริสุทธิ์ตามพระวินัย ท่านก็สละหมด และปฏิญาณว่า สิ่งใดที่ไม่บริสุทธิ์และไม่ถูกต้องตามพระวินัย จะไม่ยอมรับ ไม่เกี่ยวข้อง และไม่ล่วงละเมิดเป็นอันขาด

แต่สำหรับ กามราคะ นั้น ก็คงเป็นปัญหาที่หลวงพ่อดึงต้องใช้ความพยายามอย่างหนักหน่วงต่อไป เพราะเป็นเรื่อง “ยากยิ่งสิ่งเดียว” สำหรับท่านยิ่งนัก

ในระหว่างที่ยังเป็นพระนวกะ กามราคะเคยทำให้ท่านมีความคิดไขว่เขวจนเกือบถล่ำ

“สมัยก่อนผมก็เคยคิดเหมือนกัน เมื่ออายุพรรษาได้ ๕-๖ พรรษา นึกถึงพระพุทธเจ้า ปฏิบัติ ๕-๖ พรรษา ก็ปฏิบัติได้แล้ว แต่เรามันห่วงโลก มันอยากจะกลับไปอีกแหละ จะไปสร้างโลกสักพักหนึ่งจะดีละกระมัง มันจะได้รู้เรื่องอะไรต่ออะไรดี พระพุทธองค์ท่านก็ยังมีราหูลเวัย ไอ้เรามันจะเกินไปละกระมัง ก็นั่งภาวนาไปเรื่อยๆ ก็เลยเกิดความรู้สึกมา ดีเหมือนกัน แต่พระพุทธเจ้าองค์นี้น่ากลัวจะไม่เหมือนองค์ก่อน มันมาต่อต้านนะ องค์นี้น่ากลัวจะจมลงไปในโคลนเลย มันจะไม่เหมือนพระพุทธเจ้าองค์ก่อนละกระมัง นี่มันต่อต้านกันเรื่อยมา...”

ดังนั้น ในพรรษาที่แปดนี้ หลวงพ่อก็เริ่มหาวิธีการกำจัดกามราคะ แต่ยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่หวังไว้

“ไม่ดูหน้าผู้หญิงเลยตลอดพรรษา พูดก็พูดได้ แต่ไม่ดูหน้า แต่ตามันถึบขึ้นนะ มันอยากจะดูเขาแทบตาย ไปบิณฑบาตอยู่ลพบุรี เดินมา ออกพรรษาดูชิวๆ ผู้หญิงเราไม่ดูหน้าตั้ง ๓ เดือนแล้ว ก็เลสมันคงจะโถมไปแล้วกระมัง พอมันตั้งใจ มันก็ดูปุ๊บ โอ เครื่องแต่งตัวแดงๆ ประหลาดมา วูปตาเลย โอ้ย แข็งขาอ่อนหมด แหม นึกว่าเมื่อไรหนอมันจะหมดกิเลส ท้อใจเลยนะ มันไม่ใช่อย่างนั้น มันต้องเกิดจากการภาวนา ให้รู้เรื่องตามความเป็นจริงของมัน แต่แรกๆ ก็ต้องออกห่างกัน”

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

ในระหว่างที่จำพรรษาอยู่ที่เขาวงกตนั้น หลวงพ่อได้ยินเรื่องราวของ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ผู้มีคุณธรรมสูง ชำนาญด้านวิปัสสนาธุระ มีประชาชนเคารพเลื่อมใสมาก และเล่าลือกันว่าเป็นพระอรหันต์ ได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดป่าหนองผือใน อำเภอพรณานิคม จังหวัดสกลนคร โดยโยมอินทร์ มัคคานายกวัดเขาวงกต เล่าให้ฟังและแนะนำให้ไปนมัสการ เพราะเคยอยู่ปฏิบัติรับใช้หลวงปู่มั่นมาแล้ว และซาบซึ้งในปฏิปทาของท่านเป็นอันมาก

เมื่อออกพรรษาแล้ว หลวงพ่อพิจารณาเห็นว่า พระภิกษุกำลังสนใจในการท่องเที่ยวบ่นตำรับตำรา ควรอนุญาตให้ท่านลงไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ จึงได้ตกลงแยกทางกับเพื่อนสหธรรมิกซึ่งได้ติดตามมาจากวัดบ้านก่อ ส่วนตัวหลวงพ่อจะเดินธุดงค์ไปนมัสการหลวงปู่มั่น ในการเดินธุดงค์ครั้งนี้ มีพระไปด้วยกัน ๔ รูป ซึ่งรวมทั้งพระชาวภาคกลาง ๒ รูป พวกกันเดินทางย้อนกลับมาที่จังหวัดอุบลราชธานี พักที่วัดก่อนนอกชั้วคราว แล้วจึงเดินทางต่อมุ่งหน้าไปยังจังหวัดสกลนคร

คืนที่สิบ คณะธุดงค์เดินทางถึงพระธาตุพนม นมัสการพระธาตุ และพักที่นั่น ๑ คืน แล้วออกเดินทางไปอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เวระนมัสการพระอาจารย์สอนที่ภูค้อเพื่อศึกษาข้อวัตรปฏิบัติของท่าน พักอยู่ที่นั่น ๒ คืน จึงเดินทางต่อไป แต่ได้แยกทางกันเป็น ๒ พวก เพราะตัวท่านเองตั้งใจว่า ก่อนไปถึงสำนักหลวงปู่มั่น ควรแวะสนทนาธรรมและศึกษาข้อปฏิบัติจากพระอาจารย์องค์อื่นๆ ไปด้วยในระหว่างทาง เพื่อจะได้เทียบเคียงกันดู

จากภูค้อ คณะที่ไปด้วยกันได้รับความลำบากเหน็ดเหนื่อยมาก สามเณร ๑ รูป กับอุบาสก ๒ คน เห็นว่าตัวเองคงไปไม่ไหว จึงลากลับบ้านเดิม แต่หลวงพ่อกับพระอีก ๒ รูป เดินทางต่อไป โดยไม่ย่อมนเล็กล้มความตั้งใจ และในที่สุดคณะของท่านก็ได้เดินทางถึงสำนักของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต วัดหนองผือใน อำเภอพรณานิคม จังหวัดสกลนคร

พออย่างเข้าสำนัก หลวงพ่อรู้สึกประทับใจทันทีในบรรยากาศอันสงบวิเวกและร่มรื่นด้วยหมู่แมกไม้ธรรมชาติ ได้เห็นลานวัดสะอาดสะอ้าน เห็นกิจกรรมารยาทของพระภิกษุสามเณรเป็นที่น่าเลื่อมใส จึงเกิดความพอใจมากกว่าสำนักใดๆ ที่เคยสัมผัสมา พอถึงตอนเย็น ได้เข้ากราบหมัสการหลวงปู่พร้อมด้วยศิษย์ของท่าน เพื่อฟังธรรมร่วมกัน หลวงปู่มั่นได้ซักถามเรื่องราวต่างๆ เช่น อายุพรรษา และสำนักที่เคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่อหลวงพ่อกับกราบเรียนว่า มาจากสำนักพระอาจารย์เภา วัดเขาวงกต จังหวัดลพบุรี พร้อมกับเอาจดหมายของโยมอินทร์ที่ฝากมาถวายหลวงปู่มั่น ท่านก็ปรารภว่า “ท่านเภา ก็เป็น **พระแท้** องค์หนึ่งในประเทศไทย”

ต่อจากนั้นท่านก็ให้โอวาท ปรารภถึงเรื่องนิกายทั้งสองคือ **ธรรมยุต** และ **มหานิกาย** ซึ่งเป็นเรื่องที่ติดข้องอยู่ในใจของหลวงพ่อก่อนหน้านั้นแล้ว โดยหลวงปู่มั่นได้ชี้แจงว่า การประพฤติปฏิบัตินั้น ถ้าถือพระธรรมวินัยเป็นหลักแล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยในนิกายทั้งสอง ดังนั้น **ไม่มีความจำเป็นที่หลวงพ่อกับจะต้องยุติเข้าธรรมยุตินิกายตามครูบาอาจารย์ เช่น ที่ลูกศิษย์ลูกหาของหลวงปู่มั่นนิยมทำกัน อีกประการหนึ่ง ทางมหานิกายก็จำเป็นต้องมีพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเช่นเดียวกัน**

หลวงปู่มั่นได้ให้เหตุผลกับหลวงพ่อเช่นนี้

ต่อไปท่านก็ได้พูดถึงเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ฟังจนเป็นที่พอใจและหายสงสัย และได้อธิบายเรื่อง พละ ๕ อิทธิบาท ๔ ให้ฟังอีกด้วย ศิษย์ทุกคนต่างก็ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยความสนใจ มีอาการอันสงบเสงี่ยม หลวงพ่อได้เล่าว่า **ทั้งๆ ที่ท่านเดินทางมาด้วยความเหน็ดเหนื่อยตลอดทั้งวัน พอได้ฟังโอวาทหลวงปู่มั่นแล้ว รู้สึกว่าความเหน็ดเหนื่อยเมื่อย่ำได้หายไปจนหมดสิ้น จิตหยั่งลงสู่สมาธิด้วยอาการสงบ มีความรู้สึกตัวลอยอยู่บนอาสนะ นั่งฟังอยู่จนกระทั่งเที่ยงคืนจึงเลิกประชุม**

คืนที่สอง หลวงปู่มั่นได้แสดงปกิณฑกรรมต่างๆ ให้ฟัง จนหลวงพ่อกับหมดสงสัยในหนทางประพฤติปฏิบัติ มีความปลาบปลื้มปีติในธรรมอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ได้กำลังใจและความอาภาหุญที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานให้ได้ คำสอนที่ท่านหลวงปู่มั่น

เน้นที่สุดในครั้งนี้คือเรื่อง สกษิฎฺโต คือ การเอาตัวเป็นพยานของตัวเอง และอีกเรื่องหนึ่ง
ที่ประทับใจท่านมากคือ ความแตกต่างระหว่างตัวจิตและอาการต่างๆ ของจิต

“พูดถึงอาการทั้งหลายเหล่านี้ ท่านอาจารย์มั่นท่านบอกว่า เป็นอาการ เราไม่รู้อาการ
ทั้งหลาย ก็นี่ถือว่าเป็นความจริงทั้งหมด นี่จิตเราทั้งหมด แต่มันเป็นอาการทั้งนั้นนะ
พอท่านบอกว่าเป็นอาการ เราสว่างเลยทีเดียว อย่างความดีใจอย่างนี้ มันก็มีอยู่ในใจ
แต่ว่ามันเป็นอาการ มันคนละอย่างคนละชั้นกันอยู่กับตัวจิต ถ้าความเป็นจริงรู้แล้ว
มันก็เล็ก มันก็วาง เป็นสมมุติแล้วมันก็เป็นวิมุตติ มันเป็นอยู่อย่างนี้ คนบางคนก็เอา
มารวมทั้งหมดเป็นตัวจิตเสีย ความเป็นจริงมันเป็นอาการกับผู้รู้ติดต่อกันอยู่ ถ้าเรา
รู้จักอันนี้แล้ว ก็เรียกว่ามันไม่มีอะไรมาก”

ในวันที่สาม หลวงพ่อได้กราบลาหลวงปู่มั่น แล้วเดินชุดงค์ลงมาทางอำเภอนาแก
จังหวัดนครพนม หลวงพ่อเล่าถึงบรรยากาศที่ได้สัมผัสกับหลวงปู่มั่นที่สำนักป่า
หนองผือนาใน แก่พระเถรในเวลาต่อมาว่า

“...ที่ผมได้ความรู้ความฉลาด จนได้มาแบ่งปันพวกท่านทั้งหลายนั้น ก็เพราะผม
ได้ไปกราบครูบาอาจารย์มั่น ไปพบท่าน แล้วก็เห็นสภาพวัดวาอารามของท่าน ถึงจะ
ไม่สวยงาม แต่ก็สะอาดมาก พระเถรตั้ง ๕๐-๖๐ เจียบ ขนาดจะตากแก่นขนุนซักผ้า
ก็ยังแบกเอาไปฟืนอยู่ในไหนไกลๆ โน้น เพราะกลัวจะก่อความสงบของหมู่เพื่อน
พอตักน้ำทำกิจอะไรเสร็จ ก็เข้าทางจงกรมของใครของมัน ไม่ได้ยินเสียงอะไร นอกจาก
เสียงเท้าที่เดินเท่านั้นแหละ

ประมาณ ๑ หุ่่ม เราก็เข้าไปกราบท่านเพื่อฟังธรรม ได้เวลาพอสมควร ประมาณ
๔ หุ่่ม หรือ ๕ หุ่่ม ก็กลับกุฏิ เอาธรรมะที่ได้ฟังไปวิจัยไปพิจารณา เมื่อได้ฟังเทศน์ท่าน
มั่นอิม เดินจงกรมทำสมาธิ มั่นไม่เหน็ดไม่เหนื่อย มั่นมีกำลังมาก ออกจากที่ประชุม
กันแล้วก็เจียบ บางครั้งอยู่ใกล้ๆ กัน เพื่อนเขาเดินจงกรมอยู่ตลอดคืนตลอดวัน จนได้
ย่องไปดูว่าใคร ท่านผู้นั้นเป็นใคร ทำไมถึงเดินไม่หยุดไม่พัก นั่นเพราะจิตใจมันมี
กำลัง...”

หลังจากออกจากสำนักหลวงปู่มั่นแล้ว หลวงพ่อกับคณะก็เดินธุดงค์รอนแรม พักภาวนาตามป่าเขามาเรื่อยๆ ในขณะนั้น ไม่ว่าจะเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิอยู่ที่ใดก็ตาม มีความรู้สึกราวกับว่าหลวงปู่มั่นคอยติดตามให้คำแนะนำตักเตือนอยู่ตลอดเวลา หลายๆ คนเคยคิดสงสัยว่า เพราะเหตุใดหลวงพ่อก็พักอยู่ที่สำนักหลวงปู่มั่นเพียง ๒-๓ วันเท่านั้น ทั้งๆ ที่อยู่ในขณะเสาะแสวงหาครูอาจารย์ หลวงพ่อเคยให้คำตอบเปรียบเทียบในทำนองนี้ว่า “คนตาดี พบดวงไฟก็มองเห็นแสงสว่าง ส่วนคนตาบอด ถึงจะนั่งเฝ้าดวงไฟก็ไม่เห็นอะไร”

อย่างไรก็ตาม หลังจากกราบนมัสการหลวงปู่มั่นแล้ว ศรัทธาของหลวงพ่อกว่าครึ่ง ก็พร้อมที่จะเอาชีวิตเป็นเดิมพันในการทำสมาธิ เพราะแนวทางปฏิบัติที่ต้องดำเนินก็ชัดเจนแล้ว เมื่อถึงอำเภอนาแก พระบุญญมิตได้แยกทางกับคณะธุดงค์ เหลือแต่หลวงพ่อ พระเลื่อม และปะขาวแก้ว

ผจญฝูงหมาป่า

วันหนึ่งหลวงพ่อและคณะได้เดินทางมาถึงป่าชายเขาแห่งหนึ่ง เวลานั้นใกล้จะมืดเต็มที่แล้ว ก็เลยหาที่ปักกลด เวลาว่างไปประมาณสามทุ่มเศษๆ ได้มีหมาป่าฝูงหนึ่งวิ่งผ่านมา เมื่อพวกมันเหลือบมาเห็นท่านเข้า ต่างก็วิ่งกรูกันเข้ามาจะทำอันตราย หลวงพ่อรู้สึกตกใจ ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็เลยเอาผ้ามุ้งกลดลง ตั้งสติ กำหนดจิต อธิษฐานว่า

“ข้ามาที่นี่ไม่ได้มาเพื่อเบียดเบียนใคร มาเพื่อต้องการบำเพ็ญคุณความดี มุ่งต่อความพ้นทุกข์ ถ้าหากว่าเราเคยได้กระทำความดีต่อกันมา ก็ขอให้กัดข้าให้ตายไปเสียเถิด เพื่อเป็นการชดใช้หนี้กรรมเก่า แต่ถ้าไม่เคยมีเวรมีภัยต่อกันแล้ว ก็ขอให้หลีกไป”

นั่งหลับตาภาวนาปลงสังขาร ยอมสละชีวิต หมาป่าเหล่านั้นก็วิ่งวนไปวนมา อ้อมกลดอยู่ หึ่งเห่าหึ่งซู่คำราม ทำท่าจะบุกเข้ามาในกลด จิตเกิดความรู้สึกกลัวมาก นั่งไปได้สักพักหนึ่ง ก็ปรากฏเห็นหลวงปู่มั่นฉายไฟแวบๆ มา พอมาถึงท่าน ก็ทวาดขึ้น ด้วยเสียงอันดังว่า

“ไป พวกสูจะมาทำอะไรเขาอยู่ที่นั่นแล้ว” ท่านเงื่อท่อนไม้ขึ้นคล้ายจะตี หมาป่า เหล่านั้นก็แตกตื่นวิ่งหนีไป หลวงพ่อคิดว่าท่านหลวงปู่มาช่วยจริงๆ ก็เลยลืมตาขึ้น ก็ไม่เห็นอะไร ผุ่งหมาป่าก็หายไปด้วย ไม่มีเหลืออยู่เลยแม้แต่ตัวเดียว

อยู่ป่าครั้งแรก

รุ่งเช้า หลวงพ่อกับคณะเดินทางถึงวัดโปรงคลอง ซึ่งเป็นสำนักของพระอาจารย์คำดี ได้ขอเข้าพักบำเพ็ญภาวนาด้วย ขณะนั้นเป็นฤดูแล้ง พื้นดินแห้ง เหมาะแก่การพักตาม โคนไม้ พระบางรูปในสำนักจึงไปอยู่ป่าช้าเพื่อหาความวิเวก หลวงพ่อเกิดความสนใจ อยากจะไปทดลองดู เพราะไม่ลองก็คงไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร และจะมีประโยชน์ต่อการ ปฏิบัติอย่างไรบ้าง แต่ขณะเดียวกัน อีกใจหนึ่งก็ไม่ยอมไป ความกลัวผียังฝังอยู่ในจิต แต่ในที่สุดท่านก็บังคับตัวเองให้ไปจนได้

“ตอนบ่ายๆ กลัวมาก ไม่อยากจะไป จะทำยังไงก็ไม่ได้ บอกให้ไปมันก็ไม่ไป ชวนเอาตาปะขาวแก้วไปด้วย ไปให้มันตายเสีย ถ้าหากจะถึงที่ตายก็ให้มันตายเสีย มันลำบากนัก ใจนึก ก็ให้มันตายเสีย พุดอยู่ในใจอย่างนี้ ทุกๆ ที่ใจก็ไม่อยากจะไป นั่นแหละ แต่ก็บังคับมัน จะรอให้พร้อมหมดทุกอย่างนั้น มันไม่พร้อมหรอก ถ้าอย่างนั้นก็ไม่ได้ทรมาณมัน ต้องพามันไป โอ๊ย พอไปถึงป่าช้าแล้ว ไม่เคยเลย ในชีวิตไม่เคย อยู่ป่าช้า ตาปะขาวจะมาอยู่ใกล้ๆ ไม่ยอมให้อยู่ ให้หนีไปอยู่ไหนไกลๆ โน่น ความจริง แล้วก็อยากให้เขามาอยู่ใกล้ๆ เหมือนกัน แต่ก็กลัวจิตจะไปยึด คิดว่ามีเพื่อนอยู่ใกล้ๆ มันจะไม่กลัว ก็เลยไม่เอา ให้หนีไปไกลๆ เดี่ยวตัวเองจะไปคิดอาศัยเขา กลัวหนักก็ให้มัน ตายเสีย คึนนี้ มันจะเป็นยังไง ทั้งกลัว ทั้งทำนะ ไม่ใช่ไม่กลัว แต่ก็กลัว อย่างมาก ก็ถึงที่ตายเท่านั้นแหละ

พลบค่ำลงสักนิด ก็พอดีเลย โชคดี เขาหามศพโตงเตงๆ มาที่นี้ ฮือ ทำไม่ถึง เหมาะกันอย่างนี้ โอ๊ย เดินไปก็แทบจะรู้สึกว่าจะเท้าแตะพื้นดินเลยที่นี้ หนี เขานิมนต์ ให้ไปมาติกา ไม่ไปมาติกาให้ใครทั้งนั้นแหละ หนี ไปได้สักพักหนึ่งก็กลับมา เขาก็ยัง เอาศพมาฝังไว้ใกล้ๆ ที่ปักกลด ไม่ไผ่ที่หามศพเขาเอามาลับปากทำเป็นแคร์ให้หนึ่ง

ฮือ จะทำยังไงดีละทีนี้ หมูบ้านกับป่าซำก็ห่างกันประมาณ ๒-๓ กิโลเมตรแหละ มีแต่ตายเท่านั้นแหละ ทีนี้จะทำยังไง ก็ยอมตายเท่านั้นแหละ ตาปะขาวจะเข้ามาอยู่ใกล้ๆ ก็ไล่ให้ไป ให้มันตายเสีย ทำให้มันกลัวเอาหนักหนา ทีนี้จะได้สนุกกันแหละ ไม่กล้าทำก็ไม่รู้จักหกรอกว่าเป็นอย่างไร โอ๊ย ช่างมีรสมีชาติจริงๆ เดินก็แทบจะไม่รู้สึกว่าย่ำเท้าแตะดิน มีตลงๆ จะไปที่ไหนละทีนี้ อยู่กลางป่าซำไหน เอ้า! ให้มันตาย มันเกิดมาตายมิใช่หรือ ต่อกันอยู่อย่างนั้นแหละ

พอตะวันลับขอบฟ้าไป ความรู้สึกก็บอกให้เข้าไปอยู่ในกลด เดินก็ก้าวขาไม่ออก ความรู้สึกก็ทำให้เข้าไปอยู่ในกลด เดินจงกรมอยู่ด้านหน้ากลดที่ปักไว้ ตรงกันข้ามกับที่ฝั่งศพ ตอนเดินหันหน้าไปทางที่ปักกลดไว้ ค่อยยังชั่ว แต่พอหันหลังกลับ เดินไปไม่รู้เป็นยังไง เหมือนกับมีอะไรมาดึงทางด้านหลัง เย็นวูบๆ วาบๆ อย่างนี้แหละฝึกหัดกลัวมาก เดินไม่ได้ก้าวขาไม่ออก ก็หยุด หายแล้วก็เดินต่อไป เมื่อมีตลงพอสมควร ก็เข้าไปอยู่ในกลด รู้สึกโล่งอกไปเป็นกอง สบายใจเหมือนกับอยู่ในกำแพง ๗ ชั้น เห็นบาตรตัวเองใบเดียว ก็เป็นเหมือนกับเพื่อน บาตรก็เป็นเพื่อนได้ คนไม่มีเพื่อน เลยนึกเอาบาตรเป็นเพื่อน มองเห็นบาตรตัวเองก็รู้สึกดีใจ จิตมันไม่มีที่พึ่ง เลยไปพึ่งบาตร นี่แหละเราจะได้อยู่จิตของเรา นั่งอยู่ในกลด เผ่าสังเกตุดูผีหลอกอยู่ตลอดคืน จนสว่าง ไม่ได้นอนแม้แต่สักนิดเลย มันกลัว ทั้งกลัวทั้งกลัวฝึกกล้าทำ นั่งจ้องอยู่ตลอดคืน ไม่ม่วงนอนเลย ความม่วงมันก็กลัวผีหลอกเหมือนกัน นั่งอยู่ตลอดคืนอย่างนั้นแหละ ใครละจะกล้าทำ เรื่องของการปฏิบัตินี้ ถ้าจะเอาตามใจของตัวเองแล้ว ใครละจะทำ มันกลัวถึงขนาดนี้ละ ทุกสิ่งทุกอย่างถ้าเราไม่ทำ มันไม่เกิดประโยชน์ เพราะไม่ได้ปฏิบัติ นี่แหละเราได้ปฏิบัติ

พอรุ่งเช้าขึ้นมา โอ๊ย รู้สึกดีใจมาก ไม่ตายแล้วเราทีนี้ รู้สึกสบายใจจริงๆ อยากให้มีแต่กลางวันทั้งหมด ไม่อยากให้มีกลางคืน ความรู้สึกภายในใจอยากฆ่ากลางคืนทิ้ง อยากให้มีแต่กลางวัน สบายใจ ฮือ ไม่ตายแล้วเราครั้งนี้ ตอนกลางวันก็ได้พักบ้าง นิดหน่อย ใจดีไปได้ประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ คิดว่าไม่มีอะไร มีแต่ความกลัวเฉยๆ คืนที่สองคิดว่าคงจะได้ภาวนาสบายเพราะมันผ่านมาแล้ว คืนนี้ก็ไม่เห็นมีอะไร

ได้ทดลองกระทั่งสุนัข ไปบิณฑบาตคนเดียว สุนัขวิ่งตามหลังมันจะกัด เอ้า ไม่ใช่ มันแหละ ให้มันกัดเสีย มีแต่เรื่องจะตายทั้งนั้นแหละ มันจับแล้วงับอีก โดนมันไม่โดนมัน รู้สึกแปลบๆ ปลาบๆ บางทีก็นึกว่าปลีแข่งขาดไปอย่างนั้นแหละ แม่ออกชาวภูไทก็ไม่ช่วยจับสุนัข เพราะคิดว่าผีไปกับพระ มันจึงเท่าและไล่กัดผี ก็เลยปล่อย ไม่ใช่มันแหละ ให้มันกัดเสีย เมื่อคืนนี้ก็กลัวจนเกือบจะตายอยู่แล้ว พอตอนเช้าสุนัขก็ยังมาไล่กัดอีก ก็ให้มันกัดเสีย ถ้าแต่ก่อนเราเคยได้กัดมัน แต่มันก็งับผิวงับถูกไปอย่างนั้นเอง นี่แหละ เราฝึกหัดตัวของเรา

บิณฑบาตได้มากี่ฉัน พอฉันจ้งหันเสร็จก็ดีใจ แดดออกมาบ้างรู้สึกอบอุ่น ได้พักผ่อนพอควรแล้วก็เดินจงกรม ตอนเย็นก็คงจะภาวนาดีแหละที่นี้ ได้ทดลองมาแล้วคืนหนึ่ง คงจะไม่เป็นอะไร

พอตกตอนบ่ายๆ เอาอีกแล้ว หามมาอีกแล้ว ตอนนี้เป็นผู้ใหญ่เสียด้วยซี ที่นี้ยิ่งหนักเข้าไปอีก เอามาเผาอยู่ใกล้ๆ ข้างหน้าที่ปักกลดเสียด้วยซ้ำที่นี้ โอ้ย ยิ่งร้ายกว่าเมื่อคืนวานนี้เสียอีก ดีเหมือนกันเขามาเผาเขาช่วยกัน แต่เขาให้ไปพิจารณาศพไม่ไป พอเขากลับหมดแล้วจึงไป โอ้ย เขากลับไปหมดแล้ว เผาผีให้เราดูอยู่คนเดียว ไม่รู้จะทำยังไงละ โอ้ย ไม่รู้จะเอาอะไรมาเปรียบมาเทียบให้ฟังได้ เรื่องความกลัวนี้ ยิ่งกลางคืนด้วยสิ ไฟที่กองฟอนเผาศพเขียวๆ แดงๆ พีบัพๆ ลูกบ้างไม่ลูกบ้าง จะเดินจงกรมไป ข้างหน้าด้านกองฟอนก็ไปไม่ได้ พอมีตสนิท ก็เข้าไปในกลดเหมือนเดิม อยู่ในป่าช้ารกๆ เหม็นกลิ่นควันไฟเผาศพทั้งคืนเลย ยิ่งร้ายกว่าเมื่อวานนี้อีก ไฟลุกพริบๆ พริบๆ นั่งหันหลังให้กับกองไฟจนลึมนอนไม่รู้จึกว่าจะนอนยังไง และก็ไม่เคยคิดเลยว่า จะนอน มันตื่นเต้นตาใสอยู่ตลอดคืน มันกลัว กลัวก็ไม่รู้จะไปอาศัยใคร มีแต่เราคนเดียวเท่านั้น ก็ต้องอาศัยเราเท่านั้นแหละ ไม่มีที่ไป คิดจะไปที่ไหนก็ไม่มีที่จะไป เพราะกลางคืนมันมีตอย่างสนิท ก็นั่งตายอยู่ตรงนั้นแหละ จะไปที่ไหนละ ถ้าพูดถึงใจถามมันดูว่า มันอยากจะทำอย่างนี้ไหม โอ้ย ถ้าไปทำตามมัน มันจะอยากไปทำไม แล้วใครล่ะเคยคิดอยากจะทำอย่างนี้ ถ้าไม่เชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในด้านผลของการประพฤติปฏิบัติ

นั่งหันหลังให้กองไฟ จะบังเอิญอะไรไม่รู้ ตอนนั้นตึกประมาณ ๔ ท่วม มีเสียงอยู่ข้างหลังในกองไฟดังที่ทั้งๆ สงสัยว่าศพกำลังตกลงมานอกกองฟอน สุนัขจึงจอกมาแย่งกันกัดกินซากศพหรือยังไงหนอ แต่ก็ไม่ใช่ นั่งฟังอยู่ ฟังไปอีกคล้ายๆ เสียงดังครี๊ดคราดๆ อยู่อย่างนั้น เอ้า ช่างหวั่นแอะ อีกลักครูกี้เดินเข้ามาหา เหมือนเสียงคนเดินเข้ามาทางด้านหลัง เดินหนักๆ เหมือนควาย แต่ไม่ใช่ ตอนนั้นประมาณเดือนสามใบไม้กำลังร่วง บริเวณนั้น ใบกุงร่วงกองกันอยู่เกลื่อนกล่น ฟังดูได้ยินเสียงเหยียบใบกุงใบใหญ่ เสียงหนักๆ ดังโฉบๆ

บริเวณข้างที่ปักกลดมีจอมปลวกอยู่ลูกหนึ่ง ได้ยินเสียงเดินอ้อมจอมปลวกเข้ามา ก็เลยนึกว่า มันจะเข้ามาทำอะไรที่สุดแล้วแต่ เพราะเรายอมตายแล้วนี่ จะคิดหนีไปไหน แต่เอาเข้าจริงๆ ก็ไม่เข้ามา เดินโครมๆ ออกไปข้างหน้าโน้น ตรงไปหาตาปะขาวแก้วโน้น จนเงียบเสียงเพราะอยู่ไกลกัน ไม่รู้เหมือนกันว่าเป็นอะไร เพราะมีแต่ความกลัว จึงทำให้คิดไปหลายอย่าง

นานประมาณครึ่งชั่วโมงเห็นจะได้ ได้ยินเสียงเดินกลับมาอีกแล้ว เดินกลับมาจากตาปะขาวแก้ว เหมือนเสียงคนจริงๆ เดินตรงเข้ามา ตรงดิ่งเข้ามาเหมือนจะเดินเข้ามาเหยียบพระเข้าอย่างนั้นแหละ จะนั่งหลับตาอยู่อย่างนี้แหละ จะไม่ยอมลืมตุมันละ จะตายก็ให้มันตายอยู่อย่างนี้แหละ พอเดินมาถึงก็หยุด ก็ก ยืนนิ่งเงียบอยู่ข้างหน้ากลด รู้สึกเหมือนกับว่ามันเอามือที่ถูไฟไหม้มาคว้าไปคว้ามายู่ตรงหน้าอย่างนั้นแหละ โอ๊ยตายคราวนี้แหละ แข็งกระด้างไปหมดทั้งตัว ลืมพุทโธ ธรรมโม สังฆโม หมดทุกสิ่งทุกอย่าง มีแต่ความกลัวอย่างเดียวเต็มต้นอยู่ในความรู้สึกอัดแน่นตรึงอยู่เหมือนกลอง คิดไปไหนก็ไม่ไป มีแต่ความกลัว คิดไป คิดไปถึงครึ่งวันเกิดมา ไม่เคยมีเลยที่จะกลัวเอามากมายถึงขนาดนี้ ไม่รู้จักพุทโธ ธรรมโม สังฆโม อะไรรเลย แน่นตรึงเหมือนกลองเพล เอ้า มึงอยู่อย่างนี้ กูก็จะอยู่อย่างนี้ ความคิดมันไม่ออกไม่เข้า ไม่รู้ว่าที่นั่นนี่ นั่งอยู่บนอาสนะหรือลอยอยู่บนอาสนะ ก็ไม่รู้เหมือนกัน มีแต่กำหนดผู้รู้ไว้อย่างเดียวเท่านั้น

มันกลัวมากๆ ก็คงเหมือนกับเราตักน้ำใส่ตุ่ม ตักใส่มากๆ มันก็เลยล้นปากตุ่มออกมา คงจะเป็นอย่างนั้น มันกลัวมาก กลัวมากๆ ก็เลยออกมา เลยถามตัวเองว่า

ที่มึงกลัวๆ นี่มึงกลัวอะไร ทำไม่ถึงกลัวเอานักหนา ไม่ได้พูดดอก ใจมันพูดของมันเอง ก็มีคำตอบสวนขึ้นมาว่า **กลัวตาย** มันว่าอย่างนั้น ก็เลยถามต่อไปอีกว่า **ตายมันอยู่ที่ไหน** ทำไม่ถึงกลัวเกินชาวบ้านชาวเมืองเขาเอานักหนา ถามหาความตาย ถามไปถามมาได้คำตอบว่า **ตายมันอยู่กับเรา เมื่อมันอยู่กับเราแล้ว จะหนีไปที่ไหนจึงจะพ้น จะวิ่งหนีมันก็วิ่งไปด้วย จะนั่งอยู่ มันก็นั่งอยู่ด้วย ลูกขึ้นเดินหนี มันก็เดินไปด้วย เพราะความตายมันอยู่กับเรา มันไม่มีที่จะไปดอก ความตายนี้ ถึงกลัวไม่กลัวมันก็ต้องตาย เพราะความตายอยู่ที่เรานี่เอง หนีมันไม่ได้ดอก พูดตัดบทขึ้นมาอย่างนี้**

เมื่อคำถามและคำตอบจบลง อากาการความรู้สึกที่เป็นสัญญาแบบเก่าๆ พลิกขึ้นมาเปลี่ยนขึ้นมาใหม่ ความกลัวที่มีอยู่มากๆ หายออกไป เหมือนหน้ามือกับหลังมือ เมื่อเราพลิกกลับ รู้สึกอัศจรรย์มาก ที่ความกลัวมากๆ มันหายไปได้ ความไม่กลัวขึ้นมาแทนที่แห่งเดียวกันนี้ โอ๊ย ใจของเราที่นี้สูงขึ้นไปจนฟ้าชั้นบนแหละ เมื่อชนะความกลัวนั้นแล้ว ฝนก็ตกลงมา ฝนโบกขรพรรษหรือยังงี้ก็ไม่ทราบ ทั้งเสียงฟ้าเสียงลมเสียงฝน ดังสนั่นหวั่นไหว จนไม่รู้จักกลัวตาย ต้นไม้ล้มลงมากก็ได้สนใจ ฝนลงหนักมาก ผ่าพ่นเปียกหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนตัวเราก็นั่งนิ่งอยู่อย่างนั้น ต่อมาก็ร้องไห้ มันร้องไห้เองของมัน น้ำตาไหลพร่างพรูลงมาอาบแก้ม ก่อนจะร้องไห้ ก็เพราะคิดไปว่า **เราเปรียบเสมือนลูกไม่มีพ่อแม่แท้ๆ** มันนั่งตากฝนอยู่จนตัวลั่นเหมือนคนไม่มีอะไร คิดต่อไปอีกว่า **คนที่เขานอนอยู่บ้านอยู่เรือนดีๆ คินนี้เขาคงไม่คิดเลยว่า พระนั่งตากฝนอยู่ตลอดคืนก็มีอยู่ เขาคงจะไม่คิด เขาคงจะนอนคลุมผ้าห่มสบายอยู่ที่บ้าน ส่วนตัวเรานี้มันนั่งตากฝนอยู่ตลอดคืน มันเรื่องอะไรหนอ** คิดไปอย่างนี้แหละ มันวิตกไป แล้วสั่งเวชชีวิตตัวเองเลยร้องไห้ น้ำตาไหลพรากๆ เอ้า น้ำไม่ตื่นี่ให้มันไหลออกให้หมด อย่าให้เหลืออยู่

นี่แหละปฏิบัติ มันเอาของมันอยู่อย่างนั้น ทีนี้ไม่รู้จะบอกยังไง เรื่องที่มันเป็นต่อๆ ไป ไม่รู้จะบอกยังไง เรามีแต่นั่งอยู่เฉยๆ เมื่อชนะแล้ว มันก็เอาของมันอยู่อย่างนั้น สารพัดจะรู้จะเห็นจะเป็นต่างๆ นานา สุดที่จะพรรณนาให้จบลงได้ คิดถึงที่พระพุทธรเจ้าท่านบอกว่า **ปัจฉัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ** วิญญูชนย่อมรู้เฉพาะตนเอง ช่างจริงเหลือเกินหนอ เราทุกข์ เราตากฝนอยู่อย่างนี้ แล้วใครที่จะรู้ด้วยกับเรา ก็รู้แต่ตัวเรา

เท่านั้น มันก็เป็นปัจจัยตั้งอย่างนี้แหละ กลัวมากๆ แล้วมันหายกลัว ชาวบ้านชาวเมือง เขาก็ไม่รู้ด้วยกับเรา เราไม่รู้คนเดียวเพราะมันเป็นปัจจัยตั้ง จะไปบอกกับใคร จะไปเล่า กับใครหนอ มันก็เป็นปัจจัยตั้ง ยิ่งพิจารณาๆ เข้าไป ยิ่งแน่นอนเข้าไป ใจก็ยังมีกำลัง มากขึ้น ศรัทธาก็มากขึ้น พิจารณาจนสว่าง

พอสว่างลืมนตาขึ้น มองไปทางไหนเหลือไปหมดทั้งโลกเลย อันตรายหาย ตอนกลางคืนอยู่ในกลดรู้อีกปวดปัสสาวะ แต่เพราะความกลัวไม่กล้าลุก ก็เลยอดกลั้น เอาไว้ นานๆ ไปก็เลยหายปวด ตอนเช้าลุกขึ้นมา มองไปทางไหนก็เหลือไปหมด เหมือนแสงอาทิตย์ยามเช้า ลองปัสสาวะดู เพราะปวดตั้งแต่ตอนกลางคืน ปัสสาวะ ออกมามีแต่เลือด สงสัยว่าข้างในฉีกหรือขาด ตกใจคิดว่าข้างในคงจะขาดแน่ๆ ก็มี คำตอบสวนขึ้นมาทันทีว่า **ขาด ใครทำให้ขาด มันขาดของมันเอง** มันพูดแก้ความสงสัย เองขึ้นมาทันทีอย่างฉับไว **ขาดก็ขาด ตายก็ตายเสียซี** เราก็นั่งเฉยๆ **ไม่ได้ทำอะไร** **อยากจะทำก็ขาดเสียซี** มันว่าของมันอย่างนั้น เหมือนกับคนแย่งอะไกรกันนี้แหละ คนหนึ่งดึงไป อีกคนหนึ่งดึงกลับมา

ใจหนึ่งเบียดเข้ามาว่าเป็นอันตราย ใจหนึ่งก็กลับสู้ทันที ปัสสาวะเลือดออกเป็น แห่งๆ คิดขึ้นมาว่า จะไปหาที่ไหนหนอ ไม่ไปหามันล่ะ จะไปหาที่ไหน เป็นพระจะไป ชูตรากรไม้ได้หรือ ถ้าสมควรจะตายก็ให้มันตายเท่านั้นแหละ จะทำยังไงได้ล่ะ ตายก็ดี ตายเพราะการบำเพ็ญภาวนานี้ตายก็เต็มใจที่จะตาย ตายเพราะการทำชั่วนั้นไม่คุ้มค่า ตายอย่างนี้สมควรแล้ว เอ้า ตายก็ตาย มันว่าของมันอย่างนั้น

ฝนตกตลอดคืน พอรุ่งเช้าขึ้นมาก็เป็นไข้สันสะทั้นไปทั้งตัว ที่นี้ก็ไปรับบิณฑบาต ในหมู่บ้าน ไม่ได้กับข้าวอะไรเลย บิณฑบาตแล้วก็กลับมาที่พัก เห็นโยมผู้เฒ่าคนหนึ่ง ถือถั่วสองสามฝักกับขวดน้ำปลาเดินตามหลังมา ก็เลยคิดบรารภกับตัวเองว่า โยมเขา จะเอาถั่วมาตำสัสมถวาย เราจะฉันทิมหนอ ก็คิดอยู่อย่างนี้เรื่อยๆ จนโยมเขาลงมือทำ เราเองก็ไม่ว่าจะฉันทิมหรือไม่ฉันทิม เพราะคิดว่าตำสัสมมันแสลงไข้ จะแพ้ เขาก็กำลังทำของ เขาอยู่ เราก็คิดของเราอยู่อย่างนั้น จะฉันทิมหนอๆ เพราะไม่มีกับข้าวอะไรเลย อยู่ในป่า มีแต่ข้าวเปล่าๆ ไม่มีอาหาร เขาก็ทำของเขาอยู่อย่างนั้น เราก็คิดของเราอยู่

อย่างนี้ ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าเขาจะถวายเราหรือไม่ แต่ก็พิจารณาอยู่อย่างนั้น เสร็จแล้ว เขาก็เอามาถวาย ก็รับไว้ รับแล้วตักลงในบาตร แต่ก็ยังไม่กล้าฉัน พิจารณาอยู่อย่างนั้น ก็เลยนึกได้ว่า ทั้งๆ ที่เรารู้อยู่ว่ามันแสดงใช้ ถ้าเราฉันก็ฉันเพราะตักทานเท่านั้นแหละ หรือมันจะเป็นอะไรพิจารณาไม่ออก คิดกลับไปกลับมาอยู่อย่างนั้น ฉันข้าวเปล่าๆ ดูมันไปเรื่อยๆ ในที่สุดก็เลยคิดตกลงใจว่า เป็นตักทานก็เป็นเท่านั้นแหละ ถ้ามีอาหารอย่างอื่น อยู่แล้ว เรายังคือฉัน ก็อาจจะเป็น นี่มันมีอย่างเดียว ก็ฉันจะเป็นอะไร เมื่อมันแสดงใช้ จะทำอย่างไร แสดงใช้ก็ไม่ถึงกับตายดอก หนึ่ง ต้องมีคนมาช่วย สอง มันต้องเอาเจียน ออกมา ไม่เป็นไรดอกถ้าไม่ถึงที่ตาย ถ้าถึงที่ตายแล้ว คนที่จะมาช่วยแก้ไขก็ไม่มีหรอก มันตายเลยแหละ เมื่อตกลงใจได้ความแล้วก็เลยฉัน เพราะได้พิจารณาจนหายสงสัย แล้วจึงฉัน ฉันเสร็จให้พรแก่โยม แล้วเขาก็กลับไป

ตกตอนเที่ยงนึกถึงส้มตำถั่วขึ้นมา รู้สึกมีหงวี่เวียนศีรษะ ขนหัวลุกชู ชู มีอาการ คล้ายจะเป็นไข้ ไม่ถูกกับส้มตำถั่วจริงๆ เอ้า เป็นอะไรก็เป็นกัน ถ้าไม่มีคนมาแก้ไข มันก็อ้วกออกมาเองดอก ถ้าไม่ถึงที่ตาย เอ้า ดันไปดันมา ประมาทบายโหมง เลยอ้วก ออกมาจริงๆ ไม่ถึงคราวมันก็ต้องเอาเจียนออก ถ้าไม่เอาเจียนออก ต้องมีคนมาช่วยแก้ไข พิจารณาไปอย่างนั้น ทีไหนจะไปตามใจมัน”

เมื่อท่านได้พักบำเพ็ญภาวนาอยู่ที่ป่าช้าแห่งนี้ได้ ๗ วัน ก็มีอาการไข้หนัก จึงได้ ย้ายลงมาพักรักษาตัวอยู่กับท่านอาจารย์คำดี พักอยู่ได้ประมาณ ๑๐ วัน อาการไข้ หุเลาลง จึงได้กราบลาท่านอาจารย์คำดี เดินทางไปถึงบริเวณป่าละเมาะใกล้บ้านต้อง จึงพักปฏิบัติธรรมอยู่ที่นั่นเป็นเวลาหลายวัน

หลังจากนั้นจึงได้เดินทางต่อไปจนถึงวัดป่าเมธาวิเวก บ้านหนองฮี ตำบลหนองฮี อำเภอบลาปาก จังหวัดนครพนม ซึ่งมีพระอาจารย์กินรี จนฺทโย เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่นั่น ได้พักปฏิบัติธรรมอยู่กับท่านหลายวัน หลังจากนั้นจึงกราบลาท่านเดินธุดงค์ต่อไปเรื่อยๆ

ทุกข์เพราะบริหาร

เมื่อเลิกชีวิตพระชดงค์เคลื่อนที่ ที่รอนแรมไปตามป่าเขาลำเนาไพร มาเป็นพระชดงค์อยู่กับที่ ในฐานะเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสาธุศิษย์เป็นประจำแล้ว หลวงพ่อมักแทรกประสบการณ์จากชีวิตชดงค์แต่หนหลังเข้ามาในคำสอน เพื่อเป็นคติธรรมเตือนศิษยานุศิษย์เสมอ และครั้งใดปรารภเรื่องส่วนตัว ท่านก็มักเล่าด้วยอารมณ์ขัน เปิดเผยกิเลสของตัวเองและปัญหาต่างๆ ที่ท่านเคยผ่านพบ ซึ่งทำให้ลูกศิษย์ได้กำลังใจว่า แม้ครูบาอาจารย์เองออกปฏิบัติใหม่ๆ ก็มีปัญหาเหมือนกัน

ครั้งหนึ่งท่านเล่าถึงนิสัยเดิมของท่านว่า เป็นประเภทโลกจจริต ปีแรกที่ออกชดงค์ ท่านก็มีความอยากในเรื่องของบริหารมาก

“...พอไปปฏิบัติเข้าหมู่ครูบาอาจารย์ ไปเห็นบริหารของท่านล้วนแต่สวยๆ งามๆ บาตรของท่านก็สะอาด จีวรของท่านก็สีสนวรรณะดี ของตัวเองไม่มีอะไรสวยสักอย่าง โอ๊ย อยากได้จีวร สังฆาฏิ ๒ ชั้น ก็ยังไม่ได้ นุ่งที่ไหนก็ไม่เป็นสุข

ขึ้นไปกิ่งอำเภอศรีสงคราม หลวงพ่อพุ่มท่านให้จีวรมาผืนหนึ่ง ท่านใช้มา ๔ ปีแล้ว ดีใจมาก ชายผ้าขาดหมดแล้ว ก็อุตส่าห์หาผ้าอาบน้ำฝนมาเย็บ แล้วย้อมสีใหม่ สีย้อมใหม่กับสีย้อมเก่าตัดกัน มองดูเหมือนลายผ้าจีนของภูไท ไปบิณฑบาตคนมองกันใหญ่ เขามองมากๆ จนท้อใจ แล้วเลยมีปัญหา มันอายเขานะ เดียวก็เอามาย้อมสีใหม่ ย้อมเท่าไรๆ ก็ไม่สวย เพราะผ้ามันเก่า พระครูจันทร์ท่านแนะนำว่า อยากได้ก็ให้ขอท่าน แต่ก็อย่าขอมาขอ อยู่มาอย่างนั้นแหละ

จนกระทั่งอาจารย์ไสวท่านเห็นความอดทน เห็นปฏิบัติ ท่านก็เลยตัดถวาย ที่นี้เลยสบาย ถ้าไปขอท่านเสียแต่แรกคงไม่สบาย เพราะมันได้มาด้วยความอยาก ที่นี้ความเห็นมันเลยสลับกัน ถ้าเป็นของที่ซื้อมา สั่งมา หรือขอเขามา จะดียังไงก็เห็นเป็นของไม่ดีไปหมด แต่ถ้าเป็นของที่ได้มาเอง แม้ไม่ค่อยดี แตกหักพอซ่อมแซมใช้ได้ ก็ดูเป็นของดียิ่งนัก

ตอนขึ้นไปศรีสงครามนั้น มีผ้าอังสะผืนเล็กๆ ผืนเดียว ขอก็ไม่ได้ จะเป็นอาบัตินี้ไม่รู้จะทำยังไง มันอยากได้ จิตมันดิ้นรนกระวนกระวาย ห่วงอยู่ จนกระทั่งตัดจิวรเป็น คิดอยู่นั้นแหละว่าได้ผ้ามาจะทำอย่างไร ทั้งๆ ที่ไม่รู้หรอกว่าใครจะเอามาถวาย เดี๋ยวจงกรม ก็นึกขีดตารางจิวร ได้ผ้ามาเมื่อไรละก็จะจัดการเลย กังวลอยู่นั้นแล้ว

เดินไปบิณฑบาตก็เห็นแต่รอยขีดตารางจิวร ขีดจนเข้าใจ กำหนดจิตเป็นตัวหมด ตัวเส้น ยิ่งตัดผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น ไม่เคยเห็นใครตัดมาก่อนเลย มาคิดเอาเอง มันสนใจมาก อยากได้มาก เลยคิดใหญ่ คิดวิธีเย็บตัว เย็บตะเข็บ คิดทุกแง่มุม จนเป็น เห็นทุกอย่าง ชัดแจ้งใจ เป็น! พอเป็นแล้วได้ผ้ามาก็เอาเลยทีนี้ ก็มันเป็นแล้วนี่ ใจเห็นมันเป็น มาตัด ก็เป็นเลย ทั้งตัดจิวร ทั้งตัดสังฆาฏิ ยิ่งตัดสังฆาฏิ ๒ ชั้น ยิ่งเก่ง จะไม่เป็นได้อย่างไร มันลุ่มคล้ำอยู่อย่างนั้น

นี่แหละท่านว่า **สนใจที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น** การภาวนาเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าสนใจจริงๆ นะ มันไม่ค่อยหลับ มันไม่ค่อยนอน มันตื่น มันฟัง มันมอง ใ้้นั้น เป็นนั้น ใ้้นี้เป็นนี้ จนมันเป็นละ สมัยนั้นก็เรียกว่าฟังครูบาอาจารย์เทศน์ให้ฟัง ปล่อยวาง ปล่อยวาง ก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง ท่านอาจารย์กินรีให้เย็บผ้าไตรจิวร เย็บไม่หยุด อยากจะให้มันเสร็จเร็วๆ เดียวนั้น คิดว่าให้มันเสร็จ จะได้หมดเรื่องหมดราวไป จะได้ภาวนากัน

วันหนึ่งท่านอาจารย์เดินมา เย็บผ้าตากแดดอยู่ไม่รู้ตัวเลย อยากให้มันเสร็จ จะได้ทำความเพียรอย่างเดียว ท่านถามว่า

ท่านจะรีบไปไหนเล่า? **ผมจะรีบทำให้มันเสร็จ**

เสร็จแล้วท่านจะไปทำอะไร? **จะไปทำอันนั้นอีก**

เมื่ออันนั้นเสร็จ จะไปทำอะไรอีกเล่า? **ผมจะไปทำอันนั้นอีก**

อันนั้นเสร็จแล้วท่านจะไปทำอะไร? **เลยไม่จบสักที**

ท่านอาจารย์จึงอบรมว่า

ท่านรู้ไหมว่าทำอย่างนี้แหละคือภาวนา ท่านจะรีบไปไหนเล่า ทำอย่างนี้มันเสียแล้ว
นี่มันเสียแล้ว ความอยากมันเกิดขึ้นท่วมหัว ท่านไม่รู้เรื่องของตัวเอง

อ้อ สว่างไปอีกแล้ว นี่กว่าเราทำบุญ เราทำแน่นอน รีบทำเพื่ออยากจะทำให้มันเสร็จ
คิดว่ามันดีแล้ว ท่านก็ยังมาติเรออีกว่าอันนี้ไม่ใช่ๆ ท่านจะรีบไปไหนเล่า...”

ไม่เป็นผู้ขอ

“ผ้าสบงที่เราใช้ไปสองปีแล้วจนจะขาดหมด จะนั่งแต่ละครั้งต้องถลกผ้าขึ้นมา
นิตหนึ่งเสียก่อน เพราะผ้าที่เก่าจนขาดมันจะติดตัว ไม่ลื่นเหมือนผ้าใหม่ ตอนนั้นอยู่
บ้านป่าตาว กำลังกวาดลานวัด เหนือออก เพลอนั่งลงเลย ไม่ได้ถลกผ้าขึ้น ขาดแฉก
ตรงกันพอดี ต้องเอาผ้าขาวม้ามาเปลี่ยน แต่หาผ้ามาปะสบงไม่ได้ ต้องเอาผ้าเช็ดเท้า
ไปซักให้สะอาดเอามาปะข้างใน

เลยมานั่งคิดว่า เอ พระพุทธเจ้านี้ทำไมทำให้คนต้องทนทุกข์จังเลย ขอคนก็ไม่ได้
ทำอะไรก็ไม่ได้ นี่ก็ท้อใจ เพราะจีวรก็ขาด สบงก็ขาด มานั่งภาวนา ก็ตั้งใจได้ใหม่
คิดว่าเอาเถอะ จะเกิดอะไรขึ้นก็จะไม่ถอยละ ไม่มีผ้าก็ไม่ต้องห่วง จะเปลี่ยมันเลยทีนี้
ใจมันยึดถึงขนาดนั้นทีเดียว คิดว่าทำให้ถึงที่สุดแล้ว ดูซิมันจะเป็นยังไง จากนั้นมา
ก็นุ่งผ้าปะหน้าปะหลังมาเรื่อย ไปถึงไหนก็นุ่งมันอย่างนั้นแหละ

ปีนั้นเป็นปีที่มีเดือนแปด ๒ หน ไปกราบอาจารย์กินรีอีกครั้ง ไปอยู่กับท่านก็ไม่
เหมือนคนอื่น เพราะธรรมเนียมของท่านไม่เหมือนใคร ท่านก็มองๆ อยู่ เราก็ไม่ขอ
ถ้ามันขาดอีกก็หาผ้ามาปะเข้าไปอีก ท่านก็ไม่ได้เอ่ยปากให้อยู่ด้วย เราก็ไม่ได้ขอยุ่
เหมือนกัน แต่ก็อยู่กับท่านนะแหละ ปฏิบัติไปทำไป ต่างคนต่างไม่พูด ใครจะเก่งกว่ากัน
ว่างั้นเถอะ จวนเข้าพรรษา ท่านคงไปบอกญาติของท่านว่า มีพระมารูปหนึ่งจีวรขาด
หมดแล้ว ให้ตัดผ้าไตรไปถวายด้วยเถอะ เพราะมีคนเอาผ้ามาถวาย เป็นผ้าทอเอง หนา
ทีเดียว ย้อมแก่นขนุน ก็เอาด้ายจุงผีนะแหละมาเย็บ เย็บด้วยมือทั้งผืนเลย พวกโยมซี
เขาช่วยกันเย็บให้ ดีใจที่สุด ให้อยู่ ๔-๕ ปีก็ไม่ขาด ใช้ครั้งแรกก็ดูกระปุกกระปุย เพราะ

ผ้าไหมมันกระด้าง ยังไม่กระชับตัว เวลาเดินเสียงดังสวบสาบ ยิ่งใส่สังขมาฏี ๒ ชั้น เข้าไปยังดูอ้วนใหญ่ แต่เราก็ไม่เคยบ่น ใส่ไปได้สักปีสองปีนะแหละผ้าจึงอ่อนตัวลง ก็ได้อาศัยผ้าผืนนั้นมาเรื่อย ยังนึกถึงบุญคุณของท่านอยู่เสมอ เพราะท่านให้มาโดยที่เรา ไม่ได้ขอ เป็นบุญมาก ตั้งแต่ได้ผ้าผืนนั้นมารู้สึกสบายกายสบายใจ

มองดูการกระทำของตัวเอง ตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน จนถึงอนาคต ทำให้นึกได้ว่า กรรมใดทำไปแล้วไม่ผิด ไม่ทำให้เดือดร้อน มีแต่ความสบายใจ กรรมนั้นดี มีความเห็น อยู่อย่างนั้น เห็นจริงตามนั้น ก็รู้สึกว่าจะชักเข้าท่า เลยเร่งการภาวนาเป็นการใหญ่ ไม่หยุดเลย ผ้าผืนนั้นนะ ใส่ขึ้นภูเจดเสื่อเหลือง ผมว่ามันไม่กล้ากัดแน่ พอมันโหดมาเจอ ก็ชะงักจ้งจ้งไปเลย”

แต่ปัญหาใหญ่ในการปฏิบัติของหลวงพ่อก็คือในขณะนี้ ก็ยังคงเป็นตัวกามราคะนั่นเอง เมื่อถูกต้องไปพักที่วัดบ้านต๋อง จังหวัดนครพนม นั้น ท่านก็ต้องผจญมารคู่ปรับเก่าตัวนี้ จนเกือบเสียท่า ต้องตัดสินใจเผ่นหนีกลางดึก เหตุก็เกิดเพราะแม่مایشาวสวยแถมรวย ทรัพย์คนหนึ่ง มาถวายจิ้งห็นทุกวัน ไม่ช้าไม่นานหลวงพ่อก็รู้สึกได้ว่า สีกาม่ายคนนี้ คิดมิตีมีร้ายกับท่านเข้าเสียแล้ว ตัวท่านเองจิตใจก็ชักจะหวั่นไหว มารกับธรรมะสู้รบกัน อยู่อย่างหนักหน่วงภายในจิตใจ กระทั่งคืนหนึ่ง เมื่อจิตของท่านคิดปรุงแต่งเรื่องของ แม่مایش จนรู้สึกว่าหัวใจตัวเองไม่ได้แล้ว ท่านก็เลยตัดสินใจเก็บบริวารในกลางดึก คืนนั้น แล้วก็เดินอย่างกระวีกระวาดไปปลุกพ่อแก้ว

“ไปมี้ออื่นบ่ได้บ่ชนะน้อย” (ไปพ่อกี้ไม่ได้หรือครับ) พ่อแก้วกราบเรียนถามอย่าง จ้วเจียง “บ่ ฟ่าวไปเดี๋ยวนี้โสด” (ไม่ รีบไปเดี๋ยวนี้อย) หลวงพ่อตอบหนักแน่นและ เด็ดขาด

หลังจากที่มาอยู่วัดหนองป่าพงและสยบมารร้ายตัวนี้ได้อย่างราบคาบแล้ว ครั้งหนึ่งเมื่อหลวงพ่อกี้มีโอกาสได้ไปโปรดญาติโยมที่วัดบ้านต๋อง ระหว่างปรารภถึงความหลัง ท่านก็เล่าถึงการปฏิบัติของตัวเองในสมัยก่อนให้ชาวบ้านฟังอย่างขำๆ ว่า

“โอ้ย ยากหลายแนว แต่แนวที่มันยากนำอิหสิก็เรื่องแม่ออกนี่แหละ” (ยาก หลายอย่าง แต่ที่ยากจริงๆ ก็เรื่องผู้หญิงนี่แหละ)

เรื่องมันคงยากจริงๆ อย่างที่ท่านเล่าไว้ เพราะเมื่อไปจำพรรษาที่ท่านอาจารย์ กิณรีในปีเดียวกันนั้น กามราคะก็หวนกลับมาเล่นงานท่านใหม่ และยิ่งร้ายกว่าครั้งก่อน ด้วยซ้ำ ขณะที่มีความเพียรปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ในวาระหนึ่งกามราคะก็เข้ามา รุมเร้าอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเดินจงกรม นั่งสมาธิ หรืออยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม ปรากฏว่ามีอวัยวะเพศของผู้หญิงลอยปรากฏเต็มไปหมด เกิดความรู้สึกรุนแรงจนแทบทำความ เพียรไม่ได้ ต้องอดทนต่อสู้กับความรู้สึกและนิมิตเหล่านั้นอย่างลำบากยากเย็น หลวงพ่อเล่าว่า ความรู้สึกต่อกามราคะในครั้งนั้นย่ำยีจิตใจรุนแรงพอๆ กับความกลัว ที่เกิดขึ้นในคราวที่ไปอยู่ป่าช้าเป็นครั้งแรกนั่นเอง เดินจงกรมก็ไม่ได้ เพราะองค์กำเนิด ถูกผ้าเข้าก็มีอาการไหวตัว ต้องให้เขาทำที่จงกรมในป่าที่บเพื่อเดินเฉพาะในเวลาค่ำมืด และเวลาเดินต้องถลกสบงพันเอาไว้ การต่อสู้กับกามราคะเป็นไปอย่างทรหดอดทน ขับเคียวกันอยู่นานถึง ๑๐ วัน ความรู้สึกและนิมิตเหล่านั้นจึงสงบและขาดหายไป

เรื่องนี้หลวงพ่อได้เปิดเผยให้สาธุศิษย์ทราบในภายหลัง ด้วยเห็นว่าเป็นคติธรรม ที่ดี โดยเฉพาะแก่พระหนุ่มวัยฉกรรจ์ เพราะท่านเป็นพยานพิสูจน์ว่า กามราคะจะยิ่งเหิม เเท่าไร ผู้มีศรัทธายิ่งก็เอาชนะได้

ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เมื่อท่านพระอาจารย์มหาอมร เขมจิตโต ได้บันทึก ชีวิตประวัติของหลวงพ่อตามคำบอกเล่าของท่านมาถึงตอนนี้ ก็รู้สึกไม่แน่ใจว่าสมควร จะเผยแผ่ต่อสาธารณชนหรือไม่ แต่หลวงพ่อก็ได้กำชับว่า

“ต้องเอาลง ถ้าไม่เอาตอนนี้ลงในหนังสือด้วย ก็ไม่ต้องพิมพ์ประวัติเลย”

ปีที่หลวงพ่อจำพรรษาที่วัดป่าหนองสีน้ นั้น ไม่ใช่ว่ามีแต่เรื่องดูเด็ดดูนวย อย่างเดียว ตรงกันข้าม...คืนวันหนึ่งหลังจากทำความเพียรแล้ว หลวงพ่อคิดจะพักผ่อน บนกุฏิเล็กๆ เอนกายลงศีรษะถึงหมอนกำหนดสติ พอเคลิ้มไปเกิดนิมิตขึ้นว่า หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ได้มาอยู่ใกล้ๆ นำแก้วลูกหนึ่งมายื่นให้แล้วพูดว่า “ซา เราจะให้แก้วลูกนี้แก่ท่าน มันมีวิเศษมีสว่างไสวมาก” หลวงพ่อได้ยื่นมือขวาออกไปรับแก้วลูกนั้นกับมือของท่าน พร้อมกับลุกขึ้นนั่ง พอรู้สึกตัวก็เห็นตัวเองยังกำมือและอยู่ในท่านั่งตามปกติ มีอาการ คิดค้นธรรมะเพื่อความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติ มีสติปลื้มใจตลอดพรรษา

ผู้เรียบง่าย

ในพรรษา นั้น เมื่อหลวงพ่อดี้อยู่ศึกษา กับหลวงปู่กินรีอย่างใกล้ชิด จึงได้พบเห็นปฏิบัติต่างๆ ทำให้...รู้สึกเลื่อมใสศรัทธาในหลวงปู่กินรีมาก หลวงปู่กินรีท่านเป็นศิษย์ของหลวงปู่เสาร์ แต่ไม่ค่อยมีใครรู้จักท่าน เพราะท่านชอบอยู่เงียบๆ

ท่านเป็นครูบาอาจารย์ที่มีปฏิบัติเรียบง่าย น่าเคารพบูชา ชอบใช้ชีวิตโดดเดี่ยว มั่นคงในข้อปฏิบัติ มักน้อยสันโดษ บริหารเครื่องใช้ของท่านล้วนแต่เป็นของปอนๆ เคร่ำหมอง และของใช้สอยส่วนใหญ่ก็เกิดจากฝีมือของท่านเอง แม้ไม่สวยแต่มันจะถูกใช้จนลึกร่อนกระทั่งผุพังลง

อุปนิสัยพิเศษอย่างหนึ่งของหลวงปู่คือ ความขยันในการทำงานทุกอย่างที่พระเจ้าสั่งให้ได้ ท่านไม่เคยอยู่นิ่งเฉย นอกจากขณะทำสมาธิภาวนา แม้ในวัยชรา หลวงปู่ก็ยังรักษาปฏิปทานี้ไว้อย่างมั่นคง

หลวงพ่เล่าถึงปฏิบัติของหลวงปู่กินรีว่า ในพรรษาที่อยู่กับหลวงปู่ นั้น ท่านเองทำความเพียรอย่างหนัก เดินจงกรมทั้งวัน ฝนตกแดดออกอย่างไรก็เดิน จนทางจงกรมเป็นร่อง แต่หลวงปู่กลับไม่ค่อยเดิน บางครั้งเดินเพียง ๒-๓ เที้ยว ก็หยุด แล้วไปเอาผ้ามาปะมาเย็บ หรือไม่ก็นั่งทำนั่นทำนี่

“เราประมาทคิดว่าครูบาอาจารย์จะไปถึงไหนกัน เดินจงกรมก็ไม่เดิน นั่งสมาธิ นานๆ ก็ไม่เคยนั่ง คอยแต่จะทำนั่นทำนี่ตลอดวัน แต่เราปฏิบัติไม่หยุดเลย ถึงขนาดนั้น ก็ยังไม่รู้เห็นอะไร ส่วนหลวงปู่ปฏิบัติอยู่แค่นั้น จะไปรู้เห็นอะไรเล่า”

หลวงพ่เล่าในตอนท้ายว่า “เรามันคิดผิดไป หลวงปู่ท่านรู้อะไรๆ มากกว่าเราเสียอีก คำเตือนของท่านสั้นๆ และไม่ค่อยมีให้ฟังบ่อยนัก เป็นสิ่งที่ลุ่มลึกแฝงไว้ด้วยปัญญา อันแยบคาย ความคิดของครูบาอาจารย์กว้างไกลเกินปัญญาของเราไปไหนๆ ตัวแท้ของการปฏิบัติ คือความพากเพียรกำจัดอาสวะกิเลสภายในใจ ไม่ใช่ถือเอากิจการการภายนอกของครูบาอาจารย์มาเป็นเกณฑ์”

หลวงพ่อก็ได้อยู่ร่วมศึกษาปฏิบัติและอุปัฏฐากรับใช้หลวงปู่กินรีเรื่อยมา กระทั่งถึงฤดูแล้งของปี พ.ศ. ๒๔๙๑ จึงได้กราบลาครูบาอาจารย์จาริกต่อไป ก่อนจากหลวงปู่กล่าวตักเตือนสั้นๆ ตามอัธยาศัยของท่านว่า

“ท่านซา อะไรๆ ในการปฏิบัติท่านก็พอสมควรแล้ว แต่อยากให้ระวังเรื่องการเดินทางนะ”

ธรรมะจากเด็กพิการ

การจาริกธุดงค์ของหลวงพ่อก็ในช่วงนั้น พระเลื่อมยังคงติดตามตลอดมา วันหนึ่งท่านทั้งสองหยุดพักอยู่ในป่าช้าข้างหมู่บ้าน ได้มีเด็กชาย ๒ คนมาช่วยอุปัฏฐากรับใช้ ต่อมาเด็กเกิดสนใจการผจญภัยในชีวิตพระธุดงค์ จึงขอร่วมเดินทางติดตามไปด้วย ซึ่งหลวงพ่อก็ไม่ขัดข้อง

เมื่อเด็กได้รับความยินยอมจากพ่อแม่แล้ว ก็เก็บข้าวของส่วนตัวออกเดินทางร่วมกับพระธุดงค์

หลวงพ่อบรรณาว่า “เด็กสองคนนี้ทั้งที่พิการ แต่เขาก็มีศรัทธาในพระศาสนา อุทิศให้ร่วมเดินทางผจญความยากลำบากมาด้วย ทำให้ได้ข้อคิดอันเป็นธรรมะสอนใจอยู่หลายอย่าง คนหนึ่งนั้นชาติ ตาดี แต่หูหนวก อีกคนหูดี ตาดี แต่ขาเป๋ เวลาเดินทางคนขาเป๋เดินไป บางครั้งขาข้างที่เป๋ก็ไปเกี่ยวข้างที่ดี ทำให้หกล้มหลุกบ่อยๆ คนที่หูหนวกนั้นเล่า เวลาเราจะพูดด้วย ต้องใช้มือใช้ไม้ประกอบ แต่พอเขาหันหลังให้ก็อย่าเรียกให้เสียเวลาเลยเพราะไม่มีทางได้ยินอะไร ความพอใจแก่ๆ ทำให้คนพิการทั้งสองเดินทางติดตามมา แต่ความพิการไม่มีทางขัดขวางความตั้งใจได้เลย คนเราขอให้มี ความตั้งใจจริงยอมทำอะไรได้สำเร็จ ความพิการของเด็กทั้งสองนี้ ตัวเขาเองก็ไม่ต้องการที่จะพิการ พ่อ แม่ ก็ไม่ต้องการให้ลูกของตนพิการ แต่ก็นึกกฎแห่งกรรมไม่พ้นจริงดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า **สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นแดนเกิด** เมื่อพิจารณาความพิการของเด็กที่เป็นเพื่อนร่วมเดินทาง กลับเป็น

เรื่องมาสอนใจตนเองว่า **เด็กทั้งสองพิการกายเดินทางได้ จะเข้รกรเข้รป่าก็รู้ แต่เราเองพิการทางใจ คือใจมีกิเลส กิเลสจะพาเข้รกรเข้รป่าหรือเปล่า คนพิการทางกายอย่างเด็ก ๒ คนนี้ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร แต่ถ้าคนเราพิการทางใจมากๆ ย่อมสร้างความวุ่นวายยุ่งยากให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนมากทีเดียว”**

หลวงพ่และพระเลื่อม ได้สอนวิธีนั่งสมาธิและเดินจงกรมให้เด็กพิการได้ฝึกปฏิบัติพอสมควร ปรากฏว่าเด็กทั้งสองมีความตั้งใจเพียรพยายามดี

เข้รป่าย่านอนขวางทางเก้

ต่อมาวันหนึ่งพากันจุดธูปมาถึงป่าใหญ่ใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่งเขตนครพนม ขณะนั้นพลบค่ำพอดี จึงได้ตกลงพักแรมในป่าแห่งนั้น เห็นมีทางเก้ที่คนไม่ค่อยใช้เดินทางกันแล้ว เป็นทางผ่านดงใหญ่คุดเคี้ยวไปถึงภูเขา ทำให้หลวงพ่นึกถึงคำสอนของคนโบราณว่า “เข้รป่าย่านอนขวางทางเก้” คติโบราณนี้จะหมายถึงอะไร ท่านคิดสงสัยอยากจะพิสูจน์ให้เห็นจริงสักที จึงให้พระเลื่อมเข้าไปกางกลดในป่า ส่วนตัวหลวงพ่ลงมาปักกลดขวางทางเก้เอาไว้ ให้เด็ก ๒ คนพักนอนอยู่ตรงกลางระหว่างกลดของพระเลื่อมกับกลดของท่าน คือถัดริมทางเก้เข้าไปพอมองเห็นกัน ต่างคนต่างก็นั่งสมาธิ แต่หลวงพ่ได้ตลบผ้ามุ้งขึ้นไว้หลังกลด เพื่อให้เด็กทั้งสองได้มองเห็นตัวท่านด้วย เด็กจะได้อุ่นใจคลายความกลัวบ้าง จากนั้นท่านก็เอนตัวลงนอนตะแคงสี่เหลี่ยมขวางทางเก้เอาไว้อยู่ภายใต้กลดนั่นเอง หันหลังไปทางป่าใหญ่ หันหน้าเข้รสู่หมู่บ้าน

ขณะที่กำลังนอนกำหนดลมหายใจอยู่ ทันใดนั้น หูกี้แหว่ได้ยินเสียงไปไม้แห้งดังกรอบแกรบๆ ซึ่งเป็นอาการก้าวเดินซ้ๆ เป็นจังหวะ ใกล้เข้รมาๆ เสียงเดินเข้รมาใกล้จนได้ยินลมหายใจ และกลิ่นสาบสงที่ฟุ้งกระจายมากับสายลม หลวงพ่คงนอนนิ่งอยู่ ทั้งที่รู้ว่าเสียงและกลิ่นเช่นนี้จะป็นสัตว์อื่นไปไม่ได้นอกจากเสือเท่านั้น จิตหนึ่งคิดหวังชีวิตจนตัวสั่นหวั่นไหว แต่กลัวอยู่ไม่นาน จิตของนักต่อสู้ก็ออกมาแย่งและให้เหตุผลว่า

อย่าห่วงมันเลยชีวิตนี้ แม่ไม่ถูกเสือกัดตาย เราก็ต้องตายอยู่แล้ว การตายขณะเดินตามรอยบาทพระศาสดานี้ ชีวิตย่อมมีความหมาย เราขอยอมเป็นอาหารของเสือ หากว่าเราเคยกินเลือดกินเนื้อกันมา จะได้ชดใช้หนี้ให้หมดกันไป แต่หากไม่เคยเป็นคู่เวรคู่กรรม มันคงไม่ทำอะไรเรา แล้วก็หมอมดวงจิตระลึกถึงพระรัตนตรัย และความบริสุทธิ์ของตัวเองเป็นที่พึ่งในยามนั้น

เมื่อคิดได้เช่นนี้ จิตใจก็เบาสบายขึ้นมาทันที ไม่มีกังวลใดๆ เสียงเดินของเสือหยุดลง ได้ยินเสียงลมหายใจอยู่ห่างๆ ประมาณ ๕-๖ เมตร ลักครู่ต่อมามันก็หันหลังกลับ เดินเหยียบใบไม้แห้งกรอบแกรบกลับเข้าป่าไป จึงได้รู้ว่าทำไมคนโบราณถึงห้ามนอนขวางทางเก่า หลวงพ่อกล่าวว่า เมื่อเราทอดอาลัยในชีวิตปล่อยวางมันเสีย ไม่เสียดาย ไม่กลัวตาย ทำให้เกิดความเบาสบายใจจริงๆ สติปัญญาก็เฉียบคมกล้าขึ้น เป็นเงาตามตัว จิตเกิดความกล้าหาญไม่สะทกสะท้านสิ่งใด น่าอัศจรรย์ วิธีการปล่อยวางนี้ จะนำไปใช้ตอนเราเจ็บไข้ได้ป่วย หรือกำลังตกอยู่ในภัยอันตรายต่างๆ ก็ได้ จะทำให้ขวัญดีขึ้น ไม่ถึงกับเสียสติเป็นบ้าเป็นหลัง เมื่อมีสติแล้วก็พอจะแก้ไขทำอะไรได้ถูกต้องไม่ผิดพลาด

คนดีอยู่ที่ไหน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ นั้น หลวงพ่อกับคณะคือ พระเลื่อมและเด็กติดตามทั้งสอง ยังคงร่วมทุกข์ร่วมสุขแสวงหาสันติธรรมไปบนเส้นทางทุรกันดารต่อไป

การอยู่ร่วมกันนานๆ ชาติทุกข์ของแต่ละคนย่อมปรากฏขึ้นมา หลวงพ่อคิดพิจารณาในตอนนี้ว่า การเดินธุดงค์ร่วมกับผู้มีปฏิบัติไม่เสมอกัน ทำให้การปฏิบัติล่าช้า และยังรู้สึกอึดอัดรำคาญหมู่คณะ คิดอยากปลีกตัวไปตามลำพังเพื่อเร่งความเพียร

หลวงพ่อก็ได้ตกลงแยกทางกับพระเลื่อม โดยพระเลื่อมอาสาเด็กทั้ง ๒ คนนั้นกลับไปส่งที่บ้านเดิม ส่วนท่านเองได้เดินทางไปเพียงลำพัง เมื่อถึงวัดร้างในป่าใกล้บ้านข่าน้อย จึงหวัดนครพนม ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติภาวนา จึงพักอยู่ที่นั่นหลายวัน

การแยกจากหมู่คณะในระยะแรกๆ ท่านรู้สึกเป็นอิสระดี ไม่ห่วงกังวลต่อสิ่งใด ได้เร่งความเพียรเต็มที่ สำรวมระวังอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ตลอดเวลา แม้ไปบิณฑบาตก็ไม่มองหน้าใคร เพียงแต่รู้ว่าเป็นหญิงหรือชายเท่านั้น เสร็จจากการขบฉัน เก็บบริวารแล้วเดินจงกรมทันที ปฏิบัติสมาธิเหมือนนี้อยู่หลายวัน จนทำบวมเป่งขึ้น เพราะเดินจงกรมมาก จึงหยุดเดิน แล้วนั่งสมาธิอย่างเดียว ใช้ความอดทนระงับความเจ็บปวดอยู่ถึง ๓ วัน ทำจึงเป็นปกติ ในระหว่างนั้น หลวงพ่อไม่เคยมพบปะกับใครทั้งสิ้น เพราะเห็นการคลุกคลี คือความเนิ่นช้าของการประพฤติธรรม

อยู่มาวันหนึ่ง กิเลสที่หลบไปเพราะเกรงอำนาจสมาธิธรรม ได้กลับออกมารบกวนจิตใจให้วิตกว่า “เราอยู่คนเดียวอย่างนี้ ถ้าได้เณรตัวเล็กๆ หรือผ้าขาวสักคนมาอยู่ด้วยคงดีนะ เพื่อจะได้ใช้อะไรเล็กๆ น้อย” แต่ภาวะความคิดก็แย้งกันเองต่อไปว่า

“เอ เจ้านี้สำคัญนะ เบื่อเพื่อนมาแล้ว ยังอยากได้เพื่อนมาทำไมอีกเล่า”

“เบื่อก็จริง แต่เบื่อเฉพาะคนไม่ดี ส่วนเวลานี้ต้องการเพื่อนที่ดีๆ”

“คนดีอยู่ที่ไหนล่ะ เห็นไหม หากคนดีได้ไหม เพื่อนร่วมทางกันมากก็คิดว่าเขาไม่ดีทั้งนั้น คงคิดว่าตัวเองดีคนเดียวลະกระมัง จึงหนีเขามา”

หลวงพ่อกเล่าว่า เมื่อคิดได้แบบนี้แล้ว ก็เลยได้หลัก ซึ่งท่านถือปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งนั้นว่า “คนดีอยู่ที่ไหน คนดีอยู่ที่ตัวเรา ถ้าเราดีเสียแล้ว ไปอยู่ที่ไหนมันก็ดี เขาจะนิทาน สรรเสริญ จะว่าอะไรทำอะไร เราก็ยังดี แม้เขาจะข้ามหัวไปก็ยังดีอยู่ แต่ถ้าเรายังไม่ดี เขานิทานเราก็โกรธ ถ้าเขาสรรเสริญเราก็ยินดี ก็ห้วนไหวอยู่อย่างนั้น

เมื่อรู้ว่าคนดีอยู่ที่ไหนแล้ว เราจะมีหลักในการปล่อยวางความคิด เราจะไปอยู่ที่ไหน คนเขาจะรังเกียจหรือเขาจะว่าอะไร ก็ถือว่าไม่ใช่เขาดีหรือเขาชั่ว เพราะดีหรือชั่วอยู่ที่ตัวเรา เราย่อมรู้จักตัวเราเองยิ่งกว่าใคร...”

ของเป็นเอง

หลวงพ่อดำเนินทางไปเรื่อยๆ แสงสว่างที่วิเวกบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป จนไปถึงบ้านโคกยาว จังหวัดนครพนม ได้พักอยู่ในวัดร้างแห่งหนึ่ง ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑๐ เส้น ในระยะนี้จิตสงบและเบา รู้สึกว่าอาการบางอย่างมุ่งจะปรากฏขึ้นมา ซึ่งหลวงพ่อก็ได้เล่าให้ฟังว่า

“วันหนึ่งขณะที่เดินจงกรมอยู่ เวลาประมาณห้าทุ่มกว่า รู้สึกแปลกๆ มันแปลกมาแต่ตอนกลางวันแล้ว รู้สึกว่าไม่คิดมาก มีอาการสบายๆ เขามีกายอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อเดินจงกรมเมื่อยแล้ว เลยมานั่งที่กระท่อม มีฝาแถบตองบังอยู่ เวลานั้นรู้สึกว่าคุณเข้าเกือบไม่ทัน เอ๊ะ จิตมันอยากสงบ มันเป็นเองของมัน พอนิ่ง จิตก็สงบจริงๆ รู้สึกตัวหนักแน่น เสียงเขาร้องรำอยู่ในหมู่บ้าน มิใช่ว่าจะไม่ได้ยิน ยังได้ยินอยู่ แต่จะทำให้ไม่ได้ยินก็ได้ แปลกเหมือนกัน เมื่อไม่เอาใจใส่ก็เงียบไป จะให้ได้ยินก็ได้ ไม่รู้สึกรำคาญ ภายในจิตเหมือนวัตถุ ๒ อย่างตั้งอยู่ไม่ติดกัน ดูจิตกับอารมณ์ตั้งอยู่คนละส่วน เหมือนกระโถนกับกาน้ำนี้ ก็เลยเข้าใจว่าเรื่องจิตเป็นสมาธินี้ ถ้าน้อยไปก็ได้ยินเสียง ถ้าว่างก็เงียบ ถ้ามันมีเสียงขึ้นก็ดูตัวผู้รู้ ขาดกันคนละส่วน

จึงพิจารณาว่า ถ้าไม่ใช่อย่างนี้ มันจะใช้ตรงไหนอีก มันเป็นอย่างนี้ ไม่ติดกันเลย ได้พิจารณาอย่างนี้เรื่อยๆ จึงเข้าใจว่า อ้อ อันนี้ก็สำคัญเหมือนกัน เรียกว่า **สันตติ** คือความสืบท่อ ขาด มันเลยเป็น **สันติ** แต่ก่อนมันเป็น **สันตติ** ทีนี้เลยกลายเป็น **สันติ** ออกมา จึงนั่งทำความเพียรต่อไป จิตในขณะที่นั่งทำความเพียรคราวนั้น ไม่ได้เอาใจใส่ในสิ่งอื่นเลย ถ้าเราจะหยุดความเพียรก็หยุดได้ตามสบาย เมื่อเราหยุดความเพียรเจ้าเกียดร้านใหม่ เจ้าเหน้อยใหม่ เจ้ารำคาญใหม่ เปล่า ไม่มี ตอบได้ว่าไม่มี ของเหล่านี้ไม่มีในจิต มีแต่ความพอดีหมดทุกอย่างในนั้น ถ้าเราจะหยุดก็หยุดเอาเฉยๆ นี่แหละ

ต่อมาจึงหยุดพัก หยุดแต่การนั่งเท่านั้น ใจเหมือนเก่ายังไม่หยุด เลยดึงเอาหมอนลูกหนึ่งมาวางไว้ ตั้งใจจะพักผ่อน เมื่อเอนกายลง จิตยังสงบอยู่อย่างเดิม พอศิโรราบจะถึงหมอน มีอาการนุ่มในใจ ไม่รู้มันนุ่มไปไหน แต่มันนุ่มเข้าไป นุ่มเข้าไป คล้ายกับ

มีสายไฟอันหนึ่งไปถูกสวิตช์ไฟเข้า ไปดันกับสวิตช์อันนั้น กายก็ระเบิดเสียงดังมาก ความรู้ที่มีอยู่นั้นละเอียดที่สุด พอมันผ่านตรงจุดนั้นก็หลุดเข้าไปข้างในโน้น ไปอยู่ข้างในซึ่งไม่มีอะไร แม้อะไรๆ ทั้งปวงก็ส่งเข้าไปไม่ได้ ส่งเข้าไปไม่ถึง ไม่มีอะไรเข้าไปถึง หยุดอยู่ข้างในสักพักหนึ่ง ก็ถอยออกมา คำว่าถอยออกมานี้ ไม่ใช่เราจะให้มันถอยออกมาหรอก เราเป็นเพียงผู้ดูเฉยๆ เราเป็นผู้รู้เท่านั้น อาการเหล่านี้เป็นออกมาๆ ก็มาถึงปกติจิตธรรมดา

เมื่อเป็นปกติดังเดิมแล้ว คำถามก็มีขึ้นมาว่า นี่มันอะไร? คำตอบเกิดขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้ของเป็นเอง ไม่ต้องสงสัยมัน พุดเท่านี้จิตก็ยอม เมื่อหยุดอยู่พักหนึ่งก็น้อมเข้าไปอีก เราไม่ได้น้อมมันน้อมเอง พอเข้าไปๆ ก็ไปถูกสวิตช์ไฟอย่างเก่า ครั้งที่สองนี้ ร่างกายแตกละเอียดหมด หลุดเข้าไปข้างในอีก เจ็บ! ยิ่งเก่งกว่าเก่า ไม่มีอะไรส่งเข้าไปถึง เข้าไปอยู่ตามปรารภของมันพอสมควรแล้วก็ถอยออกมาตามสภาวะของมัน ในเวลานั้นมันเป็นอัตโนมัติ มิได้แต่งว่า จงเป็นอย่างนั้น จงเป็นอย่างนี้ จงออกอย่างนี้ จงเข้าอย่างนั้น ไม่มี เราเป็นเพียงผู้ทำความรู้ ดูอยู่เฉยๆ มันก็ถอยออกมาถึงปกติมิได้สงสัย แล้วก็นั่งพิจารณาน้อมเข้าไปอีก ครั้งที่สามนี้โลกแตกละเอียดหมด ทั้งพื้นปฐพี แผ่นดิน แผ่นหญ้า ต้นไม้ ภูเขาเลากา เป็นอากาศธาตุหมด ไม่มีคน หมดไปเลย ตอนสุดท้ายนี้ไม่มีอะไร

เมื่อเข้าไปอยู่ตามปรารภของมัน ไม่รู้ว่ามันอยู่อย่างไร ดุยาก พุดยาก ของสิ่งนี้ไม่มีอะไรจะมาเปรียบปานได้เลย นานที่สุดที่อยู่โน้น พอถึงกำหนดเวลาก็ถอนออกมา คำว่า **ถอน** เราก็มิได้ถอนหรอก มันถอนของมันเอง เราเป็นผู้ดูเท่านั้น ก็เลยออกมาเป็นปกติ สามขณะนี้ ใครจะเรียกว่าอะไร ใครรู้ เราจะเรียกอะไรเล่า

ที่เล่ามานี้เรื่องจิตตามธรรมชาติทั้งนั้น อาตมามีได้กล่าวถึงจิต ถึงเจตสิก ไม่ต้องอะไรทั้งนั้น มีศรัทธาทำเข้าไปจริงๆ เอาชีวิตเป็นเดิมพัน เมื่อถึงวาระที่เป็นอย่างนี้ออกมาแล้ว โลกนี้แผ่นดินนี้มันพลิกไปหมด ความรู้ความเห็นมันแปลกไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ในระยะนั้นถ้าคนอื่นเห็นอาจจะว่าเราเป็นบ้าจริงๆ ถ้าผู้ควบคุมสติไม่ดีอาจเป็นบ้าได้นะ เพราะมันไม่เหมือนเก่าสักอย่างเลย เห็นคนในโลกไม่เหมือนเก่า แต่มันก็เป็นเราผู้เดียวเท่านั้น แปลกไปหมดทุกอย่าง ความนึกคิดทั้งหลายทั้งปวงนั้นเขาคิดไปทางโน้น แต่เรา

คิดไปทางนี้ เขาพูดมาทางนี้ เราพูดไปทางโน้น เขาขึ้นทางโน้น เราลงทางนี้ มันต่างกับ มนุษย์ไปหมด มันก็เป็นของมันเรื่อยๆ ไป”

ทุกข์เพราะคิดผิด

หลวงพ่อก้อยที่วัดร้างบ้านโคกยาวได้ ๑๙ วัน จึงเดินธุดงค์ไปตามหมู่บ้านต่างๆ เรื่อยไป การแสดงธรรมและการแก้ปัญหาของตนเองและผู้อื่น รู้สึกว่าคล่องแคล่วมาก ไม่มีความสะทกสะท้านสิ่งใดเลย ได้เดินทางไปอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม จนถึงแม่น้ำโขง ข้ามไปนมัสการพระพุทธพลันต์ที่ฝั่งลาว ข้ามโขงกลับมาทางอำเภอศรีสงคราม พักอยู่ที่บ้านหนองกา ในเวลานั้นบาตรที่ใช้เล็กและมีรูรั่วหลายแห่ง พระที่วัดหนองกาจึงถวายบาตร เป็นโอกาสให้ท่านได้พิจารณาความอยากในบริวารอีกครั้งหนึ่ง และเตือนสติตัวเองว่า การภาวนายังไม่มั่นคงพอ แม้ขณะอยู่ที่บ้านโคกยาว ได้เข้าถึงความสงบอย่างลึกซึ้งก็จริง แต่ต่อมาไม่นานกิเลสตัณหาก็ก้าวไปหลงอีกครั้ง จนได้

“ท่านถวายบาตรมาใบหนึ่ง แต่มันมีรูรั่ว ฝาบาตรก็ไม่มี นึกขึ้นได้สมัยเป็นเด็ก ไปเลี้ยงควาย เห็นเพื่อนมันเอาเถาวัลย์ มาเหลาแล้วถักเป็นหมวก เลยให้เขาเอาหามาเหลา ริดให้แบนอันหนึ่ง กลมอันหนึ่ง แล้วก็ถักเป็นวงไป ก็ได้ฝาบาตรเหมือนกัน แต่ดูแล้วเหมือนกระติบใส่ข้าวเหนียว ไปบิณฑบาตก็ขวางหูขวางตาจ้งเลยฝาบาตรอันนี้ คนเขาก็เรียกพระบาตรใหญ่ ก็ช่างเขา

มาทำใหม่ ทำทั้งกลางวันกลางคืน ทำความเพียรผิด เพราะอยากได้มาก กลางคืนก็จุดธูปทำอยู่ในป่าคนเดียว สานไปสานมามีมือไปชนหางใต้ ชีได้ตกใส่มือไฟลวกหนัง หลุดหมด มีแผลเป็นอยู่จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ จึงรู้สึกตัว เอ นี่เราทำอะไร? คิดผิดแล้วนี้ บวชมาเอาบริวาร จีวร บาตร เพียรจนไม่ได้หลับได้นอน อยากได้ฝาบาตรมาก

เพียรผิดแล้ว วาง เลยมานั่งพิจารณาอยู่ แล้วก็เดินจงกรม เดินไปก็คิดถึงฝาบาตรไปอีกแหละ ทำต่อไม่รู้กลางวันกลางคืน ทำด้วยความอยากได้ออยากเป็น จนจวนสว่าง

เหนื่อยก็พัก มา นั่งสมาธิ นั่งก็คิดอีก มันผิดแล้ว เคลิ้มไปนิดหนึ่ง เห็นเป็นภาพ พระพุทธเจ้าองค์ใหญ่ ท่านบอกว่า **มานี้จะเทศน์ให้ฟัง** เข้าไปกราบท่าน ท่านก็เทศน์ เรื่องบริหารให้ฟังว่า **เครื่องบริหารทั้งปวงนี้เป็นเพียงเครื่องประดับของชั้นห่าเท่านั้น** สะดุ้งตื่นตัวสั่นเทาเลย เสียงนั้นยังติดอยู่ในใจจนทุกวันนี้

เซ็ดหลาบเลยหยุด อยากได้จนไม่รู้จักตัวเอง ที่นี้เลยเลิก ทำเป็นเวลาทำแล้วพัก เดินจงกรม ทำสมาธิ ตรงนี้สำคัญมากนะ งานอะไรก็ตามถ้าเราทำไม่เสร็จ ทั้งค้างเอาไว้ แล้วมาทำสมาธิ ใจมันไปติดอยู่ที่งานนั้นแหละ สลัดทิ้งก็ไม่ได้ ังดยงังก็ไม่หลุด เลยถือเอาเป็นเรื่องฝึกหัดฝึกใจตัวเอง หัดละ หัดวาง ทำอะไรก็ไม่ให้เสร็จเร็ว ทำฝ่าบาตรแล้ว ก็วางไว้ มา นั่งสมาธิ มันก็ห้วงฝ่าบาตรอีก เดินจงกรมมันก็ไปเพ่งอยู่แต่ฝ่าบาตร นะแหละ

จึงได้เห็นว่า จิตใจนี้มันปล่อยวางได้ยากเหลือเกิน มันยึดติดแน่นเหนียว เลยได้หลักในการพิจารณา ทำอะไรก็ไม่รีบทำให้เสร็จ ทำไปสักหน่อยก็วางไว้ ดูจิตตัวเอง ไปนั่งสมาธิ มันก็วนเวียนอยู่กับงานที่ค้างไว้แหละ ก็ดูมันไป สนุกละที่นี้ สู้กับมันอยู่นั้นแล้ว

คิดว่าลองฝึกให้ได้ว่า เมื่อไปทำงานก็ให้ทำไป เมื่อเลิกทำก็ให้วาง ให้มันเป็นคนละอย่างไม่ต่อกัน ไม่ให้เป็นทุกข์ แต่ว่ามันหัดยากเหลือเกิน ตัวอุปาทานมันหมายความว่า ยาก วางยาก

ที่คิดว่าทำอะไรทำให้เสร็จ มันจะได้รู้แล้วรู้รอด ไม่ต้องมาคอยเป็นห่วง คิดอย่างนั้นก็ถูกอยู่เหมือนกัน แต่คิดให้ถึงธรรมะจริงๆ มันไม่ถูก เพราะมันไม่มีอะไรที่จะรู้แล้ว รู้จบได้เลย ถ้าใจเรายังไม่ยอมเลิก

มาคิดถึงเรื่องเวทนา สุขเวทนา ทุกขเวทนา จะปล่อยได้อย่างไร จะวางได้อย่างไร ในเมื่อมันเป็นอยู่ มันสุขอยู่ มันทุกข์อยู่ มันก็เหมือนเรื่องของฝ่าบาตร

ถ้าเห็นตรงนี้ ก็เห็นตรงนั้น ผีก็ตรงนี้ได้ก็ไต่ตรงนั้นด้วย ได้หลักปฏิบัติละทีนี้ ทำอะไรก็ไม่ทำให้เสร็จ ทำแล้ววางไว้ไปเดินจงกรม พอมันกลับไปพะวงกับงาน ก็ว่ามันว่าตัวเอง ทักตัวเอง ผีก็ตัวเอง พุดคนเดียวอยู่ในป่า ลู้อยู่อย่างนั้นแหละ

ต่อมาก็เลยเบา คืออยากผีให้ได้ว่า ถึงเวลาวางก็ให้มันวาง ให้มันเป็นคนละอย่าง คนละอย่าง คนละอันกัน ทำก็ได้ วางก็ได้ ให้มันขาดกันไปเลย ผีก็ไปก็ค่อยเบาไป ง่ายขึ้น ถ้าได้รู้เรื่องราว เออ มันเป็นอย่างนี้เอง

ต่อมาก็เย็บผ้า ถักกลกบาตร ทำอะไรก็หัดตัวเองอย่างนั้น ทำก็ได้ วางก็ได้ เลยได้ รู้จักเหตุให้เกิดทุกข์ละทีนี้ เหตุที่ทุกข์เกิดก็รู้จักแล้ว ธรรมเกิดเพราะเหตุรู้จักแล้ว เห็นแล้ว เกิดอย่างนี้เอง จากนั้นมาไม่ว่าจะยืน เดิน นั่ง นอน ก็มีแต่ความสนุก เบิกบาน จนกระทั่งถักผาบาตรเสร็จ ไปบิณฑบาต เขาก็ยังมองอยู่ว่าพระรูปนี้ทำไม่บาตรเป็นอย่างนั้น

ต่อมาก็คิดหาอะไรมาทำอีก เลยคิดจะเอาน้ำเกี้ยว (ยางรัก) มาทาบาตร จำได้ว่า ตอนเป็นแณรน้อยเคยเห็นพระท่านทำ ตอนแรกคิดว่าจะเอาน้ำมันยางทา แต่รู้สึกว่าจะเอาน้ำเกี้ยวทาอาจจะเสกว่า ก็เลยลงมายโสธร ไปพักที่บ้านโคก อำเภอลำปางนงนทาทา แถวนั้น ต้นน้ำเกี้ยวมีมาก ทาทั้งตัวบาตร และผาบาตร โยมเขาบอกว่าทาเสร็จให้เอาใส่ชะลอม หย่อนลงแช่ในบ่อน้ำให้เย็นๆ จะได้แห้งเร็ว ๓ วันก็แห้ง ทีไหนได้รืออยู่เป็นเดือน เลยไม่ได้บิณฑบาต ไปไหนไม่ได้ เพราะบาตรไม่แห้ง นั่งสมาธิก็พะวง ฝ้าแต่ดึงชะลอม ขึ้นๆ ลงๆ อยู่นั้นแหละ เป็นทุกข์จริงๆ ลงท้ายเห็นว่า แม้จะทิ้งไว้เป็นปีก็คงไม่แห้ง เลยบอกโยมว่าเอากระดาษมาปิดข้างนอกเขาก็แล้วกัน พอไปบิณฑบาตได้ จะออกปาก ขอบาตรใหม่จากโยมก็กลัวบาป ทนไปอย่างนั้นแหละ ตอนแรกผาบาตรไม่มีนั้น ก็คิดถึงเถาที่เคยเห็นที่บ้านตอนบวชอยู่บ้านก่อนนอก คิดว่าเอาเถาแบบนั้น มาตัด ตีโค้งขึ้น แล้วมัดกริไว้ ก็ใช้เป็นผาบาตรได้ ก็เลยเอามันอย่างนั้นแหละ ไม่ได้คิดขอใคร ผมมันแปลกนะไม่ชอบขอคน พอบาตรที่ทำไว้มันแห้ง ดำปีเลย ทิ้งบาตรทั้งผา”

อีแก้งสอนพระ

โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจอย่างแยบคาย หรือการคิดพิจารณาหลักเหตุผล เป็นคุณธรรมที่เด่นชัดในปฏิปทาของหลวงพ่อดั้งแต่แรก เช่นประสบการณ์ในป่าช้ากิติที่บ้านโคกยาวกิติ เหมือนกับมีการบุจฉาวิสัยสนา ถามตอบปัญหาเกิดขึ้นในใจของท่าน จนกว่าท่านสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยสติปัญญา อีกโอกาสหนึ่งที่หลวงพ่อน้อมของธรรมดาในโลกเข้ามาสู่ใจเป็นธรรม เกิดขึ้นในปีนี้ ในระหว่างที่ท่านเดินธุดงค์รูปเดียวแสวงหาความวิเวก ท่านเกิดอาพาธหนัก นอนซมเพราะพิษไข้อยู่องค์เดียวกลางภูเขา ไข้ขึ้นสูงมากจนลุกไม่ขึ้น ประกอบกับไม่ได้ฉันอาหารมาหลายวัน ทำให้รู้สึกอ่อนเพลียราวกับจะสิ้นใจ จึงวิตกไปว่า ถ้าเราตายอยู่กลางป่าเช่นนี้ เกิดมีคนมาพบศพเข้า เขาจะส่งข่าวไปทางบ้าน เป็นภาระให้ญาติพี่น้องต้องเดินทางมาจัดการศพ คิดอย่างนั้นแล้ว ก็เลยความเอาใบสุทธิจากในย่ามมาถือไว้ กะว่าจนจะสิ้นใจจริงๆ ก็จะจุดไม้ขีดเผาใบสุทธิเสียเพื่อทำลายหลักฐาน ขณะที่กำลังคิดวิตกวิจารณ์อยู่นั้น ก็ได้ยินเสียงอีแก้งร้องดังก้องภูเขา จึงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า

“อีแก้งและสัตว์ป่าต่างๆ มันป่วยเป็นไหม?”

“มันป่วยเป็นเหมือนกัน เพราะมันก็มีสังขารร่างกายเหมือนเรานี่แหละ”

“มันมียากิน มีหมอมารักษาให้หรือเปล่า?”

“เปล่า ไม่มีเลย มันคงหายอดไม่ใบหญ้าตามมีตามได้”

“สัตว์ป่ามันไม่มียากิน ไม่มีหมอรักษา แต่ก็ยังมีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์ต่อมาเป็นจำนวนมากมิใช่หรือ?”

“ใช่ ถูกแล้ว”

พอพิจารณาได้ข้อคิดเช่นนี้ ก็มีกำลังใจดีขึ้นมาก พยายามลุกตะเกียกตะกายไปเอาน้ำในกามาดื่ม แล้วลุกขึ้นนั่งทำสมาธิ จนอาการไข้ทุเลาลงเรื่อยๆ รุ่งเช้าก็มีกำลังออกไปบิณฑบาตได้

ไฉธรรมาวุธ

ครั้งหนึ่งระหว่างอบรมพระณรรที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อเล่าถึงปฏิปทาของท่านสมัยที่เดินธุดงค์ในช่วงนั้นว่า

“แต่ก่อนกระบอกกรองน้ำลั๊กอันยังไม่มีใช้เลย เพราะข้าวของหายาก มีจอก (ขัน) อะลูมิเนียมเล็ก ๆ อยู่ใบเดียว หวงมาก เมื่อก่อนยังสูบบุหรี่อยู่ ไม่ขีดไฟก็ไม่มี มีแต่หินเหล็กไฟ ผากระบอกชุดก็ใช้เปลือกมะนาวผ่าครึ่ง กลางคืนเดินจงกรมเหนื่อย ก็มานั่งตีเหล็กไฟเพื่อจะจุดบุหรี่ เสียงตีเหล็ก ปัก ปัก ในตอนดึกๆ ผมว่าน่าจะทำให้ผีมันนี่กลัวเหมือนกัน

นึกย้อนไปเบื้องหลังครั้งปฏิบัติอยู่คนเดียว การปฏิบัตินี้มันเป็นทุกข์ลำบากแสนสาหัส แต่ก็สนุกมากเช่นเดียวกัน ทั้งสนุกทั้งทุกข์ พอๆ กันกับกินน้ำพริกตำใส่ขิงนะแหละ ได้ฝึกเพกาเผาแกล้มด้วย ทั้งอร่อยทั้งเผ็ด กินไปซึ่มูกไหลไป หยุคกินก็ไม่ได้เพราะมันอร่อยไปเรื่อย เลยทั้งโอ้ยทั้งกินมันเป็นยังงั้น ประโยชน์ของมัน

คนที่ปฏิบัติธรรมะได้นี้ ผมว่าทนทานจริงๆ เพราะมันไม่ใช่เบาๆ มันหนัก เอาชีวิตเข้าแลกก็ว่าได้ เลือจะกินข้างจะเหยียบ ก็ให้มันตายไปเสีย คิดอย่างนี้ มันควรตายแล้ว เมื่อเราได้รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ก็ไม่มีอะไรที่จะต้องกังวลอีกต่อไป ตายก็เหมือนไม่ตายละทีนี้ เลยเป็นเหตุให้ไม่กลัว เป็นธรรมาวุธ อาวุธคือธรรมะ

บนภูเขาที่ไหนก็ไปมาแล้วทั้งนั้น แต่อาวุธของเราคือธรรมะเพียงอย่างเดียว ก็มีแต่ยอมมันเท่านั้นแหละ ปล่อยมันเลย กล้าหาญ ยอมตายเสีย เสี่ยงชีวิต คิดไปคิดมาก็มองเห็นว่าอาวุธของพระพุทธเจ้าดีกว่าอาวุธของนายพราน ช่วยกำลังใจให้เข้มแข็ง

พิจารณาไป ดูไป คิดไป เห็นไป อะไรๆ มันก็เห็น เวลามันเห็น มันทะลุปรุโปร่งไปหมด ทุกข์ก็อย่างนี้ ทุกข์ดับไปก็อย่างนี้ มันเลยสบาย คนเห็นทุกข์แต่ไม่ทะลุ เพียงแต่สงบเฉยๆ มันไม่มีทางจะรู้จักหรอก ถ้าคนไม่กลัวตาย ยอมตายเสีย มันกลับจะไม่ตายนะ ทีนี้ทุกข์ก็ให้มันเกินทุกข์ มันหมดทุกข์โน่น ให้มันเห็นเรื่องของมัน เห็นความจริง เห็นลัทธิธรรม

มันก็มีคุณค่าราคาอะซี มีกำลังจิตดี มีหรือจะกลัวคน มีหรือจะกลัวป่า มีหรือจะกลัวสัตว์
ใจมันเข้มแข็ง ถ้าคิดได้อย่างนี้

ใจพระกรรมฐานนะเด็ดเดี่ยวนัก กรรมฐานทุกคน ถ้ามีจิตน้อมจนเสียสละชีวิตได้
ถ้าอยู่เป็นฆราวาส การฆ่าคนนะ ฆ่าไปยิ่งยากกว่าเสียอีก มันเด็ดเดี่ยวถึงปานนั้น ถ้ามัน
เห็นผิดนะ มันใจใหญ่ ใจสูง ใจแน่นหนา ถ้าคิดมาทางธรรม ทางปล่อยวาง มันก็เลิศ
ประเสริฐ

ได้อาวุธดีกว่านายพรานไปอยู่ป่า ได้ธรรมอาวุธ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เรียกว่า วิตก ก็คือ
มันยกอันใดอันหนึ่งขึ้นมา ไปถึงเรื่องอันนั้น วิจารณมันก็พิจารณาสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น
วิตกวิจารณมันก็อยู่ไป ทำความเพียรไปเรื่อย จนกระทั่งมันเห็นเรื่องทะเลอุปฐกไปร้อง ปิติ
มันก็เกิดขึ้น ทีนี้ก็เกิดอาการชนลุกชู่ นึกถึงเดินจงกรมก็ชนลุกชู่ คิดถึงคุณพระพุท
พระธรรม ก็ชนลุกชู่เกิดปิติ ซาบซ่า ซึมอยู่ในร่างกาย นั่งอยู่ก็เป็นอยู่อย่างนั้น วิตก
วิจาร วิตกมันก็มีปิติ ความอิมใจในการกระทำของเรา ผ่าฟันอุปสรรคมา ชนก็ลุกชู่ซ่า
ขึ้นมา น้ำตาก็คือไหลพรากๆ ยิ่งมีกำลังใจที่จะบากบั่นต่อสู้ ไม่มีที่จะท้อถอย ไม่ว่าจะเกิด
อะไรขึ้น วิตก วิจาร ปิติ ความดีใจเกิดขึ้นมา มีความสุขประกอบด้วยปัญญา อาศัย
วิตกวิจารเป็นอยู่ อาศัยความสุขตั้งมั่นอยู่ ในขณะนั้น ท่านจะว่าอาศัยกำลังมาน
ก็ว่าไปซิเราไม่รู้ละ มันเป็นของมันอย่างนั้น จะว่ามันเป็นฉนวนก็ว่าไป วิตก อีกหน่อย
วิตกมันก็ละไป ต่อไปวิจารมันก็ละ ปิติก็ไม่มี เอกคคตา ใจก็เป็นอารมณ์เดียวอยู่
อย่างนั้น อาศัยสมาธิเป็นอยู่ อาศัยสมาธิตั้งมั่นอยู่ มันก็เกิดความสงบ เป็นรากฐานแล้ว
ความสงบมันเป็นรากฐาน ปัญญา มันจะเกิดขึ้นละทีนี้

ผมจึงได้ความเข้าใจว่า การปฏิบัตินั้นแหละมันจึงจะรู้แจ้งเห็นจริง การไปเรียน
ไปนึกไปคิดเอามันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง การคิดว่าไอ้มันมันจะเป็นอย่างนี้ก็ดี ผมรู้สึกว่
มันจะเข้าไปรวมยอดเข้าไปพ้องอยู่ที่นั่นหมด

สบายทีนี้ ร่างกายจะอ้วนจะผอม มันก็สบาย แม้จะป่วยอยู่ก็สบาย ไม่เคยคิดว่า
แม่เราอยู่ไหน ญาติพี่น้องคนนั้นคนนี่ของเราอยู่ไหนหนอ ไม่มี ภาวนาตายก็ตาย

เท่านั้นเอง ไม่มีอะไรกังวล นั่น มันตั้งมันลงอย่างนั้น แล้วขณะจิตที่รั้งรอมันก็เลยเปลี่ยนไป จิตใจมันเข้มแข็ง แล้วก็ให้ทำไป

จะไปฟังเทศน์ที่ไหนก็ช่าง จะไปเรียนที่ไหนก็ตาม รู้อยู่ แต่มันรู้ไม่ถึง ต้องทำเอา ถ้ารู้ไม่ถึงมันจะล้มลง สงสัย ถ้ารู้ถึงแล้วมันก็จบกัน จะว่ามันเป็นยังไงก็ไม่รู้นะ แต่มันเป็นของมันอย่างนั้น มันแน่นอนอย่างนั้น **ปกติจิต** ของเรามันก็เกิดขึ้นมาเท่านั้นเอง”

หลวงตาหมดโกรธ

ใกล้ฤดูเข้าพรรษา หลวงพ่อเดินธุดงค์มาถึงวัดป่าแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ในป่าช้าเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อเดินตามทางเล็กๆ ผ่านแนวป่ามาถึงศาลา พบหลวงตาสมาจารวัดนั้นนั่งสนทนาอยู่กับพระลูกวัด หลวงพ่อได้กราบนมัสการและบอกที่มาของตน

ครั้นกล่าวธรรมปฏิสันถารกันพอสมควร หลวงตาปรารภถึงภูมิจิตของตัวเองว่า **หมดความโกรธแล้ว** หลวงพ่อรู้สึกแปลกใจมาก เพราะคำพูดเช่นนี้ไม่ค่อยได้ยินบ่อยนักในหมู่ผู้ปฏิบัติ จึงอยากพิสูจน์ให้รู้ชัด เลยตัดสัจใจขอจำพรรษาด้วย แต่ก็ไม่ง่ายเสียทีเดียว หลวงตาไม่ยอมให้ใครพำนักที่วัดง่าย ๆ เหมือนกัน เพราะหลวงพ่อเป็นพระแปลกหน้า และยังคงธุดงค์มาองค์เดียว ไม่รู้ต้นสายปลายเหตุว่าจะมาดีหรือร้ายอย่างไร หลวงตากับพระลูกวัดจึงปฏิเสธไม่ยอมให้พำนักอยู่ด้วย แต่ก็ผ่อนผันให้ไปจำพรรษาที่ป่าช้านอกเขตวัดได้

ครั้นถึงวันเข้าพรรษา หลวงตาให้พระไปนิมนต์หลวงพ่อกับมาจำพรรษาด้วย เพราะได้รับคำทักท้วงจากพระรูปหนึ่งว่า “**พระมีพรรษามากขนาดนี้ ให้จำพรรษานอกเขตวัดเห็นจะไม่เหมาะ บางที่ท่านอาจจะเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็ได้ ไม่ควรประมาท**”

แม้จะได้ร่วมพรรษาในสำนัก แต่หลวงตากับลูกศิษย์ก็ตั้งกติกากำหนดในการปฏิบัติสำหรับหลวงพ่อไว้หลายอย่าง คือ

๑. ไม่ให้รับพระเคนของจากโยม ต้องคอยรับจากพระรูปอื่นส่งให้
๒. ไม่ให้ร่วมอุโบสถสังฆกรรม ให้บอกปริสุทธิเท่านั้น
๓. เวลานั้นฉันอาหาร ให้นั่งต่อท้ายพระอายุพรรษาน้อยที่สุดของสำนัก

กติกากทั้ง ๓ ข้อนี้ หลวงพ่อยอมปฏิบัติตามทุกอย่าง แม้ท่านจะมีพรรษา ๑๐ แล้วก็ตาม ท่านกลับพิจารณาโน้มเอาประโยชน์จากข้อปฏิบัตินั้น โดยให้คติแก่ตนเองว่า หลวงตากับคณะกำลังทดสอบเรา การนั่งหัวแถวหรือไม่ ก็ไม่แปลกอะไร เหมือนกับเพชรนิลจินดาจะวางไว้ที่ไหนก็มีคุณค่าเท่าเดิม และการปฏิบัติตามกติกานี้ จะช่วยลดกิฏฐิมานะของเราให้เบาบางลงด้วย

การจำพรรษาร่วมกับหลวงตาผ่านไปด้วยความสงบ เพราะหลวงพ่อบริสุทธิ์ใจนึกคิดให้ถูกและเป็นปกติ จึงพากเพียรภาวนาอย่างสม่ำเสมอ พยายามพูดน้อยเมื่อได้ยินใครพูดสิ่งใด ก็โน้มมาพิจารณาเป็นปัญญาแก้ไขตัวเอง และเฝ้าสังเกตเลือกเอาแต่สิ่งดีงามจากวัตรปฏิบัติที่มีอยู่ในสำนักเพื่อถือเอาเป็นบทเรียน

ขณะเดียวกันหลวงตาและคณะก็จับตามองหลวงพ่อบริสุทธิ์ใจไม่ให้พลาดสายตาเหมือนกัน แต่ท่านก็วางเฉย ไม่แสดงกิริยาอาการใดๆ โต้ตอบ กลับคิดขอบคุณเขาว่า

“เขาช่วยไม่ให้เราเผลอไปประพฤติกบพร่อง เปรียบเหมือนมีคนมาช่วยป้องกันความสกปรกไม่ให้แปดเปื้อนแก่เรา”

ในพรรษานั้น จิตใจของหลวงพ่อบริสุทธิ์ใจสงบหนักแน่น ปรารถนาความเพียรอย่างสม่ำเสมอ มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อยตรงตามพระพุทธรูปบัญญัติทุกกระเบียดนิ้ว ทำให้เพื่อนสหธรรมิกคลายความระแวงในตัวท่านลงโดยลำดับ

วันหนึ่งในกลางพรรษา พระเถรในวัดได้ชวนกันเอาเรือไปหาฝืนมาไว้ต้มน้ำ ย้อมผ้า เมื่อไปถึงเขตไร่ร้างแห่งหนึ่งแล้ว ก็ช่วยกันแบกฝืนมาทิ้งไว้ที่ฝืนน้ำให้หลวงพ่อบริสุทธิ์ใจทำน้ำที่ขุ่นลงเรือ ท่านได้สังเกตเห็นไม้พะยุงท่อนหนึ่งมีรอยถากเป็นทรงกลมยาวประมาณ ๒ เมตร หลวงพ่อบริสุทธิ์ใจคิดว่าไม้ท่อนนี้ต้องมีเจ้าของแน่ ถ้าขุ่นลงเรือจะมีความผิด

เป็นการลักทรัพย์ ทำให้ขาดจากการเป็นพระได้ ดังนั้นจึงไม่ยอมแต่ต้อง พอได้เวลา
จวนกลับ หลวงตาเดินมาเห็นไม้ท่อนนั้น จึงร้องถามว่า

“ท่านชา ทำไม้ไม้แบกไม้ท่อนนี้ลงเรือ”

“ผมเห็นว่ามันไม่เหมาะครับ มันคงมีเจ้าของเพราะมีรอยตากไว้” หลวงพ่อตอบ
เรียบๆ

เมื่อหลวงพ่อบอกเช่นนี้ หลวงตาชะงักงันอยู่ชั่วครู่ แล้วจึงแก้งร้องบอกแก้ใ้
ให้พระเถรรับลงเรือ โดยทิ้งไม้ท่อนนั้นไว้ริมฝั่งนั่นเอง

ต่อมาวันหนึ่ง ชาวบ้านมาทำข้าวหลามอยู่ในวัด หลวงตาก็กลับจากบิณฑบาต
เดินผ่านโรงครัว ขณะนั้นโยมไม่อยู่ ท่านมองเห็นไฟกำลังลุกไหม้กระบอกข้าวหลาม
คงรู้สึกเสียดาย แต่ก็เห็นว่าช่วยอะไรไม่ได้ เพราะพระแต่ต้องอาหารที่ยังไม่ได้ประเคน
เป็นอาบัติ และจะทำให้อาหารนั้นไม่ควรแก่การบริโภคต่อไปด้วย หลวงตายืนสองจิต
สองใจอยู่สักครู่หนึ่ง ก็เหลียวซ้ายแลขวา ก่อนที่จะเอื้อมมือไปพลิกกระบอกข้าวหลาม
หารู้ไม่ว่าหลวงพ่อซึ่งอยู่บนกุฏิใกล้โรงครัวเหลือบมาเห็นเข้าพอดี

ถึงเวลาฉันจึงหัน หลวงตาสั่งเกตเห็นว่าหลวงพ่อไม่ฉันข้าวหลาม จึงถามว่า

“ท่านชาฉันข้าวหลามหรือเปล่า”

“เปล่าครับ” คำตอบของหลวงพ่อทำให้หลวงตาถึงกับสะดุ้ง แล้วอุทานออกมาว่า

“ผมต้องอาบัติแล้ว”

ฉันเสรีจ หลวงตามาขอแสดงอาบัติด้วย แต่หลวงพ่อบอกว่า

“ไม่ต้องก็ได้ครับ ให้สำรวมระวังต่อไปเถิด”

คราวนั้น เพราะปฏิบัติความสุจริตรอบคอบของหลวงพ่อ จึงทำให้พระเถรทุกรูป
ในวัดเกิดความยำเกรงและเคารพเลื่อมใสในตัวท่าน หลวงตากับคณะจึงตกลงกันว่า
จะยกเลิกกติกากที่เคยตั้งไว้ ขอนิมนต์ให้หลวงพ่อเป็นพระผู้อุกาสุโส แต่หลวงพ่อบปฏิเสธว่า

ทำอย่างนั้นคงไม่สมควร กติกาเดิมคืออยู่แล้ว และท่านก็ปฏิบัติตามกติกาเหมือน
เช่นเดิม

ในที่สุด กาลเวลาก็ได้พิสูจน์คำพูดของหลวงตาที่ว่า *ผมหมดความโกรธแล้ว*
ให้ประจักษ์ข้อเท็จจริงขึ้นมาดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ศีล จะพึงรู้ได้เมื่ออยู่ร่วมกัน
นานๆ”

ท้ายพรรษา ฝนตกติดต่อกันหลายวันจนเกิดอุทกภัย น้ำท่วมทุ่งนา ทำให้ชาวบ้าน
ไม่มีที่อยู่อาศัย และเดือดร้อนไปถึงวัวควายซึ่งไม่มีหญ้าจะกิน วัดของหลวงตาดั้งอยู่
บนที่ดอน จึงรอดพ้นภัยจากน้ำท่วม วัวควายของชาวบ้านจึงมุ่งหน้ามากินหญ้าริมรั้ววัด
เพื่อประทังชีวิต บางตัวกินเพลินหลงเดินลึกเข้าไปเขตสำนัก หลวงตารำคาญ จึงให้
พระเณรไล่ออกไปบ่อยๆ เจ้าวัวนาสงสารตัวหนึ่งถูกไล่ต้อนออกไปแล้ว แต่ด้วยความหิว
จึงยื่นคอลอดรั้วกลับเข้ามากินหญ้าอีก หลวงตาซึ่งถือไม้รออยู่แล้ว ก็ฟาดอย่างไม่ยั้งมือ
วัวตัวนั้นร้องอู้อี้ด้วยความเจ็บปวด รีบมุดหัวกลับไป แต่กว่าจะหลุดไปได้ก็โดนไม้หลวงตา
เสียหลายตืบ หลวงพ่อยืนดูการกระทำของหลวงตา ผู้เคยอวดตนว่าหมดความโกรธแล้ว
ด้วยความสลดสังเวชใจ

ทูตมรณะ

กลางป่าช้าข้างวัดหลวงตา มีศาลาเล็กๆ หลังหนึ่ง ตั้งอยู่ท่ามกลางหลุมฝังศพ
ที่เรียงรายเกลื่อนป่า เป็นที่สงบสงัด และมีความวิเวก วังเวก อันอำนวยต่อการเจริญ
สมณธรรมเป็นอย่างยิ่ง หลวงพ่อจึงมักปลีกเร้นมานั่งสมาธิภาวนา พิจารณาสภาวะธรรม
อยู่ที่ศาลาหลังนั้นเสมอ

วันหนึ่ง ขณะหลวงพ่อนั่งอยู่บนศาลานั้น มีกาตัวหนึ่งบินมาจับกิ่งไม้ใกล้ๆ แล้ว
ส่งเสียงร้อง กา กา หลวงพ่อไม่ได้สนใจ เพราะคิดว่ามันคงร้องไปตามประสาสัตว์
เมื่อเห็นหลวงพ่อไม่สนใจ กาจึงร่อนลงมายืนบนพื้นศาลาตรงหน้าท่าน มันคาบหญ้าแห้ง
มาวางแล้วร้อง กา กา กา แสดงอาการเหมือนจะส่งหญ้าให้ หลวงพ่อเห็นก็ริยมันแปลกๆ

มองดูมันด้วยความสนใจ เมื่อได้เห็นท่านสนใจมันก็ทิ้งหม้อแห้งไว้ แล้วบินหายไป หลังจากนั้น ๓ วัน ชาวบ้านได้หามศพเด็กชายอายุประมาณ ๑๓ ปี ป่วยเป็นไข้ตาย มาเผาข้างๆ ศาลานั้น ๓-๔ วันต่อมา อีการก็บินมาหาหลวงพ่อกับศาลานั้นอีก ครั้งแรกเกาะ อยู่กิ่งไม้ เมื่อเห็นหลวงพ่อก็ไม่สนใจ การก็บินลงมาที่พื้นแล้วแสดงกิริยาเหมือนครั้งแรก พอหลวงพ่อกับมาดู มันก็บินหนีไปอย่างเคย จากนั้นไม่กี่วันชาวบ้านหามศพมาอีก คราวนี้เป็นพี่ชายของเด็กที่ตายไปเมื่อไม่นานมานี้เอง ซึ่งเกิดป่วยกระทันหันตายตามกัน อย่างน่าประหลาดใจ กาดำนั้นมันเป็นเหตุสมจริงจริงๆ เพราะอีก ๓ วันเท่านั้น มันก็บิน มาส่งข่าวหลวงพ่อกับอีกครั้ง แล้วไม่กี่วัน พี่สาวของเด็กชายทั้งสองที่ตายไปก่อนหน้านี้ ก็มีอันต้องป่วยตายไปอีกคน พ่อแม่และญาติพี่น้องของเด็กทั้งสามเศร้าโศกเสียใจอย่าง แสนสาหัส หลวงพ่อก็ได้เห็นสภาพของคนเหล่านั้น ยิ่งเกิดสลดสังเวชในความเป็นจริง ของชีวิต ได้น้อมนำเหตุการณ์เฉพาะหน้านี้มาเตือนตนมิให้ประมาท รวมทั้งพิจารณา เห็นว่า *ความทุกข์โศก ย่อมเกิดจากของที่เรารักและห่วงแหน*

สังขารในป่าช้าเร่งเร้าให้หลวงพ่อก็ไม่ยอมเนิ่นช้าในการปฏิบัติ ท่านเพิ่มเวลาใน การภาวนามากขึ้น ลดเวลาพักผ่อนลง มุ่งหน้าทำความเพียร แม้ฝนตกพริ้วๆ ก็เหยียบย่ำน้ำ เดินจงกรมอยู่อย่างนั้น วันหนึ่งเกิดนิมิตว่า ได้เดินไปยังที่แห่งหนึ่ง พบคนแก่นอนป่วย ร้องครวญครางปานจะขาดใจ หลวงพ่อก็ดูพิเคราะห์แล้วเดินต่อไป ระหว่างทางพบ คนป่วยหนักจวนตาย ร่างกายซูบผอมเหลือเพียงหนังหุ้มกระดูก นอนหายใจรวยรินอยู่ ริมหาง ได้หยุดดูแล้วเดินผ่านไปไม่กี่ไกล ก็พบคนตายนอนหงายขึ้นอืด ตาถลน ลิ้นจุกปาก และมีหนอนชอนไชอยู่เต็มร่างกาย เกิดความสลดสังเวชเป็นอย่างยิ่ง พอตื่นขึ้นมา ภาพนั้นยังติดตาติดใจไม่เลือนลาง รู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิต อยากหลุดพ้นออกจาก กองทุกข์นี้โดยเร็ว จึงคิดจะปลีกตัวขึ้นไปทำความเพียรบนยอดเขาลัก ๗ หรือ ๑๕ วัน จึงจะลงมาบิณฑบาต แต่มีปัญหาว่า บนยอดเขาไม่มีน้ำดื่ม พอตื่นถึงกับจำศีลอยู่ในรู มันกินน้ำเยี่ยวของตัวเองยังมีชีวิตอยู่ได้ จึงอยากทดลองดูบ้าง แต่ก็ไม่ได้ผล เพราะ ปัสสาวะ เมื่อดื่มเข้าไปหลายๆ ครั้ง พอตกถึงกระเพาะก็ไหลออกมาทันที จึงคิดหา วิธีใหม่ เมื่อคิดว่าไม่อาจไปอยู่บนยอดเขาได้ จึงทดลองอดอาหาร ฉันทวันเว้นวัน สลับกันไป ทำอยู่ประมาณ ๑๕ วัน ขณะอดอาหารรู้สึกว่างกายร้อนดังถูกไฟเผาเผา

มีอาการทุรนทุรายแทบทนไม่ได้ จิตใจก็กระสับกระส่ายไม่สงบ จึงล้มเลิกวิธีนี้เพราะไม่ถูกกับจริต

ต่อมาได้นึกถึง *อภิญญาปฏิบัติ* (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด) คือ *โกชเนมตตญญูตา* การรู้จักประมาณในการฉันอาหารให้พอสมควร ไม่มากหรือน้อยเกินไป *อินทริยสังวร* สำรวมระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ถูกกิเลสครอบงำ *ชาคริยานุโยค* ทำความเพียรสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้านหรือเห็นแก่หลับนอนจนเกินไป เมื่อใจนุ่มไปถึงทางดำเนินนี้ จึงหยุดวิธิตรมานตน กลับมาฉันอาหารวันละครึ่งดังเดิม แล้วทำความเพียรอย่างต่อเนื่อง การบำเพ็ญภาวนาก้าวหน้าขึ้นมาก จิตใจสงบระงับปราศจากนิวรณ์ การพิจารณาธรรมก็แตกฉานแจ่มแจ้งไม่ติดขัด ครั้นออกพรรษาแล้ว หลวงตาซึ่งเฝ้าจับตามองหลวงพ่อมานาน เห็นหน่วยก้านและภูมิธรรมภูมิปัญญาน่าเลื่อมใส จึงชักชวนให้ข้ามโขงไปตั้งสำนักยังฝั่งลาวด้วยกัน แต่หลวงพ่อได้ปฏิเสธอย่างสุภาพ จวนจะสิ้นปี หลวงตาจึงพาคณะย้ายออกจากสำนักธุดงค์ข้ามโขงไปฝั่งลาวอย่างที่พูดไว้

เห็นสมมุติ

หลังจากหลวงตาและคณะย้ายไปได้ ๗ วันแล้ว หลวงพ่อก็ออกจากสำนักสงฆ์แห่งนั้นบ้าง โดยจุดธูปมุ่งหน้าไปทางภูลังกา อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติซึ่งยังติดข้องอยู่ โดยที่หลวงพ่อก็มีอาการสะดุดในการเจริญสมาธิภาวนา ดังที่ท่านได้เล่าให้ลูกศิษย์ลูกหาฟังว่า

“...ไปถึงแค่นั้นแล้วเลยหยุด มันไม่ไป... สมมุตินะ... คล้ายๆ ว่าเราเดินมานี้ มันหยุดทรวดอยู่อย่างนี้ มันไม่ไปนะ แล้วก็กลับ... พูดถึงความรู้สึกพูดถึงเรื่องจิตของเรานะ... เราก็ทำไปทำมา มาถึงที่นี่ไม่มีที่ไปอีก หยุด อันนี้อันหนึ่ง อันที่สองนี่มันเป็นอย่างนี้ เดินมาชนนี้เลยแล้วก็กลับ แบบหนึ่ง ก็มันไม่มีอะไรจะชนแล้วก็ตกลงไป ก็ทำภาวนาไป เดินจงกรมไป เดียวมันก็กลับมาอยู่ตรงนี้แหละ

นี่อะไรๆ ถ้ามอยู่ในใจ

อะไรก็ช่างมันเถอะ มันตอบอย่างนี้

นานๆ ไปก็เลยหยุด พอไปอีกก็วกมาอีก นี่อะไรๆ มันมาทวงอยู่เรื่อย

ธรรมดาอยู่ปกติมันก็มีความรู้สึกอย่างนี้ จิตใจมันยังวุ่นวาย เลยคิดว่านี่คืออะไร ตรงที่มันเป็นในสมาธิเรา มันติดอยู่ในสมาธินั้น เมื่อเดินไปมันก็มีความรู้สึกว่ นี่คืออะไร มันมาทวงเราอยู่บ่อยๆ คือเรายังไม่รู้ทันมัน รู้ไม่ถึงขั้นที่ปล่อยวาง มันจึงติดตามอยู่

มามองเห็นพระในเวลานั้น มีใครหนอจะช่วยให้ได้ นึกถึง ท่านอาจารย์วัง ท่านไป อยู่ยอดเขาภูลังกา ท่านมีเณรอยู่ ๒ องค์ แล้วก็มีพระรูปเดียวคือท่าน อยู่บนโน้นยอดเขา นั้น ไม่เคยเห็นท่านหรอก เราก็คิดว่าพระรูปนี้ ท่านต้องมีอย่างใดอย่างหนึ่งแหละ ท่านถึงมาอยู่อย่างนี้...”

หลวงพ่อดีขึ้นไปกราบนมัสการท่านอาจารย์วัง ได้สนทนาธรรมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในการปฏิบัติกันอยู่ ๓ คืน เนื้อความจากการสนทนาธรรมของท่านทั้งสอง ถ่ายทอดจากคำบอกเล่าของหลวงพ่อดีดังนี้

ท่านอาจารย์วัง : คราวหนึ่งกำลังเดินทำความเพียร เดินจงกรมหยุดอยู่ กำหนดร่างกายนี้มันจมลงไป在地ดินเลย

หลวงพ่อดี : รู้ตัวไหมครับ

ท่านอาจารย์วัง : รู้ ทำไม่จะไม่รู้ รู้อยู่ มันก็จมลงไป กำหนดไปมันก็จมลงไปเรื่อยๆ กำหนดรู้ว่ามันจะเป็นยังไงก็ให้มันเป็นไป มันก็จมลงไปเรื่อย มันถึงที่สุดแล้วละ ที่ไหนไม่รู้ คือมันถึงที่สุดแล้วมันก็ขึ้นมา ขึ้นมาเลย แผ่นดินอยู่ตรงนี้มันขึ้นมา มันไม่อยู่ ประเดี๋ยวก็ขึ้นไปโน้นอีกแล้ว ขึ้นไปโน้น ก็รู้มันอยู่นะ อัศจรรย์เหลือเกินว่ามันเป็นไปได้อย่างนี้ ที่นี้มันก็ขึ้นไปๆ จนถึงปลายไม้ ร่างกายแตก บี้ม ลำไส้นี้ ไส้หน้อยไส้ใหญ่ มันไปติดอยู่กิ่งไม้เป็นพวงเลย

หลวงพ่อดี : ท่านอาจารย์ ไม่ใช่ฝันหรือครับ

ท่านอาจารย์วัง : ไม่ใช่ฝัน นี่ถ้าเราไม่รู้มัน มันจะเอาให้เราเป็นอย่างอื่น มันเป็นเรื่องจริงๆ อย่างนั้นนี่ ในตอนนั้นก็เชื่อว่ามันเป็นเรื่องจริงๆ อย่างนั้น เดียวนี้เรารู้ที่อยู่เห็นอยู่ว่า มันเป็นอย่างนั้นขนาดนี้แหละ ท่านอย่าไปพูดเลยนิมิตอย่างอื่น ขนาดนี้มันเป็นได้ ถ้าหากว่าคนเราร่างกายแตกบิ่้ม มันจะมีความรู้สึกอย่างไรนะ ไล่เป็นพวกเลย มันพันต้นไม้อยู่นั้น มันมันเหลือเกิน แต่เข้าใจว่าอันนี้คือนิมิต มันอยู่อย่างนี้ เชื่อในใจว่าไม่มีอะไรจะทำอันตรายเราได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็กำหนดดูเข้ามา ดูมาถึงจิต ขณะของจิต มันอยู่อย่างนี้แล้วก็หายไป เลยมานั่งคิด มันอะไรน้อ

หลวงพ่อบ : ที่นี้ผมมาราบท่านอาจารย์ ผมจนปัญญาแล้ว ผมไม่ใช่เป็นอย่างนั้น มันเป็นอีกแบบหนึ่ง คล้ายๆ กับเราเดินไปบนสะพาน คล้ายๆ สะพานนี้มาโดดไปในแม่น้ำ เราก็เดินไปแล้วก็หยุดอยู่ ไม่มีที่ไปอีกแล้วจะทำยังไง อย่างนี้ แล้วก็หันกลับมา บางทีมันก็เดินเข้าไปอีก มันเป็นในสมาธินะ ไปถึงตรงนั้นแล้วมันก็จบอยู่ไม่มีที่ไป เลยกลับมาอีก กำหนดไปมันไปไม่ได้ บางทีกำหนดไปมันมีอะไรมาขวางอยู่ขึ้นมาชน ก็ก็ ไม่มีที่ไปอีกแล้ว มันเป็นนานนะครับอันนี้ มันคืออะไรครับท่านอาจารย์

ท่านอาจารย์วัง : อันนี้มันหมด มันเป็นที่สุดแห่งสัญญาแล้ว เมื่อมันเป็นอย่างนั้น จะไปที่ไหน ก็ยืนมันอยู่ตรงนั้นแหละ ให้กำหนดอยู่ที่ตรงนั้น ถ้าเรายืนอยู่ที่ตรงนั้น มันจะแก้สัญญา มันจะเปลี่ยนแปลงของมัน ไม่ต้องไปบังคับมันเลย ถ้าเรากำหนดว่าอันนี้ มันเป็นอย่างนี้ เมื่อมันเป็นอย่างนี้รู้สึกว่าจะจิตมันเป็นอย่างไรไหม ให้รู้จักว่าเป็นอย่างนั้น ให้รู้เข้ามา ถ้ามันรู้สึก เดียวมันก็เปลี่ยน เปลี่ยนสัญญาคล้ายๆ กับว่าสัญญาของเด็ก กับสัญญาของผู้ใหญ่ มันก็เปลี่ยนออกไปเป็นสัญญาของผู้ใหญ่ อย่างเด็กมันอยากจะทำเล่นของอย่างนี้ เมื่อมันเติบโตขึ้นมา มันเห็นของชิ้นนี้ไม่น่าจะเล่นเสียแล้ว มันก็เลยเล่นของอย่างอื่น มันเปลี่ยนเสียแล้ว

หลวงพ่อบ : อ้อ เข้าใจครับ

ท่านอาจารย์วัง : อย่าพูดมากเลย มันหลายเรื่อง หลายเรื่อง คิดว่ามันเป็นได้ทุกอย่างก็แล้วกันเรื่องสมาธินี้ แต่มันเป็นทุกอย่างก็ช่างมันเถอะ เราอย่าไปสงสัยมัน

อันนี้เมื่อเรามีความรู้สึกอย่างนี้ เต็มมันก็คือยหมดราคาของมันไป มันจิตสังขารไม่มีอะไรต่อไป ถ้าเราเข้าไปดูเลยกลายเป็นเบ็ด เต็มเบ็ดกลายเป็นไก่อ เต็มไปตามดูไก่อ ไก่อเป็นหมา ดูหมาไปเต็มกลายเป็นหมู เลยนุ่นไม่รู้จบสิ้น กำหนดรู้มัน เฟ่งมันตรงนี้ แต่ว่าอย่าเข้าใจว่าหมดนะ อย่าเข้าใจว่าหมด เต็มมันจะมีอีก แต่เราวางมัน รู้ไว้ในใจ แล้วปล่อยวางเสมอ อย่างนี้ไม่เป็นอันตรายทั้งนั้น กำหนดอย่างนี้ให้มันมีรากฐานอยู่ อย่าไปวิ่งตามมัน พอเราแก้อันนี้ได้ มันก็ไปได้ มันมีช่วงของมันไป อดีตอนาคตต่อไป ก็ทำนองเดียวกันนี้ แต่มันจะยิ่งหย่อนกว่ากันก็ได้ มันจะดีเลิศจะดีประเสริฐอะไร ก็ช่างมันเถอะ มันจะต้องเป็นอย่างนั้น ให้ทำความเข้าใจจริงๆ อย่างนั้น

หลวงพ่ : ทำไมบางคนเขาไม่มีอะไรละครับ ไม่เป็นทุกข์ด้วยครับ ไม่มีอะไรที่จะขัดข้อง กายก็สบาย ใจก็สบาย ไม่มีอะไร

ท่านอาจารย์วัง : อันนี้มันเป็นบุญกรรมของเรา มันก็ต้องสู้กันในเวลานี้ เวลาจิตมันรวมนี้ มันก็มาแย่งบัลลังก์ที่ตรงนี้ สิ่งที่มาแย่งไม่ใช่ของร้ายอย่างเดียวนะ ของดีก็มีนะ น่ารักก็มี เป็นอันตรายทั้งนั้นแหละ อย่าไปหมายมันมันเลย

หลังสนทนาธรรมกับท่านอาจารย์วัง หลวงพ่เกิดความเข้าใจในความละเอียดลึกซึ้งของธรรมปฏิบัติมากขึ้น

ครั้นพูดคุยเรื่องต่างๆ กันต่อพอสมควร หลวงพ่ก็กราบลาท่านอาจารย์วังกลับที่พัก

ในขณะที่พักอยู่บนภูลังกาได้เร่งความเพียรอย่างหนัก พักผ่อนเพียงเล็กน้อย ไม่คำนึงถึงเวลาว่าเป็นกลางวันหรือกลางคืน คงยืนหัดปฏิบัติไปอย่างต่อเนื่อง จิตพิจารณาเรื่องธาตุและสมมุติบัญญัติอยู่ตลอดเวลา

พักอยู่ที่ภูลังกาได้ ๓ วัน หลวงพ่ก็กราบลาท่านอาจารย์วัง

“ได้เดินลงมาจากภูลังกา มาถึงวัดแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่เชิงเขา พอดีฝนตก จึงได้หลบฝนเข้าไปนั่งที่ใต้ถุนศาลา จิตก็กำลังพิจารณาลึกลงมาอยู่ ทันใดขณะจิตก็ตั้งมั่นขึ้น

แล้วก็เปลี่ยนไปมีความรู้สึกเหมือนเป็นคนละโลก ดูอะไรก็เปลี่ยนไปหมด กาน้ำตั้งอยู่ มองดูแล้วก็มีความรู้สึกว่าไม่ใช่กาน้ำ กระโถน ตั้งอยู่ก็เปลี่ยน ภาตรก็เปลี่ยนไป ทุกอย่าง เปลี่ยนสภาพไปหมด เหมือนหน้ามือกับหลังมือ เหมือนแดดจាំที่มีก้อนเมฆเคลื่อนมา บดบังแสงแดดก็วาบหายไป เปลี่ยนขณะจิตไปวาบๆ ตั้งขึ้นมาก็เปลี่ยนวาบ เห็นขวด ก็ไม่ใช่ขวด ดูแล้วก็ไม่เป็นอะไร เป็นธาตุ เป็นของสมมุติขึ้นทั้งนั้น ไม่ใช่ขวดแท้ ไม่ใช่ กระโถนแท้ ไม่ใช่แก้วแท้ เปลี่ยนไปหมด เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ก็น้อมเข้าหาตัวเอง ดูทุกสิ่ง ในร่างกายของเราก็ไม่ใช่ของเรา ล้วนแต่ของสมมุติ”

ด้วยอาการของจิตที่เกิดขึ้นเช่นนี้ หลวงพ่อจึงสรุปว่า

“ผมเห็นว่าพระอริยบุคคลกับคนบ้านนี้ดูไม่ออก คล้ายๆ กัน เพราะมันติดปกติ อริยจิตนี้ถ้ามันตกกระแสแล้ว ผมเห็นว่ากับคนบ้า แยกกันออกไม่ได้ง่ายๆ คล้ายกัน แต่มีคุณธรรมต่างกัน”

หลวงพ่อก็กำชับลูกศิษย์ลูกหาให้มีความมั่นใจในผลของการปฏิบัติ ซึ่งผู้ปฏิบัติ จะรู้ได้เองอย่างแจ่มแจ้ง ดังที่ท่านได้ประสบมาแล้ว

“...เรื่องการปฏิบัตินี้ อย่าไปลังเล ให้หุ่มเทลงไป ให้จิตใจเข้มแข็ง ให้ปฏิบัติเข้าไป ถึงจะไปพึ่งเทศน์อยู่ที่ไหนก็ช่าง เรียนอยู่ที่ไหนก็ตาม รู้เหล่านั้นนั่นรู้อยู่ แต่มันรู้ไม่ถึง ถ้ารู้ไม่ถึงมันก็สงสัยลังเล ถ้ารู้ถึงมันก็จบ ถึงใครจะว่าอะไรมันก็ไม่เป็นอะไร มันเป็นของมันอย่างนั้น แน่นนอนอย่างนั้น เมื่อปกติจิตของเราเกิดขึ้นมา ใครจะหัวเราะ ใครจะ ร้องไห้ ใครจะดีใจ เสียใจก็ตาม ใจจะไม่หวั่นไหวต่อสิ่งทั้งปวงเลย...”

นอกจากนี้หลวงพ่อยังได้ข้อคิดเกี่ยวกับการภาวนาจากประสบการณ์ที่ภูลังกว่า

“...คนจะไปภาวนาคนเดียววันนั้นก็ได้หรอก แต่ว่าบางคนมันเข้าไปก็มี วนอยู่ตรงนั้น มันได้สัมผัส แต่ทางใจของเรา ถ้ามีใครไปร้องบอกชี้ทางมันไปเร็ว มันมีทางที่จะพิจารณา ทุกคนต้องเป็นอย่างนี้ เวลาติดมันติดหนัก...”

จากภูลังกา หลวงพ่อมุ่งหน้าสู่วัดป่าหนองฮี เพื่อกราบเยี่ยมหลวงปู่กินรี การพบกัน
ในครั้งนี้ หลวงปู่ให้คำแนะนำสั้นๆ ตามอัธยาศัยของท่านว่า

“ท่านซา การเที่ยวธุดงค์ของท่านก็พอสมควรแล้ว ควรไปหาที่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง
ในที่ราบๆ บ้างนะ”

หลวงพ่อกากราบเรียนหลวงปู่ว่า “กระผมตั้งใจจะธุดงค์กลับไปทางบ้านที่อุบลครับ”

“จะกลับบ้าน เพราะคิดถึงใครหรือเปล่า ถ้าคิดถึงผู้ใด ผู้นั้นจะให้โทษแก่เรา”

หลวงปู่ทิ้งท้ายด้วยคำง่ายๆ แต่ลึกซึ้งเช่นเคย

บุญนิมิตที่บ้านสวนกล้วย

จากบ้านหนองฮี หลวงพ่อเดินธุดงค์มุ่งหน้าสู่จังหวัดอุบลราชธานี โดยแวะพัก
และโปรดญาติโยมที่บ้านป่าตาว อำเภอเลิงนกทา อีกครั้งหนึ่ง และก่อนออกเดินทางต่อ
ท่านได้รับเด็กชายชื่อทองดีเป็นศิษย์ติดตามไปด้วย

เมื่อเดินทางมาถึงบ้านก่อ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นบ้านเกิด
ของหลวงปู่ ท่านได้แวะพักที่ป่าช้าบ้านก่อนอก เพื่อเยี่ยมเยือนโยมมารดาและญาติพี่น้อง
และได้ฝึกหัดเด็กชายทองดี รวมทั้งเด็กชายเที่ยง (หลวงพ่อเที่ยง โชติธมฺโม ปัจจุบัน
เป็นเจ้าของาวาสวัดป่าอรัญญวาสี สาขาที่หนึ่งของวัดหนองป่าพง) ซึ่งขณะนั้นเด็กชายเที่ยง
ก็กำลังจะบวชเณรที่วัดก่อนอกอยู่พอดี

พอฝึกหัดเด็กทั้งสองให้รู้จักการบวชพอสมควรแล้ว หลวงพ่อจึงนำไปบรรพชา
เป็นสามเณรที่วัดวารินทราราม

ขณะพักอยู่ในป่าช้าวัดก่อนอก ญาติสนิทมิตรสหายที่ใกล้ชิดคุ้นเคยกับหลวงพ่อ
ตั้งแต่เป็นเด็ก ได้มานมัสการสนทนาด้วยความยินดี เพราะนับตั้งแต่ท่านออกธุดงค์แล้ว
ก็ไม่ได้พบกันบ่อยนัก แต่การพบกันในครั้งนี้ เพื่อนสนิทคนหนึ่งของหลวงพ่อสังเกตเห็น

เห็นว่า เพื่อนรักของตนกลับมาคราวนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก จากคนที่พูดเก่ง ว่าเรื่องชอบหัวเราะ กลายเป็นคนเงียบขรึม พูดน้อย ไม่หัวเราะรื่นเริงเหมือนเดิม

หลวงพ่อกำลังอยู่ที่ป่าช้าวัดก่อนนอก ประมาณ ๑๕ วัน ได้ให้ข้อคิดคำแนะนำแก่ มารดาและญาติมิตรพอสมควร โดยมีสามเณรเพียงนึกนิยมล้อมใส่ในปฏิปทาอยู่ เงียบๆ

หลังจากนั้น หลวงพ่อกับสามเณรทองดี ได้ออกเดินทางไปยังอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้พักปักกลดอยู่ในป่าใกล้บ้านสวนกล้วย พิจารณาเห็นว่า เป็นสถานที่ เหมาะแก่การบำเพ็ญภาวนายิ่งนัก เพราะเป็นที่สงบ วิเวก มีสัตว์ป่านานาชนิด เช่น กระรอก กระแต ไก่ป่า อีเก้ง อีเห็น รวมทั้งเสือดาว เหมาะแก่การฝึกกรรมฐานเป็น อย่างดี ในพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๙๒ นี้จึงได้ตกลงใจจำพรรษาที่บริเวณป่าใกล้บ้านสวน กล้วย ซึ่งเป็นสถานที่ที่หลวงพ่อบอกว่า ท่านได้เกิดบุญนิमितซึ่งเป็นความฝันที่ตัวท่านถือ เอาว่าเป็นตอนที่สำคัญยิ่งในประวัติของท่าน บุญนิमितดังกล่าวมีด้วยกัน ๓ ประการ ความหมายอันลึกซึ้งของบุญนิमितแต่ละประการนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่หลวงพ่อบอกเล่า รู้ ประจักษ์เฉพาะตัวท่านเอง สำหรับเราท่านทั้งหลาย อย่างน้อยก็เป็นเรื่องแปลกที่ควรแก่ การรับฟังและพิจารณาตามที่หลวงพ่อบอกเล่าไว้ดังนี้

๑. คืบหนึ่งเมื่อหลวงพ่อบอกได้เดินจงกรม นั่งสมาธิ เป็นเวลาพอสมควรแล้ว จึงพักผ่อน จำวัด ได้เกิดนิमितฝันไปว่า มีคนเอาไขมาถวาย ๑ ฟอง พอหลวงพ่อบอกแล้วจึงโยนไข่ ไปข้างหน้า ไข่แตกเกิดเป็นลูกไก่ ๒ ตัว วิ่งเข้ามาหา จึงยื่นมือทั้งสองออกไปรับ ข้างละตัว พอถูกมือก็กลายเป็นเด็กชาย ๒ คน พร้อมกับได้ยินเสียงบอกว่า คนอยู่ ข้างขวามือชื่อ บุญธรรม คนที่อยู่ทางซ้ายมือชื่อ บุญจง หลวงพ่อบอกได้เลี้ยงเด็ก ๒ คน นั้นไว้ กำลังเติบโตน่ารักวิ่งเล่นได้แล้ว ต่อมาเด็กชายบุญจงเป็นโรคบิดอย่างแรง พยายามรักษาจนสุดความสามารถแต่ก็ไม่หาย จนกระทั่งเด็กนั้นได้ตายอยู่ในมือ และ ได้ยินเสียงบอกว่า บุญจงตายแล้ว เหลือแต่บุญธรรมคนเดียว จึงรู้สึกตัวตื่นขึ้น แล้วเกิด คำถามขึ้นว่า นี่คืออะไร มีคำตอบปรากฏขึ้นว่า นี่คือสภาวะธรรมที่เป็นเอง จึงได้หาย ความสงสัย

๒. ในคืนต่อมาก็มีอาการอย่างเดียวกัน พอเคลิ้มจะหลับไปก็เกิดนิมิตฝันว่า ตัวท่านเองได้ตั้งครรรค์ รู้สึกว่าไปมาลำบากมากเหมือนคนมีครรรค์จริงๆ แต่มีความรู้สึก ในนิมิตนั้นว่าตัวเองก็ยังเป็นพระอยู่ เมื่อครรรค์แก่เต็มที่จวนจะคลอด ก็มีคนมานิมนต์ ไปรับบิณฑบาต มองไปรอบๆ บริเวณเป็นลำธาร กระท่อมไม้ไผ่ขัดแตะกลางทุ่งนาและ พระอยู่บนเรือน ๓ รูป ไม่ทราบว่ามีมาจากไหน โยมเขาพากันถวายอาหารบิณฑบาต พระ ๓ รูปนั้นฉันอยู่ข้างบน แต่หลวงพ่อก็รู้สึกว่าจะต้องแก่จวนจะคลอด เขาจึงให้ฉันอยู่ ข้างล่าง พอพระฉันจังหัน หลวงพ่อก็คลอดเด็กพอดี เป็นชาย มีขนนุ่มนิ่มบนฝ่ามือและ ฝ่าเท้า มีอาการยิ้มแย้มแจ่มใส ต้องปรากฏว่าแพบลง นี้กว่าตัวเองคลอดจริงๆ จึงเอามือลูบคลำดู แต่ก็ไม่มีสิ่งประอะเบื้อนใดๆ ทำให้นึกถึงที่พระพุทธรองค์ทรงประสูติจาก พระครรรค์มารดา คงจะไม่แปดเบื้อนมลทินใดๆ เช่นกัน และเวลาฉันจังหัน พวกโยม พิจารณากันว่า ท่านคลอดบุตรใหม่จะเอาอะไรให้ฉัน เขาถึงถวายปลาหมอบึ่ง ๓ ตัว รู้สึกว่าเหนื่อยอ่อน ไม่อยากฉัน แต่ก็ฝืนใจฉันไปเพื่อฉลองครรรค์เขา ก่อนจะฉัน ได้ส่งเด็กให้โยมอุ้มไว้ ฉันเสร็จเขาก็ส่งเด็กคืนมา พอถึงมือท่าน เด็กก็พลัดตกจากมือ แล้วจึงรู้สึกตัวตื่นขึ้น เกิดคำถามว่า *นี่คืออะไร* มีคำตอบว่า *นี่คือสภาวะที่เป็นเองทั้งนั้น* เลยหมดความสงสัย

๓. คืนที่สามต่อมาก็อยู่ในอาการอย่างเดิม พอพักผ่อนเคลิ้มหลับไป ก็เกิดนิมิต ไปว่า ได้รับนิมนต์ให้ขึ้นไปบนยอดเขากับสามเณรรูปหนึ่ง ทางขึ้นเขานั้นเป็นทางวน ขึ้นไปเหมือนกันหอย วันนั้นเป็นวันเพ็ญ ภูเขาที่สูงมาก พอขึ้นไปถึงแล้วรู้สึกว่าเป็น ที่ร่มรื่นดี มีผ้าปูพื้นและกั้นเขตแดนสวยงามมากจนหาที่เปรียบมิได้ แต่พอเวลาฉัน เขาก็นิมนต์ให้ลงมาที่ถ้ำข้างภูเขา มีโยมแม่พิมพ์และโยมน้ำมี พร้อมด้วยญาติโยมเป็น จำนวนมากไปถวายอาหาร อาหารที่ถวายนั้น โยมแม่ได้แดงและผลไม้อื่นๆ ส่วนน้ำมี ได้ไต่อย่างเบ็ดเตล็ดมาถวาย หลวงพ่อก็จึงทักขึ้นว่า *โยมมีอยู่ตลาดเห็นจะมีความสุขนะ ได้ไต่อย่างเบ็ดเตล็ดมาถวายพระ* โยมมีรู้สึกว่ามีอาการยิ้มแย้มแจ่มใสดี เมื่อฉันอาหารเสร็จแล้ว ได้แสดงธรรมให้ฟังนานพอสมควร เมื่อเทศน์จบจึงรู้สึกตัวตื่นขึ้น

รักษาโรคด้วยธรรมโอสถ

ต้นปี พ.ศ. ๒๔๙๓ หลวงพ่อได้รับจดหมายจากพระมหาบุญมีซึ่งเป็นเพื่อนเคยปฏิบัติธรรมร่วมกัน ส่งข่าวเรื่องหลวงพ่อดีใจที่วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ให้ทราบ จึงออกเดินทางจากบ้านสวนกล้วยสุ่งกรุงเทพฯ ได้ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่วัดปากน้ำ ประมาณ ๗ วัน จากนั้นก็เดินทางต่อไปยังวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๔ ซึ่งเป็นพรรษาที่ ๑๒ และ ๑๓ หลวงพ่อได้จำพรรษาอยู่ที่วัดใหญ่ชัยมงคล ได้พบกัลยาณมิตร ๒ ท่าน คือ พระอาจารย์ฉลวย (ปัจจุบันพำนักอยู่ที่วัดเขาตันเกตุ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) และ หลวงตาแปลก

ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ขณะปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดใหญ่ชัยมงคล หลวงพ่อได้เกิดเจ็บป่วยเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร มีอาการบวมขึ้นมาด้านซ้าย รู้สึกเจ็บปวดมาก ประกอบกับโรคหืดเรื้อรังที่เคยเป็นอยู่ได้กำเริบซ้ำเติมอีก ทำให้ได้รับความทรมานมาก หลวงพ่อจึงพิจารณาว่าตัวท่านอยู่ห่างไกลญาติพี่น้อง ในยามเจ็บป่วยคงไม่สะดวกที่จะไปรักษาที่โรงพยาบาลเพราะจะเป็นภาระแก่คนอื่น หลวงพ่อจึงคิดรักษาโรคของท่านด้วยธรรมโอสถ โดยการอดอาหาร ไม่ยอมฉัน ดื่มน้ำเพียงแต่น้ำนิดๆ หน่อยๆ เท่านั้น ทอดธุระในสังขารร่างกายของตัวเอง ทั้งไม่ยอมหลับนอน ได้แต่เดินจงกรมและนั่งสมาธิสลับกันไป เอาธรรมะเป็นที่พึ่ง ขอตายอยู่กับการปฏิบัติธรรม ความตั้งใจนี้เด็ดเดี่ยวแรงกล้ามาก จนถึงอัศจรรย์ใจตัวเองว่า *คนเรานี้เมื่อถึงคราวฮึดสู้ขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับความตาย รู้สึกว่าจิตใจมีความหนักแน่นมั่นคง ไม่สะทกสะท้านต่อความตายเลย แม้แต่นิดเดียว*

รุ่งเช้าเมื่อเพื่อนๆ ฝึกเข้าไปบิณฑบาต ก็เดินจงกรม พอเพื่อนกลับจากบิณฑบาต ก็ขึ้นกุฏิทำสมาธิต่อไป มีอาการอ่อนเพลียทางร่างกายบ้าง แต่กำลังใจรู้สึกดีมาก ไม่กลัวตาย ไม่ย่อท้อต่อสิ่งทั้งปวง

หลวงพ่อดอกอาหารได้ ๘ วัน ท่านอาจารย์ฉวยจึงขอร้องให้กลับฉันอาหารดังเดิม โรคภัยในกายปรากฏว่าหายไป ทั้งอาการวมที่ท้อง ทั้งโรคที่ติด ไม่กำเริบอีก จึงยอมฉันอาหารเป็นปกติ

หาเกาะในใจ

ในระยะเวลาที่จำพรรษาอยู่ที่วัดใหญ่ชัยมงคลนั้น หลวงพ่อดอกแสดงธรรมสอนคนอื่นทั้งหมด มุ่งแต่การเจริญสมาธิภาวนาอย่างเดียว เมื่อออกพรรษาแล้ว ได้เดินทางไปแสวงวิเวกที่เกาะสีชัง ได้รับความสงบทางใจ ตลอดเวลาที่บำเพ็ญธรรมอยู่บนเกาะแห่งนี้เป็นเวลา ๑ เดือน ทำให้ได้คติข้อคิดในทางธรรมว่า

“ชาวเกาะสีชังได้อาศัยพื้นดินบนเกาะอันมีน้ำทะเลล้อมรอบ พื้นดินบนเกาะที่ตั้งอยู่ได้ต้องอยู่สูงพ้นจากน้ำจริงๆ เกาะสีชังเป็นที่พึ่งภายนอกของร่างกาย แต่การที่เราอาศัยเกาะสีชังก็เพื่อหาเกาะที่พึ่งทางใจ ซึ่งกิเลสตัณหาท่วมไม่ถึง แม้เราจะอยู่บนเกาะสีชัง แต่เราจะต้องค้นหาเกาะภายในใจอยู่ต่อไป เพื่อให้เป็นเกาะที่พึ่งทางใจ เกาะทางใจนี้ล้อมรอบด้วยทะเลแห่งกิเลสตัณหา คนที่ยังไม่พ้นไปจากกิเลส ตัณหา อุปาทาน และอกุศลกรรม ก็เปรียบได้กับคนที่ลอยคออยู่ในทะเล ซึ่งมีหวังจมน้ำตาย หรือไม่ก็ต้องผจญกับสัตว์ร้ายในทะเล เช่น ปลาฉลาม เป็นต้น”

ออกจากเกาะสีชังกลับมาวัดใหญ่ฯ ที่อยุธยาอีกครั้ง พักอยู่นานพอสมควรจึงได้เดินทางขึ้นอีสานกลับไปบ้านเกิดที่อุบลราชธานี พอญาติพี่น้องรู้ข่าว ต่างพากันมานมัสการด้วยความยินดี เพราะจากกันมานานถึง ๒ ปี โดยไม่ทราบข่าวคราวกันเลย หลวงพ่อกลับมาคราวนี้ก็มีทำที่หน้าศรัทธาเลื่อมใสมาก ญาติมิตรจึงให้ความเคารพยำเกรง ท่านแนะนำสิ่งใด ทุกคนก็สนใจฟัง ไม่แสดงอาการโต้แย้งใดๆ ทำให้โยมแม่และญาติพี่น้องหลายคน เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องบาปบุญคุณโทษยิ่งขึ้น

คืนหนึ่ง พระเถียง โชติธมโม ซึ่งเมื่อครั้งเป็นสามเณรเคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากหลวงพ่อ ได้เข้ามากราบคารวะขอฟังธรรม และตัดสินใจออกปากฝากตัวเป็นศิษย์

ขอติดตามออกบำเพ็ญกรรมฐาน แต่หลวงพ่อกลับนิ่งเฉยไม่ตอบรับและไม่ปฏิเสธ ทำให้พระเทียงเกิดลังเลและรู้สึกผิดหวัง เมื่อนั่งนิ่งกันอยู่ชั่วครู่ หลวงพ่อได้เอ่ยขึ้นว่า

“ทำไมถึงอยากไป”

“กระผมเห็นว่าอยู่ที่นี้ไม่มีอะไรดีขึ้น จึงอยากไปปฏิบัติเหมือนครูบาอาจารย์บ้างครับ”

พระเทียงตอบพร้อมกับใจชื้นขึ้นมาเล็กน้อย

“เฮ้! ถ้าจะไปจริงๆ ให้ท่านทองดี (สามเณรทองดีบวชเป็นภิกษุแล้ว) เขียนแผนที่บอกทางไปบ้านป่าตาวให้นะ แล้วไปรอผมอยู่ที่นั่น”

เมื่อแนะนำแนวทางปฏิบัติแก่ญาติพี่น้องพอสมควรแล้ว หลวงพ่อก็ออกจาริกปฏิบัติภาวนาตามสถานที่วิเวกต่างๆ ต่อไป จนกระทั่งถึงบ้านป่าตาว อำเภอเลิงนกทา และได้พำนักจำพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๙๕ (พรรษาที่ ๑๔) อยู่ที่ลานหินแตก ซึ่งต่อมาชาวบ้านเรียกกันว่า วัดถ้ำหินแตก

ในปีนั้นหลวงพ่ोजำพรรษาพร้อมกับพระภิกษุสามเณรหลายรูป มีพระเทียงกับพระทองดีรวมอยู่ด้วย ท่านได้นำหมู่คณะประพาศปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ บางวันเดินจงกรมนั่งสมาธิกันตลอดวันตลอดคืน โดยให้ข้อคิดแก่ศิษย์ว่า

“อย่าพากันติดในสมมุติบัญญัติจนเกินไป ที่ว่าเป็นกลางวันกลางคืนนั้นมันเป็นการสมมุติของโลกเท่านั้นเอง เมื่อก้าวโดยปรมาตธรรมแล้ว ไม่มีกลางวันกลางคืน ไม่มีข้างขึ้นข้างแรม ฉะนั้น เรามาสมมุติกันใหม่ ให้กลางวันเป็นกลางคืน ให้กลางคืนเป็นกลางวันก็ได้ ถ้าเราคิดได้ว่ากลางวันหรือกลางคืนก็ไม่แตกต่างอะไรกัน เราก็จะทำความเพียรโดยไม่อ้างเวลา”

วันหนึ่ง หลวงพ่อสังเกตเห็นพระเทียงฉันยาบางอย่างอยู่เป็นประจำ จึงถามว่า

“ท่านเทียง ฉันยาพวกนี้มานานแล้วหรือ”

“กระผมฉันมาหลายปีแล้วครับ”

“แล้วมันดีขึ้นไหม?”

“พอทุเลาลงบ้างครับ”

หลวงพ่อกำลังอยู่ชั่วคราวแล้วพูดขึ้นว่า

“เออ ฉันยาพวกนี้ก็กินแล้ว ยังไม่เห็นว่ามันจะหายสักที เอามันโยนทิ้งไปเสีย แล้วมาฉินยาขนานใหม่กัน คือฉินอาหารให้น้อย นอนให้น้อย และพูดให้น้อย แล้วทำความเพียรเดินจงกรม นั่งสมาธิให้มาก ลองทำดูนะ ถ้ามันไม่หาย เราก็ยอมตายไปเสีย”

ชาวบ้านป่าดาวในสมัยนั้น ส่วนใหญ่เป็นชาวนาที่ค่อนข้างยากจน แม้จะมีจิตศรัทธาต่อการทำบุญกุศล แต่ก็ขัดสนเรื่องความเป็นอยู่ จึงอุปฐากพระสงฆ์ตามมีตามได้แบบชาวบ้านอีสานในสมัยนั้น คือมีข้าวเหนียว พริกเกลือ หรือแจ่ว ผักสดๆ และกล้วยบ้าง บางวัน

กินเหยื่อแล้วก็ฆ่าสงสาร

แม้จะอดอยากขาดแคลนสักปานใด หลวงพ่อกับศิษย์ก็คงบากบั่นหมั่นเพียรเจริญภาวนาอย่างไม่ย่อท้อ กลับน้อมเอาความอดอยากขัดสนมาเป็นครูผู้สอนให้มีความอดทน ไม่เห็นแก่ปากแก่ท้อง แต่วันหนึ่งก็มีสิ่งมาทดสอบความมุ่งมั่นของท่าน บริเวณลำน้ำที่หลวงพ่อดำเนินอยู่นั้น ด้านทิศเหนือเป็นแอ่งน้ำใหญ่ มีปลาชุกชุมมาก เวลาฝนตกหนักน้ำล้นฝั่ง ปลากระโดดเกยตະกายตามน้ำมา เพื่อจะเข้าไปในแอ่งน้ำใหญ่ บางตัวเร็วแรงดี ก็ข้ามคันหินธรรมชาติที่กั้นเป็นขอบแอ่งน้ำขึ้นไปได้ แต่บางตัวหมดกำลังเสียก่อน ก็นอนดิ้นกระเสือกกระสนหายใจพะงาบๆ อยู่บนคันหินนั้น หลวงพ่อลังเกตเห็น ก็ได้ช่วยจับมันปล่อยลงไปแอ่งน้ำอยู่บ่อยๆ

เช้าวันหนึ่งก่อนออกบิณฑบาต หลวงพ่อได้เดินไปดูปลาที่คันหินเช่นทุกเช้า พบว่าเช้าวันนั้นมีคนเอาเบ็ดมาตกปลาไว้ตามริมแอ่งน้ำเป็นระนาว เห็นมีปลาติดเบ็ดอยู่ ท่านก็ช่วยมันไม่ได้เพราะเบ็ดมีเจ้าของ ได้แต่มองด้วยความสลดใจ จำฝังว่า “เพราะปลา กินเหยื่อเข้าไป เหยื่อนั้นมีเบ็ดด้วยปลาจึงติดเบ็ด เห็นปลาติดเบ็ดแล้วก็สงสาร เพราะความ

หิวแท้ๆ ปลาจึงกินเหยื่อที่เขาล่อเอาไว้ ดิ้นเท่าไรๆ ก็ไม่หลุด เป็นกรรมของปลาเอง
ที่ไม่พิจารณา คนเราก็เช่นเดียวกัน หากกินอาหารมูมมามไม่เลือกไม่พิจารณา ย่อมเป็น
เหมือนปลาหลงกินเหยื่อแล้วติดเบ็ด เป็นอันตรายแก่ตนเองได้ง่ายๆ”

หลังจากไปบิณฑบาตกลับมาเช้าวันนั้น หลวงพ่อได้พบว่าโยมชาวบ้านได้เอา
อาหารพิเศษมาถวาย คือต้มปลาตัวโตๆ ทั้งนั้น ทำให้หลวงพ่อนึกรู้ได้ทันทีว่า ต้องเป็น
ปลาติดเบ็ดที่ท่านเห็นเมื่อรุ่งเช้าวันนี้แน่ๆ บางทีอาจเป็นปลาที่ได้เคยช่วยชีวิตเอามา
ปล่อยลงน้ำมาแล้วก็ได้ เกิดความรู้สึกรังเกียจไม่อยากจะกินทันที เมื่อโยมถวาย จึงเพียง
แต่รับไว้ตรงหน้าแต่ไม่ยอมฉัน ถึงแม้อาหารไม่ค่อยมี มีแต่ปลาร้าแจ่วบองกับผัก อดๆ
อยากๆ ก็ตาม แต่ท่านก็ไม่ยอมฉันต้มปลาของชาวบ้าน เพราะกลัวว่าถ้าฉันไปแล้ว
โยมอาจดีใจคิดว่าคงได้บุญใหญ่ จะไปตกเบ็ดเอาปลาในแอ่งมาต้มแกงถวายอีกใน
วันต่อๆ ไป ในที่สุดปลาก็คงหมดแอ่ง หลวงพ่อจึงหยิบถ้วยต้มปลาส่งให้พระทองดี
ซึ่งนั่งอยู่ข้างๆ พระทองดีสังเกตเห็นหลวงพ่อไม่ฉัน ก็ไม่ยอมฉันเหมือนกัน ชาวบ้านเห็น
ดังนั้น จึงถามขึ้นว่า

“ท่านอาจารย์ บ่ฉันต้มปลาบ้อ ชะน้อย?”

(ท่านอาจารย์ไม่ฉันต้มปลาหรือครับ?)

“บ่ดอก ชิโตนมัน” หลวงพ่อตอบ

(ไม่หรรอก สงสารมัน)

“โยมคนนั้นถึงกับอึ้งไปชั่วครู่ แล้วจึงรำพึงว่า

“ถ้าแมนผม คือลือดบ่ได้ดอก”

(ถ้าเป็นผม คงจะอดไม่ได้หรรอก)

นับตั้งแต่นั้น ชาวบ้านก็ไม่มารบกวณปลาในแอ่งน้ำนั้นเลย และพวกเขายังถือกันว่า
มันเป็นปลาของวัดที่ควรช่วยกันรักษาอีกด้วย

ปลีกตัว

ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ (พรรษาที่ ๑๕) หลวงพ่อกับลูกศิษย์ยังคงพำนักอยู่ที่บ้านป่าตาว ต่อเป็นปีที่สอง แต่ในพรรษา หลวงพ่อได้ปลีกตัวไปอยู่ตามลำพังบนภูกอย ซึ่งอยู่ห่างจากถ้ำหินแตกประมาณ ๓ กิโลเมตร และได้มอบหมายให้พระอาจารย์อ้วน ปคุโณ เป็นผู้ดูแลภิกษุสามเณรในที่พักสงฆ์ถ้ำหินแตกแทนชั่วคราว ตอนเช้าหลวงพ่อกับภิกษุสามเณรออกไปบิณฑบาตแล้ว กลับมาฉันภัตตาหารร่วมกับภิกษุสามเณร ฉันเสร็จก็กลับขึ้นไปบำเพ็ญธรรมที่ภูกอยตามเดิม

สำหรับตีกาที่ท่านได้กำหนดขึ้นเพื่อให้ภิกษุสามเณรทุกรูปที่จำพรรษาอยู่ ณ ที่พักสงฆ์ถ้ำหินแตก ได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตลอดพรรษา ก็คือ ไม่ให้จำวัด (นอน) ในเวลากลางคืน ให้ทำความเพียร เป็นต้นว่า เดินจงกรม นั่งสมาธิ สลับกันไปจนตลอดคืน พอสว่างได้เวลา ก็ออกบิณฑบาตไปตามหมู่บ้านต่างๆ ระยะทางบิณฑบาตบางหมู่บ้านก็ ๓ กิโลเมตร บางหมู่บ้านก็ ๕-๖ กิโลเมตร กว่าจะกลับมาฉันก็เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. ฉันเสร็จ ล้างบาตรกลับกุฏิเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. กลับถึงกุฏิทำความเพียร ได้เวลาพอสมควรจึงพักผ่อนจำวัด จนถึงเวลา ๑๕.๐๐ น. ตีระฆังเป็นสัญญาณให้ลุกขึ้นกวาดลานวัดหรือกระทำการกิจอื่นๆ ถ้าหากมี เวลา ๑๘.๐๐ น. ให้เสียงสัญญาณระฆัง ทำวัตรเย็น หลังจากนั้นก็ทำความเพียรต่อไปจนตลอดคืน

๒ เดือนแรก ให้ภิกษุสามเณรทุกรูปถือปฏิบัติตามอัธยาศัย แล้วแต่ใครจะนั่งสมาธิหรือเดินจงกรมกี่ชั่วโมงก็ได้ สลับกันไปเรื่อยๆ พอเดือนสุดท้ายให้ทำอย่างเดี๋ยวก็คือคืนไหนใครอยากเดินจงกรมตลอดคืนจนสว่างก็ได้ หรือจะนั่งสมาธิอย่างเดี๋ยวก็นอนสว่างก็ได้ ไม่ให้สลับกัน ภายในคืนนั้น ส่วนหลวงพ่อก็เร่งปฏิบัติของท่านอย่างหนักเช่นเดียวกัน เมื่อถึงวันอุโบสถท่านจึงจะให้โอวาทแก่ภิกษุสามเณรและญาติโยมครั้งหนึ่ง วันธรรมดาก็ให้ทุกท่านถือปฏิบัติตามระเบียบข้อตีกาที่ได้ตกลงกันไว้ทุกประการตลอดพรรษา

ป่วยแต่กาย

ในระหว่างที่พำนักอยู่โดดเดี่ยวบนภูอกอย หลวงพ่ออาพาธด้วยโรคเห็อกบวม ทั้งข้างบนข้างล่าง เจ็บปวดทุกข์เหลือจะพรรณนา ได้รับความด้วยอำนาจตบะธรรม มีขันติ ความอดทนเป็นที่ตั้ง ทำจิตใจสงบแล้วพิจารณาว่า ความจริง เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา จะล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้ หลวงพ่ออดทนอดกลั้น ฝึกให้รู้เท่าทัน สภาวะธรรมที่ปรากฏ สู้ด้วยอำนาจสมาธิและปัญญา จนแยกโรคปวดฟันซึ่งเป็นอาการทางกายให้ขาดออกจากใจ ไม่ยอมให้ใจป่วยพร้อมกับกายด้วยเป็นโรค ๒ ชั้น โรคปวดฟันได้ทรมาณสังขารของหลวงพ่อ ๗ วัน จึงได้หายไปด้วยอำนาจธรรมโอสถ

พอออกพรรษา หลวงพ่อลงมาพักที่วัดถ้ำหินแตก แล้วให้พระเถรแยกย้ายกันไป ภาวนาในป่าตามลำพัง กำหนดให้ ๗ วัน มารวมกันที่ลานหินแตกครั้งหนึ่ง หลวงพ่อ พาลูกศิษย์ประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น จนกระทั่งถึงปลายเดือน ๓ ของปี พ.ศ. ๒๔๙๗ โยมแม่พิมพ์ (โยมมารดาของหลวงพ่อ) พร้อมกับผู้ใหญ่ลา (พี่ชาย) และญาติมิตร ชาวบ้านก่ออีก ๕ คน ได้เดินทางมานิมนต์หลวงพ่อให้กลับไปโปรดญาติโยมทาง บ้านก่อบ้าง

หลวงพ่อพิจารณาเห็นว่า ถึงเวลาสมควรแล้วที่จะได้ให้ธรรมานุเคราะห์แก่ผู้มี พระคุณ จึงรับนิมนต์ และให้โยมแม่พิมพ์กับญาติมิตรขึ้นรถกลับไปก่อน จากนั้น หลวงพ่อได้เรียกลูกศิษย์มาประชุมกัน แล้วมอบให้พระเทียง พระทองดี กับพระเถร บางส่วน อยู่ดูแลสำนัก (ต่อมาพระเทียงได้ติดตามไปอยู่กับหลวงพ่อที่วัดหนองป่า พง ส่วนพระทองดีไปเรียนปริยัติธรรมที่กรุงเทพฯ)

เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้ว หลวงพ่อกับพระภิกษุสามเณรอีกส่วนหนึ่ง ก็อำลา ชาวบ้านป่าตาว ออกเดินทางกลับสู่มาตุภูมิ

กำเนิดวัดหนองป่าพง

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ (ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔ ปีมะเส็ง) ตะวันสายป่ายคล้อยแล้ว เมื่อหลวงพ่อกาญจนเดินทางมาถึงชายป่าดงดิบอันหนาที่ที่บ้านในสมัยนั้นเรียกว่า ดงหนองป่าพง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านก่อ บ้านเกิดของหลวงพ่อบริเวณ ๒-๓ กิโลเมตร ป่าแห่งนี้แหละที่เป็นจุดสุดท้ายแห่งชีวิตดุจดวงค์ของหลวงพ่อกาญจนและในเวลาต่อมากลายเป็นวัดกรรมฐานที่มีชื่อเสียงกว้างไกลออกไปทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่วันนั้น ดงป่าพงยังรกชัฏและวังเวง คณะดุจดวงค์ไปปักกลดที่ราวป่าท่ามกลางเสียงต้อนรับแข็งแรงแข่งของจักจั่นเรไร คือนั่นขณะที่นั่งภาวนาในราวป่าใหญ่แห่งนี้ หลวงพ่อกาญจนตระหนักว่า ชีวิตของท่านกำลังจะเริ่มต้นฉากใหม่ แท้ที่จริงแล้วป่าดงแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญสำหรับหลวงพ่อกาญจนแล้วทีเดียว

“สมัยที่อาตมาเป็นเด็ก ได้ยินโยมพ่อเล่าให้ฟังว่า ท่านอาจารย์เสาร์ก็เคยมาพักอยู่ที่นี้ โยมพ่อเคยได้มาฟังธรรมกับท่าน อาตมาเป็นเด็ก ๆ ยังจำได้ ความจำเช่นนี้แหละมันติดในใจตลอดเวลา นึกอยู่เสมอๆ เลย เพราะว่าบ้านนี้มันเป็นบ้านร้าง ดูต้นมะม่วงใหญ่ๆ ของเก่าแก่งั้น

โยมพ่อเคยเล่าให้ฟังว่า มากราบพระกรรมฐาน มาดูท่านฉันจังหัน ก็เอาอาหารอะไรรวมลงในบาตรทั้งนั้นแหละ ข้าวก็รวมลงในบาตร แงก็รวมใส่ในบาตร หวานคาวใส่ในบาตรหมด โยมพ่อไม่เคยเห็น เอ๊ะ นี่พระอะไร เคยเล่าให้อาตมาฟังตอนเป็นเด็ก

ท่านเรียกว่า **พระกรรมฐาน** เทศน์ก็ไม่เหมือนพระธรรมดาเรา อยากจะได้ฟังเทศน์ ก็ไม่ได้ฟัง มีแต่พูดไปโป่งๆ เท่านั้น ก็เลยไม่ได้ฟังเทศน์กัน ได้ฟังแต่คำพูดท่าน อันนั้นคือพระปฏิบัติที่มาอาศัยอยู่ที่นี่ ครั้นเมื่อได้ออกมาประพฤติปฏิบัติเองแล้ว ความรู้สึกอันนี้มันมีอยู่ในใจตลอดเวลา เมื่อหันหน้าเข้ามาที่บ้าน ก็นึกถึงบ้านไม่ได้ขาด เมื่อรุดงค์ไปพอสมควรแล้วก็ได้กลับมาอยู่ ณ ที่นี้

ระยะหนึ่งพระอาจารย์ดี จากอำเภอพิบูลมังสาหาร กับท่านเจ้าคุณชินฯ (หลวงพ่อบุช ฐานิโย) เขานิมนต์มาอยู่ที่นี่ อยากจะอยู่ที่นี้เหมือนกัน แต่ท่านว่าท่านอยู่ไม่ได้ ท่านอาจารย์ดีบอกว่า ที่นี่ไม่ใช่ที่ของท่าน ท่านเจ้าคุณชินฯ ก็ยังพูดเสมอ ที่นี่เราอยู่ไม่ได้ ไม่ใช่ที่อยู่ของเรา เจ้าของที่นี่ ไม่นานเดี๋ยวท่านก็มาของท่าน”

เช้าวันรุ่งขึ้น คณะรุดงค์ได้เข้าสำรวจสถานที่ซึ่งรกทึบมาก จนแทบหาที่วางบริวารไม่ได้ ชาวบ้านที่มาต้อนรับได้จัดที่พักชั่วคราวที่บริเวณต้นมะม่วงใหญ่ (ด้านทิศใต้ของโบสถ์ปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อพิจารณาเห็นสมควร และตกลงจัดตั้งสำนักสงฆ์ ณ ที่นั้น จึงได้เริ่มการปลูกสร้างเสนาสนะขึ้นด้วยแรงศรัทธาจากญาติโยมชาวบ้านก่อและบ้านกลาง ได้กุฏิเล็กๆ ๓-๔ หลัง มุงด้วยหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ ฝาทำด้วยใบตองชาดและต้นเลาตันแซม ต่อมาได้ขุดบ่อน้ำ และใช้ดินที่ขุดขึ้นมานั้น ถมพื้น สร้างศาลาหลังเล็กๆ ศาลาหลังนี้ได้อาศัยเป็นที่ประชุมสงฆ์ต่อมาอีกหลายปี หลวงพ่อเล่าถึงสภาพของวัดหนองป่าพง ในสมัยเริ่มก่อตั้งนั้น ให้ญาติโยมฟังว่า

“วัดป่าพงสมัยก่อนนี้ลำบากมาก ที่แห่งนี้เป็นดงใหญ่ เป็นที่อยู่ของพวกช้างพวกเสือต่างๆ มีหนองน้ำอยู่แห่งหนึ่งสำหรับสัตว์ป่าทั้งหลายมาอาศัยกิน อาตมาอยู่ที่นี่ที่แรกไม่มีอะไรทั้งนั้น มีแต่ป่า ถนนหนทางอะไรอย่าไปพูดถึง การไปมาลำบากมาก ที่ของพวกชวานาก็อยู่ไกล เขาไม่กล้าเข้ามาใกล้ป่านี้ เขาถือว่าเจ้าที่ที่นี่แรงมาก คือ แต่ก่อนเจ้าที่เป็นนายโฆลงช้าง พาลูกน้องไปคล้องช้างมาขาย ผ่านไปผ่านมาอยู่แถบนี้เสมอ และในที่สุดจึงตั้งหลักฐานอยู่ที่นี่ รักษาตงแห่งนี้ไว้ ป่าจึงพอมีเหลือจนอาตมาได้มาอาศัย ถ้าไม่อย่างนั้นป่าไม้หมดไปนานแล้ว เคยมีชาวบ้านฝั่ง บ้านบก เข้ามาจับจอง ถากถางทำไร่ทำนากัน แต่ก็ต้องมีอันเป็นไปต่างๆ นานา พวกที่เข้ามาตัดไม้ตัดฟันในป่านี้ ก็มัก

จะมีเหตุให้ล้มตายกัน มันแกวล่าปะหลังที่ขึ้นเองก็มีอยู่มาก แต่ไม่มีใครกล้าแตะต้อง พออาตมามาอยู่แล้วจึงมีคนมาทำนาอยู่ใกล้ๆ”

บุพนิมิต

หลังจากที่หลวงพ่อกับคณะพำนักอยู่ที่ดงป่าพงได้ ๑๐ วัน ถึงวันเพ็ญเดือน ๔ ปีมะเส็ง เวลาประมาณทุ่มกว่าๆ มีญาติโยมมาฟังธรรมสักสิบกว่าคน หลวงพ่อได้เตือนทุกคนล่วงหน้าให้อยู่ในความสงบ มีอะไรเกิดขึ้นก็อย่าได้ตกใจ อย่าส่งเสียง เมื่อหลวงพ่อแสดงธรรมไปสักครู่ บังเกิดดวงไฟสว่างคล้ายดาวหางปรากฏขึ้นทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ แล้วลอยลับตาไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ แสงนั้นสว่างเจิดจ้า ดุจกลางวัน รวากับจะเป็นบุพนิมิตอันงดงามและเป็นมงคลยิ่งของวัดหนองป่าพง แต่ตัวหลวงพ่อกับท่านไม่ได้สำคัญมันหมายอะไร คงแสดงธรรมไปเรื่อยๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ญาติโยมทุกคนก็พากันนั่งเสียบ แม้ว่าจะเต็มไปด้วยความสงสัยและประหลาดใจ ก็ไม่มีใครกล้าพูดอะไรออกมา หลวงพ่อไม่ยอมเอ่ยถึงเรื่องนี้อีก และนี่ก็เป็นนโยบายในการอบรมชาวบ้านของท่านตลอดมาว่า แม้สิ่งอัศจรรย์ก็เป็นสักแต่ว่าสิ่งธรรมดาอันเองอย่าเพิ่งตื่นตื่นกับมันเลย

อย่างไรก็ตาม รุ่งเช้าหลวงพ่อกับญาติโยมออกไปปักเขตวัด โดยอาศัยที่ขึ้นและดับของแสงสว่างนั้นเป็นประมาณ ท่านได้กะที่ไว้ประมาณ ๑๘๗ ไร่ แล้วต่อมาให้ตัดทางรอบ แต่เหตุการณ์เกี่ยวกับแสงสว่างยังมีต่อ แม่น้อย อุบาสิกคนหนึ่ง ซึ่งได้ฟังเทศน์ของหลวงพ่อก่อนหน้านั้นด้วย ได้เล่าเหตุการณ์เพิ่มเติมให้ฟังว่า

“สมัยก่อนถนนหนทางยังไม่สะดวกสบายเหมือนทุกวันนี้ พวกดิฉันซึ่งอยู่บ้านก้อต้องการจะมาฟังเทศน์ในเย็นวันนั้น ต้องเดินตามทางเล็กๆ ผ่านป่าละเมาะ บางช่วงก็หนาทึบไปด้วยหญ้าคา เราพากันหลงทางตรงบริเวณหนองงูเหลือม ทั้งที่มาทันหลายคนรวมทั้งพ่อวันและพ่อพุ่มด้วย กำลังปรึกษากันเพื่อหาทางเดินเข้าไปให้ถึงตรงที่ท่านพักให้ได้ พอตีมองไปเห็นแสงสว่างส่องอยู่ที่ปลายยอดมะม่วง จึงได้พากันเดินบุกป่าซึ่งเต็มไปด้วยหญ้าคาและเถาวัลย์เล็กๆ เกี่ยวพันต้นไม้รุงรังไปหมด เดินไปก็เอาแสงสว่าง

นั่นเป็นจุดหมาย ต่างก็คิดว่ามีผู้มาจุดตะเกียงเจ้าพายุไว้ ทำให้พวกเราหายเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า ด้วยคิดว่าหลวงพ่อบ้านเมตตาช่วยให้เราซึ่งกำลังเดินทางหลงทาง เข้าไปถึง ที่บำเพ็ญภาวนาได้ถูก แต่พอเดินมาถึง ก็ไม่เห็นมีแสงไฟอะไรที่ไหน ก็เลยเกิดความ แปลกใจไปตามๆ กัน”

ชื่อวัด

ชื่อ “**วัดหนองป่าพง**” นี้ เป็นชื่อที่หลวงพ่อดัดตั้งขึ้นเอง โดยอาศัยสภาพภูมิประเทศ เป็นหลัก เนื่องจากป่านี้มีหนองน้ำ และมีต้นหญ้าพงขึ้นอยู่เต็มไปหมด แต่ชื่อที่ชาวบ้าน เรียกกันติดปากก็คือ “**วัดป่าพง**”

อดมาก่อน

การที่หลวงพ่อร์ับคำอาราธนาให้มาตั้งวัดนั้น เหตุผลสำคัญข้อหนึ่งก็คือ เพื่อตอบแทนพระคุณโยมมารดาตนเอง ดังนั้น หลังจากมาอยู่ดงหนองป่าพงได้ไม่นาน ท่านก็ได้อนุเคราะห์ให้ **แม่พิมพ์ ช่างโชติ โยมมารดา**ของท่าน ได้บวชเป็นแม่ชีรูปแรก ของวัดหนองป่าพง และมีเพื่อนของแม่พิมพ์อีก ๓ คน ตามมาบวชด้วย ฉะนั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ จำนวนนักบวชที่จำพรรษาจึงมีด้วยกันทั้งหมด ๙ รูป ประกอบด้วย พระ ๔ รูป สามเณร ๑ รูป และแม่ชีอีก ๔ รูป ในระยะ ๑๐ ปีแรก จำนวนพระเณร ในวัดค่อนข้างคงที่ประมาณ ๑๕-๒๐ รูป แต่จำนวนแม่ชีเพิ่มขึ้นทุกปี ปีละ ๒-๓ รูป จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๗ มีแม่ชีทั้งหมดกว่า ๒๐ รูป

วัดหนองป่าพง ในระยะเริ่มแรก ก่อร่างสร้างตัวมาด้วยความอดอยากขาดแคลน เพราะอยู่ในที่กันดารห่างไกลความเจริญ ญาติโยมที่อยู่ใกล้ๆ วัด ก็มีฐานะยากจน หากิน พอเลี้ยงตัวไปวันๆ และชาวบ้านยังไม่ค่อยคุ้นเคยกับพระชุดงค์กรรมฐานเท่าไรนัก บางคนแถมมองท่านด้วยความกลัวหรือความระแวง ผู้คนที่จะไปมาหาสู่ที่วัดมีน้อย เพราะการคมนาคมยังไม่สะดวก ประกอบกับในสมัยนั้น ชื่อเสียงเกียรติคุณของ หลวงพ่อยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ดังนั้น ปัจจัยสี่ที่ได้จากแหล่งภายนอกจึงแทบไม่มีเลย ส่วนใหญ่ได้อาศัยจากธรรมชาติ เครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลาย เช่น ไฟฟ้า ไม่ต้องพูดถึง แม่ไฟฉายก็ไม่มี เทียนไขและไม้ขีดไฟก็ยิ่งหายาก น้ำดื่ม น้ำใช้ ตักจากบ่อแล้วก็หามาใส่ตุ่มตามที่ต่างๆ น้ำปานะ ถ้ามี ก็เป็นน้ำบอระเพ็ดเท่านั้นเอง ความเป็นอยู่ของพระเถรวัดหนองป่าพงในสมัยนั้นจึงค่อนข้างอัตคัดฝืดเคือง การใช้สอยปัจจัยแต่ละอย่างต้องประหยัดกันมาก หลวงพ่อเล่าว่า

“มาอยู่ที่แรกนั้น รองเท้าจะใส่ก็ไม่มี ไม้ขีดไฟก็ไม่มี มีแต่ไม้ขีดหินโป๊ก เาหนุ่นมายัดใส่กระบอกไม้ไผ่ ปล่อยปลายไว้ข้างหนึ่ง ใช้เปลือกมะนาวปิดไว้แทนฝา ใช้หินต่อยกันให้เกิดประกายไฟแตกกระจายออกมา เพื่อให้ไฟติดลูกไหม้หนุนที่ยัดไว้ในกระบอกไม้ไผ่ (คล้ายๆ ไฟแช็คในสมัยนี้) สำหรับใช้ประโยชน์ในสมัยนั้น ลงจากกุฏิตอนกลางคืนมีดตีตื่อ พนมมือยกขึ้นเหนือหัว สาธุ ด้วยอำนาจแห่งคุณพระพุทธรู้ ด้วยอำนาจแห่งคุณพระธรรม และคุณพระสงฆ์

สัพเพ สัตตา สุขिता โหนตุ

สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ

สัพเพ สัตตา อภัยปัชฌา โหนตุ

ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นสุขๆ ทุกตัวตนเถิด อย่าเข้ามาใกล้นะ เวลากลางคืนมันมีดตื่ออย่างนี้ มองไม่เห็นอะไร ไม่มีไฟส่อง เดี่ยวเหยียบเอาจริงๆ นะ แล้วเดินจงกรมไปฉิบ ฉิบๆ เดินฉับๆ เหยียบบุงบ่อยๆ เหมือนกัน แต่ไม่เคยกัดลึกที่งูกะปะมีเยอะ”

จีวร – เสนาสนะ

นับตั้งแต่เครื่องนุ่งห่ม คือ สบง จีวร สังฆาฏิ เมื่อขาดก็ต้องปะต้องซุนจนกระทั่งเก่าคร่ำคร่าจริงๆ จึงจะขอโอกาสตัดเย็บผืนใหม่ได้ เพราะผ้าซุงก็หายากมาก พระอาจารย์เที่ยง ลูกศิษย์รุ่นเก่าแก่ของหลวงพ่อ ตั้งแต่สมัยที่ท่านอยู่ที่อำเภอบึง

เลิงนกทา ซึ่งได้ติดตามมาอยู่ด้วยเมื่อหลวงพ่อดำตั้งวัดหนองป่าพง ได้เล่าถึงความลำบาก แต่ทว่าให้ฟังดังนี้

“ตัดผ้า เย็บผ้า ท่านรักษาของท่านมาหลายปี ไม่ใช่บ่อยๆ ผมอยู่ด้วยก็ช่วยรับภาระ เหล่านี้ให้ท่าน เมื่อก่อนเย็บด้วยมืออยู่ ๓-๔ ปี เย็บผ้าให้พระเถรหนึ่งด้วยมือตัวเอง บางวันก็ให้พระเถรมาช่วยกันเย็บ ตัดแล้วก็เย็บ แล้วก็เอาไปย้อมด้วยแก่นขนุน กว่าจะได้ กว่าที่ย้อมเสร็จเป็นเดือนๆ คนละชุด คนละตัว ๒ ตัว ไม่ใช่ทำง่ายๆ เหมือนต้มน้ำร้อน ชงน้ำชากาแฟ ต้องต้มเคี่ยวจนเป็นสีเป็นยาง ผ่าก็ต้องแสวงหาผ้าขาว ต้องตัดต้องเย็บทุกอย่าง ถลกบาตรก็ต้องถักเอง ลำบากถ้ามีพระมากๆ อย่างทุกวันนี้ คงไม่รู้จะทำยังไงเหมือนกัน นั่นแหละมันก็ลำบากอยู่ แต่ท่านก็ทำของท่านมาได้ เสนาสนะก็อาศัยอยู่ตามดินเป็นส่วนมาก ภูมิวิหารมุงด้วยหญ้าคา ไม้ซีก ไม้หมาก หญ้าแขม หญ้าเลา ตัดมาซัดๆ กันเข้า ทำกระต๊อบอยู่ กรรมฐานสมัยก่อนทำอย่างนั้น...”

พระครูบรรพตวรกิต (หลวงพ่ोजันทร อินฺทวิโร) ซึ่งได้เข้ามาสู่สำนักวัดหนองป่าพง ในสมัยรุ่นแรกๆ ได้เล่าเพิ่มเติมว่า...

“ตอนผมเข้ามาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ นั้น มีจักรเย็บผ้าเก่าๆ อยู่แล้วคันหนึ่ง แต่ผม ก็ยังได้หัดเย็บจีวรด้วยมือเหมือนกัน ต่อมาโยมตา (นางตา กัญญาบัตร) น้องสาวของ หลวงพ่อก็เอาจักรมาถวายอีกคันหนึ่ง จึงค่อยสะดวกขึ้นหน่อย...”

บิณฑบาต

อาหารบิณฑบาตนั้นผิดเคืองจริงๆ ส่วนมากมีแต่ข้าวเหนียวเปล่าๆ นานๆ ถึงจะมี ผลไม้ที่ทำได้ง่ายตามท้องถิ่น เช่น กัลลวย คนอีสานส่วนมากโดยเฉพาะในชนบท เวลา ใส่บาตรไม่ค่อยใส่กับข้าว เพราะนิยมเอาไปถวายที่วัดต่างหาก แต่เมื่อวัดอยู่ห่างไกล และไม่สามารถไปจ้งหันได้ ก็ไม่คิดเปลี่ยนประเพณี พระวัดป่าจึงต้องอด

ดังนั้น เวลาไปบิณฑบาตตามหมู่บ้าน ขากลับสามเณรวัดหนองป่าพงในสมัยนั้น ต้องเด็ดยอดกระถิน ยอดเสม็ดข้างทาง ตัดมือมาด้วย เอามาจิ้มน้ำพริก แม่ชีบุญอยู่

พิมพ์วงศ์ หัวหน้าสำนักแม่ชีวัดหนองป่าพง ได้เล่าถึงวิธีที่หลวงพ่ोजัดสรรอาหาร
บิณฑบาต ในยุคที่ผิดเคืองให้ฟัง ดังนี้

“...อาหารเมื่อเหลือจากพระ ก็เอามาแบ่งชื้อต่อไป ตามมีตามได้ ได้เท่าไรเราก็ฉัน
เท่านั้น ถ้าทำไม่ได้ เราก็ไม่ได้ฉัน ไม่ยอมไปเอาอาหารจากที่อื่น บางครั้งพระรับ
นิมนต์ไปฉันในหมู่บ้านเกือบหมด เหลือพระ ๒-๓ รูป ออกบิณฑบาต แม่ชีราว ๑๐ รูป
แบ่งอาหารกันแล้วได้ข้าวเปล่าเท่าลูกมะนาว เราก็ฉันเท่านั้น กับข้าวไม่มี ฉันข้าวเปล่าๆ
ก็เคยมาแล้ว ท่านไปบิณฑบาตได้กล้วยมา ๓ ลูก ท่านก็เอามาตัดเป็นแว่นเล็กๆ แจกพระ
ที่เหลือก็เอามาให้ชี กล้วย ๓ ลูก ฉันกันทั้งวัด หมดพอดี”

อย่างไรก็ตาม แม้จะฉันแต่ข้าวเหนียวกับน้ำพริกคนละชนิดละหน้อยเพียงติด
ปลายช้อน แต่ยามยาก อาหารเพียงเท่านั้นก็มีรสชาติเหลือหลาย พระครูบรรพตวรกิต
เล่าความหลังให้ฟังอย่างขันๆ ว่า “ระหว่างที่ฉัน หลวงพ่อท่านมองมาที่ผมแล้วก็อมยิ้ม
เอ่ยว่า อีกหน้อยเถอะ ท่านจันทร์ ให้มันถึงหัวไส้หัวพุง มันละก็ จะยิ่งอร่อยกว่านี้...”

หลวงพ่อบรรพตถึงสมัยนั้นว่า

“เรื่องอาหารการกิน เรื่องการขบฉันนี้ ไม่ได้คิดปรุงแต่งหาอาหารอย่างนั้นอย่างนี้
ให้ยากเสียเวลา คิดแต่เพียงว่ามีข้าวก็กพอแล้ว สำหรับผู้มีศรัทธามาอยู่ปฏิบัติ เช่น
ท่านอาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง อาจารย์สินวล และใครต่อใครอีกเยอะที่อยู่ที่นี่
พอตอนเย็นลั้งว่า ให้ต้มน้ำร้อนนะวันนี้ แต่ก็ไม่มีอะไรหอรอก ไม่มีน้ำตาล โกโก้ กาแฟ
อะไรหอรอก ต้มบอระเพ็ดนั้นแหละ แจกกันฉัน ฉันแล้วเงียบ ไม่มีใครบ่นว่าขม เพราะ
มันไม่มีก็ฉันกันไปอย่างนั้น มีครั้งหนึ่งอาจารย์เที่ยงไปอยุธยา ได้กาแฟใส่ยามมาด้วย
ได้แต่กาแฟอย่างเดียว น้ำตาลไม่มี เลยต้องต้มกาแฟโดยไม่ต้องใส่น้ำตาลแจกกันฉัน
เงียบตามเคย ไม่มีใครบ่นว่าอย่างไร มีกาแฟก็ฉันแต่กาแฟนั้นแหละ มีน้ำตาล
ถึงค่อยฉันน้ำตาลตามไปที่หลัง จะเป็นไรไปละ ฉันกันไปเงียบๆ ไม่เห็นเป็นอะไรนี่”

ในสมัยต่อมา เมื่อประชาชนเกิดศรัทธาในวัดหนองป่าพงแล้ว อาหารการขบฉัน
บริบูรณ์ หลวงพ่อก็กยกเรื่องราวความเป็นอยู่ที่ขาดแคลนในสมัยแรกๆ มาเป็นเครื่อง

เดือนสติพระภิกษุสามเณรไม่ให้หลงมัวเมาฟุ้งเฟ้อไปกับปัจจัยเครื่องอยู่ เครื่องอาศัย ที่สะดวกสบาย

“การที่ได้ฉันทุกวัน ถึงจะเป็นข้าวเปล่าๆ ก็ยังดีกว่าไม่ได้ฉันอะไรเลย เวลาฉัน ข้าวเปล่าๆ ทำให้หนักถึงสุนัข สุนัขของชาวบ้านในถิ่นกันดาร เจ้าของให้มันกินข้าววันละ บั้นเล็กๆ เท่านั้น ไม่มีกับอะไร มีแต่ข้าวเปล่าๆ เท่านั้น มันยังไม่ตาย ยังอยู่ได้สบาย แถมยังเป็นสุนัขที่ขยันด้วย พอมีเสียงอะไรดังกรอบแตรบก็เห่าทันที ตื่นเร็ว เวลาเจ้าของ พาไปไล่เนื้อก็วิ่งเร็วด้วยเพราะมันผอม แต่ถ้าสุนัขตัวไหนที่เจ้าของเลี้ยงดูอย่างดี สุนัข ตัวนั้นจะขี้เกียจ มีอะไรมาใกล้ก็ไม่ยอมเห่า มีแต่นอนทำเดี๋ยว แม้มันคนเดินมาใกล้จวนจะ เหยียบหัวเอา ก็ยังไม่ตื่น”

คิลานะเภสัช

ยารักษาโรคนั้น คณะสงฆ์อาศัยสมุณโพรที่มีอยู่ตามป่ามาเยียวยาโรคภัยไข้เจ็บ ตามมีตามได้ และแม้ว่าหลวงพ่อก็จะเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางในด้านนี้ แต่ท่านมักใช้ **ธรรมโอสถ** คือ ความอดทน อดกลั้น พลังสมาธิ เป็นยาขนานเอกเสียมากกว่า

“พูดถึงเรื่องยาบำบัดโรค เรื่องเจ็บไข้ได้ป่วย อยู่ที่นี้อาจารย์เที่ยงเป็นไข้หนัก ถึงกับไส้ติ่งแตก เจ็บท้องแต่ไม่ยอมไปโรงพยาบาล และสมัยนั้นก็ไม่มีใครเคยไป โรงพยาบาลเลย นับว่ามีความอดทนมากจริงๆ แม้ตัวผมเอง ป่วยเป็นไข้อยู่ถึง ๓ ปี ก็ยังไม่เคยไปโรงพยาบาลเลยสักครั้งเดียว สู้มันอยู่นี้แหละ แล้วทำอย่างไรละ ก็ดื่ม บอระเพ็ดใส่เกลือฉัน ใส่สมอฉันอยู่นี้แหละ ก็ดีเหมือนกัน ทางกายทุกข์ลำบาก เหมือนกัน ถ้าไม่ถึงคราวตายก็ไม่ตายหรอก แต่ลำบากหน่อยเท่านั้นแหละ เพราะแต่ก่อนนี้มันไม่มียา ถ้าพระเณรองค์ไหนป่วยเป็นไข้ละก็ เอ้า อดทนนะ พระกรรมฐาน ไม่ต้องกลัว ถ้าตายลงผมจะช่วยเผาให้ ถ้าผมตายก็ให้เพื่อนเผาเอาไว้อย่างไร มันทุกข์นี้ พูดกันแบบนี้ เดือนสติกันแบบนี้แหละ ไม่มียื่นมือทอดยกกัน เก่งกล้า สามารถกันจริงๆ ไม่หวั่นวิตกว่าจะมีองค์ไหนหวั่นไหวอ่อนแอต่อสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เลย”

หลวงพ่อก็คงเห็นว่ายามเจ็บไข้ เป็นโอกาสอันดีที่จะเกิดความรู้ในทางธรรม ได้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงไม่จีรังยั่งยืนของสังขาร จนเห็นว่าร่างกายเป็นรังทุกข์ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เป็นแค่ธรรมชาติอันหนึ่ง ในเรื่องนี้หลวงพ่อก็คงเป็นตัวอย่างอันดีอยู่เสมอ พระครูบรรพตวรกิต ได้เล่าเหตุการณ์ตอนหลวงพ่อกำลังอาพาธในสมัยนั้นว่า

“มีคราวหนึ่งท่านป่วยหนัก ลูกศิษย์เข้าไปเฝ้า อยู่เวรยามกัน อยู่ข้างนอก ๒ องค์ สลับเปลี่ยนกันทีละคู่ เข้าไปก็ถามและคลำตัวท่าน จะบีบนิ้วให้ท่านก็ไม่ยอม ท่านกลัวจะติดการบีบนิ้ว ท่านบอกไม่เอา พวกเราก็คงทยอยออกมา ท่านก็นอนจับไข้อยู่ในห้อง เราก็คงออกมาอยู่เฉลี่ยข้างนอก นั่งทำสมาธิหันหลังให้กัน ไม่พูดคุยกัน ท่านก็นอนป่วยอยู่อย่างนั้น ถึงเวลาบางขณะเราก็เข้าไปจับตัวท่านดู บางทีไข้ขึ้นก็ช่วยท่าน ทำอยู่อย่างนั้น

มีวันหนึ่ง ไข้ขึ้นตอนบ่าย และมีแขกมาหาเป็นทหาร รอดูไข้ได้ร่มมะไฟ ซึ่งยกพื้นขึ้นมาทำเป็นที่นั่ง ท่านก็ห่มผ้าลงมารับ แม้จะมีอาการปวดหัวและอาเจียน แต่ท่านก็อดทนต้อนรับเขาได้ ท่านป่วยเพราะระบบขับถ่ายขัด นานๆ ถึงจะถ่ายออกมา วันนั้นท่านเข้าห้องน้ำ ถ่ายออกมาได้เอาไปไม่รองรับ แล้วเอาออกไปวางไว้ตรงลานกุฏิ ท่านก็เรียกผมว่า **อาจารย์จันทร์มาตุนี้ซี มันเป็นอย่างนี้จึงถ่ายไม่ออก**

ท่านอดทนมาก ยาก็ไม่มี หมอกก็ไม่มี ไม่มีใครบวราณาหรือทว่า ท่านจึงว่า **ไม่ตายก็ให้มันดี ไม่ดีก็ให้มันตาย** แต่เวลาที่ลูกศิษย์เจ็บไข้ได้ป่วย หลวงพ่อก็คงใส่ใจใส่เมตตาเป็นพิเศษ

ถ้ามีใครเจ็บไข้ได้ป่วย ท่านจะไปถามเสียก่อน ถามอาการ ดูกระโถน ถ้าเต็มก็ช่วยนำไปล้างเช็ดให้ เสร็จแล้วลงไปจับไม้กวาด กวาดบริเวณกุฏิของลูกศิษย์ และเทศน์ธรรมะให้ฟังเพื่อให้มีกำลังใจ เรียกว่าท่านทำตามพระวินัยทุกกระเบียดนิ้ว ส่วนยาแก้ไข้ไม่มีอะไรมาก แต่ท่านให้กำลังใจ บางรูปป่วยนานเป็นปี ท่านก็พยายามหาหาที่เป็นสมุนไพรมานำมาต้มดื่มมาจากรูบาอาจารย์ หาต้นไม้ต่างๆ ที่เป็นยามารักษาพยาบาลกัน ตอนเช้าท่านก็เก็บอาหารเอาไว้ให้ด้วย”

สมัยนั้นใช้มาลาเรียกำลังระบาด พระณรรวมทั้งแม่ชีเป็นไข้ป่ากันงอมแงม แม่ชีสมัยนั้นจึงมีกิจวัตรในตอนเย็นเพิ่มอีกอย่างหนึ่ง คือการสับเถาอระเพ็ดเตรียมไว้ทำยาแก้ไข้ มาลาเรียระบาดอยู่ ๓ ปี แต่เคราะห์ดีที่ไม่มีสมาชิกของวัดหนองป่าพงเสียชีวิตด้วยไข้ป่าเลย แม่ชีบุญญ์ได้เล่าถึงเหตุการณ์ตอนหนึ่ง ซึ่งหลวงพ่อบำเพ็ญด้วยไข้มาลาเรียให้ฟังว่า

“หลวงพ่อล้มป่วยลง เป็นไข้ป่าไม่สบายก่อนลูกวัดเสียอีก อาการหนักมาก ท่านให้เขาหามแคร่มาตั้งใต้ต้นไม้ เอาเสื้อมาปู เพราะท่านต้องการออกมานอนที่ใต้ร่มไม้ ญาติโยมก็มาเยี่ยม แต่ก่อนนั้นไม่มีหูกมียาอะไรหรอก เรื่องโรงพยาบาล หลวงพ่อท่านจะไม่ให้พระเข้าไปเกี่ยวข้องวุ่นวายด้วยหรอก ไม่ให้ไป ไม่ให้ลูกศิษย์ลูกหาเอ่ยถึงโรงพยาบาล เราก็รักษาไปตามมีตามเกิด บางทีเขาก็เอายาสมุนไพรบ้านนอกเอามาแช่มาฝน นั่นแหละคือการรักษาของท่าน

ถ้าหลวงพ่อบอกเป็นหนักเข้าๆ หนักมากๆ เนื้อตัวของท่านจะเขียวคล้ำ ถ้าเป็นอย่างนี้แสดงว่าถึงที่สุดแล้ว ตอนนั้นท่านก็เป็นหนักมาก ท่านนอนอยู่ประเดี๋ยวก็บุงบับลุกขึ้น ผุดลุกผุดนั่งแล้วก็นอนลง ลุกนั่งแล้วก็นอนลงเหมือนไม่รู้ตัว ตอนนั้นมีพระอาจารย์เที่ยงคอยระวังดูแลรักษาท่าน

ในขณะนั้นทั้งพระ เณร แม่ชี และโยม ต่างเฝ้ากันหมด สายตาทุกคู่ต่างก็จ้องไปที่หลวงพ่อบนแคร่คนเดียว ท่านลุกขึ้นมาอีก ทีนี้หนึ่งโยกไปโยกมา แบบทรงตัวไม่ค่อยจะอยู่ แล้วท่านก็มองไปมองมา เหลือบมาเห็นขันน้ำยาสมุนไพรตั้งอยู่ข้างๆ ตัวท่าน ท่านก็ยกขันน้ำนั้นขึ้นมา แล้วก็เทราดศีรษะของท่านจนหมดขัน เปียกปอนไปหมดทั้งตัว พระอาจารย์เที่ยงก็จับไว้ไม่ทัน เสร็จแล้วท่านก็วางขันบุงบับ ประเดี๋ยวเดียวท่านก็นิ่งสมาธินิ่ง... เงียบ... ขณะที่ท่านเข้าสมาธินี้ ลูกวัด ตลอดจนญาติโยมต่างก็พากันหน้าตาตื่น ตกอกตกใจไปตามๆ กัน

เช้าของวันต่อมาท่านก็ยังไม่หาย แต่หลายๆ วันต่อมาอาการของท่านก็ดีขึ้น ก็ไม่รู้ว่าท่านฉันอะไร ท่านจึงหาย แต่พอท่านหายแล้ว ลูกวัดก็ป่วยกันใหญ่ ทั้งพระทั้งชี

ป่วยกันเป็นแถว ป่วยกันหนักแทบทุกคน หลวงพ่อท่านก็บอกให้ไปเอาบอระเพ็ดมาตำบอระเพ็ดนี้ใช้ก่อนยาวประมาณแค่คืบของผู้ป่วย เอามาหั่นเป็นชิ้นบางๆ แล้วตำจนละเอียด คั้นกับน้ำประมาณ ๑ แก้ว กรองด้วยผ้าบางให้ได้น้ำขุ่นๆ แล้วกลืนใจกลืนให้หมด”

กิจวัตรสมัยแรก

สมัยแรกๆ หลวงพ่อยังต้องเร่งการปฏิบัติของตัวเอง ประกอบกับพระภิกษุสามเณรยังมีจำนวนน้อย การทำความเพียรที่วัดหนองป่าพงในสมัยนั้นจึงเป็นไปอย่างเข้มข้น เอาเป็นเอาตาย หลวงพ่อมักชมอยู่เสมอว่า ในสมัยนั้นลูกศิษย์ลูกหาตั้งใจปฏิบัติจริงๆ ต่างรูปต่างปลีกตัวทำความเพียรอย่างเต็มความสามารถ

“การจับกลุ่มคลุกคลีกัน คุยกันนั้น สมัยก่อนนี้ไม่มีหรอก ถ้าห้ามว่าอย่าไปคุยกันแล้ว ก็จะเชื่อฟังเสมอ อยู่ตามกฎของตน เย็นมาแล้วก็เข้าในกฎของตน แม้สุนัขมันก็ยังอยู่ไม่ได้ ตอนเช้ามาที่มันจะนอนไม่ได้ โน่น กฎีห่างกันหลายเส้น พอตอนเย็นมาพระทำกิจวัตรแล้ว ท่านก็เข้าในกฎของท่าน เดินเข้าไปโน้นในป่า องค์กรโน้นก็เดินไปโน้น ใส่น้ำมันก็กลัว ไม่มีที่อยู่นะ จะวิ่งไปตามองค์กรโน้นบ้าง ก็ขึ้นกฎีเสีย ตามไปองค์กรโน้นอีกก็เข้ากฎีเสีย ตามไปอีกก็เข้ากฎีอีก เลยหมดที่ไป สุนัขจึงอยู่ไม่ได้ แต่คนอยู่กันได้ก็สลดสังเวชเหมือนกัน”

หลวงพ่อก็กกล่าวถึงศิษย์รุ่นแรกๆ ที่ร่วมฝ่าฟันอุปสรรคในอดีตว่า

“แต่ก่อนนี้ ท่านอาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง นี้ ท่านก็ยังไม่รู้จัก ไม่เข้าใจอะไรหรอก แต่ก็เพราะความอดทนของท่านนั่นเอง ท่านอยู่ในโอวาท เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบา-อาจารย์ พูดอะไรสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เถียงครูบาอาจารย์ ยอมรับฟัง ยอมรับพิจารณา นี่แหละ อยู่องค์ละ ๖ ปี องค์ละ ๗ ปี ทั้งอาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง ต่างก็อยู่ประจำที่นี้มาตลอด ไม่ได้หนีไปไหน ไม่เคยล่องหนล่องใต้ ไปที่นั่นมาที่นี้ เทียวระเหเรว่ร้อน ซึ่งเป็นการเสียเวลาและไม่คุ้มค่า ท่านแสวงหาธรรมะจากครูบาอาจารย์ ปฏิบัติ

ตามทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นทางแห่งความเจริญ จึงมีกำลังมากทั้งกำลังกายและจิตใจ ปฏิบัติตามครูบาอาจารย์ที่พาทำพากล้าหาญ โดยไม่ต้องกลัวอะไรทั้งนั้น อยู่มาได้ ๖-๗ ปี พอสมควรแล้ว ก็ส่งให้ไปโปรดโยมในถิ่นกำเนิดของท่าน และต่างก็ไปอยู่ได้นานหลายปีแล้ว ทั้งอาจารย์จันทร์และอาจารย์เที่ยง”

วินัยและศีล

พระครูบรรพตวรวิจิตร ได้เมตตาถ่ายทอดบรรยายภาคของการปฏิบัติ ซึ่งเข้มข้นด้วยรสชาติในสมัยนั้นให้ฟังดังนี้

“ช่วงที่ผมอยู่กับหลวงพ่อนั้น ท่านเน้นหนักในเรื่องพระวินัยหรือศีล สมัยนั้นท่านยังมีกำลังวังชา และท่านก็กำลังฝึกตัวของท่านอยู่ ท่านทำของท่านอย่างชะมัดเข้มข้น ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในขอบของศีล คือท่านเน้นหนักในศีลมาก

กิจวัตรประจำวันที่ ตีสามตีนั้น มาประชุมทำวัตรเช้า โดยมากท่านจะมาก่อนลูกศิษย์ พอมาถึงศาลา ท่านก็นั่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ ทุกคนก็มาพร้อมหน้าพร้อมตากัน และบางครั้งมีการเรียกชื่อ ถ้าพระเถรมีความย่อหย่อนในข้อวัตรปฏิบัติ หลบหน้าหลบหลัง ท่านก็เรียกชื่อถามหา ให้เวลา ๑๕ นาที ในการเดินมาถึงศาลา และเมื่อได้เวลา ๑๕ นาทีแล้ว ท่านก็เรียกชื่อ เสร็จแล้วจึงเริ่มทำวัตร นั่งสมาธิ ท่านก็อธิบายความหมายและสอนวิธีการจัดนิเวศน์เบื้องต้น ทุกคนตั้งอกตั้งใจในการปฏิบัติ และท่านก็คอยมองอยู่เรื่อย ถ้านิเวศน์ครอบงำพระเถรองค์ไหน ท่านเห็น ท่านก็ตะโกนไปเตือนให้รู้สึกตัวขึ้นมา

เมื่อถึงเวลาเลิก ท่านก็ย้ำเตือนอีกเรื่องทางกาย ทางกิริยา และจิต ท่านให้รู้ประจำ อยู่เสมอ ทุกคนเงียบหมด ถ้าท่านพูดขึ้นมา มีความเกรงกลัว ไม่กล้ากระดุกกระดิก ไม่พูด หากจะพูดกันก็พูดค่อยที่สุด แล้วก็พากันแต่งบริหารออกบิณฑบาต สายไกล ก็ออกไปก่อน สายใกล้อยู่รอก่อน ส่วนท่านไปสายใกล้ ท่านไม่ไปบิณฑบาตที่บ้านก่อน ท่านบอกว่ายังมีเชื้ออยู่ คือมีเชื้อยินดีกับสถานที่กับบุคคล ไปแล้วเห็นบ้านเรือน เห็นสถานที่เก่าๆ ที่เคยอาศัย เห็นพี่สาวน้องสาว เห็นลูกเห็นหลาน จิตจะวกไปติดอยู่ที่นั่น ถ้าไม่จำเป็นท่านไม่ไปบ้านก่อน ท่านไปบิณฑบาตบ้านกลาง

ช่วงที่สายไถลออกไปบิณฑบาตแล้ว ท่านก็จับไม้กวาด กวาดวัดก่อนออกบิณฑบาต กวาดแล้วก็เก็บไปด้วย บางวันไม้กวาด ท่านก็เอามันก็มาเก็บใบไม้ตามทางเดินรอบๆ ศาลาเล็ก (เมื่อก่อนยังไม่มีศาลาใหญ่) ลูกศิษย์ก็ทำด้วย เมื่อถึงเวลาก็ออกไปบิณฑบาต เราก็ก่อนอยู่อย่างนี้

ถึงเวลาบ่ายสามโมง ก็ปิดประตูหน้าต่างกุฏิ ถ้าตากจีวรตากผ้าไว้ ก็ต้องเก็บ เสียก่อน เพราะถ้ามีเหตุคือลมฝนจะได้ไม่ต้องวิ่งกลับไปเก็บ

การกราบก็มีอยู่ทุกครั้ง ก่อนลงจากกุฎีก็กราบ ถ้าไม่กราบ ลงเดินมาถึงกลางทาง พอนึกขึ้นได้ ก็ต้องกลับไปกราบก่อน แล้วถือไม้กวาดและกาน้ำมาด้วย ผ้าสรองน้ำเอาหนีบ รักแร้มา หรือไม้ก็พับแล้ววางไว้บนศิระะ มาถึงศาลาก็เอาของวางลง แล้วเข้าไปกราบพระ ในศาลาใหญ่เสียก่อน กาน้ำวางไว้ที่อาสนะสงฆ์ ส่วนผ้าอาบน้ำนำออกมาด้วย ถ้ามีแดด ก็เอาปิดศิระะ แต่ไม่ใช่เอาคลุม เอาวางเป็นระเบียบเรียบร้อย แล้วช่วยกันกวาดใบไม้ หลวงพ่อก็กวาด พระเณรก็กวาดเป็นแถว และไม่ได้ยินเสียงพูดคุยกัน ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ จะไม่พูดคุยกัน ได้ยินแต่เสียงทำงาน”

ไม่มีของหวาน

“ในช่วงนั้นไม่ค่อยมีพวกน้ำหวาน มีแต่น้ำขมจากบอระเพ็ด และมีเกล็ดจำพวก สมอ มะขามป้อม แต่น้ำตาลไม่ค่อยมี มีสมอมาก ใช้จิ้มน้ำพริก ใช้ดอง แต่ไม่ให้ฉัน ทุกวัน ถ้าฉันก็ฉันกันตอนบ่ายสองโมงครึ่ง วันไหนถ้ามี ท่านก็สั่งให้ตีระฆัง เวลาฉัน พระองค์ไหนข้างเม็ดสมอทิ้งไม่เป็นที่เป็นทางไม่ได้ ท่านว่าเสียศีลแล้ว ข้างทิ้งไม่ได้ ต้องวางรวมไว้ ฉันเสร็จจึงนำไปทิ้งให้เป็นที่เป็นทาง เมื่อฉันเสร็จ ท่านก็ให้ธรรมกถา นิดหน่อย ถึงเวลาบ่ายสามโมงก็เลิกกัน

เมื่อปิดกวาดเสร็จก็มาเตรียมน้ำใช้น้ำฉัน เมื่อก่อนก็ต้องตักและหามเอา หลวงพ่อ เป็นคนจับเชือกและช่วยดึงถังน้ำขึ้นมา พวกผมและเพื่อนพระคอยรับถังน้ำ ตอนนั้น พระเณรก็มีไม่มากเท่าไร เริ่มตั้งแต่ ๖ องค์ ๘ องค์ ๑๐ องค์ เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตักน้ำ

ขึ้นมาแล้วก็ช่วยกันหามไปทั้งคนแก่และหนุ่ม ได้ยินแต่เสียงทำงาน ไม่มีเสียงพูดคุยกัน ท่านคอยสังเกตตลอดเวลา พระเนรจึงมีความระมัดระวัง มีความยำเกรง และมีศรัทธากันจริงๆ

พอตักน้ำใช้น้ำฉันเสร็จ ก็เข้าไปในศาลาปิดกวาดปูอาสนะ คือกวาดข้างนอกก่อน กวาดไปตามลำดับ เพื่อไม่ให้ฝุ่นฟุ้งเข้าไปในศาลา กวาดข้างนอกศาลาเสร็จก็ถึงศาลา และจัดอาสนะ ต่อจากนั้นก็สร่งน้ำ เมื่อสร่งน้ำแล้วก็แยกกันเข้าสู่ทางจงกรม เดินจนถึง หกโมงเย็น พอได้ยินเสียงระฆัง จัดเก็บบริวารและปิดเสนาสนะ แล้วรีบมารวมกันที่ ศาลา”

เสียศีลแล้ว

“เข้าศาลาตอนเย็น ท่านจะเทศน์เดือนเสมอให้มาก่อน อย่าให้ครูบาอาจารย์ต้อง มารอ ทำวัตรสวดมนต์เสร็จ ท่านก็ขึ้นเทศน์บุพพลิกขา อธิบายโวหารให้ฟัง จบแล้ว จึงไหว้พระ จากนั้นพระเนรก็แยกย้ายกันกลับกุฏิประมาณสี่ห้าทุ่ม บางวันอาจถึง หกทุ่มหรือตีหนึ่ง

ท่านทรงไว้ซึ่งข้อวัตร การทำความเพียร ท่านจะพายนั่ง นั่งบ้าง เดินบ้าง พาทำ หลายอย่าง

เรื่องเครื่องใช้สอยท่านประหยัดมาก ถ้าพระเนรเอาของที่ยังใช้ได้ไปทิ้งในป่า ท่านเห็นท่านก็เก็บมา พวกขันบ้าง กระโถนบ้าง และหลายๆ อย่าง ท่านบอกว่า **ไม่รู้จัก ประหยัด เสียศีลแล้ว** ท่านชอบพูดว่า **เสียศีลแล้วๆ** ผมไปใหม่ๆ ก็ไม่เข้าใจว่าทำไม จึงเสียศีลเร็วและง่ายดาย ที่เป็นอย่างนั้นเพราะเป็นการเคลื่อนไหวผิดปกติทางกาย ทางวาจา พูดไม่ดี ทำไม่ดี เก็บสิ่งของไม่ดี เสียสติ ขาดสติ เป็นการเสียศีล ท่านพยายาม เก็บออมเพื่อให้ลูกศิษย์มีใช้สอย บางคนไม่รู้ก็ว่าท่านบ่น ท่านจู้จี้ ท่านขี้เหนียว ท่านให้ พยายามรักษาข้อวัตรมาอย่างนั้น”

เนลส์ซิก

“ทุกวันพระ มีการถือ **เนลส์ซิก** กันทั้งพระทั้งโยม ในวันพระจะลุกออกไปข้างนอก ศาลาเป็นการยากมาก นั่งไปก็มีความเจ็บปวด ถ้าจะออกไปต้องมีความระวังมากที่สุด ไม่มีใครกล้าออกไปก่อน เพราะกลัวจะต้อยกว่าเขา ความคิดอย่างนี้ก็มีอยู่ในใจ ถ้าองค์ใดองค์หนึ่งออกไปก่อน จึงลุกตามกันออกไป ออกไปแล้วก็ไม่ใช้ไปนั่งไปนอน แต่ออกไปเปลี่ยนอิริยาบถด้วยการเดิน บางครั้งออกไปแล้วมันทนไม่ได้ก็เอนตัวลงไป ถ้าได้ยินเสียงคนหรือเสียงใบไม้ดังกรอบแกรบ ต้องรีบลุกขึ้น เพราะกลัวคนเห็น หลวงพ่อท่านเตือนว่า **ออกไปให้ไปเปลี่ยนอิริยาบถ ไม่ใช่ออกไปคุยกันนะ** เราก็ต้องคอยระวัง ถ้าจะออกจริงๆ ก็รอให้คนอื่นออกไปก่อนจึงตามไป หลวงพ่อท่านก็นั่งอยู่นั้นแหละ ไม่ขยับเขยื้อน”

ฟังโยมเทศน์

“บางครั้ง ท่านให้โยมเทศน์ธรรมะ เมื่อก่อนมีโยมเทศน์ธรรมะได้ ชื่อ พ่อใหญ่ดี บ้างดงแคน และพ่อใหญ่หมูน พุดตลอดวันตลอดคืนก็ได้ หลวงพ่อบอก เอ้า พระเถร ฟังโยมเทศน์เรื่องของฆราวาส เรื่องทำมาหากินมันยุ่งยากลำบากอย่างไร ท่านเปิดโอกาสให้พระเถรได้ฟัง และคอยชี้โทษเรื่อยไปว่า **ฆราวาสมันทุกข์มันยากอย่างนั้น ทำให้ได้สติปัญญาจากญาติโยมเหมือนกัน**”

หยุดไม่ได้

พระอาจารย์เที่ยง ประารภถึงคำสอนของหลวงพ่อในสมัยนั้นว่า

“จุดใหญ่ใจความที่หลวงพ่อท่านเน้นหนัก คือเรื่องพระวินัยและการปฏิบัติ ข้อวัตรปฏิบัตินี้หึงไม่ได้เลย หยุดไม่ได้ กิจสวดมนต์ ไหว้พระ ไม่จำเป็นจริงๆ ไม่ให้หยุดถึงหยุดก็ไม่เกินเดือน หรือ ๑๕ วัน ทำอยู่อย่างนั้น การสั่งสอนประพฤติปฏิบัติ

ท่านมุ่งหนักอยู่ที่การปฏิบัติภาวนา ต้องเดินจงกรม นั่งสมาธิ ทำความเพียรบ่อยๆ เข้า สาย บ่าย เย็น มีธุระก็ไปทำ เสร็จธุระก็มาทำความเพียรต่อ พระเณรไม่มีที่จะพูดกัน เล่นกัน ต่างคนต่างอยู่เงียบๆ ญาติโยมที่ไปวัดก็เหมือนกัน ทำอย่างเดียวกัน ทำเป็น การเป็นงาน เป็นเวลา ฟังเทศน์ศึกษาธรรมะกัน”

ไม่ปรารถนาโลก

“นิสัยหลงพ่อ ท่านไม่เคยพูดเล่น ไม่เคยพูดเรื่องโลก กิจบ้านครองเรือน ไม่เคย พูดตลกคะนอง เรื่องกามคุณ รูป เสียง ไม่ปรารถนาเรื่องเหล่านี้ให้พระเณรเสียนิสัย มีแต่ ห้ามพูด ห้ามเล่าเรื่องเหล่านี้ ห้ามคลุกคลีกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เดี่ยวก็แตกความสามัคคี ท่านมุ่งหน้าต่อการปฏิบัติบำเพ็ญ มุ่งต่อไตรสิกขา ศีลสมาธิวิปัสสนา สมัยนั้นท่านเทศน์ บุปผสิกขาเป็นประจำ เข้าเย็น ทำวัตรเสร็จ ฟังพระวินัย ศึกษาพระวินัย กฎเกณฑ์ ทุกอย่างทำตามระเบียบวินัย ตลอดจนกฐิน ตัดผ้า เย็บผ้า ตีไม้สีฟัน ผีกัดเอาไว้ ทำอยู่อย่างนั้นเป็นกิจวัตรของพระ เพื่อแก้ความง่วงเหงาหาวนอนเกียดจรั้น ท่านสอน อยู่อย่างนั้น ง่วงนอนก็อย่าเพิ่งนอน ต้องหาอุบายแก้ไขเสียก่อน อย่างน้อยก็หาไม้สีฟัน มาตอก เหล่าไม้สีฟันวันละ ๔ อัน ๑๐ อันก่อน”

ธรรมรักษา

“บางทีทำความเพียรถึงห้าทุ่มหกทุ่ม ท่านลั้งเล็ก ให้พักกันสัก ๒ ชั่วโมง เราจะพัก ได้ยังไง ๒ ชั่วโมง ก็ต้องมานั่งอยู่แถวๆ นั้นแหละ จะเป็นคนตีระฆังให้ท่านไม่ทันหรอก ก็ท่านนั้นแหละตีระฆังปลุกเรา เราไม่เคยได้ดีเลยเพราะเอาแต่นอน ก็พยายามเต็มที่แล้ว เหมือนกันนะ แต่ให้นอนอย่างท่านก็สู้ไม่ไหว ท่านทนทุกขเวทนาเหลือเกิน แต่ผลมันก็ เกิดขึ้น

ทางผู้ใหญ่ข้างนอกไม่ว่าจะเป็นโยมหรือพระเณร มักจะมาขอคาถาหมานิยม หรือมหาระรวย เพราะคิดว่าหลวงพ่อบ้านแบ่งให้ลูกศิษย์ทุกคน ลูกศิษย์ที่ไปตั้งวัดขึ้น

จึงเจริญดีเหลือเกิน แต่ที่จริงท่านไม่มีอะไร ผลมันเกิดขึ้นก็เพราะความอดทนและความเมตตาของท่าน เพราะกรรมวินัยของท่าน ท่านจึงบอกว่า **ผู้ใดรักษาธรรม ธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในทางชั่ว** ถ้าเราปฏิบัติได้อย่างหลวมๆ ก็แน่นอน”

ไม่กลัวก็ไม่ได้อีก

“หลวมๆ ท่านสอนยังไงต้องทำอย่างนั้น แต่ก่อนถ้าเดินต้องเดิน ไม่เดินไม่ได้ ถ้านั่งต้องนั่ง ลูกไปไม่ได้ ไม่ใช่พูดเล่นนะ ท่านพูดเล่นไม่เป็น ไม่ทำไม่ได้ ถ้าท่านเห็นต้องเรียกมาดำ เณรท่านก็ดำ พระก็ดำ เรียกประชุมเลย ท่านไม่พูดมากนักะ พริบตาเดียวก็ไม่ได้ จะไปนั่งเล่นที่โน่นที่นี้ ผลุบเข้าผลุบออกไม่ได้ ถ้ามั่นที่ **ไปทำไม ถ้าไปปัสสาวะ ชั่วโมงหนึ่งยังไม่กลับมา** เอาแล้ว มีคนไปปัสสาวะเป็นชั่วโมง **คราวหลังจะไปปัสสาวะ มาบอกผมนะ ผมจะไปดูด้วย**

เพราะฉะนั้น จะไม่กลัวก็ไม่ได้อีก ไม่อยากทำก็ไม่ได้ เพราะท่านไม่ได้พูดเล่น ไม่ได้ปล่อยตามเรื่องตามราว ทางเดินจงกรมไม่มีก็ไม่ได้ ลานวัดไม่กวาดก็ไม่ได้ ข้ามันวันหรือ ๒ วัน ไม่ได้เอาแล้ว

ทำไม ไม่สบายเธอ ไม่สบาย ทำไมไม่มาบอก ทำไมไม่ให้มาบอก ไม่บอกผม ก็บอกพระอื่น ทำตามใจตัวเองได้ยังไง อยู่คนเดียวหรืออยู่กับใคร

ท่านเอาทั้งนั้น กระดิกตัวไม่ได้เลย เล่นเหลาะแหละไม่ได้ ถ้าสิ่งเล็กประชุมปล่อยให้ทำความเพียรภาวนาตามลำพัง เห็นพระเณรเดินไปเดินมา เอาแล้ว

คุณ คุณ ออกมาเพ่นพ่านอะไรอีกล่ะ

ตาไวจริงๆ ไม่ปล่อยเลย นิดเดียวก็ไม่ปล่อย ถ้าให้เดิน ไม่เดินก็ไม่ได้ ถ้าเลิกแล้วอยู่ก็ไม่ได้ เดี่ยวเกิดเรื่อง พอเลิกต้องไปทันที แต่ถ้าไม่เลิกจะหนีไปไม่ได้ เป็นอะไรต้องบอก สมัยก่อนจึงมีเรื่องเล่าสนุกกันมาก ท่านก็ไม่เชิงบังคับ แต่ท่านทำจริง ท่านบริหารของท่านอย่างนั้น แต่ตัวเราไม่เป็นธรรมเป็นวินัยเอง”

สรุปหัวใจคำสอน

สำหรับหลักการสอนของหลวงปู่ ที่พระอาจารย์เที่ยงได้วิเคราะห์และสรุปข้อธรรมะที่ท่านเห็นว่าเป็นหัวใจของคำสอนของหลวงปู่ นั่น คือ

๑. เน้นสติ

“เรื่องแรก ท่านก็บอกให้ **ตั้งสติ** นี่แหละให้คงที่ สตินี้ให้ติดต่อ สตินี้อย่าให้หลง อย่าให้ผลอ อย่าให้ขาด ท่านถึงได้บอกว่าธรรมะของท่านไม่มีเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องสั้น เบื้องยาวอะไร ท่านบอกว่า คล้ายๆ กับว่าลูกมะพร้าวที่มันบั้นกลมๆ ให้เป็นลูกอย่างนี้ ท่านให้ตั้งสติ ให้ปลุกศรัทธาความเชื่อ น้อมถึงพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถึงแม้ตัวท่านเองก็เคารพจริงๆ และสอนให้เราเคารพจริงๆ ตั้งจิตใจ มีสติ การตั้งสตินี้ ถึงแม้กราบก็ให้มีสติ ไม่ได้กราบก็ให้มีสติ ท่านบอกว่าถ้าเราผลอไป หลงไป สติของเรา ก็ไม่ดี มันต้องบกพร่องอะไรอย่างหนึ่ง เมื่อจิตใจของเราไม่สงบ มันฟุ้งซ่าน จิตใจไม่เยือกเย็น ไม่ปกติ มันต้องมีสิ่งหนึ่งของเราที่มันผิดหรือจะต้องขาดสติ

ท่านก็สอนเน้นเรื่องสติเป็นส่วนใหญ่ ในการปฏิบัติให้มีสติสม่ำเสมอ เป็นเนืองนิตย์ เป็นปฏิบัติ ทำให้ติดกันอยู่เสมอ อย่าให้ขาด ถึงจะยืน เดิน นั่ง นอน ขบฉัน ก็ให้มีสติ ถ้าขาดสติก็ตายเท่านั้นแหละคนเรา ท่านว่าอย่างนี้ ถ้าเราบ่นว่าไม่มีโอกาสปฏิบัติ ท่านก็จะเปรียบเทียบถามว่า **เรากินข้าวอยู่หายใจหรือไม่ เรานอนอยู่ลมหายใจมันหมดหรือยัง** ท่านเทียบเอาอย่างนี้ เรื่องภาวนามันเหน็ดเหนื่อยอะไรถึงทำไม่ได้ เพราะลมหายใจมันก็อยู่เพียงแค่นั้น เราทำอยู่มันก็เพียงแค่นั้น มีสติอยู่มันก็เพียงแค่นั้น สอนแค่นี้เอง สอนให้มีสติเป็นส่วนมาก

ถ้าขาดสติ จะไปทำกรรมฐานอะไร จะไปนั่งสมาธิอะไร ไปทำความบริสุทธิ์อะไร มันก็ไม่ใช่หรอก ต้องเรื่องสตินั้นแหละสำคัญ ความเยือกเย็นก็เกิดอยู่ที่สติ ความสงบก็เกิดอยู่ที่สติ ความสบายภายในภายนอกก็อยู่ที่สติ ธรรมวินัย ข้อปฏิบัติทั้งหลายทั้งปวง ก็อยู่ที่สติ เราไม่มีสติจะเอาอะไรมารู้ ท่านสอนหลักความจริงของท่านอย่างนี้”

๒. ละทิฏฐิมานะ

“เป็นพระเป็นเถร อย่าไปถือตนถือเขาถือเรา ถือชาติถือตระกูลอะไรกันไม่ได้ มันไม่เป็นศีลเป็นธรรม ปฏิบัติไม่เห็น เราต้องปล่อยทิ้งจริงๆ มุ่งละทิฏฐิมานะเท่านั้น **ท่านไม่ให้มีทิฏฐิมานะ** เป็นพระเป็นเถรอยู่ด้วยกัน อย่าไปเอาเรื่องเอาราวอะไรกันมากนัก ถือว่าเหมือนกันคล้ายกัน อย่าไปคิดเอาผิดเอาถูกอย่างนั้นอย่างนี้ การพูดว่ากันมันเป็นเรื่องธรรมดา คนเราเวลาผิดก็เรื่องของความผิด ก็ทิ้งมันไป อย่าไปยึดผิดยึดถูก ถ้าเราไปยึดมันก็ไม่ถูกธรรมวินัย ถ้าถูกมันไม่เป็นอย่างนั้นหรอก แต่ที่มันเป็นทั้งธรรมทั้งวินัยนะแหละ ถ้าเราไปยึดเสียแล้ว จะไปสอน รักษาวินัยเป็นอย่างนี้ ธรรมปัจจุบันเป็นอย่างนี้ มันไม่เป็นทั้งธรรมทั้งวินัยนะแหละ ยึดไม่เป็นธรรมก็ได้ ยึดไม่เป็นวินัยก็ได้ มันผิดทั้งนั้น

ถ้าถูกวินัยมันก็ถูกธรรม ปฏิบัติวินัยมันก็ปฏิบัติธรรมนั้นแหละ ท่านพูดคล้ายๆ กับว่ามันเป็นทางที่เนื่องกันไป ธรรมกับวินัย ท่านไม่แยก ก็เหมือนอย่างที่ท่านสอนให้รักษาศีลธรรมนั้นแหละ ไม่ถูกศีลมันจะเป็นธรรมได้อย่างไร หลักของท่าน ท่านสอนให้เนื่องกันไป ถ้ามันถูกแล้ว เราไม่ต้องไปคิดให้มากหรอก อย่างมรรค ๘ ที่ท่านสอนว่าปัญญาชอบนะ สิ่งที่ถูกก็ชอบเท่านั้นแหละ มันถูกทั้งหมดนะแหละ ที่ท่านเขียนเอาไว้ ท่านสอนเนื่องกันไปอย่างนี้ ท่านถึงได้บอกว่า **ธรรมของผมนี้ไม่มีสันเมียวนะ มันมันเข้าไปกลมๆ เหมือนผลส้มโอหรือมะพร้าว**”

ไม่ปล่อย

แม้ลูกศิษย์รุ่นกลางอย่าง พระอาจารย์เอนก ยสทินโน พระอาจารย์เรืองฤทธิ์ จันทสโร ก็ยังทันได้สัมผัสกับรสชาติของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งยังคงความเข้มข้นอย่างที่พระอาจารย์เอนกได้กรุณาถ่ายทอดให้ฟังดังนี้

“ถ้าใครทำผิดไปจากสิ่งที่ท่านสอนไว้ก็ได้เรื่องทันที ท่านขึ้นธรรมาสน์เทศน์อยู่อย่างนั้นไม่ยอมเลิก จนถึงเวลาทำกิจวัตรต่อไปเลย ไม่ต้องกลับกุฏิ พอทำกิจวัตรเสร็จ

จึงให้กลับกุฏิเพื่อทำความเพียรต่อ รอเวลาทำกิจอื่นต่อไป อย่างเช่น ถ้าวันไหนท่านได้ยินเสียงบีบดังเพราะตักน้ำนอกเวลา พอตกตอนเย็นมาก็ได้เรื่องเลย ท่านเทศน์อบรมเทศน์อยู่อย่างนั้น จนดึกจนตื่นก็ไม่ยอมลงจากธรรมาสน์ จนบางวันถึงตีสาม พอลงจากธรรมาสน์ก็ทำวัตรเช้าต่อเลย หรือวันไหนท่านได้ยินเสียงลับแก่นขนุนเพื่อตมน์น้ำย้อมผ้า ผิดเวลาที่ท่านกำหนดให้ก็เหมือนกัน ภิกษุสามเณรต้องคอยสะกิด คอยเตือนกัน อยู่เสมอ ถ้าเห็นใครทำอะไรนอกกาลนอกเวลา กลัวว่าจะทำเรื่องให้ยุ่งอีก ถึงทำผิดคนเดียว คนอื่นท่านก็ไม่ยอมให้กลับกุฏิ ให้นั่งฟังอยู่ด้วยกัน ก็เหมือนกับถูกรอบรมไปด้วย เสียเวลาผู้ที่ตั้งใจในการประพฤติปฏิบัติ เสียเวลาทำความเพียรหรือทำกิจอย่างอื่น

ฉะนั้น ภิกษุสามเณรจึงพากันกลัวนักกลัวหนา กลัวจะได้ฟังเทศน์กัณฑ์ใหญ่ มักพูดตักเตือนหมู่คณะเดียวกันอยู่เสมอ ถ้าท่านรู้ว่าใครทำอะไรผิดขึ้นมา ท่านไม่ยอมปล่อยให้ข้ามวันข้ามคืนเลย เรียกตัวมาอบรม หรือไม่ก็อบรมเป็นส่วนรวมเลย ท่านเข้มงวดกวดขันอยู่เสมอ ใครจะทำอะไรหรือมีกิจอะไรจำเป็นขนาดไหนก็ตาม ต้องไปกราบเรียนท่านเสียก่อนจึงจะทำได้ จะทำอะไรไปโดยพลการไม่ได้ ถ้าท่านรู้เป็นต้องได้ฟังเทศน์กัณฑ์ใหญ่แน่นอนทีเดียว

ใครไม่มาทำวัตรหรือมาทำวัตรไม่ทัน เข้าไป ๕ นาทีหรือ ๑๐ นาที เป็นไม่ได้เลย เวลาเดินเข้าไปในบริเวณศาลา ก็ต้องเดินเบาที่สุดจนแทบไม่มีเสียง ใครเดินเสียงดังไม่ได้ เดี่ยวโดนดุ เพราะมันรบกวนสมาธิของบุคคลอื่นที่ท่านนั่งอยู่ก่อนแล้ว มันจะเป็นบาปเป็นกรรมและเสียมารยาทของนักปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดสติสัมปชัญญะ ไม่สำรวมอายตนะ เป็นเรื่องเสียหายมากสำหรับนักปฏิบัติเรา ท่านว่าอย่างนั้น”

สำรวมด้วยระวังด้วย

“หลวงพ่อบอกท่านเข้มงวดกวดขันมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องระเบียบวินัย ความสะอาดเรียบร้อย การสำรวมระวัง ท่านบอกว่าสำรวมเฉยๆ แต่ไม่ระวัง มันก็ยังไม่ได้อยู่ นั่นเอง

ท่านยกตัวอย่างให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องสำรวมแต่ไม่ระวังว่า ครั้งหนึ่งท่านไปเที่ยว
บิณฑบาตกับภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งสำรวมมาก ไม่ยอมเหลียวซ้ายแลขวาเลย และไม่ยอม
เงยหน้า เดินก้มหน้าก้มตาอยู่อย่างนั้นแหละ พอเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ท่านองค์นั้น
ถือหลักการสำรวมสายตา ในเสขียวัตรท่านบอกว่า ให้ทอดสายตาลงชั่วแอก ท่านองค์นั้น
ก็เดินก้มหน้า กำหนดระยะสายตาห่างชั่วแอกอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ได้เงยหน้ามองว่า
ข้างหน้าที่จะเดินไปนั้นเป็นที่ไหน

ท่านก็เดินไปเรื่อยๆ จนที่สุดก็เดินเลยเข้าไปในคอกหมูของชาวบ้าน พอเดินไป
เจอขี้หมูเข้าชักอะใจ เงยหน้าขึ้นมา จึงรู้ว่ากำลังเดินเข้าไปในคอกหมูเพราะเส้นทาง
ที่เดินไปนั้นเป็นทางไปคอกหมู หลวงพ่อก็ไม่ได้บอก เพราะคิดว่าท่านรู้ เนื่องจากท่าน
เดินนำหน้า หลังจากนั้นหลวงพ่อก็ต้องคอยบอกคอยเตือนอยู่ตลอดเวลา ถ้าจะเหลียวซ้าย
ท่านก็บอกซ้ายๆ ถ้าจะเหลียวขวา ท่านก็บอกขวาๆ อยู่อย่างนั้น เหมือนกันกับครูฝึก
นักเรียนให้เดินพาหุรัด ต้องคอยบอกซ้ายๆ ขวาๆ อยู่อย่างนั้นแหละ เพราะท่าน
สำรวมมากแต่ไม่ระวัง ทำให้คนอื่นลำบากโดยไม่จำเป็น หลวงพ่อท่านยกตัวอย่างให้
ฟังว่า **นี่แหละการเอาแต่สำรวมแต่ขาดการระมัดระวังมันเสียหายอย่างนี้”**

อดทนและอดกลั้น (อัน)

พระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ได้เล่าเสริมจากประสบการณ์อันทรหดของท่านให้ฟังว่า

“ไปปลัสสาวะก็ถูกเทศน์ ไม่ถึงเวลาต้องอดทนให้ได้ ท่านว่าอย่างนั้น คนอื่นทำได้
นี่ทำไมเราจะทำไม่ได้ เราก็คนเหมือนกัน มีอะไรครบเครื่องเหมือนกัน ทำไมจะทำไม่ได้
เอากันอย่างนั้น เหยื่อนี้ไหลโถมอาบจิวรเปียกหมดเลย เหยื่อออกมากเลยไม่ปวด
ปลัสสาวะ แล้วก็กลัวหลวงพ่อด้วยนะ กลัวจริงๆ แหละ นี่ท่านจื่ออย่างนั้น กินมากนอนมาก
กินมากก็ขี้มาก ตึ่มมากก็เยี่ยวมาก อันนี้รู้สึกว่าได้ยินจนชินหู เพราะฉะนั้น จะกิน
จะทำอะไรก็เอาแต่น้อย เมื่อก่อนนี่ระวังเหลือเกิน”

กิจสงฆ์ต้องมาก่อน

มาถึงสมัยที่หลวงพ่อก็เริ่มมีวัยมากขึ้น แม้ว่าเรื่องข้อวัตรยังทรงไว้เหมือนเดิม แต่ท่านไม่อาจดำเนินการอบรมได้เข้มข้นเหมือนสมัยแรก พระอาจารย์สุริยนต์ จันทพญโณ ลูกศิษย์รูปหนึ่งในสมัยนั้น ได้กรุณาถ่ายทอดบรรยากาศที่เริ่มผ่อนคลาย แต่ยังคงความขลังให้ฟังดังนี้

“ข้อวัตร อนุสาสนีคำสอน ของหลวงพ่อนั้นมีมาก ท่านเน้นหนักในเรื่องกิจวัตร ข้อวัตรปฏิบัติ เรื่องทำกิจสงฆ์ทำนองนี้ เป็นต้น ถ้าได้ยินเสียงระฆัง ซึ่งเป็นสัญญาณให้รู้ว่า ถึงเวลาทำกิจส่วนรวมแล้วต้องรีบไป ถึงแม้ใครกำลังเย็บผ้า ย้อมผ้า ทูบไม้สีฟัน หรือทำกิจส่วนตัวอย่างอื่น ก็ให้วางไว้ก่อน ให้เอาใจใส่ในกิจสงฆ์ เพราะมีความสำคัญ ทั้งแสดงให้เห็นความสามัคคีพร้อมเพรียงในหมู่คณะเป็นหลักใหญ่”

ขอโอกาสครับ

“เรื่องความเคารพก็เหมือนกัน เช่น ล้างเท้า เช็ดเท้าครูบาอาจารย์ทำนองนี้ ก็ให้พระเถรเอาใจใส่เป็นพิเศษ ยิ่งดีมากเพราะเป็นการลดมานะละทิฏฐิ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ท่านว่าอย่างนั้น ผู้ที่จะทำได้ไม่ใช่ของง่าย ช่วยซักผ้าหรือทำกิจอย่างอื่นให้ท่าน แม้เวลาล้างเท้า ท่านยังให้พนมมือขอโอกาสกับท่าน อ่อนน้อมถ่อมตัวทำด้วยความเคารพ”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำความเพียรดำเนินไปอย่างเข้มข้น หลวงพ่อก็เปิดโอกาสให้พระเถรได้มีเวลาผ่อนคลาย โดยการสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเองกับท่านที่ได้ถุณกุฎิ บ้างเหมือนกัน ซึ่งในโอกาสเช่นนั้น บางครั้งบางหนหลวงพ่อก็แจกบุหรี่ยี่สิบคู่กันด้วย (สมัยนั้นท่านยังฉันหมากและสูบบุหรี่) ในสมัยต่อมาท่านได้ปรารภเป็นเชิงเปรียบเทียบให้ฟังว่า แม้เขื่อนเก็บกักน้ำขนาดใหญ่ก็ยังมีที่ระบายน้ำเพื่อกันเขื่อนพัง สำหรับการประพฤติปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน ต้องมีการผ่อนคลายระบายอารมณ์ที่เหมาะสมแก่ **นักบวช** โอกาสที่ได้มีเวลาอย่างเป็นกันเองสำหรับการเก็บเกี่ยวธรรมะจากหลวงพ่

เสมือนหนึ่งเป็นเวลาของครอบครัวอย่างแท้จริงเช่นนั้น เป็นเวลาที่พระเถรต่างก็รู้สึก ชุ่มชื่น เบิกบาน และบันเทิงในธรรมเป็นอย่างมาก เพราะโดยอุปนิสัยนั้น หลวงพ่อเป็นคน ที่มีอารมณ์ขัน เพราะฉะนั้น แม่ท่านเป็นที่เคารพเกรงกลัวของบรรดาสาธุศิษย์ราวกับ หนูกลัวแมว ขณะเดียวกันท่านก็เป็นศูนย์รวมของความรักอย่างยิ่ง ทุกคนอยากเข้าใกล้ ฟังท่านคุยและซึมซับเอาจากท่านได้มากบ้างน้อยบ้างตามอัธยาศัยของตัวเอง

ในสมัยต่อมา เมื่อหลวงพ่อย่างเข้าสู่ปัจฉิมวัย ประกอบกับลูกศิษย์ลูกหาและ ญาติโยมที่ไปมาหาสู่วัดหนองป่าพงเพิ่มจำนวนและขยายวงกว้างขึ้น หลวงพ่อก็ได้ปรับ เปลี่ยนวิธีการสอนของท่านตามสมควรเท่าที่เห็นว่าเหมาะสมแก่กาลแก่บุคคล ดังจะได้นำมาขยายความในบทต่อไป

มารและอุปสรรค

แม่ไปสร้างวัดในถิ่นกำเนิดของตัวเอง ในระยะแรกเริ่มหลวงพ่อยังต้องผจญ ปัญหาต่างๆประการ ซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจกันบ้าง การเข้าใจผิดบ้าง และคิดเอาเอง บ้าง ของคนในท้องถิ่น ทั้งฝ่ายฆราวาสและฝ่ายสงฆ์ก็มีอยู่บ้างเป็นธรรมดา อย่างเช่น เรื่องที่หลวงพ่อบรรณาให้ญาติโยมฟัง เมื่อไปเยี่ยมวัดสาขาแห่งหนึ่งดังนี้

“...ไปอยู่วัดป่าพง บ้านตัวเองเสียด้วยนะ ขุดบ่อน้ำอย่างดีไว้ในป่า ตัดป่าขาย บ่อน้ำนี้สำหรับพระ ห้ามโยมใช้ แต่น้ำดื่ม น้ำใช้ของโยมตักใส่โอ่งไว้ให้ต่างหาก อย่างนี้ คนเขาก็ว่าเอา พ่อหนูผีนั่นแหละยิ่งร้าย พอได้ยินโยมผู้หญิงไปพูด ท่านไม่ให้ดื่ม น้ำ เท่านั้นละ พ่อหนูผีนี่เอาทีเดียว

บ๊ะ พระมาจากไหนกันนี้ ทำไมไม่ให้โยมดื่ม น้ำ อุตส่าห์บวชเรียนแล้วยังเป็นเสีย ยังจี้ ไม่เอาด้วยบิดบาตจากโยมหรือยัง ไปถึงไม่ให้โยมดื่ม น้ำ

นี่ เพราะไม่รู้เรื่องกัน ให้ดื่มให้กินซิ แต่ธรรมดาพวกชาวบ้านเราไปเที่ยววัด ชอบเอาคุหรือถังใส่น้ำที่ขังบ่ ขังปลา ขังลูกอ๊อด อะไรต่ออะไรพวกนี้ ไปตักน้ำในบ่อ ทำให้สกปรก ไม่อยากให้ทำอย่างนั้น อยากดื่ม น้ำ น้ำก็ตักใส่โอ่งไว้ให้แล้ว แต่คนไป

พูดแค่ ท่านไม่ให้ตีมน้ำ พูดไม่หมดเนื้อความ พ่อหนูผีได้ยินแค้นนั้นก็โกรธ ซึ่งขังไปจากบ้าน จะไปไล่พระ พระอะไรกันนี่มาจากไหน ไม่อ่าคัยญาติโยมหรือยังเง ว่าไปโน่นฟังความครึ่งเดียว กว่า จะทำความเข้าใจกันได้ก็...โอ พ่อเข้าใจกันแล้วที่นี้ เลยมาเป็นลูกศิษย์ มาเป็นทายก...”

ชาวบ้านบางกลุ่มที่เสียผลประโยชน์ซึ่งได้จากป่า เช่น เคยมาตัดไม้ ล่าสัตว์ เลี้ยงวัวควาย ก็ทำไม่ได้ เพราะพระคอยห้ามเกมขอร้อง พวกนี้จึงคิดหาอุบายข่มขวัญพระ โดยใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องมือ เมื่อพระที่ไปบิณฑบาตสายนั้นรูปเดียวทราบเรื่องก็วิตก หลวงพ่อจึงรับไปบิณฑบาตสายนั้นแทน แต่โยมตัดทานไว้

“ท่านอาจารย์อย่าไปบิณฑบาตองค์เดียวนะ เขาว่าจะให้สาวๆ มากอด แล้วก็ร้องว่า พระข่มขืน” แต่หลวงพ่อก็บ้วน ตะโกนทำเลยว้า

“เออ มาเลย เกิดมายังไม่เคยถูกผู้หญิงกอดสักที ให้มากอดเลย ยิ่งชอบละอย่างนั้น”

แต่ในที่สุดก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เรื่องราวก็ค่อยๆ เงียบหายไป และบรรยากาศก็คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ

อีกอย่างหนึ่ง โยมบางคนเห็นแก่ได้ เห็นผักผลไม้ในวัดก็อยากได้ เช่น มะละกอ ส้ม ฝรั่ง เป็นต้น ตอนแรกก็เข้ามาขอบ้าง ต่อๆ ไปก็ขโมยบ้าง สุดท้ายความโลภมีมากขึ้น ก็เอากระบุงมาหอบเลย หลวงพ่อก็หาวิธีจับขโมย เมื่อได้ตัวแล้วก็เรียกมาอบรมสั่งสอนว่า

“คราวหลังอย่าทำอย่างนี้อีก มะละกอนี้เอาไปกินได้แค่วัน ๒ วันเท่านั้นแหละ ให้ทำมาหากินด้วยความสุจริต จะได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลานได้”

ท่านก็สอนอย่างเป็นมิตร สอนด้วยเมตตา ครั้งหนึ่งโยมเอาสุนัขมาปล่อยในวัด หลวงพ่อแก้ปัญหาอย่างนุ่มนวล โดยการพูดตักเตือนชี้แจงเหตุผลให้ฟังเพื่อที่จะไม่ต้องมาขัดเคืองกันในภายหลังว่า

“วัดป่าไม่ชอบหมา ไม่ชอบแมว สัตว์ของเรานั้นมีมากแล้ว เป็นพวกกระรอก กระแต ไก่ป่า อาตมามาอยู่ที่นี้ก็สงวนไว้เพื่อลูกหลาน ต่อไปมันจะสูญพันธุ์ ต้องการเอาไว้ให้ลูกหลานเห็น ที่นี่เอาหมาเข้ามาปล่อย หมามันกัดสัตว์พวกนี้ ต่อไปก็อย่าได้ทำอย่างนี้อีก ถ้าหมาตัวไหนของใครคนนั้นก็เอาไป ถ้าหากเอามาแล้วไม่เอากลับไป อาตมาจะให้โยมเขาเอาไปเลี้ยงก็ได้ แต่ที่หลังอย่าทำอีก กระรอกกระแตนี้เป็นของอาตมาก็เหมือนของโยมด้วย ไก่ป่าของอาตมาก็เป็นของโยมเหมือนกัน ลูกหลานของโยมโตขึ้นมา จะได้เห็นพันธุ์ของมันอยู่ในวัด ถ้ามันอยู่ข้างนอกก็ไม่เหลือแล้ว จงช่วยกันรักษา”

ส่วนทางพระสงฆ์นั้น ปัญหาก็มีอยู่เหมือนกันในระยะเริ่มแรก ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดาของความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน แม้หลวงปู่มั่นเองสมัยรุดงค์มาพำนักในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ท่านก็เคยถูกขับไล่ออกมาแล้ว เนื่องด้วยพระเจ้าอินเป็นพระฝ่ายคามวาสี หรือที่คนทั่วไปเรียก พระบ้านหรือพระเมือง ปฏิปทาของท่านแตกต่างจากของพระฝ่ายปฏิบัติหรือพระป่า พระบ้านก็ระแวงว่าพระป่าไม่ทราบหลักการอันแท้จริงของพระพุทธศาสนา เนื่องจากไม่ได้เรียนทางปริยัติธรรม รุดงค์วัตรต่างๆ เช่น การฉันในบาตร ท่านก็เห็นว่าเป็น *อตตกิลมถานุโยค* เบียดเบียนตัวเองให้ลำบากเปล่าๆ ท่านถือว่าพระรุดงค์กรรมฐานเป็นมิจฉาทิฎฐิ แล้วอย่างนี้จะสอนชาวบ้านถูกได้อย่างไร ท่านถาม สอนอะไรก็คงเป็นมิจฉาทิฎฐิไปหมด แม้การเทศน์ก็พูดเอา ไม่มีคัมภีร์ ไม่มีใบลาน เมื่อไม่มีหลักก็อาจคิดเอาเอง พูดเอาเอง

ในสมัยที่หลวงพ่อกำลังอยู่วัดหนองป่าพงใหม่ๆ นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่าวัดต่างๆ ไปค่อนข้างย่อหย่อนในทางพระวินัย กิจกรรมหลายอย่างที่ดำเนินอยู่ในวัดขัดต่อพระวินัยอย่างชัดเจน เช่น งานประจำปีของวัดที่มี หมอลำ รำวง การชกมวย ฉายหนังและอื่นๆ เป็นต้น พระสงฆ์ไม่ค่อยเคร่งในศีลของตน บางรูปเลี้ยงชีพด้วยการดูหมอ ไร่ห้วย หรือปรุขยารักษาโรค แต่สมัยก่อนสิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นของธรรมดา ชาวบ้านก็ไม่มีเครื่องวัดการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ จึงไม่ค่อยมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ แต่เมื่อหลวงพ่อกและคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง ได้มาเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้านในลักษณะพระผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ก็เป็นธรรมดาเช่นกันที่

ฆราวาสหลายคนหันมามองพระสงฆ์ฝ่ายคามวาสีด้วยสายตาใหม่ ผลคือ ศรัทธาของชาวบ้านและชาวเมืองเริ่มเอนเอียงไปทางวัดป่ามากขึ้น ซึ่งทำให้พระในเมืองบางรูปชกไม่พอใจ พระผู้ใหญ่บางรูปมองหลวงพ่อกับวัดหนองป่าพงด้วยสายตาคติ บางรูปก็มองด้วยความไม่เข้าใจ บางรูปก็มองด้วยจิตที่เป็นอกุศล พระผู้ใหญ่รูปหนึ่งถึงกับเรียกหลวงพ่อกว่า “พระผีบ้า” ด้วยซ้ำ แต่หลวงพ่อก็อดทน ไม่ถือสา ไม่ได้ตอบ ไม่มีปฏิกิริยา นอกเขตวัดก็พยายามไม่ให้มีการกระทบกระทั่ง ด้วยความเชื่อมั่นว่า “ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

ถึงกาลถึงสมัย เช่น เข้าพรรษา ท่านก็พาพระลูกวัดไปกราบนมัสการ ทำวัตรพระเถระตามธรรมเนียม แม้ว่าไปแล้วได้รับการพูดจาเสียดสีหรือดูถูกดูหมิ่น ท่านก็อ่อนน้อมถ่อมตน ท่านปฏิบัติเรียบง่าย ไม่เปิดช่องให้ใครตำหนิได้ มีเอกลาภหรือวัตถุปัจจัยที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการของสงฆ์ในวัดบ้าน ซึ่งวัดหนองป่าพงพอเอื้อเพื่อให้หลวงพ่อก็น้อมนำไปถวายเสมอ นอกจากนั้นในระยะแรก ท่านยังจัดให้พระได้เรียนนักธรรม โดยหลวงพ่อสอนเองด้วย ซึ่งปรากฏว่าพระวัดหนองป่าพงสอบนักธรรมได้หมด ระยะหลังแม้ว่าวัดไม่ได้จัดการสอน ท่านก็อนุญาตให้พระที่สนใจได้ศึกษาเป็นส่วนตัว ซึ่งก็เป็นการแก้ภาพพจน์ที่ดีอีกวิธีหนึ่ง

ต่อมาเมื่อพระผู้ใหญ่ฝ่ายปริยัติ เช่น ท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดา (สมัยนั้นยังเป็นพระอาจารย์มหอมร) และ หลวงพ่อมหาสุพงษ์ ได้เข้ามาอุปถัมภ์เป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพงแล้ว และชื่อเสียงเกียรติคุณของหลวงพ่อดังขึ้นจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วประเทศ ประชาชนจากที่ไกลไกลเริ่มหลั่งไหลมาสู่วัดมากขึ้นๆ อดคิดต่างๆ จึงค่อยจางหายไป

อนึ่ง นอกจากบารมีของหลวงพ่อกับแล้ว แรงกดดันภายนอกต่างข้างต้น ก็อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สามัคคีธรรมของสงฆ์ที่วัดหนองป่าพงเจริญมั่นคง อันส่งผลให้ความเจริญในด้านอื่นๆ ตามมานับแต่บัดนั้น

วัตถุประสงค์

ในสิบปีแรกของวัดหนองป่าพง วัดยังมีลักษณะเป็นที่พักสงฆ์กลางดง ถาวรวัตถุยังมีน้อย พระสงฆ์อยู่อย่างเรียบง่ายในกุฏิเล็กๆ มุงด้วยหญ้าคา ผาผนังทำด้วยใบตอง หลวงพ่อพาลุกศิษย์ทำความเพียรอย่างอุกฤษฏ์โดยไม่สนใจกับการพัฒนาทางวัตถุเท่าไรนัก ประกอบกับในสมัยนั้นทุนก่อสร้างไม่ค่อยจะมี

ต่อมาชื่อเสียงของหลวงพ่อเริ่มขจรขยายทั้งในจังหวัดอุบลฯ และต่างจังหวัด จำนวนพระภิกษุสามเณรจึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ญาติโยมที่มากราบนมัสการหลวงพ่อก็มากขึ้นโดยลำดับ ภายในไม่กี่ปี วัดหนองป่าพงจึงกลายเป็นวัดใหญ่ เป็นศูนย์กลางของวัดสาขาหลายวัด จำเป็นต้องปรับสภาพของวัดให้เหมาะกับบทบาทใหม่ วัดหนองป่าพงจึงเติบโตตามเหตุตามปัจจัย จนกระทั่งในที่สุดก็พร้อมด้วยถาวรวัตถุอันเหมาะสม แก้ววัดป่าอันเป็นวัดแม่ของพระภิกษุสามเณรหลายร้อยรูปด้วยกัน มีกุฏิพระเณร ๗๐ หลัง กุฏิแม่ชี ๖๐ หลัง มีศาลาอเนกประสงค์ โรงฉัน เมรุเผาศพ ฯลฯ เนื้อที่ ๓๐๐ ไร่

หลวงพ่อยินดีในดีที่อาคารที่หรรษาฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ หากมุ่งคุมการก่อสร้างในวัดให้อยู่ภายในเกณฑ์ที่พอดี สร้างแต่สิ่งมีประโยชน์จริงๆ สร้างให้กลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด และในลักษณะที่ไม่ทำลายบรรยากาศ เรียบง่าย มีน้อย สันโดษของวัดป่า

หลักการสำคัญที่หลวงพ่อยึดไว้เสมอตั้งแต่ต้นเสมอปลาย คือการไม่ขออะไรเลยจากญาติโยม แม้ในทางอ้อมก็ตาม ฉะนั้น การเจริญโดยวัตถุประสงค์ของวัดหนองป่าพงค่อย

ดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ ตามหลัก สีเลน โภคสมุปทา โดยไม่มีการเรียไรจากชาวบ้านเป็นอันขาด หลวงพ่อสอนอยู่เสมอว่า พระไปยุ่งกับการหาเงินก่อสร้างวัด เป็นสิ่งที่น่าเกลียด แต่ให้พระสร้างคน คนจะสร้างวัดเอง

แม่ชีบุญอยู่ ได้กล่าวถึงการสร้างวัดอุทธรธรรมต่างๆ ในวัดหนองป่าพงว่า

“หลวงพ่อก่อนไม่ให้มีการเรียไรข้าวของเงินทอง อันจะทำให้ญาติโยมต้องเดือดร้อน ให้สร้างไปตามกำลังปัจจัย ถ้าหมดเมื่อไรก็หยุดเอาไว้ก่อน งานการก่อสร้างทุกอย่างอาศัยแรงงานของพระเถรเป็นส่วนใหญ่เพื่อเป็นการประหยัดและฝึกความอดทน ฝึกให้รู้จักเจริญสติในทุกอิริยาบถ เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ความสามัคคีในหมู่คณะ และเนื่องจากปัจจัยในการก่อสร้างมีจำกัด ไม่สามารถใช้ได้อย่างฟุ่มเฟือย สิ่งใดที่พอจะเป็นการประหยัดได้ก็ต้องทำเอง บางครั้งก็มีชาวบ้านที่อยู่รอบๆ วัด เสียสละแรงงานมาช่วยด้วย”

ศาลาการเปรียญและโรงฉัน

การก่อสร้างถาวรวัตถุเริ่มต้นอย่างแข็งขันด้วยศาลา (โรงธรรม) ซึ่งเริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ มีขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ขณะที่กำลังปรับพื้นที่เตรียมจะสร้าง มีผู้ทักท้วงหลวงพ่อกว่า สร้างศาลาใหญ่เกินไป ด้วยวัดอยู่กลางป่าดงเช่นนี้ จะมีใครที่ไหน มากันมากมาย หลวงพ่อจึงพูดแย้งขึ้นว่า

“โอ๊ย...บางทีศาลาจะเล็กไปเสียด้วยซ้ำ อีกหน่อยจะมีคนมามากมาย จะไม่มีที่พอนั่งกัน จะต้องล้นออกไปข้างนอก”

ในกาลต่อมาก็ปรากฏเป็นจริงอย่างที่ท่านว่า จนเมื่อศาลาอยู่ในสภาพที่เก่าคร่ำคร่ามาก ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ พระอาจารย์เลี่ยมจึงได้รื้อทิ้ง และสร้างใหม่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

การสร้างในสมัยนั้น ทำตามกำลังปัจจัย ไม่รีบร้อน ใช้เวลาหลายปีจึงแล้วเสร็จ โดยในปีแรก พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้หล่อเสา ๖๐ ต้น ได้เศษเหล็กเส้นมาจากสะพานเก่าที่เขารือทิง ในปีต่อมาได้เทคนิคและขึ้นโครงหลังคา จึงแล้วเสร็จ และได้สร้างหอฉันขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๕๒ เมตร ต่อกออกไปทางด้านหลังศาลา โดยได้รับแรงศรัทธาจากญาติโยมช่วยกันบริจาคทั้งปัจจัยและแรงงาน จนการก่อสร้างสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต่อมาในปี ๒๕๑๒ ได้เทพื้นยกอาสน์สงฆ์จนเสร็จสิ้น

กำแพงและถนนรอบวัด

วัดหนองป่าพงเป็นวัดที่มีกำแพงสองชั้น เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้ขยายที่ดินจากเดิม ๑๘๗ ไร่ เป็น ๓๐๐ ไร่ จึงได้ก่อกำแพงชั้นที่ ๒ ขึ้น สูง ๒ เมตร ยาว ๒,๗๒๐ เมตร ส่วนกำแพงชั้นแรกนั้น หลวงปู่เสวยเล่าประวัติความเป็นมาว่า

“พอสร้างศาลาเสร็จ ก็มาทำถนน แล้วก็ทำเขตวัด กว่าจะได้เขตวัดรอบก็ต้องซื้อที่ดินสิบกว่าเจ้าของ ก็ไม่มีปัญหาอะไร มีอยู่แปลงเดียวเท่านั้นที่มีปัญหา ใครๆ เขาขายแปลงละ ๑,๐๐๐ บาท แก่ไม่ยอม จะเอาแปลงละ ๑๐,๐๐๐ บาท พุดยังงี้ก็ไม่ยอมละ แกบอกว่ แกอยากได้มาก ถ้าไม่ได้ที่แก เขตวัดก็ไม่ต่อกัน ลงท้ายเลยไปปรึกษาเจ้าแก้วสมหวังลูกแม่ฮวยกับพรรคพวก ช่วยซื้อให้ ในราคา ๑๐,๐๐๐ บาท ตอนแรกล้อมด้วยรั้วลวดหนาม ต่อมาจึงได้สร้างเป็นกำแพง ซึ่งก็ไม่ใช่ง่ายๆ ต้องหล่อเสา ผมเป็นคนพาพวกชาวบ้านทำ พวกบ้านกลาง บ้านตาตืด บ้านฝั่ง พวกนี้ไปตามมาช่วยงานได้ กลางคืนก็เอารถผู้ใหญ่นบ้านกลางไปรับคนมาชุดหลุม หล่อเสา ได้วันละ ๑๐ ต้น เอาเสาลง เขาก็ทำกันสนุกสนานตลอดคืนจนถึงเช้า หลวงพ่อไปบิณฑบาต นั้นแหละจึงหยุด

หลวงพ่อก็สั่งให้รางวัลเขา มีผ้าเช็ดหน้า สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ก็เอาออกมาแจกพวกหนุ่มๆ สาวๆ ต่อมาจึงได้จ้างเขาทำ ช่องละ ๒ บาท ก็ทำได้วันละ ๕-๖ ช่อง สมัยก่อนรายได้ไม่ค่อยมี หอดกฐินที่ได้เงินเข้าวัดห้าหกร้อยบาท”

ถูกต้องตามกฎหมาย

๒๘ ตุลาคม ปี ๒๕๑๓ วัดหนองป่าพงได้รับหนังสืออนุญาตให้เป็นวัดได้ถูกต้องตามกฎหมาย ก่อนหน้านั้นเมื่อยังเป็นเพียงสำนักสงฆ์ เวลามีการอุปสมบทต้องพานาคไปรับการอุปสมบทต่างวัดต่างตำบล ถ้าคราวใดมีนาคบวชพร้อมกันมากๆ ถึงครั้งละ ๓๐-๔๐ คน ก็มีปัญหาขัดข้องชุกชลักในการนิมนต์พระคู่สวดกรรมวาจาจารย์ อนุสาวนาจารย์ หลวงพ่อจึงได้ฝึกพระเถระทั้งหลายให้ช่วยกันทำหน้าที่เป็นพระคู่สวด เพื่อให้พิธีอุปสมบทดำเนินไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

๒๙ เมษายน ๒๕๑๖ หลวงพ่อได้รับตราตั้งเป็นเจ้าอาวาส

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ หลวงพ่อได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

๕ เมษายน ๒๕๑๗ วัดหนองป่าพงได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ปัญหาที่จะต้องพานาคไปบวชยังวัดต่างถิ่นนั้นก็หมดไป เพราะการอุปสมบทจะทำได้แต่ในวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเท่านั้น

อุโบสถ

ในสมัยที่ยังไม่มีอุโบสถ การให้การอุปสมบท หรือทำอุโบสถสังฆกรรมลงปาฏิโมกข์ ใช้ศาลาหลังเล็ก (ต่อมาใช้เป็นเรือนคหลังสงฆ์) เป็นสถานที่ประกอบพิธี แต่เนื่องจากคาลานั้นคับแคบและเก่าทรุดโทรมมาก เพราะเป็นอาคารหลังแรกที่ถูกสร้างขึ้นและใช้งานมานานเกือบยี่สิบปีแล้ว คณะศิษยานุศิษย์และกรรมการวัดทุกฝ่ายได้ประชุมปรึกษาหารือและมีความเห็นพ้องกันว่า วัดหนองป่าพงควรมีพระอุโบสถ (โบสถ์) ที่สะอาด กว้างขวาง เพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรมสืบไป จึงได้นำเรื่องขึ้นกราบเรียนหลวงพ่อ เมื่อท่านพิจารณาถึงความเหมาะสมแล้ว จึงอนุญาตให้สร้าง

คณะศิษยานุศิษย์และกรรมการวัดทุกฝ่ายได้นำข้อคิดของหลวงพ่อไปปรึกษาหารือและได้มอบหมายให้อาจารย์บำเพ็ญ พันธุ์ตันนอิสระ อาจารย์แผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์

วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา นครราชสีมา เป็นทั้งสถาปนิกและวิศวกรอำนวยความสะดวก สร้าง ซึ่งอาจารย์บำเพ็ญได้มีครุฑาเขียนแบบแปลนและคำนวณโครงสร้างถาวรโดย ไม่คิดมูลค่า พร้อมทั้งยินดีเสียสละเวลาติดตามควบคุมการก่อสร้างจนงานแล้วเสร็จลง ด้วยดี

อาจารย์บำเพ็ญได้เล่าให้ฟังถึงคราวที่ได้มีโอกาสมากราบนมัสการหลวงพ่อบุญ เป็น ครั้งแรก พร้อมกับได้อธิบายแนวความคิดในการสร้างโบสถ์หลังนี้ด้วย

“เมื่อต้นปี ๒๕๑๘ ได้รับโอกาสอันดียิ่งจากหลวงพ่อบุญ โดยท่านมอบหมายให้เป็น สถาปนิกและวิศวกรออกแบบก่อสร้างอุโบสถวัดหนองป่าพง รู้สึกยินดีและปลาบปลื้มใจ อย่างมากที่สุด จึงได้พยายามและตั้งใจอย่างเต็มที่ที่จะสร้างงานสถาปัตยกรรมทาง พุทธศาสนาให้เป็นในรูปแบบใหม่ที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยและประหยัด และให้มีความ เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันมากที่สุด หลวงพ่อบุญได้บอกความประสงค์ของท่าน ในครั้งแรกที่ได้ไปนมัสการว่า

จิตเดิมของมนุษย์เราไม่ได้ยึดมั่นในวัตถุ แต่เท่าที่เป็นมานั้น ขึ้นอยู่ที่นิสัยที่เคย พบเห็นมาอย่างนั้นจนคุ้นเคยจำเจ และท่านได้บอกว่า โบสถ์คือบริเวณหรืออาคารที่ พระสงฆ์ใช้เป็นที่พักพิงกรรม ให้สร้างพอคุ้มแดดคุ้มฝน ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องประดับ ให้สิ้นเปลืองแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ท่านได้อธิบายให้รายละเอียดว่า วัดป่าพงเป็นวัดใหญ่ มีพระอยู่ อาศัยมาก และมีวัดสาขามากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงต้องการให้ ออกแบบโบสถ์ที่มีขนาดกว้างใหญ่ สามารถให้พระสงฆ์มารวมกันทำพิธีทางศาสนาได้ ถึง ๒๐๐ รูป เป็นอย่างน้อย ให้พื้นโบสถ์ยกลอยสูงชันจากพื้นดิน พื้นโบสถ์ส่วนที่ ลอยนี้ จะใช้เป็นถ้ำเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่ เพราะวัดมักจะกันดารน้ำในฤดูแล้ง ไม่ควร มีข้อฟ้าใบระกา ตลอดทั้งสิ่งประดับฟุ่มเฟือยต่างๆ เพียงแต่ให้หลังคาคุ้มแดดคุ้มฝนได้ ก็เพียงพอแล้ว ไม่ต้องมีผนัง มีประตู หน้าต่าง พื้นโบสถ์ที่อยู่สูงทำให้ทุกคนมองเห็น และมีความรู้สึกว่าได้ร่วมพิธีกรรม

กระผมจึงได้นำแนวความคิดของหลวงพ่อมาคิดสร้างรูปแบบอุโบสถสมัยใหม่ขึ้น มุ่งในประโยชน์ใช้สอย ประหยัด แข็งแรงทนทาน รูปแบบอาคารได้พยายามดึงเอาส่วน ที่เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมพื้นเมืองอีสานเข้ามาผสมปนเปด้วย เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ทางวัฒนธรรม เสาอาคาร และผนังบางส่วนประดับด้วย เครื่องปั้นดินเผาจากบ้านด่านเกวียน โคราช โดยมอบให้อาจารย์พิศ ป้อมสินทรัพย์ เป็นช่างปั้นและเผาสุก ภาพปั้นมีทั้งหมด ๘ ภาพ เป็นภาพเกี่ยวกับปูชนียสถานสำคัญ ทางพุทธศาสนาของประเทศไทย ๔ ภาพ และเป็นภาพปั้นแสดงเรื่องราวของหลวงพ่อกำลังธุดงค์อีก ๔ ภาพ

วันที่ ๖-๙ พฤษภาคม ๒๕๑๘ หลวงพ่อพร้อมด้วยพระภิกษุ ๔๐ รูป ได้ประกอบ พิธีสวดถอนตัจฉิวารวิปวาสนีมาและสมานสังวาสีมา ภายในเขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๘ ตรงกับวันวิสาขบูชา หลวงพ่อได้ประกอบพิธี วางศิลาฤกษ์พระอุโบสถ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด อีกทั้งข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน มาร่วมในพิธีเป็นจำนวนมาก

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ตรงกับวันมาฆบูชา เป็นวันที่เริ่มลงมือวางผัง ก่อสร้าง ต่อมาอีก ๒ ปี จึงแล้วเสร็จในส่วนโครงสร้าง ซึ่งถือได้ว่างานการก่อสร้าง พระอุโบสถ วัดหนองป่าพง เกือบจะเสร็จสมบูรณ์

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จมาประกอบพิธีผูกพัทธสีมา”

โยมรัญจวนเล่าว่า “หลวงพ่อบอกว่า สมัยที่หลวงพ่อเป็นพระภิกษุใหม่ๆ ท่านก็ไป งานบวช แล้วโบสถ์นั้นก็เล็กเหลือเกิน คนเข้าไปได้นิดเดียว พวกญาติโยมที่มา ใครๆ ก็ อยากจะเห็น แต่มองไม่เห็นว่าเป็นโบสถ์นั้นทำอะไรกันบ้าง ในพิธีนั้นมีอะไรบ้าง ท่านก็ บอกว่า เอาไว้ให้ท่านมีโอกาสเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ท่านจะสร้างโบสถ์ให้ใหญ่ให้กว้าง ให้เห็นกันทั่วไป ให้เย็นสบาย ไม่ต้องร้อนไม่ต้องอบอ้าว แล้วหลวงพ่อก็คงสร้างอย่าง

นั้น และโบสถ์นั้นก็เย็นสบายจริงๆ ก็ปลอดโปร่ง แล้วผู้คนได้มากจริงๆ ไม่มีใครบ่น
ได้ว่ามองไม่เห็นอะไร”

กุฏิหลวงพ่อ

ตั้งแต่หลวงพ่อเริ่มมาลงหลักปักฐานสร้างวัดหนองป่าพง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๗ จน
ตราบเท่าทุกวันนี้ กุฏิที่ท่านพำนักเป็นประจำมีอยู่หลายแห่ง เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุ
ตามปัจจัย หลังแรกสร้างถวายโดยพ่อใหญ่เขียว เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗
มุงด้วยหญ้าคา พื้นและฝาทำด้วยไม้ไผ่ อยู่ทางด้านทิศใต้ของโบสถ์ ปัจจุบันผุพังไป
หมดแล้ว หลังที่สองสร้างถวายโดยพ่อใหญ่ท่า อยู่ไม่ห่างจากหลังแรกมากนัก พื้นและ
ฝาทำด้วยไม้แปรรูป หลังคามุงสังกะสี ปัจจุบันได้รื้อออกไปแล้ว

กุฏิหลังที่สามเป็นกุฏิที่หลวงพ่อพำนักอยู่นานที่สุด ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๒๔
สร้างถวายโดยคุณครูทองคำ สุพิชญ์ อยู่ทางด้านทิศเหนือของโบสถ์ หลังคามุงสังกะสี
บุฝาเพดาน ฝาและพื้นชั้นบนเป็นไม้แปรรูป มี ๒ ห้อง พื้นชั้นล่างลาดซีเมนต์ เปิดโล่ง
หลวงพ่อมักนั่งรับแขก สันทนาการ ณ ใต้ถุนกุฏิแห่งนี้เป็นประจำ ในราวปี พ.ศ. ๒๕๓๐
ก็ได้เคยนำเอารูปปั้นหุ่นจำลองของท่านในท่านั่งอยู่บนเก้าอี้หวายประดิษฐ์ขึ้นอยู่ใต้ถุน
กุฏินี้ เมื่อพิธีพิธีกรรมเสร็จแล้ว ได้อัญเชิญออกไปเก็บรักษาไว้ที่นั่น ต่อมาได้ทำ
การซ่อมแซม ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นสถานที่รับรอง

เมื่อสุขภาพของท่านเริ่มเสื่อมลงเป็นลำดับ ลำบากต่อการขึ้นลงบันได พระอาจารย์
เลี่ยม ผู้รักษาการเจ้าอาวาส ได้มีดำริสร้างกุฏิกลางสระน้ำ ด้านนอกกำแพงชั้นใน
ถวายหลวงพ่อ โดยสร้างเป็นกุฏิชั้นเดียว อยู่ในระดับที่เสมอกับถนนเพื่อสะดวกในการ
ใช้รถเข็นและตัดปัญหาเรื่องการขึ้นลงบันได อีกทั้งอยู่กลางสระน้ำ ไม่จอบแฉด้วยผู้คน
ผ่านไปมา เพื่อเปิดโอกาสให้ท่านได้พักผ่อนเต็มที่ ในกาลต่อมาปรากฏว่าบ่อรั่วซึม
ไม่สามารถเก็บขังน้ำเอาไว้ได้ จึงได้ปรับพื้นที่ใต้ถุนเทศิเมนต์ ปูกระเบื้อง ปัจจุบัน
พระอาจารย์เลี่ยมได้พำนักอยู่ที่กุฏิหลังนี้

กุฎิหลังสุดท้ายเป็นกุฎิพยาบาล สร้างในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ในระหว่างที่หลวงพ่อกำลังพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรุงเทพฯ หลังจากที่ได้รับการผ่าตัดสมองแล้ว โยมเกสรี บุณสุข ลูกศิษย์ผู้ใกล้ชิดคนหนึ่งของท่านได้เสนอข้อคิดขึ้นมาว่า การที่จะให้หลวงพ่อกลับมาพักรักษาตัวประจำอยู่ที่วัด ควรจะมีกุฎิที่สามารถอำนวยความสะดวกในการถวายเป็นการพยาบาลให้ท่านอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะอาการอาพาธของหลวงพ่อบนช่วงนั้นอยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองไม่ได้แล้ว โยมเกสรีและญาติสนิทมิตรสหายจึงได้พร้อมใจกันบริจาคทรัพย์สร้างกุฎิพยาบาลหลังนี้ขึ้น โดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระมหากษัตริย์คุณบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบทุนในการสร้างด้วย

กุฎิพยาบาลหลังนี้สร้างอยู่บนเนินซึ่งขุดดินจากบ่อน้ำข้างๆ นั้นขึ้นมาจากถมที่ให้สูงขึ้น เพื่อให้ได้รับลมตามธรรมชาติ อากาศถ่ายเทสะดวก ภายในกุฎิออกแบบเป็นพิเศษให้มีสภาพคล้ายกับห้องพิเศษของโรงพยาบาล ภายนอกกุฎิปลูกหญ้า จัดสวนหย่อมให้บรรยากาศร่มรื่น เริ่มสร้างในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ หลวงพ่อเมตตาเข้าพักนั้ตามคำนิมนต์เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๖

ศาลาหลังเล็ก (พระอุโบสถหลังเก่า) ปัจจุบันใช้เป็นเรือนค้ำสังข์ และห้องสมุดวัด อยู่ติดด้านท้ายของหอฉัน ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลังคามุงด้วยสังกะสี ผืนและพื้นเป็นปูน อิฐที่ใช้ในการก่อสร้างนั้น พระเถรช่วยกันปั้นแบบเนลล์ซิก คือ ทำตลอดคืนจนสว่าง จันอาหารเสร็จแล้วก็ทำต่ออีก ทราบที่ใช้ก็เอาเกวียนไปขนมาจากแม่น้ำมูล มีโยมให้ความร่วมมือช่วยเหลือเป็นอย่างดี

ศาลาหลังเล็กนั้นนอกจากจะเคยใช้เป็นโบสถ์แล้ว ตามฝาผนังรอบศาลายังได้ทำเป็นช่องเพื่อเก็บกระดูกของทายาททายิกาผู้อุปัฏฐากวัดเมื่อถึงแก่กรรม เมื่อพระอุโบสถใหม่สร้างเสร็จ จึงได้ตัดแปลงเป็นเรือนค้ำสังข์ และห้องสมุดในโอกาสต่อมา ภายหลังงานศพครบรอบ ๕๐ วัน ในวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้รื้อทิ้งพร้อมโรงฉัน และสร้างขึ้นใหม่ จนแล้วเสร็จในเดือนตุลาคม ๒๕๓๕

หอระฆัง

หอระฆังตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหอฉัน ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๖ เมตร สูง ๑๕ เมตร บนยอดหอระฆังได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เริ่มสร้างปี ๒๕๑๔ เสร็จเรียบร้อยเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๑๗ ตามผนังประดับด้วยภาพปูนปั้นเรื่องราวพุทธประวัติ และลัทธิที่มีอยู่ในป่าตามธรรมชาติของวัดหนองป่าพง เช่น ไก่ป่า กระรอก กระแต ตะกวด อันเป็นความคิดของหลวงปู่ บั้นโดยพ่อใหญ่บัวพา วงสิงห์ บ้านกลาง

พิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นวัตถุธรรมชิ้นสุดท้ายที่หลวงปู่ได้ดำริสร้างขึ้นก่อนที่ท่านจะอาพาธลง โยมมนัส กรรมการคนเก่าแก่ของวัดหนองป่าพง ได้เล่าให้ฟังว่า

“หลังจากทอดผ้าป่าเสร็จ (วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๒๒) หลวงพ่อท่านก็เรียกประชุมกันที่โบสถ์ โดยมีนายพลเรือตรีอุดมศักดิ์ ราชนรักษ์ กระผม (นายมนัส) กรรมการวัดคนเก่า แล้วก็มีโยมโพธิทอง โยมสนั่น โยมหนู ที่อยู่ด้วยในการที่ประชุมกันในวันนั้น ซึ่งกระผมก็ได้กราบเรียนหลวงพ่อกับว่าจะขอสร้างพิพิธภัณฑ หลวงพ่อก็บอกว่าให้รอก่อน ต่อมาภายหลังหลวงพ่อก็ให้อาจารย์บำเพ็ญ พันธุ์รัตนอิสระ ออกแบบแปลนพิพิธภัณฑขึ้นมา ก่อนที่หลวงพ่อกับจะได้เข้าพักรักษาตัวเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๒๔ อาจารย์วีรพล เตชปญฺเณ พระเลขานุการรูปเก่าของหลวงพ่อกับและอาจารย์บำเพ็ญ ได้นำแบบแปลนไปถวายหลวงพ่อกับที่โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์ หลวงพ่อดูแล้วก็บอกว่า เอ้า เอาแบบนี้แหละ แต่ให้รอก่อน

สามปีต่อมา พระอาจารย์เลี่ยม ฐิตธมฺโม ผู้รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง จึงพิจารณาเห็นว่า ถึงเวลาแล้วที่ควรลงมือสร้าง ระยะต่อมา ผมก็เลยได้จัดทำกรรมการไปพูดกับพระเถระที่เป็นลูกศิษย์รุ่นเก่าๆ ของหลวงพ่อกับ เช่น หลวงพ่อเทียง หลวงพ่อจันทร์

หลวงพ่อดี หลวงพ่อมหาสุพงษ์ เพื่อขออนุญาตสร้างพิพิธภัณฑ ในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยจะไม่ทำให้คณะสงฆ์ลำบากในเรื่องการก่อสร้าง คณะสงฆ์ท่านก็เลยไม่ขัดข้อง ท่านก็อนุญาตให้ทำได้ ญาติโยมจัดตั้งเป็นคณะกรรมการขึ้นเพื่อดูแลปัจจัยที่เขาบริจาค และจัดหาวัสดุ ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ ซึ่งตรงกับวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ได้อาราธนาพระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช มาวางศิลาฤกษ์พิพิธภัณฑ คณะสงฆ์ที่มาร่วมงานในพิธีก็มาก ทางฝ่ายอรวาสก็มีข้าราชการทางฝ่ายทหาร พ่อค้า ประชาชน มาร่วมงานกันมากมาย

หลังจากวางศิลาฤกษ์แล้ว ต่อมาได้เริ่มสร้างพิพิธภัณฑขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึก เป็นสัญลักษณ์ของหลวงพ่อดี”

ข้อมูลเพิ่มเติม

- ๒๕๒๐ ขยายเขตวัดทางด้านทิศเหนือและตะวันออก เพิ่มจาก ๑๘๗ ไร่ เป็น ๓๐๐ ไร่ ย้ายกุฏิแม่ชีออกไปทางทิศเหนือในที่ใหม่ สร้างกุฏิแม่ชีใหม่ ศาลา ๒ หลัง และโรงครัว
- ๒๕๒๑ สร้างศาลาสนามบุญ (ศาลานอก) และเมรุ
- ๒๕๒๒ วันมาฆบูชา ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒ หลวงพ่อดีเป็นประธานในการเททองหล่อพระประธาน ณ บริเวณวงกลมหน้าวัด
- ๒๕๒๓ ไฟฟ้าเข้าวัด
- ๒๕๒๔ สร้างแท็งก์น้ำประปา และสระเก็บน้ำ วางท่อตามบริเวณวัด

ความเป็นหลวงพ่อ

เมื่อหลวงพ่อตัดสินใจตั้งหลักแหล่งที่วัดหนองป่าพงในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ชีวิตการเดินธุดงค์ของท่านก็สิ้นสุดลง ท่านได้อยู่ประจำที่วัดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนกระทั่งมรณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีเวณอยู่เพียง ๓ ปี ซึ่งท่านไปจำพรรษาที่วัดสาขา แต่ไม่เคยได้กลับไปใช้ชีวิตพรหมตามป่าเขาอย่างนักธุดงค์เช่นที่เคยทำมาก่อนหน้านั้นเลย มีบ้างที่ท่านพาลูกศิษย์และโยมไปใกล้ชิดออกธุดงค์เป็นครั้งคราวเพื่อให้ผู้ใหม่ได้ประสบการณ์เท่านั้นเอง ชีวิตในครึ่งหลังของหลวงพ่อที่วัดหนองป่าพงนี้ เป็นชีวิตแห่งการปกครอง การบริหาร และการอบรมสั่งสอน พาพระภิกษุสามเณรและฆราวาสญาติโยมประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นงานหลัก เพราะฉะนั้น การเสนอชีวประวัติของหลวงพ่อบทต่อจากนี้ไป จะมุ่งที่การวิเคราะห์บุคลิกและคุณสมบัติเฉพาะของท่านตลอดจนแนวการสอนและปฏิบัติที่ท่านพาลูกศิษย์ลูกหาดำเนินมาตั้งแต่ต้น แทนการเสนอกิจกรรมที่เนื่องด้วยกาลเวลาเช่นในบทก่อน

หลวงพ่อประจำอยู่ที่วัดหนองป่าพงเกือบ ๔๐ ปี ตลอดช่วงเวลานั้นยาวนานนี้ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่บุคลิกนิสัยของท่านจะเปลี่ยนแปลงตามอายุสังขารบ้าง ดังที่ทราบกันแล้วในบทก่อนว่า เมื่อหลวงพ่อตั้งวัดหนองป่าพงนั้น ท่านอายุ ๓๖ ปี อายุพรรษา ๑๗ ้วยกำลังฉกรรจ์ และท่านกำลังเร่งการปฏิบัติอยู่อย่างเต็มที่ ภาพของหลวงพ่อที่คนสมัยนั้นรู้จัก จึงเป็นภาพพระภิกษุหนุ่มผู้เคร่งขรึมเอาจริงเอาจัง พุดน้อยทำงานหนัก ผอมค้ำ กระจับกระจงว่องไว และอดทนอย่างยิ่งต่ออุปสรรคนานาชนิดที่แผ้วพาน

เข้ามาในระยะแรกของการบุกเบิกสร้างวัด ต่อมาเมื่อการปฏิบัติของท่านเสร็จสิ้น สมบูรณ์ และหลวงพ่อก็มีประสบการณ์ในงานบริหารและการอบรมสั่งสอนมากขึ้น มีลูกศิษย์ลูกหาหลากหลายจากทิศต่างๆ เข้ามาสู่วัดหนองป่าพง ภาพของหลวงพ่อก็คุ้นตาคนรุ่นหลังจึงค่อยปรากฏขึ้น คือหลวงพ่อบุ๋นและเป็นกันเอง เปี่ยมด้วยเมตตาและมากด้วยอารมณ์ขัน อย่างไรก็ตาม ความเป็นกันเองของหลวงพ่อนั้น ก็เป็นที่รู้จักในบรรดาลูกศิษย์ลูกหาว่า ทุกรูปต้องตื่นตัวเตรียมพร้อมอยู่เสมอ เพราะถ้าใครเผอเรอ ขาดสติเมื่ออยู่ต่อหน้าท่าน ก็จะได้พบกับ “กบแกที่ร้ายแรงเปลี่ยนเป็นเลื้อกินพระที่น้ำกลัว” ภายในพริบตาเดียว

ผู้ใกล้ชิดหลายคนตั้งข้อสังเกตว่า หลังปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา หลวงพ่ออยู่กลางแจ้งอย่างรวดเร็ว แม้พระลูกศิษย์ที่เคยโหมงานหนักในการสร้างวัดถ้าแสงเพชรกับท่านเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ก็ยังอดแปลกใจไม่ได้ เมื่อพบว่าในการสร้างโบสถ์วัดหนองป่าพงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ นั้น หลวงพ่อไม่อยู่ในสภาพที่ช่วยงานหนักได้เลย ตัวท่านเองก็ยอมรับและให้ความเห็นว่า คงเป็นผลของการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ในสมัยก่อน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของบุคลิกนิสัย เป็นต้นว่า คุณธรรมบางประการ เช่น เมตตาธรรม ซึ่งได้รับการบ่มจนสูงจนเต็มทีในวัยปลายของท่าน หลวงพ่อก็มีลักษณะเด่นบางอย่างซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังที่จะยกมากล่าวต่อไปนี้เพื่อผู้อ่านได้มองเห็น **ความเป็นหลวงพ่** ในแง่มุมที่ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น

ดึงดูดและสะท้อน

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ หลวงพ่อหลบไปจำพรรษาที่ถ้ำแสงเพชรเพื่อพักผ่อนสุขภาพ แต่ก็ดูเหมือนท่านไม่ได้พักผ่อนเท่าที่ควร เพราะญาติโยมลูกศิษย์ลูกหาซึ่งไปกราบนมัสการที่วัดหนองป่าพงเมื่อไม่พบท่าน ก็พากันหลังไหลตามไปที่ถ้ำแสงเพชรอยู่นั่นเอง นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาเพราะไม่ว่าหลวงพ่อก็จะไปอยู่ที่ไหน ถ้าอยู่ในวิสัยที่ติดตามได้ ก็จะมีผู้คนจำนวนมากติดตามท่านไปทุกหนทุกแห่ง

“เหมือนแม่เหล็ก” พระลูกศิษย์บางรูปปรารถนาถึงหลวงพ่อย่างนี้ “ท่านมีแรงดึงดูดให้เราเข้าไปหา ไม่ว่าจะท่านจะทำอะไร พุดกับใคร การได้เข้าไปอยู่ใกล้ ได้ฟังท่านพูด เป็นความบันเทิงในธรรมอย่างยิ่ง แม้ว่าท่านจะไม่ได้เทศน์เป็นงานเป็นการ เพียงแต่คุยกับญาติโยมไปตามธรรมดาในเวลาที่ท่านรับแขก ก็รู้สึกว่ามีน้ำพอง พะโลม ฟังไม่เบื่อ ลืมเวลาทุกครั้งเลย”

“เข้าไปใกล้หลวงพ่เหมือนได้ส่องกระจก” เป็นความเห็นของลูกศิษย์อีกรูปหนึ่ง “ท่านราบเรียบสม่ำเสมอ ไม่เปลี่ยนแปลง สะท้อนให้เราเห็นความไม่เอาไหนของเรา ได้ดีจริงๆ”

ที่ถ้าแสงเพชรป็นั้นก็เช่นเดียวกัน อุบาสิกาคนหนึ่งได้เล่าความรู้สึกประทับใจจากการได้ติดตามไปกราบนมัสการและฟังธรรมของหลวงพ่ในครั้งนั้นให้ฟังดังนี้

ทุกเช้า หลวงพ่เดินช้าๆ จากกุฏิของท่านมาบริเวณลานหินระหว่างศาลากับโรงครัว ท่านที่เห็นท่าน ทุกคนต่างก็กรูเข้าไปเพื่อจะใส่บาตร คนที่ไม่ได้เตรียมอาหารล่วงหน้าหรือเตรียมไม่ทัน ก็มานั่งพนมมือแต่ พร้อมกับบ่นเสียดายที่พลาดโอกาสได้ใส่บาตรหลวงพ่ แต่ก็รอไปถวายเวลาที่ท่านฉันบนศาลาได้ หลังอาหารเช้าก็ค่อยเวลากลางวัน ซึ่งท่านจะออกมานั่งรับแขกคุยกับญาติโยม ก็ไปรวมกันที่ศาลา คนเยอะจริงๆ มาอยู่เรื่อยๆ ตลอดวัน

กลางคืนค่อยยังชั่วหน่อย คนน้อยลง เพราะบางพวกมาแล้วก็กลับ ฟังหลวงพ่เทศน์ตั้งแต่หัวค่ำ ท่านไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ นั่งบนอาสนะที่พื้นศาลา ท่านเทศน์ไปเรื่อยๆ สบายๆ เป็นกันเอง คุยกับญาติโยมจากกรุงเทพฯ สลับไปบ้าง จำได้ว่ามีอยู่ตอนหนึ่งระหว่างที่กำลังเทศน์ หลวงพ่อธิบายเรื่องการทำสติให้ต่อเนื่อง ท่านยกกาน้ำขึ้นและหยดน้ำให้เราดูเปรียบเทียบกับสติของเรา เป็นตัวอย่างที่ท่านใช้บ่อยๆ ในธรรมเทศนาของท่าน

เมื่อได้เวลาพักผ่อน พระอุปัฏฐากก็ขอโอกาสกราบเรียนเตือนให้หลวงพ่กลับกุฏิ ญาติโยมก็ได้แต่กลั่นหายใจแล้วท่านกลับ เพราะรู้สึกว่ามีเพียงฟังท่านเทศน์นิดเดียว

หลวงพ่อก็ยิ้ม แต่ไม่ได้ลุก ลักประเดี๋ยวก่อนก็เทศน์ต่อไปอีกกระยะหนึ่ง พระอุปัฏฐากก็กราบเรียนเตือนอีก คนฟังส่งเสียงอื้ออ้อฮ้อฮาเป็นทำนองอ่อนหวานแกมประท้วง หลวงพ่อก็ยิ้มแล้วพูดกับพระอุปัฏฐากว่า “ให้เขาก็กน้อยนะ”

แล้วท่านก็เทศน์ต่อ จนถึงครั้งที่ ๓ คงจะได้เวลาสมควรจริงๆ เพราะพระอุปัฏฐากประนมมือและถือโอกาสรบรัดว่า “นิมนต์ครับหลวงพ่อ” พลังคว่ำไม้เท้าของท่านและไฟฉายมาถือไว้อย่างเตรียมพร้อม แกรมหันมาพูดกับญาติโยมเป็นเชิงปรามว่า “เลยเวลาไปมากแล้ว”

หลวงพ่อยิ้มพลอบใจญาติโยมลูๆ หลานๆ แล้วก็บอกเสียงเย็นว่า “เขาไม่ให้ อยู่แล้ว ต้องไปละนะ”

ดูเหมือนทุกคนในศาลาต่างพากันถอนใจเฮือกด้วยความเสียดาย เวลาผ่านไปรวดเร็วเหมือนไม่กินาที ได้ฟังเทศน์จากปากหลวงพ่ออย่างใจแต่ก็ยังไม่เต็มอิ่มเลย

อดทน

ความอดทน เป็นคุณธรรมที่หลวงพ่อย้ำมากในการสอนของท่าน อย่างที่ท่านพูดอยู่บ่อยๆ ว่า

“ความอดทนนี้เป็นแม่บทของการปฏิบัติ” และตัวท่านเองก็ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมข้อนี้เช่นเดียวกัน

ในประวัติการปฏิบัติของท่าน จะเห็นได้ว่าหลวงพ่อยู่อย่างอุกฤษฏ์เป็นเวลาหลายปี ชนิดที่ว่าคงเป็นไปได้เลยสำหรับคนที่ไม่เมื่อน้ำอดน้ำทนถึงขนาด สมัยที่ยังหนุ่มและกามราคะกลุ้มรุม ท่านก็ได้อาศัยความอดทนนี้เองช่วยให้ผ่านพ้นอุปสรรคสำคัญของวัยหนุ่มมาได้ตลอดรอดฝั่ง

ถึงตอนที่มาตั้งวัดหนองป่าพงในสมัยแรกๆ ท่านก็ต้องอดทนต่อการขาดแคลนปัจจัย ๔ ทนต่อการต่อต้านขัดขวางของผู้ไม่หวังดีทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์

ท้ายที่สุด ก็ทนต่อโรคาพยาธิในตอนปลายของชีวิต หลวงพ่อเคยปรารภให้ลูกศิษย์
ลูกหาฟังว่า

“คนปฏิบัติธรรมได้นี้ ผมว่าทนทานจริงๆ เพราะมันไม่ใช่เบาๆ มันหนัก เอาชีวิต
เข้าแลกก็ว่าได้”

แม้ในการทำความเพียรของลูกศิษย์ ท่านก็สนับสนุนและให้กำลังใจในข้อปฏิบัติ
ที่ทำได้ยาก แต่ไม่ให้หักโหมหรือตั้งเครียดเกินไปจนเป็นการทรมานตัวเอง

คำบอกเล่าของ พระอาจารย์เอนก เกี่ยวกับเรื่องเก่าๆ สมัยสร้างวัดถ้ำแสงเพชร
ทำให้ภาพชัดเจนยิ่งขึ้นในเรื่องความอดทนของหลวงพ่อ ขนาดที่ว่าพระหนุ่มๆ เอง
ยังยอมรับว่า ลู้อ่านไม่ได้เลย

“นิสัยของท่าน **อดกลั้นเป็นที่หนึ่ง** อย่างตอนไปสร้างถ้ำแสงเพชร สร้างถนน
ไปสำรวจเส้นทาง หัวหน้าเขตการทางอุบลฯ ก็บอกว่า **ถ้าหลวงพ่อกจะทำจริงๆ ผมจะส่ง
ช่างไปช่วย** พอไปทำได้ ๒-๓ วัน ช่างก็ลี้ไม่ไหว หมามุ่ยมันเยอะ เขาบอกว่า **งานระดับนี้
ต้องอาศัยงบประมาณหลัก ไหนจะต้องใช้ระเบิด แทรกเตอร์ กำลังคนแค่นี้ทำไม่ได้**
หลวงพ่อก็คงไม่ทำอะไร เมื่อช่างเขากลับไป วันหลังเราก็ไปสำรวจ พิจารณาทางขึ้นลงว่า
ทางไหนจะเป็นไปได้ แล้วก็ลงมือทำ เวลาพักมีน้อยมาก ทำตั้งแต่บ่ายสามโมง จนถึงสาม
โมงครึ่ง ร่องเท้ามีก็คู้ๆ ขาดเกลี้ยง ทั้งทุบหิน ตีหิน แบกหิน ท่านก็ทำอยู่อย่างนั้น
กลางวัน หลวงพ่อก็นั่งรับแขกตั้งแต่จันจ้งหันเสร็จ ไม่ได้ลุกไปไหน บ่ายสามโมงก็เริ่ม
ทำงานจนถึงตีสาม หุกรูปลู้อ่านไม่ได้เลย ท่านแบกคราดตามหลัง ทำงานหนักไม่ได้
ท่านก็เขียอยู่อย่างนั้น และไม่ได้ชวนเลิก ตีสามแล้ว ได้พักไม่กี่ชั่วโมงก็ออกบิณฑบาต
หุกรูปอ่อนเพลีย แต่ท่านก็ทำอยู่อย่างนั้นจนเสร็จ ระเบิดหินก็ใช้กำลังชาวบ้าน แต่ไป
บอกเจ้าหน้าที่เขา เอาดินเป็นของเราเอง ให้ชาวบ้านทำมา พวกเขางการทางไปดู เห็นว่า
หลวงพ่อกทำไม่เลิก เขาเลยไปขอระเบิดมาช่วยเป็นบางครั้ง วิชาจริงๆ ไม่ใช่งานน้อยๆ
ตอนทำนั้นเอาชีวิตเข้าแลก ผมเลือดตกใน ช้ำใน และคิดว่าเป็นโรคหัวใจมาตั้งแต่ตอนนั้น
มันแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก ชาวบ้านกลับหมด ก็เหลือแต่พระเณร หลวงพ่อท่าน

ก็ลืออยู่อย่างนั้น กลางวันก็ลืออยู่กับโยม เราออกมาก็เห็นท่านนั่งรับแขก แล้วก็ออกมาทำงาน เป็นเรื่องแปลก เราหนุ่มกว่าท่าน แต่ก็ต้องยอมรับว่าเทียบท่านไม่ได้เลย ทำทุกอย่างต้องให้ดี ทั้งดีทั้งเร็ว พระเณรรูปไหนนิสัยชอบสนุก พูดเรื่องสนุก ท่านก็ไม่พูดอะไร แต่รีบเดินหนี วันหลังก็ได้กัณฑ์เทศน์ ท่านบอกว่า **ทำอย่างพระ อย่างผู้ปฏิบัติ** ท่านเองทำอะไรก็ต้องเอาจริงเอาจัง แล้วถึงท่านจะเหน็ดเหนื่อยอย่างไร ผมก็ไม่เคยได้ยินท่านบ่นสักทีเลย”

เมตตา

พระครูบรรพตวรกิต ซึ่งเป็นศิษย์รูปหนึ่งที่มีโอกาสได้อยู่กับหลวงพ่อบ้างเป็นเวลานาน รู้นิสัยใจคอของหลวงพ่อได้ดี ได้เล่าถึงหลวงพ่อว่า

“...ถ้าจิตเมตตาเกิดถึงที่สุดแล้ว บางทีเดินไปไหน เห็นอะไรก็พูด อย่างหลวงพ่อเรา เห็นนมด ท่านก็บอก **เออ ไปดีนะลูก อย่าขวางทาง เดี่ยวเขาจะเหยียบเอา** เห็นนก ท่านก็บอก **รักษาเนื้อรักษาตัวนะ เดี่ยวจะถูกลูกปืนเขา** อย่างนี้เป็นต้น”

ด้วยเหตุที่หลวงพ่อมองเห็นทุกชีวิตทุกรูปนามที่ประกอบด้วยธาตุ ๔ ชั้น ๕ นั้น เป็นสามัญลักษณะ เมตตาธรรมของท่านจึงสม่ำเสมอทั่วหน้ากันหมด ไม่มีขีดชั้น ไม่มีประมาณ เพราะท่านไม่มีอกุศลจิตกีดกันแบ่งแยก แต่ปรารถนาให้ทุกชีวิตได้ถึง ความหลุดพ้นเช่นเดียวกัน และก็เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ว่าในด้าน รูปธรรม เช่น บิณฑบาตเงินทอง หรือเอกภพอื่น ๆ หรือในด้านนามธรรม เช่น ยศฐาบรรดาศักดิ์ ชื่อเสียงหรือความเคารพนับถือ

เมตตาของหลวงพ่อนั้นเห็นได้ชัด ในการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ทั้งบรรพชิตและฆราวาส ท่านทุ่มเทความอุตสาหะวิริยะ อุทิศเวลาให้กับการฝึกและขัดเกลาลูกศิษย์จริงๆ จนกล่าวได้ว่า **งานสร้างคนเป็นงานอันดับหนึ่งของท่านทีเดียว**

พระครูบรรพตวรกิต ได้สรุปปฏิปทาในการสอนลูกศิษย์ของหลวงพ่อไว้ด้วยความประทับใจว่า

“แม่พ่อแม่บังเกิดเกล้าของเรายังไม่ได้สอนมากอย่างนี้ หลวงพ่อท่านสอนให้เราประพฤติปฏิบัติ ท่านสอนจริงๆ สอนละเอียดลออ ตั้งแต่การกิน การถ่าย บ้วนน้ำลาย คายน้ำหมาก สอนทุกอย่าง จำจี้จำไซ่ อยากให้ลูกศิษย์ได้พ้นทุกข์”

นอกจากการแนะนำพร้าสอนแล้ว หลวงพ่อยังคงคอยระวังสอดส่องดูแล กลัวภิกษุสามเณรจะถูกกระแสนของโลกดึงดูดออกไป ว่ากันว่าหลวงพ่อก็คือครูบาอาจารย์ที่ห่วงและหวงลูกศิษย์ยิ่งนัก ถ้าทราบว่าจะพระเณรรูปใดจะลาสิกขา ท่านจะหาอุบายช่วยเหลือและป้องกันทุกวิถีทางจนสุดความสามารถแล้วจึงจะปล่อยไปตามกรรม

ที่น่าสังเกตข้อหนึ่งคือ หลวงพ่อก็มักเอ็นดูคนที่ไม่ค่อยเก่งเหมือนคนอื่น ๆ ดูเหมือนท่านเมตตาศิษย์ที่มีปัญหาเป็นพิเศษ ให้ความเข้าใจโอกาสได้อยู่ใกล้ชิด เช่น ให้ไปบิณฑบาตด้วย ให้ติดตามไปในที่ต่างๆ เป็นต้น คอยปลุกปลอบ ให้กำลังใจ ไม่รำคาญ ไม่ทอดทิ้ง ทั้งการกระทำและคำที่พูดด้วย รู้สึกนุ่มนวลอบอุ่นเป็นพิเศษ

สำหรับฆราวาสญาติโยมนั้น แม่ไม่ได้ใกล้ชิดเท่ากับพระสงฆ์ ชาวบ้านที่ไปรักษาอุโบสถศีล และถือเนลัชชิกในวันพระที่วัดหนองป่าพง ย่อมประจักษ์ได้ดีในความเมตตาอันหาที่สุด หาประมาณมิได้ ที่หลวงพ่อก็คือศตวรรษก่อนสั่งสอนญาติโยมติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งเริ่มอาพาธ ในขณะที่ท่านเคี้ยวข้าวพระภิกษุสามเณรให้มุ้งมันอยู่กับ คีล สมานิ ปัญญา ของตน ญาติโยมก็มีไตรสิกขา คือ คีล ทาน ภาวนา ที่หลวงพ่อสอนย้ำให้ประพฤติปฏิบัติด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องมาแต่ต้นเช่นเดียวกัน ถ้าลูกศิษย์ลูกหาหรือญาติโยมไปกราบเยี่ยม หากไม่เหลือวิสัยจริงๆ หลวงพ่อต้องให้การต้อนรับ ปฏิสันถารและให้อโวาหทุกครั้ง แม้คณะแพทย์และผู้ปฏิบัติสุขภาพบาลจะรีบเร่งให้ท่านพักผ่อนก็ตาม แต่พอเห็นญาติโยม ท่านก็อดสงสารไม่ได้ เพราะบางคนก็มาหาท่านด้วยความทุกข์ โศกเศร้าเสียใจ ซึ่งบางทีท่านก็อาจช่วยให้เขาสบายใจขึ้นบ้าง ไม่มากก็น้อย เพราะท่านมุ่งแต่สงเคราะห์ผู้อื่นเป็นสำคัญ จนในที่สุดท่านอาพาธหนักรับแขกไม่ได้ ไปไหนมาไหนไม่ได้ ได้แต่นอนหายใจระรวยอยู่บนเตียง ลูกศิษย์ลูกหาทั้งบรรพชิตและฆราวาสจากที่ใกล้ที่ไกล ยังหลั่งไหลกันมากกราบแสดงความเคารพคารวะต่อหลวงพ่อกับอยู่ทุกวัน มิได้ขาด

รสจำเริญและชื่นใจของโอวาทที่หลวงพ่อกำหนดให้แก่นักปฏิบัติโยมด้วยใจเต็มเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม อาจสัมผัสได้จากคำพูดของท่านดังต่อไปนี้

“ฝากธรรมะไว้ให้ญาติพี่น้องทั้งหลาย คนแก่ก็เป็นพ่อเป็นแม่ คนมีอายุเสมอๆ กัน ก็เป็นเพื่อน คนอายุน้อยๆ ก็เป็นลูกหลาน ทุกๆ คน ขอฝากความอาลัยไว้ ณ ที่นี้ ญาติโยมทั้งหลาย จงเป็นผู้ขยันขันแข็งหมั่นในข้อประพฤติปฏิบัติ ไม่มีอะไรแล้ว จะยิ่งกว่าธรรมะ ธรรมะนี้เป็นเครื่องค้ำจุนโลกเหลือเกิน ทุกวันนี้เราจะไม่สบาย กระสับกระส่ายก็เพราะไม่มีธรรมะ ถ้าเรามีธรรมะก็จะสบาย บางทีพรุ่งนี้อาตมาคงได้จากไป ไปที่ไหนก็ยังไม่ทราบ อย่างนี้เป็นเรื่องธรรมดา มาแล้วก็ต้องไป ไปแล้วก็ต้องมา นับเป็นเรื่องอย่างนี้ ไม่ควรเสียใจ สุขแล้วก็ทุกข์ ทุกข์แล้วก็สุข ได้แล้วก็เสียไป เสียไปแล้วก็ได้มา เป็นเรื่องธรรมดา ญาติโยมจงเข้าไปอยู่ในธรรมะ จะไม่มีความเดือดร้อน ผลที่สุดนี้ ขอให้ญาติโยมทั้งหลายเป็นคนมีโชคดี โชคอย่างใหญ่หลวงคือโชคได้รู้จักธรรมะนั้นแหละเป็นโชคที่สุดแล้ว”

อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

เมื่อชื่อเสียงเกียรติคุณของหลวงพ่อกำลังเป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก ผู้คนจากทิศต่างๆ หลั่งไหลมาสู่วัดหนองป่าพง ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่มีผู้สนใจ และพูดถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของหลวงพ่อกับเพื่อนๆ ของเกจิอาจารย์อื่นๆ ทั้งนี้ในบางรายอาจเป็นเพราะอุปาทาน หรือความคิดปรุงแต่ง หรืออาจจะทั้งสองอย่างของคนพูดก็ได้ เคยมีโยมไปถามพระลูกศิษย์ของหลวงพ่อกับในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน ซึ่งท่านได้ให้คำตอบว่า

“หลวงพ่อกับมีอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือคำสอนที่เป็นจริง สอนให้เห็นจริง และนำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์”

สำหรับหลวงพ่อกเอง ท่านไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เลย เหมือนไม่สนใจ ท่านไม่กล่าวถึง แต่ก็ไม่ปฏิเสธ ถ้ามีคนไปถามเรื่องชนิดนี้ หลวงพ่อก

ก็ตัดบท หรือพูดชักนำออกไปในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์เสีย อย่างเช่นครั้งหนึ่งมีคนไปถามท่านว่า

“เขาว่าหลวงพ่อบุเป็นพระอรหันต์ เป็นจริงเหาะได้หรือเปล่า”

หลวงพ่อบทอบว่า

“เรื่องเหาะเรื่องบินนี้ไม่สำคัญหรอก แมงกุดจี้มันก็บินได้”

และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อครูคนหนึ่งถามท่านเกี่ยวกับการเหาะเหินเดินอากาศของ พระอรหันต์ในครั้งพุทธกาล ซึ่งเคยอ่านพบว่าเป็นความจริงหรือไม่ ท่านตอบว่า

“ถามไกลตัวเกินไปแล้วละครู มาพูดถึงตอสิ้นๆ ที่จะดำทำเรานี้ดีกว่า”

อย่างไรก็ตาม บางเรื่องที่พูดกันก็มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะเรื่องการรู้ วาระจิตของคนอื่น ซึ่งมีตัวอย่างมากมาย เช่น

สมัยหนึ่งมีพระรูปหนึ่งไปบิณฑบาตบ้านฝั่ง เดินไปก็คิดไป คิดอยู่ในใจว่า วันนี หิวข้าวมาก จะฉันเยอะๆ จะปั้นเอาข้าวเหนียวก้อนโตๆ ให้เท่าศีรษะของตัวเองถึงจะอิ่ม พอกลับจากบิณฑบาตกำลังเดินเข้าประตูวัด หลวงพ่อบทอบว่า

“มันหิวมากจนคิดจะปั้นเอาข้าวเหนียวก้อนโตๆ เท่าศีรษะของตัวเองหรือ”

พระที่ถูกท่านทักอย่างนั้นเลยไม่รู้จะพูดอย่างไร เงียบเลย ทั้งอายด้วยที่หลวงพ่อบ ทานรู้ใจ

และครั้งหนึ่ง คุณหมอมออุทัย เจนพานิชย์ ลูกศิษย์ใกล้ชิดคนหนึ่งที่ได้เจอเรื่อง อย่างนี้หลายครั้ง ได้ถามหลวงพ่อบทอบด้วยความอัศจรรย์ใจว่าทำได้อย่างไร หลวงพ่อบทอบ เพียงแต่ว่า

“หมอ นี่เป็นเรื่องของการทำสมาธิ ไม่ลึกลับอะไรหรอก แต่ไม่น่าเอามาคุยกัน”

ในสมัยก่อนเหตุการณ์แปลกๆ ก็เกิดขึ้นค่อนข้างบ่อยเหมือนกัน เช่น แม่ชีบุญอยู่ ได้พูดถึงคราวที่มีงูใหญ่มาอยู่ด้วย เป็นงูจงอางหางกุด หลวงพ่อเลยเรียกมันว่า *ไฉ่หางกุด* ตอนเช้าเมื่อหลวงพ่อกออกไปบิณฑบาตที่บ้านฝั่ง มันก็เลื้อยตามหลังทับรอยเท้าของหลวงพ่อกไปด้วย เช้าวันหนึ่งคนหาปลาออกจากบ้านแต่เช้า ขณะที่หลวงพ่อกำลังจะเดินเข้าหมู่บ้าน คนหาปลาก็สังเกตเห็นรอยงูใหญ่เลื้อยตามหลัง ไม่เห็นรอยเท้าของท่านเมื่อเห็นเช่นนั้น เขาก็หันหลังกลับวิ่งเข้าไปในหมู่บ้านบอกเพื่อนบ้านว่า “อาจารย์ชา เางูมาบิณฑบาตด้วย”

ชาวบ้านพากันกลัวมาก ขากลับก็เลยสะกดรอยตามมา ก็เห็นว่างูใหญ่เลื้อยตามหลวงพ่อกหายเข้าไปในวัดด้วย รุ่งเช้าชาวบ้านเลยพากันมาพูดกับท่าน

“ท่านอาจารย์ทำไมเางูไปบิณฑบาตด้วย ที่นี้จะไม่ใช่บาตรแล้วนะ กลัว”

“อาตมาไม่ทราบ อาตมาไม่ได้เาไป” หลวงพ่อกตอบ

“ไม่ได้เาไปยังไง ตอนเอกมาทุ่งนาเียงเห็นรอยงูมันเลื้อยทับรอยเท้าท่านอาจารย์อยู่นั้น” ชาวบ้านช่วยกันต่อว่า

แต่หลวงพ่อกก็ยังยืนยันว่าท่านไม่รู้เอนั้นเอง ชาวบ้านก็เลยพากันมาสังเอก ก็พบว่างูตัวนี้ตามท่านไปจากวัด พอถึงศาลพระภูมิทางเข้าหมู่บ้าน มันก็แยกเข้าไปคอยอยู่ที่นั้น จนหลวงพ่อกกลับจากบิณฑบาต มันก็เลื้อยตามท่านกลับวัดอีก หลวงพ่อกเองก็ไม่ได้เห็นงู แต่ได้สังเอกว่ามีรอยเอยอย่างที่ชาวบ้านพูดกัน หลังจากนั้นเวลาที่ท่านจะออกจากวัดไปบิณฑบาต เมื่อจะพ้นเขตวัดหนองป่าพง ท่านก็เลยพูดขึ้นเามาว่า

“ไฉ่หางกุด เอย่าไปบิณฑบาตกับอาตมานะ คนเากกลัว” และต่อเามาท่านก็ได้บอกด้วยว่า

“ให้หลบหนีเข้าไปหาที่อยู่เอนป่ารกทึบเสียดเาะ เอย่าเอกเามาให้คนเห็นอีก เาะระวัดนี้จะมีคนเามาเากขึ้น เากจะกลัว”

กาลต่อเามา ก็ไม่ปรากฏเห็นงูจงอางใหญ่ตัวนี้อีก

รู้จักเทศะ

หลายคนประทับใจว่า หลวงพ่อชำนาญในการปรับตัวหรือวางตัวต่อกาลและเทศะ ในลักษณะที่โบราณเรียกว่า “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น แต่เอาปลามากินได้” โดยปฏิบัติที่ยืดหยุ่น แต่ไม่เคยขัดต่อพระธรรมวินัย

พระลูกศิษย์รูปหนึ่งได้เล่าปฏิบัติบางประการของหลวงพ่อในเรื่องนี้ให้ฟังว่า

“เมื่อท่านไปเมืองนอก ท่านก็ปฏิบัติไม่ให้ขัดกับประเพณี ดูกาลเทศะ ท่านบอกว่า **แม้เราจะเป็นผู้ปฏิบัติ ก็อย่าเอาของเราไปขัดกับประเพณีเขา จะเอาแต่ของเราทำเดี่ยวไม่ได้ ต้องดูของเขาก่อน** ไม่เฉพาะแต่ที่เมืองนอก เวลารับนิมนต์ไปฉันในเมือง หรือไปร่วมฉันกับพระวัดบ้าน ท่านก็สอนว่า **ดูพิธีของเขาก่อน สิ่งไม่เสียหาย ไม่เป็นอาบัติ ไม่ขัดกับพระวินัยโดยตรง แต่เป็นกฎที่เราตั้งของเราเอง ก็รู้จักผ่อนปรนแก้ไขจึงจะฉลาด** อย่างเช่น ของบางอย่าง เขาถวายก็รับไว้ อย่างนั้นเสียก็หมดเรื่อง ไม่ต้องไปพูดต่อกับปิยะก่อน มันจะขัดกัน แต่ถ้ามีโยมของเราอยู่ จะกับปิยะก็ได้ มีอะไรสมควรฉันไม่ผิดก็ฉันเสีย อย่างอยู่เมืองนอก เขาจะข้ามหัวข้ามหู ท่านก็ไม่ให้ถือ ท่านบอกว่า **ประเพณีคนละอย่าง ถือกันคนละอย่าง ไม่เสียหายหรอก**”

มักน้อย สันโดษ

ครั้งหนึ่งลูกศิษย์กลุ่มหนึ่งได้ปรารภกันถึงเรื่องที่ยากให้วัดหนองป่าพงได้มีมูลนิธิ อย่างเช่นกับที่บางวัดมีอยู่แล้ว เพื่อวัดจะได้มีความมั่นคง เพราะหลวงพ่อก็มีอายุมากขึ้นทุกวัน เมื่อปรึกษาหารือกันดีแล้ว จึงนำเรื่องเข้ากราบเรียนถวายความเห็น หลวงพ่อฟังแล้วก็ตอบว่า

“อย่างนั้นก็ดียู่ แต่ผมคิดว่ามันยังไม่ถูกต้อง เพราะพวกท่านก็ยังไม่อาศัยปฏิบัติที่บริสุทธิ์ของตัวเอง ถ้าพวกท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว ก็คงจะไม่อดพระพุทธรเจ้าท่านก็ยังไม่เคยมีมูลนิธิเลย ท่านก็โกนหัวปลงผม ทำอะไรเหมือนพวกเรา

ท่านก็ยังอยู่ได้ ท่านได้บุญทางไว้ให้แล้ว เราก็เดินตามทางของท่านก็น่าจะพอไปได้นะ”
หลวงพ่อยุติไปครู่หนึ่ง ก่อนที่จะสรุปอย่างเด็ดเดี่ยวว่า

“บาตรกับจีวรนี้แหละมูลนิธิที่พระพุทธเจ้าตั้งไว้ให้เรา กินไม่หมดหรอก”

ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มักน้อยสันโดษ เป็นปฏิบัติที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของหลวงพ่อกุฎีของท่านแทบจะโล่งเรียบเพราะไม่มีของใช้ฟุ่มเฟือย ห้องนอนก็เป็นห้องเล็ก มีเฉพาะเตียงนอนและของใช้ที่จำเป็น เช่น กระโถน วัสดุข้าวของต่างๆ ที่ญาติโยมนำมาถวายอยู่เสมอ นั่น ท่านก็ส่งต่อไปให้ลูกศิษย์ลูกหายังวัดสาขาหมด หลวงพ่อก็ไม่เคยมีบัญชีเงินฝากส่วนตัว บัณฑิตและเอกภพต่างๆ ที่โยมถวายให้เป็นของกลางทั้งสิ้น ท่านเป็นผู้ที่พอแล้วจริงๆ

“เราพอกิน พออยู่แล้ว จะมากอะไรทำไมนะ กินข้าวมือเดียว”

หลายครั้งที่โยมเคยมาตัดพ้อต่อว่า เพราะได้บารณาถวายปัจจัยไว้ให้หลวงพ่อกู้ใช้ในกิจส่วนตัว แต่ท่านไม่เคยเรียกใช้สักที แต่กลับปรารภกับลูกศิษย์ลูกหาว่า

“ยิ่งเขามาปรารณาแล้วผมก็ยิ่งกลัว”

พระอาจารย์เอนกได้เล่าความประทับใจในปฏิบัติข้อนี้ของหลวงพ่อกว่า

“แต่สิ่งที่ผมภูมิใจ พอใจ และศรัทธาในตัวท่าน ก็คือปฏิบัติของท่านเอง ท่านไม่ใช่ นักสะสมวัตถุไม่ว่าจะมีมูลค่าเท่าใดก็ตาม ท่านเคยบอกว่า **พระถ้าบวชเข้ามาแล้ว สะสมของพวกนี้ก็หมดกัน**

มีอยู่ครั้งหนึ่ง คุณหญิงต๋นไปทำบุญวันเกิด นำมูลค่า ๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท ไปถวายท่าน กำชับห้ามนำไปใช้ในกิจอย่างอื่นนอกจากกิจเฉพาะตัว หลวงพ่อก็อ่านสั่งว่า ถ้ามีธุระเกี่ยวกับตัวท่าน ให้ใช้ให้หมด อย่าให้เหลือ เราก็เลยได้มูลค่านั้นมาพิมพ์หนังสือชุดที่เป็นปกแข็งสีน้ำตาลชุดนั้น ตัวท่านนั้นไม่มีอะไร ท่านเกิดมาเพื่อให้ ให้ในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อโลก ทั้งขยายสาขา ทั้งเป็นผู้นำญาติโยม ให้แล้วก็แล้วไป ส่วนตัวท่านก็อาศัยเพียงปัจจัย ๔ ไปวันๆ”

พระอาจารย์วีรพล เตชปญฺโณ เล่าว่า

“มีครั้งหนึ่ง โยมที่อุบลฯ เอรธไปถวายหลวงปู่ เขาบอกถ้าหลวงปู่ไม่รับผมไม่ยอมหรือครับ เขาเอรธมาจอดไว้หลังกุฏิท่านได้ตั้งประตู (ด้านประตู) แล้วเอากุญแจใส่ยามท่านไว้ นั่งหัวเราะกุกกิ้งใจ แต่หลวงปู่ไม่เคยไปดูมันเลย ออกจากกุฏิ ท่านจะเดินไปทางอื่น จะไปในเมืองท่านก็ขึ้นรถคนอื่น ไม่ได้ไปดูเลยว่ามันเป็นอย่างไร มีสีอะไรได้ ๗ วัน หลวงปู่เรียกโยมอีกคนหนึ่ง

ไปบอกเขาเอรธกลับคืนไปนะ เอรธมาถวายข้อย ข้อยก็รับไปแล้ว ได้บุญแล้ว เคี้ยวนี้ ข้อยจะส่งคืน มันไม่ใช่ของพระ

และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อหลวงปู่จะไปวัดถ้ำแสงเพชร ลูกศิษย์ลูกหาที่มีรถส่วนตัวคันงามยี่ห้อต่างๆ ซึ่งจอดเรียงรายอยู่ที่ลานวัดหนองป่าพง ต่างก็แย่งกันนิมนต์จะให้หลวงปู่ไปรถของตัวเองให้ได้ หลวงปู่มองซ้ายมองขวาอยู่สักครู่ ก็ชี้มือไปที่รถเก่าโกโรโกโสคันหนึ่ง พร้อมกับพูดว่า **อ้อ ไปคันนั้น** ทำให้เจ้าของตื่นตื่นดีใจสุดขีดรีบลนลานไปเปิดประตูรถนิมนต์หลวงปู่ขึ้นนั่ง

การเดินทางไปวัดถ้ำแสงเพชรในวันนั้น ใช้เวลานานกว่าปกติ เพราะขบวนรถคันงามความเร็วสูงทั้งหลาย ต้องค่อยๆ ขับตามหลัง **รถเก่า** ไปอย่างใจ (ไม่ค่อย) เย็น”

เป็นอิสระ

ครั้งหนึ่ง หลวงปู่ไปพักที่บ้านลูกศิษย์ที่สมุทรสงคราม พักได้ ๓ คืน ท่านก็สั่งโยมที่ติดตามไปให้เตรียมของแล้วไปเรียกรถเพื่อออกเดินทางต่อ โยมก็ท้วงว่า

“ไม่บอกเจ้าของบ้านเขาก่อนหรือครับ”

“บอกทำไม ขึ้นบอกก็ไม่ต้องไปเท่านั้นเอง” หลวงปู่ตอบหน้าตาเฉยก่อนที่จะกล่าวต่อว่า

“เราไม่ได้สัญญาว่าจะมาหาเขาแน่ บอกว่าจะมาเฉยๆ จะให้เขามาผูกมัดอะไร
นักหนา”

เมื่อโยมจัดของเสร็จก็ไปเรียกรถ เด็กคนใช้ที่บ้านคงจะเห็นผิดสังเกต เลยโทรศัพท์
ไปบอกนายที่กรุงเทพฯ หลวงพ่อสั่งให้รถไปส่งที่อรัญประเทศ แต่ไปได้ประมาณ ๑๐
กิโลเมตร เจ้าของบ้านหญิงก็ขับรถตามมาขวางทางไว้ ลงมากราบหลวงพ่อร่วมกับ
ร้องให้ตัดพ้อต่อว่า

“โธ่ หลวงพ่อ มาพักยังไม่ทันได้พูดจาอะไรกันเลย ก็จะต้องไปเสียแล้ว”

สักประเดี๋ยวเจ้าของบ้านชายก็ขับตามมาขวางไว้อีกเป็น ๒ คัน แต่ไม่ว่าทั้ง ๒ คน
จะช่วยกันอ้อนวอนอย่างไร หลวงพ่อก็ไม่ยอมอยู่ บอกแต่ว่าเอาไว้คราวหลังค่อยพูด
กันใหม่ จนเจ้าของบ้านชายก็ถึงกับร้องไห้ด้วยเหมือนกัน ถ้ามว่าตกลงราคาค่ารถไว้
เท่าไร พอโยมบอกว่า ๔๐๐ บาท เจ้าของบ้านหญิงก็ควักเงินออกมาวางไว้ที่หน้ารถ
หลวงพ่อก็ไม่ฟังเสียง สั่งให้ออกรถเลย ในที่สุดทั้งสามภรรยาเจ้าของบ้านก็ได้แต่
นั่งพนมมือแต่อยู่กับพื้นข้างทางนั่นเอง

ในการติดต่อเกี่ยวข้องกับญาติโยมนั้น หลวงพ่อระมัดระวังตัวเสมอ ท่านไม่ให้
โอกาสโยมคนใดได้เข้าใกล้ชิดมีความสนิทสนมเป็นพิเศษกว่าคนอื่นๆ โดยเฉพาะ
ผู้หญิงและผู้มีอำนาจวาสนาในทางโลก ซึ่งจะเป็นเหตุให้ท่านต้องเกรงใจ หรือกลัวว่า
จะขัดใจเขาในการงานบางอย่าง แต่ท่านปฏิบัติและตอบสนองทุกคนด้วยเมตตา
ทัดเทียมกัน โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการรักษาความเป็นอิสระของท่าน ซึ่ง
หลายคนที่ตั้งข้อสงสัยในเรื่องนี้ชื่นชมว่า **หลวงพ่อบนพระที่ไม่มีเจ้าของ**

ด้วยปัญญาและรอยยิ้ม

ความร่าเริงแจ่มใสมากด้วยอารมณ์ขันของหลวงพ่อ เป็นที่ปรากฏแก่ใครต่อใคร
มาตั้งแต่สมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก

โยมคนหนึ่งซึ่งบวชเป็นพระอยู่ที่วัดก่อนอก ในตอนที่หลวงพ่อบวชเป็นสามเณรน้อยเล่าว่า “ท่านเป็นเณรนิสัยดี ร่าเริง มีอารมณ์ขัน พูดอะไรกับใครก็ยิ้มเสมอ หัวเราะได้เรื่อยๆ บางทีโยมเขานิมนต์ไปสวดมงคลที่บ้าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นั้นแหละ จนเพื่อนๆ ทนไม่ได้ต้องหัวเราะตาม แม้เวลาฉันข่าวก็ชอบหัวเราะ ดูเหมือนท่านมีอารมณ์ขันอยู่เรื่อยๆ”

เมื่อบวชจนเป็นหลวงพ่อก็มีเรื่องเล่ามากมายเกี่ยวกับอารมณ์ขันอันแยบคายของท่าน ด้วยอารมณ์ขันและศิลปะในการพูดซึ่งต้องถือว่าเป็นเอตทัคคะจริงๆ เวลาที่ท่านเทศน์จึงไม่มีใครหลับได้เลย แม้แต่คนที่ถูกท่านว่าเจ็บๆ แสบๆ ก็โกรธท่านไม่ลง และแทนที่จะมีความรู้สึกต่อต้าน เมื่อถูกว่าก็กลับอยากเข้าใจ พร้อมทั้งอายุ ไม่กล้าทำอย่างที่ถูกลวงพ่อกว่าอีกเลย

อารมณ์ขันของหลวงพ่อก็มีแทรกอยู่เสมอในโอวาทคำสอนและการสนทนาของท่าน ต่อไปนี้เป็นเพียงบางเรื่องที่ยกมาเป็นตัวอย่าง

จับขโมยด้วยหนามคอม

สมัยก่อนที่วัดหนองป่าพงยังเป็นป่าทึบ เมื่อมีโยมมาช่วยทำความสะอาด ก็เอาต้นมะละกอมาปลูกไว้มากมาย พอมะละกอออกลูกดกเต็มทุกต้น ใครๆ มาเห็นก็ชอบใจ จึงเป็นที่หมายตาของพวกขโมยไปด้วย พวกนี้เที่ยวมาลักมะละกอในวัดอยู่เสมอๆ แรกๆ หลวงพ่อก็ยังเฉยอยู่ แต่หนักๆ เข้า ท่านก็เลยคิดจะจับขโมยเสียที

วันนั้น หลวงพ่อสั่งให้ปะขาวไปตัดต้นหนามคอมขนาดใหญ่มา ๓ ต้น ซ่อนไว้ข้างๆ ทางเดิน ปกติขโมยจะเข้ามาในช่วง ๒-๓ ทุ่ม ซึ่งพระเณรกำลังประชุมทำวัตรเย็น คือนั้นหลวงพ่ोजัดพระคอดักไว้ ๓ จุด ท่านอยู่ด้วยที่จุดแรกใกล้ๆ กับที่ขโมยเก็บมะละกอ จุดที่สองอยู่ระหว่างกลาง และจุดที่สามอยู่ใกล้กับดักหนามคอม

พอถึงเวลา ขโมยก็เข้ามาตามปกติพร้อมด้วยหาบ กระบุง ขณะที่กำลังสาละวนเก็บมะละกออยู่นั้น หลวงพ่อก็ให้สัญญาณ เอาหนามคอมออกจากที่ซ่อนมาวาง

ขวางทางเดินที่พวกขโมยจะผ่านกลับออกไป โดยวางต่อกันตามความยาวทั้ง ๓ ต้น
หนามคอมเป็นต้นไม้พุ่ม แต่ละต้นขนาดใหญ่ กิ่งก้านก็เต็มไปด้วยหนาม เมื่อบางลง
บนทางเดินก็แผ่เต็มเนื้อที่พอดี ประมาณว่าพวกขโมยเก็บมะละกอจนจะเต็มหาบแล้ว
หลวงพ่อก็แก้งส่งเสียงกระแอมขึ้นเบาๆ เพราะไม่อยากให้ขโมยตกใจมากเกินไป
จนทิ้งหาบมะละกอทันที พอได้ยินเสียงกระแอม ขโมยก็ตกใจ รีบยกหาบมะละกอ
ขึ้นป่า ครึ่งวิ่งครึ่งเดินมาจนถึงจุดที่สอง หลวงพ่อก็ตะโกนถามไล่หลังมา

“เห็นคนไปทางนั้นไหม”

“ไหน ไหน อยู่ไหน” พระซึ่งซุ่มอยู่ที่จุดที่สองตะโกนตอบ

ขโมยได้ยินเสียงอย่างนั้นก็ยิ่งตกใจมากขึ้น หาบมะละกอวิ่งเตลิดมาจนถึงจุด
ที่สาม พระที่ซุ่มซ่อนอยู่ก็ส่งเสียงเอะอะขึ้น ในขณะที่เดียวกับพระจากจุดที่หนึ่งและสอง
ก็ไล่ตามมาสมทบ ทำให้มีเสียงเอะอะโหวกเหวกดังลั่นป่า ขโมยตกใจสุดขีด ทิ้งหาบ
มะละกอกับผ้าขาวม้า พวกมันวิ่งฝ่าต้นหนามคอมไปติดๆ กัน คนแรกนั้นคงจะเจ็บ
ปวดมาก ชวนเซล้มลง เลยกถูกคนหลังโถมเข้าปะทะ พวกมันล้มลุกคลุกคลานอยู่ใน
กับดักหนามคอมนั่นเอง ส่งเสียงโอดโอยดังลั่นด้วยความเจ็บปวด แต่ด้วยความตกใจ
กลัวสุดขีด ก็อุตส่าห์กัดฟันวิ่งฝ่ากับดักหายเงียบไปจนได้

หลวงพ่อก็ให้ปะขาวเก็บของกลาง คือหาบมะละกอกับผ้าขาวม้าไว้ ท่านรู้ตัว
คนขโมย เพราะคนๆ นั้นต้องนอนให้ลูกช่วยบ่งเอาหนามคอมออกตั้ง ๓ วัน ยังไม่หมดเลย
แล้วท่านให้ตามตัวผู้ใหญ่บ้านมาพบ สั่งว่า “ให้เขามาเอามะละกอกับผ้าขาวม้าด้วย
มาทำตกหายที่นี่ บอกเขาไม่ต้องกลัว ให้มาเอากับเอาตมา ทิ้งไว้หลายวัน เดี่ยว
มะละกอเหี่ยวจะขายไม่ออก”

เมื่อขโมยหนึ่งในสองนั้นมาพบ ท่านก็อบรมด้วยเมตตา ไม่ได้ดุด่าอะไร สอนให้
ทำมาหากินโดยสุจริตและอย่าขโมยอีก เพราะมะละกอนั้นเอาไปก็กินได้แค่วันสองวัน
เท่านั้นแหละ

ตั้งแต่นั้นมาขโมยก็เงียบไปเลย

รับประกันผล

ครั้งหนึ่งลูกชายของโยมที่บ้านบึงหวายได้รับหมายเกณฑ์ทหาร ก็เลยไปกราบลา หลวงพ่อ พร้อมกับกราบเรียนขอพระเครื่องกันกระสุนจากท่าน หลวงพ่อชี้ไปที่ พระประธานองค์ใหญ่ในศาลา พร้อมกับพูดหน้าตาเฉยว่า

“เออองค์นั้นดีบ่ เวลาไปยิงกับเขากะอุ้มไปน้า”

(เออองค์นั้นดีไหม เวลาไปยิงกับเขาก็อุ้มไปด้วย)

จับเองก็ปล่อยเอง

อีกครั้งหนึ่ง มีเด็กหัวกรงนกเข้ามาชักชวนให้หลวงพ่อบำบุญ ด้วยการซื้อนก ไปปล่อย หลวงพ่อถามว่า

“นกอะไร เอามาจากไหนนี่”

เด็ก “ผมจับมาเองครับ”

หลวงพ่อ “เอ้า จับมาเองก็ปล่อยเองซี มาให้หลวงพ่อบปล่อยทำไม”

อยากให้เป่าบ้าง

และก็อีกครั้งหนึ่ง มีโยมผู้หญิงมากราบและร้องขอว่า “หลวงพ่อเป่าขาให้ดิฉัน หน่อยซี แหม ดิฉันปวดขาเหลือเกิน”

หลวงพ่อบอกว่า

“โยมมาเป่าให้อาตมาแหละดีล่ะ อาตมาจะปวดคือกัน”

(โยมมาเป่าให้อาตมาบ้างซี อาตมาก็ปวดเหมือนกัน)

นักแสดงที่ไม่มีตัวตน

ลูกศิษย์บางคนตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับ หลวงพ่อเหมือนนักแสดงที่เลือกอารมณ์ต่างๆ มาใส่เป็นหัวโขนเวลาสอนธรรมะ และท่านมีความสามารถพิเศษในการเลือกหยิบหัวโขนมาใช้ให้เหมาะในการแสดงบทบาทกับคนประเภทต่างๆ เพราะฉะนั้น บุคลิกของหลวงพ่อก็จะมีหลายแบบ สุดแต่ความประทับใจในหัวโขนที่แต่ละคนได้สัมผัส เช่นคนที่ทุกข์ร้อนมาหา ก็ประทับใจกับเมตตาธรรมอันนำเอ็นดูของหลวงพ่อ แต่สำหรับคนที่มากด้วยทิฐิ เย่อหยิ่งจองหอง มาเพื่อทดสอบหรือลองของก็ได้เจอของ (ดี) กับคนอ่อนน้อมที่มาเพื่ออรรถเพื่อธรรมจริงๆ หลวงพ่อก็คือครูบาอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร ลูกศิษย์คนไทยมักเห็นว่าหลวงพ่อวางเฉย น่าเกรงขาม แต่ลูกศิษย์ฝรั่งเห็นว่าหลวงพ่อยิ้มแย้มเป็นกันเอง อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้น ตัวตอนที่แท้จริงของหลวงพ่อก็คงยากที่จะบอกได้ว่าเป็นอย่างไร

ที่ห้องโถงในวัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ มีภาพวาดของหลวงพ่อยู่ภาพหนึ่ง ซึ่งคนส่วนมากไม่ค่อยประทับใจ เพราะใครๆ ก็ชอบเห็นหลวงพ่อยิ้มแย้มดูมีเมตตา แต่สำหรับ พระอาจารย์สุเมโธ กลับรู้สึกชอบภาพนี้มากที่สุด ท่านบอกว่าทำให้คิดถึงสมัยอยู่ที่วัดหนองป่าพงกับหลวงพ่อก่อน หลายครั้งท่านสังเกตเห็นว่าบางขณะหลวงพ่อก็มีอาการคล้ายๆ “ปิดสวิทช์” เหมือนจิตหายเหลือแต่ร่าง ภาพที่ว่านี้เป็นภาพที่หลวงพ่อดูว่างเปล่า ไม่มีอารมณ์เลย และให้ความรู้สึกกลับของอนัตตา เป็นหลวงพ่อกที่ไม่สวมหัวโขน มีความเป็นหลวงพ่ออย่างแท้จริง

อุเบกขา

ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อหลวงพ่อก็ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ชื่อ พระโพธิญาณเถร นั้น ลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลายพากันตื่นตื่นดีใจไปตามๆ กัน วันที่หลวงพ่อกเดินทางกลับจากร่วมพระราชพิธีที่กรุงเทพฯ เหล่าทายกทายิกา วัดหนองป่าพง ตลอดจนญาติโยมชาวเมืองวารินฯ และอุบลฯ เป็นจำนวนมาก ได้ไปรอ

ต้อนรับท่านที่สถานีรถไฟ มีการจัดขบวนแห่ประกอบด้วยรถหลายคันกลับวัด และที่วัด ก็มีประชาชนอีกกลุ่มใหญ่รอรับอยู่เช่นเดียวกัน ญาติโยมพร้อมใจกันจัดงานทำบุญ ฉลองสมณศักดิ์ถวายหลวงพ่อด้วย ตลอดเวลาที่ลูกศิษย์ลูกหาพากันเคลื่อนไหวย่าง ตื่นเต้นคึกคัก หลวงพ่อท่านนั้นที่ยังคงความเป็นปกติของท่านไว้อย่างสม่ำเสมอ ในการนี้ ท่านได้ให้อิवाทและพูดถึงความรู้สึกที่ได้เป็นเจ้าคุณ ท่านบอกว่า การเป็นเจ้าคุณนั้น เป็นเพียงสมมุติของโลก แต่ท่านก็ยังเป็นหลวงพ่อก่อนเก่า โลกธรรมเป็นของไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

“แต่สะพานยังอยู่ที่เก่านะ สะพานข้ามน้ำมูลนะ ถึงน้ำจะขึ้นสะพาน มันก็ไม่โก่ง น้ำจะลงสะพาน มันก็ไม่แอ่นตาม”

นักอนุรักษ์เฉียบขาด

ในช่วงแรกที่หลวงพ่อและคณะสงฆ์ไปอยู่ที่วัดหนองป่าพง ใช้มาลาเรียระบาดหนัก อยู่ถึง ๓ ปีเต็ม ทั้งพระเถรและแม่ชีเป็นไข้กันงอมแงม เริ่มจากหลวงพ่อก่อนเลย ท่าน เป็นหนักมากจนเนื้อตัวเขียวคล้ำ นึกว่าถึงที่สุดแล้ว แต่ในที่สุดก็หาย พอหลวงพ่อยา หลูกวัดก็เป็นกันใหญ่ ทั้งพระทั้งชีป่วยหนักไปตามๆ กัน แต่โชคดีที่ไม่มีใครเสียชีวิต กันเลย

การรักษาในสมัยนั้นก็ไม่มีหูกยาอะไรกิน นอกจากยาสมุนไพร และสมุนไพร ตัวสำคัญที่ใช้ปราบมาลาเรียนั้น แม่ชีบอกว่า “ที่ได้ผลตัดเชื้อได้อย่างเด็ดขาด ก็บอระเพ็ดนี่แหละ” สำหรับเรื่องโรงพยาบาลนั้น “หลวงพ่อกันไม่ให้พาไปเกี่ยวข้อง วุ่นวายด้วยหรอก ไม่ให้ไป ไม่ให้ลูกศิษย์ลูกหาเอ่ยถึงโรงพยาบาลเลย”

อย่างไรก็ตาม มีหมอเข้ามาวัดบ้างเหมือนกัน ครั้งหนึ่งมีคณะแพทย์เขามากราบ เรียนหลวงพ่อกว่า “ป่านี้อันเจ็บเกินไป ให้ตัดรอนกิ่งไม้ ออกบ้างให้โปร่งๆ ลมจะได้เข้า สะดวก”

หลวงพ่อตอบว่า “ตายชะคน เอาไว้แต่ปากก็พอ”

พวกหมอก็พยายามอธิบาย พุดโน้มน้าวหวานล้อมด้วยเหตุผลต่างๆ นานา เกี่ยวกับเรื่องป่า แต่หลวงพ่อก็ยังยืนยันเจตนาธรรมณั้ดั้งเดิม ท่านตอบอย่างเด็ดเดี่ยวว่า

“พระหรือชีก็ตาม อาตมาเองก็ตาม ตายแล้วก็แล้วไป เอาป่าไว้เสียดีกว่า”

พวกหมอก็เลยพุดไม่ออก แล้วก็ลากลับ

รักข้อวัตร

หลวงพ่อก็มีความรักและความเคารพต่อข้อวัตรปฏิบัติของท่านมาก จนกระทั่งเคยบอกศิษย์ว่า

“ถ้าจะให้ผมละเมียดพระวินัย ผมยอมตายก่อน ไม่เสียดายชีวิตเท่าเสียดายพระวินัย”

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อก็ได้รับนิมนต์ไปฉันจังหันในพระบรมมหาราชวัง ขณะลงจากรถ ได้พบกับเจ้าคุณรูปหนึ่งพอดี ท่านเจ้าคุณรูปนั้นมองเห็นว่าหลวงพ่อดูสบายบาตรอยู่ ก็ถามอย่างเยาะหยันว่า

“คุณชา ไม่อายในหลวงหรือ สะพายบาตรเข้าวัง”

“ท่านเจ้าคุณ ไม่อายพระพุทธองค์หรือครับ ไม่สะพายบาตรเข้าวัง” หลวงพ่อตอบ

กตัญญูกตเวทิต

ความกตัญญูเป็นมงคลอันหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ และเป็นคุณธรรมที่โดดเด่นประการหนึ่งของหลวงพ่ที่ปรากฏมาแต่เยาว์วัย ในบทตันที่ว่าด้วยชีวประวัติของหลวงพ่และวัดหนองป่าพงนั้น ผู้อ่านคงได้ทราบรายละเอียดแล้วว่า หลวงพ่ได้แสดงกตเวทิตาธรรมต่อปฐนียบุคคล คือบุพการีของท่าน ผู้เปรียบเสมือนครูคนแรกของบุตรเสมอมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงชั้นสมบุรณ์ คือนอกจากได้

อุปสมบทให้โยมพ่อได้เห็นชายผ้าเหลือง พร้อมทั้งให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ลาสิกขาแล้ว ท่านยังได้ให้กำเนิดในทางธรรมแก่โยมแม่ของท่าน โดยอนุเคราะห์ให้บวชช้ จนกระทั่ง โยมแม่สิ้นชีวิตในเพศนักรบวชอีกด้วย

สำหรับครูบาอาจารย์ ผู้ให้กำเนิดและให้แสงสว่างในทางธรรมแก่ท่านนั้น คุณธรรมของหลวงพ่อในข้อนี้ ก็เป็นสิ่งที่ลูกศิษย์ได้สัมผัสอยู่เสมอเช่นเดียวกัน ดังได้ทราบแล้วว่า หลวงพ่อบวชที่วัดบ้าน พระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดของท่านก็เป็นพระบ้าน แต่หลวงพ่อไม่เคยเลยที่จะแสดงความถือเนื้อถือตัวว่าท่านเป็นพระป่าหรือพระกรรมฐานที่มีข้อวัตรปฏิบัติเคร่งครัดต่อพระวัดบ้าน ตรงกันข้าม ท่านกลับอ่อนน้อม ถ่อมตนยิ่งนัก ครั้งหนึ่ง มีพระเถระจากวัดบ้านมาเยี่ยมวัดหนองป่าพง หลวงพ่อลุกขึ้น จัดอาสนะต้อนรับด้วยตัวท่านเอง แล้วก็กราบอย่างอ่อนน้อมแสดงความเคารพจริง ๆ “เป็นการกราบที่งดงามที่สุดที่อาตมาเคยเห็น” ลูกศิษย์รูปหนึ่งของหลวงพ่อกล่าว

กับครูบาอาจารย์ผู้ให้กำเนิดในทางธรรม หลวงพ่อก็ยังเคารพ ถึงฤดูกาลเข้าพรรษา ท่านไปทำวัตรพระอุปัชฌาย์และพระคู่สวดของท่านทุกปีมิได้ขาด นอกจากนั้นยังกราบนิมนต์ให้ท่านทั้งสองมาพักหรือจำพรรษาที่วัดหนองป่าพง เพื่อว่าหลวงพ่อจะได้ถวายการอุปฐากอย่างเต็มที่ แต่เมื่อท่านปฏิเสธ หลวงพ่อก็ได้จัดพระลูกศิษย์เปลี่ยนเวรกันไปอุปฐากพระอุปัชฌาย์ของท่านแทน นอกจากนี้ เมื่อหลวงพ่อได้รับตราตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ในปีแรก ท่านก็ไม่ได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรที่มาขอบวชที่วัดหนองป่าพงเลยทีเดียว แต่ได้ถวายเกียรติแก่พระอุปัชฌาย์ของท่าน โดยกราบนิมนต์ให้มาเป็นอุปัชฌาย์แทนอีกด้วย

ครูบาอาจารย์ผู้ให้แสงสว่างในทางธรรมที่หลวงพ่อเคารพเทิดไว้ในที่สูง สรรเสริญ พระคุณและปรารถนาถึงอยู่เสมอ ดูเหมือนมีอยู่สามท่าน ได้แก่ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หลวงปู่กินรี จนฺทโย และพระอาจารย์ทองรัตน์ กนฺตสีโล สำหรับหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต นั้น ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านโด่งดังเป็นที่รู้จักกันอย่างดีแล้ว ในแวดวงนักรมฐาน ในที่นี้จึงขอกล่าวถึงปฏิปทาบางประการของหลวงปู่กินรี และพระอาจารย์ทองรัตน์ เท่านั้น

หลวงพ่อกเคยจำพรรษาอยู่ในสำนักของหลวงปู่กินรี ๑ พรรษา แต่ในระหว่างรุดงค์ท่องเที่ยวไปเรื่อยๆ นั้น เมื่อมีโอกาสผ่านไปถิ่นเดิม ท่านก็มักแวะเวียนเข้าไปกราบนมัสการหลวงปู่เพื่อรับฟังโอวาทสั้นๆ หรือข้อคิดเตือนจิตสะกิดใจเล็กๆ น้อยๆ จากหลวงปู่เสมอ หลวงปู่ท่านไม่เทศน์ยาว

“พุทฺโธ พุทฺโธ เตโ! พุทธอ้อยสามวา ดิ่งเข้ามาให้เหลือวาเดียวทัน ดิ่งเข้ามายังแขนเดียวทัน ดิ่งเข้ามายังศอกเดียวทัน ดิ่งเข้ามายังคืบเดียวทัน ดิ่งเข้ามาอีก ใส่ใจนี่...ปัด! นี่! หลวงปู่เทศน์ฉันี่ จักเพินว่าอืหยัง บัจจิก ดิ่งเข้ามาปานควายบักตู้เว้ย”

(พุทฺโธ พุทฺโธ นะ พุทธอ้อยสามวา ดิ่งเข้ามาให้เหลือวาเดียวนั้น ดิ่งเข้ามาเหลือแขนเดียวนั้น ดิ่งเข้ามาเหลือศอกเดียวนั้น ดิ่งเข้ามาเหลือคืบเดียวนั้น ดิ่งเข้ามาอีกใส่ใจนี่ ปัด! หลวงปู่เทศน์แค่นี้ ไม่รู้ท่านว่าอะไร ไม่รู้ ดิ่งเข้ามาอย่างกับควายเว้ย)

หลวงพ่อกเล่าถึงการสอนภาวนาของหลวงปู่ปลางหัวเราะตัวเอง เพราะสมัยนั้นหลวงพ่อกก็ยังไม่หมั่นต่อการภาวนา ยังไม่เข้าใจในความหมายในปริศนาธรรมที่หลวงปู่แสดง

และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อหลวงปู่สอนเรื่องการวางใจให้พอดี หรือทางสายกลางด้วยปริศนาสั้นๆ ซึ่งกว่าหลวงพ่อกจะแจ่มแจ้งก็ใช้เวลาานานพอดู

“นางมะที (มัทรี) บ่สูงบ่ต่ำ บ่กำ บ่ขาว บ่อ้วน บ่พี ก่ำพอดี พองาม”

(นางมัทรี ไม่สูงไม่ต่ำ ไม่ดำไม่ขาว ไม่อ้วนไม่พี พอดีพองาม)

“การทำงานคือการปฏิบัติ” คือ ปฏิบัติที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของหลวงปู่หลวงพ่อกเล่าว่า ตัวท่านเองทำความเพียรเท่าไร ส่วนมากหลวงปู่กลับทำงานอย่างอื่นเสียจนหลวงพ่อกนี้ประมาณว่าหลวงปู่คงไม่ค่อยรู้อะไร หากู้ไม่ว่าหลวงปู่ท่านสบายแล้วมือยุวันหนึ่ง หลวงพ่อกำลังเย็บผ้า ร้อนแค่นั้นก็ไม่ยอมพัก รีบเร่งจะให้เสร็จเร็วๆ อยากไปทำความเพียรต่อ หลวงปู่เดินมาให้ธรรมะเตือนสติว่า **การปฏิบัตินั้นคือการมีสติอยู่ทุกเมื่อไม่ว่าจะทำอะไร การปฏิบัติด้วยความอยากนั้นผิดตั้งแต่เริ่มแล้ว**

แม้ข้อวัตรการกราบเพื่อฝึกสมาธิของวัดหนองป่าพงนั้น หลวงพ่อก็ได้แบบอย่างไปจากสำนักของหลวงปู่กินรีนี่เอง ด้วยความรำลึกถึงพระคุณของหลวงปู่ หลวงพ่อได้จัดส่งลูกศิษย์ของท่านจากวัดหนองป่าพงไปอยู่ปฏิบัติจากหลวงปู่ที่วัดของท่านเป็นประจำ และจัดส่งบริหารเครื่องใช้ เช่น ภาชนะที่จำเป็นไปถวายหลวงปู่อยู่เสมอ กระทั่งวาระสุดท้ายเมื่อหลวงปู่มรณภาพ หลวงพ่อก็ได้เป็นธุระจัดงานฌาปนกิจศพหลวงปู่อย่างเต็มสติกำลัง

สำหรับพระอาจารย์ทองรัตน์นั้น หลวงพ่อเคารพและชื่นชอบปฏิบัติที่ห้าวหาญ อีกทั้งปัญญาบารมีและอารมณ์ขันของท่านมาก หลวงพ่อมักเล่าพฤติกรรมแปลกๆ แปลงๆ ของพระอาจารย์ทองรัตน์ให้ลูกศิษย์ฟังเสมอ เป็นต้นว่า มารยาทในการฉันอาหาร ซึ่งดูไม่งดงามเลย ทั้งๆ ที่พระอาจารย์สอนลูกศิษย์ให้ฉันสำรวม และครั้งหนึ่งเมื่อไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ท่านก็ไปหยุดยืนอยู่ที่หน้าบ้านหลังหนึ่ง เมื่อเจ้าของบ้านเหลือบมาเห็นพระ ก็ร้องว่า “ข้าวยังไม่สุก”

แทนที่พระอาจารย์ทองรัตน์จะเดินจากไป ท่านกลับร้องบอกว่า

“บ่เป็นหยังดอกลูก พ่อลีท่า ฝ่าวๆ เร่งไฟเข้าเต้า”

(ไม่เป็นไรลูก พ่อจะคอย เร่งไฟเข้าเถอะ)

ระหว่างพำนักอยู่กับหลวงปู่มั่น และไม่คอยได้ฟังเทศน์ พระอาจารย์ทองรัตน์ก็มีอุบายหลายอย่างที่ทำให้หลวงปู่มั่นต้องแสดงธรรมให้ฟังจนได้ อย่างเช่นครั้งหนึ่งไปบิณฑบาต ท่านก็เดินแซงหน้าหลวงปู่มั่น แล้วก็ควักเอาแดงกวาจากบาตรออกมากัดดังกรั้วมๆ และอีกครั้งหนึ่ง ท่านไปส่งเสียงเหมือนกำลังชกมวย ตะถิบตันเสาะอยู่อย่างอุตุลุดได้ฤกษ์ลูกหลวงปู่มั่นนั่นเอง ในขณะที่เพื่อนสหธรรมิกต่างก็กลัวกันหวัด ผลก็คือตกกลางคืน ลูกศิษย์ลูกหาต่างก็ได้ฟังเสียงหลวงปู่อบรมด้วยเทศน์กัณฑ์ใหญ่ทั้ง ๒ ครั้ง

หลวงพ่อบอกว่า พระอาจารย์ทองรัตน์เป็นผู้อยู่อย่างฝอแงแจ่มจนกระทั่งวาระสุดท้ายเมื่อท่านมรณภาพนั้น ท่านมีสมบัติคือมีดีโกนเพียงเล่มเดียวในยามเท่านั้นเอง

กระทั่งญาติโยมที่อุปถัมภ์อุปฐาก แม่ชาวบ้านในชนบทที่ใส่บาตรด้วยข้าวก้อนเดียวปั้นเล็กๆ หลวงพ่อก็รำลึกและสรรเสริญบุญคุณให้ปรากฏอยู่เสมอ และท่านก็ได้ตอบแทนด้วยการแนะนำพร่ำสอนชี้ทางเดินที่ถูกต้อง เพื่อญาติโยมได้ถึงซึ่งความพ้นทุกข์ตามควรแก่อุปนิสัย

“พอรู้เรื่องของตัวเองบ้างแล้ว ก็จึงได้คิดถึงญาติโยม เห็นบุญคุณทุกหนทุกแห่ง แม่ผู้ใดให้ทานข้าวทัพพีหนึ่งก็คิดถึง ไม่ได้ประมาณ ไม่ลืม คิดถึงบุญคุณทุกคนอย่างชาวบ้านต้อง หนองฮี นี่ก็ไม่เคยลืมสักครั้ง มีโอกาสได้มาพูดความจริงให้ฟังบ้าง ไม่บ่อยนัก..”

นอกจากนั้น หลวงพ่อยังสอนลูกศิษย์ลูกหาให้หนักแน่นในคุณธรรมข้อนี้ด้วย เช่นเดียวกัน สิ่งหนึ่งที่ลูกศิษย์ต้องฝึกเมื่อเป็นพระมัชฌิมา คือ ๕ พรรษาขึ้นไป ก็คือให้ธรรมเป็นทานแก่ญาติโยม ซึ่งหลวงพ่อก็ให้พูดออกจากใจ ไม่ให้เตรียมข้อความล่วงหน้า ระมัดระวังไม่ให้เทศน์ด้วยหวังความเคารพ คำสรรเสริญ ชื่อเสียง เอกลมา ฯลฯ แต่พูดด้วยเมตตาด้วยความหวังดีต่อผู้มีอุปการะคุณแก่ตน เพราะหลวงพ่อก็พิจารณาแล้วว่า **ทานที่ญาติโยมถวายนั้นเป็นเรื่องใหญ่**

“เรื่องให้อาหารการขบฉัน ให้เสนาสนะ ยาบ่าบัดรักษาโรค เหล่านี้ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ เขาส่งเสริมให้เราไปพระนิพพานนะ ถ้าไม่มีอาหารการฉันนี้ไปไม่ไหวแล้ว นั่งสมาธิไม่ได้...”

ท้ายที่สุด แต่ไม่ใช่สุดท้ายที่หลวงพ่อรำลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นบุพการีของพุทธบริษัท โดยเฉพาะนักบวชทุกรูปได้ชื่อว่าเป็นลูกพระตถาคต พระมหากรุณาธิคุณ อันได้แก่ พระเมตตาคุณ พระปัญญาคุณ และพระบริสุทธิคุณ จึงเป็นสิ่งที่แนบแน่นในจิตใจของหลวงพ่อยู่ตลอดเวลา ท่านกำชับลูกศิษย์ลูกหาอยู่เสมอว่า ให้เคารพเทิดทูนบริวาร คือ บาตร และจีวร เสมอด้วยหรือยิ่งกว่าชีวิต เพราะบริวารทั้งสองนี้คือมูลหรือมรดกที่พระพ่อ คือองค์สมเด็จพระศาสดาพระราชทานไว้แก่นักบวชลูกๆ ของพระองค์ท่านทุกรูปทุกนาม

พระบางรูปใช้จักรของตนเองปัดฝุ่นแทนผ้าขาวม้า เหมือนไม่รู้ว่ามีผ้ากาสาหวัดพัสดุ
คือธงชัยของพระอรหันต์ บางรูปก็วางบาตรทิ้งๆ ขว้างๆ เหมือนจะทุบหม้อข้าวตัวเอง
แต่หลวงพ่อก็ให้เคารพและประคองบาตรเท่ากับเศียรของพระพุทธรูปทีเดียว

คำสอนต่างๆ เหล่านี้ที่ลั้งไหลออกจากจิตใจของท่าน ย่อมแสดงถึงความ
กตัญญูต่อพระมหากษัตริย์คุณของพระบรมครูที่เต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจของหลวงพ่อก
อย่างชัดเจน ปฏิปทาของท่านในการแสดงกตเวทิต่อพระองค์จึงมิได้บกพร่องเลย

มุ่งสอนสั่ง

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะได้ตรัสรู้ความเป็นจริงซึ่ง อริยสัจสี่ ตถาคตจึงมีนามอัน
บัณฑิตกล่าว่าว่า อรหันตสัมมาสัมพุทธ”

พระพุทธพจน์นี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญอันยิ่งใหญ่ของอริยสัจ อันกล่าวได้ว่า
เป็นตัวกำหนดพระพุทธศาสนาทีเดียว และอริยสัจนี้เอง คือหลักธรรมที่พระพุทธองค์
ทรงชี้แนะให้สาวกเพียรปฏิบัติให้เข้าถึง

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้พวกเธอพึงทำความเพียรเพื่อให้ความ
เป็นจริงว่า นี่คือทุกข์ นี่คือเหตุให้เกิดทุกข์ นี่คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และนี่คือ
ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์”

สำหรับการปรารถนาความเพียรเพื่อให้อริยสัจตามความเป็นจริงนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัส
ถึงกิจที่นักปฏิบัติพึงกระทำต่ออริยสัจแต่ละข้อ ดังนี้

- ทุกข์ - ควรกำหนดรู้
- สมุทัย - ควรละ
- นิโรธ - ควรทำให้แจ้ง
- มรรค - ควรเจริญ

ปฏิบัติที่หลวงพ่อดำเนินมาโดยตลอด ทั้งที่เป็นการปฏิบัติกิจส่วนตัวจนเกิด อานิสงส์เห็นประจักษ์เป็นปัจเจกตั้ง ทั้งการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ในรูปของการ อบรมสั่งสอนสาธุศิษย์ ล้วนเป็นการดำเนินตามรอยพระยุคลบาท โดยใช้หลักอริยสัจสี่ ที่พระตถาคตได้ทรงชี้แนะเปิดเผยไว้อย่างจริงจัง

แม้บางคนมักมองว่าพระป่าไม่สันทัดปริยัติธรรม สำหรับหลวงพ่อก็ ถ้าได้วิเคราะห์ คำสอนและวิธีการสอนของท่านแล้ว จะเห็นหลักปริยัติแฝงเร้นอยู่ด้วยเสมอ อย่างที่ท่าน เคยกล่าวว่า

“คำสอนของผมมันนอกตำรา แต่อยู่ในขอบเขต อาจไม่ถูกคัมภีร์ท่านเขียน แต่มัน ถูกคัมภีร์สัจธรรม”

อุปายปฏิบัติตามนัยแห่งอริยสัจสี่ที่หลวงพ่อยึดเป็นหลักในการอบรมสั่งสอน สาธุศิษย์ พอมองเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ทุกข์

หลวงพ่อยุบายมาให้ศิษย์เห็นทุกข์ตามความเป็นจริง โดยสอนย้ำอยู่เสมอว่า

“ทุกข์เกิดขึ้นมาแล้ว ไม่อยากให้มีมันทุกข์ มันก็ไม่เห็นทุกข์ ไม่เห็นทุกข์ มันก็ไม่ รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ มันก็เอาทุกข์ออกไม่ได้ ความจริงทุกข์นี้แหละจะทำให้เราฉลาดขึ้น ทำให้เกิดปัญญา ทำให้เรารู้จักพิจารณาทุกข์ คนเป็นทุกข์ควรพิจารณาทุกข์ มิใช่ว่าหนี ไม่อยากทุกข์ ทุกข์เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ตรงนี้ไม่ถูก ตรงนี้ไม่สบาย คนเราก็เหมือนกัน ทุกข์จะพาให้เราไปหาครูอาจารย์และความสงบในที่สุด”

เมื่อการกำหนดรู้ความทุกข์มีความสำคัญมากถึงขนาดนี้ หลวงพ่อก็ให้ความทุกข์ เป็นภารกิจประจำวันที่ลูกศิษย์ต้องเผชิญ แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์เรา ไม่มีใครชอบ ความทุกข์ พยายามหลบหลีกหรือกลบเกลื่อนอยู่เสมอ หลวงพ่อก็เน้นหนักเรื่องความ อุดหนุนว่า เป็นแม่บทของการปฏิบัติเป็นเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง

สมุทัย

การฝืนความทะยานอยากในทุกกรณีเพื่อกำจัดต้นเรื่องของความทุกข์ที่เกิด
กลุ่มรูปจิตใจ เป็นแนวทางปฏิบัติที่หลวงพ่อพาทพระเถรวัดหนองป่าพงดำเนินอยู่เป็น
ประจำ

หลวงพ่อบอกว่า **ถ้าไม่ทวนกระแสของตัณหา นักปฏิบัติจะไม่เห็นโทษของมัน
จึงกลับหลงยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตนของตน**

“...เมื่อทุกข์เกิดขึ้นมาก็รู้จักว่ามันทุกข์ ทุกข์นี้มันเกิดขึ้นมาเพราะอะไร มันจะเห็น
อะไรไหม ถ้าเราเห็นตามธรรมดา มันก็ไม่ทุกข์ เช่นว่าเราอยู่อย่างนี้ เราก็สบาย อีกวาระหนึ่ง
เราอยากได้กระโถนใบนี้ เรายกมันขึ้นมา ต่างแล้ว ต่างกว่าแต่ก่อนที่ยังไม่ได้ยกกระโถน
ถ้าไปยกกระโถนขึ้นมา มีความรู้สึกว่ามันหนักเพิ่มขึ้นมา มันมีเหตุ หนักมันจะเกิดเพราะ
อะไร ถ้าไม่ใช่เพราะเราไปยกมัน ถ้าเราไม่ยกมัน มันก็ไม่มีอะไร ถ้าไม่ยกมันก็เบา
อะไรเป็นเหตุผล ดูเท่านี้ก็รู้แล้ว ไม่ต้องไปเรียนที่ไหน ถ้าเราไป **ยึด** อะไร อันนั้นแหละ
เป็นเหตุให้ทุกข์เกิด ถ้าเรา **ปล่อย** มันก็ไม่มีทุกข์”

“...เรื่องปฏิบัตินี้ อาตมาค้นคิดเหลือเกิน เอาชีวิตเป็นเดิมพัน เพราะเชื่อตามที่
พระพุทธเจ้าตรัสว่า **มรรค ผล นิพพาน มีอยู่** มันมีอยู่ตามพระองค์ตรัสสอน แต่ว่า
สิ่งเหล่านั้นเกิดจากการปฏิบัติ เกิดจากการทรมาน กล้าหาญ กล้าฝึก กล้าหัด กล้าคิด
กล้าแปลง กล้าทำ การทำนั้นทำอย่างไร ท่านให้ฝืนใจตัวเอง ใจเราคิดไปทางนี้ ท่านให้ไป
ทางโน้น ใจเราคิดไปทางโน้น ท่านให้มาทางนี้ ทำไมท่านจึงให้ฝืนใจ เพราะใจถูกกิเลส
เข้าพอกมาเต็มที่แล้ว มันยังไม่ได้ฝึกหัดตัดแปลง มันยังไม่เป็นศีลยังไม่เป็นธรรม
เพราะใจมันยังไม่แจ้ง ไม่ขาว จะไปเชื่อมันอย่างไรได้”

“...ถ้าเราพูดแค่ว่า เราตัดไม่ได้ๆ เอาอันนั้นมาพูด เราก็เป็นนักเลงโตกันหมดทั้งวัด
เท่านั้นแหละ อาศัยที่ว่ามันตัดไม่ได้ก็ต้องพยายามสิ ตัดไม่ได้ก็ต้องชูดมัน ชูดกิเลส
เกลากิเลส ถ้าตัดไม่ออกก็ชูดมันออก มันเหนียวมันแน่นนี้ ไม่ใช่ว่ามันได้ตามปรารถนา
ตามใจของเรา จะต้องระวังข้างหน้าระวังข้างหลัง”

“...ถ้าเราไม่ฝืนความรู้สึกของเราในเวลานี้วันนี้ ความเป็นปุถุชนหรืออันทพาลนั้น มันก็ยังฝังอยู่ในสันดานเราเรื่อยไป ที่พระพุทธเจ้าท่านออกบวช ก็เพราะท่านเห็นอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงฝืนเรื่อยมา ถ้าหากว่าใครไม่พิจารณาให้แยบคาย ก็จะไม่เห็นความรู้สึกของเจ้าของ”

นิโรธ

หลวงพ่อสอนเรื่องนิโรธ ด้วยการกล่าวถึงผลของการปฏิบัติ ซึ่งแต่ละครั้งที่ท่านพูดถึงภาวะจิตที่เห็นธรรมแล้ว ย่อมเป็นแรงบันดาลใจให้ลูกศิษย์ได้เร่งการปฏิบัติของตนเอง แต่ถ้าจะว่าไปแล้ว นิโรธที่หลวงพ่อบอกแสดงด้วยตัวของท่าน เป็นประจักษ์พยานที่ชัดเจนถึงผลของการปฏิบัติยิ่งกว่าคำสอนของท่านเสียอีก

“...ผู้ถึงสันติธรรม ย่อมมีจิตใจอยู่อย่าง นอกเหตุเหนือผล นอกดีเหนือชั่ว นอกผิดเหนือถูก นอกสูงเหนือต่ำ นอกดำเหนือขาว นอกแพ้เหนือชนะ นอกเกิดเหนือตาย นอกสุขเหนือทุกข์ มันจะเหมือนกับเราตอบปัญหาของคนซึ่งเรามีเฉลยอยู่แล้ว เราดูเฉลยอยู่แล้ว และเขาก็ออกปัญหามา เราก็ตอบได้ทันทีเลย ทำไม เพราะเฉลยมันมีอยู่แล้ว อันนี้ก็เหมือนกันนั่นแหละ ถึงแม้ว่ามันจะเกิดอย่างนั้น มันก็ทำความเกิดนั้นไม่ให้ เป็นทุกข์ คือมันเกิดดับ ไม่ใช่มันเกิดเกิด มันเป็นพื้นอยู่แล้ว สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ มันจะเกิดมาแล้วก็ให้มันเกิดทีหลัง สิ่งที่เกิดก่อนมันมีอยู่แล้ว อย่างนี้ก็เรียกว่าสติประจำกาลที่ได้ทำ และคำที่พูดอยู่เสมอ นี้เรียกว่า ปฏิปทาของจิต”

“...เมื่อเรารู้ถึง รูป เสียง กลิ่น รส ทั้งหลายเหล่านี้ตามเป็นจริงแล้ว เห็นชัดอยู่ในดวงจิตของเราว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสามัญญลักษณะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาหมดทั้งนั้น เมื่อได้ยินครั้งใด ก็เป็นสามัญญลักษณะอยู่ในใจ เวลาอารมณ์ทั้งหลายมากระทบ ได้ยินก็เหมือนไม่ได้ยิน มิใช่จิตของเราจะไม่มีการทำงาน สติกับจิตพัวพันคุ้มครองกันอยู่ตลอดเวลาตลอดกาลตลอดเวลา ถ้าท่านทำจิตให้ถึงอันนี้แล้ว ถึงจะเดินไปทางไหน มันค้นคว้าอยู่นี้ เป็นธรรมวิสัยหลักของโพชฌงค์ท่านนั่นเอง มันหมุนเวียนพุดกับตัวเอง แก้ว ปลอดภัย ลัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่มีอะไรมาใกล้มันได้ มันมีงานทำของมันเอง”

“...จิตของเรามันเป็นอย่างนี้ จะรู้ว่าสุขมันเป็นแบบนี้ ทุกข์มันเป็นแบบนี้ มันก็เป็นคนละเรื่องกันอยู่ เวทนามันเป็นอย่างนี้ มันก็เป็นคนละเรื่องกันอยู่ จะเปรียบก็คล้ายกับว่าน้ำมันกับน้ำท่า มันปนอยู่ในขวดเดียวกัน ก็ปนกันได้ น้ำมันก็เป็นน้ำมัน น้ำท่าก็เป็นน้ำท่า”

มรรค

การเจริญมรรคที่เป็นสัมมาปฏิบัติหรือสัมมามรรคนั้น หลวงพ่อย้ำว่าต้องประกอบด้วยองค์ทั้ง ๘ ประการ จะเอาหมวดศีลแต่อย่างเดียว หมวดสมาธิอย่างเดียว หรือหมวดปัญญาอย่างเดียวไม่ได้ ท่านพูดอยู่เสมอเรื่องความสัมพันธ์ขององค์มรรคต่างๆ โดยเน้นในแง่ของ ศีล สมาธิ ปัญญา

“...หลักใหญ่ของพุทธศาสนานั้นมีอยู่ ๓ ประการ ถ้าพูดถึงตัวบุคคล ก็คือ กาย วาจา ใจ ถ้าพูดถึงธรรมล้วน ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เช่นว่าศีลก็ดี สมาธิก็ดี จะดำเนินอยู่ได้ มันก็ต้องมีปัญญา บางคนเข้าใจว่าปีนั้ผมจะรักษาศีล ปีหน้าจะทำสมาธิ ปีต่อไปจะทำปัญญาให้เกิด อย่างนี้เป็นต้น เพราะเข้าใจว่ามันคนละอย่างกัน ปีนี้จะทำศีลใจไม่มันจะทำได้อย่างไร ปัญญาไม่เกิดจะทำได้อย่างไร มันก็เหลวทั้งนั้นแหละ ความเป็นจริงนั้น มันก็อยู่ในจุดเดียวกัน ศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี เมื่อเรามีศีลขึ้นมา สมาธิก็เกิดขึ้นมาเท่านั้น สมาธิเกิดขึ้นมา ปัญญามันก็เกิดขึ้นมาเท่านั้น มันเป็นวงกลมครอบกันอยู่อย่างนี้ มันเป็นอันเดียวกัน เหมือนมะม่วงใบเดียวกัน เมื่อมันเล็ก มันก็เป็นมะม่วงใบนั้น เมื่อมันโตมามันก็เป็นมะม่วงใบนั้น เมื่อมันสุก มันก็มะม่วงใบนั้น ถ้าเราคิดกันอย่างๆ อย่างนี้ มันก็เป็นธรรมที่เราต้องปฏิบัติ ไม่ต้องเรียนอะไรมากมาย ให้เรารู้มันเถิด รู้ตัวจริงสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ รู้ข้อปฏิบัติของตนเอง”

“...มรรคทั้งแปดนั้น ไม่ใช่อยู่ที่อื่น อยู่ที่กายของเรา ตาสอง หูสอง จมูกสอง ลิ้นหนึ่ง กายหนึ่ง นี่เป็นมรรคแล้ว จิตเป็นผู้เดินมรรค เป็นผู้ทำมรรคให้เกิดขึ้น ให้รู้จักว่ามันผิด มันถูก ผิดก็รู้ ถูกก็รู้ มันจะผิดขนาดไหนก็ช่าง เรารู้ว่าอันนั้นมันคิดผิดเข้าใจผิด ไม่ให้มันดึงดูดเราไปได้ แล้วก็กลับมาให้คงที่ของเราอยู่ มีความตั้งใจมันชอบ คือไม่หนี

ไปกับใคร อารมณ์ถึงไปที่ไหนก็กลับมาตรงนี้ เพราะมันมันอยู่แล้วไม่ให้มันขาดจากนี้ไป
แค่นี้ก็เป็นสังวรศีลแล้ว เป็นสมาธิแล้ว ปัญญา ก็จะเกิดขึ้นมา”

ในเมื่อศีลเป็นบาทฐานของการเจริญสมาธิและปัญญาที่ขาดไม่ได้ หลวงพ่อจึงให้
ความสำคัญแก่เรื่องพระวินัยอย่างมาก ถ้าศีลไม่บริสุทธิ์ สมาธิและปัญญาก็ไม่เกิด
ท่านเน้นและย้ำเสมอว่า **สมาธิที่ถูกต้องจะต้องประกอบด้วยสติและความเพียร และต้อง
เป็นไปเพื่อปัญญา เพื่อความดับทุกข์โดยตรง** ท่านไม่ให้ความสนใจเรื่องที่ไม่เป็นไป
เพื่อความดับทุกข์ เช่น เรื่องไสยศาสตร์หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป็นต้น

“...การประพฤติศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ก็เพื่อให้เกิดความเห็นชอบ ให้มีความเห็นถูก
ปราศจากความผิด ไม่มีอื่นนอกจากนี้ไป”

ทางสายกลาง ซึ่งก็ตรงกับอริยมรรคนั่นเอง ก็เป็นสิ่งที่หลวงพ่อกล่าวถึงบ่อยๆ
ท่านให้คำจำกัดความของทางสายกลางง่ายๆ บางทีเป็นคำเดียวว่า **พอดี** หรืออีกนัยหนึ่ง
ท่านพูดถึงการไม่หลงติดในความสุขหรือความทุกข์ เป็นความหมายของทางสายกลาง

“...เมื่อได้เห็นความสุขแล้ว ให้พิจารณาความทุกข์นั้น ท่านไม่ให้ติดอยู่ในความสุข
คือท่านให้วางทั้งสุขและทุกข์ การวางทางทั้งสองได้นี้ **เป็นสัมมาปฏิบัติ** ท่านเรียกว่า
เป็นทางสายกลาง”

น่าสังเกตว่า อริยสังขที่สาม คือนิโรธนั้น แม้หลวงพ่อกล่าวหรือพรรณนาถึงน้อย
เนื่องจากเป็นภาวะที่เป็นปัจเจกตติง แต่ทุกคนต้องสัมผัสเอง กลับมีความสำคัญเป็น
อันมากในการฝึกสอนพระเถรของท่าน เพราะความเชื่อมั่นของลูกศิษย์ในคุณธรรม
ของหลวงพ่อ อยู่ที่คุณได้เห็นนิโรธในตัวท่าน ซึ่งทำให้การอบรมสั่งสอนมีน้ำหนัก ทำให้
เกิดความเชื่อถือ เป็นการสอนที่แม่นยำและได้ผล เพราะอุปายการสอนมาจากนิโรธ
อันล้าลึกของหลวงพ่อนั่นเอง แต่โดยเหตุที่เนื้อหาของการสอนอยู่ที่มรรค จึงจะขยาย
ให้เห็นถึงรายละเอียด โดยนำเรื่องของพระวินัยและข้อวัตร รุกขควัตร (หมวดของศีล)
และการเจริญภาวนา เช่น การปฏิบัติทางสมาธิและปัญญา มากล่าวในบทต่อไป

“เธอขึ้น ครั้นบวชแล้วอย่างนี้
ยอมเป็นผู้สำรวมในปาติโมกขสังวร
สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและที่เป็นที่เกี่ยวไป
มีปรกติเห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย
สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย”

(สามถุฏผลสูตร)

ศีลของสงฆ์

---

๑. พระวินัย

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า การสอนศิษย์ของหลวงพ่อนั้นเรื่องเอกภาพของมรรค
อย่างที่ท่านย้ำอยู่เสมอว่า ศีล สมาธิ และปัญญา แยกออกจากกันไม่ได้ ในการอบรม
พระภิกษุสงฆ์ที่เข้ามาบวชที่วัดหนองป่าพง ท่านจึงเอาศีลของสงฆ์ คือพระวินัยเป็น
หลักใหญ่ ความสำคัญที่หลวงพ่อบอกให้กับพระวินัยดูได้จากคำพูดของท่านเอง

“ถ้าเราไม่รักษาพระวินัยนี้...เท่ากับไม่เคารพพระพุทธเจ้า เพราะท่านเป็นผู้บัญญัติ
พระวินัยขึ้นมา ฉะนั้น ถ้าไม่รักษาพระวินัย ไม่เคารพพระวินัย ก็เท่ากับไม่เคารพ
พระพุทธเจ้า ถ้าเราเคารพพระพุทธเจ้า เราต้องเคารพพระวินัยด้วยการรักษาพระวินัย
อย่างเคร่งครัด ถ้าไม่ทำเช่นนี้ก็ไม่รู้จะบวชมาทำไม แล้วจะเกิดประโยชน์อะไรแก่เรา”

“พระวินัยอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่เรานั้นแหละ เรายกขาไว้พระวินัยก็อยู่ ถ้าไม่รักษา
ทิ้งๆ ขว้างๆ ก็เป็นโจรเหี้ยมพระศาสนาเท่านั้นเอง”

“ยอมตายก่อนที่จะละเมิดพระวินัย ไม่เสียดายชีวิตเท่าเสียดายพระวินัย”

พระวินัย คืออะไร

พระวินัย คือ ระบบแบบแผนต่างๆ ที่กำหนดความประพฤติ ความเป็นอยู่ และกิจการของสงฆ์ทั้งหมด เป็นสิ่งที่ครอบคลุมชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแ่งมุม

พระวินัย ประกอบด้วยสิกขาบทต่างๆ มากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับความเป็นอยู่ส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุด้วยกัน ความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ทั้งหลาย ตลอดจนการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ระเบียบว่าด้วยการปกครอง และการดำเนินกิจการต่างๆ ของสงฆ์ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา การจัดทำ เก็บรักษา แบ่งปันปันส่วนปัจจัย ๔ ฉะนั้น เมื่อรวมข้อห้ามและขออนุญาตแล้วก็มีมากจนกระทั่งหลวงปู่เคยบอกว่ *นี่ มีเป็นโกฏิเป็นกือ*

เหตุผลที่พระพุทธองค์ทรงปรารภในการบัญญัติสิกขาบทแก่สงฆ์มี ๑๐ ประการ

๑. เพื่อความเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมิในปัจจุบัน
๖. เพื่อบำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อน ที่จะมิในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งสังฆธรรม
๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น

พระวินัยจึงมีอันส่งผลทั้งในแง่ของการปฏิบัติธรรมส่วนตัวของพระ และในแง่ส่วนรวมของสงฆ์

แง่ส่วนตัว

พระวินัยเป็นเครื่องมือกำจัดกิเลสชั้นหยาบไม่ให้ความเศร้าหมองทางใจกำเริบ เกิดการล่วงละเมิดด้วยกายและวาจา จนสร้างความเดือดร้อนแก่ตนและผู้อื่น ตามรากศัพท์ คำว่า **วินัย** แปลว่า **การนำออก** เพราะนำผู้ปฏิบัติตามให้ออกจากนิสัยเก่าที่ยังติดเชื้อจากชีวิตสมรวาส และช่วยปลุกฝังสมณสัญญาให้งอกงามไปพลุลย์

คนที่ยังใหม่ต่อพรหมจรรย์ มักไม่อาจคงความสม่ำเสมอในปฏิบัติไปได้ ยังหลงอารมณ์บ่อยๆ ลึกซาบทและข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงตามความรู้สึก หรือความต้องการของใคร จึงเป็นเสมือนมาตรฐานเครื่องวัดการกระทำ เป็นเครื่องเตือนสติที่ดี พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า **“ศีลคือเจตนา”** และการระลึกรู้อยู่ในศีลของตน ทำให้พระภิกษุผู้เอื้อเพื่อต่อพระวินัย สามารถมองเห็นเจตนาของตัวเองว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ควรประพฤติตามหรือไม่

นอกจากนั้น พระวินัยยังทำให้ผู้ปฏิบัติด้วยความเอาใจใส่อย่างจริงจัง เพิ่มความละเอียดถี่ถ้วนขึ้น มีวิจยญาณที่กว้างไกล เป็นผู้รู้มารยาทและโคจร เคารพ การระต่อผู้หลักผู้ใหญ่ มีปกติอ่อนน้อมถ่อมตน แม้นในหมู่เพื่อนสหธรรมิกด้วยกัน เป็นผู้ยินดีในความมักน้อยสันโดษ อดทน เลี้ยงง่าย พร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนให้กับหมู่สงฆ์อยู่เสมอ

แต่อันสังส์ของการรักษาพระวินัยที่สำคัญ อยู่ที่จิตเบาสบาย ไม่เดือดร้อน มีความเชื่อมั่น และนับถือในตนเอง ซึ่งทำให้การเจริญสมาธิภาวนาก้าวหน้าเร็วและราบรื่น

อนึ่ง การปฏิบัติที่จิต ภาวนาอย่างขะมักเขม้น แต่ละเลยกิริยาภายนอก หลวงพ่อ ถือว่าเป็นการสร้างประโยชน์ตนแต่ฝ่ายเดียว ไม่ใส่ใจในประโยชน์ของผู้อื่น จะเรียกว่า นักปฏิบัติธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ยังไม่ได้ ส่วนการประพฤติปฏิบัติโดยเอื้อเพื่อต่อพระวินัยนั้น ถือเป็นการประกาศศาสนาไปในตัว เพราะทำให้ผู้ที่มาพบเห็นที่ยังไม่เคยเลื่อมใสให้เลื่อมใส ที่เลื่อมใสแล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งข้อนี้ตรงกับ

วัตถุประสงค์อันหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นคู่เคียงกับพระธรรม บางสำนักสอนว่าไม่ต้องไปจุกจิกจู้จี้เรื่องสิกขาบทต่างๆ มากเกินไป ให้มีสติตัวเดียว ก็พอแล้ว ครั้งหนึ่งมีพระถามหลวงพ่อกว่า ท่านเห็นอย่างไรต่อทัศนะนี้ หลวงพ่อตอบว่า

“จริงแต่ไม่ถูก ถูกแต่ไม่จริง”

แง่ส่วนรวม

พระวินัยเป็นวิธีสร้างชุมชนที่เรียบง่าย อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข มีบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรม ในเมื่อผู้ที่เข้ามาบวชหมักจะมีความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ ชั่ววรรณะ นิสัยใจคอ การศึกษาพระวินัยจึงเป็นเครื่องรับรองความสามัคคีของสงฆ์ ทำให้ทุกรูปไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่มีความหวาดระแวง หรือทะเลาะวิวาทกัน ไม่มีความแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน แต่อยู่อย่างมิตรด้วยความเมตตาและเคารพต่อกัน

หลวงพ่อบรรณาเรื่องความสามัคคีของสงฆ์อยู่เสมอ เพราะท่านทราบดีว่าเป็นสิ่งรับประกันความมั่นคงและอายุของสงฆ์ และความสามัคคีย่อมอาศัยพระวินัยนั่นเอง หลวงพ่อเห็นว่าความเสื่อมของสถาบันสงฆ์ในปัจจุบันสัมพันธ์กับเรื่องนี้

“เรื่องพระวินัย เรื่องศีลนี้ เดี่ยวนี้ผมว่าจะมีแต่ชื่อ ตัวคือจริงจัง มันไม่ค่อยมี ดังนั้นความสามัคคีกันจึงไม่ตกลง ตกลงกันไม่ได้ ไอ้คนนั้นทำผิด ไม่กล้าตัดสินใจ เพราะอะไรนี่เพราะว่าเราก็เป็นอย่างนั้น มันก็เลยไม่กล้าครับ ก็เลยทิ้งมันไว้อย่างนั้น ไม่มีใครว่าอะไรกัน คนอื่นก็เป็นอย่างนั้น ตัวเราก็เป็นอย่างนั้น ถ้าไปพูดให้คนอื่น มันก็คงแดงขึ้นนี่ครับ ตัวเราก็พร้อมไปด้วย มันเป็นในทำนองนี้ เดี่ยวนี้มันเป็นอย่างนั้น”

หลวงพ่อบุญลุกศิษย์ไม่ให้ทำอะไรตามอำเภอใจ แต่ให้ปรึกษาสงฆ์ก่อน (กติกาสงฆ์ข้อที่ ๔) ท่านสอนว่าในเรื่องเกี่ยวกับความสามัคคีของสงฆ์นั้น ไม่ควรนำค่านานาจิตตัง มาอ้าง เพราะเป็นคนละเรื่อง ความเอกฉันท์ของหมู่สงฆ์ ย่อมอาศัยการลดมานะละทิฐิของแต่ละรูป

หลวงพ่อกเคยเรียกพระวินัยว่าเป็น **ตะแกรงร่อนพระเถร** เพราะเมื่อคณะสงฆ์ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด พระรูปที่มีศรัทธาจริง ๆ เท่านั้นที่จะอยู่ได้ เมื่อมีกฎระเบียบที่ตายตัวอย่างนี้ ความย่อหย่อนย่อมปรากฏออกมาทันทีตั้งแต่แรก ผู้ปกครองจึงมีโอกาสควบคุมไม่ให้เกิดเสียหาย เปรียบได้ราวกับน้ำใส แม้มีสีหยดลงไปเพียงเล็กน้อยก็สังเกตเห็นได้ง่าย

การมีมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ขึ้นกับบุคคลใด แต่ทุกคนยอมรับทำตามด้วยความสมัครใจ ทำให้การปกครองง่ายขึ้น เพราะถ้าต้องมีการตักเตือนว่ากล่าวกันแล้ว ก็ไม่มีใครบ่นได้ว่า ไม่ยุติธรรม หรือเป็นการข่มเหง เพราะครูบาอาจารย์ชนาบลูกศิษย์ในฐานะเป็นตัวแทนพระพุทธองค์เท่านั้น ดังคำอธิบายที่พระอานนท์ให้แก่วัสสการพราหมณ์

“(หาก) ปรากฏภิกษุมีอบัติ คือ มีโทษที่ล่วงละเมิด อาตมภาพทั้งหลายจะปรับโทษให้เธอปฏิบัติธรรมตามค่านุศาสน์ การที่เป็นดังนี้จะชื่อว่า พวกภิกษุผู้เจริญทั้งหลายทำการปรับโทษก็หามิได้ ธรรม (ต่างหาก) ปรับโทษ”

ตั้งแต่ที่หลวงพ่อเริ่มบริหารวัดหนองป่าพง ท่านพิจารณาถึงหลักความเจริญและความเสื่อมของสงฆ์อยู่ตลอดเวลา จนท่านตระหนักชัดในความจริงของพุทธพจน์ที่กล่าวว่า **“วินัย คือ อายุของพระศาสนา”** คือเห็นว่าตราใบไม้ที่คณะสงฆ์มีความเอื้อเฟื้อต่อพระวินัย ความสามัคคีย่อมไม่แตก การปฏิบัติธรรมก็ราบรื่น ฉะนั้น ถึงแม้ว่าบางสิ่งบางอย่างที่วัดหนองป่าพงเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เรื่องศีลและข้อวัตร ท่านย้ำอยู่อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และผลที่ปรากฏออกมาชัดเจน คือการขยายตัวของคณะสงฆ์เป็นลำดับ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ แม้ท่านอาพาธหนักตั้งแต่พฤษภาคม ๒๕๒๔ ก็ยังมีสานุศิษย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

การมีระเบียบแบบแผนของพระวินัยเป็นหลักดำเนิน ทำให้พระภิกษุสามเณรทุกสาขาของวัดหนองป่าพงมีความรู้สึกกลมเกลียว เป็นหมู่คณะเดียวกัน เนื่องจากมีแนวทางการปฏิบัติที่ไม่ขึ้นอยู่กับศรัทธาในตัวบุคคล ตอนหลวงพ่ออาพาธหรือ

มรณภาพแล้ว คณะศิษยานุศิษย์ยังสามารถรักษาความสามัคคีของหมู่สงฆ์ไว้ เหมือนดอกไม้ที่ได้รับการร้อยเป็นพวงมาลัย ไม่กระจัดกระจาย แลดูงดงามและเป็นระเบียบเรียบร้อย

หลวงพ่อก้าวถึงพระวินัย

“การปฏิบัติของเราที่มีรากฐาน คือพระวินัย รวมทั้งธุดงค์วัตรและการปฏิบัติภาวนา การมีสติ การสำรวมระวังในกฏระเบียบต่างๆ ตลอดจนในศีล ๒๒๗ ข้อนั้นให้คุณประโยชน์อันใหญ่หลวง ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างสงบเรียบง่าย ไม่จำเป็นต้องพะวงว่าจะต้องทำตนอย่างไร ดังนั้น จึงพ้นจากการครุ่นคิด และมีสติดำรงอยู่อย่างสงบระงับแทน”

“พระวินัยทำให้พวกเราอยู่กันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียว และชุมชนก็ดำเนินไปอย่างราบรื่น ลักษณะภายนอกต่างๆ คนดูเหมือนกัน มีการกระทำอย่างเดียวกัน พระวินัยและศีลธรรมเป็นบันไดอันแข็งแกร่งนำไปสู่สมาธิยิ่ง และปัญญายิ่ง การปฏิบัติอย่างถูกต้องตามพระวินัย และธุดงค์วัตร ทำให้เรามีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ และจำกัดจำนวนเครื่องใช้สอยของเราด้วย ที่นี้เราจึงมีการปฏิบัติอันสมบูรณ์ตามแบบของพระพุทธเจ้าคือการงดเว้นจากความชั่ว และทำความดี มีความเป็นอยู่อย่างง่ายๆ ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ชำระจิตให้บริสุทธิ์หมดจด โดยการเฝ้าดูจิตและตัวของเราในทุกๆ อิริยาบถ เมื่อนั่งอยู่ เดินอยู่ หรือ นอนอยู่ จงรู้ตัวของท่านเอง”

“พระวินัยของพระสงฆ์ และกฏระเบียบของวัดสำคัญมาก ทำให้เกิดบรรยากาศที่เรียบง่าย และประสานกลมกลืน แต่จำไว้ว่า **ความสำคัญของพระวินัยของพระสงฆ์คือการตั้งใจเฝ้าดูและสำรวจจิต**”

“ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสติ ต้องพิจารณา จะพูด จะจา จะจับ จะแตะ ทุกอย่างจะต้องพิจารณาก่อนให้มาก ที่เราพลาดไปนั้นเพราะว่าไม่มีสติพอ หรือไม่เอาใจใส่ในเวลานั้น พระวินัยจึงเป็นของก่อกวนกับผู้ปฏิบัติทั้งหลาย และก็มีประโยชน์มากด้วย ไม่รู้ลึกลับทึบหนาก็ต้องให้รู้ ไม่รู้ก็ไม่ต้องไต่ถามผู้รู้ให้รู้”

“พระวินัย ก็คือ รั้วนั่นเอง เหมือนรั้วที่จะให้เราพ้นจากความผิดต่างๆ พิถีพิถันกัน หน่อยนะ...อันนี้ เรื่องพระวินัยนี้ ถ้าหากว่ามันไม่เห็นในใจของตนมันก็ยาก ลำรวม อยู่แล้ว มันก็เหมือนกับไม่มีอะไรจะผิด แต่มันก็แล้วเสมอ”

“พระวินัยเป็นเครื่องช่วยในการทำสมาธิภาวนาของท่าน ไม่ใช่อาวุธสำหรับใช้ตีชม หรือค้นหาความผิดผู้อื่น ไม่มีใครสามารถฝึกปฏิบัติให้ท่านได้ และท่านก็ไม่สามารถ ปฏิบัติให้ผู้อื่นได้ จงมีสติ ใส่ใจในการกระทำของท่านเอง และนี่คือแนวทางของการ ปฏิบัติ”

“พระวินัยนี้ลำบาก ต้องเป็นคนมักน้อย ต้องเป็นคนสันโดษ เป็นคนเห็นภัยในสิ่ง ที่เป็นโทษ คนไม่รักษาพระวินัย คนไม่ภาวนา กับคนภาวนา อยู่ด้วยกันไม่ได้ มันต้อง แยกกันเลย อันนี้เป็นของสำคัญ ดังนั้น จงศึกษาให้เข้าใจ แล้วพิจารณา แล้วก็จำไว้ นานๆ ก็มาราบครูบาอาจารย์สักครั้งหนึ่ง เรียนถามตรงนั้นมันเป็นอย่างไร อันนี้ละ ท่านจะอธิบายปลีกย่อยให้ฟัง เราศึกษาไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเข้าใจจริงๆ ในเรื่องพระ วินัย”

พระชาข์องใจ

หลวงพ่อก็มีความกระตือรือร้น ศึกษาหาความรู้ในเรื่องพระวินัยมาตั้งแต่อยู่ วัดบ้าน เมื่อมาปฏิบัติเป็นพระธุดงค์กรรมฐาน ก็มักสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับ เรื่องสิกขาบทข้อห้ามต่างๆ กับเพื่อนสหายธรรมิกด้วยกันเสมอ

ครั้งได้มีโอกาสไปกราบนมัสการหลวงปู่มั่น หลวงพ่อก็ได้ยกปัญหาทางพระวินัย มาเป็นคำถามที่สำคัญ คำชี้แจงที่หลวงปู่มั่นเมตตาตอบให้นั่นเป็นสิ่งที่ประทับใจท่าน อย่างยิ่ง และได้ถือเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติตลอดมา

ท่านได้เล่าถึงประสบการณ์ในครั้งนั้นให้ลูกศิษย์ฟังอย่างละเอียด ตอนหนึ่งท่าน เล่าถึงการศึกษพระวินัยของท่านว่า

“บางวัน ผมเอาตั้งแต่ ๖ โมงถึงสว่างเลยนะ องค์ของอาบัติทั้งหมดที่อยู่ในหนังสือ
บุพพสิกขา ผมเก็บเอาไว้ในสมุดพกใส่ย่ามตลอดเวลา ชะมักเขม่นพยายามที่สุด”

“เมื่อพูดถึงเรื่องพระวินัยนี้ ผมเคยพ่นเฟือมากเหลือเกิน ผมเคยไปกราบเรียน
ท่านอาจารย์มั่น ในเวลานั้นเรากำลังจะเริ่มปฏิบัติ แล้วก็อ่านบุพพสิกขาไปบ้างก็เข้าใจ
พอสมควร ที่นี้ไปอ่านวิสุทธิมรรค ท่านมาพูดถึง สีลนิตเทส สมาธินิตเทส ปัญญานิตเทส
ศีระชะผมมันจะแตกเลย อ่านแล้วก็มาพิจารณาว่ามนุษย์ทำไม่ได้ ทำอย่างนั้นไม่ได้ แล้ว
คิดไปอีกว่า อันที่มนุษย์ทำไม่ได้นั้น พระพุทธเจ้าท่านไม่สอนหรอก ท่านไม่สอนแล้ว
ท่านก็ไม่บัญญัติ เพราะว่าสิ่งนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อท่าน และก็ไม่ใช่ประโยชน์ต่อ
บุคคลอื่นด้วย สิ่งอะไรที่ใครทำไม่ได้ ท่านไม่สอน สีลนิตเทสนี้มันละเอียดมาก สมาธิ-
นิตเทสก็ยิ่งละเอียด ปัญญานิตเทสก็ยิ่งมากขึ้นอีก เรามานั่งคิดดู ไปไม่ไหวเสียแล้ว
ไม่มีทางที่จะไป คล้ายๆ ว่ามันหมดทางเสียแล้ว”

ในคราวนั้นก็กำลังกระเสือกกระสนเรื่องปฏิบัติทาของตนอยู่ มันก็ติดอยู่อย่างนี้
พอดีมีโอกาสไปกราบนมัสการพระอาจารย์มั่น ก็เลยเรียนถามท่านว่า

**“ผมจะอย่างไร เกลักระผมปฏิบัติใหม่ แต่ก็ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ความสงสัยมาก
ยังไม่ได้หลักในการปฏิบัติเลยครับ”**

ท่านว่า **“มันเป็นยังไง”**

“ผมหาทางก็เลยเอาหนังสือวิสุทธิมรรคขึ้นมาอ่าน มีความรู้สึกว่ามันจะไม่ไหว
เสียแล้ว เพราะว่าเนื้อความในศีลนิตเทส สมาธินิตเทส ปัญญานิตเทส นั้น ดูเหมือน
ไม่ใช่วิสัยของมนุษย์เสียแล้ว ผมมองเห็นว่ามนุษย์ทั่วโลกนี้มันจะทำไม่ได้ครับ มันยาก
มันลำบาก กำหนดทุกๆ ลิกขาบทนี้ มันไปไม่ได้ครับ มันเหลือวิสัยเสียแล้ว”

ท่านก็เลยพูดว่า “ท่าน...ของนี้มันมากก็จริงหรอก แต่มันน้อย ถ้าเราจะกำหนด
ทุกๆ ลิกขาบทในศีลนิตเทสนั้น มันก็ลำบากจริง แต่ความเป็นจริงแล้วนะ ที่เรียกว่า
ศีลนิตเทสนั้น มันเป็นนิเทศอันหนึ่ง ซึ่งบรรยายออกไปจากจิตใจของคนเรา ถ้าหากว่า

เราบรมจิตของเราให้มีความละเอียด มีความกลัวต่อความผิดทั้งหมด นั่นแหละก็จะเป็นคนสำรวม จะเป็นคนสังวร จะเป็นคนระวังเพราะความกลัว”

“เมื่อเป็นอย่างนั้นจะเป็นเหตุที่ว่า เราจะเป็นคนมักน้อย จะไม่เป็นคนมักมาก เพราะว่าเรารักษาไม่ไหว ถ้าเป็นเช่นนั้น สติของเรามันจะกล้าขึ้น มันจะตั้งสติขึ้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ที่ไหน มันตั้งอกตั้งใจมีสติเต็มเปี่ยมเสมอ ความระวังมันเกิดขึ้นมา อันใดที่มันสงสัยแล้วก็รับฟังไว้อีก และอันใดที่มันสงสัยแล้วก็อย่าพูดมันเลย อย่าทำมันเลย ที่เรายังไม่รู้จะต้องถามครูบาอาจารย์เสียก่อน ถามครูบาอาจารย์แล้วก็ต้องรับฟังไว้อีก ก็ยังไม่แน่ใจ เพราะว่ามันยังไม่เกิดเฉพาะตัวเอง ถ้าหากเราจะไปกำหนดทุกประการนั้นก็ลำบาก เราจะเห็นว่าจิตของเราอมรับหรือยังว่า ทำผิดมันผิด ทำถูกมันถูก อย่างนี้เราอมรับหรือเปล่า” คำสอนของท่านอันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ ไม่ใช่ว่าจะไปรักษาลักษณะต่างๆ ข้อ เรารักษาศีลอันเดียวเท่านั้นก็พอแล้ว

“อะไรๆ ทั้งหมดนี้ท่านดูไปนะ มันขึ้นต่อจิตทั้งนั้น ถ้าท่านยังไม่อบรมจิตของท่านให้มีความรู้มีความละเอียด ท่านก็จะมี ความสงสัยอยู่เรื่อยๆ ไป **วิจิกิจฉา** อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ท่านจงรวมธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ที่จิต สำรวมอยู่ที่จิต อะไรที่มันเกิดขึ้นมา แล้วสงสัย เลิกมัน ถ้ายังไม่รู้แจ้งเมื่อใดแล้วอย่าฟังทำมัน อย่าฟังพูดมัน เช่นว่า อันนี้ผิดไหมหนอ หรือไม่ผิด อย่างนี้คือยังไม่รู้ความเป็นจริงแล้ว อย่าทำมัน อย่าไปพูดมัน อย่าไปละเมิดมัน”

“นี่ผมก็นั่งฟังอยู่ ก็เข้ากับธรรมะที่ว่า ธรรมะที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

ธรรมอันใดเป็นไปเพื่อความสะสมซึ่งกิเลส

ธรรมอันใดเป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความกำหนดย้อมใจ

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความมักมาก

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความมักใหญ่ใฝ่สูง

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความคลุกคลีหมู่คณะ

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน

ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความเล็งยาก

ลักษณะตัดสินพระธรรมวินัย ๘ ประการนั้น รวมกันลงไปแล้ว อันนี้ สัตถุธรรม เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นอกนั้นไม่ใช่”

ไม่มีเจตนาจะทำผิดแล้ว

ในที่สุดหลวงพ่อก็บอกว่า ท่านได้หยุดการศึกษาทางพระวินัย

“ดูไปๆ นานๆ ผลที่สุด ในสมัยทุกวันนี้เนะ ทิ้งแล้ว ทิ้งเพราะอะไร เพราะรู้แล้วว่า จะไม่ทำมันอีกละ ขึ้นชื่อว่ามันเป็นบาปเป็นผิดแล้ว จะไม่ทำเป็นอันขาด มันตั้งใจอยู่ อย่างนี้ มันก็ไม่ใช่บาปมันไม่ผิด เพราะเราไม่มีเจตนาอันใดแล้ว อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ พระวินัยทุกแง่ทุกมุมเนะ จะให้จบมันไม่จบหรอก นอกจากที่ตัวเรา”

“ท่านที่มีธรรมะพอสมควร มีที่พึ่งแล้ว ท่านถึงปล่อยวาง สมัยก่อนต้องแบก คัมภีร์พระวินัยไปตั้งหลายปีถึงได้ทิ้งมันเนะ ทิ้งแล้วมันก็ยังอยู่ จิตมันเป็นธรรมแล้ว ถึงจะไม่มีอะไร มันก็ไม่ใช่บาป มันก็ไม่ใช่บาปของมัน ไม่ใช่ว่าไม่สนใจพระวินัย สนใจพระวินัยอยู่ แต่รู้เรื่องของพระวินัยแล้วจะไปรักษาให้หมดทุกๆ ลึกซึ้งซึ้งๆ ตายไปเอาจริงเอาจริงอย่างนั้นไม่ได้ เรามาถึงพระวินัยแล้วก็วกเข้าไปหาธรรมะ”

แต่อย่างไรก็ตามนี้ไม่ได้หมายความว่า หลวงพ่อเลิกรักษาพระวินัย ท่านก็ยัง ปฏิบัติตามอย่างเดิมด้วยความเคารพต่อพระธรรมวินัย และเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ คิษยานุศิษย์ในปัจจุบันและอนุชนรุ่นหลัง

ทริ โอตตปปะ

คำสั่งสอนของหลวงปู่มั่นประทับใจหลวงพ่อย่างยิ่ง ฉะนั้น เมื่อท่านได้มาเป็น เจ้าอาวาสที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อก็ก่อนเอ่ยถึงอยู่เสมอ และยืนยันว่า ผู้ใดมีธรรมอัน

เป็นโลกบาล ๒ ข้อ คือความเกรงกลัว และความละเอียดอ่อนบาปสติดอยู่ในใจ ผู้นั้นจะเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล มีอาจารย์และมรรยาทที่เพียบพร้อม เพราะธรรมหมวดนี้ จะครอบคลุมพระวินัยทุกสิกขาบท

“ถ้าหากว่าเราสนใจจริงๆ จิตใจเราจะต้องละเอียดอ่อนบาป กลัวต่อความผิด รู้จิตของตนอยู่ว่าสงสัย แล้วไม่ทำ ไม่พูด เรื่องสมาธิทิทเทศก็เหมือนกัน เรื่องปัญญาทิทเทศก็เช่นกัน หิริโอตตัมปะ อยู่ในหนังสือมันก็เป็นอย่างหนึ่ง ถ้ามันมาตั้งอยู่ในใจของเราแล้ว มันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง”

“พระวินัยทั้งหมดเราอ่านคร่าวๆ ให้มันรู้จัก ให้มีความละเอียดมีความกลัวเท่านั้นแหละ จะทำอย่างนี้มีความละเอียดเกิดขึ้นมา แล้วอันนั้นไม่ทำมัน จะถูกหรือผิดก็ช่าง มันยังไม่ทำเลย จะพูดอย่างนี้มันจะผิดหรือถูก เมื่อไม่รู้จักไม่ต้องพูดมันเลย อันใดที่เรายังไม่รู้จัก อย่าเพิ่งทำ อย่าเพิ่งพูด เรียนครูบาอาจารย์ก่อน นี่คือที่รวมของพระวินัย อายกลัวต่อความชั่วทั้งหลายแล้ว ยุ้งตัวนี้จะเจตนาไปฆ่ามันนะ เหมือนกับเราฆ่ามนุษย์คนหนึ่ง มันขนาดนั้น มดตัวนี้เราจะแกล้งไปฆ่ามัน ก็เหมือนฆ่าวัวตัวหนึ่ง มันขนาดอย่างนั้น จิตใจมันเป็นอย่างนั้น แต่เมื่อยุงมันมากัดเรา เรามีความรู้สึกมันคันนะ เราก็คว้าไปเกาเสีย เอ้อ อย่างนี้ยุงตายไปมันก็ไม่มีอะไร แต่ก็ยังเตือนให้เรามีสติขึ้นให้มากอีก อย่าประมาท มันต้องเพิ่มไปอย่างนั้น เราชักษาที่เดียวนี้ มันจะครอบทุกสิกขาบทเลยนะ ให้มีความละเอียดหนึ่ง ความกลัวหนึ่ง ๒ ตัวเท่านั้นแหละ พระวินัยทุกแห่งทุกมุมจะมาตกอยู่ตรงนี้ ๒ คำนี้ **มีความอาย มีความกลัว** เท่านั้นเองก็เป็นธรรมะแล้ว จะต้องเป็นอย่างนี้”

พระนวกะที่เพิ่งบวช ยังใหม่ต่อพระธรรมวินัย มักจะเห็นว่าการรักษาพระวินัยเป็นภาระอันหนัก จะขยับเขยื้อนไปทางไหนก็มีแต่ความผิดทั้งนั้น รู้สึกอึดอัดใจเหลือเกิน แต่หลวงพ่อบริียบเทียบการบังคับให้จิตที่พยศโหดร้าย ยอมอยู่ใต้ระเบียบแบบแผนของพระวินัย ก็เหมือนการจับเสือโคร่งจากป่ามาใส่กรง ที่แรกมันต้องต่อต้านดิ้นรน กระลี้บกระล่ายเป็นธรรมดา แต่มันจะค่อยๆ คู้นเคย และยอมรับความจริงไปเอง ท่านปลอบใจว่า

“ไม่ใช่ใจเราที่เป็นทุกข์ แต่เป็นกิเลสต่างหากที่เดือดร้อน ต้องอดทน” ท่านอุปมาเอาไว้ว่า กิเลส และ ทิฏฐิมานะ ก็เหมือนกับแผลร้าย พระวินัย เป็นเหมือนเครื่องมือสำหรับใช้ແหย່เข้าไปเพื่อทำความสะอาด เอาของเน่าสกปรกออกไป

“พระวินัยนี้จะเป็นของก่อกวนกับผู้ประพฤติปฏิบัติทั้งหลาย และก็มีประโยชน์มากด้วย ไม่ใช่ที่ไม่มีประโยชน์ สมกับที่ท่านว่า **ไม่รู้ลิกขาบทไหนก็ให้รู้ ไม่รู้ก็ต้องไต่ถามท่านผู้รู้ ถ้าหากว่าเราไม่รู้ตามลิกขาบทอยู่ข้างนอก เราจะไม่รู้เท่าทันอาบัติ**”

ใช้ให้เป็น

“กลัวจนตายนะแหละ พระวินัยเป็นเหตุให้เดือดร้อนสารพัดอย่าง สำหรับผู้ที่ใช้ไม่เป็น”

แม้ว่าหลวงพ่อกจะเน้นให้พระเถระเอาใจใส่กับศีลของตนอย่างจริงจัง ให้เห็นภัยแม้ในอาบัติเล็กน้อย ท่านก็ยังเตือนไม่ให้ยึดติดในพระวินัย

“ศีลหรือพระวินัย และศีลธรรม เป็นสิ่งจำเป็นยิ่งต่อผู้ฝึกปฏิบัติ แต่ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นในกฎเกณฑ์ต่างๆ อย่างมงาย ในการละเมิดข้อห้ามนั้น มันสำคัญที่เจตนา ท่านย่อมรู้อยู่แก่ใจของท่านเอง อย่างกังวลกับพระวินัยให้มากจนเกินไป ถ้านำมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง ก็จะช่วยส่งเสริมการฝึกปฏิบัติ แต่พระภิกษุบางรูปกังวลกับกฎเกณฑ์เล็กๆ น้อยๆ มากเกินไป จนนอนไม่เป็นสุข พระวินัยไม่ใช่ภาระที่ต้องแบก”

หลวงพ่อกให้ใคร่ศึกษา และจงรักภักดีต่อพระวินัย แต่ไม่ให้เกิดตัวตนว่า เราดีหรือเราบริสุทธิ์ จนชอบเที่ยวเพ่งโทษผู้อื่นที่ไม่เคร่งเท่าตน ซึ่งเป็นการยกตนข่มท่าน และหลวงพ่อกให้ระวังไปจนถึงความวิตกกังวลหรือความลังเลสงสัย พุดสั้นๆ ท่านให้ใช้ปัญญาในการรักษาศีล ท่านเตือนสติลูกศิษย์ว่า พระวินัยเป็นส่วนหนึ่งของมรรค แต่ไม่ใช่เป้าหมายของการปฏิบัติ ท่านบอกว่า “พระพุทธองค์ตรัสรู้พระธรรม ไม่ได้ตรัสรู้พระวินัย และให้เห็นว่าธรรมะลึกซึ้งกว่า เพราะพระวินัยยังอยู่ในเขตของเหตุผล แต่ธรรมะบางส่วนอยู่นอกเหตุเหนือผล”

ความสงสัย

เรื่องความสงสัยในพระวินัย ย่อมมีได้เป็นธรรมดา เนื่องด้วยลักษณะที่มากมาย และในแต่ละลักษณะนั้นก็มีความละเอียดซับซ้อน ถ้าไม่หมั่นศึกษาหรือไม่หมั่นไต่ถามผู้รู้ การรักษาพระวินัยก็จะคลอนแคลนได้ ถ้าผู้รักษาเป็นคนขี้สงสัย ก็ยิ่งเสี่ยงต่อความวุ่นวาย

“บางคนอ่านพระวินัยแล้วเป็นอันนั้นๆ เป็นอาบัติทุกนาทีเดียว นี่คือคนไม่มีปัญญา ที่ผมเคยเล่าให้ฟังนะ นายคำอยู่ที่บ้านทุ่ง บวช ๓ พรรษานะ เดินจงกรมไปต้อกกๆ นึกถึงอันนั้นมา อ้าว เป็นอาบัติแล้ว แวะไปหาแสดงอาบัติกับท่านที่เดินจงกรมด้วยกัน ท่านๆ ผมเป็นอาบัติแล้ว เดินไปอีกก้าวสองก้าว อ้าว อันนี้อาบัติอีกแล้ว เลยแสดงอาบัติอยู่ตลอดเวลา เลยเป็นบ้าเลย ดูอะไรมันจะเป็นอาบัติไปทั้งนั้น

ผ้าไตรเดียนะบวชเข้ามาแล้ว ภาวนาไปนึกไป ใ้ผ้านี้ถ้าจะยังไม่ พินทุ* ละกรรมง้อ อ้าว สงสัยอีกแล้ว ไปเสียดสละผ้าใหม่ พินทุใหม่ ทำไป ต่อมาอีก ๓-๔ วัน เดินจงกรมไปมา เราพินทุอธิษฐานหรือเปล่าไม่รู้ สงสัยอีกแล้ว ไปเสียดสละผ้าอีกแล้ว มาพินทุแล้ว อธิษฐานใหม่ มาอีก ๕-๖ วัน ทำไปอีก อ้อ อธิษฐานออกชื่อผ้าหรือเปล่านั้นไม่รู้ อ้าว เอาอีกแล้ว ไปเสียดสละอีกแล้ว ยิ่งดูพระวินัยไปเท่าไร ยิ่งเกิดความวุ่นวายสงสัยไปหมด ทุกแง่ทุกมุมเลย มันเป็นเสียอย่างนี้ บวช ๓ พรรษานะ ไม่มีอะไร สงสัยทั้งนั้น จนพระที่อยู่ใกล้ๆ กันรังเกียจ เวลาเดินจงกรมก็เพียรหาอาบัติ เพียรหาความผิด เดินต้อกกๆ เดียวก็ **ท่านครับ ให้ผมแสดงอาบัติหน่อย** พระที่อยู่ใกล้ๆ กันวุ่นวายจนต้องหนี ปลงเท่าไร อาบตีก็นั่งไม่หมดเสียที จำเป็นจะต้องสึก นี่สงสัยสึกเสียแล้ว มันเกิดนิวรรณ์ ทำอะไรไม่ได้ มันเกินไป เดียวนี้สึกไปทำนาไปขายของแล้ว เลยหมดสงสัยไม่มีนิวรรณ์”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อเทศน์อบรมพระภิกษุสามเณรเรื่องความสงสัยว่า “ตะวันยังไม่ ๕ โมง แต่ในเวลาอันฝนฟ้าอากาศมันครึ้ม ไม่สามารถมองเห็นตะวันได้ ไม่มี

* พินทุ การเขียนรูปวงที่มุมผ้าตามวินัยบัญญัติ เพื่อทำให้ผ้าเสียดความสวยงาม และเพื่อเป็นเครื่องหมายของเจ้าของ

นาฬิกา เราก็เลยคิดประมาณเอาว่า มันจะบ่ายไปแล้วกระมัง มีความรู้สึกอย่างนี้จริงๆ ในจิตใจเราสงสัยอยู่ แต่ฉันอาหารเสีย พอฉันไปได้พักหนึ่ง แสงสว่างจากพระอาทิตย์ ก็เกิดขึ้นมา ได้ ๕ โมงกว่าเท่านั้น นี่เป็นอาทิตย์แล้ว เพราะว่าเธอเธอ ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่พิจารณา ให้ที่ถ้วนนี้เอง ไม่สังวรสำรวม

๑. ถ้าหากว่าสงสัยแล้วยังทำอยู่ อย่างนี้ท่านปรับอาบัติทุกกฏ เพราะว่าสงสัย

๒. สงสัยว่าบ่าย แต่ความจริงนั้นยังไม่บ่าย ถูกอยู่ แต่ก็ปรับอาบัติ เพราะไม่สังวร ระวัง ประมาท

๓. ถ้าหากว่าบ่ายไปแล้ว สงสัยว่าไม่บ่าย ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์

ที่ท่านปรับอาบัติทุกกฏนี้เพราะไม่สังวรสำรวม สงสัยอยู่ จะถูกก็ตามจะผิดก็ตาม ต้องอาบัติ ถ้าหากมันถูกปรับอาบัติหย่อนลงมา ถ้าหากมันผิดก็ปรับอย่างเต็มที่เลย”

อันใดที่สงสัยแล้วอย่าไปพูดมันเลย อย่าไปทำมันเลย ที่เราไม่รู้จะต้องถามครูบา- อาจารย์เสียก่อน เมื่อมันเกิดขึ้นกับเรา เราจะเห็นว่าจิตของเราอมรับหรือยัง ว่าทำผิด มันผิด ทำถูกมันถูก อย่างนี้เรายอมรับหรือเปล่า

“ถ้ายังไม่รู้แจ้งเมื่อใดแล้ว อย่าเพิ่งทำมัน อย่าเพิ่งพูดมัน ถ้าหากว่ายังไม่รู้จัก ลึกซึ้งซึ้งใจ ข้ออรธอันใด ก็ให้ศึกษาให้รู้ลึกซึ้งซึ้งใจด้วยความพยายาม จงรักภักดี ต่อพระวินัย ถึงไม่รู้ ท่านก็ให้ศึกษาข้อนั้นให้รู้ ถ้าไม่เอาใจใส่ก็เป็นอาบัติอีก”

“อาหารขบฉันที่เขาเอามาถวาย อะไรต่างๆ ที่สงสัย ไม่เอา แม้มันจะมีอะไรเลิศ ประเสริฐเท่าไรก็ไม่เอา ยกตัวอย่าง ถ้าเราอยู่ในป่า ไปบิณฑบาตเขาใส่ปลาล้างให้เป็นห่อ มีแต่ปลาล้างอย่างเดียวเท่านั้น มาเปิดดูเห็นเป็นปลาล้างไม่สุกดีเลยทิ้ง ฉันข้าวเปล่าๆ ดีกว่า มันไม่กล้าล่วง อย่างนี้จึงเรียกว่า **จิตมันเห็น** การรักษาพระวินัยก็ง่ายขึ้น”

“ผมงงเกือบจะสีกแล้วจริงๆ เพราะว่าเห็นความบกพร่องในการกระทำในการ ปฏิบัติ ในครูบาอาจารย์สารพัดอย่าง ร้อน นอนไม่ได้เลยบาปจริงๆ มันบาปโดยความ สงสัย สงสัยเท่าไรก็ยิ่งภาวนาไป ยิ่งทำความเพียรไป สงสัยที่ไหนก็ทำไปเรื่อยๆ ที่

นั่นปัญญามันเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นมาเรื่อยๆ แต่ก่อนอาบัติทุกกฏไม่รู้เรื่อง ไม่รับฟังอะไรทั้งสิ้น เมื่อมาเข้าใจธรรมะจริงๆ ถึงข้อปฏิบัตินี้แล้ว อาบัติทุกกฏก็กลายเป็นปาราชิกเลย”

หลวงพ่อสอนพระวินัย

ในช่วงเข้าพรรษา ที่วัดหนองป่าพงมีการอบรมพระวินัยในตอนเย็นหลังทำวัตรเสร็จตลอดทั้งพรรษา ตำราที่หลวงพ่อใช้เป็นหลักคือ **หนังสือบุพพสิกขาวัฏธนา** แต่งโดย **พระอมราภิกขิต** (อมโร เกิด) วัดบรมนิวาส พ.ศ. ๒๔๐๓ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเป็นหนังสือที่มีความละเอียดในลักษณะต่างๆ อย่างมาก มีทั้งลักษณะที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ และนอกปาฏิโมกข์ ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ อธิบายอย่างพิสดาร เรียกกันสั้นๆ ติดปากว่า **หนังสือบุพพสิกขา** อันเป็นหนังสือที่หลวงพ่อได้ใช้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องพระวินัยมาตั้งแต่ท่านเป็นพระบวชใหม่ เมื่อมาเป็นครูบาอาจารย์ ท่านก็ยังถือเอาหนังสือบุพพสิกขานี้ เป็นบรรทัดฐานของพระวินัยประจำวัดหนองป่าพง

ตลอดระยะเวลาหลายปี ท่านเป็นคนอ่านและอธิบายสำนวนเพิ่มเติมด้วยตัวท่านเอง ต่อมาก็ได้มอบหมายให้พระรูปอื่นทำหน้าที่นี้แทนบ้าง ท่านเล่าให้ฟังว่า

“การที่มาอบรมพระเถระนี้ ผมก็ยังเอาบุพพสิกขานี้เป็นหลักฐาน ได้อ่านบุพพสิกขาเวลาศึกษาพระวินัยให้พระฟังอยู่หลายปี อยู่วัดป่าพงนี้ ผมทั้งนั้นละที่อ่านให้ฟังสมัยนั้นขึ้นธรรมาสันเทศน์อย่างน้อยก็ต้อง ๕ หุ่่มหรือ ๖ หุ่่ม บางทีก็ตีหนึ่งตีสองนะสนใจแล้วก็ฝึกฟัง แล้วก็ไปดูไปพิจารณา ถ้าเรามาฟังเฉยๆ นี้ ผมว่าไม่เข้าใจแยกคายออกจากการฟังแล้ว เราต้องไปดู ไปวินิจฉัย มันก็จะเข้าใจ”

หลวงพ่อได้ให้คำแนะนำในการศึกษาพระวินัยเพิ่มเติมว่า

“ถ้าจะให้มันดีจริงๆ นะ ถ้าเรามีหนังสืออีกเล่มหนึ่ง เราจะศึกษาพระวินัยของเราต้องไปดูในกฎของเรา เวลาว่างๆ ดูไปพิจารณาไปเรื่อยๆ แล้วก็เข้ามาฟังธรรม แล้วพิจารณานานๆ เมื่อมันไม่เข้าใจก็มาเรียนถามท่าน ท่านก็ช่วยแนะนำ แต่มันเป็นของ

ละเอียดมากเกินไปอันนี้แหละ เราจะตามมันไม่ทัน สิ่งที่มีมันละเอียดๆ นี่ มันละเอียด เช่นนั้นแหละ เราชักษามันไม่ทันเลย ต้องอาศัยกาลอาศัยเวลานานๆ อาศัยศึกกับครูบาอาจารย์เรื่อยๆ ไป และกระทำไปเรื่อยๆ”

ทดสอบ

ลักษณะต่างๆ ในพระวินัยมีความละเอียดลึกซึ้งมาก บางทีหลวงพ่อก็ใช้เป็นอุบายทดสอบสติของลูกศิษย์ว่า มีความแคล่วคล่องตื่นตัวอยู่เพียงใด เช่น ในกรณีที่พระผู้ใหญ่ไม่สวมรองเท้าหรือไม่มีสิ่งปกคลุมศีรษะ พระผู้น้อยก็ต้องถอดรองเท้าออก หรือลดร่มลง บางครั้งท่านเดินไปกลางแดด โดยเอาผ้าสรงน้ำวางไว้บนศีรษะ ครั้นเมื่อเอาออกแล้วจะย้อนกลับมาดู ถ้าลูกศิษย์รูปไหนไหวตัวช้าไม่รู้จักสังเกต จะต้องถูกท่านดู

ครั้งหนึ่งขณะพาพระไปจุดดงค์ในเวลากลางคืนหลังจากเทศน์เสร็จ มีโยมพุดขึ้นมาว่า “ไก่อ่อนคุณี่พรุ่งนี้จะเชือดทำอาหารถวาย ท่านเทศน์ถูกใจเหลือเกิน พรุ่งนี้ท่านจะลาไปเสียแล้ว” พอรุ่งขึ้นในมือจิ้งหรีดก็มีทั้งลาบไก่ ต้มไก่ ไก่ย่าง พระที่ติดตามไปด้วยไม่ได้นึกเฉลียวใจคำพุดของโยมเมื่อคืนก่อนว่าสัตว์ที่เขาเฉพาะเจาะจงเข้ามาทำอาหารถวาย พระรับไม่ได้ จึงฉันทันใหญ่ แต่หลวงพ่อก็ไม่ตะละเลย เพียงแต่ถามว่า

“อร่อยไหมไก่อ่อน” แล้วก็จ้องหน้า

“เออ ช่างไม่คิดอ่าน ไม่รู้ลึกรู้สมอะไรเลย แต่ไม่เป็นไรหรอก เพราะท่านไม่รู้ ผมนะพอเห็นไก่อเสียวาบเลย”

วินัยทางปฏิบัติ

แม้ในสิกขาบท ๒๒๗ ข้อนั้น จุดประสงค์และวิธีการนำไปใช้ในทางปฏิบัติก็ไม่ชัดเจนเสมอไปที่เดียว เพราะสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในประเทศอินเดีย ซึ่งมีผลต่อการบัญญัติสิกขาบทบางข้อ ก็ไม่เหมือนกับสังคมในยุคสมัยนี้ เช่น นุ่น ที่พระพุทธองค์ทรงห้ามภิกษุใช้ เพราะเป็นของฟุ่มเฟือยในสมัยนั้น กลับเป็นของหาง่าย

ในสมัยนี้ หนึ่ง ลิกขาบทบางข้อไม่ได้บรรยายละเอียดในทางปฏิบัติ หรือกล่าวถึงไม่ครบถ้วนกระบวนความ เพราะฉะนั้น การรักษาพระวินัยไม่ใช้การกำกับชีวิตด้วยกฎข้อบังคับเหมือนสมัยโบราณอย่างม गया แต่อาศัยการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้า และการพิจารณาเงื่อนไข ที่กำหนดความหนักเบาของอาบัติอย่างละเอียด และใช้สติสัมปชัญญะมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุที่ลิกขาบทต่างๆ มีความลึกซึ้งมาก เช่นนี้ และการปฏิบัติในวัดวาอารามต่างๆ ในเมืองไทย มักไม่ค่อยตรงกันในรายละเอียดปลีกย่อย จะยกตัวอย่างให้เห็นข้อวัตรมาตรฐานที่หลวงพ่อบัญญัติตามพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดดังนี้

อทินนาทาน

ในลิกขาบทปาราชิกข้ออทินนาทานที่บัญญัติไว้ว่า “ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของเขา ไม่ได้ให้ ได้ราคา ๕ มาสก ต้องปาราชิก” อันว่า ๕ มาสก นั้น เป็นหน่วยของเงินในสมัยโบราณ ซึ่งในปัจจุบันนี้ยังไม่มีข้อยุติว่ามีราคาเท่าไร สำนักวัดหนองป่าพงจึงได้ถือเอาราคาทรัพย์เพียงหนึ่งบาท เป็นวัตถุแห่งอทินนาทานปาราชิก ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นพระทันที ฉะนั้น พระต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง เมื่อต้องการสิ่งใด แม้ในสิ่งเล็กน้อย ก็ต้องขอสงฆ์ก่อน หลวงพ่อเคยอบรมไว้ว่า

“อย่างยาสีฟันนะ ไปหยิบมาสักกล่องหนึ่ง กลัวคนจะเห็น นี่มันเป็นอาการของอาบัติปาราชิก ของในศาลาหรือที่ไหนก็แล้วแต่ ต้องบอกครูอาจารย์ให้ทราบก่อน ง่ายๆ อาบัติปาราชิก ไม่ยาก เป็นอาการของขโมย มีจิตมัวหมองเป็นขโมย แล้วหยิบของสิ่งนั้นขึ้นมา”

การประเคน

บางลิกขาบทที่ไม่มีรายละเอียดที่บ่งไว้ชัดเจนสำหรับใช้ในทางปฏิบัติ ในกรณีเช่นนี้ หลวงพ่อมักจะตั้งข้อวัตรให้รัดกุมเคร่งครัดยิ่งขึ้นเพื่อช่วยในการฝึกสติ เพิ่มความระมัดระวังยิ่งขึ้น เช่น ในพระวินัยไม่ได้วางหลักไว้โดยตรงว่า ในกรณีที่อาหารยังไม่ได้

ประเคน แต่พระไปจับต้องเข้า จะเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างไร หลวงพ่อจึงตั้งข้อวัตร ขึ้นมาว่า ถ้าพระรูปใดจับต้องแล้ว แต่ของนั้นไม่เคลื่อนไหว พระรูปนั้นห้ามฉัน แต่ถ้า เคลื่อนออกจากฐานแล้ว พระทุกรูปในวัดจะฉันไม่ได้เด็ดขาด

ในสมัยก่อนที่อาหารการขบฉันยังขาดแคลน วันหนึ่งมีโยมจากอุบลฯ อุตส่าห์มา จากเมือง เอาแกงหม้อใหญ่มาทำบุญ พระรูปหนึ่งเพลอไปยกขึ้นมาตักแจก ทั้งๆ ที่หม้อ ยังไม่ได้รับการประเคน หลวงพ่อเห็นแล้วก็สั่งให้ส่งหม้อใหญ่นั้นไปให้สามเณรที่นั่ง ท้ายแถวฉัน เป็นบทเรียนที่เจ็บปวดพอสมควรสำหรับพระสงฆ์ ข้อวัตรเช่นว่านี้ ทำให้ พระระมัดระวังตัวมากขึ้นเมื่ออยู่ใกล้อาหาร

สตรี

เรื่องผู้หญิง หลวงพ่อเข้มงวดเอากับลูกศิษย์ของท่านมาก เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า กามราคะ เป็นมารตัวสำคัญที่ทำให้พระต้องลาสิกขา เป็นอุปสรรคอันยิ่งใหญ่ต่อการ ประพฤติปฏิบัติ ในพระวินัยบัญญัติก็มีหลายสิกขาบทที่วางหลักไว้อย่างเข้มงวดเพื่อ กำกับการติดต่อกับมาตุคาม ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นก่อนที่จะสายเกินแก้ เช่น ห้ามภิกษุไปไหนมาไหนสองต่อสองกับมาตุคาม ห้ามพูดคุย สำเร็จการนอนการนั่ง ในที่ลับหลับตาสองต่อสองกับมาตุคาม จนกระทั่งห้ามมีการถูกต้องสัมผัสเนื้อตัวซึ่งกัน และกัน

ที่วัดหนองป่าพง แม้ว่าจะมีแม่ชีอยู่เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่แม่ชีกับพระเหมือน อยู่กันคนละโลก โดยมีข้อวัตรที่ห้ามพระและแม่ชีมีการติดต่อกัน ถ้ามีเหตุจำเป็น ก็ต้องผ่านเจ้าอาวาส หลวงพ่อถือว่า พระกับชีปฏิบัติกันแบบนี้ ไม่ใช่เพราะรังเกียจกัน แต่เป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน หลวงพ่อเองก็ระวังตัวมาก ใต้ถุนกุฏิท่านซึ่งใช้เป็น ที่รับแขกก็โล่ง และถ้ามีแขกผู้หญิงมา ต้องมีพระหรือเณรหรือโยมผู้ชายเป็นพยานรู้เห็น สิ่งที่หลวงพ่อสันทนกับผู้หญิงอยู่ด้วยเสมอ ฉะนั้น ไม่เคยมีใครใส่ร้ายท่านในเรื่อง ผู้หญิงเลย และหลวงพ่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สานุศิษย์อยู่ตลอดเวลา หลวงพ่อเคยเตือน พระภิกษุสามเณรอยู่เสมอว่า

“ระวังเถอะผู้หญิง อย่าไปใกล้มัน ไม่ใช่ใกล้ไม่ใช่ไกล แค่อายตาไปผ่านพริบ...
เท่านั้นแหละ มันเป็นพิษเลย” ท่านจึงให้ระวัง และเล่าเรื่องที่พระอานนท์เคยกราบทูล
ถามพระพุทธองค์ว่า

“จะให้ข้าพระองค์ประพฤติกับมาตุคามอย่างไรดี”

“อานนท์ อย่าเห็นเลียดีกว่า”

พระอานนท์ก็คิดไป เอ มันมีตาจะไม่ให้เห็นคน จะทำอย่างไรหนอ

“ถ้าเหตุมันจะต้องได้เห็น จะให้ข้าพระองค์ปฏิบัติอย่างไร พระเจ้าข้า”

“อย่าพูดดีกว่า อานนท์”

อ้าว พระอานนท์ก็คิดต่อไปว่า

“ถ้าเหตุจะต้องให้พูดมีอยู่ จะให้ข้าพระองค์ปฏิบัติอย่างไรพระเจ้าข้า เช่นว่าเรา
เดินทางไปไม่รู้จักทาง เราหลงทางนะ เห็นผู้หญิงเดินผ่านมา เราก็จำเป็นต้องถาม”

“ถ้าเหตุจะให้ถามมีอยู่ ก็ให้มีสติ”

“เห็นไหม ครั้งแรกท่านว่าไม่เห็นมันเลียดีกว่าผู้หญิงนี้ ตัดเบื้องต้นแรก ไม่ให้เห็นดีก็ว่า
เหตุจะต้องเห็นมีอยู่ ก็ไม่ต้องพูด เหตุจะต้องพูดมีอยู่จะทำยังไง ต้องมีสติให้มาก นี่คือ
การปฏิบัติต่อสตรีเพศ สายตามันประสบกันเท่านั้นแหละ ใจมันจะขาดอยู่ตั้งเดือน
สองเดือน บางทีจนตายแหละ แม้แต่ที่นั่น มันลุกไปใหม่ๆ ตรงนั้นยังนึกอยากจะไป
คลำเลย นั่นแหละต้นทาละนั่น ไปแล้วก็ยังเห็นหน้ากันอยู่ มันเป็นนิมิตอย่างนั้น เราจะไป
นั่งคุยกันสองต่อสอง หนูเป็นอย่างนั้น หนูเป็นอย่างนี้ มันก็หนูๆ อยู่นั่นแหละ ๓ ปี มันก็ยัง
หนูๆ อยู่ในหู ในใจนั่นแหละ เสียหายมาก อย่าไปคลุกคลีมันเลย อันตรายของเราอันนี้”

ปวารณา

ปวารณา คือ การที่ทายกทายิกาผู้มีศรัทธาได้เชื่อเชิญให้ภิกษุขอได้ซึ่งปัจจัยสี่
อันควรแก่สมณบริโศก โดยอาจจำกัดในเรื่องกาล โอกาส และสิ่งของก็ได้ ถ้าพระภิกษุ
ได้ขอสิ่งใดมาจากคนที่มิใช่ญาติ หรือผู้ที่มิได้ปวารณาเอาไว้ก่อน ต้องนำของที่ได้นั้น
มาสละเสียแก่สงฆ์ หลวงพ่อเข้มงวดมากในเรื่องการขอของจากญาติโยม ทั้งยังห้าม

การบอกบุญเรื่อยไปในทุกรูปแบบอีกด้วยเพราะท่านถือว่า การขอของหรือเรียไรร้อย่าง
พรั่าเพื่อเป็นการรบกวนญาติโยม และเป็นเหตุให้เขาอาจเสื่อมศรัทธา หลวงพ่อเอง
แม้จะมีญาติพี่น้องอยู่ใกล้ๆ วัตถุประสงค์ตาม ท่านก็ไม่ยอมออกปากขออะไรทั้งสิ้น แม้จะมี
ญาติโยมได้พิจารณาเอาไว้ คือเปิดโอกาสให้ขอได้ซึ่งปัจจัย ๔ เครื่องสมณบริโภค
หลวงพ่อก็มักพูดเตือนอยู่เสมอว่า

“ทำอย่างนั้นไม่ได้นะ ถึงเขาจะพิจารณาแล้วแต่ก็ต้องคิดเห็นใจเขาบ้าง เขามี
ครอบครัวต้องรับผิดชอบ การทำมาหากินก็ลำบาก พวกท่านไม่เคยบริหาร ท่านรู้ไหม
บางครั้งบางคราวเงินสักสตางค์ก็ไม่มีในครอบครัวนั้น แม้เขาจะพิจารณาก็จริง แต่ก็
ต้องดูเหตุ ดูกาลเทศะ ไม่ใช่เห็นเขาพิจารณาแล้วนึกอยากได้อะไรก็ไปขอเอา เรื่องที่
ไม่จำเป็นก็เกิดจำเป็นขึ้นมา ไม่รู้จักเกรงใจ เป็นการทำตามกิเลสตัณหา เป็นความ
ย่อหย่อน เป็นความวิบัติ”

“อยู่ที่ไหนให้มันเป็นวัวป่า อย่าให้เป็นวัวบ้าน วัวป่ามันอิสระไม่มีใครผูกจูง
จูงจผูก แต่วัวบ้านมันถูกผูกไว้กับหลัก ไปอยู่ที่ไหนก็อย่าให้โยมอุปถัมภ์อุปฐาก
จนกระทั่งว่ามันติดไป ไม่ใช่ให้เขามาผูกมามัดเหมือนวัวบ้าน อยู่ให้เป็นอิสระเหมือน
วัวป่า จะอยู่ก็ได้จะไปก็ได้”

ทางฝ่ายญาติโยม หลวงพ่อก็เคยเทศนาอบรมชี้แจงว่า

“เรื่องพิจารณา อาตมาจะขอพูดเพิ่มให้เข้าใจ เราจะพิจารณาโดยปากเปล่าก็ได้
เช่น พระพุทธเจ้าสอนว่า ข้าพเจ้าขอพิจารณาปัจจัยสี่แก่พระคุณเจ้าตลอดชีวิตก็ได้
เดือนหนึ่งก็ได้ ๕ เดือนก็ได้ ๗ วันก็ได้ พิจารณาของที่สำคัญอย่างค่ารถ ค่าเรือ ไม่ใช่
ให้รำให้รวย ให้ขอได้ในปัจจัยสี่ ทยูกยาอะไรต่างๆ เหล่านี้เพื่อบำบัดโรค ทั้งครอบครัว
ของกระผมนี้ขอพิจารณาไว้ตลอดชีวิต แต่ต้องพิจารณากับพระที่สมควร อย่าไปพิจารณา
กับพระที่ไม่รู้เรื่อง เดียวจะมาขอเอาให้หมดตัว อะไรที่สมควรแก่สมณะแล้วให้ขอได้
ทุกเวลา กระผมไม่อยู่ก็ให้ขอได้ที่แม่บ้านของผมหรือลูกผมก็ได้ การพิจารณาเอาไว้
อย่างนี้มันเป็นบุญอันเลิศ เป็นบุญอันประเสริฐเลยทีเดียว แม้ว่าเรานั่งอยู่เฉยๆ ก็เรียกว่า

ได้บุญอยู่เรื่อยๆ ดีมาก อันนี้ดีมาก ถ้าจะถวายใบปวารณา ก็ให้เขียนใบปวารณามีใจความว่า ข้าพเจ้ามีศรัทธาถวายปัจจัยเป็นมูลค่า ๕๐ บาท หรือเท่าไรก็ตาม เมื่อพระคุณเจ้าต้องการปัจจัยอันควร จงเรียกเอาจากไวยาวัจกรเทอญ แล้วถวายใบปวารณาให้พระ ตัวปัจจัยก็มอบให้ไวยาวัจกรไปอย่างนี้ก็ได้ หรือท่านไปองค์เดียว รับเงินไม่ได้ โยมก็เก็บเอาไว้เองก็ได้ เมื่อท่านต้องการก็ให้เขียนหนังสือมา หรือส่งใครมารับก็ได้ แต่มั่นยากหน่อย ถ้าหากเอาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจริงๆ ก็ดีอย่างนี้ เพราะว่าต้องรักษาพระวินัยให้ยืนนานถาวร”

เงินและทอง

เป็นที่ทราบกันดีว่า พระสายปฏิบัติวัดหนองป่าพง มีความเคร่งครัดในสิกขาบทที่เกี่ยวกับเงินทองเป็นอย่างมาก จะไม่มีพระรูปใดที่จับเงินหรือมีปัจจัยเงินทองเป็นส่วนตัวฝากไว้ในธนาคาร ไม่ถือกรรมสิทธิ์ในเงินและทองด้วยวิธีใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งตามพระวินัยบัญญัติได้มีสิกขาบทว่า

“ภิกษุรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ต้องนิสัสัคคิยาปาจิตตีย์” และ

“ภิกษุทำการซื้อขายด้วยรูปียะ คือของที่เขาใช้เป็นทองและเงิน ต้องนิสัสัคคิยา-ปาจิตตีย์”

เงินทองหรือของที่ได้มาต้องนำมาเสียสละแก่สงฆ์จึงจะแสดงอาบัติตก การปฏิบัติอย่างจริงจังต่อสิกขาบทนี้มีอานิสงส์มาก เงินคืออำนาจ การงดเว้นจากการใช้เงินและทองคือการสละสิทธิ์ในการบังคับสิ่งนอกตัวให้เป็นไปตามใจ เป็นการทรมานกิเลสที่ดีเยี่ยม สิกขาบทนี้เป็นข้อสำคัญที่ทำให้วิถีชีวิตของนักบวชต่างจากของฆราวาส จึงเป็นสิ่งส่งเสริมสร้างสมณสัญญาในจิตสำนึกของพระ อนึ่ง ในเมื่อคนในโลกส่วนใหญ่หมกมุ่นแต่ในเรื่องเงินและทอง พระสามารถเป็นตัวอย่างพิสูจน์ให้สังคมเห็นว่า ความสุขที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่วัตถุ ในแง่ของหมู่สงฆ์ สิกขาบทนี้ช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่เพื่อน

สหธรรมิก บรรยายภาคของสำนักปฏิบัติก็เป็นไปอย่างราบรื่น ไม่มีการอิจจาธิษฐานหรือ
แก่งแย่งกันเกี่ยวกับเอกภพ หลวงพ่อเคยปรารภเรื่องการเก็บสะสมปัจจัยส่วนตัว
ซึ่งเป็นการสรุปในเรื่องนี้ที่ดี

“ถ้าผมสิ้นไป พวกท่านทั้งหลายคงเห็นปัจจัยเงินทองอยู่ในกุฏิผม โอ๊ย เสียหายหมด
เสียหายมาก เสียศักดิ์ศรีของพระปฏิบัติมากที่สุด”

การออกปากขอลสิ่งของ หรือเรียไรเงินทองจากญาติโยมทุกรูปแบบ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง
ที่หลวงพ่อเข้มงวดมาก แม้แต่การตั้งตู้บริจาคในวัดก็ไม่มี เมื่อญาติโยมนำเงินมาถวาย
ท่านก็ไม่เคยแสดงความยินดี หรือตระหนี่หวงแหน เพราะท่านถือว่าเงินทองไม่ใช่เรื่อง
ของพระ เป็นเรื่องศรัทธาญาติโยม แม่ชีบุญญ์ได้เล่าขยายความให้ฟังว่า

“เมื่อญาติโยมมาถวายปัจจัย ท่านจะมีไวยาวัจกรเป็นผู้เก็บเอาไว้ โดยที่ท่านจะ
ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ ถ้าเขาจะโกงกินก็กินกันจนอาเจียนนั่นแหละ บางครั้งไวยาวัจกร
ไม่อยู่ ท่านก็ให้เขาเอาปัจจัยใส่ไว้ในสมุด แล้วท่านก็ไปทำธุระของท่าน ไม่ได้มาใส่ใจ
กับเรื่องปัจจัยนั้น กลับมาอีกครั้งปัจจัยหายไป เหลือแต่สมุดเปล่าๆ ก็มี ท่านก็จะไม่
ไปโจทก์ขานซักไซ้ไล่เลียงเอากับผู้อื่นว่า ใครมาที่นี้บ้าง เห็นพระเห็นโยมมาที่นี้ไหม
ท่านจะว่า เขาไม่มีเขาถึงมาเอา”

ก่อนที่หลวงพ่อกจะออกปฏิบัติ ท่านก็ยังจับเงินอยู่ ท่านเล่าให้ฟังถึงคราวที่ตัดสินใจ
เลิกใช้เงินอย่างเด็ดขาดว่า

“เรื่องพระวินัยนี้ ถ้าหากว่ามันไม่เห็นในใจของตน มันก็ยาก ในเวลาก่อนมาอยู่
วัดป่าพงหลายสิบปี ผมก็ตั้งใจจะทิ้งเงิน ตลอดทั้งพรรษา ๒ เดือนกว่า ยังตัดสินใจ
ไม่ได้ จวนจะออกพรรษาแล้ว จับเงินในกระเป๋ามีอยู่หลายร้อยเหมือนกัน ตกลงใจว่า
วันนี้จะต้องเลิก เมื่อมันทะลุปีบตกลงว่ามันจะเลิกเท่านั้น เลยสบาย ตอนเช้าถือ
กระเป๋าสตางค์มาพบเพื่อนองค์หนึ่ง เป็นมหาเปรียญ ท่านกำลังล้างหน้าอยู่ ผมโยน
กระเป๋าสตางค์ให้แล้วว่า นิมนต์เถิดท่านมหา เอาไปเถิด เอาไปเรียนหนังสือ ไม่ต้อง
ห่วงผมหรอก ผมเลิกแล้ว ตกลงกันแล้วเมื่อคืนนี้ ตกลงกันแล้ว ช่วยเป็นพยานให้

ผมด้วย ถ้าผมยังมีชีวิตอยู่ ผมจะไม่แตะต้องเงินทองเป็นอันขาด ตั้งแต่วันนั้นมา ผมยังไม่เคยทำอะไรเลย ไม่เคยซื้อ ไม่เคยแลก ไม่เคยเปลี่ยน มีแต่ปฏิบัติทั้งนั้นแหละ อะไรต่างๆ ก็สำรวจอยู่”

หลวงพ่อกเคยพูดถึงการใช้เงินครั้งหนึ่งว่า

“เอาเงินค่ารถหมกไว้ซ่อนไว้ไม่ให้ใครรู้ แต่ตัวเราก็รู้ พระอื่นไม่รู้แต่พระเรานี้ก็รู้ เพราะเราก็เป็นพระเหมือนกัน ร้อนระอุอยู่อย่างนั้น อย่างวัดป่าพงเราไปไหนก็ไม่มีค่ารถ แต่เขาก็ให้ไป มันดีกว่าเราต้องมาหอบสตางค์เสียอีก”

“ความจริงไม่มีเงินไม่ใช่ว่าจะไปไหนไม่ได้ ยิ่งไปได้ดีกว่าเก่า ค่ารถไม่มีก็เดินเอา ทำจริงๆ เสีย เดี่ยวเขาก็นิมนต์ขึ้นรถเอง”

หลวงพ่อบทบายว่า ถ้าเรารักษาสิกขาบข้อนี้ ก็เป็นการสร้างบารมี ญาติโยมเห็นแล้วก็เลื่อมใส มีจิตศรัทธาที่จะช่วยเหลือ สำคัญที่เราไม่ขอ พร้อมทั้งจะอดอยู่เสมอ เป็นสิกขาบทที่ช่วยสร้างความมักน้อยสันโดษเป็นหลักชีวิต

เคยมีพระรูปหนึ่งมาต่อรองกับท่านในเรื่องการถือปัจจัยเงินทองว่าจะใช้แบบไม่ยึดมั่นถือมั่น หลวงพ่อได้ให้คำตอบเรียบๆ ว่า

“ถ้าท่านกินเกลือหมดกะทอไม่เค็ม ท่านก็อาจทำได้”

๒. ข้อวัตรปฏิบัติ

นอกเหนือจากสิกขาบท ๒๒๗ ข้อในพระปาฏิโมกข์แล้ว ข้อวัตรปฏิบัติทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ก็มีอยู่ ๓ หมวดรวมเรียกว่า *อมิสมาจาริกสิกขา* ซึ่งประกอบด้วยทั้งข้อห้ามและข้ออนุญาต เป็นบทกำกับวิถีชีวิตของพระทุกแห่งทุกมุม ตั้งแต่เรื่องการรักษาความสะอาดของร่างกาย การแสดงความเคารพเคารพวระต่อกัน ตลอดจนการบริโภคใช้สอยเครื่องบริวาร ศิลปะประเภทนี้หลวงพ่อดิถีพิถันมากโดยเฉพาะ *กิจวัตร ๑๔* เป็นเรื่องที่ทำนเน้นเป็นพิเศษในการอบรมพระภิกษุสามเณร ข้อวัตรปฏิบัติทั้งสามหมวดนี้ได้แก่

- **วิธีวัตร** ว่าด้วยแบบอย่างต่างๆ ที่สมควรปฏิบัติ
- **จริยาวัตร** ว่าด้วยมารยาทที่สมควรประพฤติ
- **กิจวัตร** ว่าด้วยกิจที่สมควรกระทำ

ข้อวัตรทั้ง ๓ ประเภทนี้ ล้วนแต่เป็นอุบายส่งเสริมการเจริญสติปัญญา และช่วยให้พระภิกษุมีความละเอียดรอบคอบ และเอาใจใส่ในหน้าที่ของตน พร้อมกับสร้างเสริมความสามัคคีและความดีงามของหมู่สงฆ์

การใช้สอยบริวาร

บริวาร – เครื่องประดับของบัณฑิต

ผ้าไตรจีวรและบาตร เป็นบริวารหลักของพระภิกษุ เป็นเอกลักษณ์ของนักบวชในพระพุทธศาสนา พระท่านที่เหน็ดต้องไม่ขาดจากสิ่งเหล่านี้ ฉะนั้น ข้อวัตรที่เกี่ยวข้องกับผ้าไตรและบาตรจึงมีมาก จุดประสงค์ก็เพื่อให้พระใช้สอยด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อและไม่ประมาทประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เพื่อให้การใช้สอยบริวารนั้นกลายเป็นส่วนประกอบในการฝึกสติ รายละเอียดของข้อวัตรที่กำกับการใช้สอยจีวรและบาตร มีตัวอย่างดังนี้

จีวร

หลวงพ่อสอนลูกศิษย์ลูกหาให้รู้จักตัดเย็บย้อมผ้าด้วยตนเองตามพระวินัยบัญญัติ ที่มีมาแต่โบราณ ท่านไม่ต้องการให้พระใช้ไตรจีวรสำเร็จรูปที่มีขายตามท้องตลาด เพราะเห็นเป็นการทำลายข้อวัตร และส่งเสริมความประมาทมักง่าย ไม่ช่วยให้เกิดสมณสัญญา หรือซาบซึ้งในความศักดิ์สิทธิ์ของผ้ากาสาพัสตร์

การตัดผ้า ก็ตรงตามตำราคือแบบคันทนาของชาวมคธ เป็นกระทรงมีเส้นคันทนาในระหว่างดุกคันทนาขวางเรียกว่า *ชั้นท์* ผ้ายสบงนิยมใช้ ๕ ชั้นท์ ถ้าเป็นจีวรหรือสังฆาฏินิยมใช้ ๗ หรือ ๙ ชั้นท์ แล้วแต่ขนาดของผ้า เมื่อวัดผ้าได้ขนาดแล้วก็นำมาเย็บลั้มตะเข็บ ถ้าเป็นผ้าสังฆาฏิจะใช้ผ้า ๒ ผืนประกบโดยซ้อนตะเข็บไว้ใน เสร็จเรียบร้อยแล้วก็นำไปย้อมด้วยน้ำแก่นขนุนที่เคี่ยวเข้มข้น จากนั้นก็นำผ้าผืนใหม่ที่ตนทำเสร็จนั้นมาให้ครูบาอาจารย์พิจารณา เมื่อท่านเห็นว่าใช้ได้แล้วจึงขอจากสงฆ์เพื่อนำไป *พินทุ อธิษฐาน* ใช้ต่อไป โดยต้องถอนอธิษฐานสละผ้าผืนเก่าด้วย เพราะใช้ไตรจีวรได้เพียงสำหรับเดียว

การรักษาผ้าจีวรที่ย้อมด้วยแก่นขนุนนี้ ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมาก ต้องซักด้วยน้ำแก่นขนุนต้มเดือดเท่านั้น ถ้าใช้ผงซักฟอก สีจะหลุดออกหมดและจะมีกลิ่นเหม็นด้วย เวลาตากแดดต้องพลิกกลับไปมาเป็นระยะ มิฉะนั้นจะปรากฏรอยเส้นเชือกที่ผ้า เมื่อผ้าแห้งพอหมาดๆ ก็นำเข้าตากในที่ร่มต่อ ไม่ทิ้งผ้าไว้กลางแจ้ง ตามพระวินัยนั้นบัญญัติว่า ตั้งแต่ก่อนอรุณสว่าง ต้องนำผ้าไตรจีวรติดตัวไว้ให้ครบสำหรับอยู่เสมอ แม้ที่กำลังทำกิจอะไรอยู่ก็ตาม เช่น ถ้าต้องปิดกวาดเขตอุเสนาสนะ ท่านมักพาผ้าไตรจีวรไว้บนบ่า แล้วเอาเชือกมัดไว้กับอก การปล่อยปละละเลยวางผ้าทิ้งไว้ห่างจากตัวเป็นอาบัติ *นิสัคคิยาปาจิตตีย์*

ข้อวัตรข้อหนึ่งที่พระส่วนมากปฏิบัติด้วยความจำใจมากกว่าความพอใจ โดยเฉพาะในหน้าแล้งก็คือ ข้อที่เกี่ยวกับการครองผ้าออกบิณฑบาต ซึ่งกำกับว่าพระต้องห่มจีวรซ้อนด้วยสังฆาฏี (เว้นแต่มีเหตุจำเป็น เช่น ฝนตก) ขากลับจากหมู่บ้าน บาตรก็หนักด้วยข้าวเหนียว แสงแดดก็เริ่มร้อน กว่าจะกลับถึงวัด ผ้าไตรก็โชกด้วยเหงื่อ เป็นการฝึกความอดทนที่ทรหดพอสมควร

หลวงพ่อกเคยเตือนไม่ให้ละเลยกิจวัตรข้อนี้ว่า

“ไปบิณฑบาตนะ ให้ห่มผ้าซ้อนสังฆาฏิอย่าห่มแต่จีวรผืนเดียว เว้นแต่จำเป็น อันนี้เป็นกิจวัตรของเรา อย่าไปคิดว่ามันน้อยๆ เห็นมะม่วงไหม ลูกมันน้อยๆ แต่ต่อไปมันจะเป็นหน่วยใหญ่ กว่าจะใหญ่มันก็มาแต่เรื่อยๆ เมื่อมันติดนิสัยแล้วเสียหาย”

การรักษาผ้าต้องละเอียดและรอบคอบ เช่น ผ้าเป็นรู แม้ขนาดเพียงเมล็ดข้าวสารลอดได้ ก็ต้องรีบปะทันที ปล่อยให้ค้างคินต้องอาบัติ

ผ้าไตรจีวรแต่ละผืนแต่ละลำรับต้องใช้งานกว่าคร่ำคร่า ปะแล้วปะอีก จึงจะได้รับอนุญาตให้ตัดใหม่ได้ หลวงพ่อพยายามอนุรักษ์แบบอย่างการทำผ้าไตรจีวรที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาลไว้ ช่วยให้มีพระเถรเกิดความภาคภูมิใจในฝีมือของตนเอง ทำให้ใช้สอยห่มคลุมด้วยความทะนุถนอมสมกับศรัทธาของทายกทายิกาที่น้อมนำผ้ามาถวาย

สำหรับ *ผ้านิสิต* นะ คือผ้าปูนั่ง หลวงพ่อก็ให้พระเถรถือการใช้ผ้านิสิตห่มปูรองพื้นนั่งเป็นประจำในการทำวัตรสวดมนต์ จันอาหาร ขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์ หรือมีกิจนิมนต์ไปฉันหรือไปสวดมนต์นอกวัดก็ตาม เพื่อเป็นการรักษาจีวรมิให้เปราะเปื้อนหรือครูดสีกับพื้น อันจะทำให้อายุการใช้งานสั้นลง

บาตร

พระวินัยท่านได้วางสิกขาบทเกี่ยวกับการรักษาบาตรไว้อย่างกวัดข้น เพราะในสมัยพุทธกาล บาตรทำด้วยดินเผา ถ้าประมาทเลินเล่อในการรักษาซ่อมแซมได้ง่าย แต่ทุกวันนี้วัตถุเจริญมากขึ้น จึงได้เปลี่ยนมาใช้บาตรสแตนเลส แต่ก็ยังคงรักษาธรรมเนียมการระวังรักษาบาตรอยู่เช่นเดิม เพื่อประโยชน์ในการเจริญสติ

หลวงพ่อสอนพระภิกษุสามเณรให้ถือบาตรเป็นเสมือนเคียรของพระพุทธรเจ้า ก่อนจะวางหรือเก็บบาตรลงที่ใด ก็ให้พิจารณาอย่างรอบคอบเสียก่อน ไม่วางในที่ๆ จะเป็นอันตรายแก่บาตร เช่น บนพื้นแข็ง หรือที่ที่บาตรจะตกลงมาได้ง่าย สมัยก่อน

บาตรที่ใช้ทำด้วยเหล็กที่ปัดด้วยไฟ หลวงพ่อจึงไม่ให้ล้างบาตรด้วยผงซักฟอก เพราะจะทำให้เกิดสนิม ต้องใช้ใบไม้ เช่น ใบตระไคร้ หรือใบเตย เป็นต้น มาขัดถูแทน เมื่อล้างเสร็จแล้ว ก็เช็ดให้แห้งแล้วนำออกผึ่งแดดสักครู่ จึงใส่ถลกก่อนนำไปเก็บ เวลาเก็บต้องผูกฝาไว้เล็กน้อยให้อากาศถ่ายเทจะได้ไม่เกิดกลิ่นเหม็นอับ

มีเหตุการณ์อันหนึ่งที่ครูบาอาจารย์ชอบเล่าให้ศิษย์ฟังในระหว่างการสอนวิธีการรักษาบาตร ครั้งหนึ่งพระที่วัดหนองป่าพงรูปหนึ่งเอาผ้าสรองน้ำใส่ไว้ในบาตร เมื่อกลับถึงกุฏิเอาบาตรไปเก็บ ก็เปิดฝาบาตรออกเพื่อให้อากาศถ่ายเทแต่เปิดกว้างเกินไป ตกกลางคืนหนูเข้าไปในบาตรก็เลยได้ที่นอนนุ่มสบาย รุ่งเช้าพระรูปนั้นบังเอิญตื่นสาย ได้เวลาบิณฑบาตก็รีบออกไปโดยไม่ได้แวะจัดบาตรที่โรงฉัน ไปถึงหมู่บ้านเมื่อเปิดฝาบาตรเพื่อรับอาหาร หนูก็กระโดดผลุงออกมา ทำให้แม่ออก (โยมผู้หญิง) ตกใจ ร้องวิ๊ววิ๊วไปตามๆ กัน จนเขาใส่บาตรไปหลายคนแล้ว ท่านเจ้าของบาตรจึงเพิ่งสังเกตว่า ผ้าสรองน้ำยังอยู่ที่ก้นบาตร

หลวงพ่อกเคยให้โอวาทแก่พระเณรตอนหนึ่งว่า

“การล้างบาตรหรือเช็ดบาตร อย่างง่ายง่าย มีดที่ใช้สำหรับตัดอาหารก็เช่นกัน ต้องล้างให้สะอาด มิฉะนั้นแล้ว ตอนบ่ายถ้าเราเอาไปผ่าสมอ ผ่ามะขามป้อม เพื่อฉัน อย่างนี้ก็เป็นที่น่าปฏิบัติได้เหมือนกัน เพราะมีคราบคาวอาหารติดอยู่ นี่คือความละเอียด สุขุมมาก ไม่ใช่ของง่ายนัก บาตรก็ดี กาน้ำก็ดี แก้วน้ำก็ดี ถ้าไม่จำเป็นแล้วก็ไม่ต้องใช้ ผู้อื่นให้ทำความสะอาดแทน เพราะอาจเกิดการแตกร้างเสียหายได้ง่าย เราต้องทำเอง ทำให้ละเอียด สิ่งใดที่เป็นความสงสัยในจิตใจของเรา นั้นไม่ดี อาจเป็นความผิดได้ เราต้องเรียนถาม”

บริหารอย่างอื่น เช่น กลดและขาบาตร หลวงพ่อให้พระเณรรู้จักทำเอง โดยพระที่ชำนาญสาธิตให้ผู้ฝึกทำใหม่ งานตัด เหลาซานไม้ไผ่ หรือ หวาย ซึ่งเป็นวัตถุดิบอันสำคัญ ต้องใช้ความตั้งใจและความอดทนมาก เป็นงานละเอียดที่ต้องใช้เวลาหลายวันกว่าจะเสร็จ หลวงพ่อนำพระเณรให้ใช้การทำบริหารหรือเหลาไม้สีฟัน เป็นอุปาย

แก่งว่งในช่วงกลางวัน แต่ในขณะที่เดียวกันท่านก็เตือนไม่ให้การทำบาตรเป็นเหตุของการคลุกคลีพูดคุยกัน และให้ศิษย์ระวังไม่ให้เกิดความโกลา ยึดมั่นถือมั่นในบริวารที่สวयงาม

การเบิกของ

เอกลาภเงินทองหรือข้าวของเครื่องใช้ ที่ญาติโยมมีศรัทธาน้อมนำมาถวายนั้น ตามกติกาสงฆ์ ท่านให้เป็นของส่วนรวมทั้งหมด พระเถรรูปใดมีความจำเป็นใช้ ก็ไปขอเบิกกับพระผู้มีหน้าที่รักษาคณะสงฆ์ หลักการนี้หลวงพ่อดำวางไว้เพื่อให้เกิดความทั่วถึงและเป็นธรรมเนียมในการใช้สอยของสงฆ์ ห้ามสั่งสมบริวาร หรือใช้สอยอย่างสุรุ่ยสุร่าย ท่านสอนศิษย์ให้เป็นผู้รู้ประมาณในการขอและรู้จักเวลาที่เหมาะสมด้วย เพราะยังมีวัดสาขาที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารอีกหลายแห่งที่ขาดแคลนปัจจัย ๔ เครื่องอุปโภคบริโภค วัดหนองป่าพงซึ่งเป็นเสมือนวัดแม่ ก็ต้องมีหน้าที่นำไปจุนเจือตามมิได้ตามได้

พระเถรรูปหนึ่งได้เล่าเรื่องการเบิกจ่ายของจากคณะสงฆ์ให้ฟังว่า

“เกี่ยวกับปัจจัย ๔ นี้ สมัยที่ผมอยู่กับหลวงพ่อดำที่ผมเห็น ก็ไม่มีอะไรขัดสน แต่การจ่ายบริวารรู้สึกจะเคร่งครัดมาก การจ่ายผ้าจีวรอย่างนี้ ถ้าไม่เก่าหรือขาดจริงๆ ก็ไม่ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยน ถึงแม้จะเก่าขาดบ้าง บางทีก็ต้องใช้อยู่อย่างนั้น โดยเฉพาะพระเถรบวชใหม่ หรือพระอาคันตุกะ ท่านจะเน้นฝึกให้รู้จักประมาณในเรื่องการขอสิ่งของ ถ้าเป็นพระเก่าอยู่มานานเข้าใจข้อวัตรปฏิบัติพอสมควรแล้ว ก็ไม่ค่อยจะเคร่งครัดเท่าใด โดยส่วนตัวของหลวงพ่อดำเองท่านก็เป็นคนธรรมดาอย่างที่สุด ผ้าก็มีเท่ากัน อยู่กุฏิก็ไม่ได้มีอะไรพิเศษ แม้จะมีญาติพี่น้องอยู่ใกล้ๆ ท่านก็ไม่เคยออกปากขอลสิ่งใดมาเพื่อตน มีแต่จะนำมาจุนเจือหมู่คณะเท่านั้น”

การข่มงวดในเรื่องการเบิกจ่ายสิ่งของนี้ หลวงพ่อถือเป็นอุบายอย่างหนึ่งในการสอนธรรมะให้ศิษย์รู้จักพิจารณาจิตใจของตนเมื่อไม่ได้ตามปรารถนา พระอาจารย์เลี่ยมได้เล่าปฏิปทาของหลวงพ่อในเรื่องนี้ว่า

“อย่างเช่นบาตรนี้ ถ้าใครอยากได้ลูกสวยๆ ท่านจะไปเปลี่ยนเอาลูกขี้เหร่มาให้มันไม่สวย ท่านว่าอย่างนั้น อะไรล่ะที่ไม่สวย ก็ความอยากที่เราแสดงออกมานั้นแหละ”

เรื่องการใช้สอยปัจจัย ๔ นี้ หลวงพ่อได้ให้ข้อคิดเอาไว้ว่า

“พวกเราภิกษุสามเณร ถ้าใครมีความเห็นแก่ตัว คิดแต่จะเอารัตเอาเปรียบผู้อื่นละก็ ผมว่าเรานี่มันโง่กว่าโยมเขา มันแลกว่าฆราวาสเขา พวกฆราวาสเขาหาเงินทองมาด้วยหยาดเหงื่อแรงงานของเขา หามาด้วยความยากลำบาก เขายังสามารถเสียสละทรัพย์สมบัติของเขาไปซื้ออาหารการขบฉันเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ มาถวายพระได้ พระเรานี้ได้ข้าวของมาโดยไม่ต้องออกแรงอะไร และได้มาฟรีๆ เสียด้วย เมื่อได้มาแล้วก็ไม่อยากแบ่งเพื่อน เอาคนเดียว กินคนเดียว ใช้คนเดียว อย่างนี้คิดดูแล้วมันน่าละอาย โยมเขาเหลือเกิน ถ้าคิดอย่างนี้ ทำอย่างนี้ ผมว่ามันโง่กว่าโยมเขา สู้โยมเขาไม่ได้”

ข้อกติกาสงฆ์

---

๑. พระภิกษุสามเณร ห้ามขอขมาจากคนที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวราณา และห้ามติดต่อกับคฤหัสถ์และนักบวช ที่เป็นวิสมาคกับพุทธศาสนา
๒. ห้ามบอกและเรียนตริจฉานวิชา บอกเลข ทำน้ำมนต์ หมอยา หมอดู (ทำและจ่ายแจกวัตถุมงคลต่างๆ)
๓. พระผู้มีพรรษาหย่อน ๕ พรรษา ห้ามเที่ยวไปแต่ลำพังตนเอง เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นหรือมีอาจารย์ผู้สมควรติดตามไปด้วย
๔. เมื่อจะไปทำอะไรให้ปรึกษาสงฆ์ หรือผู้เป็นประธานเสียก่อน เมื่อเห็นว่าเป็นธรรม เป็นวินัยแล้ว จึงทำ อย่าทำตามอำนาจของตนเอง
๕. ให้ยืนดีในเสนาสนะที่สงฆ์จัดให้ และทำความสะอาดเก็บกวาดกุฏิ และถนนที่เข้าออกให้สะอาด
๖. เมื่อกิจสงฆ์เกิดขึ้นให้พร้อมกันทำ เมื่อเลิกให้พร้อมกันเลิก อย่าทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ คือเป็นผู้มีมารยาสาไถย หลีกเลี้ยงแก่ตัว
๗. เมื่อบิณฑบาต เก็บบาตรล้างบาตร กวาดวัด ตักน้ำ สรงน้ำ จัดโรงฉัน ย้อมผ้า ฟังเทศน์เหล่านี้ ห้ามคุยกัน ฟังตั้งใจทำกิจนั้นจริงๆ
๘. เมื่อฉันเสร็จแล้ว ให้พร้อมกันเก็บกวาดโรงฉันเสียก่อน แล้วจึงกราบพระพร้อมกัน จึงนำบริวารของตนกลับกุฏิ โดยความสงบ
๙. ให้ทำตนเป็นผู้มักน้อยในการพูด กิน นอน ร่าเริง จะเป็นผู้ตื่นอยู่ด้วยความเพียรและจงช่วยกันพยาบาลภิกษุสามเณรป่วย ด้วยความเมตตา

๑๐. ห้ามรับเงินและทอง และห้ามผู้อื่นเก็บไว้เพื่อตน ห้ามซื้อขาย แลกเปลี่ยน
  ๑๑. เมื่อเอกลาภเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ให้เก็บไว้เป็นกองกลาง เมื่อท่านองค์ใดต้องการให้สงฆ์อนุมัติให้แก่ท่านองค์นั้นตามสมควร
  ๑๒. ห้ามคุยกันเป็นกลุ่มก้อน ทั้งกลางวันและกลางคืน ในที่ทั่วไปหรือในกุฏิ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ถึงกระนั้นก็อย่าให้เป็นผู้คลุกคลี หรือเอิกเกริก เฮฮา (ห้ามสุบบุหรื กินหมาก)
  ๑๓. การรับและส่งจดหมาย เอกสาร หรือวัตถุต่างๆ ภายนอก ต้องแจ้งต่อสงฆ์ หรือผู้เป็นประธานสงฆ์ให้ทราบ เมื่อท่านเห็นสมควรแล้ว จึงรับส่งได้
  ๑๔. พระเณรผู้มุ่งเข้ามาปฏิบัติในสำนักนี้ เบื้องต้นต้องได้รับใบฝากจาก อธิบดีอาจารย์ของตน และย้ายหนังสือสุทธิมาให้ถูกต้องเสียก่อน จึงจะใช้ได้
  ๑๕. พระเณรที่เป็นอาคันตุกะมาพักอาศัย ต้องนำหนังสือสุทธิแจ้งสงฆ์ หรือผู้เป็นประธานสงฆ์ในคืนแรก และมีกำหนดให้พักได้ไม่เกิน ๓ คืน เว้นแต่มีเหตุจำเป็น
- *** ข้อกติกาสงฆ์เหล่านี้ เมื่อผู้ใดฝ่าฝืน สงฆ์มีอำนาจบริหารได้เต็มที่ ***

ประกาศ ณ วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

พระอาจารย์ชา สุภทฺโท

ประธานสงฆ์

กิจวัตรในชีวิตประจำวัน

ตะแกรงร่อนพระเณร

การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเล็ก พร้อมเพรียงกันทำกิจของสงฆ์ เป็นหัวข้อธรรมหนึ่งใน *อภิธานียธรรม ๗ ประการ* ที่หลวงปู่ได้ใช้เป็นหลักการเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง การทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ ร่วมกันทั้งเช้าและเย็นก็ดี การร่วมกันทำกิจส่วนรวมก็ดี เป็นข้อวัตรที่ฝึกการเสียสละทั้งเวลา และทิวิมานะ หลวงปู่ให้ถือเอากิจวัตรประจำวัน เป็นเครื่องสอบอารมณ์ วัดความรู้สึกรู้ใจหรือไม่พอใจของตน เช่น ความรู้สึกเมื่อได้ยินเสียงระฆังทำวัตรเข้าตอนตีสาม กับเสียงระฆังฉันน้ำปานะตอนเย็น เหมือนกันหรือไม่ กิจวัตรประจำวันช่วยให้เห็นความกระตือรือร้น ความเบื่อหน่าย ความสงบ ความไม่สงบ ว่าเป็นแค่อารมณ์ที่เกิดแล้วดับไปเท่านั้น ไม่ควรหลงเชื่อว่าเป็นตนหรือของตน ทั้งช่วยให้การปฏิบัติมีอยู่เสมอสม่ำเสมอทุกอิริยาบถ การปฏิบัติกรรมฐานเช่นนี้ จึงไม่จำเป็นต้องให้ครูบาอาจารย์มาคอยนั่งสอบอารมณ์ลูกศิษย์อยู่ร่ำไป เพราะกิจวัตรข้อวัตรคือ **“ตะแกรงร่อนพระเณร”** เป็นเสมือนกระบวนการกลั่นกรองเลือกเฟ้น เฉพาะพระเณร ผู้ฝึกได้ในสัมมาปฏิบัติ ผู้มีจิตใจปรารถนาความเพียรอย่างไม่หวั่นไหวในอารมณ์ต่างๆ เท่านั้นจึงจะทนอยู่ได้ และจะประจักษ์ผลของความเพียรในที่สุด หลวงปู่ได้กล่าวถึง อาณิสสรส์ของการปฏิบัติข้อวัตรจากประสบการณ์ของท่านว่า

“สมัยก่อนผมไปอยู่เมืองเหนือ ได้ไปอยู่กับพระแก่ๆ พระหลวงตาเพิ่งจะบวชกัน พรรษา ๒ พรรษา ผม ๑๐ พรรษาแล้วไปอยู่กับพวกคนแก่ ผมตั้งใจปฏิบัติข้อวัตรมาก ช่วยท่านเหล่านั้นรับบาตร รับจีวร เทกระโถน ทำอะไรต่อมิอะไรสารพัดอย่าง ไม่ได้คิดว่า ทำให้องค์นั้นองค์นี้ แต่คิดว่าเราทำข้อปฏิบัติของเรา ใครไม่ทำเราก็ทำ เป็นกำไรของเรา เป็นเรื่องที่สบายใจ ภูมิใจ พอถึงวันอุโบสถ เราก็เข้าไปปิดกวาดในโบสถ์ ตั้งน้ำใช้ น้ำฉัน พวกที่ไม่รู้เรื่องมันก็เฉย แต่เราก็ไม่ว่าเขา เพราะเขาไม่รู้จัก อันนี้ก็ถือเป็นการปฏิบัติได้ เราทำไปตัวเราก็ภูมิใจ ถึงเวลาเดินจงกรมสบาย ภาวนาก็สบาย มันดีมีกำลัง เพราะข้อวัตรของเรามันมีกำลังมากหนุนส่งมา”

ข้างในดี ข้างนอกเต็ม

ในระหว่างการทำกิจวัตร ข้อวัตรต่างๆ หลวงพ่อสอนให้สำรวมกิริยาอาการภายนอก ส่วนในใจนั้นก็ให้เจริญภาวนา ท่านบอกว่าทุกสิ่งที่เราทำ มันจะไหลออกมาจากส่วนลึกภายใน ถ้าภายในดีอยู่นอยู่ ทำอะไรก็จะเป็นการขาดตกบกพร่อง

“ที่ไหนเราทำได้ควรทำ ที่วัดของเรา ที่กุฏิคนอื่นก็ดี กุฏิเราก็น่าดี ที่สภปรการรุงรังให้รีบทำเลย ไม่ต้องทำเพื่อใคร ไม่ต้องทำเอาหน้าเอาตาหอรอก ทำเพื่อข้อวัตรปฏิบัติของเรา ถ้าเราทำได้เช่นนั้น ก็เหมือนกับว่าได้กวาดของสกปรกออกจากใจของเราอย่างนั้น เพราะเราเป็นผู้ปฏิบัติ อันนี้ให้มีอยู่ประจำใจของเราทุกๆ คน แล้วความสามัคคีไม่ต้องให้มาร้องเรียกกันให้มาก อะไรที่เป็นงานหนักงานหนาให้มาช่วยกันทำ อะไรที่ช่วยกันก็ไม่หนักหนอรอกเดี๋ยวก็แล้ว ผมเคยได้พบเรื่องการเอารัดเอาเปรียบเหมือนกัน แต่ผมกลับได้กำไร ไปอยู่ด้วยกันหลายๆ เข้า! วันนี้อยู่ด้วยกันนะ เราก็น่าไปฟันแก่นขนุน ต้มน้ำ พระเถรบางองค์พอต้มเสร็จก็เอาผ้าของตัวมาซักมาย้อม แล้วก็นี้อยู่เอาผ้าตาก ไปกุฏินอนสบาย ไม่คอยช่วยเก็บช่วยล้าง เขาคิดว่าเขาสบายแล้ว แต่อันนั้นมันโง่งที่สุด เพื่อนเขาทำแล้วเราไปซุบมือเปิบ ดูเถิดอันนั้นไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย กิจที่ควรทำไม่ทำ หลบได้เป็นดีที่สุด อย่างนี้ก็อยู่ร่วมกันไม่ได้”

ดีแต่ดีก็ ลุกแต่เช้า

เห่งง! เห่งง! เห่งง!

ดีสามแล้ว นกกายยังละเมอหลับไหลอยู่ แต่พระเถรที่วัดหนองป่าพงต้องรีบกระวีกระวาดลุกขึ้นทันทีที่เสียงระฆังแรกในวันนั้นดังขึ้น บางรูปก็ตื่นก่อนด้วยซ้ำ ขึ้นนอนบิดซ้ายบิดขวา คงไม่แคล้วเสียท่ากิเลส ฤกมันฉลาดให้นอนต่อจนตีสี่ ตีห้า แล้วก็พลาดการประชุมในตอนเช้าแน่ๆ สัจฉญาณระฆังจึงมีความหมายมากสำหรับชีวิตในวัดป่า ซึ่งกิจส่วนรวมทุกอย่างถูกกำหนดด้วยเสียงระฆัง พระหนุ่มเถรน้อย

ที่มีปัญหาในการตื่นตอนเช้าบางรูปหาอุบายแก้ไขตนเอง โดยไปขออนุญาตเป็น คนตีระฆังเสียเลย

“กัจจัตถายในเราอย่าให้มันผิด การตีระฆังนี่ก็สำคัญ เขาตีให้คนได้ยิน รู้จักไหม? ตีระฆังทำไม? ตีให้ผีปอบ? เขาตีให้พระเถรในวัดนี้ได้ยิน ทุกคนให้คิดอย่างนั้น ระฆังนี่เป็นสิ่งที่สำคัญ ผู้ที่อยู่ใกล้กันที่ไหนใครขัดข้องไม่ได้มา เจ็บไข้ก็ให้บอก วันนี้ผมไม่ได้บิณฑบาตผมเป็นไข้ แน่ะ! จะได้รู้จัก จะได้จัดอาหารจัดหยุกจัดยาให้ มันไข้ขนาดไหน ถ้าไม่บอกใคร มันก็ไม่รู้จักหรือตายแล้วก็ไม่รู้ จนเน่านั่นแหละจึงจะเห็นกัน ให้มันรอบคอบ อาศัยกันได้ในเรื่องอย่างนี้”

การประชุมเนื่องนิത്യเป็นหลักสำคัญของวัดหนองป่าพง เป็นวิธีเสริมสร้าง ความสามัคคีในคณะสงฆ์ การประชุมแรกของวันใหม่เริ่มตั้งแต่ตีสาม ด้วยการทำวัตร สวดมนต์ และนั่งสมาธิ ซึ่งหลวงพ่อเห็นว่าเป็นอุบายที่ดีในการฝึกผู้ใหม่

“เราจะต้องตื่นมาให้ทันภิกษุสามเณรลงมารวมทำวัตร เพื่อระงับนิวรรณ์ทั้งหลาย ความง่วงเหงาหาวนอน ความซี้เกียจซี้คร้านมันง่ายต่างๆ ก็จะได้ฝืนมัน มากก็พอดี ได้ทำวัตร ทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้ว ก็นั่งชำระนิวรรณ์ จากนั้นก็ทำความสะอาด จัดอาสนะ แล้วจึงไปเที่ยวบิณฑบาต ได้บุญมาก การทำวัตรนี้ และจะเป็นเหตุให้เรา ได้มารวมกัน ได้มาประชุมกัน ได้มาพร้อมเพรียงกัน กำจัดความซี้เกียจทั้งหลายออก การทำวัตรประชุมกันนี้ อย่าได้ถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ทุกวันนี้ลองดูซิ ถ้าเลิกการทำวัตรนี้ อ้าว! ผมว่ามันจะเสื่อมเร็วๆ นี้แหละ”

ระว่างปรตหลอก

พระอาจารย์สุริยนต์ได้ปรารภถึงการทำวัตรสวดมนต์ให้ฟังว่า

“ทำวัตร สวดมนต์นี้เป็นกัจจัตถะที่สำคัญ หลวงพ่อท่านให้เอาใจใส่ไม่ให้ขาดประชุม พอรระฆังดังขึ้น ให้รีบไปก่อนเคาะระฆังเสร็จ ถ้าไปถึงขณะที่เพื่อนกำลังนั่งทำสมาธิอยู่ ให้ระวัง อย่าให้มีเสียงสวบๆ สาบๆ ของที่อยู่ในยามเช่นแก้วน้ำ ช้อน มีด เวลาสะพาย

เข้าไปในศาลาให้เอาผ้าเช็ดหน้าพันไว้ อย่าให้มีเสียงดังก๊อกแก๊ก ถ้าไม่ระวัง หลวงพ่อท่านจะดุเอา ท่านว่ามันเป็นเปรตแล้วหลอกเพื่อนทั้งกลางคืนทั้งตอนเช้า เวลาเดินเข้าศาลาต้องเงียบและเบาจนกระทั่งเพื่อนที่นั่งอยู่ก่อนไม่รู้ที่เราเข้าไป หลวงพ่อท่านสอนเรื่องการปฏิบัติอยู่เสมอว่า ให้ตื่นตัวให้ว่องไวไม่ให้เฉื่อยชา ไม่ใช่ว่าได้ยินเสียงระฆังดังแล้วก็นอนเลยไปจนถึงตี ๔ ตี ๕ ข้อนี้ท่านตำหนิมากจริงๆ บางองค์กลับมาจากบิณฑบาตแล้วจึงไปเอากาน้ำเชิงบาตรที่กุฏิของตน ถ้าท่านเห็นจะถูกดูใหญ่ทันทีว่าขี้เหร่มาก เหลวและเฉื่อยชามาก ไม่ได้ความเลย ขนาดทำวัตรก็ไม่มากกับเพื่อน แล้วจะได้เดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาหรืออย่างนี้ กลางคืนเอาแต่นอน หลวงพ่อท่านตำหนิมากทีเดียว พระเถรก็พยายามระวังกัน

ทำวัตรสวดมนต์แล้วพระภิกษุสามเณรก็นั่งสมาธิ จนกระทั่งได้เวลาประมาณตี ๕ ให้อำนาจแล้วร่วมกันทำความสะอาดห้องฉัน จัดอาสนะฉัน เตรียมตัวออกบิณฑบาต โดยที่พระผู้มีพรรษาน้อยหรือสามเณร คอยช่วยครูบาอาจารย์ครองผ้าเพื่อออกบิณฑบาต คือห่มจีวร ห่มซ้อนด้วยสังฆาฏิ และกลัดรัดคุมให้เรียบร้อย จากนั้นนำบาตรของท่านออกไปรออยู่ที่ทางเข้าหมู่บ้าน เมื่อจะเข้าบิณฑบาตในหมู่บ้านจึงค่อยส่งบาตรให้ท่านด้วยความเคารพ เสร็จจากการบิณฑบาตก็เข้าไปขอโอกาสรับบาตรจากท่าน แล้วรีบกลับวัดโดยไม่ชักช้า เพื่อเตรียมถวายการล้างเท้า เช็ดเท้า และพับผ้าสังฆาฏิให้ท่าน ถ้าจีวรมีเหงื่อมากก็นำออกไปตากให้แห้ง จากนั้นก็คอยรับประเคนบาตรจากผ้าขาวหรือสามเณร แล้วถ่ายเอาข้าวและอาหารที่บิณฑบาตได้ส่งไปโรงครัวเพื่อทางโรงครัวพิจารณาจัดนำมาถวายใหม่ รวมกับอาหารที่ทำเพิ่มเติม”

เตือนด้วยเสียงกระแอม

ก่อนถึงเวลาฉัน พระภักตฤๅเทๅคร์ คือพระซึ่งทำหน้าที่แจกอาหารก็จะมาตักอาหารทุกชนิดทั้งคาวหวาน ใส่ลงในบาตรของแต่ละรูป เมื่อได้ยินสัญญาณระฆังจากหลวงพ่อแล้วจึงเริ่มฉัน พระอาจารย์สุพรได้เล่าบรรยายกาศในโรงฉันสมัยนั้นให้ฟังว่า

“เมื่อพระเถระเข้ามาในโรงฉันแล้วจะไม่ได้ยินเสียงพูดคุยกันเลย ถ้าใครพูดคุย
ส่งเสียงท่านจะเตือน เวลาเตือนท่านไม่พูด ใช้การกระแอมแทน เสียงกระแอมของท่าน
มีอำนาจมากเหมือนเสียงเสื่อร้อง พระเถระกลัวมาก เวลารับนิมนต์ไปฉันนอกวัดก็
เหมือนกัน

ถ้าเห็นความไม่เรียบร้อยท่านจะกระแอมทันที ถ้าท่านไม่ถามอะไรขึ้นมาแล้วจะ
ไม่มีการพูดคุยกันเลย มีบ้างนานๆ ลักครั้งหนึ่ง บางองค์เผลอเผลอพูดเสียงดังออกมา
ท่านได้ยินแล้วจะดุทันที เว้นแต่เป็นพระอาคันตุกะหลวงพ่อก็จะไม่ดุ แต่ถ้าเขาไปแล้ว
หลวงพ่อก็จะหยิบยกขึ้นมาชี้ให้พระเถระดูเป็นตัวอย่างว่า พระที่ไม่ได้รับการอบรม
สั่งสอน ไม่ได้ผ่านการประพฤติปฏิบัติมีลักษณะเป็นอย่างไร เมื่อถึงเวลาฉัน แม้การ
เคี้ยวก็ต้องคอยระวัง ไม่ให้มีเสียงจู้บๆ จ๊าบๆ เสียงซ้อนกระทบกับบาตรก็ไม่ให้มี
จะเก็บกระโถน เก็บกาน้ำ ก็ต้องระวังไม่ให้มีเสียงกระทบกัน

เวลานั้นท่านยังสอนให้รู้ประมาณในการบริโภคอาหาร กะว่ายังเหลืออีกประมาณ
๓ คำจะอิม ให้หยุด แล้วหันน้ำตามลงไปจะพอดี ถ้าอิมมากจะเกิดความง่วงซึมเซา
พาให้ชี้แจงทำความเข้าใจ ก็จริงของท่าน ถ้าอิมมากแล้วอืดอาด ชี้แจงเดินจงกรม
บางทีกลับยังไม่ถึงกุฏิก็อยากจะนอนแล้ว มันจะล้มตั่งแต่นั่งอยู่ในหอฉันด้วยซ้ำ

ถึงเวลาอันควร พระอุปัชฌาย์ก็จะหยุดฉัน เพื่อรับถวายไม้สีฟัน และช่วยล้างมือ
พระเถระ นำบาตร แก้วน้ำ กระโถนของท่านมาด้วย เพื่อเตรียมไปล้าง เมื่อได้ยิน
สัญญาณระฆังอีกครั้งจึงกราบพระพร้อมกัน จากนั้นก็ออกไปล้างบาตร เช็ดให้แห้ง
ผึ่งแดดสักครู่จึงใส่ถลก เมื่อเรียบร้อยแล้วก็เข้ามารวมพร้อมกันในหอฉันอีกครั้งหนึ่ง
เพื่อรับฟังโอวาท หรือการมอบหมายภารกิจที่จะต้องทำในวันนั้น จากนั้นก็แยกย้ายกัน
กลับกุฏิ กลับไปถึงกุฏิ ให้เก็บบริวารและตากผ้า แล้วหลวงพ่อก็จะสั่งว่า “เดินจงกรม
อย่าไปนอนล่ะ”

กิจวัตรตอนบ่าย

ครั้นถึงเวลาบ่าย ๓ โมง พระภิกษุสามเณรออกทำความสะอาดบริเวณวัด ปัดกวาดเช็ดถูศาลา หอฉัน โบสถ์ บางวันหลวงพ่อบาพระเณรทำงานก่อสร้าง หรือ ซ่อมแซมบูรณะเสนาสนะ แต่โดยปกติงานหลักคือ การตักน้ำ หามน้ำ และการกวาด ลานวัด

“ปฏิบัติทำความเพียรต่างพร้อมเพรียงกัน กิจวัตรตักน้ำหามน้ำก็รีบช่วยกัน แล้วการกวาดตาดนี้ ไม่กวาดต้องหาใครหามัน เตรียมไว้ของใครของมัน มัดให้ดี เก็บไว้ที่กุฏิใครกุฏิมัน รักษาเอาไว้ พอตีระฆังปี่ป่วน วันนั้นก็กวาดตาดกันนะ เท่านั้นแหละ มีไม้กวาดติดมือมา ไม้กวาดนี้ท่านจะมัดให้ดี และเก็บไว้ที่กุฏิอย่างเรียบร้อย เก็บรักษา อย่างดีไม่ให้เปียกฝน”

งานอย่างนี้ทำได้ที่ไหน

พระอาจารย์รูปหนึ่ง ได้เล่าถึงคำสอนของหลวงพ่อบาเรื่องกิจวัตรประจำวันให้ฟัง เพิ่มเติมดังนี้

“ถึงเวลาบ่าย ๓ โมงก็เคาะระฆัง ร่วมกันทำกิจวัตร ตักน้ำใส่ตุ่มทั้งน้ำใช้น้ำฉัน ตักใส่ห้องน้ำห้องส้วม ที่กุฏิหลวงพ่อบา แล้วก็ตามกุฏิพระเณร ตักใส่ตุ่มไว้ล้างบาตรบ้าง ตักใส่ห้องน้ำห้องส้วมที่โยมใช้บ้าง ทั้งยังต้องคอยดูแลรักษาความสะอาดด้วย นอกจากนี้ก็มีการปัดกวาดเช็ดถูศาลาโรงธรรม หอฉันอีกด้วย หลวงพ่อบาท่านสอนว่า ให้ทำไปเถิด นี่เป็นกิจที่เราพึงกระทำ งานเช่นนี้หาทำยาก เราจะไปหาทำที่ไหนคงไม่ค่อยจะมี ท่านจะไปรังเกียจทำไมกับแค้นงานล้างส้วมนี้ ถ้าโยมเขาไม่ทำความสะอาด ก็ต้องเป็นหน้าที่พระเณรเราที่อยู่ที่นี่แหละ จะต้องเป็นผู้ดูแลรักษา โยมเขามาใช้ เดี่ยวเดียวเขาก็กลับ มันเป็นงานที่หาทำยากมากนะ อีกทั้งเราจะได้ปฏิบัติธรรมด้วย ได้ฝึกหัดฝึกฝนทำในสิ่งที่เราไม่ชอบ เป็นการขัดเกลากิเลสออกจากใจของเรา”

โยมเขามองอยู่

วันหนึ่งหลวงพ่อดี้อบรมศิษย์ว่า

“ทำการทำงาน ทำกิจวัตร อย่าไปมีชั้นมีเชิง มีไหวมีพริบ ตัวไม่ได้ทำมาก มั่นดี อย่าไปคิดอย่างนั้น อันนั้นแหละกิเลสละ จิตใจพระเณรไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ควรแก้มันให้รู้จักมัน ให้ทันจิตของเรา มันจึงจะไม่เกิดโทษ เราอยู่ไป จึงจะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาทั้งภายนอกภายในดูให้มันคุ้ม ญาติโยมเขาก็คะเฟ่งพระเฟ่งเจ้าสารพัดอย่างทุกวันนี้ให้ทุกคนพากันดู ไม่เช่นนั้นมันจะพากันเป็นไปหมดทุกอย่างถ้าเราไม่ช่วยกัน

เรื่องกิจส่วนรวมคือเรื่องกิจวัตรโดยตรงของเรา ถ้าไปทำอะไรส่วนตัวแล้ว อย่าให้มันมาขัดกิจวัตรเรา ให้หาเวลา ถึงเวลาตีระฆังทำกิจวัตรแล้วให้มาแสดงความสามัคคี กายสามัคคีกันอยู่ในที่นี้ ให้เห็น ให้รู้จัก ธรรมดาผู้เป็นผู้ใหญ่ให้ช่วยกันดู ถ้าผู้ใหญ่ปล่อย มันก็ปล่อยเท่านั้นแหละ เด็กน้อยมันจะรู้เรื่องอะไร พวกนี้จะเอาใครเป็นตัวอย่างได้ละ มันยิ่งชี้เกี้ยวมันยิ่งชี้คร้านถ้าต้องทำแล้วไม่ได้ทำ การทำกิจวัตรนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ”

หลังจากทำงานเสร็จแล้ว บางวันประมาณ ๕ โมงเย็น ก็มีน้ำปานะให้ฉัน ซึ่งอาจมีสมอหรือมะขามป้อมด้วยเป็นบางครั้ง เพื่อช่วยแก้อาการท้องผูก หลวงพ่อดี้อเตือนพระเณรเรื่องการฉันยาชนิดต่างๆ ว่า ต้องรู้จักเวลา

“ถ้าจะฉันสมอมะขามป้อมก็อย่าไปฉันที่กุฏิ ให้นำมาฉันที่เดียวกัน มารวมกัน ต้มน้ำร้อนแล้วก็ให้มาฉันรวมกันที่ศาลานี้ ถ้ามีญาติโยมพ่อแม่ของพระเณรองค์ไหน มาเยี่ยม เอาอาหารของขบฉันมาถวาย เอายามาถวาย เอามาเข้าโรงครัวนี้ รวมเลยฉันด้วยกันทั้งหมดเลย ฉันให้เป็นเวลาเป็นเวลา ไม่ใช่จะไปชวนกันฉันอยู่ที่กุฏิ หลังโน้น ไปฉันที่กุฏิหลังนี้ รวมเป็นกลุ่มเป็นก้อนคุยกัน มีน้ำอ้อยน้ำตาล จะนำมาฉันเป็นกลุ่มเป็นก้อนไม่ได้ มันไม่ได้อย่างนั้น ไม่ใช่หวังเห็นขี้เหนียวหรือไม่อยาก

ให้ฉันทรอกนะ แต่พวกเรานะยังไม่รู้เรื่องอะไรนั้น สมอก็ฉันน้ำอ้อยก็ฉันน้ำตาลก็ฉันฉันไปฉันมา ก็เลยคุยกันไปปรัมปราเตลิดเปิดเปิงไปทั่วโลก คุยกันไปหาเรื่องโลกโลกชวนกันลี้กไปทำอย่างนั้น ลี้กไปทำอย่างนี้ เสียงดังเอิกเกริกเฮฮาจนลืมน้ำที่ของตัวเอง โอ๊ย! มันร้ายเหลือเกิน มันออกนอกกลุ่มนอกทางเกินขอบเขตไปแล้ว จะกลับมาปฏิบัติเขาก็ไม่ทันแล้วคราวนี้ ฉันพร้อมกัน เลิกพร้อมกัน มันเป็นระเบียบที่ดีฉันแล้วก็เลิก ช่วยกันเก็บ มันเป็นกิจลักษณะถ้าทำอย่างนั้น”

ทำวัตรเย็น

เมื่อเสร็จจากฉันน้ำปานะแล้ว พระภิกษุสามเณรแยกย้ายกันไปสงฆ์ และเตรียมตัวไปประชุมทำวัตรสวดมนต์เย็น นั่งสมาธิและฟังเทศน์ ซึ่งในสมัยแรกของวัดหนองป่าพง หลวงพ่อเทศน์บ่อยเกือบทุกวัน แต่ในสมัยต่อมาเนื่องจากสุขภาพไม่อำนวย ท่านเทศน์น้อยลง การสวดมนต์ก็สวดคำแปลด้วย บทที่สวดประจำคือ บททำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น บทแผ่เมตตา บทอิเมนา ปุณฺณกัมเมนะ บทอาการ ๓๒ และอภิณหปัจจเวกขณฺ์ บางวันสวดบทยาว เช่น ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร อริยมรรค ๘ หรือปัจฉิมสัมปทา

พระอาจารย์สุขชัยเล่าว่า “บทสวดพวกนี้หลวงพ่อบอกท่านย้ำจริงๆ เพราะต้องการให้เราเอาไปภาวนา ตอนกลางคืนก็จะมีกรอกรมพระเณร ดูแล้วรู้สึกว่าคุณมีความกระตือรือร้นมาก อยากจะให้พวกเราได้ดีได้ดีจริงๆ สมมุติว่าเป็นเหล็กอย่างนี้ท่านก็จะใช้ทั้งตีให้แผ่ออก ถ้าเป็นไม้ท่านก็จะถากออกให้ได้ขนาดเสียก่อนถึงจะเลื่อย ท่านเอาใจใส่จริงๆ คนที่ทนไม่ได้ก็หนีไป ท่านจะไม่ตามใจใคร เพราะท่านต้องการฝึกให้ดีจริงๆ

สำหรับตอนกลางวันท่านก็ไม่ให้เอาหนังสืออื่นมาดู หนังสือพิมพ์ก็ไม่ให้ดู ท่านให้ห้องเฉพาะที่กำหนด ห้องได้แล้วก็เอาไปเจริญภาวนา เดินจงกรม นั่งสมาธิไม่ให้คลุกคลีกัน คุยกันเอิกเกริกเฮฮา”

เลิกประชุมประมาณ ๓ หรือ ๔ ทุ่ม บางทีก็ ๕ ทุ่ม พระเนตรกลับกุฏิทำ ความเพียรต่อ หลวงพ่อสอนว่า ไม่ควรนอนก่อน ๕ ทุ่ม ทุกวันพระก็สมาทาน เนสัชชิกวัตร คือไม่นอนตลอดทั้งคืน โดยร่วมกันทำความเพียรที่ศาลาไปจนถึงตี ๓ จากนั้น จึงทำวัตรเช้าต่อไปเลย มีชาวบ้านอุบาสกอุบาสิการักษาศีล ๘ ร่วมภาวนา อยู่ด้วย

ไม่ยอมยก (เว้น) วัตร

พระครูบรรพตฯ ได้เล่าให้ฟังถึงสมัยที่บรรดาลูกศิษย์ขอยกวัตรให้หลวงพ่อ แต่ท่านไม่ตกลง “การทำกิจวัตรต่างๆ เช่นการhamnน้ำ ตักน้ำ ท่านช่วยทำหมดทุกอย่าง ถึงจะบอกให้ท่านเลิกทำโดยลูกศิษย์จะขอยกวัตรให้เพราะสงสารท่าน จะช่วยท่าน แต่ท่านก็ไม่ยอม ได้มีการประชุมสงฆ์เพื่อขอยกวัตรให้ท่าน โดยพวกกระผมทำเอง ให้หลวงพ่อทำงานเบาๆ ท่านก็บอก ไม่เป็นไร ผมยังหนุ่มยังแน่น ยังพอทำได้ ทำอย่างนี้แหละ ยังไม่ถึงกาลถึงเวลาอย่างนั้นหรอก เอาไว้ก่อน ไม่ต้องห่วงผม ท่านให้ออวาทอย่างนี้ ท่านก็ทำของท่านไปเสมอต้นเสมอปลาย”

พระอาจารย์สุเมโธผู้เป็นลูกศิษย์ชาวต่างชาติคนแรก เมื่อครั้งมาอยู่ในสำนักวัด หนองป่าพงใหม่ๆ หลวงพ่อก็ได้ตั้งข้อแม้เอาไว้อย่างแข็งขันว่า จะไม่มีการลดหย่อน ข้อวัตรให้ ท่านต้องปฏิบัติตามหมู่คณะทุกอย่าง”

“ผมเคยเล่าให้ฟังอยู่เรื่อยๆ ในสมัยนั้นพระสุเมโธมา ชาวฝรั่งมา เราก็ไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จักท่าน ได้ยินแต่ที่บ้านเมืองท่าน แหม! มันช่างสนุกสนานเหลือเกิน แต่เราก็ไม่เคยเห็น เรานึกไป บัดนี้เขาได้มาอาศัยเราอยู่ด้วยกัน ผมรู้สึกชกจะไม่สบาย ขึ้นแล้ว กลัวนะ กลัวทำไม เพราะท่านเคยสะดวกสบายมาก่อน จะมาทนลำบากลำบาก อย่างนี้ได้อย่างไร ท่านตอบว่า อยู่ได้ ผมจึงตั้งเงื่อนไขว่า ผมจะไม่บารุงท่าน อยู่บ้าน ท่านเคยกินขนมมนมเนยสมบูรณ์ มาอยู่ในป่าผมจะไม่บารุงท่านถึงขนาดนั้น ทำไม เพราะผมออกจากบ้านมาแล้ว จีวรบิณฑบาต เสนาสนะนั้น อาศัยคนอื่นเขาทั้งนั้น เขาให้อย่างไรก็ให้เป็นไปตามเรื่อง ตัวผมเองยังไม่ได้ตามปรารถนาเลย อย่างนั้นผมจึง

ไม่บำรุงท่าน จะมาอยู่ด้วยกันก็ได้ ลำบากสักหน่อย แต่ผมจะไม่บำรุงท่าน ทำไม่กลัวท่านจะโง่ เข้ามาในเมืองไทยนี้ทำไม ก็ท่านมาศึกษาพุทธศาสนา มาศึกษาวัฒนธรรมของไทย อยู่เมืองไทย เขาอยู่อย่างไร เขากินอย่างไร เขาทำอะไรอย่างไร ท่านก็ควรจะต้องรู้จัก ถ้าผมไปบำรุงบำเรอท่านทุกอย่าง ท่านก็จะโง่เท่านั้นแหละ จะฉันแต่ขนมปังอยู่เรื่อย ท่านจะมีดีอะไรไหม บ้านเมืองไทยเขาปฏิบัติตัวกันอย่างไรไม่รู้เรื่อง เป็นเหตุให้ท่านโง่อย่างนี้ ตกลงก็อยู่กันไป ท่านก็ลำบากเหมือนกันนะ”

ไม้สีฟัน

ไม้สีฟัน ทำจากไม้ที่มีคุณสมบัติเป็นยา เช่น ไม้โกทา สมัด ดีคน ช่อย ฯลฯ ใช้สำหรับชำระฟัน ลื่น ปากให้สะอาดปราศจากกลิ่นและเศษอาหาร รวมทั้งช่วยให้ฟันแข็งแรง ลื่นรับรสได้ดี และขจัดเสมหะ หลวงพ่อให้พระเถรฝึกทำไม้สีฟันเพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาครูบาอาจารย์ ในวาระสำคัญเช่น การขอนิสิย

ไม้สีฟัน เป็นเครื่องแสดงถึงความเคารพบูชาของศิษย์ต่อครูอาจารย์ จึงต้องทำอย่างประณีต ซึ่งต้องอาศัยความพากเพียร ความอดทน และใช้เวลาพอสมควร

วิธีทำโดยสังเขป คือ ตัดไม้เป็นท่อนยาว ๔-๕ นิ้ว ผึ่งแดดพอดำดๆ ถ้าแดดจัดผึ่ง ๒-๓ ชั่วโมง หากตากแดดแห้งเกินไป เมื่อทุบไม้จะแตก

การทุบใช้ไม้ใหญ่ๆ ทุบที่ปลายให้แตกเป็นฝอยยาวสุดเล็บมือ ถ้าทุบช้าๆ ไม้จะแตกเป็นฝอยและนุ่มละเอียดกว่าการทุบเร็วๆ

ล้างฝอยด้วยเข็มน้ำให้เรียบร้อย แล้วใช้มีดตอกเหลาด้ามให้เรียบสวย เอาฝอยที่เหลาออกจากด้ามมาขัดไม้สีฟันให้ขึ้นเงา นำไปตากแดดให้แห้งสนิทแล้วเก็บใส่ถุงพลาสติกป้องกันความชื้น (ปลายด้านที่ทุบแตกเป็นฝอย ใช้สำหรับถูฟันหรือเคี้ยว ปลายด้านที่เหลาให้แหลม ใช้เคาะเศษอาหารที่ติดตามไรฟัน ส่วนกลางของไม้ใช้สำหรับขูดลิ้น)

โอวาท – หลังอุโบสถ

การประชุมลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนเป็นสังฆกรรมที่สำคัญ เป็นวันที่พระมารวมกัน เพื่อตรวจทานศีลของตน หากเกิดความไม่บริสุทธิ์ ต้องแก้ไขด้วยการแสดงอาบัติ เป็นต้น หลวงพ่อจะใช้โอกาสนี้อบรมพระเถร โดยเน้นหนักในเรื่องศีลและข้อวัตร

วันนี้เป็นวันอุโบสถ มีพระภิกษุสามเณรมาร่วมกัน อันนี้เป็นกิจของสมณะที่ควรทำ พระบรมศาสดาท่านก็บัญญัติไว้ว่าให้หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ การประชุมกันเนื่องนิตย์กับการคลุกคลีหมู่คณะนะ ต่างกัน การประชุมไม่ใช่การคลุกคลี การประชุมกันตามกาลตามสมัยถูกต้องตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าของเราท่านสรรเสริญ ถ้าหากว่าพวกเราทั้งหลาย อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ถ้าขาดการประชุมกันเนื่องนิตย์ การประพฤติวัตรสมณะของพวกเราทั้งหลาย มันก็ไม่เป็นไปโดยชอบธรรม

ฉะนั้นการประชุมกันตามกาลตามเวลา อย่าง ๑๔ คำ ๑๕ คำ เป็นต้น ร่วมลงอุโบสถเพื่อให้เกิดความสามัคคีซึ่งกันและกัน และก็ตรวจดูสิกขาอันพวกเราทั้งหลาย จะต้องศึกษา มันเป็นหน้าที่ของพวกเราทั้งหลายอยู่แล้ว สิกขาแปลว่าการศึกษา ในที่นี้มีสิกขา ๓ อย่างคือ ศีลสิกขา สมาธิสิกขา ปัญญาสิกขา สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้เป็นหลักเป็นแก่น ให้พวกเราทั้งหลายได้ศึกษาเพื่อความกลมเกลียวซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงไม่ได้จัดเป็นการคลุกคลีหมู่คณะ แต่เป็นธรรมเป็นวินัย เป็นธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

การคลุกคลีหมู่คณะคือคุยกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน พูดเรื่องที่ไม่ได้เป็นสารประโยชน์ เหมือนกับชาวบ้านเขาพูดกัน พูดกันเรื่องค้าเรื่องขายเรื่องโลก อันใดที่มันเกี่ยวข้องกับทางโลก มักเป็นเหตุให้ภิกษุสามเณรของเราเพลินไป หลงไปตามอารมณ์อันนั้น อย่างคุหฺสัถฺวิสัยเขาประชุมกันคลุกคลีกัน และก็มีความสนุกสนาน ไม่ได้มีความสังวรสำรวม อันนี้เรียกว่าคลุกคลีด้วยหมู่คณะ ไม่ใช่เป็นธรรมไม่ใช่เป็นวินัยของพระพุทธเจ้าของเรา แต่เรื่องการประชุมกับการคลุกคลีนี้ พวกเราไม่ได้คิดแยกออกจากกัน

วันนี้ก็เป็นวันหนึ่งของการประชุมของพวกเราทั้งหลาย พระภิกษุแสดงปาฏิโมกข์ จบแล้ว พวกสามเณรทั้งหลายก็มารวมกันเข้า เพื่อได้รับโอวาทตามกาลตามเวลาที่พวกเราทั้งหลายเคยทำมา การแสดงปาฏิโมกข์เกี่ยวกับเรื่องศีลของเจ้าของนี้ เรื่องศีล เรื่องสิกขาบทของพวกเรานี้ก็เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ ให้ตรวจดูศีล ความเรียบร้อยของกาย วาจาเป็นรากฐาน ศีลนี้ทำกายทำวาจาให้งาม แต่งกาย แต่งวาจาให้งาม เป็นกิริยาภายนอก ส่วนธรรมแต่ใจให้งามเป็นกิริยาภายใน ไม่มีใครสามารถจะมองเห็นได้นอกจากเจ้าของ

ธรรมเป็นของกว้างขวางเป็นของลึกลับ มันเป็นเรื่องจิตใจ ส่วนกายวาจาอันเนื่องกับพระวินัยสิกขาบทนี้ ถ้าใครดูก็รู้จักได้ กายไม่สังวร วาจาไม่สังวรสำรวม ก็เป็นเหตุให้จรรยา มารยาทของสมณะทั้งหลายหม่นหมองเหล่านั้น คลาดไปจากสิกขา ไม่ได้สมบูรณ์ ญาติโยมทั้งหลายเขาก็เห็นได้ ประชาชนทั้งหลายเขาก็ติเตียนได้ ฉะนั้นศีลก็คือรักษา จรรยาของสมณะ การพูดจาปราศรัย การกระทำด้วยกายวาจามองเห็นได้ แก่นในที่นี้ จึงเป็นแก่นของกายของวาจา ให้เห็นได้ง่ายที่สุด จึงเป็นสภาวะอันหนึ่งซึ่งทำกายให้งาม ทำวาจาให้งาม

ส่วนธรรมแสดงถึงด้านจิตใจ แต่งใจให้งามในภายใน ซึ่งเป็นต้นรากเค้ามูลของกิเลสทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาได้

ปัญญาสิกขา ถ้าหากว่าเราไม่ได้สังวรสำรวมให้มีศีลเกิดขึ้นมา สมาธิคือความตั้งใจมั่นในข้อวัตรทั้งหลายนั้นก็หายไป ส่วนปัญญาก็ยังไม่เกิด เมื่อปัญญาไม่เกิดปัญญาก็ไม่สมบูรณ์ ศีลก็ไม่เจริญ ศีลไม่เจริญสมาธิก็ไม่เจริญ สมาธิไม่เจริญปัญญาก็ไม่เกิด เมื่อศีล สมาธิ ปัญญาไม่เกิดไม่เป็น ก็เรียกว่าพวกเราทั้งหลายนั้นไม่ได้ศึกษาซึ่งสิกขา ทั้ง ๓ ประการนี้

เมื่อข้อวัตรภายนอกเราเรียบร้อยดี เราพยายาม นี้แหละแสดงถึงด้านจิตใจ ภายใน อย่าไปเข้าใจว่าการเน่ซซิก การทำวัตรสวดมนต์ การประชุมกันนี้ เป็นเรื่องนิดหน่อย จริงอยู่ครับ ถ้าเราอยู่ผู้เดียวผู้เป็นแล้วผู้ฝึกแล้ว แต่อันนี้เพื่อห่มุคณะ พระเล็กเถรน้อย เพื่อห่มุที่ไม่ฉลาดให้ฉลาดขึ้นอย่างพระพุทธรเจ้าหรือสาวกของ

พระพุทธรูปเจ้าก็เหมือนกัน กิจของท่านเสร็จแล้วสิ้นแล้ว ท่านก็ยังทำกิจเพื่อผู้อื่นอีกต่อไป อันนี้มันหย่อนนี่ครับ

การทำกิจก็ให้ช่วยกัน คนมีอายุพรรษาพอสมควรก็ดี ไม่ได้ทำเองก็ให้ดูแล ให้ตรวจตรา ให้เอื้อเฟื้อ การกวาดลานวัด การตัดหญ้า ทั้งหลายเหล่านี้ให้เอื้อเฟื้อ การกราบการไหว้ กิจเล็กๆ น้อยๆ นี้ ให้พากันสนใจในข้อวัตรของเจ้าของ อย่าไปรีบ จะเป็นพระเถระกันไฉนหลาย มันจะเสื่อมลงไฉน นี่แหละ เช่นกระโถนนี้แหละให้พยายาม ที่สุดครับ ฉันทันแล้วจับไว้เลย ไม่ต้องไปเกี่ยวกับผู้ใดให้ลำบาก กิจอันนี้ควรถือไว้ อย่าเพิ่งให้ผู้อื่นอุปถัมภ์อุปถุฏฐากเราจนเราหลงมกมาย ถ้าคนอื่นล้างกระโถนนี้ มันเท มันล้าง มันแตกมันร้าว มันสารพัดอย่าง

แม้แต่การเทศาตรีก็เหมือนกัน อย่าให้เด็กน้อยจับบาตรเราเถ เรา นั่งอยู่นั้น อย่าให้พ่อออกจับเถ ให้จับตนเอง ผมเคยบอกหลายครั้งแล้ว ฉันทันแล้วให้เอากะละมัง มาให้เถ อย่าให้เด็กน้อยมาจับเถ พ่อขาน้อยมาจับเถ คนไม่รู้เรื่องมาจับเถ ให้รู้จัก รักษาบริวารของเราเอง สิ่งทั้งหลายเหล่านี้แหละมันหย่อนไปเรื่อยๆ

ประการที่สองพูดถึงการขบฉันเรานั้น ฉันทันเสร็จแล้วเลิกพร้อมกันยกเว้นที่จำเป็น แต่ที่จำเป็นหรือไม่จำเป็นเราก็ไม่รู้จักกัน พวกพ่อชาวเขาเห็นพวกเกากรุ่นเก่าทำกันอย่างนั้น เขาก็ทำอย่างนั้น อันนี้ให้พากันพิจารณา ที่จำเป็นนะ กลั่นอุจจาระ กลั่นปัสสาวะ หรือ เป็นโรคอะไรที่จะเป็นเหตุให้เป็นอันตรายนั้นแหละ

พวกเราทั้งหลายควรรักษาข้อวัตรไว้ เช่นมันร้อนธรรมดาหรือหนาวธรรมดา เรานี้ อย่าคิดว่ามันเป็นอุปสรรค ไม่ควรให้มันเสียข้อวัตรของเราได้ ให้พากันจำ การปฏิบัตินี้ให้มองดูเจ้าของ อย่าไปมองข้างนอกให้มองดูข้างใน ข้อปฏิบัติเรามัน หย่อนไหม สม่่าเสมอไหม มันมีอะไรในใจของเรา ให้พากันมองดูจิตของเจ้าของว่า มันพ้นอันตรายแล้วหรือยัง หรือมันยังอยู่ในระหว่างอันตราย

เพราะอะไรจึงให้มองดูเจ้าของ เพราะเราปฏิบัติเพื่อมรรคผลนิพพานเป็นเป้าหมาย พวกเราทั้งหลายจึงสละการงาน ทั้งผู้เฒ่าผู้หนุ่มก็มาอยู่ที่นี้ ปฏิบัติแล้วต้องให้มันได้

มรรคได้ผล ผู้ปฏิบัติไม่ได้มรรคได้ผลนะ ผมว่าไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร ให้เราพยายามให้เกิดผล ให้ได้มรรคให้ได้ผล ไม่ได้มรรคใหญ่ก็ได้มรรคน้อย ไม่ได้ผลใหญ่ก็ได้ผลน้อย ให้มันได้แต่อย่าถอย เพื่อให้มันสืบคลานต่อไปอีก ไม่ใช่เอาเท่านี้เพียงแค่นี้ อย่าไปคิดอย่างนั้น

จะอยู่หมู่พวกมากๆ ก็อย่าทิ้งเจ้าของ ต้องตั้งข้อวัตรของตัวเอง ใครจะชวนเซไปทางไหน เราไม่เซไปตาม ไม่ได้ทำตามผู้ใด แม้หมู่จะเซไปไหนก็ไม่ไป หยาบช้ำลามกขนาดไหนก็ไม่ไปตาม ไร่เริงบันเทิงไปทางไหนก็ไม่ตามมันไป ถ้ามันได้มรรคถ้ามันได้ผลแล้วไม่ได้สงสัยหรือท้อทนี่ เมื่อเราเข้ามาในกลุ่มใหญ่หมู่ใหญ่นี้แหละมันเอาตัวไม่ค่อยรอด อารมณ์มันหลาย คนที่ไม่รู้จักตัวเองก็ปล่อยจิตไปทั่วสารทิศ เช่นพระบวชใหม่เป็นต้น ถ้าคลุกคลีกันแล้วคุยกันเป็นเรื่องโลก โลกามิสอันนั้นมันไม่ใช่หนทางของสมณะ ให้เราตรวจดูจิตของเจ้าของ

วัดป่าพงเรา เขาสมมุติว่า เป็นศูนย์กลางของสำนักปฏิบัติ แต่ละสาขานี้ แต่ละสาขาจะต้องมารวมกัน การประชุมกัน ก็ต้องมารวมกันที่นี้ เพราะว่าวัดป่าพงนี้ได้ปลุกฝังการประพฤติปฏิบัติขึ้นมา

ที่นี้สาขาอื่นบางทีก็ส่งพระผู้ฉลาดไปเป็นหัวหน้า และก็ส่งพระนวกะไปอาศัยอยู่ถึงคราวถึงสมัย ก็กลับมาเยี่ยมครูบาอาจารย์ที่วัดหนองป่าพงนี้ นี่เป็นเหตุ ถ้ามาเยี่ยมวัดป่าพงนี้หมด ผู้ประพฤติปฏิบัติแล้ว ไม่ค่อยเอาใจใส่ในข้อวัตรปฏิบัติ ก็เป็นเหตุให้พวกบรรพชิตเราทั้งหลายเสียไปด้วยกัน ผู้ที่มาดูก็มาดูแต่สิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ดีนะไม่ดู ถ้าคลุกคลีกับหมู่คณะแล้วมักชอบพูดชอบคุยชอบเล่นกันหลาย คือทำให้มันเสื่อมนะแหละ ทำให้มันเจริญนะมีน้อย บ้างก็คลุกคลีกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน บ้างก็นินทากัน บ้างก็สรรเสริญกัน แยกหมู่แยกพวกกันออกไปอย่างนั้น

ฉะนั้นเมื่อเขาหิวหรือเขาเป็นผู้มีศรัทธาอยู่ เขาออกมาจากวัดสาขาต่างๆ เข้ามาหาเราก็ให้เขามาฝึก ฝึกมันก็ต้องเข้ามาในกลุ่ม อย่างข้าราชการนะ ได้ไปทำงานในทั่วประเทศในแดนต่างๆ เมื่อตรงเข้ามาในกลุ่ม มีการทำงานอันละเอียดสุขุม ผู้ใหม่

ก็มองเห็นผู้เก่าอยู่เป็นอย่างไร ก็ควรให้เป็นแบบแผนของหมู่ของสงฆ์ของบรรพชิต
นี่อันหนึ่ง

บางท่านบางองค์ในพรรษาหนึ่งก็เลยจะไม่รู้จักกับผมนานๆ ก็ไม่เคยผ่านไปใกล้
ไปหาเป็นบางครั้งบางคราว ถึงแม้ว่าคนหลายก็พอมีโอกาสนี้ ถ้าอยู่เป็นกลุ่มอย่างนี้
ก็มักได้ยินว่า อยากต้มน้ำร้อน น้ำชา น้ำอ้อย สूपบุงหรือกันใหม่ เรื่องที่เราไม่ได้สั่งสอน
ให้ทำพากันไปหัดไปทำ นี่มันยังดีที่มีผู้เก่าเป็นหลักพอสมควร เป็นหูเป็นตาช่วย
ถ้าไม่มีผู้เก่าเป็นหลักช่วยอยู่พอสมควรแล้ว หมัด!

เราจะเข้าใจว่าเรามีศรัทธาอย่างไร จะเข้าใจว่าเราปฏิบัติอย่างไร มันต้องดูเจ้าของ
จึงจะรู้จัก มันโกหกเจ้าของใหม่ คนมันก็ไปรู้เรื่องแต่โกหกผู้อื่น ไปขโมยของผู้อื่น
เรื่องขโมยของเจ้าของ เรื่องโกหกเจ้าของไม่รู้จัก ต้องให้คนอื่นให้ชอกดูความไม่ดีไม่งาม
ในเจ้าของ จะต้องปฏิบัติ เกิดมาแล้วจะต้องปฏิบัติ ถ้าไม่ได้ปฏิบัติอยู่ไม่ได้ พระเถร
เราไม่ได้ทำอะไรให้มันได้ก็วัตรที่ครูบาอาจารย์สั่งสอนไว้ให้ทำ ซึ่งมันไม่ได้เหลือวิสัย
อะไร ให้ช่วยกัน

ผู้มีพรรษามากก็ทำงานไปอย่างหนึ่ง ผู้มีพรรษาน้อยก็ทำงานไปอย่างหนึ่ง ผู้ที่
บวชใหม่ก็ทำงานไปอย่างหนึ่ง แต่ให้ดูแลกกัน ให้สังเคราะห์กัน อันใดมันจะโถมลงไป
ผู้เก่าเราก็ให้ทำเป็นแบบแผนขึ้นมา ให้เด็กน้อยได้มองได้เห็น ผู้น้อยผู้หนุ่มก็ดูท่าน
ผู้บวชเข้ามาก่อนเป็นครูบาอาจารย์เรา มีหลายองค์อยู่ตั้งแต่ ๕ พรรษาไปจนถึง
๑๐ พรรษา ผู้ใหญ่ต้องดูผู้น้อย ผู้น้อยก็ต้องดูผู้ใหญ่จะต้องปฏิบัติ

ความเสื่อมมันจะเกิดขึ้นมาเพราะการปฏิบัติน้อย หรือหยุดเลิกการปฏิบัติ
ถ้าขาดการปฏิบัตินี้ก็ไม่รู้จะเอาอะไร จะพาทำสมาธิหรือก็น้อยๆ อ่านหนังสือให้ฟังหรือ
ก็ออกไปอยู่ข้างนอกโน้น พาทำสมาธิหรือก็ออกไปข้างนอกโน้น หลีกออกไปอยู่โน้น
ลับๆ รี่ๆ เป็นโจรปล้นพระศาสนาเฉยๆ ไม่ค่อยเอาใจใส่ แล้วเรามาบวชจะมาเอาอะไร
ก็ไม่ได้คิดดู

การประพุดอย่างสมณะ

กราบจนขนลุก

อาจถือได้ว่าการเป็นผู้มีปกติกกราบไหว้ เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสำนักวัดหนองป่าพง หลวงพ่อสอนให้แสดงความเคารพด้วยกิริยาที่นุ่มนวล เพื่อเป็นการลดทิฐิมานะ และฝึกให้มีสติรอบคอบ ครูบาอาจารย์มาจากต่างถิ่นต่างที่ ผู้เป็นประธานสงฆ์ต้องนำพระลูกวัดกราบ เมื่อท่านจะลาจากไปก็กราบอีก ในระหว่างพระด้วยกันเอง ถ้ามีพรรษาต่างกัน ๓ พรรษาขึ้นไป ผู้มีพรรษาน้อยกว่าเวลาจะพูดต้องประนมมือด้วยเสมอ อุบาสกอุบาสิกาที่เช่นกันเวลาสนทนากับพระหรือเวลาที่พระท่านเดินผ่านก็ต้องแสดงออกซึ่งความเคารพโดยการคุกเข่าประนมมือ หลวงพ่ออบรมไว้ว่า

“ทุกกลุ่มทุกเหล่า ถ้าขาดความเคารพเคารพกันแล้วก็ไม่สำเร็จประโยชน์ จะเป็นฆราวาสก็ดี จะเป็นบรรพชิตก็ดี จะหาความมั่นคงไม่ได้หากขาดความเคารพเคารพ”

นอกจากเป็นข้อวัตรปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อนสหธรรมิกแล้ว หลวงพ่อสอนให้ฝึกกราบแม้อยู่ลำพังแต่ผู้เดียว คือก่อนลงจากกุฏิและเมื่อกลับถึงกุฏิทุกครั้งต้องกราบเมื่อเข้าศาลามากก็กราบ จะกลับออกไปก็กราบ ขึ้นเสนาสนะก็กราบก่อนแล้วจึงนั่งก่อนจะลงก็กราบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทั้งนี้ เป็นข้อวัตรที่หลวงพ่อบอกได้มาจากหลวงปู่กินรี ผู้ที่ไม่เข้าใจอุบาย การกราบ นี้จะเห็นเป็นเรื่องม่งาย เพราะแม่แต่นั่งอยู่ตามโคนต้นไม้ก็ยังต้องกราบ แท้ที่จริงการกราบบ่อยๆ อย่างนี้ เป็นอุบายอย่างหนึ่งในการเจริญสติเฝ้าดูจิต หลวงพ่ออธิบายว่า

“การกราบนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติ แม้จะเป็นกิริยาภายนอกก็ตาม การกราบนี้ต้องทำให้ถูกต้องพร้อมเพรียงกัน กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ อย่าให้หลังโค้ง อย่ารีบเกินไป ค่อยๆ ก้มลงตรงๆ ให้นำหน้าผากจรดพื้น วางศอกห่างจากเข่าประมาณสามนิ้ว กราบลงช้าๆ มีสติรู้อาการของกาย การกราบช่วยแก้ความถือตัวของเราได้เป็นอย่างดี ควรกราบบ่อยๆ เมื่อเรากราบ ๓ หน

เราควรตั้งจิตระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นั่นคือคุณลักษณะแห่งจิตอันบริสุทธิ์เป็นประภัสสรและสงบ ดังนั้นเราจึงอาศัยกิริยาอาการภายนอกนี้ ฝึกฝนตน กายและจิตจะประสานกลมกลืนกัน ผู้ที่เข้าถึงธรรมะได้อย่างแท้จริงแล้ว ท่านจะอยู่เหนือกิริยาอาการภายนอก ทุกๆ อย่างที่ท่านทำจะมีแต่การอ่อนน้อมถ่อมตน เดินก็ถ่อม นอนก็ถ่อม ถ่ายก็ถ่อม ทั้งนี้ก็เพราะว่าท่านพ้นจากความเห็นแก่ตัวเสียแล้ว

และอย่าได้หลงผิดไปจับตาดูว่าผู้อื่นกราบอย่างไร ถ้าสามเณรน้อยดูไม่ใส่ใจ พระผู้เฒ่าดูขาดสติ ก็ไม่ใช่เรื่องที่เราจะไปต่วนตัดสิน บางคนอาจจะสอนยาก บางคนเรียนได้เร็ว บางคนเรียนได้ช้า การพิจารณาตัดสินผู้อื่นมีแต่จะเพิ่มความหยิ่งทะนงตน จงเฝ้าดูตัวเอง การกราบบ่อยๆ จะช่วยขจัดความหยิ่งทะนงตนออกไปได้

ผมสอนสมัยก่อนนั้นได้ยินเสียงระฆังดังขึ้น ครั้นจะออกจากกุฏิก็กราบ กราบครั้งหนึ่งระลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าจริงๆ กราบครั้งที่สองระลึกถึงคุณพระธรรมจริงๆ กราบครั้งที่สามระลึกถึงคุณของพระสงฆ์จริงๆ แล้วก็ค่อยก้าวเดินลงมา แต่ก่อนมีการกวาดลานวัด มีการทำอะไรต่างๆ ถ้าหากวันไหนลืมกราบ มาถึงลานวัดแล้วก็กลับไปกราบอีก ฝึกให้มันชินจนชำนาญ เมื่อเสร็จธุระแล้วกลับไปกุฏิก็กราบอีก จะนั่งสมาธิก็กราบ จะลงจากกุฏิก็กราบ กิจวัตรอันนี้ทำให้มันขาด ทำให้ต่อเนื่องกัน นี่คือทำให้มันมาก เจริญให้มาก สะพายบาตรเข้าไปในป่า วางบาตรวางกลดลงที่โคนไม้ อยู่ที่ไหน กราบเลย ไปอุจจาระปัสสาวะไปสรงน้ำกลับมากกราบอีก จนมันระลึกได้ทุกทีละนี่ พอหนึ่งบูบก็กราบเลยแหละ จิตใจมีศรัทธา กราบลงไประลึกคุณพระครั้งหนึ่ง จนขนพองสยองเกล้าขนลุกชูๆ เกิดปีติ”

โทษอะไรก็ไม่ร้ายเท่า

การจับกลุ่มคลุกคลีพูดคุยกัน เป็นสิ่งที่หลวงพ่อกำหนักรักห้ามหนา จนถึงกับให้คติเตือนใจเอาไว้ ดังที่เคยกล่าวแล้วว่า

“กินน้อย นอนน้อย พูดน้อย คือนักปฏิบัติ
กินมาก นอนมาก พูดมาก คือคนโง่”

และในข้อกติกาสงฆ์ ท่านก็ได้วางบัญญัติเอาไว้ว่า

“เมื่อนั้นบิณฑบาต เก็บบาตร กวาดวัด ตักน้ำ สรงน้ำ จัดโรงฉัน ย้อมผ้า ฟังเทศน์ เหล่านี้ห้ามคุยกัน พึงตั้งใจทำกิจนั้นจริงๆ”

“ห้ามคุยกันเป็นกลุ่มก้อนทั้งกลางวันและกลางคืนในที่ทั่วไปหรือในกุฏิ เว้นแต่ มีเหตุจำเป็น ถึงกระนั้นก็อย่าให้เป็นผู้คลุกคลีหรือเอิกเกริกเฮฮา ให้ทำตนเป็นผู้ มักน้อยในการพูด กิน นอน ไร่ เรือง จงเป็นผู้ที่นั่งอยู่ด้วยความเพียร”

ทั้งนี้หลวงพ่อก็ได้ชี้แจงแสดงโทษของการจับกลุ่มพูดคุยกันไว้ว่า มีอยู่หลายสถาน เป็นต้นว่า

“ไม่เห็นมีอะไรที่จะมีโทษร้ายแรงต่อการประพฤติปฏิบัติ เท่ากับการจับกลุ่ม คลุกคลีพูดคุยกัน เพราะพูดมากก็จะมีเรื่องมากตามมา มีเรื่องมากก็จะทำให้ขัดกันมาก และทำให้แตกความสามัคคีในที่สุด”

“โทษทั้งหลายที่ปฏิบัติในปानी ตามที่ผมดำเนินมาแล้วนะ โทษอย่างอื่นก็ไม่ร้ายแรงเหมือนโทษที่รวมกลุ่มกันคุย จับกลุ่มกันคุย โทษอันนี้มากที่สุด แต่ว่าพระเจ้า พระสงฆ์เรารักษายากที่สุดแหละ ตรงนี้ มักจะเสียตรงนี้ ผมว่ามันไม่เกิดประโยชน์ อะไรจับกลุ่มกันคุยกันนี้ เสียการปฏิบัติ เสียการงานไม่สมควร แล้วก็เดือดร้อน ไม่เคยดี อันนี้ที่เคยเสียมาแล้วนะ เสียที่ตรงนี้ และเมื่อเข้ากลุ่มแล้วมันจะพูดกันแรง พูดเรื่องอะไรต่ออะไรกัน หัวเราะเยาะกัน สารพัดอย่างนะแหละ ที่ปฏิบัติก็อยู่ตรงนั้น ไม่ใช่อยู่คนเดียว เมื่อเข้าในกลุ่มแล้ว พูดเรื่องตลกคะนองหลายๆ อย่างนะ ใจมัน ก็ฟุ้งขึ้นมา ไม่ฟังว่าเสียงดังขนาดไหน เพราะไม่รู้เรื่องเจ้าของ มันเพลินนะ ตรงนั้นแหละตรงที่เราจะต้องมีสติ เราอยู่องค์เดียวไม่ต้องมีสติเท่าไรหรอก เมื่อเข้าอยู่ในหมู่อยู่ในฝูงแล้วจะต้องมีสติให้มาก กลุ่มพระ กลุ่มเณร กลุ่มญาติโยมทั้งหลาย กลุ่มหญิงกลุ่มชาย ตรงนั้นควรมีสติ ไม่หลงไหลไปตามอารมณ์นั้น ควรกำหนดเป็น ระยะๆ ไป เป็นเวลาที่จะต้องปฏิบัติให้ยิ่งขึ้น”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อได้อธิบายภาวะจิตของผู้ปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนออกมาที่อากัปกิริยาภายนอกว่า

“การฝึกจิตหรือการภาวนานี้ ถ้าจิตสงบแล้วเราจะออกจากเพื่อน ไม่อยากคลุกคลี เพื่อนมาหาก็รำคาญ คนที่จิตยังไม่สงบจะชอบอยู่กับหลายคน พุดมาก วุ่นวาย บางองค์จิตไม่อยู่นึกถึงองค์นั้นก็ไปหา นึกถึงเรื่องนั้นก็ชวนคุย เป็นไปตามคำสั่งตามอาการของกิเลสตัณหา ท่านถึงว่าพระอรหันต์พระอริยเจ้า อยู่กันเป็นหมื่นหรือแสนองค์ก็ไม่มีเสียง ผู้ประพฤติปฏิบัติจริง อยู่กันร้อยสองร้อยก็ไม่มีเสียงคุย”

ต้องเซนเซอร์

วัดหนองป่าพงมีกฎหมายห้ามรับแขกบนกุฏิ ห้ามทั้งบุรุษสตรีขึ้นไปคลุกคลีบนกุฏิ เว้นแต่มีเหตุจำเป็น เช่น ภิกษุอาพาธ เป็นต้น ซึ่งอนุญาตให้ผู้ชายขึ้นได้ พระอาจารย์จันดีได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กับฆราวาสว่า

“การติดต่อกลุกคลีกับญาติโยมมากนั้น ท่านเคยย้ำว่าเป็นจุดเลื่อม แต่ก่อนนี้ นาคหรือโยมที่เข้ามาฝึกปฏิบัติ ท่านไม่ให้เข้าใกล้เลย จะให้หลีกให้ไกลที่สุดไม่ให้ไปสูงลิ้นด้วย รุ่นผมนี้ ๒-๓ ปี ยังไม่ได้พูดคุยกับโยม บางทีพี่สาวมาเยี่ยมก็ไม่ค่อยได้พูดด้วย เห็นหลวงพ่อก็กลัว ยิ่งจะลาไปเยี่ยมบ้านอย่างนี้ ท่านจะถามดูๆ ว่าไปทำไม ต้องชู้เอาไว้แบบที่ไม่ให้เราอยากไปขออีก การไปขอแต่ละครั้งต้องมีเหตุผลจริงๆ”

และหลวงพ่อก็ได้กำชับเรื่องนี้ไว้ว่า

“แล้วก็แขกที่จะมาเยี่ยมเรา แม่เราก็ตาม น้องเราก็ตาม ถ้ามาเยี่ยมให้พบกันที่โรงฉันนั้น พระเณรใครมาก็ช่างเถอะ ถามหาอาจารย์นั้นอยู่ไหม อยู่ไปไหนล่ะ? ไปเยี่ยมให้ไปที่โรงฉันโน่น ไม่ให้ไปรับแขกที่กุฏิ ทำไมจึงห้ามเช่นนี้ ผู้หญิงนะเข้ามาหาเรา ใครจะรู้จักว่าน้องเรา ใครจะรู้จักว่าแม่เรา ใครจะรู้จักว่าเมียเราแฟนเราเข้ามาไปคุยกันอยู่ในป่าเขาก็ว่าพระเล่นสาวเท่านั้นแหละ มันจะยากอะไร ถ้าไม่ทำเช่นนี้มัน

จะไม่รัดกุม อีกหน่อยก็แฟนเข้ามาหา ติดต่อกันเข้ามาๆ แล้วก็ออกทางโน้น จะไปทำอะไรกันใครจะไปรู้ ให้พากันรู้จัก

แล้วก็จดหมายเข้ามาละ หรือใครจะมีจดหมายไปข้างนอก ให้เอามาแจ้งอาจารย์ชู อาจารย์เลี่ยมให้ทราบเสียก่อน เขียนว่าอย่างไร เอามาอ่านให้ท่านฟัง เมื่อจดหมายรับเข้ามาก็เอามาให้ท่านอ่านเสียก่อน มันจดหมายอะไร เรื่องอะไรนี้ ผู้สาวมันเขียนมาหารี หรือผู้ใดเขียนมาหา เกิดประโยชน์อะไรไหม หรือมันติดต่อกอมมูนิสต์รี เอกคนปลอมปนเข้ามารี หรืออย่างไร ให้มันสังเกตเหตุการณ์ได้ว่ามันจะเจริญหรือเสื่อมอย่างนี้

ทุกครั้งพอได้รับจดหมายแล้ว รีบเอามาส่งอาจารย์ชู อาจารย์เลี่ยม ส่งเลยอย่าไปฉีกจดหมายอ่านก่อน ได้รับจดหมายแล้วรีบเอามาให้ ให้รู้จักอย่างนี้ อันนี้ มันปลอดภัยดีที่สุดในที่นี้ปฏิบัติมาอย่างนี้”

ขอนิสัย ขอบมา

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้พระภิกษุใหม่ (๑-๕ พรรษา) ต้องถือนิสัย คือ การอยู่ภายใต้การปกครองควบคุมดูแลของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ เพื่ออาศัยให้ท่านช่วยแนะนำสั่งสอน หลวงพ่อเห็นว่าเป็นวิธีที่ดี ที่สร้างความเคารพความผูกพัน ฉันทุตรกับบิดาระหว่างศิษย์และอาจารย์ และเป็นข้อย้ำเตือนไม่ให้ภิกษุท่องเที่ยวไปตามอำเภอใจ โดยไม่ยึดถือใครเป็นอาจารย์ ปกติพระภิกษุสามเณรขอนิสัยจากครูบาอาจารย์เมื่อได้มาอยู่กับท่านใหม่ๆ และคณะสงฆ์ทั้งหมดต้องขอนิสัยจากเจ้าอาวาสร่วมกันในวันเข้าพรรษา และอีกโอกาสหนึ่งก็คือในเมื่อพระอาคันตุกะได้รับอนุญาตเข้าหมู่สงฆ์แล้ว ในการขอนิสัยนั้นผู้ขอถวายเครื่องสักการะอันประกอบด้วยดอกไม้ธูปเทียน แล้วกล่าวคำภาษาบาลีเริ่มด้วย *อาจริโย เม ภันเต โหติ* ซึ่งเป็นการแสดงตัวว่าพร้อมที่จะอยู่ในโอวาทและรับฟังคำว่าการตักเตือนทุกประการ

ต่อไปนี้เป็นโอวาทตอนหนึ่งของหลวงพ่อ ในโอกาสที่มีการขอนิสัย

“พวกท่านทั้งหลายก็เรียกว่าขอนิสัยแล้ว นิสัยก็รับแล้วเข้าใจกันคือขอเพียงอย่างคล้ายๆ เรายังไม่มีที่อยู่หรือที่อยู่เราไม่พออย่างนี้ ความรู้เราก็ยังไม่พอไม่สม เราก็ต้องขออาศัยผู้อื่น ขอคำแนะนำ ขออะไรหลายๆ อย่าง เหมือนกับเราไปอาศัยเขา พวกท่านทั้งหลายก็จะมีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตาม หรือเอาไปประพฤติปฏิบัติด้วยความเคารพ

ในโอกาสอันใดที่ผมสอนท่าน ในขณะไหนก็ตาม ให้ท่านทั้งหลายเข้าไปพิจารณา อันนั้น เป็นหน้าที่ของพวกท่านทั้งหลายจะปฏิบัติเอง หน้าที่ของผมนี้ ก็จะเป็นผู้สงเคราะห์พวกท่านทั้งหลาย ทั้งวัตถุที่สมควร ทั้งทางธรรมะ ทั้งข้อประพฤติปฏิบัติ อะไรๆ ทั้งสิ้นเป็นต้น มันก็เป็นหน้าที่ของผมเสียแล้ว เพราะท่านมาอาศัยผม ผมก็ต้องอนุเคราะห์พวกท่านทั้งหลายเท่าที่ควรพอสมควร

ดังนั้นตั้งแต่วันนี้ต่อไป จะได้มีความสัมพันธ์กันอย่างอาจารย์กับลูกศิษย์ อาจารย์กับ อันตเววลิก คือเป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ไม่ใช่อุปัชฌาย์ และอาจารย์ก็จะเป็น ธรรมอาจารย์ ด้วยนะ คือให้ธรรมะให้ความคิด ให้ความเห็น ให้ความรู้ ให้ความฉลาด ทุกประการพอสมควร

อันนี้ผมก็ดีใจ จึงมิได้สงสัยโดยประการใด เพราะเห็นว่านิสัยก็ขอแล้ว ทำอะไรแล้ว ดังนั้นพวกเราทั้งหลายนั้นให้มีความสัมพันธ์กันอย่างครู อย่างอาจารย์ต่อไป อย่างพอกับลูกมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ถ้าเช่นนี้ก็อันเรียกว่า เป็นที่ไว้วางใจกันแล้ว

พระพุทธองค์ท่านสอน พวกเราทั้งหลายนี้ ถ้าได้เข้าไปสำนักที่ไหนอะไร ถ้าหากว่า ทำที่พอสมควรแล้ว วันหนึ่งสองวันก็ตาม เรามีโอกาส ผมมากกราบเรียนท่านอาจารย์ ขออาศัยวันสองวัน คืนสองคืน อะไรทั้งหลายเหล่านี้ หรือขอนิสัยเลย

แล้วผมก็ขอปวารณาตัวผมไว้ เมื่อผมผิดพลาดประการใด ทางกาย ทางวาจา อันใดนั้น เมื่อเห็นอะไรที่อากัปกริยาไม่ดี จรรยา มารยาทไม่เหมาะสมนั้น ผมขอปวารณา ท่านอาจารย์ไว้หรือคณะสงฆ์ทั้งหลาย ให้ช่วยตักเตือนผม ช่วยกรุณาผม จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง และผมจะเอาไปพิจารณาพิจารณาตามสมควร นี่เป็นความดีชอบยิ่งเหลือเกิน

ดังนั้นถ้าหากว่าไม่ทำอย่างนั้น ก็ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไร อะไรที่จะพูดให้ฟัง จะพอใจ หรือเปล่าก็ไม่รู้ จะมีอะไรก็ไม่รู้จัก การปวารณาตัวนี้จึงเป็นของสำคัญประการหนึ่ง การปวารณาตัวนี้ก็เป็นการแสดงความเคารพอยู่ในตัวนั่นเอง ที่นี้ผู้ที่รับปวารณาแล้ว เช่นผม เป็นต้น ก็สบายใจ ถ้ามันผิดก็จะพูดได้ ถ้ามันไม่ผิดก็จะพูดได้ และมีกำลังใจที่จะแนะนำ พร่ำสอนพวกท่านทั้งหลายที่มาอยู่ด้วย ไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยอะไรทั้งนั้น อันนี้ตามภาษาก็เรียกว่า เป็นกันเอง เรียกว่าก็ยอมรับ คนนี้ก็ยอมถอน เรียกว่า ทำความเข้าใจกันเป็นอย่างดีในทางพุทธศาสนา เมื่อเราพากันรู้จักเช่นนี้ ไม่มีความสงสัยอะไรกันแล้ว เราอยู่ด้วยกันไป เป็นลูกศิษย์ตถาคตด้วยกันทั้งนั้น มันก็ไม่มีเรื่องอะไรมากมาย

เรื่องปฏิบัตินี้เป็นเรื่องที่ยอมรับเท่านั้นแหละครับ เรายอมรับกัน ยอมรับกันแล้ว มันก็หมดเรื่องกัน ไม่มีอะไรมากเกินไปกว่านี้ ที่เราอยู่ด้วยกันนั้นก็ไม่ได้เคลือบแคลงสงสัย ถึงแม้ผมจะพูดแรงๆ ไปหน่อยเป็นต้น ผมก็กล้าพูด เพราะว่าผมพูดมุ่งธรรม มุ่งวินัย”

ตามพระวินัยบัญญัติ พระผู้มีอายุพรรษาทำขึ้นไป และมีความรู้ในพระธรรมวินัย พอรักษาตัวได้ คือรู้จักอาบัติ รู้จักอาบัติหนักอาบัติเบา รู้ทางออกจากอาบัติ ฯลฯ พระรูปนั้นไม่จำเป็นต้องขอนิสัย ท่านมีชื่อว่า นิสยมุตตะกะ (ผู้พ้นจากนิสัย) แต่อย่างไรก็ตามหลวงพ่อก็เคยบรมไว้ว่า

“ถึงแม้องค์ใดเป็น นิสัยมุตต์ ก็พ้นนิสัยไปแล้ว เป็นต้น พระที่ท่านสังวรสำรวม เคารพ คารวะ ไม่ประมาท ท่านยังขอนิสัยอยู่เรื่อยไป ก็เหมือนกับพ่อแม่ของเรา ถึงแม้ว่าเราโตแล้วหัวหงอกแล้วเป็นต้น ก็ยังคงเคารพพ่อแม่อยู่ตลอดเวลา นั่นเอง”

เมื่อพระจะลาไปจากสำนักที่อาศัยอยู่ หรือออกไปธุดงค์ ตามแบบแผน ธรรมเนียมที่ติงามต้องมาขอขมาต่อผู้เป็นครูบาอาจารย์ เพื่อเป็นการแสดงอิทธิกรรม ซึ่งกันและกัน ในสิ่งที่อาจได้เคยทำล่วงเกินกันมาทางกาย วาจา ใจ

พระอาจารย์เลี่ยมได้อธิบายถึงเรื่องการขอขมาเอาไว้ว่า

“การขอขมาลาโทษนั้น ปราชญ์ทั้งหลายถือว่าเป็นการลบสิ่งไม่ดีออกจากใจ ในบางครั้งเราอาจจะประมาทพลาดพลั้ง หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้เกิดอกุศลจิตขึ้น เมื่ออยากให้สิ่งเหล่านี้ลบเลือนคลี่คลายหายไป จึงประกอบพิธีนี้ขึ้น เพื่อทำให้เกิด อโหสิกรรม

อันนี้ถือว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เพราะจะได้ไม่มีนิวรณ์ ครอบงำ หมดความหวาดระแวงแคลงใจ ทำให้เกิดความผ่อนคลาย ความสบาย จะอยู่ ก็มีความรู้สึกสบาย จะออกไปก็มีความรู้สึกสบาย การขอขมาโทษจึงเป็นประเพณีที่ ดึงงาม แม้แต่พระอริยสาวกท่านก็ยังกระทำกันไม่ขาด เพื่อเป็นตัวอย่าง เป็นแนวทาง แก่กุลบุตรลูกหลาน”

กิจวัตร ๑๔*

๑. อาคันตุกวัตร   หน้าที่ของอาคันตุกะผู้เข้าไปสู่อาวาสอื่น
๒. อาวาสสิกวัตร   หน้าที่ของเจ้าอาวาส (เจ้าถิ่น) ที่จะต้องปฏิบัติ
ต่อพระอาคันตุกะ
๓. คมิกวัตร   หน้าที่ของผู้เตรียมจะไปที่อื่น
๔. อนุโมทนาวัตร   วิธีอนุโมทนา
๕. ภัตติกวัตร   ธรรมเนียมในโรงฉัน หรือเมื่อไปฉันนอกวัด
๖. บิณฑจจาริกวัตร   ระเบียบประเพณีในเวลาออกบิณฑบาต
๗. อรัญญิกวัตร   หน้าที่ของผู้อยู่ป่า
๘. เสนาสนวัตร   วิธีดูแลที่อยู่อาศัย
๙. ชันตาขรววัตร   ข้อปฏิบัติในเรือนไฟ ที่อบกายระงับโรค
๑๐. วัจกุฎีวัตร   ระเบียบปฏิบัติในเวลาเข้าล้อม
๑๑. อุปัชฌายวัตร   หน้าที่ของสังฆวิहारิก (ลูกศิษย์) ต่ออุปัชฌาย์
๑๒. สังฆวิहारิกวัตร   หน้าที่ของอุปัชฌาย์ต่อลูกศิษย์
๑๓. อาจารย์วัตร   หน้าที่ของอันเตวาสิก (ศิษย์) ต่ออาจารย์
๑๔. อันเตวาสิกวัตร   หน้าที่ของอาจารย์ต่อศิษย์

---

* สำหรับรายละเอียดดูหนังสือบุพพสิกขาวัตนธนา

กิจวัตร ๑๔

กิจวัตร ๑๔ คือระเบียบวิธีปฏิบัติต่างๆ ในชีวิตประจำวันของพระ เป็นเรื่องที่ หลวงพ่อสอนศิษย์อย่างละเอียดถี่ถ้วนตามแนวของหนังสือบุพพสิกขาฯ ท่านเน้นและ ให้ความสำคัญต่อกิจวัตรเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งได้ยกกิจวัตรบางอย่างมากล่าวไว้ใน ที่นี้ ดังนี้

อาจารย์วัตร อุปัชฌาย์วัตร

เมื่อเข้ามาขอนิสังขแล้ว ในระหว่างพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์กับศิษย์ก็พึงมีหน้าที่ ที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ผู้เป็นอาจารย์ให้การอบรมสั่งสอน ผู้เป็นศิษย์ก็ต้องคอยอุปฐาก รับใช้ท่าน ปฏิบัติอุปัชฌาย์วัตร อาจารย์วัตรให้สมกับการเป็นศิษย์ที่ดี เรื่องการ อุปฐากนี้ หลวงพ่อได้อบรมเอาไว้ว่า

“ให้พากันเข้าใจทุกองค์ ผู้ปฏิบัติธรรมควรสนใจการทำกิจวัตร อาจารย์วัตร อุปัชฌาย์วัตร อันนี้ จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของพวกเราทั้งหลายให้เป็นกลุ่ม เป็นก้อน มีความสามัคคีพร้อมเพรียงซึ่งกันและกัน เป็นเหตุให้พวกเราได้ทำความเคารพ อันเป็นมงคลในหมู่ของพวกเราทั้งหลาย ซึ่งมีมาแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงบัดนี้”

หลวงพ่อสอนวิธีอุปฐากต่อพระอุปัชฌาย์อาจารย์อย่างพิถีพิถันแก่ศิษย์ ดังนี้

การอุปฐากรับใช้ครูบาอาจารย์ ถือเป็นโอกาสแห่งการสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ผู้เป็นศิษย์ก็จะได้ศึกษาปฏิบัติทาของผู้เป็นครูบาอาจารย์อย่าง ใกล้ชิด มีปัญหาข้อข้องใจอันใด ก็สามารถเรียนถามท่านเป็นส่วนตัวได้ ส่วนครูบา อาจารย์ก็จะได้พิจารณาจิตนิสัยของศิษย์อย่างละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อเป็นแนวทาง ในการให้การอบรมสืบไป

การทำหน้าที่ถวายการอุปฐากรับใช้ที่ดีนั้น ผู้เป็นศิษย์ต้องถือเอาความสบายกาย สบายใจของครูบาอาจารย์ เป็นเสมือนหนึ่งอารมณ์กรรมฐาน อย่าฝืนกระทำให้สิ่งที

จิตใจท่าน ต้องเป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ ช่างจดจำ ช่างสังเกต ในระหว่างที่ปฏิบัติ
อุปชฌายวัตร อาจริยวัตร ต้องเพิ่มความระมัดระวังในกิริยามารยาทให้มาก จะทำสิ่งใด
ก็ขอโอกาสท่านก่อน อย่าเดินข้ามศีรษะท่านไปมา ต้องคุกเข่าคลานไป หรือมิเช่นนั้น
ก็ก้มน้อยๆ เพื่อมิให้เสียดกิรียดังนี้ เป็นต้น

เริ่มตั้งแต่ครูบาอาจารย์ที่ขึ้นจากจำวัดตอนเช้าตรู่ คิษย์ผู้ทำหน้าที่อุปฐาก
จะเข้าไปถวายน้ำล้างหน้าล้างตา ไม้สีฟัน แปรงสีฟัน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าสำหรับผลัดเปลี่ยน
อันมี สบง อังสะ สายประคตเอว จีวร สังฆาฏิ ถ้ามีการสวดมนต์ทำวัตรเช้า ก็ต้อง
นำยามของท่านและผ้าสังฆาฏิไปรอท่านอยู่ที่หอสวดมนต์ พร้อมทั้งปูลาดอาสนะ
เตรียมเอาไว้ด้วย หลังจากนั้นก่อนออกบิณฑบาตต้องจัดอาสนะนั้น เตรียมช้อน
แก้วนํ้า กานํ้า กระจง ถาด ผ้าเช็ดมือไว้ให้ท่าน เมื่อช่วยท่านห่มผ้าต้องนำจีวรมาช้อน
ด้วยผ้าสังฆาฏิเสียดก่อนจึงค่อยห่มให้ท่าน ช่วยท่านกลัดรัดกุม แล้วนำบาตรของท่าน
ไปรอที่ทางเข้าหมู่บ้าน เมื่อเสร็จกิจบิณฑบาต ก็น้อมตัวเข้าไปขอโอกาสรับบาตร
จากท่าน แล้วรีบกลับมาวัดก่อน เพื่อเตรียมถวายการล้างเท้าเช็ดเท้า พับผ้าสังฆาฏิ
รับประเคนบาตร เมื่อท่านฉันเสร็จก็เข้าไปถวายน้ำล้างมือ ถวายไม้สีฟัน รับเอาบาตร
กระจง ถาด แก้วนํ้า มาล้างให้สะอาด เช็ดให้แห้ง นำออกผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แล้วเอาไป
เก็บดูแลรักษาตามสมควรต่อไป

ในขณะที่ครูบาอาจารย์กำลังสนทนาธรรมอยู่กับญาติโยม ไม่ควรพูดสอดขึ้น
ไม่ควรพูดต่อเติม ถ้าท่านสนทนากับสตรีจำเป็นต้องมีบุรุษผู้รู้ความนั่งฟังร่วมด้วย
พระหรือเณรผู้ถวายการอุปฐากไม่ควรลุกไปที่อื่น และไม่เป็นการสมควรที่จะนำ
เรื่องมาเจรจากับแขกของท่าน ถ้าจำเป็นที่จะต้องพูดจริงๆ ควรขออนุญาตจากท่านก่อน
ถ้าท่านมีกิจนิมนต์หรือยังมีธุระที่จะต้องไปทำ ควรเตือนให้ท่านทราบเสมือนเป็น
เลขานุการประจำตัว ในกรณีที่ท่านอาพาธ ควรจัดเตรียมเภสัชให้ท่านฉัน น้ำร้อน
น้ำเย็น น้ำปานะ ก็ให้เป็นไปตามอภัยาศัยของท่าน เปิดปิดพัดลม ประตูหน้าต่าง
ควรขอโอกาสจากท่านก่อน ในขณะที่ท่านรับแขกอยู่ ถ้าท่านเหน็ดเหนื่อยมากก็ต้องหา
อุบายให้ท่านได้พักผ่อนโดยพยายามไม่ให้เสียน้ำใจญาติโยม

เสนาสนะ กุฏิของท่านต้องหมั่นดูแลปิดกวาดเช็ดถูทุกวัน บริเวณกุฏิ ทางเดิน
จงกรม ทางเดินเข้าออก ควรกวาดใบไม้อยู่เสมอ อย่าให้ตุรกรตา น้ำใช้น้ำฉันควร
หมั่นตรวจตรา อย่าให้พร่องไปจากภาชนะกินควร ผ้าห่ม ที่นอน หมอนมุ้ง ควรเอา
ออกมาสัลดและผึ่งแดดเป็นระยะ ถ้าส่วนไหนของกุฏิมีการชำรุด ควรรีบซ่อมแซม
แก้ไขโดยทันที ถ้าเหลือวิสัยควรปรึกษาท่านเพื่อหาทางซ่อมแซม ห้องน้ำห้องส้วมก็
เช่นกัน ต้องสะอาดและแห้งอยู่เสมอ อย่าให้มีคราบโคลตามฝาผนัง ตามขอบตามมุม
สนุกัณฑ์ ยาสีฟันกัณฑ์ ถ้าจวนหมดต้องหาของใหม่มาเตรียมไว้อย่าให้ขาดมือ

ผ้าที่ครูบาอาจารย์นุ่งห่มใช้สอยอยู่เป็นประจำคือ สบง จีวร สังฆาฏิ อังสะ
ผ้าอาบนำฝนเหล่านี้ อยู่ในความดูแลของพระผู้ถวายการอุปฐากทั้งสิ้น เมื่อเอาออก
ตากหลังจากซักหรือย้อมแล้ว ถ้าน้ำยังหยดไม่แห้งไปจากผ้า อย่าหลีกเลี่ยงไปที่อื่น
ต้องคอยดูแลกลับผ้า มิฉะนั้นแล้ว ถ้าเกิดรอยเส้นเชือกบนผ้า โดยเฉพาะผ้าที่ย้อม
ด้วยแก่นขนุน แสดงให้เห็นว่าพระอุปฐากไม่ใส่ใจในหน้าที่ ถ้าเห็นว่าอากาศครึ้ม
ฟ้าครึ้มฝน ควรเอาผ้าตากในที่ร่ม เมื่อแห้งดีแล้วก็พับเก็บเข้าที่ให้เรียบร้อย อย่าได้
ทิ้งไว้บนราวข้ามวันข้ามคืน

เวลาที่ครูบาอาจารย์จะสร่งน้ำ มักจะเป็นเวลาก่อนทำวัตรเย็นหรือหลังจากฉันน้ำ
ปานะเสร็จ พระเถรผู้ถวายการอุปฐากต้องเตรียมผ้าสร่งน้ำ ผ้าเช็ดตัว สนุก ของใช้
จำเป็นไปรอท่านอยู่ ณ ที่สร่งน้ำ อาจจะเป็นในในห้องน้ำหรือลานกลางแจ้งก็ได้ ถ้าอากาศ
เย็นหรือท่านมีอาการเจ็บป่วย ควรเตรียมน้ำร้อนน้ำอุ่นเอาไว้ด้วย ครูบาอาจารย์บางท่าน
อาจชอบนั่งเก้าอี้ขณะสร่งน้ำ บางท่านอาจจะชอบยืน พระเถรผู้ปฏิบัติอุปัชฌายวัตร
อาจริยวัตร ควรฉลาดในการสังเกตและจดจำ บางท่านอาจจะชอบสร่งน้ำเอง
พระอุปฐากเพียงแต่คอยส่งผ้าให้ท่านผลัด และซักผ้าให้ท่านเท่านั้น บางท่านอาจ
ต้องการให้ช่วยฟอกสนุกัณฑ์ที่หลัง ที่ลำตัว ที่ขา ที่เท้า จากนั้นก็ขัดคราบเหงื่อโคล
และชำระล้างสนุกัณฑ์ให้สะอาด ถวายการเช็ดตัวให้แห้ง นำผ้าอาบนำที่ซักแล้วไปตากให้
เรียบร้อย ถ้ามีการทำวัตรเย็นในวันนั้น ก็ให้นำยาม นำผ้าสังฆาฏิของท่านไปที่ห้อง
สวดมนต์ก่อน พร้อมทั้งปูลาดอาสนะเตรียมไว้ด้วย

ก่อนที่ท่านจะจำวัด ต้องปลูลาดเครื่องจำวัดอันมีผ้าปูนอน หมอน ผ้าห่ม นาฬิกาปลุก ไฟฉาย ในกรณีที่ยุงชุมอาจจะต้องกางกลด ในฤดูหนาวควรเตรียม หมวกไหมพรม อังสะกันหนาว และถุงเท้าเอาไว้ด้วย ถ้าพระเถรผู้ปฏิบัติก็มีความ สามารถ อาจจะถวายเป็นบิณฑบาต ขณะที่ท่านกำลังจำวัดอยู่ก็ได้ เพื่อเป็นการเอื้อเพื่อ ต่อร่างกายธาตุขันธ์ของท่าน ให้ได้รับการผ่อนคลายบ้าง หลังจากที่ตรากตรำมา ตลอดทั้งวัน ถ้าท่านไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก ศิษย์เราก็อาจจะได้มีโอกาสเรียนถาม ปัญหาต่างๆ เป็นการส่วนตัว หรือท่านอาจเล่าประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรมที่ผ่านๆ มาให้ฟังพอเป็นเครื่องเตือนใจบ้างก็เป็นได้ แต่ถ้าท่านเพลียมาก พระปฏิบัติก็ไม่ควร ที่จะไปซักไซ้ไล่เลีย ควรให้โอกาสท่านพักผ่อน เมื่อถึงเวลาสมควรจึงค่อยขอตัวกลับ

พระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ ซึ่งเคยอยู่กับหลวงพ่อมานานพอสมควร ได้กล่าวถึงการ ถวายปฏิบัติของหลวงพ่อ ในสมัยก่อนนั้นว่า มีการหมั่นเวียนให้พระเถรได้มีโอกาส ปฏิบัติอุปัชฌายวัตร อาจารย์วัตร เป็นระยะๆ

“หลวงพ่ोजำวัดประมาณตี ๓ เกือบทุกคืน ท่านพักผ่อนช่วงนี้แล้วตื่นตี ๕ ตื่นขึ้นมาก็กวาดน้ำอุ่น น้ำเย็น ถวายไม้สัฟฟีน เมื่อก่อนก็ถวายน้ำล้างหน้า บ้วนปากเฉยๆ ต่อมาในระยะหลังก็ขอฟันทบของ ท่านล้าง ซักผ้า นุ่งผ้า ทายา ปูที่นอน และอื่นๆ ถ้าทำเป็นท่านก็ให้ทำ ถ้าทำแก้งๆ ก้างๆ ท่านก็รำคาญเหมือนกัน บางทีไล่ตะเพิดเลย เรื่องเหล่านี้ปกติท่านไม่ยอมบอกทั้งนั้นเพราะเป็นเรื่องส่วนตัว ท่านไม่เคยบอกว่าต้อง ล้างฟันทให้ผม ต้องเทกระโถนมูลทรายกระโถนคู่อให้ผม ต้องล้างเท้า ซักผ้าต่างๆ ให้ผม ท่านไม่เคยว่า แต่ถ้าลูกศิษย์คนใดมีศรัทธาปรารถนาจะปฏิบัติครูบาอาจารย์ตาม สมควรแก่วัตร และคนนั้นพอเป็นบ้าง ท่านก็อนุญาติให้ทำ”

ไม่ใช่แต่เฉพาะผู้เป็นลูกศิษย์ที่ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติดูแลครูบาอาจารย์เท่านั้น เมื่อลูกศิษย์อาพาธ ผู้เป็นครูบาอาจารย์ก็ต้องคอยเอาใจใส่ดูแลเช่นกัน และหลวงพ่อก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ของครูบาอาจารย์ ถูกต้องตามพระวินัยทุกอย่าง ในการดูแลลูกศิษย์ ที่อาพาธ ดังที่ท่านพระครูบรรพตวรกิต เคยเล่าให้ฟังแล้ว

เสนาสนะ

เสนาสนะคือที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร ในวัดป่าไม่นิยมให้พระอยู่รวมกันหลายรูป เพราะเป็นเหตุให้คลุกคลีเสียความวิเวก กุฏิปลูกอยู่ในราวป่าเป็นเอกเทศ เฉพาะองค์ อีกทั้งโบสถ์วิหาร ศาลา หอฉัน ห้องน้ำ ห้องส้วม ซึ่งพระภิกษุสามเณรต้องเอาใจใส่ดูแล รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย หน้าที่นี้รวมเรียกว่า เสนาสนวัตร

หลวงปู่เคยให้อโวาทเรื่องเสนาสนวัตรแบบเผ็ดร้อนถึงลูกถึงคนแก่พระเถร
ดังนี้

โหวท – ส้วมไม่ล้าง ถามหาแต่พระนิพพาน

กิจส่วนใหญ่ก็ไม่มีอะไรหรอก มีที่ยังค้างคาอยู่บ้างก็คือ กิจที่ท่านอาจารย์เลี่ยมพาทำกิจของสงฆ์นะ ท่านพาทำโรงย้อม สงฆ์จะได้อาศัย จะได้มีความสบาย ถึงเวลาท่านพาทำก็ไปช่วยกันคนละไม้คนละมือ อาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ฉันทังหันเสร็จแล้วก็บอกคนอื่น เสร็จเรื่องโรงย้อมแล้วก็ไม่มีอะไรมากมาย ทีนี้ให้พากันปฏิบัติกิจของเก่า ข้อวัตรอันเก่าของเราขึ้นมาให้ได้ มิฉะนั้นจะเสียหายมาก โดยเฉพาะเสนาสนวัตร แยะแอมากๆ

คำว่า **เสนาสนวัตร** จะรู้จักกันหรือไม่รู้จักก็ไม่รู้ กฎุฑิที่เราอาศัย ส้วมที่เราใช้ อย่าเมินเฉย ชาวจังหวัดต่างๆ เช่น กรุงเทพฯ อโยธยา เขาฝากปัจจัยไว้บำรุงพวกเรา บ้างก็ฝากมาทางไปรษณีย์ บำรุงพระสงฆ์โรงครัว เราทุกคนเป็นนักบวชน่าคิดนะ อย่าถือโอกาสมาสร้างความเห็นแก่ตัวในวัด เสียหายมาก ของใช้แต่ละอย่างพิจารณา ให้ดีไม่ใช่อื่นไกล ปัจจัย ๔ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกาส์ เท้านี้แหละ ถ้าพวกเราไม่เอาใจใส่ในสิ่งเหล่านี้แล้วจะไปไม่รอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสนาสนะ กฎุฑิวิหารที่พวกเราอยู่แยะมาก จะมีคนอยู่หรือไม่มีคนอยู่ก็ดูเหมือนพอๆ กัน ปลูกขึ้นตามเสาก็ไม่ดู เสียหายมาก ตั้งแต่ผมกลับมา ได้ไปสำรวจตรวจสอบดูแล้ว น่าสลดสังเวช น่าสงสารญาติโยมที่เขามาสร้างมาทำให้พวกเราอยู่ เราก็ได้แต่เที่ยวสะพายบาตรหาสำนักปฏิบัติ แบกกลดหาที่ภาวนา แต่ไม่รู้จักกระทั่งเสนาสนะ ไม่รู้จักรักษากฎุฑิวิหาร ไม่รู้จักรักษาจีวร เสียหายมาก มันน่าอายเขา

สมัยก่อนทางเข้าออกเสนาสนะ ผมทำจงกรมกัน ใครอยู่กฎุฑิทางไหนก็ออกมาทางนั้น ถ้ากฎุฑิข้างในซ้อนกันก็มาทางตรง ออกกฎุฑิใครกฎุฑิมัน ไม่ได้ออกร่วมกัน นอกจากคนอยู่ข้างหลัง ออกตรงไป ตรงมาจากกฎุฑิเลย เพื่อจะได้ดูแลทางเข้าออกของตนเอง เสนาสนะก็สะอาดเรียบร้อยดี สมัยนี้ไม่เป็นอย่างนั้น ใครตื่นสายก็วิ่งพล่านอยู่ข้างใน ไม่กล้าออกมาเพราะกลัว กลัวอะไรก็ไม่รู้

ผ้าที่ใช้ตามกุฏิต่างๆ บางชิ้นก็ยังคงดี ๆ อยู่เลย แต่ก็ทิ้งเสียแล้ว กระโถนเอาไปใช้แล้วก็ไม่เก็บให้เรียบร้อย บางแห่งก็เปียกชื้นแล้วก็ไม่เท มันนำจุลินทรีย์ไปกิน แม้ฆราวาสเองเขายังไม่ทำอย่างนั้น นักปฏิบัติเราของแค่นี้ยังไม่เป็น จะไปทำอย่างอื่นได้อย่างไร หัวสัวมเขาให้มายังใหม่อยู่แท้ๆ ไปทำเสียแล้ว ไม่รู้ว่าไม่ล้างหรือยังไง พวกหนู ตุกแกไปซื้อใส่แล้ว พระเถรไปซื้อใส่รวมกันไปเลย ตุกแกไม่กวาด พระเถรก็ไม่กวาด เลยพอกัน มันไม่รู้ยังงี้ มันเป็นอุปสรรคทั้งนั้นนะ องค์พระสารีบุตร ท่านไปบิณฑบาต เจอที่สกปรกรกรุงรัง ท่านยังเอาเท้ากวาด ที่อยู่ที่พักของพระปฏิบัติ กับของคนธรรมดาณะมันต่างกัน ถ้ากุฏิไม่งามรกรุงรังสารพัด จิตใจก็เป็นอย่างนั้น ต่อไปนี่ถ้าใครอยากรู้ว่า วิธีกวาดลานวัดทำอย่างไร วิธีรักษากุฏิทำอย่างไร ให้ไปดูตัวอย่างทางเหนือที่ผสมสาธิต

วัดเราเป็นวัดป่า ถึงหน้าฝนไปไม้กิ่งไม้หล่น ถึงเวลากวาด ก่อนจะกวาดให้เก็บกิ่งไม้หรือเอาไม้เขี่ยทิ้งไปไกลๆ ลัก ๕ วาโน้น จึงลงมือกวาดให้ขอบทางสะอาดเตียน ทางที่เราเดินกับขอบทางให้เสมอกันเข้าไว้ เวลาฝนตกน้ำจะได้ไหลป่าเข้าไปในป่า ต้นไม้จะได้งาม นี่อะไรกวาดจนสองข้างทางลึกเป็นร่องน้ำขัง ัจดขึ้นๆ จนรากไม้ลอยขึ้นมาขวางก็ตัดทิ้งแล้วก็ป็นสระน้ำไปเลย ให้กวาดริมสูงๆ ที่สูงไว้หลายปีแล้วนั้น ลงมาใส่ข้างทางไว้ ทางเข้าออกกุฏิก็เหมือนกัน ถ้าอยากรู้วิธีทำก็ให้ไปดูที่ผมทำไว้แล้วพยายามทำให้เหมือนอย่างนั้น

การซ่อมแซมกุฏิวิหารก็เหมือนกัน ของไม่ควรซ่อมก็อย่าไปซ่อมให้มากนัก กุฏิสงฆ์ของสงฆ์จัดให้อยู่ นี้จะทำอะไรก็ทำไปตามอำเภอใจไม่ถูก ต้องขออนุมัติหรือปรึกษาครูบาอาจารย์ก่อน บางคนรู้เท่าไม่ถึงการณ์คิดว่าจะทำให้ดี ทำเข้าจริงๆ มันนำเกลียด ไม่ดีไม่งาม บางคนก็ไม่รู้อะไร ฝาไม้แข็ง เอาค้อนไปตอกไปตี ทำให้ฝาแตกหมด ก็ไม่รู้ว่าใครทำ ทำแล้วหนีไป คนใหม่จะไปอยู่ก็ดูน่าเกลียด ถ้าเราทำได้ทำเอา กวาดได้กวาดเอา กุฏิที่ทางของวัดเสียหายหมด นิมนต์เดินไปทางเหนือหน่อย ไปดูที่ผมทำไว้

ผู้ปฏิบัติเรา คิดดูให้ดีๆ ที่อยู่อาศัยที่หลับที่นอน ที่ไหนก็ตาม ถ้าดูสะอาด เรียบร้อยสวยงามก็เหมือนกับการปฏิบัติจิตใจ มันมีราคะมีโทสะ ก็พยายามมุ่งตรงนั้น เฟ่งตรงนั้น ภาวนาตรงนั้น ชัดเกลตาตรงนั้น รู้จักไหม งามไม่งามเป็นอย่างไร เล่นไม่รู้จักรางามไม่งามนี่แยะมาก ลำบากจริงๆ นับวันแยะลงๆ อายุเขาบ้างซี จังหวัดไหน ประเทศไหนเขามาดู ที่อยู่อาศัยผู้ปฏิบัติเขาไม่ทำใหญ่หรือ ทำเล็กๆ แต่สะอาด พระอริยเจ้าทั้งหลายไปอยู่ที่ลุ่มก็น้ำรินรมย์ ไปอยู่ที่ดอนก็น้ำรินรมย์ ฟังดูให้ดีๆ ซิ ทำไมเป็นอย่างนั้น เพราะใจของท่านสะอาด ท่านไม่เอาตามใจตัวเอง แต่เอาตามธรรมชาติของท่านเป็นยังไงท่านก็รู้ มันเป็นเรื่องยากอยู่เหมือนกันนะ พาพระเถรไปกวาดบอกร ให้กวาดเข้าไปข้างใน ก็ไม่ทำ ต้องให้ร่องตะโกนอยู่นั่นแล้ว ข้างในๆ ไม่รู้จักข้างใน หรือยังไงก็ไม่รู้ ถึงไม่ทำ มันเป็นมาแต่เด็ก ผมคิดไปหลายอย่าง สมัยเป็นเด็กเดินไปตามบ้านผู้คน พอใครปวดอึ บอกให้ไปไกลๆ ไม่มีเสียละ พันบ้านมาหน้อยก็เอาแล้ว ที่นี้พอเหม็นก็บ่นเหม็นกันทั้งบ้าน นี่ก็เหมือนกัน อีกอย่างก็ไม่รู้เรื่อง ทำไม่ (ถึงที่) สุดซุดไม่ถึง หรือว่ารู้อยู่แต่ซี้เกียจมันจึงทำไม่เสร็จอย่างนี้ เรียกว่าทำไม่เสร็จ

การภาวนาก็เหมือนกัน คนไม่รู้จริงๆ พอบอกให้รู้แล้วเขาก็ทำดี แต่ไอ้ที่ไม่รู้บอกแล้วก็ไม่ทำ คือคนมันจะไม่ทำ ให้ดูสภาพว่าเรามาบวชนี้ การฝึกจิตคืออะไร ให้มันต่างจากพระเถรที่ไม่ได้ปฏิบัติ หรือต่างจากฆราวาสเขาหน้อยซี ให้เอาไปพิจารณาทุกคน ไม่ใช่เรื่องที่จะทำอะไรกันง่ายๆ อย่างนั้น ให้พิจารณา ถ้ามแต่เรื่องปฏิบัติ ถ้ามแต่เรื่องจิตสงบ ถ้ามหาพระนิพพานโน่น ทางเข้าออกกุฎิตัวเอง ทางไปส้วม ยังไม่รู้จักทำความสะอาด ไม่ดีเอามากๆ อยู่ไปก็มีแต่ทางเสื่อม

เสนาสนวัตรที่ท่านเทศน์ให้ฟัง คือวัตรที่ทำเสนาสนะให้สะอาด เสนาสนะ นอกจากกุฎิแล้ว ก็คือห้องส้วม กุฎิเล็กๆ ไม่น่าปล่อยให้สกปรกรกรุงรัง ทำให้มันอยู่สบาย อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านสอนนะ มองไปไหนไม่รกทรุกตา

อ้าว! เณรน้อยองค์นั้นทำไมหาวแล้วยังหัวค้ำอยู่เลย ปกติตอนนั้นนอนแล้ว หรือยังไง ดูสับหงกๆ ยิ่งกับจะตายเอา มันเป็นอย่างนี้ เวลาจะกินข้าวไม่เห็นง่วงเลย มาฟังเทศน์ละง่วงแล้วไม่ตั้งอกตั้งใจฟังจะได้อะไร จะดีขึ้นได้อย่างไร

คนไม่ได้ปฏิบัติอยู่วัดก็ร่ววัด อยู่กับครูบาอาจารย์ก็ร่วครูบาอาจารย์ ยุ่งยาก ลำบากหนักใจ มีก็มีให้มันดี ที่บวชนะทำเล่นๆ ได้เหวอ ทำให้สุดซุดให้ถึง จะให้มันดีขึ้นมาเองเฉยๆ มันไม่ดีนะถ้าไม่ปฏิบัติ ชาวจังหวัดต่างๆ เขาฝากเงินมาบำรุงโรงครัว บำรุงพระเจ้าพระสงฆ์ พวกเรานี่ซี้แล้วไม่ล้าง กุฏิไม่รู้จักกวาด มันยังงี้กันนี่ ไม่รู้จักเก็บกำของควรเก็บรักษาก็ไม่รักษา มันทำให้คนเขาเสื่อมศรัทธา มุ้งกลดอันไหนไม่ชอบใจทิ้ง กระโถนเอาไปเยี่ยวไว้ตรงไหนก็ทิ้งตรงนั้น ถ้าเขามาเห็นเขาก็เสื่อมศรัทธา เขาจะท้อใจว่า เออ พวกเราลำบากยากจนแค่นี้ ไหน ก็อุตส่าห์หาผ้าหาผ่อนมาถวาย พวกท่านพากันสบายจะตาย ผ้ายิ่งดีๆ อยู่ ไม่ขาดเลยก็ทิ้งเสียแล้ว กระจัดกระจาย เขาก็หมดศรัทธา

ไม่ต้องไปเทศน์โปรด ไม่ต้องไปตะโกนมากหอรอก เขามาเห็นที่อยู่อาศัยสะอาด สะอาดสวยงาม เขาก็รู้แล้วว่าเป็นคนขยันคนรู้เรื่อง ไม่ต้องไปประจบประแจงอย่างอื่นหอรอก นั่นแหละคือเรื่องประกาศพระศาสนาส่วนหนึ่งละ เขาเห็นเสนาสนะที่อยู่อาศัย ห้องน้ำห้องส้วมเขาก็รู้แล้ว

วัดบ้านก้อสมัยก่อน สร้างกุฏิขึ้นแล้ว ซื่อกระโถนมาเป็นร้อย ทำบุญพระเวสทีเอามาบ้วนน้ำหมาก ทำบุญมหาชาติบุญพระพุทธเจ้าที่เดียวนะ พอเสร็จงานเอากระโถนไปแอบไว้ตามมุมศาลา ร้อยใบ น้ำหมากเต็มทั้งร้อย ไม่มีการเท ผมเดินไปดู โอ! ถ้าอย่างนี้ไม่ชั่ว ทำยังไงอีกจึงจะเรียกว่าชั่ว ถ้าคนทำอย่างนี้ไม่ชั่วจะมีใครมาทำชั่วอีกกินแล้วไม่ล้าง ถึงปีหน้าเอาเสียมมาซุดซี้หมากแห้งออก บ้วนใส่อีก เสร็จแล้วจะกลับก็เอาไปแอบไว้ แล้วเอาเสียมมาซุดอีก พอเห็นช่องว่าเป็นกระโถน วะ! อย่างนี้ก็ตกนรกกันหมดแหละ จะไปไหนรอด มันใช้ไม่ได้ ไม่รู้จักดีชั่ว ลิ่นยาว ผิดถูกตัวซี้เกียดซี้คร้าน ตัวเป็นหมากก็เลยไม่รู้ คิดแต่ว่าตัวเป็นพระเป็นเณรอยู่สบาย เห็นไหมละคนแก่ๆ ผมหงอกๆ ยกขันข้าวใส่บาตรที่ก็กราบ ถวายอาหารก็กราบแล้วกราบอีก มองดูตัวเองบ้างซี้ ไฉนละทำให้ผมหนีจากวัด คนแก่ๆ เฒ่าๆ เอาของถวาย กราบแล้วกราบอีก ผมนี่ๆ เรามีอะไรดีให้เขากราบหนัก ไปไหนมาไหน คนเห็นเขาก็ยกมือไหว้เป็นอะไร มีอะไรให้เขากราบไหว้ คิดไปคิดมา อาย! อายคนที่เขาอุปัฏฐากรา

มันไม่น่าเลย ถ้าไม่คิดไม่ทำเสียตอนนี้จะไปทำตอนไหน ได้โอกาสดีแล้ว แต่ไม่ทำ ก็ลองดูไม่เชื่อผม คิดดูให้ดีๆ

ผมเคยเอาเรื่องเจ้าคุณนรฯ วัดเทพศิรินทราวาส มาเทศน์ให้ฟัง ท่านเป็นมหาดเล็ก ตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๖ หรืออย่างไรแหละ พอรัชกาลที่ ๖ สวรรคต ท่านก็ออกบวช บวชแล้วก็ไม่เคยไปรุดงค์กับใครเขา อยู่วัดญาติโยมไปหากก็ไม่ลงไปต้อนรับ อยู่แต่ข้างบนกับที่บศพเล่นกับผีตาย ท่านไม่ต้องไปรุดงค์ แต่ท่านแน่มาก พวกเราไปรุดงค์ จนหนึ่งแตก ขึ้นภูเขาลงทะเล ลงทะเลแล้วก็ไม่รู้ไปไหนต่อไหนอีก วุ่นหาพระนิพพาน สอดหน้าสอดหลัง ไปไหนก็ชี้ใส่แล้วไม่ล้าง หาแต่พระนิพพานเหมือนไม่มีหูมีตา มันบอดหรืออย่างไร ผมละอัศจรรย์ เรื่องมรรค ผล นิพพานมันเรื่องลึกลับกว่านี้ ที่อยู่อาศัยของเราทำให้มันดีก่อน จะต้องให้บังคับกันทุกคนหรืออย่างไร ไม่ใช่คน หัวดี ไม่น่าจะต้องให้สอนยากขนาดนั้น คนรักษาแทบตาย คนเฉยก็เฉยอยู่อย่างนั้น ไม่ดู ไม่เอาใจใส่ ไม่รู้เรื่องทำยังไง

เรื่องเสนาสนะเป็นอย่างนี้ เสนาสนะ บิณฑบาต จีวร การขบฉัน ไล่ได้ชั่วคราว ไล่ที่ก็บินหนีเหมือนแมลงวันหัวเขียว แล้วก็กลับมาจับที่เก่า ของเหลือฉันคนละซาม สองซาม ไม่รู้เอาไปทำไมหนักหนา กินข้าวปั้นเดียวก็อิ่มแล้ว เอาไปพอสมควร นี่เอา ไปจนเหลือ ต้องเทรวมกันให้บูดเน่าทิ้งไปหมด ใส่รถขนไปสองรถสามรถ ผมว่า มันน่าอาย ไม่รู้จักประมาณปากท้องของตัวเอง อะไรพอฉันได้ก็เอา ไม่ฉันก็เอาออกไป จะเอาให้เหลือทำไมตั้งมากมาย เหลือจากเราฉันนี้ ๓-๔ คน ยังกินไม่หมด มันก็เกินไป

คนไม่รู้จักประมาณจะไปรู้เรื่องการฝึกจิตของตัวเองได้อย่างไร การนั่งสมาธิ จิตมันวุ่นวายจะมีปัญหาสอนจิตตัวเองให้สงบได้อย่างไร ถ้าเราไม่รู้จักเรื่องเหล่านี้ ไม่รู้จักน้อย มันแยจริงๆ ไม่ขนาดที่ตัวเองจะแบกไปไหวก็ยังไม่รู้จัก จะแบกไม่ใหญ่ เกินตัวจนตายทุกที ไม่รู้จักประมาณตัวเอง โภชเนมัตตัญญูตา รู้จักประมาณในการ บริโภคอาหารแต่พอควร *ชาคริยานุโยค* ประกอบความเพียรไม่เห็นแก่นอนมากนัก *อินทริยสังวร* ล้ำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ยินดียินร้าย เหล่านี้หนีเข้าป่า

หมดแล้วซี คนไม่มีหู คนไม่มีตา คนไม่มีปาก มันเป็นปรตอะไรก็ไม่รู้ ไม่กวาดที่อยู่ เห็นมีแต่ไถ่นั่นแหละ กินแล้วขี้ลงเลย ไม่รู้เรื่อง ปฏิบัติไปๆ มันเสื่อมไปๆ ได้อาหารมาก็หาซื้อคู่มือใหม่เพราะคู่มือเก่ามันเล็กไป ดูเป็นหมูเป็นหมาเข้าทุกที เราต้องรู้จักประมาณตัวเอง ดูตอนทำโบสถ์เอากาแฟมาเลี้ยงกัน ผมได้ยินบางคนบ่น โอ้ย! พอแล้วๆ ผมจะอ้วกอยู่แล้ว มันเป็นคำพูดที่น่าเกลียดเหลือเกิน กินจนจะอ้วก คนละ ๗-๘ แก้ว ยิ่งไงกัน มันกินไปแล้ว บวชมากินหรือยังไง แข่งกันนี้ ผมว่าเป็นบ้าแข่งกัน กินเสร็จแล้วแก้วเรียงเป็นตับ กระจกเรียงเป็นแถว ไม่มีการล้างวะ กินแล้วไม่ล้างเห็นแต่หมาแหละ ผมว่านะ ถ้าเป็นคนเป็นพระเณรก็คงล้างกันไปแล้ว หนีไปได้ยังไง เรื่องเหล่านี้มันสื่อให้เห็นความเลวร้ายทุกอย่าง จะไปอยู่ที่ไหนก็แค่นั้นละ

ผมพูดให้คิด ดูดีๆ ว่าทุกวันนี้เราทำยังไง น่าจะมองตัวเองแล้วปรับปรุงกันบ้างไหม ท่านที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ท่านทนอยู่ด้วยไม่ได้ ท่านก็หนีเท่านั้นเอง อยู่ด้วยไม่ได้หรอก คนเหล่านี้ สงฆ์เหล่านี้ คนไม่หนีก็ไม่ยอมพูด อันนี้ก็เสียหาย พระพุทธเจ้านิพพานแล้ว ท่านไม่ได้เอาข้อประพฤติปฏิบัติไปด้วยนะ ของเก่าๆ ท่านก็ทิ้งไว้ ไม่ต้องพูดอื่นไกลให้มากเรื่อง พูดจากสิ่งที่เห็นๆ กันอยู่นี้แหละ สิ่งที่เราทำอยู่นี้แหละ รู้จักช่วยกันสามัคคีกัน รู้จักช่วยดี

การไว้ จะ นินทาโต จะ สันตญฺฐี จะ กตัญญูตา เรื่องเคารพเรื่องควรรู้จักกันนี้ก็เหลือเกิน โดยมากถ้าผมอยู่ที่เกรงใจเฉพาะผมนี้แหละ คนเราถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ได้ ใครกลัวผมก็ไม่ได้ ให้เกรงพระพุทธเจ้าจึงจะดี ถ้ากลัวครูบาอาจารย์แล้วถึงทำดีนะใช้ไม่ได้ ต้องเกรงความผิด เกรงธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ เกรงอำนาจธรรมเป็นที่พึ่งของเรา

ท่านให้หมักน้อยสันโดษ สังวรสำรวมระวัง อย่าไปภาวนาไกล ดูใกล้ๆ นี้แหละ พวกชาวบ้านทั้งหลายเขาเห็นว่า พระเณรวัดหนองป่าพงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ส่งปัจจัยเงินทองมาบำรุงโรงครัว ก็กินอยู่อย่างนั้นแหละ บางครั้งผมคิดๆ ดูแล้วอายเขา มันไม่เป็นตามที่คิด ผมว่าคนที่ไม่ปฏิบัติหรอกนะ คนที่ปฏิบัติไม่ว่า เหมือนนัว ๒ ตัว ลากเกวียนลำเดียวกัน ตัวที่ฉลาดก็จะเข้าตรงต้นๆ แยก ปล่อยให้อีกตัวดันยกแยะ

ยกย่น ตัวเองที่อยู่ต้นแถวไปทั้งวันก็ไม่เหนื่อย ไปก็ไปพักก็พัก ได้ทั้งนั้นเพราะไม่ได้เดิน ไม่ได้ออกแรงอะไร เกียยนเลยมีवलากตัวเดียวเลยซ้ำ ไม่พร้อมกัน นี่ได้ประโยชน์ จากการเอาเปรียบผู้อื่น

อ่านบ่อยๆ คำศัพท์ของมัน อ่านเรื่อยๆ สุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดี อสุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรง ญาญปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละเลิกไม่หลอกลวง สามจีปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติชอบยิ่ง อันนี้เป็นคุณของพระสงฆ์ คุณของพระ คุณของเณร คุณของผ้าขาว คุณของผู้ประพฤติปฏิบัติ ผมว่าออกปฏิบัติสบายคนแก่ละ คนแก่มาราบ หน้าข้าวเม่า ก็หวังไว้ ไปหลอกเขาเสียอีกว่าข้าวเกิดใหม่ๆ ทานแล้วจะได้บุญเยอะ พอมีข้าวเม่า ก็หวังเอาไว้ ลูกหลานจะกินก็ไม่ได้ เก็บไว้ถวายพระเณรเพราะความเลื่อมใส มะม่วง ใวันออกใหม่ๆ เด็กจะกินลูกโตก็ไม่ได้ ปมสุกแล้วเก็บไว้ถวายพระเณรเสียก่อน นี่พูดถึงตัวผมสมัยที่ยังเด็ก นึกเกลียดโยมพ่อโยมแม่เพราะแก่นับถือเลื่อมใส ไม่รู้ เลื่อมใสได้ยังไง คนหนึ่งอยู่วัด คนหนึ่งอยู่บ้าน ไม่รู้ความเป็นอยู่ของกัน ผมเคยเห็น เณรแอบกินข้าวเย็นบ่อยๆ ไม่บาปอย่างนี้ แล้วอย่างไรจะบาป พูดไปต่างๆ นานา ปฏิบัติไปต่างๆ นานา แล้วให้เขาเอาอาหารมาถวาย อย่างนี้มันเลยอเวจี ไปตกถึงไหน ก็ไม่รู้ จะได้เรื่องอะไร ให้พากันคิดดูให้ดีๆ เรามาภวานาเสียหายมาก เรื่องประกาศ พระศาสนาไม่ใช่เรื่องจะพูดธรรมดาอย่างเดียว เรื่องปฏิบัติสันโดษมักน้อย เรื่องรักษา เสนาสนะไม่ให้สกปรกเปื้อนอะไร นี่อะไร เข้าลัทธิที่ต้องแหงหน้าขึ้นฟ้า สุดหายใจแรง ก็ไม่ได้เพราะ همین จะเอาอย่างไร ดูแค่นี้ก็รู้แล้วละ ดูไม่ยากเลย

ลองทำดูซิ ให้วัดป่าพงมันดี ทำดีก็ไม่ใช่ทำอะไรมาก ทำตามสภาพของมัน รักษา กุฏิลานวัดดีๆ คนเข้ามาจะบรรลุธรรมเลยถ้าเห็นอย่างนี้ สลดสังเวชทันที ไม่เห็นใจ เขาหรือ ถ้าไปเห็นภูเห็นถ้ำแล้วสลดสังเวช ใจน้อมเข้าเลยนะ นี่ความเห็น ถ้าเข้าวัด เห็นแต่กระดิ่งตักข้าวแห้ง มันจะสลดยังไง ไปดูพระเณรทั้งนั้นๆ กิริยาท่าทางทั้งนั้นๆ ไปดูลัทธิก็เหมือนกัน ผมไปเมืองเหนือมา เห็นลัทธิเขาทำเป็นแถวยาว ก็ทำให้ พระกรรมฐานนะแหละ เขียนว่าทางไปสุขา ไปดูจริงๆ มันเป็นทุกขาทมด ชี้ไว้ไม่มีน้ำ ไม่ได้ล้างสักอัน ลัทธิแถวหนึ่งเลยเข้าใกล้ไม่ได้รัก! เข้าไปมีแต่งู นำสงสารคนที่เข้ามา

ทำให้ไว้ คนเยอะ จะปฏิบัติเอาอะไร ไปอยู่เอาอะไรก็ไม่รู้ เป็นที่ติเตียนของนักปราชญ์ นักปราชญ์เขาฟังคนพูดเขารู้เลยแหละว่าอะไรเป็นอะไร ข้าเลื่องตุนิดเดียวก็รู้แล้ว พูดออกมาใครเห็นแก่ตัวเขาก็รู้ สะสมกองกิเลสเขาก็รู้ สิ่งที่ไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัย พูดออกมาเขารู้ วัฏธรรมก็รู้แล้ว ไม่ใช่ดูยากเลย ถ้าเคยทำเคยปฏิบัติของพวกนี้ดู ไม่ยากหรอก

ไม่ต้องไปทำอย่างอื่นหรอก ทำของเก่าๆ นี่แหละ ฟันพู่ของเก่าที่มันเสื่อมไปแล้ว ขึ้นมา ถ้าปล่อยให้เสื่อมละก็เสื่อมทุกอย่าง ดิ่งไม่ขึ้นละ ที่นี้ให้พากันตั้งอกตั้งใจให้ดีๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประพฤติปฏิบัติ ไม่ว่าจะปฏิบัติข้างนอกหรือข้างใน อย่าไป หลอกลวงมนุษย์ ให้สามัคคีกัน ทำอะไรพร้อมเพรียงทุกอย่างทั้งพระทั้งเณร ให้เดินไป ดูที่ผมทำเอาไว้ ผมทำมาหลายอาทิตย์แล้ว เณรองค์หนึ่ง พระองค์หนึ่ง โยมคนหนึ่ง ทำด้วยกัน ไปดูซิว่ามันถูกต้องงดงามไหม นี่คือแบบเก่าเคยทำมา รักษาเสนาสนะ ล้วนเข้าไปเสร็จจรุระแล้วต้องกวาด เช็ด แต่ก่อนไม่มีล้วนชิม ล้วนไม่ตัวอย่างนี้หรอก แต่พระเณรดีและมีไม่มาก เดียวนี้ล้วนดี แต่คนใช้ไม่ดี เพราะฉะนั้นมันไม่ประจวบกัน ลักที่ให้พากันคิดให้ดีๆ

จะไปหาที่ไหนอีกล่ะ ลองไปหาดูซิที่จะมีศาสนา เมืองฝรั่งเหวอ ผมว่าพวกเรา เกิดถูกที่แล้ว แต่เสียที่งานการของตัวเองไม่ดูไม่ขยัน มันเสียหายเอาหลายๆ งานจะดี งามแค่นั้นก็ดีไปไม่ได้หรอก ถ้าคนไม่เป็น เสียหายหมด ให้นึกถึงพระพุทธเจ้าแล้วก็น้อมดูธรรมะของพระองค์ มันก็เห็นพระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง จะไปดูที่ไหนอีก ดูธรรมะของท่านซี อ่านดูซี ข้อไหนมันบกพร่องละธรรมะของพระพุทธเจ้า เฟ่งพินิจดูธรรมะของพระพุทธเจ้าก็เห็นท่านเท่านั้น จะไปทำผิดที่ไหนก็ไม่เป็นไร เพราะพระพุทธเจ้าไม่เห็น อย่างนั้นหรือ คนอะไรยังงั้น ไม่พิจารณาตัวเอง มีแต่ความเกียจคร้านจะปฏิบัติ ได้ยังไง อะไรรจะมาเท่ากิเลส ไหวพริบของมัน มองไม่เห็นง่ายๆ นะ เป็นวิปัสสนาที่ไหน มันก็เป็นวิปัสสนาที่นั่น ไม่ใช่ไม่มีใครทักท้วงก็อยู่สบายกินสบายไปเรื่อยๆ คิดให้ดีๆ

ชีวิตเราถ้าหากเราตั้งใจปฏิบัติ ธรรมะของพระพุทธเจ้าจะไปไหนเสีย เราไม่ใช่ คนหูเสี่ยตาบอด หูหนวก เป็นไปบ้า คนดีๆ มาปฏิบัติ มันจะไปไหนพ้นถ้าทำ

มาอาศัยความเกียจคร้านบ้าง ประมาทบ้าง มันจะเป็นยังไง ถ้ายังเป็นคนเหมือนเดิม ก็ยิ่งดีนะ กลัวว่ามันจะยิ่งซำร้ายเข้ากว่าเดิมนะซี ให้พิจารณาจงหนัก ถ้ามปัญหาตัวเอง ดูซิว่า เรามาที่นี่เพื่ออะไร มาทำอะไร โทณผมทั้ง ครองผ้าเหลืองๆ อย่างนี้เพื่ออะไร ถ้ามดูซิ มาหากิน มานอน มาประมาทอย่างนั้นหรือ ทำไมไม่อยู่บ้าน ของพวกนั้น มันทำเป็นอยู่แล้ว ทำงานกับวัวควาย ใครๆ ก็ทำเป็น จะมาประมาทมัวเมาอยู่อย่างนั้น มันก็ไม่ใช่พระเป็นเณรเท่านั้นเอง

ตั้งขึ้น จิตใจของตัวเอง อย่างวัง อยาเหงา อยาโคก ขึ้นปฏิบัติให้ได้ จะเมื่อไหร่ รุ่งใหม่ละ เณรน้อยก็ตายเป็นเหมือนกันนะ ไม่ใช่ตายเฉพาะหลวงพ่อนะ ปะขาวด้วย ตายทั้งนั้นละ จะเหลืออะไรถ้าความตายมาถึง จะลองดูใหม่ละ ดูซิว่าพรุ่งนี้จะทำ ไอนั้นไอนี้ เกิดคืนนี้ตายไปเสียจะทำยังไง ไม่รู้จักประมาณตัวเอง กิจวัตรมีด้าน ความพากเพียร กิจของสงฆ์อย่าให้ขาด งานของสงฆ์สวดมนต์ทำวัตรอย่าให้ขาด งานหลวงไม่ขาด งานราษฎร์ไม่เสีย ทำการทำงาน จะเขียนหนังสือรดน้ำต้นไม้ หรือ ทำเรือกวสวไร่นาก็ได้ทั้งนั้น การกระทำนะแหละคือการศึกษา อยาไปเชื่อกิเลสตัณหา มันพาให้คนเสียมานักแล้ว ถ้าเชื่อกิเลสมันจะเอาดีไม่ได้ ลองดูซิ ถ้าปล่อยเลยตามเลย มันต้องติดยาเสพติด เฮโรอีนกินก็กัญชาไปโน่น มันชั่วถึงยังงั้น แต่คนมันก็มองไม่เห็น พระนิพพานจะไปไหนเสียถ้าทำจริง จะมานอนคอยเอาไต่ยังงั้น มีใครนอน อยู่เฉยๆ แล้วได้ดิบได้ดีบ้าง ดูตัวเองผิตตรงไหนรีบแก้ไข ทำไมถูกก็ทำเสียใหม่ให้ ถูกต้อง สืบสวนค้นคว้าเข้า ฟัง! มันถึงจะได้ดีถ้าฟังธรรมแล้ววังอย่างนี้ ยมบาล ก็จับเขนลงนรกเท่านั้นแหละ พอขึ้นนะโม ตัสสะ ก็ลัปหงกๆ ไม่อายหรือยังงั้น กินข้าวไม่วัง ฟังเทศน์แล้ววัง ไม่อายโยมเขาบ้างหรือ ทิวมาจากไหนหนักหนาเป็นเปรต เป็นผีมาจากไหน หมาได้กินข้าวมันรู้จักเท่า นี้เอาแต่วังเหงาหวานนอนไม่ได้เรื่อง ทำไม ไม่ตั้งใจคิดให้ดีๆ คนฟังเทศน์แล้ววังนอนก็คิดอยู่แต่ว่า เมื่อไรจะเลิกเทศน์เสียทีน้อ เหมือนกันเลย กับอนุศาสนาจารย์อบรมทหาร พออนุศาสนาจารย์เริ่มพูด ทหารก็ คอตกลง ตกลง โอ๊ย! เมื่อไรจะเลิกเสียที มันจะบรรลุธรรมะไต่ยังงั้น แคนไม่ตั้ง หมอลำก็ลำไม่ออก ก็ไม่ได้เรื่องเท่านั้นเอง

อภิธานิยธรรม ๗

๑. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกัน
ทำกิจสงฆ์ที่จะต้องทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มน้ำสิ่งทีพระองค์
ทรงบัญญัติ ให้สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที
พระองค์บัญญัติไว้
๔. ภิคุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก เคารพ
นับถือภิคุเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่า เป็นสิ่งอันควรรับฟัง
๕. ไม่ลู่อำนาจตันทหา คือความอยากทีเกิดขึ้น
๖. ยินดีในเสนาสนะป่า
๗. ตั้งสติระลึกไว้ในใจว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลดีงาม ซึ่งยัง
ไม่มาขอให้มา ทีมาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

ดูก่อนภิคุทั้งหลาย อภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้ จักตั้งอยู่ในภิคุ
ทั้งหลายและภิคุทั้งหลายจักปรากฏในอภิธานิยธรรม ๗ ประการนี้
เพียงใด ภิคุทั้งหลายพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความ
เสื่อมเลย

อันนี้ก็เหมือนกัน ครูบาอาจารย์อบรมสั่งสอน เราก็มีจิตใจตั้งขึ้นมาที่จะทำตาม
อย่างนี้ท่านก็มีกำลังใจ ใจที่ใส่ปุ๋ยอะไรก็แล้ว ยังเหี่ยวเฉาอยู่อย่างนั้นมันก็แย่นะ ไม่มี
ขึ้นบานขึ้นมาเลย มันก็หมดกำลังใจ ไม่รู้จะทำไปทำไม คิดดีๆ ก่อนจะกินข้าว วันพระ
ถ้าวันไหนวงแหวนนอนวันนั้นอย่าให้มันกิน ให้คนอื่นเขากินเสีย อย่างนี้ถ้าไป
ฟังธรรมแล้วยังว่างอยู่อีกละก็ ผมยอมให้เขียนไต่ยินใหม่ ให้แก้ลำนอย่างนั้น
อย่ากิน ถ้าจะชั่วอย่างนี้ วันนี้อาจจะฟังธรรมแกไม่ต้องกิน ให้บอกมันอย่างนั้น ปล่อยให้
ให้ท้องมันว่างอยู่อย่างนั้นละก็มันสงบดีนักละ นั่นแหละหนทางปฏิบัติ ใจนี้มันซึม
กระตือไม่รู้ว่าทางไหนเป็นทิศใต้ทิศเหนือ ยิ่งกับคนบ้า อย่างนี้บวชจนตายก็ไม่ได้อะไร
ไม่รู้เรื่อง ดูให้มันดีๆ ปฏิบัติยังไงถึงจะเรียกว่าปฏิบัติดี ดูซิ คนจากที่อื่นประเทศอื่น
เขาพากันมาดูตัวอย่างการปฏิบัติของวัดป่าพง เขามาอบรมมาฟังธรรม เขาพากันปฏิบัติ
ก็เป็นประโยชน์ของเขา ประโยชน์ตนประโยชน์คนอื่นมันอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ใช่
จะให้ทำอวดเขา แต่ทำเพื่อประโยชน์ของเราเองด้วย เขามาเห็นพระเถรปฏิบัติดีเขาก็
เลื่อมใส ถ้าเขามาเห็นพระเถรเหมือนลิงเขาจะคิดยังไง จะให้ชาวโลกเขาหวังจาก
ใครอีก

เรื่องประกาศพระศาสนาไม่ต้องทำอะไรมากหรอก พระสาวกบางองค์ท่านไม่ต้อง
พูดอะไรมาก ไปบิณฑบาตสงบเสงี่ยม ไม่เร็วไม่ช้า ผ้าสีไม่ฉูดฉาด เดินเห็นก้าวหน้า
ถอยหลังก็รู้จักประมาณ ไม่วอกแวก พระสารีบุตรเห็นเขาก็เลื่อมใส สมณะรูปนี้ไม่เคยเห็น
เข้าไปทักขอฟังธรรม ถ้ามถึงครูบาอาจารย์ ท่านตอบว่า *พระโคตมเป็นอาจารย์*

ท่านสอนอย่างไรถึงได้ปฏิบัติอย่างนี้

*ท่านไม่ได้สอนอะไรมาก สอนว่าธรรมเกิดแต่เหตุเท่านั้นเอง จะดับ ก็ดับที่เหตุ
มันก่อน*

โอ! เท่านั้นละ พอแล้วๆ เข้าใจแล้ว เท่านั้นแหละบรรลุธรรมะ

พวกเราเวลาออกบิณฑบาตก็ยิ่งกับคนหาปลา โหวกเหวกมาแต่ไกล ผมเคยได้
ยินนะ เวลาคนไปหาปลา ถ้าคนถาม เห็นพระมาแถวนี้ใหม่ บอกไม่เห็นหรอก เห็นแต่คน
หาปลาคุยกันโหวกเหวกๆ ไม่รู้อะไร คิดแต่เรื่องไม่เข้าเรื่อง ไปบิณฑบาตแต่ละครั้ง

กลับมาก็ได้ธรรมชาติหลายอย่าง นั่งฉันจึงหันอยู่นี้ก็เหมือนกัน มันมีความรู้สึกเกิดขึ้นหลายอย่าง ถ้าสังวรสำรวจอยู่ มันต้องรู้เห็น ไม่ใช่ต้องไปนั่งสมาธิขวาทับขาซ้ายแล้วมันจึงจะเกิดขึ้นมาหรอก อยู่เฉยๆ ธรรมดานี้แหละ มันก็บรรลุธรรมะได้ จะว่ายังไงเหมือนถ่านไฟที่ไม่ดับทิ้งไว้ก็ร้อน มาจับดูที่ไรก็ร้อนอยู่อย่างนั้น สติมันตื่นตัวอย่างนั้น มันรู้จักตัวเองอยู่อย่างนั้น มันจะหลงไปไหน เฟ่งมันอยู่อย่างนั้น แต่ไม่ใช่เบิ่งตาค้างเหมือนคนบ้าละ คำว่า เฟ่ง ไม่ใช่ไปเฟ่งจ้องตาเป่ง จิตใจของเราละ ตามสะกดรอยความรู้สึกอยู่เสมอ ทำให้มากเฟ่งให้มากเจริญให้มาก นั่นแหละคือความเจริญ

คำว่าเฟ่งให้มาก ทำให้มาก เจริญให้มาก ก็ไม่รู้เรื่อง ว่าทำยังไงคือเฟ่งจิต รู้เรื่องจิตของตัวเองว่าเป็นยังไง จิตเกิดระคะโทสะ มันเป็นอย่างนี้ให้รู้เรื่องของมัน เราปฏิบัติมากก็เท่ากับเด็กคนหนึ่งกำลังคลาน เราเป็นพ่อเป็นพี่ก็ปล่อยมันไว้ พ่อคือตัวผู้รู้ เด็กคือจิต มันไม่รู้เรื่องอะไร ปล่อยไว้ มันก็ไปไหนๆ ตามเรื่องตามราว ผู้รู้คือพ่อแม่ ต้องคอยดู มันจะตกหลุมตกบ่อเข้าป่าเป็นอันตรายก็รู้ นี่คือผู้รู้ ผู้รู้แจ้ง ผู้สว่าง จิตของเรามันไม่รู้เรื่อง จิตไม่ได้ฝึกมันก็รู้เหมือนเด็ก รู้กิเลสตัณหา มันไม่เอาไหนรู้ว่าเราเอาเปรียบคนอื่น กินได้มากกว่าคนอื่น ยกของก็ต้องยกทางเบาๆ ให้คนอื่นยกที่หนักๆ ได้มากกว่าคนอื่น นั่นมันรู้แบบบ้าๆ คนเห็นแก่ตัว มันรู้อย่างนั้นแจ้งก็เป็นมืด พระณของเราก็มักจะรู้แบบนั้นเสียด้วย ตรงไหนหนักก็เลื่อนหนีละไปเอาที่เบาๆ มันรู้อย่างนั้น เราปฏิบัติจิตเหมือนพ่อแม่ดูลูกชายลูกสาว ปล่อยไปมันจะไปจับไฟ มันจะไปตกบ่อตกน้ำ จะเป็นอันตรายก็รู้ ใครจะรักลูกเหมือนพ่อแม่เมื่อรักก็เฝ้าอยู่เสมอ ทำอยู่เสมอในใจ เจริญอยู่เสมอในใจ คือไม่ปล่อยปละลูก ไม่ใช่ไปเฟ่งดูกันดูตา ลูกคือเด็กๆ มันไม่รู้เรื่อง พ่อแม่ก็คอยเฝ้าดู เฝ้าดูจิตสะกดรอยตามเด็ก มันจะไปตกบ่อก็ไปจับอุ้มคืนมาไว้ที่ไกลอันตราย ทำงานไปอีกแต่ก็เฟ่งอยู่ รู้ๆ ทำอยู่ เจริญอยู่ เวลาเข้าไปใกล้บ่อน้ำอีกก็เข้าไปจับมันมาวางไว้ไกลๆ ยกจิตตัวเองก็เช่นกัน ไม่อย่างนั้นจะมีพระพุทธเจ้ามารักษาอยู่ได้อย่างไร พุทโธ ผู้รู้ผู้ตื่นแล้ว ก็เบิกบาน รู้อย่างเด็กน้อยมันจะรู้ตื่นจะเบิกบานยังไง มีแต่จะจับไฟเข้านะซี รู้จิตไม่ได้ฝึกจะฉลาดยังไง รู้ทางโลกนะ รู้มีไหวพริบ ทำผิดก็ปกปิด ทำสิ่งที่เป็นโทษก็ไม่ให้มีโทษ อย่างนั้นนะ ทางโลกเขาว่าดี แต่ทางพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้เอาอย่างนั้น

จะไปดูอื่นไกลทำไม ดูใกล้ๆ แค่นี้ ดูจิตของตัวเอง ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นมา มันเป็นอกุศล จิตนี้เกิดขึ้นมาเป็นกุศล สิ่งที่เป็นอกุศลก็รู้จัก สิ่งไม่เป็นอกุศลก็รู้จัก สิ่งเป็นอกุศลก็ควรละ สิ่งเป็นกุศลก็ควรปฏิบัติ ต้องอย่างนั้นจึงจะพากันรู้จัก มันเกิดจากการรักษาการปฏิบัติ อย่างเช่น เสนาสนะ พอระฆังเป๋ง ธิเบตขึ้นมามีประตูประตู หน้าต่างหน้าต่างที่ เรียบร้อยแล้วก็มาทำวัตร ทำกิจกับหมู่คณะ นี้อะไรลุกขึ้นมาได้ก็ พรวดพราดมาเลย ประตูหน้าต่างไม่ปิด ผ้าตากไว้ก็ไม่เก็บ พอฝนตกฟ้าร้องก็วิ่งละ ที่นี้ คนมันไม่เตรียมพร้อมไม่รู้เรื่อง จะไปไหนมาไหนปิดประตูหน้าต่าง จีวรตากไว้ก็ เก็บเรียบร้อยก่อน อย่างนี้ไม่ค่อยเห็นใครทำ ผ้าอาบน้ำ อาบเสร็จแล้วถือไปตากที่ กุฏิโน่น หน้าฝนก็ตากไว้ใต้ถุนกุฏิ อย่างมีหลายผืนนัก แยกมาย้อมที่สูงท่วมหัวแหง จะเอาไปเผาอะไรก็ไม่รู้ มีมากมันก็ยุ่งยาก จีวรผืนหนึ่งกับสังฆาก็พอแล้ว สบงอีก ลักผืนสองผืน ไอนี้ไม่รู้จะไรต่ออะไรยุ่งไปหมด เวลาซักผ้าย้อมผ้าก็คอยไปที่หลัง คนอื่น เขาต้มเอาไว้แล้วไปต้กมาย้อมสบาย ซักเสร็จรีบหนีไปเสียยังงั้น คนเขาจะฆ่า เาณะ รู้เรื่องหรือเปล่า เวลาคนอื่นเขาต้มนะไม่เห็นหน้าหรือ ก่น่าเกลียดจริงๆ ย้อมผ้า ขึ้นสองชั้นแค่นั้นแหละไม่น่าจะมีอะไรยุ่งยาก แต่เสียงฟันแก่นขนุนตึงๆ อย่างกับตัดไม้ ในป่ามาทำเสาบ้าน ไม่รู้จักประหยัด ย้อมครั้งสองครั้งทิ้งแล้ว จะเอาไม้ที่ไหม้มา หวาดไหว ที่นี้ก็บ่มบาตรละชิ อะไรรู้ ก็เอามาบ่มสุ่มๆ เข้าไป แดงก็ทิ้ง สุ่มไว้ที่โคน ต้นมะม่วงเป็นกอง ทำไมทำยังงั้น ทำไมเป็นก็มาถามชิ บ่มบาตรทำยังไง กราบเรียน ถามครูบาอาจารย์ ปรีक्षाท่านชิ ไม่รู้เรื่องก็ทำไปตามประสา พอบาตรแดงก็ขอใหม่ ละชิที่นี้ ทำยังงั้นได้ยังไง มีแต่เรื่องผิดเรื่องบาปทั้งนั้น

ต้นไม้ในวัดนี้ให้สงวนรักษาให้มากที่สุด อย่าไปก่อไฟใกล้ๆ ให้ลวกกิ่งไม้ ไปไม้เด็ดขาด หน้าหนาวโยมเขาจะก่อไฟผิง ผมยังไม่ให้ทำ แต่เขาก็อุตส่าห์ทำเข้า ครั้งหนึ่งจนได้ ก่อไฟในวัดหมดได้กระโดดเกาะหัวเท่านั้นเอง แกรมฝุ่นสะเกิดไฟปลิว ไปทั่วสกปรกมาก เห็นแต่พวกหาปลาเท่านั้นแหละที่ทำอย่างนี้ กล่องแพ็บ กล่องสปู่ กระป๋องนม ก็ทิ้งกระจัดกระจายยังกับโรงฆ่าสัตว์ ไม่ใช่วัดที่คนเขาจะมากราบไหว้ ผมไปดูๆ แล้วมันไม่เป็นมงคล จะทิ้งก็เก็บให้เป็นที่เป็นทาง คนเขาจะได้เอาไปเผา นี้อะไรพอพ้นกุฏิตัวเองก็เหวี่ยงกระจัดกระจายเรียวดาด นั่นมันฆราวาสเขาทำกัน

เราเป็นพระผู้ประพฤติปฏิบัติ ทำให้งามหน่อย งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ให้งามเหมือนพระพุทธเจ้าที่ท่านสอนเราณะ มีแต่เรื่องละกิเลสทั้งนั้น แล้วเรามาสะสมกิเลสมันก็ไปคนละทางเท่านั้นเอง ท่านเอาออก เราเอาเข้า มันก็บ้า เท่านั้นเอง

นี่ไม่ใช่อะไรหรอก เป็นเพราะเราไม่หมั่นพิจารณาให้มันชัดเจนเข้าไปนั่นเอง พิจารณาความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จนถึงขนาดที่ว่านอนหลับอยู่ตื่นขึ้นมาตัวสั่นแหละ มันจึงจะใช้ได้ ให้มันรู้ว่าตายไม่เลือกเวลานี้นะ พรุ่งนี้ตายก็ได้ วันนี้ตายก็ได้ อย่างนั้นก็อยู่เฉยไม่ได้แล้ว ลูกขึ้นมาเดินจงกรมเท่านั้นเอง กลัวตายนี่จะทำยังไง ต้องให้มันได้ อย่างนั้น นี่มันไม่อย่างนั้น เพราะไม่เอาความตายเป็นอารมณ์ อีกหน่อยระฆังในวัดก็จะไม่ดังเท่านั้นเอง เจียบกริบเลย ระฆังในวัดก็จะสิ้นเสียง

ตีระฆังทำวัตรก็เหมือนกัน ถ้าไม่กระหน่ำหลายๆ ครั้ง จะมีคนไปชักคนหรือเปล่ายังไม่รู้ ไม่รู้ท่านจะทำวัตรกันเวลาไหน ตื่นก็สาย ตื่นขึ้นคว่ำบาตรได้ก็วิ่งตักๆ ละซีที่นี้ บิณฑบาตเอามันใกล้ๆ แถวนี้นะ อย่างบ้านกลางนี้ ใครนึกจะไปบิณฑบาตมากิน ตอนไหนก็ไป ตื่นสายก็ไปที่หลัง ตื่นเช้าก็ไปเอามาก่อน ไม่กลัวคนเขาว่าเอาหรือพระอะไรนี่ บิณฑบาตไม่เลิกซักที มันพระเป็นบ้านะซี ใครเขาจะหาของใส่บาตรได้หวาดไหว ให้เขาเอาลิ่วนะแหละใส่ให้จึงจะสาสม

ใครจะไปสายไหนก็ต้องพูดจาปรึกษาหารือกันก่อนซี จะไปบ้านกลางก็โมง บ้านกอกี่โมง บ้านบกก็โมง เอานาฬิกาเป็นเกณฑ์ ได้เวลาลั่นระฆังก็ไปเลย นี่อะไรไปได้ไปเอา บางทีคนออกไปก่อนก็ไปยืนรอ คนออกไปทีหลังก็วิ่งตามละซีที่นี้ บางพวกไปรอบบ้านกลับออกมาแล้ว อีกพวกค่อยยกเยื้องเข้าไป บ้านเดียวกันนั่นแหละ ชาวบ้านเขาไม่รู้จะหาอะไรที่ไหนมาใส่ให้บ้าง ทำอย่างนี้มันแยจริงๆ ปรึกษากันใหม่หน่อย ใครจะไปสายไหนๆ บอกกันก่อน ใครไม่สบาย ไม่สะดวกจะเปลี่ยนสายก็บอกกัน ระเบียบมันมีอยู่ ทำตามใจชอบได้ยังไง เสียหายแท้ๆ พระเถรอย่างนี้สมควรแต่ใส่ลิ่วให้เท่านั้นแหละ ถ้าตื่นสายก็อย่านอนให้ตึกนักซี ทำอะไรหนักหนาถึงได้ตื่นสาย ลำพังทำความเพียร นั่งสมาธิ เดินจงกรม ไม่ถึงกับทำให้ต้องอดนอนขนาด

นั้นหรือคะ เว้นเสียแต่คุยกันเล่นเพลีนเท่านั้นแหละ เดินจงกรมสมควรแก่เวลา รู้ว่า เหนื่อยก็ไปพักผ่อนหลับนอนเสีย กิจไหนเป็นกิจส่วนตัว อันไหนเป็นกิจสงฆ์ก็แบ่ง เวลาให้ถูกไว้ ไม่ให้อดนอนได้ เช่น หน้าร้อนอากาศอ้าวหนัก มีกิจวัตรทำบ้างแล้ว ท่านก็ไม่ให้ทำวัตรก็ได้ ตักน้ำเสร็จ อาบน้ำอาบท่า จะทำกิจส่วนตัวเดินจงกรมก็ เดินเข้าซี จะเดินเท่าไรก็ได้ จะต้องถึงกับอดนอนทำไม ลองดูซี ลักท่มหนึ่ง ก็เหลือแหล่แล้ว จะเดินจงกรมถึงสองท่มแล้วเข้านอนก็ยังได้ ใ่อันของที่ตัวเองจะ ทำก็ไม่รู้จักกะเวลาแบ่งเวลาไว้ ท่านชี้แล้วเราจึงจะหาขอ มันจะไปทันเขาที่ไหน จะไม่ทัน มันก็อยู่ที่ตัวเรานะแหละ จะสายจะช้ามันก็อยู่ที่เรา เราไม่หัดไม่ดัดมันจะ ได้ ยังไง ต้องหัดให้ได้ ของแค่นี้มันจะไปไหนเสีย ไม่ใช่ทำเล่นนะ ทำให้เป็นประโยชน์ตน และประโยชน์คนอื่น

พวกนักศึกษายังพูดว่า พระสงฆ์นี้เป็นส่วนเกินนะ จะปฏิบัติก็ไม่ทำ จะเทศนาว่า กล่าวก็ไม่ได้เรื่อง จะไปเทศน์โปรดญาติโยมก็เลยกลัวเขาด้วยซ้ำ ไม่กล้าพูดกล่าว ถ้าไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองแล้วมันก็ชลาดละ จะไปกล่าวกล่าวหรือเทศน์อะไรใคร เขาได้ หน้าที่ของตัวเองไม่ปฏิบัติฝึกหัดขึ้นให้ดี ถ้าภาวนาละก็ปัญญา มันจะหนีไปไหน เดินจงกรมจริงๆ ไม่ถึง ๓ เทียวก็ไหลมาเทมาแล้ว นี่เดินจงกรมคอตกั๊กๆ ง่วงเหงา หาวนอน อย่างนี้ถ้าไปป่าไปภูเขาละก็เขาวัวผีภูเขา มันทำเอานะ พวกคอตกนี้ มันง่วง ก็ลุกขึ้น เดินจงกรมเข้าอย่างนั้น ยืน เดิน นั่ง เอาให้มันหายง่วงให้ได้ เกิดอะไรขึ้น ก็ไม่แก้ไข ปรับปรุงตัวเอง มันจะดีได้ยังไง ปาฏิโมกข์ก็เหมือนกัน เดินจงกรมไปท่อง ปาฏิโมกข์ไป มันเพลีนดีจะตาย สงบดีด้วย หัดฝึกไป บิณฑบาตจากนี้ไปบ้านก่อตั้ง แต่เช้า ไปอย่าไปใกล้ชิดหมู่พวกนัก พวกพูดมากอย่าไปอยู่ใกล้ ให้เขาเดินก่อนเขา เดินไว คนพูดมากอย่าไปพูดด้วย ให้พูดกับใจตัวเองมากๆ ภาวนาตัวเองมากๆ ให้เข้าใจ คนชนิดนั้น คนก็เหมือนกันแหละกับนกเขา พูดทั้งวันอย่าไปต่อแยะด้วย ครองผ้าดีๆ แล้วบิณฑบาต เดินเดี่ยวเดี่ยวก็ท่องได้แล้วปาฏิโมกข์ เรียบร้อยดี ผ่องใสสะอาด เป็นคู่มืออย่างหนึ่งนะปาฏิโมกข์นี้ ไม่ใช่จะให้ไปคร่ำเคร่งกับมัน แต่ถ้าได้ไว้แล้ว มันทำให้ผ่องใส เดินไปกำหนดไป เดี่ยวเดียวมันก็ได้ก็ขึ้นมาเอง ให้ฝึกตัวเองอย่างนั้น

ฝึกนะ ต้องฝึก อย่าอยู่เฉยๆ อยู่เฉยๆ เมื่อไรเป็นหมาเมื่อนั้นเชียวละ หมาที่อยู่ดีๆ เราเดินผ่านไปมันยังเห่านะ นี่ไม่ใช่หมาอย่างนั้น ทำไมเอาแต่นอนไม่ยอมตื่นสักที สอนตัวเองต้องสอนอย่างนั้น หน้าหนาวละก็คลุมผ้านอน ใช้ไม่ได้ ตักน้ำรดมันเข้าไปทั้งคืน ทรมานมันจะไม่เป็นด้วยซ้ำ จะออกไปห้องน้ำนี่ลงกราบเสียก่อน ตอนเช้าตีระฆังจะไปต้องกราบเสียก่อน ฉันจึงหันเสร็จจะกลับกุฏิเก็บของ กราบเสียก่อนอย่าให้ผ่านเฉยๆ ตีระฆังตักน้ำก็กราบเสียก่อน ถ้ามันเปลอเดินไปเลยถึงลานวัดนี่ก็ขึ้นได้ก็ตักกลับไปกราบเสียก่อน ต้องหัดถึงอย่างนั้น หัดจิตใจตัวเอง อย่าปล่อยไปมันลืมนอนไหนไม่ได้กราบ กลับไปกราบก่อน มันจะลืมนได้ยังไงถ้าขยันอย่างนั้น ทำให้ต้องเดินไปเดินมา นี่อะไร ลืมก็ช่างเถอะ ไม่เป็นไร มันถึงได้เป็นอย่างนี้

นี่หมายถึงวิธีเก่าๆ ที่สอนกันมา ทำกันอย่างนี้ เดี่ยวนี้คงไม่มีแล้วกระมัง ทำกันยังไงบ้างก็ไม่รู้ ให้กลับไปหาของเก่า รูดงควัตร นั่งตามต้นไม้ให้ลงกราบเลย ไม่มีพระก็กราบ สติเรามาเมื่ออยู่นะ ถ้าทำอย่างนั้นเรียกว่ามีสติ นั่งก็นั่งให้เป็น อย่างหนึ่ง อย่างคนไม่มีปัญญา เช่น นั่งชันเข่าขึ้นมาทอดไว้ อย่างนี้อยู่ที่ไหนก็พาให้เสื่อมหมดเป็นแบบคนไม่มีปัญญา อย่าไปทำอย่างนั้น ฝึกหัดตัวเองไม่ถึงตายหรอก มันชี้เกี้ยวเท่านั้นเอง อย่าให้ตัวชี้เกี้ยวเข้าหัวเรา ถ้าง่วงมากก็ให้นอนเสีย แต่มีสติเตือนตัวเองไว้รู้สึกเมื่อไรลุกทันที ถ้าไม่ตื่นให้ตกนรก ถ้ากินอิ่มแล้วมันมักเพลี่ย อยากจะนอนดิ้นกละ กำลังสบายๆ ได้ยินเสียงระฆังละก็โกรธหนัก บางครั้งจนนึกอยากจะไปฆ่าคนตีระฆังเอาโน่น เพราะว่ามันไม่อยากลุก นับเลย บอกมันไว้ นับหนึ่งถึงสามไม่ลุกตกนรก นับอย่างนี้นานๆ ไป นับถึงสามแล้วมันยังไม่ลุกนะ มันบอกไม่ตกนรกนรกนะ ต้องหาตัวมันให้เจอ ฆ่ามันจนได้ อย่าไปล้อเล่นกับมัน อธิษฐานไว้เลย นับหนึ่ง สอง สาม ถึงสามแล้วไม่ลุกต้องตกนรก หัดถึงขนาดนั้นจะไปล้อเล่นกับมันไม่ได้หรอกจิตนะ

อ่านดูซึ่งประวัติครูบาอาจารย์แต่ละองค์ แปลกนะแปลกคน คิดดูดีๆ ฝึกจิตตัวเองให้ถูกทางไม่ต้องพึ่งผู้อื่น หาอุบายด้วยตัวเองสารพัดอย่างมาฝึกมัน ถ้าคิดไปทางโลก สารพัดต่างๆ ให้รับปรามมัน หยุด! เลิกๆ เปลี่ยนอิริยาบถลุกไปอื่นเสียว่า เออ!

อย่าไปคิด เรื่องอื่นๆ ยังมีดีกว่านี้จะไปเรื่อยๆ อ่อนข้อให้มันไม่มีทาง ถ้ามันออกจากเราไปเสียแล้วก็สบาย เป็นด้วยการฝึกทั้งนั้นแหละ อย่าคิดว่ามานอนเฉยๆ แล้วจะเป็นนะ ดูสัตว์ต่างๆ เช่น แย้ แลน เต่า บางตัวมันไวจริงๆ นะ จิ้งหากินเอาตัวรอด บางทีอย่างเต่านี้ เราก็คิดว่ามันช้าเหลือเกินจะเอาตัวรอดไหม อย่าเข้าใจอย่างนั้น สัตว์ก็มีหัวใจ มันมีวิธีของมันอยู่หรอก เดินจงกรม ทำสมาธิก็เหมือนกัน ท่านก็มีวิธีของท่าน มันบอกกันลำบาก เหมือนอย่างอีตาคนหนึ่งอยู่เมืองพิบูลฯ แกดำน้ำหาคนจมน้ำตาย ดำนานจนกิ่งไม้ที่หักมาใบเหี่ยวหมด แล้วก็เจอทุกที่ ใครตกน้ำตาย ต้องให้แก่นี้แหละช่วยหา ถ้ามองว่าทำได้ยังไง แกตอบว่ามันบอกไม่ถูก แต่ทำได้ก็แล้วกัน เรื่องมันเป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละคน บอกกันยากต้องฝึกหัดทำเอาเอง การฝึกจิตก็เหมือนกัน ธิเบต ธิเบต ไม่ใช่เรื่องจะไปวิ่งเอา ออกแรงอดนอน อดกิน แต่มันเป็นเรื่องปฏิบัติ ไม่ใช่ทำให้เหนื่อย เป็นเรื่องของความพอดี ทำจิตใจให้มันพอเหมาะสมส่วนกัน

๓. รูดงควัตร

คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่า **รูดงค์** คือ การจาริกไปตามป่าเขาลำเนาไพรของพระกรรมฐาน แท้ที่จริงแล้ว คำว่า รูดงค์ นั้นหมายถึง องค์คุณเครื่องขจัดกิเลส และ รูดงควัตร ซึ่งมี ๑๓ ประการด้วยกัน เป็นข้อประพฤติพิเศษที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้แก่พระสงฆ์ เพื่อเพิ่มความเข้มข้นในการปฏิบัติ

ฉะนั้น แม้พระที่อยู่ในวัดกลางเมืองก็เป็นพระรูดงค์ได้ถ้าปฏิบัติรูดงควัตร และในขณะเดียวกันพระที่เพียงเดินทาง ทะลุดง โดยไม่ปฏิบัติเพื่อขจัดกิเลสก็ไม่สมชื่อพระรูดงค์เลย

รูดงควัตรไม่ใช่ข้อบังคับตามพระวินัยบัญญัติ แต่หลวงพ่อก็ได้กำหนดบางข้อไว้ในกฎระเบียบประจำสำนัก ซึ่งพระภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หลวงพ่อได้อธิบายความสำคัญของรูดงควัตรในการอบรมครั้งหนึ่งว่า

“รูดงควัตรทั้งหลายล้วนเป็นเครื่องช่วยเราให้ทำลายกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นวิธีการที่ทำให้การปฏิบัติของเราเป็นไปอย่างเรียบง่าย พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติรูดงควัตรไว้ว่าเป็นสิ่งจำเป็น แต่สำหรับพระภิกษุผู้ประสงค์จะปฏิบัติอย่างเข้มงวด รูดงควัตรจะเพิ่มความเคร่งครัดในการรักษาศีล

บางที่เอาศีลเอาสมาธิมันไม่พอนะ ขำกิเลสไม่ได้ ขำไม่เป็น ต้องเอารูดงควัตรเข้าช่วย รูดงควัตรนี้เป็นของสำคัญ เป็นเครื่องขูดเกลา มันช่วยตัดหลายอย่าง ลองไปอยู่ป่าช้า นั้นมันจะเป็นอย่างไร มันจะเป็นเหมือนอยู่กับหมู่กับพวกหรือเปล่า มันมีประโยชน์อย่างนี้ นั่นแหละรูดงควัตร

รูดงควัตรเหล่านี้ เป็นข้อวัตรที่ทำได้ยาก เพราะเป็นข้อวัตรของพระอริยเจ้า เป็นข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติของบุคคลเพื่อเป็นพระอริยเจ้านั่นเอง การเดินก็อย่างหนึ่ง การรูดงค์ก็อย่างหนึ่ง การเดินนี้ก็เรียกว่าก้าวไปหรือถอยกลับ เป็นเรื่องอวัยวะเคลื่อนไหว

แต่ที่เรียกว่า รุดงค นั่นก็คือข้อปฏิบัติเป็นข้อๆ รวมย่อมาแล้วก็มี ๑๓ ข้อ เรียกว่ารุดงค คือข้อปฏิบัติอันนี้ชื่อว่ารุดงค ทำไมถึงว่าชื่ออย่างนี้ เพราะทำได้ยาก จะไปอยู่โคนไม้ก็ทำได้ยาก จะไปอยู่ป่าก็ทำได้ยาก จะบิณฑบาตฉันก็ยาก จะฉันมือเดียว ก็ยาก จะฉันในบาตรก็ยาก จะอยู่ป่าช้าก็ยาก จะอยู่กลางแจ้งก็ยาก จะเนลัชชิกก็ยาก ทุกอย่างหมดยุติแล้ว จะถือผ้า ๓ ผืนก็ยาก แต่ละสิ่งๆ นี้ เป็นข้อปฏิบัติที่เรียกว่า รุดงค ไม่ใช่ว่าการเดินนั้นเป็นรุดงค ไม่ใช่การนั่งภาวนาเป็นรุดงค การปฏิบัติตนเอง เป็นรุดงค

รุดงคอันนี้เป็นข้าศึกกับกิเลสทั้งหลาย ท่านจึงเรียกว่าเป็น รุดงค ถ้าใครปฏิบัติ แล้วต้องฝืนกิเลสหรือฝืนความรู้สึกของผู้มีกิเลส ข้าวที่เราได้กินในวันนี้ การฉันมือ เดียวนี้ มันก็ฝืนกับความรู้สึกของตนแล้ว การอยู่โคนไม้มันก็ฝืนกับความรู้สึกของ ตนแล้ว การอยู่ในป่าก็ฝืนความรู้สึกของตนแล้ว

การเที่ยวบิณฑบาต การฉันในบาตร การฉันมือเดียว การถือผ้าสามผืน ทั้งหมด เหล่านี้ การอยู่ป่า การอยู่ป่าช้า การอยู่กลางแจ้ง การถือเนลัชชิกไม่นอน เรื่องทั้งหลาย เหล่านี้ล้วนมีแต่เครื่องมือที่จะทำลายกิเลสทั้งสิ้น

เมื่อพระโยคาวจรเจ้าทั้งหลายยังมีกิเลสอยู่ สมาทานรุดงคเข้าไปแล้วจึงเดือดร้อน ปฏิบัติให้มันเดือดร้อนนั้นแหละ พระพุทธเจ้าบอกถูกแล้ว ถ้าปฏิบัติสบายๆ เยือกเย็น นั้นไม่ถูก เพราะว่ามันไม่ขัดกัน ไม่ได้แบ่งแย่งกัน ข้อประพฤติปฏิบัติอันนี้มัน ตรงกันข้ามกับจิตของปุถุชนเรา

เมื่อเราสมาทานรุดงคเข้ามันจะเกิดทุกข์ เพราะว่ามันจะขัดแย้งกันกับความคิด ความเห็นของปุถุชน เมื่อผู้ไม่มีปัญญาปฏิบัติแล้วก็ทนทานไม่ได้ ว่าการปฏิบัติทุกวันนี้ ฉันไม่เอาแล้ว เพราะฉันจะปฏิบัติหาความสุขความสงบ จะมาปฏิบัติให้มีมีความสุข เกิดขึ้นเช่นนี้ ฉันไม่เห็นด้วย

การฉันในบาตรไม่เห็นด้วย เที่ยวบิณฑบาตมาฉันก็ไม่เห็นด้วย อยู่ป่าก็ไม่เห็นด้วย อยู่โคนไม้ก็ไม่เห็นด้วย การฉันมือเดี่ยวกี่ไม่เห็นด้วย อยู่ป่าช้าก็ไม่เห็นด้วย อยู่กลางแจ้ง

ก็ไม่เห็นด้วย อยู่เนลัชชิกการไม่นอนเป็นวัตรเป็นบางครั้งก็ไม่เห็นด้วย เพราะสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ มีแต่สิ่งที่ยากทั้งนั้น

ดังนั้น ชื่อของข้อปฏิบัติทั้งหลายเหล่านี้ท่านจึงตั้งชื่อว่า เป็นธุดงค์ คือเป็นข้อวัตรอันบุคคลกระทำได้โดยยาก บุคคลผู้จะมีปัญญา บุคคลผู้ที่มีปัญญา บุคคลผู้มีจิตศรัทธาจริง ๆ แล้ว จึงจะตั้งใจปฏิบัติเจริญข้อวัตรนี้ได้

ธุดงค์วัตรทั้ง ๑๓ ประการนี้ เมื่อจิตของพระโยคาวจรเจ้าลงสู่ธรรมะนี้แล้ว เป็นของสบายมาก เป็นข้อวัตรมีความสงบมาก เป็นข้อวัตรที่อยู่เยือกเย็นมาก

เมื่อถึงเช่นนี้แล้ว เหมือนลิงกับมนุษย์ มนุษย์เราเมื่อเดินไปในป่าแล้วมันยุ่งเหลือเกิน เกะกะระรานความสงบทั้งนั้นแหละ ถ้าเออลิงไปปล่อยในป่าแล้วมันสะดวก มันก็เพลิน เพราะมันชอบอย่างนั้น เพราะมันเคยอยู่อย่างนั้น มันเคยชินอย่างนั้น มันเคยอยู่ในสภาพเช่นนั้น มันเลยสบาย

ปฤชชนคนหนานี้ เคยอยู่ในสภาพที่มีความสบายๆ กินสบาย นอนสบาย นั่งสบาย พุดสบาย ทุกอย่างมันสบายแล้ว อันนั้นเรียกว่าสบายแล้ว เมื่อไปพบเสนาสนะเช่นนั้น เมื่อไปทำเช่นนั้น ก็เกิดทุกข์ขึ้นมาเลยทีเดียว

เมื่อมันเกิดทุกข์ขึ้นมาแล้ว คือทุกข์แล้ว พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า นั่นแหละธรรมะนี้แหละผล ทำไม่จึงเห็นผลก่อน เพราะเราไม่รู้เหตุ มีทุกข์เกิดขึ้นมาเลย ทุกข์เกิดขึ้นมานี้แหละคือ อริยสัจแล้ว ทุกข์ เมื่อทุกข์เกิดขึ้นมาแล้วนี้เรียกว่าเป็นผล ไม่รู้ว่ามันเกิดจากอะไร เมื่อเกิดทุกข์ขึ้นมา ความพึงชานรำคาญเกิดแต่ความไม่ชอบเป็นทุกข์นี้เรียกว่าปฏิบัติแล้วเห็นผลเกิดขึ้นมาก่อน เมื่อเห็นผลแล้วทุกข์นี้คือผล เมื่อผู้ประพฤติปฏิบัติเห็นผลนั้นจะต้องตามไปถึงว่ามันเกิดมาจากอะไร ที่ไหน มันถึงมีก้อนทุกข์เกิดขึ้นมานั้น”

รูดงควัตร ๑๓

รูดงควัตร ๑๓ แบ่งเป็น ๔ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ เกี่ยวกับจิวร

๑. ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุล
๒. ใช้ผ้าเพียง ๓ ผืน

หมวดที่ ๒ เกี่ยวกับบิณฑบาต

๓. เทียบบิณฑบาตเป็นประจำ
๔. บิณฑบาตตามลำดับแถว
๕. นั่งฉัน ณ อาสนะเดียว
๖. ฉันเฉพาะในบาตร
๗. ลงมือฉันแล้วไม่ยอมรับเพิ่ม

หมวดที่ ๓ เกี่ยวกับเสนาสนะ

๘. ถืออยู่ป่า
๙. ถืออยู่โคนไม้
๑๐. ถืออยู่กลางแจ้ง
๑๑. ถืออยู่ป่าช้า
๑๒. ถืออยู่ในที่แล้วแต่เขาจัดให้

หมวดที่ ๔ เกี่ยวกับการประกอบความเพียร

๑๓. งดการนอน อยู่ด้วยอิริยาบถ ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง

หลวงพ่อดำนำรูดงควัตรมาเป็นหลักในการปฏิบัติขัตติยกาลกิเลส ทั้งในส่วนตัวท่านเองและในส่วนของการฝึกหัดพระเณรในวัดหนองป่าพง ดังนี้

ผ้าบังสุกุล

หลวงพ่อกเคยผ่านยุคสมัยที่เครื่องนุ่งห่มยังขาดแคลนขัดเขินอยู่มาก ผ้าที่จะนำมาทำจีวรก็ต้องไปบังสุกุลเอาเก็บซากศพตามป่าช้าแล้วนำมาเย็บด้วยฝ้ายจุงผี คือฝ้ายที่เขาฟั่นเป็นเชือกผูกหน้าเกวียนจุงศพไปป่าช้า การใช้จีวรที่ทำจากผ้าบังสุกุลนี้มีอานิสงส์มาก ซึ่งหลวงพ่อก็ได้เล่าให้ฟังดังนี้

“บริขารต้องทำเองทั้งหมด ถึงแม้จะไม่สวยงามเราก็ภูมิใจ เพราะได้มาจากฝีมือเราเอง ได้มาจากการงานของเรา อย่างเช่นการเย็บจีวรก็ใช้เข็มเย็บด้วยมือ กว่าจะเสร็จแต่ละตัวหัวแม่มือปวดบวมไปหมด ด้ายก็ไม่มี มีแต่ฝ้ายจุงผีก็ไปบังสุกุลเอาตามป่าช้าแล้วนำไปฟั่นเป็นด้ายสำหรับเย็บจีวร ทั้งหมด ทั้งหมด ทั้งหมดด้วย ส่วนมากจะใช้ผ้าบังสุกุล คือผ้าที่ห่อศพที่เขาทิ้งตามป่าช้า มีทั้งคราบเลือด คราบน้ำเหลืองเหม็นคลุ้งคาวไปหมด ต้องนำมาซักให้สะอาด แล้วลวกน้ำร้อนตากแดดให้แห้ง นำมาข้อมกับแก่นขนุน เวลาเอามาหนุนรู้สึกว่ามีอานิสงส์มาก คือ เกิดอาการขนลุกขนพองซาบซ่าไปหมดทั้งตัว รู้สึกหวาดสะดุ้งอยู่ตลอดเวลา ทำให้ขยันทำความเพียร ขยันเดินจงกรม ทำสมาธิตลอดคืน ไม่ง่วงเหงาหาวนอน ไม่อยากจะหลับจะนอนเลยเพราะกลัว ตื่นตื่นหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา รูดงค์แบบนี้เป็นประโยชน์ มันขูดเกลากิเลสอย่างนี้”

บิณฑบาต

มีคำพูดสั้นๆ ง่ายๆ ที่เข้าใจกันดีในหมู่พระกรรมฐานว่า “ไม่บิณฑ ไม่กิน” ซึ่งหมายถึงว่าถ้าพระหรือสามเณรรูปใดขาดการออกบิณฑบาต จะด้วยตื่นสายหรือขี้เกียจไปก็ตาม วันนั้นก็ต้องอดอาหารไปตามธรรมเนียมของการปฏิบัติตามรุดงค์วัตร ข้อที่ว่า ถือบิณฑบาตเป็นวัตร เว้นไว้แต่อาพาธหนักจริงๆ เท่านั้น

สมัยก่อนหลวงพ่อกออกบิณฑบาตบ้านกลางเป็นประจำ ต่อมาเมื่อสังขารร่างกายไม่เอื้ออำนวยต้องถือไม้เท้าช่วยพยุง เดินไปไหนมาไหนไกลมากไม่ได้ ท่านก็ยังมี

อุตสาหะไปบิณฑบาตในเขตสำนักซึ่งจนกระทั่งไปไม่ไหวจริงๆ ท่านจึงเลิก คราวที่ท่านได้รับนิมนต์ไปต่างประเทศที่ไม่ใช่เมืองพุทธ ท่านก็ยังคงออกบิณฑบาตเป็นประจำโดยให้เหตุผลว่า “ไม่ใช่ไปเอาข้าว ไปเอาคน”

การบิณฑบาตเป็นกิจวัตรที่สำคัญ และมีความหมายสำหรับชาวพุทธ ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส เพราะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระกับชาวบ้าน ซึ่งต้องเอื้ออาศัยกันและกันในการจรรโลงพระศาสนาให้ยั่งยืน สำหรับชาวบ้าน ผู้ไม่มีเวลาไปวัดก็ยังสามารถได้เห็นพระ ได้มีโอกาสทำบุญ ชาวบ้านตื่นแต่เช้า หุงข้าวประกอบอาหารแล้ว สิ่งแรกที่เขาจะทำในวันนั้นคือ การใส่บาตร เป็นการสืบประเพณีอันงดงามของชาวพุทธ และเป็นการเริ่มต้นวันใหม่ด้วยใจที่สดชื่นเบิกบาน นอกจากนั้นการใส่บาตรก็ยังเป็นโอกาสที่ผู้ใหญ่ในครอบครัว จะปลูกฝังศรัทธาและอุปนิสัยที่นอบน้อมเคารพเคารวะต่อสมณะในจิตใจของลูกหลานอีกโอกาสหนึ่งด้วย

ส่วนของพระสงฆ์ การบิณฑบาตเดือนเสด็จให้พระภิกษุสามเณรได้รำลึกถึงบทพิจารณาเตือนตนเองชื่อว่า “บรรพชิตพึงพิจารณาโดยแจ่มชัดอยู่เนื่องนิตย์ว่า การเลี้ยงชีวิตของเรา เนื่องเฉพาะแล้วด้วยผู้อื่น” ทั้งนี้เพื่อช่วยป้องกันความประมาทในการฉันอาหาร เพราะสำนึกว่า ข้าวทุกเม็ดได้มาด้วยหยาดเหงื่อของชาวบ้าน อีกประการหนึ่ง การไปบิณฑบาตก็เป็นโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ได้ฝึกทดสอบตนเองในการสังวรสำรวมอินทรีย์ เมื่อสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมและผู้คนตลอดเส้นทาง การบิณฑบาต นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกความอดทน เพราะต้องเดินไกล อย่างน้อย ๓-๔ กิโลเมตรทุกวัน ขากลับบาตรก็หนักด้วย ไม่ว่าดินฟ้าอากาศจะเป็นอย่างไรก็ต้องไป และการที่หลวงพ่อบุญปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติในเรื่องการนุ่งห่ม คือถ้าฝนไม่ตกหรือไม่มีการที่ว่าจะตก เมื่อออกบิณฑบาตต้องห่มผ้า ๒ ชั้น คือผ้าจีวรซ้อนด้วยสังฆาฏิ ก็ยังเป็นเหตุให้พระต้องอดทนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในฤดูร้อน กว่าจะกลับถึงวัดผ้าจะเปียกเหงื่อชุ่มโชกทีเดียว ฉะนั้นท่านจึงเรียกการออกบิณฑบาตว่าเป็นสัมมาอาชีวะของสมณะ มิใช่การขอ หากเป็นการโปรดสัตว์

ฉันจึงหัน

ที่วัดหนองป่าพง เมื่อกลับจากบิณฑบาตแล้ว อาหารทั้งหมดที่มีในบาตรก็ถูกถ่ายลงกะละมัง เหลือไว้เฉพาะข้าวเหนียวหนึ่งก้อนซึ่งพอแก่ความต้องการ จากนั้นสามเณรหรือปะชาก็นำกะละมังไปที่โรงครัว เพื่อให้แม่ชีและญาติโยมจัดใส่ภาชนะให้เรียบร้อย แล้วจึงนำมาถวายให้พระภิกษุเทศก์เป็นผู้แจกสงฆ์อีกทีหนึ่ง พระภิกษุเทศก์ก็ตักอาหารทั้งคาวและหวานใส่รวมลงในบาตร และต้องพยายามเฉลี่ยอาหารแต่ละชนิดให้ทุกรูปได้รับทั่วถึงกัน และพระก็ฉันเฉพาะแต่ในบาตรเท่านั้น ไม่ใช่ภาชนะอื่นอีก นี่ก็เป็นชุดคงควัตรอีกข้อหนึ่ง

การแจกอาหารโดยวิธีนี้ ช่วยขัดเกลากิเลสในเรื่องการขบฉันได้ดีทีเดียว เป็นโอกาสให้ได้พิจารณาความรู้สึกของตัวเอง บางครั้งเมื่อเห็นว่าข้างบนสุดนั้น อาหารคือของหวานเช่นกล้วยบวชชี หรือสังขยาฟักทองราดหน้าด้วยน้ำพริก ในขณะที่ชั้นล่างสุดคือข้าวเหนียวซึ่งก่อนหน้านี้ไม่นานยังเป็นก้อนอยู่แท้ๆ แต่ตอนนี้แยกเป็นเม็ดที่ละเอียดละหะ ด้วยถูกทับถมจากอาหารน้ำที่พระภิกษุเทศก์ตักตามมาทีหลัง บางรูปอาจรู้สึกว่าคุณอยากอาหารแทบจะหมดสิ้นไปทีเดียว ยังคงเหลือแต่ความรู้สึกที่จะต้องฉัน เพื่อบำบัดความหิวเท่านั้น แต่สำหรับพระหนุ่มเณรน้อยที่อยู่ในวัยกำลังกินกำลังนอน แม้จะใจกล้าขนาดใช้ช้อนคนจนทั่ว เพื่อให้อาหารคลุกเคล้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ก็คงยังรู้สึกถึงรสชาติอยู่แน่นอนเอง แต่บางรูปก็มีความพยายามที่จะแยกพวกแยกเหล่าของอาหารในบาตรให้ได้ อย่างเช่น พระหลวงตารูปหนึ่งซึ่งหลวงพ่อเคยปรารภให้ฟังว่า ชอบตะแคงบาตรเพื่อให้มีที่ข้างล่างสำหรับน้ำแกง ส่วนก้อนข้าวเหนียวก็อัดไว้กับบาตรด้านบน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าใครจะสามารถจัดสรรที่ทางในบาตร เพื่อให้อาหารแต่ละชนิดมีที่ลงอย่างเหมาะสม หรือใครจะคลุกเคล้ารวมกันไปเลย ก็เป็นกิจที่ทุกท่านจะต้องพิจารณาโดยแยบคายเสียก่อน จึงฉัน

นอกจากนี้การแจกอาหารด้วยระบบภิกษุเทศก์ ยังเป็นไปเพื่อความยุติธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่อาหารมีน้อย ซึ่งถ้าไม่แจก อาจทำให้ผู้ที่นั่งปลายแถวเสียเปรียบ เพราะอาหารไปไม่ถึงทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ความยุติธรรมนี้ก็ต้องมากับความ

สามารถของพระภิกษุเทศก์ด้วย ยิ่งอาหารมีน้อย พระภิกษุเทศก์ก็ต้องเป็นผู้ที่ชำนาญขนาดมองปราดเดียวก็คิดกะได้ว่าอาหารในภาชนะไหนควรตักมากน้อยเท่าใด

หลวงพ่อกเคยเล่าถึงวัดป่าวัดหนึ่งซึ่งท่านเคยไปพำนักด้วยในอดีต เวลาแจกอาหาร เณรน้อยปลายแถวก็ได้แต่น้ำแกงที่ละซ้อ นื้อๆ หายไปทางหัวแถวหมด หลังจากทนค้ำใจอยู่หลายวัน เณรน้อยก็เลยต่อว่าพระภิกษุเทศก์ขึ้น “เหม! ท่านอาจารย์ไม่รู้ยังงิ เอาแต่น้ำให้ผมทุกทีเลย” ท่านอาจารย์เลยลูแก่โทษ เตะเณรน้อยเสียเลย

การจัดสรรอาหารบิณฑบาตให้ทั่วถึงและเป็นธรรมนี้ หลวงพ่อกเคยอบรมไว้ว่า

“มีพระบางกลุ่มเข้าไปในป่าถือธุดงค์ฉันตกบาตร ธุดงค์แบบนี้มีกำไรแต่หัวหน้า แต่พระอาจารย์เท่านั้นแหละ มีของสักชิ้นสองชิ้นไม่ครบ พระอาจารย์เดินไปก่อนเขาก็ให้แต่พระอาจารย์เท่านั้นแหละ ธุดงค์อย่างนั้นอาจารย์ก็สบาย สะพายบาตรเข้ากุฏิฉันสบาย แต่พวกอื่นนั่นถือทุกซ่ดงค์ ใครๆ ก็อยากถวายอาจารย์ เณรน้อยเดินตามหลังไม่มีอะไรเลย ฉะนั้นการกระทำเช่นนี้เพื่อความแบ่งปันเจือจานให้ทั่วถึง ข้อวัตรอันนี้บางคนไม่พอใจ เราไปบิณฑบาตได้มาหายไปเสียแล้ว ไม่รู้ใครเอาไปแบ่งกันความเป็นจริงเราไม่ได้มาปฏิบัติเอาสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น นอนก็ดี กินก็ดี ไม่ใช่เรามาเอาอย่างนั้น ที่เราบวชมานี้เพื่อปฏิบัติตามธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าเราจะเอากินดี อยู่ดี ก็ไม่ต้องมาบวชแล้ว อยู่ข้างนอกก็ไม่ต้องเข้ามาในพระศาสนาที่อยากได้อะไร อยากทำอะไร อยากกินอะไรก็เอาเลย อยู่ข้างนอกสะดวกกว่านี้ อยู่ดีกว่านี้ ได้กินดีกว่านี้อีก แต่ว่าดูๆ แล้วปลายทางมันจะร้องไห้ ที่เรามาที่นี่ะ เรียกว่ามาทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะนับถือพระพุทธเจ้าเราถึงมาทำกันอย่างนี้ ถ้าเราคิดเช่นนี้มันก็สามัคคีกัน ไม่แก่งแย่งซึ่งกันและกัน”

ฉันตกบาตร

ฉันตกบาตร เป็นการสมทานธุดงค์วัตร ฉันจำเพาะแต่อาหารที่ได้มาจากการบิณฑบาตเท่านั้น ไม่รับเพิ่มอีกในศาลาหอฉัน โดยปกติลำพังแต่การบิณฑบาตอย่าง

เดี๋ยวแล้วจะได้อาหารมาไม่เพียงพอ เพราะชาวบ้านนิยมมาถวายกับข้าวที่วัด หรือฝากของไว้กับแม่ชี ฉะนั้นพระเถรรูปใดสมทานฉันตกบาตร ก็นับได้ว่า ถือชุดงควัตรที่ขัดเกลาย่างยิ่ง หลวงพ่อเคยอบรมพระเถรในเรื่องนี้เอาไว้ว่า

“ดู ตัง คณะ ท่านแปลว่าข้อวัตรปฏิบัติอันบุคคลปฏิบัติได้ยาก เป็นข้อปฏิบัติของพระอริยเจ้า ผู้ใดต้องการเป็นพระอริยเจ้าต้องมีชุดงควัตร เป็นเครื่องขัดเกลา ยากที่คนจะทำได้และยากที่จะมีคนศรัทธาทำ เพราะมีแต่สิ่งขัดสิ่งขึ้นทั้งนั้น อย่างข้อที่ว่าให้ฉันอาหารทุกอย่างรวมลงในบาตร ทำให้เรามีสติมากขึ้น ระลึกว่าอาหารเป็นเหมือนยารักษาโรค ถ้าเราไม่มีกิเลสเครื่องเศร้าหมองแล้ว มันก็ไม่สำคัญว่าเราจะฉันอย่างไร ฉันสำรวมในบาตรหรือไม่สำรวมก็ได้ แต่วิธีการนี้ทำให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างเรียบร้อย เช่น การเที่ยวบิณฑบาตมาฉัน ฉันแต่อาหารที่ตกลงในบาตรเขาใส่อะไรให้ก็ฉันอันนั้น เขาจะเอาอะไรมาถวายภายหลังไม่เอา การที่ถือนชุดงควัตรอย่างนี้อยู่ทางภาคกลางก็สบาย เพราะเขาพร้อมอยู่แล้ว แต่ถ้ามาทางภาคอีสานชุดงควัตรข้อนี้ปฏิบัติได้ละเอียดดีเพราะได้กินแต่ข้าวเปล่าๆ เท่านั้น บ้านเราเขาใส่บาตรแต่ข้าวเปล่าๆ เท่านั้นทางโน้นเขาใส่บาตรใส่ข้าว ใส่กับด้วย ชุดงควัตรข้อนี้ออกฤกษ์เคร่งครัดนั้น เมื่อลงมือฉันใครจะเอาอะไรมาถวายอีกก็ไม่รับ ชุดงควัตรนี้ช่วยมาก ช่วยจริงๆ ฉันหนเดียวภาชนะเดียว อาสนะเดียว ลุกไปแล้วไม่ฉันอีก อันนี้เรียกว่าชุดงควัตร แล้วจะมีใครบ้างที่ประพฤติได้ ยากที่จะมีคนศรัทธา เพราะยากลำบากมาก ท่านจึงว่าผู้ใดปฏิบัติชุดงควัตรนี้มีอานิสงส์จริงๆ”

อยู่รุกขมุล

หลังจากหมดฝนแล้วย่างเข้าฤดูหนาว เป็นช่วงเวลาที่พื้นดินแห้ง อำนวยต่อการสมทาน ชุดงควัตรข้อที่ ๘-๑๑ หลวงพ่อมักให้พระเถรทุกรูปออกจากกุฏิ ลงไปปักกลดอยู่ตามโคนไม้หรือที่เรียกว่า อยู่รุกขมุล บางที่ท่านก็ส่งพระออกไปพักตามป่าช้าที่อยู่ใกล้ๆ วัดหนองป่าพง และในฤดูนี้พระที่มีพรรษาพอสมควรรวมทั้งรู้ข้อวัตรปฏิบัติดีแล้ว อาจขอโอกาสจากท่านออกไปเดินชุดงควัตรแสวงหาความวิเวกตามลำพัง

การพักตามโคนไม้หรือในป่าช้าจะทำให้พระรู้ว่า ท่านติดกฏหรือเปล่า และยังช่วยเปิดเผยความรู้สึกของตัวเองเมื่อไปอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ ซึ่งมีสิ่งน่ากลัวหลายอย่าง เช่นว่า เสือ งู ตะขาบ แมงป่อง ฯลฯ และสัตว์ที่น่ารำคาญ เช่น มด ปลวก ฯลฯ ต้องทนรับความลำบากและไม่สะดวกต่างๆ จากการนอนกลางดิน กินกลางทราย อีกทั้งเสียงแปลกๆ ในป่า ซึ่งไม่ค่อยน่ากลัวเวลาอยู่บนกฏ แต่อาจกลายเป็นเรื่องน่าหวาดหวั่นเวลาลงไปอยู่กับพื้นในป่าก็ได้ ชุดงควัตรข้อนี้จึงเป็นข้อปฏิบัติที่ฝึกพระให้มีประสบการณ์ในการอยู่ป่าก่อนที่จะออกชุดงควัตรจริงๆ

ไม่ยึดมั่นในที่อยู่

ระเบียบในการแจกกฏได้นำหลักการในชุดงควัตรข้อที่ ๑๒ มาใช้ คือให้อยู่ตามที่ๆ ครูบาอาจารย์จัดให้ บางครั้งเพื่อความเหมาะสมบางประการ หากจะต้องมีการโยกย้ายจากที่เดิมไปอยู่กฏหลังอื่น ก็ต้องเป็นไปตามคำสั่ง เมื่อจะจากวัดไปอยู่ที่อื่นก็ต้องทำความสะอาดให้เรียบร้อย นำบริขารทั้งหมดของตนออกไปด้วย ไม่มีการหวง ใส่กฏูญแจเก็บเอาไว้ ผู้มาที่หลังจะได้เข้าไปอยู่แทน เมื่อกลับมาอีกครั้งก็ต้องไปอยู่กฏูญที่สงฆ์จัดให้ ทั้งนี้เป็นการปฏิบัติเพื่อความไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งหลงพอเคยอบรมเอาไว้ว่า

“ข้อที่ว่าเราจะต้องไปอยู่กฏูญใดก็ตาม ตามที่กำหนดไว้ให้เรา เป็นข้อวัตรที่มีประโยชน์เช่นเดียวกัน ช่วยไม่ให้พระติดที่อยู่ ถ้าผู้ใดจากไปแล้วกลับมาใหม่ ก็หาที่อยู่กันใหม่ การปฏิบัติของพวกเราเป็นเช่นนี้ คือไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด”

การอดนอน

ชุดงควัตรข้อที่ ๑๓ หรือที่เรียกชื่อเฉพาะว่า เนลัชชิวัตถ นั้น เป็นวัตรที่ส่งเสริมการปรารภความเพียร โดยให้ปฏิบัติภาวนาในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง เท่านั้น งดอิริยาบถนอน พระเถร แม่ชี อีกทั้งอุบาสกอุบาสิกาที่มَارักษาศील ๘ ที่วัดหนองป่าพง

จะร่วมกันสมาทานอุตงควัตรข้อที่ ๑๓ นี้ในทุกวันพระ นับตั้งแต่หนึ่งทุ่มจนถึงอรุณรุ่งของวันใหม่ จะเป็นเวลาที่ทุกรูปทุกนามมาร่วมกันประกอบความเพียร ทำวัตร สวดมนต์ ฟังเทศน์ฟังธรรม นั่งสมาธิภาวนาจนรุ่งเช้า ยี่งในฤดูเข้าพรรษาด้วยแล้ว เนลัชชิกวัตร นี้ยิ่งถือปฏิบัติกันอย่างอุกฤษฏ์ เพราะเป็นข้อวัตรที่ทำได้ยากยิ่ง พระเถระ บางรูปสมาทานไม่เอนหลังทั้งพรรษา บางรูปหนึ่งเดือนบ้าง ครึ่งเดือนบ้าง แล้วแต่กำลัง

ในสมัยที่หลวงพ่อยังแข็งแรง หลังจากเทศนาอบรมเสร็จแล้ว ท่านจะนั่งสมาธิใน ศาลาตลอดทั้งคืน เมื่อผู้เป็นครูอาจารย์ไม่ลูกศิษย์ก็ไม่กล้าลุก จะเมื่อยจะปวดอย่างไร ก็ทนเอา ญาติโยมเมื่อได้เห็นความขยันขันแข็งของพระภิกษุสามเณร ก็เกิดวิริยะ พากเพียรภาวนาได้จนตลอดรุ่งเช่นกัน หลวงพ่อเคยอบรมให้กำลังใจในการถือ เนลัชชิกวัตร เอาไว้ว่า

“ถือไม่ได้วันนี้ วันอื่นก็ต้องให้ได้ ถึงจะได้อ่างไม่สะอาด ไม่บริสุทธิ์ คือ ยังวัง หรือขาดสติบ้าง ก็อย่าให้มีการเอนหลังนอน จะนั่งหลับ จะเดินหลับ จะยืนหลับ วังงอย่างไรอันนี้ไม่ว่ากัน เป็นธรรมชาติของมันอย่างนั้น แต่ขอให้ความอดทน มีความพากเพียร มีลัจจะที่จะปฏิบัติเป็นพิเศษก็แล้วกัน”

มุควัตร

นอกเหนือจากอุตงควัตร ๑๓ ข้อแล้ว ยังมีข้อวัตรพิเศษเพื่อช่วยขัดเกลากิเลส เพิ่มเติมมาอีกบางอย่าง เช่น มุควัตร การงดเปล่งวาจา อันจะเป็นการช่วยเสริมการ เจริญสมาธิภาวนาอย่างมาก เพราะเมื่อเริ่มงดพูดคุย อารมณ์ที่จะเข้ามาปรุงแต่งจิต ก็น้อยลงเป็นลำดับ พระครูบรรพตวรภิตได้เล่าถึงการปฏิบัติมุควัตรในสมัยก่อนให้ ฟังว่า

“ถึงฤดูกาลเข้าพรรษาก็มีการไม่พูด แต่เปิดโอกาสให้หลวงพ่อกับท่านพูดองค์เดียว ถ้าไม่พูดทั้งหมดจะขัดต่อพระวินัย บางองค์ก็ยกเป็นปัญหาขึ้น เพราะไปพบเรื่องนี้ใน พระวินัยว่า ถ้าถือวัตรไม่พูดกันจะเป็นอาบัติ ท่านได้กล่าวว่า เรื่องนี้มีข้อแม้อยู่หรือ

ผมจะพูดแต่พวกคุณไม่ต้องพูด ถ้าไม่พูดกันทั้งวัดก็ผิดจริงๆ ผมก็ยอมรับและรู้อยู่
ท่านตอบอย่างนี้เพื่อหาทางออกให้ลูกศิษย์สมาทานฝึกหัด มุควัตร การไม่พูด”

การอดอาหาร

สำหรับเรื่องการอดอาหารนั้น หลวงพ่อให้เป็นไปตามอัธยาศัยของแต่ละบุคคล
แต่ท่านสอนให้เข้าใจเจตนาของการอด คือให้เป็นไปเพื่อการปฏิบัติ เช่น เพื่อฝึกความ
อดทนและขัดเกลากิเลสบางอย่าง เป็นต้น มีข้ออดเพราะอยากอดหรือแข่งขันกัน
ทั้งนี้หลวงพ่อก็ได้ให้คำแนะนำในเรื่องการอดอาหารไว้ว่า

“เป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละคน บอกกันยาก ต้องฝึกหัดทำเอาเอง การฝึกจิต
ก็เหมือนกัน ธิเบต ธิเบต ไม่ใช่เรื่องจะไปวิ่งออกแรง อดนอน อดกิน แต่เป็นเรื่อง
ปฏิบัติ ไม่ใช่ทำให้เหนื่อยเป็นเรื่องของความพอดี ทำจิตใจให้พอเหมาะสมส่วนกัน
ปฏิบัติบางคนที่ยากนะ บทจะไม่กิน ๑๕ วันก็อดอยู่ได้ เติมน้ำจืดอยู่อย่างนั้น
บทจะกินละก็ฝึก ๕ กระจาดก็กินหมดไม่เหลือ ข้าวมีเท่าไรก็หมด นี้ก็กินไปจน
หน้าอัศจรรย์ ไม่ใช่เรื่องดีนะ

เรื่องไม่กินข้าวเป็นเรื่องธรรมดา ต้องรู้จัก จะเดินหรือลอยไปในอากาศได้ก็ไม่ใช้
เรื่องปฏิบัติ จะกินข้าววันละ ๗ คำก็ไม่ใช้เรื่องปฏิบัติ เพราะว่ามันไม่พอดี เรื่องเหล่านั้น
ไม่ใช่เรื่องจะทำให้ตรัสรู้ได้ การปฏิบัติไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นเรื่องของการมักน้อย
สันโดษ แต่ต้องมักน้อยให้อยู่ได้ คือว่าถ้าหิวนิดหน่อยมันสอนง่าย แต่ถ้าหิวมากจริงๆ
ก็จะสอนยาก ไม่รู้เรื่อง หิวข้าวมากๆ ใครมาพูดอะไรมันผิดหูไปหมด หิวจัดจริงๆ จะฆ่า
คนเอานะ มันไม่พอดี กินให้พอประมาณอยู่ได้ เหมือนช้างอยู่ในป่าไผ่ เราอยาก
จะขี่คอก็ไปจับมันมาใส่ซื่อคา จองจำไว้แล้ว หออะไรให้กินบ้าง อย่าให้กินมาก ใจก็หาย
หิวก็หิว ผมลงมันก็ยอมให้หัดให้สอนได้ จากช้างป่าพศกลายเป็นช้างบ้านได้อย่างนั้น
ถ้าหัดได้เสียแล้วก็ปล่อยได้ ปล่อยไปตามตลาดโน่นก็ได้ เราหัดตัวเองก็ต้องหัด
อย่างนั้น”

อย่างไรก็ตามหลวงพ่อมักให้การแนะนำเหมาะกับกาลเวลาและบุคคล บางครั้งเมื่อท่านเห็นว่าลูกศิษย์ที่ขออดอาหารมีความคิดผิด หรือความทะยานอยากอด ท่านมักให้คำแนะนำในทำนองปฏิเสธดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น แต่ในกรณีที่ท่านเห็นว่าการอดอาจเป็นประโยชน์กับลูกศิษย์ผู้ขออนุญาต ท่านก็ให้คำแนะนำอีกทำนองหนึ่งเช่นกัน

“การอดอาหาร เมื่อถึงที่กัณดารจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยสี่นี้ บางที่สถานที่นั้นไม่มี เราต้องไปผ่านความจำเป็นเช่นนั้น เรามีกำลังมากขนาดวันหรือสองวันนี้ เราจะเดินไปสบายหรือนั่งรถไปสบาย ไม่มีอะไร มันมีกำลังอย่างนี้ เพราะอะไร เราใช้กำลังผลงานที่เราเคยทำมาแล้วเราเข้าใจ ถ้าเราไม่เคยทำมาก่อนความกลัวมันก็เกิดขึ้น กลัวจะไปไม่ไหวหนอ จะเป็นลมเสียกรรมัง อาจจะมีล้มหล่มตายก็ได้ คิดวุ่นไปหลายประการ อันนี้มันเรื่องความคิดมันจรมา ก็เป็นไปได้อีก บางที่อดได้ ๓-๔ วันอย่างนี้ก็เหนื่อยตอนบ่ายๆ นี่สำคัญเหลือเกินตอนนี้ บางที่เกือบจะยอมมันไปละ แต่ว่ากลางคืนมาก็มีกำลังอีกแล้ว ภูความเย็นเข้าก็มีกำลังอีก ตอนที่สองนี่สำคัญ ตอนที่จะไปบิณฑบาตมาฉันนี่ ตัดสินใจยากเหลือเกินตอนนี้ เราจะเอาต่ออีกไหมหนอ หรือจะหยุดแค่นี้หนอ เลยวุ่นไปเสีย บางที่มองดูบาตรก็อยากไปเหมือนกัน ถ้าเราไม่ไปบิณฑบาตซัก ๒-๓ วันนี่ มันจะไปบิณฑบาตได้หรือ มันเอาอีกแล้ว จนกว่าจะไปแหล่ไม่ไปแหล่ ลำบากยากเย็นนะจนกว่า อ้อ! จะตายให้มันตายเสีย ไม่ต้องไปมันแล้ววันนี้ แข็งแรงขึ้นมาปั๊บเลย ความอ่อนเพลียก็หายสลายตัวไปอีก มันก็ตั้งอยู่อย่างนี้ อาศัยความอดทนตลอดเวลา

ก็ได้เจ็ดวันกว่าเข้าไปแล้ว ก็ยังไม่หิว สบาย คิดว่าจะอยู่ไปโดยไม่ฉันจ้งหันให้ถึงตายก็ได้ มันข้ามไปก้าวเดียวเท่านั้นก็พ้นไปเลย ตรงนี้ระวังกันนะ ระวัง มองๆ ดูเพื่อนภิกษุสามเณรแล้วเห็นว่ายุ่งกันไปทั้งวัดนะแหละ เดี่ยวตอนเช้าก็ไปบิณฑบาตมาเดี๋ยวก็มาฉัน ฉันแล้วก็เอามาเทออกตอนเช้ามาก็เอาบรรจุเข้าอีก เอาเข้าไปแล้วก็เทออกแล้วก็ไปเอามาใส่ คิดบ้าง บอๆ อยู่อย่างนี้แหละ ก็เลยยุ่งกันไป เรามันเป็นทาสของกิเลสตัณหาเหลือเกิน บางคนก็ตัดสินใจเลิกเลยไม่ต้องฉัน ให้มันตายเสียดีกว่า

ตรงนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เห็นเรื่องการขบฉันนี้เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เมื่อคิดไปอย่างนี้ก็ทำไปเลย คิดสูงเกินไป แต่สูงลงไปข้างล่าง ไม่ใช่สูงขึ้นไปข้างบน แล้วก็กลับเป็นสัญญาวิปลาสเท่านั้น เลยไปโทษข้าวโทษปลาไปเสีย มองเห็นข้าวสุกเมล็ดข้าวนี้เป็นหนอนทั้งนั้นแหละ ไม่อยากจะเอาเข้าบาตรเลย

การอดอาหารชนิดนี้เรียกว่า การปฏิบัติกิเลส เป็นการปฏิบัติกิเลสไปในตัวของมัน เพราะว่ากิเลสคือเราชอบ เราชอบอย่างไรเราก็ทำอย่างนั้น บัดนี้มันฝัน ฝันธรรมชาติ อันนั้น เมื่อฝันธรรมชาติ อันนั้นก็เกิดความรู้ขึ้นมาหลายอย่าง นี่มันจะเป็นอย่างนี้ อันนี้ถ้าใครเคยทำแล้วจะอธิบายแยกคายได้ดีที่สุด การทรมานแบบนี้มีทั้งผิดทั้งถูก แต่ถ้าเรามีปัญญาที่เกิดประโยชน์มากทีเดียว ไม่ใช่ไม่เกิดประโยชน์”

การฝึกสมาธิเจริญภาวนา

พระพุทธองค์ตรัสว่า เมื่อศีลมันคงดีแล้ว นักปฏิบัติไม่ควรประมาท จงหม่อมจิตเพื่อการฝึกอบรมที่สูงขึ้นไป คือการภาวนานั้นเอง หลวงพ่อให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการฝึกสมาธิภาวนาว่า

“เป็นการฝึกจิตของเราให้ตั้งมั่นและมีความสงบ เพราะตามปกติ จิตนี้เป็นธรรมชาติดิ้นรน กวัดแกว่ง ห้ามได้ยาก รักษาได้ยาก ชอบไหลไปตามอารมณ์ต่างๆ เหมือนน้ำชอบไหลสู่ที่ลุ่มเสมอ พวกเกษตรกรเขารู้จักกันน้ำไว้ทำประโยชน์ในการเพาะปลูกต่างๆ มนุษย์เรามีความฉลาดรู้จักเก็บรักษาน้ำ เช่น กั้นฝาย ทำทำนบ ทำชลประทาน เหล่านี้ ก็ล้วนแต่กั้นน้ำไว้ทำประโยชน์ทั้งนั้น พลังงานไฟฟ้าที่ให้ความสว่างและใช้ทำประโยชน์อื่นๆ ก็ยังอาศัยน้ำที่คนเรารู้จักกันไว้นี้เอง ไม่ปล่อยให้มันไหลลงสู่ที่ลุ่มเสียหมด จิตใจที่มีการกั้น การฝึกที่ดี ก็ให้ประโยชน์อย่างมหาศาล เช่นกั้นดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า จิตที่ฝึกดีแล้วนำความสุขมาให้ การฝึกจิตให้ดีย่อมสำเร็จประโยชน์ดังนี้ เป็นต้น”

การฝึกจิตเป็นหัวใจของชีวิตนักบวช หลวงพ่อให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากในฐานะเป็นงานหลักของชีวิตประจำวันทีเดียว ดังที่ท่านชี้แนะพระเถรที่วัดหนองป่าพงว่า

“คนที่จะมีกำลังนี้เดินจงกรมก็ไม่ได้ขาด นั่งสมาธินี้ไม่ได้ขาด ลังวรสำรวมไม่ได้ขาด เราสังเกตพระเถรที่นี้ก็ได้ องค์กรใดถ้าเห็นว่าฉันเสร็จแล้วหมดธุระแล้ว

เข้าไปในกุฏิของท่าน ดากจีวรไว้ เดินจงกรม เดินไปตามกุฏิเท่านั้น เราจะเห็นทางเดิน เป็นแถว เราเห็นบ่อยครั้ง การเดินจงกรม การนั่งสมาธิ ท่านองค์นี้ไม่เบื่อนไม่หน่าย นี่ท่านมีกำลัง ท่านเป็นผู้มีกำลังมาก ทุกๆ องค์ถ้าเอาใจใส่ในการประพฤติปฏิบัติ อย่างนี้แล้ว ผมว่ามันสบาย”

ปรียัติปฏิบัติ

หลวงพ่อก๊ากแนะนำพระภิกษุสามเณร ผู้ที่มุ่งเข้ามาประพฤติปฏิบัติที่วัดหนองป่าพงว่า

“ไม่ต้องอ่านหนังสือ ให้อ่านใจตัวเองดีกว่า” แต่ไม่ใช่ที่ท่านประมาทในเรื่อง ปรียัติธรรม เพียงแต่เป็นห่วงว่าลูกศิษย์จะหลงเข้าใจผิดว่าตนรู้ธรรมะดีแล้ว ทั้งๆ ที่ จิตยังเข้าไม่ถึง

ปรียัตินี้เหมือนตำรายาที่ซื้อมากให้หารากไม้ แต่ถ้าไม่ปฏิบัติ ออกแสวงหาต้นยา ให้รู้จักว่าต้นนี้เป็นอย่างนั้น ต้นนั้นเป็นอย่างนี้ มันไม่เกิดประโยชน์อะไร”

มิหนำซ้ำ ความรู้ที่เป็นสัญญาความทรงจำอาจจะมีโทษต่อผู้ภาวนา

“นักปรียัติชอบสงสัย เช่น เวลานั่งสมาธิ ถ้าจิตสงบปั๊บ เอ! มันเป็นปฐมฌาน ละคระมัง ชอบคิดอย่างนี้ พอนึกอย่างนี้จิตถอนเลย ถอนหมดเลย เดียวก็นึกว่าเป็น ทุติยฌานแล้วกระมัง อย่าเอามาคิด พวกนี้มันไม่มีป้ายบอก มันคนละอย่าง ไม่มีป้าย บอกว่า นี่ทางเข้าวัดหนองป่าพง มิได้อ่านอย่างนั้น มันไม่บอก มีแต่พวกเกจิอาจารย์ มาเขียนไว้ว่า ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน มาเขียนไว้ทางนอก ถ้าจิตเราเข้าไปสงบถึงขั้นนั้นแล้ว ไม่รู้จักหรรอก รู้อยู่แต่ว่ามันไม่เหมือนปรียัติที่เราเรียน ถ้าผู้เรียนปรียัติแล้วชอบกำเข้าไปด้วย ชอบนั่งคอยสังเกตว่า เอ! เป็นอย่างไร มันเป็น ปฐมฌานแล้วหรือยัง นี่มันถอนออกหมดแล้ว ไม่ได้ความ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น เพราะมันอยาก พอค้นหาเกิดมันจะมีอะไร มันก็ถอนออกพร้อมกัน นี่แหละเรา ทั้งหลายต้องทิ้งความคิดความสงสัยให้หมด ให้เอาจิตกับกายวาจา ล้วนๆ เข้าปฏิบัติ

ดูอาการของจิต อย่าแบกคัมภีร์เข้าไปด้วย ไม่มีคัมภีร์ในนั้น ขึ้นแบกเข้าไปมันเสียหมด เพราะในคัมภีร์ไม่มีสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ผู้ที่เรียนมากๆ รู้มากๆ จึงไม่ค่อยสำเร็จ เพราะมาติดตรงนี้”

หลวงพ่อกเคยสอนพระที่แตกฉานในทางปริยัติรูปหนึ่งว่า

“เอาปริยัติของคุณใส่หีบใส่ห่อเก็บไว้เสีย อย่าเอามาพูด เวลาทำอะไรขึ้นมา มันไม่เป็นอย่างนั้น เหมือนกับเราเขียนหนังสือว่า ความโลภ เวลามันเกิดขึ้นในใจ มันไม่เหมือนกับตัวหนังสือ เวลาโกรธก็เหมือนกัน เขียนใส่กระดานดำเป็นอย่างหนึ่ง มันเป็นตัวอักษร เวลามันอยู่ในใจ มันอ่านอะไรไม่ทันหรอก มันเป็นขึ้นมาที่นี้เลย สำคัญนัก สำคัญมาก จริงอยู่ปริยัติเขียนไว้ถูกต้อง โอปนยิโก ให้เป็นคนน้อม ถ้าไม่น้อมก็ไม่รู้จักความจริง”

อุปกรณ์เสริมส่งสมาธิภาวนา

“เราจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี ที่เรียกว่าเมตตาธรรม ให้เป็นผู้มีเมตตาเป็นคุณธรรม เช่นว่า เรากำจัดตัวโลภะหรือความเห็นแก่ตัวออก ทางพระท่านว่า ทานคือการให้ คนเราถ้าเห็นแก่ตัวแล้วไม่ค่อยสบาย แต่คนชอบจะเห็นแก่ตัวหลาย แต่เจ้าของไม่รู้สึกรู้สึกตัว

จะรู้ได้ในเวลาไหน? รู้ได้ในเวลาเราหิวอาหาร ถ้าเราได้แอบเป็ลมา แล้วเราจะแบ่งคนอื่น จะแบ่งให้เพื่อน คิดแล้วคิดอีก อยากจะให้เพื่อนก็อยากจะให้ แต่ว่าอยาก จะเอาลูกเล็กๆ ให้ จะเอาลูกใหญ่ให้ก็ แหม! เสียตายเหลือเกิน คิดยากนักหนา เอาไป เอาไป เอาลูกนี้ไป เราก้ให้ลูกเล็ก ให้แอบเป็ลลูกน้อยๆ ไป แต่เอาลูกใหญ่ไว้ นี่ความเห็นแก่ตัวชนิดนี้อันหนึ่ง แต่คนไม่ค่อยจะเห็น เคยมีไหม? เคยเป็นไหม? การให้ทานนี้ เป็นการทรมานจิตนะ มันอยากให้เราลูกเล็กๆ อุตุสำหรับบังคับเอาลูกใหญ่ให้เพื่อน พอให้แล้ว เออ! สบายนะ

นี่การทรมานจิตอย่างนี้ ต้องบังคับจิตใจให้มันรู้จัก ให้มันรู้จักละ ไม่ให้มันเห็นแก่ตัว เมื่อเราให้คนอื่นเสียแล้ว มันก็สบายหรือ ถ้าเรายังไม่ให้ นี่จะให้ลูกไหนหนอ มันลำบากมากเหลือเกิน กล้าตัดสินใจให้ลูกใหญ่นี้หนา เสียใจนิดหน่อยนะ แต่พอตกลงใจให้เขาแล้วมันก็แล้วไป นี่เรียกว่าทรมานจิตในทางที่ถูก มันเป็นอย่างนี้

ถ้าเราทำให้ได้อย่างนี้เรียกว่าเราชนะตัวเอง ถ้าเราทำไม่ได้ อย่างนี้เรียกว่าเราแพ้ตัวเอง เห็นแก่ตัวเรื่อยไป ก่อนนี้เรามีความเห็นแก่ตัว อันนี้ก็เป็นที่ลิสอันหนึ่งเหมือนกัน ต้องขจัดออก ทางพระเรียกว่าการให้ทาน การให้ความสุขแก่คนอื่น อันนี้เป็นเหตุช่วยให้ชำระความสกปรกในใจของเราได้ และต้องให้เป็นคนจิตใจอย่างนี้ ให้พิจารณาอย่างนั้น อันนี้ประการหนึ่งที่เราควรทำไว้ในใจของเรา

บางคนอาจจะเห็นว่าอย่างนี้ก็เบียดเบียนตัวเอง นี่ไม่ใช่เบียดเบียนตัว แต่เป็นการเบียดเบียนกิเลสตัณหาต่างหาก ถ้าในตัวมันมีกิเลสขึ้นมา ให้กิเลสมันหายไป กิเลสนี้เหมือนแมว ถ้าให้กินตามใจมันก็ยิ่งมาเรื่อยๆ แต่มีวันหนึ่งมันข่วนนะ ถ้าเราไม่ให้อาหารมัน ไม่ต้องให้อาหารมัน มันจะมาร้องแง้วๆ อยู่ เราไม่ให้อาหารมันสัก ๑-๒ วันเท่านั้นก็ไม่เห็นมันมาแล้ว เหมือนกันแหละ กิเลสไม่มากวนเรา เราก็จะได้สงบใจต่อไป ทำให้กิเลสกลัวเรา อย่าทำให้เรากลัวกิเลส ให้กิเลสกลัวเรา นี่พูดให้เห็นธรรมในปัจจุบันในใจของเราอย่างนี้

ธรรมะของพระพุทธเจ้าของเราอยู่ที่ไหน อยู่ที่ความรู้ความเห็นในใจของเรา อย่างนี้รู้ได้ทุกคน เห็นได้ทุกคน ไม่ใช่อยู่ในตำรา ไม่ต้องมาเรียนให้มันมาก พิจารณาเดี๋ยวนี้ก็เห็น เห็นได้ทุกคน เพราะมันอยู่ในใจทุกคน เรามีกิเลสทุกคนใช้ใหม่ ถ้ามันได้เห็นอย่างนี้ก็รู้จัก แต่ก่อนนี้เราต้องเลี้ยงกิเลสไว้ ให้รู้จักกิเลส อย่าให้มันมากวนเรา อันนี้เป็นอันหนึ่งที่ยังไม่บังเกิด ให้ทำให้เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็ทำให้มากขึ้น

ที่นี้ข้อปฏิบัติต่อไปคือ การรักษาศีล ศีลนี้จะดูแลธรรมะให้เจริญขึ้น เหมือนพ่อแม่กับลูก การรักษาศีลคือ การเว้นการเบียดเบียนและทำการเกื้อกูลช่วยเหลือ อย่างน้อยให้มี ๕ ข้อ คือ

๑. ให้เมตตาสัตว์และมนุษย์ทั้งหมด ไม่ให้ทำร้ายเบียดเบียนตลอดถึงการฆ่า
๒. ให้มีความสุขจิต อย่าไปข้ามสิทธิ์ของกันและกัน พุดง่าย ๆ คือ ไม่ให้ขโมยของกันนั่นเอง

๓. ให้รู้จักประมาณในการบริโภค อยู่ในฆราวาสวิสัยก็ต้องมีครอบครัว มีพ่อบ้านแม่บ้าน แต่ถ้ารู้จักประมาณก็ปฏิบัติธรรมะได้ ให้รู้จักพ่อบ้านของเรา รู้จักแม่บ้านของเราเท่านั้น ให้รู้จักประมาณ อย่าทำให้เกินประมาณ ให้มีขอบเขต แต่โดยมากคนจะไม่มีขอบเขตเสียด้วยนะ บางทีพ่อบ้านคนเดียวก็ไม่มีพอ มีสองคนบ้าง บางทีมีแม่บ้านคนเดียวไม่มีพอ ต้องมีสองมีสามด้วย อย่างนี้ก็มี อาตมาว่าคนเดียวก็กินไม่หมดแล้วจะไปมีสองคนสามคนนี่ มันเรื่องสกปรกทั้งนั้นนี่ อย่างนี้ต้องพยายามชำระ พยายามฝึกใจให้มันรู้จักประมาณ ความรู้จักประมาณนี้มันบริสุทธิ์ดี ที่ไม่รู้จักประมาณนี้มันไม่มีขอบเขต ถึงได้อาหารเอร็ดอร่อยอย่างนี้ อย่าไปนึกถึงความเอร็ดอร่อยมันมาก ให้รู้จักท้องเรา ให้รู้จักประมาณ ถ้าเรากินมากก็ลำบากเหมือนกัน ให้รู้จักประมาณ ความรู้จักประมาณนี้ดีที่สุด ให้มีแม่บ้านคนเดียวก็พอแล้ว มีพ่อบ้านคนเดียวก็พอแล้ว มีสองมีสามเกินขอบเขตแล้ววุ่นวาย

๔. ความซื่อสัตย์ นี้ก็เป็นเครื่องกำจัดกิเลสเราเหมือนกัน เป็นคนตรงมีสัจจะ เป็นคนซื่อสัตย์

๕. เป็นคนที่ไม่ดื่มสุราน้ำเมา อย่างนี้ก็ให้รู้จักประมาณ ให้เลิกเสียก็ดี คนเราเมาแล้วในครอบครัวก็มากแล้ว เมาลูก เมาหลาน เมาทรัพย์สมบัติหลายอย่าง มันก็พอแล้ว ยิ่งเอาเหล้ามากินเข้าไปอีก มันก็มีแต่เท่านั้นแหละ อันนี้บริษัททั้งหลายไม่รู้ ดูตัวเราเอง ถ้าหากว่ามันมาก ใครมีมากก็พยายามค่อยๆ บัดเป่ามันออกไป บัดเป่ามันออกไปให้หมด

ที่นี้ เมื่อมีศีลบริสุทธิ์ดีแล้ว มีความรักกัน ซื่อสัตย์ ก็จะมีความสุข ความเดือดร้อนไม่มี เมื่อความเดือดร้อนไม่มีแล้ว เพราะไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน อย่างนี้ก็มีความสุข นี่คืออยู่ในเมืองสวรรค์แล้ว สบาย กินก็สบาย นอนก็สบาย มีความสุข

สุขเกิดจากศีล เมื่อมีการกระทำอย่างนี้ก็เป็นเหตุให้อันนี้เกิดขึ้นมา ละความชั่วเช่นนี้ เป็นกฏอันหนึ่งเพื่อความดีนี้เกิดขึ้นมา นี่ถ้าเรามีศีลอย่างนี้ ความชั่วหนีไป ความสุขเกิดขึ้นมา นี่ละเกิดเพราะการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

ที่นี้ยังไม่จบแค่นี้หา คนเราถ้ามีความสุขแล้วชอบเปลอเหมือนกัน ชอบเปลอ ไม่อยากไปที่ไหน ชอบติดสุขอยู่ที่นั่นแล้ว ไม่อยากไปที่ไหนหรอก ชอบสุขมันเป็นสวรรค์ ถ้าพูดตามบุคลาธิษฐานเป็นเมืองสวรรค์ ผู้ชายก็เป็นเทวบุตร ผู้หญิงก็เป็นเทวดา สบายไม่รู้เนื้อรู้ตัว อันนี้ให้ทำความพิจารณาอีกทีหนึ่งอย่าหลงมัน ให้พิจารณาโทษของความสุขอีก ว่าความสุขนี้มันไม่แน่นอนเหมือนกัน มีความสุขแล้วไม่ช้าไม่นานเท่าไร ความสุขนั้นก็เลยเลิกจากเรา นี่เป็นของไม่แน่เหมือนกัน เมื่อความสุขเลิกจากเรา ความทุกข์เกิดขึ้นมา เราก็ร้องไห้อีกแหละ นางเทวดาร้องไห้แล้วซิ เทวบุตรยังร้องไห้ เป็นทุกข์ แล้วท่านให้เราพิจารณาโทษของมัน ให้เห็นโทษของมันว่า โทษของความสุข มีอยู่ แต่ในเวลาที่มีความสุขนี้ไม่รู้จัก มีความสุขนี้มันปิด ทำให้เราไม่เห็นทุกข์หรอก”

ภาวนาแบบไหนดี

หลวงพ่อก็ไม่ได้จำกัดวิธีการเจริญภาวนา ผูกขาดลงไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง แต่ท่านเห็นว่า

“แนวทางการทำสมาธิใดที่นำไปสู่การปล่อยวาง ไปสู่การไม่ยึดมั่นถือมั่น ก็เป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง”

“การภาวนาก็คือ การทำความคิดความเห็นให้ถูกต้อง ทำเพื่อปล่อยวาง วิธีการทุกอย่างก็เหมือนเครื่องมือจับปลานั้นแหละ มันต่างกันแต่รูปแบบ ต่างกันแต่วิธีเท่านั้น ในที่สุดก็เพื่อเอาผลอันเดียวกันนั่นเอง ที่นี้ เราจึงไม่จำกัดรูปแบบการปฏิบัติ แต่ก็มักจะสอนให้ภาวนา พุทโธ หรือ อานาปานสติ คือการกำหนดลมหายใจเข้าออก ทำไปพอสมควรแล้ว จึงค่อยทำความรู้ความเห็นของเราให้ถูกต้องเรื่อยไป”

ท่านให้เหตุผลในการสอนอานาปานสติเป็นหลักว่า “เป็นสิ่งที่ย่างและสบายแก่นักปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่มียู่แล้วโดยธรรมชาติ ตลอดเวลา ทุกอิริยาบถ ไม่ต้องสร้างหรือปรุงขึ้นมา”

“อาการบังคับตัวเองให้กำหนดลมหายใจ ข้อนี้เป็นศีล การกำหนดลมหายใจได้ และติดต่อกันไปจนจิตสงบ ข้อนี้เรียกว่าสมาธิ การพิจารณากำหนดลมหายใจว่าไม่เที่ยงทนได้ยาก มิใช่ตัวตน แล้วรู้การปล่อยวาง ข้อนี้เรียกว่าปัญญา

การทำอานาปานสติภาวนาจึงกล่าวได้ว่าเป็นการบำเพ็ญ ศีล สมาธิ ปัญญา ไปพร้อมกันและเมื่อทำศีล สมาธิ ปัญญา ให้ครบ ก็ชื่อว่าได้เดินทางตามมรรคมีองค์ ๘ ที่พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นทางสายเอก ประเสริฐกว่าทางทั้งหมด เพราะจะเป็นการเดินทางเข้าถึงพระนิพพาน เมื่อเราทำตามทีกล่าวมานี้ ชื่อว่าเป็นการเข้าถึงพุทธธรรมอย่างถูกต้องที่สุด”

นั่งสมาธิอย่างไร

สำหรับอิริยาบถนั่งสมาธินั้น หลวงพ่อไม่พิถีพิถันมากนัก แต่ให้คำแนะนำสั้นๆ ง่ายๆ ว่านั่งตัวตรง ดำรงสติมั่น เอาขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ไม่นั่งหลังอหรือหลังโกง ไม่เคร่งจนเกินไป ไม่เอียงไม่เอนไปทางซ้ายทางขวา ทำตัวให้สบายๆ นั่งเหมือนพระพุทธรูป

“เอาสติที่มั่นมีอยู่นี้ ตามลมเข้า ตามลมออก ตามลมเข้าไป ต้นลม กลางลม ปลายลม ให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ที่ลมเท่านั้น เมื่อเราฝึกเช่นนี้พอสมควรแล้ว สติก็มีอยู่ เข้าก็มีสติ ออกก็มีสติ กลางลมก็มีสติ ต้นลมก็มีสติ

จิตใจหรือความรู้สึกของเรา มันไม่มีเวลาหลีกไปเก็บเอาอารมณ์อื่น เพราะมันรู้อยู่ที่ตรงนี้ทั้งลมเข้าลมออก ถ้าหากว่าจิตใจหรือความรู้สึกของเรา มันแผ่ล่ายไปหาอารมณ์อื่น ก็แสดงว่าสติมันเผลอไปแล้ว ให้ตั้งสติขึ้นใหม่ ให้รู้จักว่ามันผ่านตรงนี้ๆ ดูไปเรื่อยๆ บางทีมันหนีไปที่ไหนตั้งนานแล้วก็ยังไม่รู้ อ้าว! เผลอสติอีกแล้วก็ยกขึ้นมาใหม่ ถ้าเราทำอย่างนี้จะรู้จักต้นลม กลางลม ปลายลม ได้พอสมควร

ตอนแรกๆ จะลำบากหน่อย ระยะต่อไปถ้าเรามีความชำนาญ รู้จักพอสมควรแล้ว เรางดก็ได้ ไม่ต้องกำหนดตามไปก็ได้ ไม่ต้องตามลมออกลมเข้า มันจะยาวจะสั้น เราก็รู้จัก เอาความรู้สึกมาอยู่ที่ปลายจมูกอย่างเดียว ให้หยุดอยู่ตรงนั้น ลมเข้าก็รู้จัก ลมออกก็รู้จัก การกำหนดลมเราไม่ต้องไปบังคับมัน

เมื่อเราจะนั่งสมาธิก็ลองดูอย่างนี้ก่อน คล้ายๆ กับการฝึกหัดเหยียบจักรเย็บผ้า เราจะต้องมีมือมีเท้าที่สัมพันธ์กัน เราหัดเย็บผ้าครั้งแรกจะต้องทำอย่างไรบ้าง เอาเท้าถีบจักรเปล่าๆ เสียก่อน ไม่ต้องใส่ผ้าให้เท้ามันคล่องตัวเสียก่อน เมื่อมันคล่องตัวดีแล้วเราจึงเอาผ้าเข้าไปเย็บ

ลมหายใจนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น เราไม่ต้องกำหนดมัน ยาวหรือสั้นก็ตามให้มันสบายๆ ก็พอ เมื่อมันสบายเราก็รู้จักว่า เออ! ความสบายมันถึงขนาดนี้ ลมนี้มันจะยาวเกินไปหรือสั้นเกินไป แรงเกินไป อย่าได้ไปบังคับมัน ปล่อยให้มันให้ได้สัดส่วนพอดีๆ กำหนดลมเข้าลมออกเท่านั้นก็พอ ไม่ต้องไปพิจารณาอย่างอื่น ทำอันนี้ให้รู้จักลมก็พอแล้ว

เมื่อทำอย่างนี้ ความคิดบางส่วนจะเกิดขึ้นมา แหม! ทำอย่างนี้มันจะรู้อะไรหนอ ทำต่อไปอย่าได้สงสัยเลย ไม่ต้องพูด ไม่ต้องคิด ไม่ใช่หน้าที่การงานของเรา หน้าที่การงานของเราคือ รู้ลมเข้ารู้ลมออกเท่านั้น ไม่ต้องการให้ไปเห็นเทวดาองค์นั้น ไปเห็นพระพรหมองค์นี้ ไม่ต้องการเช่นนั้น ให้รู้จักอารมณ์ คือลมเข้าลมออกเท่านั้น ไม่ให้ลืมหาก็พอแล้ว ให้เข้าใจ ให้ตัดมันเสีย เมื่อเห็นอารมณ์มันผ่านไป ผ่านไป แล้วก็ปล่อยมันไป

อารมณ์ต่างๆ มันไม่แน่นอนหรือก พอจะนั่งมันก็คิดถึงบ้าน แล้วมันก็ปรุ้งแตงอย่างนั้นอย่างนี้ พอคิดถึงบ้านบ๊อบ เอ๊ย! อันนี้มันไม่แน่นอน คิดถึงบ้านก็ไม่แน่นอน เบื่อบ้านก็ไม่แน่นอน ไม่เชื่อมันทั้งนั้น มันโกหก เราจะต้องยืนยันอย่างนี้ก่อน บางทีมันเกลียดคนนั้นเกลียดคนนี้ ก็ไม่แน่ บางทีรักคนนั้นรักคนนี้ ก็ไม่แน่ เอ้า! เอามันอยู่ตรงนั้น มันจะไปตรงไหนละ มันเกลียดคนนั้นมันก็ปรุ้งแตงให้เป็นอย่างนั้นๆ

มันรักคนนี้ก็ป่วนแต่ให้เป็นอย่างนี้ๆ จนจิตใจไม่สบายเป็นทุกข์ บางทีเกลียดเอาหลายๆ
นึกถึงที่ไร น้ำตามันไหลออกมาเลย เห็นไหม จะเห็นว่ามันเป็นของแน่นอนได้อย่างไร

อารมณ์ทั้งหลาย ให้เห็นว่าเป็นลักแต่ว่าอารมณ์เท่านั้น มันไม่แน่นอนลักอย่างเลย
เราตัดอันนี้ออกเพราะจะทำให้เราหลง อันนี้มันดี เออ! ดีก็ไม่แน่ อันนี้มันไม่ดีนี่
ไม่ดีมันก็ไม่แน่ ดีมันก็ไม่ควรวี๊ด ไม่ดีก็ไม่ให้มันยี้ด ถ้าเรารู้เท่าทันมันอย่างนี้ อารมณ์
มันก็เป็นโหมะ ค่อยๆ ทำไปเรื่อยๆ อารมณ์ที่มันเกิดขึ้นมีดีมีชั่วนั้นมันไม่มีราคา
มันจะค่อยๆ จืดจางไปเรื่อยๆ ถ้าเราตามดูอยู่ก็จะเห็นของไม่แน่จริงเท่านั้นแหละ
เรื่องการปฏิบัติเบื้องต้นแรกของเรา การกระทำของเราต้องทำอย่างนี้อยู่ที่นั่น ให้มีสติ
ต่ออันไป เราจะเห็นลม เห็นสติ แล้วก็เห็นจิตพร้อมกัน อยู่ในที่อันเดียวกันนั้น
มีสติต้องมีลมด้วยมีจิตด้วย มีความพร้อมอยู่เป็นสามัคคีอยู่ทั้งนั้น คำว่า เห็น ไม่ใช่ตา
เห็นนะ ความรู้สึกมันเห็น ตาในมันเห็น ไม่ใช่ตานอก ความรู้สึกลมอยู่ที่นี้ สติอยู่ที่นี้
ความรู้สึกอยู่ที่นี้ จิตก็อยู่ที่นี้ มันรวมกันอยู่เป็นสามัคคีอันเดียวกันนั้น เมื่อเราเห็น
สามัคคี ทั้งสติ ทั้งลม ทั้งจิตของเราอยู่ในที่เดียวกัน จิตเราก็พรากจาก **กามฉันทะ**
คือความใคร่ในกาม **พยาบาท** คือความคิดเบียดเบียน **ถิ่นมิทธะ** ความง่วงเหงา
หาวนอน **อุทธัจจกุกกุกจะ** ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ **วิจิกิจฉา** ความลังเลสงสัย
หมดไม่มี เห็นแต่ลม มีแต่สติกับจิตอยู่ในจุดเดียวกัน จิตปราศจากนิวรณ์ ปราศจาก
ธรรมทั้งห้านี้ ก็ให้เข้าใจได้ว่าจิตเป็นสมาธิแล้ว เราก็อธิษฐานว่าลมของเรามันหยาบ
รู้จักรว่าลมของเราละเอียด เราก็ต้องรู้ในที่นั่นเอง ต่ออันไป เราก็ต้องกำหนดลมของเรา
ให้ละเอียดเข้า ให้น้อยเข้าๆ ให้ละเอียดเข้าไปๆ จนถึงกับมันไม่มีหยาบ ความละเอียด
ของลมเป็นเช่นนี้ จนเรานั่งพิจารณาอยู่ มันละเอียดคล้ายกับว่าไม่มีลม หรือมีความ
รู้สึกว่ารว่าลมไม่มี นี่ไม่ต้องตกใจ ลมมันมีอยู่ แต่เป็นของละเอียดมาก เมื่อเป็นเช่นนี้
เราจะทำอะไรต่อไป

เราจะต้องมีสติกำหนดว่าไม่มีลมเป็นอารมณ์ต่อไป พอถึงระยะนี้ บางคนอาจจะ
ตกใจ กลัวลมหายใจจะไม่มี กลัวจะเป็นอันตราย ต้องคิดแก้แบบนี้ว่าอันตรายไม่มี
อันนั้นไม่มีอันตราย ไม่เป็นอันตราย ขอแต่ว่าให้เรา มีสติ รู้สึกอยู่ รู้ที่อยู่เท่านั้นก็พอ
เมื่อจิตเป็นเช่นนี้ เรียกว่าจิตละเอียดมากๆ จิตถึงขนาดนี้ไม่ต้องควบคุม ไม่ต้องไป

ทำอะไร ไม่ต้องไปควบคุมจิต เอาความรู้สึกให้มีสติสัมปชัญญะอยู่อย่างเดียวเท่านั้น ให้รู้เสียว่า จิตขณะนี้มันเป็นอัตโนมติแล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องไปฝึกให้มันหยุดให้มันละเอียด ขอแต่ว่าให้เรามีสติสัมปชัญญะอยู่ให้มันแน่นอนเท่านั้นก็พอ อย่างนี้เรียกว่า จิตเข้าถึงความสงบเต็มที่แล้ว เป็นบางครั้งจิตจะเข้าและถอยออกเป็นพักๆ บางทีเมื่อ ถอนออกมาก็สงบหน่อยหนึ่งแล้วก็ถอยมาความรู้สึก เกิดอะไรขึ้นมาต่างๆ นี้ เรียกว่า จิตถอยออกมาแล้ว ถอนออกมาจากสมาธิแล้ว เมื่อจิตถอนออกมาตรงนี้แล้ว จะรู้เรื่อง อะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้น เกิดความอึดอัดในธรรม อธิบายธรรมเกิดปัญญา เกิดความรู้ ความเห็นอะไรในที่นี้หลายอย่าง

จิตในขณะนี้จะเป็นวิปัสสนาแล้ว จะต้องตั้งสติให้ดี ตั้งจิตให้มั่น ตั้งสัมปชัญญะ จิตใจในขณะนี้เมื่อเกิดปัญญาแล้วก็จะเป็นวิปัสสนา ซึ่งต่อเนื่องกับสมณะ ตรงนี้ที่ท่าน เรียกว่า ขณะของจิต ท่านเรียกว่า **วสี** ต้องชำนาญใน วสี เมื่อจิตเป็นเช่นนี้ เราจะรู้จัก ว่าอาการของจิตเป็นอย่างไร อาการถอนจิตเป็นอย่างไร ให้ฉลาดในการเข้า ให้ฉลาด ในการออก จะต้องตั้งสติให้มาก ตั้งสัมปชัญญะให้มากในตรงนี้ จิตตรงนี้เป็นจิต ที่หมดความวุ่นวาย ถึงแม้จะเป็นอาการเดินไปก็ไม่วุ่นวาย ถอยกลับมาก็ไม่วุ่นวาย จิตเช่นนี้เป็นอาการอยู่ในความสงบทั้งนั้น เมื่อพอสมควรกับเวลาที่เราจะออกจาก สมาธิแล้ว เราควรนึกว่าก่อนจะเข้าสมาธิจิตเรามาสงบได้อย่างไร เราตั้งไว้อย่างไร จิตเราถึงสงบอย่างนี้ วันหลังเมื่อเราจะทำสมาธิ เราก็ต้องนึกอย่างนี้ว่าเบื้องต้นเรา ทำอย่างไร เมื่อเข้าไปแล้วจะถอนออกมา เรากำหนดอย่างไรก็ต้องรู้จัก จึงค่อยๆ ออกจากสมาธิ คือหยุดนิ่งสมาธิ แต่เราต้องเข้าใจว่า เรายังไม่ออกจากสมาธิ จะมีความรู้ กำหนดและมีสติอยู่ต่อไป การยืน การเดิน การนั่ง การนอน จะต้องมีสติอยู่ทุกเมื่อ”

ทำอย่างไรจึงแยกกาย

นักภาวนาที่ดีต้องรู้จักค้นหาอุปายอันแยกกาย เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน ระหว่างการฝึกจิต หลวงพ่อสอนให้ลูกศิษย์ของท่านรู้จักสอนตัวเอง ตักเตือนตัวเอง อยู่เสมอว่า

“อย่าไปสรรเสริญจิตของเราอย่างเดียว เมื่อถึงคราวสรรเสริญมันหน่อยให้พอดีอย่าให้หลง เหมือนกับสอนเด็กนั่นแหละ บางทีก็เขี่ยมันบ้าง เอาไม้เรียวเล็กๆ เขี่ยมัน ไม่เขี่ยไม่ได้ อันนี้บางทีก็ให้โทษมันบ้าง แต่อย่าให้โทษมันเรื่อยไป”

ระยะเวลาของการนั่ง จะเร็วจะนาน ก็ชั่วโมงกึ่งนาที ท่านสอนไม่ให้ไปยึดหมาย เพราะอำนาจของอุปาทาน แต่ให้ทำให้สบายๆ วางจิตใจให้ถูกต้อง

“การนั่งสมาธินี้ละ สิ่งที่ไม่น่าพิศก็พิศได้ เช่นเวลานั่งเราตั้งใจว่า เอาละ มึงละ กูจะเอาให้มันแน่ๆ ดุสัทธิ เปล่า ไม่ได้เรื่องเลยวันนั้น แต่คนเราชอบทำอย่างนั้น อันนี้อาตมาก็เคยสังเกตได้ด้วยวิธีมันเห็นเองของมัน เช่น บางคืนพอเริ่มนั่งก็นึกว่า เอาละอย่างนี้อยวันดีทีหนึ่งจึงจะลุก” บาบแล้วคิดอย่างนี้ เพราะว่ามันนานหรือก มันรุ่มเอาเกือบตาย

แต่เวลานั่งดีๆ ไม่ต้องกะเกณฑ์ ไม่มีจุดที่หมาย มันจะทุ่มหนึ่ง สองทุ่ม สามทุ่ม ก็ช่างมัน นั่งไปเรื่อยๆ วางเฉยไว้ อย่าบังคับ อย่าไปหมายมัน อย่าไปบังคับ หัวใจว่าจะเอาให้มันแน่ๆ มันก็ยังไม่แน่ ให้เราวางใจให้สบายๆ หายใจก็ให้พอดี อย่าเอาสั้น เอายาว อย่าไปแต่งมัน กายก็ให้มันสบาย ทำเรื่อยไป

มันจะถามเราว่า จะเอากี่ทุ่ม จะเอานานเท่าไร มันมาถามเรื่อยหรือ เราต้องตวาดมันว่า เฮ้ย! อย่ามายุ่ง ต้องปรามมันไว้เสมอ เพราะพวกนี้มีแต่กิเลสมากวนทั้งนั้น อย่าเอาใจใส่มัน เราต้องพูดว่า กูอยากพักเร็วพักช้าไม่พิศหัวกบาลใครหรือ กูอยากนั่งอยู่ตลอดคืนมันจะพิศใคร จะมากวนกูทำไม ต้องตัดมันไว้อย่างนี้ เราก็ นั่งเรื่อยไปตามเรื่องของเรา วางใจสบายก็เลยสงบ เป็นเหตุให้เข้าใจว่า อ้อ! อำนาจอุปาทานความยึดหมายนี้สำคัญมากจริงๆ เมื่อเรานั่งไปนานต่อมาน เลยเที่ยงคืน ค่อนคืนไป ก็เลยนั่งสบาย มันก็ถูกวิธี จึงรู้ว่า อ้อ! ความยึดมั่นถือมั่นเป็นกิเลสจริงๆ เพราะวางจิตไม่ถูก”

เดินจงกรมให้เกิดปัญญา

อีกวิธีหนึ่งที่นักภาวนาใช้ในการประกอบความเพียรทางจิต คือการเดินจงกรม การเดินจงกรมนั้น คือการฝึกสมาธิในอิริยาบถเดินนั่นเอง เป็นอิริยาบถที่เหมาะสมเมื่อนั่งสมาธิพอสมควรแล้ว แต่ต้องการภาวนาต่อ ส่วนมากนักปฏิบัติมักจะสลับการนั่งสมาธิกับการเดินจงกรม อนึ่ง การเดินเป็นอุบายแก้ความง่วงเหงาหาวนอนที่ดี และเหมาะในเวลาฉันอาหารเสร็จใหม่ๆ หรือยามดึกดื่น

พระพุทธองค์ทรงแสดงอานิสงส์ของการเดินจงกรมว่ามี ๕ อย่างคือ

๑. อุดหนุนต่อการเดินทางไกล
๒. อุดหนุนต่อความเพียร
๓. มีอาหารน้อย
๔. อาหารที่ฉัน ดื่มน้ำ เคี้ยว ลิ้มรสแล้ว ย่อมย่อยไปด้วยดี
๕. สมาธิที่ได้ในขณะที่เดินจงกรมย่อมตั้งอยู่นาน

ด้วยอิริยาบถแห่งการเดินอย่างเป็นธรรมชาติ การเคลื่อนไหวของร่างกายที่มีสติควบคุมใกล้ชิด และรู้เท่าทันอารมณ์อย่างต่อเนื่องจะทำให้สมาธิมั่นคงเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ความรู้สึกนึกคิดที่ปรุงแต่งออกไปจะเกิดอุบายทางปัญญาได้อย่างแยบคาย

วิธีเดินจงกรม หลวงพ่อให้กำหนดเส้นทางเดินจากระยะต้นไม้ ๒ ต้น หรือเครื่องหมายอะไรสักอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจน ห่างกันราว ๗-๘ วา (๒๐-๓๐ ก้าว) แล้วตั้งใจเดินกลับไปกลับมา โดยมีสติสัมปชัญญะในอิริยาบถแห่งการเดินนั้น สำหรับการทำความรู้สึกในขณะที่เดินจงกรม หลวงพ่ออธิบายไว้ดังนี้

“ก้าวเท้าขวาออกก่อน ให้พอดีๆ ให้นึกพุทโธ พุทโธ ตามก้าวเดินนั้น ให้มีความรู้สึกในอารมณ์นั้นไปเรื่อยๆ ถ้าใจเกิดฟุ้งซ่านหรือเหนื่อยก็หยุด กำหนดจิตให้นิ่ง กำหนดลมหายใจให้สบาย เมื่อสบายพอสมควรแล้ว ก็ทำความรู้สึกกำหนดการเดินอีก ให้มีความรู้ตัวอยู่เรื่อยๆ ต้นทางออกก็ให้รู้จัก รู้จักหมด ต้นทาง กลางทาง ปลายทาง

ทำความเข้าใจให้ติดต่อกันเรื่อยๆ ขณะที่เราเดินจงกรม บางทีความหวาดความสะดุ้ง
มันเกิดขึ้นมา เราก็ทวนมันอีก มันเป็นของไม่แน่ ความกล้าหาญเกิดขึ้นมา อันนี้
มันก็ไม่แน่นอนเหมือนกัน ไม่แน่ทั้งหมดนั่นแหละ ไม่รู้จะจับอะไร นี่ทำปัญญาให้
เกิดเลยทีเดียวนะ ทำปัญญาให้เกิด ไม่ใช่รู้ตามสัญญา (ความจำ) รู้จิตของเราที่มันคิด
มันนี่ก็อยู่ที่นี่ มันคิดนี่ทั้งหมด เกิดขึ้นมาในใจของเรานี่แหละ

จะดีหรือชั่ว จะถูกหรือผิด รับรู้มันไว้ อย่าไปหมายมันมัน เออ! ทุกข์มัน
ก็เท่านั้นแหละ สุขมันก็เท่านั้นแหละ มันเป็นของลอกกลวงทั้งนั้นแหละ เรื่อยตัวอยู่
เช่นนี้เลย ยืนตัวอยู่เสมอเช่นนี้ ไม่วิ่งไปกับมัน ไม่วิ่งไปกับสุข ไม่วิ่งไปกับทุกข์ รู้อยู่
รู้แล้วก็วาง อันนี้ปัญญาจะเกิด ทวนจิตเข้าไปเรื่อยๆ”

“เหนื่อยพอสมควรแล้วก็หยุด ก็ออกจากทางจงกรม ระวังให้มีสติให้ติดต่อกัน
จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ให้มีสติอย่างสม่ำเสมอไปเรื่อยๆ จนกระทั่งไปบิณฑบาต
ไปรับบาตร ไปขบฉันอะไรสารพัดอย่าง ให้มีสติอยู่ตลอดเวลา การยืน เดิน นั่ง นอน
การนอนก็นอนตะแคงข้างขวา เอาเท้าเหลื่อมกันอย่างนี้ กำหนดอารมณ์ พุทโธ พุทโธ
จนกว่าจะหลับ อันนี้เรียกว่า การนอนมีสติ”

“เวลาฝนตกไม่มีทางเดินจงกรม เราจะเดินบนกุฏิของเราก็ได้ คือเดินขาเดียว
ตั้งขาซ้ายไว้ เอาขาขวาขยับมาข้างหน้า ขยับมาข้างหลังอย่างนี้ ทำหน้าเป็นการเดินจงกรม
เหมือนกัน ลำคัตถุอยู่ที่ว่าให้เรามีสติอย่างต่อเนื่อง อย่าให้ขาดวรรคขาดตอน ให้ติดตาม
รู้ทุกขณะที่ปฏิบัติ”

นิวรรณ์

อุปสรรคเครื่องกั้นกีดขวางความสงบของจิตใจในเบื้องต้น พระพุทธองค์
ตรัสเรียกว่า นิวรรณ์ มีอยู่ ๕ ประการด้วยกัน ได้แก่

กามฉันทะ ความพอใจใคร่ในกาม ต้องการกามคุณเป็นเครื่องตอบสนอง
พยาบาท ความคิดร้าย มุ่งร้าย ความขัดแย้งเคืองใจ
ถีนมิทธะ ความสลัดหลุดหูและเชื่องซึม ง่วงเหงาหาวนอน
อุทธัจจกุกกุกจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ความร้อนใจวิตกกังวล
วิจิกิจฉา ความลึกลับสงสัย
ไม่แน่ คือธรรมเครื่องแกงค์นิรวรณ ที่หลงพ้อย่าเดือนมากเป็นพิเศษ

“เมื่อมันเกิดอะไรขึ้นมาในใจของเราเนี่ย มันเกิดเป็นอารมณ์ขึ้นมา ที่เราชอบใจ
ก็ตาม เราเห็นว่ามันผิดมันถูกก็ตามเถอะ ให้เราตัดมันไปเลยว่า อันนี้มันไม่แน่ จะเกิด
อะไรขึ้นมาที่ข้างมันเถอะ ลับมันลงไป ไม่แน่ ไม่แน่ อย่างเดียว ขวานเล่มเดียวลึบ
ลงไป ไม่แน่ทั้งนั้นแหละ มันแน่ที่ตรงไหนล่ะ ถ้าเห็นว่ามันไม่แน่ ทุกสิ่งทุกอย่าง ราคา
มันก็น้อยลง อารมณ์ทั้งหลายมันเป็นของที่ไม่มีราคาแล้ว ของที่ไม่มีราคาแล้ว เราจะ
เอาไปทำไม”

หลงพ้อมีเมตตาให้กำลังใจแก่ผู้ที่กำลังไปหาความสงบว่า

“เราพยายามทำจิตเราให้สงบดีกว่าไม่ทำ ถึงมันไม่สงบแต่มานั่งทำทำสมาธิ
อย่างนี้ก็ดีแล้ว วันนี้พูดความจริงให้ฟัง เปรียบว่าเราหิวข้าว มีแต่ข้าว ไม่มีอาหารก็
น้อยใจ อาตมาว่ามันดีที่มีข้าวอยู่ มีข้าวเปล่าๆ ดีกว่าไม่มีข้าวกินใช้ไหม มีข้าวเปล่าๆ
ก็กินไปเถอะ อันนี้ก็เหมือนกันนั่นแหละ เรารู้จักการประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ นิดหน่อย
ก็ยิ่งดีอยู่”

ท่านให้ผู้ภาวนาตั้งทำที่หัดชนะต่อนิรวรณที่กำลังรุมเร้ารบกวนจิตใจอยู่ว่า เป็นครูบา-
อาจารย์หรือเครื่องทดสอบสติปัญญาของตน มากกว่าที่จะมองเห็นนิรวรณเป็นตัวศัตรูที่
น่าเกลียด อันอาจทำให้เกิดความตั้งเครียดเป็น วิฆาตต้นเหตุ ซึ่งเป็นเหตุให้ความไม่อยาก
ให้นิรวรณนั้นอยู่ในใจของตนทุกข์เพิ่มทวี

กามฉันทะ ความใคร่ในกาม

การบรรเทาความใคร่ในกามให้เบาบางลง ต้องใช้หลายวิธีด้วยกัน เพื่อควบคุมการคึกคะนองของจิต สิ่งทีหลว่งฟ่อเน่นอยู่เสมอ คือการกินน้อย นอนน้อย พุดน้อย ความเป็นผู้มีอิทธิพลสังวร การเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค นอกเหนือจากนี้คือการใช้อุสภกรรมฐานเป็นอุบายเครื่องแก้

“กามราคะจะบรรเทาได้ ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองถึงความน่าเกลียดโสโครก การหลงติดอยู่ในรูปกายเป็นสุดโต่งข้างหนึ่ง ซึ่งเราต้องมองให้เห็นสิ่งตรงข้าม จงพิจารณาร่างกายเหมือนซากศพ และเห็นการเปลี่ยนแปลงเปื่อยเน่า หรือพิจารณาอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เช่น ปอด ม้าม ไชมัน อุกจจาระ และอื่นๆ จำอันนี้ไว้ แล้วพิจารณาให้เห็นจริงถึงความน่าเกลียดโสโครกของร่างกาย เมื่อมีกามเกิดขึ้น ก็ช่วยให้เอาชนะกามราคะได้

ถ้าเห็นรูปนี้ ชอบรูปนี้เพราะอะไร ก็เอารูปนี้มาพิจารณาดูว่า เกสา คือผม โลมา คือขน นขา คือเล็บ ทันตา คือฟัน ตะโจ คือหนัง พระพุทธเจ้าให้เอาพวกนี้มาพิจารณาย้ำเข้าไป แยกออก แจกออก เผามันออก ลอกมันออก ทำอยู่อย่างนี้ เอาอยู่อย่างนี้จนมันไม่ไปไหน มองพวกเดียวกัน เช่น พระเถรเวลาเดินบิณฑบาต เห็นพระ เห็นคน ต้องกำหนดให้เป็นร่างผีตายซาก ผีเดินไปก่อนเรา เดินไปข้างหน้า เดินไปปะๆ ปะๆ กำหนดมันเข้า ทำความเพียรอยู่อย่างนั้น เจริญอยู่อย่างนั้น เห็นผู้หญิงรุ่นๆ นึกชอบขึ้นมา ก็กำหนดให้เป็นผีเปรต เป็นของเน่าของเหม็นไปหมดทุกคน ไม่ให้เข้าใกล้ ให้ในใจของเราเป็นอยู่อย่างนี้ ถึงอย่างไรมันก็ไม่อยู่หรอก เพราะมันเป็นของเปื่อยของเน่าให้เราเห็นแน่นอน

พิจารณาให้มันแน่ ให้เป็นอยู่ในใจ อย่างนี้แล้วไปทางไหนก็ไม่เสีย ให้ทำจริงๆ เห็นเมื่อใดก็เท่ากับมองซากศพ เห็นผู้หญิงก็ซากศพ เห็นผู้ชายก็ซากศพ ตัวเราเองก็เป็นซากศพด้วยเหมือนกัน เลยมีแต่ของอย่างนี้ทั้งนั้น พยายามเจริญให้มาก บำเพ็ญให้อยู่ในใจนี้มากขึ้นอีก อาตมาว่ามันสนุกจริงๆ ถ้าเราทำ แต่ถ้าไปมัวอ่านตำราอยู่ มันยาก ต้องทำเอาจริงๆ ทำให้มีกรรมฐานในใจเรา”

พยาบาท

เคยมีพระลูกศิษย์ผู้มีโทสจริตรูปหนึ่ง กราบเรียนถามหลวงพ่อกว่า

“เมื่อผมโกรธควรจะทำอย่างไรครับ”

“ท่านต้องแผ่เมตตา” หลวงพ่อแนะนำ “ถ้าท่านมีโทสะในขณะที่ภาวนาให้แก้ด้วยการแผ่เมตตา ถ้าใครทำไม่ดีหรือโกรธก็อย่าโกรธตอบ ถ้าท่านโกรธตอบท่านจะโง่ยิ่งกว่าเขา จงเป็นคนฉลาดสงสารเห็นใจเขา เพราะว่าเขากำลังได้ทุกข์ จงมีเมตตาเต็มเปี่ยมเหมือนหนึ่งว่าเขาเป็นน้องชายที่รักยิ่งของท่าน เฟงอารมณ์เมตตาเป็นอารมณ์ภาวนา แผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก เมตตาท่านนั้นที่จะเอาชนะโทสะและความเกลียดได้”

“บางครั้งท่านอาจจะเห็นพระภิกษุรูปอื่นปฏิบัติไม่สมควร ท่านจะรำคาญใจทำให้เป็นทุกข์โดยใช่เหตุ นี่ไม่ใช่ธรรมะของเรา ท่านอาจจะคิดอย่างนี้ว่าเขาไม่เคร่งครัดเท่าฉัน เขาไม่ใช่พระกรรมฐานที่เอาจริงเอาจังเช่นฉัน เขาไม่ใช่พระที่ดี นี่เป็นกิเลสเครื่องเศร้าหมองอย่างยิ่งของตัวท่านเอง อย่าเปรียบเทียบ อย่าแบ่งเขาแบ่งเรา จงละทิฐิของท่านเสีย และเฝ้าดูตัวท่านเอง นี่แหละคือธรรมะของเรา ท่านไม่สามารถบังคับให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติตามที่ท่านต้องการหรือเป็นเช่นท่านได้ ความต้องการเช่นนี้มีแต่จะทำให้ท่านเป็นทุกข์ ผู้ปฏิบัติภาวนามากจะพากันหลงผิดในข้อนี้ การจับตาดูผู้อื่นไม่ทำให้เกิดปัญญาได้ เพียงแต่พิจารณาตนเองและความรู้สึกของตนแล้วท่านก็จะเข้าใจได้”

บางครั้งนิเวรณัตว์นี้เกิดขึ้นในลักษณะความไม่พอใจ หรือขัดเคืองกับการปฏิบัติของตัวเอง หลวงพ่ออธิบายว่า

“ใจวุ่นวาย ทำไม่จึงวุ่นวาย เพราะมีตัณหา ไม่อยากให้คิด ไม่อยากให้มีอารมณ์ ความไม่อยากนี้แหละตัวอยาก คือ วิวาทตัณหา ยิ่งไม่อยากเท่าไรมันยิ่งชวนกันมา เราไม่อยาก มันทำไมจึงมา? ไม่อยากให้มันเป็นทำไมมันเป็น? นั่นแหละเราอยากให้มันเป็นเพราะเราไม่รู้จักใจเจ้าของ”

“เปรียบเทียบเหมือนกับเราเลี้ยงควาย
จิตของเราก็เหมือนควาย อารมณ์คือต้นข้าว
ผู้รู้เหมือนเจ้าของ เวลาเราไปเลี้ยงควายทำอย่างไร
ปล่อยมันไป แต่เราพยายามดูมันอยู่
ถ้ามันเดินไป ไกลต้นข้าว เราก็ตวาดมัน
ควายได้ยินก็จะถอยออก
แต่เราอย่าเพลินนะ
ถ้ามันดีไม่ฟังเสียง
ก็เอาไม้จิ้ม
ฟาดมันจริงๆ มันจะไปไหนเสีย”

ถีนมิทระ ความหดหู่แห่งงา

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบการถูกนิวรรณ์ คือความง่วงเหงาหาวนอนครอบงำจิตว่าเสมือนการถูกกักขังไว้ในเรือนจำ มีดมืดอีตอัด ไม่เป็นอิสระ นิวรรณ์ตัวนี้ทำให้นักปฏิบัติจำนวนไม่น้อย ต้องหนักอกหนักใจ แต่อุปายในการแก้ไขความง่วงมีอยู่มากมายหลายวิธี อย่างเช่น อุปายที่หลวงพ่อบรรณานำแก่พระรูปหนึ่ง

“มีวิธีเอาชนะความง่วงได้หลายวิธี ถ้าท่านนั่งอยู่ในที่มืด ย้ายไปอยู่ที่สว่าง ลืมตาขึ้น ลุกไปล้างหน้า ตบหน้าตนเอง หรือไปอาบน้ำ ถ้าท่านยังง่วงอยู่อีก ให้เปลี่ยนอิริยาบถ เดินให้มากหรือเดินถอยหลัง ความกลัวว่าจะเดินไปชนเอาอะไรเข้า จะทำให้หายง่วง ถ้ายังง่วงอยู่ จงยื่นนิ่งๆ ทำใจให้สดชื่น และสมมุติว่าขณะนั้นสว่างเป็นกลางวัน หรือนั่งบนหน้าผาสูงหรือบ่อลึก ท่านจะไม่กลัวหลับ ถ้าทำอย่างไรๆ ก็ไม่หายง่วง ก็จงนอนเสีย เอนกายลงอย่างสำรวมระวัง และรู้ตัวอยู่จนกระทั่งท่านหลับไป เมื่อท่านรู้สึกตัวตื่น จงลุกขึ้นทันที อย่ามองดูนาฬิกาแล้วพลิกไปพลิกมา เริ่มต้นมีสติ ระลึกรู้ทุกทีที่ท่านตื่น”

“ถ้าง่วงนอนอยู่ทุกวัน ลองฉันอาหารเช้าหน่อยลง สำรวจตัวเอง ถ้าอีก ๕ คำจะอิ่มหยุดแล้วดื่มน้ำจืดอีกพอดี แล้วกลับไปนั่งดูต่ออีก ฝ้าดูความง่วงและความหิว กระทบอาหารเช้าให้อิ่มพอดี เมื่อท่านฝึกปฏิบัติต่อไปอีก ท่านจะรู้สึกกระปรี้กระเปร่าขึ้น และฉันน้อยลง ต้องปรับตัวของท่านเอง”

อุทธัจจุกุกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ

อุปายของหลวงพ่อบรรณานำในการแก้ไขความฟุ้งซ่านนั้นง่ายจริงๆ

โยม : ความฟุ้งซ่าน เวลามันเกิดขึ้นมา เราจะแก้ไขด้วยอุปายอย่างไร

หลวงพ่อบรรณา : มันไม่ยากหรอก มันเป็นของไม่แน่หรอก ไม่ต้องไปแก้มัน คราวที่ฟุ้งซ่านมีไหม ที่มันไม่ฟุ้งซ่านมีไหม

โยม : มีครับ

หลวงพ่ : นั้น! จะไปทำอะไรมันล่ะ มันก็ไม่แน่นอยู่แล้ว

โยม : ที่นี้เวลามันแวมไปแวมมาล่ะครับ

หลวงพ่ : เอ้า! ก็ดูมันแวมไปแวมมาเท่านั้นแหละ จะทำยังไงกับมัน มันดีแล้ว
นั้นแหละ โยมจะไม่ให้มันเป็นอะไร อย่างไม่ มันจะเกิดปัญญาหรือนั้น

โยม : มันแวมไป เราก็คงตามดูมัน

หลวงพ่ : มันแวมไปมันก็อยู่นั้นแหละ

เราไม่ตามมันไป เราดูสักมันอยู่ มันจะตรงไปไหนล่ะ มันก็อยู่ในกรงอันเดียวกัน
ไม่ตรงไปไหนหรอก

นี้แหละ เราไม่อยากจะให้มันเป็นอะไรนี้ พระอาจารย์มันเรียกว่าสมาธิหัวตอ
ถ้ามันแวมไปแวมมา ก็ว่ามันแวมไปแวมมา ถ้ามันนิ่งเฉยๆ ก็ว่านิ่งเฉยๆ จะเอา
อะไรล่ะ ให้รู้เท่าทันมันทั้งสองอย่าง วันนี้มันมีความสงบก็คิดว่า มันมาให้ปัญญาเกิด
แต่บางคนเห็นว่าสงบนี่ดีนะ ชอบ ดีใจ วันนี้ฉันทำสมาธิมันสงบดีเหลือเกิน เนอะ! อย่างนี้
เมื่อวันที่สองมาได้เรื่องเลย วุ่นวายทั้งนั้นแหละ เนอะ วันนี้ไม่ดีเหลือเกิน

เรื่องดีไม่ดีมันมีราคาเท่ากัน เรื่องดีมันก็ไม่เที่ยง เรื่องไม่ดีมันก็ไม่เที่ยง จะไป
หมายมั่นมันทำไม? มันพุ่งชานก็ดูมันพุ่งชานไปสิ มันสงบก็ดูมันสงบสิ อย่างนี้ให้
ปัญญามันเกิด มันเป็นเรื่องของมันจะเป็นอย่างนี้ เป็นอาการของจิตมันเป็นอย่างนั้น
เราอย่าไปยุ่งกับมันมากสิ ลักษณะอันนั้นอย่างเราเห็นลึงตัวหนึ่งนะ มันไม่นิ่งใช่ไหม
โยมก็ไม่สบายใจเพราะลึงมันไม่นิ่ง มันจะนิ่งเมื่อไร โยมจะให้มันนิ่ง โยมถึงจะ
สบายใจ มันจะได้เรื่องของลึงนะ ลึงมันเป็นเช่นนี้ ลึงที่กรุงเทพฯ มันก็เหมือนลึง
ตัวนี้แหละ ลึงที่อุบลราชธานีก็เหมือนลึงที่กรุงเทพฯ นั้นแหละ ลึงมันเป็นอย่างนั้น
ของมันเอง ก็หมดปัญหาเท่านั้นแหละ เอาอย่างนี้แหละจะได้หมดปัญหาของมันไป
อันนี้ลึงก็ไม่นิ่ง เราก็คงเป็นทุกข์อยู่เสมอ อย่างนั้นก็ตายเท่านั้นแหละ เราเป็นลึงยิ่งกว่า
ลึงเสียแล้วกระมัง

วิจิตรจินดา ความลึกลับเสงสัย

ความลึกลับเสงสัย เป็นนิเวศน์ที่มักเป็นอุปสรรคสำคัญของนักปฏิบัติที่มีการศึกษาในระดับสูง เพราะการศึกษาทางโลกทำให้คนคิดมากขึ้น รู้จักเปรียบเทียบ วิเคราะห์ วิจัย ใช้เหตุผล ซึ่งมีประโยชน์มากในชีวิตประจำวัน แต่โทษที่อาจเกิดขึ้นก็คือ ผู้รู้มักมักสงสัยมาก นักปฏิบัติพวกนี้ตกเป็นเหยื่อของนิเวศน์ตัวนี้ จึงกลายเป็นนักภาวนา จับจด ไม่เอาจริงเอาจัง เพราะไม่แน่ใจว่าถูกหรือผิด แคลงใจว่าวิธีการหรือเทคนิคของตนไม่ถูกจริง สงสัยในอาจารย์ สงสัยในความสามารถของตน วิจิตรจินดาก็เหมือนไวรัสที่ทำให้การปฏิบัติหยุดชะงัก เมื่อลูกศิษย์ชี้สงสัยขอบมาถามปัญหาที่หลงพ้ออย่างไม่รู้จักอ้อม ท่านมักไม่ตอบคำถาม แต่จะบอกว่

“ถ้าผมตอบปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ทุกปัญหาของท่าน ท่านก็จะไม่มีทางรู้เท่าทัน ถึงการเกิดดับของความสงสัยในใจท่าน เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ท่านต้องเรียนรู้ที่จะสำรวจตัวท่านเอง สอบถามตัวท่านเอง” และหลงพ้อเตือนสติว่า

“ปัญหาไม่ได้จบด้วยคำพูดของคนอื่น แต่มันจบด้วยการกระทำของตัวเอง”

“ถ้าเราสงสัยสิ่งทั้งหลายทั้งปวง มันก็ไม่ใช่เป็นอันอยู่อันกินหรืออก เดียวก็วิ่งไปตาม ไอโน่นบ้างไอ้นี้บ้าง ให้เรารู้จักว่าคนๆ นี้คือคนโกหก เราจับมันไว้ เรื่องอารมณ์มันเป็นอยู่อย่างนี้ เป็นของไม่แน่นอน อย่าวิ่งไปกับมันเลย รู้มันเฉยๆ อยู่那儿แหละ ถ้ารู้เช่นนี้ มันจะมีปัญหาอื่นเกิดขึ้นมาอีก เราก็รับรู้สิ่งที่มีมันเกิดขึ้นมานี้ มันถึงจะสบายใจ ถ้าเราไปวิ่งตามสิ่งที่เราสงสัย มันก็ไม่สบายใจ มันจะเกิดมากกว่านี้ขึ้นไป ท่านจึงว่าอย่าไปยึดมั่นถือมั่น”

นักปฏิบัติบางคนภาวนาไปแล้วก็สงสัยว่า ตนเองได้ทำไปถึงขั้นไหนแล้ว และบรรลู่อะไรหรืออยู่ระหว่างไหน ในขณะที่ทำสมาธิ เรื่องนี้หลงพ้อชี้แจงว่า

“มันไม่มีป้ายบอกเหมือนทางจะเข้าวัดป่าพงนี้หรือ” แล้วท่านอธิบายต่อว่า

“อย่างผลไม้ผลหนึ่งนะ โยมเอามาถวายอาตมา รสผลไม้มันหวานอาตมาก็รู้จัก มันหอมก็รู้จัก รู้จักทุกอย่าง แต่ว่ามันขาดอยู่อย่างหนึ่ง คือไม่รู้จักชื่อของผลไม้ว่า ชื่ออะไร อันนี้ก็เหมือนกัน ไม่ใช่ของจำเป็นอะไรหรอก ถ้าเรารู้จักว่าชื่อนั้นๆ มันก็ไม่เพิ่มความหวานขึ้นมาอีก มันก็อยู่แค่นั้นแหละ อันนั้นก็ให้เห็นว่า ถึงเหตุที่ควรจะรู้จักให้รู้ แต่ทว่าไม่รู้ชื่อของมันก็ไม่เป็นไร รสของมันเรารู้มันแล้ว เช่นว่า เรากำขำมันไว้ทั้งสองขา แล้วมันจะไปตรงไหนก็ให้มันไปเถอะ อย่างนั้นจะเป็นชื่อของแอปเปิ้ลหรืออะไรก็ช่าง รสมันเรารู้แล้ว เรื่องชื่อมัน ก็ไม่จำเป็นเท่าไร ถ้ามีใครมาบอกก็รับไว้ แต่ถ้าไม่มีใครมาบอกก็ไม่เดือดร้อน”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อปลอบใจลูกศิษย์ชาวต่างประเทศซึ่งมักเป็นพวกช่างสงสัยดังนี้

“ความสงสัยนั้นเป็นเรื่องปกติธรรมดา ทุกคนเริ่มต้นด้วยความสงสัย ท่านอาจได้เรียนรู้อย่างมากมาจากความสงสัยนั้น ที่สำคัญก็คือ ท่านอย่าถือเอาความสงสัยนั้นเป็นตน นั่นคือ อย่าติดข้องอยู่กับมัน ซึ่งจะทำให้จิตใจของท่านหม่นวนเป็นวิญญูะ อันไม่มีที่สิ้นสุด แทนที่จะเป็นเช่นนั้น จงเฝ้าดูความเกิดดับของความสงสัย ของความฉงนสนเท่ห์ ดูว่าใครคือผู้ที่สงสัย ดูว่าความสงสัยนั้นเกิดขึ้นและดับไปอย่างไร แล้วท่านจะไม่ตกเป็นเหยื่อของความสงสัยอีกต่อไป ท่านจะก้าวพ้นความสงสัยออกมาได้ และจิตของท่านก็จะสงบ

ท่านจะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นและดับไปอย่างไร จงปล่อยวางสิ่งต่างๆ ที่ท่านยังยึดมันอยู่ สลัดทิ้งความสงสัยของท่าน และเพียงแต่เฝ้าดู นี่คือที่สิ้นสุดของความสงสัย”

แก้ความคิดเห็น

สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบเป็นเงื่อนไขอันสำคัญยิ่งในการเจริญสัมมาสมาธิ ฉะนั้นหลวงพ่อดึงคอยแก้ไขความเห็นผิดของลูกศิษย์ลูกหาอยู่เสมอ พร้อมทั้งให้เหตุผลและกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง

บุญน้อยวาสนาน้อย

คนทั่วไปมักเห็นงานภาวนาเป็นเรื่องเหลือวิสัยของปุถุชน และเห็นว่าผู้ที่จะมาจับงานนี้ได้ต้องสร้างสมอบรมบารมีมานาน แต่ทุกๆ คำสอนของหลวงปู่แย้งกับความคิดเห็นเช่นว่านี้ โดยชี้ให้เห็นชัดเจนไปว่า งานภาวนาเป็นเรื่องจำเป็นของคนทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดเฉพาะพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนแล้ว และการภาวนานั้นแหละคือการสร้างบุญสร้างวาสนา

“การทำสมาธินี้ บางคนไม่ได้ตามปรารถนาแล้วก็เลิก ก็หยุด ทว่าตนไม่มีบุญวาสนา แต่จะไปทำชั่วได้ บารมีชั่วทำได้ บารมีดีๆ ทำไม่ค่อยได้ เลิกเลย มันเป็นกันเสียอย่างนี้แหละ พวกเราไปเข้าข้างแต่อย่างนั้นล่ะ”

ใจร้อน

สมัยนี้เป็นสมัยกดปุ่ม คนส่วนมากถือว่า ทำอะไรลงไป ยิ่งเร็ว ยิ่งง่าย ก็ยิ่งดี แต่หลวงปู่แย้งกระแสโลกนี้ว่า

“การภาวนาเข้าหาความสงบระงับนั้น ไม่เหมือนสวิตช์ไฟฟ้า กดปุ่มจะให้แสงมันจ้าขึ้นมาเลย ประโยคแห่งการกระทำความเพียรนั้น จะให้ขาดวรรคตอนไม่ได้ ธรรมทั้งหลายเกิดมาเพราะเหตุ เมื่อเหตุดับแล้วผลจึงดับ”

“ต้องค่อยๆ ทำ ค่อยๆ ปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าจะเอาวันสองวันให้ได้ ให้เห็น เมื่อวานขึ้นมีนักร้องก็มาปรึกษา จะไปหัดภาวนากรรมฐาน นั่งสมาธิมันไม่สบาย มันไม่สงบ มาหาหลวงปู่ จะให้หลวงปู่ชาร์จแบตเตอรี่ให้ นี่อันนี้ต้องพากันพยายามทำไปเรื่อยๆ คนอื่นบอกมันไม่รู้จัก จะต้องไปพบด้วยตนเอง ไม่ต้องเอาให้มากหรอก เอาน้อยๆ แต่เอาทุกวัน แล้วก็เดินจงกรมทุกวัน มันจะมากจะน้อยก็ทำทุกวัน แล้วก็เป็นคนพูดน้อย แล้วก็ดูจิตของตัวเองตลอดเวลา เมื่อดูจิตของตัวเองอะไรมันจะเกิดขึ้นมา มันจะสุขหรือมันจะทุกข์อะไรเหล่านี้ ก็บอกปฏิเสธมันเสียว่า เป็นของไม่แน่นอน เป็นของหลอกลวงทั้งนั้น”

“บางคนก็ไม่เคยทำ เมื่อมาทำวัน ๒ วัน ๓ วัน ก็ไม่สงบ ก็เลยนึกว่า เราทำไม่ได้ เราต้องคิดว่าเมื่อเราเกิดมาเคยถูกสอนหรือยัง เราเคยทำความสงบหรือเปล่า เราปล่อยมานานแล้วไม่เคยฝึกหัดมัน มาฝึกชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง อยากรให้มันสงบ อย่างนั้น เหตุมันไม่พอ ผลมันก็ไม่มี เป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่องอันตัวเราทำกันทั้งหลายจะ หลุดพ้น ต้องอดทน การอดทนเป็นแม่บทของการประพฤติปฏิบัติ”

“พระพุทธเจ้าสอนอย่าให้มันช้า อย่าให้มันเร็ว ทำจิตใจให้พอดี การประพฤติปฏิบัตินี้ไม่ต้องเดือดร้อน ถ้ามันเดือดร้อน เราก็ต้องพิจารณา เช่นว่าเราจะปลูกต้นไม้ ต้นหนึ่งขึ้นมา ต้นไม้ที่จะปลูกนั้นก็มิได้อยู่ ก็ชูดหลุม ก็ปลูก เอาต้นไม้มาวางลงหลุมนั้นก็ เป็นหน้าที่ของเราจะพูนดิน จะให้ปุ๋ย จะให้น้ำ จะรักษาแมลงต่างๆ ก็เป็นเรื่องของเรา เป็นหน้าที่ของเรา คนจะทำสวนต้องทำอย่างนี้ ที่นี้เรื่องต้นไม้มันจะโตเร็วโตช้าของมัน นั้นนะ มันไม่ใช่เรื่องของเรา มันเป็นเรื่องของต้นไม้ ถ้าเราไม่รู้จักหน้าที่การงานของตัวเองแล้ว มันก็ไปทำงานทำหน้าที่ของต้นไม้ มันก็ทุกข์ของเรา หน้าที่ของเราทำให้ปุ๋ยมันไป ให้น้ำมันไป รักษาแมลงไม่ไป แทนนี้ ส่วนต้นไม้จะโตเร็วโตช้าเป็นเรื่องของต้นไม้ ถ้าเรารู้จักหน้าที่การงานของเราเช่นนี้ ภาวนาก็สบาย ถ้าเราคิดเช่นนี้ การปฏิบัติของเรา ก็สบาย ง่าย สะดวก ไม่ดิ้นรนกระวนกระวาย”

“นั่งมันสงบก็ดูความสงบไป ที่มันไม่สงบก็ดูความไม่สงบไป ที่มันสงบนั้นก็ เป็นเรื่องของจิตมันเป็นอย่างนั้น ไม่ได้เป็นอย่างอื่น มันสงบแล้วมันก็สงบไป ถ้าไม่สงบ ก็ไม่สงบไป เราจะไปทุกข์เพราะมันไม่สงบไม่ได้ เราจะไปดีใจเพราะจิตสงบมันก็ไม่ถูก เราจะไปเสียใจเพราะจิตไม่สงบก็ไม่ถูกเหมือนกัน เราจะไปทุกข์กับต้นไม้ไม่ได้หรือ ไปทุกข์กับแดดได้หรือ ไปทุกข์กับฝนได้หรือ ไปทุกข์กับอย่างอื่นได้หรือ มันเป็นเรื่องของมันเป็นอยู่อย่างนั้น

ถ้าเราเข้าใจเช่นนี้แล้ว การภาวนาของพระโยคาวจรนั้นก็สบายแล้ว เดินทางเรื่อยๆ ไป ปฏิบัติไป ทำธุระหน้าที่ของเราไป เวลาพอสมควรเราก็ทำของเราไป ส่วนจะได้จะถึงหรือมันสงบนั้น ก็เป็นวาสนาบารมีของเรา เหมือนกับชาวสวนปลูกต้นไม้ หน้าที่ของเราใส่ปุ๋ยก็ใส่มันไป รดน้ำก็รดมันไป รักษาแมลงก็รักษามันไป เรื่องต้นไม้

จะโตเร็วโตช้าไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นเรื่องของต้นไม้ ละปล่อยทั้งสองอย่างนี้ รู้จักหน้าที่ของเรา รู้จักหน้าที่ของต้นไม้ มันถึงเป็นชาวสวนที่มีความสดชื่นดีฉันใด ผู้มีปัญญา ผู้ที่ภาวนาในพุทธศาสนาก็เหมือนกันฉันนั้น พอจิตคิดเช่นนั้น ความพอดีมันก็ตั้งขึ้นมาเอง”

ตั้งใจมาก เป้าหมายสูง

หลวงพ่อบอกอยู่เสมอว่า เราไม่ได้ปฏิบัติเพื่อจะได้ เราปฏิบัติเพื่อละ คือถ้าปฏิบัติเพื่ออยากได้นั้นอยากเป็นนี้ ความอยากนั้นย่อมพานักปฏิบัติไปสู่พสุธาติดอยู่เรื่อยไป ไม่เป็นไปเพื่อการหลุดพ้น “การกำหนดตั้งใจทำสมาธินี้ บางครั้ง บางคนตั้งใจเกินไป บางคนถึงกับอธิษฐานเลย จุดธูปปักลงไป กราบลงไป ถ้าธูปดอกนี้ไม่หมดข้าพเจ้าจะไม่ลุกจากที่นั่งเป็นอันขาด มันจะลึ้ม มันจะตาย มันจะเป็นอย่างไรก็ช่างมัน จะตายอยู่ที่นี้แหละ พออธิษฐาน ตั้งใจปุ๊บก็นั่ง พญามารมันก็เข้ามารุมเลย นั่งแพล็บเดียวเท่านั้น เลยลึ้มตาตุล็กหน่อย โอ้โฮ! ยังเหลือเยอะ กัดฟันเข้าไปอีก มันร้อนมันรนมันวุ่นมันวาย ไม่รู้ว่าอะไรอีก เต็มที่แล้ว ถึงนี้ก็ว่ามันจะหมด ลึ้มตาตุล็ก โอ้โฮ! ยังไม่ถึงครึ่งเลย สองทอดสามทอดก็ไม่หมด เลยเลิกเสียเถิด เกิดไม่ทำนั่งคิดอาภัพอัปจน แหมตัวเองมันโง่เหลือเกิน มันอาภัพ มันอย่างโน้นอย่างนี้ นั่งเป็นทุกข์ว่าตัวเองเป็นคนไม่จริง เป็นคนอับรึย คนจัญไร คนอะไรทำอะไรวุ่นวายก็เลยเกิดนิรวรณ นี่ก็เรียกว่าความพยายามเกิด ไม่พยายามคนอื่นก็พยายามตัวเอง อันนี้ก็เพราะอะไร เพราะความอยาก ความเป็นจริงนั้นนะ ไม่ต้องทำถึงขนาดนั้นหรอก ความตั้งใจนะ คือตั้งใจในการปล่อยวาง ไม่ต้องตั้งใจในการผูกมัดอย่างนั้น”

อยากรู้อยากเห็น

หลวงพ่อบอกสอนให้ลูกศิษย์ภาวนาเพื่อทำจิตให้สงบ แล้วพิจารณาไตรลักษณ์เพื่อปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในอารมณ์ เช่นเดียวกับที่พระพุทธองค์ตรัสสอนเฉพาะแต่เรื่องทุกข์ และความสิ้นไปแห่งทุกข์ ท่านไม่แนะนำให้เห็นมากไปกว่าเรื่องเหล่านี้

ครั้งหนึ่งมีลูกศิษย์มากราบเรียนถามว่า ทำไมเวลานั่งสมาธิ ตัวเขาไม่เคยเห็นแสง เห็นสีอะไรอย่างที่ได้ยินคนอื่นพูดกัน หลวงพ่อเลยย้อนถามว่า

“เห็นแสงหรือ? เห็นทำไม? เราอยากเห็นแสงเพื่ออะไร? ถ้าอยากเห็นแสงก็ ดูนั้นสิ ไฟฟ้าที่นั่นมันสว่างแล้ว นั่นแหละแสง” แล้วท่านก็อบรมต่อไปว่า

“คนนั่งภาวนา ส่วนมากจะเป็นอย่างนี้ อยากจะเห็นสีเห็นแสง อยากเห็นเทวดา เห็นสวรรค์นรกอะไรอย่างนั้น เราอย่าไปติดตรงนั้น บางคนนั่งภาวนาไปได้หน่อยเดียว สงสัยเสียแล้ว เราได้ฌานสองฌานสามฌานสีแล้วกรรมัง ชอบคิดกันอย่างนี้ อย่าเลย อย่าไปทำอย่างนั้น”

เปลี่ยนอิริยาบถเท่านั้น

งานสมาธิภาวนานั้นหลวงพ่อนั้นให้ปฏิบัติอย่างมีสติต่อเนื่องในอิริยาบถทั้งสี่ ยืน เดิน นั่ง และนอน ไม่จำกัดการเจริญสมาธิเฉพาะในเวลาหนึ่งหลับตาแต่ถ่ายเดียว

“การภาวนากรรมฐานนี้ไม่ใช่การยืน ไม่ใช่การเดิน ไม่ใช่การนั่ง ไม่ใช่การนอนนะ แต่ต้องให้การยืน การเดิน การนั่ง การนอนเป็นข้อปฏิบัติ เพราะเราจะอยู่หนึ่งๆ ไม่ได้ เราจะยืนก็ดี ยืน เดิน นั่ง นอน นี่อาศัยอะไร? อาศัยปัญญาให้เกิดขึ้น ให้มีความถูกต้อง อาการที่มันจะถูกต้องคือความเห็นที่ถูกต้องนั้นนะเรียกว่าปัญญา มันจะเกิดเมื่อไรก็ได้ เมื่อเรานอนก็ได้ นั่งก็ได้ ยืนก็ได้ เดินก็ได้ อิริยาบถทั้งสี่ประการนี้ เราอาจจะคิดชั่วก็ได้ อาจจะคิดดีก็ได้ อาจจะคิดถูกก็ได้ อาจจะคิดผิดก็ได้ ในอิริยาบถทั้งสี่นี้ สาวกทั้งหลายประพฤติปฏิบัติสำเร็จมรรคผลอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอนได้ทั้งนั้น เช่นนั้นการภาวนานี้อาศัยการยืน การเดิน การนั่ง การนอน เป็นหลักที่เอาไปรวมกันตรงไหน? ไปรวมตรงความเห็นให้มันถูกต้องเป็นสัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิความเห็นชอบเกิดขึ้นมา สัมมาสังกัปปไปความดำริมั่นก็ถูกต้อง การเลี้ยงชีพก็ถูกต้อง ฯลฯ

ฉะนั้นเราต้องเปลี่ยนคำพูดเสียดีกว่า เปลี่ยนเป็นว่าเราไม่ได้ออกจากสมาธิ เราเปลี่ยนอิริยาบถเท่านั้น สมาธิคือความตั้งใจ เมื่อเราออกจากสมาธิมาแล้ว ก็ให้มี

ความมั่นใจในสติอันนั้น ในสัมปชัญญะอันนั้น ในอารมณ์อันนั้น ในการกระทำเช่นนั้น ตลอดเวลา

เมื่อหากว่าเราเลิกจากการทำสมาธิแล้ว ถ้าหากเราเข้าใจว่า เลิกจากการงานแล้ว อย่างนี้ไม่ถูก ให้เรามี วิริยารัมภะ ปราศจากความเพียรของเราอยู่เสมอ ให้มีจิตปราศ ในการงานของเรา ในการกระทำของเรา ในสติสัมปชัญญะของเราอยู่เสมอ การทำสมาธินั้นจึงจะเจริญ”

ดีกว่าหมานิดหน่อย

การยกหูชูหางเป็นอาการตื่นเต้นแบบโลกแบบสงสารที่เขาเป็นกัน เกิดจากการ ได้พบได้เห็นสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ในขณะภาวนา และไปหลงยึดติดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น หลวงพ่อเรียกว่าหลงอารมณ์ ท่านสอนให้นักภาวนากำหนดรู้ และวางอารมณ์นั้น ลงเสีย

“การปฏิบัติของเรานี้อ่าให้มันยกหูชูหาง อย่าให้ยึดถือเป็นอะไรๆ ขึ้นมา ให้เป็นไปด้วยความสงบระงับ ไม่ต้องทะเยอทะยานอยากได้อะไรทั้งนั้น บางคนพอปฏิบัติไป เห็นอะไรบ้างแล้วก็ถือเป็นเรื่องจริงเป็นจังว่าตัวได้ ตัวเป็นอะไรขึ้นมาจริงๆ อย่างนั้นมันไม่ถูก เคยมีอยู่ครั้งหนึ่งที่วัดของหลวงพ่อกา วันหนึ่งมีแม่ชีรูปหนึ่ง มาหาท่าน มาบอกท่านว่า ดิฉันได้เป็นพระโสดาบันแล้วนะหลวงพ่อ ท่านได้ยินแม่ชีว่า อย่างนั้น ท่านจึงตอบไปว่า เออ ดีกว่าหมานิดหน่อยวะ พอท่านว่าอย่างนั้นพระโสดาบัน ก็หันอกกลับไป นี่มันเป็นกันเสียอย่างนี้ มันผิดทางทั้งนั้นแหละ เราปฏิบัติอย่าให้ หูหางมันเกิดขึ้นเลย เป็นอะไรแล้วก็ให้มันแล้วกันไป เป็นพระโสดาบันแล้วก็ให้มัน แล้วไป เป็นพระอรหันต์แล้วก็ให้มันแล้วไป ง่ายง่าย ทำประโยชน์ไปเรื่อยๆ อยู่ที่ไหน ก็อยู่ไปได้เป็นปกติ ไม่ต้องไปโอ้อวดถือว่าเราได้ เราเป็นอะไรๆ ทั้งนั้น แต่สมัยนี้ ถ้าคนเป็นพระอรหันต์แล้วอยู่ไม่ค่อยเป็นสุข คิดว่าเราเป็นพระอรหันต์ ก็พูดให้ใครๆ ฟังไปเรื่อย อยู่ที่ไหนก็ได้ ในครั้งพุทธกาล ถ้าท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ท่านอยู่ ไม่อยากหรอก ไม่เหมือนกับคนทุกวันนี้”

อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์

บางคนปฏิบัติธรรมด้วยศรัทธา อยากเป็นผู้วิเศษ อยากได้อำนาจศักดิ์สิทธิ์ และในวงกรรมฐานมีหลายรูปที่ได้ผ่านประสบการณ์อันแปลกประหลาดและน่าอัศจรรย์ แต่หลวงพ่อกลับไม่ยอมพูดเรื่องเหล่านี้เลย ทั้งๆ ที่ท่านได้ผ่านของประเภทนี้มามาก เพราะท่านมุ่งที่จะอบรมลูกศิษย์ให้เกิดปัญญา ไม่ต้องการให้เพลิดเพลिन ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดเลย แต่ก็มีบางครั้งเวลานั่งสนทนากับพระเถรอย่างเป็นกันเอง ท่านอาจจะเล่าเรื่องแปลกให้ฟัง เพื่อความบันเทิงในธรรม แต่ท่านเตือนด้วยว่าสิ่งเหล่านี้ไม่แน่นอน โลกียฉานมีแล้วอาจเสื่อมได้ อาจทำให้หลงได้ มีโทษมากกว่าคุณ ลงท้ายแล้วท่านมักจะพูดว่า

“เล่าให้ฟังเฉยๆ ทรอก อย่าเอาเลย อย่าไปสนใจมัน”

ครั้งหนึ่งที่หลวงพ่ोजาริกไปประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ท่านได้สนทนาธรรมกับพระมหาเถระชาวศรีลังการูปหนึ่ง และวาระหนึ่งเมื่อได้ปรารภกันเรื่องนี้ พระมหาเถระรูปนั้นก็ถามว่า ที่เมืองไทยมีใครสนใจเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือเปล่า หลวงพ่อตอบว่า

“ผู้ที่อยากได้ปาฏิหาริย์ อยากมีฤทธิ์อย่างนั้นก็มี แต่ผมเห็นว่าการปฏิบัติอย่างนั้นไม่ตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้ปฏิบัติละความโลภ ละความโกรธ ละความหลง พวกทั้งหลายเหล่านี้ ปฏิบัติเอาความโลภ ปฏิบัติเอาความโกรธ ปฏิบัติไปตามความหลง”

นิमित – สะเก็ดของความสงบ

เมื่อจิตของผู้ภาวนาเข้าสู่สภาวะอันสงบ อาจจะมีมีมโนภาพต่างๆ ขึ้นมา สิ่งเหล่านี้เรียกกันว่า นิमित หลวงพ่อเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ด้านนิमितมามาก และท่านมีเมตตาให้อุบายสอนศิษย์ให้รู้เท่าทันนิमितที่กำลังเกิดขึ้นในระหว่างการฝึกสมาธิภาวนา

“เมื่อลงนั่งสมาธิถ้าเกิดนิมิตต่างๆ เช่น เห็นนางฟ้า เป็นต้น เมื่อเห็นอย่างนั้น ให้เราดูเราเสียก่อนว่า จิตมันเป็นอย่างไร อย่างที่หลักนี้ จิตต้องสงบมันจึงเป็นอย่างนั้น นิมิตที่มันเกิดขึ้นอย่าอยากให้มันเกิด อย่าไม่อยากให้มันเกิด มันมาก็พิจารณามัน แล้วอย่าหลงมัน ให้นึกว่ามันไม่ใช่ของเรา นี่ก็เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เช่นถึงมัน จะเป็นอยู่ก็อย่าเอาใจใส่มัน เมื่อมันยังไม่หายไปให้ตั้งใจใหม่ กำหนดลมหายใจมาๆ สูดลมเข้ายาวๆ หายใจออกยาวๆ อย่างน้อย ๓ ครั้งก็ตัดได้ ตั้งกำหนดใหม่เรื่อยไป สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นของเรา สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงนิมิต คือของหลอกหลวง มันให้เราชอบ มันให้เรารัก มันให้เรากลัว นิมิตเป็นของหลอกหลวง ใจเรามันไม่แน่นอน ถ้าเห็นแล้ว อย่าไปหมายมัน ไม่ใช่ของเรา อย่าวิ่งตามนิมิต เห็นนิมิตให้ดูนี่เลย อย่างที่หลักเดิมของมัน ถ้าที่ตรงนี้ไปวิ่งตามมัน ลืมตัวเองเป็นบ้าไปได้ ไม่กลับมาพบกับตัวเอง เพราะหนีจากคอกมันแล้ว ให้เชื่อตัวเองแน่นอน เห็นอะไรมาก็ดูจิตตัวเอง ถ้านิมิตเกิดขึ้นมา มันต้องสงบมันจึงเป็น ถ้าเป็นมาให้เข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้มิใช่ของเรา

นิมิตนี้ให้ประโยชน์แก่คนมีปัญญา เพียรทำไปจนเราไม่มีความตื่นเต้นในนิมิต มันอยากเกิดก็เกิด ไม่กลัวมัน เชื่อใจได้อย่างนี้ไม่เป็นไร ที่แรกเราตื่นของหน้าดูมันก็อยากดู ความดีใจเกิดขึ้นมาอย่างนี้ก็หลง ไม่อยากให้มันมีมันก็มี ไม่รู้จะทำอย่างไร ปฏิบัตินี้ นี่ก็เป็นทุกข์ มันอยากดีใจก็ช่างมัน ให้เรารู้ความดีใจนั่นเองว่า ความดีใจนี้ก็ผิด ไม่แน่นอนเช่นกัน แก้มันอย่างนี้ อย่าไปแก้วว่าไม่อยากให้มันดีใจ มันทำไมจึงดีใจ”

นอกจากไปหลงรัก หลงชอบกับมันแล้ว นักภาวนาอาจจะเกิดอาการสะดุ้งกลัว ต่อนิมิต หลวงพ่อให้กำลังใจว่าไม่อันตราย

“ให้เตรียมใจไว้ว่า ไม่มีอะไรทำอันตรายเราได้ ถ้าหากเกิดอะไรขึ้นในขณะที่ภาวนา ถ้าเราตกใจ เราก็หยุด ตั้งสติไว้ว่าไม่มีอันตราย แล้วก็ปล่อยวางมันเสีย อย่าไปตามมัน ถ้าเราจะยกเอามาพิจารณาก็ได้ ดูเหตุผลของมัน ถ้าเราผ่านสิ่งเหล่านี้บ่อยๆ ครั้งแล้ว เราก็จะไม่ตื่นเต้นอะไร จะเป็นเรื่องธรรมดาๆ ไม่มีอะไร”

โยมคนหนึ่งกราบเรียนท่านว่า ขณะนั่งสมาธิเห็นร่างกายของตัวเองปรากฏเป็น
โครงกระดูกสีขาวลอยอยู่ข้างหน้า ดังนี้ ท่านจึงไขความให้กระจ่างว่า

“อันนั้นเขาเรียกว่า อุกคหนิมิต ขยายรูป ขยายแสง ขยายให้ใหญ่ก็ได้ ขยาย
ให้เล็กก็ได้ ขยายให้สั้นก็ได้ ขยายให้ยาวก็ได้ เรื่องเราขยาย ความเป็นจริงนั้นก็
จิตที่มันสงบแล้ว ก็พอแล้ว เป็นฐานของวิปัสสนาแล้ว ไม่ต้องขยายอะไรมันมากมาย
พอที่ว่ามันมีฐานะจะให้ปัญญาเกิดก็พอแล้ว เมื่อปัญญาเกิด อะไรที่มันเกิดขึ้นมา
มันแก้ปัญหามันได้แล้ว มันมีปัญหามันก็ต้องมีเฉลย อารมณ์อะไรที่มันเกิดขึ้นมา
บ๊อบเป็นต้น มันเป็นปัญหามา เมื่อเห็นปัญหาก็กเห็นเฉลยพร้อม มันก็หมดปัญหาแล้ว
อันนี้ความรู้อันสำคัญ อะไรที่ปัญหามันเกิด แต่เฉลยไม่เกิดก็แยเหมือนกันนะ
ยังไม่ทันมัน ฉะนั้นไม่ต้องคิดอะไรมาก เมื่อมีปัญหามันขึ้นมาบ๊อบเฉลยก็พร้อม เป็น
ปัจจุบันอย่างนี้ นี่เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด อะไรที่เราไม่ได้นึก ไม่ได้คิด แต่ปัญหามัน
มันก็เกิดขึ้นมาบ๊อบ มันมีตัวเฉลยพร้อม ไม่ต้องไปคว้าเอาตรงนั้น ไม่ต้องไปคว้าเอา
ตรงนี้ เอาตรงนั้นก็พอแล้ว ให้เราคูมสติเราให้ดีกว่า มันใหญ่เกินขนาดไหม มันเล็ก
เกินขนาดไหม เมื่อกำหนดเข้าไปถึงที่สุดแล้ว ก็กำหนดเข้าไปข้างใน อย่าวิ่งไปข้างนอก
ถ้าวิ่งไปตามข้างนอกมันจะขยายตัวไปเรื่อยๆ เดี่ยวก็เป็นหมู เดี่ยวก็เป็นหมา เดี่ยวก็
เป็นม้า เดี่ยวก็เป็นช้าง เดี่ยวเป็นโน่น เดี่ยวก็ลุกขึ้นมาไล่กันเท่านั้นแหละ ให้มันรู้ว่า
เป็นนิมิต สะเก็ดของความสงบ มันเกิดขึ้นจากที่สงบนั้น มันเป็นอย่างนั้น อาจจะ
เกิดนิมิต อย่างนี้มันต้องสงบแล้วมันจึงจะเกิดอย่างนั้น เมื่อเกิดแล้วก็ดูมัน เมื่อเรา
อยากให้มันหายก็อย่าวิ่งตามมัน เรารู้แล้วว่ามันเกิดเป็นนิมิตอย่างนั้น ก็กำหนดกลับ
เข้ามาในจิต มันก็หายได้”

สัมมาสมาธิในไตรสิกขา

หลวงพ่อก็ได้อธิบายสรุปอานิสงส์ของสมาธิในส่วนที่ช่วยคำศีล และปัญญา
ให้สมบูรณ์ครบองค์แห่งไตรสิกขา ว่า

“เมื่อจิตสงบแล้ว มันจะเป็นการสังวรสำรวมเข้าด้วยปัญญา ด้วยกำลังสมาธิ มันจะเป็นกำลังช่วยคิดให้บริสุทธิ์ขึ้นมาก เมื่อคิดบริสุทธิ์มากแล้วก็จะช่วยให้สมาธิเกิดขึ้นมามาก เมื่อสมาธิเกิดเต็มที่แล้ว มันจะช่วยให้เกิดปัญญา มากจนกว่ามรรค คือ คิด สมาธิ ปัญญา รวมเป็นก้อนเดียวกันแล้วทำงานสม่ำเสมอ อันนี้เป็นกำลังทำให้เกิด วิปัสสนา คือ ปัญญา

เมื่อรวบรวมอดเข้ามา มันจะมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา คือการสังวรสำรวมที่มีอยู่ในกิจการของตนนั้นก็เรียกว่า ศีล ศีลสังวร ความตั้งใจมั่นอยู่ในความสังวรสำรวมในข้อวัตรของเรา นั้น ก็เรียกว่ามันเป็นสมาธิ ความรอบรู้ทั้งหลายในกิจการที่เราทำอยู่นั้นก็เรียกว่าปัญญา พุดง่าย ๆ ก็คือจะมีศีล จะมีสมาธิ จะมีปัญญา ศีลก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาที่ดี เมื่อมันกล้าขึ้นมา มันก็คือมรรค นี่แหละคือหนทาง ทางอื่นไม่มี”

สมาธิคืออะไร

แม้ในกรณีที่หลวงพ่อกำลังถึงเรื่องละเอียดอ่อนที่เป็นนามธรรม ท่านก็ยังใช้ภาษาง่ายๆ และตรงไปตรงมา ในการสอนเรื่องสมาธิท่านมักพูดถึงอาการของความสงบระงับที่ปรากฏแก่จิตตามความเป็นจริง มากกว่าหลักการที่บัญญัติไว้ในตำรา

“ถ้ามันชัดเจนในความสงบ เมื่อมีอารมณ์มาผ่าน มีนิมิตขึ้นมาผ่าน ก็ไม่ได้สงสัยว่าเคลิ้มไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้ หลงไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้ ลืมไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้ หลับไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้ จิตขณะนี้ไม่ได้สงสัย หลับก็ไม่ใช้ตื่นก็ไม่ใช้ นี่มันคลุมเครือ เรียกว่ามันมั่วสุมอยู่กับอารมณ์ ไม่แจ่มใส เหมือนกันกับพระจันทร์เข้าก้อนเมฆ มองเห็นอยู่แล้ว แต่มันไม่แจ่ม มั่วๆ ไม่เหมือนกับพระจันทร์ออกจากก้อนเมฆนั้น แจ่มใสสะอาด จิตเราสงบ มีสติสัมปชัญญะรอบคอบสมบูรณ์แล้ว จึงไม่สงสัยในอาการทั้งหลายที่เกิดขึ้น จะหมดจากนิเวศจริงๆ รู้ว่าอันใดเกิดขึ้นมาเป็นอันใดหมดทุกอย่าง รู้แจ้งเรื่องตามเป็นจริง ไม่ได้สงสัยอันนั้น เป็นดวงจิตใสสะอาดสมาธิถึงขีดแล้วเป็นเช่นนั้น”

“ระยะหลังๆ มากี่เป็นไปในรูปอย่างนี้ทำนองนี้ เป็นเรื่องธรรมดาของมัน ถ้าจิตแจ่มแจ้งส่องใสแล้ว ไม่ต้องไปถามว่าว่างหรือไม่ว่าง ใสหรือไม่ ทั้งหลายเหล่านี้มันก็ไม่มีอะไร ถ้ามันชัดเจนก็เหมือนเรานั่งธรรมดาอย่างนี้เอง นั่งเห็นธรรมดา หลับตาก็เหมือนลืมตา เห็นในขณะที่หลับตาก็เหมือนลืมตามาเห็น ทุกอย่างสารพัดไม่มีความสงสัย เพียงแต่เกิดอัศจรรย์ขึ้นในดวงจิตของเราว่า เอ๊ะ สิ่งเหล่านี้มันก็เป็นของมันไปได้ มันไม่น่าจะเป็นไปได้ มันก็เป็นของมันได้ อันนี้จะวิพากษ์วิจารณ์มันเองไปเรื่อยๆ ทั้งมีปีติ ทั้งมีความสุข มีความอิมใจ มีความสงบ เป็นเช่นนั้น ต่อนั้นไปจิตมันจะละเอียดไปยิ่งกว่านั้น มันก็จะทิ้งอารมณ์ของมันไปได้ วิตกยกเรื่องขึ้นมาก็จะไม่มี และวิจารณ์มันก็จะหมดจะเหลือแต่ความอิมใจ อิมไม่รู้ว่ามีอะไร แต่มันอิม เกิดความสุขกับอารมณ์เดียวนี้ มันทิ้งไป วิตก วิจารณ์ มันทิ้งไป ทิ้งไปไหน ไม่ใช่เรื่องทิ้ง จิตเราหลุดเข้ามา คือมันสงบ เรื่องวิตก วิจารณ์ มันเป็นของหายไปแล้ว มันเข้ามาอยู่ในที่นี้ไม่ได้ ก็เรียกว่าทิ้งวิตก ทิ้งวิจารณ์ ที่นี้จะไม่มีคามวิตก ความยกขึ้นมาวิจารณ์ ความพิจารณาไม่มี มีแต่ความอิม มีความสุขและอารมณ์เดียวเสวยอยู่อย่างนั้น”

“ที่เขาเรียกว่า ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน เราไม่ได้ว่าอย่างนั้น เราพูดถึงแต่ความสงบ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา ต่อไปนั้นก็ทิ้งวิตก วิจารณ์ เกิดขึ้นมาแล้วก็ทิ้งไปเหลือแต่ปีติกับสุข เอกัคคตา ต่อไปก็มีแต่โน้นถึงปลายมันเหลือแต่สุข เอกัคคตา กับ อุเบกขา เฉยอย่างนี้ อันนี้มันสงบแล้วมันจึงเป็น นี้เรียกว่ากำลังของจิต อากาของจิตที่ได้รับความสงบแล้ว ถ้าเป็นอย่างนี้มันไม่ว่าง ความว่างเหงา หาวนอนมันเข้าไม่ได้ นิรอรณทั้ง ๕ มันหนีหมด วิจิกิจจา ความสงสัยลังเล อิจจา พยาบาท ฟุ้งซ่านรำคาญ นี้! เหล่านี้ไม่มีแล้ว นี่มันค่อยเคลื่อนไปเป็นระยะอย่างนั้น นี่อภัยการกระทำให้มาก เจริญให้มาก”

สำคัญที่สติ

สติเป็นธรรมอันเอก ที่จะคอยระคององค์สมาธิให้เดินไปในแนวสัมมาปฏิบัติ ข้อนี้นหลวงพ่อกำหนดไว้หน้าหนา

“สิ่งที่รักษาสมาธิไว้ได้คือสติ สตินี้เป็นธรรม เป็นสภาวะธรรมอันหนึ่ง ซึ่งให้ธรรมอันอื่นๆ ทั้งหลายเกิดขึ้นโดยพร้อมเพรียง สตินี้คือชีวิต ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เหมือนตาย ถ้าขาดสติเมื่อใดก็เป็นคนประมาท ในระหว่างขาดสตินั้น พุดไม่มีความหมาย การกระทำไม่มีความหมาย ธรรมคือสตินี้ คือความระลึกได้ในลักษณะใดก็ตาม สติเป็นเหตุให้สัมปชัญญะเกิดขึ้นมาได้ เป็นเหตุให้ปัญญาเกิดขึ้นมาได้ ทุกสิ่งสารพัด

ธรรมทั้งหลายถ้าหากว่าขาดสติ ธรรมทั้งหลายนั้นไม่สมบูรณ์ อันนี้คือการควบคุมการยืน การเดิน การนั่ง การนอน ไม่ใช่แต่เพียงขณะนั่งสมาธิเท่านั้น แม้เมื่อเราออกจากสมาธิไปแล้ว สติก็ยังเป็นสิ่งประจำใจอยู่เสมอ มีความรู้อยู่เสมอ เป็นของที่มีอยู่เสมอ ทำอะไรก็ระมัดระวัง เมื่อระมัดระวังทางจิตใจ ความอายมันก็เกิดขึ้นมา การพุด การกระทำอันใดที่ไม่ถูกต้อง เราก็อายขึ้น อายขึ้น เมื่อความอายมีกำลังกล้าขึ้นมา ความสังวรก็มากขึ้นด้วย เมื่อความสังวรมากขึ้น ความประมาทก็ไม่มี”

“นี่ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้นั่งสมาธิอยู่ตรงนั้น เราจะไปไหนก็ตาม อันนี้มันอยู่ในจิตของตัวเอง มันไม่ได้หนีไปไหน นี่ท่านว่าเจริญสติ ทำให้มาก เจริญให้มาก อันนี้เป็นธรรมะคุ้มครองรักษา กิจการที่เราทำอยู่หรือทำมาแล้ว หรือกำลังจะกระทำอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นธรรมะที่มีคุณประโยชน์มาก ให้เรารู้ตัวทุกเมื่อ ความเห็นผิดชอบ มันก็มีอยู่เสมอทุกเมื่อ เมื่อความเห็นผิดชอบมีอยู่เกิดขึ้นอยู่เสมอทุกเมื่อ ความละอายก็เกิดขึ้นจะไม่ทำสิ่งที่ผิดหรือสิ่งที่ไม่ดี เรียกว่า ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว”

แม้ในการเจริญปัญญา สติในแง่ของการระลึกอยู่ในความไม่แนกก็เป็นปัจจัยอันสำคัญอย่างหนึ่ง

“ก็ให้รู้ว่า อันนี้มันไม่แน่นอนอย่างนี้เรื่อยไปเถอะ แล้วปัญญามันจะเกิดหรอก แต่อย่าไปคิดออกหน้ามันนะ ให้ดูไปเถอะให้มันรู้ ถ้าหากเรารู้มันจะมารายงานเราหรอก มันก็คล้ายๆ คนเข้าไปในบ้านที่มีหน้าต่างอยู่ ๖ ช่อง แล้วก็มีคนๆ เดียวเข้าไปอยู่ในนั้น เราไปดูหน้าต่าง ก็มีคนโผล่ออกไป ทางโน้นก็มีคนโผล่ออกไป มันก็ไถ่คนๆ เดียวกันนะแหละ ไม่ใช่คน ๖ คน คนๆ เดียวมันไปโผล่ทั่วถึงกันหมดทั้ง ๖ ช่อง

คนๆ เดียวก็เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นของไม่แน่นอนทั้งนั้น นี่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา จะตัดความสงสัยทั้งหลายออกไปได้”

มิจจาสมาธิ และสัมมาสมาธิ

แมวเฝ้ารูกูก็มีสมาธิ นกย่องเบาก็มีสมาธิ แต่ไม่ใช่สัมมาสมาธิ เป็นสมาธิของสัตว์เดียรัจฉาน ไม่ใช่พอเกิดแห่งปัญญา พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า มิจจาสมาธิ หลวงพ่ออธิบายว่า

“สมาธิทั้งหลายเหล่านี้ แบ่งเป็นมิจจาสมาธิอย่างหนึ่ง คือเป็นสมาธิในทางที่ผิด เป็นสัมมาสมาธิอย่างหนึ่ง คือสมาธิในทางที่ถูกต้อง นี้ก็ให้สังเกตให้ดี มิจจาสมาธิคือความที่จิตแน่วแน่เข้าสู่สมาธิ เวียบหมด ไม่รู้อะไรเลย ปราศจากความรู้ นั่งอยู่ ๒ ชั่วโมงก็ได้ กระทั่งทั้งวันก็ได้ แต่จิตไม่รู้ว่ามีมันไปถึงไหน มันเป็นอย่างไร ไม่รู้เรื่องนี้สมาธิอันนี้เป็นมิจจาสมาธิ มันก็เหมือนมิดที่เราลบให้คมดีแล้ว แต่เก็บไว้เฉยๆ ไม่เอาไปใช้ มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร อย่างนั้นเป็นความสงบที่หลง คือ ไม่ค่อยรู้เนื้อรู้ตัว เห็นว่าถึงที่สุดแล้วก็ไม่ค้นคว้าอะไรอีกต่อไป จึงเป็นอันตรายเป็นข้าศึกในขั้นนั้นเป็นอันตราย ห้ามปัญญาไม่ให้เกิด ปัญญาเกิดไม่ได้ เพราะขาดความรู้ลึกรับผิดชอบ

ส่วนสัมมาสมาธิที่ถูกต้อง ถึงแม้จะมีความสงบไปถึงแค่ไหน ก็มีความรู้อยู่ตลอดเวลา ตลอดเวลา มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ บริบูรณ์ รู้ตลอดเวลา นี้เรียกว่าสัมมาสมาธิ เป็นสมาธิที่ไม่ให้หลงไปในทางอื่นได้ นี้ก็ให้หนักปฏิบัติเข้าใจไว้ให้ดี จะทิ้งความรู้นั้นไม่ได้ จะต้องรู้แต่ต้นจนปลายทีเดียว ถึงจะเป็นสมาธิที่ถูกต้อง ขอให้สังเกตให้มาก”

และอีกโอกาสหนึ่งหลวงพ่อบุญถึงสมาธิสองอย่างอีกนัยหนึ่ง

“ความสงบนี้มีสองประการคือ ความสงบอย่างหยาบอย่างหนึ่ง และความสงบอย่างละเอียดอีกอย่างหนึ่ง อย่างหยาบนั้นคือเกิดจากสมาธิที่เมื่อสงบแล้วก็มีมีความสุข

แล้วถือเอาความสุขเป็นความสงบ อีกอย่างหนึ่งคือความสงบที่เกิดจากปัญญา นี่ไม่ได้ถือเอาความสุขเป็นความสงบ แต่ถือเอาจิตที่รู้จักพิจารณาสุขทุกข์เป็นความสงบ ความสงบจึงไม่ใช่ความสุข ฉะนั้นความสงบที่เกิดจากปัญญานั้นจึงไม่ใช่ความสุข แต่เป็นความสงบ เพราะว่าความสุขทุกข์นี้เป็นภพ เป็นชาติ เป็นอุปาทาน จะไม่พ้นจากวัฏสงสารเพราะติดสุขติดทุกข์ ความสุขจึงไม่ใช่ความสงบ ความสงบจึงไม่ใช่ความสุข ฉะนั้นความสงบที่เกิดจากปัญญานั้นจึงไม่ใช่ความสุข แต่เป็นความรู้เห็นตามความเป็นจริงของความสุขความทุกข์ แล้วไม่มีอุปาทานมันหมายในสุขทุกข์ที่มันเกิดขึ้นมา ทำจิตให้เหนือสุขเหนือทุกข์นั้น ท่านจึงเรียกว่าเป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง”

ระดับของสมาธิ

ในวงกรรมฐาน ท่านมักกล่าวว่าความสงบมี ๓ ระดับ

ขณิกสมาธิ คือสมาธิชั่วขณะ เป็นความสงบขั้นต้นในการภาวนา พอสำหรับใช้ในการเล่าเรียน ทำการงานให้ได้ผลดี ทำให้จิตใจสงบสบายเพราะได้พักชั่วคราว

อุปจารสมาธิ คือสมาธิเฉียดฌาน จวนจะแนวแน่ระงับนิรวรณทั้งห้าได้แล้ว แต่จะเหมือนไก่ในเล้า ไม่นิ่งเลยทีเดียว

อัปปนาสมาธิ คือขั้นที่จิตตั้งมั่นอย่างสนิทแน่วแน่ เมื่อจิตอิมตัวอย่างเต็มที่แล้วก็ถอนออกจาก อัปปนา กลับมาสู่ขั้น อุปจารสมาธิ ซึ่งเป็นขั้นที่จิตจะทำงานทางปัญญาได้ดีที่สุด

“สมมุติว่ามีครอบแก้วอันหนึ่งแล้วจิตของเราไปอยู่ในนั้น ไม่ออกจากวงอันนั้น แต่ว่ามันยังมีอารมณ์อยู่ ยังมีขอบเขต คือว่าอารมณ์ยังเข้าได้บ้างแต่มีขอบเขต ไม่วิ่งไปตามอารมณ์ มีหลักอยู่บ้าง อยู่ในวงจำกัด อันนี้คือ อุปจารสมาธิ จิตต้องอาศัย อุปจารสมาธิ คือ กำหนดเข้าไปสู่ความสงบแล้วพอสมควร ถอนออกมา รู้อาการภายนอก ดูอาการภายนอกให้เกิดปัญญา

อันนี้ดูยากสักหน่อย เพราะมันคล้ายๆ จะเป็นสังขารความปรุงแต่ง เมื่อมีความคิดเกิดขึ้นมาเราอาจเห็นว่าอันนี้มันไม่สงบ ความเป็นจริงความรู้สึกนึกคิดในเวลานั้น มันรู้สึกอยู่ในความสงบ พิจารณาอยู่ในความสงบแล้วก็ไม่รำคาญ บางทีก็ยกสังขารขึ้นมาพิจารณา ที่ยกขึ้นมาพิจารณานั้นไม่ใช่ว่าคิดเอาหรือเดาเอา มันเป็นเรื่องของจิตที่เป็นขึ้นมาเองของมัน อันนี้เรียกว่าความรู้สึกอยู่ในความสงบ ความสงบอยู่ในความรู้ ถ้าเป็นสังขารความปรุงแต่งจิตมันก็ไม่สงบ มันก็รำคาญ แต่อันนี้ไม่ใช่เรื่องปรุงแต่ง มันเป็นความรู้สึกของจิตที่เกิดขึ้นจากความสงบ เรียกว่า การพิจารณา นี้ปัญญาเกิดตรงนี้” หลวงพ่อกล่าวถึงเรื่องสมาธิจากประสบการณ์ของท่าน

สมาธิทุกชั้นมีความสำคัญ มีหน้าที่อยู่ในตัวของมัน จะทิ้งอันใดอันหนึ่งไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายของหลวงพ่อ ระหว่างการสนทนากับอุบาสกคนหนึ่ง

อุบาสก : ถ้าทำสมาธินี้เอาแต่ ขณิกสมาธิ ก็พอ ไม่จำเป็นต้องไปยิ่งกว่านี้ใช่ไหมครับ

หลวงพ่อ : ก็ไม่เป็นไรอย่างนั้น คือหมายความว่ามันต้องเดินไปถึงกรุงเทพฯ ก่อนว่ากรุงเทพฯ มันเป็นอย่างนี้ อย่าไปถึงแต่โคราชสิ ถึงแม้ว่าจะไปอยู่โคราก็ให้มันถึงกรุงเทพฯ มันจะเห็นว่า อ้อ! เมืองโคราชเจริญแค่นั้น คือไปให้ถึงเมืองกรุงเทพฯ ก่อนและเราก็ผ่านอุปราชธานีด้วย ผ่านโคราชด้วย ผ่านกรุงเทพฯ ด้วย คือ เรียกว่าสมาธินะ ขณิกสมาธิ อัปปนาสมาธิ มันจะถึงที่ก็ให้มันถึงที่ มันจึงจะรู้จักโคตรของสมาธิว่ามันเป็นอย่างไร อัปปนาสมาธิ นี่มันมากกว่า อุปจารสมาธิ ไปแค่โคราชเท่านั้น

อุบาสก : อัปปนาสมาธิ นี่มากกว่า อุปจารสมาธิ

หลวงพ่อ : อุปจาระมันไปแค่โคราชเท่านั้น แต่มันเที่ยวไปเที่ยวมา อุปจารสมาธิ ขณิกสมาธิ นี่เข้าไปวัง อุปจารสมาธิ มันไม่เข้าไป มันเดินไปเดินมา ขณะจิตของเรา มันคิดไปคิดมาอยู่ แต่คิดอยู่ในความสงบ บางทีคิดไปคิดมาก็เข้าไปหยุดอยู่แต่ขณะหนึ่ง เมื่อเข้าไปถึง อัปปนาสมาธิ นะ มันทิ้ง ขณิกสมาธิอุปจารสมาธิ ทิ้งไปหมด

เข้าไปอยู่ในนั้น ตรงนี้มันพ้นจากสิ่งทั้งหลาย แต่ว่ามันก็เป็นผลของ ขณิกสมาธิ ด้วยนะ และก็ก็เป็นผลของอุปปจารสมาธิด้วย มันต้องผ่านนี้ ถ้าไม่ผ่านไม่ได้ถึงโน่น

อุบาสก : แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่ามันถึงไหนแล้ว ขณิกะ อุปปจาระ หรืออัปปนา

หลวงพ่อบอก : มันจะเป็น อัปปนาสมาธิ หรืออะไรก็แล้วแต่ ขอให้มันรู้แจ้งในใจของเราว่า มันสงบได้ก็แล้วกัน ให้มันรู้ชัดเจนว่าใจเราหยุดได้จริง เชื่อมั่นว่าจิตใจของเราเป็นจิตใจอันผ่องใสหรือไม่ ต้องรับรองด้วยตนเอง เท่านั้นที่ไม่ต้องไปสงสัยแล้วว่า มันจะเป็น อัปปนา หรือขณิกะ หรืออะไร อย่าไปคิดมันเลยเสียประโยชน์เปล่าๆ มาเอาใจของเรา เอาความจริงของเราดีกว่า เมื่อไรมันยังไม่เป็นเราก็ยังต้องทำ เมื่อไรมันยังไม่เห็นเราก็ต้องฝึกอยู่นั้นแหละ

สมถะและวิปัสสนา

สมถะ (หรือสมาธิ) คือความตั้งมั่นแห่งจิต และวิปัสสนา (หรือปัญญา) คือความรู้แจ้ง สองคำนี้ใช้กันแพร่หลายในวงกรรมฐาน จนเกิดความเห็นแบ่งแยกเป็นสองฝักสองฝ่าย เรื่องบทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์กัน ระหว่างสมถะกับวิปัสสนา บางสำนักเน้นเรื่องสมถะ บางสำนักสอนแต่วิปัสสนาล้วน

สำหรับหลวงพ่อบอกท่านมีได้แบ่งแยกสมถะและวิปัสสนาออกจากกัน หรือให้ความสำคัญระหว่างสองสิ่งมากน้อยต่างกัน แต่ทว่าคำสอนของท่านโยงโยให้เห็นว่าธรรมสองข้อนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างไร และมีองค์คุณเกี่ยวเนื่องกันเช่นไร

“สมาธิ (สมถะ) และปัญญา (วิปัสสนา) นี้ต้องควบคู่กันไป เบื้องแรกจิตจะเข้าถึงความระงับโดยอาศัยวิธีทำสมาธิภาวนา จิตจะสงบอยู่ได้โดยเฉพาขณะที่ท่านนั่งหลับตาเท่านั้น นี่คือสมถะ และอาศัยสมาธิเป็นพื้นฐานช่วยให้เกิดปัญญาหรือวิปัสสนาได้ในที่สุด แล้วจิตก็จะสงบ ไม่ว่าจะท่านจะนั่งหลับตาอยู่หรือเดินอยู่ในเมืองที่วุ่นวาย เปรียบเหมือนกับว่า ครั้งหนึ่งท่านเคยเป็นเด็ก บัดนี้ท่านเป็นผู้ใหญ่ แล้วเด็กกับผู้ใหญ่นี้เป็นบุคคลเดียวกันหรือเปล่า ท่านอาจจะพูดได้ว่าเป็นคนคนเดียวกัน หรือ

ถ้ามองอีกแง่หนึ่ง ท่านก็จะพูดได้ว่าเป็นคนละคนกัน สมณะกับวิปัสสนาก็อาจจะพูดกัน
ได้ว่าแยกออกจากกัน ในทำนองเดียวกัน หรือเปรียบเทียบอาหารกับอุจจาระ อาจจะ
เรียกได้ว่าเป็นสิ่งเดียวกัน และถ้ามองอีกแง่หนึ่งก็อาจจะเรียกได้ว่าเป็นคนละสิ่งกัน”

คำว่า **สงบจิต** และ **สงบกิเลส** เป็นนิยามที่หลวงพ่เลือกเฟ้นมาใช้แทนคำว่า
สมณะและวิปัสสนาได้อย่างสมเหตุสมผล เพราะสามารถชี้หน้าเข้าถึงหัวใจแห่งการปฏิบัติ
กรรมฐานได้เป็นอย่างดี

“ถ้าพูดถึงสมณะก็คือที่เรียกว่า มันสงบจิต เมื่อเราทำสมาธิเราเข้าไปสงบจิต
เรื่องสงบจิตนี้อายุมันน้อย อายุมันสั้น ตรงนี้มันไม่สบายมันถูกอารมณ์มาก เราก็ก
เข้าไปที่ใดที่หนึ่งที่มันสงบ แล้วก็เข้าไปสงบจิตอยู่ตรงนั้น แต่ว่ากิเลสมันยังอยู่นะ
ไม่ใช่เรื่องสงบกิเลส ตรงนี้มันแบ่งออกเสีย เรื่องสงบจิตมันเป็นอย่างหนึ่ง เรื่องสงบ
กิเลสนั้นมันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง

เรื่องจิตมันสงบนั้น มันไม่ได้ยินอารมณ์อะไรมาพลุกพล่าน จิตมันก็สงบไป
ได้ง่าย แต่หากว่ามีอะไรมาคุกคามแล้วจิตมันสงบไม่ได้ อันนี้คือมันยังอยู่ มันปล่อย
ไม่ได้ มันวางไม่ได้ตรงนี้ เรื่องที่เขาสมมุติว่าเรื่องสมณะหรือวิปัสสนา ถ้าเราพูดส่วน
แยกออกมันก็แยกออก ถ้าพูดส่วนรวมมันก็แยกของมันไม่ได้ มันติดกันอยู่อย่างนั้น
มีญาติโยมหรือสหธรรมิกเคยมาเรียนถามว่า ทุกวันนี้ฝึกให้เขาทำวิปัสสนาหรือสมณะ
ผมไม่รู้ มันฝึกไปพร้อมๆ กัน ถ้าตอบตามความเป็นจริงในเรื่องของจิตจะต้องตอบ
อย่างนี้ คือฝึกไปพร้อมๆ กัน เพราะมันเป็นไวพจน์ซึ่งกันและกัน เมื่อมีความสงบ
ถ้าไม่มีปัญญา มันก็อยู่ไม่ได้นาน” หลวงพ่อให้คำจำกัดความสรุปอย่างสั้นๆ แต่ชัดเจน
ในคำว่า

“ปัญญาคืออาการไหวตัวของสมาธิ เช่นเดียวกับคำว่า น้ำไหลหนึ่ง คือสมณะและ
วิปัสสนาของผู้มีสัมมาปฏิบัติต้องประสานสอดคล้องไหลรินดุจกระแส น้ำ จิตใจของ
ผู้ประพฤติปฏิบัตินี้ เหมือนน้ำหนึ่งมันไหล ถ้าเปรียบเข้ามาในธรรมะก็คือมีสมาธิ
ความสงบที่ประกอบด้วยปัญญา มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา ไปหนึ่งตรงไหนมันก็นิ่งและ

มันก็ไหลอยู่ มันเป็นน้ำไหลหนึ่ง ทั้งสมาธิ ทั้งปัญญา ทั้งสมณะ ทั้งวิปัสสนา มันจะบอกมันเลย มันอยู่ตรงนี้ ธรรมะเป็นอย่างนี้”

สงบแล้วเพียรต่อ

จิตที่อึดตัวอยู่ในความสงบอย่างพอควร จิตที่ปราศจากนิวรณ์รุ่มเร็ว ท่านเรียกว่า เป็นจิตที่อยู่ในสภาพ ควรแก่การงาน หลวงพ่อมักแนะนำให้ผู้ภาวนากำหนดเอาเรื่อง กายคตาสติ มาเป็นอารมณ์กรรมฐาน ก็คือยกอาการ ๓๒ ของร่างกายมาพิจารณา หรือเอาเฉพาะ ๕ ประการแรก ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง หรืออาการใดอาการหนึ่ง ก็ได้แล้วแต่ถนัด

“ไม่ต้องไปเพ่งภูเขา ดินฟ้าอากาศ ไม่ต้องไปเพ่งคนเป็นสุนัข ไม่ต้องไปเพ่งสุนัข ให้เป็นคน ไม่ต้องไปเพ่งอะไรต่ออะไรวุ่นวาย มันไม่ใช่อย่างนั้น เราเพ่งแต่สิ่งๆ ให้มัน เกิดปัญญาเลย เราต้องดูศิโรตยะไปหาปลายเท้า จากปลายเท้าขึ้นมาหาศีรษะ นี่มันคือ อะไร ความจริงมันแค่นี้ ทำไมคนมันจึงไปยึดมันหนักหนา มันเป็นห่วงเป็นใยอะไร เพราะอะไร มีอะไรอยู่ในนี้บ้าง เรามาค้นสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้รู้เท่าตามความจริงว่า เออ! มันก็เท่านี้เอง เมื่อเห็นเช่นนี้รู้เช่นนี้มันก็ถอนอุปาทานออกมาเท่านั้นแหละ ที่จะ เข้าไปยึดมันถือมันว่า แหม! อันนี้เรารักมันที่สุด อันนี้เราเกลียดมันที่สุด มันก็ถอน ออกมา”

แม้ลูกศิษย์ได้ภาวนาจนจิตถึงความสงบระงับเพียงใดก็ตาม หลวงพ่อก็ยังให้ถือ สติสัมปชัญญะ ความรู้ตัวทั่วพร้อมภายในความสงบนั้น เป็นธรรมอันเอก ในการฝึก จิตให้คุ่นต่อไป นักปฏิบัติหลายรูปหลายคนมักมาถามท่านว่า เมื่อจิตสงบแล้ว ควรจะ ทำอย่างไรต่อ

“รักษาของเก่านั้นไว้ แล้วก็ทำสติให้ดีขึ้น สติให้มากกว่าอย่างอื่น ไม่ผิด การทำ เพียรทำไปอย่างนี้ แต่ว่าที่มันพอสมควรแล้ว สติของเรามันก็ยังไม่เต็มส่วนของมัน เราก็พยายามเพิ่มให้มีสติมากยิ่งขึ้น ให้มันรู้เท่าทันมันทุกอย่าง เมื่อสติเราแจ่มแจ้ง

ขึ้นเมื่อใดนะ ความรู้เรามันจะเกิดขึ้นมา เพราะเรามีสติอยู่ อะไรผ่านมาก็รู้ อันนี้แหละถ้าเรามีสติอยู่จะทำให้เกิดปัญญา จะให้เราตามรู้ตามเห็นกระจ่างออกไปได้

ถ้าเราไม่มีสติเราก็ไม่รู้ มันไปถึงไหนอะไรกัน คือทำสตินั้นแหละให้มากขึ้นเท่าที่เราจะทำได้ สตินี้เองจะเป็นคุณค่าอันไพศาล ที่จะประคับประคองความรู้สึกของเราให้เข้าแนวทางอันสงบได้ สตินี้ก็คือพระพุทธเจ้านั่นเอง จะช่วยประคับประคองตักเตือนเรา อย่างพวกเรานี้ก็เรียกว่า คล้ายๆ พระพุทธเจ้า เพราะว่าเมื่อเรามีสติอยู่นะ มันจะตื่น มันจะรู้ มันจะเห็น มันจะได้สังวร การสังวรการสำรวมมันก็จะเกิดขึ้นเพราะเรามีสติอยู่ อะไรที่ยังมีกิเลสที่มันอยู่ลึกกลับเป็นต้น ที่เรายังไม่เห็นอยู่นั้น ก็เพราะสติเรายังไม่พร้อม มันก็ไม่เห็น มันหลบไปได้ ถ้าเรามีสติอยู่กระจ่างขึ้นมาเมื่อใด จิตใจหรือปัญญาของเรามันจะผ่องใสขึ้น

ฉะนั้นท่านจึงอย่าให้ไปมันหมายมัน ยึดมันถือมันว่าเป็นเราเป็นเขาในเรื่องทั้งหลายเหล่านี้ก็ระทำความเพียรของเราต่อไป ผมว่าเราก็ทำไปอย่างนี้ ถ้าไม่มีเรื่องอะไร เราก็ไม่ต้องพิจารณามัน อยู่เป็นปกติ เหมือนอย่างเราเดินไป เรากวาดบ้าน เราก็กวาดของเราเรื่อยๆ ไป ถ้าไม่มีใครมาเรียกเรา เราก็ไม่มองดู ถ้ามีใครมาเรียกอาจารย์ หือแน่ รู้แล้วมีธุระ นอกนั้นเราก็กวาดบ้านของเราไป มีเรื่องก็จึงพิจารณามัน ไม่มีเรื่องก็ไม่พิจารณา พิจารณาแต่ความเป็นอยู่ของเราให้รู้ไว้ มีสติอยู่อย่างนี้เท่านั้น ถ้าไม่มีเรื่องก็อยู่สบายของเราตามเคย แต่ไม่ใช่ปล่อยนะ เราระวังของเราอยู่ ไม่ใช่ปล่อยทิ้ง อะไรผ่านมาก็รู้จัก ไม่ใช่ว่าไม่รู้จัก ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เราไม่ต้องคิดอะไรมาก แต่เมื่อมันมาสัมผัสทางอายตนะอันใดแล้ว มันสัมผัสแล้วมันก็เป็นเรื่องภายในของมัน ก็ตามดูมันไป ถ้าดูไปๆ มันก็แค่นั้นแหละ ก็กลับมาอยู่ที่เก่าของเรา อย่าหนีมันไปเดี๋ยวมันจะพาเราไปสวรรค์ ไปนรกนะ ระวัง”

คิดกับพิจารณา

ปัญหาอีกข้อหนึ่งที่นักปฏิบัติมักสงสัยบ่อยๆ ก็คือการพิจารณาคืออะไรกันแน่ คอยสงสัยว่ามันต่างกับความนึกคิดอย่างไร หลวงพ่อได้อธิบายเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจน

ในคำตอบที่ท่านให้กับนักปฏิบัติจากอเมริกาที่มากกราบนมัสการและสนทนาธรรมที่
วัดหนองป่าพง

“ความคิดอย่างหนึ่ง ความพิจารณาอย่างหนึ่ง คือความคิดนั้นจิตมันไม่ถ่ายหรือ
มันก็คิดของมันไปเรื่อยๆ หยาบๆ ทีนี้เมื่อจิตสงบปุ๊บมันจะมีความรู้สึก เกิดความรู้สึก
อย่างหนึ่งขึ้นมาคล้ายๆ ความคิด แต่มันไม่ใช่ความคิด อันนี้มันเกิดมาจากความสงบ
ที่กลั่นกรองออกมาแล้ว มันจะเป็นปัญญาอ่อนๆ ถ้าเราไม่รู้ทันมัน มันก็เป็นสังขาร
ถ้าเรารู้ทันมัน มันก็เป็นปัญญา เป็นปัญญาอย่างไร เมื่ออะไรมันรู้เกิดขึ้นมามันก็เห็น
ว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่เป็นปัญญา ถ้าเราปรุงแต่งคิดขังนั้นคิดขังนี้ นี่มัน
เป็นสังขารแล้ว ใจความรู้อันนั้นมันเกิดมาจากอวิชชาแล้วมันจึงเป็นอย่างนั้น ถ้าเกิด
มาจากอวิชชาแล้วก็ต้องรู้จักปล่อย อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปล่อยมันไปเรื่อยๆ นี่มี
ปัญญาแล้วควรให้มีตรงนี้ อันนี้แหละจะเป็นวิปัสสนาต่อไป ตรงนี้เริ่มแล้ว”

ถาม : “แล้วตอนนั้นจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นปัญญาจริงหรือว่าเป็นอวิชชา?”

หลวงพ่อบอก : “เป็นปัญญาที่แท้จริงคือมันไม่ไปยึดหมายในอารมณ์อันนั้น เห็นแล้ว
ก็ไม่ว่าคาญเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเรื่องธรรมดาไม่มีอะไรแล้ว เมื่อกิเลสเกิด
ขึ้นมา ความรู้มากระทบมันก็หายไป ถ้าเป็นอวิชชากระทบมาจับเลย คือเรื่องการ
ภาวนานี้มันมีสองอย่าง ท่านตรัสไว้ว่า มัน **เจโตวิมุตติ** อันหนึ่ง **ปัญญาวิมุตติ**
อันหนึ่งนะ ปัญญาวิมุตติ นั้นเรียกว่ามันเร็วมาก อย่างคนสองคนนี้จะเดินไปดู
ตลาดลายซั๊กอย่างหนึ่ง อย่างโยมก็ไปดูพร้อมกันนี่นะ ดูทำนาที่พร้อมกันนี้ เข้าใจเอา
มาทำลาย รู้ ทีนี้อีกคนหนึ่งจะต้องมานั่งคิดตรงนั้นมันทำขังนั้น ก็กลับไปดูอีก ตรงนั้น
มันทำขังนั้นแน่ะ เจโตวิมุตติ ต้องมาทำจิตให้มันมากๆ เสียหน่อยหนึ่ง ทำสมาธิให้มาก
เสียหน่อยหนึ่ง โยมนี้ไม่ต้องอะไรแล้วนี่ ไปมองดูเข้าใจแล้วก็มาทำ ไม่สงสัย กลับมา
เขียนเลยทำลาย นี่ ปัญญาวิมุตติ ทั้งปัญญาวิมุตติและเจโตวิมุตติ นี้ก็ไปถึงที่
สุดเหมือนกัน แต่ว่ามีอาการต่างกัน มีอาการต่างกันอย่างไร ปัญญาวิมุตตินี้มี
สติสัมปชัญญะรอบอยู่เสมอเลย เมื่อเห็นอะไรพ่นขึ้นมา รู้ รู้ มันปล่อยมันวางง่าย
คนที่เจโตวิมุตตินี้เห็นขึ้นมาแล้วไม่ได้ ต้องไปนั่งพิจารณา นี้ก็ไปได้เหมือนกัน ให้รู้จัก

จริตของเรา บางคนอาจจะไม่รู้จักรู้ว่ามันเป็นสมาธิด้วย เราเดินไปดูไป สมาธิคือความตั้งใจมัน มันมีอยู่ในตัวของมันอยู่แล้ว ถ้าคนมีปัญญาไม่ต้องยาก ทำสมาธินี้พอเป็นรากฐานเฉยๆ คล้ายๆ ว่าเขาเรียนกัน มศ.๓ นะ ม.๖ นะ ได้ ม.๖ บุปแล้วก็แยกไปจะไปเข้าตรงไหน ใครชอบอะไร ใครชอบเกษตรก็ไปเกษตร ใครชอบอะไรก็ไปมันแยกตรงนี้ออย่างนี้ สมาธิก็เหมือนกันอย่างนี้ มันไปอย่างนี้ก็ไปถึงที่สุดของมัน”

อีกโอกาสหนึ่งหลวงพ่อบิณฑบาตเรื่องวิปัสสนาไว้ว่า

“อาการที่พิจารณาออกจากความสงบเหล่านี้แหละเรียกว่าปัญญา เป็นวิปัสสนา ไม่ได้แต่่งมันหรือ วิปัสสนานี้ถ้ามีปัญญามันเป็นของมันเอง ไม่ต้องไปตั้งชื่อมัน ถ้ามันรู้แจ้งน้อยก็เรียกว่าวิปัสสนาน้อย ถ้ามันรู้อีกขนาดหนึ่งก็เรียกว่าวิปัสสนากลาง ถ้ามันรู้ตามความเป็นจริงก็เรียกว่าวิปัสสนาถึงที่สุด เรื่องวิปัสสนานี้เอาสมาธิเรียกว่าปัญญา การจะไปทำวิปัสสนา จะทำเอาเดี๋ยวนั้นๆ ทำได้ยาก มันต้องเดินมาจากความสงบ เรื่องมันเป็นเรื่องทั้งหมดไม่ใช่เรื่องเราจะไปบังคับ ใช้จิตที่สงบนั้นพิจารณาอารมณ์รูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง โผฏฐัพพะบ้าง ธรรมารมณ์บ้าง ที่เกิดขึ้นให้มาพิจารณา ชอบหรือไม่ชอบต่างๆ นานาให้เป็นผู้รับทราบไว้ อย่าเข้าไปหมายในอารมณ์นั้น ถ้าดีก็ให้รู้ว่าดี ถ้าไม่ดีก็ให้รู้ว่าไม่ดี อันนี้เป็นของสมมุติบัญญัติ ถ้าจะดีจะชั่วก็เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาทั้งนั้น เป็นของไม่แน่นอน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น อ่านคาถานี้ไว้ด้วย ถ้าทำได้อย่างนี้เรื่อยๆ ไป ปัญญาจะเกิดเอง อารมณ์นั้นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้งใส่ ๓ ชุมนี้ นี่เป็นแก่นของวิปัสสนา ทั้งใส่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดีชั่วร้ายอะไรก็ทิ้งมันใส่นี้ ไม่นานเราก็จะเกิดความรู้ความเห็นขึ้นมาในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เกิดปัญญาอ่อนๆ ขึ้นมา นั่นแหละเรื่องภาวนา ให้พยายามทำเรื่อยๆ ให้รู้ความจริง เพื่อละ เพื่อถอน เพื่อความสงบ เมื่อหุ่ได้ยินเสียงดุจจิตของเรา มันผันผวนไปตามไหม มันรำคาญไหม แทนที่เราจะรู้ ได้ยินอยู่แต่ไม่รำคาญ เอากัน ไกลๆ มิได้เอาไกล เราจะหนีจากเสียงนั้น หนีไม่ได้หรอก ต้องหนีวิธีนี้จึงจะหนีได้ โดยเราฝึกจิตของเราจนมันอยู่ในสิ่งนี้ วางสิ่งเหล่านั้น สิ่งที่วางแล้วนั้นก็ยังได้ยินอยู่ ได้ยินอยู่แต่ก็วางอยู่ เพราะสิ่งเหล่านั้นถูกวางอยู่แล้ว มิใช่จะไปบังคับให้มันแยก มันแยกเอง

โดยอัตโนมัติ เพราะการละ การวาง จะอยากให้มันไปตามเสียงนั้นมันก็ไม่ไป เมื่อเรารู้ถึงรูป เสียง กลิ่น รส ทั้งหลายเหล่านี้ตามเป็นจริงแล้ว เห็นชัดอยู่ในดวงจิตของเราว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสามัญลักษณ์ะ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หหมดทั้งนั้น เมื่อได้ยินครั้งใดก็เป็นสามัญลักษณ์ะอยู่ในใจ เวลาอารมณ์ทั้งหลายมากระทบได้ยินก็เหมือนไม่ได้ยินนั้น ไม่ใช่จิตของเราจะไม่มีภาระงาน สถิตกับจิตพัวพันคุ้มครองกัน อยู่ตลอดเวลาตลอดเวลา ถ้าทำจิตให้ถึงอันนี้แล้ว ถึงจะเดินไปทางไหน มันก็คั่นคว่ำ อยู่นี่ เป็นธรรมวิจัยหลักของโพชฌงค์เท่านั้นเอง มันหมุนเวียนพุดกับตัวเอง แก่ ปลอดภัย ลัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่มีอะไรจะมาใกล้มันได้ มันมีงานทำของมันเอง นี่เรื่องอัตโนมัติของจิตที่เป็นอยู่ ไม่ได้แต่งมัน”

รู้แจ้งเห็นจริง

หลายประเด็นที่ได้หยิบยกมากล่าว นับตั้งแต่เรื่องนั่งสมาธิ เดินจงกรม นีวรณ และอื่นๆ ธรรมะทุกหมวดทุกหัวข้อ สรุปลงได้ที่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ควรจะไปยึดมั่นถือมั่น ดังคำที่หลวงพ่อบอก ใช้มากที่สุด มันไม่แน่

“เรื่องปฏิบัตินี้ให้มองดูให้ลึก ลักษณะจิตเรามันเป็นอย่างไร ให้อยู่กับความรู้ อันนี้เท่านั้น ทำไปอันนี้ มันได้ฐานแล้ว มันมีสติสัมปชัญญะรู้ตัวทั้งการยืน การเดิน การนั่ง การนอน เมื่อเราเห็นอะไรเกิดขึ้นมากก็ให้มันไป เราอย่าไปติดอย่าไปยึดมั่น ถือมั่นมัน เรื่องชอบใจไม่ชอบ เรื่องสุขเรื่องทุกข์ เรื่องสงสัยไม่สงสัย นั่นก็เรียกว่า มันพิจารณา มันพิจารณา ตรวจสอบดูผลงานของมัน อย่าไปชี้อันนั้นเป็นอันนี้ อย่าเลย ให้อ่านเรื่อง เห็นสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับจิตนั้น ก็สักแต่ว่าเป็นความรู้สึกเท่านั้นเอง เป็นของไม่เที่ยง เกิดขึ้นมากก็ตั้งอยู่ ตั้งอยู่ก็ดับไปก็เป็นไปเท่านั้น ไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มี เราไม่มีเขา ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นอันใดอันหนึ่งในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้

เมื่อเห็นรูปนามมันเป็นเช่นนี้ตามเรื่องของมันแล้ว ปัญญาเห็นเช่นนี้มันก็เห็น รอยเก่า มันเห็นความไม่เที่ยงของจิต เห็นความไม่เที่ยงของร่างกาย เห็นความไม่เที่ยง

ของความสุขความทุกข์ ความรักความโกรธ มันไม่เที่ยงทั้งนั้น จิตมันก็วูบแล้วก็เบื่อบื่ออกายเบื่อบื่อจิตอันนี้ เบื่อสิ่งที่มันเกิดมันดับ ที่มันไม่แน่นอนอย่างนี้เท่านั้นแหละ จะไปนั่งอยู่ที่ไหนมันก็เห็น เมื่อจิตมันเบื่อก็ก๊าทงออกเท่านั้น มันหาทางออกจากสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น ไม่อยากเป็นอย่างนี้ไม่อยากอยู่อย่างนั้น มันเห็นโทษในโลกนี้ เห็นโทษในชีวิตที่เกิดมาแล้ว เมื่อจิตเป็นเช่นนี้ เราไปนั่งอยู่ที่ไหนก็เรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาก็ไม่มีที่จับต้องมันแล้ว จะไปนั่งอยู่โคนต้นไม้ก็ได้ฟังเทศน์จากพระพุทธรเจ้า จะไปนั่งอยู่เขาก็ได้ฟังเทศน์จากพระพุทธรเจ้า เห็นต้นไม้ทุกต้นมันจะเป็นต้นเดียวกัน เห็นสัตว์ทุกชนิดมันเป็นสัตว์อย่างเดียวกัน ไม่มีอะไรแปลกไปกว่านี้ มันเกิดแล้วมันก็ตั้งอยู่ ตั้งอยู่แล้วก็แปรไป ดับไป เหมือนกันทั้งนั้น

ฉะนั้นเราก็มองเห็นโลกนี้ชัดขึ้น เห็นรูปนามอันนี้ได้ชัดขึ้น มันชัดขึ้นต่ออนิจจังชัดขึ้นต่อทุกขัง ชัดขึ้นต่ออนัตตา ถ้ามนุษย์ทั้งหลายเข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่ามันเที่ยงมันจริงอย่างนั้น มันก็เกิดทุกข์ขึ้นมาทันที มันเกิดอย่างนี้ ถ้าเราเห็นรูปนามมันเป็นของมันอย่างนั้น มันก็ไม่เกิดทุกข์เพราะไม่ไปยึดมั่นถือมั่น นั่งอยู่ที่ไหนก็มีปัญญา แม้เห็นต้นไม้ก็เกิดปัญญาพิจารณา เห็นหญ้าทั้งหลายก็มีปัญญา เห็นแมลงต่างๆก็มีปัญญา รวมแล้วมันเข้าจุดเดียวกัน เป็นธรรมชาติ เป็นของไม่แน่นอนทั้งนั้น นี่คือความจริง นี่คือสัจธรรม มันเป็นของเที่ยง มันเที่ยงอยู่ตรงไหน มันก็เที่ยงอยู่ตรงที่ว่ามันเป็นอยู่อย่างนั้น ไม่แปรเป็นอย่างอื่นเท่านั้นแหละ ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ถ้าเราเห็นเช่นนี้แล้ว มันก็จบทางที่จะต้องไป”

“ภิกขุ ผู้เห็นภัยในสังสาร
ผู้ใดเข้าใจธรรมะข้อนี้แล้ว
จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ที่ไหนก็ตาม
จะเกิดความสด เกิดความสังเวช
เกิดความรู้ตัว เกิดความไม่ประมาทอยู่นั้นแหละ”

สมณธรรม

ชีวิตพรหมจรรย์

ครูบาอาจารย์บางรูปมีลูกศิษย์ฝ่ายสงฆ์จำนวนมาก แต่ลูกศิษย์ฝ่ายคฤหัสถ์มีจำนวนน้อย หลายรูปก็ตรงกันข้าม บางรูปก็มีลูกศิษย์มากทั้งสองฝ่าย หลวงพ่อเป็นรูปหนึ่งในกลุ่มสุดท้ายนี้ที่น่าสังเกตก็คือ ท่านให้ความสำคัญแก่ศิษย์นักบวชมากกว่าแก่ญาติโยมอยู่เสมอ ตลอด ๒๕ พรรษาที่ท่านได้บริหารวัดหนองป่าพงในฐานะเจ้าอาวาส หลวงพ่อได้ถือการฝึกสอนพระภิกษุสามเณรเป็นงานหลัก เพราะท่านตระหนักดีว่า ความเจริญของพระพุทธศาสนาอยู่ที่คุณธรรมในจิตใจของชาวพุทธมากกว่าอย่างอื่น ในเมื่อพระสงฆ์เป็นผู้ที่กล้าเสียสละความสุขทางโลก เพื่อแสวงหาธรรมด้วยความตั้งใจจริง หลวงพ่อจึงเห็นพระเณรเป็นผู้ที่ท่านควรเอาใจใส่เป็นพิเศษหนึ่ง ท่านเห็นว่าการอบรมสั่งสอนคฤหัสถ์เป็นหน้าที่ที่สำคัญของครูบาอาจารย์ก็จริง แต่ถ้าทุ่มเทมากเกินไป เวลาที่อยู่กับสงฆ์ก็น้อยลง ทำให้พระภิกษุสามเณรที่บวชใหม่รู้สึกขาดความอบอุ่น ขาดการอบรม ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อการศึกษาปฏิบัติของหมู่สงฆ์ ฉะนั้น แม้ในสมัยหลังๆ เมื่อสังฆารท่านชราแล้ว และหลวงพ่อให้เวลาแก่ญาติโยมค่อนข้างมาก ท่านก็ยังให้เกียรติและความสำคัญแก่นักบวชเป็นอันดับแรกอยู่นั่นเอง

จะขอเล่ารายละเอียดเกี่ยวกับการอบรมพระภิกษุสามเณรที่วัดหนองป่าพง เริ่มด้วยโอวาทที่หลวงพ่อให้แก่ญาติโยมขอเข้าหมู่สงฆ์

โอร่าท – ผม ขน เล็บ ฟัน หน่ง

“เมื่อมีความเลื่อมใสมาบวชแล้วในวัดหนองป่าพงนี้ บวชยาก บวชลำบาก ก็ไม่ใช่ว่าอะไรหรอก คืออยากจะทำให้ดีนะแหละ ที่พวกเธอทั้งหลายมุ่งเข้ามาบวชนี้ ก็มุ่งอยากจะทำบวชดี ประพฤติดีปฏิบัติดี ถ้ามีศรัทธาเราต้องใช้เวลา เวลานั้นเป็นสิ่งสำคัญ เวลานั้นเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า มันเป็นอย่างไรมั้ย บางทีก็อยากจะทำบวช แต่มันนานกว่าจะทำได้บวช ก็เลยไม่อยากจะทำบวช บางทีก็อยากจะทำบวช อยู่ที่นี่ก็อยู่ดีสำหรับตน หรือบางทีก็หนีไปบวชที่อื่น เราก็ไม่ว่า เพราะเราพูดเสมอว่า การบวชนี้ไม่ได้ว่าบวชเล่น ถึงแม้เราบวชเจ็ดวัน หรือเดือนหนึ่งก็ตามที หรือบวชเพื่ออุทิศต่อพระศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ไม่ใช่บวชแข่งขันกัน ไม่ใช่บวชเล่น

การบวชนี้ทำได้ง่าย เอาลูกมาแล้วก็เอามาถอม ทำกันง่ายๆ สบายๆ ไม่มีอะไร ฉะนั้นบางคนก็บางทีสองปีก็มีสามปีก็มี จึงจะได้บวชเป็นเณร บวชเป็นนาค แล้วก็เรียกว่า ต้องมาฝึก ฝึกบวช ผู้ที่ฝึกบวชก็ต้องมาอยู่กับพระ ดูแลพระ รู้จักถวายของพระ รู้จักเรื่องของพระว่าเป็นอยู่ด้วยวิธีใด ให้คุ้นเคย ให้รู้จักเสียก่อน ให้ฝึกหัดการเย็บผ้า การย้อมผ้า การรักษาผ้า การรักษาบาดร สารพัดอย่าง จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ แกล้ง ที่พระอาศัยนะท่านทำอย่างไร เป็นอย่างไร เมื่อเราเห็นชัดด้วยตนเองแล้ว เราก็ต้องใจชอบแล้ว จะบวชอยู่แล้ว อันนี้ก็เป็นเหตุ

เมื่ออะไรๆ ก็เป็นแล้ว ก็มาบวชเข้าไปเป็นเณร จะได้เอาบาตรใส่มือให้ จะได้ห่มผ้าเรียบร้อย เข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ผ้านี้เป็นของใช้ของพระพุทธรูปเจ้า ลองชิมพริกนี่นะจะห่มผ้าเข้าไปบิณฑบาต เรียกว่าเขาตัดบาตรให้... ให้ข้าวสุกเราด้วย แล้วก็ให้หัวเราด้วยสารพัดอย่างคนแฉ่ๆ แฉ่ๆ นะ หัวหงอกหัวขาว จะต้องไหว้เพราะอะไร เพราะว่าอำนาจของผ้ากาสาพัสตร์นี้ ผ้ากาสาพัสตร์นี้มีอำนาจที่สุด ถ้าหากเราใช้ไม่ถูกทางแล้ว เสียคน คนตามบ้านไปห่มผ้าเป็นบ้าเลย ใส่เข้าบ้านไหน เขาว่าบ้าทั้งนั้น

ทีนี้ถ้าเราบวชมีครูบาอาจารย์ เราก็ต้องเป็นคนดี เป็นผู้มีจรรยา เป็นผู้ใกล้ชิดพระพุทธรูปเจ้า ถ้าเราห่มผ้าย้อมผาดนี้แล้ว อะไรๆ เขาบูชา เขาน้อมไหว้ทุกสิ่งสารพัด อันนี้เป็นอำนาจจริงชัยของพระพุทธรูปเจ้า ให้เรารู้จัก

ฉะนั้นเธอทั้งหลาย เมื่อบวชเข้ามาแล้ว ห่มผ้ากาสาพัสตร์แล้ว ให้สลดสังเวช ถึงแม้ว่าจะบวชคราวเดียว ๙ วัน ๑๐ วัน ๒๐ วันก็ตามที่เถอะ ให้ตั้งใจดีๆ การบวช การบรรพชาในพุทธศาสนา คำสอนอย่างอื่นนั้น มากมายหลายอย่าง แต่ว่าคำสอนในวันนี้ เฉพาะการบรรพชาในวันนี้จะไม่มาก ทำตามพระโบราณจารย์ของเราที่ท่านทำไว้ ให้เราเรียนกรรมฐาน เช่นว่ากรรมฐานทั้งห้า คือ เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจ ฟังท่านพูดแล้วดูเป็นของเล่นๆ แต่ถ้าเราพิจารณาให้ดีแล้ว มันเป็นเรื่องที่เดียว ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ทั้ง ๕ นี้ พระกรรมฐานที่เกิดแล้วพร้อม ที่เราเกิดมามีกรรมฐานแล้ว แต่เราไม่รู้จัก จำเป็นต้องเรียนมูลกรรมฐานนี้เพื่อเป็นปากเป็นทาง แห่งการประพฤติปฏิบัติเดินตรงไปสู่นิพพาน นี่เป็นสัมมาทิฎฐิ ท่านให้เรียนมูลกรรมฐานนี้แล้วเอาไปพิจารณา

ฉะนั้นวันนี้พวกเธอจึงเรียนพระกรรมฐาน เป็นภาษามคธดังต่อไปนี้ ว่าตาม เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจ บางคนเขาว่า เขามีแล้วเรียนไปทำไมใครๆ ก็รู้จัก แต่ความจริงมันไม่รู้จัก ไม่รู้จักผม ไม่รู้จักชน ไม่เห็นผมเจ้าของตามความเป็นจริง ไม่เห็นชนตามความเป็นจริง ไม่เห็นเล็บตามความเป็นจริง ไม่เห็นฟันตามความเป็นจริง ไม่เห็นหนังตามความเป็นจริง เรื่องเห็นนี้ผมนี้ะเกิดขึ้นมา ตามเป็นจริง มันก็น่าอูจาดเหมือนกันนะ มันเกิดมาจากไหน มันดูตลกกินน้ำเหลือง ที่เกิดมาเป็น ผมชนนี้ก็เหมือนกัน สิ่งทั้งห้าประการนี้ไม่น่าสดใสนะ แต่พวกเราไม่ค่อยเห็น ที่เขาต่างกันทุกวันนี้มันแต่งที่มันบกพร่อง แต่งที่มันไม่สวย ก็เพราะมันสกปรกมากที่สุดแหละ เขาจึงไปแต่งเพื่อให้มันดี

ความเป็นจริง ผมมันจะสวยอะไรไหม ไม่มีเรื่องสวยหรือก มันจะสะอาดไหม ไม่มีเรื่องสะอาด จับผมมาขมวดๆ แล้วทิ้งไว้ข้างทางใครจะหยิบเอาไหม หนังนี้ถลกมันขึ้นมาเอาทิ้งไว้ข้างถนน ไปบิณฑบาตฟุ้งนี้ใครจะหยิบเอาไหม นี่ก็ความจริงมันเป็น อย่างนี้ เรามาแต่งผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ให้มันสวยสะอาด พวกเราจึงเป็นคนหลง ไม่รู้จักสิ่งเหล่านี้ตามความเป็นจริง ฉะนั้นเมื่อบวชเข้ามา ก็ให้ยกสิ่งทั้งห้าอย่างนี้ขึ้นมา ผมมันไม่สวย ขนก็ไม่สวย เล็บก็ไม่สวย ฟันมันก็ไม่สวย หนังมันก็ไม่สวย

แต่ว่าเขาเอาแบ่งเอาอะไรประให้มันสวยทั้งนั้นแหละ ฉะนั้นเราจึงหลงกัน ไม่เห็นตามความเป็นจริง อะไรทั้งหลายที่ถูกปกปิดไว้ไม่ให้โผล่ขึ้นมา เราก็ไม่เห็น

ท่านจึงทำการสอนให้มันแจ้ง สาธิตให้มันแจ้ง ชาวสะอาด เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจ มันเป็นอย่างไรงี้ ให้มันชัด ให้เอากรรมฐานทั้งห้าไปพิจารณาดู หนึ่งเป็นยังงี้ ที่มันหุ้มร่างกายของเราอยู่ที่นี่ ถ้าเราฉีกหนังออกเหลือแต่เนื้อหุ้มกระดูก มันจะสวยตรงไหนล่ะ ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อดูไปถึงที่สุดของมันแล้ว มันไม่สวยอย่างนั้น ในก้อนนี้อาศัยผม ขน เล็บ ฟัน หนัง มันเป็นของไม่แน่นอนทั้งนั้น แต่เรานี้มันชอบหลงที่เขาตกแต่งผม ตกแต่งเล็บ ตกแต่งสารพัด คือของไม่สวยทำให้มันสวยขึ้นมา แล้วก็หลงกัน มันเห็นไม่ชัด มันก็หลง อย่างปลาหมึกกินเบ็ดนะเห็นใหม่ ความเป็นจริงปลาหมึกไม่กินเบ็ดหรอก มันกินเหยื่อ ถ้ามันเห็นเบ็ดจริงๆ แล้ว มันไม่กินหรอกปลานะ ไปเกี่ยวปากมันลงซี เพราะมันไม่รู้

พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกัน ถ้าเห็นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ตามความเป็นจริงแล้ว ไม่เอานะ จะแบกไปทำไม ไม่เอานะ คนที่ไปติดเพราะหลง หลงว่าไอ้ผม ไอ้ขน ไอ้เล็บ ไอ้ฟัน ไอ้หนังมันเป็นของเลิศ ของประเสริฐ เป็นของสวยทั้งนั้นแหละ เหมือนกับปลานะที่ว่ามันกินเบ็ดความจริงมันกินเหยื่อ แต่ไม่รู้เรื่อง พอกินเข้าไป แล้วเบ็ดก็เกี่ยวปากมัน อยากจะออกขนาดไหน มันก็ออกไม่ได้ มันติดแล้วนี่ เราก็เหมือนกัน เกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจ เมื่อเห็นมัน ชอบมันหลงเข้าไปติดเบ็ด อันนั้น เมื่อรู้สึกตัว มันก็เกาะปากแล้ว จะออกก็ออกยาก มันห้วงลูก ห่วงสมบัติ ห่วงอะไรสารพัดอย่าง เลยไม่ได้ไปไหน อยู่อย่างนั้นแหละจนตาย มันถูกเบ็ดเกี่ยว มันไม่รู้เหมือนกับปลาที่มันหลงนะ ไม่รู้จักเหยื่อ ไม่รู้จักเบ็ด ถ้ามันรู้จักเบ็ดจริงๆ แล้ว ก็ไม่กินเบ็ดเท่านั้นแหละ

อันนี้ก็เหมือนกัน เราไปติดในโลกเพราะเห็นทั้งห้าประการนี้ว่ามันสวย มันเลิศ มันประเสริฐ มันถึงอยู่กัน จึงไปชอบสิ่งที่สลดสังเวชสยดสยของทั้งหลายเหล่านั้น ความเป็นจริงมันเป็นเรื่องนิดเดียว ไม่ใช่มาก เรื่องเบ็ดมันเกี่ยวปากปลาเท่านั้นแหละ ให้เอาไปคิดดูให้มันดีๆ เมื่อพิจารณาเข้าไปยามา เห็นชัดแล้วมันจะมีความสบายใจ

ถึงแม้ว่าสึกไปเพราะความจำเป็น อันนี้มันก็จะระวัง ระวังว่ามันจะเกี่ยวปากเอา อันนี้จะได้ความสงบ เมื่อเรารู้สึกไปก็ดี บวชต่อไปก็ดี ให้มีความสงบ เพราะเห็นธรรมอย่างแท้จริงว่ามันเป็นอย่างนี้ ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีเวลาน้อยก็ช่างมันเถอะ พยายามพิจารณา อย่าประมาท อันนี้เป็นกรรมฐานโดยย่อที่เธอทั้งหลายจะต้องเรียนให้รู้ให้กลัว ถ้าคนไม่กลัวก็เพราะมันไม่รู้จักอะไรๆ นั่นเอง

เมื่อเธอบวชเข้าในพุทธศาสนาแล้ว จงเชื่อฟังครูบาอาจารย์แนะนำพร่ำสอน เคารพการระ กล้วยพระพุทธรเจ้า กล้วยกฎของพระพุทธรเจ้าของเรา คือศีล ศีลนี้เป็นกฎหมายของพระที่ท่านห้ามไว้ทุกอย่างแล้ว ของเณรท่านก็ห้ามไว้แล้ว จะต้องพยายามที่สุดให้กลัวอย่างนั้น กล้วยความผิดกล้วยบาป กล้วยกฎของพระพุทธรเจ้าที่ตรัสห้ามไว้ พวกเธอทั้งหลายจะอยู่ด้วยความสงบสุข อยู่ด้วยความไม่ประมาท ถ้าเราพิจารณาอยู่เสมออย่างนั้น ต่อไปจะไปมอบผ้าจีวร ผ้าข้อมผ้าดให้ ซึ่งเป็นธงชัยของพระอรหันต์เจ้าไปห่มข้างนอก ห่มเป็นปริมณฑล ทั้งสบง ทั้งจีวร ให้ดังงาม”

บวชเพื่ออะไร

“เมื่อได้ครัทธาแล้ว ย่อมเห็นตระหนักรู้ว่า การครองเรือนคับแคบ เป็นทางมาแห่งทุกข์ (กิเลส) บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ฆราวาส จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์สมบูรณ์โดยส่วนตัวยวดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้า กาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต”

สมัยก่อนชายไทยเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี พ่อแม่ผู้ปกครองก็จะจัดการให้ได้ อุปสมบทตามประเพณี ครอบครัวไหนมีลูกชายได้บวช พ่อแม่ก็ภาคภูมิใจ ถือว่าได้ เกาะชายฉิวขึ้นสวรรค์ ลูกชายที่บวชก็ถือว่าได้ทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ นอกจากนั้น การบวชยังเป็นคุณวุฒิแถมพิเศษสำหรับผู้ชายที่ต้องการมีคู่ครองเป็นหลักเป็นฐาน อีกด้วย จนดูเหมือนจะมีสูตรสำเร็จของการดำเนินชีวิตของผู้ชายไทยสมัยก่อนว่าจะ ต้องเรียนจบ มีงานการทำให้หลักแหล่ง บวชเรียนแล้วอีกด้วยจึงจะถือว่าเป็นผู้พร้อม ที่จะก้าวไปสู่ชีวิตครอบครัว คนโบราณเขาเรียกผู้ที่ได้ผ่านการบวชแล้วว่าเป็นคน “ลูก” ส่วนผู้ที่ยังไม่ได้บวชแม้จะได้ผ่านขั้นตอนอื่นๆ ของชีวิตมาครบเครื่องก็ยังถือว่าเป็นคน “ดิบ” อยู่นั่นเอง

ในปัจจุบันการปฏิบัติตามประเพณีการบวชของผู้ชายไทยนับว่าลดน้อยลงไปมาก ที่เดียว ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ แต่สาเหตุสำคัญอันหนึ่ง น่าจะมาจาก การขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้มาตั้งแต่แรก ถึงจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ อันแท้จริงของการบวช ซึ่งไม่ใช่สักแต่ทำตามประเพณี สมัยปัจจุบันจึงหาผู้มีความ ครัทธาในการออกบวชเพื่ออานิสงส์จริงๆ ได้ยาก “บวชเพื่ออะไร” คนที่ยังไม่ได้บวช อาจจะสงสัย แม้คนที่บวชแล้วบางคนก็อาจจะยังไม่กระจ่าง มีคำตอบที่แจ่มแจ้งชัดเจน ที่สุดในโอวาทสั้นๆ ของหลวงพ่อดังนี้

“เราบวชเข้ามา ไม่ใช่ว่าจะมักใหญ่ใฝ่สูง ปฏิบัติเป็นนั่นเป็นนี่ บวชมาเพื่อให้ หมดทุกข์ในใจของเรา ถ้าอยากเป็นนั่นเป็นนี่มันทุกข์ ไม่ใช่เป็นอะไร พระนิพพานก็

ไม่ต้องอยากไป ปฏิบัติอยากจะไปพระนิพพานมันก็เป็นทุกข์เข้าไปอีก คนเราไม่รู้จัก จะต้องฟังคำครูบาอาจารย์แล้วเอาไปพิจารณา ทำอยู่ในนี้มันไม่ไปไหนหรอก ฉะนั้น การบวชในที่นี้ก็เรียกว่า บวชกันให้มีเหตุผล จะบวชสามเดือน ก็ต้องมาปรึกษากัน พอสมควรว่า บวชอะไร เพื่ออะไร บวชเดี๋ยวนีมันไม่ได้อะไร ใจก็ไม่อยากทิ้งของชั่ว ชอบเอาความชั่วไว้ในใจ แต่ธรรมะช่วยเปิดได้ เปิดให้เห็นความชั่ว เห็นความผิด แต่ปุณฺณคนหนาเราช่วยปิดความชั่ว ช่วยปิดความชั่วของตัวเองไว้ไม่ให้ใครรู้ มันต่างกัน อย่างนี้ คนมีกิเลสตัณหาอยู่ มันก็เป็นอย่างนั้น”

สำหรับการบวชนั้น หลวงพ่อมีหลักของท่านว่า “บวชง่ายเสีย บวชยากเสียยาก” ฉะนั้นที่วัดหนองป่าพงจึงมีระเบียบในการบวช และมีขั้นตอนต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่คัดเลือก คนที่มีนิสัยปัจจัยพอที่จะอบรมให้เป็นนักบวชได้ คือก่อนจะบวชพระ จะต้องผ่านการฝึกหัดอบรมในฐานะเป็นปะขาวและเถรมาก่อนตามลำดับ เพื่อเรียนรู้และปรับตัว ให้เข้ากับการที่จะอยู่ในวัดอย่างนักบวช รู้เรื่องพระวินัยพอเป็นพื้นฐาน และขัดเกลา นิสัยหยาบๆ ออกเสียบ้างก่อนที่จะห่มผ้าเหลือง ระยะเวลาในการฝึกหัดก็แล้วแต่บุคคล อาจจะหลายเดือนหรือเป็นปี พระอาจารย์จันทิพุดถึงตอนที่ท่านมาอยู่วัดหนองป่าพง ใหม่ ๆ ว่า

“ตอนแรกก็เ็นกอยากบวชเร็วๆ แต่ท่านก็อธิบายให้ฟังถึงเรื่องการฝึกหัดสำหรับ คนใหม่ แต่ว่าอันนี้คงจะเป็นอุปนิสัยของแต่ละบุคคลก็ไม่รู้ บางคนอาจจะฟังเข้าใจ บางคนก็ฟังไม่เข้าใจ แต่ช่วงนั้นผมรู้สึกเข้าใจ ในขณะที่เพื่อนๆ บางคนฟังไม่ค่อย เข้าใจต่างๆ ที่ฟังด้วยกัน ท่านอธิบายถึงการบวชการปฏิบัติ แรกๆ ท่านก็ดูหน้อย หนึ่งว่า พวกพ่อขาวกลุ่มนี้นะมันอยู่นานได้เท่าไร ก็เดือนแล้ว จะยังไม่บวชให้หรอก พวกนี้ต้องเอาไว้เหมือนทหาร ก็ท่านรู้นี้ ทหารเขาฝึกกันถึง ๖ เดือน มาเป็นทหาร ล้มลุกคลุกคลาน เรามาเป็นทหารของพระพุทธเจ้าก็ต้องมีการผ่านการฝึกเสียก่อน ฝึกหัดเสียก่อน ฝึกหัดหลายเดือนหรืออาจจะเป็นปีก็ได้ถ้ามันไม่ดี ท่านพูดอย่างนี้ ถ้าคนอยากบวชมาก ก็กำลังใจไม่ค่อยดีเหมือนกัน คือแต่ก่อนท่านจะมุ่งเอาคุณภาพ มากที่สุด ท่านไม่แคร์ใครทั้งนั้นที่มาอยู่ เพื่อหยั่งดูศรัทธาของผู้มาบวชด้วย

ผมมาอยู่ใหม่ๆ ไม่มีใครพูดด้วย นี่เป็นลักษณะของการสอนอย่างหนึ่งที่จะบ่งให้รู้ว่าคนที่เข้ามานั้นมีความฉลาดหรือโง่ มันแสดงออกมาให้เห็นทันที ฉะนั้น ตอนเข้ามาใหม่ๆ ถึงมีเพื่อนหลายคน บางทีก็ทนไม่ได้ อยู่ได้สองวันก็เลยไป ท่านก็ไม่ได้สนใจใคร ใครจะไปก็ไป ใครจะอยู่ก็อยู่ ไม่ได้สนใจทั้งสิ้น ผมมาเป็นโยมอยู่ตั้งหลายวัน ร่วมสัปดาห์ไม่มีใครพูดด้วย พระเถระไม่บอกไม่สอน ไม่ใช้อะไรทั้งสิ้น เราก็คิดว่าเอ๊ะ ทำไมท่านถึงปล่อยไว้อย่างนี้นะ ท่านปล่อยทิ้ง บางทีมันทุกข์ใจขึ้นมา คิดอยากกลับบ้านดีหรือไม่ดีนะ คิดว่าไม่มีใครสนใจเรา ดูจากท่าทีลักษณะภายนอกของท่าน ทีนี้ผมมาพิจารณาดูตัวเอง เออ ลักษณะการสอนอย่างนี้มันก็ดีเหมือนกัน มันจะรู้อุปนิสัยของคนได้ง่ายเร็วขึ้น ถ้าคนฉลาดสังเกตดูครูบาอาจารย์หรือลูกศิษย์ปฏิบัติ อุปัฏฐากครูบาอาจารย์สังเกตดูสักสองสามวัน ก็อาจจะพยายามทำได้ แต่บางคนมันไม่เป็นเลยนี่ อยู่นานเท่าไรก็ยังไม่เป็น ดังนั้น หลวงพ่อถึงบอกว่าบางคนเข้ามาแล้วทำไมท่านถึงไม่บวชให้ง่ายๆ แต่บางคนมาที่หลังไม่นานเท่าไร ก็บวชให้ก็มีเหมือนกัน นี่ก็แสดงว่าคนฉลาดกับคนไม่ฉลาดมันต่างกัน ความรู้พื้นฐาน ภูมิปัญญามันต่างกัน ถ้าคนไหนฉลาดมันก็เร็วหน่อย มันคล่องตัว ทำอะไรได้เรียบร้อยหมด บางคนมาตั้งปีสองปีก็ยังไม่ได้บวชให้ เพราะมันยังไม่เป็น ไม่คล่องตัวนี่ ถ้าทนได้ก็ทนไป ถ้าทนไม่ได้ก็แล้วไป ท่านไม่รัง้องอนใครทั้งสิ้น ช่วงที่ผมมาอยู่ เพื่อนที่มารุ่นเดียวกันหลายคนก็จัดว่าอยู่ในลักษณะเบือโลก อันนี้ผมเห็นมากกับตัวเอง ผมก็เลยมานึกถึงว่าหลวงพ่อก่อนเห็นมามากแล้ว ท่านก็เลยปล่อยไว้อย่างนี้เอง บางคนมาแรกๆ บอกว่าผมนี่เบือโลก เบือ ไม่เอาแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง มาด้วยศรัทธาก็จริงอยู่ แต่ว่าถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา พอเข้ามาแล้วมาเจอข้อวัตรระเบียบต่างๆ ได้วันเดียวเท่านั้น พอวันที่สองจิตใจเปลี่ยนแล้ว เปลี่ยนออกไป บางคนก็ไม่ลาครูบาอาจารย์ หนีไปเลย บางคนมาอยู่หลายวัน โกงหัวให้เรียบร้อยแล้วก็ยังเปลี่ยนใจได้ หนีไปทั้งโกนหัวก็มี เยอะเลย ขนาดผมมาอยู่เจอเยอะแยะเหมือนกัน นี่มันทนไม่ได้”

สำหรับพระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ ซึ่งมุ่งหน้ามาที่วัดหนองป่าพงเพื่อขออุปสมบทกับหลวงพ่อ เมื่อยี่สิบกว่าปีที่แล้วก็ได้พบกับ การต้อนรับชนิด “ตัดไม้ข่มนาม” ที่ทำให้ท่านรู้สึกสะอึกตั้งแต่วันแรกเพราะหลวงพ่อบริกรรมกับท่านว่า

“หน้าจิ้งจิบ้อ ลีมาบวช”

(หน้าอย่างนี้หรือจะมาบวช)

หลวงพ่อกเคยเล่าถึงบางคนที่ยากบวชมาก คอยถามอยู่เรื่อย “เมื่อไหร่จะบวชให้ผม” ถ้าอย่างนี้ท่านจะบอกว่า “เฮ้ย! อย่าบวชเลย” อยู่ไปอีกสี่ห้าวันก็ถามอีกแล้ว ท่านก็บอกว่า “เออ! อยู่นั่นแหละ” เลยไม่ได้บวชสักที แต่ถ้าคนไหนเฉยๆ ถึงเวลาอันสมควรท่านก็จะจัดการบวชให้

ได้บวชสมปรารถนาแล้วทำอย่างไร จะเป็นพระที่มีคุณภาพนั้นแสนยาก สารพัดที่จะต้องเรียนต้องรู้ โอวาทที่หลวงพ่อบรมผู้บวชใหม่ต่อไปนี้คงช่วยให้มองเห็นตามท่านเคยพูดบ่อยๆ ว่า

“การบวชนั้นไม่ยาก แต่บวชแล้วนี้ชียาก”

โอบาท – จะเอาตามปรารถนาไม่ได้

(หลวงพ่อกับโอบาทแก่พระบวชใหม่)

“คนเราทุกคนชอบตามใจตัวเอง แต่ว่ามาบวชอยู่ที่นี่ จะทำอะไรตามใจเราไม่ได้ เรามาฝึก การเป็นพระก็ต้องทำตามสิ่งที่จะให้เป็นพระ ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องเริ่มตั้งแต่การบวชเข้ามาเป็นนาคแล้ว แต่บางคนก็หนีไปกลางคืนเลย ไม่บอกอย่างนี้ก็เต็มที แต่ว่ามันเต็มทีกับคนที่ม่กำลังน้อย คนที่มีศรัทธามากไม่เต็มทีละหนักก็ทน ทุกข์ยากลำบากก็ทน อยู่ด้วยการอดทนไม่ใช่ว่าบวชเข้ามาทำตามใจเรา

การบรรพชา คือ การถือบวช เป็นอุบายเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ถ้าเรามาบวชจะพยายามให้ได้กินดี นั่งดี นอนดี ไม่ใช่แล้ว ตรงนี้ไม่ใช่ที่อย่างนั้น ถ้าต้องการเช่นนั้นก็อยู่ในเพศฆราวาส หากินเอาเองก็ได้ ที่เรามาอยู่ที่นี่อาศัยคนอื่น เขาเลี้ยง แม้กุฎิที่อยู่ก็อาศัยคนอื่นเขา ผ้าถุงผ้าห่มก็อาศัยคนอื่นเขา อาหารการขบฉันก็อาศัยคนอื่นเขา เราจะเอาตามปรารถนาของเราไม่ได้

ฉะนั้น พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกัน สารพัดอย่าง สิ่งที่เป็นมานี้ ทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อเราจะละมันจริงๆ นะ มันเสียดายนะ ฉะนั้น ข้อวัตรอย่างดีที่พระพุทธเจ้าของเรา สอนให้ปฏิบัตินั้น มันขัดเกลากิเลส แต่ว่าเราแยกกิเลสกับตัวเราออกไม่ได้ เอากิเลสมาเป็นเรา เอาเรามาเป็นกิเลส ไม่รู้เรื่องว่าจะลงตรงไหนจะทำอะไรกัน จะทรมานกิเลส มันก็มาถูกเรา เลยไม่ได้ทำกัน จึงต้องตั้งข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมา ให้มีการทรมานเพื่อบรรลุนิพพาน ทุกๆ ปีก็จะอบรมกันอย่างนี้เรื่อยไป

นี่แหละการบวชไม่ใช่ของง่าย เป็นของยาก เราที่อยู่ข้างนอกพูดไม่ถูกคอเท่านั้น คนมาบวชเพราะความผิดหวังนี้ เดินเข้ามาเราก็รู้จัก ผิดหวังทำไม นึกว่าทางนี้มันจะสบาย เข้ามาบวชในวัดหนองป่าพง ยิ่งบีบเข้าไปอีก จนอยู่ไม่ได้ มันเป็นเรื่องอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าทุกข์แต่คนอื่น ผมก็ทุกข์มาเหมือนกัน แต่ว่ามันมีจิตใจเด็ดเดี่ยว ทุกข์ก็ไม่ยอม ไม่รู้ว่ามันมีมาอย่างไรก็ไม่รู้ ทุกข์แสนทุกข์ แต่ว่าตัวที่ไม่ยอมมันมันมี เรื่องทุกข์นะ คิดไปบางครั้งก็สนุกสนานไปด้วย ว่ามันทุกข์หลาย ลำบาก

ฉะนั้นเมื่อบวชมาแล้วก็ให้ปลูกศรัทธาดีๆ ให้ปลูกศรัทธามากๆ เตรียมตัวไว้ แต่บวชเข้ามาแล้วศรัทธามันพัง คือไม่รู้จักนั่นเองแหละ เราคิดว่ามันจะดี มันจะสงบ ระวัง ไม่นึกว่ามันจะเป็นอย่างนั้น เมื่อเข้ามาจริงๆ แล้วนะ มันไม่สมปรารถนาของเรา ก็เลยไป ฉะนั้น รากฐานที่แท้จริงที่ตึ้นนั้น จะต้องอยู่ด้วยความอดทน ความอดทนเป็น ของที่สำคัญมาก ต้องฝึกจิตใจของเจ้าของ และเชื่อครูบาอาจารย์พูดแนะนำพร่ำสอน ตัวอย่างก็มีอยู่มาก ทำให้ท่านถึงปฏิบัติอย่างนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้าท่านว่า ทำอย่างนี้ เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา สร้างประโยชน์ตน สร้างประโยชน์คนอื่น จะต้องทำ อย่างนี้

บวชเข้ามาแล้ว ก็ปฏิบัติตามข้อกติกาที่ท่านวางไว้ ที่ท่านทำตอนเช้า ตอนเย็น ท่านทำให้ดูแล้วเป็นของไม่ยาก ทำได้ไม่ยาก ที่มันจะยาก คือคนไม่พอใจที่จะทำ อย่างนั้น ไม่เห็นด้วยนั่นเอง ความเป็นจริงท่านทำมาก่อนแล้ว เราไม่ต้องคิดอะไรมาก มาทำตามที่ท่านบอกเท่านั้น เป็นของง่ายๆ ไม่ใช่เป็นของยาก แต่คนเรามีกิเลส มันก็เลยเป็นของยากลำบาก อันนี้ขอฝากไว้ให้นาคทั้งหลายไปพิจารณาดู

ในครั้งพุทธกาลท่านก็ฉันอย่างนี้ ท่านก็ทำอย่างนี้ ในสมัยนี้ไม่ค่อยมีฉันในบาตร ยิ่งไปดูที่เขายู่อธรรมดาเขานะ บาตรเกิดสนิมทั้งนั้น บิณฑบาตแล้วก็ให้เด็กไปล้าง เสร็จแล้วก็เอาไปแขวนไว้ตามตะปูข้างฝาผนัง ไม่ต้องเช็ดหรอก มหาก็คงจะเคยละมั่ง คงจะเห็น ไปแขวนไว้ตามข้างฝาผนังแหละ ตอนเข้ามาบางทีเดินไปชนตกลงมาเบ็ง จนบาตรยุบ คือบาตรจะต้องทิ้งอยู่แล้วละ จะฉันในบาตรได้อย่างไร เหม็น ไปบิณฑบาต มาแล้วก็รีบคว้าเอาข้าวออก โยนบาตรให้เด็กทำ บางทีก็ไม่ไปบิณฑบาตเสียด้วย ให้ เด็กมันไปบิณฑบาต ถมไปอย่างนี้ แล้วเขาก็พูดกันว่า สมัยนี้มีภาชนะไม่อดกันแล้ว ไม่ต้องฉันในบาตรหรอก แน่ะ! เรียบสูงๆ แล้วแก้ไปอย่างนั้น เออ! ใช้แล้วคนที่ มักง่ายนั่งอยู่เต็มนั้น ไม่ต้องฉันในบาตรแล้ว

พระพุทธเจ้าก็เคยเทศน์โปรดไว้ว่า ศาสนาตถาคตไม่มีใครจะทำลายหรอก นอกจากลูกศิษย์ตถาคต ตัวเรานี้ก็เหมือนกันฉันนั้น สิ่งที่จะทำลายตัวเรานี้ก็คือ ความคิดที่ไม่ถูกต้องนั่นเอง คือความอยากมันหนุนหลัง มันก็เป็นไป การที่เรา

ปฏิบัติเช่นนี้ เพื่อปราบความอยากเท่านั้นแหละ อยากนี่คนก็ไม่รู้ณะ บางคนก็นึกว่า อิ่มแล้วก็หยุดอยาก ไม่ใช่ อิ่มกับอยากนี่มันคนละที่คนละอย่างกัน คนก็เหมือนกัน อิ่มแล้วก็ยังอยาก ห่อไว้อีก เก็บไว้ อย่าว่าแต่คนเลย ผมเคยเห็นสุนัขมันหิว ก็เอาข้าวให้กิน ให้จานหนึ่งสองจานกินหมด สามจานสี่จานอิ่มแล้ว ผลที่สุดก็กลับมานอนเฝ้า อยู่那儿แหละ ตาหลับหรีๆ อยู่那儿แล้ว สุนัขตัวอื่นจะมากินมันซู โหยๆ สัญชาติสุนัขก็เหมือนกับคนเรา คนก็เหมือนสุนัข สัญชาติญาณอันนี้ ย่อมเป็นอย่างนั้น ฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้านี้จึงมีอำนาจหักหาญกันเลยทีเดียว กับกิเลสทั้งหลาย ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร แต่คนเราก็เห็นว่าสู้ไม่ไหว มีน้อยที่จะศรัทธาอย่างนั้น

ฉะนั้น พวกเราทั้งหลายที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ต้องมอบกายถวายชีวิต ไม่ต้องไปทำ ไม่ต้องไปคุยเรื่องที่มันสนุกสนาน ปล่อยทิ้งไป บางคนก็ไปคุย สึกแล้ว จะไปทำโน่นทำนี่ เลี้ยงหมูบ้าง เลี้ยงไก่บ้าง อะไรต่ออะไรรุ่นวาย ยังไม่สึกเลี้ยงไก่ เสียแล้ว เลี้ยงหมูเสียแล้ว ถึงเรามีเวลาบวชน้อยก็ช่างเถอะ เราทำให้ถูกต้องทุกอย่าง เมื่อเราจะทิ้งมันได้ เราก็ต้องพิจารณาเห็นแล้วว่าสิ่งนั้นควรที่จะทิ้ง เราถึงทิ้งมันได้ อะไรที่เราละมันได้ เพราะเราเห็นโทษในสิ่งทั้งหลายที่เราจะละมัน ที่เราปฏิบัติได้เช่นนั้น ก็เพราะ เห็นว่ามันเป็นประโยชน์ร้อยเปอร์เซ็นต์เลย จึงทำประโยชน์นั้นได้อย่างนี้ทุกคน

คนเราที่บวชเข้ามาแล้ว ตั้งใจมาบวชเอาบุญ แต่ว่าเข้ามาแล้วมาเอาบาป เป็นคน หัวดี้อ อะไรต่ออะไรหลายๆ อย่าง ไม่อยู่ในโอวาทคำสอนของครูบาอาจารย์และไม่พิจารณา

ดังนั้น พวกเราทั้งหลายทุกรูปจงพากันตั้งอกตั้งใจ พระที่ตั้งใจจะจำพรรษา กับผม ในวันที่ที่ผมได้บอกไปนั้นก็คงเข้าใจกันแล้วและผมก็ขอภัยด้วย ผิดถูกอย่างไร ก็เอาไปพิจารณากันดูเถอะ ให้ดูในใจของท่านทั้งหลายก่อนที่จะมาจำพรรษาที่นี้ณะ โดยมากจวนๆ จะเข้าพรรษาถึงจะไปกันมันไม่ได้ ที่อื่นได้ แต่ที่นี้ไม่ได้ จะต้องมา ผึกกันให้รู้เรื่องเสียก่อนว่าเขาทำอะไรต่ออะไรกัน มันต้องมีความเปลี่ยนแปลงนะ ความเห็นของเรานั้น ที่เรามาดูกันมาประพฤติกันปฏิบัติกันนี้ เดือนอ้ายเดือนยี่

มากัน มาอยู่ตามป่านี้แหละดูท่านทำอะไรกัน ท่านปฏิบัติอย่างไรกัน เราจะได้อะไรจากที่
ผลที่สุดแล้วเราชอบไหมการปฏิบัติอย่างนี้ อาหารในวัดนะเราชอบไหม เราชอบข้อวัตร
ปฏิบัติกับท่านไหม เมื่อต่างคนก็ต่างชอบด้วยกันทุกคน อยู่ด้วยกันแล้วก็สบาย จึงต้อง
ขอนิสัย ให้มันมีนิสัยเสียก่อน เข้าขอนิสัยเอาเป็นที่พึ่งที่พำนักของเรา เคารพการระ
เรียนกรรมฐานต่อไป อันนี้ยังไม่รู้เรื่องมันก็ลำบากอยู่ เวลามันน้อย ทำให้ไม่ถึงทำ
อย่างนี้ ผมเคยเป็นมาแล้ว เคยทำมาแล้ว เคยเป็นมาแล้ว ถึงทำอย่างนี้

การบวชนี้ไม่ยาก สำคัญที่บวชมาแล้ว บวชวันนี้ก็ได้ไม่ยาก แต่ว่าทำไมถึงไม่บวช
ไม่ถึงกาลเวลาที่จะบวช ยังไม่สมควร และการบวชนั้น เท่าที่ทำมานี้จะบวชเวลาไหน
ก็ได้ ในพรรษาก็ได้ ถ้ายังไม่เหมาะสม ผมไม่รีบบวชให้ บวชแล้วมาทำความชั่ว
ทำความผิด บวชทำไม เรามาบวชเพื่อจะมาหาบุญหากุศลนี้ ถ้ายังไม่สมควรผม
ไม่บวชให้ ถ้าสมควรแล้วก็บวชให้ อายุ ๒๐ ปี ครบบริบูรณ์แล้วบวชเป็นสามเณร
ถึงวันเข้าพรรษาบวชสมათานพรรษาเลย อยู่ไปถึงเดือน ๙ เดือน ๑๐ นั้นก็ยังได้
บวชให้ก็เป็นพระได้ พรรษารับกฐินได้สมบูรณ์บริบูรณ์เหมือนกัน ยิ่งดีกว่าที่บวชเข้า
มาไม่รู้เรื่องอะไร ไปทำผิดทำบาปเสีย มันก็ไม่ค่อยดี อันนี้พูดให้ฟังให้เข้าใจ

เรื่องปฏิบัตินั้นบางคนก็อยากจะได้ คิดว่านั่งกรรมฐานมันจะสงบก็เลยมาบวช
นึกว่ามันเป็นของง่าย ๆ บางทีมานั่งกวดพันอยู่นี้ให้สงบ ก็ยิ่งไปกันใหญ่ หมดท่าหมด
ทางไม่มีที่จะสงบ เรื่องจิตของเรา มันรู้สึกนึกคิดไปหลายอย่าง ที่นี้เราจะทำให้มัน
เป็นอารมณ์เดียว แต่พอไปนั่งมันก็หลายอารมณ์อีกแล้ว ก็เลยพยายามหาอารมณ์
อันเดียวอยู่นั้นแหละ อารมณ์อันเดียวก็ไม่รู้จักนะ แต่อยากให้เป็นอารมณ์เดียว
ความเป็นจริงจิตของเรานั้นมันเล่นกับอารมณ์นี้มาตั้งแต่เกิดแล้ว มันเป็นของมันอยู่
อย่างนี้ ที่นี้ เราจะมาทำอารมณ์ทั้งหลายให้มันน้อยลง มาตัดมันออกเสีย มากวนมากัน
เอาอะไรมาแทนหลาย ๆ อารมณ์ให้มีอารมณ์เดียว บางทีมันก็มีแก้ว มีไห มีกลอง
มีอะไรหลาย ๆ อย่าง บัดนี้เราทิ้งมันไม่ต้องเอา เราจะเอาถ้วยใบเดียวเท่านั้น พวกขวิด
จานต่าง ๆ นี่ช่างมันเถอะเรียกว่าภาวนา พุทโธ นั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวา
ทับมือซ้าย ตั้งกายให้ตรง ไม่ต้องคิดอะไรมาก ไม่ต้องทำอะไรมาก

เราภาวนาคือคล้ายๆ เราจะทำอย่างนี้นะ แก้วใบนี้เอามาตั้งไว้ตรงนี้ ตั้งไว้ ๑ นาที แล้วให้หยิบมาตั้งที่นี้ ๑ นาที ได้ ๑ นาทีแล้วก็หยิบมาตั้งตรงนี้อีก ๑ นาที สมมุติว่าทำอยู่อย่างนี้ท่านให้ทำเท่านี้ เรื่องอื่นท่านไม่ให้คิดไม่ให้รู้เรื่อง มันจะไปไหนก็ช่าง แก้วใบนี้ เพื่ออะไร เพื่อไม่ให้มีอารมณ์หลายอย่าง ให้มีเท่านี้ ตั้งนี้ ๑ นาทีแล้วยกมาตั้งนี้ ๑ นาที ฤทธิ์จะทำให้จิตสงบ มีฤทธิ์เท่านี้ ไม่ให้มาก จะทำไปทำไมหนอ อย่าคิดไป ทำไปมันเป็นอะไร อย่าคิดไป คิดไปก็ไม่ตามมัน นี่ก็เปรียบกับลมหายใจ เข้าออก หายใจเข้าและก็หายใจออก ให้รู้จักว่ามันสั้น รู้จักว่ามันยาว วางไว้เฉพาะหน้า

การปฏิบัติกรรมฐานนี้ บางคนก็ทำเฉพาะเวลาชยัน เมื่อขึ้นก็เกี่ยวแล้วก็ไม่ทำ อันนี้ก็ไม่ต้อง เราไม่ต้องพูดถึงมันหละ เรื่องชยันเรื่องขึ้นก็เกี่ยวนี้มันต้องมีอยู่เรื่อยๆ ชยันก็ช่างมันเถอะ เกี่ยวจรั้นก็ช่างมันเถอะ จะต้องทำอย่างนี้เรื่อยๆ ไป นี่เรียกว่าทำการตัดกิเลสไปเรื่อยๆ ถ้าวันนี้ชยันก็ทำ ไม่ชยันก็เลิก มันก็ทำตามความคิดทำตามกิเลสของเราเท่านั้นแหละ มันจะตัดกระแสของกิเลสได้เมื่อไหร่

ฉะนั้นท่านจึงให้มีสติอยู่ มีสัมปชัญญะอยู่ แล้วก็มีความรู้รอบอยู่เสมอ แล้วก็ทำไป ออกจากการนั่งสมาธิแล้วเห็นอะไรก็พิจารณาเรื่อยๆ ให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ มีปัญญาอยู่เรื่อยๆ ไม่ลืมหัด อันนี้มันจะเป็นนิสัย จะเป็นปัจจัย จะเป็นพลังองค์หนึ่ง มันน้อยแล้วให้มันมากขึ้นมาได้ นี่ท่านเรียกว่าการเจริญ การเจริญภาวนานี้ก็ต้องเป็นอย่างนี้ เมื่อเราอยากจะให้สงบ เมื่อไปนั่ง ไม่ได้ความสงบก็คิดว่าเราไม่มีบุญ แล้วก็สึกไป อะไรทั้งหลายเหล่านี้คิดไปอย่างนี้ ไม่ใช่ที่เราจะไปทำตามใจของเราได้ง่ายๆ บังคับบัญชามันไม่ได้อันนี้ จะต้องทำให้ใจเราให้เยือกเย็น จะต้องอดทนต่อการกระทำต่อธรรมะคำสอนอยู่เสมอ การปฏิบัติที่ไม่ใช่ชีวิตินะ ถ้าเราปฏิบัติก็ต้องทำทั้งกาย ทั้งจิตของเรา ถ้าปฏิบัติแล้วมันก็เสียหายเท่านั้นแหละคือ เกี่ยวจรั้นไม่กล้าทำ ไม่ทำตาม ไม่มีศรัทธา บางคนก็บวชเข้ามาด้วยศรัทธา แต่เข้ามาแล้วยึดคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยไม่รู้ตัวเหมือนกันก็มี ฉะนั้นในกลุ่มปฏิบัติทุกวันนี้มันมีน้อย ที่ผมฝากพี่น้องบรรดา มาครั้งแรกก็อย่างนี้แหละ

การปฏิบัตินะ ถ้าไม่รู้จะปฏิบัติยังไง มันต้องรู้ปฏิบัตินะ มันรู้อย่างไร มันก็รู้นั้นแหละ เช่นว่าโยมเอาผลไม้ผลหนึ่งมาถวาย เราไม่รู้จักชื่อมันหรอก แต่เรารู้ว่ารสมันหวานอร่อย มันรู้รสแต่เราไม่รู้ชื่อ รู้ว่ารสมันหวานไหม อร่อยไหม ก็พอแล้วจะเป็นผลไม้อะไรนี่ไม่จำเป็นต้องรู้เท่าไร ถ้ามีใครมาบอกก็จำไว้ก็ได้ ถ้าไม่รู้ชื่อก็ปล่อยทิ้งเสีย เพราะว่าถึงเรารู้ชื่อ มันจะมีรสหวานเพิ่มขึ้นก็ไม่ใช้ จะมีรสเปรี้ยวเพิ่มขึ้นอีกก็ไม่ใช้ จะรู้ชื่อหรือไม่รู้ชื่อมันก็แค่นั้นแหละ เหมือนกับเราจันอาหารนี้มันอร่อย เราก็อร่อยมันอร่อย ไม่จำเป็นจะต้องพูดว่าอร่อย ไม่ออกปากมันก็รู้อยู่แล้ว ความรู้อย่างนี้มันมีครับ ธรรมชาติมันมีแล้ว”

ผู้ใหม่

บวชเข้ามา ๕ พรรษาแรก ยังถือว่าเป็นผู้ใหม่ คือเป็นพระนวกะ ต้องอยู่กับครูอาจารย์ ถ้าไม่อยู่วัดหนองป่าพงกับหลวงพ่อก็ต้องไปอยู่ตามวัดสาขา หรืออาจติดตามพระที่มีอายุ ๕ พรรษาขึ้นไปออกธุดงค์ก็ได้ แต่ห้ามเด็ดขาดสำหรับการที่พระนวกะจะออกเที่ยวธุดงค์โดยไม่มีพระผู้ใหญ่เป็นผู้นำ สมัยก่อนที่พระเถระยังไม่มาก หลวงพ่อก็เป็นผู้ตัดสินว่าใครจะไปอยู่ที่ไหน บางที่ท่านสั่งพระให้ไปอยู่ที่อื่นกะทันหัน ไม่บอกล่วงหน้า ต่อมาพระเถระมากขึ้น พระที่ไหนอยากย้ายสาขาต้องเดินทางไปวัดหนองป่าพงเพื่อขออนุญาตหลวงพ่อก่อน

ปล่อยไว้ก่อน

เมื่อชื่อเสียงของหลวงพ่อเริ่มระเบิดลือเลื่อง ผู้ที่สนใจในปฏิปทาการปฏิบัติของวัดหนองป่าพงก็ทยอยกันปายหน้ามาสู่สำนักเพื่อฝากตัวเป็นศิษย์ ทั้งที่เป็นพระอาคันตุกะและฆราวาส สำหรับวิธีสอนผู้มาใหม่นั้น พระอาจารย์เถียงได้เล่าวิธีบางอย่างของหลวงพ่อกันให้ฟังว่า

“ผู้มุ่งเข้ามาประพฤติปฏิบัติในวัดหนองป่าพง มาใหม่ๆ ท่านก็จะปล่อยให้อยู่ไปก่อน ไม่ได้พูดอะไรด้วย เพียงแต่ถามข่าวเล็กๆ น้อยๆ แล้วก็อยู่ไปอย่างนั้น

ผิดก็ไม่ว่า ถูกก็ไม่ว่า ปล่อยไว้สักอาทิตย์หนึ่ง หรือห้าวันหรือสามวันแล้วแต่กรณี แล้วท่านจึงจะพูด ข้อนี้ผมคิดว่าเป็นวิธีการของท่านที่ดีที่สุด คือต้องดูก่อนว่า คนนี้จะมีสติปัญญาไหม มีความฉลาดรอบตัวไหม รู้จักสังเกตไหมหรือเป็นคนโง่ ไม่สังเกต ไม่รอบคอบ เมื่อจับจุดอ่อนจับนิสัยได้ รู้จักข้อบกพร่องของบุคคลนั้นแล้ว ท่านจึงจะอบรมสั่งสอน”

ศีลต้องบริสุทธิ์

ท่านพระครูบรรพตวรกิตได้เล่าประสบการณ์ของท่าน เมื่อเข้ามาอยู่วัดหนองป่าพงและได้รับการแนะนำสั่งสอนจากหลวงพ่อกว่า

“ในการสอนครั้งแรกท่านก็สอนให้มีความบริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน ถ้าไม่มีความบริสุทธิ์ ศีลไม่ดีมีลัทธิลุ่มคมในแล้ว ก็จะไปไม่รอด ถ้าผิดก็ต้องบอกว่าผิด ถูกต้องบอกว่าถูก วิชาความรู้ต่างๆ ท่านให้เก็บเข้าตู้ให้หมด เวทมนตร์คาถา เครื่องรางของขลังต่างๆ ทั้งให้หมด ท่านจะสอนใหม่ ผิดถูกยังงี้ก็ให้เอาตามท่านไปก่อน แล้วค่อยมาว่ากันทีหลัง เมื่อท่านพิสูจน์ศรัทธา ความเคารพเชื่อถือของผม เห็นว่าผมเชื่อถือท่านทำตามท่านทั้งหมด ท่านจึงได้เริ่มสอน ผมบวชมา ๖ พรรษา ไม่เคยนั่งสมาธิเลย ท่านก็สอนวิธีนั่งสมาธิ เดินจงกรม ทางกายก็ให้รู้จักวางลม ตั้งสติ ผมก็ปฏิบัติตามท่านทุกอย่าง มุ่งมั่นจะเอาดีให้ได้ งานก่อสร้างซึ่งผมเคยทำมา เช่น ช่างอิฐ ช่างไม้ ช่างปูน ท่านก็ให้วางมือทั้งหมด”

พระอัครนาค

เมื่อปฏิบัติในการดำเนินข้อวัตรปฏิบัติของหลวงพ่อดังออกไป นอกจากฆราวาส ญาติโยมจะมีศรัทธาหลังไหลมาราบนมัสการ และชื่นชมความงดงามในศีลาจารวัตรของพระสงฆ์วัดหนองป่าพงแล้ว ภิกษุจากต่างสำนักก็ทยอยกันเข้ามาขอโอกาสศึกษา และปฏิบัติธรรมด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งถ้าใครมาจากสำนักที่หลวงพ่

คุ้นเคย มีข้อวัตรปฏิบัติซึ่งคล้ายกับวัดหนองป่าพงก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่ถ้าเป็นสำนักที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่ไม่เสมอกัน โดยเฉพาะที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการรักษาพระวินัยมากนัก จะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของพระอาคันตุกะที่หลวงพ่อดังไว้ กล่าวคือ ในขั้นแรก ให้พักได้ในเวลาจำกัดไม่เกินสามคืนวันแต่มีเหตุจำเป็น ถ้าพระรูปใดมีความประสงค์จะเข้ามาปฏิบัติร่วมหมู่คณะมอบตัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อก็ต้องมีหนังสือรับรองจากอุปัชฌาย์อาจารย์เดิมมาแสดงเป็นหลักฐานด้วย

ทนได้ก็ได้ดี

ระหว่างพำนักอาศัยในฐานะพระอาคันตุกะที่ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพง พระจากต่างถิ่นต่างข้อวัตรปฏิบัติ จะต้องใช้ความอดทนมากในการพิสูจน์ตัวเองให้หลวงพ่และคณะสงฆ์เห็นว่าเป็นผู้มีศรัทธามั่นคง และมุ่งมั่นมาเพื่อการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางเดียวกันจริงๆ เพราะระเบียบปฏิบัติตลอดจนท่าทีของพระเจ้าถิ่น ที่แสดงต่อพระอาคันตุกะในบางครั้งอาจดูคล้ายกับการตั้งข้อรังเกียจหรือดูถูก เช่นการไม่อนุญาติให้เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรม และในการบิณฑบาต การรับแจกอาหาร พระอาคันตุกะต้องเดินท้ายแถวหรือนั่งต่อจากพระพรชาน้อยที่สุดของพระวัดหนองป่าพง แม้ว่าพระอาคันตุกะมีพรรษามากแค่ไหนก็ตาม ที่นั่งฉันอาหารและฉันน้ำปานะก็อยู่ท้ายแถว หรืออาจจัดไว้ต่างหาก กิจการงานของสงฆ์ทุกอย่างจะหนักหนาสาหัสแค่ไหน พระอาคันตุกะต้องเอาเป็นธุระโดยพร้อมเพรียงกัน จะหลีกเลี่ยงหรือบิดพลิ้วไม่ได้ และต้องยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบกติกากำหนดไว้ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คณะทุกประการ เมื่อบกพร่องหรือผิดพลาด ก็ต้องอดทนต่อการตักเตือนหรือชี้โทษจากพระเจ้าถิ่นอย่างนี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปพอสมควร หากพระอาคันตุกะพอใจในข้อปฏิบัติของวัดหนองป่าพง มีความเคารพ ศรัทธาและเลื่อมใสในตัวหลวงพ่ ตลอดจนมีความเชื่อถือและไว้วางใจในเพื่อนสหธรรมิกร่วมสำนัก และหลวงพ่อก็ได้เห็นว่าพระอาคันตุกะเป็นผู้มีความอดทน มีความศรัทธาแน่วแน่ มั่นคงต่อการประพฤติ

ปฏิบัติ มีปกติอ่อนน้อม เชื่อฟังการว่ากล่าวสั่งสอนและพร้อมที่จะกระทำตามหมู่คณะ ก็ถึงเวลาอันสมควรที่พระอาคันตุกะจะรับนิมนต์เข้าหมู่สงฆ์ เริ่มแรกมีการเปลี่ยนบริหารต่างๆ ทั้งหลายให้ถูกต้องตามพระวินัย เพื่อสมาชิกใหม่ได้เป็นผู้บริสุทธิ์หมดจด สำหรับการเข้าร่วมหมู่คณะ เป็นเพื่อนร่วมทางเดินเดียวกันอย่างอบอุ่นต่อไปโดยไม่มีการแบ่งแยก

สำหรับขั้นตอนการเปลี่ยนบริหารนั้นละเอียดลออมาก เริ่มจากการตรวจสอบบริหารทุกชั้นทุกอันว่าได้มาอย่างไร ถูกต้องตามพุทธรบัญญัติหรือไม่ (ตามพระวินัยที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ ท่านบัญญัติห้ามภิกษุรับ หรือมีกรรมสิทธิ์ในเงินและทอง อีกทั้งห้ามซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ด้วยเงินและทอง และรับอาบัติในสังคหะปาจิตติยสำหรับผู้ล่วงละเมิด เมื่อต้องอาบัติแล้วต้องนำของนั้นมาสละท่ามกลางสงฆ์ จึงจะแสดงอาบัติตก) ถ้ามีบริหารส่วนใดที่ได้มาโดยไม่ถูกต้องก็จะถูกเปลี่ยนออกไป หรืออาจจะต้องเปลี่ยนใหม่ทั้งหมดก็ได้ เพราะบริหารที่ไม่บริสุทธิ์นี้เป็นเหตุให้เกิดนิรโทษในจิตใจของผู้ปฏิบัติ ดังเช่นที่หลวงพ่อกเคยปรารภว่า...

“เมื่อภวานาไปจิตก็สงสัยว่านวยอยู่นั้นแหละ ถ้าได้ถอดออกอย่างนี้แล้ว ก็จะไม่ค่อยสงสัยเรื่องของใช้อีกต่อไป”

ต่อจากนั้น ก่อนที่จะอนุญาตให้ศิษย์ใหม่เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรมต่างๆ ได้ ก็จะต้องสอบถามเกี่ยวกับอาบัติหนัก ซึ่งบางรูปอาจมีติดตัวมา จำเป็นต้องชำระสะสางให้หมดสิ้นไปเสียก่อน จึงจะถือเป็นปกติภิกษุ คือมีความเป็นอยู่เสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีข้อประพฤติปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ป็นอันรับเข้าเป็นศิษย์ในสำนักวัดหนองป่าพงอย่างสมบูรณ์ แล้วจึงจะมีการขอนิสังคือขอยุอยู่ในโอวาทคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ต่อไป

พระเถระหลายรูปซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อก เช่น ท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดา พระครูบรรพตวรกิต พระอาจารย์มหาสุพงษ์ พระอาจารย์มหาบุญมี รวมทั้งพระอาจารย์เลี่ยม รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงในปัจจุบัน ล้วนแต่เคย

เป็นพระอาคันตุกะ ได้ผ่านการทดสอบมาแล้วอย่างงดงามทั้งสิ้น ญาติโยมที่ไม่เข้าใจในอุบายของหลวงปู่ เมื่อเห็นพระอาคันตุกะพรรษามากต้องไปนั่งท้ายแถว เคยกราบเรียนถาม

“แหม หลวงปู่รูปนั้นท่านเป็นถึงท่านมหา ทำไมเอาท่านไปไว้เสียไกล” หลวงปู่ตอบว่า “เออ! ช้างใหญ่ก็ต้องล่ามโซ่เส้นใหญ่เป็นธรรมดา”

เมื่อฟังครูบาอาจารย์ พระเถระ เล่าถึงความหลังครั้งกระโน้น จะช่วยให้เห็นภาพการรับพระอาคันตุกะของวัดหนองป่าพงได้ดีขึ้นว่าเข้มงวดกวดขันเพียงใด

เหลือสบงผืนเดียว

“สมัยผมเข้ามาใหม่ๆ ประมาณปี ๒๕๐๓” ท่านพระครูบรรพตวรกิตเริ่มเรื่อง

“มาอยู่ตอนแรกๆ ท่านไม่ยอมรับ อ้างว่าไม่ได้ติดต่อมาก่อน กุฎีไม่ว่าง ญาติโยมที่มาด้วยกันก็ช่วยกันอ้อนวอนอยู่นาน และรับว่าจะออกเงินสร้างกุฎีให้ ท่านจึงยอมก่อนมาอยู่กับท่าน ผมก็บวชอยู่วัดบ้าน ปฏิปทาที่เป็นอย่างพระบ้าน ถึงเวลาสร้างกุฎีให้ผม หลวงปู่ก็มาเยี่ยม ผมก็มีทัศนคติในใจว่าพระเถระที่วัดหนองป่าพง นอกจากไม่โอภาปราศรัยแล้ว ยังทำอะไรไม่ค่อยเป็น ผมก็ไม่รู้วันัย เข้าไปทำเองเลย ชุดหลุมใส่ชื่อแป่ ตัดแถววัลย์มามัด หลวงปู่ท่านก็ไม่ว่าอะไร

ตอนแรกผมเข้าใจว่า ความเป็นอยู่ในวัดป่ากับวัดบ้านคงไม่มีอะไรแตกต่างกันมากนัก ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ก็เตรียมมามากมาย อย่างนม โอวัลติน นีก็เตรียมมาหลายกระป๋อง คิดว่าจะได้ซังฉันก่อนออกบิณฑบาต ผ้าจีวรก็มีเปลี่ยนหลายผืน

ตอนผมมานั้นอีกประมาณ ๔-๕ วันจะเข้าพรรษา พออยู่ได้ถึงวันที่สี่ ท่านก็เรียกประชุมสงฆ์ก่อนทำวัตร ท่านให้อาจารย์เที่ยงเป็นคนตรวจบริวารของพระมาใหม่เพื่อสำรวจอบัติ ชำระความบริสุทธิ์ต่อหน้าสงฆ์ ปรากฏว่าวันนั้นผมเหลือสบงบางๆ ผืนเดียว บริวารอื่นๆ ทั้งหมดเป็นอาบัตินิสัยคึกคิกปาจิตตีย์ ท่านตรวจละเอียดมาก

บริหารบางอย่างแม้ว่าจะไม่ได้ชื่อมาเอง โยมถวาย แต่เราซื้อสบู่หรือน้ำย้อม ก็ถือว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์ ไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย ให้เอากลับไปวัดเดิมให้หมด หลวงพ่อเล่าว่าสมัยท่านยิ่งกว่านี้ ครูบาอาจารย์ให้ทั้งหมดเลย

แล้วจากนั้นอาจารย์เที่ยงก็ไปหาผ้าใหม่มาให้ผม เป็นผ้ากรรมฐานสีคล้ำ มีรอยจักรย่ำตรงที่ขาด ท่านก็บอกว่าเรื่องบริหารไม่ต้องห่วง ถ้าศีลของเราดีบริสุทธิ์ของทุกอย่างจะมาเอง จากนั้นท่านก็ประกาศให้สงฆ์ทราบ ให้ผมอธิษฐานแสดงอาบัติ ผมแสดงอาบัติแบบพระป่าก็ไม่ต้องว่าตามท่าน เมื่อสงฆ์รับแล้ว ท่านก็ให้ช่วยดูแลและเป็นพี่เลี้ยงของพระมาใหม่ ผมดีใจมากที่ได้บวชเป็นพระปฏิบัติ กลางคืนก็ยังลุกขึ้นมานั่งดูบาตรลูกใหม่”

อะไรกันนักหนา

สำหรับความรู้สึกต่อการต้อนรับในฐานะพระอาคันตุกะนั้น ท่านพระครูเปิดเผยว่า

“ไม่มีบาตรมา ก็ให้ฉันในกาละมัง ได้บาตรน้อยมาก็ให้ฉันในบาตรน้อย ได้ผ้ายังไฉนมาก็ให้ฉันอยู่อย่างนั้น ลองดูซิ อันนี้ผมเห็นของผมไม่เหมือนกับเพื่อน มาขอท่านเปลี่ยนท่านไม่ให้ ผ่านี้ผมจะไปตากราวเดียวกับท่านก็ไม่ได้ จะไปย้อมกับท่านที่โรงย้อมก็ยังไม่ได้เลย พระอาคันตุกะมาเหมือนรังเกียจกัน ไม่รวมกิน ไม่รวมนอนจนกระทั่งสงฆ์รับรองเปลี่ยนผ้าให้

“พอรับเข้ามารวมหมู่แล้ว ทีนี้ท่านก็เทศน์ไปอย่างหนึ่ง เทศน์บรรยายถึงคุณนั้นคุณนี้ เทศน์ถึงความสกปรกโสภณที่คณะสงฆ์ได้เมตตาสงเคราะห์เสาะแสวงให้ อย่างนี้ จะลืมนบุญคุณไม่ได้ จะต้องจำไว้ตลอดชาติตลอดชีวิต อย่างงั้นอย่างงี้ ร้องให้เลย”

เสียดายเทคโนส

ส่วนท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดาได้เล่าความประทับใจในวันที่มีการเปลี่ยนบริหารให้ท่านเพื่อรับเข้าหมู่คณะที่วัดหนองป่าพงสมัยนั้นว่า

“ตอนที่ท่านเปลี่ยนผ้าเปลี่ยนบริหารให้ ผมมีเงินสี่ห้าร้อย ผมก็พาทั้งไปข้างหลังให้พวกปะขาวเขาเอา ส่วนนาฬิกานี้ก็ยังเสียดายอยู่ เป็นนาฬิกาข้อมือยี่ห้อเทคโนส ผมเอาไว้ดูเวลาสอนหนังสือ เมื่อหยิบขึ้นมาจะเอาก็ยังเสียดาย ก็นึกคิดขึ้นมาว่านาฬิกาเนี่ย ถ้าเราเสียดายแล้ว จะหาได้ที่ไหนใหม่มาใช้แทนตอนกลับไปสอนหนังสือ หลวงพ่อจึงพูดขึ้นมาเหมือนอย่างรู้ใจผมว่า อ้อ...นาฬิกาก็มีหรือ ท่านว่า เอาทิ้งไป ของไม่ดีเอาของผมนี้ ท่านก็หยิบเอานาฬิกาจากย่ามท่านให้เลย นาฬิกาเรือนนั้นเดี๋ยวนี้ก็ยังมีอยู่ ผมรักษาอยู่นี้”

หุไว ตาไว

พระอาจารย์บุญชู ฐิตคุโณ เจ้าอาวาสวัดปากกุดหวาย ผู้เปรียบเสมือนมือซ้ายของหลวงพ่อในงานบริหารวัดหนองป่าพงในสมัยหลังๆ เมื่อเข้าสู่สำนักครั้งแรกในฐานะพระอาคันตุกะ ท่านก็สามารถปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ได้อย่างราบรื่น โดยนุ่มนวลและเป็นธรรมชาติ

“หลวงพ่อก่อนมีปัญหาเยอะ ท่านดูคนออก ท่านจะทรมานเพื่ออะไร ลองคิดดูเพื่อต้องการให้เราดูตัวเราเองว่า ทำไมท่านจึงจัดให้เรานั่งปลายแถวสุด เพราะจะทำให้เราได้สำนึกสำเหนียกว่า เราคงจะมีความบกพร่องอยู่เยอะ การกระทำของเราคงไม่เหมาะสม กิริยามารยาทของเราคงจะไม่สมควร ท่านจึงยังไม่ให้เราช่วยห่มหุ้มห่ออะไร ให้นั่งอยู่โน่น สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้เราได้พิจารณาด้วยตัวเอง ทำให้เราเป็นผู้มีสติระมัดระวังมากขึ้น เมื่อถึงเวลาที่พระเถรท่านพากันทำกิจวัตร หรือการงานอะไรต่างๆ ก็ให้เราเป็นคนหุไวตาไว ช่วยท่านทำ และต้องทำได้ทุกอย่าง เราต้องมีมานะปลุกใจเราว่า ท่านทำได้เราก็ต้องทำได้ ไม่ว่าจะงานนั้นจะหนักหนาแค่ไหน

หลวงพ่อก็คือเราบ่อยๆ อย่างพินิจพิจารณาเหมือนกัน ตอนแรกเมื่อเข้ามาอยู่กับท่านมีความรู้สึกเกรงกลัวท่านมาก ก็ไม่ใช่เกรงกลัวอะไรหรอก เกรงกลัวข้อวัตรปฏิบัติของท่าน ตลอดจนสามเณรน้อยๆ ก็เกรงกลัว แม้แต่ญาติโยมก็ยังไม่เกรง เพราะว่าโยมบางคนเคยได้ฝึกหัดปฏิบัติมาก่อนเรา คงจะรู้อะไรๆ มากกว่า ถึงแม้ว่าเราจะบวชมาได้หกพรรษาแล้วก็ตาม มันเหมือนกับว่าเรายังไม่ได้ปฏิบัติอะไร การทำกิจทุกอย่างก็มีผิดบ้าง ถูกบ้าง บางครั้งก็เกิดความละเอียดขึ้นในใจตัวเอง ท่านก็ปล่อยไว้อย่างนั้นแหละ ในระยะต่อมาจึงได้มีโอกาสกราบนมัสการท่านพร้อมด้วยเพื่อนพระภิกษุสามเณร ในเวลาตอนเย็นหลังจากเลิกสวดมนต์ทำวัตร นั่งสมาธิที่ศาลาใหญ่ ผมก็นั่งคอยฟังธรรมะจากท่าน ถ้าใครมีปัญหาอะไรก็กราบเรียนถามท่านได้ในตอนนั้น บางทีหลวงพ่อก็คือถามขึ้นมาเองว่า ท่านนั้นเป็นอย่างไร รูปนี้เป็นอย่างไร สบายดีไหม ท่านจะถามสารทุกข์สุกดิบว่า เป็นอย่างไร มาอยู่ป่าฉันข้าวมือเดียวหัวเดียวพอทนได้ไหม บางครั้งท่านก็อบรม มีชั้นตือดทนให้มากๆ ให้ค่อยๆ ปฏิบัติไปเรื่อยๆ ก็อยู่กับหมู่เพื่อนนั้นแหละ กิจการงานเกิดขึ้น วัตรอะไรที่เรายังบกพร่อง หรือย่อหย่อนอยู่ ก็ให้ดูเพื่อนๆ ให้ปฏิบัติให้ดีอย่าประมาท อย่างนี้เป็นต้น”

ละพยศ ลดมานะ

จะเห็นได้ว่ากฎกติกาในการรับและระเบียบปฏิบัติต่อพระอาคันตุกะของวัดหนองป่าพง ที่หลวงพ่อกำหนดขึ้นนั้น หาใช่ทำด้วยจิตคิดรังเกียจกีดกันพระที่จะเข้าสู่สำนักแต่ประการใดไม่ แต่ทำด้วยจิตเมตตา เพื่อประโยชน์ของพระมาใหม่และประโยชน์ของส่วนรวม คือความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสงฆ์โดยแท้ เนื่องด้วยพระอาคันตุกะกระจัดกระจายกันมาจากหลายถิ่นหลายทิศ ข้อวัตรปฏิบัติแตกต่างกัน คีลก็ไม่เสมอกัน ถ้าอยู่ร่วมกันตั้งแต่แรกอาจเกิดความขัดแย้งสับสนและอาจมีผลเสีย คือทำให้พระใหม่ย่อหย่อนตาม จึงต้องเปิดโอกาสให้ท่านเหล่านั้นได้ศึกษาข้อวัตรและกติกาสงฆ์ของวัดหนองป่าพงไปพลางก่อน การจัดที่ให้พระอาคันตุกะไว้ท้ายแถวก็เพื่อประโยชน์ในข้อนี้เอง พระใหม่จะได้สังเกต ศึกษาความเป็นอยู่ของพระเจ้าถิ่นว่าเป็นประเพณีปฏิบัติอย่างไร ท่านจะได้ปรับตัวเข้าสู่สภาพ

แวดล้อมใหม่ด้วยความราบรื่น ค่อยเป็นค่อยไปปราศจากความกดดันหรือความวิตกกังวล ผู้มีปัญญามุ่งหวังผลในการขัดเกลากิเลสของตน ย่อมมองเห็นอุปายในการลดมานะละทิฐิ ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการปรับตัวน้อมเข้าหาธรรมะ ได้จากระเบียบปฏิบัติและกฎกติกาของสงฆ์ที่หลวงพ่อดำเนินนี้ได้ไม่ยากนัก แม้ตัวหลวงพ่เองเมื่อออกไปศึกษาตามสำนักปฏิบัติต่างๆ และต้องนั่งทำยาแนวต่างๆ ที่มีอายุพรรษาสิบแล้ว ท่านก็ไม่ขัดข้อง กลับภูมิใจและได้อุบายตักเตือนตนเองว่า

“จะนั่งหัวแถวหรือหางแถวก็ไม่แปลก เหมือนเพชรนิลจินดา จะวางไว้ที่ไหนก็มีราคาเท่าเดิม และจะได้เป็นการลดทิฐิมานะ ความทงตัวถือตัวให้น้อยลงด้วย” และยิ่งทราบว่าพระเจ้าถิ่นคอยจับตาสังเกตจริยวัตรของท่านอยู่ตลอดเวลา ท่านก็เห็นว่าเป็นการดีเสียอีกที่ “มีคนช่วยระวังความบกพร่อง รักษาความสกปรกมิให้แปดเปื้อนเรา” อย่างไรก็ตามกฎระเบียบที่มีคุณ ก็อาจมีโทษได้เช่นกัน หลวงพ่อบรมลูกศิษย์อยู่เสมอ เรื่องการมีมานะถือตัวว่าดีกว่าเครื่องกว่ารูปอื่นหรือสำนักอื่น แล้วเที่ยวไปตั้งข้อรังเกียจดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น ซึ่งไม่ใช่แนวทางปฏิบัติของสำนักวัดหนองป่าพงเลย และความถือตัวนั้นเองที่ทำให้ความบริสุทธิ์ที่ตัวเองภูมิใจต้องเศร้าหมองไป

นิกาย

ถึงแม้ว่าคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงเข้มงวดกวดขันในเรื่องพระวินัย แต่เนื่องจากสังกัดมหานิกาย เมื่อพระสายวัดหนองป่าพงไปพักปฏิบัติธรรมที่วัดป่าฝ่ายธรรมยุต จึงร่วมอุโบสถสังฆกรรมกันไม่ได้ เพราะถือว่าเป็น “นานาสังวาส”

ครั้งหนึ่ง มีพระธรรมยุติมาขอจำพรรษาที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อก็ได้ถามความเห็นของที่ประชุมสงฆ์ว่า จะรับให้พระอาคันตุกะเข้าร่วมลงอุโบสถด้วยหรือไม่ ซึ่งพระส่วนมากก็ลงความเห็นที่ไม่ควรด้วยเหตุผลว่า “ทางฝ่ายเขาก็ปฏิบัติสัปปายะอยู่” หลวงพ่อก็ได้ให้เหตุผลแย้งที่ประชุมว่า

“ผมว่าทำอย่างนั้นมันก็ดีอยู่ แต่มันยังไม่เป็นธรรมเป็นวินัย มันยังเป็นทิวัจฉิ ลักกายทิวัจฉิ มีความถือเนื้อถือตัวมาก มันไม่สบาย เอาอย่างพระพุทธเจ้าจะได้ไหม คือเราไม่ถือธรรมยุต ไม่ถือมหานิกาย แต่เราถือพระธรรมพระวินัย ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจะเป็นธรรมยุตหรือมหานิกายก็ให้ลงได้ ถ้าไม่ดี ไม่มีความละเอียดต่อบาป ถึงเป็นธรรมยุตก็ไม่ให้ร่วม เป็นมหานิกายก็ไม่ให้ร่วม ถ้าเราเอาอย่างนี้ก็จะต้องตาม พระพุทธบัญญัติ”

รับหลวงตา

สำหรับผู้สูงอายุที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อมักให้อยู่เป็นปะชวานานๆ แล้วจึงบวชให้เป็นสามเณรระยะหนึ่ง เพื่อทดลองดูว่า จะพอไหวหรือไม่ หลวงพ่อมีคำสอนที่ประโลมใจ ฟังดูอบอุ่นและชวนให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติ โดยไม่คิดย่อท้อต่อสังขารของตนเอง สามเณรที่บวชตอนแก่รูปหนึ่งได้ถ่ายทอดคำสอนของหลวงพ่อดังนี้

“ถึงบวชมาแล้วก็ทำเอาเองนั่นแหละ จะเป็นพระเป็นเณรก็เหมือนกัน อยู่นิ่งสบายสังขารเหล่านี้ก็เปรียบเสมือนเกวียนเก่า มันผูกพันธุรดโทรมไปทุกวัน อย่าไปคิดมากเกินไป

ท่านก็เทศน์ชี้แนวทางให้ผมศึกษาประพฤติปฏิบัติ แล้วท่านก็ยังเล่าเรื่องในสมัยพุทธกาลให้ฟังด้วย สมมุติว่าเราบวชมาแล้ว พระก็ไม่เป็นพระหรอกถ้าเราไม่ปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้วเป็นพระเป็นเณรเป็นโยมก็เป็นพระได้เหมือนกัน ในครั้งพุทธกาล โยมเป็นพระโสดาบันท์ก็มี สำเร็จเป็นพระอรหันต์แสวงหาผ้ากาสาหวัดพัสดุควายชีวิตถึงพระนิพพานทั้งที่ยังไม่เปลี่ยนผ้าก็มี

ท่านพูดอย่างนี้ผมเลยมีความภูมิใจมาก ท่านยังกรุณาเล่าให้ฟังอีก ทำให้ผมมีกำลังใจมากกว่า

เจ้าคุณ ๔ ประโยคเป็นเจ้าคณะจังหวัด มีภาระมากในการดูแลรับผิดชอบคณะสงฆ์ ลี้กออกมาแล้วบวชใหม่เป็นสามเณร หนีไปปฏิบัติภาวนาบนภูเขาในฤดูร้อน พอฤดูฝนเข้าพรรษาก็กลับมาอยู่กับลูกศิษย์ ท่านก็ยังเทศน์สั่งสอนอยู่อย่างนั้น หนีจาก

การปกครองคณะสงฆ์เพราะมีภาระหน้าที่ยุ่งท่านก็ทำได้ ไปได้เหมือนกัน ถ้าเรา
ทำกันจริงๆ ปฏิบัติรักษาให้พอดีกับตัวเราเอง อย่าไปมองคนอื่น อย่าไปเพ่งโทษคนอื่น
เขาจะอย่างไรก็ช่างเขา เราอย่าสนใจ เพราะว่าเราแก่แล้ว ผมก็น้อมเอาธรรมะ
คำสั่งสอนของท่านมาปฏิบัติอย่างนี้แหละครับ”

การลาสิกขา

การลาสิกขา ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา น้อยคนที่มีบุญบารมีพอที่จะครองผ้า
กาสาฬพัศตร์ได้ตลอดรอดฝั่ง เพราะฉะนั้นหลังออกพรรษา พระที่บวชใหม่บางรูป
ก็สึกออกไป บางครั้งพระเก่าบางรูปก็คิดอยากสึกบ้าง อย่างไรก็ตามเมื่อมีพระคิดอยาก
ลาสิกขา วิสัยของครูบาอาจารย์ย่อมรู้สึกเสียดายที่ลูกศิษย์พ่ายแพ้ต่อกิเลสทางโลก
ในสมัยแรกซึ่งพระเถรที่วัดหนองป่าพงยังมีจำนวนไม่มาก เมื่อมีพระกระสันอยากสึก
หลวงพ่อก็จะพยายามหาอุบายทุกวิถีทางยับยั้งเอาไว้ หากสุดวิสัยจริงๆ ท่านจึงจะอนุญาต
ให้ลาสิกขาไป ท่านพระครูบรรพตวรกิตได้เล่าถึงความพยายามของหลวงพ่อในการ
ป้องกันลูกศิษย์ไม่ให้ตกไปสู่เพศที่ต่ำกว่าว่า

“สมัยก่อนท่านเคร่งครัดมาก ใครอยากสึกท่านจะเรียกไปสอน เทศน์ให้ฟัง
พาไปเที่ยวไปถึงไหนก็ชี้ให้เห็นความทุกข์ของการมีครอบครัว การทำมาหากิน แล้วก็
คอยถามความรู้สึกของลูกศิษย์ ถ้ายังไม่เห็นทุกข์เห็นโทษก็พาต่อไปเรื่อยๆ เป็นหน้าที่
ของครูบาอาจารย์ที่จะต้องช่วย บางที่ท่านก็ว่ากลอนเกี่ยวกับเรื่องเพศให้ฟัง”

สำหรับการเทศน์อบรมพระที่อยากสึก หลวงพ่อเน้นในเรื่องความทุกข์ของชีวิต
คฤหัสถ์ และความมุงดามของชีวิตนักบวช มีตัวอย่างคำสอนของหลวงพ่อกับให้แก่พระ
ที่อยากสึก ซึ่งท่านพระครูบรรพตวรกิตได้ถ่ายทอดดังนี้

“พวกท่านเองก็ไม่ใช้บริสุทธ์ เคยมาแล้วทั้งนั้น ยังสงสัยอะไรอีกถึงอยากกลับไป
ให้พิจารณาให้ดีๆ มันไม่มีอะไรสวย ไม่มีอะไรดีหรอก เขาก็เหมือนเรานะแหละ ดูทวาร
ทั้งเก้า ดูตา หู จมูก ลิ้นแต่มีมูล รูไหน ช่องไหน ก็ลิ้นแต่ของสกปรกทั้งนั้น นั่งนึก

นอนนึก จินตนาการ ประจักษ์ไปก็คิดว่ามันดี ไปจริงๆ ไม่มีอะไรดีหรอก ต้องไป เป็นทาสเขา เขาจะบังคับ จะนั่งจะนอนก็ไม่ได้ กินก็ต้องเดินกิน วิ่งกิน ทุกข์ยาก อดอยาก กิเลสตันหนามันมาล่อ อย่าไปเชื่อมัน ไม่ต้องสีกตามใจมัน ไม่ตายหรอก เชื่อผม มันหลอกเรามาหลายชาติแล้ว

บางที่ท่านก็พาไปเที่ยว หรือไม่ก็แสดงธรรมิกถายกคุณยกโทษขึ้นอธิบาย บางคนก็เหลือวิสัยจริงๆ ก็ต้องปล่อยไป สมัยนั้นเครื่องแต่งกายผู้หญิงยังไม่โลดโผน เท่าสมัยนี้ ถ้ามีผู้หญิงแต่งตัวไม่เหมาะสม เช่นนั่งกางเกงรัดรูปมาวัด หากมีพระเณร อยู่ด้วยท่านจะสั่งเลิกให้ไปทันที ท่านพยายามไม่ให้เห็น ไม่ให้ใกล้ชิด บางทีไป บิณฑบาตได้ยินผ้าเมียเขาทะเลาะกัน หรือบางครั้งเห็นเขาเดินอุ้มลูก จูงหลาน ทาบคอน ไล่ควายไป ท่านก็จะชี้ให้ดู ดีไหม จะเอาอย่างนี้ไหม เป็นต้น”

บางทีหลวงพ่อบ่นว่าพระขาด “เครื่องกันสีก” และเพียงแต่เชื่อในศรัทธาอันแรงกล้าของตัวเองตอนบวชใหม่

“มีพระฝรั่งรูปหนึ่งเป็นลูกศิษย์ของผม เมื่อเห็นพระไทยสีกก็ โอ! เสียตาย ทำไม่ถึงทำอย่างนั้น ทำไมพระไทยเณรไทยถึงสีกกันนี้ เขาตกใจ พวกมันตื่นเต็นในการสีกของพระไทยเณรไทย ก็เพราะมาพบใหม่ๆ เขาตั้งใจมีศรัทธามาบวชนี้ มันดีแล้ว คิดว่าจะไม่สีกแล้ว ใครสีกก็โง่เท่านั้นแหละ มาเห็นพระไทยเณรไทยเข้าพรรษา ก็บวชกัน ออกพรรษาแล้วก็สีก โอ๊ย! สลดใจ ตกใจ โอ้! สงสารเนื้อ สงสารพระไทย สงสารสามเณรไทย ทำไม่ถึงทำอย่างนั้น

พอปีต่อมา พระฝรั่งก็อยากสีกบ้าง เลยเห็นเป็นของที่ไม่สำคัญ ตอนแรกมาพบใหม่ๆ มันตื่นเต็น เห็นเป็นของสำคัญมาก การบวชนะนี่ก็จะทำกันง่ายๆ เมื่อใจของคนมีกำลังศรัทธา มันพร้อมหมดทุกอย่าง คิดอะไรมันก็ถูกไปทั้งนั้นแหละ”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อให้โอวาทแก่พระที่คิดอยากสีกออกไปแต่งงานว่า

“ให้กลับความรักที่มีอยู่ให้กลายเป็นความรักสากล เป็นความรักที่มีต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย รักเหมือนแม่รักลูก พ่อรักลูก แม่ผมอยู่กับพวกท่าน ผมก็รักท่านเหมือน

กัลยาณมิตรธรรม ๗

๑. ปิโย

น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไป
ปรึกษาและไต่ถาม

๒. ครุ

น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึก
อบอุ่นเป็นที่พึ่งได้

๓. ภาวนีโย

น่าเจริญใจ น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้าง
ด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

๔. วตฺตา จ

รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร
อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วจนกฺขโม

อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม คำเสนอ
และวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังไม่เบื่อ

๖. คมภีรณฺจ กถํ กตฺตา

แถลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ
และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. โน จญฺจानะ นีโยชเย

ไม่ชักนำในอฐาน คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไป
ในทางเสื่อมเสีย

เป็นลูกเป็นหลาน ให้ล้างความใคร่ออกจากความรักเหมือนหัวกลอย ต้องแช่เอาพิษ ออกจึงกินได้ ความรักก็เช่นกันต้องพิจารณา มองให้เห็นทุกข์ของมัน ค่อยๆ ลบล้าง เชื้อแห่งความมัวเมาออก เพื่อให้เหลือแต่ความรักล้วนๆ เหมือนครูบาอาจารย์รักศิษย์ ผมเคยผ่านความรักวัยหนุ่มมา ผมเห็นใจท่าน ความใคร่ในความรักนี้ ถ้าล้างมันไม่ออก แม้แก่แล้วมันก็ยังแสดงฤทธิ์ได้ ให้เอาโทษของความกำหนดมาคิดมาปลงให้ได้ ถ้าแก้โดยใช้ปัญญาไม่ไหว ลดละมันไม่ได้ก็ให้หนีไปก่อน หนีไปตั้งหลักแล้วค่อยกลับมาใหม่ เรียกว่าล้มแล้วต้องรู้จักลุก คลุกแล้วต้องรู้จักคลาน ไม่ใช่ล้มแล้วนอนแอ้งแม้ง คลุกเคล้าหมกมุ่นกับกามอยู่อย่างนั้น การมีครอบครัวมาครอบ ไปไหนก็ไม่ได้ รูดงค์ ก็ไม่ได้ ติดตามครูบาอาจารย์ก็ไม่ได้ ลูกก็ร้อง เมียก็ป่น พ่อตาก็ดำ แม่ยายก็ซัง ด้วยซามกะละมังมันครอบเอาไว้หมด คิดให้ดี

โบราณกล่าวว่า ฝนจะตก ชีจะแตก คนจะตาย ลูกจะตาย ลูกจะออก พระจะสึก ห้ามไม่ได้ ผมเชื่อข้ออื่นๆ แต่ไม่เชื่อข้อสุดท้าย ผมว่าพระจะสึกนั้นต้องห้ามได้ ผมเคยคิดมาแล้ว ยังเปลี่ยนได้เลย สึกออกไปแล้วก็มีภาระรับผิดชอบ สร้างตัว สร้างตน ไม่สะดวกสบายอิสระอย่างอยู่เป็นสมณะนี้หรอก คนเขาว่า “อยู่คนเดียว เปลี่ยวกาย แสนสบายแต่ไม่สนุก อยู่สองคนทนทุกข์ แสนสนุกแต่ไม่สบาย” ผมว่า มันสนุกนิดๆ หน่อยๆ เหมือนรสอาหาร อร่อยแค่ปลายลิ้น กลืนเข้าไปก็หมดแล้ว แต่การภาวนานี้จะถ้าภาวนาไป พอจิตสงบเห็นธรรมแล้ว มันสบาย บางที่ซึ่งใจ ไม่ต้องฉันท้าวกก็ได้ นะ และสบายทั้งนั้น ไม่ใช่แค่ปลายลิ้นหรอกนะ

มีเรื่องเล่าว่า ทิดสีกใหม่รีบออกไปแต่งงาน แต่งงานวันแรกนั่งร้องไห้ เมียถามว่า พี่เป็นอะไร น้องปฏิบัติบกพร่องตรงไหน ทิดสีกใหม่ตอบว่า เสียตาย รู้ว่าแต่งงานดีอย่างไรสักมานานแล้ว แต่อยู่ไปๆ ก็มีลูก ทำมาหากินก็สู้เขาไม่ไหว ตัวเคยบวชพระ เล่ห์เหลี่ยมไม่ทันเขา เพราะทำผิดศีลธรรมยากกว่าคนอื่น คราวนี้เห็นแต่ทุกข์ ร่ำร้องจะมาบวชอีก ดังนั้น เราบวชกันมาถึงขั้นนี้แล้วให้ภรรยาคิดให้มากเข้า ตูลงไป ที่ใจ ทำไมบวชแล้วต้องสึก แล้วโยมอุปัฏฐากล่ะ เขาเคยกราบไหว้เราจะไปมองหน้าเขาอย่างไร เราจะออกไปเป็นอะไร ความทุกข์ตัวไหนมันเกิด ก็เอาตัวนั้นแหละมา

พิจารณา ดูให้มันชัด บางทีมันไม่ชัดก็ต้องพยายามงดกิน งดนอน สู้ดูเข้าไป
ตายเป็นตาย พระอาจารย์ทองรัตน์ ซึ่งเป็นอาจารย์กรรมฐานของผม ท่านก็เคยคิดสัก
ใครห้ามก็ไม่ฟังจะสักทำเดี่ยว ท่านก็ขอขวานบิณฑบาตจากชาวบ้านแล้วลงมือฟันขอนไม้
ฟันอยู่ ๓ วัน ๓ คืน จนมือแตกจนเพลีย แล้วท่านก็ถามตนเองว่า รู้จักพอมึงไหมนี่
ท่านถามกิเลสของท่าน เรื่องความรักเช่นนี้ ครูบาอาจารย์ของเราท่านก็เคยผ่านกัน
มาแล้ว อย่างท่านอาจารย์โง่ง ท่านคิดไปหลงรักผู้หญิงที่ใส่บาตรท่าน เพื่อนสหธรรมิก
ต้องพาไปนั่งภาวนา ชั่งไว้ในโบสถ์ อดข้าวถึงห้าหกวัน ปรากฏว่าจิตมันพลิก เห็นเป็น
อสุภะ ทำให้จิตรวมเห็นธรรม เลยรอดมาได้ อย่างราคานี้เป็นจุดอ่อน เราต้องเอา
อสุภะเข้าไปแก้ ลองกำลังจนรู้กำลัง อย่าปล่อยให้กิเลสมันต่อจุดอ่อนของเราจน
มันหนีเราไป ภาวนาเป็นนะนะ ถ้ากิเลสมาสูง เราอดได้ ถ้าแลกไม่ได้กระโดดหนี
ไปก่อน อย่าแลกทั้งๆ ที่กำลังไม่ดี ระวังจะถูกหนีออก”

หลักของการปฏิบัติ

ในระหว่างที่หลวงพ่อได้อยู่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงเกือบ ๓๐ ปีนั้น มีกุลบุตร
เข้ามาขอบวชมากมาย ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชาวนาในจังหวัดอุบลราชธานีนั้นเอง
แต่บางทีก็ลูกพ่อค้าลูกข้าราชการด้วยเหมือนกัน และบางคนมาจากกรุงเทพฯ บ้าง
จากต่างประเทศบ้าง ฉะนั้นในบางปี คณะสงฆ์วัดหนองป่าพง จึงมีสมาชิกหลากหลาย
คือประกอบด้วยพระหนุ่ม สามเณรน้อยบ้าง พระอายุกลางคนบ้าง หลวงตาสูงอายุบ้าง
บางรูปก็มีนิสัยค่อนข้างไปทางราคจริต บางรูปก็หนักไปทางโทสจริต บางรูปก็หนักไป
ทางโมหจริต ผู้ปฏิบัติเคร่งมันคงในธรรมก็มี ผู้ปฏิบัติย่อหย่อนใจคลอนแคลนก็
ย่อมมีบ้างเหมือนกัน องค์ประกอบของคณะสงฆ์มีลักษณะเช่นนี้ จำเป็นต้องมีหลัก
ของการปฏิบัติที่ทุกรูปสามารถใช้เป็นบรรทัดฐาน ในการดำเนินชีวิตพรหมจรรย์
ของตน ซึ่งหลวงพ่อได้แนะนำหลักนี้ไว้อย่างเรียบง่ายและชัดเจน

“หลักของการปฏิบัตินั้น หนึ่ง เราตั้งไว้ในใจของเราว่า เราจะต้องเอาชนะตัวเอง
ให้ได้ นี่หลักใหญ่ของมัน อย่าเอาชนะสิ่งอื่น อย่าเอาชนะบุคคลอื่น ถ้าใครมีความรู้สึก

นึกคิดว่าจะเอาชนะผู้อื่นอยู่รำไป นั่นก็เป็นผู้ที่แพ้เรื่อยไปในด้านปฏิบัติ เพราะลักษณะปฏิบัติที่แท้จริงนั้น จะต้องภาวนาให้รู้จักเอาชนะตนเองเรื่อยไป อย่าเอาชนะผู้อื่นเมื่อรวมแล้วถ้าเอาชนะตนเองก็ชนะหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ปฏิบัติอยู่ในระบอบอันนี้เรียกว่า เป็นผู้ที่มีหลักธรรมเอาชนะใจตัวเองได้ การดำเนินงานในด้านปฏิบัติของเราให้ตั้งอันนี้ไว้สม่ำเสมอ

หลักย่อๆ ก็คือ

หลักที่หนึ่ง คือ ระเบียบกฎเกณฑ์นอก กิริยามารยาทอย่างที่เราเคยทำกันมานี้ เป็นต้น

หลักที่สอง คือ สมาธิ ความสงบระงับ

หลักที่สาม ก็คือเป็นผู้มีปัญญา จะรักษาศีลก็ต้องเป็นผู้มีสติปัญญา จะหาสมาธิ ความสงบจิตก็มีสติปัญญา จึงจะเรียกได้ว่าผู้นั้นรู้จักการปฏิบัติส่วนใหญ่ของตน

ธรรมดาเมื่ออยู่ห่างไกลครูบาอาจารย์ เมื่อเรากลายไปๆ เหมือนผลไม้ต่างๆ เช่น มะเขืออย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราปลูกพันธุ์ดีครั้งแรก ในปีที่สองถ้าไม่เก็บพันธุ์มันไว้ ไม่เอาเมล็ดไปเพาะพันธุ์ พันธุ์ก็เสียไปเสื่อมไปเรื่อยๆ เลยเกิดมะเขือพันธุ์ไม่ดี เปลี่ยนจากพันธุ์เดิมของมันไป พวกเราก็เช่นกัน ให้พากันประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักหนักแน่นไว้ ในจิตของเราเสมอ”

สมณสัญญา

สมณะ คือผู้สงบระงับ และการประพฤติปฏิบัติดี ก็เพื่อจะเข้าถึงความเป็นสมณะที่แท้จริง ในระหว่างการทำประพฤติปฏิบัตินั้น นักบวชต้องฝึกเจริญสมณสัญญา คือระลึกในความเป็นพระอยู่เป็นนิจ เพื่อระงับความเคยชินของโลกวิสัย และสร้างความสง่าผ่าเผยให้กับตัวเอง

นอกจากการพรรณนาอานิสงส์ของความเป็นสมณะแล้ว หลวงพ่อคอยชี้โทษ และเตือนสติของลูกศิษย์ ในสิ่งที่เป็นมารต่อชีวิตพรหมจรรย์อยู่เสมอ และกำชับให้ทุกรูปตั้งใจอย่างจริงจังในการประพฤติปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

“บัดนี้พวกเราได้เข้ามาบวช มันไม่ถูกจุดมันครับ นักบวชเรามุ่งอะไร มุ่งลาภ ลักการะหรือ มุ่งยศหรือ มุ่งสรรเสริญหรือ มุ่งวัตถุหรือ นักบวชเรา พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ไม่ให้มุ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น ถ้ามุ่งความสุข มุ่งความสนุก มุ่งการกินดีอยู่ดี มุ่งวัตถุแล้วละก็ ไม่ต้องบวชแล้ว มันโกหกปกกลมเขา จะหากินตามสบาย ถ้าเป็นฆราวาสแล้ว ไม่ต้องอดหลับอดนอนกัน ไม่ต้องมาฉันข้าวม้อเดียว ไม่ต้องมาอยู่ป่า ดึกว่า อย่างคุณหมอนั้นยังไม่บวช ก็สบายครับ หากินตามชอบใจ นี้เรียกว่านักฆราวาส แต่เขาก็มีประโยชน์ เห็นฆราวาสเขาอยู่ในกาม มีครอบครัว เขาเป็นทุกข์เพราะผ้าบัง เป็นทุกข์เพราะเมียบัง เป็นทุกข์เพราะลูกบัง เป็นทุกข์เพราะอะไรๆ หลายอย่าง ประเดี๋ยวเขาเห็นโทษเลยครับ เขาก็ทิ้งมันไปได้ เขาทำเองมันเห็นโทษนี้ครับ บางทีมันเป็นทุกข์ มันเห็นโทษ เมื่อเขาเห็นโทษอย่างแจ่มแจ้ง เขาก็ทิ้งสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น ได้เท่านั้นแหละ

ข้อปฏิบัติไม่ใช่วิบัติ มันเป็นข้อปฏิบัติ ถ้าหากว่าเรายอมรับความจริงแล้วปฏิบัติ ตามก็เป็นข้อปฏิบัติ ถ้าใครๆ ไม่ยอมรับความจริงและไม่พยายาม ทำตามใจชอบ ของเรานั้น มันก็เป็นวิบัติ ถึงแม้เราจะบวชมาถึงยี่สิบพรรษา สามสิบพรรษาก็ตามที มันก็ไม่รู้ธรรมชาติของพระพุทธเจ้า เหมือนชาวประมงไปจับปลาในหนองที่ไม่มีปลา ไปทุกวันมันก็ได้ทุกวัน เหยียงแหไปทุกที มันก็ไม่มี จะไปเท่าไรมันก็ได้ปลา ทำไม ก็เพราะปลาในหนองนั้นมันไม่มี นี่ก็เหมือนกันฉันนั้น”

พระอาจารย์เชมธมโม พูดถึงการที่หลวงพ่อยាយมปลุกสมณสัญญาในจิตใจ ลูกศิษย์ว่า “เราไม่เคยถูกปล่อยให้ลืมหุ้จุดมุ่งหมายแห่งชีวิตของเราเลย เราคือพระภิกษุ ผู้ซึ่งมิได้ดำรงอยู่เพื่อแสวงหาลาภลักการะหรือชื่อเสียง มิใช่เพื่อสถานะหรือความก้าวหน้าทางโลก เราเป็นพระภิกษุเพื่อว่าเราจะ得有โอกาสอันดีที่สุดในการเผชิญกับกิเลสของเรา เผชิญกับสิ่งมีอิทธิพลซึ่งทำลายหัวใจ และจิตใจของเรา มองเห็นและ

เข้าใจสิ่งต่างๆ เหล่านี้ แล้วทิ้งมันไป เพื่อบรรลุถึงความสงบอันจริงแท้แน่นอน ความสุข
แห่งพระนิพพาน”

เทคนิคอันแยบยล

หลวงพ่อบางพื้นฐานในการฝึกสอนพระภิกษุสามเณร โดยการจัดระเบียบข้อวัตร
ในการปฏิบัติให้เป็นไปตามพระวินัย ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทต้นๆ เป็นการคุม
บรรยากาศในวัด ให้เอื้ออำนวยต่อการบรรลุธรรมได้มากที่สุด พระอาจารย์เชมธมโม
ลูกศิษย์ชาวอังกฤษรุ่นอาวุโสรูปหนึ่งได้ให้ทัศนะต่อวิธีการสอนของหลวงพ่อไว้ว่า

“มันมิใช่เป็นเพียงการนั่งทำสมาธิเท่านั้นที่ท่านสนใจ แต่มันเป็นการฝึกฝนอบรม
ซึ่งกว้างกว่า เป็นการฝึกที่รวมเอาทุกๆ ส่วนในชีวิตของเราไว้ เปิดเผยสิ่งเลวร้าย
ภายในใจของเราแล้ว ส่งเสริมและดึงเอาสิ่งที่ดีที่สุดออกมา การฝึกอบรมของ
หลวงพ่อนั้น ทำให้กฎระเบียบทุกอย่าง ตลอดจนจรรยาบรรณนิยมประเพณีและรูปแบบของ
ชีวิตนักบวชในวัด พ้นจากการเป็นเพียงประเพณีที่ทาบติดต่อกันมาอย่างไร้จุดหมาย
กลายมาเป็นวิธีการอันแยบยล เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือ ซึ่งเราใช้เพื่อสร้างทัศนคติ
แห่งการรู้แจ้งภายใน”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้งๆ ที่หลวงพ่อให้ความเคารพนับถือหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
ในฐานะครูบาอาจารย์ที่ท่านเชิดชูไว้เหนือศิรัษะ เมื่อหลวงพ่อบ้างตั้งวัดหนองป่าพง
ท่านก็ได้เลียนแบบระเบียบปฏิบัติของวัดป่าสายหลวงปู่มั่นทุกประการ จุดสำคัญที่
แตกต่างกันก็คือ ในวัดป่าส่วนมากพระเณรทำความเพียรตามอหิชาลัยที่กุฏิของตน
ออกมาฟังโอวาทจากครูบาอาจารย์ประมาณอาทิตย์ละครั้งเท่านั้น แต่ที่วัดหนองป่าพง
หลวงพ่อนั้นในเรื่องความสามัคคีของหมู่คณะ พระภิกษุสามเณรต้องออกมาทำความ
เพียรร่วมกัน โดยมีการประชุมเช้าเย็น ทำวัตรสวดมนต์นั่งสมาธิ ฟังการอบรม ทั้งนี้
ท่านคงใช้หลักของอภิธานิยธรรม ๗ ประการ ตามที่มีพุทธดำรัส ๒ ข้อแรกว่า

“๑. ประชุมกันเนื่องนิตย”

๒. *พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับภิกษุทั้งหลาย”*

“สิ่งที่ทำดีกว่าคำที่พูด” วิธีการสอนของหลวงปู่หลงรอยกับภาสิตโบราณบทนี้เป็นอย่างดีเพราะท่านได้ถือหลัก ทำให้ดู เป็นวิธีการสอนที่สำคัญ ท่านให้ลูกศิษย์ปฏิบัติอย่างไร ท่านก็เป็นผู้พาทำอย่างนั้นเสมอ ไม่ใช่สักแต่ว่าให้ลูกศิษย์ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจัง แต่ตัวท่านเองพักผ่อนตามสบาย เช่นบางครั้งท่านให้ลูกศิษย์นั่งสมาธิตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืน ท่านก็นั่งเป็นประธานตรงและนั่งเป็นฌายอยู่เช่นนั้นตลอดเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ลูกศิษย์ก็มีกำลังใจ เพราะมีตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่าการปฏิบัติอย่างนี้ทำได้และได้ผลจริง ปฏิปทาของหลวงปู่จึงเป็นมาตรฐานที่พระเถรทุกรูปมุ่งเข้าถึง อนึ่ง ความมั่นคงและเยือกเย็น อีกทั้งความเมตตาและปัญญาของท่านที่ปรากฏให้ลูกศิษย์เห็นเป็นประจำ ก็เป็นบทศึกษาในตัวเองว่า นี่คือผลของการปฏิบัติเป็นแรงบันดาลใจให้ลูกศิษย์แต่ละรูปมุ่งมั่นที่จะบรรลุผลนั้นตามอย่างครูบาอาจารย์

ปากเป็นเอก

การฟังพระธรรมเทศนาที่ได้ผล ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่นเนื้อหาของเทศนา การใช้ภาษา สีสานในการแสดงธรรม ความเหมาะสมของสถานที่และสิ่งแวดล้อม ภูมิจิตและความตั้งใจของผู้ฟัง เป็นต้น ฉะนั้นในการวิเคราะห์การแสดงธรรมของหลวงปู่ เราไม่ควรลืมหิทธิผลของเหตุปัจจัยเหล่านั้น มิฉะนั้นอาจเป็นเหตุให้เข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ เช่น ปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ ความรู้สึกของผู้ฟังต่อตัวผู้แสดง ถ้าผู้ฟังมีความศรัทธาเลื่อมใสในคุณธรรมของผู้พูด ก็ย่อมพร้อมที่จะรับคำอบรมสั่งสอนนั้นอย่างเต็มอกเต็มใจ แม้คำพูดสั้นๆ เรียบๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกเหมือนหงายของที่คว่ำแล้ว หรือเปิดไฟในที่มืดก็ได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ฟังไม่ศรัทธาเชื่อถือ ไม่เคารพในผู้แสดง คงยากที่เขาจะรับธรรมะคำสั่งสอนที่ได้ฟังไป ประพฤติปฏิบัติ

ด้วยปฏิบัติที่อุกฤษฏ์ห้าวหาญแต่ไม่ผิดเพี้ยนออกจากทางสายกลางเพื่อความดับทุกข์ หลวงพ่อสามารถสร้างความไว้วางใจ เชื่อถือและเชื่อมั่นขึ้นในจิตใจของลูกศิษย์ ทำให้ทุกรูปซาบซึ้งในคำสอนของท่าน ฉะนั้นไม่น่าแปลกใจที่หลวงพ่อลูกศิษย์ชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทั้งๆ ที่ท่านพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เพราะสิ่งที่ประทับใจเขามากไม่ใช่คำพูดของหลวงพ่อเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสัมผัสกระแสของเมตตา และปัญญาบารมีที่แผ่ออกมาจากตัวท่าน ทำให้เกิดความมั่นใจว่า “หลวงพ่อบ้านเรารู้จริง ไม่ใช่สักแต่ว่าพูดเฉยๆ”

อย่างไรก็ตาม หลวงพ่อก็มีพรสวรรค์ในการพูด “พูดเป็น พูดเก่ง พูดสนุก” มาตั้งแต่ยังเป็นฆราวาสแล้ว

เมื่อเป็นครูบาอาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรที่เข้ามาถือบวชในฐานะลูกศิษย์ และญาติโยมทั้งจากที่ใกล้ที่ไกล ความสามารถในการพูด การสื่อสาร จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชื่อเสียงของท่านระบือลือเลื่องไปทั่วโลก พระอาจารย์เที่ยงได้พูดถึงการเทศน์ของหลวงพ่อในสมัยก่อนว่า

“เทศน์สมัยก่อน ผ่าตับผ่าไตผ่าหัวใจดีแท้ ฟังแล้วซึ่งจริงๆ ถ้าคนไม่ตื่นก็คือคนตายนั่นเอง ถ้าคนไม่ลุกก็คือหลับนั้นแหละ เทศน์ได้เฉียบขาดที่สุดเลย ไม่ดีก็ให้มันตาย ไม่ตายก็ให้มันดี คำนี้ท่านย้ำบ่อย จะเอามันไปทำไม ไม่ดีก็ให้มันตายเสียสิ ไม่ตายก็ให้มันดี อยู่เปล่าๆ เช่ๆ อยู่ไม่ได้ต้องเร่งต้องรีบ เวลาเรามันน้อย ลูกศิษย์ลูกหาก็ก็นั่งใจ”

พระครูบรรพตวรกิตพูดถึงสมัยนั้นว่า

“หลวงพ่อบุญเกิดทุกวัน ถ้ามีเรื่องไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในวัดก็เทศน์หลายชั่วโมง เสียงท่านดังกังวานมีอำนาจมาก ตั้งใจจริงๆ ที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้ เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง แต่การเทศน์ของท่านก็มีหลายระดับ เทศน์เฉพาะพระเณรก็อย่างหนึ่ง ส่วนรวมอีกอย่างหนึ่ง และเทศน์ญาติโยมธรรมดา ก็อีกอย่างหนึ่ง ท่านดูแต่ไม่โกรธ เทศน์ไม่มีหิมด การเทศน์นั้นเฉียบขาดและห้าวหาญจริงๆ ไม่กลัวใครเลย

ฟังท่านเทศน์ไม่เคยเบื่อ ดุจดั่งมอยุ่เรื่อย ยิ่งก้องหูจนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะมันจี๋ลึงที่ตัวเราเอง อย่างเรื่องจิตวิญญาณไปเกิดได้อย่างไร ท่านอุปมาให้ฟังว่า สมมุติไปทำคันทัดกปลาใส่ลอบไว้ แล้วกลับมาบ้าน วิญญาณไปเกิดได้อย่างไร จิตพาไปคือกลางคืนฝนตก จิตก็จะคิดไปถึงลอบกล้วยหลุด กล้วยขาด คิดไปนึกไปไม่หยุด ลงท้ายก็ลุกขึ้นไปดูจริงๆ หรืออย่างไปกรุงเทพฯ คิดถึงบ้าน จิตมันก็กลับมาได้แวบเดียว เพราะฉะนั้นจิตมันพามา ถ้าจิตยังยึดถืออยู่ มันก็พาไปเกิด ใครเกิดบ้านไหนทำอะไรไว้ ก็รู้จักจำได้หมด บ้านตัวเราเคยสร้างสมไว้ ตายปุ๊บก็จะเกิดที่นั่น มีลูกเมียก็คิดถึงลูกเมีย ไม่คิดถึงบ้านคนอื่น เพราะฉะนั้นอาศัยกรรมเป็นแดนเกิด ทำดีได้ดี อาศัความยึดมั่นถือมั่น อุปาทาน ถ้าหมดตัวนี้ลงไปแล้วก็ไม่มีเชื้อ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติให้พยายามละตัวนี้ อย่าไปยึดหมายมัน ให้มันลึกลงแต่ว่า เหมือนเมล็ดผลไม้ ถ้าเอาไปคั่วเสียมันก็หมดเชื้อ”

พระอาจารย์เอนกพูดถึงอัจฉริยะของหลวงพ่อกในการแสดงธรรมที่กินใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้งว่า

“ช่วงที่ท่านยังหนุ่ม ไม่ได้มุงมันเรื่องภายนอก ญาติโยมที่มาก็ไม่มาก ถึงมีคนเข้ามาก็ไฝ่ใจเฉพาะข้อวัตรปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเทศน์อะไร พูดอะไร ก็พูดเด็ดขาดลงไปเลย เพื่อคลายความสงสัยและท่านดูนิสัยคนด้วย หลวงพ่อกท่านรู้จักจริตนิสัยคนรู้ว่าใครหยาบใครละเอียด ใครหนักไปในกิเลสอย่างไร โสภหรือโกรธหรือหลง ท่านก็เทศน์ตามจริต เทศน์แทงใจคน ปัญหาเกี่ยวกับการภาวณา โดยมากก็ถูกไปเลย ตามที่ท่านเทศน์นั้น มันขัดข้องตรงไหนก็ถูกต้องตรงที่ท่านเทศน์นั้นจริงๆ ส่วนมากแม้จะมีจิตใจลึกซึ้งขนาดไหนก็ไม่ค่อยพลาด ถ้าท่านเทศน์มันจะไปแก้ตรงนั้นแหละ ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะตามดูทุกถ้อยคำ ทุกความตามที่ท่านแสดงไป มันจะไปถูกกับจิตใจของเรา นับว่าเป็นอัจฉริยะของท่านเอง พูดง่ายๆ ก็ลึกซึ้ง...”

คลายมาตราขสิทธิ์

ในระยะหลังคือตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๑ เป็นต้นมา ธรรมชาติของหลวงพ่อก็เริ่มนุ่มนวลขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ประการแรกคืออายุของหลวงพ่อกำลังวัยชรา กำลังวังชาของสังขารก็ย่อมลดลงบ้าง ประการที่สองระยะนั้นผู้มีการศึกษาทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต ทั้งที่มาจากกรุงเทพฯ และจากต่างประเทศเริ่มมาสู่วัดหนองป่าพง โดยเฉพาะหลังจากพิมพ์เผยแพร่ชีวิตประวัติของหลวงพ่อก่อน ซึ่งท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาเป็นผู้เรียบเรียงใน พ.ศ. ๒๕๑๑ หลวงพ่อกองปรับเปลี่ยนการแสดงธรรมให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังกลุ่มใหม่นี้ด้วยก็ว่าได้ พระอาจารย์เรื่องฤทธิ์ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ว่า

“ทีนี้ก็ฟังเทศน์ม่วนขึ้น ฟังเทศน์แบบว่าเรีงในธรรม ฟังแล้วสบายขึ้น ถ้าคนมีปัญหาแล้วจะได้ความรู้มาก เพราะว่าท่านเทศน์เบาฟังง่าย แต่ก่อนนี้ถ้าใครไม่ชอบอยู่ไม่ได้ถึงสามคืนเลย อยู่ไม่ได้เด็ดขาด ให้มาอยู่สามคืนนี้ ให้มาฟังเทศน์สามคืนนี้ ถ้าใครไม่จับใจอยู่ไม่ได้ ต้องเจ็บปวดรวดร้าวตั้งแต่คืนแรกเลย มันเป็นอุบายของท่านพอท่านตกมาวัยเป็นผู้ใหญ่ เริ่มเป็นผู้เฒ่าขึ้นมาเรื่อยๆ จะไปจ้ำจี้จ้ำไชกันอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ก็เลยเปลี่ยน ทีนี้เนื้อ ก็อันเดิมนั้นแหละ แต่รสชาติดีขึ้นสนุกสนานขึ้น น่าฟังขึ้น แต่รู้สึกว่าคุณจะเข้าใจยากหน่อย เพราะมันเพลิน ครั้งแรกใครฟังก็เข้าใจ มันเจ็บแสบเหลือเกิน เจ็บปวดรวดร้าว ถ้าใครไม่ชอบใจอยู่ไม่ได้ ถ้าจะมาอยู่ได้สามคืนนี้ต้องอยู่เลย”

ลักษณะการเทศน์แบบเดิมของหลวงพ่อก็คือท่านใช้ภาษาอีสาน ซึ่งคนภาคกลางหรือคนต่างชาติ เช่นลูกศิษย์ฝรั่งฟังแล้วรู้สึกเหมือนเป็นการด่า เพราะท่านพูดเร็วเสียงดังก้องกังวานไปไกล แม้เดินออกห่างจากศาลาไปแล้วก็ยังได้ยิน เสียงของท่านมีพลัง เป็นเสียงปลุกให้ตื่น ผู้ฟังรู้สึกเหมือนถูกคลื่นลูกใหญ่พัดพาเอาตัวไปเลย แต่ระยะหลังต่อมาเมื่อท่านเปลี่ยนลีลาแล้ว เสียงเทศน์ของหลวงพ่อก็ดูอบอุ่นนุ่มนวลเหมือนเสียงพ่อสอนลูก ลุ่มเสียงยังมีอำนาจหนักแน่นเหมือนเดิม แต่อาบอิมด้วยอารมณ์ขันและเมตตา เป็นกระแสธรรมที่ออกจากใจจริง แม้ระยะหลังเมื่อท่านเปลี่ยน

ใช้ภาษากลางแทนภาษาอีสาน ท่านก็ยังคงเห็นสองภาษาสลับกันบ่อยๆ เมื่อ “ธรรมโหล” จริงๆ นั่นแหละ จึงกลับโหลเป็นภาษาอีสานตามเดิม

พระอาจารย์ทองจันทร์ตั้งข้อสังเกตว่า

“ท่านจะแสดงธรรมไปตามเหตุ พุดไปตามเหตุที่เกิดขึ้นมาลัมผัส ตามความรู้สึกของเรา แล้วดูเหมือนว่าคำพูดของท่านจะไม่ได้นึกไว้ก่อน ไม่ได้คิดไว้ก่อน สิ่งแวดล้อมมันมากระทบอย่างไร สิ่งภายนอกมากระทบอย่างไร ท่านก็ว่าไปอย่างนั้น แต่แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็กลายเป็นธรรมะไปหมด ฉะนั้นจึงเป็นเหตุที่ทำให้เราฟังไม่รู้เบื่อ บางครั้งบางโอกาสก็มีทั้งความรำเริงขบขัน”

ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดา ก็มีความเห็นคล้ายกัน และท่านยังได้ยินหลวงพ่อบอกเล่าให้ฟังด้วยว่า ธรรมะจากใจของหลวงพ่อนั้นได้มาอย่างไร

“หลวงพ่อกับท่านพูดง่ายๆ มีมุขตลกในบทบาท ในการแสดงคล้ายๆ ว่ามีการแทรกอะไรอย่างนี้ ท่านใช้ธรรมชาติ แต่ท่านก็เคยพูดกับผมนะ ท่านว่า เรื่องเทศน์นี่มันเอาแน่ไม่ได้นะ บางทีเรานั่งอยู่หรือขึ้นธรรมาสน์แล้ว ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไร แต่พอตั้งนะโมจบแล้ว สำรวมจิต มันจะมาเลยมันโหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรอกแล้วแต่มันจะเป็นไป”

สำหรับเรื่องธรรมะจากใจนี้หลวงพ่อกเคยปรารภเปรียบเทียบกับให้ฟังว่า

“ธรรมะที่เกิดจากจิตนั้นมันก็คล้ายๆ กับตาน้ำ ตาน้ำที่มันซึมซับ มันแห้งไม่ได้ มันโหลของมันอยู่อย่างนั้น ความรู้ตามสัญญาของเราคล้ายๆ น้ำในโอ่ง หมดน้ำฝนมันก็แห้งเท่านั้นแหละ”

พระลูกศิษย์หลายๆ รูปบอกว่า การเทศน์ของหลวงพ่อนั้น เหมาะกับผู้ฟังอย่างน่าประหลาดใจ คือถ้าใครมีเรื่องสงสัยอะไรอยู่ในใจ พอไปฟังเทศน์หลวงพ่อบอกว่า “ท่านจะเทศน์ตรงจุดนั้นเลย ชี้แจงให้ฟังอย่างละเอียดลออ มันมักจะตรงเป๊ะกับสิ่งที่เรากำลังติดขัดอยู่ ตรงกับที่เราคิดนึกสงสัยอยู่พอดี”

เมื่อหลวงพ่อก้าวเข้าสู่วัยชรา สุขภาพของท่านไม่ค่อยแข็งแรง ท่านจึงไม่อาจร่วม การประชุมทำวัตรเช้าเย็นกับลูกศิษย์ลูกหาได้เหมือนเดิม โอกาสที่ท่านเทศน์ให้ คณะสงฆ์ฟังก็น้อยลง บางทีอาทิตย์หรือสองอาทิตย์ต่อครั้ง แต่หลวงพ่อก็บอกว่าก็ดี เหมือนกัน เพราะบางทีเทศน์มากทำให้ลูกศิษย์หลง ฟังมาก จำมาก เลยหลง เข้าใจว่า ตัวเองรู้ดีแล้ว บางรูปถึงกับเกิดอาการเมามธรรมะ เทียบแสดงธรรมให้คนอื่นฟังอย่าง ฟุ้งซ่าน

และครั้งหนึ่งท่านปรารภว่า

“ทุกวันนี้เอาตมาไม่ค่อยเทศน์มาก อยู่วัดอยู่วาก็เหมือนกัน ปีนี้เทศน์ให้แม่ชีฟัง ถึงสองสามครั้งหรือเปล่าก็จำไม่ได้ พระเจ้าพระสงฆ์ก็ให้อยู่เฉยๆ อยู่ดูเอา ปฏิบัติเอง ทำไม่จึงเป็นเช่นนั้น เพราะเข้าใจว่าคนมีศรัทธา จึงเข้ามาในวัด จึงมาบวชเป็นปะขาว จึงมาบวชเป็นเณร จึงมาบวชเป็นพระ เข้าใจอย่างนั้น ถ้าเข้าใจอย่างนั้นก็เหมือนกัน กับวัวเรน่ะแหละ วัวมันกินอะไร มันกินหญ้า จับมันมาปล่อยใส่สนามหญ้า ถ้ามัน ไม่กินหญ้ามันก็เป็นหมูเท่านั้นแหละ จะเป็นวัวได้รึ ถ้าคนมีศรัทธา มาเห็นธรรมะธัมโม มันก็ปฏิบัติเท่านั้นแหละ”

แต่อย่างไรก็ตามตั้งแต่เริ่มแสดงธรรม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้าย ที่หลวงพ่อกำลังพูดได้ เอกลักษณะในการเทศน์ของหลวงพ่อก็คงที่ คือเป็นการสอนหลัก ความจริงด้วยภาษาที่ง่าย มีปริยัติ คือทฤษฎีน้อย ประกอบกับคำอุปมาอุปไมยใน สิ่งที่ผู้ฟังคุ้นเคย และอุทาหรณ์จากประสบการณ์ของท่านเองบ้าง เพื่อนสหธรรมิก หรือลูกศิษย์บ้าง จึงทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลินดื่มด่ำ เหมือนได้อ่านหนังสือดีที่วางไม่ลง เลยทีเดียว

หลวงพ่อกเคยแนะนำคณะสงฆ์ที่วัดหนองป่าพงเรื่องการฟังธรรมะดังนี้

“... ฟังไปเถอะครับ ฟังไป อย่าเพิ่งเชื่อและอย่าเพิ่งไม่เชื่อ วางตัวเป็นกลาง ฟังไปเถอะครับ มีผล ไม่เป็นภัย เชื่อมากมันก็เป็นภัย ไม่เชื่อมันก็เป็นภัย ฟังไปดูไป เราเป็นคนฟังและก็เป็นคนพิจารณา นี่เรียกว่าการปฏิบัติ สิ่งว่ามันชอบหรือไม่ชอบนั้น

มันจริงหรือเปล่าก็ไม่รู้ เราก็ยังไม่รู้จัก ท่านจึงให้ลองฟังดูเสียก่อน ถ้าไม่ดูมันจะเข้าข้างตัวเท่านี้แหละ ถ้าเข้าข้างตัวแล้ว เป็นต้น ปฏิบัติมันก็ไม่ไป มันเป็นมิจจาที่สูญเสียแล้ว นี่เรียกว่า คนที่มีปัญญา ก็ต้องทำแบบนี้ ดูไปเถอะ ดูไป ดูไปเรื่อยๆ พิจารณาไปเรื่อยๆ...”

“... เรื่องธรรมดาจริงๆ นี่ไม่ใช่เรื่องบอกกัน ไม่ใช่เอาความรู้จากคนอื่นมา ถ้าเอาความรู้จากคนอื่นมา ก็เรียกว่าจะต้องมาภาวนาให้มันเกิดชัดกับเจ้าของอีกครั้งหนึ่ง ไม่ใช่มีคนอื่นพูดให้ฟัง เข้าใจแล้วมันหมดกิเลส ไม่ใช่อย่างนั้น ได้ความเข้าใจแล้ว ก็ต้องมาขบเคี้ยวมันอีกให้มันแน่นนอนเป็นปัจจัยตั้งจริงๆ...”

อาจารย์ ๖

ครั้งหนึ่ง พระอาจารย์ชาคโรไปอยู่ที่วัดสาขาแห่งหนึ่ง วันหนึ่งหลวงพ่อดีไปเยี่ยม

“ท่านชาคโรเป็นอย่างไร ทำไมพอมมากอย่างนี้ล่ะ”

“เป็นทุกข์ครับหลวงพ่อดี ไม่สบายเลย” พระอาจารย์ชาคโรกราบเรียนโดยไม่อ้อมค้อม

“เป็นทุกข์เรื่องอะไร ทำไมจึงไม่สบาย” หลวงพ่อดีซักไซ้

“เป็นทุกข์เพราะอยู่ห่างไกลครูบาอาจารย์ครับ” พระอาจารย์ชาคโรเผยความในใจ

“มีอาจารย์อยู่ด้วยตั้งหกงค์ยังไม่พอหรือ?” หลวงพ่อดีท้วงในทันที

“มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่แหละเป็นอาจารย์ ฟังให้ดี ดูให้ดี เขาจะสอนเราให้เกิดปัญญา”

ธรรมเนียม

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา ลูกศิษย์ได้เริ่มบันทึกการแสดงธรรมของหลวงพ่อลงในแถบเสียงเป็นประจำ และต่อมาได้ทยอยจัดพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อเผยแพร่หนังสือรวบรวมพระธรรมเทศนาของท่านที่ได้พิมพ์เผยแพร่ไปแล้วมีอยู่หลายเล่ม เช่น โภธิญาณ นอกเหตุเหนือผล อาหารใจ น้ำไหลหนึ่ง นอกจากนี้ก็มีหนังสือเล่มเล็กที่พิมพ์เฉพาะธรรมเทศนาบางกัณฑ์อีกหลายเล่ม ทั้งหมดพิมพ์แจกเป็นธรรมเนียม ไม่จำหน่าย สำหรับสองเล่มแรก คือ โภธิญาณ และนอกเหตุเหนือผล ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย ปัจจุบันมีหนังสือพระธรรมเทศนาของหลวงพ่อที่แปลเป็นภาษาอื่นๆ อีกหลายภาษา เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ดัช อิตาลี จีน เวียดนาม และญี่ปุ่น เผยแพร่อยู่ในต่างประเทศ ทำให้ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก และเป็นที่ยิ่งยวดชาวต่างประเทศให้มาศึกษาและปฏิบัติธรรมที่วัดป่านานาชาติอย่างไม่ขาดสาย และในจำนวนนั้นหลายรายได้ขออุปสมบทด้วย

สนทนาและตอบปัญหาธรรมะ

นอกจากการแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว หลวงพ่อสอนด้วยการสนทนาและตอบปัญหาธรรมะด้วย ปกติท่านนั่งประจำที่ใต้ถุนกุฏิข้างโบสถ์ พระเณรและญาติโยมที่ต้องการพบหลวงพ่อก็ไปกราบท่านที่นั่น เพื่อสนทนาธรรมและกราบเรียนถามปัญหาข้อข้องใจต่างๆ หรือนั่งเฉยๆ ฟังท่านสอนคนอื่น หลายๆ คนบอกว่า การฟังหลวงพ่อบอกปัญหา เป็นการเรียนธรรมะที่เข้าใจได้ดีที่สุดและสนุกที่สุดด้วย เพราะท่านมีปฏิภาณโวหารและไหวพริบในการตอบปัญหาที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง

ตัดปัญหา

การตอบปัญหาแบบหนึ่งของหลวงพ่อก็ได้แก่การตัดปัญหา ซึ่งจับใจมาก ไม่ได้เสียเวลาคิดเลย คือท่านจะตัดบทสั้นๆ บางทีคำเดียวด้วยซ้ำ ปัญหาตกไปเลย เช่นที่พระอาจารย์เที่ยงเล่าให้ฟังว่า

“ปัญหาอะไร มันจะยืดยาวยังไง ท่านก็ไม่เอาด้วยหรอก ใครจะมีปัญหาให้ท่านแปลหรือตีความอย่างนั้นอย่างนี้เหมือนคนอื่น ท่านไม่ทำหรอก ตัดทั้งหมด ท่านตีปัญหาโดยการตัดปัญหา ตัดสั้นๆ ก็หมดปัญหา บางครั้งพูดคำเดียวเล็กๆ ท่านพูดนิดเดียวก็ตัดปัญหาได้ เพราะคำตอบของท่านเป็นปัญหาที่ย้อนกลับมาถามเจ้าของปัญหาเอง อีกอย่างจะไปตั้งปัญหาถามเอากับท่าน ถ้าเราไม่ชำนาญกับเรื่องอย่างนี้เหมือนท่าน ก็ฟังไม่ออก บางคนชอบไปฟังเวลาคนอื่นเขาถามปัญหาก็นึกว่าจะได้ฟังหลวงพ่อบอกปัญหาอย่างคนอื่น แต่เปล่าเลย พอถามปัญหาไป ท่านพูดคำเดียวเล็กๆ พูดคำเดียวตัดปัญหาเลย อย่างเช่นท่านจะตอบว่า คุณมาถามอย่างนี้ ถ้าใครตอบว่ามีอยู่คุณก็จะเชื่อเขาไหม ถ้าใครตอบว่าจริง คุณได้ไปเห็นมาหรือเปล่า คุณจะไปเชื่อเขา เชื่อได้ยังไง ท่านจะตอบปัญหาอย่างนี้ ปัญหาที่จะหมดไป ท่านไม่ได้แก้ไม่ได้ปลดอะไร แต่ท่านแก้ที่จิตใจของเราต่างหาก หรืออย่างเขาถามว่า ได้ยินพระสอนมาอย่างนั้นอย่างนี้ สงสัยว่า มันจะจริงไหม ท่านก็ตอบว่า ไปสงสัยทำไม เราเป็นคน

สงสัยเพราะเราไม่รู้ใช่ไหม แล้วที่เราไม่รู้ล่ะ คนอื่นบอกมันจะรู้ขึ้นมาไหม พระพุทธเจ้า ท่านสอนใหม่ว่า ท่านไปรู้เห็นมาจากไหน ท่านถามเอาจากใคร เรื่องอะไรต่างๆ ทั้งหลาย มันเป็นเรื่องที่คนอื่นพูดกันทั้งนั้นแหละ การที่คุณรู้ตัวว่าไม่รู้เรื่องโน้น อย่ากรู้เรื่องนี้ มันยังดีเสียกว่า การไปฟังคนอื่นเขาพูดเสียอีก การตอบปัญหาของท่านมักจะเป็นไปในทำนองนี้...

ถ้าเขาถามปัญหา ท่านจะตอบทันทีทันควัน โดยไม่ได้เสียเวลาคิดเลย แต่ถูกเป้งอย่างเขาถามเรื่อง ปฏิจสุมุบาท ท่านก็ไม่ได้ตอบเรื่องปฏิจสุมุบาท ท่านไม่ได้ไปไล่เลียงอยู่อย่างนั้น ท่านตอบว่า คุณเคยตกต้นไม้ไหม พอมีมือหลุดจากที่มันจะไป ถึงพื้น มันจะไปถึงทุกซ์ วาระจิตจากนี้มาจะไม่รู้เลย อันนี้เราลืมหมดแล้ว ไม่มีสติ ในช่วงนี้ นั่นมันเร็วถึงขนาดนั้น มันไปถึงทุกซ์นี้ ทุกซ์มันจะเกิดได้เพราะเหตุนี้ เรียกว่า อธิปไตยจยตา คนนั้นก็หัวเราะก๊ากเลย บอกชอบใจมาก”

ครั้งหนึ่งนักปฏิบัติธรรมคนหนึ่งถามหลวงพ่

“นั่งสมาธิ บางครั้งจิตมันรวมละคะ แต่มันชอบวูบ เหมือนอย่างกับหลับหงแต่ว่า มันรู้คะ มันมีสติ อย่างนี้เรียกว่าอะไรคะ”

หลวงพ่ “อันนี้ มันตกหลุมอากาศ (ผู้ถามหัวเราะชอบใจ) ขึ้นเครื่องบินมันเจออย่างนั้นแหละ”

อีกวันหนึ่ง พระฝรั่งรูปหนึ่งนั่งฟังหลวงพ่ตอบปัญหาด้วยคำพูดสั้นๆ ง่ายแต่แหลมคมที่สุด หลังจากแขกกลับไปแล้ว พระฝรั่งอุทานออกมาว่า “หลวงพ่ตอบเหมือนเซนจริงๆ”

หลวงพ่ตอบว่า “ไม่ใช่ๆ เหมือนหลวงพ่”

ส่วนพระฝรั่งลูกศิษย์อีกรูปหนึ่ง ก็มีปัญหาในการเลือกอารมณ์กรรมฐานที่ถูกต้องจิตของตัวเอง เพราะได้เจริญพุทโธกับอานาปานสติมาเป็นเวลานานแล้ว จิตก็ไม่เคยสงบ ระลึกความตายก็ไม่สงบ ระลึกขันธห้าก็ไม่สงบ เลยมหาตปัญญา เมื่อไปกราบเรียนถามหลวงพ่ตอบง่ายๆ ว่า “วางมันหมดปัญญาก็วางมัน”

คนที่นับถือพระเจ้าไม่ยอมรับคำสอนเรื่องอนาคตของศาสนาพุทธ เหตุผลของเขาก็คือ

“จะเอาอะไรมารู้อนาคตเล่า ถ้าไม่ใช่อดีต”

วันหนึ่งจึงมีชาวคริสต์คนหนึ่งมาถามหลวงพ่อกว่า “ใครรู้อนาคต”

“ใครรู้อดีต” หลวงพ่อถามกลับทันที ซึ่งทำให้ชาวคริสต์คนนั้นอึ้งไปเลย

คำตอบของหลวงพ่อบอกความได้ว่า ถ้าถือว่าการรู้อนาคต หมายความว่า มีอีกสิ่งหนึ่งต่างหากซึ่งอยู่นอกเหนือจากอนาคตเป็นผู้รู้ การรู้อดีตก็ต้องเป็นเช่นเดียวกัน คือมีอะไรอีกต่างหากนอกเหนือจากอดีต หรือถ้าจะถือว่าอดีตารู้ตัวเอง หลวงพ่อก็ตอบได้เช่นเดียวกันว่า ก็อนัตตานั้นแหละที่รู้อนาคต แต่ถ้าจะอธิบายก็ยืดยาวและเข้าใจยากด้วย ท่านจึงตอบด้วยปฏิภาณโวหารอันรวดเร็วราวกับฟ้าแลบตัดคำอธิบายไปเลย แต่ก็ยังเป็นคำตอบที่สะกิดความรู้สึกให้ผู้ฟังฉุกใจได้ติดตาม

ปฏิกาย

การตอบปัญหาของหลวงพ่อบอกจุดเด่นที่น่าสังเกต คือ ท่านอธิบายเฉพาะสิ่งที่เป็นพหุติสำหรับให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเท่านั้น ท่านไม่ได้สอนที่ท่านรู้ทั้งหมด หรือพูดอะไรเพื่ออวดว่า ท่านมีความรู้สูง ถ้าท่านเห็นว่าผู้ถามถามเกินภูมิธรรมของตนเอง เช่นอยากรู้เรื่องมรรคผลนิพพาน ใหม่ๆ ที่ตัวเองยังไม่เข้าใจ ไม่สงบเลย หรือถามเพื่อลองภูมิ ท่านก็ไม่ยอมตอบ บางทีทำหน้าตาเฉยเหมือนกับไม่ได้ยิน คนถามก็ได้รู้สึกได้ว่าตัวเองถามไม่เหมาะ หรือมีฉะนั้นหลวงพ่อก็ย้อนถามให้ผู้ถามฉุกคิดและเห็นตัวเอง บางทีท่านก็บอกว่า “ถามเรื่องใกล้ๆ นี่ดีกว่า”

“ถึงจะพูดอธิบายอย่างไร ผู้ถามก็คงจะไม่อาจเข้าใจได้ เพราะถ้าเขามีแว้วว่าจะเข้าใจได้เขาจะไม่ถามอย่างนั้น ถึงเขาจะไม่พอใจก็ตอบได้แค่นี้ อธิบายมากก็ยิ่งเพิ่มความสงสัยมากแก่เขา เพราะเหตุที่เขายังปฏิบัติไม่ถึง ให้รู้เอง หายสงสัยเอง...”

และครึ่งหนึ่งหลงพอปรารภว่า

“ผมเห็นว่าผู้ปฏิบัตินี้เหมือนเด็ก ๖-๗ ขวบที่มันไม่เคยรู้จักอะไร เมื่อมาเห็นไก่มันก็ว่าพ่ออะไรนั่น เห็นเบ็ดก็ พ่ออะไรนั่นนะ เห็นหมูก็ พ่ออะไรนั่นนะ

พ่อเลยชี้เกี้ยวจะพูด พูดไปแล้วก็ถามเรื่อยไป เพราะมันไม่เคยเห็น นานๆ ไป พ่อก็ว่า อ้อ!...อ้อ! เท่านั้นแหละ จะไปเล่นกับเด็กทุกคำเหนื่อยตายเลยว้ย แต่เด็กมันไม่เหนื่อย มันเห็นก็ว่า อันนี้อะไร อันนั้นอะไร ไม่จบสักทีหนึ่งเลย แต่ว่าเมื่อมันโตมาแล้วปัญหาอย่างนั้น มันก็ไม่มี คือมันโตมา เพราะเราได้ฝึกฝนด้วยการพิจารณาจนรู้เรื่อง และมันก็ค่อยแก้ไขตัวมันเอง มันเป็นอย่างนั้น...”

หลงพอมักสรรเสริญลูกศิษย์ ที่รู้จักแก้ปัญหาของตนเอง ท่านเห็นว่า ถ้าครูบาอาจารย์แก้ปัญหาให้ลูกศิษย์ทุกข้อ ก็จะเหมือนพ่อแม่ที่เอาใจลูกมากเกินไป ผลก็คือลูกไม่โตสักที แต่ท่านให้เห็นว่า ความสงสัยส่วนมากเป็นนิรวรณ (เว้นแต่ความสงสัยในเรื่องพระวินัย เป็นต้น ซึ่งเกิดเพราะขาดการศึกษา) ไม่ดับไปด้วยคำพูดของคนอื่น แต่หมดไปด้วยการปฏิบัติ นักปฏิบัติจึงไม่ควรเชื่อความสงสัย แต่ควรดูว่ามันเกิดอย่างไร อยู่อย่างไร ดับอย่างไร เพื่อจะได้ปล่อยวางความสงสัยโดยสิ้นเชิง

ฉะนั้น หลวงพอจึงไม่ใช้วิธีสอบอารมณ์ลูกศิษย์แบบในสุญญวิปัสสนา ท่านเคยพูดแบบขำๆ ว่า “หมามันยังรู้จักอารมณ์ของมันเลย เวลาหิวก็ครางหึ่งๆ ใครไม่รู้จักอารมณ์ตัวเองก็ตายเสียดีกว่า”

“... ผมเคยพูดว่าพยายามอ่านจิตเจ้าของ พยายามพูดกับจิตเจ้าของ มันจึงจะรู้เรื่อง ยังไม่ถึงที่มัน ก็ค่อยๆ ทำไปเรื่อยๆ เหมือนนุรุชเอาไม้แห้งสองอันมาลีกันลีไปเรื่อยๆ ไฟมันก็ยังไม่เกิด ก็พักเสียหน่อย ประเดี๋ยวเอาอีก ความร้อนมันก็หายไป มันไม่ติดต่อกันนี้ ทำไปๆ ไม่เจอไฟก็หาว่าไฟไม่มีในที่นี้ ความเป็นจริงนั้นไฟมีอยู่ แต่เราทำไม่ถึงจุดอันหนึ่งก็เกิดความท้อแท้ในใจของผู้ปฏิบัติ ก็ละอันนี้ไปทำอันโน้นเรื่อยไป อันนี้ก็ฉันใดเหมือนกัน ปฏิบัติทางกาย ทางใจ ๒ อย่างนี้มันต้องพร้อมกัน เพราะพื้นเพมันเป็นคนมีกิเลสมาทั้งนั้น ดังนั้นผมจึงเห็นว่าการพิจารณานั้นนะ ไม่ใช่

มันไปรู้ที่อื่นหรือ มันรู้ที่อยู่ตรงนี้แหละ เหมือนชาวประมงเขาไปทอดแหถูกปลาตัวใหญ่ๆ เข้า เจ้าของผู้ทอดแหมันจะคิดยังไง มันก็กลัวปลาจะออกจากแหไปเมื่อเป็นเช่นนั้นใจมันก็ตื่นรน ระวังบังคับ ตะครุบไปตะครุบมา ประเดี๋ยวปลามันก็ออกไปจากแห เพราะไปตะครุบแรงเกินไป ดังนั้นโบราณท่านพูดถึงเรื่องอันนี้ต้องค่อยๆ ทำมัน แต่อย่าไปห่างจากมัน นี่คือปฏิบัติของเรา ค่อยๆ คลำมันไปคลำไปเรื่อยๆ อย่าปล่อยมัน ต้องดูมัน ต้องรู้เรื่องของมัน พยายามทำไปเรื่อยๆ เป็นปฏิบัติ ขี้เกียจเราก็ทำ ไม่ขี้เกียจเราก็ทำ การทำนี้ต้องทำไปเรื่อยๆ อย่างนี้...”

รำเรียงในธรรม

เป็นเรื่องธรรมดาที่นักปฏิบัติบางรูปตั้งใจทำความเพียรอย่างจริงจัง แล้วเกิดรู้สึกเคร่งเครียด และนี่เป็นสิ่งที่หลวงพ่อดองคอยสังเกตอยู่ตลอดเวลา และป้องกันด้วยการดำรงบรรยากาศที่อบอุ่น และผ่อนคลายพอสมควร แต่ไม่ประมาทหรือหย่อนยานภายในวัด บางวันท่านจึงนั่งสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเองกับพระเถรที่ได้ฤกษ์ฤกษ์เล่าเรื่องต่างๆ ให้ลูกศิษย์ฟัง ซึ่งให้ทั้งข้อคิดและความรำเรียงในธรรม อย่างเช่นเรื่องทีพระอาจารย์ทองจันทร์เล่าไว้ว่า

“พูดถึงเรื่องขบขันรำเรียงในธรรมะ ที่เป็นเชิงสอนลูกศิษย์ให้เข้าใจ อันนี้ผมเข้าใจดี เพราะพระเถรส่วนมาก พระบวชใหม่ๆ พรรษาน้อยๆ พอได้ฟังเทศน์ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ให้ทำข้อวัตรปฏิบัติหน่อย ฟังเทศน์ธรรมะครูบาอาจารย์แล้วจำได้บ้างไปปฏิบัติได้นิดๆ หน่อยๆ ก็มีแต่อยากจะอวด อยากจะพูด เวลาไปบิณฑบาตก็คุยกันแต่เรื่องธรรมะว่า นั่งสมาธิเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ในที่สุดหลวงพ่อก็ยกตัวอย่างลูกเขยใหม่ให้ฟัง

ลูกเขยใหม่ไปอยู่กับพ่อตาแม่ยาย ทำอะไรหรือได้อะไรมากก็อยากจะอวดอ้าง ต้องการให้พ่อตายกย่องว่าเป็นคนมีความสามารถมาก เป็นคนขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้าน หรือว่าตัวของเขานี้เป็นคนที่หากินเก่ง หาได้มาก ไปอยู่กับพ่อตาบ้านก็อยู่ใกล้ๆ ลำห้วย ตอนเย็นพ่อตาก็นำไปดักปลาตุก โดยใช้ตุ้มไม้ไผ่ (กระชัง)

เอาจอมปลวกที่มีตัวปลวกใส่ไว้ข้างในเพื่อล่อปลา เอาหินกดทับต้นไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ตุ้มไหลไปตามน้ำในเวลากลางคืน

รุ่งเช้าก็ให้ลูกเขยไปดู สมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ผ้าแพรไม่ค่อยมีและหายาก เวลาจะลงน้ำก็ถอดกางเกงไว้ริมห้วย ไปจับดูเห็นปลาดุกเข้าในตุ้มเต็มไปหมด ดิ้นกันขลุกขลักๆ ก็ดีใจ เพราะมีแต่ปลาดุก ไม่มีปลาช่อน ปลาหมอ หรือปลาอย่างอื่นปะปนเลย เรียกว่ามีแต่ปลาดุกอ้อยต้อย คือมีแต่ปลาดุกล้วนๆ ก็แบกตุ้มปลาขึ้นมาด้วยอาการดีใจ กางเกงที่ถอดไว้ก็ไม่เอา เดินกลับเข้าบ้านเลย ปากก็พูดว่า ดุกอ้อยต้อย...ดุกอ้อยต้อย ขึ้นเรือนไปหาภรรยา ฝ่ายภรรยาซึ่งกำลังซาวข้าวเหนียวใส่หวดเพื่อจะหนึ่งอยู่นั้น ได้ยินเสียง ดุกอ้อยต้อยๆ ก็เงยหน้าขึ้นมองดูแล้วร้องขึ้นว่า เอาแต่ปลาดุก ปลาช่อนเอา ฟุ่หน้า (เอาแต่ปลาดุก ปลาช่อนไม่เอา...ดูซินั่น) นางพูดพร้อมกับชี้ไปที่ร่างอันเปลือยเปล่าของสามี ฝ่ายสามีก็ได้สติรู้สึกตัว ก็มลงมองดูตัวเองเท่านั้นแหละก็ตะลึงตะลึงรีบวิ่งกลับไปเอากางเกงที่ถอดทิ้งไว้ที่ริมห้วยโน้น

หลวงพ่อก็ให้สติพวกเราว่า อันนี้แหละพวกพระเถรใหม่ๆ เราก็เหมือนกัน บวชเข้ามาแล้วเห็นอะไรได้อะไรนิดๆ หน่อยๆ ก็อยากจะรอดกัน มันลืมหืมตา อยากจะรอดแต่ผู้อื่น แต่ของชี้เร่ของตัวไม่ดู ไม่เห็น เหมือนกันกับลูกเขยอยากจะรอดพ่อตา อยากจะรอดแม่ยาย เลยไม่ดูของตัวว่ามันบกพร่องตรงไหน เรื่องกัจจวัตรข้อวัตรปฏิบัติยังไม่เท่าไร ก็อยากจะรอดเพื่อน เดินไปไหนก็มีแต่เทศน์ เดินไปไหนก็มีแต่คุย”

ครูรู้จักศิษย์

คำว่า **ครู** มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤตคือ **คุ** ซึ่งแปลว่าความมืด และ **รู** แปลว่า ความสว่าง ครู จึงหมายถึงผู้ที่นำศิษย์ออกจากความมืดมาสู่ความสว่าง

เป็นธรรมดาอยู่เองที่บรรดาลูกศิษย์แต่ละคนของครูนั้น มาจาก หลายถิ่น ต่างพื้นเพ ต่างจริตนิสัย ต่างจิตใจกันเหมือนไม้ในป่า แต่ช่างไม้ที่ฉลาดรู้จักพิถีพิถัน และคุณภาพของไม้แต่ละต้น ย่อมสามารถนำไม้จากป่า มาทำให้เกิดประโยชน์ใช้สอย

ธรรมอุปมา

การอุปมาเป็นวิธีการสอนธรรมะที่ดูเหมือนหลวงพ่อบอกมากที่สุด และเป็นวิธีที่ทานถนัดมากที่สุดด้วย ท่านยกเอาธรรมชาตีสอบด้านเข้ากับ สภาวะ เข้ากับปัญหาถูกกับจริตนิสัยของคนนั้น อุปมาอุปไมยประกอบการ สอนธรรมะ จึงทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ตามไปด้วย ทำให้ผู้ฟังสามารถมอง ปัญหาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง หหมดความสงสัยในหลักธรรมที่นำมาแสดง

ตัวอย่างการอุปมาของหลวงพ่อดีแก่

“เหมือนคนเลี้ยงไก่ไม่ได้กินไข่ไก่ ได้แต่ชี้ไก่ ระวังอย่าให้เป็นอย่างนั้น ก็เหมือนว่าเราเรียนปริยัติได้ แต่ไม่รู้จักละกิเลส ไม่รู้จักละความโลภโกรธ หลงออกจากใจของเรา”

“คนมาอยู่กันมากๆ มันก็ปฏิบัติกันได้ง่าย ถ้ามีความเห็นถูกต้อง ตรงกัน เมื่อมาน้อมลงเพื่อละกิเลสอันเดียวกัน มันก็ลงสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เหมือนกัน จะว่ามีหลายองค์มันเกะกะก็ไม่ได้ คล้ายๆ ตัวกิ้งกือ ตัวกิ้งกือมีหลายขา มองดูก็น่ารำคาญเหมือนกับว่ามันจะยุ่งกับขาทั้งข้าง ของมัน แต่มันเดินไปเดินมา ความจริงมันไม่ยุ่งมันมีจังหวะมีระเบียบ ในทางพระพุทธศาสนาก็เหมือนกัน ถ้าปฏิบัติแบบสาวกของพระพุทธเจ้า มันก็ง่าย คือการเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และเป็น ผู้ปฏิบัติชอบ ถึงเราจะมีเป็นร้อยเป็นพัน เราจะมีมากแค่ไหนก็ช่างเถอะ มันก็ลงสายเดียวกันหมด”

“บางคนมาบวชว่าจะมาพักผ่อนให้สบาย จะมานั่งพักผ่อนเอาสบาย ไม่ได้เรียนหนังสือมาก่อน จะมาจับหนังสือได้เลยอย่างนั้นหรือ ไม่ได้หรอก”

“บางคนต้องการมาปฏิบัติ เพื่อเอาความสุขเฉยๆ สุขมันจะมาจากไหนก่อน อะไรเป็นเหตุมัน ความสุขทั้งหลายนะ มันต้องมีทุกข์มาก่อน มันจึงจะมีสุข เราทำทุกสิ่งทำงานก่อนจึงได้เงินมาซื้อกินมิใช่หรือ ทำนาก่อนจึงจะได้กินข้าว มันต้องผ่านความทุกข์มาก่อนทุกอย่างนั้นแหละ”

“การทำกรรมฐาน ทำเหมือนระฆังใบนี้ ระฆังนี้ตั้งไว้เฉยๆ เสียงไม่มีนะสงบ สงบจากเสียง เมื่อมีเหตุกระทบขึ้นมา (หลวงพ่อดีระฆังดัง ๑ ที) เห็นไหมเสียงมันเกิดขึ้นมา นักปฏิบัติเป็นคนมักน้อยอย่างนั้น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมา แก้ไขทันที่ว่างทีเลยชนะ ด้วยปัญญาของเราแก้ปัญหาแล้วก็สงบตัวของเรา เหมือนระฆังนี้”

“เหมือนกับคลื่นในทะเลที่กระทบฝั่ง เมื่อขึ้นมาถึงแค่นี้มันก็สลายเท่านั้น คลื่นใหม่มาก็ต่อไปอีก มันจะเลยฝั่งไปไม่ได้ อารมณ์มันจะเลยความรู้ของเราไปไม่ได้เหมือนกัน เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะพบกันที่ตรงนั้น มันจะแตกร้างอยู่ที่ตรงนั้น มันจะหายก็อยู่ตรงนั้น เห็นว่าอนิจจังทุกขัง อนัตตา คือฝั่งทะเล อารมณ์ทั้งหลายผ่านเข้ามาเหมือนคลื่นทะเล”

ได้ตามความเหมาะสม ครูที่ฉลาดรู้จักลูกศิษย์แต่ละคนของตน ก็ย่อมสามารถปลูก
ปั้นสั่งสอนศิษย์ให้สำเร็จประโยชน์บรรลุลุคตหมายปลายทางได้จั้นั้น

หลวงพ่อกเคยเปรียบเทียบให้ฟังอีกนัยหนึ่งว่า “การให้ธรรมะนี้ก็เหมือนกับให้
ยารักษาคนไข้ นายแพทย์รักษาคนไข้ก็ต้องรู้ว่ายาชนิดไหนเหมาะแก่ใคร ต้องรู้จัก
คนไข้ รู้สมุฏฐานของโรคหรือเหมือนกับเราทอดแห ไปเหวี่ยงแหสะเปะปะคร่อม
แม่น้ำเลย ไม่ได้หรอก ต้องคอยเวลาเห็นปลาบ้วน (ผุด) นั้นแหละ มันบ้วนตรงไหน
ก็เหวี่ยงลงตรงนั้นเลย ถึงจะได้ การสอนก็ต้องดูว่าเขาจะรับได้แค่ไหน ดูความพอดี
ของเขา เพราะความพอดีนั้นแหละคือธรรมะ ถ้าไม่พอดีไม่เป็นธรรมะ”

หลวงพ่อกเป็นครูที่รู้จักลูกศิษย์ เหมือนหมอที่รู้จักคนไข้ และท่านก็ฉลาดใน
การจัดยา คือเลือกวิธีสอนให้เหมาะแก่จริตนิสัยของลูกศิษย์แต่ละคนด้วย ไม่ว่าจะ
เป็นการเทศน์ การพูดจาปราศรัยหรือการปฏิบัติต่อลูกศิษย์ในโอกาสต่างๆ ท่านจะพูด
หรือทำอะไรที่เหมือนกับว่า ท่านรู้จักหรือรู้ความเป็นไปของลูกศิษย์อีกด้วย

พระอาจารย์สุริยนต์ได้ให้ตัวอย่างในเรื่องการวางคำสอนว่า

“เช่นลูกศิษย์ฝรั่ง ปกติฝรั่งเขาชอบยิ้มแย้ม ชอบให้ถาม ถ้าเฉยเกินไปเขาก็คิด
ว่ามันเป็นบรรยากาศที่อึดอัดสำหรับเขา หลวงพ่อกจึงต้องเอาใจใส่ใต้อถามความเป็นอยู่
ถามทุกข์สุข การปฏิบัติเป็นอย่างไร ก้าวหน้าหรือถอยหลังอย่างไร

ถ้าพระเถรคนไทยท่านก็จะดูนิสัยเหมือนกัน บางองค์มีความเข้าใจในท่าน
พอสมควรแล้ว ท่านก็ไม่จำเป็นต้องถามมาก บางองค์ชื่อหรือไม่ค่อยมีปัญญา ท่าน
ก็หาอุบายธรรมะที่เหมาะสมชี้แนะให้ บางองค์หนักไปทางโทสจริต ท่านก็หาธรรมะ
คำพูดที่แฝงความขบขัน หรือยกตัวอย่างที่มีความเมตตามีความกตัญญู ทำให้อารมณ์
ผ่อนคลายคล้อยตาม เบิกบานร่าเริงได้ เป็นเหตุให้มีกำลังใจ และมีความเจริญ
ก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม”

พระอาจารย์เอนกเล่าว่า เคยได้ยินหลวงพ่อกปรารภถึงลูกศิษย์อย่างนี้

“ทำไมจะไม่รู้จักลูกศิษย์ ถ้าไม่รู้จักจะเป็นครูบาอาจารย์ได้อย่างไร เปรียบเหมือน ชาวสวนกล้วย ถ้าไม่รู้จักต้น ใบ ผล ของมันจะทำสวนกล้วยได้อย่างไร ครูบาอาจารย์ ก็เหมือนกันทำไมจะไม่รู้จักลูกศิษย์ ลูกศิษย์แต่ละรูปก็มีกายกับใจเท่านั้น พูดถึงใจ มันก็ไม่แปลกกัน ใจคนหนุ่ม คนแก่ พระเถร ญาติโยม ถ้าเป็นใจที่ตกอยู่ใต้อำนาจ กิเลสมันก็ไม่ต่างกัน” นี่หลวงพ่อบุญมาพูดง่ายๆ อย่างนี้

หลวงพ่อบุญมาเป็นคนช่างสังเกต ปัญญาท่านแหลมคม ประกอบด้วยประสบการณ์ ในการสอน ศิษย์มีมาก ท่านจึงดูคนออกง่าย ท่านมองลูกศิษย์ เดิน ยืน นั่ง นอน ฉับ กราบ ทำงาน ความฉับไวและความละเอียดในการอุปัฏฐาก ท่านก็เห็นทั้งใจ ทั้งพุงเลย ยิ่งกว่านั้นบางทีในโอกาสที่หลวงพ่อบุญมาเห็นสมควร ท่านอาจพูดบางคำที่แสดง ให้ศิษย์เห็นว่า รู้ความคิดของศิษย์รูปนั้นๆ เพื่อแก้ความละอายและความเกรงกลัว ต่อบาปให้เกิดขึ้นในผู้ประมาท

การทดสอบ

นอกจากจะได้ฟังการอบรมเป็นประจำ ระหว่างเวลาประชุมทำวัตร พระเถรจะ ได้รับการสั่งสอนจากหลวงพ่อบุญมาโดยใกล้ชิดอีกในหลายๆ โอกาส เป็นต้นว่า ในเวลาที่ ท่านพาทำงาน พาไปธุดงค์ พาไปเยี่ยมวัดสาขาต่างๆ หรือในระหว่างการอุปัฏฐาก เช่น เข้าไปถวายการนวดการสงฆ์ท่าน ก็เป็นโอกาสอันดีที่ศิษย์จะได้อยู่กับหลวงพ่อบุญมา เป็นกันเอง และบางทีหลวงพ่อบุญมาก็ใช้โอกาสเหล่านี้เป็นการทดสอบสติปัญญาของศิษย์ การทดสอบนี้รูปไหนสอบตกจะไม่มีวันลืมเลย การที่ท่านคอยทดสอบ คอยจ้ำจี้จ้ำไช ทำให้พระเถรตื่นตัว ไม่ค่อยเผลอ ขณะเดียวกันก็ทำให้ลูกศิษย์เกิดความอบอุ่นด้วยความรู้สึกว่าเป็นศิษย์มีครู มีพ่อแม่ครูบาอาจารย์คอยจับตาดูเราตลอดเวลา แต่บางรูป ก็อาจจะรู้สึกมีความกดดันเหมือนกัน เพราะฉะนั้นถือได้ว่าการทดสอบนี้เป็นการ กลั่นกรองและคัดเลือกคนก็ได้

หลวงพ่อบุญมาสอนให้มีสติสัมปชัญญะความรอบคอบ สำรวมสังวรก่อนจะคิดจะพูด จะทำอะไรรู้จักพิจารณาให้แยบคาย เมื่อเห็นว่าไม่ผิดธรรมเนียมไม่ผิดวินัยแล้ว จึงพูดจึง

ทำด้วยความไม่ประมาท เพื่อทดสอบพระเถรในเรื่องนี้ บางครั้งท่านจะแก้งชวนคุย พอคุยไปได้ที่แล้วท่านก็จะหยุด นิ่งเฉยด้วยอาการสงบ ลูกศิษย์บางองค์ไม่มีสติ หลวงพ่อหยุดแล้วก็ไม่ยอมหยุด บางองค์นี้คิดว่า ท่านสนใจฟังเรื่องของตัวเองเสียอีก ยิ่งได้ใจ คุยไม่ยอมหยุด หลวงพ่อก็จะนิ่งเฉยบเฉย ไม่ยิ้มไม่แยมทำเหมือนกับไม่มีอะไร แต่พอถึงเวลาเทศน์อบรม ท่านก็ยกตัวอย่างเอาเรื่องของภิกษุสามเณรรูปนั้นๆ มาเทศน์ เช่น

“ภิกษุสามเณรบางรูป เช่น ภิกษุ ก สามเณร ข เวลาพูดคุยกับครูบาอาจารย์ ท่านหยุดแล้วก็ไม่ยอมหยุด พูดเรื่อยเปื่อยไม่มีสติ คนเราถ้าขาดสติมันก็ไม่แปลกอะไรกับคนบ้านั้นแหละ”

ถ้าภิกษุสามเณรรูปไหนโดนท่านดูอย่างนั้น ต่อไปก็จะมีความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น ครูบาอาจารย์ถามจึงพูด ถ้าท่านหยุดก็ไม่กล้าพูดต่อ กลัวโดนดูอีก

บางครั้งท่านก็ใช้วิธีอีกวิธีหนึ่ง ค่อนข้างตลก เช่น ตอนออกบิณฑบาตกับท่าน ท่านก็ชวนคุยไปด้วยเดินไปด้วย บางที่ท่านก็แก้งหยุด เมื่อท่านหยุดผู้ที่เดินตามหลังเกิดเพลอสติ ตั้งตัวไม่ทันก็ไปชนท่านเข้า คนตามหลังมาก็ชนเข้าอีก บางที่ชนหมดทั้งแถวเลยก็มี เมื่อกลับถึงวัด ถึงเวลาเทศน์อบรม ท่านก็ให้ข้อคิดเตือนสติให้มีความระมัดระวัง สำรวมสังวร มีสติในการยืน การเดิน การทำอะไรทุกอย่างก็ให้มีสติ ระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

พระอาจารย์เลี่ยม ได้เล่าถึงวิธีทดสอบอีกวิธีหนึ่งของหลวงพ่อกับให้ฟังว่า

“ส่วนมากท่านดูความรู้ของคนจากสิ่งที่เขาพูด ดูอุบายหรือปัญญาธรรมะที่ออกมาจากการพูด เช่น ในวันออกพรรษา ท่านให้พระเถรที่อยู่ร่วมการประพฤติปฏิบัติ ได้แสดงความคิดเห็นต่อหน้าญาติโยม นี่ก็เป็นทางหนึ่งที่ท่านดู และรู้ว่าการประพฤติปฏิบัติของใครเป็นอย่างไร พอที่จะมีธรรมะอยู่ในการควบคุมองค์พระธรรมกถึกได้หรือไม่ และต้องเป็นผู้ที่ไม่อยากจะถูกดูด้วย เพราะผู้ที่อยากพูด ท่านถือว่าเป็นการทำตามความอยาก ท่านดูว่าใครมีความรับผิดชอบบ้าง ท่านให้ฝึกเพื่อดูลักษณะความ

พิเศษ เพราะคนเราถ้าไม่ทำอย่างนั้นบ้างก็จะไม่รู้จัก หลวงพ่อจันทร์ก็เหมือนกัน
ท่านมาฟังเทศน์ของหลวงพ่อกษัตริย์หลวงพ่อบอกว่า

จันทร์ ท่านนะหยุดการฟังได้แล้ว ต่อไปนี้ต้องเทศน์ให้โยมฟังเอง”

การทรมาน

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อบอกว่า

“ถ้ามันคิดอะไรยุ่งขึ้นมาก็ให้เข้าใจว่า ความที่ไม่ยุ่งก็อยู่ตรงนั้นแหละ มันสกปรก
ตรงนี้ ที่สะอาดก็อยู่ตรงนี้ ไม่ใช่ที่อื่น ล้างสกปรกออกก็จะสะอาดเท่านั้นเอง ธรรมของ
พระพุทธเจ้าของเรามันตรงอยู่อย่างนั้น อนิจจัง เป็นของไม่เที่ยงแท้ บทเดียวเท่านั้นแหละ
เห็นพระพุทธเจ้าแล้ว ใครเห็นอนิจจังอย่างแท้จริงก็เห็นพระพุทธเจ้า ให้นั่งไกลๆ ท่าน
ทุกทีๆ เดียวก็เจอท่านหรอก”

แต่โดยปกติปุถุชนเราจะไม่ชอบดูความทุกข์ ไม่ยอมพิจารณา รู้สึกแต่ว่าตัวเอง
เป็นทุกข์ แต่ไม่พยายามทำความรู้จักทุกข์ จะใช้วิธีหนีหรือหลบเกลื่อนความทุกข์เสีย
มากกว่า การหนีหรือหลบเกลื่อนความทุกข์สำหรับชีวิตฆราวาสก็ได้หลายวิธี ตั้งแต่
วิธีหยาบไปถึงละเอียด แต่สำหรับชีวิตนักบวชวิธีการหนีทุกข์มีไม่มากนัก โดยปกติ
ก็ไม่พ้นเรื่องอาหาร การพูดคุยและการนอนหลับ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นวิธีการอย่างหยาบ
เพราะฉะนั้นหลวงพ่อก็ให้คติธรรมเตือนใจลูกศิษย์เสมอว่า

“กินน้อย นอนน้อย พุดน้อย คือนักปฏิบัติ

กินมาก นอนมาก พุดมาก คือคนโง่”

วิธีฝึกเพื่อขัดเกลากิเลสที่หลวงพ่อบอกใช้เป็นประจำวิธีหนึ่งก็คือการทรมาน
การทรมานในความหมายของพระวัดป่า หมายถึงการที่ครูบาอาจารย์วางข้อวัตรปฏิบัติ
ให้ขัดกับความอยากของลูกศิษย์ เช่น ให้อยู่กับสิ่งที่ไม่ชอบ ให้พลัดพรากจากสิ่งที่รัก
ที่ชอบ หรือไม่ให้สิ่งที่ยากได้ เป็นต้น เป็นวิธีตรงไปตรงมาที่เปิดเผยกิเลสของลูกศิษย์

ให้เจ้าตัวเผชิญหน้ากับความทุกข์ และให้เห็นประจักษ์ว่า ความทุกข์นั้นเกิดจากความอยากและความยึดติดของตัวเอง นอกจากนี้ก็เป็นการฝึกให้ลูกศิษย์มีความอดทน ทำสิ่งที่ไม่เคยทำหรือคิดว่าทำไม่ได้ ให้อยู่ด้วยความอยาก จนกระทั่งหมดอยาก และจิตยอม เห็นต้นหาความอยากตามหลักไตรลักษณ์ ถ้าเอาชนะได้ครั้งเดียว ก็จะไม่เชื่อกิเลสอีกเหมือนแต่ก่อน เป็นการตัดนิสัยเก่า การทรมานนี้ก็เพื่อให้พระไม่ประมาท มีความระวังตัวอยู่ตลอดเวลา

การฝึกหัดขัดเกลาด้วยวิธีทรมานนี้ หลวงพ่อเคยพูดเหมือนจะให้กำลังใจว่า

“ทรมานกิเลสนะ ไม่ใช่ทรมานคน”

และท่านก็มีกลเม็ดหลายๆ อย่างซึ่งกิเลสน่าจะเข็ดขยาดเหมือนกัน เป็นต้นว่า

อยากมาก ไม่ให้ฉัน

วันไหนญาติโยมนำภัตตาหารมาถวายมาก หรือมีของประณีตน่าอร่อยเป็นพิเศษ หลวงพ่อท่านจะไม่ยอมให้พระฉันง่ายๆ แต่จะทำเป็นคุยกับญาติโยมนานกว่าปกติ แล้วก็แกล้งทำเสียงกระแอมขึ้นเหมือนกับว่าจะตั้งต้นให้พรก่อนลงมือฉัน พระบางรูปซึ่งทำท่านั่งสมาธิแต่ความจริงกำลังอยากฉัน ก็เปลอประนมมือเตรียมสวดมนต์ แต่หลวงพ่อกลับคุยต่อ อย่างนี้ก็เหมือนกัน

หลวงพ่อเคยเล่าถึงลูกศิษย์รูปหนึ่งซึ่งท่านสังเกตเห็นว่า ในระหว่างที่รูปอื่นๆ กำลังฉันอาหาร พระรูปนั้นก็เอาแต่นั่งจ้องบาตรอยู่อย่างนั้นแหละ เดียวก็เลื่อนบาตรเข้าหาตัว ทำท่าจะฉัน แต่แล้วก็ผลักบาตรออกไปไม่ยอมฉัน บางครั้งฉันไปได้สองสามคำ ก็ผลักบาตรออก ทำอยู่อย่างนั้นหลายครั้งหลายหน เมื่อหลวงพ่อกถามไถ่ขึ้นมา พระรูปนั้นก็กราบเรียนว่า *“มันอยากฉันมาก ผมเลยไม่ยอมให้มันฉันครับ”* หลวงพ่อก็เลยอุทานด้วยความพอใจ

“เออ! ทำอย่างนี้ก็เลสก็คงยอมแพ้ละ อยู่กับท่านไม่ได้แล้ว”

ร้อนนัก ห่มผ้าเสีย

หน้าร้อน หลังฉันเสร็จแล้ว บางทีหลวงพ่อก็สั่งให้พระเณรเข้าไปนั่งสมาธิในโบสถ์เก่า โดยกำชับให้ปิดประตูหน้าต่างอย่างมิดชิดแล้วครองจีวรให้เรียบร้อย ไม่นานทุกรูปในห้องเตอบสำเร็จรูปของหลวงพ่อก็สึกพอดี ผ้าอังสะจีวรก็เปียกโชกด้วยน้ำเหงื่อไครกล้าบ่น หลวงพ่อก็ดู

“อยู่ในห้องเหม่ตั้งเก้าเดือนยังอยู่ได้ สำนี้ลีเป็นอิหยัง”

(อยู่ในห้องแม่ตั้งเก้าเดือนยังอยู่ได้ แค่นี้จะเป็นอะไรไป)

ช่วงหน้าหนาวก็ตรงกันข้าม หลวงพ่อให้เปิดประตูหน้าต่างทุกบานเพื่อให้ได้รับสายลมอันเย็นเฉียบ พระรูปใดมองในแง่ดี ก็เห็นว่าอย่างน้อยเราที่นั่งหนาวตัวลั่นยังกับลูกนกตกน้ำ ดีเหมือนกันไม่ม่วง เพราะมัวแต่หนาวเลยไม่มีเวลาง่วง

หน้าหนาวของทุกปี หลวงพ่อให้พระเณรทุกรูปลงจากกุฏิปักกลดอยู่ในป่าเป็นเดือน เพื่อฝึกไม่ให้พระเณรติดในความสะดวกสบาย ให้เผชิญหน้ากับความวังเวงในป่า และสัตว์ต่างๆ ทั้งที่น่ากลัว เช่น งู แมงป่อง หรือตะขาบ และที่ก่อความรำคาญ เช่น มด และปลวก เป็นต้น

ต้องทนฟัง

แม้การเทศน์ของท่านก็ใช้เป็นการทรมานลูกศิษย์ได้เหมือนกัน คือไม่ใช่ว่าท่านจะแสดงธรรมเพื่อให้ความรู้หรือให้กำลังใจเท่านั้น เช่น บางที่ท่านก็เทศน์นานหลายๆ ชั่วโมง โดยไม่ได้มีเรื่องราวอะไรมากมายนัก นอกจากพูดซ้ำๆ ซากๆ อยู่แต่เรื่องเดิม การทรมานโดยวิธีนี้รู้สึกว่ามีผลมากสำหรับลูกศิษย์ชาวต่างประเทศที่ยังไม่เข้าใจภาษาไทย พระอาจารย์สุเมโธและพระอาจารย์วิธรรมโมเล่าว่า ท่านทั้งสองต่างก็รู้สึกเป็นทุกข์และโกรธหลวงพ่อกมากในขณะที่ต้องทนนั่งฟังเทศน์โดยไม่รู้ว่าจะจบลง

เสียที่ “ทำไมต้องให้เรามานั่งฟังด้วย ทำไมหลวงพ่อบ่ปล่อยให้กลับไปทำความเพียรที่กุฏิ” แต่เมื่อได้สติและหันกลับไปเฝ้าดูความรู้สึกของตัวเองอย่างเพ่งพินิจ ได้เห็นการเกิดขึ้นและการดับไปของอารมณ์ต่างๆ จึงได้แต่รู้สึกขอบคุณหลวงพ่ที่ท่านได้ช่วยเปิดตาในให้ได้เห็นกิเลสของตัวเอง พระอาจารย์สุเมโธเล่าว่า หลังจากที่ต้องทนทุกข์ นั่งฟังหลวงพ่อยู่ถึง ๖ ชั่วโมง โดยไม่รู้เรื่องอะไรเลย ความทุกข์ ความโกรธแค้นขัดเคืองทั้งหลายทั้งปวงก็มลายหายไป เมื่อหลวงพ่จบการเทศน์ และหันมาพูดกับท่านด้วยน้ำเสียงปรานีเป็นอย่างยิ่งว่า

“เป็นจังได้ สุเมโธ” (เป็นยังงี้บ้าง สุเมโธ)

อยากมาก ไม่ให้เสียเลย

ความอยากทุกอย่าง ไม่ว่าจะอยากไปโน่นมานี่ หรืออยากได้บริหาร ขึ้นชื่อว่าอยาก แล้วก็ถูกหลวงพ่สวนทางหมด คือถ้าท่านรู้ว่าใครอยากไปไหนมากๆ ท่านไม่ยอมให้ไปต่อเมื่อหายอยากแล้วจึงให้ไป อยากได้บริหารก็เช่นกัน พระอาจารย์เอนกได้กล่าวว่า “ถ้ารูปไหนอยากมากกว่าธรรมดา ไม่อิมในอัฐบริหาร ท่านก็ทำให้รู้สึกที่ท่านไม่ทำตามความต้องการของลูกศิษย์ ให้เราคิดแล้วคิดอีกจนอ่อนใจนั้นแหละ ท่านจึงอธิบายให้ฟังว่า จุดของความเย็นไม่ได้อยู่ที่วัตถุภายนอก อายุของวัตถุนั้นมี เมื่อเราใช้มันก็แตกดับ แต่ความสงบ ถ้าเราเข้าถึงแล้วมันไม่มีอายุ ไม่แตก ไม่ดับ มันคง

วิธีการทรมาณนี้เหมาะสำหรับคนกลุ่มน้อยผู้มีศรัทธาแรง แต่กับคนหมู่มากมักไม่ค่อยได้ผลและอาจเป็นเหตุให้คนไม่กล้าบวชก็ได้ เพราะกลัวตัวเองจะสู้ไม่ไหวหรืออาจทำให้คนต้องลาสิกขาอย่างพ่ายแพ้ เพราะฉะนั้น หลวงพ่จึงใช้การทรมาณเป็นครั้งเป็นคราว เช่น ในระยะแรกๆ ที่สุขภาพของท่านยังแข็งแรง ทำเป็นตัวอย่างได้ และลูกศิษย์มีจำนวนน้อยเท่านั้น ซึ่งลูกศิษย์ที่มีศรัทธามากในครูบาอาจารย์ก็มีกำลังใจทำตาม แต่ในระยะหลังเมื่อสุขภาพของท่านเสื่อมลง ทำเป็นตัวอย่างไม่ไหวแล้ว ท่านก็ลดลง ท่านได้อบรมเรื่องการปฏิบัติเพื่อทรมาณกิเลสให้ลูกศิษย์ได้เข้าใจว่า

“การปฏิบัตินั้นคือทวนกระแส ทวนกระแสน้ำใจของเราเอง ทวนกระแสของกิเลส อะไรที่เป็นของทวนกระแสแล้วมันลำบาก พายเรือทวนกระแสก็ลำบาก สร้างคุณงามความดีนั้นก็ลำบากเสียหน่อยหนึ่ง เพราะว่าคนเรามีกิเลส ไม่อยากจะทำ ไม่อยากจะทำ ยุ่งยาก ไม่อยากจะทำอดทน อยากจะปล่อยไปตามอารมณ์เสียเป็นส่วนใหญ่ เหมือนน้ำนะแหละ มันก็ไหลไปตามเรื่องของมัน ถ้าปล่อยให้ไหลไปตามน้ำก็สบาย แต่ว่ามันไม่ใช่ลักษณะปฏิบัติ ลักษณะปฏิบัติต้องฝืน ต้องฝืนกิเลสฝืนใจของตัวเอง ช่มจิตเจ้าของ ทำความอดทนให้มากขึ้น มันจึงเป็นการปฏิบัติทวนกระแส”

อย่างไรก็ตาม การทวนกระแสกิเลสซึ่งพัฒนาเราให้เวียนว่ายในวัฏสงสารมา นับภพนับชาติไม่ถ้วนแล้วนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ เลย ผู้ปฏิบัติที่ยังกลัวความลำบากคงไม่มีทางชนะใจตนเองได้ การปฏิบัติก็เหมือนกับการชูดอุมงค์ ยิ่งชูดลึกเข้าไปก็ยิ่งมีดยิ่งยาก จึงชวนให้ท้อแท้หมดหวัง ทั้งที่ผู้ชูดเชื่อ และแม้จะรู้ว่าความสว่างรออยู่ที่ปลายทางเมื่ออุมงค์ทะลุ หลวงพ่อจึงคอยปลุกเร้ากำลังใจของลูกศิษย์อยู่เสมอ ให้เป็นผู้มีความกล้าหาญในการประพฤติปฏิบัติ กล้าฝืนกล้าฝืนหักหาญความอยากของตัวเอง ให้เห็นทุกข์จนถึงที่สุดนั้นแหละ จึงจะได้ประจักษ์ในผลของการปฏิบัติที่เป็นอัศจรรย์ ด้วยตนเอง เช่นเดียวกับที่หลวงพ่อได้ประสบมาแล้ว ซึ่งท่านได้นำมาถ่ายทอดสู่ลูกศิษย์ในโอวาทที่กระตุ้นศรัทธาและพลังในการปฏิบัติให้กล้าแกร่งขึ้นมากทีเดียว

โอวาท - เอาชีวิตเข้าแลก

อย่าตามใจมัน หัดมัน เอาชีวิตเข้าแลกเลยปฏิบัตินี้ อย่างน้อยต้องได้ร้องไห้สามหน นั้นแหละ การปฏิบัติถ้ามันง่วงนอนอยากนอน ก็อย่าให้มันนอน พอมันหายง่วงจึงให้มันนอนอย่างนั้น แต่เรานะ โอ๊ย! ปฏิบัติไม่ได้หรอก บางครั้งบิณฑบาตมา ก่อนจะฉันก็มานั่งพิจารณา มันพิจารณาไม่ออก เหมือนสุนัขบ้า น้ำลายหกน้ำลายไหล เพราะความอยาก จะพิจารณาอะไรก็พิจารณาไม่ออก บางทีพิจารณาก็ไม่ทันใจ รีบตาม มันก็ยิ่งร้ายใหญ่ ถ้ามันไม่ฟัง อดทนไม่ได้ ก็ดันบาตรออกไปเสีย อย่าให้มันได้ฉัน หัดมัน ทรมาณมัน การปฏิบัตินี้ อย่าทำตามมันเรื่อยๆ ผลักบาตรหนีไป อย่าให้มันฉัน มันอยากมากก็อย่าให้มันฉัน มันพูดไม่ฟังนี่สิ น้ำลายก็หยุดไหล พอรู้ว่าจะไม่ได้อัน มันเซ็ดพอวันต่อมามันไม่กวนหรอก มันกลัวว่ามันจะไม่ได้ฉัน เจ็บ ลองๆ ทำดูซิถ้าไม่เชื่อ

คนเรานะมันไม่เชื่อไม่กล้าทำ ถึงว่าคนไม่มีศรัทธาจะทำ กลัวจะหิว กลัวจะตาย ไม่ทำดูก็ไม่รู้จัก ไม่กล้าทำหรอกพวกเรานะ ไม่กล้าทำดู กลัวแต่จะเป็นนั้น กลัวแต่จะเป็นนี้ เรื่องอาหาร การขบฉันเรื่องนั้นเรื่องนี้นะ โอ๊ย! ทุกข์กับมันมากจนรู้เท่าว่ามันทุกข์ นั้นแหละเรื่องการปฏิบัตินี้ไม่ใช่เรื่องจะพิจารณาง่ายๆ ไม่ใช่เรื่องเบาๆ นะ

พิจารณาเรื่องอะไร เรื่องอะไรละที่สำคัญที่สุด เรื่องอะไรที่ไม่มีแล้วมันตาย เรื่องนี้สำคัญ ตาย จึงเป็นเรื่องสำคัญในโลก พิจารณาไป ทำไป หาไปก็ยังไม่พบ ไม่มีผ้าถุง ผ้าห่มก็ยังไม่ตาย ไม่มีหมากกิน ไม่มีบุหรี่ยสูบก็ยังไม่ตาย ถ้าไม่มีข้าวไม่มีน้ำกินนี่ตาย เห็นเท่านั้นของสำคัญในโลก มีข้าวกับน้ำที่สำคัญเลี้ยงร่างกาย เลยไม่สนใจเรื่องอื่น เอาแต่พอได้ ส่วนข้าวกับน้ำนี่พอไม่ตาย มีอายุปฏิบัติไปเท่านั้นก็เอาละ เอาใหม่ละ เอาเท่านั้น อย่างอื่นเรื่องเบ็ดเตล็ดนั่น จะได้หรือไม่ได้ก็ช่างมัน จะมีจะพบก็ช่าง ข้อสำคัญมีข้าวกับน้ำเท่านั้นก็พอ ถ้าอยู่ไปจะพอกินใหม่ จะถึงตายใหม่ พิจารณาไปอย่างนั้น พอกินพอใช้ อยู่หรืออก เข้าไปบิณฑบาตบ้านไหน เขาคงจะให้หรือกข้าวที่ละก้อน น้ำก็หากินจนได้แหละ เอาสองอันเท่านั้นไม่คิดจะรวยเท่าใดหรอก

เรื่องการปฏิบัติ เรื่องผิดเรื่องถูกมันปนกันมานั้นแหละ เราต้องกล้าทำต้องกล้าปฏิบัติ ป่าช้าจะไม่เคยไปก็ต้องหัดไป ไปกลางคืนไม่ได้ก็ต้องไปกลางวัน แล้วหัดไปค่อยๆ บ่อยๆ ต่อไปตอนค่ำก็ไปได้ แล้วจะเห็นประโยชน์ในการกระทำของตน ที่นี้ก็จรรู้เรื่อง นี้อะไร จิตใจของเรามันไม่รู้เรื่องราวมาตั้งที่ชาติที่ชาติ อันไหนเราไม่ชอบ อันไหนเราไม่รักก็ไม่อยากประพฤติปฏิบัติ ปล่อยมันกลัวอยู่อย่างนี้ แล้วก็ว่าเราได้ปฏิบัติ มันยังไม่เรียกปฏิบัติหรอก ถ้าปฏิบัติจริงๆ ละก็ชีวิตนั้นแหละพุดง่ายๆ ถ้าตั้งใจจริงๆ จะไปสนใจทำไม ภูได้น้อยมึงได้มาก มึงทะเลาะกู กูทะเลาะมึง ไม่มีหรอก เรื่องอย่างนั้นนะ เพราะไม่หาเอาเรื่องอย่างนั้น ใครจะอย่างไรก็ช่าง จะเข้าวัดไหนก็ตาม ก็ไม่ได้หาเอาเรื่องเช่นนี้ ไม่ได้ไปฟังเอาเรื่องเช่นนี้ ใครจะปฏิบัติต่ำปฏิบัติสูงก็ไม่ได้หาเอาเรื่องเช่นนี้ ใส่ใจแต่เรื่องของตนเท่านั้น อย่างนี้แหละกล้าประพฤติ กล้าปฏิบัติ ปัญญาจะเกิด ฌานจะเกิด เพราะการปฏิบัติ

ถ้าหากว่าปฏิบัติถึงที่แล้วมันปฏิบัติแท้ๆ กลางคืนกลางวันก็ตามก็ปฏิบัติ กลางคืนก็นั่งสมาธิเงียบๆ แล้วลงมาเดิน อย่างน้อยก็ต้องได้ ๒-๓ ครั้ง เดินจงกรม นั่งสมาธิ นั่งสมาธิแล้วลงมาเดินจงกรมมันไม่อึดมันเพลิน บางทีฝนตกพริ้วๆ ให้นึกถึงเมื่อคราวทำนาโน่น กางเกงที่นุ่งทำงานกลางวันยังไม่ทันแห้ง ตื่นเข้ามาก็ต้องสวมใส่เข้าไปอีกตั้งแต่เช้า เข้าไปเอาควายในคอกออก มองดูควายข้างนอกเห็นแต่คอ ไปจับเอาเชือกควายมา มีแต่ขี้ควายเต็มไปหมด หางควายตวัดแกว่งเอาขี้ของมันมาเปรอะเราเต็มไปหมด ตีนเป็นฮ้างก้าด้วย เดินไปทรมานไป “*ทำไมถึงทุกข์ ทำไมถึงยากแค้น*” ที่เราเดินจงกรมฝนตกแค่นี้จะเป็นอะไร ทำนาถึงทุกข์ก็ยังสามารถเดินจงกรมแค่นี้ทำไมจะทำได้ มันกล้าขึ้นมากหรือถ้าเราทำได้ทำ

ถ้าตกระแลของมันเป็นแล้วเรื่องการปฏิบัตินี้ไม่มีอะไรจะขยันเท่า จะทุกข์ก็ไม่ทุกข์เท่าผู้ปฏิบัติ จะสุขก็ไม่สุขเท่าผู้ปฏิบัติ ขยันก็ไม่ขยันเท่าผู้ปฏิบัติ ขี้เกียจก็ไม่ขี้เกียจเท่าพวกนี้ พวกนี้เป็นเลิศกว่าเขา ขยันก็เลิศกว่าเขา ขี้เกียจก็เลิศกว่าเขา มีแต่เลิศทั้งนั้น ถึงว่าถ้าตั้งใจปฏิบัติแล้วมันก็น่าดูจริงๆ แต่พวกเราที่ว่าปฏิบัตินั้นยังไม่ถึง ยังไม่ได้ทำเปรียบก็เท่ากับว่า ถ้าหลังคารั่วตรงนี้ก็ขยับไปนอนตรงนั้น ถ้ารั่วตรงนั้นก็ขยับมานอน

ตรงนี้ “ทำยังไงจะได้บ้านได้ห้องดีๆ กับเขาลักที” นี่ถ้ามีไว้ทั้งหลังก็คงหนีเลย อย่างนี้ก็ไม่น่าเอา มันก็อย่างนั้นแหละการปฏิบัติ

จิตของเรากิเลสของเราจะ ถ้าไปทำตามมันก็ยิ่งไปกันใหญ่ ยิ่งทำตามก็ยิ่งหมด ข้อวัตรปฏิบัติ เรื่องการปฏิบัตินี้ จนมันอัศจรรย์ในจิตของตนนะ อัศจรรย์ มันขยันหมั่นเพียรไม่รู้เป็นอย่างไร ใครจะปฏิบัติก็ทำตามปฏิบัติก็ตาม ไม่ได้สนใจใคร ทำของตนปฏิบัติของตนไปส่ำมาเสมออย่างนั้น ใครจะไปไต่มาเหนือก็ช่างเขา เราทำของเราอยู่อย่างนั้น ต้องดูตัวเองมันจึงจะเป็นการปฏิบัติ ครั้นปฏิบัติไปแล้วไม่มีเรื่องอะไรในใจ มีแต่เรื่องธรรมดา ตรงไหนยังทำไม่ได้ ตรงไหนยังขัดข้องอยู่ มันก็วนอยู่แต่ตรงนั้น ไม่แตกแล้วมันไม่หนีหรอก หมดอันนี้แล้วไปคาอยู่อะไรอีก มันก็ไปติดอยู่ตรงนั้นอีก ติดอยู่ที่นั่น มันไม่หนี ถ้าติดอยู่ มันอาจจนแตกนั้นแหละ ถ้าไม่เสร็จก็ไม่ไป มันไม่สบายใจถ้าไม่เสร็จหมด มันพิจารณาจ่ออยู่ที่นั่น นั่งก็อยู่ที่นั่น เดินก็อยู่ที่นั่น เปรียบเหมือนกับเราทำนาไม่เสร็จนั้นแหละ นาเราเคยดำทุกปี แต่ปีนี้ตรงนี้ยังไม่เสร็จ ใจก็เลยติดเป็นทุกข์ อยู่ที่นั่นไม่สบาย เหมือนเราทำงานไม่เสร็จ ถึงมาอยู่กับเพื่อนหลายๆ ใจก็ไม่สบาย พะวงแต่เรื่องงานที่เราทำไม่เสร็จอยู่นั้นแหละ หรือเหมือนกับเราปล่อยลูกเล็กๆ ไว้กับบ้าน แต่เราให้อาหารหมูอยู่ใต้ถุน ใจมันก็ติดอยู่กับลูก กลัวมันจะตกบ้าน ทำอย่างอื่นก็คิดอยู่อย่างนั้น เช่นเดียวกันกับข้อปฏิบัติของเรา มันไม่ลืมสักทีเลย ทำอย่างอื่นอยู่ก็ไม่ลืม พอจะออกจากมัน มันก็ปีบเข้ามาในใจทันที ติดตามอยู่กระทั่งคืนกระทั่งวัน ไม่ได้ลืมสักที เป็นอยู่อย่างนั้นมันจึงเป็นไปไม่ได้ ไม่ใช่ของง่าย

ตอนแรกก็อาศัยครูบาอาจารย์ให้ท่านแนะนำ เข้าใจแล้วก็ทำ ครูบาอาจารย์สอนแล้วก็ทำตามที่ท่านสอน พอเข้าใจแล้วทำได้แล้วท่านก็ไม่ได้สอนอีก เราทำของเราเองละที่นี้ จะเกิดประมาทอยู่ตรงไหน จะเกิดไม่ดีตรงไหน มันก็รู้ของมันเอง มันเป็นผู้รู้มันเป็นปัจเจกตั้ง จิตมันเป็นของมันเอง รู้เองว่าผิดน้อยผิดมาก ผิดตรงไหน มันก็พยายามดูของมันอยู่อย่างนั้นพยายามประพฤติปฏิบัติเองของมัน เป็นอย่างนั้นละปฏิบัติ คล้ายๆ เป็นบ้าหรือเป็นบ้าไปเลยก็ได้ ปฏิบัติจริงๆ ก็เป็นบ้านะแหละ มันเปลี่ยน มันเป็นลัญญาวิปัสสนา แล้วมันเปลี่ยนลัญญานั้น ถ้าไม่เปลี่ยนมันก็ดูร้าย อยู่เหมือนเดิม ก็ทุกข์อยู่เหมือนเดิม

มันก็แสนจะทุกข์นั่นละการปฏิบัติ แต่ว่าทุกข์นั่นถ้าไม่รู้จักว่ามีทุกข์ มันก็ไม่รู้จักทุกข์หรอก ถ้าเราจะพิจารณาทุกข์ เราจะฆ่าทุกข์นี้ มันก็ต้องพบกันก่อนสิ จะไปยิงนก ถ้าไม่เจอนกแล้วจะได้ยิงหรือ ทุกข์ ทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าทุกข์ ชาติทุกข์ ชรายุทธทุกข์ เกิดขึ้นมาแล้วไม่ยากให้ทุกข์ มันก็ไม่เห็นทุกข์ ไม่เห็นทุกข์ก็ไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ ก็เอาทุกข์ออกไม่ได้ อย่างนี้แล้วคนเราไม่ยากเห็นทุกข์ไม่ยากได้ทุกข์ ทุกข์ตรงนี้ก็หนีไปตรงนั้น นั่นแหละยิ่งเก็บเอาทุกข์ไว้ ไม่ได้ฆ่ามัน ไม่ได้คิดไม่ได้พิจารณาดูมัน ทุกข์ตรงนี้หนีไปตรงนั้น ทุกข์ตรงนั้นหนีไปตรงนี้ หนีแต่ทางกาย เราหลงอยู่เมื่อใด จะไปตรงไหนมันก็ทุกข์ จะขึ้นเครื่องบินหนีไปมันก็ขึ้นไปด้วย แม้จะมุดลงไปใต้น้ำ มันก็มุดไปด้วย เพราะทุกข์มันอยู่กับเรา แต่เราหลง มันอยู่กับเรา จะหนีจะละมันที่ไหนได้ คนเรานะทุกข์ที่หนีหนีไปที่นั่น ทุกข์ที่นั่นหนีมาทางนี้ ว่าเราหนีทุกข์ มันก็ไม่ใช่ ทุกข์มันไปกับเรา เราไปกับทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์ ถ้าไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักเหตุเกิดของทุกข์ ไม่รู้จักเหตุของทุกข์ ก็ไม่รู้จักความดับทุกข์ ที่ไหนมันจะดับได้ ไม่มีหรอก

มันต้องหมั่นมาพิจารณาให้แน่นอน ต้องกล้าประพฤติ กล้าปฏิบัติ อยู่กับเพื่อน กับฝูงก็เหมือนอยู่คนเดียว ไม่กลัว ใครจะชี้เกี้ยวชี้คร้านก็ช่างเถอะ ผู้ใดเดินจงกรม ทำความเพียรมาๆ ละรับรอง ใครจะไปไหนมาไหนก็ทำการปฏิบัติของตัวเองอยู่ อย่างนั้น ทำความเพียรอยู่อย่างนั้น ถ้าทำจริงๆ แล้ว ก็พรรษาเดียวเท่านั้นการปฏิบัตินี้ ให้ท่านะให้ทำอย่างที่พูดมานี้ ให้ฟังคำสอนของอาจารย์ อย่าไปเถียงอย่าดื้อ ท่านสั่งให้ทำ ทำไปเลย ไม่ต้องกลัวกับการปฏิบัติ มันรู้จักเพราะการกระทำ ไม่ต้องสงสัยหรอก

การปฏิบัตินี้เป็นปฏิปทาด้วย ปฏิปทาอย่างไร ปฏิบัติไปเรื่อยๆ สม่่าเสมอ ปฏิบัติเหมือนหลงตาไปไม่ได้นะ ในพรรษาท่านก็สมาทานไม่พูด ไม่พูดแต่ก็เอาหนังสือมาเขียน “พຼ່ງนี้ປິ່ງຂ້າວເໝີຍວ ໃຫ້ລັກກ້ອນະ” อยากกินข้าวเหนียวปิ้ง ท่านไม่พูด แต่เอาหนังสือมาเขียน ยิ่งยุ่งกว่าเดิมอีก เดียวก็เขียนเอาอันนั้น เดียวก็เขียนเอาอันนี้ วุ่นวายไปหมด ท่านสมาทานไม่พูดแต่มาเขียนเอา ก็ไม่รู้จักสมาทานไม่พูดไปทำไม ไม่รู้จักการปฏิบัติของตนเอง ความเป็นจริงปฏิปทาของเราเป็นผู้มักน้อย เป็นผู้สันโดษ ปล่อยไปตามธรรมดาปกติของเรา อย่าไปสนใจมันจะชี้เกี้ยว อย่าไปสนใจมันจะขยัน

ปฏิบัติเนี่ยว่าขยันน้อยกว่าขี้เกียจ ธรรมดาคนเรานั้นนะขยันจึงจะทำ ถ้าขี้เกียจแล้วไม่ทำ
นี่ปกติของคนเรา แต่พระท่านไม่เอาเช่นนั้น ขยันก็ทำ ขี้เกียจก็ทำ ไม่สนใจอย่างอื่น
ตัดไป ละไป หัดไป ทำไปเรื่อยๆ ไม่ว่าจะวันหรือคืน ปีนี้ปีหน้า ยามไหนก็ตาม ไม่สนใจ
ขยันไม่สนใจขี้เกียจ ไม่สนใจร้อน ไม่สนใจหนาว ทำไปเรื่อยๆ นี่ท่านเรียกว่า สัมมา-
ปฏิบัติ

บางทีก็ชะมักเขม่นขึ้นมาคุยกันอยู่เสียหกวัน เจ็ดวัน พอเห็นว่าไม่เข้าท่าก็หยุด
เลิกออกมาเลย ยิงไปกันใหญ่ ทั้งพูดทั้งคุยไม่รู้อะไร พอนึกได้ทำเข้าไปอีกสองวัน
สามวันเท่านั้น พอเลิกแล้วนึกได้อีกก็ทำอีก เหมือนกับคนทำงาน บทจะทำก็ทำเสีย
จนไม่รู้เนื้อรู้ตัว เรื่องซุดไรซุดสวนทางไรทางภูก็ตี บทจะเลิก จอบเสียมก็ไม่ยอมเก็บ
ทิ้งอยู่อย่างนั้นหนีไปเลย วันต่อมา दिनจับเกรอะไปหมดแล้วก็หนีขยันทำอีก ทิ้งไปอีก
อย่างนี้ไม่เป็นไรไม่เป็นนา ปฏิบัตินี้ก็เหมือนกันนั่นแหละ ปฏิบัติถ้าถือว่าไม่สำคัญ
ก็ไม่สำเร็จ สัมมาปฏิบัติสำคัญมากจริงๆ คือเราทำเรื่อยๆ อย่ายไปสนใจว่าได้ อารมณ์ดี
อารมณ์ไม่ดีก็ช่างมัน พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้สนใจใครหรอก ท่านผ่านมาหมดของดี
ไม่ดี ของชอบไม่ชอบเหล่านี้ นั่นแหละจึงเป็นการปฏิบัติ การปฏิบัติที่จะเอาแต่ของชอบ
ของไม่ชอบไม่เอา อย่างนี้ไม่เป็นการปฏิบัติ มันเป็นวิบัติ นี่ไปที่ไหนก็ไม่สบาย อยู่ที่ไหน
ก็ไม่สบาย เป็นทุกข์อยู่ตลอดเวลาตลอดเวลา กระทำเพียรก็เหมือนกัน ทำไมเราจึงทำ
ความเพียรละ ทำเพื่อมีภพมีชาติ ต้องการตามใจตามปรารถนาจึงเอา ไม่ได้ตาม
ปรารถนาก็ไม่เอา เหมือนกับพราหมณ์บูชายันต์เขาต้องการ เขาจึงบูชายันต์ พระพุทธเจ้า
ท่านไม่ว่าอย่างนั้น การกระทำเพียรก็เพื่อละเพื่อปล่อยเพื่อเลิกเพื่อถอน ไม่ต้องการ
ภพชาติ ไม่ต้องการเอานั่นเอานี่ กว่าท่านจะมาถูกทาง ท่านก็ปฏิบัติมาไม่รู้กี่อย่างต่อ
ก็อย่าง มีพระเถระองค์หนึ่งท่านบวชมหานิกาย ว่ามันไม่เคร่ง ก็เปลี่ยนมาเป็นธรรมยุต
ครั้งบวชธรรมยุตแล้วมาปฏิบัติ ปฏิบัติไปบางทีก็ไม่ยอมกินข้าวตั้งสิบห้าวันนะ ครั้งกิน
ก็กินเฉพาะผักเฉพาะหญ้า กินลัศจรรย์มันบาป กินผักกินหญ้าดีกว่า กินผักลั่นฟ้า
หมดทีละสี่ห้าผักแฉะ กินอย่างนั้นมันก็ได้แค่นั้น ต่อมาลัภน้อย เฮ้ย เป็นพระไม่ดี
เป็นไปลำบาก รักษาวัตรมันยาก ลดลงมาเป็นปะขาวดีกว่า เลยสึกจากพระมาเป็นปะขาว
เพราะเก็บผักเก็บหญ้ากินเองก็ได้ ซุดหัวเผือกหัวมันกินเองได้ เลยมาเป็นปะขาว

หมดเลย! เดี่ยวนี้ไม่รู้จะไปอย่างไรตายหรือยังก็ไม่รู้ นี่เพราะทำอะไรก็ไม่พอใจ ไม่หน้าใจเลย ไม่รู้ว่าตัวเองกำลังทำตามกิเลส กิเลสพาทำก็ไม่รู้จัก พระพุทธเจ้าจะ ท่านลึกเป็นปะขาวหรือเปล่า ท่านทำอะไร ท่านปฏิบัติอย่างไร ก็ไปคิดดู ท่านพากินผัก กินหญ้าเหมือนวัวเหมือนควายหรือเปล่า เออ! จะกินก็กินไปเถอะ เราทำได้แค่นี้ ก็เอาแค่นั้น

อย่าไปติดคนอื่นอย่าไปว่าคนอื่น สบายอย่างใดก็เอาอย่างนั้น อย่าไปเสียม อย่าไปถาก อย่าไปฟันเข้ามากเกินไป จะไม่เป็นคันกระบวย เลยไม่เป็นอะไร ก็ทิ้งไปเสีย เเฉๆ อย่างนี้ก็มี อย่างการทำความเพียรเดินจงกรม ลิปห้าวันก็เดินอยู่อย่างนั้น ไม่กิน ข้าวละ แข็งแรงอยู่ ครั้นเลิกทำแล้วทิ้ง นอนเรื่อยเปื่อยไม่ได้เรื่อง นี่แหละไม่ได้คิด ไตร่ตรองให้ดี ไปๆ มาๆ เป็นอะไรก็ไม่ถูกใจ เป็นพระก็ไม่ถูกใจ เป็นเถรก็ไม่ถูกใจ เป็นปะขาวก็ไม่ถูกใจ เลยไม่เป็นอะไร ไม่ได้อะไรเลย นี่แหละไม่รู้จักการปฏิบัติของตน ไม่พิจารณาเหตุผล จะปฏิบัติเพื่อเอาอะไรให้คิดดู ที่ท่านให้ปฏิบัตินะปฏิบัติเพื่อทิ้ง มั่นคิดรักคนนั้นคิดชังคนนี้ อย่างนี้มีอยู่ แต่อย่าไปสนใจ แล้วปฏิบัติเพื่ออะไร เพื่อละ สิ่งเหล่านี้ สงบก็ทิ้งความสงบ รู้แล้วก็ทิ้งมันเสีย ความรู้เหล่านั้น รู้แล้วก็แล้วไป ครั้นถือว่าตัวว่าตนารู้แล้ว ก็ถือว่าตัวเก่งกว่าคนอื่นเท่านั้นซิ ไปๆ มาๆ เลยอยู่ไม่ได้ อยู่ที่ไหน เดือดร้อนที่นั่น นี่เรื่องปฏิบัติไม่ถูกทาง

ดู!

พระพุทธรองค์เคยตรัสว่า

“เราย่อมฝึกคนด้วยวิธีอ่อนละมุนละม่อมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีทั้งอ่อนละมุนละม่อมและทั้งรุนแรงปนเปกันไปบ้าง”

หลวงพ่อก็เอาหลักนี้มาใช้เหมือนกัน และเมื่อท่านใช้วิธีรุนแรง หรือดูพระเถร ก็ทำให้ลูกศิษย์กลัวท่านมาก แต่เกือบทุกรูปยอมรับตรงกันว่า “ท่านดูเท่าไร ก็ไม่รู้ลึกต่อต้านไม่โกรธเลย”

ท่านอาจารย์เอนกเคยพูดถึงเรื่องนี้ว่า

“ความเป็นจริงแล้วท่านไม่ได้ดู แต่ท่านจะเตือนสติของเราทันทีถ้ามีใครทำอะไร ผิดพลาดขาดความระมัดระวัง อย่างเช่นพระเถรทำของตก เป็นต้นว่ากระโถน กาน้ำ แก้วน้ำ เสียงดังพลั้งพลั้งอยู่ในโรงฉัน หรือบางครั้งทำบาตรหล่น เป็นต้น

ถ้าเกิดเสียงดังไม่ว่าจากอะไรก็ตาม เป็นความพลั้งพลาดขาดสติของลูกศิษย์ ท่านจะเตือนขึ้นทันทีเดี๋ยวนั้นเลย บางทีเตือนด้วยสายตา แต่บางทีก็เตือนด้วยคำพูด เสียงดังคล้ายดูอย่างนี้ เออ! ไม่มีการสำรวจระวัง ไม่มีสติบ้างหรือ หรือไม่ก็ จะจับจะวางสิ่งของอะไรลงไปก็ให้มีสติบ้างสิ ปล่อยสติไปที่ไหน อย่างนี้เป็นต้น พระเถรทุกคนจึงต้องพยายามสำรวจระวังที่สุดที่จะไม่ทำเสียง

แต่ถึงท่านจะพูดเสียงดังคล้ายกับดู ท่านก็ไม่มีอะไร ไม่ว่าจะป็นญาติโยมหรือพระเถร ถ้าทำผิดท่านก็เตือนเหมือนกัน แต่วันหลังก็เรียกใช้ธรรมดา เวลาพูดด้วยตามปกติท่านจะพูดเรียบ แม้กับเถรเล็กเถรน้อยก็เหมือนกัน ท่านพูดเรียบคล้ายพูดกับเพื่อน ยกเว้นบางรูปที่นิสัยหยาบกร้าน ท่านจะพูดกระตุ้นความรู้สึกให้ระวังตัวอยู่เสมอ”

ถ้ามีเหตุที่จะต้องดูลูกศิษย์เป็นรายบุคคล หลวงพ่อพิจารณาก่อนว่าเขาจะรับได้หรือไม่ เพราะท่านดูเพื่อมุ่งผลในการปฏิบัติของลูกศิษย์ ไม่ใช่ดูเพื่อระบายความไม่พอใจ และการที่ดูนั้น หลวงพ่อก็พูดให้รู้สึกว่าเป็นการตำหนิที่กิเลสไม่ใช่ที่ตัวบุคคล เช่นว่า นี่แหละภาวนาไม่เป็น ไม่ดูจิตเจ้าของ จิตมีมายาสาไถยก็ไม่รู้จัก

แต่ปกติแล้วท่านจะไม่เทศน์เจาะจงว่าใครคนหนึ่งโดยเฉพาะ จะยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นตัวอย่าง เพื่อชี้โทษจากการกระทำนั้นๆ มากกว่า แต่ท่านอาจใช้ภาษารุนแรงจนผู้ทำผิดอาย ร้อนตัวไปหมด บางครั้งท่านก็ใช้ลูกศิษย์เก่า เช่น หลวงปู่ลาดหรือพระอาจารย์สีนวลเป็นแพะรับบาป เพราะท่านรู้ว่าไม่ถือสา

พระอาจารย์ทองจันทร์เล่าว่า ครั้งหนึ่งหลังจากโดนหลวงพ่อดู “ผมรู้สึกชื่นชมมาก เพราะกินแต่ของหวานบ่อยๆ ก็ไม่ค่อยดีเหมือนกันต้องเอาของเผ็ดๆ บ้าง ทำให้หูตาสว่างไปเป็นเดือนๆ กว่ามันจะมาอีก”

แต่บางทีหลวงพ่อก็เอาหนักเหมือนกัน จนลูกศิษย์ถึงกับร้องไห้ก็มี ซึ่งมักเป็นกรณีที่พระต้องอาบัติหนัก เป็นเหตุให้พระกลัวท่านมาก และอาบัติสั่งสมาธิเสลจึงมีน้อย นับว่ามีอันสงฆ์เหมือนกัน เพราะในระยะบวชใหม่พระนวกะจิตยังหยาบ หิริโอตตัมปะยังไม่มีกำลัง ก็ยังคิดถึงเรื่องทางโลกอยู่บ้าง ความกลัวอาจารย์อาจเป็นเครื่องยับยั้งอันเดียวที่จะช่วยยั้งอารมณ์เอาไว้ได้

การปกครองหมู่สงฆ์

ในยุคที่ประชาธิปไตยเฟื่องฟู ใครๆ ก็มักเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่เหมาะสมที่สุดและยุติธรรมที่สุด อาจจะเป็นระบบที่สามารถประสานผลประโยชน์ของกลุ่มต่างๆ ในสังคมได้ดีกว่าระบบอื่นๆ แต่สำหรับชุมชนนักบวชที่เรียกว่า สงฆ์ นั้น มีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในสังคมมนุษย์อยู่หลายประการ ด้วยเหตุที่เป็นชุมชนอิสระไม่ขึ้นกับระบบและตั้งอยู่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคม ทั้งสมาชิกของชุมชนไม่รับผลประโยชน์จากการทำงานของตน แต่เป็นอยู่

ด้วยปัจจัยเฉพาะที่เกื้อกูลแก่การประพฤติปฏิบัติ ที่คนในสังคมอุทิศถวายด้วยศรัทธา เท่านั้น ฉะนั้นในวัดหรือในชุมชนสงฆ์จึงไม่มีกลุ่มผลประโยชน์ และที่สำคัญสมาชิกทุกคนของชุมชนอยู่ด้วยความสมัครใจ ด้วยเห็นอนิสงส์และด้วยจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือการปฏิบัติเพื่อพ้นจากความทุกข์ ทุกคนเต็มใจประพฤติตามกฎระเบียบของสงฆ์ด้วยความพอใจ และมีสิทธิ์ที่จะออกจากการเป็นสมาชิกของชุมชน (ลาสิกขา) เมื่อไรก็ได้

เมื่อโครงสร้างของสงฆ์อยู่ในลักษณะนี้ トラบใดที่ผู้บริหารปกครองหมู่คณะตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในพระวินัย เรียกว่าปกครองโดยชอบธรรมหรือด้วยระบบธรรมาธิปไตยแล้ว ท่านก็ไม่จำเป็นต้องฟังเสียงข้างมากเสมอไป และการที่ลูกศิษย์มาขออาศัยในอาวาสก็ได้มอบฉันทะไว้กับท่านเจ้าอาวาสด้วยศรัทธาในสติปัญญา จึงต้องยอมรับการตัดสินใจของท่านเสมือนหนึ่งลูกยอมอยู่ในโอวาทของพ่อแม่ฉันนั้น

อย่างไรก็ตามพระเถรต่างๆ รุปรวมทั้งเจ้าอาวาส ต้องพิจารณาตัวไว้กับสงฆ์ว่า ถ้ามีการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วยประการใดก็ตาม ทุกรูปพร้อมที่จะรับฟังคำตักเตือนว่ากล่าวอยู่เสมอ และการประชุมสงฆ์เนื่องนิตยก็เป็นโอกาสที่พระทุกรูป จะได้ยกปัญหาที่เกิดขึ้นมาปรึกษาพระสงฆ์

สำหรับการปกครองที่วัดหนองป่าพงนั้น หลวงพ่อเป็นผู้ตัดสินใจเองเกือบทุกกรณี แต่ท่านก็คอยฟังความเห็นของสาธุศิษย์อยู่เป็นประจำ พระอาจารย์สุริยนต์ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงานของหลวงพ่อกว่า

“ท่านจะทำอะไร ท่านจะคิดเป็นหลักไว้ก่อน เมื่อคิดได้แล้วท่านจะขอความเห็นพระเถรญาติโยมทุกคนทั้งหญิงและชาย ท่านจะถามความเห็นไปเรื่อย ถ้าท่านจะทำจริงๆ หลักที่ท่านคิดไว้ บางทีมันอาจยังบกพร่อง ท่านก็ได้ปัญญา หรือบางทีท่านคิดไว้มันคง ฟังคนอื่นพูด ท่านก็ประเมินได้ว่าท่านควรทำอย่างไร ท่านก็ทำของท่านไป การแก้ปัญหาทุกอย่างทั้งภายในและภายนอกวัด ท่านทำได้ละมุนละม่อมจริงๆ”

แม้พระเถระแต่ละรูปจะมีความเห็นแตกต่างกันไป แต่ทุกรูปก็ยอมรับและเชื่อฟัง การตัดสินใจของหลวงพ่อด้วยเคารพในคุณธรรมและสติปัญญาของท่าน

หลวงพ่opakครองลูกศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง บางครั้งก็จ้ำจี้จ้ำไชเหมือนพ่opakครองลูกจริงๆ ขณะเดียวกันท่านก็พิจารณาอยู่เสมอถึงแนวทางที่จะวางรากฐานให้พระสงฆ์ที่วัดหนองป่าพง เป็นสถาบันที่มีความมั่นคงเป็น ปึกแผ่น และสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เฉพาะแต่ในเวลาที่ท่าน ยังอยู่เป็นหลักเท่านั้น ดังที่ท่านเคยปรารภอยู่บ่อยๆ ว่า วัดส่วนมากที่ท่านเคยเห็นมา จะเจริญรุ่งเรืองก็ในสมัยที่ผู้ก่อกำเนิดยังมีชีวิตอยู่ พอหมดสมัยเจ้าของเดิมเท่านั้น วัดก็เสื่อมจนตั้งอยู่ไม่ได้ ดังนั้น ท่านจึงคอยกำชับเตือนพระเถระอยู่เสมอไม่ให้ประมาท ในขณะที่ครูบาอาจารย์ยังอยู่ มิฉะนั้นต่อไปสำนักอาจจะเสื่อมสลายไป และเพื่อให้สงฆ์ มั่นคงยิ่งขึ้น หลวงพ่อก็ได้ฝึกลูกศิษย์ให้รับผิดชอบในหลายๆ ด้าน เช่น ส่งพระเถระ ออกไปรับหน้าที่ประธานสงฆ์ในสำนักสาขาต่างๆ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้มีประสบการณ์ ในงานบริหาร เป็นต้น แม้แต่ที่วัดหนองป่าพงเอง เมื่อหลวงพ่อก้าวสู่วัยชรา ท่านก็ มอบหมายหน้าที่ต่างๆ ในวัดให้แก่ลูกศิษย์อาวุโสช่วยกันรับผิดชอบเช่นเดียวกัน เมื่อหลวงพ่อก้าวอาหารหนัก การบริหารวัดจึงดำเนินต่อไปอย่างราบรื่น

เคารพสงฆ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วหลวงพ่อกให้ความสำคัญและให้เกียรติแก่สงฆ์อยู่เสมอ เปิดโอกาสให้พระภิกษุทุกรูปได้แสดงความคิดเห็นซึ่งท่านรับฟังด้วยความเคารพ และ เป็นผู้ตัดสินใจในที่สุด การบริหารด้วยวิธีการเปิดเผยเช่นนี้ช่วยป้องกันข้อครหา หรือ ความแตกร้างในภายหลังถ้าเกิดปัญหาตามมา และบางทีหลวงพ่อก็ใช้วิธีการอันนี้เป็น อุบายในการสอนลูกศิษย์ ซึ่งได้ผลอย่างชัดเจนอีกด้วยคือ เมื่อท่านสังเกตเห็นว่า พระภิกษุ สามเณรทั้งหลายมีความคิดผิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นอันหนึ่งเหมือนกันทุกรูป ท่านจะประชุมสงฆ์ แต่ตัวท่านเองยังไม่แสดงความคิดเห็น จะนิมนต์ลูกศิษย์ที่เป็น พระเถระแสดงความคิดเห็นก่อน บางครั้งพระทุกรูปเข้าใจว่าหลวงพ่อกำลังเห็นด้วย ต่อเมื่อ

หลวงพ่อบุญต์คัดค้านออกมา จึงมีผลกระทบมากที่สุด เหมือนนักโทษประหารติดเป้าไว้ที่หน้าอกตัวเองโดยไม่รู้สีกตัว ตัวอย่างของเรื่องนี้ได้แก่ เหตุการณ์ที่มีโยมมาขอถวายรถยนต์แก้ววัด ซึ่งเรื่องมีอยู่ว่า...

วันนั้นเป็นวันอุโบสถ หลังจากประชุมสวดปาฏิโมกข์แล้ว ก็เป็นโอกาสที่ได้พูดคุยปรึกษาหารือกันตามธรรมเนียม หลวงพ่อได้เล่าเรื่องที่มีโยมมาขอถวายรถยนต์ ซึ่งท่านยังมีได้ให้คำตอบแก่เขาว่าจะรับหรือไม่ และได้ถามความเห็นที่ประชุมสงฆ์ พระสงฆ์ทุกรูปต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะรับ ด้วยเหตุผลที่ว่า จะสะดวกเวลาที่หลวงพ่อกจะไปเยี่ยมสำนักสาขาต่างๆ ซึ่งมีมากมายกว่า ๔๐ สาขา อีกทั้งเวลาพระเถรอาพาธเจ็บป่วย ก็จะได้นำส่งหมอได้ทันที่ หลวงพ่อรับฟังข้อเสนอของบรรดาสานุศิษย์อย่างสงบ ในที่สุดท่านก็ได้ให้อาวาที่มรสชาติเหมือน น้ำกรดแช่เย็น แก่ที่ประชุมว่า...

“สำหรับผมมีความเห็นไม่เหมือนกับพวกท่าน ผมเห็นว่าเราเป็นพระ เป็นสมณะ คือผู้สงบระงับ เราต้องเป็นคนมักน้อย สันโดษ เวลาเช้าเราอุ้มบาตรออกไปเที่ยวบิณฑบาตรรับอาหารจากชาวบ้านมาเลี้ยงชีวิตเพื่อยังอัตภาพนี้ให้เป็นไป ชาวบ้านส่วนมากเขาเป็นคนยากจน เรารับอาหารมาจากเขา เรามีรถยนต์ แต่เขาไม่มี นี่ลองคิดดูซิว่า มันจะเป็นอย่างไร เราอยู่ในฐานะอย่างไร เราต้องรู้จักตัวเอง เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าไม่มีรถ เราก็อย่ำมีเลย์ดีกว่า ถ้ามี ลักวันหนึ่งก็จะมีข่าวว่า รถวัดนั้นคว่ำที่นั่น รถวัดนี้ไปชนคนที่นี้...อะไรุ่นวายเป็นภาระยุ่งยากในการรักษา

เมื่อก่อนนี้จะไปไหนแต่ละที มีแต่เดินไปทั้งนั้น ไปจุดงค์สมัยก่อนไม่ได้นั่งรถไปเหมือนทุกวันนี้ ถ้าไปจุดงค์ ก็จุดงค์กันจริงๆ ขึ้นเขาลงห้วย มีแต่เดินทั้งนั้น เดินกันจนเท้าพองทีเดียว แต่ทุกวันนี้พระเถรเขาไปจุดงค์มีแต่นั่งรถกันทั้งนั้น เขาไปเที่ยวดูบ้านนั้นเมื่อนี้กัน ผมเรียกว่า ทะลุจุดงค์ ไม่ใช่จุดงค์ เพราะดงที่ไหนมีทะเลูกันไปหมด นั่งรถทะลุมันเลย ไม่มีรถก็ช่างมันเถอะ ขอแต่ให้เราประพฤติปฏิบัติให้ดีเข้าไว้ก็แล้วกัน เทวดาเห็นเข้าก็เลื่อมใสศรัทธาเองหรอก ผมไม่รับรถยนต์ที่เขาจะเอามาถวายก็เพราะ

เหตุนี้ ยิ่งสบายเสียอีก ไม่ต้องเซ็ดไม่ต้องล้างให้เหนื่อย ขอให้ท่านทั้งหลายจงจำไว้
อย่าเห็นแก่ความสะดวกสบายกันนักเลย”

การบริหารแบบนี้ก็ราบรื่นมาตลอด เพราะครัทธาที่พระภิกษุสามเณรมีต่อความ
ยุติธรรมและสติปัญญาของหลวงพ่อก ทำให้ไม่ค่อยมีใครคัดค้านท่าน ถ้าหลวงพ่อยาก
ปกครองสงฆ์อย่างเผด็จการก็คงไม่ยาก แต่ถึงแม้ว่าท่านเป็นผู้ชี้ขาด ท่านก็พยายามทำ
ทุกอย่างด้วยความเห็นชอบของสงฆ์อยู่เสมอ ลูกศิษย์ลูกหาจึงได้ข้อคิดความรู้และ
ความภูมิใจที่ได้มีบทบาทพร้อม

ความสามัคคีคือความสุข

หลวงพ่อกเคยสอนว่า

“การเทศนาว่ากล่าวแก่พระเจ้าพระสงฆ์แก่ญาติโยมทั้งหลายนั้นก็ให้พากันเข้าใจ
ตระหนักเข้าใจ อย่าให้เป็นโลกาธิปไตยหรือเป็นอัตตาธิปไตย แต่ให้เป็นธรรมาธิปไตย
ให้พูดโดยธรรมะ ให้เป็นธรรมะ พูดธรรมะให้เป็นธรรมไม่กระทบกระทั่ง เป็นต้น
แบบที่ว่าบัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น คือผู้ปฏิบัติธรรมะอย่างพวกเราทั้งหลายที่อยู่ร่วมกัน
ก็ให้มีความสามัคคี เช่นวัดนี้อาวาสที่เรายู่นี้เป็นาวาสที่อยู่ในป่า ถ้าเราไม่สามัคคี
พร้อมเพรียงกันเราก็จะมีความลำบาก ความผาสุกก็เกิดขึ้นไม่ได้ ธรรมาธิปไตยนั้น
ไม่ได้อยู่กับผู้ใด ไปตามธรรมะไปตามสังฆธรรมไปตามความจริง เราจึงมีความสุข
ความสุขเกิดขึ้นมาได้ เพราะการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ได้เอาจิตของเราเป็นประมาณ
ถึงแม้จิตใจเราไม่ชอบที่จะทำอันนั้น เราก็ต้องผลัดกันอัตตาของเราออกเสีย ผลักดัน
ความรู้สึกที่เป็นโลกออกไปจากใจของเรา”

อธิกรณ์

“มีไม่มากนัก” พระอาจารย์เอนกเริ่มต้นพูดถึงอธิกรณ์ของวัดหนองป่าพงให้ฟัง
ก่อนที่จะเล่าถึงวิธีพิจารณาอธิกรณ์ของหลวงพ่อก “นานๆ จึงจะมีสักครั้งหนึ่ง เพราะ

ส่วนมากก็เป็นผู้มีศรัทธามาวงกันทั้งนั้น ก็พูดกันง่ายๆ โดยเฉพาะลูกศิษย์ก็มีความเคารพและศรัทธาในหลวงพ่อกันมากอยู่แล้ว เมื่อหลวงพ่อก็ดูก็ยิ่งง่ายขึ้นอีก โดยทั่วไปเมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น ท่านก็มีวิธีแก้ไขหลายวิธี แต่ก็สรุปลงในอธิกรณ์สมณะ ๗ ประการตามพระวินัยนั่นเอง แต่ท่านก็ปรับปรุงวิธีแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นกรณีๆ ไป

มีอยู่ปีหนึ่งพระเถรมีมาก เกิดของหายขึ้น สอบถามอย่างไรก็ไม่ได้ความ ท่านก็เลยว่าจะทำพิธีกินน้ำสาบานกันทุกรูป ซึ่งเป็นพิธีที่ถือกันมาแต่โบราณว่าศักดิ์สิทธิ์มาก จะแข่งให้ตายถึงเจ็ดชั่วโคตรด้วย ไม่ใช่ตายเฉพาะคนขโมยเท่านั้น แต่ก่อนจะทำพิธีก็อนุโลมให้ทุกรูปไปห่อของมาวางไว้ในที่มีดให้ครบ ของที่โดนขโมยก็มารวมกันอยู่ในนั้นด้วย ปัญหาอย่างนี้ท่านก็แก้ของท่านได้โดยที่เราคิดไม่ถึง”

พระอาจารย์สุริยนต์ได้ยกตัวอย่างการตัดสินอธิกรณ์ของหลวงพ่อกันให้ฟังสองเรื่อง ดังนี้

ถ้ามีพระทะเลาะกันท่านจะบอกว่า “พอกัน ไม่มีใครดีกว่าใคร ถ้ารูปหนึ่งดีกว่า จะไม่มีการทะเลาะวิวาทกันเลย ถ้าจะอยู่ก็อยู่กันหมด จะไปก็ไปกันหมด” นี่ท่านตัดสินอย่างนี้

“และมีอยู่ปีหนึ่งพระทะเลาะวิวาทกัน รู้สึกจะเป็นปีที่ผมมาอยู่ครั้งแรก ถึงขนาดถือมีดไล่แทงกัน หลวงพ่อไม่ได้แสดงอาการสะทกสะท้านหรือตกอกตกใจอะไร ท่านก็ยังคงพูดอยู่กับที่ของท่านนั่นเอง ผลสุดท้ายพระรูปนั้นก็กลับมา วางมีดร้องไห้เลย ท่านก็สามารถระงับด้วยดี ระยะเวลาต่างๆ ไม่มีอะไรมากอาจจะด้วยอำนาจธรรมะ คุณธรรมความดีที่ได้สร้างไว้ ถึงมีเหตุก็ไม่มีโทษ ไม่มีพิษภัยเป็นอันตรายสักครั้ง หลวงพ่อกับท่านพูดได้ก็เลิกไปเลย วางไปเลย ท่านก็วางหมดเหมือนกันไม่ให้เอาเรื่องเก่ามาเล่า”

พระอาจารย์สุพรได้เคยเห็นการตัดสินอธิกรณ์อันเฉียบขาดของหลวงพ่อกันในกรณีเถรต่อยกัน ซึ่งท่านได้เล่าให้ฟังดังนี้

“สมัยนั้นผมเป็นพระที่บวชใหม่พรรษาแรก ค็นวันอุโบสถหลวงพ่อกีเทศน์ พวกแม่ชีก็ออกมาฟังเทศน์ด้วย พอหลวงพ่อกีเทศน์จบแล้ว ขณะที่กำลังเดินกลับพอดี เณรไม่รู้มาจากไหน ออกมาตั้งแต่เมื่อไร มาต่อยกันตรงทางหอนั้นที่ตรงประตูที่จะเข้าศาลา เอาไฟฉายตีกัน รุ่งเช้าแม่ชีก็มากราบเรียนหลวงพ่อในช่วงที่หลวงพ่อไปบิณฑบาต พอตอนเย็นขณะกำลังทำวัตรอยู่ หลวงพ่อกีให้สามเณรที่อุปัฏฐากมาสั่งว่า ให้พระเณรทุกรูปไปที่กุฏิหลวงพ่อหลังจากที่ทำวัตรเสร็จ ก็พากันไป ท่านก็เทศน์อบรมหลายอย่าง จนกระทั่งจบแล้วท่านก็เรียกเณรทั้ง ๒ รูปไปนั่งข้างหน้า ทำอะไรกันเมื่อคืน ท่านได้ไต่ถามแล้วบอกว่า ฉันสร้างวัดนี้ขึ้นมา ๒๕ ปี เพิ่งมีเณรต่อยกันเป็นคู่แรกนี่แหละ ท่านก็พูดสั้นๆ ว่าการมาชกต่อยกันนี้ เป็นสิ่งที่ไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วพูดกับสงฆ์ว่า

ผมพิจารณาเห็นว่าเณร ๒ รูปนี้อยู่ไปก็ไม่มีประโยชน์ เณรรูปหนึ่งก็บวชใหม่ นี่ก็ยังคงให้อภัยได้ เณรอีกรูปหนึ่งนั้นบวชมาตั้ง ๒ พรรษาแล้ว ก็ยังเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เขาไม่ได้ ยังมาประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ผมคิดว่าไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ หรือคณะสงฆ์เห็นเป็นอย่างไรร

ก็ไม่มีใครกล้าพูดอะไร เมื่อหลวงพ่อพูดอย่างนั้น คิดว่าถ้าหากมีใครเห็นประโยชน์ของเณรทั้ง ๒ รูปนี้ก็อาจจะไม่ได้สึก แต่เมื่อไม่มีใครกล้าพูดออกมา ต่างฝ่ายต่างเงียบกันหมด ท่านก็เลยถามอาจารย์วิรุฬ อาจารย์วิรุฬก็คงคิดเห็นตรงกับคำพูดของหลวงพ่อ ผลที่สุดก็เลยให้สึกในตอนเช้า ตอนแรกหลวงพ่อกีท่านจะพูดขู่หรืออย่างไรก็ไม่ทราบว่าจะให้สึกคืนนั้นเลย ให้นำผ้าสรองน้ำเอา แต่ก็ไม่ได้สึกคืนนั้นหรอก รุ่งเช้าค่อยสึกทั้งคู่ นี่คือการตัดสินอธิการณ์เกี่ยวกับเณรตีกัน

บางครั้งหลวงพ่อกีใช้วิธีเผด็จการ คือตัดสินเด็ดขาดไปเลย เช่น

ในระยะหลังๆ นี้ ถ้ามีพระรูปไหนทำผิดทำไม่ดีมา ท่านอาจจะไล่เลย ไป! ถ้าท่านจะมาทำอย่างนี้ อย่าอยู่เลย ไปเสีย อย่ามาอยู่กับผม หากางเกงมาใส่

เมื่อท่านเอ่ยปากเด็ดขาดอย่างนี้ ก็จะมีแต่ท่านอาจารย์เลี่ยมเท่านั้นที่กล้าขอร้อง
เอาไว้

เรื่องที่หลวงพ่อเข้มงวดที่สุดคือพระวินัย เคยมีพระต้องอาบัติหนัก และท่านเห็นว่า
ยังไม่เข็ดหลาบ ท่านเลยให้อยู่ปริวาส (คล้ายนักโทษ) ไปเรื่อยๆ บางทีหลายเดือน
ทั้งๆ ที่ตามหลักพระวินัยอาจกำหนดไม่กี่วัน จนกระทั่งพระรูปนั้นยอม”

สรุปแล้วการบริหารของหลวงพ่อทั้งเจียบขาดและนิมนวล ไม่ลำเอียง ไม่มีการ
เลือกที่รักมักที่ชัง แต่เอาพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ เอาประโยชน์สุขอันแท้จริงของลูกศิษย์
เป็นสำคัญ

มอหมาย

นอกจากการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ เพื่อให้มีปัญญาสามารถพาตัวเองพ้นจาก
ความทุกข์ได้ตามสมควรแล้ว หลวงพ่อยังตั้งใจฝึกสอนเพื่อให้ลูกศิษย์ได้เป็นกำลังแทน
ท่านอีกด้วย โดยในระยะหลังๆ ท่านได้มอบหมายหน้าที่ในการบริหารต่างๆ ให้ลูกศิษย์
ที่มีอาวุโสในคณะสงฆ์รับหน้าที่แทนท่าน เช่นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และ พ.ศ. ๒๕๒๔
หลวงพ่อก็ได้จากวัดหนองป่าพงไปจำพรรษาที่อื่น เพื่อให้พระอาจารย์เลี่ยมและพระ
เถระรูปอื่นได้ทำหน้าที่ในการบริหารวัดหนองป่าพง

“อย่างอาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยม ผู้ท่านอาวุโสก็มอบให้ท่านปกครองคณะสงฆ์
ทั้งหมด ให้ปรึกษาหารือกัน ไม่ใช่ว่ามอบให้องค์ใดองค์หนึ่งแต่ผู้เดียว แต่ส่วนใหญ่
ให้ท่านช่วยกันคุ้มครอง ถ้าท่านบอกท่านเตรียมอะไรๆ ก็ให้พิจารณาทำตามท่าน
ถ้าสงสัยอะไรก็พูดกันให้มันน่าฟัง ให้มันรู้เรื่อง มีเรื่องที่ปรึกษาหารือกันก็มอบให้ท่าน
พระอาคันตุกะจะไปจะมาก็มอบให้ท่านปกครอง ให้ปรึกษาหารือกันเป็นเรื่องพระเถระ
คุณวิรพลก็แยกไปในเรื่องงานเกี่ยวกับการติดต่อทางราชการ เรื่องเขียนหนังสือก็ให้
รับเอาเสีย รับเอาแล้วก็ให้เพื่อนดูด้วย ไม่ใช่เอาไปคนเดียว ให้ปรึกษากันได้ด้วย
อย่าให้มันขัดกัน ให้ช่วยเหลือกัน การปกครองก็เหมือนกัน อาจารย์บุญชู อาจารย์เลี่ยม
จะทำอะไรก็ให้ปรึกษาคุณของด้วย ต่างฝ่ายต่างปรึกษาหารือกันได้ ให้เข้ากันได้

ไม่ขัดข้องกัน ทีนี้เมื่อมีไฟฟ้า หรือน้ำประปาอย่างนี้ ภาระอันนี้ก็มอบให้คุณบุญมากับคุณคำพันธ์ให้ปรึกษากันพูดกันได้ จึงจะมีความสะดวกสบายในการทำงานที่ทำ เปรียบเหมือนต้นไม้ที่วัดหนองป่าพงมีประโยชน์หมดทุกต้นนั่นแหละ ต้นเล็ก ต้นใหญ่ ต้นสั้น ต้นยาว ต้นคดๆ งอๆ ก็มีประโยชน์ทั้งนั้น ถ้าเรารู้จักเลือกใช้ ทีนี้ถ้ามีขนาดที่ต้องการเข้ามาบวชอย่างนี้ ก็มอบให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์บุญชู เป็นผู้ปกครองดูแล ไม่ใช่ว่าทิ้งให้องค์เดียว ถ้าเห็นไม่ดีไม่งามผิดพลาดอะไรก็ช่วยกันบอกเตือนได้ จะทำอะไรก็ดูให้ดี อย่าทำตัดหน้าตัดหลัง ถ้ามีความสงสัยในความบกพร่องของผู้ใหญ่ ก็ขอโอกาสเรียนถามได้โดยธรรมวินัย ในสิ่งที่เหมาะสมที่ถูกที่ควร”

อธิวาสนา

เนื้อเรื่องในหัวข้อนี้ มาจากข้อเขียนของพระเถระรูปหนึ่งซึ่งใช้นามปากกาว่า หลวงปู่เขียนจากประสบการณ์ของท่านในโอกาสที่ได้ไปจำพรรษาอยู่ในความปกครองของหลวงพ่อกั้ววัดหนองป่าพง

มีอยู่วันหนึ่งผู้เขียนเดินผ่านพระอาจารย์รูปหนึ่ง ซึ่งบวชมาหลายพรรษาแล้ว ท่านมีหน้าที่ตีระฆัง สังเกตดูสีหน้าท่านเศร้าหมอง สอบถามได้ความว่า เมื่อการประชุมสงฆ์ครั้งที่ผ่านมา ซึ่งทั้งหลวงพ่อกั้ว และผู้เขียนก็มีได้อยู่ในที่ประชุมด้วยนั้น คณะสงฆ์ได้ปรับอาบัติพระอาจารย์รูปนี้ที่ทำผิดระเบียบของวัดหนองป่าพงหลายครั้งหลายครา ความผิดที่พระรูปนี้ทำซ้ำซากก็คือ การที่ท่านออกปากหักญาติโยมก่อน พระอาจารย์รูปนี้ก็ทราบดีว่า ท่านได้ทำผิดระเบียบของคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงจริง แต่ท่านได้ปรับทุกข์กับผู้เขียนว่าท่านมิได้ตั้งใจเลย เป็นเรื่องที่ท่านเผลอสติทุกครั้ง ซึ่งท่านเสียใจมากและยอมให้คณะสงฆ์ปรับโทษ เพียงแต่ว่า คืบนี้คณะสงฆ์จะรอฟังคำชี้ขาดจากหลวงพ่อกั้วอีกทีหนึ่ง เนื่องจากการชี้โทษนั้นเป็นเสียงของสงฆ์หมู่มาก หลวงพ่อกั้วยังมีได้รับรู้ท่านอาจารย์รูปนี้ได้บอกกับผู้เขียนว่า ถ้าหลวงพ่อกั้วจะให้ผมสึก ผมก็จะสึก

หลังจากนั้น พระเถระก็ไปรวมกันที่กุฏิหลวงพ่อกั้ว ซึ่งตอนนั้นท่านก็ทราบความเห็นของคณะสงฆ์ที่มีต่อพระอาจารย์รูปนั้นแล้ว เมื่อทุกอย่างกราบนำมัสการท่านแล้ว

ก็ตั้งใจฟังว่า ท่านจะตัดสินใจอย่างไร ผู้เขียนเองสังเกตว่าหลวงพ่อบอกท่านเฉยๆ เมื่อทุกรูปพร้อมกันแล้ว ท่านก็ให้โอวาทเหมือนกับเป็นเรื่องปรารถนาโดยปกติ โดยมีได้เอ่ยถามเรื่องราวหรือซักถามพระองค์ใดเลย ท่านเทศน์เรื่องอริวาสนา ซึ่งผู้เขียนซึ่งใจมากจำความได้ดังต่อไปนี้

...คนเรานั้นเป็นคนเหมือนกันจริง แต่ก็ไม่เหมือนกันทั้งหมด ในด้านของพฤติกรรม เพราะเหตุปัจจัยที่ผ่านเข้ามาสร้างเป็นจิตนิสัยนั้นต่างกัน เมื่อทำอะไรบ่อยๆ เข้า รวมเป็นนิสัยทำซ้ำๆ บ่อยมากขึ้นกลายเป็นอุปนิสัย (นิสัยที่แน่นนอนหรือสันดาน) อุปนิสัยก็ยิ่งพอกพูน กลายเป็นเรื่องอริวาสนา คือเป็นพฤติกรรมประจำตัวที่แก้ไม่ได้ ผู้ที่จะแก้อริวาสนาได้ มีเพียงพระพุทธเจ้าเท่านั้น แม้พระอรหันต์ก็ไม่สามารถแก้อริวาสนาได้ เช่น พระสารีบุตรนั้น ท่านมีอริวาสนาคล้ายลิง เชื่อกันว่าอดีตชาติท่านเคยเป็นลิงมาหลายชาติ ทำให้ท่านชอบกระโดด โยมที่ยังติดรูปแบบ เคนึกตำหนิความไม่สำรวมของท่าน ซึ่งน่ากลัวมาก เพราะพระสารีบุตร เป็นพระอรหันต์ที่มีปัญญามาก เป็นอัครสาวกเบื้องขวาของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า (ผู้ใดตำหนิพระอรหันต์ บาปก็จะเข้าตัวเองเพราะพระอรหันต์เป็นผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์แล้ว) ในขณะที่พระอานนท์แม้ยังมิได้บรรลุอรหันต์ก็มีกิริยานอบน้อม มีวาจาไพเราะ มีความสำรวม และความเป็นระเบียบยิ่ง สิ่งเหล่านี้ทำให้พระอรหันต์ของพระพุทธศาสนา มีบุคลิกที่แตกต่างกันไป แล้วแต่อริวาสนา แต่ทุกองค์จะเหมือนกันที่ความบริสุทธิ์

สำหรับพวกเราซึ่งยังต้องการชำระจิตให้บริสุทธิ์อยู่ จะเห็นว่าจิตนิสัยของแต่ละคนก็แตกต่างกันไป บางคนค่อนข้างไปทางราคะจริต ชอบของสวยของงาม ชอบการประดิษฐ์ปรุงแต่ง ก็จะต้องใช้ความไม่สวยไม่งามไปแก้ บางคนมีจิตค่อนข้างไปทางโทสจริต ทำอะไรรวดเร็ว อยากรวดเร็ว อยากรวดเร็วต้องได้ดังใจอยาก เช่นนี้ก็ต้องแก้โดยการทำให้ช้าลง ส่วนโมหะจริตนั้น เป็นพวกที่ไม่สามารถเข้าใจธรรมะชั้นละเอียดได้ ส่วนศรัทธาจริตที่ค่อนข้างจะเป็นโมหะมากๆ ก็มักจะเชื่อง่าย ชอบอภินิหาร ชอบการลองของ พุทธิจริตหรือมีจิตมีปัญญาจะชอบสอน พบใครเห็นเป็นเด็กนักเรียนจะแนะนำด้วยความหวังดีเสมอ จริตทั้งหลายนี้แม้ผิวเผินจะต่างกันแต่โดยสังขารจะเหมือนกัน

ในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และความเป็นอนัตตา ความที่ไม่อาจยึดมั่นหมายมั่นได้ เปรียบได้กับมะนาว พริก อ้อย บอระเพ็ด ทุกอย่างเกิดจากดิน แต่รสจะต่างกัน มะนาวมีรสเปรี้ยว พริกมีรสเผ็ด อ้อยมีรสหวาน ส่วนบอระเพ็ดมีรสขม สิ่งเหล่านี้ เหมือนกัน คือเกิดมาจากดิน แล้วมันยังต้องตายเหมือนกัน เราจะหารสเผ็ดจากมะนาว ก็ไม่ได้ จะหารสขมจากน้ำตาลอ้อยก็ไม่ได้ กินเปรี้ยวเกินไปก็ถ่ายท้อง กินหวานเกินไปปวดตามข้อ กินบอระเพ็ดมากเกินไปก็มีลมออกหู เช่นเดียวกับพระสารีบุตร มีปัญญามาก พระโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก พระสิวลีมีลาภมาก แต่ละองค์มีเอตทัคคะแตกต่างกัน แต่เหมือนกันในแง่ของความบริสุทธิ์

อย่างพระอาจารย์ทองรัตน์ คนไม่ค่อยจะชอบท่าน แต่เมื่อผมไปกราบนมัสการ ท่าน ท่านทักว่า “ซามาแล้วหรือ” ด้วยสำเนียงอ่อนโยน ผมก็ว่าแปลกเหมือนกัน บางที ท่านทำเพลงๆ พระจะปรับอาบัติท่าน ท่านรู้ล่วงหน้าบอกว่า “เอาเลย มาปรับอาบัติผม” วันหนึ่งกำลังเดินแถวบิณฑบาตอยู่กับท่านอาจารย์มั่น ปรากฏว่าท่านโดดออกนอกแถว ไปเตะแพะตัวหนึ่งบอกว่า “นี่...มึงลIVIDพ่อกูเบาะ” (นี่...มึงจะลIVIDพ่อกู) ปฏิบัติของท่านเป็นเช่นนี้ คนธรรมดาเข้าใจยาก

คราวหนึ่ง ชาวบ้านคิดจะแก่งท่านหรืออย่างไรก็ไม่ทราบ บอกถวายปลาเป็นๆ ที่ เพิ่งตกได้ ปากยังร้อยด้วยหวายอยู่เลย ปรากฏว่าท่านรับบาตรและเอาไปปล่อย ท่านพูด กับปลาว่า “ดินะลูกที่เขายังไม่ฆ่าเจ้า” เวลาท่านมรณภาพ ในยามของท่านมีมีดโกน เล่มเดียว นอกนั้นไม่มีสมบัติอื่น เมื่อตอนเผาเกิดลมพายุฝนตกอย่างหนัก ครู่หนึ่งแล้ว หายไป พอให้เห็นเป็นอัศจรรย์

ที่ยกเรื่องเหล่านี้มาก็เพื่อให้พวกท่านเห็นว่าความแปลกบางทีก็ไม่แปลก เป็นเรื่อง ธรรมดาเพราะทุกชีวิตก็ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทุกคน ดังนั้น เราจงอย่าเก็บอะไร ให้เป็นการหนักอกหนักใจตนเองเลย ปฏิบัติธรรมแล้วต้องทำให้เกิดเบาใจ อะไรผิด ก็แก้กันไป ผิดไปแล้วก็แล้วไปให้เห็นว่าเป็นมายาที่ผ่านไป ให้ท่านมีสติปัญญา พิจารณาทุกอย่างให้เห็นเป็นธรรมดาอยู่เช่นนี้ ทุกอย่างแปรปรวนไปตามเหตุปัจจัย ของมันเช่นนั้น อะไรที่แก้ไขไม่ได้ ก็ขอให้คิดว่าเป็นเรื่องของอิริยาสนา แม้ผมเอง

บวชมานี้ ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าจะมาเป็นครูบาอาจารย์ของใคร แล้วอธิวาสนั้นก็ผลักพามาให้เป็นครูสอนพวกท่าน มาร่วมปฏิบัติธรรมกับท่าน เราก็จะปฏิบัติไปอย่างนี้แหละ คือปฏิบัติให้เป็นศีลวัตร สมาธิวัตร ปัญญาวัตร และเคารพพระวินัยให้มากที่สุด ส่วนเรื่องปลีกย่อยขาดเกินบกพร่องไปบ้าง ก็ต้องถือว่าเป็นธรรมดา แม้แต่สงฆ์จิวรที่นุ่งห่มกันอยู่ ก็มีที่ยาวไปสั้นไป เมื่อมาใช้กับตัวเรา ความจริงจิวรนั้นไม่ยาวไม่สั้น แต่มันจะยาวไป สั้นไป ก็เมื่อเราครองจิวรเท่านั้น แต่เราก็มีปัญญาปรับให้พอดีกับตัวเราได้ เราจะไปยึดว่าจิวรต้องเข้ากับตัวเราพอดีก็ได้ ต้องปล่อย ต้องปลงไป เพราะเป็นเรื่องที่ต้องควรปล่อย แต่ถ้าบางเรื่องต้องถือ ก็ถือให้ถูกต้องตามธรรมวินัย อย่าใช้อารมณ์พอใจหรือไม่พอใจของเราเข้าไปตัดสิน กลายเป็นอารมณ์อยู่เหนือธรรมะไป ทำอะไรจึงต้องรอบคอบ ต้องใช้ปัญญา เล็กไปบ้างใหญ่ไปบ้าง ถูกใจบ้างไม่ถูกใจบ้าง แต่ถ้ายังถูกต้องตามพระวินัย ก็น่าจะปล่อยไป

พระเซน ๒ รูปเถียงกันเรื่องธงไหว องค์หนึ่งว่าลมเป็นปัจจัยทำให้ธงไหว อีกองค์ว่าธงต่างหากทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เถียงกันไปเถียงกันมา ตกลงกันไม่ได้ ต้องร้อนถึงอาจารย์ตัดสิน ซึ่งอาจารย์ก็กล่าวว่าจิตของท่านต่างหากที่ไหว ไม่ใช่ลมหรือธงอย่างที่พระเซน ๒ รูปเถียงกัน

พระอาทิตย์อยู่ใกล้โลกที่สุดตอนไหนของวัน องค์หนึ่งว่าตอนเช้าซี เพราะดวงโตที่สุด อีกองค์หนึ่งว่าตอนกลางวัน เพราะร้อนที่สุด เถียงกันไม่มีแพ้ไม่มีชนะ ต้องร้อนไปถึงอาจารย์ให้ช่วยตัดสินอีก อาจารย์ถามว่า ท่านฉันหรือยัง ให้ไปฉันข้าวดีกว่า เช่นนี้เป็นต้น

พวกเราเหมือนกัน อย่าพยายามตั้งเรื่องอะไรที่มันต้องลำบากใจตนเอง ให้พอกับการปฏิบัติ พอกับธรรมะ อย่าพอกับการสอดส่องดูความบกพร่องของผู้อื่น นั่นเป็นเรื่องของกิเลส อะไรเกิดก็ให้รู้ รู้แล้วละเสีย ธรรมชาติก็เป็นเช่นนี้เอง อย่าคิดให้เกินเลย ต้องคิดให้พอดี ดีแล้วนะที่พวกเราเอาใจใส่หมั่นพากันดูแลชี้ข้อบกพร่องกันตลอดเวลา เพราะเราอยู่ด้วยความรักความเมตตา อยู่กันด้วยกายกรรม เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง พุดกันก็มีเมตตาชี้แจงกันด้วยความปรารถนาดี สาธารณูปโภค

ก็แบ่งกันตามมีตามได้ ให้ใช้ประโยชน์ใช้สอยร่วมกัน นี่แหละจึงจะเรียกว่า พวกเรามี
ศีลสามัญญา มีทิวัจฉิสามัญญา ยึดถืออุดมการณ์ อุดมธรรมที่จะพันทุกข์ร่วมกัน
ขออนุโมทนาทุกๆ องค์ที่ใช้สติปัญญาตรงตามนี้

จากนั้นท่านก็หักท่ายพระรูปนั้นรูปนี้เป็นการส่วนตัว แล้วก็เลิกประชุมไปตามปกติ
เมื่อออกมาจากที่ประชุม พระอาจารย์รูปนั้น มีสีหน้าสดชื่นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้เขียน
เข้าไปทัก ท่านบอกว่ารู้สึกเคารพรักหลงฟ่อมากขึ้น ที่ตนไม่สบายใจก็เพราะคิดว่า
ตนเองเป็นสาเหตุที่จะทำให้หลงฟ่อไม่สบายใจ แต่ก็ไม่เห็นท่านผิดปกติอะไร ทุกอย่าง
ปกติ และมีเมตตาเหมือนเดิม ผมก็เลยสบายใจ พระรูปนั้นกล่าว

สังฆทานสูงกว่า

เป็นธรรมดาที่ศรัทธาของญาติโยมมักเป็นศรัทธาในตัวบุคคล ชาวบ้านเลื่อมใส
ครูบาอาจารย์ผู้มีคุณธรรมสูงก็หลั่งไหลไปถวายไทยทานแก่ท่าน แต่ไม่ค่อยสนใจ
พระภิกษุสามเณรบวชใหม่ สำหรับที่วัดหนองป่าพงก็เช่นเดียวกัน แต่หลงฟ่อไม่เคย
สนับสนุนศรัทธาประเภทนั้น ท่านไม่มีความต้องการในเรื่องบริษัทธิบริวารเลย แต่ท่าน
พยายามโน้มน้าวศรัทธาของโยมให้ตั้งอยู่ในพระสงฆ์ เพราะท่านตระหนักรู้ว่า การยึดติด
ในตัวบุคคลเป็นอุปสรรคต่อการประพฤติปฏิบัติ นอกจากเป็นนโยบายในการสอน
ญาติโยมแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความเคารพที่หลงฟ่อมีต่อสงฆ์ และช่วยทำให้พระภิกษุ
สามเณรสำนึกถึงความสำคัญของสถาบันที่ตนเองเป็นส่วนประกอบ พระอาจารย์รูปหนึ่ง
ได้เล่าถึงปฏิปทาในเรื่องนี้ของหลวงฟ่อว่า

“บางครั้งญาติพี่น้องของท่าน เอาสิ่งของหรืออาหารมาถวายท่านโดยเฉพาะอย่างนี้
บางที่ท่านก็รับเอาบ้าง บางทีก็สละให้สงฆ์ไปเลย ท่านพูดว่า

ผมเคยอยู่กับเขามานานแล้ว เคยกินเคยใช้ของพ่อแม่พี่น้องมาตั้งแต่เล็ก ๆ แล้ว
เขาเอามาให้ผม ผมก็ถวายให้สงฆ์ไปเพื่ออนุเคราะห์แก่เขา เขาจะได้รับการประโยชน์
อานิสงส์จากการถวายทานสงฆ์มากกว่าที่จะถวายเฉพาะผม”

ท่านเจ้าคุณพระมงคลกิตติธาดาได้เล่าเรื่องแปลกเรื่องหนึ่งให้ฟังดังนี้

“ผมไปอยู่กับท่านในปี ๒๕๑๒ ปีนั้น เกิดมีตัวด้วงตัวหนอนลงกินข้าวในนา
แถวอำเภอพิบูลฯ อำเภอเดชฯ ชาวนาเขาก็เลยแห่กันมาขอน้ำมนต์จากหลวงพ่อบอกว่า

โธ่! มาขอกับอาตมาคนเดียวไม่ดีหรอก โธ่น! ไปเอากับสงฆ์โน่นดีกว่า สงฆ์มีอำนาจมากกว่าอาตมาอีก

แล้วท่านบอกให้พวกเขาหาตุ่มใส่น้ำมนต์ไปตั้งไว้หน้าพระประธานที่จะจุดธูป
เทียนโยงด้ายสายสิญจน์จากพระประธานไปที่ตุ่มให้พระสวดมนต์ก่อนค่อยมาเอาน้ำมนต์
ถึงเวลาพวกผมก็พากันทำวัตรสวดมนต์แผ่เมตตาไป วันหลังเมื่อชาวนาจาก
อำเภอพิบูลฯ มารับน้ำมนต์ ท่านก็สั่งว่า

อย่าไปแข่งไปด่านะ พุคตดีๆ บอกว่า เออ! ชัยบขยบายหนีเสีย ข้าพเจ้าไม่ได้อยู่
ได้กินก็ลำบาก ข้าพเจ้าหากินเลี้ยงชีพ ทำทานถวายพระเจ้าพระสงฆ์ด้วย

มีชาวบ้านหนึ่งฐานะดีหน่อย หัวเราะเยาะพวกไปขอน้ำมนต์จากวัด พร้อมกับ
บอกว่า

น้ำมนต์ขวดเดียวจะประสาอะไร ภูเขาไฟลิดอลลจีดยังไม่หนีเลย

ต่อมาอีกคืนหนึ่ง พวกตัวด้วงตัวหนอนก็ออกจากนาข้าวของผู้พรมน้ำมนต์
แต่ไปลงกินข้าวในนาของอีตาคนนั้นหมดเลย เป็นเรื่องแปลกเหมือนกัน ไม่น่าเชื่อ แต่มัน
ก็เป็นไปแล้ว เพราะเขามาเล่าให้หลวงพ่อฟัง ท่านก็ยิ้มบอกว่า มันอยากประมาท
ก็ยังมีนั่นแหละ...”

หลวงพ่อบริหารสงฆ์โดยให้ความเอาใจใส่ดูแลลูกศิษย์อย่างใกล้ชิดและทั่วถึง
เหมือนพ่อที่คอยจ้ำจี้จ้ำไชลูก แม้พระจะอยู่ที่วัดหนองป่าพง จะไปอยู่ตามสาขา หรือ
จะออกธุดงค์ หลวงพ่อเป็นผู้ตัดสิน ทุกสิ่งทุกอย่างในวัดขึ้นอยู่กับหลวงพ่อบริหาร

ในระยะหลังๆ หลวงพ่อคอยฝึกให้ลูกศิษย์รับผิดชอบในเรื่องการบริหารมากขึ้น เพื่อให้มีประสบการณ์ในการช่วยตัวเอง ไม่ให้พึ่งหลวงพ่อนั้นไป แต่ตลอดเวลาที่ท่านทำหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง หลวงพ่อเป็นเหมือนเสาเอกของสถาบันสงฆ์ การบริหารวัดก็ตรงตามหลักพระธรรมวินัย ไม่มีผิดเพี้ยน และทุกรูปที่มีความคิดเห็นต่างๆ ซึ่งเป็นธรรมดา ก็ยอมรับและเชื่อฟังท่าน

ปัจจุบันธรรม

**“ปัจจุปปนฺนญจ โย ธมฺมํ ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสตี
อสิฺหิํ อสิฺกุปฺปิ ตํ วิทฺธา มนุพฺรุหเย”**

แปลเป็นไทยว่า “ผู้ใดเห็นธรรมอันเกิดขึ้นเฉพาะหน้าในที่นั้นๆ อย่างแจ่มแจ้ง ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน เขาควรพอกพูนอากาศเช่นนั้นไว้”

ปัจจุบันธรรมนี้มีความหมายและความสำคัญต่อนักบวชเพียงใด หลวงพ่อได้อธิบายไว้อย่างแจ่มแจ้งดังนี้

“ปัจจุบันธรรมมันจะเป็นอย่างไร ละมันเดี๋ยวนี้ แก่มันเดี๋ยวนี้ เพราะว่าปัจจุบันธรรมคือปัจจุบันนี้ มันเป็นทั้งเหตุทั้งผล ปัจจุบันนี้มันตั้งอยู่ในเหตุผล อดีตเป็นเหตุ ปัจจุบันเป็นผล ปัจจุบันเป็นเหตุ อนาคตเป็นผล มันมีเหตุผลอย่างนี้เรื่อยๆ ไป ที่เราอยู่เดี๋ยวนี้ก็เป็นเหตุ อดีตเหตุ อยู่ในปัจจุบันนี้ก็เป็ผล ผลเดี๋ยวนี้ก็เป็นเหตุของอนาคตอีก

ปัจจุบันนี้มันเป็นผลของอดีต และเหตุของอนาคตต่อไป ทั้งอดีตและอนาคต มันก็อยู่ในปัจจุบันนี้

การปฏิบัติก็ให้ดูปัจจุบันนี้เท่านั้นละ อย่าไปห่วงอดีต อย่าไปห่วงอนาคต เพราะอดีตมันก็ผ่านไปแล้ว เรื่องที่เกิดในอดีต มันก็ดับไปแล้วในอดีต มันหมดแล้ว อนาคตเราก็ปล่อย เรื่องที่เกิดในอนาคต มันก็ดับในอนาคต เราจะไปห่วงใยมันทำไม

ดูปัจจุบันธรรมที่ว่ามันไม่แน่ มันไม่เที่ยง พุทโธมันก็รู้ขึ้นมา เจริญขึ้นมา รู้ความเป็นจริง ในสิ่งทั้งหลายว่า มันไม่เที่ยง สุข ทุกข์ เกิดขึ้นมาก็ไม่เที่ยง ไม่แน่ ถ้าจิตใจของเราเห็น ของทุกอย่างว่าเป็นของไม่แน่ ปัญหาว่าเราจะไปยึดมั่นหมายมั่นก็จะค่อยๆ หมดไป”

ในเมื่อความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ ล้วนแต่อยู่ในขณะปัจจุบัน จึงเป็นธรรมตาอยู่เอง ที่หลวงพ่อเน้นความสำคัญของการ อยู่ในปัจจุบัน และเน้นที่การมีสติทุกอิริยาบถ

“ข้อปฏิบัตินี้คือการภาวนานี้เอง พุดง่ายๆ ก็เรียกว่า เราต้องเป็นผู้มีสติ คือ ความรู้ความระลึกที่อยู่เสมอ อยู่ที่นี่ว่าเดี๋ยวนี้เราคิดอะไรอยู่ เราทำอะไรอยู่ เรามีอะไร อยู่เดี๋ยวนี้ เราดูอย่างนี้มีสติอยู่เสมอว่า เราอยู่ยังงี้ เรารู้ตัวอยู่ว่า ขณะนี้เรามีอะไรอยู่ กำลังคิดอะไร กำลังสุขหรือกำลังทุกข์ ผิดหรือถูกอยู่เดี๋ยวนี้ ที่เรามีสิ่งทั้งหลายปรารถนา อยู่อย่างนี้ ปัญญามันก็เกิดขึ้นมาแล้ว ระลึกได้ที่อยู่แล้ว รู้ได้อยู่เป็นต้น มันก็วิ่งไปวิ่งมา มันก็เกิดขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์พิจารณาเป็นความรู้สึกอยู่ทุกขณะ เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส ร่างกายถูกต้องไผ่จู้พะ ถ้ารู้สึกแล้วมันก็รู้จัก อันนั้นดี อันนั้นไม่ดี อันนั้นเราชอบ อันนั้นเราไม่ชอบทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านให้วาง อย่าไปยึดมั่นถือมั่น นี้เรียกว่าแก้ปัญหา”

ความเป็นอยู่ในวัด ก็มีส่วนช่วยให้ความคิดเรื่องอดีต อนาคต หรือเรื่องนอก ตัวลดน้อยลงได้เหมือนกัน สิ่งแวดล้อมที่เป็นป่ารกทึบ ไม่ชวนมอง ก็ทำให้คนต้อง หันกลับมามองตนเอง ตารางการประพฤติปฏิบัติที่คล้ายกันในแต่ละวัน ไม่ค่อยมีการ เปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรเร้าความสนใจให้ตื่นตื้นก็เป็นข้อดีที่ช่วยให้พระภิกษุสามเณร มีสติ อยู่กับปัจจุบันยิ่งขึ้น หลวงพ่อเองเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์ ท่านสงบเยือกเย็น และตั้งมั่นในปัจจุบันอยู่เสมอด้วยความรู้ ความตื่น ความเบิกบานและสติอันเต็มเปี่ยม ซึ่งทำให้หลวงพ่อมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างว่า เป็นอาจารย์สอนธรรมะอยู่แล้วตลอดเวลา ดังที่ท่านเคยพูดบ่อยๆ ว่า “อะไรที่ไม่เป็นธรรมะนั้นไม่มี เรานั่งอยู่ก็นั่งทับซึ่งธรรมะ เดินไปก็เดินไปบนธรรมะ” เพราะฉะนั้นไม่ว่าหลวงพ่อจะอยู่ที่ไหน ท่านมีอุปการณ์ในการ สอนพร้อมอยู่ตลอดเวลา จะอยู่ในภาวะปกติ หรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ท่านก็

สามารถหยิบยกอุปกรณ์จากธรรมชาติรอบตัวในขณะนั้น มาชี้แนะให้ลูกศิษย์ได้ครุ่นคิด อยู่เสมอ

ท่านพระครูบรรพตวรกิต ได้เล่าเรื่องเก่าๆ ซึ่งเป็น **“ปัจจุบันธรรมคำสอน”** ที่ หลวงพ่อให้กับตัวท่านเองโดยตรงว่า

“ครั้งหนึ่งช่วงที่กำลังช่วยหลวงพ่อสรางกุฏิ ย้งบู่พื้นกระดานไม่เสร็จ ผมก็ป่วย ใช้ขันสูง หลวงพ่อกับพระเถรมาเฝ้าไข้ และท่านได้เล่าให้ฟังว่า ผมละเมอ ปูตีๆ เต๋อเอาแผ่นนั้นเลื่อนเข้าไปอีก เออ! เออ! จังชั้นหละ อย่าให้มีร่อง

ท่านก็เลยให้สติว่า จิตที่ห้วงกังวลอยู่นี้แหละที่จะพาไปเกิด อาจจะไปเกิดเป็นตุ๊กแก หรือสัตว์อะไรก็ได้ ตรงกุฏิที่กำลังสร้างอยู่นั่นเอง...”

ครั้งหนึ่งระหว่างพำนักอยู่ที่วัดหนองป่าพง พระอาจารย์ปสันโน มีโอกาสได้ตามหลวงพ่อบิณฑบาตที่บ้านกลาง ขากลับหลวงพ่อดินซ้าๆ ขณะเดินผ่านต้นไม้ กิ่งก่าคู่หนึ่งซึ่งกำลัง **“ปฏิบัติการสุนทรีย์”** อยู่ข้างบนก็พลาดท่า หล่นตุ๊บลงมาต่อหน้า ทั้งที่ตัวยังติดกัน หลวงพ่อเห็นเข้าก็หัวเราะชี้ให้ลูกศิษย์ดู พร้อมกับทำมือทำไม้ประกอบคำอธิบายแก่ท่านอาจารย์ปสันโน ซึ่งตอนนั้นยังไม่ค่อยเข้าใจภาษาไทยมากนัก

“เเนะ! เห็นไหม มันเมาจากความสุขอยู่ข้างบน เป็นเหตุให้ประมาท ตกลงมาก็เจ็บอย่างนี้แหละ”

มีอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นไหวพริบอันฉับไวของหลวงพ่อในการชี้ปัจจุบันเหตุให้ลูกศิษย์เห็นธรรมชาติแบบแทงใจดำ แต่แฝงด้วยอารมณ์ขัน เช่นเรื่อง บั้นข้าวฟักไข่ ซึ่งพระอาจารย์เอนกได้เล่าให้ฟังดังนี้

“ตามปกติที่วัดหนองป่าพง หลังจากเสร็จกิจวัตรในตอนเช้าแล้ว ภิกษุสามเณรก็ออกบิณฑบาตไปตามสายต่างๆ ซึ่งมีอยู่หลายสายด้วยกัน แล้วแต่ใครจะไปสายไหน เมื่อกลับจากบิณฑบาตก็มาถ่ายบาตรออก บั้นข้าวเหนียวเอาเฉพาะพอนฉันอิ่มเท่านั้น ไม่ให้มากหรือไม่ให้น้อยเกินไป ส่วนอาหารที่บิณฑบาตได้มาทุกอย่าง ต้องส่งไปที่

โรงครัว เพื่อให้แม่ชีสำรวจดูให้เรียบร้อยเสียก่อนว่า สิ่งไหนควรไม่ควร เสร็จแล้ว พวกชีเขาก็จัดสำรับทั้งหมดส่งมาถวายพระ

ที่วัดมีกติกาว่า อาหารที่ได้จากการบิณฑบาตต้องส่งไปโรงครัวหมด ห้ามเก็บไว้ในบาตรของตน ครั้งหนึ่งมีภิกษุรูปหนึ่งเกิดฝ่าฝืนกติกาสงฆ์ข้อนี้ ท่านคงคิดว่าอาหารมีน้อย บางทีอาหารบางอย่างก็แจกหมดก่อนแต่ต้นแล้ว ไม่ถึงปลายแถว หรือแม่จะถึงก็กลัวจะได้น้อย หรือได้ของที่ไม่ชอบใจ วันนั้นพระรูปนั้นไปบิณฑบาตได้ไข่ต้มมาหนึ่งฟอง ท่านก็เลยปั้นข้าวเหนียวหุ้มไว้ เอาไข่ไว้ข้างในก้อนข้าว จะเป็นเหตุบังเอิญ หรือท่านอาจจะทำมานานแล้ว กรรมมันส่งผลก็ไม่ทราบ วันนั้นก่อนฉัน หลวงพ่อท่านก็ออกเดินตรวจในบาตรของพระภิกษุสามเณร พอมาถึงบาตรของพระรูปนั้น ท่านก็หยุด เพราะก้อนข้าวปริ และมองเห็นไข่ต้มอยู่ข้างใน ท่านก็เลยพูดขึ้นว่า

ปั้นข้าว ใครพักไข่

ภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก ซึ่งกำลังนั่งอยู่ในโรงฉัน ต่างก็หันไปมองพระรูปนั้น เป็นจุดเดียวยังกะนัดกันไว้ ทำให้ภิกษุรูปนั้นทั้งกลัวทั้งอายจนตัวสั่นหน้าซีด เทบจะแทรกแผ่นดินหนีให้ได้ ตั้งแต่นั้นมาภิกษุรูปนั้นก็เข็ดขยาดหวาดกลัว ไม่กล้าทำอย่างนั้นอีกเลย อย่าวว่าแต่ภิกษุรูปนั้นเลย แม้แต่ภิกษุรูปอื่นๆ ซึ่งเห็นเหตุการณ์ ก็ไม่กล้าทำอย่างนั้นเหมือนกัน”

ไม่แน

สิ่งที่หลวงพ่อยุบายชี้ให้ลูกศิษย์ได้เห็น ได้สัมผัสอยู่เสมอคือ ความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนเพราะท่านเห็นว่า ความรู้ความเห็นในเรื่องนี้เป็นสัมมาทิฐิ เป็นตัวปัญญา **“ไม่แน”** คำนี้เป็นคำสอนที่หลวงพ่อย้ำหนักย้ำหนาในหลายๆ รูปแบบ จนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นคาถาบทสำคัญ หรืออาจถือเป็นเอกลักษณ์ในคำสอนของท่านก็ได้ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นความรู้สึกของท่านต่อเรื่องนี้คือ

“ตัวที่ไม่แน่นอนล่ะ คือตัวพระพุทธเจ้าละนั่น ตัวที่ไม่แน่นอนล่ะคือตัวธรรมะ”
และท่านกล่าวคล้ายรำพันว่า

“ผมเคยพูดบ่อยๆ แต่คนไม่ค่อยใส่ใจ อะไรเกิดขึ้นในปัจจุบัน ผมก็ว่า เอ้อ! อันนี้มันไม่แน่! แต่คำนี้คนไม่ค่อยได้ติดตาม ค่าง่ายๆ ลึ้นๆ ที่ว่า ไม่แน่ คำเดียวและถูก ผมพูดบ่อยๆ คนก็ไม่ค่อยเอา” ฯลฯ

“ถ้าเห็นอนิจจังชัดเจน มันก็เป็นพระสมบุรณ์นั่นเอง เห็นอนิจจัง มันเป็นของไม่แน่นอนในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ อุปาทานมันหมายมันก็ไม่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในขั้นนี้ทั้งห้า”

“อะไรก็ช่างเถอะ ถึงจะเกิดอารมณ์อะไรที่ไม่พอใจจนถึงกับน้ำตามันจะไหลออกมา ให้เรานึกถึงคำสอนที่ว่า อันนี้ไม่แน่ ไว้เสมอเลยทีเดียว ด้วยสติสัมปชัญญะของเรา มันจะพอใจ ไม่พอใจ มันจะดี มันจะชั่ว ก็ให้เห็นพอดี มันก็ถอนอุปาทานได้ เห็นว่ามันเป็นของไม่มีราคา แล้วก็มีการปล่อยวางไปในตัวด้วยเสมอ อันนี้เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา เมื่ออะไรเกิดขึ้นมาก็เรียกว่ามันไม่แน่ อย่าไปลืม อย่าไปทิ้งคำนี้ ดี ท่านก็ไม่ให้ยึด ชั่วก็ไม่ให้ยึด ถ้าหากว่าเราประสพอะไรมาก็ช่างเถอะ ให้รวมกำลังลงตรงนี้ อันนี้เป็นบ่อเกิดแห่งปัญญา แล้วก็เป็นการอารมณ์ของวิปัสสนา เอาอันนี้เป็นอารมณ์เสมอ จะทำให้พวกเราพ้นจากความสงสัย เพราะว่าธรรมะทั้งหลายเหล่านี้เรียกว่า ไม่แน่ ไม่เที่ยงนะ มันจะหมุนรอบตัวมันอยู่ เห็นอาการทั้งหลายเป็นอยู่อย่างนั้น จิตจะทอดอาลัย อันนี้เป็นเครื่องมือที่ถอนความยึดมั่นออกจากอารมณ์อันนั้น ทำให้เรามองเห็นธรรมะอย่างแจ่มชัด”

สมัยหนึ่งเพลงลูกทุ่ง “มันบ่แน่นอนดอกนาย” กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ไปถึงไหนๆ ก็ต้องได้ยิน วันหนึ่งหลวงพ่อบังเอิญมีธุระผ่านเข้าไปในเมือง ก็พลอยได้ยินไปกับชาวบ้านเขาด้วยและเมื่อกลับถึงวัด ท่านได้ปรารภเรื่องนี้ให้ลูกศิษย์ฟัง ในระหว่างการอบรมว่า “เออ! นั่นมันร้องเพลงของพระพุทธเจ้าเลยนะนั่น”

นอกจากนี้ หลวงพ่อใช้ความไม่แน่นอนเป็นเครื่องมือสอนให้ลูกศิษย์คลายความยึดติดในสิ่งต่างๆ คือ ให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน จนพระเถระจะต้องวางความรู้สึกให้ยืดหยุ่น ยึดถืออะไรเป็นจริงเป็นจังไม่ได้ เช่น ท่านสั่งว่าไปก็ต้องพร้อมที่จะไป แต่ถ้าท่านสั่งเลิกก็พร้อมที่จะเลิก โดยไม่รู้สึกระทบบกระเทือน ท่านพระครูบรรพตวรกิต เป็นลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดคำสอนซึ่งเป็นคาถาล้ำค่าฉบับนี้จากหลวงพ่อบ้าง ซากๆ จนซึ่งแก้ไข

“ผมเองนะ ท่านสอนแบบที่ว่าเอาของจริงมาสอนเลย เช่น ท่านสอนว่า ไม่แน่ คำนี้เป็นคำที่ผมรับมาตลอด ตอนที่ท่านสอนครั้งแรกก็ยังไม่เข้าใจ ทีนี้ท่านสอนด้วยการกระทำ เช่น ท่านจะให้เราไปที่ใดที่หนึ่งกับท่าน ท่านบอกว่าไปเตรียมบริขารมา วันนี้เราจะไปที่โน้นด้วยกัน ทีนี้พอเราเตรียมตัวมาปุ๊บ ท่านก็กลับบอกว่า เอ้า! ไม่ไปแล้ว กลับเถอะ ลักษณะอย่างนี้เราต้องกลับ ผมรู้สึกเจ็บป่วยจนกระทั่งเข้าใจคำว่า ไม่แน่ของท่าน จนกระทั่งต่อไป รู้คำสมมุติของท่านลงในพระไตรลักษณ์ คำว่า ไม่แน่หมายความว่าแบ่งไว้ครึ่งหนึ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ให้แบ่งไว้สัก ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ผมก็เลยยึดเอาหลักนี้สำหรับปฏิบัติ ซึ่งได้จากท่านโดยตรง คำนี้ทำให้เราไม่เป็นทุกข์สบายใจ คือรู้จักแบ่ง อันนี้เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะที่ได้กับผมโดยตรงนะ รู้สึกว่าเป็นประโยชน์แล้วก็ดีดีมากสำหรับการสอนของท่าน ต่อจากนั้นเวลาอยู่กับท่านเราก็เข้าใจแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง พอท่านทำอะไร หรือพูดอะไรๆ เราก็รู้จักว่าทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่แน่นอน คำของท่านไว้เสมอ”

แม้พระอาจารย์รุ่นหลังๆ ก็โดนหลวงพ่อสอนคาถาบทนี้ เพื่อให้รู้จักดูความรู้สึกของตนเองด้วย ท่านรูปหนึ่งเล่าว่า “ไปกราบหลวงพ่ที่ไร ท่านก็จะยิ้มแยมเป็นกันเอง ทักทายทุกครั้ง เราก็ปลื้มอยู่นาน โอ! หลวงพ่อเมตตาเรามากจริงๆ แล้วก็มีอยู่ครั้งหนึ่งไปกราบ ท่านไม่พูดด้วยเลย อาย่ว่าแต่พูด ไม่มองมาด้วยซ้ำ เหมือนไม่มีเราอยู่ในที่นั้นกว่าจะรู้ โอ้โฮ! ทุกข์แท้ๆ”

ความพอดี

อีกคำหนึ่งที่ถูกศิษย์ของหลวงพ่อดียินบ่อยๆ จนติดหู คือคำว่า “พอดี” ท่านเคยพูดอยู่เสมอว่า ธรรมะคือพอดี ความพอดี คือ ทางสายกลางไปสู่ความดับทุกข์แล้วท่านย้ำสอนให้แต่ละองค์แต่ละคน หาความพอดีของตัวเองในการประพฤติปฏิบัติ

“เรามาฝึกการปฏิบัติ ทำไมท่านถึงให้เรากินน้อย นอนน้อย พุดน้อย อะไรๆ ทุกอย่างให้มันน้อยไปๆ คำที่ว่ามันน้อยนะ มันจะพอดีหรือ ความเป็นจริงนั้นยังไม่พอดี ไม่สม่ำเสมอ แต่ทำไมท่านถึงให้เราทำให้มันน้อย พุดน้อยๆ คุดน้อยๆ นอนน้อยๆ เพื่อให้เรารู้จักความพอดี ความเหมาะสมของตัวเองนั้นเอง ทุกท่านให้พยายาม รีบเกินไปก็ไม่ได้ ให้รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวหาความพอดี ถ้ามันน้อยไปเราก็เติม ถ้ามากไปเราเอาออก เป็นสัมมาปฏิบัติ คือพอดี ถ้ามันดีก็ใช้ข้อวัตรเข้าควบคุมให้มันเซ็ด ฝึกมันธรรมดา มันมันเป็นอีกก็ทำอีก นี่เรียกว่าการปฏิบัติหาทางพ้นทุกข์ของเรา การพูดจาปราศรัย ทุกอิริยาบถให้มีความรู้สึกอยู่ในใจของเรา ความพอดีนั้นเป็นแนวทางปฏิบัติที่ไม่ข้องแวะกับสิ่งสุดโต่ง

กามสุขัลลิกานุโยโค คือ ใจของเราลุ่มหลงในความสุข ลุ่มหลงในความสบาย ลุ่มหลงในความดีใจ ลุ่มหลงว่าเราดี เราเลิศ เราประเสริฐ

อตตกิลมณานุโยโค คือ อากาที่ไม่พอใจ อากาที่เป็นทุกข์ อากาที่ไม่ชอบใจ อากากริ้วโกรธ

ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่ใช่หนทางของบรรพชิตจะพึงเดิน หนทางคืออาการดีใจ หรือเสียใจ เดินทางคือตัวผู้รู้ของเรานั้นแหละ ผู้เดินทางคือจิต ผู้สงบท่านไม่เดินทางนั้น แต่ว่าทางนั้นท่านก็เห็น อากาสุขก็เห็น แต่ท่านไม่มีอุปาทานยึดมั่นกับมัน ปล่อยมันไป วางมันไป ละมันไป จึงเป็นผู้สงบ การรู้จักความพอดี ก็เกิดจากการพิจารณาความไม่แน่นอนเอง การประพฤติปฏิบัตินี้ ต้องมีปฏิบัติที่พอดีๆ ไม่สูงเกินไป อยู่ในระดับพอดี ถ้ามันเกินพอดี หรือต่ำกว่าพอดี มันก็ไปไม่ได้ ไม่ใช่สัมมาปฏิบัติ

ของพระ ถ้าเราดูเสมอว่า ยืน นั่ง นอนนะ เรารู้สภาพอารมณ์ทั้งหลายมันพอดีโดยอำนาจที่ว่า ของมันไม่แน่นแล้ว มันก็ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้นอีก แต่ว่าคนเรานั้นทนไม่ไหว มันอยากเกินขีด มันดันขึ้นๆ ไม่รู้จักความพอดีของมัน

ความพอดีมันเกิดจากที่ว่าเมื่อพบอารมณ์อะไร ก็บอกมันว่าไม่แน่น เรื่องอนิจจัง เรียกว่าไม่แน่นทนเอาอยู่ตรงนั้นแหละ ไม่ก้าวไป ไม่ถอยกลับ อยู่ตรงนี้ ทน ไม่นาน เดียวก็พบความจริงได้”

ไม่ดึง ไม่หย่อน

“การสอนนี้ต้องดูว่าเขาจะรับได้แค่ไหน ดูความพอดีของเขา เพราะความพอดีนั้นแหละคือธรรมะ ถ้าไม่พอดีไม่เป็นธรรมะ”

นี่คือปฏิบัติในการสอนลูกศิษย์ ซึ่งหลวงพ่อก็ได้ปรารภให้ฟัง และท่านเองได้ดำเนินมาตั้งแต่ต้น

อันความพอดีนั่น มิได้หมายถึงเฉพาะในฝ่ายลูกศิษย์ฝ่ายเดียว แต่การดำเนินข้อวัตรทุกอย่างซึ่งเป็นไปเพื่อการฝึกสอนทั้งสิ้นนั้น ก็อยู่ในเกณฑ์พอดีด้วย แม้ว่าบางครั้งจะเห็นว่าหลวงพ่อบ้างก็ระเบียบในการปฏิบัติค่อนข้างตึงหรือเคร่ง แต่ก็เป็นการตึงความเคร่งที่ตึงไว้เพื่อความพอดีนั่นเอง อย่างที่ท่านอาจารย์สุพร ได้ตั้งข้อสังเกตวิธีการสอนของหลวงพ่อไว้ว่า

“ปฏิบัติของหลวงพ่อ เวลาท่านทำอะไร ไม่ใช่จะทำให้เข้มแข็งตรงเป๊ะ เมื่อถึงคราวถึงโอกาส บางบุคคล บางกาล บางสถานที่ ท่านก็อ่อนโลมบ้าง แต่ว่าท่านพยายามให้ตึงให้เคร่งไว้หน่อย เมื่อมันเสื่อมลง หย่อนลง ตามลักษณะของทุกสิ่งทุกอย่าง ท่านก็จะยกข้อวัตรทั้งระเบียบต่างๆ ขึ้นมาให้มันตึง พอมันตึงแล้ว ก็ลงมาเองตามลักษณะของมัน ท่านก็ยกขึ้นอีก เท่าที่ผมสังเกตดูข้อวัตรหลายๆ อย่างก็เป็นอย่างนี้ ข้อวัตรเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ เช่น การพูดคุยอย่างนี้ ถ้าเสียงดังมากเกินไป ท่านก็จะย่ำขึ้นมาเสียทีหนึ่ง เทศน์หนักทีหนึ่ง แล้วก็หายเจียบไปนาน แล้วก็ค่อยๆ กลับ

ขึ้นมาอีก ท่านก็ย้ำอีก ก็เป็นอย่างนี้เรื่อย ๆ คือ นี่มันเป็นลักษณะของธรรมชาติอันหนึ่ง เหมือนกัน เพราะมันไม่ตั้งอยู่เที่ยงแท้แน่นอน มันค่อย ๆ เลื่อนลง ท่านก็จะยกขึ้นมา”

ความเป็นครูอาจจะทำให้หลวงพ่อมองเห็นว่าการปฏิบัติของลูกศิษย์นั้นก็คง เหมือนกับการเตรียมตัวดูหนังสือเพื่อเข้าสอบของนักเรียน ถ้าเตรียมดูหนังสือเพียง แค่นี้ให้สอบผ่าน ๕๐-๖๐ เปอร์เซนต์เท่านั้น เข้าสอบจริงๆ อาจจะไม่ผ่านก็ได้ จะต้อง เตรียมพร้อมไว้ ๙๐ หรือถึง ๑๐๐ เปอร์เซนต์นั้นแหละ แล้วเวลาสอบมันจะเลื่อน ลดลงมาเหลือเพียง ๗๐-๘๐ เปอร์เซนต์ก็ยังถือว่าสอบได้ ปฏิบัติในการรักษา ข้อวัตรของหลวงพ่อ จึงเป็นไปอย่างผู้ที่เข้าถึงสัจธรรม ความไม่เที่ยงอย่างแท้จริง

เมื่อมีการปรารภถึงข้อวัตรที่บางคนเห็นว่าตึงเกินไป หลวงพ่อตอบว่า

“ให้มันตึงไว้นั้นแหละดีแล้ว เดียวมันก็หย่อนลงมาเอง”

และก็เป็นอย่างนั้นจริงๆ เสียด้วย เพราะจิตใจของปุถุชนคนเรา ถ้าไม่คอยจุด คอยรั้งเอาไว้มันก็จะคอยจะวกไปสู่วางเลื่อม เหมือนน้ำที่ย่อมจะไหลไปสู่ที่ต่ำ เพราะฉะนั้น ข้อวัตรที่อาจจะตึงเกินไปสำหรับคนอื่น ก็คงจะ ตึงพอดี แล้วสำหรับหลวงพ่อ

ปฏิบัติสม่ำเสมอ

บางคนคิดว่า การปฏิบัติกรรมฐานคือ การเดินจงกรมและนั่งสมาธิเท่านั้น แต่ หลวงพ่อเน้นว่าการปฏิบัติอยู่ที่สติมากกว่าที่อิริยาบถ อย่างที่ท่านเทศน์ในตอนหนึ่งว่า

“ไม่ใช่เดินเพียร นั่งเพียร แต่รู้เพียร”

คือฝึกให้มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมทุกอิริยาบถ ไม่ใช่เฉพาะเวลานั่งสมาธิ หรือเดินจงกรม เท่านั้น เคล็ดลับของท่านก็คือ ปฏิบัติเรื่อยไปอย่างสม่ำเสมอ ไม่เคร่งเกินไป แต่ก็ไม่หย่อน ใจให้พอดีแก่การขัดเกลากิเลส จึงจะเรียกว่าเป็นสัมมาปฏิบัติ เพราะว่า

“การทำสมาธิเพียร ไม่ได้ขีดชั้น จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ได้ทั้งหมดนั้น แม้กวาดลานวัดอยู่ที่บรรลุนิพพานได้ แม้แต่เพียงมองเห็นแสงพยับแดดเท่านั้น ก็บรรลุนิพพานได้ จะต้องมีสติพร้อมอยู่เสมอ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เพราะมันมีโอกาสที่จะบรรลุนิพพานอยู่ตลอดเวลา อยู่ทุกสถานที่ เมื่อเราตั้งใจพิจารณาอยู่”

นี่คือปฏิบัติในการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำเป็นเวลา แต่ต้องทำตลอดเวลา อย่างที่หลวงพ่อบอกว่า “สติจำกาล” ปฏิบัติที่ไม่ติดต่อสมาธินั้นหลวงพ่อบริยายเปรียบเทียบว่า “เหมือนหยดน้ำที่ไม่ต่อเนื่องกัน”

“น้ำที่เราหยดลงไปอย่างนี้ หยดห่างๆ บับ...บับ...บับ... ถ้าเราเร่งความเร็วขึ้นหยดน้ำก็ถี่เข้าๆ บับ...บับ...บับ... เร่งขึ้นไปอีก มันก็ติดกันไหลเป็นสาย สติของผู้ปฏิบัติที่ยังลุ่มๆ ดอนๆ ไม่สม่ำเสมอ ก็เหมือนหยดน้ำที่ยังไม่ต่อเนื่องกัน มันก็เป็นวรรคเป็นตอน แต่ถ้าเราเร่งให้น้ำไหลเร็วขึ้น หยดน้ำก็หายไป กลายเป็นสายน้ำ การฝึกสติของเราก็เช่นเดียวกัน นานๆ นึกขึ้นได้ก็ตั้งสติเสียทีหนึ่ง เราก็จะมีสติที่ขาดเป็นช่วงๆ เหมือนหยดน้ำ ถ้าเราพยายามระลึกรู้อยู่เสมอ มีสติในทุกการที่ทำ คำที่พูด และความรู้สึกนึกคิด เราก็จะเป็นผู้ที่มีสติตลอดเวลา ไม่พลอย เหมือนหยดน้ำที่ต่อกันเป็นสายน้ำ”

เรียนจากธรรมชาติ

พระพุทธองค์ตรัสว่า ความสงบของจิตหรือ จิตตวิเวก และการพ้นจากกิเลส อุปธิวิเวก เกิดจาก กายวิเวก ด้วยเหตุนี้จึงทรงสรรเสริญการหลีกเร้นอยู่ในป่าอย่างสันโดษมากกว่า เป็นเครื่องอุดหนุนที่สำคัญในการประพฤติปฏิบัติ เนื่องจากความสงบสงัดของสิ่งแวดล้อมในป่าช่วยให้กายสงบระงับ และความรู้สึกนึกคิดก็เยือกเย็นลง ในภาวะเช่นนี้ นักปฏิบัติจะได้ปฏิบัติอยู่ใกล้ชิดและสัมผัสกับธรรมชาติภายนอกที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจะแทงทะลุเข้าไปถึงธรรมชาติที่ละเอียดอ่อน อันเป็นนามธรรมภายในจิต จึงเป็นโอกาสที่ข้อคิดทางธรรมจะผุดโผล่ขึ้นมาได้ง่าย จนอาจเกิดความรู้สึกลงในใจได้ อย่างที่หลวงพ่อบอกว่า

“เมื่อเห็นธรรมภายนอก ก็เห็นธรรมภายใน”

อนึ่ง ธรรมชาติเป็นตัวยืนยง และสนับสนุนการภาวนาของนักปฏิบัติ เสียงของป่า แม้มีอยู่ก็ไม่รบกวน แต่เป็นเสียงที่จะกล่อมเกลาจิตใจของนักปฏิบัติให้เข้าสู่ความสงบ “ไม่เหมือนเสียงนักร้อง” หลวงพ่อท่านว่าอย่างนั้น

“พวกนักร้องที่มันร้องกันอยู่นั้น เราไปฟังเข้าครั้งเดียว แหม! มันแสนร้อนอยู่ กระทบวันกระทบคืน”

ท่านจึงได้คอยชี้ชวนลูกศิษย์ให้ลึ้มหุลึ้มตาต่อสังขารที่ถูกรอบตัว เหมือนสอนให้ปลาเห็นน้ำ

“ธรรมชาติต่างๆ มันก็เป็นอยู่ตามธรรมชาติของมัน สารพัดอย่าง แต่ถ้าเราไม่สงบระงับ อันใดที่ชอบใจเราก็เห็นว่าสงบ อันใดที่ไม่ชอบใจเราก็เห็นว่าไม่สงบ ความเป็นจริงคนผู้ปฏิบัติถ้าหากว่าเราจะมาอาศัยแต่ผู้อื่น เกาะผู้อื่น อาศัยผู้อื่นสอนเรา อย่างเดิวนั้น มันก็ไม่เกิดปัญญาต้องเป็นคนเข้าใจตนเอง พยายามสอนตน พยายามฝึกตน ที่ครูบาอาจารย์ท่านฝึกให้ณะภายนอก ท่านก็เป็นผู้แนะแนวทางให้ ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาก็ดี ทางโลกทางธรรมก็ต้องเป็นอย่างนี้

เรื่องธรรมชาติทั้งหลายนะ มันสอนพระสอนคนอยู่ในตัวของมันเต็มที่อยู่แล้ว ถ้าคนมีปัญหาแล้ว ก็เรียกว่าได้ความรู้จากสิ่งต่างๆ ของที่อยู่ในป่า จะเป็นก้อนหิน จะเป็นก้อนหิน จะเป็นต้นไม้หรือจะเป็นเครือเถาวัลย์ เปรียบประหนึ่งว่า สิ่งทั้งหลายนั้น มันพร้อมที่จะแนะนำพร่ำสอนเราอยู่เสมอ แต่ว่ามันก็รู้สึกแต่บุคคลที่มีปัญหา ถ้าคนไม่มีปัญหาแล้วก็ไม่รู้เรื่องอะไร”

คติธรรมจากสัตว์ป่า

สัตว์ป่าที่วัดหนองป่าพงมีอยู่หลายชนิด เช่น ไก่ป่า กระรอก กระแต บ่าง ค้างคาว ตะกวด เต่า งู อีเห็น กระงวง และนกชนิดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลจากการที่หลวงพ่อบ

ได้พยายามมาตั้งแต่แรกที่จะสงวนพันธุ์เอาไว้ โดยการขอร้องเกมห้ามปรามชาวบ้านที่จะมาล่าทำลายสัตว์ในบริเวณวัด ท่านให้เหตุผลอย่างนุ่มนวลว่า

“ลูกหลานของโยมที่โตขึ้น เขาจะารู้จักสัตว์เหล่านี้ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร เพราะอีกหน่อยจะหาตุ๊กที่อื่นได้ยาก”

และสำหรับพระเณรในวัด หลวงพ่อก็สอนให้เรียนรู้ธรรมะจากสัตว์ป่าเหล่านี้ด้วย ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาได้เล่าคติธรรมที่ได้จากไก่ป่า ตามคำสอนของหลวงพ่อกว่า

“ท่านบอกให้อยู่อย่างง่าย ๆ ในป่า และให้เอาของในป่าเป็นครูเป็นอาจารย์อย่างไก่ป่าดูซิ กินมันก็กินไม่มาก นอนก็ระวังมีสติ ถ้าหากว่ามีภัยอะไรมา มันก็จะรู้จักระวัง แม้แต่มีอาหารจะกินอยู่แล้ว ถ้าเห็นว่ามีภัย มันจะไม่กิน จะเอาตัวรอดก่อน และมันไม่ยึดในที่อยู่ ไม่ติดถิ่น จะอยู่เฉพาะที่ที่มันเห็นว่าปลอดภัย เวลานอนก็แยกกันนอน ไม่สุมหัวกันเหมือนไก่บ้าน และตัวก็เปรี้ยว ไก่บ้านเอามาปล่อยในที่นี้ หมากัดตายหมด เพราะมันกินจุ ตัวก็หนัก เชื้อ ไก่บ้านนั้นมันเปรี้ยว มันไว ฉะนั้น ถ้าเราเอาไก่เป็นครูก็ดีเหมือนกันนะ”

การสอนนักธรรม

หลวงพ่อเป็นพระปฏิบัติที่ให้ความสำคัญแก่ปริยัติธรรมในฐานะเป็นของคู่กับการปฏิบัติ ดังที่ท่านเคยเปรียบเทียบกับ ปริยัตินั้นเหมือนแผนที่ หรือเหมือนฉลากยาข้างขวด คนที่ได้แผนที่ไว้ในมือแล้วแต่ไม่ยอมออกเดินทาง ก็ไม่มีวันไปถึงจุดหมาย หรือคนไข้ที่ได้ยามาแล้ว มัวแต่อ่านฉลากข้างขวดไม่ลงมือรับประทานยา โรคก็ไม่หายสักที คนเรียนปริยัติแล้วไม่ปฏิบัติก็เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ท่านได้เคยจัดสอนนักธรรมแก่พระวัดหนองป่าพงในครั้งแรกนั้น หลวงพ่อได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ ปริยัติ ปฏิบัติไว้ดังนี้

“ปริยัติกับปฏิบัตินี้ เป็นของคู่กันมา ยังพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดจนบัดนี้ ก็เพราะการศึกษาแล้วก็รู้ รู้แล้วก็ปฏิบัติตามความรู้ของเรานั้น เรียกว่าการ

ประพฤติปฏิบัติ ถ้าหากว่าเราเรียนปริยัติ อาศัยความประมาทเท่าที่ผมเคยสังเกต มาแล้วคือ สมัยหนึ่งผมอยู่ที่นี้ พระอยู่จำพรรษาประมาณ ๗ องค์ เป็นปีแรก ผมก็เลยมา คิดว่าเรื่องการเรียนปริยัติกับปฏิบัตินี้ ถ้าตั้งปริยัติขึ้นเมื่อไร เสื่อม! โดยมากเป็นอย่างนี้ ทั้งการปฏิบัติก็เป็นไปได้ยาก มันเสื่อม โดยมากเป็นเสียอย่างนั้น เมื่อได้มาคำนึงถึง อันนี้ ผมอยากจรรู้เหตุข้อมูลว่า มันเป็นเพราะอะไร ก็เลยมาตั้งสอนพระเถร ในพรรษานั้น ๗ องค์ สอนประมาณสัก ๔๐ วัน ฉันทเสร็จแล้ว ก็สอนจน ๖ โมงเย็น ทุกวัน ไปสอบสนามหลวง ปรากฏว่าได้ผล ๗ องค์สอบได้หมดทุกองค์เลย อันนี้ดี แต่ว่ามันมีการบกร่องอยู่อย่างหนึ่งกับบุคคลที่ไม่มีความระมัดระวัง การเรียนปริยัตินี้ ต้องอาศัยการพูด อาศัยการท่องต่างๆ เป็นต้น บุคคลที่ไม่ค่อยสังวรไม่ค่อยสำรวมนั้น ก็เลยทิ้งการปฏิบัติ มาท่องมาบ่น จดจำด้วยสัญญาเสียเป็นอย่างมาก เป็นเหตุให้ พวกเราทั้งหลายนั้นทั้งบ้านเก่าเรา ทั้งมูลเก่าเรา ทั้งข้อปฏิบัติอันเก่าของเราไป โดยมาก มันเป็นอย่างนี้

ที่นี้เมื่อเรียนจบแล้ว สอบสนามหลวงแล้ว ดูกิริยาพระเถรก็ต่างจากเก่า เดินจงกรม ก็ไม่ค่อยมี นั่งสมาธิก็น้อย การคลุกคลีกันก็มากขึ้น ความสงบระงับมันน้อยลง ความเป็นจริงการปฏิบัตินะ เมื่อเดินจงกรมแล้วตั้งใจเดินจงกรม เมื่อนั่งสมาธิก็ตั้งใจ ตั้งใจทำ เมื่ออยู่ในอิริยาบถการเดิน การยืน การนั่ง การนอน เราก็พยายามสังวรสำรวม แต่เมื่อเรามาเรียนหนังสือแล้ว มันเป็นสัญญาเสียโดยมาก เลยเพลินไปตามปริยัติ อันนั้น ลืมตัวเสีย ก็เล่นอารมณ์ภายนอก อันนี้มันก็เป็นแต่เฉพาะคนที่ไม่มีปัญญา บุคคลที่ไม่สังวรสำรวม บุคคลที่ไม่มีสติติดต่อกัน ก็เป็นเหตุให้เสียหายได้เหมือนกัน มันเป็นเพราะเหตุนั้น ที่เมื่อนักเรียนเรียนหนังสือ ไม่ได้ตั้งใจ ไม่ได้เดินจงกรม การสังวรสำรวมมันก็น้อย เป็นเหตุให้จิตฟุ้งซ่าน การพูดเรื่อยเปื่อย ไม่สังวรสำรวม จับกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็มากขึ้นมา หลายขึ้นมา อันนี้เป็นเหตุให้เสื่อม มันไม่ใช่เป็น เพราะปริยัติ มันเป็นเพราะบุคคลเราไม่ตั้งใจ ลืมเนื้อลืมตัวเสีย

ความจริงปริยัตินี้เป็นของซึ่งช่องทางให้พวกเราประพฤติปฏิบัติทั้งนั้น ถ้าหากเราไป เรียนแล้วลืมตัว การพูดมันก็มาก การเล่นมันก็มาก การเดินจงกรมทิ้งไปหมด แล้วก็มี

ความกระสันอยากจะสึก โดยมากเรียนไม่ได้ก็สึกกัน อันนี้เป็นเหตุ ไม่ใช่เพราะปริยัติไม่ดี ปฏิบัติไม่ถูกไม่ใช่อย่างนั้น เป็นเพราะพวกเรารั้งหลายนั้น ขาดการพิจารณาความเป็นจริงการปฏิบัตินั้นจะอ่านหนังสือ จะท่องหนังสือ จะทำอะไรมันก็เป็นกรรมฐานกันทั้งนั้น

ฉะนั้นเมื่อเป็นเช่นนี้ ในพรรษาที่ ๒ ผมเลยเลิกสอน เลิกการสอนปริยัติ อีกหลายปี ต่อมากมีกุลบุตรมากขึ้น บางคนก็ไม่รู้เรื่องพระธรรมวินัย สมมุติบัญญัติก็ไม่รู้เรื่อง ก็เลยปรับปรุงขึ้นมาใหม่ ขอครูบาอาจารย์ผู้ที่ได้เรียนมาแล้วนั้นสอน”

ต่อมาหลวงพ่อก็ให้เลิกการสอนแต่ให้ผู้สนใจเรียนด้วยตนเอง โดยท่านสนับสนุนจัดหาหนังสือและส่งรายชื่อเข้าสอบนักธรรมให้ แต่หลังจากสอบเสร็จ หลวงพ่อก็เก็บหนังสือแล้วหันมาอ่านใจแทน

“จบที่ตรงไหนรู้ไหม? หรือท่านจะเรียนอย่างนี้เรื่อยไปงั้นรี หรือท่านมีที่จบ อันนั้นก็ดี แต่มันเป็นปริยัติข้างนอก ไม่ใช่ปริยัติข้างใน ปริยัติข้างในจะต้องเรียนตาของเราหูนี้ จมูกนี้ ลิ้นนี้ ภาษนี้ จิตนี้ อันนี้เป็นปริยัติที่แท้ อันนั้นปริยัติเป็นตัวหนังสืออยู่ข้างนอก เรียนจบได้ยาก ตาเห็นรูป มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร หูฟังเสียง มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร จมูกดมกลิ่น มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร ลิ้นลิ้มรส มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร โสณัฐพะกับกายกระทบกันนั้น มีอาการเกิดขึ้นอย่างไร อารมณ์ที่รู้ทางใจนั้น มันเกิดขึ้นแล้วเป็นอย่างไร ยังมีโลกใหม่ยังมีโกรธอยู่นั้นใหม่ ยังมีหลงอยู่นั้นใหม่ หลงกับรูป เสียง กลิ่น รส โสณัฐพะ ธรรมารมณ์ ที่เกิดขึ้นนั้นใหม่ อันนี้เป็นปริยัติข้างใน เรียนจบง่ายๆ เรียนจบได้ ปริยัติข้างนอก เรียนจบไม่ได้หรอก มันหลายตัว ถ้าเราเรียนปริยัติ แต่ไม่ได้ปฏิบัติ ก็ไม่ได้รับผล เหมือนคนเลี้ยงโค แต่ไม่เคยได้กินน้ำนมโคฉันนั้น”

เรื่องงาม

อันว่ากาเมนี้ดูจะเป็นเรื่องใหญ่ เป็นปัญหาหนักอกหนักใจของพระหนุ่มเณรน้อยเกือบทุกรูปหรือไม่หนุ่มก็เถอะ ว่ากันว่าการที่นักบวชไม่สามารถครองผ้ากาสาวพัสตร์ไปได้ตลอดรอดฝั่งนั้น ต้นเหตุสำคัญก็อยู่ที่แรงดึงดูดอันมหาศาลของเรื่องนี้นั่นเอง เพราะฉะนั้น เมื่อหลวงพ่อสอนเรื่องงามแม้จะเป็นเรื่องหยาบก็ต้องสอนกันบ่อยๆ และพูดกันอย่างตรงไปตรงมา เพราะลูกศิษย์ลูกหาของหลวงพ่อ ส่วนมากก็เป็นพระหนุ่มพื้นบ้าน

“งูเห่าตายแล้วหรือยัง?” ครั้งหนึ่งหลวงพ่อกถามพระหนุ่มผู้ร้อนผ้าเหลือง ลูกศิษย์ก้มหน้างูตหน้าแดงและตัวสั่นนิดๆ “ระวังนะอย่าให้งูเห่ามันจก วันไหนมันแผ่แม่เบี้ยมากๆ ก็ให้ทำความเพียรให้มาก”

อีกตัวอย่าง ที่เป็นคำสอนของท่านในเรื่องนี้ก็เช่นว่า

“เออ! มันหลงน้ำ ใโลภ โกรธ หลงนี้เลิกไม่ได้ชักที่น้ำ ความงามมันงามอยู่แค่ตานี้ละ ต้องดูให้ดีๆ ความหลงมันก็หลงอยู่ที่จิตใจนี้ มันไม่ภาวนานะ งามหนังหลงหนังเรอะ ดูดีๆ ซิ ข้างล่างมันมีอะไร ดูดีแล้วเหอ จิตใจมันเป็นยังไงนักหนา จะไม่ให้มันพันเชียวเหอ ทุกข์พวกนี้ละ อยากเข้าคุกอีกเหอ รักรูขี้เขาเหอ นี่สองรูรูขี้ ไม่ล้างละก็เหม็นคูล่งเลยละ ไม่เชื่อเหอ ขี้มูกไหลอยู่นะ ไม่รู้ว่าหลงรูขี้เขาด้วยซ้ำ รูขี้เขาทุกชุมชน ทัวไบหน้า บ้าแท้ๆ ยังจะหลงมันอีก ยังอยากกลับไปตายที่เก่าอีก ยังไม่พออีกเหอ”

บางครั้งท่านก็เทศน์เรื่องอสุภะอสุภัง เรื่องของการเกิด อย่างท่านจะดูว่า

“ออกมาแล้วยังอยากกลับไปอีกเหอ กว่าจะคลอดอกออกมาได้ จมอยู่กับของสกปรกผ่านของสกปรกมามากแค่ไหน ยังไม่รู้สึกรู้สึกอีก”

แล้วท่านจะเปรียบเทียบกับรู หรือท่อในส้วมให้เห็นว่า มันสกปรกอย่างนั้น บางทีท่านก็เปรียบเทียบความอยากในกามเหมือนคนอยากกินเนื้อสัตว์ว่า

“กามนี้พระพุทธเจ้าหรือปราชญ์ทั้งหลายท่านสอนว่า เหมือนกันกับคนกินเนื้อสัตว์ เมื่อมันเข้าไปในซี่ฟันเจ็บปวด แล้วก็เอาไม้มาจิ้มมันออก แหม! สบายนะ เดียวก็คิดอยากอีกแหละ อยากเนื้ออีกก็มากินอีก เนื้อมันก็ยัดเข้าไปในซี่ฟันแล้วก็ปวดอีก ไปหาไม้มาแหย่มันออกจิ้มมันออกแล้วก็สบายอีกแล้ว แต่นึกไปอีกอยากอีก ไซ้ใหม่ ไม้จิ้มจก ยังงั้นถึงเป็นกรรม กามนี้ขนาดนี้ ไม่ดีไปกว่านั้น พอปานนั้นแหละ”

หลวงพ่อกำลังถึงตัวเองว่า

“พอบวชมาแล้ว โอ้โฮ มันกลัวทั้งนั้นแหละ มันคล้ายๆ ว่าเห็นกามที่เขาอยู่นะ ไม่เห็นความสนุกกับเขา แต่เห็นความทุกข์มากกว่า มันคล้ายๆ กับกลัวน้ำว่าใบหนึ่งเราไปทานมันก็หวานดี มันมีรสหวานก็รู้ที่อยู่ แต่เวลานี้รู้ว่า เขาเอายาพิษไปฝังไว้ในกล้วยใบนั้น แม้จะรู้ว่ามันหวานเท่าไรก็ช่าง ถ้ากินไปแล้วมันจะตายไซ้ใหม่ ความเห็นมันเป็นเช่นนั้นทุกที ว่าจะกินก็เห็นยาพิษฝังอยู่ในนั้นทุกทีนั้นแหละ มันก็เลยถอยออกมาเรื่อยๆ จนกระทั่งมีอายุพรรษามากขนาดนี้แล้ว ถ้าเรามองเห็นแล้วมันไม่น่ากินเลยนะ”

พระอาจารย์รูปหนึ่งเล่าว่า “สมัยก่อนผมเองก็เคยมีปัญหาเรียนถามท่าน บางครั้งก็ภาวนาไม่ลง เพราะถ้าเห็นผู้หญิงสาวสวยๆ ก็เกิดมีความรัก ชอบมองดู ผมเขาก็สวย ดูเรือนร่างของผู้หญิงแล้วสวยงามไปหมด ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร ผมก็จนใจ เพราะติดอยู่ตรงนั้น ภาวนาไม่ลง หลวงพ่อท่านก็ได้ช่วยแก้ปัญหาก็เกิดขึ้นกับจิตใจของผม ท่านว่า นั่นแหละเราไปหลงในรูปร่างกายของคนอื่น ถ้ายึดว่าสวยก็ไปหลงรัก ถ้ายึดว่าไม่สวยก็ไปหลงชัง เพราะเรายังภาวนาไม่เป็นเกิดความมัวเมาลุ่มหลงอย่างนั้น ดูให้แน่ชัดซิคะมันสวยจริงๆ หรือ ถ้ามันยังตอบว่าสวยจริงๆ ก็หันไปดูแม่ยายของเขาเสียก่อนว่า มีสภาพเป็นอย่างไร ผมที่ว่าดำสสวยสวยงามนั้น อีกไม่นานก็จะหงอกขาว เนื้อหนังที่เต่งตึงในวัยสาวพอถึงวัยชรามันก็เหี่ยวแห้งเหี่ยวยานไป นับวัน

จะทรุดโทรมลงทุกๆ วัน ดูแม่เขาซิ เมื่อก่อนเขาก็สวย แต่เดี๋ยวนี้เขาก็มีอันเปลี่ยนไปดูไม่ได้ใช่ไหม นั่นแหละมันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ กฎของสภาวะธาตุที่ไม่มีใครจะฝ่าฝืนได้ ควรที่เราจะหันมาค้นคว้าพิจารณาดู เพื่อให้รู้แจ้งทั้งร่างกายของเรา และของคนอื่น ด้วยการพิจารณาอสุภกรรมฐาน เพื่อเพิกถอนความลุ่มหลงของจิตใจ ให้จางคลายไปเพราะหมดความสงสัย ว่าสวยงาม เพราะเราดูเพียงผิวเผินจึงทำให้ลุ่มหลงเอามากๆ ให้พวกเราพิจารณาให้ลึกซึ้งด้วยปัญญา จึงจะเห็นตามสภาพความเป็นจริง จึงจะสามารถถอดถอนความกำหนัดยินดีออกจากจิตใจได้ สามารถยกจิตใจออกจากกองทุกข์ได้ หลวงพ่อท่านมีปัญญามีความฉลาดรอบรู้ สามารถแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าได้ดีที่สุดครับ”

สำหรับรายที่อาการหนักจริงๆ ภาวนาเท่าไร ก็ยังฟุ้งซ่าน หลวงพ่อมีคำแนะนำซึ่งทำให้ผู้ฟังคอย่น่า

“สั้นอีโต้ สันขวานยัน ลับมันลงไปโลด เบ็งเบ็งมันลิกล้ำงิ้วขึ้นอีก็อยู่บ้อ”

(สั้นมีดโต้หรือสันขวานแน่ะ ลับมันลงไปเลย ดูซิมันจะกล้าผงกั้วขึ้นมามากไหม)

แต่คำว่า **กาม** มีความหมายกว้างขวางนัก มิใช่แต่ความรู้สึกต่อเพศตรงข้าม หลวงพ่อเคยเตือนสติพระเถระว่า

“อย่างเราบวชเข้ามานี้ก็ดีใจว่า จะไม่ได้เสพกามแล้ว อันนี้เป็นคำพูดของเราที่ติดปากกันมา แต่เมื่อเรามองเข้าไปอีกทีว่า ใครเสพนี่ ตามันเห็นรูป ถ้ามันยังเกลียดหรือชอบเขาอยู่ มันก็เสพแล้วนี่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าไม่รู้เรื่องมันๆ ก็เสพทั้งหมด เดียวนี้ทั้งพระทั้งเถรเสพกามนี้ไม่ได้หนีจากกามหรอก ตาเห็นรูปผู้หญิงมันชอบก็เสพแล้ว จมูกดมกลิ่น มันหอมชอบมันก็เสพอีก ยังเสพกามอยู่ยังปล่อยวางอารมณ์ไม่ได้ ที่ว่าเราเป็นพระนั่นสมมุติขึ้นมาหรอก”

นอกจากนี้ท่านก็เปรียบเทียบให้เห็นโทษในการติดรสของกามซึ่งเป็นอันตรายต่อการประพฤติปฏิบัติอย่างยิ่งว่า

“การประพฤติปฏิบัติมันก็ยาก ครูบาอาจารย์จะสอนให้เข้าแบบเข้าแนวก็ยาก มันติดรสเสียแล้ว เหมือนกับสุนัข ถ้าเอาข้าวเปล่าๆ ให้กินทุกวันๆ มันก็อ้วนอย่างหมู เหมือนกัน แต่ถ้าวันหนึ่งเอาแกงราดข้าวให้กินซี เอาชกสองจานเท่านั้นแหละ วันหลัง เอาข้าวเปล่าให้กิน มันไม่กินแล้ว เน้มนันติดเร็วเหลือเกิน ดังนั้น รูป เสียง กลิ่น รส นี้ จึงเป็นเครื่องทำลายการประพฤติปฏิบัติของเรา ถ้าหากว่าเราทุกคนไม่มีการพิจารณาในปัจจุบันนี้ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค”

แล้วท่านก็ยังชี้ให้เห็นว่า แม้การชอบคลุกคลีกับเพื่อนหาความสนุกกับการพูดคุย ก็เป็นอาการของกาม ท่านบอกว่า พระอรหันต์พระอริยเจ้าอยู่กันเป็นหมื่นเป็นแสน ก็ไม่มีเสียง ผู้ประพฤติปฏิบัติจริงอยู่กันร้อยสองร้อยก็ไม่มีเสียงคุย

เพราะฉะนั้น หลวงพ่อจึงย้ำแล้วย้ำอีกว่า นักปฏิบัติมุ่งหน้าปฏิบัติจริงๆ ไม่มีการพูดคุย เวลาซักผ้าที่โรงย้อม ระหว่างรอดผ้าแห้ง ท่านก็ให้ชดบาตรรอไปพลางๆ หรือทำไม้ตีฟันบ้าง รูปไหนเปลอส่งเสียง ท่านจะมาฮึมใส่ว่า “ปล่อยให้หมากัดกันอีกแล้ว” เพราะโรงย้อมอยู่ใกล้กับกุฏิของท่าน เวลาจะไปไหน ท่านจะสั่งเสียงให้รักษาไว้ให้ดี อย่ายปล่อยให้หมามาขี้ใส่ เป็นต้น

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม

นอกจากงานประจำวันที่เรียกว่ากิจวัตรแล้ว หลวงพ่อมักพาพระเถรทำงานพิเศษต่างๆ เช่น งานก่อสร้าง หรือซ่อมแซมเสนาสนะ ทั้งนี้ก็มีเหตุผลหลายประการ คือ เป็นการเปลี่ยนอิริยาบถหรือเปลี่ยนบรรยากาศ และเพื่อท่านจะได้คอยสังเกตว่า พระเถรสามารถเจริญสติในขณะที่ทำงานได้หรือไม่ อีกประการหนึ่งก็คือเป็นความจำเป็นด้วย เนื่องจากวัดมีปัจจัยไม่เพียงพอที่จะจ้างคนนอกมาช่วยทำ ต้องอาศัยพระเถรช่วยกันคนละไม้ละมือ ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะ ต่อมาในสมัยหลังๆ พระเถรมีจำนวนมากขึ้น ผู้มาบวชใหม่บางครั้งก็ยังคงคึกคะนอง จะปล่อยให้ภาวนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้ออกแรงเจริญสติในการทำงานบ้าง

บางครั้งหลงพ่อกำลังทำงานจนตึกตื่น เช่น ตอนสร้างโบสถ์ จุดตะเกียงทำกันถึงห้าทุ่มหกทุ่มเกือบทุกวัน ญาติโยมบางคนถึงกับล้อเลียนว่า พระวัดหนองป่าพงเป็นพระกรรมกร ไม่ใช่พระกรรมฐาน บางรูปก็ปนที่ต้องทำงานหนัก

หลงพ่อกำลังถึงการปฏิบัติธรรมในการทำงานว่า

“นี่แหละการปฏิบัติ ทำงานไปก็ดูจิตของท่านสิ มันเป็นอย่างไรมื่อพามันทำอย่างนี้ ไม่ใช่จะหลบอยู่เรื่อย ต้องออกมาต่อสู้กับมัน มันเป็นอย่างไรรเราจะได้รับรู้ ต่อไปผมจะพาไปในเมืองกรุงมันจะยิ่งร้ายกว่านี้ เรามาฝึก เมื่อฝึกแล้วก็ต้องขึ้นเวทีสิ จะมาตำหนิติเตียนครูบาอาจารย์ไม่ได้ และก็ดูผลมันสิ ทำแล้วสร้างแล้ว ผมก็มีได้พักอาศัย อันนี้ก็ทำเพื่อพวกท่านนั่นแหละ ต่อไปก็จะเห็นผลหรอก อย่าเพิ่งติอย่าเพิ่งชมทำไปก่อน”

ท่านก็เตือนอย่างนี้ รูปไหนพอใจก็อยู่ได้ รูปไหนไม่พอใจก็หนีไป

พระอาจารย์เลี่ยมได้พูดถึงปฏิบัติในการทำงานของหลงพ่อดีอย่างชัดเจนว่า

“การทำกิจท่านเน้นให้เสียสละ หลักของการเสียสละเป็นทานของสงฆ์ เกิดขึ้นจากจิตใจที่กว้างขวางเห็นประโยชน์ส่วนรวม และการทำ ท่านจะไม่มีบอกรให้หยุด หรือบอกว่าพอเถอะ เพราะคำว่าปฏิบัติมันต้องปฏิบัติ คำว่า หยุด ไม่มี ส่วนที่ว่ามันจะตั้งไปหรือหย่อนไปนั้น ก็เป็นเรื่องที่เราจะต้องสอดแทรกสติของเราเข้าไป เพื่อให้มันเป็นการปฏิบัติที่สม่ำเสมอ

ท่านเคยย้อนถามโยมที่ขอบอกว่าไม่มีเวลาปฏิบัติว่า ไม่ใช่เรารีบไปหรอก เพราะอันที่จริงเวลายังมีอีกเยอะ แต่ถ้าเรารีบไปก็จะเห็นว่าเวลาน้อย เพราะว่าเราไปเกี่ยวข้องกับความอยาก ถ้าเราอยากทำมันก็ไม่อยากหยุด มองในแง่ความรู้สึกมันเป็นอย่างนั้น แต่เราไม่ทำเพราะความอยาก ทำเพราะการเสียสละ จะเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ แต่มันเป็นปฏิบัติ ช่วยเหลือคนที่ทำกับเรามองเห็นการกระทำนั้นในแง่ของการปฏิบัติว่า การเสียสละนั้นเป็นประโยชน์ อย่างตอนทำถนนขึ้นถ้ำแสงเพชร

ท่านก็ไม่ได้บอกให้ทำ แต่ก็ช่วยกันทำทั้งวันทั้งคืน ใครเหนื่อยก็ไปนอน หลวงพ่อ ก็เดินไปเดินมาอยู่อย่างนั้น ทำกันอยู่ ๔ เดือนทั้งพระเถรและญาติโยม มันเป็นปฏิปทา ของคนมีศรัทธา คือทำไม่หยุด ไม่เคยได้ยินท่านบอกสักครั้งว่า โยมกลับบ้านเสียที มีแต่ใครเหนื่อยก็ออกไป คนใหม่ก็เข้ามาแทน

ช่วงก่อนเข้าพรรษา จะเป็นช่วงที่มีกิจต้องช่วยกันทำมาก ก่อนเข้าพรรษาก็จัด สถานที่ของวัด เช่น เสนาสนะหลังไหนรั่วก็ต้องซ่อมแซม ทางเข้าออกไม่มีก็ทำแนวถนน เข้ากุฏิ พอจะออกพรรษาหมดฤดูฝนดินขูดง่ายก็ช่วยกันแยกถนนทุกปี เกลี่ยหลังถนน ให้ดี ตรงไหนเป็นที่ลุ่มก็เกลี่ยใบไม้ไปกลบ ถ้ามีจอมปลวกก็ให้โยมขุดที่ละน้อย แต่ระหว่างพรรษาไม่ม้งานมาก ท่านให้เราตั้งใจสมาทานวัตร เช่น ฐุดงค์วัตร”

นั่งอย่างเดียวก็นั่งไม่ไหว

วันหนึ่งหลวงพ่อบอกพระเถรชนดินขึ้นไปใส่สนามหญ้ารอบโบสถ์ พอถึงขณะที่ ท่านกำลังยืนสั่งงานอยู่นั้น มีหนุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งมาเที่ยวชมวัด เดินมาพบท่านเข้า พวกเขาเข้ามายืนใกล้ๆ ท่าน ทำท่าทางแบบฝรั่งวัยรุ่นกิริยาไม่สู้จะอ่อนน้อมเท่าไรนัก หนึ่งในคณะของเขา ถามท่านหลายอย่างและท้ายที่สุดเขาจึงถามท่านทำนองรุกไล่ว่า

“ทำไมท่านไม่พาพระเถรนั่งสมาธิ ชอบพาทำงานอยู่เรื่อย”

หลวงพ่อบอกออกไปทันควันว่า

“นั่งมากมันขี้ไม่ออกวะ”

พวกนั้นรู้สึกงุนงงต่อคำตอบของท่าน ทันทีที่ท่านก็ยกไม้เท้าขึ้นชี้ไปยังคนถาม ปัญหา และสั่งสอนว่า...

“ที่ภูคนั้น นั่งอย่างเดียวก็นั่งไม่ไหว เดินอย่างเดียวก็นั่งไม่ไหว ต้องนั่งบ้าง ทำประโยชน์บ้าง และทำความรู้ความเห็นให้ถูกต้องไปทุกเวลาหน่าที่ อย่างนี้จึงจะถูก กลับไปเรียนมาใหม่ นี่ยังอ่อนอยู่มาก เรื่องการปฏิบัติถ้าไม่รู้จริง อย่าพูด มันจะขายขี้หน้าตัวเอง”

การออกธุดงค์

“ที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญให้ไปธุดงค์นั่นคือ ไปประกาศพรหมจรรย์ พรหมจรรย์นั่นคือข้อปฏิบัติอันละเอียด คือปฏิบัติจิตภายในนี้ ไม่ใช่ว่าการเดินนั้น มันเป็นธุดงค์ การไปนั้นมันเป็นธุดงค์ ตัวธุดงค์จริงๆ นั่น คือข้อปฏิบัติ” นี่คือ ความหมายของธุดงค์ที่หลวงพ่อดีใจให้ลูกศิษย์ได้เข้าใจ แล้วท่านอธิบายเพิ่มเติมว่า

“การไปธุดงค์นี้เรียกว่าเราไปเพื่อให้เห็นวิเวกทางกาย ไปพบป่าช้าป่าช้า ไปพบ หุบเขาเราก็แวะไปทำความเพียร ได้ความวิเวกวิ้งเวงเป็นกายวิเวก เมื่อกายวิเวกก็เป็นเหตุให้จิตวิเวก พลอยให้จิตสงบระงับไปด้วย...”

คุณธรรมที่พระธุดงค์ควรดำรงไว้มีหลายข้อ แต่หลวงพ่อดีใจกล่าวว่า ถ้ามีธรรม ๒ ข้อ คือ หิริ ความละอายต่อบาป โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาปเท่านั้นแล้ว “ธุดงค์ไปที่ไหนจิตจะสว่างไสว”

ท่านแนะนำอีกว่า “เมื่อพบอาจารย์ต่างๆ ก็ไม่ให้เอามาเทียบสำนักนี้เป็นอย่างไร สำนักโน้นเป็นอย่างโน้น ให้เอาดีมาต่อต่อดียวเดียว บริหารธุดงค์ก็เหมือนกัน ไม่ใช่ นี่ก็จำเป็น โนนก็จำเป็น แยกเอาไปเสียมากมาย เดินไปๆ ต้องให้เขาไปหมด ธุดงค์ เป็นการเตรียมใจเพื่อไปปฏิบัติ ไม่จำเป็นต้องมีสบู เอาผ้าถูก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมี แปรงสีฟัน เอาไม้ขัดก็ได้ ผ้าผืนเดียว น้ำขันเดียว ก็ให้อาบได้ อยู่ได้ อย่างนี้จึงจะ เรียกว่า ไปธุดงค์”

หลวงพ่อดีใจบรรยายว่าทุกวันนี้ พระธุดงค์ที่แท้จริงหายาก ส่วนมากเป็นพระ ทะลุลงเสียมากกว่า นั่งรถนั่งเรือไปหาที่สวยงาม ทิวทัศน์ดี อาหารดี พอรู้สึกเบื่อแล้ว ก็ย้ายหาที่ใหม่ ไม่อย่างนั้นก็ไปหาเอกลาภ โดยบังกลดไถ่ๆ หมูบ้าน แล้วให้ย่นต์ ให้ตะกรุด ให้เครื่องรางของขลังให้หวยเป็นธุดงค์พาณิชย์ และบางรูปเข้าไปในป่าดงดิบ อยู่ด้วยความยากลำบาก แต่ไม่ใช่เพื่อแสวงหาัจธรรม หากต้องการเหล็กไหลเท่านั้นเอง หลวงพ่อดีใจถึงความแตกต่างกันระหว่างสมัยก่อนและสมัยนี้ว่า

“สมัยก่อนไม่เป็นแบบนี้ ถึงจะมีธรมีเรือก็ไม่ไปกัน ไปด้วยสติปัญญา ไปด้วย
ทุกขเวทนา ไปด้วยการพิจารณาจิตใจ ดูทุกขเวทนา ไปเพื่อความเยือกเย็น ไปเพื่อ
การปฏิบัติ ไปหา ไปคิดหาธรรมะ หาความสงบ หาการปฏิบัติ หาความจริงไป
ตามภูตามเขา ตามป่าตามดง”

เพื่อให้ลูกศิษย์ได้สัมผัสกับความวิเวกตามความหมายที่ท่านได้อธิบายไว้
อย่างนั้น หลวงพ่อจึงได้พาคณะพระเถรออกธุดงค์เป็นครั้งคราว บรรยายภาสการไป
ธุดงค์ในสมัยก่อนที่หลวงพ่อบริเวณนั้นไปนั้นเป็นอย่างไร จะเห็นภาพได้จากคำบอกเล่า
ของท่านพระครูบรรพตวรกิต ซึ่งได้ร่วมชบวนในครั้งนั้นดังนี้

“ผมได้ฝึกออกไปธุดงค์กับท่าน ครั้งแรกไปด้วยกัน ๖ องค์ และมีโยมตามไปด้วย
ไปทางอำเภอขุนทรริกเป็นเวลาประมาณสองเดือนครึ่ง เมื่อถึงป่าช้า ท่านได้พาเราเข้า
ไปพัก พักอยู่แห่งละสองวัน สี่วัน หรือห้าวัน

ท่านพาเดินไปเรื่อย เมื่อผ่านหมู่บ้านออกไปได้ไปเจออุจจาระ ผมเดินตามหลัง
กับพระ ๒-๓ องค์ ท่านได้หยุดอยู่และพูดว่า นี่ๆ มาดูนี้ จะทำให้ดู นี่คืออุจจาระ
ของสาวๆ นี่แหละ มันสวยตรงไหน สาวก็ซึ้ همینเหมือนกัน แล้วท่านได้เล่าเรื่อง
ของหลวงพ่อดองรัตน์ว่า เมื่อหลวงพ่อดองรัตน์เห็นสิ่งเหล่านี้ เช่น เห็นอุจจาระบ้าง
เห็นเห็ดที่เพิ่งขึ้นบ้าง เห็นเห็ดเน่าลงบ้าง เห็นตอไม้ตายบ้าง ท่านจะเรียกลูกศิษย์ไปดู
และจะพูดว่า พ่อเห็นธรรม พ่อได้ธรรมเพราะป่านี้ทุ่งอันนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ คือเอาไป
พิจารณา ถ้าไม่พิจารณาเห็นอะไรก็สวยไปหมด แล้วอุจจาระนี้ก็สวยไหม เจ้าของมัน
คือสาว สวยหรือเปล่า ท่านได้ชี้แนะให้ดู”

ต่อมาเมื่อหลวงพ่อกอายุมากขึ้น ท่านก็ไม่อาจพาลูกศิษย์ออกธุดงค์ได้เหมือนครั้ง
ที่ยังแข็งแรง บางครั้งท่านจึงจัดให้พระไปป่าช้าบ้านกลางหรือบ้านก่อในตอนค่ำ
โดยมีพระเถระรูปใดรูปหนึ่งพาไป แบ่งกันไปครั้งละ ๒-๔ รูป ไปฝึกอยู่ที่นั่นโดยเฉพาะ
เวลามีศพคนตายโหง เพื่อเป็นการฝึกนิสัยของพระบวชใหม่

หลังจากบวชได้ทำพรรษาแล้ว พระอาจารย์ชาคโรก็ได้กราบลาหลวงพ่อกับไปจุดธูป
บ้างเหมือนกัน ท่านเล่าว่า

“หลวงพ่อก็ได้ให้คำแนะนำผมอย่างดีที่สุด ถ้าเดินไปพบพระหรือโยมก็ตาม
ถ้าเขาถามเราว่า ท่านนิยมลัทธิไหนหรือนิกายอะไร ก็ให้ตอบเขาว่า เราไม่สนใจเรื่องนิกาย
ไม่สนใจเรื่องลัทธิ แต่เรานิยมธรรมะคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดา ถ้าหาก
เขาถามว่า ท่านเป็นพระมหานิกายหรือพระธรรมยุต ก็ให้ตอบเขาว่า พระอุปัชฌาย์ของเรา
เป็นพระมหานิกาย แต่เราเป็นพระที่ดีที่รักษาพระวินัย” ท่านย้ำบ่อยๆ ว่า

“อย่าไปสนใจในเรื่องลัทธิอะไรๆ ในเรื่องนิกายอะไรๆ ให้อ่านธรรมะที่ผุดขึ้นในใจ
ของเราดีกว่า”

ต่อมาเมื่อท่านพระครูบรรพตวรกิต จะออกจุดธูปเองโดยไม่มีหลวงพ่อกับเป็นผู้นำ
หลวงพ่อก็ให้คำแนะนำแก่ท่านอย่างละเอียดลออทีเดียว

“หลวงพ่อบอกว่า ถ้าจะไปพักในถ้ำ ต้องถามญาติโยมก่อนว่าถ้ำไหนเป็นถ้ำสมบัติ
หรือถ้ำวิบัติ มีบางถ้ำเป็นถ้ำวิบัติ เพราะบางครั้งมีพระไปอยู่แล้วทำเสียศีล ด้วยการฆ่า
สัตว์หรือไปทำสังฆาทิเสส เรียกว่า ถ้ำวิบัติ ถ้ำนั้นเราไม่ควรไปอยู่และไม่ควรไป
หรือถ้ำนั้นก็มีสัตว์ร้าย มีเจ้าที่เจ้าทางรุกขเทวดารักษา เมื่อไปถึงก็ต้องหยุดเสียก่อน
หยุดยั้งตั้งเจตนาจิต ข้าพเจ้าจะเข้าไปสู่ที่นี้ ไปเพื่อเป็นมิตรสหายเป็นเพื่อน เพื่อ
ปลดเปลื้องช่วยเหลือให้หมดความทุกข์ ไม่ใช่จะเข้าไปเป็นศัตรูหมู่มารร้ายกัน ให้ตั้งจิต
อย่างนั้น ถ้ามีสัตว์มีอะไรอยู่ ก็ขอให้อยู่ตามสบาย ไม่ต้องสงสัยแคลงใจ ข้าพเจ้ามาเพื่อ
ทำความเพียร ทำความดี ถ้าจะอยู่ด้วยกันก็อยู่ตามอัธยาศัยตามสบาย ตั้งจิตเจตนา
อย่างนี้เสียก่อนจึงค่อยเข้าไปด้วยความตั้งใจมีสติ

ถ้ามีสัตว์ร้ายเช่น ช้าง เสือ ที่เป็นอันตราย ท่านให้งดฉันเนื้อสัตว์เสียก่อน เพราะ
เนื้อเมื่อฉันแล้วมีกลิ่น สัตว์ร้ายได้กลิ่นจะมาทำร้ายเราได้ จึงต้องงดฉันเนื้อซึ่งเป็นวิธี
ป้องกันตัว เมื่อออกจุดธูปจะเหมือนกับบอกลูกสู่นามรบ เรื่องศีลสำคัญมาก ต้องพยายาม
รักษาทุกลมหายใจเข้าออก ทุกก้าวเท้าเดิน ถ้าไปทำผิดศีลก็จะมีอันเป็นไปต่างๆ บางครั้ง

ก็ปวดท้องเจ็บท้อง บางครั้งก็นอนเพื่อละเมอฝันร้าย บางทีก็มีสัตว์มีสิ่งอื่นมาเบียดเบียน ต้องพิจารณาดูศีล

ถ้ามีสัตว์จะมาทำร้าย เช่น ควาย ธรรมดาวัวควายถ้าจะชนมันก็จะก้มหัวลง แต่ลงได้ไม่มาก ถ้าหนีไม่พ้นเราก็หลบลงตรงที่ต่ำๆ หรือกางกลดออก ถ้ามันตกใจจะหนี ถ้ามีร่องให้ลงไป มันจะขวิดไม่ถูก ส่วนวัวเวลาจะชนมันจะหลับตา ถ้ากำลังจิตเราหนักแน่น เมื่อมันวิ่งเข้ามาเราก็หลบจากมันนิดเดียว แต่ว่าอาจจะไม่ทันก็ได้ ขึ้นอยู่กับที่กำลังใจและความไวของเรา เวลาใช้ไฟฉายอย่าฉายตรงทางเราเดิน ต้องฉายให้เหวี่ยงออกไปข้างๆ ถ้ามีคนร้ายใช้ปืนยิงมาจะต้องยิงไปที่แสงไฟฉาย เราจะพ้นอันตรายได้ ท่านแนะนำทุกอย่าง

ถ้าไปพักป่าช้าท่านก็ให้อยู่ไกลๆ กัน แต่ถึงเวลากลางคืนถ้าไปกับท่าน ท่านจะกระแอมให้กำลังใจ ท่านย้ำเสมอว่าการทำความเพียรไม่ต้องสงสัยว่าจะไม่ถูก มันถูกแล้วดีแล้ว ถ้าไม่ดีพระพุทธรูปเจ้าท่านคงไม่ทิ้งลูกทิ้งเมียไปปฏิบัติหรอก เพราะฉะนั้นไม่ต้องกลัวตาย ไม่ต้องกลัวราชาดงอยเปลี่ยทั้งนั้น

ก่อนไปรูดงค์ที่ภูลังกา ตอนแรกต้องไปฝึกกับท่าน ท่านสอนให้ระมัดระวัง อย่าไปติดผู้คน สำคัญที่สุดอย่าให้ผิดศีล จะมีอันเป็นไปต่างๆ อย่าไปพักในที่หวงห้าม ให้สังเกตร่มเงา ดูข้างบนมีกิ่งไม้แห้งมันจะตกลงมา กลางวันก็ให้สังเกตดอกไม้ การพูดจา ก็ให้รู้ระดับจิตใจญาติโยม อย่าไปขัดแย้งแข่งกร้าว จะเข้าป่าไหนก็ให้หยุดก่อนเข้าเขต ให้ตั้งจิตเมตตา ก่อนว่าจะเข้าไปเป็นมิตรไปเป็นเพื่อน จะเข้าถ้ำอย่าฉันทันเนื้อ พวกข้างจะได้กลิ่นตัวเรา บางถ้ำเป็นถ้ำวิบัติ มีพระเป็นสังฆาภิเสส ปาราชิก อย่าไปพักไปแล้วไม่ต้องไปเที่ยวดูข้างนอก ให้ดูข้างใน ไม่ต้องไปหาครูบาอาจารย์มาก ให้ไปตามป่าช้า ให้ทำวัตรสวดมนต์กราบอยู่ที่นั่น ให้ระวังสังวร และอย่าอยู่ที่ไหนนานจะไปติดญาติโยม อย่างมากไม่ควรเกิน ๑๕ วัน

อีกเรื่องที่ท่านให้ระวัง คือเรื่องคนมาขอหอย ให้บอกเขาว่าไม่รู้ แต่จะให้ของดีกว่านั้น คือให้ข้อวัตรปฏิบัติ ถ้าเขาบเร้าหลิกเลียงไม่ได้ ก็ให้ข้อวัตร ศีลห้า ศีลแปด

แล้วแต่เขาจะเปลเอาเอง ให้ดูนิสัยคน อาจเป็นอันตราย แต่บางบ้านเขาฉลาด เพราะเคยรับพระกรรมฐานมาก่อน เขาจะมาอุปัฏฐาก กลางคืนก็พาอุกหลานมาสมาทานศีล วันพระก็มาถือศีลแปด

สิ่งที่ท่านเตือนและแนะนำให้อดทน ก็คือเรื่องความขัดแย้ง ถ้าไปเกินเดือน หรือ ๒ เดือน ไป ๕ องค์ มักจะเหลือเพียงสาม หรือสอง หรือหนึ่ง เพราะต่างคนต่างเหนื่อย สิ่งแวดล้อมก็ทารุณ บางทีก็ขัดกันเรื่องเส้นทางเรื่องสถานที่พัก บางองค์ก็นิสัยขี้ลืม ไปพักที่ไหนลืมของไว้ที่นั่นต้องกลับไปเอา มีปัญหา มาก โดยเฉพาะปัจจัยสี่ขาดแคลน ไปรู้ดงค์ต้องใช้ความอดทนและอดกลั้นมาก

ถ้ามีคนมาถามเราเรื่องเกี่ยวกับฆาน โสดาบัน ก็บอกว่า ไม่ได้ปฏิบัติทางนั้นไม่สนใจ การปฏิบัติท่านให้ลดลงไปว่ามันละความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ไหม มันไม่ยึดมั่นในวัตถุสิ่งของไหม คนด่ายังโกรธไหม ส่วนฆานชั้นไหนๆ ครูบาอาจารย์ไม่ได้สอน ท่านสอนให้ตามจิตของตน จะพ้นจากบ่วงของมาร”

ยาดองยาดี

พระรุดงค์มักชอบหาที่วิเวกห่างไกลจากความเจริญ เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม แต่ที่สงบสงัดจากความวุ่นวายของโลก ย่อมสงบสงัดจากสิ่งอำนวยความสะดวกสบายเช่นกัน ที่สำคัญอาจจะอยู่ไกลหลายกิโลเมตรจากโรงพยาบาล ฉะนั้นพระรุดงค์ต้องเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพร รู้จักใช้สิ่งที่ธรรมชาติให้แก่โลกเพื่อบำบัดอาพาธ และในเรื่องนี้ หลวงพ่อได้สั่งสมความรู้ที่ลึกซึ้งเอาไว้เหมือนกัน พระอาจารย์ดิลก เคยเขียนบทความเรื่อง ยาดองยาดีของพระรุดงค์ โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า

“อันที่จริงยาที่นักปฏิบัตินิยมทำกันก็คือยาดองน้ำมูตรเน่า บางทีดองใส่ไหเป็นปี จนหนองขึ้นก็มี แล้วกรองเอาน้ำมาต้มกับขิงใส่เกลือ พอฉันคล่องใช้แทนยาระบาย การทำน้ำยาดองมูตรเน่าต้องพิจารณาปัสสาวะ ถ้ามีกลิ่นมาก ยาดองก็จะมีกลิ่นด้วย ถ้าดองแบบไม่ใส่เครื่อง ๗-๘ เดือน จึงใช้ได้ แต่ถ้าใส่ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด

ก็ประมาณ ๓ เดือน ส่วนที่จะทำอะไรแล้วแต่ความชอบ บางทีก็น้ำปลั้วสภาวะสองส่วน น้ำสุกหนึ่งส่วน บางทีก็กลับกัน ผู้เขียนมีประสบการณ์ว่าฉันขาดน้ำมูตรเน่าทุกเจ็ดวัน จะระบายท้องดี ฉันทุกวันไม่ดีจะติดยา เมื่อหยุดฉันจะไม่ถ่าย สมัยโบราณใช้ยานี้ เป็นยาระบาย บางทีเครื่องที่ใช้ดองก็ไม่ทิ้ง ภายหลัง ๓ เดือน เอามาตากและบดสำหรับ ติดตัวไปยามออกธุดงค์ ชงน้ำรับประทาน

หลวงพ่อกเคยบอกกับหมู่สงฆ์ว่า ก่อนหน้าออกธุดงค์ท่านจะใช้ใบส้มลม ตำละเอียดปนกับเกลือ อัดใส่กระบอกไม้ไผ่จนแน่น แล้วเอาไปหลาม คือปิ้งไฟให้แห้ง นำมาผ่าออกจะได้ยาเป็นแท่ง เวลาฉันก็ชูดอก ไปไหนมาไหนไม่มีน้ำปานะ ก็นำ สิ่งนี้แหละมาฉันแทนน้ำปานะ ส่วนมาเลเรียกใช้ใบสะเดากับบอระเพ็ด ฉันวันละคืบ ถ้าป่วยหนักต้องตำคั้นเอาน้ำฉัน บางคนนิยมเอาบอระเพ็ดหั่นเป็นแว่นเฉลี่ยงบางๆ คั่วใส่เกลือ หอมเหมือนกาแฟ ส่วนประกอบยาแก้ต่างๆ โดยเฉพาะยากันงูกัดก็มี ท่านบอกว่าได้ตำมาจากน้องชายหลวงพ่อดี ผู้ใหญ่ลา มีกลุ่มมก้อยลดตอน ตุ่มกาแดงหัวป้อ ขี้ไก่และติงูเหลือม มียาแก้งูกัดอีกขนานหนึ่งที่พระธุดงค์เคยใช้ได้ผล มาแล้ว ในพระวินัยกล่าวว่า ในกรณีธูถูกัด อนุญาตให้ตัดไม้จุดไฟได้ (เผาไม้ให้เป็น ขี้เถ้า) ให้เอาน้ำมูตรรวมกับอุจจาระและขี้เถ้าจากไม้ที่เผา กวนให้เข้ากัน แล้วให้คน ธูถูกัดกิน จะทำให้อาเจียนออกมาอย่างแรง และทำลายพิษของงูได้ (เรียกว่า ยามหา- วิกัฏ ๔)

ผู้พบนคนหนึ่งได้ยินหลวงพ่อกเทศน์เรื่องนี้บ่อยจนจำได้แม่นยำ วันหนึ่งคุณทหาร เดินลาดตระเวนอยู่ในป่า พลทหารคนหนึ่งธูถูกัด ผู้พบนึกถึงคำของหลวงพ่อก จึงบอก ให้พลทหารที่ปวดอุจจาระและปลั้วสภาวะไปถ่ายเอามา คนให้เข้ากันจับกรอกลงในปาก พลทหารที่ธูถูกัด ตอนนั้นชากรรไกรแข็งแล้ว ปรากฏว่าตัวเย็นและอาเจียนออกมา รอดตายได้เหมือนกัน”

ระเบียบในการออกธุดงค์

กติกาสงฆ์ของวัดหนองป่าพงกำหนดไว้ว่า พระที่จะไปธุดงค์ตามลำพังหรือเป็นหัวหน้า ต้องมีอายุพรรษาอย่างน้อย ๕ พรรษา แต่อันนี้ก็มิใช่กฎตายตัว เพราะแท้ที่จริงหลวงพ่อก็ให้ความสำคัญแก่คุณธรรมมากกว่าอายุพรรษา โดยเฉพาะความละเอียดและความเกรงกลัวต่อบาป ดังนั้น หลวงพ่อก็มักพิจารณาอนุญาตให้พระออกธุดงค์เป็นรายๆ ไป เช่นพระบางรูปแม้บวชหลายพรรษาแล้วจิตใจยังไม่เข้มแข็งพอ ท่านก็ไม่อนุญาต บางครั้งผู้ขอมีจิตใจฟุ้งซ่านอยากเที่ยวหรือเมื่อนำการอยู่กับที่ หลวงพ่อก็ฝึกนิกละลุกลิน โดยการปฏิบัติ แต่ถ้าเห็นว่าการออกธุดงค์จะเป็นประโยชน์แก่การประพฤติปฏิบัติของพระรูปใด ท่านอาจจะชวนพระรูปนั้นเอง อย่างนี้เป็นต้น ที่แน่นอนก็คือ ใครแสดงความอยาก ใจร้อนจะไปเร็วๆ จะต้องรอนานจึงจะได้รับอนุญาต

สิ่งที่หลวงพ่อกำชับเตือนลูกศิษย์ทุกรูปที่ออกธุดงค์ก็คือ ไม่ให้ลืมนัดมุ่งหมายในการไปธุดงค์คือไปเพื่อขัดเกลาจิตใจ อย่าสักแต่จะไปเที่ยวไปโดยไร้จุดหมายแบบทะเลดง แต่ไปอย่างมีศักดิ์ศรีของสมณะผู้สงบระงับ เพื่อเป็นการประกาศพรหมจรรย์แก่ชาวโลก

โอบาท – การออกธุดงค์

ธุดงค์ นี่เป็นข้อวัตรของพระอริยบุคคล หรือผู้กำลังปฏิบัติเพื่อจะเป็นพระอริยเจ้า เพื่อเป็นพระอริยบุคคล ท่านเรียกว่า *ธุดังคะ* เป็นข้อวัตรปฏิบัติอันบุคคลทำได้โดยยาก ท่านเรียกธุดงค์ คือ มั่นขัดเกลากิเลสของนักปฏิบัติ

ถ้าท่านอยากจะไปธุดงค์ คือไปหาสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ไปเพื่อประโยชน์ เพื่อข้อปฏิบัติอันเคร่งครัด พระผู้ตั้งใจไปธุดงค์แบบถูกต้องจะต้องเป็นพระที่เก่งพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราจะเดินไปคนเดียวนี้ ยิ่งเป็นของลำบากยิ่งเป็นของสำคัญ ท่านจะต้องเป็นผู้ระมัดระวัง ระวังรอบเป็นผู้ที่รู้พระวินัยและข้อปฏิบัติพอสมควร

ความรู้ที่เป็นกรณีพิเศษ ซึ่งเราจะพบในเมื่อเราจะเดินทางไปในนั้นหลายอย่าง หลายประการ แต่ละท่านจะเป็นผู้มีปัญญาแล้ว ท่านจะเป็นคนฉลาด เพราะว่าการเดินธุดงค์คือเดินออกจากบ้าน เดินออกจากกุฏิวิหาร เดินออกจากที่อยู่อันสบายๆ เดินออกจากที่หนึ่งที่นอนอันสบายๆ

ฉะนั้นการเดินธุดงค์นี้ จึงเป็นของสำคัญมาก ที่เดินธุดงค์นี้ก็ไม่ใช่ว่า การเดินนั้นมันเป็นธุดงค์ การไปนั้นมันเป็นธุดงค์ ตัวธุดงค์จริงๆ นั้น คือข้อปฏิบัติ ไม่ใช่ การเดินเข้าไปในป่ามันเป็นธุดงค์ ธุดงค์นั้น คือการปฏิบัติ ไปประกาศพรหมจรรย์ ไม่ใช่ไปประกาศพระศาสนา เพราะว่าการประกาศพระศาสนานั้นต้องบรรยาย ต้องประกาศ ต้องแสดงธรรมกับประชาชนทุกๆ ไป

ที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญให้ไปธุดงค์นี้คือ ไปประกาศพรหมจรรย์ พรหมจรรย์ นั้นคือข้อปฏิบัติอันละเอียดมาก ไม่ใช่การพูดการเรียนเฉยๆ คือไปประกาศความจริง เรียกว่า พรหมจรรย์

พรหมจรรย์ที่มันจะเศร้าหมองต่างพร้อมๆ ได้ เช่น ผมยกตัวอย่างว่า เราได้ยินเสียงร้องเพลงก็ดี ร้องให้ก็ดี แล้วเรามีความยินดีปลื้มใจชื่นใจในเสียงนั้น อันนี้ก็

พรหมจรรย์ที่เราหมองแล้วหรือที่เราระลึกถึงกาลเก่า เช่น เมื่อเราเป็นหนุ่ม ได้ไปพูด
หยิกหยอก คิดขึ้นกันกับผู้หญิงในกาลก่อนเมื่อเราเป็นฆราวาสอยู่นั้น เมื่อระลึกขึ้นได้
แล้วละก็ยินดี ว่าเริง เพลินใจ สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น อันนี้พรหมจรรย์ที่เราหมองแล้ว
พรหมจรรย์เราต่างพร้อยแล้ว อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่าพรหมจรรย์คือปฏิบัติจิตภายใน
อันนี้ แสดงถึงข้อปฏิบัติ

ดังนั้นเมื่อท่านไปนี้ ท่านจะต้องพยายามไปประกาศพรหมจรรย์และพระศาสนา
พร้อมกันให้คนเข้าใจ การพูด การเรียน การกระทำอันนี้เรียกว่า การประกาศพระศาสนา
ประกาศธรรมะ

ส่วนจิตใจของท่านซึ่งเป็นภายใน อันนั้นเรียกว่า พรหมจรรย์ ที่เป็นส่วนลึก ส่วนลึก
ยังงี้ เช่นว่า มันยังมีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรสอยู่ อันนั้นเรียกว่า
พรหมจรรย์ยังไม่สำเร็จ พรหมจรรย์ยังไม่จบ ยังมีพรหมจรรย์ อันนี้ยังไม่บริสุทธิ์
ยังไม่พ้นทุกข์ อันนี้เป็นส่วนลึกของสมณปฏิบัติ

ดังนั้นการไปธุดงค์นี้ เรียกว่าเราเดินไป เข้าไปในป่าเพื่อให้เห็นวิเวกทางกาย
ไปพบป่าช้า ไปพบหุบเขา ไปพบป่าช้า เราก็แวะเข้าไปทำความเพียร หรืออาศัยอยู่ที่นั่น
ได้ความวิเวกวางใจที่พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญว่า กายวิเวก สงัดจากรูป เสียง กลิ่น
รส สงัดทางกายเป็นกายวิเวก คือไปอยู่ในที่ห่างเสียง รูป กลิ่น รส ทั้งหลายเหล่านี้
ท่านเรียกว่าเอากายไปวิเวก หาวิเวกทางกาย

เมื่อวิเวกทางกายมันก็เป็นเหตุให้สงบ สงบเพราะเราไกลจากรูป จากเสียง
จากกลิ่น จาการส ทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้จิตเราสงบขึ้น เพราะไปอยู่ที่กายวิเวก เพราะตา
ไม่ได้เห็นรูป หูไม่ได้ยินเสียง ไม่อยู่ในที่พลุกพล่านทั้งหลาย จิตก็สงบ

ความสงบนี้เป็นความสงบที่ไม่เด็ดขาด เป็นความสงบเพราะเราอยู่ห่างจากอารมณ์
ไกลอารมณ์เท่านั้นก็สงบ อันนี้มันก็ยังเป็นผลอันหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้จิตวิเวก พลอยให้
จิตสงบระงับไปด้วย เพราะเราอยู่ในที่วิเวก กายวิเวกจิตก็วิเวก

เมื่อจิตวิเวก คือจิตปราศจากอารมณ์ ปราศจากความฟุ้งซ่าน อันนี้เป็นจิตวิเวก เมื่อจิตได้รับความวิเวกเช่นนั้น สติสัมปชัญญะที่เป็นองค์การขั้นนั้นก็พร้อมอยู่ในที่อันนั้นมีสติสัมปชัญญะ เมื่อตาเห็นรูปมันก็รู้สึก หูฟังเสียงมันก็จะมีความรู้สึก ทั้งหลายเหล่านี้แหละ แต่ว่าความรู้สึกอันนั้น เป็นความรู้สึกเฉยๆ เมื่อมีความรู้สึกขึ้นมาแล้ว มันจะเกิดขณะจิตอันหนึ่งขึ้นมาอีกว่า รูปนี้มันสวยเราชอบ เสียงนี้มันไพเราะเราชอบ รูปนี้มันไม่สวยเราไม่ชอบ เช่นนี้ จะมีความรู้สึกเช่นนี้เฉพาะกำลังของสติสัมปชัญญะ สติสัมปชัญญะนี้เป็นเหตุร้องเรียกถึงปัญญาเข้ามาช่วย เมื่อปัญญาเข้ามาช่วยในสติสัมปชัญญะอันนั้น สติสัมปชัญญะอันนั้นจะสมบูรณ์บริบูรณ์ขึ้น ลำพังสติสัมปชัญญะก็เป็นเพียงแต่ว่า สติความระลึกได้ สัมปชัญญะความรู้ตัวเฉยๆ รู้มีความอุปาทาน มันหมายถึงในอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ที่เมื่อปัญญาเกิดขึ้นมาในที่ที่มีสติสัมปชัญญะอันนั้น จะมาช่วยให้สตินั้นสมบูรณ์บริบูรณ์ เช่นว่า สุขเวทนา มันเกิดขึ้น ทุกขเวทนา มันเกิดขึ้น เมื่อปัญญาได้พิจารณาขึ้นแล้ว มันก็จะได้เห็นเวทนานั้นในเวทนา จะเห็นเวทนาในเวทนา เห็นสุขเวทนาในเวทนา เห็นทุกขเวทนาในเวทนา ก็คือเห็นเวทนาในเวทนานั้น ถ้าไม่เห็นเวทนาในเวทนานั้น เมื่อมีเวทนาเป็นความสุขมันก็ชอบใจ ถ้ามีเวทนาเป็นความทุกข์มันก็ไม่ชอบใจ อันนี้เรียกว่ามีสติล้วนๆ สัมปชัญญะล้วนๆ มันจะเกิดผลอย่างนี้

ถ้ามีปัญญาเข้ามาช่วย มันจะเห็นเวทนาในเวทนา เห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เป็นต้น นี่ยกตัวอย่างง่ายๆ เมื่อเห็นเวทนาในเวทนาแล้ว มันก็จะรู้สึกว่าจะเวทนานี้ก็ไม่ใช่เรา เรานี้ก็ไม่ใช่เวทนา เวทนานี้ก็ไม่ใช่เรา สุขนี้ก็ไม่ใช่เรา เรานี้ก็ไม่ใช่สุข สุขนั้นก็ไม่ใช่ของเรา เราก็จะไม่เป็นเจ้าของความสุข ถ้าปัญญามันเกิดขึ้นเช่นนี้ ก็เรียกว่า เราเห็นกายในกาย เห็นเวทนาในเวทนา เห็นธรรมในธรรม เห็นจิตในจิต โดยถูกต้อง เมื่อเห็นเช่นนี้มันก็ปล่อย่าง เมื่อเห็นเวทนาเกิดขึ้นมันก็เห็นสักแต่ว่าเวทนาเท่านั้น สุขเวทนาจึงเห็นสักแต่ว่าสุขเท่านั้น ทุกขเวทนาจึงเห็นสักแต่ว่าทุกข์เท่านั้น มันไม่ใช่ที่เราสุข มันไม่ใช่ที่เราทุกข์ ตัวสุขทุกข์อันนั้นไม่มีเจ้าของ ตัวเราก็ไม่ยืนยันว่าเราเป็นเจ้าของความสุข ตัวเราก็ไม่ยืนยันว่าตัวเราเป็นเจ้าของความทุกข์ ตกลงก็เห็นว่าสุขมีอยู่ ทุกข์ก็มีอยู่ แต่เจ้าของความสุขและความทุกข์นั้น ไม่มีใครไปรับรองเป็นเจ้าของ

ถ้าปัญญาเกิดเช่นนี้ขึ้นมาในที่นั้น มันก็เกิดการถอนอุปาทาน การถอนอุปธิทั้งหลายออกจากจิตของเราได้โดยสมบูรณ์นั้นท่านเรียกว่า ความสงบครั้งที่สอง คือปัญญารู้รอบอันนั้นจะมีเวทนาไม่มีเวทนา จะเห็นรูปหรือไม่มีรูป จะได้ยินเสียงหรือไม่ได้ยินเสียงก็ตาม ผู้รู้อันนั้น จิตอันนั้น ก็ยืนตัวอยู่เสมอ จะไม่ตื่นเต้น จะไม่เดือดร้อน จะไม่ตื่นเต้นในสิ่งทั้งหลายที่มันเกิดมาในเวลานั้น

เมื่อจิตผู้รู้เห็นแล้ว จิตมันก็ไม่ตื่นเต้น ไม่สงสัย เมื่อจิตไม่ตื่นเต้น ก็เป็นจิตที่มีกำลัง มีพลังมาก เมื่อมีพลังมากแล้วจิตนั้นก็เลยสงสัย เมื่อจิตไม่สงสัยแล้ว เป็นจิตที่ถอนอุปธิออกมาแล้ว คือความยึดมั่นถือมั่นเหมือนกับบุรุษที่ถอนลูกศรออกจากหัวใจของเรา ลูกศรอันนั้นก็เหมือนกับสุขหรือทุกข์นั่นเอง มันเป็นลูกศรที่แทงหัวใจอยู่ตลอดเวลา ถ้าเราถอนอุปธิธรรมออกแล้ว ก็คือถอนลูกศรนั้นออกมาจากหัวใจของเรา เหมือนกันกับบุรุษที่ถอนถอดลูกศรออกแล้วก็สงบ ไม่เจ็บ ไม่ปวด ไม่รุ่มรวย ฉะนั้นก็เหมือนกัน

ในครั้งพระพุทธเจ้าของเรานั้นก็เคยปรากฏสาวกสององค์ พระปุลณณ์มันตานีบุตร กับพระสารีบุตรซึ่งเป็นอาจารย์... อันนี้เท่าที่ผมจำได้นะ เพราะว่าจำมานานแล้วบางที่มันพลาดไปได้... พระปุลณณ์มันตานีบุตรนั้นอยากจะไปรุดงค์ อยู่ในเสนาสนะก็อยู่มาพอสมควรแล้ว อยากจะเดินรุดงค์ อยากจะไปรุดงค์ในทิศต่างๆ เพื่อแสวงหาประโยชน์ในข้อปฏิบัติอันเป็นขอบเขตนี้ จึงไปกราบเรียนท่านอาจารย์คือพระสารีบุตร

พระสารีบุตรท่านก็สอนเรื่องการออกจากเสนาสนะที่สบาย ออกจากอาหารที่สบาย ออกจากที่นอนที่สบายทั้งหมด แล้วท่านก็ถามพระปุลณณ์มันตานีบุตรว่า

“ท่านปุลณณ์มันตานีบุตร ถ้าท่านไปรุดงค์องค์เดียวหรือหลายองค์ก็ตาม ถ้าหากว่ามีปรีชาชกหรือมีบุรุษ หรือมีทายกทายิกาทั้งหลายเขาจะเรียนถามท่านว่า ท่านปุลณณ์มันตานีบุตร ท่านรู้ไหมว่าพระอรหันต์ตายแล้วเป็นอะไร ถ้าเขาถามเช่นนี้ ท่านจะตอบเขาว่าอย่างไร”

นี่เป็นคำถามของพระสารีบุตรสอบข้อมลูกศิษย์ที่จะออกรุดงค์วัตร

พระปณณมันตานีบุตรก็ประนมมือนมัสการแล้วว่า

“เกล้ากระหม่อมก็จะตอบว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดแล้วดับไป”
เท่านั้น

เมื่อพระสารีบุตรได้ฟังพระปณณมันตานีบุตรกราบเรียนว่า จะตอบปัญหากับคนที่ถามปัญหาเช่นนี้ ท่านก็เข้าใจว่า พระปณณมันตานีบุตรเป็นผู้มีปัญญา เช่นถามว่า พระอรหันต์ตายแล้วเป็นอะไร พระปณณมันตานีบุตรตอบตามความเข้าใจว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดขึ้นแล้วดับไป พระสารีบุตรผู้เป็นอาจารย์ก็ภูมิใจว่า เอาตัวรอด มีกำลังที่จะพอเดินธุดงค์ไปได้

ดังนั้น การเดินธุดงค์นี้มีอุปสรรคบางครั้งบางคราว แต่เราก็อย่ากลัวซึ่งอุปสรรค อุปสรรคนั้นแหละทำให้เราเกิดปัญญา อุปสรรคนั้นแหละเป็นหลักฐานที่ทำให้เราศึกษา รู้ความตามเป็นจริง เมื่อเรารู้ตามเป็นจริง อุปสรรคนั้นก็หายไป ถ้าเราไม่รู้ตามความ เป็นจริงแล้วมันก็มีอุปสรรคทั่วไป

ฉะนั้น เมื่อท่านธุดงค์ไปองค์เดียว ก็ให้ท่านน้อมคุณพระพุทธเจ้า น้อมคุณ พระธรรม น้อมถึงคุณพระสงฆ์ไว้ในใจของท่าน ให้จิตของท่านเป็นพระพุทธ ให้จิต ของท่านเป็นพระธรรม ให้จิตของท่านเป็นพระสงฆ์ น้อมคุณทั้งสามอย่างนี้พร้อมไว้ในใจของท่าน ท่านจะเป็นผู้มีกำลัง ท่านจะเป็นผู้มีสติ ท่านจะเป็นผู้มีความรู้รอบตัว ของท่าน ท่านจะได้แก้ปัญหามากๆ อย่างที่ท่านผ่านไปในชนบทต่างๆ นั้นได้ เพราะว่า ท่านมีพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง เพราะท่านมีพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง เพราะท่านมีพระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง หลักสามประการนี้ให้มีอยู่ในใจของท่าน เมื่อสิ่งทั้งสามนี้สถิตเสถียรอยู่ในใจของท่าน จิตใจของท่านจะมีอานุภาพ จิตใจของท่านจะเบิกบาน จิตใจของท่าน จะผ่อนคลาย จิตใจของท่านจะมีปัญญาเกิดขึ้นมาโดยสมบูรณ์

เมื่อท่านเดินธุดงค์ จะได้พบสิ่งที่ไม่เคยพบ จะเห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็น จะได้รู้ สิ่งที่ไม่เคยได้รู้มา ถ้าท่านมีหลักดี เป็นผู้ที่มีปัญญาแล้ว การที่ท่านเดินไปนั้นก็ล้วนแต่ เกิดประโยชน์ทั้งนั้น ล้วนแต่จะเกิดประโยชน์ตนด้วย ล้วนเป็นประโยชน์แก่บุคคล

อื่นด้วย เมื่อท่านมีการสังวรสำรวมด้วยดีแล้ว เหมือนพระอัสสชิที่ท่านผู้ประพฤติปฏิบัติเรียบร้อยดี ในเวลาหนึ่งท่านเดินเที่ยวภิกขาจารดูเหมือนอยู่ในเมืองกรุงราชคฤห์นคร พระอัสสชินั้นท่านเป็นผู้สมบูรณ์บริบูรณ์ในธรรมะพอสมควร เมื่อท่านเดินท่องเที่ยวภิกขาจารในสถานที่นั้น ท่านก็สังวรสำรวมเป็นอย่างดี ในเวลานั้นท่านพระสารีบุตรเมื่อยังเป็นฆราวาสอยู่ มองเห็นหรือไปพบเข้าในที่นั้น องค์พระสารีบุตรนี้ท่านมีปัญญามาก ท่านมองเห็นพระอัสสชิ ท่านก็มีความเลื่อมใส การที่เลื่อมใสอันนั้นเพราะอะไร เพราะว่าดูกิริยามารยาทของพระอัสสชินั้นแปลกจากพระภิกษุองค์อื่นๆ ลัทธิอื่นๆ แม้ตลอดตัวสีผ้าที่ท่านห่มไปก็เป็นสีผ้าอันไม่จุดขาด และการเดินไปด้วยความสงบระงับ เดินไม่ช้าหนักไม่เร็วนัก แต่มีความรู้สึกข้างหน้า ข้างหลัง ข้างซ้าย ข้างขวา อยู่ตลอดเวลาด้วยมีสติสัมปชัญญะ

เมื่อเห็นเช่นนั้น พระสารีบุตรก็เกิดความเลื่อมใส ก็เดินไปในระยะหนึ่งได้โอกาสแล้วก็เดินไปหาท่านอัสสชิผู้มีตาอันสังวรสำรวม กราบเรียนถามว่า “ท่านเป็นลูกศิษย์ของใคร อาจารย์ท่านสอนท่านอย่างไร”

พระอัสสชิตอบว่า “อาตมาภาพเป็นลูกศิษย์ของพระโคตม”

พระสารีบุตรก็เรียนถามต่อไปอีกว่า “พระโคตมนั้นท่านสอนท่านอย่างไร ขอท่านจงแสดงธรรมให้โยมฟังพอสมควร”

พระอัสสชิผู้ที่มีความมักน้อยสันโดษนั้น ก็ตอบพระสารีบุตรว่า “อาตมาภาพ... ยังเป็นผู้บวชใหม่ มีความรู้ในคำสอนของพระโคตมน้อย” แต่พระสารีบุตรได้ขอให้ท่านแสดงธรรมโดยย่อสักเล็กน้อย

ในเวลานั้นพระอัสสชิเถรได้โอกาส ก็เลยพูดธรรมะหรือให้ธรรมะแก่พระสารีบุตรโดยย่อๆ ว่า “พระตถาคตสอนว่า เภ ฐมา เหตุปฏภาว ธรรมทั้งหลายเกิดเพราะเหตุดับเพราะเหตุ เมื่อผลจะเกิดเป็นยังไง ก็เพราะเหตุมันเกิดก่อน เมื่อธรรมทั้งหลายเหล่านั้นจะดับไป ก็เหตุมันดับไปก่อน ผลจึงดับไปที่หลัง”

พระสารีบุตรได้ยินเท่านั้นเองก็เลยเข้าใจว่า ในธรรมทั้งหลายเหล่านี้มันเกิดจากเหตุ เมื่อเหตุเกิด ผลเกิดเพราะเหตุ เมื่อเหตุดับไปผลก็ดับไปที่หลัง ท่านพระสารีบุตรได้โอกาสได้ยินธรรมะคำสั่งสอนคำนี้ ซึ่งพิสดารกว้างขวาง ท่านเข้าใจในธรรม อันนี้ก็เป็นเหตุให้พระสารีบุตรนั้นเลื่อมใสในพระพุทธานุศาสนานี้ในกาลต่อมา จนกระทั่งได้เป็นสาวกเบื้องขวาช่วยประกาศพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา เป็นผู้เลิศองค์หนึ่ง

อันนี้ก็ได้ความว่าพระอัสสชิเถรนั้น ท่านได้ไปประกาศพรหมจรรย์ และท่านประกาศพระศาสนาไปพร้อมๆ กัน ท่านรู้ถึงอาการภายนอก ท่านรู้จักอาการภายในพรหมจรรย์ของท่านก็เสร็จ พรหมจรรย์ของท่านก็ไม่แคร์หมอง อาการที่เปล่งวาจาที่เป็นธรรมะออกไปนั้น ก็เป็นการประกาศพระศาสนาไปในตัว ประการแรกท่านจะเป็นผู้สมบูรณ์ บริบูรณ์ บริสุทธิ์ ทางกายด้วย ทางวาจาด้วย ทางใจด้วย อันนี้เป็นเหตุในการประกาศพรหมจรรย์นั้น ก็คือ ประกาศความจริง การกระทำจริง การปฏิบัติจริง ให้รู้จักความจริง ไม่ใช่การไปโฆษณา การไปประกาศความจำ หรือไปโฆษณาความจำที่เราศึกษาเล่าเรียนมา ซึ่งไม่เกี่ยวกับพรหมจรรย์ บุคคลที่มีกิเลสหนา ปัญญาหยาบเมื่อมาได้เล่าเรียนศึกษาเพื่อความจำ ก็เอาความจำนั้นไปประกาศ ไม่ใช่ความจริง ไม่ใช่ประกาศพรหมจรรย์ ประกาศความจำ การประกาศความจำความรู้ตามตำรา เป็นนักพูดในเวลานั้น มันไม่มีประโยชน์มาก หรือไม่มีประโยชน์เลยก็ได้

ฉะนั้นดูกันที่การกระทำให้ดี ดูกันที่ความประพฤติปฏิบัติให้ดี ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

ท่านได้เปรียบไว้ว่า อันความรู้ถ้าหากว่าตั้งอยู่ในใจของคนอันธพาลแล้ว มันก็เหมือนกันกับเอาอาวุธให้โจร เมื่อโจรได้อาวุธแล้ว มันจะปล้นก็ได้ มันจะทำอะไรก็ได้ทั้งนั้น เหมือนกันกับความรู้ที่บุคคลสามารถเอาไปประกาศเกือบทุกอย่าง แต่ว่าการประพฤติปฏิบัติไม่เป็นไปตามธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธานุเจ้า มันเลยเป็นโมฆะ

อันนี้เรียกว่าประกาศความจำ มันจึงเลอะๆ เทอะๆ ไปหมดในเวลานี้ หรือถือกันว่าไปประกาศพระศาสนา ไม่ได้ไปประกาศพรหมจรรย์ หรือได้ความว่าไป

ประกาศความจำที่ศึกษาเล่าเรียนมาเท่านั้น ไม่ได้ประกาศความจริง ถ้าเราประกาศความจริงนั้นก็คือเราประกาศพรหมจรรย์ เช่นพระบรมครูของเราทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพรหมจรรย์ครั้งแรกนั้น ลองนึกย้อนหลังไปซิว่า ท่านเลือกเอาพระอย่างไรไป เอาพระชนิดไหนไป ศาสนาคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงดำเนินมาตลอดทุกวันนี้ ที่จริงพระพุทธเจ้าท่านเอาสาวกที่เป็นพระแท้ๆ เป็นพระที่ไม่ติดในสมบัติของตน เป็นพระที่ไม่ติดสมบัติของผู้อื่น เป็นพระที่ไม่ติดสมบัติของเทวดา...นี่ออกไปประกาศพรหมจรรย์ คือไปประกาศความจริง คือข้อปฏิบัติจริง พุตจริง ทำจริง เห็นจริง ซึ่งกล่าวว่าท่านทั้งหลายเหล่านี้ เป็นผู้ซึ่งอริยสัจสี่คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ท่านทั้งหลายเหล่านี้ ที่มีความรู้อย่างนี้ที่พระพุทธเจ้าของเราส่งไปประกาศพรหมจรรย์ครั้งแรก มันก็เกิดประโยชน์มาตลอดทุกวันนี้ก็เพราะเป็นอย่างนี้

ท่านไม่ได้เอาพระที่เอาความจำไปประกาศ ท่านเอาพระที่เอาความจริง ที่รู้ยิ่ง เห็นจริงในพระธรรมที่ารู้ได้เห็นไปประกาศพรหมจรรย์ การประกาศพระศาสนา การประกาศพรหมจรรย์ในที่ต่างๆ นั้น จึงได้เกิดประโยชน์มากมายไม่เหมือนทุกวันนี้

ที่ท่านจะเดินทางออกจากวัดหนองป่าพงวันนี้ ถ้าท่านเห็นพระสงฆ์ ท่านจะคิดอย่างไร และท่านรู้อย่างไร ให้ท่านปฏิบัติอย่างไรเสียก่อน ท่านจะเป็นผู้ไม่ก่อเขินในเมื่อบรรพชิตหรือบริษัททั้งหลายจะมาถามปัญหาของท่าน

พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า หากว่าเรายังไม่รู้ภายในที่นั้น ยังไม่รู้ข้อประพฤติปฏิบัติในกลุ่มชนทั้งหลายเหล่านั้น เราจะไม่รู้ประเพณีในกลุ่มชนทั้งหลายเหล่านั้น อย่าไปถือตัวในที่นั้น อันนี้มีประโยชน์มาก ไม่ถือตัวอันนี้มันเป็นของสมมุติ

เท่าที่ผมได้อธิบายให้ท่านฟังมานี้ ท่านจะพบสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ไปตลอด ผมจึงว่าเป็นประโยชน์ ผมก็เคยเดินธุดงค์ไป ไปธุดงค์องค์เดียวแต่ว่ามันเปลี่ยวนะ ถ้าจะให้ดีมีเพื่อนสหธรรมิกไป ๒ องค์นั้นดี พอดี แต่ถ้าไป ๓ องค์ หรือ ๔ องค์ นั้นมันจะมากไป ความยุ่งเหยิงวุ่นวายเกิดขึ้น แต่ไปองค์เดียวนี้ก็อาจจะเปลี่ยวไป แต่ว่าไม่เป็นอะไรถ้าเราถวายเป็นชีวิตต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว เพราะเราเกิดมาก็เกิด

มาคนเดียว ตายก็ตายคนเดียว ทำความดีก็ทำคนเดียว ทำความชั่วเราก็ทำคนเดียว เป็นเรื่องของเราทั้งนั้น

ฉะนั้น ผู้ประพฤติปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นผู้ต่อสู้ แก่ปัญหาตลอดกาลตลอดเวลา และประการหนึ่งถ้าท่านเป็นผู้มักน้อย ถ้าท่านเป็นผู้สันโดษ ให้ท่านมีความสำนึกในใจว่า ท่านจะต้องเอาชนะตัวท่านไว้ในใจเสมอ ไม่ต้องเอาชนะบุคคลอื่น ถ้าเราเอาชนะบุคคลอื่น เราก็แพ้ตัวของเรา ถ้าเราเอาชนะตัวเรา ก็ชนะคนอื่น ชนะโดยธรรมชาติชนะโดยการไม่ยึดมั่นถือมั่นเรียกว่าชนะ ในที่นี้ไม่ได้เรียกว่าชนะด้วยการมีวิภูษิตมาชนะอะไร แต่ชนะด้วยการปล่อยวาง ชนะด้วยการหยุด อันนั้นให้เป็นอารมณ์ไว้ในใจของท่านเสมอไป

แต่ว่าการไปรุดงค์นี้มีเหตุหลายอย่าง ผมเคยได้อำลาครูบาอาจารย์ไปรุดงค์ ซึ่งครั้งแรกไปกราบท่าน ท่านก็สอนว่า การไปรุดงค์นี้ลำบาก แต่ก็ไม่เป็นอะไร มีสถานที่ให้พักก็ให้พิจารณาที่เราพักพอสมควร ต้นไม้ ป่าไม้ กิ่งไม้ ทั้งหลายเหล่านั้น หรือสถานที่อันใดๆ ที่ประชาชนเขามีประเพณีถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ของเขา เขาไม่ให้พักที่นั่น ไม่ให้อาศัยอยู่ที่นั่น ท่านก็ต้องออกจากที่นั่นไปพักที่อื่น อันนี้สำคัญเพราะถ้าพักที่นั่น ถ้าขึ้นพักที่นั่นจะเป็นอันตราย เพราะปญฺชนยังมีกิเลสหนาอยู่นั้น ยังไม่รู้เรื่องอะไร มันจะทำกับเราอย่างไรก็ได้

อีกประการหนึ่งเมื่อท่านพัก ท่านอย่าไปติดที่พัคนั้น คือหากไปอยู่แห่งหนึ่งไม่ควรเกิน ๓ คืน แล้วก็เคลื่อนที่ไป และประการที่สอง ถ้าท่านพักอยู่ที่นั่นอย่างกลางเพียง ๗ วัน แล้วเราก็ไปรุดงค์ อย่างมากที่สุดคืออย่างที่สามนั้น ให้ท่านพักอย่างมาก ๑๕ วัน แล้วก็ถอนกลดไปที่อื่นเรื่อยๆ ไป

อันนี้ผมเคยได้รับคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ แต่ก็ยังไม่รู้ว่ามันมีเหตุอย่างไร มีผลอย่างไร เมื่อผมเดินไปแล้วจึงเกิดความรู้จัก ในการเดินรุดงค์เช่นนี้ อย่างมากท่านให้พักได้เพียง ๓ คืนแรก ครั้งแรกให้ท่านพักได้เพียง ๓ คืน ที่เราพัก ๓ คืนนี้ บางทีก็มีผู้คนประชาชนมาเยี่ยมมาก ไม่ได้ความสงบ ท่านก็เคลื่อนที่ไปจากที่นั่นเสีย

และประการที่สามนั้น ถ้าไปพักในที่นั้นจะมีโยมเลื่อมใสถวายอาหารบิณฑบาต ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ท่านจะมีความสุขในที่นั้น ติดในที่นั้นอีก นี้อย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้ท่านต้องเคลื่อนไป ถึงเราจะชอบใจในที่นั้นหรือไม่ชอบใจในที่นั้น ถ้าได้ ๓ คืน ก็ให้เคลื่อนไปที่อื่น กลัวท่านจะติดคน กลัวท่านจะติดเสนาสนะ กลัวท่านจะติดอาหารการกิน กลัวท่านจะติดความสะดวกสบายในที่นั้นอีก นั่นเป็นเหตุออกจากที่นั้นไป ถ้าจะอยู่อีกอย่างกลางต้องไม่เกิน ๗ วัน มันจะเกิดอะไร มันก็ไม่เกิน ๗ วัน เป็นอย่างกลาง มันจะชอบใจ จะสนุกสนานกับญาติกับโยมเท่าไรก็ตามเพราะเราเดิน รูดงค์เพราะเราไปหาประโยชน์ ไม่ใช่ว่าเรามาไร้ประโยชน์ เพื่อให้อยู่ดี กินดี อะไรทั้งหลายเหล่านั้น อย่างมาก ๗ วัน เพราะตัวเรานี่ ท่านจึงไม่ให้คุ้นเคยกับคนมาก จนเสียของรักของเรา อย่าไปยอมมัน

ประการที่สามนั้นอย่างมากที่สุด อย่าให้เกิน ๑๕ วัน ถ้าเกิน ๑๕ วันไปแล้ว มันยังอยู่ที่นั่น เดียวมันชอบญาติโยมที่นั่น เดียวมันชอบอาหารที่นั่น เดียวมันชอบที่อยู่อาศัย อันนั้น เพียงเพราะอันนี้เป็นเหตุให้เราอยู่ในที่นั้น ทั้ง ๓ ประการนี้ให้พิจารณา นี่ผมเคยผ่านมาแล้วเป็นความจริง อันนี้อันหนึ่งเป็นอุปสรรค ถ้าที่ไหนไม่ค่อยชอบ ใจอยากจะไปวันนี้ อยากจะไปเดี๋ยวนี้ ถ้าที่ไหนชอบ ใจอยากจะอยู่นานๆ ในที่นั้น อย่างนี้เรียกว่าเราปฏิบัติตามใจของเรา ปฏิบัติตามตณหา ปฏิบัติตามความอยาก ไม่ใช่ที่เราไปรูดงค์เพื่อขัดเกลากิเลสของเรา อันนี้เป็นเหตุ

ดังนั้น การไปรูดงค์นี้จึงเกิดประโยชน์มากกับบุคคลผู้มีปัญญา เป็นโทษมากกับคนที่ไม่มีความปัญญา อันนี้ให้ท่านสำนึกไว้เสมอว่า พระอัสสชิพบพระสารีบุตร หลังจากท่านได้รับธรรมะคำสั่งสอนของพระอัสสชิแล้ว พระสารีบุตรมีความเคารพมาก เมื่อท่านจะหลับจะนอน ท่านก็ผินศิระะไปในทิศที่พระอัสสชิอยู่ เพราะท่านระลึกถึงอุปการะของท่าน ทุกครั้งเมื่อท่านจะพักจะจำวัด ท่านก็ต้องผินศิระะไปทางพระอัสสชิอยู่ ปฏิบัติด้วยความเคารพคารวะ

ที่นี้เมื่อเรามาเทียบเป็นปรมาัตถธรรมแล้ว ก็คือท่านมีความระลึกอยู่ที่ใจของท่านเสมอ ซึ่งเป็นคำสอนของพระอัสสชิสอนว่า ธรรมทั้งหลายเกิดเพราะเหตุ เมื่อจะดับไป

เพราะเหตุมันดับไปก่อน ผลก็ดับด้วย ธรรมะอันเป็นลัทธิธรรมอันนี้ ธรรมะอันเป็นความจริงอันนี้ จะก้องอยู่ในใจของพระสารีบุตรตลอดเวลา คือหัวใจท่านเรียกว่าศีระะ เมื่อท่านจะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน จะขบ จะฉัน ท่านมีจิตฝักใฝ่ รู้สึกรูปการะ และรู้จักธรรมะที่ท่านพระอัสนิเถรสอนเสมอทุกโอกาส ฉะนั้นตามตำนานจึงกล่าวว่า พระสารีบุตรเมื่อท่านจะนอน ท่านจะต้องผินศีระะไปทางพระอัสนิท่านอยู่ นี้เรียกว่า พุทธตามหลักปรมัตถธรรม เมื่อพุทธตามหลักของปรมัตถธรรมแล้ว ศีระะของท่าน ก็คือใจ หัวใจของท่านนั้นแหละ ท่านมีจิตจดจ่อมีจิตฝักใฝ่อยู่ในธรรมะ คำสั่งสอน ของครูบาอาจารย์ในทุกโอกาส เป็นผู้ไม่ประมาท

บรรลุนั้นไหนแล้ว

พระอาจารย์รูปหนึ่ง เล่าว่า

ครั้งหนึ่งมีการเล่าลือว่า ลูกศิษย์ของหลวงพ่อรูปหนึ่งเป็นพระอรหันต์ พระบางรูป ก็เชื่อ บางรูปก็ไม่เชื่อ อุดรหนาไม่ไหว รูปหนึ่งก็เลยเอาเรื่องนี้ไปกราบเรียนถามหลวงพ่อดู หลวงพ่อตอบว่า

“ท่านเป็นก็เป็น ไม่เป็นก็ไม่เป็น ผมก็ไม่ได้เป็นอะไร ผมไม่มีอะไรจะเป็น เรื่องของเราเป็นเรื่องของเรา เรื่องของเราไม่ใช่เรื่องของคนอื่น เรื่องของคนอื่นไม่ใช่ เรื่องของเรา”

คำตอบของหลวงพ่อดูแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีถึงทัศนะของท่านต่อการบรรลุ คุณธรรมขั้นสูง ท่านไม่ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ลูกหาใส่ใจในเรื่องนี้ แต่ให้เข้าใจว่าการ ปฏิบัตินั้น ก็เพื่อการปล่อยวาง ท่านมักตำหนิการจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น องค์กรนั้น ได้ขั้นนั้น องค์กรนี้ได้ขั้นนี้ แต่กำชับให้ดูตัวเองมากกว่าว่า ยังมีโลกาใหม่ ยังมีกิโรธใหม่ ยังมีหลงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อผลการปฏิบัติของตัวเอง หลวงพ่อเตือนเสมอ ไม่ให้ปลงใจเชื่อง่ายๆ ว่าตัวเองบรรลุเป็นอะไร

“คนมีศรัทธามากประกอบด้วยความเชื่อ แต่อ่อนด้วยปัญญา สมาธิก็เก่ง แต่ว่าวิปัสสนาไม่มี มันเห็นไปหน้าเดียวเป็นไปรูปเดียว มันก็เป็นไป ศรัทธาอย่างนี้ในทางพุทธศาสนาพูดตามตัวหนังสือท่านว่า **ศรัทธาธิโมกข์** ศรัทธาธิโมกข์ นะ คือมีศรัทธาจริง แต่ว่าศรัทธามันปราศจากปัญญา แต่เราก็มองไม่เห็นในขณะนั้น ก็นึกว่าเป็นปัญญาไปก็มี ก็เลยไม่มองเห็นความผิด ไม่เห็นความรู้สึกผิดในที่นั้น

สัมมาทิฐิ คือความมุ่งมั่นที่ว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันเป็นของที่ไม่แน่นอน ฉะนั้นพระอรียเจ้าและพระพุทธเจ้า ท่านจึงไม่ให้ยึด ให้ยึดแต่ไม่ให้มั่น ท่านยึดจับมาดู นี่คือผลอะไรเท่านั้น จะใช้ประโยชน์มันอย่างไร จะทำอย่างไรกับผลไม้อันนี้เท่านั้น ไม่ใช่ท่านยึดมั่น ยึดไม่ให้มั่นคือยึดไม่ให้เป็นทุกข์ คือไม่มีตัณหาเข้าไปปะปน ไม่ต้องเป็นนั่นเป็นนี่ มันหมดมันสิ้นในการกระทำอย่างนั้น ที่ว่ายึดมาแล้วมันยินดีใหม่ มันยินดีร้ายใหม่ เมื่อยินดีแล้ว มันยึดในความดีนั้นใหม่ มันยึดในความร้ายนั้นใหม่ เราควรพิจารณา

ผมเคยเล่าให้ฟังเรื่อยๆ ว่า ปฏิบัตินะให้แอบเข้าหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าอยู่ตรงไหนทุกวันนี้ะ แอบเข้าไปหาท่านเถอะ อะไรคืออนิจจัง แอบเข้าไปหาท่านชิ อนิจจัง มันเป็นของไม่แน่ นั่นแหละตรงนั้น ยืนไว้ตรงนั้นก่อน ถ้ามันบอก “อ้อ! ฉันเป็นโสดาแล้ว” ไปกราบท่านเถอะ ไม่แน่โสดานะ เข้าไปกราบท่าน ท่านจะบอกว่ามันไม่แน่ “เป็นอนาคามี” ไปกราบ ท่านก็ว่าไม่แน่ ท่านจะบอกอยู่คำเดียวว่ามันไม่แน่ “ไปถึงอรหันต์” ไปกราบท่าน ท่านยิ่งจะเอาใหญ่ละว่า มันไม่แน่ เราจะได้ฟังธรรมของพระบ้าง ไม่แน่มันก็ไม่ใช่ยึดนั่นเองแหละ มันไม่แน่ อะไรจะเป็นอะไรก็ไม่ยึด อย่าไปยึดงูๆ ปลาๆ ไปยึดแล้วไม่วาง จับไม่วาง แต่ท่านยึดมาดูแล้วท่านวาง ยึดมาดูเป็นสมมุติเฉยๆ ผลที่สุดก็ส่งให้วิมุตติ มันเป็นเสียอย่างนั้น

ผมจึงได้บอกว่า ให้แอบเข้าไปหาพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าคือใคร ก็คือธรรมะนั้นแหละ เรื่องในสากลโลกทั้งหมดมันมารวมที่ธรรมะตัวเดียวคือ **“อนิจจัง”** ลองดูซิใครเป็นนักปฏิบัติ ผมคุมมาตลอดยี่สิบกว่าพรรษา นี่ผมเห็นเท่านั้น แล้วก็อดทนอันหนึ่ง และก็เข้าไปใกล้ธรรมะ อนิจจัง มันไม่แน่ ใจมันว่าแน่ขนาดไหน ก็บอกว่ามันไม่แน่

ผมเคยพูดให้พระฟังสั้นๆ แต่ก็บางคนอาจจะสนใจ ถ้าหากว่าคนปฏิบัติอยู่
พิจารณาอยู่เรื่อยๆ ไป ตอนปลายถึงจะรู้จัก ที่สำนักเราปฏิบัตินี้ อาการมันจะไปลงตรงนั้น
แน่นอน ไม่ไปที่ไหน ผมเคยพูดว่า รีบเดินไปแล้วก็รีบกลับมา แล้วก็รีบหยุดอยู่ เบื้องแรก
มันเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ แล้วผลที่สุดมันไม่มีอะไรมาก มันแค่นั้นแหละ
มันหมดมันสิ้นแล้ว ไม่ต้องเดิน ไม่ต้องถอย ไม่ต้องหยุด เดินก็ไม่มี หยุดก็ไม่มี
ถอยก็ไม่มี หมด! อันนี้ให้เอาไปพิจารณานะ ให้มันชัดในจิตของเจ้าของ ตรงนั้น มันจะ
ไม่มีอะไรจริงๆ”

สาขาวัดหนองป่าพง

ปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๓๕) วัดหนองป่าพงมีวัดสาขาในประเทศไทย ๘๒ แห่ง และในต่างประเทศ ๘ แห่ง นอกจากนั้นยังมีอีก ๕๑ สำนักสงฆ์ เป็นสาขาสำรอง ซึ่งยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาตามระเบียบการรับสาขาจากคณะสงฆ์วัดหนองป่าพง แต่เป็นสำนักสงฆ์ที่ลูกศิษย์ของหลวงปู่ปกครองอยู่

วัดสาขา ๑๔๑ แห่งนี้ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานีมี ๖๑ แห่ง นอกนั้นกระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย

เหตุผลในการขยายสาขามีหลายประการ เป็นต้นว่า เพื่ออนุเคราะห์ญาติโยมผู้ต้องการสร้างวัดป่าใกล้บ้านของตนเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ การส่งพระออกไปตามคำนิมนต์ของชาวบ้านอย่างนี้ ถือเป็นการตอบสนองความต้องการของสังคม และเป็น การเผยแผ่ธรรมะไปสู่ชนบทที่ได้ผลอย่างถาวร สำหรับพระเถระที่รับผิดชอบเป็นเจ้าสำนักในแต่ละวัด ท่านก็ได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถที่ได้ศึกษามาสร้างประโยชน์แก่พระศาสนามากขึ้น การที่หลวงปู่คอยส่งคนเก่าออกจากวัดหนองป่าพงไปเรื่อยๆ ก็ทำให้มีที่ว่างสำหรับคนใหม่อยู่เสมอ การหมั่นเวียนพระภิกษุสามเณรจึงเป็นเหตุให้คณะสงฆ์ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

การก่อตัวของวัดสาขาเริ่มครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๐๑ หลังจากหลวงปู่ได้รับนิมนต์จากชาวบ้านแก่น้อย ต.ธาตุ อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ซึ่งเคยมาจำศีลที่วัดหนองป่าพงเป็นประจำ ให้ไปจำพรรษาที่ป่าละเมาะใกล้บ้านแก่น้อย หลวงปู่พอใจกับศรัทธาอัน

แรงกล้าของชาวบ้านมาก และเมื่อออกพรรษากลับไปวัดหนองป่าพง ท่านได้จัดส่งศิษย์อาวุโสในขณะนั้นคือพระอาจารย์เที่ยงให้ไปอยู่แทน พระอาจารย์เที่ยงจึงกลายเป็นเจ้าอาวาสของวัดใหม่ ชื่อวัดป่าอรัญญาวิสัย และได้อยู่มากจนกระทั่งทุกวันนี้ วัดป่าอรัญญาวิสัยนี้ นับว่าเป็นสาขาที่ ๑ ของวัดหนองป่าพง

ต่อมาสาขาอื่นๆ ได้เกิดขึ้นตามลำดับ ส่วนมากมีลักษณะการเกิดคล้ายกับสาขาที่ ๑ แต่ในบางกรณี ลูกศิษย์หลวงพ่อกุศลที่สลับปายะ และตัดสินใจปักหลักอยู่ที่นั่นจนกลายเป็นสำนักสงฆ์หรือไม่อย่างนั้นชาวบ้านที่เลื่อมใสในปฏิปทาของพระสายวัดหนองป่าพงแล้ว ขอให้หลวงพ่อส่งลูกศิษย์ไปอยู่เป็นประจำ บางครั้งญาติโยมขอให้พระผู้เป็นญาติกลับไปโปรดที่บ้านเกิดของท่านเอง กรณีหลังนี้มีตัวอย่างที่เด่น คือวัดสาขาที่ ๒ (วัดบึงเขาหลวง) ซึ่งพระครูบรรพตวรภิต เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้รับนิมนต์ไปตั้งวัดใกล้บ้านเกิดของท่าน ที่อำเภอเชียงใน อ.อุบลราชธานี หลังจากที่อยู่วัดหนองป่าพงมาแล้ว ๗ ปี ท่านเล่าว่า

“เมื่อผมจะออกไปอยู่วัดบึงเขาหลวง หลวงพ่อท่านก็ไม่ค่อยอยากให้ไป แต่ท่านก็เห็นใจ เลยบอกให้ออกไปทดลองดูก่อน ถ้าสู้ไม่ไหวให้กลับไปสร้างลูกบิณฑบาตใหม่พอดีช่วงนั้นหลวงปู่กินรีมา ท่านก็เตือนเหมือนกันเรื่องไปสร้างวัดที่บ้าน ท่านอ้างว่าพระพุทธรูปเจ้าเองท่านยังไปที่อื่นเสียก่อน เพราะที่บ้านนั้นโปรดยากกว่าที่อื่น ญาติกันเองนั้นแหละจะหลอกล่อทำพิษให้ระวัง จะเสียพระเพราะเพื่อนและญาติ รักสิ่งไหนสิ่งนั้นแหละจะมาทำให้เป็นทุกข์”

แต่เนื่องจากว่าท่านพระครูบรรพตวรภิต ได้รับการฝึกอบรมจากหลวงพ่อกุศลมาเป็นอย่างดี มีความมั่นคงในพระธรรมวินัยและสามารถปลุกฝังศรัทธาในชาวบ้านในละแวกนั้นได้ ท่านจึงสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ นานาที่เกิดขึ้นมาได้ และทุกวันนี้วัดบึงเขาหลวงมีวัดสาขาแยกออกไปหลายแห่ง แต่ก็ขึ้นตรงกับวัดหนองป่าพง

กว่าจะเป็นสาขา

พระอาจารย์สุพร เจ้าอาวาสวัดป่าไทรสรณคณณ์ จังหวัดกระบี่ เล่าว่า หลวงพ่อไม่ได้รับทุกราย หรือรับทันทีที่โยมมาขอสร้างวัดสาขา

“ใครจะถวายที่จะสร้างวัดนี้ก็ต่อมากกราบเรียนหลวงพ่อ แล้วหลวงพ่อจะส่งครูบาอาจารย์ไปดู เมื่อดูแล้วเห็นว่าสถานที่สมควร ญาติโยมก็ไปสร้างกุฏิ สร้างศาลาชั่วคราวก่อน ยังไม่ต้องทำถาวร แล้วมานิมนต์พระไป ซึ่งอาจจะส่งไปสัก ๔ รูป ๕ รูป ๒-๓ รูป อะไรก็แล้วแต่ที่ๆ ไปอยู่จำพรรษา เมื่อพระไปจำพรรษาที่นั่น ญาติโยมก็จะมาฝึกหัดจำศีลภาวนา มาฝึกทำวัตรสวดมนต์ นอกจากถวายที่แล้ว จะต้องเสนอชื่อโยมที่จะอุปฐากดูแลพระเถรในสิ่งที่จำเป็นด้วย ถ้าท่านเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างพอสมควรแล้ว ท่านจึงจะรับเป็นสาขา และส่งพระเถรไปอยู่ประจำต่อไป”

เมื่อรับเป็นวัดสาขาแล้ว หลวงพ่อท่านจะเมตตาอย่างยิ่ง สงเคราะห์ทั้งกำลังกาย กำลังใจ

“ส่วนที่เป็นวัตถุกายนอกท่านก็สงเคราะห์ เป็นต้นว่าสาขาไหนขาดแคลนสิ่งของอะไร เช่น ตุ่มน้ำใหญ่ไม่มี ท่านก็ส่งไปให้ ท่านบอกว่า ของเหล่านี้เป็นสมบัติของสงฆ์ ให้เจือจานไปให้ทั่วถึงจะมีประโยชน์มาก เป็นคำพูดที่ประทับใจมาก ไม่ว่าท่านจะเมตตาด้วยธรรมะอันเป็นส่วนหล่อเลี้ยงจิตใจภายใน หรือสงเคราะห์วัตถุกายนอก ดูช่างเหมาะเจาะพอดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านไม่มีความลำเอียง คือท่านไม่มีอคติทั้งสิ้น ท่านไม่ประจบและไม่ทำตามกิเลสใคร”

ในสมัยที่สาขายังมีจำนวนน้อย หลวงพ่อดูแลอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการย้ายสาขาของพระภิกษุสามเณร ต้องผ่านท่านก่อนทุกราย แต่เมื่อขยายสาขาได้มากแล้ว คณะสงฆ์ก็ใหญ่ขึ้น ประกอบกับพระใหม่หลายรูปบวชเป็นลูกศิษย์ของเจ้าอาวาสสาขามากกว่าหลวงพ่อกเอง หลวงพ่อจึงอนุญาตให้เจ้าสำนักเป็นผู้รับพิจารณาคำขอย้ายสำนักของลูกศิษย์ และถ้าท่านเจ้าสำนักเห็นสมควร ให้เขียนจดหมายรับรองแทนด้วย

เมื่อสาขามีมากขึ้น หลวงพ่อให้มีการประชุมเจ้าสำนักสาขาประจำปี ประชุมเพื่อ
ปรึกษาเรื่องต่างๆ และปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างปีนั้นๆ การบริหารในรูปแบบนี้ได้
ดำเนินมาตลอดจนกระทั่งทุกวันนี้ แต่เปลี่ยนจากวันมาฆบูชา เป็นวันที่ ๑๗ มิถุนายน
ซึ่งตรงกับวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อ

วัดสาขาต่างประเทศ

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๒๐ พระอาจารย์สุเมโธ เจ้าอาวาสวัดป่าหนานาชาติในขณะนั้น
ได้รับนิมนต์จากมูลนิธิกิจการสงฆ์แห่งประเทศไทย ไปเผยแผ่พุทธศาสนาที่นั่น
และใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ท่านได้เปิดวัดป่าจิตตวิเวก ในรัฐซัสเซกซ์ ภาคใต้ของอังกฤษ
นับเป็นสาขาที่ ๑ ของวัดหนองป่าพงในต่างประเทศ

ด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และความสามารถในการสื่อสารคำสอนของ
พระพุทธองค์ด้วยสำนวนที่ฟังง่ายเข้าใจง่าย ศรัทธาในคณะสงฆ์ของพระอาจารย์
สุเมโธ ได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในแวดวงชาวพุทธตะวันตก ไม่นานกุลบุตรกุลธิดา
เริ่มมาขอบวช และต่อมาพระอาจารย์สุเมโธได้รับนิมนต์ไปตั้งวัดสาขาที่อังกฤษอีก
๓ แห่ง รวมทั้งที่ลวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี และนิวซีแลนด์ ด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๔ พระอาจารย์ชาโคร ได้รับนิมนต์ไปตั้งวัดที่เมืองเพิร์ธ ประเทศ
ออสเตรเลีย และประสบความสำเร็จพอสมควรเช่นกัน

ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๓๕) คณะสงฆ์พระต่างชาติสายวัดหนองป่าพงที่อยู่
ในสาขาต่างประเทศ มีประมาณ ๕๕ รูป และมีแม่ชีอีกประมาณ ๑๕ รูป

ให้กำลังใจ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ หลวงพ่อตั้งสาขาที่ ๑๐ ของวัดหนองป่าพง ที่อำเภอเดชอุดม คือ
วัดป่าไทรงาม และได้ส่งพระอาจารย์เอนกไปรับหน้าที่ประธานสงฆ์ พระอาจารย์เอนก

ได้เล่าถึงปฏิปทาของหลวงพ่อ ในการติดตามไปให้กำลังใจ และสนับสนุนการปฏิบัติงาน
ของลูกศิษย์ยังสาขาต่างๆ

“ระยะหลังที่หลวงพ่อขยายสาขาแล้ว ท่านพยายามไปเยี่ยม พักวัดละ ๒ คีนบ้าง ๓ คีนบ้าง ลูกศิษย์ก็ภูมิใจ มีปัญหาขัดข้องท่านก็ช่วยแก้ รู้สึกว่าเราได้สิ่งที่ดีที่สุด มีปัญหาเรื่องการปกครองพระเณรหรือญาติโยม ก็กราบเรียนท่าน ท่านก็ทำหน้าที่ของท่าน ให้ญาติโยมมาประชุมกันแล้ว ท่านก็เทศน์ไปเรื่อยๆ กะว่าญาติโยมสนใจ ฟังธรรม ใจเย็นดีแล้ว ท่านก็เอาเรื่องที่มีปัญหามาพูด ถ้าท่านพูด ญาติโยมก็ไม่ผิด พระเณรก็เหมือนกัน การงานทุกอย่าง เช่น งานกุฏิ ท่านจะเป็นผู้นำตลอด เราได้รับความอบอุ่นจากท่านมาก วัดตามชนบทชายแดน ขาดแคลนปัจจัยต่างๆ ที่ท่านช่วย สงเคราะห์ได้ ท่านก็พยายามช่วย ท่านไปเยี่ยมลูกศิษย์อยู่อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้กำลังใจ ท่านสอนให้อดกลั่นต่ออารมณ์และอุปสรรคต่างๆ กำลังใจจะแข็งแกร่งได้ต้องผ่าน อารมณ์ หากไม่อดทน ไม่รู้จักใจ ก็เหมาเอาอารมณ์กับใจเป็นตัวเดียวกันหมดว่า นี่แหละ คือความรู้สึกนึกคิดจิตใจของเรา ท่านสอนอย่างนี้เสมอ เรื่องความอดกลั่นต่อทุกสิ่งทุกอย่าง”

โอราท – ขณะใจตัวเอง

(แสดงแก่ผู้บริหารสาขา)

เมื่อจิ๋ว รับผิดชอบ เสนาสนะ เกาส์ มั่นมากขึ้น ความยากลำบากในการปกครอง หมู่งสงฆ์มั่นก็เพิ่มขึ้น ถ้าหากว่าเราทั้งหลายไม่หนักแน่นในการประพฤติปฏิบัติแล้ว มั่นก็จะเป็นของยุ่งยากลำบาก

หลักของการปฏิบัตินั้น หนึ่ง เราตั้งไว้ในใจของเราว่า เราจะต้องเอาขณะใจตัวเอง ให้ได้ นี่หลักใหญ่ของมัน อย่าเอาขณะวัตถุ อย่าเอาขณะบุคคลอื่น ถ้าบุคคลมีความ รู้สึกนึกคิดว่าจะเอาขณะผู้อื่นอยู่รำไป นั่นก็เป็นผู้ที่แพ้เรื่อยไปในด้านปฏิบัติ เพราะ ลักษณะปฏิบัติที่แท้จริงนั้นจะต้องภาวนาให้รู้จักเอาขณะตนเองเรื่อยไป อย่าเอาขณะ ผู้อื่น เมื่อรวมแล้วถ้าเอาขณะตัวเองก็ชนะหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ผู้ปฏิบัติอยู่ในระบอบ อันนี้เรียกว่า เป็นผู้มึนหลักธรรมเอาขณะใจตัวเองได้ การดำเนินงานในด้านปฏิบัติของเรา ให้ตั้งอันนี้ไว้ให้สม่ำเสมอ หลักย่อๆ ก็คือศีล คือระเบียบกฎภายนอก กิริยามารยาท อย่างที่เราเคยทำกันมานี้เป็นต้น

หลักที่สอง คือสมาธิความสงบระงับ

หลักที่สาม ก็คือเป็นผู้มีปัญญา จะรักษาศีลก็ต้องเป็นผู้มีสติปัญญา จะหาสมาธิ ความสงบจิตก็ต้องมีสติปัญญา จึงจะเรียกได้ว่า ผู้ที่รู้จักการปฏิบัติส่วนใหญ่ของตน ธรรมดาเมื่ออยู่ห่างไกลจากครูบาอาจารย์ เมื่อเรากลายไปๆ เหมือนผลไม้ต่างๆ เช่น มะเขือ อย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราปลูกพันธุ์ดีครั้งแรก ในปี ที่ ๒ ถ้าไม่เก็บพันธุ์มันไว้ ไม่เอา เมล็ดมันไปเพาะพันธุ์ พันธุ์มันก็เสียไปเรื่อยไปเรื่อยๆ เลยเกิดกลายเป็นมะเขือพันธุ์ไม่ดี สูญจากพันธุ์เดิมของมันไป พวกเราก็เช่นกัน ให้พากันประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักอัน หนักแน่นไว้ในจิตของเราเสมอ

การเทศนาว่ากล่าวแก่พระเจ้าพระสงฆ์แก่ญาติโยมทั้งหลายนั้น ก็ให้พากันเข้าใจ ตระหนักเข้าใจ อย่าให้เป็นโลกาธิปไตยหรือเป็นอัตตาธิปไตย แต่ให้เป็นธรรมาธิปไตย

ให้พูดโดยธรรมะให้เป็นธรรมะ พูดธรรมะให้มันเป็นธรรมะ คือไม่กระทบกระทั่งเป็นต้นแบบที่ว่า “บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น” คือผู้ปฏิบัติธรรมอย่างพวกเราทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันนี้ ก็ให้มีความสามัคคี เช่น วัดนี้อาวาสที่เราอยู่นี้ เป็นอาวาสที่เราอยู่ในป่า ถ้าเราไม่สามัคคีพร้อมเพรียงกัน เราก็จะมีความลำบาก ความผาสุกก็เกิดขึ้นไม่ได้ การรักษาเสนาสนะที่อยู่อาศัยนี้ ไม่ได้เป็นกิเลสตัณหา เราสร้างไว้เพื่อเราอยู่ไปให้ได้ความสะดวกแก่หมู่คณะ เกิดประโยชน์พอสมควร

อันนี้ให้เจ้าอาวาส ให้เป็นเจ้าอาวาสหมดทุกๆ คน มีหน้าที่ดูแลรักษาศาลา มีหน้าที่ดูแลบ่อน้ำ มีหน้าที่ดูแลเสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้ช่วยกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มันก็เกิดขึ้นมา หลักของการประพฤติปฏิบัตินี้มันก็เหมือนกัน ให้ระลึกถึงคุณพระพุทธรูปนึกถึงคุณครูบาอาจารย์ไว้ในใจอยู่เสมอว่าท่านพาทำอย่างไร ให้เป็นผู้มีสติปัญญาอย่าทำไปตามอำนาจโลกาธิปไตยคือเป็นไปตามโลก อย่าให้เป็นอัตตาธิปไตย ว่าเราชอบอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น อย่าไปทำอย่างนั้น แต่ให้เป็นธรรมาธิปไตย

ธรรมาธิปไตยนั้นไม่ไปกับผู้ใด ไปตามธรรมะ ไปตามสังฆธรรม ไปตามความจริง เราจึงมีความสบาย ความสบายเกิดขึ้นมาได้ เพราะการปฏิบัติที่ถูกต้อง ไม่ได้เอาจิตของเราเป็นประมาณ ไม่ได้เอาใจของเราเป็นประมาณ เอาความถูกต้องเป็นประมาณ เอาสังฆธรรมเป็นประมาณ ถึงแม้จิตใจเราไม่ชอบที่จะทำอันนั้น เราก็ต้องทำอันนั้น เพื่อมันเป็นธรรมะ เป็นต้น เราต้องปลัดดันอัตตาของเราออกเสีย ปลัดดันความรู้สึกที่เป็นโลกๆ ออกไปจากใจของเรา

ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้นเข้าใจว่า อยู่กับหมู่พวกมันวุ่นวาย หมุ่นั้นแหละมันเป็นกิเลสส่วนหนึ่งที่มีอยู่ภายนอกซึ่งเราเห็นด้วยตาเราอยู่ ก็มันกลับเข้ามาภายในเป็นอารมณ์ เราจะต้องต่อสู้ด้วยการประพฤติปฏิบัติ ให้เรารู้เรื่องอารมณ์ภายนอกอารมณ์ภายในให้มันสบายโดยธรรมะ อย่าสบายโดยกิเลสตัณหา ให้มันถูกต้องโดยธรรมะ อย่าถูกต้องโดยกิเลสตัณหา อย่าให้เห็นแก่ตัว ได้ตามใจตัวเองแล้วสบายมันไม่เป็นธรรมะ อย่างนั้นเราไม่เอา

ในฐานะที่เราเป็นผู้ปกครองคนส่วนมาก ชีวิตเราเกิดมาถ้าไม่ปฏิบัติเราจะทำอะไร ต้องทำหน้าที่ของเรา คือเราจะเป็นสมณะผู้พยายามละถอน พยายามละ พยายามวาง การปกครองในหมู่สงฆ์นั้นให้ใจของเรามันสูง เช่นว่าเราอยู่ในวัดนี้ เราจะคุ้มครองใจของเรา ให้ชนะใจของเราตลอดคนทั้งวัดนี้เสมอ

ลักษณะที่ประพฤติปฏิบัติในข้อความที่ว่าเด็ดขาด ปฏิบัติโดยเด็ดขาด บัญชาการเด็ดขาดเฉียบขาดนี้ ในทางโลกเขาต้องฆ่าทั้งยิงทั้งโล่ทั้งเป็นต้น ต้องเอาชนะผู้อื่นอยู่เรื่อยไป นั่นมันการเฉียบขาดของโลก การเด็ดขาดในโลกเป็นอย่างนั้น ให้เป็นผู้เฉียบขาดในกิเลสของเจ้าของในด้านธรรมะ คือ ให้เห็นว่าเป็นอนิจจังเสมอ นี่คือการเฉียบขาดเห็นเป็นของไม่แน่นอน เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา คืออาการอันใดที่เราทำให้มันสมหมายสมหวังของเรามันไม่ได้ มันจะเปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น ให้เราเห็นตามว่าอันนี้เป็นอนิจจัง นี่คือการเฉียบขาดของธรรมะ อันนี้จะบรรเทาทุกข์ลงไปได้ บางทีผู้อื่นทำผิด เราเป็นทุกข์ อย่างนี้มันชอบจะเป็น กลัวเขาจะว่าเราไม่ดี กลัวเขาจะว่าเราไม่มีอำนาจ กลัวเขาว่าเราไม่เฉียบขาด อย่างนี้เป็นต้น เมื่อมีความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้เกิดขึ้น มันเป็นโลกาธิปไตยขึ้นมาในใจ ก็เป็นเหตุให้เราสั่งสมความหลงไว้ในใจของเราได้

ฉะนั้น ในการปกครอง ถ้ามันมาก เราเอาออก หากมันน้อย เราเอาเพิ่ม ให้มันพอดีใจของเจ้าของ ปฏิบัติให้มันสม่ำเสมอเรื่อย ๆ ไป ในหมู่คณะของเราทั้งหลายก็เหมือนกัน จิตใจมนุษย์เราทั้งหลายที่อยู่ด้วยกันนะ มันไม่เหมือนกันหรอก แบบที่เรียกว่านานาจิตตัง คือมีจิตใจแตกต่างกัน อันนี้ถ้าเราเข้าใจผิดมันก็ผิด ถ้าเราเข้าใจถูกมันก็ถูก

คำว่า นานาจิตตัง จะทำอะไรก็ทำ เพราะว่าคนใจไม่เหมือนกัน อันนี้มันก็ใช่ แต่มันจะวุ่นวายโลกแตก ทำให้แตกสามัคคี ถ้าคิดอย่างนั้น

คำว่านานาจิตตังเป็นต้น เอามารวมเข้ากันลงรอยอันเดียวกัน แม้นใครจะเป็นนานาชาติก็ตาม นานาบ้านก็ตาม เกิดในถิ่นฐานอันใดก็ตาม นานาที่อยู่ก็ตาม เมื่อมา

รวมกันเป็นสมณะในพระพุทธศาสนาแล้ว พยายามรวบรวมคำที่ว่านานาจิตตังรวมให้เป็นจุดอันเดียวกันคือ สุปฏิปันโน อสุปฏิปันโน ญาญปฏิปันโน สามัญญปฏิปันโน ให้มีคุณธรรมของสาวกไว้ในใจของเจ้าของสม่าเสมอ อย่าไปเห็นแก่น้อย อย่าไปเห็นแก่มาก ผู้เป็นประธานสงฆ์ก็ให้มีหลักธรรม ๔ ประการคือ ๑ เมตตา ๒ กรุณา ๓ มุทิตา ๔ อุเบกขา ธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ต้องใช้ให้มันถูกกาลถูกเวลาด้วย

เมตตา คือ ความรักใคร่สนิทสนม ให้รักใคร่กันโดยธรรมะ ให้เมตตากันโดยธรรมะ อย่าเมตตาโดยส่วนตัวผู้เดียว อย่าเมตตาโดยโลก ให้เมตตาโดยธรรมะ เมตตาให้มันทั่วๆ ไป นี่แหละลักษณะความเมตตา รักกันในธรรม ความที่รักกันโดยธรรมนะ อยู่ด้วยกัน ถ้าหากว่าอันใดมันไม่ดงามเกิดขึ้นมา จะต้องเมตตากัน มีความสามารถชี้แจงอันนั้นให้รู้เรื่อง อันนั้นมันเป็นอย่างนั้น อันนี้มันเป็นอย่างนี้ จะต้องเตือนกัน เรียกว่าเมตตากันโดยธรรมะ ถ้าหากว่าเราไม่ได้ตักเตือนกัน พูดไม่ดีทำไม่ดีก็ไม่ได้ตักเตือนกัน เกรงใจกันเลยปล่อยไปตามอารมณ์ของบุคคลที่อยู่ด้วยกัน อันนั้นไม่ใช่คนเมตตากัน เมตตากันจะต้องแนะนำตักเตือน ใครทำผิดแนะนำให้มันถูก ถูกแล้ว ทำความถูกต้องให้ยิ่งขึ้นไป ญาติโยมเราก็เหมือนกัน ไม่รู้จักทาน ก็แนะนำให้รู้จักทาน ไม่รู้จักศีล ก็แนะนำให้มศีล ไม่รู้จักการภาวนาก็แนะนำให้มีการเจริญภาวนา อันนี้เป็นลักษณะของคนเมตตากันโดยธรรมะ

กรุณา เมตตาแล้วมีกรุณา คือ สงสารบุคคลที่พูดผิดทำผิด ต้องตักเตือน นี่คือเป็นคนที่มีความคุณธรรม

มุทิตา ให้มีความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี พลอยอนุโมทนาสาธุการ จะเป็นเพื่อนเราก็ตาม จะเป็นลูกศิษย์ลูกหาเราก็ตาม เป็นต้น ปล่อยให้ทำตามบุญวาสนาบารมี ใครจะทำดีทำเด่นในหลักพระธรรมก็ปล่อยให้ทำ ไม่ต้องคัดค้าน ไม่ต้องเบียดเบียน ลูกศิษย์ลูกหาที่มีสติปัญญาดีล้ำเลิศประเสริฐ ให้อนุโมทนาส่งเสริม ไม่ให้กดไว้ไม่ให้ชี้ไว้ ครูบาอาจารย์เราก็เหมือนกันที่ได้ฝึกปฏิบัติมาแล้วเป็นต้น เราเห็นก็ไม่ต้องไปแก่งไปแย่ง ช่วยส่งเสริมข้อวัตรปฏิบัติให้ดีให้งามเป็นต้น อันนี้เป็นหลักธรรมของผู้ใหญ่

อุเบกขา ความวางเฉย อันนี้ตอนที่สุดท้าย ถึงที่สุดท้ายแล้วให้อยู่ในอุเบกขา เช่น ลูกศิษย์เราเป็นพระหรือเณรก็ดี เราหมดความสามารถที่จะสอนได้ เราก็วางใจเป็นกลางๆ ว่างไม่ให้เสีย เราสอนแต่คนที่สอนได้ก็พยายามตักเตือน ไม่ใช่ว่าบอกทีเดียวมันไม่ฟังความแล้วเลยหยุด ไม่ใช่ใช้อย่างนั้น มันยังไม่ทันเห็นก็ค่อยแนะนำ ตักเตือนด้วยอุบาย ลูกศิษย์ลูกหานี้ก็เหมือนกัน ครูบาอาจารย์ทำอะไรที่ไม่ค่อยดี ประมาทพลาดพลั้ง ก็ให้เตือน เตือนโดยธรรมะ อย่าเตือนโดยกระทบกระเทือน แต่บอกว่าท่านอาจารย์ อันนั้นผมว่ามันไม่ค่อยดี น่าจะพิจารณาดูอีกที นี่การเตือนครูบาอาจารย์เราให้รู้จักกาลให้รู้จักเวลา

เราเป็นคนบริหารก็เหมือนกันให้ดูด้วย สารพัด นอกนั้นเป็นอุบายที่ปกครองทั้งหลาย จะแนะนำพร้าสอนหลายอย่างหลายประการพูดแล้วมันไม่จบ เอาเหตุเฉพาะหน้าและปัจจุบันมาดำเนินการให้มันได้ เหตุการณ์อันใดมันจะแตกแยกกัน มันจะแตกร้างกัน อย่างนำมาทำ อย่างนำมาพูด ให้พากันปรับปรุงเข้าไปให้ดีขึ้น เป็นหมู่เป็นคณะเป็นหมู่สงฆ์ ภายใจให้เป็นพระสงฆ์ ข้อวัตรปฏิบัติอันใดก็ให้เป็นพระสงฆ์ เราทำประโยชน์เหล่านั้น และก็ให้ฟังความกัน ให้เคารพกัน ให้รู้จักกตัญญูกตเวที ผู้อุปการะเรามาแล้ว คือผู้ประธานในสงฆ์ช่วยอุปการะเรา ตลอดถึงการบรรพชาการอุปสมบท การสงเคราะห์บริหารบางสิ่งบางอย่าง สงเคราะห์ให้คำแนะนำพร้าสอนต่างๆ แก่เรา นี่เรียกว่าผู้มีอุปการะ

ผู้มีอุปการะเรามาก่อน เมื่อได้รับอุปการะแล้ว ได้รับปัจจัย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกาส์ และได้ปฏิบัติธรรมได้ฟังธรรมะได้เรียนธรรมะ ได้ความเฉลียวฉลาดแล้ว เป็นต้น เราจะต้องกตัญญู กตัญญูของบุคคลผู้ที่ได้อุปการะ ลูกก็รู้จักคุณพ่อแม่ พุดง่าย ๆ ลูกศิษย์ก็รู้จักคุณครูบาอาจารย์ เท่านี้มันก็เป็นไป นี่เรียกว่าการปฏิบัติในหมู่คณะของเรา

ในพรรษาหนึ่งผมเคยพบเห็นบุคคลบางคน สอนยากสอนลำบากเอาดีด้วยไม่ได้ อันนั้นให้เราเอาดีให้ได้ ให้หาประโยชน์ในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้ได้ เราจะต้องรู้จักจิตใจของเรว่ามันลึกซึ้งเพียงใด การละถอน การปล่อยวาง เราได้เพียงใด นี่เป็น

เหตุให้เราศึกษาซ่อมเข้ามาดูให้มันเห็น เราจะรู้แจ้งอยู่ในตัวของเรา การที่เรามาอยู่ใน หมู่คณะที่เราปฏิบัติสอนผู้อื่นนั้น ผู้อื่นก็สอนเราไปด้วยทุกฝีก้าว ที่เราพูดไปไม่ใช่ว่า เราสอนแต่ผู้อื่น ผู้สอนนั้นต้องมีความรู้สึ้อยู่ในตัวเรา ต้องพยายามสอนตัวเรา ไปด้วย ให้เป็นนักศึกษาไปด้วย ให้มีคัมภีระและมีวิปัสสนาธุระศึกษาไปด้วย มีสติ ปัญญาไปด้วย รอบคอบไปเรื่อยๆ ถึงอยู่ที่นี่ก็อยู่นี่ไป การเคลื่อนไหวไปมาของคนเรา มันไม่แน่นไม่นอน อย่างพากันประมาทในอารมณ์ทั้งหลายเหล่านั้น อันนี้ปัญหาที่มีใน หมู่คณะอยู่ร่วมกันนี้ มันมีหลายอย่างหลายประการ

ที่นี้พูดถึงการปฏิบัติส่วนตัวของบุคคลแต่ละคน นานนะ มันนาน ให้เราปฏิบัติ อยู่ในลักษณะทรมานเจ้าของ ทรมานการอยู่การกิน การหลับการนอนทุกสิ่งสารพัด เราทรมานส่วนตัวของบุคคล ธรรมดาคนเราซึ่งไม่มีธรรมะ จะอยู่ตามความจริงแล้ว อยู่ยาก อยู่เฉยๆ บางทีก็เกิดความวุ่นวาย มีการงานให้ทำก็เกิดความวุ่นวาย อยู่ที่ไหน ก็ไม่สบาย ถูกทรมานจากอันโน้นอันนี้อยู่เรื่อย กินมาก เดียวก็นอนมาก เดียวก็พูด มากสารพัด แล้วแต่มันจะเป็น นี่คือเราภาวนายังไม่ทันเป็น มันไม่เป็นกับสถานที่ ไม่เป็นกับหมู่กับพวก ไม่เป็นกับอะไรทั้งหลาย มันเป็นกับความเข้าใจผิดในใจ ของเรานั่นเอง มันจึงไม่สบาย คือต้านทานอารมณ์ทั้งหลายไม่ได้

สมัยก่อนผมเป็นพระน้อยๆ ปฏิบัติมาไม่รู้จะเอาอะไร ปฏิบัติยาก บางทีกินหลาย ก็ไม่ดีใจ กินน้อยก็ไม่ดีใจ ทำอะไรก็ไม่ถูก คือมันเพ่งไปข้างนอก มันก็ไม่ถูกสักทีแหละ เพราะมันเป็นอยู่ภายใน มันเป็นเพราะความเห็นผิดของเรา ทำดีเท่าไรมันก็ไม่ถูก เพราะมันไม่รู้จักมันเป็นอย่างนั้น จะทำความเข้าใจให้ตัวเองก็ยากลำบาก เราก็ทำเรื่อยๆ ไปแต่ให้มีสติปัญญา มีอะไรเกิดขึ้นมาได้ความสบายใจความทุกข์ใจก็ตาม อย่าไป ยึดมันถือมันกับมัน เป็นของไม่แน่นอน เดินจงกรมก็เดินไปๆ ก็คิดไปเรื่อยๆ ยิ่งเดินก็ยิ่งคิด บางทีก็ไม่ได้ดูเจ้าของ มีแต่ความคิดเต็มอยู่ในใจ นานๆ สักสามสิบนาที หรือชั่วโมงหนึ่งหยุดเดิน อ้อ! มันไปไกลแล้ว คิดหลาย ประุณหลายแต่งหลาย เมื่อกำหนดแล้ว เราก็ถอนตัวเราออกมาว่า อ้อ! เรื่องที่คิดไปนี่ตั้งหลายชั่วโมงนี้ก็ดี มีทั้งดีมีทั้งชั่วทุกสิ่งสารพัด สิ่งทั้งหมดนี้เป็นของอนิจจังไม่แน่นอน อย่าไปยึดมัน

ถือน้ำมันเลยอย่างนี้ เต็มมันก็หายไป ทีหลังมันเกิดขึ้นมา ก็สอนมันอย่างนี้ มันจะเกิดอย่างนี้เรื่อยๆ ไป

เมื่อรวมการปฏิบัติส่วนตัวของเรา อะไรๆ มันก็เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันก็ละลายไปเรื่อยๆ แต่ความรู้สึกของเรามันจะลวงหลอกไป การปรุงมันเกิดมาจากอวิชชา อวิชชาให้เกิดสังขาร ก็เลยปรุงแต่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่ให้เราหยุดสักที เมื่อมันปรุงขึ้นมาอีก เราก็ว่าอันนี้เป็นของไม่แน่นอน ตัดบทมันไปเลย ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่น มันก็ละลายของมันไป ระเหยไป เหมือนไฟกับหม้อแกง ไฟมันอยู่ก้นหม้อ หม้อแกงมันอยู่ข้างบน ไฟมันไม่ดับ มันก็ทำให้น้ำในหม้อเดือดขึ้นมาเรื่อยๆ ถ้าเราดับไฟเสีย น้ำมันก็จะไม่เดือด มันเป็นอย่างนี้

หลวงพ่อกับชาวต่างประเทศ

เป็นที่ยอมรับกันว่าหลวงพ่อกับพระครูบาอาจารย์ที่มีลูกศิษย์ลูกหาชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวตะวันตก ซึ่งคนไทยทั่วไปเรียกกันติดปากว่า “ฝรั่ง” และก็เป็นที่น่ายินดีที่ลูกศิษย์ฝรั่งของหลวงพ่อกับได้เป็นตัวแทนที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปยังต่างประเทศ ชาวตะวันตกที่สนใจในการปฏิบัติภาวนา และการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท ทวีจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ดังจะเห็นได้ว่ามีสำนักสาขาของวัดหนองป่าพงได้รับจัดตั้งขึ้นแล้วหลายแห่งในประเทศตะวันตก เฉพาะที่ประเทศอังกฤษมีอยู่ ๔ สาขา สวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ อีกแห่งละ ๑ สาขา โดยมีจำนวนพระสงฆ์ทั้งหมดประมาณ ๕๐ รูป และแม่ชีประมาณ ๑๕ คน

ส่วนในประเทศไทยมีวัดป่านานาชาติ ซึ่งเป็นวัดพระฝรั่งวัดแรกที่หลวงพ่อกับให้จัดตั้งขึ้นที่บ้านบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมุ่งหมายให้เป็นอาวาสสำหรับชาวต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาและอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ได้อบรมสั่งสอนกันเองนั้น และได้กลายเป็นสถานที่ดึงดูดความสนใจใคร่รู้ของชาวไทยไปด้วย ในแต่ละวันจึงมีผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาขอพักปฏิบัติธรรมอยู่ไม่ได้ขาด บ้างก็มาพักในช่วงสั้นเพียง ๒-๓ วัน เพื่อสัมผัสบรรยากาศพอรู้รสชาติแล้วก็จากไป บ้างก็มาพักเป็นอาทิตย์เป็นเดือนและเป็นที่สำหรับชาวต่างประเทศนั้นมีจำนวนไม่น้อยและนับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่ยุติการเดินทางลง

ด้วยการขอบรรพชา อุปสมบท ยอมละทิ้งถิ่นฐานบ้านช่องในต่างประเทศขอพักพิงในประเทศไทย เพื่อมุ่งมั่นแสวงหาบ้านอันแท้จริงของตัวเองต่อไปกระทั่งถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. ๒๕๓๕) มีพระภิกษุ สามเณรประมาณ ๔๐ รูป จาก ๑๕ ประเทศ ได้แก่ แคนาดา อังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมันนี ฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส สวีเดน เดนมาร์ค ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อิสราเอล ญี่ปุ่น ไต้หวัน สิงคโปร์ และมาเลเซีย จำนวนพระสงฆ์ที่พำนักอยู่ที่วัดป่านานาชาติมีประมาณ ๒๐ รูป นอกนั้นก็พลัดเบียดกันไปอยู่ตามสาขาต่างๆ ของวัดหนองป่าพงบ้างและออกธุดงค์บ้าง

ภาษานั้นสำคัญไฉน

“หลวงพ่อสอนฝรั่งอย่างไร ในเมื่อท่านพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ และลูกศิษย์ฝรั่งเองก็ไม่คุ้นกับภาษาไทย” คำถามทำนองนี้มีอยู่เสมอ และหลวงพ่อก็มีคำตอบเปรียบเทียบให้ฟังอย่างคมคายว่า

“น้ำร้อนก็มี น้ำอ้นก็มี ฮอทวอเตอร์ก็มี มันเป็นแต่ชื่อภายนอก ถ้าเอามือจุ่มลงไป ก็ไม่ต้องใช้ภาษาหรอก คนชาติไหนก็รู้ได้เอง”

บางที่ท่านตั้งคำถามเอากับพวกช่างสงสัยในเรื่องเหล่านี้ว่า

“ที่บ้านโยมมีสัตว์เลี้ยงไหม อย่างหมาแมว หรือวัวควายอย่างนี้ เวลาพูดกับมัน โยมต้องรู้ภาษาของมันด้วยหรือเปล่า?”

เคล็ดลับในการสอนของหลวงพ่อยู่เพียงประการเดียวและไม่ใช้เรื่องลึกลับเลย นั่นคือท่านสอนด้วยการกระทำ จึงไม่จำเป็นต้องใช้ภาษามาก ดังที่ท่านชี้แจงให้ฟังว่า

“ถึงแม้มีลูกศิษย์เมืองนอกมาอยู่ด้วยมากๆ อย่างนี้ก็ได้เทศน์ให้เขาฟังมากนัก พาเขาทำเอาเลย ทำดีได้ดี ถ้าทำไม่ดีก็ได้ของไม่ดี พาเขาทำดู เมื่อทำจริงๆ ก็เลยได้ดี เขาก็เลยเชื่อ ไม่ใช่มาอ่านหนังสือเท่านั้นนะ ทำจริงๆ นั่นแหละ สิ่งใดไม่ดีก็ละมัน อันไหนไม่ดีก็เลิกมันเสีย มันก็เป็นความดีขึ้นมา”

การสอนแบบ “พาเขาทำเอาเลย” นี้ บางทีหลวงพ่อก็เปรียบเทียบกับให้ฟังว่า “ไม่ยากหรอก ดิ่งไปดิ่งมาเหมือนควาย เดี่ยวมันก็เป็นเท่านั้นละ”

จุดเด่นและจุดอ่อนของมนุษย์เรามากจะอยู่ในที่เดียวกัน สำหรับพระฝรั่งส่วนใหญ่ที่มาบอดัวเป็นศิษย์ของหลวงพ่อ จุดนั้นอยู่ที่ความสงสัย หลวงพ่อจึงมีลูกศิษย์ช่างซักช่างถามอยู่หลายรูป

“เมื่อเราทำให้เขาหยุดได้ เขาก็มองเห็นข้างหลังถนัดเลยฝรั่งเหล่านี้ แต่ครั้งแรกก็เปลืองอาจารย์นิดหน่อย อยู่กับอาจารย์ที่ไหนก็ต้องถามทั้งนั้นแหละ ก็คนไม่รู้จักนี้ ต้องถามจนกว่าหมดสงสัยนั้นแหละ ไม่มีอะไรจะถามถึงหยุด ไม่ยั้งนั้นก็วิ่งตลอดเวลา ...มันร้อน...”

ลูกศิษย์ฝรั่งรูปแรก

มีคนถามหลวงพ่อเช่นเดียวกันว่า ได้เคยทำความรู้จักมักคุ้นกับชาวต่างประเทศมาตั้งแต่ครั้งไหนและอย่างไร เขาจึงได้พากันมาสมัครเป็นลูกศิษย์ลูกหามากมาย เช่นนี้ แท้ที่จริงหลวงพ่อรู้จักฝรั่งจากหน้าที่ท่านเคยดูสมัยเป็นเด็กเท่านั้นเอง ซึ่งท่านได้เล่าถึงสหายในเรื่องนี้ว่า

“มันเป็นนิมิตอยู่ ฝรั่งมาวัดหนองป่าพง มันเป็นนิมิต ตั้งแต่เป็นเด็กไม่กี่ปีหรอก เคยไปดูหนังกับเขา แล้วก็เห็นฝรั่งสูบยาตัวยาวๆ ดูแล้วก็คิดสนใจ เอ! คนอะไรนิ้วตัวใหญ่ร่างใหญ่เหลือเกิน ยังติดตาติดใจมาตลอดทุกวันนี้ อันนี้จึงมีพวกฝรั่งมาเยอะ อันนี้พูดเป็นเหตุมันมีปรากฏอยู่นะ ต่อมาก็พอดีสุเมโธมาเลย เหมือนสุเมโธนะแหละ... จมูกยาวๆ พอเห็น อ้อ! พระรูปนี้มันเป็นฝรั่งเว้ย เราเคยเห็นอยู่ในหนังสือเลยเล่าให้สุเมโธฟัง มันเป็นเหตุมันเป็นปัจจัย ยังนั้นมันถึงมีญาติฝรั่งมากทั้งที่พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ แต่ว่าฝรั่งยอมมาอยู่ด้วย เราก็พยายามฝึกให้เขารู้จักธรรมชาติตามความพอใจของเรา ถึงแม้เขาไม่รู้จักประเพณีอะไรของไทยก็ช่างมันเถอะ เราก็ไม่ถือ เพราะว่ามันเป็นยังงั้น แล้วก็ค่อยๆ ช่วยมาเรื่อยๆ มา อันนี้พูดถึงนิยายมันเป็นยังงั้นมา”

ก่อนจะมาสู่สำนักวัดหนองป่าพง ท่านอาจารย์สุเมโธ อดีตทหารหน่วยเสนารักษ์ แห่งกองทัพเรือในสงครามเกาหลี จบการศึกษาด้านเอเชียศึกษา ระดับปริญญาโทจาก มหาวิทยาลัยเบิร์คเลย์ แคลิฟอร์เนีย เคยทำงานเป็นอาสาสมัครสันติภาพ (PEACE CORPS) เป็นครูสอนภาษาอังกฤษที่เกาะบอร์เนียว จากนั้นย้ายมาสอนที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มฝึกปฏิบัติธรรมที่วัดมหาธาตุ จนตัดสินใจเข้าสู่ เพศบรรพชิตในที่สุด ท่านบรรพชาอยู่ที่จังหวัดหนองคายเป็นเวลา ๑ ปี หลังจาก อุปสมบทแล้วไม่นาน ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ท่านก็มีโอกาสได้พบกับพระสมชาย ลูกศิษย์ ของหลวงพ่อดีเจนต์ซึ่งเดินทางมาในเขตนั้น และบังเอิญที่พระสมชายพูดภาษาอังกฤษได้ ท่านจึงได้ฟังกิตติศัพท์และเกิดความสนใจในวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของหลวงพ่อบ้าง อย่างมาก จนถึงกับกราบลาอุปัชฌาย์ของท่านที่จังหวัดหนองคาย เดินทางมาฝากตัว เป็นศิษย์ ขออยู่ศึกษาและปฏิบัติพระธรรมวินัยกับหลวงพ่ที่วัดหนองป่าพง ซึ่งหลวงพ่ ก็เมตตารับไว้ แต่ตั้งเงื่อนไขเอาไว้กับท่านว่า

“จะมาอยู่กับผมก็ได้ แต่มีข้อแม้ว่า ผมจะไม่ทำอะไรมาบำรุงท่านให้ได้ตามอยาก ต้องทำตามระเบียบข้อวัตรเหมือนที่พระเถระไทยเขาทำกัน”

ปีแรกในวัดหนองป่าพงผ่านไปอย่างอบอุ่น เพราะหลวงพ่ให้ความเมตตาอย่างมาก ทำให้ท่านอาจารย์สุเมโธมีกำลังใจ สามารถอดทนต่อความลำบากขัดข้องต่างๆ โดยไม่ ท้อถอย แต่พอขึ้นปีที่ ๒-๓ หลวงพ่ก็เริ่มเคี่ยวเข็ญท่านมากขึ้น แถมมีอุปายในการสอน และการทดสอบหลายอย่างหลายประการ ดังเรื่องที่ท่านได้เมตตาเล่าให้ฟังต่อไปนี้

จีจุดบอด

“...บางครั้งหลวงพ่จะดำหรือสบประมาทผมในที่สาธารณะหรือในที่ประชุม ทำให้ผมอายมาก แต่ผมก็ทนได้ ผมเฝ้าสังเกตดูความรู้สึกของตัวเองอยู่เสมอแล้ว จึงได้ รู้ว่านี่เป็นความกรุณาของหลวงพ่ที่ช่วยเปิดเผยความเย่อหยิ่งถือตัวของเรา มันเป็น จุดบอดที่ปกติเรามักจะมองไม่เห็นหรือมองข้าม แต่ในลักษณะที่ท่านมีเมตตาต่อเรา เช่นนี้ ทำให้เราเห็นได้ชัดเจนแล้วปลอ่ยวาง”

เหม็นฝรั่ง

“...บางครั้งหลวงพ่อก็เล่าให้โยมทั้งศาลาฟังถึงเรื่องที่ผมทำไม่สวยไม่งาม เช่น การฉันข้าวด้วยมือ แต่เปิบไม่เป็น ชะมุกอาหารขึ้นมาเต็มกำมือแล้วโปะใส่ปากใส่จมูก เลอะเทอะไปทั้งหน้า ทั้งพระทั้งโยมหัวเราะกันลั่นศาลา ผมนั้นทั้งโกรธทั้งอาย มีอยู่ครั้งหนึ่ง เณรไปหยิบผ้าสังฆาฏิของผมมาส่งให้หลวงพ่อบอกว่า รู้ทันทีว่าหยิบผิด เพราะมันเหม็น ผมได้ยื่นเขาก็เคืองอยู่เหมือนกัน รู้สึกไม่ค่อยพอใจ แต่ก็ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ทนได้ ไม่แสดงออกมาเท่าไรก็เพราะความเคารพท่าน หลวงพ่อเลยถามว่า สบายดีหรือ ผมก็ตอบว่า สบายดีครับ แต่ว่าหูแดงคือเราโกรธ อันนี้เป็นอุบายที่ท่านจะสอบอารมณ์ เราว่ามีพื้นฐานที่จะรองรับธรรมะได้มากน้อยแค่ไหน อีกอย่างหนึ่ง ผมเป็นพระฝรั่ง รูปเดียวในเวลานั้น เป็นจุดเด่นที่ญาติโยมให้ความสำคัญและสรรเสริญอยู่เสมอ พระไทยก็เคารพ เพราะผมตั้งใจปฏิบัติเอาจริงเอาจัง บางทีก็มีการอภิวาหารบ้าง เพราะพระฝรั่งยอมเด่นเป็นธรรมดา แต่หลวงพ่อบอกว่าไม่ลำเอียง พระไทยอยู่อย่างไร พระฝรั่งก็อยู่อย่างนั้น กุฎิก็เหมือนกัน อาหารก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรพิเศษ จะดูดำดูขาวว่ากล่าว ตักเตือนอะไร ก็เป็นเรื่องของพระธรรมวินัยทั้งนั้น ท่านไม่เคยเลือกที่รักมักที่ชัง...”

ยอมแล้วครับ

“... ทุกเช้าเวลาหลวงพ่อกลับจากบิณฑบาต จะมีพระเณรหลายรูปไปรอที่หน้าศาลา เพื่อคอยล้างเท้าท่าน ระยะเวลาแรกที่ผมไปอยู่ที่วัดหนองป่าพง ได้เห็นกิจวัตรอันนี้ที่ไรก็ได้แต่นึกก่อนขอตพระเณรเหล่านั้นอยู่ในใจ ล้างเท้าท่านรูปเดียวสองรูปก็พอ ทำไมต้องไปมากมาย แต่พออยู่นานเข้า ผมก็ชักจะเป็นไปด้วย

แล้วก็มีอยู่เช้าวันหนึ่ง ก่อนที่จะรู้ตัวว่าอะไรเป็นอะไร ผมก็ปราดเข้าไปอยู่หน้าพระเณรรูปอื่นๆ เสียแล้ว ขณะก้มล้างเท้าถวายท่าน เราก็ได้ยินเสียงนุ่มๆ เย็นๆ กลั้วเสียงหัวเราะของหลวงพ่อบุคอยู่บนหัวเราว่า สุขเมโธ ยอมแล้ว บ่...”

ภาษาใจ ภาษาธรรม

“เดือนแรกที่เรายู่วัดหนองป่าพง มีพระรูปหนึ่งพูดภาษาอังกฤษได้ดีและช่วยเป็นล่าม เราจึงมีโอกาสสนทนาธรรมถามปัญหาเกี่ยวกับหลวงพ่อกเกือบทุกวัน แต่ต่อมาพระรูปนั้นจากไป และเราก็ยังพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ หลวงพ่อกก็ไม่รู้ภาษาอังกฤษเลย เช่นเดียวกัน แต่ในที่สุดก็ไม่มีปัญหา เพราะหลวงพ่อกหลักแหลมมากในการถ่ายทอดธรรมะ มีกุศโลบายเยาะ เมื่อพูดกับเรา ท่านใช้ภาษาที่ง่าย ๆ สั้น ๆ แต่ลึกซึ้งถึงหัวใจ เช่น วันหนึ่งเรากำลังกวาดใบไม้ที่ลานวัด อารมณ์ไม่ดีรู้สึกหงุดหงิด ชัดเคื่อง นึกเฟ่งโทษอยู่ที่วัดหนองป่าพงเจอแต่ทุกข์ พอดีหลวงพ่อกเดินมาที่เรา ท่านยิ้มแล้วพูดว่า วัดป่าพงทุกข์มาก แล้วเดินกลับ เราจึงสงสัยว่าทำไมหลวงพ่อกพูดอย่างนี้ กลับไปทบทวนพิจารณา ก็ได้สติว่า ทุกข์ไม่ได้เกิดจากวัดหนองป่าพง แต่เกิดจากจิตใจของเราเอง การตระหนักในเรื่องนี้ ช่วยให้เราเลิกเฟ่งโทษสิ่งแวดล้อมและคนอื่น หลวงพ่อกพูดไม่กี่คำ แต่เป็นคำที่มีอำนาจให้เราโน้มเข้าไปสู่ตัว”

ปฏิบัติกิจ - ปฏิบัติจิต

“...เมื่อแรกมาอยู่วัดหนองป่าพง เรารู้สึกโล่งใจที่หลวงพ่อกไม่จำกัดวิถีภาวนา แต่ให้ลูกศิษย์ใช้วิธีที่ถูกจริตนิสัยของตน จุดสำคัญในชีวิตของพระที่วัดหนองป่าพงคือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อวัตรอย่างมีสติสัมปชัญญะ ดูจิตของตัวเองอยู่ตลอดเวลา พิจารณาถึงความรู้สึกยินดียินร้าย เพลิดเพลินเบื่อหน่ายที่เกิดขึ้นในการทำตามข้อวัตรเหล่านั้น เป็นอุบายเปิดเผยโฉมหน้าของกิเลสให้เราได้เห็น เมื่อพิจารณาถึงโทษของมันแล้วก็ปล่อยวางตัวทวิภูมิมาณะความยึดติดต่างๆ ปฏิบัติอย่างนี้เป็นการศึกษาสำหรับคนอย่างเรา ซึ่งเดิมเป็นคนหมกมุ่นแต่ในเรื่องของตัวเองและยึดมั่นถือมั่นความคิดเห็นต่างๆ อย่างมาก รู้สึกว่าการปลีกตัวทำความเพียรรูปเดียวโดยไม่มี การติดต่อกับโลกภายนอกเลยนั้น คงจะไม่ได้ผลดีในที่สุด เราเคยลองมาแล้วได้ข่มความคิดไว้ด้วยอำนาจสมถกรรมฐาน แต่ปัญญาไม่เกิดตาม รู้ไม่ทัน ข้ามพ้นความสงสัยไม่ได้ อีกอย่างหนึ่ง ระเบียบและข้อวัตรที่หลวงพ่อกตั้งขึ้นนั้น เป็นสิ่งสำคัญ

ที่ช่วยสร้างบรรยากาศของวัดหนองป่าพงให้เป็นสถานปฏิบัติธรรมที่สงบเรียบร้อย ซึ่งช่วยสนับสนุนการทำความเพียรของเราอีกต่อหนึ่ง”

“คำสอนของหลวงปู่ชัดเจนและตรงไปตรงมา ท่านย้ำการพิจารณาอารมณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เราจึงหันไปให้ความสำคัญการเฝ้าดูจิตใจของตัวเองอย่างจริงจังมากกว่าการเพียรพยายามอบรมสมณะในขั้นสูงๆ ซึ่งสำหรับตัวเรา ล่อแหลมมากต่อการเก็บกด”

ทุกข์เอง ขำเอง

“...ท่านจะรอให้เราเป็นทุกข์เต็มที่แล้วเสียก่อน แล้วจึงพูดหรือแสดงอะไรสักอย่างออกมาให้เราเห็นอารมณ์ของตัวเอง แล้วเกิดความสำนึกขึ้นว่า ความทุกข์นี้ไม่ใช่เกิดจากปัจจัยภายนอก แต่เป็นปัญหาที่เราสร้างขึ้นมาเอง บ่อยครั้งที่ท่านพูดพลาง หัวเราะพลาง แล้วเราก็สามารถขำตัวเองได้ด้วย”

อีกวิธีหนึ่งที่หลวงปู่ใช้บ่อยในการฝึกลูกศิษย์ก็คือ การให้ขึ้นธรรมาสน์เทศน์โปรดญาติโยม แม้ว่าพระรูปนั้นจะยังอ่อนพรรษาและประสบการณ์ก็ตาม เพราะนอกจากจะเป็นการฝึกให้เกิดความมั่นใจในตัวเองแล้ว ยังเป็นการทดสอบลูกศิษย์อีกทางหนึ่งด้วย ท่านอาจารย์สุเมโธก็เช่นกัน แม้จะเป็นพระฝรั่งพูดไทยยังไม่คล่อง หลวงปู่ก็จัดให้ขึ้นธรรมาสน์

เทศน์ครั้งแรกก็...เก่ง

“...ครั้งแรกที่หลวงปู่นิมนต์ขึ้นธรรมาสน์ เราก็รับปากว่าจะเทศน์ แต่ในที่สุดก็ต้องขอด เพราะมีความวิตกกังวล กลัว ประหม่า และเครียดมาก ก็เลยต้องไปขอตัวกับหลวงปู่ แต่นี่ก็เป็นสิ่งที่เตือนให้เราว่า ไม่วันใดวันหนึ่งข้างหน้า เราต้องโดนจับขึ้นธรรมาสน์อีกแน่ ต่อมาคณะศรีทธาอำเภอม่วงสามสิบ ได้มาถวายป่าไม้ให้จัดสร้างเป็นวัด (ซึ่งปัจจุบันก็คือวัดป่าวิเวกธรรมชาน์) เขานิมนต์หลวงปู่ไปดูที่ ท่านอาจารย์

มหามรกับผมก็ได้ติดตามไปด้วย เมื่อไปดูที่เสร็จแล้วก็กลับมาประชุมกันที่วัดบ้าน
ในตัวอำเภอวังสามสิบ หลวงพ่อก็ประกาศว่า วันนี้จะให้พระสุเมธขึ้นธรรมาสน์
เทศน์โปรดญาติโยม คราวนี้หนีไม่ได้แล้วก็เลยต้องขึ้น แม้ว่าจะเทศน์ไม่ดีเท่าไร แต่
ญาติโยมก็ชมว่าพูดเก่ง น่าฟัง ทำให้เรามีกำลังใจขึ้นบ้าง หลังจากนั้นหลวงพ่อก็เริ่มฝึก
ให้เทศน์ตามโอกาสต่างๆ เช่น งานกฐิน งานทอดผ้าป่า ให้เทศน์ช่วงตีสองตีสาม
ผมพยายามพูดให้น้อยที่สุด ๒๐-๓๐ นาที แล้วรีบลงจากธรรมาสน์เลย”

ขัดกิเลสอเมริกัน

“...วันหนึ่งที่วัดบึงเขาหลวง หลวงพ่อสั่งให้ผมเทศน์ ๓ ชั่วโมง ห้ามลงก่อนหมดเวลา
เลยต้องทำตามที่ท่านสั่ง พูดไปเรื่อยๆ หยุดแล้วตั้งต้นใหม่หลายครั้ง จนไม่รู้จะเอาอะไร
มาพูด ภาษาก็ไม่ค่อยคล่อง ผู้ฟังก็นั่งหลับเป็นส่วนใหญ่ อันนี้ถือเป็นการเมตตาของ
หลวงพ่อ เพราะการทำอย่างนั้นช่วยแก้กิเลสได้ดีทีเดียว เนื่องจากขัดกับนิสัยของชาว
อเมริกันเรา ซึ่งมีอัตตาสูง ความเชื่อมั่นในตัวเองมีมาก เวลาขึ้นธรรมาสน์ก็อยากจะเทศน์
ให้น่าฟัง อยากจะให้ทุกคนฟังด้วยความตั้งใจ แต่ถ้าเห็นใครง่วงนอนหรือไม่ตั้งใจฟัง
ก็อยากจะหยุดพูดทันที เป็นเพราะจิตใจเรายังมีความห่วงใยกับโลกธรรมอยู่”

ไม่เข้าท่า

“...การจัดให้ลูกศิษย์ขึ้นเทศน์นี้หลวงพ่อก็มีกติกาอยู่ข้อหนึ่งคือ ห้ามเตรียมตัว
เตรียมเนื้อหาของเรื่องที่จะเทศน์ แต่ให้แสดงออกถึงสิ่งที่มีอยู่ในใจขณะนั้น ท่านสอน
ไม่ให้หวังอะไรจากการเทศน์ ไม่ใช่พูดเพื่อให้คนนับถือ หรือเกิดความชอบใจซาบซึ่ง
ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้มีอัตตาแอบเข้าไปในการแสดงธรรม

...มีอยู่ครั้งหนึ่งผมดีใจมาก เตรียมคำเทศน์ไว้ก่อนอย่างละเอียด ล้วนแต่เรื่องดี ๆ
ทั้งนั้น เมื่อเทศน์จบ ผมก็หลงภูมิใจตัวเองว่าเทศน์ได้ดีมาก แต่พอลงจากธรรมาสน์
เข้าไปกราบหลวงพ่อ ท่านทำหน้าขมแล้วก็ดูว่า ไม่เข้าท่า อย่าทำอย่างนี้อีกต่อไป...”

รับน้อง

พระอาจารย์สุเมโธเป็นพระฝรั่งเพียงรูปเดียวอยู่ที่วัดหนองป่าพงนานถึง ๔ พรรษา จึงมีโอกาสได้ต้อนรับพระรุ่นน้อง โดยในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้มีชาวอเมริกันอีก ๒ คน เข้ามาบวชศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดหนองป่าพงด้วย แต่อยู่ในช่วงเวลาสั้นราวหนึ่งปี ทั้งคู่ก็ลาสิกขาไป ระหว่างที่บวชอยู่ พระรูปหนึ่ง คือ สุกุมโนภิกขุ (Jack Kornfield) ได้จัดบันทึกคำสั่งสอนอบรมของหลวงปู่ไว้เป็นอันมาก ภายหลังได้นำไปเรียบเรียง และจัดพิมพ์ออกเผยแผ่ ทำให้ชื่อเสียงของหลวงปู่เป็นที่รู้จักในหมู่ชาวต่างประเทศ มากยิ่งขึ้น ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยา ผ่านการศึกษาธรรมมาแล้ว หลายสำนัก มีนิสัยหวาดระแวงซึ่งสิ่งลึกลับ ชอบวิพากษ์วิจารณ์ตีเตียนครูบาอาจารย์ต่างๆ เว้นแต่หลวงปู่รูปเดียวเท่านั้นที่เขาคงความเคารพเทิดทูนเอาไว้ หลังจากสึกแล้ว คนนี้ก็กลับไปอยู่กรุงเทพฯ เมื่อได้พบชาวต่างประเทศที่มีความสนใจในพระพุทธศาสนา และกำลังแสวงหาครูบาอาจารย์ เขามักแนะนำให้มาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่ ที่วัดหนองป่าพงเสมอ

นอกเหนือจากคำสั่งสอนและบุคลิกของหลวงปู่เองแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญ อีกอย่างหนึ่งที่ดึงดูดชาวต่างประเทศให้ทยอยกันมาสู่สำนักหนองป่าพง และขอ บรรพชาอุปสมบทด้วยนั้นก็คือพระอาจารย์สุเมโธ ซึ่งท่านต้องรับหน้าที่เป็นทั้งล่าม เป็นทั้งพระพี่เลี้ยงแก่ชาวตะวันตก และที่สำคัญต้องเป็นแบบฉบับและตัวอย่างที่ทำให้ ผู้มาใหม่มีความหวังเกิดความมั่นใจว่า การดำรงสมณเพศนี้ไม่เหลือวิสัย เหตุนี้เอง ทำให้พระฝรั่งในวัดหนองป่าพงเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ

ต่อมา มีสามเณรชาวอังกฤษชื่อไมเคิลบวชจากอินเดียมาขอกราบคารวะ หลวงปู่ ถามสามเณรว่า “พูดไทยได้หรือเปล่า?” สามเณรไมเคิลตอบว่า “ได้นิดหน่อย” ท่านถาม ต่อไปว่า “บวชจากไหน” สามเณรตอบว่า “บวชมาจากตดใหม่” ฟังกันไม่รู้เรื่องว่า แปลว่าอะไร ต้องหันกลับไปถามพระฝรั่งซึ่งทำหน้าที่ล่ามให้ช่วยถามเป็นภาษาอังกฤษ จึงได้ความว่าบวชมาจากตดใหม่ คือต้นศรีมหาโพธิ์ที่พุทธคยาอินเดีย หลวงปู่ก็ได้ เมตตาให้สามเณรรับศีลใหม่ให้ถูกต้องตามแบบฉบับของไทย

สืบาทห้ำลลลหรือจะกัลล

ในจํานวนพระชาวต่างประเทศที่มําวชในสมัยนั้น มีชาวญี่ปุ่นรูปหนึ่งนามเดิม มิตซึโอะ ชิบายาชิ ซึ่งคนไทยออกเสียงยากหน่อย หลวงพ่อจึงจับค้ำชื่อเกํามาเรียกใหม่ว่า “ทํานสืบาทห้ำลล” หลังจากได้ผ่านการฝึกอบรมเป็นสามเณรนานพอสมควรแล้ว ในหน้าแล้ง พ.ศ. ๒๕๑๘ “สืบาทห้ำลล” ได้กลายเป็นพระต่างประเทศรูปแรกที่ได้อุปสมบทโดยมีหลวงพ่เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้ววันนั้นได้รับฉายาใหม่ว่า คเวสโก

ปัจจุบันนี้ พระอาจารย์คเวสโกรับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าสุนันทวนาราม อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี (สาขาสํารองที่ ๔ ของวัดหนองป่าพง) ทํานได้พูดถึงความรู้สึกของท่านในวันแรกที่มาถึงวัดหนองป่าพงว่า

“พอดีพระภิกษุสามเณรกำลังเดินออกบิณฑบาตเห็นทํานเดินเป็นแถวอย่างสํารวมระวังก็รู้สึกประทับใจ ตรึงตาตรึงใจมองดูแล้วก็สวยงามจริงๆ เลยทีเดียว เป็นภาพที่ไม่เคยเห็นมาก่อน จากนั้นก็เดินเข้าไปในบริเวณวัด ไปพบทางเดินที่สะอาด เรียบร้อย เดินสบาย ไม่มีกิ่งไม้ ใบไม้เป็นที่รกตา ทำให้ประทับใจมากยิ่งขึ้น คิดว่า พระอาจารย์เจ้าอาวาสต้องเป็นพระที่ดี มีระเบียบวินัยเคร่งครัดจริงๆ”

ก่อนมาสู่สำนักวัดหนองป่าพง พระอาจารย์คเวสโกเป็นนักร้องเดี่ยวผู้มีประสบการณ์ชีวิตโซกโซน หลังจากทํานได้เดินทางไปอยู่ประเทศเนปาลหลายเดือนกับเพื่อนนักปีนเขา ต่อมาได้ไปเที่ยวประเทศอินเดีย ที่อินเดียทํานได้มาสนใจในศาสนา ตะวันออกเป็นครั้งแรก และเริ่มฝึกสมาธิในสำนักของพวกโยคี ในที่สุดเมื่อวิชาหมดอายุแล้ว ไม่อาจอยู่ในประเทศอินเดียได้ต่อไป จึงตัดสินใจเดินทางมาประเทศไทยเพื่อศึกษาพระพุทธรศาสนา

เมื่อได้มําวชเป็นลูกศิษย์หลวงพ่ในวัดหนองป่าพงแล้ว พระอาจารย์คเวสโก ได้ฟังธรรมเทศนาสั้นๆ จากหลวงพ่ก็เกิดความประทับใจเป็นอันมาก มีความรู้สึกว่

หลวงพ่อกับเป็นคนที่มีความพิเศษกว่ามนุษย์ที่เคยพบมา เป็นพระแท้ๆ จิตใจเป็นทองคำ อัมบริสุทธีมีน้ำหนักมีค่างวด ทำให้พระอาจารย์คเวสโกทุ่มเทความตั้งใจทั้งหมดไว้ที่ วัดหนองป่าพง และท่านยังจำกรรมเทศนาที่ประทับใจในครั้งนั้นได้ดี หลวงพ่อสอนว่า

คนเรามันโง่หลาย เทียบตามเงาของตัวเองเสียเป็นส่วนมาก ถ้าหากว่าเรารู้จักตามหาจิตใจของเรา เหมือนกับตามหาแนวอื่นๆ ป่านนี้เราก็ไปไกลแล้ว คนเรานี้หลงทางจิตใจโหดร้ายก็ไม่มีใครสักตัว จิตใจเป็นทุกข์เดือดร้อนก็ไม่มีใครสัก มันมันแต่เสริมต่อเอาของไม่ดีใส่ตัวเราอยู่เรื่อยๆ ฉะนั้น วัดหนองป่าพงจะเป็นที่ที่จัดการเอาของไม่ดีออกจากจิตใจ ใฝ่หามองดูใจตัวเองตลอด นั่งสมาธิ เดินจงกรม สวดมนต์ไหว้พระ นี่เป็นหลัก ต้องทำอย่างนี้ทุกๆ คน

และหลวงพ่อก็กำลังใจต่อการปฏิบัติธรรมว่า

“สืบททห้สืบไม่ต้องกลัวหรอก มันยังมีตา มีเข้ง มีขา มีมือ อวัยวะต่างๆ ทุกสิ่งทุกส่วนพร้อมอยู่แล้ว รับรองว่าต้องปฏิบัติได้ ต้องมีประโยชน์ให้บ้างไม่มากก็น้อย การแนะนำเป็นเพียงลมปาก ตัวหนังสืออ่านแล้วก็แล้วไป สู้ปฏิบัติเลยไม่ได้ ลงมือเดี๋ยวนี้แหละ จะเกิดความจริง จะพบสิ่งที่ดีแน่นอนได้ นี่เองจะได้พบคำสอนของพระพุทธรเจ้า...”

ยิ่งอยู่ไปนานๆ ความศรัทธาในตัวหลวงพ่อก็ก็นิ่งเพิ่มพูน เมื่อมีโอกาสได้อุปฐากหลวงพ่อกับเวลาที่ท่านอาพาธ พระอาจารย์คเวสโกก็ทำหน้าที่พระอุปฐากด้วยความรู้สึกกตัญญูรู้คุณเต็มเปี่ยม

“หลวงพ่อกับเหมือนพ่อแม่ เราควรพร้อมที่จะตายแทนท่านได้ ท่านให้อะไรๆ แก่เราหลายอย่าง ถ้าจะพูดอย่างไทยๆ ก็คือซบชีวิตใหม่ให้แก่เรา เหมือนเรากำลังถูกบ่อทรายดูด กำลังจะกลืนชีวิตของเราให้จมลงไปทีละน้อยๆ แต่แล้ว หลวงพ่อกับยื่นมือคว้าตัวเราไว้ ดึงให้ขึ้นไป ให้พ้นความตายนั้น แค่นั้นเองตอบเท่านี้จึงคิดว่ามันเล็กน้อยเกินไป...”

ของดี คนสบาย

ท่านอาจารย์ปุริโส ซึ่งในอดีตเป็นหนุ่มนักดนตรีพเนจรชาวออสเตรเลีย และปัจจุบันเป็นประธานสงฆ์วัดป่าวนโพนธัญญาน สาขาที่ ๘ ของวัดหนองป่าพง เป็นอีกรูปหนึ่ง ที่ได้เมตตาเล่าประสบการณ์ของท่านสมัยมาถึงวัดหนองป่าพงเป็นครั้งแรกเมื่อ ๑๖ ปีก่อน ให้ฟังดังนี้

“...พอผ่านเข้าประตูวัดหนองป่าพงเป็นครั้งแรกก็เกิดความประหลาดใจ ความประทับใจเกิดขึ้นเมื่อเห็นบริเวณสถานที่ แม้จะเป็นป่ามีต้นไม้หนาแน่น ถนนหนทางเดินนั้นก็ดูสะอาดไม่มีอะไรเกะกะสายตา สะอาดเรียบร้อยมาก ทำให้จิตใจสงบสบาย

จากนั้นก็ไปเห็นกุฏิศาลาอันเป็นแสนาสนะสะอาดที่สุด วัดหนองป่าพงนี้มีระเบียบวินัยมากจริงๆ พอตกเย็นได้เห็นพระเณรออกมาทำกิจ ท่านเรียบบร้อยดีมีกิริยาสำรวมไม่ตื่นเต้นอะไรเลย อาตมาเคยไปวัดอื่น พอพระเณรเห็นพวกฝรั่งก็ปรี๋เข้าหา เข้ามาพูดภาษาอังกฤษบ้าง ถ้ามารู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ทำเหมือนกับว่าพวกฝรั่งมีของดีอะไรอย่างนั้น แต่ที่วัดหนองป่าพง บรรดาพระสงฆ์ ญาติโยม พ่อชาว แม่ชี ไม่เห็นมีใครสนใจกับฝรั่งอย่างอาตมา ท่านนั่งสำรวม เดินก็สำรวม มีกิจอันใดต้องทำก็ทำไป ถ้ามกึ่งงยหน้ามาพูดด้วย ไม่มีอาการตื่นเต้นอะไรเลย มีความรู้สึกที่ท่านเหล่านี้ต้องมีของดีแน่ เกิดศรัทธาขึ้นอย่างมากเลยต้องวิ่งตาม พระชี่ที่นี้ท่านมีของดีเราก็ต้องวิ่งตาม พระที่วัดนี้ท่านก็มีเมตตาดีมาก ไม่ให้พักที่คืนัก สบายนัก ถ้าอยู่เกิน ๓ วันต้องโกนผม นุ่งขาวห่มขาวรักษาความบริสุทธิ์ ทำความเพียร เดินจงกรม นั่งสมาธิตามที่พระท่านพาทำ อยู่ได้สักเดือนกว่าท่านก็พาไปกราบหลวงพ่อ รู้สึกประทับใจมากเมื่อได้เห็นท่านเป็นครั้งแรก ท่านเหมือนเป็นคนวิเศษ บุคลิกคนเรานั้นสำคัญเป็นเอกที่สุด คนที่ฝรั่งจะยอมรับได้นั้นต้องมีลักษณะพิเศษอยู่มาก อาตมาเป็นนักท่องเที่ยวไปมา ๒๐ ประเทศ เคยได้พบเห็นคนมากมายหลายระดับ แต่รู้สึกเฉยๆ เห็นว่านั่นคือคน มีการพูด ความคิดที่ไม่ผิดแปลกไปกว่าเรา แต่หลวงพ่อก็ไม่เหมือนกับคนอื่น ยิ่งนานๆ ก็ยิ่งเด่น เพราะว่าท่านมีความเป็นตัวของตัวเอง มีจิตเป็นอิสระ ไม่เคยเห็นท่านเป็นทุกข์ไม่เคยเห็นท่านเป็นทาสของอะไร ท่านมีจุดยืนของตัวเองอย่างหาได้ยาก

ไม่ขึ้นๆ ลงๆ เป็นคนสบาย สบายจริงๆ ไม่ใช่เดี๋ยวสบาย เดี่ยวไม่สบายอย่างพวกเรา จึงทำให้เกิดความประทับใจมาก เกิดความสนใจที่จะเสียดสละเวลา มอบตัวเป็น ลูกศิษย์ของท่าน”

ที่สุดแห่งการค้นหา

และนี่คือความประทับใจในตัวหลวงพ่อ ของพระอาจารย์ชยสาโร รองเจ้าอาวาส วัดป่านานาชาติ

“เมื่อก่อนอาตมาเป็นนักแสดง ออกจากบ้านตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี โบกรถข้ามทวีป ไปเรื่อยจนถึงประเทศอินเดีย ไม่แน่ใจเหมือนกันว่าตัวเองกำลังแสวงหาอะไร หรือใคร รู้แต่ว่าถ้ายังไม่เจอจะหยุดไม่ได้ แต่ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน มีประสบการณ์อย่างไร ก็ได้แต่ ปฏิเสธว่า ยัง ยังไม่ใช่ แสวงหาไปเรื่อย จนกระทั่งกลับไปอังกฤษ ได้พบท่านอาจารย์สุเมโธ รู้สึกเลื่อมใสท่านเลย หยุดได้ถึง ๓ เดือน จำพรรษาที่ท่าน ออกพรรษาแล้วจึงขออนุญาตมาประเทศไทยเพื่ออุปสมบท ที่แรกไปวัดป่าอื่นๆ ก่อน (นิตยเก่า) แต่เหมือนกับ มีอะไรดึงดูดมาวัดหนองป่าพงอยู่ตลอดเวลา

อาตมามาถึงวัดตอนบ้าย วันนั้นเป็นวันเพ็ญเดือนอ้าย พระเพลิงจากโบสถ์ หลังจากสวดปาฏิโมกข์เสร็จ พระฝรั่งรูปหนึ่งพาไปโกนหัว แล้วไปกราบหลวงพ่อ ขณะนั้น ท่านกำลังนั่งฉันน้ำร้อนและคุยกับแขกที่ได้ฤกษ์ฤกษ์ อาตมาเห็นท่านครั้งแรกรู้สึกทันทีเลยว่า ใช่แล้ว ท่านไม่เหมือนใครที่เราเคยรู้จัก เหมือนครั้งแรกที่เห็นภูเขาหิมาลัย หรือน้ำตกใหญ่ๆ หรืออะไรที่เป็นธรรมชาติอันโดดเด่น ภูเขาหรือราชสีห์ รู้สึกว่าตัวเอง และทุกคนที่นั่งห้อมล้อมตัวท่านมีอะไรไม่ปกติหรือเศร้าหมอง หลวงพ่อคนเดียวที่มีความเป็นปกติอย่างน่าอัศจรรย์

หลวงพ่อฉันน้ำร้อนหมดไปครึ่งถ้วย ก็กวักมือเรียกอาตมาเข้าไปหา และส่งถ้วย น้ำร้อนของท่านให้ดื่มต่อ อาตมาคลานเข้าไปกราบรับถ้วยน้ำร้อนจากมือท่าน รู้สึกว่า น้ำตาซึม เลยก้มหน้าด้วยความประหม่า แต่ในใจนั้นตื่นตันด้วยความปลื้มปิติ บอกตัวเองว่า เจอแล้ว ครูบาอาจารย์ที่เราแสวงหา ที่นี้เราหยุดได้แล้ว”

พระอาจารย์ชยสาโรเล่าต่อว่า หลวงพ่อไม่ต้องสอนอะไรมาก ท่านจะพูดเพียง ๒-๓ คำ ให้เราเก็บเอาไปคิดพิจารณา อย่างเช่นครั้งหนึ่ง อาตมากำลังกวาดลานวัดอยู่ ท่านผ่านมาพบเข้าก็ถามว่า “ซ็อน สบายไหม”

ชื่อเดิมของอาตมาคือ ฉอน (Shaun) หลวงพ่อก็เรียกว่าซ็อน

อาตมากราบเรียนว่า “สบายครับ หลวงพ่อ”

“สบายดีไหม” ท่านถามต่อเหมือนกับย่า

“สบายดีครับ” อาตมากราบเรียนยืนยัน

“สบายดี ไม่ดี” หลวงพ่อกลับพูดเสียอย่างนั้นแล้วก็เดินจากไป อาตมายืนงงไม่เคยได้ยินใครพูดว่าสบายดีไม่ดีมาก่อน เดี๋ยวจึงกรมอยู่ตั้งนานจึงได้เข้าใจ ตอนนั้น บวชใหม่ก็เลสยังเยอะก็สบายดี คงเป็นเพราะเราตามกิเลส ซึ่งเป็นการทำไม่ดี ถ้าปฏิบัติจริงๆ แล้วกิเลสย่อมเดือดร้อนไม่สบายดีหรอก

โดนลูกตี

พระอาจารย์ญาณธมฺโม ชาวออสเตรเลีย ศิษย์รุ่นเดียวกับพระอาจารย์ชยสาโร ดูเหมือนจะประทับใจในบทเรียนอันดุเดือดถึงลูกถึงคน ที่ได้รับจากหลวงพ่อยิ่งนัก ท่านได้เล่าประสบการณ์ตอนหนึ่งระหว่างอยู่กับหลวงพ่ที่วัดหนองป่าพงให้ฟังว่า

“...วันหนึ่งอาตมามีเรื่องขัดใจกับพระรูปหนึ่ง รู้สึกโกรธ หงุดหงิดอยู่ทั้งวัน รุ่งเข้าไปบิณฑบาตก็เดินคิดไปตลอดทาง ขากลับเข้าวัดพอดีเดินสวนทางกับหลวงพ่ ท่านยิ้มและทักอาตมาเป็นภาษาอังกฤษว่า กู้ด มอร์นิง ซึ่งทำให้อารมณ์ของอาตมา เปลี่ยนทันทีที่กำลังซุ่มมั่วหงุดหงิดกลับเบิกบาน ปลื้มปิติที่หลวงพ่ทักเรา”

ถึงเวลาสวดมนต์ทำวัตรเย็น หลวงพ่ให้อาตมาเข้าไปอุปัฏฐากถวายการนวดที่ กุฏิของท่านเป็นการส่วนตัว อาตมารู้สึกตื่นเต้นดีใจมากกับโอกาสใกล้ชิดอยู่สองต่อสองที่หาได้ยากอย่างนั้น เพราะเราเป็นพระใหม่ แต่ขณะที่กำลังถวายการนวดอยู่อย่าง

ตั้งอกตั้งใจและปลื้มปิติ ทันใดนั้นเองอย่างไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว หลวงพ่อก็ถึบเบรียงเข้าที่ ยอดดอกซึ่งกำลังพองโตด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจของอาตมาจนลุ่มกั้นกระแทก แล้วท่านก็ตำหนิว่าจิตใจไม่มั่นคง พอไม่ได้ตั้งใจก็ซัดเคื่อง หงุดหงิด เมื่อได้ตามปรารภนั้นก็ฟูฟ่อง ผมฟังท่านดูไปหลายๆ อย่างแล้วร้องไห้เลย ไม่ใช่เพราะโกรธหรือเสียใจ แต่ซาบซึ้งเพราะลำนึกในพระคุณของท่าน หลวงพ่อเมตตามากที่ช่วยชี้กิเลสของเรา ไม่เช่นนั้นเราก็คงมืดบอดมองไม่เห็น คงเป็นคนหลงอารมณ์ไปอีกนาน...

ทิ้งไม่เหลือ

ในบันทึก “รำพึงถึงความหลังกับพระอาจารย์ชา” พระอาจารย์เชมธมฺโม ลูกศิษย์ชาวอังกฤษรุ่นอาวุโสของหลวงพ่อก็ได้เล่าถึงวิธีการสอนให้ลูกศิษย์รู้จัก “ปล่อยวาง” ด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้านไว้ในเรื่องราวต่อไปนี้

“หลวงพ่อดูแลพวกเราอย่างดี ถึงแม้ว่าบางครั้งท่านจะดุหรือเย้ยหยัน หรือทำให้เราหันกลับมาสู่ความเป็นจริงในแบบอื่นๆ แต่เราก็ไม่รู้สึกละอายใจ นอกไปจากว่าเบื้องหลังการกระทำเหล่านี้ก็คือความห่วงใยอย่างจริงจังกังวลซึ่งที่มีต่อสวัสดิภาพของเรานั้นเอง อย่างน้อยเราก็รู้สึกเช่นนี้ หลังจากหลวงพ่อกลับมาจากบิณฑบาต ท่านพักผ่อนให้หายเหนื่อยแล้ว ท่านชอบเดินไปรอบๆ วัดในตอนเช้า หลังจากออกบิณฑบาต ขณะที่พระรูปอื่นๆ ซึ่งออกไปบิณฑบาตไกลเพ็งกลับ และมีการตระเตรียมอาหาร บางครั้งหลวงพ่อก็จะเดินตามลำพัง แต่ท่านมักจะกวักมือเรียกใครสักคนให้ไปกับท่านมากกว่า ถ้าหากเรากำลังมีความยุ่งยากหรือกำลังเรรวน ท่านก็อาจจะพอใจที่จะเลือกเราเป็นเพื่อนเดิน ตอนนี้อาตมากำลังมีความยุ่งยาก ท่านก็จะพาอาตมาไปเดินด้วย ๒-๓ วัน และในขณะที่อาตมามีปัญหาในการเข้าใจท่าน การที่ต้องเดินข้างๆ ท่านเยื้องไปข้างหลังเล็กน้อยตามประเพณีที่ทำกันนั้น ไม่ได้ช่วยอะไรเลย แต่การได้ติดต่อกันใกล้ชิดท่านเป็นส่วนตัวนี้ ทำให้อาตมายินดีมาก มีอยู่วันหนึ่งขณะที่เราเดินเข้ามาใกล้ประตูใหญ่ข้างหน้าเพียง ๒ คน ท่านก็เริ่มวุ่นวายกับการจัดนั้นจัดนี้ให้เข้าที่เข้าทาง อาตมาจำได้ว่ามีกิ่งไม้หนักที่ขรุขระและยาว ซึ่งท่านต้องการให้เอาออกไปจากทางเดิน ท่านยกไม้ยกมือทำท่าทางให้อาตมาจับปลายไม้ข้างหนึ่งและท่านก็ยกปลายอีกข้างหนึ่ง แล้วในขณะที่

เรายกมันขึ้นไว้พร้อมที่จะเหวี่ยงทิ้ง ท่านก็เงยหน้าขึ้นมอง แสงอาทิตย์ยามเช้าอาบทั่วตัวท่าน ท่านถามว่า “หนักไหมล่ะนี่” และถามอีกครั้ง ขณะที่เราเหวี่ยงมันเข้าไปในป่าว่า ตอนนี้อยู่เป็นไง หนักไหม ท่านสอนเราให้เห็นธรรมชาติในทุกๆ สิ่งอย่างนี้เอง สอนเราให้หัดการปล่อยวาง และให้เห็นทุกอย่างที่เราพูดหรือทำในการปฏิบัติ”

ฝึกงาน

หลวงพ่อบุญเป็นผู้มีสายตาคว้างไกล ท่านได้คาดการณ์อนาคตเอาไว้ ปรารถนาถึงความสนใจของชาวต่างชาติที่มีต่อพระพุทธศาสนาซึ่งนับวันจะทวีขึ้น เห็นได้จากจำนวนที่มาสู่สำนักวัดหนองป่าพง สมควรที่จะเตรียมการปกครองและอบรมสั่งสอนกันเองต่อไปในอนาคต ท่านจึงเริ่มฝึกพระอาจารย์สุเมโธในการเป็นผู้นำ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ หลวงพ่อให้นักบวชชาวต่างชาติทั้งหมด ๗ รูป ที่มีอยู่ในวัดหนองป่าพง ไปจำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชร มีพระอาจารย์สุเมโธ เป็นหัวหน้า แต่หลวงพ่อก็มิได้ทอดทิ้ง มีเมตตาไปเยี่ยมมาให้กำลังใจอยู่เสมอ

ส่วนตัวพระอาจารย์สุเมโธเองนั้นก็กลับรู้สึกเบื่อหน่ายในภารกิจและความรับผิดชอบที่หลวงพ่อบุญมอบหมายให้ พอถึงพรรษาที่ ๖ จึงได้ขออนุญาตหลวงพ่อบุญไปจำพรรษาที่วัดเขาฉลาก จังหวัดชลบุรี เมื่อออกพรรษาแล้วก็ได้กราบลาไปรุดงค์ที่ประเทศอินเดีย

แต่ประสบการณ์ชีวิตในระหว่างการรุดงค์ที่ประเทศอินเดียเป็นเวลา ๖ เดือน ทำให้พระอาจารย์สุเมโธเกิดความรู้สึกคิดถึงเมืองไทยและหลวงพ่อบุญอย่างจับจิตจับใจ เพราะได้ตระหนักในความเมตตาอันใหญ่หลวงของท่านที่ได้อุทิศตนปฏิบัติกิจในพระศาสนาเพื่ออำนวยประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ ความกตัญญูกตเวทิตาคุณต่อหลวงพ่อบุญและแผ่นดินไทย ได้บังเกิดขึ้นมาท่วมท้นในจิตใจของพระอาจารย์สุเมโธ ทำให้ท่านตัดสินใจเดินทางกลับวัดหนองป่าพง มอบกายถวายชีวิตคืนแก่หลวงพ่อบุญ สุดแล้วแต่ท่านจะบัญชา จะให้อยู่ที่ไหน ทำอะไร ขอยอมรับทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไข

กำเนิดวัดป่านานาชาติ

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ หลวงพ่อดำริที่จะตั้งวัดสำหรับชาวต่างชาติโดยเฉพาะ เนื่องด้วยจำนวนพระเถระอีกทั้งปะชาขผู้เตรียมตัวบวชที่วัดหนองป่าพงในเวลานั้นมีจำนวนมาก และนับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และท่านได้เริ่มวางแผนระยะยาวในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังประเทศตะวันตกด้วย เพราะเห็นว่าพระอาจารย์สุเมโธ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอายุพรรษาและประสบการณ์ พอที่จะเป็นผู้นำหมู่คณะได้ เพราะได้รับการฝึกหัดให้รู้จักวิธีบริหารวัด การทำสังฆกรรม การก่อสร้างซ่อมแซม การเทศนาอบรมสั่งสอน ตลอดจนกิจอื่นๆ ที่จำเป็นของพระสงฆ์มาแล้วเป็นอย่างดี แม้พระรุ่นหลังๆ ก็ได้รับการฝึกหัดมาในทำนองเดียวกัน หลวงพ่อจึงมีความเห็นว่าลูกศิษย์ฝรั่งเหล่านี้ เมื่อมีประสบการณ์พอสมควร ก็สามารถกลับไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบ้านเกิดเมืองนอนของตน เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของท่านอีกทางหนึ่งด้วย เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อพระชาวต่างชาติในวัดหนองป่าพงเพิ่มจำนวนมากขึ้น การแยกไปตั้งวัดต่างหากเพื่อชุมชนที่มีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกันได้ปกครองกันเอง ย่อมทำให้ความเป็นอยู่กลมกลืนราบรื่นกว่าอยู่ที่วัดหนองป่าพง

ระหว่างนั้นได้มีทายกมาถวายที่ดินบริเวณปากกุดหวายริมฝั่งแม่น้ำมูล เพื่อให้หลวงพ่ोजัดตั้งเป็นวัดสาขาแห่งใหม่ ท่านอาจารย์สุเมโธจึงคิดจะนำพระเถระฝรั่งไปบ่มบาตรที่นั่น เพื่อสำรวจสถานที่ด้วย แต่หลวงพ่อกลับแนะนำให้ไปที่ป่าช้าบ้านบุงหวาย ซึ่งอยู่ห่างจากวัดหนองป่าพงประมาณ ๗-๘ กิโลเมตร เพราะถ้ามีปัญหา ก็จะติดต่อกันได้สะดวก และอีกประการหนึ่ง ชาวบ้านบุงหวายหลายคนก็เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ไปฟังธรรมรักษาศีลที่วัดหนองป่าพงเป็นประจำทุกวันพระอยู่แล้ว พอจะอาศัยอาหารบิณฑบาตและการอุปถัมภ์อุปฐากอื่นๆ ได้ด้วย

ใกล้เข้าพรรษาในปีนั้น คณะทายกทายิกาบ้านบุงหวาย ได้ไปกราบหลวงพ่เพื่อขออาราธนาให้พระฝรั่งลูกศิษย์เหล่านั้นอยู่จำพรรษาที่ป่าช้าบ้านบุงหวายต่อ ซึ่งหลวงพ่อก็ไม่ขัดข้อง ชาวบ้านจึงช่วยกันจัดสร้างกุฏิเสนาสนะเป็นกระต๊อบเล็กๆ

และศาลามุงหญ้าถวายเป็นพ้ออาศัยได้ชั่วคราว แรกทีเดียวหลวงพ่อดำตั้งชื่อสำนักสาขาใหม่นี้ว่า **วัดป่าอเมริกาवास** เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน ต่อมาเห็นว่าเป็นการผูกขาดเรื่องเชื้อชาติ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น **วัดป่านานาชาติ** โดยมีพระอาจารย์สุเมโธเป็นประธานสงฆ์รูปแรก และทุกครั้งที่มิชชันนารีโยมจากต่างถิ่นไปกราบนมัสการที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อดำมักจะแนะนำให้แวะไปเยี่ยมวัดป่านานาชาติด้วยเสมอ ญาติโยมที่ได้ไปเยี่ยมครั้งแรกแล้วมีความศรัทธาเลื่อมใสในการประพฤติปฏิบัติของพระฝรั่งก็มักจะหาโอกาสแวะเวียนไปเยี่ยมอีก และจัดกฐินหรือผ้าป่าไปทอดถวายด้วย สำนักแห่งใหม่จึงเริ่มมีสิ่งก่อสร้างเสนาสนะที่ถาวรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

หลวงพ่อดำให้ความเอาใจใส่ในวัดป่านานาชาติเป็นพิเศษ ตั้งแต่เริ่มตั้งเป็นต้นมา ท่านมักหาโอกาสไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจและคำแนะนำในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ เช่น เรื่องการก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ระเบียบข้อวัตร แม้การโยกย้ายพระฝรั่งรูปหนึ่งรูปใดไปอยู่ตามวัดสาขาอื่นๆ ก็ต้องกราบเรียนขอโอกาสกับท่านก่อน เมื่อหลวงพ่อดำเริ่มอาพาธลงไปงานกฐินตามวัดสาขาต่างๆ ซึ่งปกติท่านจะตระเวนไปช่วยเกือบทุกสาขา แต่สำหรับวัดป่านานาชาติแล้ว ท่านยังคงเมตตามาร่วมเสมอไม่ขาด ท่านเคยปรารภว่า วัดป่านานาชาติต้องอยู่ติดกันกับวัดหนองป่าพง เป็นวัดสำคัญที่ต้องใช้เวลาและความสนใจเป็นพิเศษ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ พระอาจารย์สุเมโธได้รับอาราธนาไปตั้งสำนักสาขา และอยู่ประจำที่ประเทศอังกฤษ ท่านอาจารย์ปภาภโรจึงเข้ารับหน้าที่สืบต่อมาจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๒ ประธานสงฆ์รูปที่ ๓ ของวัดป่านานาชาติ ได้แก่ พระอาจารย์ชาโคร ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ต่อมาได้รับนิมนต์ไปตั้งวัดในประเทศออสเตรเลีย พระอาจารย์ปลันโนจึงเข้ารับหน้าที่เป็นประธานสงฆ์รูปที่ ๔

ใจเย็นๆ ท่านประธาน

ประธานสงฆ์วัดป่านานาชาติในสมัยเริ่มแรก ประสบปัญหาในการปกครองหมู่คณะ เพราะคนต่างชาตินั้นก็มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง และกล้าแสดงออก เมื่อมาอยู่รวมกันมากๆ ก็มักมีเรื่องขัดแย้งให้ท่านประธานต้องปวดหัวเป็นธรรมดา หลวงพ่อได้แนะนำ ให้ต่างฝ่ายต่างลงวางทิฐิมานะ วางความคิดเห็น และให้กำลังใจในการปรับปรุงให้ดีขึ้น และสำหรับประธานสงฆ์ หลวงพ่อสอนย้ำเสมอว่า “ถ้าลูกศิษย์ของเรามีเรื่องขัดแย้งกัน ก็ให้พิจารณาให้ดี อย่าตัดสินว่าผู้มาใหม่ไม่ดี อย่าไปว่าคนนั้นดีคนนี้ไม่ดี ต้องใช้เวลา ดูไปนานๆ ก่อน ดูอุปนิสัยของเขาไปนานๆ อย่าไปคิดว่าดีหรือไม่ดีเลยทันที เพราะว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่มีอุดมคติยังไม่แน่นอน ถ้าจะไปคิดว่าลูกศิษย์คนนี้สอนยาก มันก็ไม่แน่นอนเหมือนกัน ต้องใช้เวลาดูไปก่อน”

สุดแกล้ม ดมแก้คิดถึง

ชาวต่างประเทศที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดหลวงพ่อ ต่างเคารพในปัญญาบารมีของท่าน เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้แล้ว ความเป็นผู้มีอารมณ์ขันเบิกบานแจ่มใสอยู่เป็นนิจ ด้วยเมตตาธรรมอันเต็มเปี่ยมและความสามารถพิเศษในการสื่อสาร ก็เป็นสิ่งจูงใจให้คนเหล่านั้นอยากเข้าใกล้ชิด มาถามปัญหาข้อข้องใจต่างๆ ตามประสาคนช่างคิดช่างปรุงแต่ง หลวงพ่อรู้จักจริตนิสัยของชาวต่างประเทศและใช้อารมณ์ขันเป็นเครื่องแก้ ไข้ให้เห็นถึงความคับข้อง ความหงุดหงิด ความโกรธ ที่ปรากฏอยู่ในใจ ให้หัวเราะกับสิ่งเหล่านี้ได้ โดยเห็นว่าเป็นเพราะอุปาทานที่เข้าไปแบกไปยึดเอาตัวทุกข์ไว้ บางครั้งก็จะทำแบบเล่นๆ ไม่จริงจัง แต่เป็นการกระตุ้นสติเตือนให้รู้สึกตัวที่กำลังหลงอารมณ์อะไรอยู่ เช่น พระรูปหนึ่งซึ่งยังคิดถึงคู่รักเก่า จิตฟุ้งซ่านรุ่มรวย จึงไปกราบเรียนปรึกษา หลวงพ่อ ท่านได้แนะนำให้พระรูปนั้นเขียนจดหมายถึงคู่รัก ขอให้เธอเอาซี่ไผ่ขูดเล็กๆ ส่งมาถวาย แล้วให้พระรูปนั้นเก็บไว้ในย่ามตลอดเวลา คิดถึงเมื่อไรก็ให้หยิบขูดซี่ของเธ่อออกมาสูดดม แฮ้อ!

ชีโก้อาจหอมได้

เมตตาบารมีที่มีอยู่ในจิตใจของหลวงพ่อดุสิตกับปัญญาบารมีที่หลักแหลม บางครั้งชาวต่างชาติที่มาใส่ใจในพระพุทธศาสนา เกิดความไม่เข้าใจกันกับทางครอบครัว ซึ่งเดิมที่มีทัศนคติในทางลบต่อศาสนาตะวันออก เมื่อผู้ที่เป็นลูกหลานเกิดมีศรัทธาที่จะออกบวชจากเรือน ผู้เป็นพ่อแม่ย่อมร้อนใจเป็นธรรมดา เมื่อมีปัญหาเช่นนี้เกิดขึ้น หลวงพ่อดุสิตได้เชิญให้เขาเหล่านั้นมาเยี่ยมมาดูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เป็นลูก เมื่อมาเห็นแล้วก็คลายกังวลไปได้ เพราะอัธยาศัยไมตรีอันอบอุ่นของผู้เป็นครูบาอาจารย์ อีกทั้งสภาพแวดล้อมอันร่มรื่น สงบ เรียบร้อยอยู่ด้วยระเบียบวินัย ก็สามารถทำให้พ่อแม่คลายความคิดปรุงแต่งไปได้ อย่างเช่น แม่ชีฝรั่งรูปหนึ่ง ซึ่งมาบวชอยู่ที่วัดป่านานาชาติ ทำให้แม่ของเธอ ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามเสียใจมาก ได้ขอร้องให้ลูกสาวกลับบ้านหลายครั้ง แม่ชีก็ไม่ยอม แม่ก็เลยขู่ว่าจะฆ่าตัวตาย ทำให้แม่ชีเป็นทุกข์มาก พะวักพะวนด้วยห่วงแม่แต่ก็ไม่อยากกลับ เมื่อกราบเรียนปรึกษาหลวงพ่อดุสิต ท่านไม่ให้กลับ แต่แนะนำให้เชิญแม่มาเยี่ยม ท่านบอกว่า “เขารังเกียจเพราะเขายังไม่เคยเห็น แล้วก็คิดปรุงแต่งมาก” หลวงพ่อดุสิตเปรียบเทียบกับความรู้สึกของตัวเองให้ฟังว่า

“...อาตมาก็เหมือนกัน จะพูดความจริงให้ฟัง อย่างเนยนี้ อ้อ ! เหม็น เหม็นหลายไปอยู่กับพวกฝรั่งเหม็นเนย เข้าไปใกล้ทุกทีๆ เขาเอามาให้ เห็นก็ลองเอามาชิมดู อ้อ! ดีเหมือนกัน เดี่ยวนี้อร่อยแล้ว ทุกวันนี้ต้องเอามากกว่าเขา ฝรั่งเอาน้อยกว่าอาตมาเนยแข็งมันยังดีแล้วชีที่นี่ แต่ก่อนได้กลิ่น เหม็นเหมือนชีโก้ เดี่ยวนี้ชอบเนยกะเขาแล้วอุปมาให้ฟังอย่างนี้” สุดท้ายท่านปลอบว่า “อยู่นี้แหละ เดี่ยวแม่มาหรอก” และในที่สุดแม่ของแม่ชีก็จำใจต้องมาจริงๆ ครั้นเห็นความเป็นอยู่ของลูกแล้วก็หายห่วงและทำใจได้

อีกรายหนึ่งเป็นลูกเศรษฐี เรียนหนังสือเก่ง และมีความสามารถทางกีฬาอดเยี่ยม เมื่อมหาวิทยาลัยปิดภาคฤดูร้อน ได้เดินทางมาหาความรู้ทางพุทธศาสนาที่เมืองไทย

เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวหลวงพ่อกับและวัดหนองป่าพง จึงขอบวชเป็นพระหลวงพ่อกับแม่ทราบข่าวก็วิตกกังวลไปว่าลูกชายถูกล้างสมอง แต่เมื่อมาถึงวัดและได้พบหลวงพ่อกับแม่จะยังไม่เข้าใจในพระธรรมคำสอนก็ตาม แต่เขาก็เห็นว่าหลวงพ่อกับเป็นคนดีมีเมตตาให้ความอบอุ่น ไม่มีเจตนาเลวร้ายอะไรต่อลูก ยิ่งเห็นกิริยามารยาทที่เรียบร้อยของลูกก็ยิ่งเกิดความพอใจ หลวงพ่อกับให้เลื่อนวันบรรพชาให้เร็วขึ้นกว่ากำหนดเดิมเพื่อที่พ่อแม่จะได้มีโอกาสเห็นชายผ้าเหลืองของลูกก่อนเดินทางกลับในวันรุ่งขึ้น เขาได้จัดซื้ออาหารมาถวายจ้งหันเพื่อฉลองการบวชของลูกชาย นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เมตตาและปัญญาบารมีของหลวงพ่อกับสามารถเปลี่ยนความหวาดระแวง ความรังเกียจ ให้กลายเป็นความเข้าใจและชื่นชมยินดีในที่สุด

เจ้าอุบาย

หลวงพ่อกับมีวิธีการต่างๆ ที่จะสรรหามาสั่งสอนและทรมานลูกศิษย์ได้ถูกจริตนิสัยอยู่เสมออย่างเช่น พระฝรั่งรูปหนึ่งภูมิธรรมยังน้อย จิตใจยังไม่สงบ แต่ใจร้อนอยากจะทำออกธุดงค์ หลวงพ่อกับก็ไม่ขัดข้อง แต่มีเงื่อนไขว่า ต้องเดินเท้าตลอดห้ามขึ้นรถเป็นอันขาด และห้ามพักที่เดียวเกิน ๓ คืน ช่วงนั้นเป็นฤดูร้อนเสียด้วย ไม่นานนักพระธุดงค์รูปนั้น ก็กลับวัดด้วยอาการสะบักสะบอม เนื้อตัวเกรียมแดด และที่สำคัญคือความรู้สึกได้เปลี่ยนไป เดิมเคยวาดภาพธุดงค์ไว้อย่างรื่นรมย์ เพราะคิดเอาเองว่า ชีวิตของพระธุดงค์นั้น คือการท่องเที่ยวไปในป่าเขาลำเนาไพรอย่างเสรี ไม่ใช่ชีวิตในวัดอย่างที่หลวงพ่อกับพาดำเนิน เมื่อได้รู้รสธุดงค์ “ของแท้” เป็นปัจจุจัดตั้งแล้ว ท่านก็หายอยากหมดปัญหาที่จะต้องดิ้นรนต่อไป เพราะเข้าใจชีวิตของพระธุดงค์แล้วนั่นเอง

ต้องทรมานสักหน่อย

ครั้งหนึ่งสมัยที่พระอาจารย์ชาคโรเป็นเจ้าอาวาส วัดป่านานาชาติ ได้ไปวัดหนองป่าพง เพื่อกราบเรียนปรึกษาเรื่องข้อวัตรบางประการกับหลวงพ่อกับ โดยมีพระฝรั่งอีกรูปหนึ่งติดตามไปด้วย พระรูปนี้กำลังเร่งความเพียร และมีความปลื้มปล้ำภูมิใจ

ในการปฏิบัติของตัวเอง จึงอยากกราบเรียนหลวงพ่อก่อน เมื่อทั้งสองรูปไปถึงวัดหนองป่าพงในตอนเย็น เข้าไปกราบหลวงพ่อก่อนที่ใต้ถุนกุฏิ หลังจากรับโอวาทเสร็จ พระฝรั่งที่ไปด้วยก็ถือโอกาสสนทนาธรรมกับหลวงพ่อกับด้วยอาการของคนอวดดี พระอาจารย์ชาโคโรก็รู้สึกว่าเป็นกำลังประมาท เพราะสำคัญตัวเองว่าเก่ง ท่านจึงสงสัยว่าหลวงพ่อก็คงจะสอนพระรูปนี้อย่างไร แต่หลวงพ่อก็ไม่ได้พูดตักเตือนอะไรเลย คงคุยไปเรื่อย ๆ จนตีก ๔-๕ ทุ่ม พระอาจารย์ชาโคโรเป็นห่วงว่าหลวงพ่อก็คงจะเหนื่อย ก็นิมนต์ท่านพักผ่อน แต่หลวงพ่อกลับบอกว่า “ไม่เป็นไร ไม่เหนื่อย” แล้วก็ชวนคุยต่อ จากเรื่องธรรมะก็คุยสัพเพเหระไปเรื่อย สองชั่วโมงแรก พระฝรั่งทั้งสองรูปก็สนทนาธรรมอย่างมีความสุข แต่พอถึงเที่ยงคืนกลับเป็นทุกข์ โดยเฉพาะพระรูปนั้น นั่งสัปหงกโยกไปโยกมา หลวงพ่อก็ทำไม่รู้ไม่ชี้ คุยไปเรื่อย ๆ จนตีสามจึงได้เลิก

เมื่อกลับถึงวัด พระฝรั่งทั้งสองรูปจึงได้สำนึกถึงปัญญาอันแหลมคมเฉียบขาดของหลวงพ่อก่อน สำหรับพระรูปนั้นรู้สึกละอายมาก เพราะหลังจากได้คุยอวดความมีสติอันยอดเยี่ยมของตัวเองแล้ว ไม่กี่ชั่วโมงก็นั่งสัปหงกต่อหน้าครูบาอาจารย์ หลวงพ่อก็ได้ให้ลูกศิษย์เห็นกิเลสของตัวเองโดยไม่ต้องพูดเตือนเลยแม้แต่คำเดียว แต่ทรมานจนความทุกข์ปรากฏให้เห็นเอง

อุบาสกเศรษฐีคนหนึ่งเคยพบหลวงพ่อก่อนที่ประเทศอังกฤษ เมื่อมาเที่ยวเมืองไทย จึงได้แวะมากราบนมัสการหลวงพ่อก่อน และขอพักปฏิบัติธรรมที่วัดหนองป่าพงด้วย หลวงพ่อก็จัดกุฏิหลังเล็กที่สุดให้พัก เมื่อเอาสัมภาระคือกระเป๋าเดินทางขนาดใหญ่ ๓-๔ ใบ เข้าไปเก็บ ก็เหลือที่พอนอนได้เท่านั้น แต่เศรษฐีก็มีความยินดี เพราะเคยอยู่แต่คฤหาสน์ ได้ลองมาอยู่กุฏิกรรมฐานหลังเล็กๆ จึงได้เข้าใจหลักและความมุ่งหมายของการปฏิบัติธรรมอย่างมากขึ้นโดยนัย นัยว่าได้ประโยชน์คุ้มค่ากับการเสียเวลาเดินทางมาไกลแสนไกล

อาหารใจ

โยมฝรั่งคนหนึ่งตั้งปัญหาถามหลวงพ่อกว่า ๓ ข้อว่า

“ปฏิบัติทำไม” “ปฏิบัติอย่างไร” “ปฏิบัติแล้วเกิดผลอย่างไร”

หลวงพ่อย้อนถามว่า

“กินข้าวทำไม” “กินข้าวอย่างไร” “กินข้าวแล้วเกิดผลอย่างไร”

โยมก็งงและไม่ค่อยพอใจในคำตอบ เพราะไม่เข้าใจ หลวงพ่อจึงอธิบายเสริมว่า

“...ปฏิบัติทำไมก็คือกินทำไม ปฏิบัติอย่างไรก็คือกินอย่างไร ก็ให้นึกซิว่าเรากินข้าวทำไม เหตุที่เรากินก็เพราะหิว มีความหิว มีความทุกข์ ถ้าไม่กินก็เป็นทุกข์อยู่อย่างนั้น เราปฏิบัติเพราะอะไร เพราะความหิว เรากินอาหารก็เพื่อระงับความหิวทางกาย เราปฏิบัติธรรมเพื่อระงับความหิวทางใจ ใจเป็นทุกข์ ก็ต้องใช้ธรรมะมาแก้ทุกข์ ที่นี้ปฏิบัติอย่างไร ก็เหมือนกับ เรากินอย่างไร ก็ต้องเอาอาหารมาใส่ ถ้าใจขาดอาหารก็เอาธรรมะมาใส่ ให้ใจได้กินธรรมะ ปฏิบัติแล้วเป็นอย่างไร ก็เหมือนกับกินแล้วเป็นอย่างไรนั่นแหละ กินแล้วก็อิ่มใช่ไหม ปฏิบัติแล้วก็อิ่มธรรมะ”

ฟังคำอธิบายในคำตอบนี้แล้วปล้นซึ่งใจ ยิ้มเบิกบานด้วยความพอใจ

ตลกร้าย

พระชีปนอีกรูปหนึ่ง ชอบตลกเตียนเพื่อนสหธรรมิก ครูปาอาจารย์ สถานที่ว่าไม่ลับปายะ ไม่เอื้อเพื่อต่อการปฏิบัติ จิตใจหมกหมมไว้แต่เรื่องอกุศลมูลจนกลืนตลบเลยโดนหลวงพ่อกะทุ้งเอาอย่างแรง แต่เป็นเชิงตลกว่า “คุณนี่แปลก ชอบเอาชี้ฟกใส่ยาม แล้วพกดิตตัวไปไหนต่อไหนด้วย แล้วมาบ่นว่าเหม็นชี่ ที่โน่นเหม็นชี่ ที่นี้เหม็นชี่ ที่ไหนๆ ก็เหม็นแต่ชี่ ดีแต่บ่น ทำไมไม่ลองสำรวจยามของตัวเองดูบ้าง”

ปล่อยวาง

วัฒนธรรมของไทยได้รับรูปแบบอันดีงามหลายอย่างจากพุทธศาสนา คนไทยรับปฏิบัติมาช้านานจนเคยชิน ส่วนชาวต่างประเทศนั้นถือว่าเป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับเขา จึงต้องมาฝึกเรียนกันทั้งหมด ตั้งแต่การแสดงความเคารพ การกราบ การไหว้ ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นเหตุให้พระเถรฝรั่งที่มาใหม่บางรูปเกิดความขัดเคืองใจที่ต้องทำตามธรรมเนียมประเพณีที่ตนเองไม่คุ้นเคย หลวงพ่อจึงสอนให้ปล่อยวางในเรื่องนี้ว่า

“พระพุทธเจ้าสอนว่า คนเราไม่ว่าไทยไม่ว่าฝรั่ง ไม่ว่าจะที่ไหนก็ตามเถอะ คนเมืองนอกก็ไม่รู้จักวัฒนธรรมเมืองไทย คนไทยก็ไม่รู้จักวัฒนธรรมเมืองนอก เมื่อได้มาพบกัน ปัญหาที่เราจะให้เข้าใจ ให้มันสบายทำยังไง พระพุทธองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อท่านทั้งหลายไม่รู้ระเบียบของคนกลุ่มนั้น ไม่รู้ภาษาของคนในกลุ่มนั้น ท่านจงอย่าไปยึดมั่นถือมั่นในที่นั้น อันเป็นเหตุให้ได้อยู่อย่างสบายมาก

ก็เหมือนพระเมืองไทยไปอยู่เมืองนอก แปลกหลายอย่าง ถ้าเราไปยึดมั่นถือมั่นก็ไม่สบาย ท่านบอกว่าจะอย่าไปยึดมั่นถือมั่น อย่าไปถือตัวในที่นั้น แล้วก็ปล่อยวางมันไป เมืองนอกมาเมืองไทย ก็เหมือนกันอย่างนั้น เห็นหลายอย่างใหม่ละ การพูดของคนไทย การกระทำของคนไทย ทุกสิ่งทุกอย่างของเมืองไทยไม่เหมือนเมืองเรา บางสิ่งเห็นแล้วก็ไม่สบาย

ฉะนั้น เราอย่าไปถือตัว อย่าไปยึดมั่นถือมั่นในที่นั้น เป็นเหตุที่จะทำให้เราปล่อยวาง มันสบาย ทางโน้นมา ทางนี้มา เห็นแล้วก็ปล่อยไป เรื่องปล่อยวางมันสบาย เรื่องบุคคลแต่ละถิ่นฐานมันไม่เหมือนกัน ที่อยู่อาศัยก็ไม่เหมือนกัน”

ต่างกันแต่เหมือน

วิธีการสอนลูกศิษย์พระฝรั่งและพระไทยของหลวงพ่อก็มีข้อแตกต่างกันเล็กน้อย เพราะเหตุที่ภูมิหลังของทั้งสองฝ่ายไม่เหมือนกันนั่นเอง กล่าวคือ พระไทยนั้นส่วนมากมาจากชาวบ้านที่มีการศึกษาไม่สูงนัก มีประสบการณ์ทางโลกน้อย มาบวชด้วยศรัทธาบ้าง บวชตามประเพณีบ้าง โดยปกติคนไทยที่เป็นชาวบ้านโดยทั่วไป ส่วนมากมีศรัทธาจิตสอนง่าย เมื่อมีความรักและความเกรงกลัวหลวงพ่อดีด้วย การลดมานะละทิฏฐิ ทำได้ง่ายกว่า จึงพร้อมที่จะรับโอวาทคำสอนของท่านได้ง่าย โดยไม่มีข้อโต้แย้งสงสัยมากนัก ประกอบกับความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่มีปัญหาในการปรับตัวทำให้ต้องคิดมากอันเป็นสาเหตุของความเครียด ภูมิหลังดังกล่าวนี้มีผลดีต่อการปฏิบัติภาวนาในแง่ที่ว่าช่วยให้จิตสงบเป็นสมาธิได้ง่าย เพราะไม่ค่อยฟุ้งซ่านไปกับความคิด แต่ก็มีนิเวศน์ตัวสำคัญคือ กามฉันทะ ดังนั้นในการสอนลูกศิษย์พระไทย หลวงพ่อจึงเริ่มด้วยการเน้นที่ข้อวัตรปฏิบัติ และการเจริญสมาธิให้จิตใจสงบก่อนแล้วพิจารณาร่างกาย อย่างไรก็ตามท่านมิได้จำกัดวิถีภาวนาอย่างตายตัว เพราะเป็นหน้าที่ของผู้ปฏิบัติแต่ละคนที่จะค้นคว้าหาวิธีที่เหมาะสมสำหรับตัวเอง สำหรับพระฝรั่งนั้น มาบวชด้วยศรัทธาในการปฏิบัติจริงๆ เพราะชาวต่างประเทศที่เข้ามาสู่ศาสนาพุทธ ก็เนื่องด้วยความสนใจในการทำสมาธิ การฝึกจิตให้ได้รับความสงบ ซึ่งศาสนาของตนเองไม่มี และส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่มีการศึกษา มีประสบการณ์ทางโลกมาก ช่างคิดปรุงแต่ง อีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวต่างประเทศสนใจในศาสนาพุทธ ก็เพราะเห็นว่าเป็นศาสนาที่ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างงมงาย แต่สอนวิธีปฏิบัติให้พิสูจน์ด้วยตนเองได้ด้วย ซึ่งเหมือนกับหลักวิทยาศาสตร์อันเป็นวิถีชีวิตที่พวกเขาคุ้นเคย อุปนิสัยของฝรั่งนั้นไม่ค่อยเชื่อเรื่องอะไรง่ายๆ เพราะเคยชินกับการใช้ความคิด ความฟุ้งซ่านจึงเป็นนิเวศน์ตัวสำคัญที่ทำให้จิตสงบได้ยาก อย่างไรก็ตาม ถ้าทำจิตสงบได้แล้ว การเจริญปัญญาขั้นต่อไปจะก้าวหน้าได้เร็ว หลวงพ่อจึงใช้วิธีสอนโดยให้ธรรมะขั้นสูงสุดเพื่อกระตุ้นให้ใช้ความคิดพิจารณา ซึ่งเหมาะกับอุปนิสัยของฝรั่ง และใช้อารมณ์ขันเป็นเครื่องแก้หรือผ่อนคลายความตึงเครียด

สำหรับข้อแตกต่างระหว่างภูมิหลังของฝรั่งและไทยดังกล่าวมาข้างต้น คงจะชัดเจนเฉพาะคนไทยในชนบทเท่านั้น เพราะปัจจุบันวิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก คนในเมืองหลวงโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครนั้น ดูจะมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตคล้ายคลึงกันกับชาวตะวันตกไปแล้ว เพราะฉะนั้น วิธีสอนที่หลวงพ่อใช้กับลูกศิษย์ฝรั่ง ก็คงจะเหมาะสมกับนักปฏิบัติชาวไทยที่มีภูมิหลังอย่างเดียวกัน เช่น พวกที่เรียกตัวเองว่าปัญญาชน หรือมาจากสังคมที่เจริญของเมืองหลวงเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงเรื่องจิตของชาวตะวันออกและชาวตะวันตก ที่มีผู้สงสัยว่าเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไรนั้น หลวงพ่อชี้แจงว่า

“...โดยพื้นฐานแล้วไม่แตกต่างกัน ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นสิ่งภายนอก และภาษาที่ใช้อาจดูต่างกัน แต่ความรู้สึก (จิต) ของมนุษย์นั้น มีลักษณะเฉพาะตามธรรมชาติ ซึ่งเหมือนกันหมดไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ความโลภและความเกลียดก็มีเหมือนกัน ทั้งในจิตใจของชาวตะวันออกหรือตะวันตก ความทุกข์และการดับแห่งทุกข์ ก็เหมือนกัน”

อดทนและทนได้

การหันเหวิถีชีวิตจากสิ่งแวดล้อมในสังคมและวัฒนธรรมของชาวตะวันตกมาสู่ชีวิตของพระป่าในแผ่นดินอีสานนั้น ความอดทนเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่นักบวชชาวต่างชาติจะต้องพยายามเข้าถึงให้มากที่สุด ทั้งนี้หลวงพ่อได้ให้กำลังใจกับลูกศิษย์ฝรั่งอย่างอบอุ่นว่า

“...ท่านต้องอดทน ความอดทนและความทนได้สำคัญมากในการฝึกปฏิบัติของเรา เมื่อผมยังเป็นพระหนุ่มๆ อยู่ ผมไม่ได้ได้รับความยากลำบากมากเท่าท่าน ผมพูดภาษาพื้นเมืองและฉันอาหารพื้นเมืองของผมเอง แม้กระนั้น บางวันผมอยากสึก และถึงกับอยากฆ่าตัวตาย ความทุกข์เช่นนี้เกิดจากความเห็นผิด เมื่อท่านได้เห็นความจริงคือสังขารแล้ว ท่านจะละทิ้งทัศนคติและทิฐิเสียได้ ทุกอย่างจะเข้าสู่ความสงบ

การอดทนนี้จึงเป็นการประพฤติปฏิบัติ เป็นรากฐานของผู้ปฏิบัติ ถ้าบ้านอยู่กรุงเทพฯ นี้อดทนคงจะไม่ไหวเสียแล้ว คงจะหนีไปกรุงเทพฯ เสียแล้ว อันนี้บ้านมันอยู่ข้ามทวีป พอหนีกว่าจะไปก็ โอ้...ลำบากเหมือนกัน จำเป็นต้องทนก็ทน จันต๋าล้มมะละกออยู่นี่แหละ ทำไปนานๆ มันก็ชิน เลยดีเสียอีกทีนี่ ชอบข้าวเหนียวอีกแล้ว เรียกว่ามันเกิดใหม่ทุกรูป จะต้องเป็นอย่างนั้น มันเปลี่ยนอากาศ เปลี่ยนอาหารสารพัด มันฝืนใจอย่างนี้ การฉันทันในบาตร มีความมีหวานก็ใส่ลงไปทั้งนั้นแหละ ใครมันจะชอบ ทุกคนลองดูซิ ถ้ากิเลส ไม่หมด มันก็ขัดข้องมันเรื่อยไปแหละ เอาอาหารเทลงไปในบาตรสิ เอาבודฟักทองเท เข้าไปอีกซี...เอ้า จะมีกิเลสไหมละ ดูเอาเถอะ มันขัดๆ ข้องๆ อยู่นั้นแหละ มันเป็น ของมันอยู่ นี่เรียกว่า การขัด การฝีกเตือนสติเราบางทีมันก็ไม่ได้ แต่ก็ฝืน การฝีกมันก็ต้องเป็นอย่างนี้”

พระอาจารย์เชมธมโม ได้บันทึกประสบการณ์เกี่ยวกับความอดทนไว้ดังนี้

“หลวงพ่อกำลังให้คุณค่าเรื่องความอดทนไว้อย่างสูง และมักจะพร่ำสอนพวกเราเรื่อยๆ ไม่มีอะไรหรอก ให้อดทนเท่านั้นเอง ท่านจะพูดเช่นนี้ อาตมาคิดว่ามันเป็นหนึ่งในบรรดา ผู้ที่มักจะบ่นคราง และไม่ค่อยจะแน่ใจในเรื่องนี้ แต่อาตมาก็พยายามจนถึงที่สุด ตอนนี้อาตมาารู้แล้วว่า การเพียงแต่รอคอยและเฝ้าดูนี่ เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามาก การใช้ชีวิต อยู่กับหลวงพ่อนั้น ไม่น่าเบื่อเลย แต่เราจะต้องไหวตัวตลอดเวลา เหมือนกับทหารที่ดี ต้องเตรียมพร้อมเสมอ การที่เราไม่อาจคาดการณ์อะไรล่วงหน้ากับท่านได้นี้ ทำให้เรา แย่ลงไปอีก เมื่อเราไม่ค่อยแน่ใจกับสิ่งที่เราคิดว่าเราเข้าใจแล้ว ครั้งหนึ่งอาตมาได้ออก เดินทางไปกับท่านเพื่อแวะเยี่ยมวัดต่างๆ ที่เป็นสาขา อาตมาเกือบจะคลั่งเพราะความ ที่อยากจะซักจีวรที่มีกลิ่นเหม็นของตัวเอง อาตมาดีใจมากเมื่อเราพากันหยุดพักยังที่ แห่งหนึ่ง อาตมาเห็นสามเณรต่างพากันรีบเข้าโรงซักผ้าเพื่อนำจีวรของหลวงพ่อบอกไปซัก อาตมาคิดว่าจีวรของตัวเองแล้วรีบตามพวกเณรไป โดยมีพระติดตามอีกรูปหนึ่ง ซึ่งตก ที่นั่งเดียวกันกับอาตมาตามมาติดๆ โชคดีที่เราไม่ได้พิจารณาเสียก่อนว่า เมื่อจีวรของ หลวงพ่อถูกซักก่อน ก็จะต้องถูกนำเอาออกมาก่อน ตากก่อนแล้วก็แห้งก่อน ของอาตมา กำลังดูพอดีๆ ตอนที่อาตมาได้ยินเสียงตะโกน เมื่อมองข้ามบริเวณไป ก็เห็นหลวงพ่อกำลังดูพอดีๆ

นุ่งห่มจีวรเรียบร้อยแล้วอยู่ในรถ ซึ่งกำลังเตรียมพร้อมจะออก ไม่มีอะไรจะทำได้ นอกจากรีบคว้าเอาทุกอย่าง อย่างแล้วไปกันต่อ เพื่อนของอาตมาโชคไม่ดีเท่าอาตมา จีวรของท่านซักรหลังอาตมา ดังนั้น ทั้งๆ ที่ห่มชิ้นหมาดๆ ท่านก็ต้องนั่งมาข้างหลังรถบีคัฟ แล้วคลีตากล่วนเล็กน้อย ของจีวรจากตัวท่านเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้มันแห้งกลางแดด

หลวงพ่อดูแลพวกเรา แต่ท่านไม่พะเน้าพะนอพวกเราเลย ท่านปล่อยให้พวกเราเรียนรู้อะไรๆ ด้วยตนเองมากเท่าที่จะเป็นไปได้ อาตมาจำได้ว่า ท่านฟังอาตมาลงแรงอธิบายความยุ่งยากต่างๆ ที่อาตมาได้ประสบมาอย่างสนอกสนใจ เสร็จแล้วท่านก็ยิ้มพลางชี้มือไปที่ตัวท่านเองแล้วก็บอกว่า ผมก็เหมือนกัน แค่นั้นเอง ท่านเป็นผู้ที่ทนต่อสิ่งต่างๆ ได้อย่างน่าพิศวง การที่ต้องทนกับพระหลายๆ รูป โดยที่บางรูปก็เงอะงะแก้งก้างอย่างอาตมา ซึ่งพูดภาษาที่ท่านเองพูดไม่ได้ นับว่าต้องทนมากเหลือเกิน แต่ดูท่านจะไม่คิดอะไรเลย ยกเว้นครั้งหนึ่ง ซึ่งมีอะไรบางอย่างผิดพลาดมาก แล้วทันใดก็บแกที่มีความสุขร่าเริงนั้น ก็เปลี่ยนโฉมเป็นเสือกินพระที่น่ากลัวที่สุดเท่าที่จะสามารถจินตนาการได้ ท่านไม่ทำเป็นเล่นเลย อาตมาชอบมาก”

โอบาท หยุดแล้วทัน

วันนี้ก็นับว่าการบรรพชาอุปสมบทสำเร็จลงโดยสงฆ์พร้อมกัน ไม่มีการบกพร่อง
ทุกประการ ฉะนั้นให้ถือว่าเป็นสหธรรมิกด้วยกัน ให้มีความรักใคร่กัน ให้มีความ
เมตตากัน สงเคราะห์กัน ถือแม้ว่าเราอยู่ต่างประเทศก็ดี อยู่คนละแห่งหนก็ดี ก็ให้ใจ
มารวมที่ธรรมะของพระพุทธองค์ มันก็เป็นอันเดียวกันทั้งนั้น รูปร่าง ลัทธิฐาน วรรณะ
ไม่มีอะไรแปลก ก็เป็นอยู่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าของเราต้องการให้มารวมเป็นอันเดียวกัน
เท่านั้นแหละ พวกเราทั้งหลาย ถึงแม้จะต่างภาษากันก็ตามเถอะ ไม่รู้จักภาษากันก็ให้
มันรู้เรื่องกัน ถึงพูดกันไม่ได้ มองดูหน้าดูตาก็รู้เรื่องกัน จิตใจก็สบาย เราเป็นสมณะ
กลุ่มเดียวกัน ฉะนั้น จึงมีความรักใคร่เมตตากันทุกๆ ท่าน มีอะไรเกิดขึ้นในกลุ่มของ
เรานั้น ก็พูดกันดีๆ ทุกท่านให้มีความเห็นกันดีๆ ว่า ผมรู้อย่างนั้น ผมเป็นอย่างนั้น
เราก็รับฟัง ถึงผมให้ธรรมะที่ดี ประทานสงฆ์ที่นี้ก็ดี ก็ให้ฟังไว้ ท่านให้เป็นผู้ฟัง ฟังเฉยๆ
อย่าวิ่งตามทางโน้นทางนี้ พยายามดู ผมเข้าใจตามทางพิจารณาว่า อะไรที่มันวิ่งเป็น
วงกลมมันเร็วที่สุดนะ เราจะวิ่งตามมันไม่ทัน จะต้องอยู่เฉยๆ ดูมันวิ่ง ตัวเราไม่ต้องวิ่ง
กับมัน มันจะมาล่อเราๆ ก็นั่งอยู่ที่เดียว ก็หมายความว่า เมื่อจิตของเราหยุดแล้ว
มันจะรู้สึกอะไรหลายๆ อย่าง ถ้าวิ่งตามมันไม่ทัน แต่ถ้าหยุดแล้วทัน อันนี้มันก็แปลก
เหมือนกัน

อารมณ์ทั้งหลายนี้ก็เหมือนกัน มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าท่านว่า
ให้ฟังด้วยความเคารพ ฟังไป ก็เพราะพระพุทธเจ้าของเราท่านสอนว่า ให้ตรงไปอย่างนี้
อย่าไปทางนี้ อย่าไปทางโน้น ท่านให้ตรงไป ถ้าจะเห็นถูกมันก็ถูกอยู่ ถ้าผิดมันก็ผิด
อยู่ เราอย่าไปยึดมันถือมันอะไรทั้งนั้น ความเห็นของเราที่เกิดขึ้นมาในใจนี้ มันก็เป็น
ความเห็นนั่นเอง ความจริงใครๆ ก็ยังไม่รู้จัก เพราะมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น ฉะนั้น
พระพุทธเจ้าจึงให้สังวรสำรวมวางไว้ อย่าเพิ่งเข้าใจว่าข้างโน้น อย่าเพิ่งเข้าใจว่าข้างนี้
ให้ดูเฉยๆ ต่อไปมันจะเกิดความรู้สึกจะมีปัญญา คือมันจะไม่วิ่งไปตามอารมณ์ทั้งหลาย
เหล่านั้น

คำสอนที่สูงที่สุดของพระพุทธเจ้า นั่น ท่านให้วาง กำแล้วก็วาง กำมันดูให้รู้ รู้แล้ว ก็วางอย่างนี้ ผลที่สุดก็ต้องเป็นอย่างนี้ทั้งหมด ต้องวาง ถ้าเราเข้าใจของเราทุกอย่าง จะต้องวาง ถ้าไม่วางก็ไม่ถูกแล้ว นี่ของฉัน นั่นของฉัน ไม่ถูก รู้แล้วต้องวาง เพราะว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าของเราคืออหต หมดไม่มีเหลือ มันมีแล้วก็ต้องให้มันหมดสิ้น ที่ท่านเรียกว่า ชีวนาสโว เป็นผู้สิ้นจากอาสวะ ความดีรู้แล้วก็วาง ความชั่วรู้แล้วก็วาง อย่าไปติดทั้งสองข้างนี้ ถ้าเราไปติดอยู่ข้างนี้ ติดอยู่ข้างนั้น มันก็เป็นเหตุ ถ้ามีเหตุ มันก็มีปัจจัยอย่างนี้เรื่อยไป นี่เรียกว่าเราเกิด พระพุทธเจ้าท่านว่าเกิด ถ้ามีเกิดขึ้น มันก็เป็นเหตุให้เกิดปัจจัยปรุงแต่ง เกิดแล้วมันก็ต้องตาย

เรามองไปรอบๆ ทั้งหมดนะ มีแต่คนเกิดทั้งนั้นนะที่ตาย คนไม่เกิดไม่เคยเห็นตาย นี่ให้เข้าใจอย่างนี้ อย่าไปมองดูอื่นไกล อะไรที่มันมีเหตุมันมีผล อะไรที่มันเป็นเหตุแล้ว มันเป็นผล มันก็เป็นโลกียวิสัยอยู่อย่างนั้น มีเหตุมีผล ก็เรียกว่ามีเกิดมีตาย มีสุขมีทุกข์ มีเกลียดมีรักอยู่ เป็นอย่างนี้เรียกว่าโลก

ผลที่สุดคำสอนของพระนี่หมด รู้เหตุก็วางเหตุ รู้ผลก็วางผล จะไปอยู่ที่ไหน? อยู่ที่ นอกเหตุเหนือผลนั่นนะ นอกเกิดเหนือตาย อยู่ที่นั่น อยู่ที่มันสิ้นมันหมด ตรงนั้นก็ไม่มีอะไร จิตเราก็สงบจากเหตุผล สงบจากความเกิดตาย สงบจากความสุขทุกข์ อยู่ใน ความสงบอย่างนั้น ไม่มีเหตุผลอะไรตรงนั้น เพราะมันนอกเหตุเหนือผลแล้ว ที่สุดนี้ เรามุ่งไปตรงโน้นที่เราปฏิบัติกันนี้ เรามุ่งไปตรงโน้น พระพุทธเจ้าท่านก็สอนแค่นี้ ต่อ นั้นไปที่เราปฏิบัติกันนี้เป็นเรื่องของเราที่จะเดินทางต่อไป ท่านมีเรื่องมีพายเตรียมไว้ให้เรา แล้วปล่อยให้เราทิ้งเรือทิ้งพาย ถ้าเราพายไป เรือมันก็วิ่ง ถ้าเราไม่พายไป เรือมันก็หยุด อยู่แค่นั้น

มีเช่นนั้น ผมซึ่งเป็นอุปัชฌาย์ของพวกท่านทั้งหลาย ทั้งอาจารย์สวดทั้งหลายในวันนี้ เพื่อประกอบชิ้นส่วนทั้งหลายให้มารวมเข้ากันเป็นพระ ให้ตรงเข้าไปสู่ความสงบ ตรงนั้นก็ไม่มีอะไร เราอยู่ด้วยกันไปด้วยความสามัคคี อยู่ด้วยความสงบอย่างนั้น มีอะไร ก็อย่าไปมองกันในทางที่มันผิด จิตของเรานี้เป็นเครื่องวัด พระพุทธเจ้าว่าทำจิตใจของเราให้สงบ ไม่ให้ทุกข์เกิด ถ้าใจเราเป็นทุกข์ อันนั้นไม่ใช่คำสอนของพระ ใจเป็นทุกข์ เตือดร้อนกระวนกระวาย อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น

เมื่อเราบวชเป็นเณร เมื่อเราบวชเป็นพระ ก็คือคนเก่านะแหละ ไม่ใช่คนอื่นหรอก เป็นนาคก็คนๆ นี้ เป็นเณรก็คนๆ นี้ เป็นพระก็คนๆ นี้ เป็นคนเก่าไม่ใช่คนอื่น ฉะนั้น อย่าเพิ่งไปสำคัญตัวว่าเป็นโน้นเป็นนี่ ของเก่าที่เราปฏิบัตินะ ของเก่าเหมือนเรา ทุกๆ รุ่น ทุกรูปทุกนามที่อยู่รวมกันนี้ ถ้าพูดตามความจริงแล้วนะ ไม่มีไทย ไม่มีฝรั่ง มีแต่ ดิน น้ำ ไฟ ลม เท่านั้น ไม่มีอะไรทั้งนั้น อันนี้เรียกว่าสมมุติขึ้นมา

มิเช่นนั้นทุกท่านที่มารวมกันด้วยกันนี้ ให้มีความเมตตาจิตสมาเสมอ ให้รักกัน โดยธรรมชาติ อย่ารักกันโดยโลก ในเวลานี้พวกเราซึ่งเป็นคนไทย เป็นคนฝรั่ง อยู่คนละแดน และมารวมกันได้อย่างนี้ เป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง ให้ประชาชนในกลุ่มชนนี้ดูอย่างพวก ท่านทั้งหลายที่อุตสาหมาบวชในเมืองไทยนี้ ก็เป็นเหตุอีกอันหนึ่งเป็นการปลุกศรัทธา คนไทยให้มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนายิ่งๆ ขึ้น เดียวนี้เมืองไทยมันจะเลื่อมๆ ไปแล้ว อย่างที่มาหาพระ จะคันธระมะอย่างแท้จริงไม่ค่อยมี มาขอเหรียญกับหลวงพ่อกับมาขอ น้ำมนต์กับหลวงพ่อกับมาขออะไรต่ออะไรทั้งนั้นนะ ไม่รู้เรื่อง อย่างมากก็เอาอาหารดีๆ มาให้ฉัน ได้บุญหลาย ธรรมะแท้ๆ นะมันกลายเป็นไม่ค่อยจะเห็น ไม่ค่อยได้ปฏิบัติกัน

ดังนั้น ในเวลานี้โลกกำลังจะเป็นอย่างนี้ เราถึงมีความรู้สึกที่เราอยู่คนละประเทศ ได้มารวมกันอยู่ที่นี่ มันก็เป็นของแปลกเหมือนกัน ประชาชนทั้งหลายเห็นพวกท่านทั้งหลายซึ่งอยู่ในเมืองนอกมารวมกันอยู่ในเมืองไทย มาฉันข้าวเหนียวก็ได้ มาพูดภาษาไทยก็ได้ มาพูดภาษาลาวก็ได้ มาอยู่ที่ทุกซ่ๆ ยากๆ ลำบากก็อยู่ได้ อย่างนั้น ผมจึงพูดเมื่อไปกรุงลอนดอนว่า พวกท่านนี้จะต้องไปทำตอกเตอร์ที่วัดหนองป่าพง คือเปลี่ยน ผมมีความรู้สึกที่พวกท่านตายไปแล้วฟื้นคืนมา คือมาพบปรับตัวเข้ากับอากาศ กับอาหารสารพัดอย่าง พวกท่านทั้งหลายก็มีความอุตสาหะฝ่าฟันอุปสรรคอันนี้มา แม้ตลอดถึงคำพูดหรือขานนาค เป็นต้น บวชได้ในพุทธศาสนา ก็เรียกว่าน่าเลื่อมใสที่พยายามเป็นไปได้อย่างนี้

มิเช่นนั้นพวกเราทุกเหล่าผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ที่สวดนั้น ก็เป็นอาจารย์ของเราทั้งหลาย อย่าลืมกัน ให้มีความเคารพเคารวะ คณะสงฆ์ทั้งหลายที่มารวมกันอยู่ที่นี่ ก็มีความสงเคราะห์อนุเคราะห์พวกท่านทั้งหลายเช่นที่เป็นอย่างนี้ เป็นต้น อันนี้เป็นบุญ

อันเลิศ เป็นบุญอันประเสริฐ ต่อไปนี้ขอพวกท่านทั้งหลายจงไปสังวร จงไปสำรวม ประพฤติธรรมปฏิบัติด้วยตนเอง เราอยู่ร่วมกันไปก็เป็นเพื่อนเป็นมิตรกันไป ความดี ความชั่วนั้นก็ทำเอาเอง พระพุทธเจ้าเป็นแต่ผู้บอกเท่านั้น ไม่ใช่คนที่ทำให้เรา ให้เรามี ความเห็นอย่างนี้

ขอให้พวกท่านทั้งหลาย จงอยู่เป็นสุขด้วยสันติธรรม ให้บรรลुकุณธรรมอันยิ่ง ขึ้นไป อยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข ในวัดหนองป่าพงนี้ พวกเราเมื่อบวชมาแล้ว จะเที่ยว ลัทธิจรไปไหน เราก็ต้องปรึกษาอุปัชฌาย์อาจารย์ เพื่อนิกายทั้งหลาย ฉะนั้น เราจึงขอนิสัย ถ้าเราไปเรื่อยๆ ยังไม่รู้เรื่องอะไรสารพัดอย่าง มันก็ลำบากเหมือนกัน ไม่ค่อยจะดี พวกเรา ทั้งหลายก็ไปมาบ้างแล้ว ไปโน่นไปนี่ตามสาขาทั้งหลาย แล้วก็มารวมปฏิบัติ ก็ให้ไป โดยมากอยู่ในอารักขาของพ่อแม่ของกฏเกณฑ์ซึ่งเราขอนิสัยนั้น ให้ได้นิสัยเสียก่อน เป็นนิกายเก่าก็เรียกว่า ๕ พรรษา ๕ พรรษานี้ ถ้าเรามีหู มีตา ต้องได้ฟัง ศึกษาเล่าเรียน จนพอสมควร ๕ พรรษานี้ พระพุทธเจ้าเรียกว่าเป็นพระเก่า หรือเป็นพระที่ควรฝึกได้ หรือเป็นพระที่เรียนรู้พุทธศาสนาตัวคู้ม อย่างนั้น ท่านจึงได้จัดว่าเป็นพระเก่า

ฉะนั้น ถ้าใครมาศึกษาเอาแบบอย่างจากครูบาอาจารย์ แล้วกลับไปจากครูบา- อาจารย์ไปแล้ว ก็กลับมาศึกษา เอามารวมสิ่งทั้งหลายเข้าให้เป็นอันเดียวกัน แล้วมา ศึกษากัน อาจจะเป็นประโยชน์ไปถึงเมืองนอก ที่บ้านเราทั้งหลายที่เมืองทั้งหลายที่เรา จะออกไป จะเป็นประโยชน์เหลือเกิน ความจริงของพุทธศาสนานั้นดึงดูดจิตใจคนไทย จิตใจคนเมืองนอกให้มารวมกลุ่มอันเดียวกันได้ มันก็เป็นของแปลกอยู่เหมือนกัน ฉะนั้น จงพากันตั้งอกตั้งใจ บัดนี้เป็นพระ เป็นพระสมมุติณะ จะเป็นพระจริงๆ นะ ต้องไป ทำให้เป็นเอง ต้องสังวรสำรวมต่อไป วันนี้ก็เป็นเวลาพอสมควร

สำนักชีวัดหนองป่าพง

เกิดจากแรงกตัญญู

หลังจากที่หลวงพ่อได้ตั้งหลักแหล่งที่วัดหนองป่าพงประมาณเดือนเศษ ท่านก็ได้อนุเคราะห์โยมมารดาของท่านพร้อมด้วยเพื่อนอีก ๓ คน ให้ได้บวชเป็นแม่ชีชุดแรกของวัดใหม่ นับเป็นการทำหน้าที่ที่สมบูรณ์ที่สุดที่บุตรพึงกระทำเพื่อตอบแทนพระคุณของบุพการี ตามที่มีพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สำหรับบุคคลสองท่าน เราไม่กล่าวว่าจะกระทำการตอบแทนคุณได้ง่ายเลย สองท่านคือใคร คือ มารดาและบิดา หากบุตรจะเอามารดาไว้บนบ่าข้างหนึ่ง เอาบิดาไว้บนบ่าอีกข้างหนึ่ง ประนินบัติถึงเขาจะมีอายุยืนร้อยปี อยู่ได้ตลอดศตวรรษ และเขาพึงปฏิบัติต่อท่านทั้งสองด้วยการขจัดลี นวดพั้น อาบน้ำให้ และแม้ว่าท่านทั้งสองนั้นจะพึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้งสองของเขา นั้นก็ยังไม่ถือว่าเป็นอันได้กระทำคุณหรือตอบแทนแก่มารดาบิดา ถึงบุตรจะพึงสถาปนามารดาบิดาไว้ในราชสมบัติ ทรงอิสราธิปัตย์ บนมหาปฐพีอันมีสัตตัตถนะมากหลายนี้ ก็ยังไม่ถือว่าเป็นอันได้ทำคุณหรือได้ตอบแทนแก่มารดาบิดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก เป็นผู้บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย

ส่วนว่าบุตรคนใด ชักจูง ปลุกฝัง ประดิษฐาน ซึ่งมารดาบิดาผู้ไม่มี
ศรัทธาไว้ในศรัทธาสัมปทา... ซึ่งมารดาบิดาผู้ทุศีลไว้ในศีลสัมปทา...
ซึ่งมารดาบิดาผู้มัจฉริยะ (ตระหนี่) ไว้ในจาคสัมปทา (ถึงพร้อมด้วยการ
บริจาค)... ซึ่งมารดาบิดาผู้ทรมปัญญา ไว้ในปัญญาสัมปทาด้วยการกระทำ
เพียงนี้ จึงชื่อว่าเป็นอันได้ทำคุณได้ตอบแทนแก่มารดาบิดา

หลังจากบวชแล้วหลวงพ่อก็ให้แม่ชีทั้ง ๔ อาศัยอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ
โบสถ์ในปัจจุบัน ต่อมาก็มีผู้หญิงมาขอบวชอีกหลายคน แต่หลวงพ่อก็ปฏิเสธ เพราะ
เจตนาธรรมดั้งเดิมของท่านนั้นไม่ประสงค์จะให้แม่ชีในวัด แต่ที่ท่านเปลี่ยนใจ
เนื่องจากความตัญญู ไคร่สงเคราะห์โยมมารดาให้ได้ประกอบสัมมาอาชีพ เพราะ
ในขณะนั้น แม้ว่าโยมแม่ของท่านอายุมากแล้ว แต่ก็ยังเลิกทำปาณาติบาตไม่ได้ ซึ่ง
หลวงพ่อก็มองไม่เห็นทางอื่นที่เหมาะสมกว่า จึงได้ให้โยมแม่ละทิ้งการครองเรือนเยี่ยง
ฆราวาสมาสู่เพศนักบวช ซึ่งเป็นสัมมาอาชีพที่ประเสริฐและสูงส่งที่สุด เป็นผลให้ผู้หญิง
อีก ๓ คน ได้พลอยมีชีวิตที่ประเสริฐไปด้วย

ผู้บุกเบิก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลวงพ่อก็ได้ปฏิเสธยืนยันไปหลายครั้ง ก็ยังมีผู้หญิงอีก
คนหนึ่ง ชื่อ พิมพ อุกัยกรรม เพียรพยายามมาอ้อนวอนขอรับรอง หลวงพ่อก็เพียงแต่รับ
ไว้ให้อยู่ปฏิบัติ ยังไม่ให้บวช และให้แยกไปอยู่ลำพังคนเดียวที่เขตวัดแม่ชีในปัจจุบัน
ซึ่งในสมัยนั้นยังรกทึบอยู่ จึงดูเหมือนในเวลานั้นอยู่ห่างไกลเขตพระและผู้คน โดยท่าน
ได้บอกกับแม่พิมพว่า ถ้าอยากบวช ก็ให้ไปตั้งสำนักชีเอาเอง แม่พิมพจึงต้องจัดการ
ทุกอย่างด้วยตนเองเพื่อจะได้มีที่อยู่อาศัยในป่าอันรกทึบนั้นแต่ผู้เดียว ทั้งนี้เป็นอุปาย
ของหลวงพ่อก็ที่มุ่งทดสอบความเข้มแข็ง อดทน เอาจริงเอาจัง และเป็นตัวของตัวเอง
ของแม่พิมพ อุกัยกรรม เพราะขณะนั้นเธอก็อายุห้าสิบกว่าแล้ว ถ้าไม่มีความตั้งใจใฝ่ใน
การปฏิบัติธรรมจริงๆ คงอดทนสภาพที่เหมือนถูกทอดทิ้งเช่นนั้นไม่ได้แน่ ต้องเลิกร้าง
ไปเองในเวลาไม่นาน แต่ผลที่สุดแม่พิมพ ก็ “สอบได้” เธอฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหลาย

ทั้งปวงมาอย่างอาจหาญ ด้วยขันติวิริยะ และศรัทธาอันกล้าแข็ง จนสามารถพิสูจน์ให้หลวงพ่อกับเห็นว่า สตรีเพศก็มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นนักบวชได้เหมือนกัน ในกาลต่อมาเมื่อหลวงพ่อยอมรับให้จัดตั้งสำนักชีขึ้นในวัดหนองป่าพง และท่านได้เมตตาเข้าไปแสดงธรรมอบรมแม่ชีเป็นครั้งคราว ท่านมักยกย่องคุณธรรมของแม่ชีพิมพ์ให้เป็นตัวอย่างแก่แม่ชีรุ่นหลังอยู่เสมอ ปฏิปทาของแม่ชีผู้บุกเบิกสำนักเป็นคนแรกนี้ เป็นที่เลื่อมใสและประทับใจหมู่คณะร่วมสำนักยิ่งนัก ด้วยเป็นผู้มีเมตตาและขันติ ความอดกลั้นเป็นอุปนิสัยพื้นฐาน สำรวมระวางในศีล ไม่ยอมให้ต่างปร้อยเสียหายเลย การปฏิบัติทำความเพียรเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ จากวันแรกที่เข้ามาพำนักอาศัยในหนองป่าพง จนกระทั่งวัยร่วงโรย และถึงอายุสังขารไปในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เธอได้บำเพ็ญตนสมศักดิ์ศรีสตรีนักปฏิบัติ เป็นนักบวชที่สละชีวิตเพื่อพระศาสนาสมดังที่ตั้งปณิธานเป็นสัจจาจาได้จริงๆ

แม่ชีสาวร่วมสมัย

หลังจากที่แม่พิมพ์ อุทัยกรณ์ ได้เข้าไปตั้งหลักแหล่งในป่านั้นแล้ว เมื่อมีโยมผู้หญิงมาขอบวชอีก หลวงพ่อก็ตัดใจรับไว้ แต่ก็เฉพาะคนแก่ๆ เท่านั้น และได้ส่งเข้าไปอยู่กับแม่พิมพ์ อุทัยกรณ์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ เมื่อท่านได้พิจารณาเห็นว่าโยมเหล่านั้นมีศรัทธาแน่นแฟ้นต่อการประพฤติปฏิบัติสมควรแก่เพศนักบวชแล้ว ท่านจึงได้อนุเคราะห์ให้ทุกคนบวชชี และได้ให้โยมชีมารดาของท่าน พร้อมด้วยเพื่อนซึ่งทั้งสามย้ายเข้าไปอยู่ด้วยกันในสำนักชีใหม่

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้มีโยมผู้หญิงในวัยสาว ๒ คนมาขอบวช คนหนึ่งอายุ ๒๔ ปี ชื่อ บุญยู่ พิมพ์วงษ์ ส่วนอีกคนอายุ ๒๓ ปี ชื่อ คำ เคนประคอง หลวงพ่อก็ตัดใจบวชให้เป็นการทดลอง ถ้าต่อไปพบว่าแม่ชีสาวไม่ประพฤติปฏิบัติเพื่อมุ่งหวังความเจริญในธรรม ท่านก็จะเลิกไม่รับบวชผู้หญิงสาวอีกต่อไป ซึ่งปรากฏว่าแม่ชีสาวก็สามารถ “สอบได้” เช่นเดียวกัน สำนักชีวัดหนองป่าพง จึงมีสมาชิกมากขึ้นทุกที เป็นเหตุให้หลวงพ่อดำเนินตั้งสำนักชีขึ้นเป็นลำดับส่วน แยกออกไปจากเขตพระ จากวันนั้นเป็นต้นมา

ข้อปฏิบัติของแม่ชีวัดหนองป่าพง

๑. ห้ามคลุกคลีหรือคุยกันเป็นกลุ่มก้อน ทั้งกลางวันกลางคืน
๒. เวลาฉัน ล้างภาชนะ กวาด สรงน้ำให้พร้อมเพรียงกัน ด้วยความเรียบร้อย และมีสติ
๓. รักษาความสะอาดบริเวณกุฏิ เช่น เก็บกวาด ไล่ปลวกไล่มด เป็นต้น
๔. เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ในการกิน การนอน การพูด ไม่ร่าเริงเอิกเกริกเฮฮา
๕. เมื่อเอกภพเกิดขึ้นให้แบ่งกันบริโภคใช้สอยพอสมควรและเป็นธรรม
๖. เมื่อเจ็บป่วยให้ช่วยกันรักษาพยาบาลด้วยเมตตา
๗. ประกอบตั้งกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม ด้วยเมตตาธรรมในเพื่อนซึ่ง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๘. เคารพนับถือซึ่งกันและกันตามวัยวุฒิ
๙. รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอ อย่าให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ
๑๐. ห้ามชี้คนใดคนหนึ่งมีอำนาจปกครองหรือตั้งกติกาดูใดๆ ด้วยความเห็นผิด
๑๑. เมื่อเกิดความขัดข้องประการใดๆ รีบแจ้งให้ประธานสงฆ์ทราบเพื่อแก้ไข
๑๒. เมื่อจะไปไหนมาไหน ต้องแจ้งลาประธานสงฆ์ทุกครั้ง
๑๓. ห้ามถือสิทธิ์ในกุฏิที่ตนสร้างขึ้น
๑๔. ห้ามรับแขกที่เป็นเพศชายบนกุฏิของตน เว้นไว้แต่อาพาธเป็นบางครั้ง
๑๕. ห้ามแสดงหรือโฆษณาสิ่งอันไม่เป็นธรรมเป็นวินัย เพื่อเห็นแก่อามิสซึ่งเป็น มิจฉาชีพ เป็นเหตุนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนา
๑๖. ห้ามทำตนเป็นผู้รับใช้คฤหัสถ์ ซึ่งจะเป็นการประทุษร้ายตระกูล
๑๗. มีความเห็นร่วมกัน อย่าทะเลาะวิวาทกับใครๆ เพราะความเห็นผิด
๑๘. ห้ามติดต่อกับพระภิกษุ สามเณร แม่ชี และคฤหัสถ์ทั้งในและนอกวัด เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นที่เป็นธรรมะ
๑๙. ห้ามสัญญาจะไปมาเที่ยวเรื่อยไร
๒๐. ห้ามชายที่มีอายุ ๑๒ ปีขึ้นไป พักค้างคืนที่นี่ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น
๒๑. ผู้ประสงค์จะมาบวชหรืออยู่ในสำนักนี้ ต้องมีผู้ปกครองนำมาฝากเป็น หลักฐานและผู้มีผู้อุปฐากพอสมควร

ถ้าผู้ใดฝ่าฝืน ไม่ปฏิบัติตามกติกานี้ สงฆ์มีอำนาจบริหารได้เต็มที่

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๗

พระอาจารย์ชา สุภทฺโท

ประธานสงฆ์

สำนักชีวัดหนองป่าพง ก็มีแม่ชีต่างวัยต่างรุ่นเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ และแม่ชีสาวสองคนแรกของสำนักได้กลายเป็นหัวหน้าแม่ชีในปัจจุบัน

ปกครองกันเอง แต่...

โดยเหตุที่สำนักชีของวัดหนองป่าพงนั้นแยกจากสำนักของพระภิกษุ มีเสนาสนะตลอดจนกาลาธรรมที่ประกอบกิจวัตรต่างๆ อยู่ภายใต้อาณาเขตของตนเอง ซึ่งมีรั้วรอบขอบชิดเป็นสัดส่วน หลวงพ่อจึงมอบหมายงานบริหารให้แม่ชีได้ปกครองกันเอง โดยมีคณะกรรมการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าแม่ชีและแม่ชีอาวุโสรวม ๕ คน เป็นผู้ดำเนินงาน แต่ทั้งนี้อยู่ในความควบคุมดูแลของประธานสงฆ์อีกต่อหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ หลวงพ่อได้กำหนดกติกาข้อปฏิบัติประจำสำนักรวมทั้งหมด ๑๕ ข้อ และใน พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้กำหนดเพิ่มขึ้นอีก ๖ ข้อ รวมเป็น ๒๑ ข้อ ซึ่งแม่ชีทุกคนก็ได้พร้อมใจไปประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และได้นำข้อปฏิบัติเหล่านี้มาอ่านทบทวนในที่ประชุมทำวัตรสวดมนต์ทุกวันพระ ๑๕ ค่ำ ด้วย เพื่อความเป็นผู้ไม่ประมาทในข้อวัตรอันเป็นเสมือนไม้บรรทัดที่หลวงพ่อมอบไว้ให้แม่ชีทุกคนได้ใช้กำกับและระล่อมตนเอง ให้เดินอยู่ในเส้นทางที่ถูกต้อง ดังพุทธพจน์ที่หลวงพ่อชอบอ้างอยู่เสมอ *อัตตะโน โจทยัตตะนัง จงเตือนตนด้วยตนเอง*

จะเห็นได้ว่าการกำหนดกติกาข้อปฏิบัติประจำสำนักขึ้นนั้น หลวงพ่อได้ใช้หลักของการประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตของท่านและสงฆ์ที่วัดหนองป่าพงนั่นเอง โดยเน้นที่ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความสำรวมระวัง เมตตาจิตและความเคารพซึ่งกันและกันตลอดจนความเป็นผู้มักน้อยสันโดษตามวิสัยนักบวชอีกด้วย การกำหนดกติกาในการปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้หัวหน้าแม่ชีหรือประธานในการปกครองบริหารงานได้ง่ายขึ้น เพราะถือหลักตายตัวที่หลวงพ่อกำหนดไว้นั่นเอง ไม่ใช่อำนาจของแม่ชีคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้มอบหมายอำนาจในการบริหารให้แม่ชีได้ปกครองกันเองโดยตรงก็ตาม เมตตาและปัญญาบารมีของหลวงพ่อก็ยังเป็นเสาหลักค้ำจุนการดำเนิน

งานของคณะกรรมการบริหารสำนักชื้อญุ่นเอง คำว่า “จะกราบเรียนหลวงพ่อ” เป็นไม่ตายที่คงความขลังและศักดิ์สิทธิ์สำหรับการเอ่ยอ้างเพื่อแก้ปัญหาความยุ่งยากในการปกครองได้ทุกครั้ง แม่ชีบุญอยู่ พิมพ์พงษ์ หัวหน้าแม่ชีซึ่งรับผิดชอบการบริหารสำนักแม่ชีมาหลายปี ได้เล่าประสบการณ์ในการปกครองให้ฟังว่า

“ตามปกติก็ไม่ค่อยมีอะไร แต่ท่านอยู่ไกลดูแลไม่ละเอียดไม่ทั่วถึง ไม่ทราบเรื่องเท่าที่ควร ไม่เหมือนกับแม่ชีอยู่ใกล้ชิดกัน เราเป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลเขาเพราะเราเป็นผู้ใกล้ชิด ถ้าหากว่าเขาหักเหออกจากข้อวัตรกฎกติกา หรือออกไปจากที่เราสั่งสอนไว้ เราก็ต้องเรียนท่าน เพราะท่านเป็นผู้อุ้มชูเรา มันถึงจะไปรอด ถ้าไม่อย่างนั้นไปไม่รอดก็เหมือนเป็นพี่คอยดูแลน้อง

คำสั่งสอนของหลวงพ่อท่านก็สอนไว้หมดทุกอย่าง สอนข้อวัตร การปฏิบัติ อะไรรสชาติอย่าง ถ้ามีใครไม่ปฏิบัติตามที่ท่านสอนเอาไว้ ถ้าหากทำผิดเดือนแล้ว ๒-๓ ครั้งยังไม่ฟัง เรื่องนั้นก็ถึงหลวงพ่อ เพราะท่านเคยให้โอกาส ท่านบอกว่า หนักใจผู้ปกครองจนเกินไป ก็ให้มาขอความช่วยเหลือได้ ถ้าอบรมแล้วไม่ฟัง แต่ไม่ใช่ว่าดิฉันจะมีอำนาจเต็มทีคนเดียวนะ

เขาเรียกกันแค่ว่า หลวงพ่อหัวหน้าแม่ชี แต่ดิฉันก็ไม่ได้มีอำนาจเต็มที หรือเผด็จการอะไรถึงขนาดนั้นหรอก ต้องมีคณะกรรมการเห็นร่วมด้วย ๓-๔ คน เห็นว่าคนๆ นี้ประพฤติอย่างนี้ ทำอย่างนี้ กรรมการทั้งหมดมี ๕ คน มีความเห็นเหมือนกัน ตรงกันว่าคนนั้นประพฤติผิด ประพฤติไม่ดีจริงๆ คน ๔-๕ คนจะไปหาความกับคนๆ เดียวคงจะเป็นไปไม่ได้ แต่หลวงพ่อท่านก็ยังไม่เชื่อเลยทีเดียว ท่านจะต้องมีความหนักแน่นพิจารณาอีกต่อหนึ่ง

เมื่อหลวงพ่อเข้ามาแล้ว ไม่ใช่ท่านจะมาใช้อำนาจบาตรใหญ่ เข้าข้างพวกใดพวกหนึ่ง ท่านจะเทศน์จะสอนไปในเรื่องอื่น ไม่มีการเกี่ยวข้องถึงเรื่องคนโน้นคือดั่งคนนี่คือดั่งหรือหาก ท่านจะพูดไปแบบธรรมดาๆ สบายๆ พูดจบแล้วท่านก็จันน้ำ ทำอะไรแบบอารมณ์เย็นๆ ทีนี้ท่านก็จะเรียก อ้อ เป็นอย่างไร แม่ชีคนนั้นสบายดีไหม เป็นอย่างไร การปฏิบัติ อย่าให้พวกกรรมการหรือผู้ปกครองเขาหนักใจนะ

การพูดการสอนของหลวงพ่อบัวไม่ให้ซ้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น ผิดก็ไม่ให้เสียใจ ไม่ผิดก็ไม่ให้เสียใจ แต่ว่าก็ต้องมีบางบทบางตอนให้เสียใจ ให้รู้ตัวว่าเป็นคนผิดบ้างเหมือนกัน จะได้สำนึกและปรับปรุงตัวเองให้ดี ท่านจะพูดว่าต้องเอาใจใส่เขา ต้องพิจารณานะ มาอยู่กับเพื่อนเขา ถ้าเอว้าวเข้ามามันจะต้องกินหญ้า ปล่อยเข้ามาสนาม มันก็ต้องกินหญ้ากับเพื่อนเขา ถ้าหมามันจะไม่กินหญ้า มันจะกินซี่ ท่านจะเอาเรื่องนั้นมาอุปมาอุปไมยให้ฟัง

เพราะฉะนั้น ถ้าดิฉันพูดในที่ประชุมชื่อว่า ถ้าบอกไม่ฟังเกิน ๓ ครั้ง จะเรียนให้หลวงพ่อทราบนะ จะบอกให้”

เงียบ!

คือทุกคนจะกลัวหลวงพ่อ หลวงพ่อไม่เคียดใครและไม่เคยพูดกระทบกระเทาะใคร แต่ว่าพอเอ่ยชื่อของหลวงพ่อ เราก็สบายแล้ว ตัวผู้ปกครองก็สบาย เป็นอย่างนั้น แต่ถ้าหากว่าบังเอิญหลวงพ่อจะเข้ามาอบรม เขาก็ต้องคิดไปก่อนว่า โอ๊ย! คุณแม่บอกหลวงพ่อเข้ามาแล้ว ปวดหัวก็ปวด ปวดบัสสาวะอุจจาระ ถึงขนาดนั้นนะไม่รู้ว่าเป็นอะไร แต่หลวงพ่อท่านก็มีน้ำใจเยือกเย็น เยือกเย็นนะ เทศน์นิมนวลอะไรอย่างนี้ แต่ทำไมแม่ซีถึงกลัวมาก ถ้ามแม่ซีคนไหนเขาก็บอกว่า หลวงพ่อท่านดี ดี เลิศ ดีเลิศ อยู่ที่ไหนก็ไม่เหมือน นี่ มันเป็นเรื่องละเอียดเกินกว่าจะพูดออกมาให้ได้ทั้งหมดนะ การปกครองนี้ น่าอัศจรรย์เหลือหลาย

เดือนหนึ่งๆ ท่านจะเรียกหัวหน้าแม่ชีกับคณะกรรมการบริหารเข้าไปอบรมในเรื่องหลักบริหาร การปกครองแม่ชี การรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา เป็นผู้ใหญ่ให้รู้จักเอาใจผู้ย่อย รู้จักปกครอง ถ้าปกครองไม่เป็นมันจะหนักใจ”

การปกครอง : เมตตาแต่ไม่คลุกคลี

ความละเอียดรอบคอบของหลวงพ่อ ในการปกครองพระภิกษุสามเณรและแม่ชีนั้น ก็เป็นเพราะท่านตระหนักถึงอันตรายซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความใกล้ชิดของเพศตรงข้าม

ท่านจึงตั้งกฎระเบียบที่ไม่เปิดโอกาสให้พระเณรและแม่ชีมีการติดต่อกุลกสิกันได้เลย พระที่วัดหนองป่าพงอาจอยู่ถึง ๕ ปี ๑๐ ปีโดยไม่เคยพูดกับแม่ชีเลยแม้แต่คำเดียว แม่ชีจะเข้ามาในเขต “วัดพระ” เฉพาะตอนเช้าเพื่อทำอาหาร เสร็จแล้วก็รีบกลับ ถ้าบังเอิญสวนทางกับพระโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงจะต้องนั่งลง พนมมือและก้มหน้า เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตัดต้นเหตุ ป้องกันความเสื่อมเสียที่อาจเกิดขึ้นเอาไว้เสียก่อนนั่นเอง ในเวลาต่อมาสำนักสาขาหลายแห่งมีแม่ชีประจำอยู่ด้วย แม่ชีในสำนักสาขาก็ได้ถือข้อวัตรปฏิบัติอันเดียวกับแม่ชีวัดหนองป่าพง และมีมติสงฆ์ในการอนุญาตให้แม่ชีอยู่ประจำเฉพาะในวัดที่ประธานสงฆ์มีอายุพรรษา ๒๐ ปีขึ้นไปแล้วเท่านั้น

ในส่วนตัวหลวงพ่อกเอง ท่านก็ได้ประพจน์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์เสมอมา ปฏิปทาของท่านในเรื่องผู้หญิง เป็นที่ทราบกันดีว่าเข้มงวดกวดขันเพียงใด ดังที่พระครูบรรพตวรกิตได้เล่าให้ฟังดังนี้

“เรื่องผู้หญิงท่านให้ตั้งความระมัดระวังไว้เป็นพิเศษ แม่ท่านจะไม่มีประสบการณ์ในเรื่องของครอบครัว แต่ท่านก็ปกครองได้เรียบร้อยดี ไม่มีเรื่องราว ไม่มีอธิการณ์อะไร ท่านระวังตัวมาก ไม่ว่าจะเป็นการวางตัวของท่าน หรือการพูดจา ท่านไม่เคยปล่อยให้แม่ชีได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนม ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดๆ ก็ตาม ท่านถือครุธรรม ๘ ประการ เวลาพูดด้วย ท่านก็ไม่มองหน้า คำพูดก็ไม่เคยล้อเล่นอย่างทางโลก อันจะเป็นเหตุให้ขาดความเคารพ

กับผมท่านก็เคยเตือนอยู่เสมอว่า อย่าได้ไว้ใจผู้หญิง ผู้หญิงใจเบา ใจอ่อนแอ ไม่หนักแน่นเหมือนผู้ชาย แม้จะพูดจาเก่งกล้าสามารถยังไงก็อย่าไว้ใจ ผู้หญิงเป็นศัตรูต่อพรหมจรรย์ ผมเคยตามท่านเข้าไปสอนแม่ชี ๗ วัน ท่านเข้าไปครั้งหนึ่ง พระเล็กเณรน้อยท่านก็ไม่ให้เข้าไป ตอนผมมาอยู่ใหม่ๆ ท่านก็ไม่ให้เข้าไป อยู่นานจนท่านไว้ใจนั้นแหละถึงได้ยอมให้เข้าไป”

“ผมมาอยู่วัดหนองป่าพงใหม่ๆ ไม่รู้ธรรมเนียมปฏิบัติของท่าน” ท่านพระครูบรรพตวรกิต เล่าถึงความหลังให้ฟังอย่างนึกขำ “เห็นแม่ชีก็ร้องทักทายเป็น อ้าว! แม่ชี

ไปไหนมาละนั่น ปรากฏว่าแม่ชีเขาตกใจ เดินจำพรวดๆ หนีเข้าป่าไปเลย ผมก็งง นึกอยู่ในใจว่า เอ! ชาววัดป่านี้ นอกจากพระเถระจะไม่โอภาปราศรัยแล้ว แม่ชีก็เป็นไปด้วยเหมือนกัน และคงจะมีพระไปฟ้องหลวงพ่อกว่า พระใหม่ทำอะไรไม่ถูกไม่ควรหลายอย่าง เช่น พุดกับแม่ชี เป็นต้น วันหลังหลวงพ่อก็เลยอบรม ผมถึงได้รู้เรื่องว่าที่นี้เขาอยู่กันยังไง”

หลวงพ่อก็ได้ฝึกแม่ชีมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกแล้ว ให้มีความเป็นตัวของตัวเองสูง แม่ชีจึงเป็นลูกศิษย์ที่อยู่ใกล้ก็เหมือนอยู่ไกล เพราะไม่มีโอกาสได้พบท่านเป็นส่วนตัว ในขณะที่ฝ่ายพระภิกษุสามเณรหรือแม้แต่ญาติโยม ถ้ามีปัญหาหรืออยากพบ ก็ไปกราบหลวงพ่อก็ได้ ส่วนแม่ชีได้รับการอบรมเป็นส่วนรวมอาทิത്യละครึ่ง หรือ ๒ อาทิത്യครึ่งหนึ่ง ท่านพระครูบรรพตวรทิตได้สรุปปฏิปทาของหลวงพ่อกับแม่ชีว่า “ท่านปกครองดี เอาใจใส่ ตักเตือน แต่ไม่ให้โอกาสสนิทสนม”

อย่างไรก็ตาม หลวงพ่อก็ได้ละเลยความรู้สึกของแม่ชี แม้ท่านวางตัวเห็นห่าง ความเมตตากรุณาของท่านที่แสดงออกมาด้วยการกระทำทุกอย่างทุกประการก็เป็นเสมือนที่พึ่งอันอบอุ่น เป็นหลักอันมั่นคงที่แม่ชีทุกคนมีอยู่ประจำแล้วในใจ กระนั้นก็ตามเมื่อถึงกาลถึงสมัย หลวงพ่อเข้าไปให้การอบรม ท่านก็ถือโอกาสซึ่งมีไม่บ่อยนัก ชี้แจงความจริงใจของท่านแก่ที่ประชุมแม่ชีด้วยเหมือนกัน

“อาตมาเป็นพระที่เฉยๆ ต่อทุกคน ชี้ทุกคนเข้ามาบวช อาตมาก็เฉยๆ อยู่ ถ้ามได้ทุกคน ไม่ถามทุกคน สนิทไว้ใจ เรียกว่ารักกันด้วยธรรม ไม่ได้รักกันดังโลกที่ต้องประจบประแจงกัน มีอะไรผิดพลาดก็พูดไปตามส่วนของมันอย่างนี้ บางคนอาตมาไม่เคยได้ถามเลยพวกชีนี่ อย่าว่าแต่พวกชีเลย พระเถระบางรูปก็ไม่เคยถามก็ยังมี เพราะว่ามันมาก คนๆ เดียวดูคนหมู่มากมันก็ลำบากอยู่ ฉะนั้น ทุกคนจงปฏิบัติตนเอง รักษาตัวเองให้มันมากที่สุดนั่นแหละดีมาก”

สอนแม่ชี : ชูไว้ก่อน

ท่านพระครูบรรพตวรกิตเล่าว่า สมัยที่ท่านยังอยู่ที่วัดหนองป่าพงกับหลวงพ่อนั้น วิธีการสอนลูกศิษย์ของหลวงพ่อก็เป็นไปอย่างเรียบง่ายและห้าวหาญ แม่แม่ชีก็ไม่มีการลดหย่อน ไม่ได้รับสิทธิพิเศษอะไร เพราะฉะนั้น ใครจะอยู่เป็นลูกศิษย์วัดหนองป่าพงต้องมีศรัทธามั่นคงและอดทนจริงๆ ในการสอนแม่ชีนั้น หลวงพ่อมักใช้วิธีชูมากกว่าอย่างอื่น เพราะท่านเห็นว่าผู้หญิงมีนิสัยที่จะเชื่อใจตัวเองได้ง่าย และมักถือเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ว่าเป็นเรื่องใหญ่ ท่านจึงไม่ยอมตาม ท่านพระครูบรรพตวรกิตได้ยกตัวอย่างให้ฟังเช่นว่า

“มีอยู่ครั้งหนึ่ง เขามานิมนต์ให้เข้าไปดูแม่ชีไม่สบาย เดินจงกรม เกิดนิมิตมีงูมาพันตัวเลยล้มลง หลวงพ่อบอกว่า เออ! ตายหรือยังไม่รู้ หามขึ้นไปไว้บนกุฏิ นั้นแหละ แล้วตั้งนานท่านจึงเข้าไปดู

บางที่เขามาฟ้องเรื่องทะเลาะกัน นินทากันบ้าง ท่านก็จะบอกว่า เออ! กัดหัวกัน ตายเสีย หรือเป็นอย่างเขาว่าจริงหรือเปล่าละ เป็นก็แก้ไขตัวเองซิ ถ้าไม่เป็นแล้วเดือดร้อนทำไม พวกชิวเขาก็รู้นิสัยท่าน เขาก็พากันอดทน ไม่มาฟ้อง

ถ้ามีคนมาขออยู่ด้วย ท่านก็จะเตือนว่า ต้องอยู่อย่างสงบ เพราะไม่ได้ทำมาหากินอะไร มีแต่ครูบาอาจารย์หามาให้กิน อย่าทะเลาะกัน และถ้าอยู่ไม่ได้ สั่งให้ไปตอนไหน ต้องไปทันที สั่งกลางคืน ต้องไปกลางคืน ท่านชูไว้แบบนี้”

อีกตัวอย่างหนึ่ง

“เวลาแม่ชียากกลับบ้าน ก็ต้องมาลาหลวงพ่อก่อน บางที่ท่านเข้าไปเทศน์ เขาก็ถือโอกาสลาท่านตอนนั้น ท่านก็ชูอีกเหมือนกัน ไปเยี่ยมทำไม คิดถึงลูกหลานซิ มาอยู่ที่นี่แล้ว พระพุทธเจ้าท่านไม่เห็นกลับไปเยี่ยมบ้าน นีบวชไม่เท่าไรจะกลับไปเยี่ยมบ้านแล้ว

ถ้าอนุญาตให้ไป ท่านก็จะสั่ง เออ! ไปวาง มาวาง อย่าไปหาบ มาหาบ

พอเขากลับมา ท่านก็จะทัก เป็นยังไง บ้านยังอยู่ตามเดิมรีเปลา หาบอะไรมาล่ะ ท่านพูดภาษาธรรม หมายถึงความคิดถึง ความผูกพันทางบ้าน แต่ถ้าเขาไม่เข้าใจก็จะตอบท่านว่า ได้หอมได้กระเทียมมาบ้างโดยชะน้อย (เจ้าค่ะ)

บางที่ท่านก็จะถามคนแก่ๆ เมื่อคืนไปบ้านกี่ครั้ง หมายถึงจิตมันไป เขาไม่เข้าใจ ก็ตอบว่าไม่ได้ไป ท่านก็จะบอกว่าไม่เห็นมันล่ะซี”

แม้ตัวอย่างเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพที่ท่านพระครูบรรพตวรกิตเล่า ก็ให้เห็นได้ว่าแม่ชีต้องภาวนาอย่างหนักเพื่อใช้ธรรมโอสถรักษาการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยตนเองถึงที่สุด เพราะหลวงพ่อก็ไม่ยอมให้ไปโรงพยาบาล

“แม่ชีเขาปวดท้อง ปวดหัว จะไปโรงพยาบาล ท่านก็ไม่ให้ไป นั่งดูมันชี เฟ่งมันอยู่นั้น มันเจ็บตรงไหน มันเจ็บหัว เฟ่งหัวให้มันขาดออกซิ เมื่อไม่มีหัว จะมีหัวใครเจ็บสมัยก่อนเป็นอย่างนั้น อดกลั้นถึงขนาดนั้น จะร้องเอาแต่โรงพยาบาลไม่ได้”

ฉันเป็นยาปรมัตถ์

แม่เรื่องการขบฉัน หลวงพ่อก็สอนแม่ชีให้ถือเป็นการปฏิบัติเช่นเดียวกันว่า

“เวลาฉันอย่าไปติตรสชาติ ให้คิดเสียว่าเป็นยาปรมัตถ์ ฉันพอประทังชีวิตไปวันๆ ไม่ให้คิดถึงความเอร็ดอร่อยอะไร อย่าไปคิด”

“ท่านสอนอย่างนี้ เราก็ปล่อยวางได้ น้าอัศจรรย์ ต่างคนต่างก็คิดที่จะทำตามที่ท่านบอกท่านสอน เชื้อฟังกันง่ายไม่ตื้อตึง” แม่ชีบุญอยู่เล่าถึงการปฏิบัติในสมัยก่อน ซึ่งอาหารค่อนข้างฝืดเคือง แต่การปฏิบัติเคร่ง ไม่สำคัญกับการกินการอยู่ “เวลาไม่มีอะไรฉัน ข้าวเหนียวจิ้มเกลือจิ้มน้ำปลาก็เคย คิดแต่ว่าเป็นยาปรมัตถ์ เชื่อจริงๆ เชื่อหลวงพ่อ แต่ว่าทางธรรมนี่เจริญที่สุด เบากายเบาใจ ตลอดวันไม่มีเรื่องซัดๆ ซ้องๆ มันก็ปฏิบัติง่าย”

ในสมัยต่อมา อาหารการขบฉันไม่ผิดเคืองมากเหมือนสมัยแรก แต่แม่ชีก็ต้องเป็นผู้เลี้ยงง่าย ใครจู้จี้จุกจิกเรื่องอาหารเป็นต้องโดนขนาบ พระเถระรูปหนึ่งได้เล่าลีลาการเทศน์ของหลวงพ่อกับศิษย์ว่า มีแต่คำเผ็ดๆ ร้อนๆ แม่ชีจึงได้รับความสงบระงับเรื่อยมา และสมัยก่อนทำความเพียรเก่งมาก ตัวอย่างการเทศน์ที่มีรสชาติของหลวงพ่อก็คือเช่นว่า

“เอาให้ผู้เฒ่าชะห้วมัน เหลือแต่ก้างอย่างนี้” หมายถึงว่าห้วปลาที่เหลือแต่ก้างนั้น ให้แม่ชีแก่ “ถึงแม่ได้ก้าง ก็ต้องถือว่าตัวเกิดเป็นหมาเสี้ยชี่ มันกินแต่ก้างก็ยังโต ได้กินข้าวก็ยังมีดี หมามันกินกระทั่งชี่ มันยังใหญ่เป็นหมาได้ ยังไม่สูญพันธุ์หมา”

อย่าประมาทว่าแก่แล้ว

เมื่อหลวงพ่อเมตตาเข้าไปแสดงธรรมอบรมแม่ชีในวันพระ ท่านพระครูบรรพตวรกิต ซึ่งมีโอกาสได้ติดตามเข้าไปด้วย ได้เล่าถึงการอบรมในตอนหนึ่ง ดังนี้

“ส่วนมากก็ให้รับศีล ทำสมาธิ มีอะไรเกิดขึ้นก็ให้ปล่อยวาง สอนให้เอาทางลัด ให้ดูจิตใจตัวเองว่ามันจะไปกัดคนอื่นหรือเปล่า ท่านบอกว่า ไม่มีหนังสือปริยัติให้ดู แต่ให้ระวังตามดูจิต จิตใจคน แก่ สาว หนุ่ม ผู้ชาย ผู้หญิง สิ่งๆ ที่เหมือนกันก็มี คือ ราคะตัณหา มันมีอยู่ อย่างนี้กว่าผ่านมาแล้วหมดแล้ว แก่แล้วมันจะไม่มี อย่าไปเชื่อมันถึงมันไม่เป็นเหยื่อของวัตถุกาม ก็ยังเป็นผลของกิเลสกาม ยังหนุ่มยังสาวก็ติดกิเลสกาม แก่แล้วนี้กว่ามันจะขาดหมด แต่มันยังนอนเนื่องอยู่ ติดลูกเต้าบ้านช่อง อาหารการกิน เห็นไหมวัตถุกาม เพราะฉะนั้นอย่าเผลอ อย่าไปพูดว่าจริตนิสัยตัวเองเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ คนอื่นอย่าถือ ไม่ได้ ต้องพยายามแก้ไขข้อบกพร่องของตัวเอง จะให้คนอื่นมาเอาใจข้างเดียวก็ไม่ได้ กฎระเบียบมีวางไว้แล้ว ทุกคนต้องดู ต้องศึกษา อ่านไม่ได้ก็ให้เด็กอ่านให้ฟัง อ่านแล้วพิจารณาตัวเอง แล้วก็ทำ เกิดอะไรขึ้นต้องพิจารณา เวลาปฏิบัติภาวนา เกิดนิมิตอะไรที่จะทำให้ตัวเองมีจิตวิปัสสนาให้พากันรู้ บอกกันเอง อย่าปิดบัง มีโอกาสก็บอกครูบาอาจารย์ที่อยู่ใกล้กัน ภาระท่านมีมากอาจไม่ได้เข้าไป ก็ให้ระวังตัวทุกคน”

แม่ชีที่มีอายุสังขารมากแล้วมีอยู่หลายรูปเหมือนกันที่สำนักวัดหนองป่าพง โดยทั่วไปคนอายุมาก วิทยุฆิฆานะก็มักจะมากตามไปด้วย แต่วันคืนกลับเหลือน้อย หลวงพ่อได้เมตตาให้ข้อคิดเตือนสติแม่ชีที่อยู่ริมฝั่งให้เร่งรีบปล่อยวางวิทยุฆิฆานะ และสังขาร

“โดยเฉพาะบรรดาคนแก่ๆ ที่มานั้นนะ คนแก่นี้ตามสัดส่วนก็อายุยังไม่มากนัก แต่เกิดนาน บางคนก็ ๖๐ ปี ๗๐ ปี ก็ยังไม่มา อันนี้ วันคืนมันล่วงไปๆ นะ วันนี้ มันก็จะหมดไปแล้ว ตอนเช้าตะวันก็โผล่ขึ้นมาอีก หมดไปๆ ให้ตั้งใจ อย่าให้ใจเรา วุ่นวาย อย่าวุ่นวายต่อคนอื่น เป็น โสวะจัสสะตาจิต คือเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่ยึดถือ ฆานะวิทยุฆิฆิ

วิทยุฆิฆิ คือ ความเห็น ท่านไม่ห้ามหรือก เห็นเรื่อยๆ ไป แต่ ฆานะ อย่าไปผูก อย่าไปยึดมัน ให้ปล่อยวาง ถ้าหากเราปล่อยวางมันก็ผ่านไป ถ้าไม่ปล่อยวาง มันก็หนัก อย่างท่านว่า ให้วางสังขาร ปล่อยสังขาร มันเป็นของหนัก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นของหนัก ไปยึดถือของหนักไว้ มันก็หนักชิ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

รูป ไปถือว่าเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขาทั้งหมด มันก็แบกเอาไว้ มันหนัก ท่านบอก ให้ทิ้งของหนักเสีย คือยึดว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูป นี้ของเรา ตัวเรา ของเรา เวทนา คือสุขทุกข์ ก็เรียกว่าเป็นของเรา อย่าไปถือชิมันหนัก ท่านให้วางให้ปล่อย สัญญาความจำนั้น จำนี้ ว่าเราว่าของเรา ให้วางมัน มันหนัก ให้รู้แล้วก็วางลง รูป เวทนา สัญญา สังขาร ทั้งหมดก่อนนี้ ทั้งจิตสังขาร กายสังขาร อย่าไปยึดว่าตัวของเรา มันหนัก มันเป็นของหนัก

ชั้น ๕ นี้ อย่าไปยึดมันถือมัน เพราะมันหนัก ถือว่าตัวว่าตน ว่าเรา ว่าเขา มันหนัก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คือความรู้อะไรที่เป็นเรา อย่าไปยึดให้มันหนัก เป็นสักว่าธรรมชาติ มีความรู้สึกขึ้นเดียวกับแค่นั้น ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เราอย่าไป ถือเอาเป็นเจ้าของเลย มันหนัก พอถือไปเมื่อไรมันหนักเมื่อนั้น

พระสังฆราชองค์หนึ่ง ได้เป็นสังฆราชแล้วไปเที่ยวเมืองจีน พอไปถึงเมืองจีน คนจีนก็เอาของอะไรมาฝาก เป็นถ้วยชามสวยๆ มาฝากให้ สมเด็จพระสังฆราชไม่เคยเห็น ไม่เคยได้ แหม เรามาต่างประเทศนี้ ชาวจีนเลื่อมใสถวายถ้วยชามเลย พอถ้วยชามถึงมือ ก็ทุกข์เลย วางตรงไหนหนอ จะเก็บตรงไหน กลัวมันจะแตก เราได้ถ้วยชามนี้ เราจะเอาไป อวดโยมบ้านเราที่เมืองไทยว่าเราได้ถ้วยชามาจากเมืองจีน พอเขาถวายถ้วยชาม จับปู้บ ทุกข์แล้ว แหม จะเก็บตรงไหนหนอ จะวางตรงไหน กลัวมันจะแตก พอใส่กระเป๋าก็ต้อง เตือนเขาอยู่เรื่อย ระวังของแตกนะ ระวัง ทุกข์ทั้งนั้นเลย แต่ก่อนยังไม่ทุกข์ มันทุกข์ ตอนได้ถ้วยชาม มันหนักตอนนี้ เอาถ้วยชามขึ้นเครื่องบินมาถึงเมืองไทย เณรไปใกล้ ก็ให้ระวัง ระวังนะเณร ระวังของแตก ระวังของแตก ระวังโยม อย่า เป็นทุกข์ตลอดเวลา เพราะได้ถ้วยชามไปนั้นมาเป็นของตัวก็เลยเป็นทุกข์ แต่ก่อนไม่มีถ้วยชามไม่ทุกข์เลย ทุกข์มันมากับถ้วยชามนั้น ไปยึดมันถือมันมันจึงเป็นทุกข์ พออีกวัน สามเณรไปจับถ้วยดู หลุดมือแตก เออ! หมดทุกข์ไปเสียทีหนึ่ง มันทุกข์มานี้หลายปีแล้ว

ชั้น ๕ ก็เหมือนกัน มันหนัก ให้ทิ้งของหนักเสีย ทั้งรูป ทั้งเวทนา ทั้งสัญญา ทั้งสังขาร ทั้งวิญญาณนี้ อย่าเพิ่งเข้าใจว่าของๆ เรา ตัวของเราทั้งนั้น มันเป็นสักแต่ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ สักแต่ว่าเท่านั้น อย่าไปยึดมันถือมันมัน ถ้าเราเห็นเช่นนี้ มันก็เป็นวิมุตติขึ้นมา พ้นขึ้นมา เมื่อก่อนเราเป็นอยู่อย่างนี้ เป็นสมมติ ติดสมมติอยู่ อย่างนี้ เมื่อเราเห็นว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันสักแต่ว่า มันก็พลิกขึ้นมาแล้ว มันจึงเป็นวิมุตติ พ้นจากสมมติอันนั้น คือ ชั้น ๕ แต่ก่อนยึดชั้น ๕ วางชั้น ๕ มันจึงเบา นี่คือตัวอุपाทานที่เรายึดมันถือมัน อยากให้เราเข้าใจกันทุกคน”

สามระดับ สองลีลา

แม่ชีบุญญ์ได้สรุปการสอนแม่ชีของหลวงพ่อกว่ามีสามระดับ และนอกจากวิธี อ่อนโยน นุ่มนวล แล้ว หลวงพ่อก้ใช้วิธีแข็งกร้าวด้วย แล้วแต่กรณี แล้วแต่จริตนิสัย ของแม่ชี

“ท่านก็สอนให้ละกิเลสตัณหา ไม่ให้ถือตนถือตัว ให้เห็นเป็นอนิจจัง เราปฏิบัติไปตามที่ท่านสอน ก็เห็นจริงในคำสอนของท่าน ดิฉันก็ตั้งใจทำตาม ก็เห็นจริงว่ามันเป็นทางพาให้พ้นทุกข์ ท่านสอนไม่ให้ลุ่มหลงในสังขารร่างกาย ให้ปล่อย ปล่อยให้วาง ดิฉันได้ฟังแล้วก็ซาบซึ้งในคำสอนของท่านจนเกิดความคิดเห็นคล้อยตามและปฏิบัติตาม ไม่ยอมกลับไปทางโลกอีก

เวลาที่ท่านเข้ามาเทศน์นั้น บางครั้งก็เทศน์ขั้นต่ำ เพราะมีแม่ชีบวชใหม่ สอนเรื่องอย่าทะเลาะกัน อย่าแหยงกัน อย่าถือแหยงกัน ให้รู้จักองค์ของศีล ชั้นกลาง ท่านจะสอนให้ฝึก ละโลภ ละโกรธ ละหลง ละมานะ ฝึกจิตความถือตนถือตัว ความแหยงแหยงกัน สารพัดอย่าง และเมื่อเรารักษาศีลบริสุทธิ์แล้ว เราจะทำอย่างไรต่อไป ปฏิบัติแล้วจะทำอย่างไร ที่นี้ขั้นสูงสุด ปฏิบัติแล้วเห็นอะไร เป็นอย่างไร จะไปไหน บวชเข้ามาจะไปไหน จะทำอย่างไร จุดประสงค์สูงสุดของนักบวชคืออะไร

นี่...ท่านจะเน้นหนักเข้าไปในทางนี้อีก จุดประสงค์สูงสุดของใครคืออะไร ท่านจะถามเข้าไปอีกในขั้นสูงสุด คือพระนิพพาน ท่านจะเทศน์แบบไม่มีตัวไม่มีตน ไม่มีอะไร ทั้งท่านจะชี้แนะให้เห็นถึงอารมณ์เมื่อเวลาใกล้จะตาย ท่านถาม ถามแม่ชีเก่าๆ นี่แหละว่า รู้จักอารมณ์เมื่อใกล้จะตายไหม เมื่อเวลาจะตาย อารมณ์จะเป็นอย่างไร

อันนี้ท่านจะเทศน์ให้รู้ในรู้ ไม่ใช่รู้ร้อนรู้หนาว รู้สุขรู้ทุกข์ รู้กลางวันกลางคืนนะ รู้ในรู้ นี่ท่านจะเทศน์เข้าไปถึงขั้นนั้น

ถ้าผู้ฟังอยู่ในระดับหัวหน้าหรือผู้บริหาร ท่านจะสอนแบบที่ครูบาอาจารย์ระดับปกครองท่านสอนกันนั้นแหละ สอนชี้เหตุผลที่จะทำให้เกิดความเลื่อม สอนเรื่องพระกับชี คือท่านจะยกเอาเรื่องภิกษุณีในครั้งพุทธกาลมาเปรียบเทียบให้ฟังว่า ภิกษุณีนี้พวกกิเลสใหญ่ คือท่านจะคัดออกมาเป็นเรื่องๆ เรื่องนี้ควรพูดกับแม่ชีส่วนรวม หรือควรพูดกับหัวหน้าและคณะกรรมการ อย่างเมื่อเวลา มีกิจการงานใหญ่ๆ ท่านก็จะเรียกผู้มีหน้าที่สำคัญๆ เข้าไปบอกในเรื่องการงานนั้นๆ ว่าควรจะทำอย่างไร เตรียมอย่างไร แต่ถ้ามาเทศน์ให้แม่ชีส่วนรวมฟัง ก็จะเทศน์ธรรมดา แบบให้ละให้วางอย่างนี้ ให้มีการปฏิบัติ การเข้ามาบวชแล้วให้กระทำตัวอย่างนั้นอย่างนี้

ถ้าหยาบๆ นะ ท่านจะเอาไม่หยาบนั้นแหละใส่ ท่านจะเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ เคยมีมโนล พุดเยือกเย็น ถ้าหากว่านิสัยสันดานหยาบอย่างนี้ ท่านก็จะหยาบไปยิ่งกว่านั้นอีก ไม่ต้องใหญ่กว่า ท่านจะเน้นหนัก ตอนหน้ามือเปลี่ยนเป็นหลังมือนี้หนักแล้ว ถ้าหากว่าใครมีจริตนิสัยอ่อน โอ๊ย! ต้องเจ็บปวดไปอีกตั้ง ๒-๓ วัน ถึงจะไม่ใช้เรื่องตัวเอง เป็นเรื่องของคนอื่นก็ตาม แต่ว่าเราก็คือรู้สึกเจ็บปวดแทนเขาไม่ได้”

แม่ชีประจง วรรณสังข์ ได้เล่าเพิ่มเติมเรื่องการเทศน์อบรมแม่ชีของหลวงพ่อกับให้ฟังว่า ท่านเทศน์ได้ถูกจุดตรงกับปัญหาที่แม่ชีมีอยู่ในใจและต้องการถามท่านอยู่พอดี เวลาที่ท่านอบรมแม่ชี มีความรู้สึกว่หลวงพ่อกำลังต้องการให้พวกเราพันทุกข์จริงๆ แม่ชีจึงมีกำลังใจในการปฏิบัติ

ฉันทาก็อิ่มแล้ว

แม่หลวงพ่อกปรองแม่ชีด้วยกฎระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน และวิธีปฏิบัติบางอย่างของตัวท่านเองต่อแม่ชี ซึ่งไม่เอื้อต่อความรู้สึกอบอุ่น ใกล้ชิด เช่น การดู การชู้ และการวางตัวเหินห่าง เป็นต้น เมตตาทรรรมอันเปี่ยมล้นของหลวงพ่อนั้น ก็เป็นสิ่งที่แม่ชีทุกคนได้ประจักษ์แล้วว่าอยู่เหนือการกระทำและคำพูดใดๆ เริ่มตั้งแต่การอนุโลมรับผู้หญิงให้มีโอกาสได้เข้ามาสู่เพศบิรุษุทธิ์ของนักบวช ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของท่านตั้งแต่เริ่มสร้างวัด ตลอดถึงการอบรมสั่งสอนแม่ชีที่อยู่ในความปกครองของท่านมาแต่ต้น ให้มีความเสียสละ สามัคคี และเมตตาต่อกันนั้น หลวงพ่อก็มิได้สอนด้วยวาจาเพียงอย่างเดียว แต่สอนโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างด้วย ท่านปฏิบัติต่อแม่ชีทุกคนด้วยความเมตตาสม่ำเสมอเท่าเทียมกัน แม้โยมชีแม่ของท่านก็มิได้รับสิทธิพิเศษเหนือแม่ชีคนอื่นแต่อย่างไรเลย ปฏิปทาของท่านในเรื่องนี้เป็นที่ประทับใจแม่ชีบุญญ์มาก ดังตัวอย่างในเรื่องการจัดสรรอาหารและเครื่องนุ่งห่มที่แม่ชีเล่าให้ฟังดังนี้

“แต่ก่อนนั้นสับปะรดไม่ค่อยมี ว่างยังไม่เจริญ ผลไม้แห้งหายากมาก จะมีบ้างก็เล็กๆ น้อยๆ ที่แม่ชีปลูกขึ้นเอง ทีนี้โยมทางข้างนอกมาช่วยทำงาน มาทำความสะอาดวัด เขาก็เอาหน่อสับปะรดนั้นมาฝักไว้ต้นหนึ่ง ต่อมามันก็เป็นลูก ลูกโตมาก ลูกมันโตคล้ายๆ กับที่

ทางจังหวัดจันทบุรีเขาเคยเอามาถวาย พวกดิฉันไปทำจันทน์ทุกๆ วัน ก็มองดูสับปะรด
ลูกนั้น ดูไปก็คิดไปพลางว่า สับปะรดลูกนี้ทำไมมันโตจัง ลองดูซิ ถ้าเวลามันสุกแล้ว
หลวงพ่อก็จะทำอย่างไรกับมัน คิดในใจ ต่างคนก็ต่างหิวนั่นแหละ เพราะว่าเราไม่เคยมี
สับปะรด

ต่อมาอีกวันหนึ่ง สับปะรดหาย!

ฮือ...สับปะรดมันหายไปไหน คิดบ่นอุบๆ อิบๆ อยู่ในใจ

วันต่อมาก็เห็นพระแจกแล้วก็มาให้แม่ชีแจกที่เหลือ ซิในตอนนั้นมีราวๆ ๗-๘ คน
พระก็ในราว ๘ รูป สับปะรดลูกนั้นถูกตัดซอยเป็นชิ้นๆ เป็นอันว่าสับปะรดลูกเดียว
ทั้งพระทั้งชีฉันกันหมดทั้งวัด

มองเห็นชิ้นสับปะรดลูกนั้น ไม่ต้องฉันก็ต้องกลืนน้ำตาไว้ข้างในแล้ว นี่...ความดี
ความมีเมตตาเสมอทั่วหน้าของท่าน พิจารณาดูซิ โยมแม่ของท่านก็มี แต่ว่าท่านก็ไม่ได้
แบ่งส่วนต่างหากอะไรไว้ให้โยมชีแม่ของท่านเลย

ที่นี้เป็นกล้วย ท่านไปบิณฑบาตกับชาวบ้านมา ได้กล้วยมาสากลูก ท่านก็จะเอามา
ตัดแบ่งให้ได้ฉันทุกๆ คน ทุกๆ รูป จะทำอะไรล่ะ ใครก็ไม่รู้หรือ กกล้วยลูกนี้มีความ
ยาวขนาดไหน ท่านก็จะเอามาตัดให้เป็นแวนเล็กๆ ได้เท่าไร ก็จะเอามาแจกพระ ที่เหลือ
ก็เอามาให้ชี หมดพอดีกล้วยสามลูก ฉันกันหมดทั้งวัด

ถ้าหากว่าเป็นผ้า หลวงพ่อท่านแจกผ้าให้แม่ช่าวใช้อย่างนี้ โยมแม่ของท่านก็มี แต่ว่า
โยมแม่ของท่านก็ต้องได้เหมือนกับคนอื่นๆ สมัยก่อนผ้าที่เอามาแจกนั้น หลวงพ่อ
ท่านแจกเอง ท่านก็ให้อาผ้าวางไว้ตรงหน้า มีเจ็ดหรือแปดคน ก็จัดวางไว้อาสนะนั้น
เจ็ดหรือแปดกอง เสร็จแล้วหลวงพ่อก็ตีระฆังเรียกแม่ชีทั้งหมดมานั่งตามลำดับตาม
กองผ้าที่แจกไว้เรียบร้อยแล้ว เมื่อเลิกประชุม ที่นี้พวกชีก็เอามาอวดกัน แล้วก็ลองไปดู
กองผ้า ทั้งจำนวนชิ้นผ้า เนื้อดี เนื้อไม่ดี หยาบ ละเอียด ของโยมแม่ท่านก็จะเหมือนๆ
กับของแม่ชีคนอื่นๆ”

ความห่วงใยอาหารของหลวงพ่ที่มีต่อแม่ชีนั้น เป็นที่ประจักษ์แก่พระภิกษุสามเณรด้วยเช่นเดียวกัน เพราะท่านเคยกำชับอยู่เสมอในเรื่องการแจกจ่ายอาหาร เนื่องจากแม่ชีนั้นต้องคอยรับส่วนแบ่งที่เหลือจากพระ ดังโอวาทตอนหนึ่งที่หลวงพ่อบรมพระเณรว่า

“...อาหารนั้นก็อย่าเอาหลายเว้ย แจกจ่ายถ่ายเทออกไปให้ได้รับกันทั่วถึงหน่อย ให้คิดไปถึงพวกโยมชีนั้น ทั้งหาบทั้งคอนอะไรมาสารพัด จากทางใกล้ทางไกล ลำบาก เพราะพวกเราทั้งหลายนั้นแหละ คิดดูให้ดี ๆ นะ มันจะกลายเป็นว่าคนทำไม่ได้กิน คนกินไม่ได้ทำ เป็นเสียอย่างนั้น...”

กว่าจะบวชได้

แม่ชีบุญอยู่เล่าถึงหลักเกณฑ์การเลือกบุคคลเข้ามาบวชชีในสำนักวัดหนองป่าพงว่า “ทางฝ่ายหญิง (ชี) ยิ่งยากกว่าฝ่ายชาย (พระ) เพราะว่าฝ่ายผู้หญิงที่จะเข้ามาบวชหนึ่งคน บางทีอาจจะมีเพิ่มเป็นสองคน ท่านจะต้องให้พี่เลี้ยงพยายามคอยดูความบริสุทธิ์ให้รู้แน่เสียก่อน ให้ผู้หญิงต่อผู้หญิงดูกันเอง แล้วท่านจึงจะสั่งให้บวช เรื่องบวชนี้มันไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ปัญหาเรื่องดูคนชิมันยาก คือคนนั้นต้องไม่ตั้งครมร์ติดมา ท่านระวังที่ต้นเหตุเอาไว้ก่อน มิเช่นนั้นจะเป็นเรื่องที่จะมาหนักใจภายหลัง ถ้าบริสุทธิ์ดีแล้ว ก็ต้องดูอีกว่าจะเข้ากับหมู่คณะเขาได้ไหม มีกิริยามารยาทสังวรสำรวมเหมือนเพื่อนเขาไหม สำหรับระยะเวลาของการบวชชีนั้นก็ไม่ว่านอน บางคนก็สิบห้าวัน บางคนก็หนึ่งเดือน สามเดือน ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของแต่ละบุคคลที่เข้ามาว่าเป็นอย่างไร”

เสียสละ อดทน เพื่อมรรคผลนิพพาน

แม่ชีวัดหนองป่าพงนั้นเปรียบเสมือนพลังเงียบเพราะเก็บตัวอยู่แต่ในสำนักประพฤติตนตามข้อวัตรปฏิบัติที่วางเอาไว้สำหรับแม่ชี สำหรับกิจส่วนรวม คือการสนับสนุนเกื้อกูลความเป็นอยู่ที่ผาสุกพอสมควรแก่การประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ

สามเณรนั้น แม่ชีเป็นกำลังสำคัญทีเดียว ทั้งๆ ที่เดิมทีเดียวหลวงพ่อก็ได้ประสงค์จะให้ตัวท่านและพระภิกษุสามเณรต้องเป็นภาระแก่ผู้ใดในเรื่องความเป็นอยู่ เพราะอาหารการขบฉันก็อาศัยการบิณฑบาต แต่เมื่อสมาธิเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทั้งฝ่ายพระและฝ่ายชี บิณฑบาตไม่พอฉัน แม่ชีก็ช่วยกันประกอบอาหารมาเสริมบิณฑบาต ยิ่งพระมาก งานครัวสำหรับแม่ชีก็ยิ่งหนัก นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนโยธาอีกหลายชนิดที่คอยแรงงานจากมือน้อยๆ เหล่านี้อยู่เช่นกัน เป็นต้นว่า งานตัดฟัน เมาถ่าน ทำสวนครัว ทำถนน ซุดทางระบายน้ำ และเมื่อครั้งสร้างกำแพงวัดนั้น แม่ชีก็ยังทำอิฐใช้เองเสียด้วย ชีวิตของแม่ชีจึงเป็นชีวิตแห่งการเสียสละและอดทนโดยแท้ แต่นี่ก็คือคุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักปฏิบัติ ซึ่งหลวงปู่ปลุกฝังให้กับผู้หญิงนักบวชอย่างแยกคางตนเอง เพราะผู้หญิงก็ได้ชื่ออยู่แล้วว่าเป็นเพศที่อ่อนแอ ถ้าไม่อดทนให้มากเป็นพิเศษเข้าไว้ การปฏิบัติคงไปไม่รอด และสำนักชีวัดหนองป่าพงก็คงไม่เกิดขึ้นและยังยืนมาจนทุกวันนี้เป็นแน่ กฎระเบียบอันรัดกุมรอบคอบที่หลวงปู่กำหนดขึ้นเป็นข้อกติกาให้แม่ชีปฏิบัติโดยเน้นข้อวัตรสำคัญบางประการ เช่น การพูดน้อย ไม่คลุกคลี มีความสามัคคี มีเมตตาต่อกัน ทำให้สำนักชีวัดหนองป่าพงเป็นชุมชนสตรีที่สงบระงับ มีระเบียบงดงามด้วยความสำรวมตามวิสัยนักบวช

อนึ่ง การที่ต้องคร่ำเคร่งจำเจอยู่กับงานหนักตาปีตาชาตินั้น สำหรับคนทั่วไปซึ่งไม่เคยได้ฝึกฝนอบรมจิตใจมาเพียงพอ น่าจะเป็นภาวะที่ชวนให้เบื่อหน่ายท้อถอยได้เหมือนกัน แม่ชีเองก็คงเหน็ดเหนื่อยอยู่ไม่น้อย แต่ก็ต้องไม่หน่าย และอาจจะมึนบางวันที่นึกท้อ แต่ก็ต้องไม่ถอย เพราะทุกคนคงได้ตระหนักแล้วว่า งานเหล่านั้นเป็นเพียงงานภายนอก ถึงอย่างไรก็ไม่มีวันจบสิ้นลงได้ และหลวงปู่คงมิได้มุ่งหมายให้แม่ชีเข้ามามุงมุ่นอยู่กับงานเหล่านี้ เพราะท่านได้มอบหมายงานภายในซึ่งทำได้เสร็จสิ้นแก่ทุกคนแล้วตั้งแต่วันแรกที่เข้ามาบวช นั่นคืองานในหน้าที่ของสมณะ

โอวาท-หน้าที่ของสมณะ

(อบรมแม่ชีวัดหนองป่าพง)

การทำงานของเราก็จะต้องทำให้รู้จัก หน้าที่ของพระที่บวชมาแล้ว หน้าที่ของเณรที่บวชมาแล้ว หน้าที่ของชีที่บวชมาแล้ว มีหน้าที่อย่างไร ควรทำอะไร ควรคิดอย่างไร ควรนึกอย่างไร

ในเวลานี้เดี๋ยวนี้เราคิดอะไรอยู่ เราทำอะไรอยู่ เราคิดถูกไหม คิดผิดไหม คิดอิจฉาคนอื่นไหม คิดโกรธคิดโลภไหม ให้ดูปัจจุบันนี้ ให้รีบตัดสินเสีย เพราะวันคืนมันล่องไปๆ เราจะมานั่งเป็นทุกข์อยู่ที่นี่หรือ นี่ท่านสอนอย่างนี้ ถ้าท่านยังเป็นอยู่มีชีวิตรอยู่ ท่านจะพูดอย่างนี้ แต่ท่านพูดด้วยตัวหนังสือ วันคืนล่องไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ความเป็นจริงท่านกำชับพวกเราให้เรารู้ตัวเราเองทุกคนว่า เราบวชเป็นชี หน้าที่ของชีคืออะไร เราจะมาละกิเลส เรารู้จักกิเลสแล้วหรือยัง สิ่งที่เราจะต้องละ เรารู้จักไหม เรามาละความชั่ว เรารู้จักไหม เราละแล้วหรือยัง หรือกำลังที่จะละ สิ่งที่เรากำลังละเป็นอย่างไร กำลังอดกลั้นอยู่หรืออย่างไร ทนไหม มีอะไรไหม เราพูดอย่างสมณะแล้วหรือยัง เราทำอย่างสมณะแล้วหรือยัง เรากินอย่างสมณะแล้วหรือยัง ที่เราบวชมานี้ นี่ท่านถามปัญหา ให้ตัดสินชีเพราะอะไร เพราะวันคืนมันล่องไปๆ จะมาทำอยู่อย่างนี้หรือ

มีราคะ มีโทสะ รีบกำจัดมันเสีย รีบภาวนามันเสีย อย่ามาทำความประมาทอยู่ที่นี้ เราบวชเป็นพระมาแล้ว บวชเป็นเณรมาแล้ว บวชเป็นชีมาแล้ว มันแตกต่างจากเพศของคฤหัสถ์แล้ว เราจะมาคิดอย่างคนคิดบริโศกคาม มันจะได้หรือ เวลามันน้อย เวลามันไม่มาก เพราะวันๆ หนึ่งมันเปลี่ยนไปๆ ไม่คงที่ เราจะมาอาศัยความประมาทอยู่ที่นี่หรือ จะมายึดมันถือมันอยู่ที่นี่หรือ จะมาทำความยุ่งยากอยู่ในใจเราที่นี่หรือ ทำไมเราไม่ปลดปล่อยราคะ โทสะ โมหะ ของเรา ทำไมไม่ปลดปล่อยมันไปเสียละ เราต้องเห็นโทษมัน ถ้าเราไม่เห็นโทษมัน เราก็กะมันไม่ได้ เราปลดปล่อยมันไปไม่ได้ เสียตายความชั่วอยู่อย่างนั้นแหละ บางทีก็อยู่อย่างนั้นแหละบวชไป ๙ ปี ๑๐ ปี ๒๐ ปี ชาตินี้ชาติหน้าเป็นอยู่อย่างนี้ นี่ท่านสอนว่า ไม่รู้จักหน้าที่การงานของเจ้าของว่าเราควรทำอะไร

เมื่อมีความโกรธขึ้นมา เราก็อดชใจ โกรธ มันไม่ใช่พระพุทธเจ้านี้ และท่านไม่ได้สอนหรือ
ทำไมถึงโกรธ เพราะเราคิดผิด ทำไมเราถึงหลง เพราะเราคิดผิด ทำไมเราถึงโลก
เพราะเราคิดผิด คิดผิดคืออะไร มันเป็นมิจฉาทิฏฐิ มันจึงคิดผิดอย่างนั้น

มิจฉาทิฏฐิ จึงนำความทุกข์มาให้เรา เราจึงไม่สงบ และความสงบอยู่ที่ตรงไหน
มันอยู่ที่สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ถ้ามีความเห็นชอบมันก็สงบเท่านั้นแหละ มันก็
ไม่มีโลก ไม่มีโกรธ ไม่มีหลง ไม่มีเพราะเห็นโทษมันแล้ว ไม่ยึดโลกไว้ ไม่ยึดโกรธไว้
ไม่ยึดหลงไว้ ความชั่วทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาก็มี แต่ท่านปล่อยมัน ปล่อยมันไป วางมันไป
ละมันไป ให้มันไหลผ่านไปเรื่อยๆ เป็นอย่างนี้

ทำไมถึงปล่อยมันไป เพราะว่าชีวิตของฉันมันน้อย เวลาของฉันมันน้อย มันน้อย
เพราะอะไร เพราะวันคืน เห็นใหม่มันล่องไปๆ จะมาทำให้มันทุกข์อยู่ทำไม จะยึดอยู่ทำไม
ป่วยการป่วยเวลาของเรา เราก็ปล่อยมันไปเสียดีกว่า ถ้าคิดตกลงอย่างนี้ มันก็ปล่อย
มันก็วาง

ความเห็นชอบ คือที่สงบ ถ้าใครไม่มีความเห็นชอบ ไปเถอะ จะไปอยู่ที่ไหนก็ไปเถอะ
จะไปอยู่คนเดียวก็ไปเถอะ จะไปอยู่ที่ไหนไม่ให้เห็นคนก็ช่างเถอะ แต่ใจมันเห็นอยู่
นั้นแหละ ตาไม่เห็นแต่ใจมันเห็น ความสงบจริงนั้น ไม่ใช่ทุ่งนา ไม่ใช่ป่า ไม่ใช่ไปอยู่
คนเดียว แต่มันเป็นเหตุเสียหน่อยหนึ่ง ถ้าเราต้องการความสงบ เราไปอยู่ป่าจะทำ
ความสงบได้เร็วกว่าดีกว่า ไม่ใช่ว่าพอไปถึงป่าแล้วจะสงบ ไม่ใช่ไปถึงภูเขาแล้วมันสงบ
ไม่ใช่อย่างนั้น

ความสงบนั้นต้องเกิดจากความเห็นชอบ ไม่ใช่เกิดจาก มิจฉาทิฏฐิ ที่นี้เราเป็น
นักปฏิบัติที่จะต้องมีการปล่อยวาง พวกเขาก็ต้องรู้จักสามารถอยู่ได้ เมื่อถึงเวลาที่เรา
จะต้องอยู่ก็อยู่ได้ พวกน้อยเราก็อยู่ได้เมื่อเราจะต้องอยู่ หรือพวกน้อยเราไปก็ได้ เมื่อถึง
เวลาที่เราจะต้องไป ไปด้วยดี ไม่ใช่ไปเพราะอะไร ไม่ใช่ว่าที่นี้ไม่ใช่ที่อยู่ของสมณะ
ที่สมบูรณ์ เรายังไม่ได้ฝึกในสิ่งที่สมควรอย่างนี้ ความเป็นจริงแล้วสัมมาทิฏฐิมีอยู่
ตรงไหน อยู่ตรงนั้นแหละความสงบ ถ้าหากเราไม่รู้อย่างนี้ เราไปอยู่คนเดียวก็ไม่สงบ
จะไปอยู่มากคนมันก็ไม่สงบ มันไม่สงบทั้งนั้นแหละ เพราะมันเป็นมิจฉาทิฏฐิ

เรื่องนี้เราต้องค้นคิดให้มันดีๆ อย่างที่วัดหนองป่าพงเราเนี่ย อาตมาเคยเทศน์ให้พระให้เณรฟัง ไปจุดธูปก็อยากจะไปจุดธูปที่ไหน วัดหนองป่าพงเนี่ยมันจุดธูปเท่าไร เอาไหม เอาป่าไหม เอาอะไรไหม มันเป็นที่สงบระงับดีเหลือเกิน เขาทำงานกันเป็นเวลายาวนานแหละ ทำงานกันเป็นเวลา บางรูปก็คิดว่า เฮ้ย! ... ไปสวดมนต์ ไปทำวัตร ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร ไม่ได้ทำสมาธิ นี่พระชี้เกี้ยว เห็นไหม เห็นอย่างนั้น

การสวดมนต์การทำวัตร เนี่ยมันชี้เกี้ยวทำ แก้วความชี้เกี้ยวเนี่ย มันอยากชี้เกี้ยวเนี่ย ไปเล่าเรื่องธรรมะ ไปสรรเสริญคุณพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ มันผัดไหม มันบាប់ไหม หมู่เพื่อนโดยมากเขาทำอย่างนี้ เขาก็ทำกะเขาซิ ถ้าหากว่าคนเราไปอยู่อย่างหนึ่งแล้วคิดว่าไม่ต้องอะไรหรอก ไปสวดมนต์ ทำวัตร มันจะได้อะไร เหมือนกับร้องเพลงเท่านั้นแหละ แล้วอะไรจะมีเป็นกิจการเป็นหลักฐาน คนเก่าก็ดี คนใหม่ก็ดี ต้องฝึกกันอย่างนี้ อันเนี่ยมันเป็นทางที่ถูก พอดีระฆังทำวัตร มันก็นึกไม่ออก มันชี้เกี้ยว เนี่ย ต้องไป ไปแก้ความชี้เกี้ยว ไม่ต้องแก้อื่นหรอก เนี่ยมันก็ติดอยู่แล้ว ให้เราเข้าใจอย่างนั้น ถ้าเราไปคิดอะไรไม่มีอะไรเป็นหลักการ สารพัดอย่าง มันต้องมีการสามัคคีกัน อย่างเช่น พระพุทธรูปเจ้าให้ประชุมกัน อย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อให้เป็นกายสามัคคีกัน มีอะไรจะได้ผูกพันเป็นพวก เป็นสังฆะ เป็นสังโฆ เป็นหมู่ของสงฆ์ มีคสังโฆ หมู่แห่งเนื้อ สกฺขณสังโฆ หมู่แห่งนก อริยสังโฆ หมู่แห่งพระอริยเจ้า มันเป็นหมู่เป็นหมวด ถึงแม้ว่ามันไม่เหมือนกันอย่างนก แม้ต่างพันธุ์กันแต่ก็เป็นนก บางตัวปากยาวๆ บางตัวปากสั้นๆ บางตัวมีปีกยาว บางตัวมีปีกสั้น แต่มันก็เป็นนกเหมือนกัน เรียกว่ามันเป็นหมู่แห่งนก มันไปกันเป็นกลุ่ม หมู่ของพวกเขา โยมชี้ก็เหมือนกัน หมู่ของพระของเณรก็เหมือนกัน ต้องมีลักษณะเหมือนนก ต้องเป็นอย่างนั้น

ลักษณะของผู้ประพฤติปฏิบัติต้องสงบ ทำจิตของเราให้สงบ ถ้าเราไม่มีปัญญาจะทำความสงบไม่ได้ ที่อยู่สมบูรณ์เกินไป อาหารสมบูรณ์เกินไป ก็ยังไม่สงบ อะไรสมบูรณ์ก็ยังไม่สงบ เพราะจิตมันยังไม่เห็นชัด ความชั่วทั้งหลายที่มีอยู่นั้นแหละ เราจะละมัน และจะละไม่ได้ถ้าเราไม่เห็นโทษมันอย่างชัดแจ้ง เราต้องเห็นโทษมัน ทีนี้คิดไปพิจารณาไป แล้วก็ต้องตกลง ต้องพยายาม

พวกญาติโยมทั้งหลายทุกๆ คน อย่างทุกวันนี้ วัดหนองป่าพงเรานี้ละ พุดง่ายๆ ในสมัยนี้เป็นวัดตัวอย่าง เขาให้ชื่อวัดหนองป่าพงว่าวัดตัวอย่าง ตัวอย่างที่ดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ นี่ คำเขาเล่าลือของคนชาวโลก พระเถรก็น่าเลื่อมใส ประพฤติดีประพฤติชอบ เราลองอ่านมันคืออย่างนั้นใหม่ อย่างเขาเล่าลือใหม่ พวกซีก็มีระเบียบเรียบร้อยดี ประพฤติดีประพฤติชอบ น่าเลื่อมใส เขาพูดอย่างนั้น คืออย่างเขาว่าหรือเปล่า หรือเขาว่าแล้วก็ดีเอาเอง เรามาตรวจดู เราทุกคนๆ ที่ว่าทำให้ดีก็คือคิดให้มันดี ที่เขาว่าเราทำดีอยู่เดี๋ยวนี้ เราต้องคิดว่ามันดีอยู่หรือเปล่า เขาว่าเราไม่ดี เราต้องคิดให้มันดีอีกว่าเราไม่ดีหรือเปล่า เราเป็นอย่างนั้นหรือ เราต้องอาศัยตัวเราเอง ถ้าเราทำไม่ดีอยู่ แต่เขาว่าเราดี นี่มันโกหกเขา คนนั้นเขาพูดผิด เราจะไปเข้าใจว่าเราดีเหมือนเขาว่าไม่ได้ เราอยู่ยังมีกิเลสอยู่ ยังมีตัณหาอยู่ เราพยายาม ก็เพิ่มข้อประพฤติปฏิบัติเราขึ้นไปอีก ตรวจดูกาย วาจา ใจ ของเจ้าของที่มีอยู่ที่นี่ ตรวจดูทุกวันๆ มันพร่องตรงไหน มันขาดตรงไหนต้องต่อตรงนั้น มันยาวตรงไหนต้องตัดตรงนั้น

การปฏิบัติอย่างนี้เรียกว่ามันคือคนๆ เดียว อยู่มากคนก็อยู่เหมือนคนๆ เดียว ไม่ต้องรุ่นวาย ต้องมีความอดกลั้น บางทีคนนั้นพูดไม่ถูกใจเรา เพราะคนนั้นมันฉลาด มันไม่ฉลาด เราก็รู้จักคน รู้ว่าคนนั้นกิริยามันยังไม่ค่อยจะดี คนๆ นั้นมันยังไม่ฉลาด เราต้องรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ถึงเวลาจะตักเตือนกัน ก็ตักเตือนกันด้วยดี อย่าไปทำอย่างนั้น อย่าไปทำอย่างนี้ อย่างนั้นมันไม่ดี คนเราถ้าหากว่าจะไปเตือนคนอื่น ก็ต้องเตือนเราเสียก่อน เตือนทำไม ถ้าไปเตือนเขาแต่เขาไม่ฟัง มันจะเกิดโมโหขึ้น เราจะเตือนคนๆ นี้ ก็ต้องทำตัวเราให้ดีเสียก่อน เขาจะด่าจะว่าอะไร ก็ช่างเขาเถอะ เราได้สร้างความคิดแล้ว ถ้ามีเหตุต้องเตือน เราก็ต้องไปเตือนเขา ถ้าเขาฟังก็ดี ถ้าเขาไม่ฟังก็ตาม เรื่องของเขา นี่ คนเตือนต้องอยู่ในลักษณะนี้

คนที่ถูกเขาเตือนนั้น คนนี้พูดไม่ดีทำไม่ดี เราก็ฟังดู จริงดังคำเขาใหม่ เขาว่าเราไม่ดี จริงไหมที่เราไม่ดี ต้องฟังก่อน ถ้าเราดีอยู่ แต่เขาว่าเราไม่ดี เขาก็พูดไม่ถูก เขาคิดไม่ถูก ก็ให้เป็นเรื่องของเขา เราต้องปล่อยต้องวาง เข้าสู่ธรรมะให้ได้ ใครจะว่าดีว่าชั่ว เราก็นำมาพิจารณาเข้าสู่ธรรมะทั้งนั้น เราต้องตรวจดูว่าลักษณะอย่างนี้ เราจะทำอย่างนี้

เราคิดอย่างไร เราคิดอีกคนใหม่ เมื่อเขาพูดกับเราว่า คุณนะมันอีกฉัน ถึงพูด
อย่างนี้ ถึงทำอย่างนี้ เราต้องรู้จักว่ามันจริงหรือเปล่า เมื่อเราจะพูดจะทำ ต้องรู้จักรับรอง
ตัวเรา เราไม่คิดอย่างนั้น เรามีเจตนาอันดี แต่คนนั้นว่าเรามีเจตนาไม่ดี เราก็อบายใจ
อยู่ได้ก็เพราะรู้ตัวของเรายู่แล้ว เขาว่าเราไม่ดี แต่เจตนาเราดีอยู่ ดังนั้น ท่านจึงให้มี
สติทุกเวลา เมื่อจะพูดอะไร เราก็อบายใจพูดดีใหม่ เพื่ออะไร เราต้องรู้จักของเรา เมื่อคนอื่น
เขาว่าพูดอย่างนี้มันไม่ดี เราก็อบาย เพราะเราคิดดีอยู่แล้ว เราพยายามทำให้ดีอยู่แล้ว
คิดดีอยู่แล้ว คนที่ว่าไม่ดี เขาพูดผิด เราก็อบายใจ

อตตนา โจทยตตนา จงเตือนตนด้วยตนเอง ต้องเตือนอย่างนี้ จะให้อาตมาเตือน
ทุกคนๆ ทุกเวลาๆ นี่พรรษานี้ก็เพิ่งได้มานี่เห็นใหม่ ถ้าอาศัยอาตมาเตือน ญาติโยม
ทุกคนๆ ญาติโยมคงจะโง่เต็มทีเสียแล้ว นี่พรรษานี้เพิ่งมาตักเตือน *อตตนา โจทยตตนา*
จงเตือนตนด้วยตนเอง คຸມครองตัวเอง *อุปกุปปิ จิตต* เราคุมครองจิตของเราเอง เรายังรักษา
ตัวเอง

ดังนั้น นานๆ อาตมาจึงเดินเข้ามาแล้วจะว่า ปฏิบัติเอาเองเด้อ ทุกคนปฏิบัติเอาเอง
ดูเอาเอง สอนให้ดูเอาเอง ให้รักษาเอาเอง คือให้เตือนเจ้าของเองว่าการกระทำเราดีใหม่
ที่เราทำอยู่ทุกวันนี้สมกับเป็นสมณะใหม่ พูดสมกับเป็นสมณะใหม่ ทำสมกับเป็น
สมณะใหม่ ต้องคิดให้มันดีอย่างนี้ ดังนั้น ให้เข้าใจเสียว่าไม่ต้องอื่นละ วัดป่าพงนี้มัน
ระดับประเทศ ไม่ใช่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด แต่เป็นระดับประเทศ ยกตัวอย่าง คือ
เหมือนอาตมานั้นแหละ เขาต้องเข้าใจว่าอาตมาเป็นอรหันต์แล้วเดี๋ยวนี้ แต่ว่าเรื่อง
ของเขาเป็นเรื่องเขาพูดไป เราจะเป็นจริงอย่างนั้นหรือไม่เป็นจริงอย่างนั้น มันอยู่ที่เรา
เรื่องที่เขาพูดไป ให้เขาพูดไปอย่างนั้น นี่พระอรหันต์มาแล้วเราจะดีใจใหม่ เราจะเป็น
หรือยัง หรือยังไม่มี เป็นเรื่องเขาพูด ห้ามไม่ได้ เราต้องตรวจดูเรา เป็นไม่เป็น เรา
ที่ตัวของเรา เราไม่ต้องอาศัยคนอื่นเขา เราเตือนอยู่อย่างนี้ เขาเตือนเราอยู่อย่างนี้ เราก็
เตือนเราอยู่อย่างนี้ อันนี้คำพูดประชาชนมันเป็นเป็นอย่างนั้น

ดังนั้น วัดหนองป่าพงนี้ก็เรียกว่าระดับประเทศ ในทุกวันนี้แม้ซีกี่สำรวมน่าเลื่อมใส
พระสงฆ์ก็น่าเลื่อมใส คนทุกๆ จังหวัดมารวมสารพัดอย่าง ดุชิ ซึ่ฝรั่งก็มี พระฝรั่งก็มี

พระฝรั่งเขาว่าดี ดีไหมละ ซีฝรั่งเขาว่าดี ดีไหมละ หรือเขาว่าดีก็ดีอย่างนั้นหรือ โอ้ พระฝรั่งนี่ดี ท่านอยู่เมืองนอกอุตส่าห์มาบวช แหม ศรัทธาท่านมากเหลือเกิน ผู้หญิงฝรั่ง มาเมืองไทยก็บวชเป็นซีฝรั่ง แหม น่าเลื่อมใสดีเหลือเกิน เราดีจริงอย่างนั้นไหม เราต้องรู้เราเอง อย่าไปเชื่อคนอื่นเขา นี่ ระวังให้ดี เขาว่าเราชั่ว นั่นคำเขาพูด เขาว่าเราดี เขาพูด ไม่ใช่ตัวเรา ตัวเรา เรารู้ตัวเราเอง อันนี้ให้เก็บไว้ในตัวของเรา พยายามทำทุกๆ คน จะต้องทำอย่างนั้น

ที่เรามาที่นี่ มาปล่อยมาวาง คนอื่นเตือนเราก็กักรับสาธุเลย แหม ไม่ต้องจ้ำเขา แต่เขา มาเตือนเรา ที่นี้เราทำถูกหรือทำผิดก็ฟังเถอะ ฟังมันทำให้เกิดปัญญา อาตมาจึงได้นำ ของดีๆ มาฝาก พวกเซน เขาสอนให้ลดทิฏฐิมานะ ไม่ต้องเรียนอะไรมากหรอก เมื่อนั่งสมาธิ พอที่นั่งหลับหงก เขาจะเอากระบองมาตีตีศีรษะ พอลูกศิษย์มองเห็นอาจารย์ ขอบคุนครับที่ช่วยเอากระบองมาตีตีศีรษะผมนี้ ช่วยเตือนผม ขอบคุนครับ พวกเรา เป็นแม่ชีอยู่ที่นี่จะขอบคุนกันได้ไหม ต้องลองดูซิ เราต้องมีปัญญาซิ ซี้ทุกคน แก่ๆ สาวๆ ทั้งนั้นที่อยู่ที่นี่ ถ้าเราว่างนอน ให้ชีคำฟ้าเอากระบองมาตีตีศีรษะ ขอบคุนค่ะ จะว่าได้ไหม ให้เข้าใจซี้

วัดดูชีว่ากิเลสของเรากับของเขาขนาดไหน ดูก็ได้ ถ้าถูกเราบ้างจะเป็นอย่างไร ดั้งนั้นการสอน อาตมาก็ยังยอมลูกศิษย์ อะไรมันจะผิดก็ให้เตือนด้วย แต่เป็นอาจารย์ เขามันก็ยิ่งยาก โยมทั้งหลายนั้นมิทำไร อาตมาบอกไม่ต้องเกรงใจถ้าอาตมาผิด โยมจะเตือนนี่ยาก ไม่มีใครเตือนเพราะเป็นครูบาอาจารย์ จึงพากันกลัวเกรง ดั้งนั้น การปฏิบัติเมื่อเป็นพระเถระมันยากลำบาก บางครั้งเราผิด เขาก็ปล่อยให้เราผิดไปเรื่อยๆ ไม่รู้ตัวของเรา ถ้าเขาจะเตือน เขาก็กลัวเรา เกรงเราอะไรเรา มันหาคนที่สอนได้ลำบาก แต่พวกเราที่สบายกันทุกคน ถ้าหากทำผิดมา ก็มีคนบอกเลยมันดีเหลือเกิน อย่าไปคิด อย่างโน้นอย่างนี้เลย ให้เข้าใจการปฏิบัติเป็นเรื่องอย่างนี้เอง ถ้าเราละเราวาง มันก็หยุด มันไม่หนัก ความยึดมั่นถือมั่นนี่มันหนัก

ผู้คนที่หลายมาวัดหนองป่าพงเพื่อจะมาดูแม่ชี มาดูพระ มาดูข้อปฏิบัติ เขาไม่ต้อง ไปถามอะไรหรอก ก้าวเข้ามาในวัด ไปมองดูกุฏิของพระ ดูกุฏิของชี เข้ามาในวัด สถานที่

วัดมันสะอาด เก็บของเป็นสัดส่วนเรียบร้อยอย่างสมณะ เขาก็มีความเลื่อมใสแล้ว ไม่ต้องเทศน์หรือ อะไรที่มันเกะกะ เราก็ต้องช่วยกันเก็บ ช่วยกันทำ ช่วยกันรักษา อันนี้แหละคือเทศน์ คนเลื่อมใสอย่างนี้

ต้นไม้อยู่ในป่า มันเทศน์ให้เราฟังไหม ต้นที่เราชอบนั้นแหละ ดอกไม้มันเคยเทศน์ให้เราฟังไหม ทำไมถึงว่าฉันชอบเหลือเกิน ฉันชอบเหลือเกิน ดอกไม้มันได้เทศน์ใหม่ มันเกิดตามธรรมชาติของมันต่างหาก แต่คนไปชอบมันเอง อันนี้ก็เหมือนกัน ลักษณะอันนี้มันเป็นธรรมในตัวของมัน เราไม่จำเป็นต้องไปเทศน์อะไรให้มันมากหรือ เราปฏิบัติของเราเท่านั้นแหละ

อาตมายังคิดเลยว่าการสร้างวัดตั้งแต่ ๖ พรรษาหลังจากปฏิบัติแล้ว อาตมาไม่เห็นอื่นไกลนอกจากเรื่องปฏิบัติ ไม่ต้องไปขอร้องไปออกการ์ด ไม่ต้องไปทำอะไร มันอยู่ในข้อปฏิบัติทั้งหมด จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ ภาสัช ไม่อยู่นอกเหนือนั้น เราปฏิบัติให้ดีเถอะ ปฏิบัติให้มันดีขึ้น ให้มันดีในเรา ไม่ต้องไปร้องขอหรือ ไม่ใช่แต่ในเมืองนี้ไปเมืองนอกเขาก็ยังเลื่อมใส

อาจารย์สุเมโธเคยพูดว่า หลวงพ่อนี้เป็นพระแปลกเหมือนกัน ผมอยู่นี้ก็ไม่มีใครปวารณาหรือ หลวงพ่อไปที่ไหน เขาก็ปวารณาบัจจยันนั้นอันนี้ให้อยู่เรื่อยๆ เลยแต่อาตมาไม่เคยเอามา เงินก็หลายหมื่นแต่ไม่เอา เอาให้สุเมโธ เอาไว้ตรงนั้นแหละ เมื่อพระไทยพระฝรั่งไปมา เมื่อซีฝรั่งไปมา ถึงคราวจำเป็นขัดข้องจริงๆ เอาที่ใช้เถอะ ถ้าจะนำไปใช้ในทางไม่มีประโยชน์ไม่เอา และไม่เคยเอามา ทิ้งไว้เป็นส่วนกลางนั้นไม่ต้องเอาของเขามา ของๆ เขา ต้องทำกันเสียอย่างนี้ คิดอย่างนี้ทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นเมืองเราเมืองอื่นก็เหมือนกัน เขามีศรัทธาเพราะการกระทำ

อาตมาเห็นว่าถ้าเราทำมันดีที่สุดแล้ว เทวดาเห็น พอเห็นปุ๊บ อยากเอาของมาให้แล้ว อย่างน้อยอยากจะมาถวายจังหัน ถ้าไม่มาถวายจังหัน ปวดศีรษะ ศีรษะจะแตก ต้องอยากมาต้องมา จะอยู่ที่ไหนก็มา ไม่ใช่มีเฉพาะที่นี่ ไปอยู่ภูเขาก็กมีมาหา ไม่เคยเห็นก็มา ไม่รู้คิดถึงทำไมอะไรก็ไม่รู้ นี่คือคุณธรรมที่เราต้องปฏิบัติ

ฉะนั้น การปฏิบัติคือของดีที่สุด พวกเราทั้งหลาย เราจะหาอะไรมายิ่งกว่าการประพฤติการปฏิบัติ ถึงที่มัน ถึงที่สุดแล้ว จะไม่มีอะไรขัดข้อง จะสร้างวัดหนองป่าพง ที่แห่งไหนแห่งหนึ่งอีก ไม่ต้องไปขออะไรใครที่ไหนหรือ เขาเอามาให้ เขาเอามาสร้างเอง เขาดูอย่างนี้ เราไม่ต้องไปขอร้องใคร เราทำดีแค่นั้นแหละ มันไหลมาๆ สร้างที่פקกันได้ ที่เราอยู่ที่นี่ อยู่ด้วยบุญบารมีของเรา อยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติ ถ้าพระทะเลาะกัน ไม่ถุกกัน สมภารชีโลก ชีทำอธิการณ์รุ่นวายกัน จะมีอะไรตรงนี้ ไม่มีหรือ เดียวเขาก็เอา ไปมาจุดกระต๊อบน้อยๆ ที่อยู่

เราต้องพากันเข้าใจ เราอยู่ได้ทุกวันนี้เพราะความดีของเรา ให้เข้าใจอย่างนั้น ความดีของเราต้องให้มันดีขึ้นๆ อาตมาช่วยแล้ว เราก็ต้องช่วยกัน

อาตมาเคยมีในปีหนึ่ง หมดเหมือนกัน รูปจะจุดก็หมด เทียนจะจุดก็หมด หมดไปทุกอย่าง ทำไม่ถึงหมดไปอย่างนั้น เพราะเรายังดีน้อย ทำให้มันดีขึ้นซิ พอเห็นหลวงพ่อก มาแล้วสบาย เอาอาหารมาแล้ว เอาข้าวมาแล้ว แต่พอหลวงพ่อกเห็น หลวงพ่อกเอาขนม นมเนยหนีหมดแล้ว ใครจะเอาหนีที่ไหนล่ะ เราเห็นกันไหม เราก็ทำกันขึ้นซิ พร้อมกัน ทำขึ้นซิ จะไปกลัวอะไรกันทำไม ทำให้มันดีเถอะ

การสร้างความดีอย่างนี้ไม่อดอยาก ไปที่ไหนไม่เคยอดอยาก เพราะอะไร เพราะ การเสียดสละ ถ้าเอามาแค่ไหน เอาเข้ากระเป๋ามาก ไม่ได้กินกันขนาดนี้หรือ หมดแล้ว วัดหนองป่าพงไม่เป็นวัดหนองป่าพงหรือ

แต่อาตมาได้อะไรมาแบ่งออกไปหมด ไม่ว่าสาขาไหนอะไรก็ตาม แบ่งออกไป บางที หลุกยาเขาเอามาถวายเฉพาะเรา ก็ถวายรูปอื่นเสีย ให้ท่านได้ฉันยาเพื่อให้โรคท่านหาย อาตมาก็หาย ไม่ต้องฉัน หายแล้ว เพราะมันได้บุญ

ในคราวหนึ่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ไปจำพรรษาอยู่ที่ภูเขา พระสารีบุตร ท่านปวดท้อง ปวดจนจะเป็นจะตาย พระโมคคัลลาน์จึงถามว่า *เอ! ท่านสารีบุตร ท่านเคย เป็นโรคเช่นนี้มาไหม เคยเป็นครีบตั้งแต่เป็นฆราวาสอยู่ ท่านฉันยาอะไร มันจึงหาย โยมแม่ผมถ้ารู้ว่าผมปวดท้องอย่างนี้ ท่านจะเอาถั่วเขียวบ้าง น้ำตาลบ้าง นมบ้าง และอื่นๆ*

ทำเป็นข่าวมรุษยาสกวณเข้า เมื่อเอาให้ฉันแล้ว ท้องผมจะหายปวด พวดกัน ๒ องค์ อยู่ที่ภูเขา เทวดาได้ยิน พอจวนจะรุ่งเช้า เทวดาได้ไปหาทายก จับคอลูกทายก เอาหน้า หันไปไว้ข้างหลัง พุดบ้าง บอๆ ไปเรื่อย เอาๆ ๆ ทำไม่ต้องโทษมัน มันจะทำยาไปถวาย พระสารีบุตรไหม ถ้าไม่ทำยาไปถวายพระสารีบุตร จะเอาให้ตายๆ ลูกทายกยอมเลย รับรองว่าจะทำยาให้ เมื่อหายขึ้นมา ก็รีบเอาถั่วเขียวมากวนขึ้นตอนกลางคืน

ตอนเช้าพระโมคคัลลาน์ไปบิณฑบาต พระสารีบุตรไปไม่ได้ปวดท้อง ทายกได้ ใส่บาตรพระโมคคัลลาน์ และยาถั่วเขียวผสมนมเนยให้ อันนี้ผมขอฝากไปถวาย พระสารีบุตรด้วย พระโมคคัลลาน์จึงเอาใส่ในบาตรนำไปให้พระสารีบุตร พอไปถึงภูเขา ที่อยู่ก็นำส่วนของพระสารีบุตรไปถวายท่าน เอาบาตรถวายท่าน ท่านก็มองดูในบาตร มองเห็นอาหารที่พุดกันเมื่อคืนนี้ ถั่วเขียวก็เห็นอะไรก็เห็น พุดอะไรทุกอย่างมีหมด ที่ได้พุดเมื่อคืนนี้

พระสารีบุตรตกใจบอก เออ! เอาละ มันเป็นวิญญูติ เป็นกายวิญญูติ อาหารชนิดนี้ ให้ท่านโมคคัลลาน์ไปเทลงในพื้นปฐพีเสีย ถึงแม้ว่าไล่ผมจะรั่วไหลออกมาเดี๋ยวนี้ ผมก็ ฉันไม่ได้

ท่านรักษาวินัยของท่าน เพราะท่านได้พุดแล้วได้ยื่นถึงเทวดา พอพระโมคคัลลาน์ ยกเอาบาตรเอายาขึ้นไปเทลงแผ่นดิน เมื่อยาถูกแผ่นดิน โรคปวดท้องของพระสารีบุตร หายเลย เรียกว่า **ธรรมโอสถ** มีอานิสงส์อย่างนี้ขนาดนี้แหละ ท่านปฏิบัติอย่างนั้น ขนาด ท่านพุดกันสองต่อสองในภูเขา เทวดาได้ยินว่าเอามาขนาดนั้น ท่านก็ยังไม่ฉันเลย เพราะ มันออกจากวิญญูติของท่านแล้ว นี่คือการรักษาศีลของท่าน มันไกลกันไหมกับเราใน ทุกวันนี้

พระในทุกวันนี่ ต้องระพยายามไปหาขอเอาเลย ขอโน่นขอนี่ ขอเรียไรตามตลาด มันห่างไกลกันมากที่สุด การประพฤติปฏิบัติมันเป็นไปอย่างนี้ ให้จำไว้ในใจ เรื่องบริสุทธิ์ ต้องทำอย่างนี้ ไม่ตายหรือ พระพุทธองค์ท่านปฏิบัติให้เป็นสุปฏิปันโน อุษุปฏิปันโน ฉวยปฏิปันโน สามจีปิปฏิปันโน แล้วไม่ตาย เอาทำให้มันดีเถอะ วันนี้ฉันเสร็จแล้ว

พรุ่งนี้จะฉันอะไร ไม่พูดถึง ไม่ต้องไปสะสมไว้ให้มันมาก ถ้าทำความดีอยู่آنนั้นต้องมี ท่านกล่าวว่า ถ้าผู้ใดไม่ให้ทานแก่ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ จะไม่สบาย จะปวดศีรษะ ทำให้ออยากไปถวายอาหาร อยากจะไปกราบไหว้ อยากจะไปอะไรต่างๆ มีเกิดขึ้นในจิตใจ ด้วยอำนาจความดีอันนี้ ทุกๆ คนขอให้เข้าใจพากันสร้างความดีให้มีขึ้น อย่าไปสร้าง ความชั่ว เราเป็นสมณะ

ทุกคน พวกชี พวกพระ พวกเณร ได้นามว่าเป็นสมณะ เข้ามาบวชในศาสนา หน้าที่ ของสมณะเป็นอย่างไร หน้าที่หรือทางที่สมณะจะต้องเดินไป ทางอย่างหนึ่งสมณะไม่ควร เดินไป คือ อุตตกิลมถานุโยค และ กามสุขัลลิกานุโยค อันนี้ไม่ใช่ทางของสมณะที่จะคิดไป หรือเดินไป

อุตตกิลมถานุโยค คือ การทำตามอำนาจใจของเรา เป็นอัสสา ทำไปเปล่าๆ ทำไปแล้ว ไม่เกิดประโยชน์ ทำให้เราเป็นทุกข์ทรมานเปล่าๆ เช่นว่าสมัยก่อนมีพระอยากให้เขา เลื่อมใส อยากได้เอกลาภ อยากมีลาภมาก ได้มีความคิดขึ้นในใจ ได้ฝึกฉันคุณของตนเอง ไม่ยอมฉันข้าว ไม่ไปบิณฑบาตอยู่แต่ในวัด พระเณรรูปอื่นไปบิณฑบาตกันหมด แต่รูปนี้ ไม่ไป พอเพื่อนไปบิณฑบาตแล้ว ก็ได้ไปกินคุณกินมุตรเหมือนหมู พอเพื่อนกลับมา คิดว่าเราสบาย ไม่ต้องฉันข้าวก็อยู่ได้ อยู่ตั้งพรรษา ฉันอยู่ได้ ให้เขาเข้าใจว่าเราเป็น พระอรหันต์แล้ว ท่านไม่ยอมฉันข้าวตั้ง ๓ เดือน ท่านอยู่ได้เพื่อให้เขาเลื่อมใส

เมื่อผู้อื่นเห็นปฏิภิกิริยาเช่นนี้ เขาได้ไล่ จึงได้ไปอีกบ้านหนึ่ง มีลานหินยาวๆ ชาวบ้าน เขามาถ้ายอุจจาระกันตรงนั้น พระรูปนั้นก็ไต่ไปอยู่ที่ตรงนั้น ยืนขาเดียว อ้าปากขึ้น ไม่ต้องทำอะไร กินอากาศกินน้ำค้าง เป็นวิธีของท่าน เมื่อมีคนมา จะยืนขาเดียวอ้าปาก เมื่อมีคนหนีไป จะยืน ๒ ขา ใครมาเห็นว่าพระสมณะรูปนี้แปลก ยืนขาเดียวกินน้ำค้าง แต่อยู่ได้เป็นหลายๆ เดือน แปลกจริงๆ นะ แต่ความเป็นจริง เมื่อคนหนีไปแล้ว แกจะกินมุตรคุณเหมือนสุนัข เมื่อคนมา ก็ยืนอ้าปาก

พระพุทธองค์ได้พิจารณาว่า พระรูปนี้ถ้าเราไม่ไปให้ความเห็น จะมีกรรมไป หลายกัลป์หลายชาติเพราะหลอกลวงเขา เมื่อก่อนเคยหลอกลวงเขา ชาตินี้ก็หลอกลวง

เขาค็ พระพุทธรองค้กับพระอนนห้จ้ิงได้ไปรด พอไปถึงก็ได้ตร้ว่า สมณะรูปนี้ ท่านไม่มีอะไรเลยในใจของท่าน ท่านโกหกชาวบ้านเขาทั้งนั้น ไม่ใช่แค่ในชาตินี้ ชาติก่อนก็โกหกเขามาทั้งนั้นแหละ ถ้าท่านยังทำอยู่อย่างนี้ จะเป็นบาปเป็นกรรมตลอดเวลา เราไม่เคยให้ความเห็นอย่างนี้ แต่ทำไมท่านจึงทำอยู่อย่างนี้ พระพุทธรเจ้าเทศน์ไปถูกหมดในใจของพระรูปนั้น เป็นอย่างนั้นจริงๆ คือยอมรับในใจ สมัยก่อนพระรูปนี้ไปบิณฑบาตได้เอาขี้ใส่บาตรให้พระอรหันต์ เกิดมาในชาตินี้จึงกินขี้เป็นอาหาร เพราะกรรมที่ทำให้ท่านต้องหยุด ท่านต้องเลิกเดี๋ยวนี ถ้าพระพุทธรองค้ไม่ทรงไปโปรด ก็จะไม่มีการไปโปรด

เรื่องการไปเยี่ยมญาติเยี่ยมบ้านก็เหมือนกัน เราต้องรู้เหตุ ที่ควรไปจึงค่อยไปกัน เป็นพระ เป็นเณร เป็นชีทั้งหลาย อย่าฟังไปรับปรา ให้มันมีเหตุผลที่จำเป็นจริงๆ ถึงค่อยไป ไปก็ต้อรู้จักกลับรู้จักเวลา อย่าไปชอนไปนอนอยู่ในบ้านคฤหัสถ์ ๒ วัน ๓ วัน ๔ วัน ๕ วัน แหม สบาย มันไม่ดี ไม่เหมือนสมณะ

เราต้อพยายามดูแล้วดูอีกในสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ที่เขาปวารณาไว้ ถ้าอันนั้นท่านไม่มี ฉันจะให้ ถ้าขาดเงินอะไร ท่านมาเอาเถอะ อันนี้พระท่านยิ่งกลัวใหญ่ แต่พระบางรูปขอทุกวัน นึกว่าเขาปวารณาแล้วขอไม่ผิด จึงไปขอทุกวัน ขอจนเขารังเกียจอย่างนี้ก็มี ให้เข้าใจให้รู้จัก ถ้าเขาปวารณาแล้ว อาตมายิ่งกลัว

ในพรรษานี้ มีคนเขาจะให้เงินเดือน ยังไม่เคยไปถามเอาเงินเดือนสักทีเลย จะให้ก็ให้ไปเถอะ ไม่ไปถามเอาเงินเดือน เขาก็เลยหยุดให้เงินเดือนเอง จะไม่เอาก็ไม่ว่า จะเอาก็ไม่ว่าอยู่อย่างนั้น ตามศรัทธาของเขา มันดีมาก เพราะเรามันมีพอกินอยู่แล้ว จะเอามากอะไรทำไม กินข้าวมือเดียว

ฆราวาสธรรม

ชีวิตอันสมบูรณ์ของชาวพุทธ คือชีวิตแห่งการสร้างประโยชน์ เมื่อสร้างประโยชน์
ตนแล้ว ต้องสร้างประโยชน์ผู้อื่นต่อ หลังจากหลวงพ่อดีตั้งหลักแหล่งที่วัดหนองป่าพง
แล้ว ท่านก็เริ่มสานต่องานบำเพ็ญประโยชน์ในหลายๆ ด้าน อย่างเป็นลำดับเป็นขั้น นอกจาก
การฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรแล้ว ท่านก็ตั้งอกตั้งใจสั่งสอนชาวบ้าน ตรงกับหลักใน
สังคาโลวาทสูตร คือ

๑. ห้ามปรามจากความชั่ว
๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
๔. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๕. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
๖. บอกทางสวรรค์ คือทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

ในการสอนชาวบ้านนั้น หลวงพ่อก็ใช้แนวทางของอริยสังขลีสั้นเดียวกันกับการ
สอนพระสงฆ์ เพียงแต่เน้นย้ำในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของฆราวาส เมื่อหลวงพ่อดี
มาอยู่วัดหนองป่าพงใหม่ๆ ชาวบ้านยังมีความยึดถือผิดๆ หลายอย่าง แม้ศีลห้าก็ยัง
ไม่รู้ จัก ในสมัยบุกเบิกวัด การสอนของหลวงพ่อดีจึงมุ่งที่การกำจัดมิจฉาทิฎฐิของ
ชาวบ้าน และปลูกฝังสัมมาทิฎฐิ ความเห็นชอบให้เกิดขึ้น และให้เข้าใจความหมายของ
ไตรสรณคมน์ และยึดเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง ให้เลิกละอบายมุข ประกอบสัมมาชีพ
และตั้งอยู่ในศีลธรรม ชักชวนมาจำศีลทุกวันพระ เพื่อฟังเทศน์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม

และฝึกหัดเจริญสติในชีวิตประจำวัน ให้รู้จักใช้ปัญญา พิจารณาหาเหตุผลในทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเพื่อปฏิบัติต่อสิ่งรอบตัวอย่างถูกต้องจนเป็นที่พึงของตนเองได้

สัมมาทิฐิ

“เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่าง ซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อความเพิ่มพูนไพบูลย์ เหมือนอย่างสัมมาทิฐินี้เลย”

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญยิ่งของสัมมาทิฐิ หรือความเห็นชอบ ในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และหลวงพ่อก็ได้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า

“ธรรมะนั้นไม่ได้อยู่ที่ไหน อยู่ที่กายที่ใจนี้ จะสุขก็อยู่ตรงนี้ จะทุกข์ก็อยู่ตรงนี้ ฉะนั้น ถ้าความเห็นถูกเป็นสัมมาทิฐิแล้ว มันก็ไม่มีเรื่องผิด คือ มันคิดถูก มันก็ไม่ขัดข้อง มันก็สบาย สงบ ระวังเรื่องราวต่างๆ ก็สงบไป

เมื่อฟังธรรมะเข้าใจ มันก็เปลี่ยน ถ้าคนเห็นโทษในการกระทำของตนแล้ว มันก็เปลี่ยนเหมือนกันกับคนกินเหล้า ถ้าหากว่าไม่เห็นโทษของการกินเหล้า มันก็เหมือนกัน อย่างนั้น ไม่มีใครไปห้ามได้ อันนี้คือเราเปลี่ยนความเห็นผิดมาเป็นความเห็นถูก เปลี่ยนความชั่วมาเป็นความดี เปลี่ยนบุถุชนมาเป็นอริยชน เพราะความเห็นถูกนั้นแหละ ทำให้มันเปลี่ยน เปลี่ยนสูงขึ้นนี้เรียกว่าบุญ”

แต่ก่อนที่สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องขจัดมิจฉาทิฐิหรือความเห็นผิด พระพุทธองค์ตรัสว่า มิจฉาทิฐิเป็นบาปที่หนักที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเห็นผิดในเรื่องของกรรม เพราะฉะนั้น คำสอนของหลวงพ่อบ้างหนึ่งที่ชินหูญาติโยมที่ไปวัดหนองป่าพงเป็นประจำก็คือ เรื่อง “**ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว**” อย่างไรก็ตาม มีหลายคนที่ไม่เชื่อในกฎแห่งกรรม มักจะแบกความเห็นผิดของตนเองไปแย้งหลวงพ่อบ้างว่า “**ทำดีไม่ได้ดี**” หลวงพ่อก็จึงอบรมให้เข้าใจถูกต้องดังนี้

ทำดีได้ (ความ) ดี

“ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เพียงเท่านั้นมันคุ้มโลกได้แล้ว แม้กระนั้นคนก็ยังแย้งว่า ข้อนี้ไม่จริง เพราะทำดีมากแล้วไม่เห็นได้ดีสักที แต่คนทำชั่วมันได้ดีถมไป อาตมาว่า คนนั้นเขาคงอยากจะทำความชั่วแล้ว อันที่จริงนั้น ปัญญาเรามันน้อยเกินไป อาตมาเองนั้น ตลอดถึงในทุกวันนี้ ที่ทำดีแล้วได้ชั่วนั้น ไม่เคยมี ทำดีเมื่อใด ก็ยังได้ดีอยู่เมื่อนั้น แต่ถ้าคนไม่รู้จักความดีแล้ว ทำดีมันก็ไม่ได้ดี เพราะไม่รู้จักดี จะยกตัวอย่างให้ฟังก็ได้ว่า เหมือนกับเรา มีเพื่อนอยู่คนหนึ่ง เขาเป็นคนยากจน เราก็เอาเขามาอุปการะเลี้ยงดู ให้เงินทอง วิชาความรู้ จนเขานำไปใช้ประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีวิตตัวเองได้ เรียกได้ว่า ได้ดิบได้ดีแล้ว ต่อมาเราเกิดตกกระทวลำบากขาดแคลนลง เจ้าหมอนั้นไม่มาเยี่ยม ไม่มา อุปการะทดแทนคุณเราตอบ เราก็โกรธ แล้วก็คิดว่าเราทำดีไม่ได้ดีเสียแล้ว ทำไม พระพุทธเจ้าจึงสอนว่าทำดีได้ดีเล่า นี่เราทำดีกับเขาแล้ว ทำไมจึงไม่ได้ดี อย่างนี้เป็นต้น นี่คือคนโง่ต่างหาก อันที่จริงที่เราเลี้ยงดูเขา เราก็ดีแล้ว ถูกต้องแล้ว เป็นธรรมแล้ว ประเสริฐสุดแล้ว แต่ที่เขาไม่มาทดแทนบุญคุณเรานั้น มันเป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเราแล้ว เป็นเรื่องของเขาทำไม่ดีต่างหากล่ะ เราโง่ไปจับเอาเรื่องไม่ดีมาใส่ใจเรา เราก็ได้ของไม่ดีเท่านั้น นี่เรื่องธรรมะเป็นอย่างนี้ ความจริงมันอยู่ในแง่นี้ ทำดีต้องได้ดี อยู่เสมอ ที่เราเห็นว่าทำดีแล้วไม่ได้ดีนั้น มันเป็นความเห็นผิดของเรา เพราะเราเห็นไม่ซึ่ง คือหมายความว่า เอาของให้เขาแล้ว ก็อยากจะให้เขาให้เราตอบมาเดี๋ยวนั้นเลย จึงจะเรียกว่าได้ดี ถ้าเขาไม่ให้ตอบมา ก็ว่าไม่ได้ดี ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเราไม่ยอมเสียสละ เราให้เขาเพื่อผลประโยชน์ตอบแทน ไม่ใช่ว่าการให้ จึงทำให้เราเข้าใจไขว้เขวในเรื่อง ความดีความชั่ว ทุกวันนี้คนเลยเห็นว่าทำดีมันก็ไม่ได้ดี ถ้าทำชั่วมันดีกว่าเยอะ นี่มัน เป็นความคิดของบุคคลที่ปัญญาน้อย ดังนั้น บุคคลไปทำงานในกลุ่มหนึ่ง ทำดีเหลือเกิน เช่น เป็นผู้จัดการเค้า เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือเป็นครูใหญ่ เป็นประธานอะไร ทำดีที่สุด แต่ว่าไม่ค่อยจะได้ดีอย่างนี้ มีคนนิทา มีคนติเตียน มีคนเบียดเบียน ทำไปทำมาก็ไม่ค่อยจะได้ดี มีแต่คนติฉินนินทาทั้งนั้น อย่างนี้ท้อใจ ท้อทำไม่ใจ ท้อใจเพราะคิดว่า พระพุทธเจ้าว่าทำดีได้ดี เมื่อเรามาทำดี ทำไมมันไม่ได้ดี บางทีก็ดำพระพุทธรูปด้วยว่า

พระพุทธเจ้า โกทกณะ นี้กว่าพระพุทธเจ้าสอนผิด ความจริงตัวเราที่แหละมันผิด มันไม่คิดถึง ความดีมันจะเกิดขึ้นนั้น เราลองดูซิว่ามันเป็นยังไงนะ ความดีมันจะเกิดขึ้น มันจะพร้อมกาล ทุ้เวลา ทุ้บุคคล ทุ้กลุ่มชนทุ้หลาย ด้วยความดีจึงเกิดขึ้นมา ดูเช่นเราเป็นต้น ดินดีกล้าไม่ดี มันก็ไม่ได้ กล้ามันดีดินไม่ดีอย่างนี้ ที่นั้นความดี ก็เกิดขึ้นสมบูรณ์ไม่ได้ นาก็ไม่ดี กล้าก็ไม่ได้ เป็นต้น ยิ่งเปล่าประโยชน์ไปเลย ไปทำดี ตรงนั้นมันก็ไม่ได้ดี ถ้าหากว่านาดีกล้าดี มันก็ดี นาดีกกล้าดี เจ้าของขี้เกียจ มันก็ดีไป ไม่ได้ ดังนั้น ท่านจึงพูดอย่างถูกต้องว่า ความดีนั้นมันเกิดจากการกระทำดี ความดี จะไหลขึ้นมา มันจะต้องปราศจากอันตรายทั้งหลายทุ้ปวง มันจึงเกิดความคิดขึ้นมาได้ ในตรงนั้น

ดังนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า **ทำดีมันก็ได้ดี ใครทำชั่วมันก็ได้ชั่ว** เมื่อเรา ตั้งใจทำดี ไปทำงานในกลุ่มคนไม่มีศีลธรรม ไม่มีศีล ไม่มีอะไรที่สมบูรณ์ ดินนั้นมันก็ เกิดขึ้นไม่ได้ ทำไมมันเกิดขึ้นไม่ได้ ถึงแม้เราทำดีสักเท่าไรก็ตาม ดีที่ตรงนั้นก็เกิดขึ้น ไม่ได้ ทำไม? เพราะกาลมันไม่ให้ เวลาไม่ให้ กลุ่มชนไม่ให้ ทำดีก็เกิดขึ้นไม่ได้ อย่างนี้ เป็นต้น ความเป็นจริงนั้น ความดีมันจะเกิดขึ้นมาได้เพราะการกระทำดี สถานที่ก็ดี เวลาที่เหมาะสมด้วย กลุ่มชนบุคคลก็พร้อมบริบูรณ์ ความดีนั้นมันถึงจะเกิดขึ้นมาได้ คำว่า ความดีนะ ทำดีมันก็ได้ดี ทำชั่วมันก็ได้ชั่ว ยังคงที่อยู่ พระพุทธเจ้าท่านพูดถูกต้อง ดีแล้ว มันเป็นเพราะเราเองคิดไม่ถูก”

ไล่ผีหายห่วง

ในสมัยบุกเบิกวัดหนองป่าพง ญาติโยมจากต่างจังหวัดยังไม่ได้มาวัดมากเช่น ปัจจุบัน หลวงพ่อจึงสอนเฉพาะชาวบ้านจากหมู่บ้านในละแวกรอบๆ วัด ซึ่งในขณะนั้น มักมีความเชื่อในภูตผีปีศาจมาตั้งแต่เด็กดำบรรพ์ พ่อหนูแดง ผู้ได้รับคำสั่งสอนของ หลวงพ่อไปประพฤติปฏิบัติ จนตัวเองและครอบครัวรวมทั้งเพื่อนบ้านทั้งสามหมู่บ้าน เลิกละความเชื่อมงายในเรื่องเหล่านี้ หันมาเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติรักษาศีลภาวนา มีพระไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่งอันถาวร ได้เล่าถึงการสอนของหลวงพ่อกว่า

“หลวงพ่อกำลังสอนไม่ให้ถือเอาญาติ ผี ปีศาจ มาเป็นที่พึ่ง ไม่ให้ถือมงคลตื่นข่าว ไม่ให้ถือฤกษ์ดียามดี ท่านสอนว่า วันไหนมีโอกาส มีเวลาสะดวกสบาย ไม่ขัดข้อง นั่นแหละเป็นวันดี ญาติโยมเลื่อมใสศรัทธา เมื่อทดลองทำดูปรากฏว่าได้ผล ก็มี ความมั่นใจ มีศรัทธาคือความเชื่อในเหตุผล จึงได้สนใจประพฤติปฏิบัติตามที่ท่านสั่งสอน

ที่ผมจะได้มาประพฤติปฏิบัติรักษาศีลทำนี้ สืบเนื่องมาจากภรรยาของผมเป็นผู้บรรองรักษา คือว่า ปู่ ย่า ตา ยาย ท่านพานับถือผีชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผีใต้ - ผีแถบ ท่านนับถือผีว่าเป็นที่พึ่งที่จะคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่ท่านก็เข้าวัดทำบุญตักบาตร แต่ก็ไม่เข้าใจในเรื่องพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะขาดครูบา-อาจารย์ผู้ชี้ทางแนะนำสั่งสอนให้รู้ให้เข้าใจถึงไตรสรณคมน์ ซึ่งเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ เมื่อท่านนับถือสิ่งที่เป็นอธรรมเหล่านั้น ก็กลายเป็นมรดกตกทอดมาสู่ลูกหลานต่อๆ กันมา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสมเพชมาก เหมือนกับเราเียงอมตกเป็นทาสของเขา จะทิ้งก็ทิ้งไม่ได้ง่ายๆ เป็นการลำบากจริงๆ ผมหมดปัญญา ก็เลยมากราบหมัสการหลวงพ่อบริกาษาหารือกับท่านว่าจะทำอย่างไร จะรักษาอย่างไร ผีใต้จึงจะหายไปไม่มาสิงอีก

ผมก็ได้สนทนารวมกับท่านอยู่ที่หลังกุฏิหลังเก่าของท่านนั้นแหละครับ คุยกับท่านจนถึงตีสอง ท่านให้คำแนะนำว่า

ให้โยมทั้งสอง สามี ภรรยา พาภิกษุรักษาศีลห้าเป็นประจำ ให้เจริญภาวนาแผ่เมตตาจิตให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงที่มีความลำบากลำเค็ญ ที่อาศัยอยู่ตามบ้านเรือน อาศัยอยู่ตามต้นไม้ ตามภูเขา และทั้งในสถานที่ต่างๆ ให้รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ไม่ให้ขาดให้ติดต่อกันประมาณสามเดือนก่อน

ตอนนั้นผมก็ฐานะไม่ดีเท่าไร จะนิมนต์ท่านไปเพื่อทำบุญที่บ้านแต่กลัวจะไม่สะดวก ท่านจึงถามว่า

เรือนหลังใหญ่ใหม่ ขนาดพระห้ารูปนั่งจะพอนั่งหมดหรือเปล่า?

หมดครับ ผมตอบ

ก็ไปได้ซิ ถ้ายากจนไม่มีอะไรจริงๆ ก็เอาใบขี้เหล็กมาต้มแล้วแกงถวายพระก็ได้ หลวงพ่อชี้แนะด้วยความเอ็นดู ท่านได้เมตตาแนะนำสั่งสอนครอบครัวของผม พร้อมด้วยเพื่อนบ้านที่ไปร่วมงานวันนั้นว่า

ให้เลิกจากการฆ่าสัตว์การเบียดเบียนสัตว์อื่น ซื่อปลาทูปลาแห่งมากินก็รักษา ศีลได้

ผมกับภรรยารักษาศีลทำได้บริสุทธิ์จริงๆ ตลอดสามเดือน ท่านให้สวดมนต์ สวดพระพุทธรูปคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ทุกคืนให้ภาวนาแผ่เมตตาจิตไปยังสรรพสัตว์ ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน อย่าได้มีเวรมีกรรมแก่กันและกันเลย เพราะผมมีความเคารพและเชื่อฟัง ได้ทำตามที่ท่านสอน ผมได้รักษาศีลห้ามาตั้งแต่อายุสามสิบหกปีมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เรื่องญาติพี่น้อง ญาติให้ ญาติเถน เหล่านั้นไม่เคยปรากฏอีกเลย หายไปหมดตั้งแต่วันทำบุญบ้านเป็นต้นมา ทำให้ญาติโยมที่ยังไม่เคยมา สนใจพากันมากราบนมัสการท่านมากขึ้นด้วย เพราะหลายๆ คนในสามหมู่บ้านนี้ มีความต้องการที่จะเอาผีให้ออกทิ้งไปเสีย ไม่นับถืออีก เพราะเริ่มจะเข้าใจว่าไม่เป็น ที่พึ่งอันประเสริฐกันบ้างแล้ว จึงได้นิมนต์ท่านไปเพื่อทำบุญที่บ้านบ้างเหมือนกัน พอท่านเสร็จภารกิจ ท่านก็สอนให้นับถือพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง แล้วท่านก็ชักบังสุกุล ตอนท่านจะกลับวัด ท่านให้โยมถือเอาหิ้งซึ่งเขาทำไว้สำหรับผีให้อยู่อาศัย หรือที่เรียกว่า หอ - โสง นั้น ออกจากบ้านไปพร้อมกับท่านด้วย พอพ้นจากบ้าน ไปถึงกลางทาง ท่านก็ให้โยมจุดไฟเผา หอ - โสง นั้นทิ้งเสีย ก็เป็นอันหมดปัญหาเท่านั้น อยู่กันอย่างสบาย ไม่มีอะไรมารบกวนอีก”

หลวงพ่อดีใจค่อยๆ ดึงชาวบ้านออกจากความเชื่อมงายด้วยการชี้ให้เห็นความ ไร้แก่นสารสาระของความเชื่อเก่าๆ นั้น และเห็นอันสังสัจจะของการถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง ท่านสอนว่า

“เมื่อโตขึ้นมาใหญ่ขึ้นมา พาลูกหลานเข้าไปกราบจอมปลวกอยู่ตามป่า เห็นที่ตรงนี้ มันแปลก ดูแปลกๆ เห็นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไปเสีย ไปกราบ แล้วก็บ่นอะไรต่ออะไร ก็อยาก

จะได้โชคลาภกับชีเปลวณะแหละ ความเป็นจริงมันบ้านของปลวก ก็ไปนับถือเช่นนั้น
ขึ้นมา

บางทีเห็นจอมปลวกมันขึ้นอยู่ใต้ถุนบ้าน เป็นจอมขึ้นมาสูงๆ ก็ดีใจ วังไปหาจิ๋ว
พระไปคลุมให้เนาะ หาดอกไม้ไปบูชา ปลวกมันก็ยิ่งทำบ้านมันใหญ่ขึ้นๆ ทุกวัน ผลที่สุด
เจ้าของเองไม่มีที่จะอยู่ในบ้าน มีแต่ของศักดิ์สิทธิ์อยู่ในบ้านหมดทีเดียว เจ้าของไม่รู้ว่าจะ
ไปอยู่ที่ไหนกัน ก็ไปกราบไหว้อยู่อย่างนั้นแหละ อันนี้เรียกว่าหลง หลงที่สุดแล้วนี่
หลงจนที่สุดซะแล้ว

อันนี้แหละหาเหตุผลได้ยาก ไม่มีเหตุผล เพราะเราไม่รู้เรื่องราวอะไรเป็นอะไร
มันเกิดมาจากอะไร ก็เหมือนกับคนที่ไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักทุกข์แล้วก็ไม่รู้จักเหตุของทุกข์
ไม่รู้จักทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ก็ไม่รู้จัก ก็เลยเป็นคนหลง แต่ใคร
เข้าใจในหลักพระศาสนาแล้วไม่หลง เขาจะพูดว่าอันนี้มันเป็นบุญใหญ่ อันนี้มันเป็น
บาปใหญ่ก็รู้จัก แต่พวกเรายังไม่ค่อยเข้าใจกัน ยังหลงงมงายเชื่อมงคลตื่นข่าว บางที
ก็เอาหน้าผากเสือมาบอกให้ลงคาถาให้ ถ้ามว่า หน้าอะไร หน้าผากเสือ ไปล่า
มันมาจนตาย จะไปลงคาถาอะไร เมตตามหานิยม เมตตาทำไม ไปล่ามันเอาหน้า
หน้าผากมา อย่างนี้ก็ยังไม่คิดไม่ได้เลย คนเราจะไปเอาอะไรดีกว่านั้น หลักพระพุทธศาสนา
ไม่สอนอย่างนั้น แต่เรามันหลงงมงาย อยากได้ อยากดีเพราะความหลงของเรา คิดดู
ให้ดีๆ”

เชื้อหมอดู

ความเห็นผิดถือผิดต่างๆ ไม่ใช่จะเป็นข้อบกพร่องเฉพาะชาวบ้านในชนบทเท่านั้น
แม้ผู้มีการศึกษา ผู้มีอำนาจวาสนา มีเงินตรา ยศถาบรรดาศักดิ์ ที่มีความเห็นผิด
ก็มีไม่น้อยเหมือนกัน สำหรับความเชื่อมงายในการถือฤกษ์ยามยามดี การดูหมอล
แม้ประเทศชาติพัฒนามามากแล้ว ความเห็นผิดเหล่านี้ก็ไม่มีวิเวกว่าจะลดน้อยลงเลย
ตรงกันข้ามดูจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในกลุ่มคนเข้าวัดปฏิบัติธรรมก็เถอะ อดไปหาหมอดู

ไม่ได้เหมือนกัน หลวงพ่อสอนให้ทำใจให้เฉียบขาดในเรื่องนี้ มันคงอยู่ในคุณพระ
ศรีรัตนตรัย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาเป็นชาวพุทธแท้

“กรรมมันมีหลายอย่างในโลกนี้ มหัทศจรรย์ น่าเลื่อมใสก็มี น่าอะไรๆ ต่างๆ ก็มี
สารพัดอย่าง อย่างไรก็ตามเถอะ พระพุทธเจ้าของเราท่านตรัสว่า กรรมเป็นแดนเกิด
กรรมเป็นเผ่าพันธุ์ กรรมเป็นที่พึ่งอาศัย คือการกระทำ เราทำทางกายก็เรียกว่า กายกรรม
ทางวาจาก็เรียกว่า วจีกรรม ทำทางใจก็เรียกว่า มโนกรรม กรรมคือการกระทำ ดังนั้น
ท่านจึงให้เชื่อมันเจ้าของการกระทำของเรา

เช่น ท่านว่าไม่ให้เชื่อทางภายนอก เคยเห็นผู้ปฏิบัติธรรมเคยฟังธรรมะ เคยเข้าวัด
เข้าวา เมื่อใจไม่สบาย บางทีก็ไปหาหมอดูให้เขาดูว่ามันจะเป็นอะไรไหม? จะไป
หาตัวจริงมันเป็นอย่างไรเป็นต้น หมอดูก็ทายให้ ปีนี้ระวังนะ ไปรถไปเรือให้ระวัง
อุบัติเหตุ นะ อย่างนี้ คือคนไม่เชื่อมันในกรรม กลัว! กลัวจะเป็นอย่างไร กลัวจะเป็น
อย่างไรสารพัดอย่าง คือจิตยังไม่เชื่อมันในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ของเรา
เมื่อเราทำดีแล้ว พูดดีแล้ว ทำอะไรดีแล้ว มันจะเป็นอย่างไรก็เพราะกรรมเท่านั้นไม่
เพราะอย่างอื่น หรือจะปลุกบ้าน จะเดินทาง อะไรอย่างนี้ จะเดินทางวันไหนมันดี อย่าง
เรามากันนี้ ได้ไปหาหมอดูไหม บางคนต้องไปดูหมอดู จะออกเดินทางเวลาเท่าใด คือ
ไม่เชื่อในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไปเชื่อหมอดู

บางทีหมอดูบอกว่าอย่าไปเลย ไม่ดีซะแล้ว กลับบ้านเลยนะ เรียกว่าไม่เชื่อมัน
ในคุณพระรัตนตรัย ไม่มีอะไรจะทำให้เราออกจากกรรมของเราเท่านั้นแหละ หรือจะ
ปลุกบ้านจะไปที่ไหนๆ ก็ตามเถอะ อย่างพวกข้าราชการมาอยู่อุบลฯ เขาย้ายจากนี้
ไปกรุงเทพฯ ไปอุดรฯ ไปไหนก็มาหา หลวงพ่อเดินทางวันไหนมันดี ถ้าเราเดินดีมัน
ก็ดีทุกวันแหละ ถ้าเราดี มันก็ดีทุกวัน โดยมากข้าราชการจะโยกย้ายก็ต้องเลี้ยงกัน
กินเหล้าเมายากัน มันก็ไม่ดีแล้วนั้น ระวังเถอะ รถมันจะตกถนน นี่เราทำให้ดีๆ แล้ว
มันจะเป็นอะไร เมื่อการกระทำของเราเช่นนี้ เป็นกรรมอันอื่นจะมาทำให้เราเป็นอย่างไร
อย่างนี้ไม่มีหรอก

อย่างนั้น ท่านจึงให้เชื่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มันต้องเชื่อมั่น มีความเชื่อ
อย่างนี้เสียก่อน อย่างการกระทำของเราเนี่ย เราก็เชื่อในการกระทำของเราว่าเราต้องทำ
อย่างนี้ อย่างนั้น จึงไม่ให้มีการสงสัยในการกระทำของเรา ต่อพระรัตนตรัย อย่าถือมงคล
ตื่นข่าว มงคลตื่นข่าวนี้มันเป็นอมงคล เขาว่าเป็นอย่างนั้น เขาว่าเป็นอย่างนี้ สารพัดอย่าง
ก็ชวนกันไป บางทีก็พากันไปเอาน้ำสรงนี้มาดื่มมากิน มันตื่นตื่นกินไปมันก็ไม่ดี
พระพุทธองค์ท่านสอนว่าให้เป็นคนหนึ่งอยู่ด้วยปัญญาของเรา อันนั้นมันเป็นอย่างนั้น
อันนี้มันเป็นอย่างนี้ ก็ฟังไว้ก่อน

การทำจิตใจอย่างนี้ ท่านเรียกว่าทำให้มันเฉียบขาด ท่านจึงว่าให้เชื่อมั่นในคุณ
พระพุทธ ในคุณพระธรรม ในคุณพระสงฆ์ พระพุทธองค์ท่านสอนอย่างนั้น จึงไม่มี
ความลังเลสงสัย ถ้าไม่ยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัยก็ลังเลสงสัย ไม่รู้จักความจริง ไม่รู้ว่า
จะเอาอะไร ดังนั้น การทำกรรมฐานนี้ พระรัตนตรัยเป็นรากฐานเป็นที่พึ่งของเรา ทำให้
ให้แน่นหนา ใครจะว่าเป็นอะไรก็ช่างใครเถอะ เราทำดีเท่านั้นแหละไม่ต้องสงสัย การที่ไม่
สงสัยนี้แหละ เรียกว่ามันเดินอยู่เรื่อยๆ ไป ถ้าคนสงสัยแล้วก็กลับไปแล้วก็กลับมา
กลับไปกลับมาวุ่นวายอยู่ตรงนั้น เรียกว่า สงสัย”

พิธีรีตอง

ทุกวันนี้มีชาวพุทธจำนวนไม่น้อยที่รู้จักศาสนาเฉพาะในรูปของพิธีรีตองเท่านั้น
ซึ่งถ้ามองในมุมหนึ่งก็อาจเห็นว่าดีกว่าปล่อยให้ความสัมพันธ์กับวัดขาดหายไปเลย แต่
อย่างไรก็ตาม พิธีรีตองนี้เป็นแค่เปลือกของศาสนาเท่านั้น ถ้าขาดการสร้างสัมมาทิฐิ
ด้วยการเจริญทาน ศีล ภาวนา ก็อาจเป็นที่มาของความยึดมั่นถือมั่นต่างๆ ได้ง่าย

“การพิธีรีตอง มีการสวดมงคลถือผีตาย หรือการแต่งงาน ชื่นบ้านใหม่ ทุกอย่าง
นะแหละ อันนี้มันไม่จบไม่สิ้นกับผู้ใดหรอก เรื่องทั้งหลายเหล่านี้แล้วแต่คนจะคิดไป
คิดให้หลายมันก็หลาย คิดให้ยากมันก็ยาก คิดไปหลายเรื่องประเพณีนี้ ผิดอย่างไร
ก็ทิ้งไม่ได้ เพราะไม่เข้าใจกระจ่าง”

การสักยันต์

“ในกาลก่อนประเพณีของบ้านเรานั้น เกิดมาอายุสิบเก้า ยี่สิบปีนี่ การตบแต่งร่างกายของเจ้าของต่างกับเดี๋ยวนี้นะ แต่ก่อนสักขาลายกัน เจ็บขนาดไหนก็ยอมสักตั้งแต่เช้า สักอยู่ตู้ๆๆๆ อยู่อย่างนั้น เลือดไหลต้องคอยไล่แมลงวัน แต่ก็สักอยู่อย่างนั้น ทั้งเจ็บทั้งปวด นี่คือมันเชื่อ อดตั้งแต่เข้าไปหาเที่ยงจนบ่ายโน้น บางคนก็ยังไม่เสร็จ บางคนทั้งร้องไห้ไปด้วย ทั้งสักทั้งร้องไห้ แต่ให้เขาสักอยู่ ไม่ยอมให้หยุด นี่มันเป็นอันตราย คือคนติดในพิธีต้อง ติดในประเพณี และก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรขึ้นมา ให้พากันเข้าใจเรื่องของประเพณีมันเป็นเรื่องของอย่างนี้แหละ ถือมันถือมันกันทุกสิ่งสารพัด ถือเทวดาอารักษ์ ถือภูตผีปีศาจเป็นพิธีต้อง เช่น การฟ้อน หรือการแต่งงานกันนี้ หรือการบวช งานบุญอะไรต่างๆ”

บุญบังไฟ

“บุญบังไฟ นี่ อาตมาว่าไม่มีประโยชน์อะไร ลองๆ คิดดู มันจะตกใส่หัวกันตายด้วยซ้ำไป เล่นให้สนุกไปเฉยๆ สนุก มันไม่เป็นบุญอะไรเลยนี้ ไม่ใช่เรื่องจะเป็นบุญเสียเวลา เสียงานเสียการ เสียวัตถุสิ่งของ ผู้เฒ่าๆ แก่ๆ ก็ไปเล่นไปทำกับเขาด้วย อาตมาว่าโง่งที่สุดในโลก อย่างนี้ นี่แหละที่เรียกว่าประเพณี และก็คิดว่ามันจะดี คนมันจะดีไม่ดีไม่เพราะไปตีกลองหอรกนะ มันไม่ดีเพราะเอาบุญอย่างนั้น ทำไปขนาดไหนก็ทำให้ดีไม่ได้ อันนี้ไม่ใช่เราจะแต่งเองได้ อย่างอื่นอีกหลายๆ อย่างที่พวกเราทำกันไปนะ ล้วนเป็นสิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์ แต่ว่ามันแก้ไม่ได้ เพราะเขาเห็นประโยชน์ในส่วนนั้นมีอยู่ อาตมาว่าควรตัดให้กะทัดรัดเข้ามา

จิตใจเราทั้งหลายนี่ที่เป็นกุศลธรรม ทำจิตเราให้ดีได้ให้เด่นได้ นี่คือเรียกว่าผู้มีบุญ อันข้อสำคัญทั้งหลายนั้น เรื่องประเพณีนี้จึงคนมาก มันติดเรื่องประเพณี อาตมาเคยคิดหลายอย่างไม่ใช่เรื่องยาก เรื่องง่าย อย่างเรื่องวันดีนะ วันดีมันเป็นอย่างไรวะ เรื่องวันดีมันก็ดีของมันอยู่อย่างนั้น ฤกษ์มันก็ดี วันมันก็ดี ปีเดือนมันก็ดีมันอยู่นะ แต่เป็นเพราะคนไปสำคัญมันหมายมัน ให้คิดดูให้ดี ภาวนาให้ดีจึงจะเห็น

จะต้องขึ้นเรือนใหม่วันนั้น จะต้องแต่งงานวันนี้ ฤกษ์นั้นนาทีนั้น สวดชยันโต แต่อยู่ไปเจ็ดวันแตกกันก็ได้ทะเลาะกันก็ได้ ไม่ได้สนฤกษ์ดีวันดี ไม่ได้สนใจ เมื่อทะเลาะกันขึ้นมาแล้ว ฤกษ์มันเอาคนไว้ไม่ได้ วันมันเอาคนไว้ไม่ได้หรอก เอาฝ่ายผูกข้อมือไว้ มันก็ไม่อยู่ ไม่มีอะไรผูกอยู่สักอย่าง มีแต่การสร้างความดีมาสอนกันให้รู้จักความดีนั้นแหละมันถึงดี แต่ว่าแต่งงานเมื่อใด? ขึ้นบ้านใหม่เมื่อใด? มันพร้อมกันแล้วหรือยัง ได้เวลาแล้วหรือยัง ข้าวของเงินทอง กาลเวลามันพร้อมนั้นแหละดี ปีกี่ดี เดือนก็ดี วันก็ดี ยามก็ดี แต่จะให้คนดียังไม่ได้ นอกจากเรามาทำความดี

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือผู้ถึงคุณพระพุทธเจ้าหนึ่ง คุณพระธรรมหนึ่ง คุณพระสงฆ์หนึ่ง จะไม่สนใจกับเรื่องเหล่านี้ ท่านไม่ถือวันนั้นวันนี้ วันก็ดี เดือนก็ดี ปีกี่ดี เอาความชั่วความดีมาให้เราไม่ได้ นอกจากความชั่วความดีที่เราทำเองมันจึงเป็น

ให้เข้าใจว่า วันทุกวันนี้ละ มันจะมีคนทำดีทำชั่วกันอยู่ทุกวัน มันก็เป็นของมันอยู่ตลอดเวลา ท่านจึงว่าให้พากันตัดแปลง อย่าไปถือกันให้มันยุ่งยากในเรื่องประเพณีนี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนธรรมะให้คนมีปัญญาสลัดตัดออก อันใดเกิดประโยชน์ให้สร้างไว้ อันใดไม่เกิดประโยชน์ให้ตัดออกอย่างนี้มันก็ง่าย”

ใกล้พระ

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล กุลบุตรกุลธิดาผู้มีศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ได้ประกาศตัวเป็นพุทธมามกะ โดยคำปฏิญาณว่า

พุทธํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ

การถือเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งในการดำเนินชีวิต จึงเป็นตัวกำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติของชาวพุทธเพื่อบรรลู่ถึงความดีงามที่เดียว แต่น่าเสียดายว่าในสมัยปัจจุบันมีน้อยคนที่เข้าใจความหมายอันลึกซึ้งของการเอา

พระศรีรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็สักแต่ว่ากล่าวคำปฏิญาณตามพระในการประกอบพิธีกรรมหรือการสวดมนต์อย่างปราศจากการพิจารณาใดๆ ความอบอุ่นและความมั่นคงจากการมีที่พึ่งอันประเสริฐจึงไม่ค่อยเกิดขึ้น

หลวงพ่อบอกว่าการสอนให้ญาติโยมเข้าใจและซาบซึ้งในความหมายของไตรสรณคมน์เป็นสิ่งสำคัญ ท่านจึงพยายามชี้ให้เห็นว่า พระพุทธรูปนั้นไม่ได้หมายถึงพระพุทธรูปองค์ที่ปรินิพพานไปแล้ว พระธรรมก็ไม่ได้อยู่ในคัมภีร์ และพระสงฆ์ก็ไม่ใช่แต่พระอริยเจ้า แต่พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ หมายถึง นามธรรมซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเรา ถ้ามีความเห็นถูกต้องอย่างนี้และปฏิบัติให้เข้าถึงก็จะพึ่งพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ในใจของตนเองได้เสมอ

“บางคนออกปากบ่นว่า ถ้าเราเกิดทันพระพุทธรูปเจ้า เราก็จะไปเหมือนกันแหละ ความโง่มันหลุดออกมาอย่างนี้ พระพุทธรูปเจ้ามีอยู่ทุกวันนี้ ใครว่าพระพุทธรูปเจ้านิพพาน พระพุทธรูปเจ้าคือสังขาร สังขารมันจะจริงอยู่อย่างนั้น ใครจะเกิดมา มันก็มีอยู่อย่างนั้น ใครจะตายไป มันก็มีอยู่อย่างนั้น สังขารมันไม่สูญไปจากโลก มีอยู่ตลอดเวลาอย่างนั้น พระพุทธรูปเจ้าจะเกิดมาก็ดี ไม่เกิดมาก็ดี ใครจะรู้ก็มีอยู่ ไม่รู้ก็มีอยู่ อันนั้นมันอยู่อย่างนั้น ฉะนั้น จึงว่าให้เราเข้าไปใกล้พระพุทธรูปเจ้า เมื่อเห็นธรรมะก็เห็นพระพุทธรูปเจ้า มันจะหายสงสัยทั้งหมด พระพุทธรูปเจ้าคือธรรมะ ธรรมะก็คือพระพุทธรูปเจ้า เป็นอย่างนี้ ตรัสรู้ที่ท่านไม่เอาไปหรอก ท่านก็ทิ้งไว้ในนี้แหละ ถ้าพูดง่ายๆ อย่างพวกครูเราณะ ครูในโรงเรียน ไม่ได้เป็นครูมาแต่กำเนิดหรอก มาเรียนวิชาครูถึงได้เป็นครูกัน ได้สอนในโรงเรียน ได้เงินเดือนกับเขา อยู่ไปนานๆ ก็เลยตายซะ ตายจากครูไปซะ ถ้าหากพูดอย่างหนึ่งที่ว่า ครูนั้นยังไม่ตาย คือคุณธรรมที่ทำครูให้เป็นครูนั้นยังอยู่ อย่างพระพุทธรูปเจ้าของเราณะ สังขารที่ทำให้คนๆ นั้นเป็นพระพุทธรูปเจ้านี้ยังอยู่ ไม่หนีไปไหน ก็เลยเกิดเป็นพระพุทธรูปเจ้าสององค์ องค์หนึ่งก็เลยเป็นรูป องค์หนึ่งก็เลยเป็นนาม ธรรมะที่แท้จริงนั้นนะ พระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสว่า อานนท์ ให้ท่านประพฤติไปเถอะ ให้ท่านปฏิบัติไปเถอะ ท่านจะงอกงามในธรรมวินัยนี้ ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม ทำไมถึงเป็นอย่างนั้น ฟังอย่างหนึ่ง พระพุทธรูปเจ้าก็เป็นธรรม พระธรรมก็เป็นพระพุทธรูปเจ้า

มันลับสนกัน ความเป็นจริงนั้น พระพุทธเจ้าแต่ก่อนก็ยังไม่รู้ จะได้เรียกชื่อชานนาม ชื่อท่านว่าเป็นพระพุทธเจ้าก็ในเมื่อท่านเข้ามาธรรมอันนี้เท่านั้น แต่ก่อนก็เป็นลัทธิชตะ ราชกุมารก็เหมือนกับเราเองนะแหละ เราก็เป็นตาสีตาสาตามา ถ้าเรามาบรรลุถึงธรรมะ ที่แท้จริงแล้ว มันก็จะเป็นพระพุทธเจ้าอย่างเดียวกันนั้นแหละ ไม่แปลกกันหรอก อย่างนั้นให้ญาติโยมทั้งหลายเข้าใจเสียวันนี้ว่าพระพุทธเจ้ายังอยู่”

มีแต่ความดีความชั่วเป็นของเรา

ธรรมดาผู้ครองเรือนทั้งหลายมักจะหลงในโลกสมมติ แสวงหาความสุขด้วยการ สะสมวัตถุ บางครั้งกว่าจะหาของที่ต้องการมาได้ ต้องทำลายอริยทรัพย์ของตนจนเกือบหมดเกลี้ยง หลวงพ่อจึงเตือนสติฆราวาสอยู่เสมอ ให้พิจารณาว่ามีอะไรบ้างที่เป็นของๆ เราจริงๆ

“การคุ้มครองของเจ้าของภายในจิตของเจ้าของ คือ กาย วาจา ใจ นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมาก อาตมาเคยได้ถามญาติโยมทั้งหลายว่า หากเงินทองหาข้าวของจนจะหมดตายนี้ ถึงคราวจะเอาจริงๆ จะเอาอะไร? เอาที่ไหน? ไม่รู้จักที่เอา ผลที่สุดถามคนตั้งหลายสิบ ก็ต้องว่า “จักแหลั่ว (ไม่รู้)” สุนัขเท่านั้น คนพูดอย่างนี้ มันหมดที่ไปแล้ว นี่แหละ ให้เรารู้จักส่วนสำคัญของร่างกายชีวิตจิตใจของเรา สิ่งที่เราได้ไปนั้นคือความดีและความชั่วทั้งหลายที่ติดตามตัวเราไปจนกว่าใจเราหรือจิตวิญญาณเข้าไปฝังอยู่ในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น วิญญาณเราก็ไปฝังในที่เรามาหมั่นในส่วนที่เป็นกุศลและอกุศล และในส่วนที่เป็นบาปเป็นบุญนั้น ท่านจึงเรียกว่ามันได้ ได้บาปกับบุญไป ได้ดีกับชั่วไป สิ่งทั้งหลายที่เราสร้างมาในโลก มันก็เป็นสมบัติของโลก คล้ายๆ ว่าตัดไม้อยู่ในป่านั้นก็เอาเครื่องมือในป่านั้นแหละมามัดอย่างนี้ เอาไม้ในป่ามาทำเรือ ก็เอามาปลูกอยู่ที่ดินอย่างนี้ มันก็เป็นสมบัติของโลกทั้งหมด ส่วนทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นส่วนของโลก เอาไปด้วยไม่ได้ บางคนก็ไม่รู้จัก ส่วนได้ของเจ้าของ ท่านเรียกว่าบุญและบาป ดีกับชั่วทั้งหลาย มีความสงบ มีความสว่าง แล้วมีความใสสะอาด อันนี้คือมันได้สิ่งที่มนุษย์เราต้องการ คืออันนี้เองที่ไปกับเราได้ ความดีเกิดขึ้นที่ใด ความอุดมสมบูรณ์ก็เกิดขึ้นที่นั่น ความสุข

ทั้งหลายก็เกิดขึ้นในที่นั้น เหมือนกับบุคคลที่มีปัญญา ไปอยู่ที่ไหนก็ทำที่นั้น ให้เจริญ
ถาวร แม้ทำไร่ ทำนา ทำสวน ดินที่นั่นมันไม่งาม ผู้มีปัญญาไปอยู่ เขาก็ทำที่นั้น ให้มัน
งามขึ้นได้ ทำให้ดีขึ้นก็ได้”

สำหรับชีวิตของฆราวาสทั่วไปที่เป็นชาวพุทธ กิจในพระศาสนาที่เป็นเรื่องใหญ่
ก็คือ การทำบุญ แต่ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “บุญ” ยังไม่สู้มีใครเข้าใจอย่างถ่องแท้
และนี่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่หลวงปู่สอนย้ำและพยายามทำความเข้าใจกับฆราวาส
ญาติโยมอยู่เสมอ เพราะถ้าใครทำบุญโดยไม่รู้จักตัวบุญว่าคืออะไร เกิดอย่างไร เจริญ
อย่างไร เลื่อมอย่างไร ก็ยากที่ผู้แสวงจะได้พบบุญ

โอวาท – บาบบุญคุณโทษ

ทุกวันนี้มีแต่คนชอบทำบุญ เป็นนักแสวงบุญ แต่ไม่มีคนละบาป บุญก็ทำบาป ก็ไม่ทิ้ง นั่นคือคนไม่รู้จักดี ไม่รู้จักชั่ว การที่เรามาทำทานทำบุญสุนทานกันวันนี้ ก็เรียกว่า บำรุงพระพุทธศาสนา แต่จะต้องให้รู้จักพุทธศาสนา ถ้าเราบำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อเอาบุญกันอย่างเดียวนั้น บางทีมันจะไม่ถึงพุทธศาสนา เราชักชวนกันว่า ไปสร้างบุญ สร้างกุศลกัน เราต้องฉีกมันออกซิ บุญมันเป็นยังไง กุศลมันเป็นยังไง บุญที่ทำเอา บุญนั้น ก็เรียกว่ามันปราศจากปัญญา คนเราเมื่อไม่มีปัญญา ทำอะไรก็ไม่ได้ มันไม่พ้นทุกข์ ท่านจึงเรียกว่าบุญกุศล บุญก็เรียกว่าหามารวมไว้ๆ แยกไว้มันหนักไม่รู้จักทั้ง มันก็ทับ เราตายเท่านั้นแหละ ถ้าเรามีปัญญา เราก็ทิ้งมันออกซะ มันก็เบา นี่เรียกว่ากุศล อันหนึ่ง เรียกว่าบุญ รวมกันเข้าเรียกว่าบุญกุศล ทำบุญกุศลเช่นนี้เรียกว่าบำรุงพระพุทธศาสนาของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

คำว่า บาป นั้น ประชาชนชาวพุทธเราไม่เห็น ทำไมคนไม่เห็นบาป คือไม่เห็น ความผิดนั่นเอง ความผิดนั้นแหละมันเป็นบาป ถ้าไปทำแล้วมันผิด ผิดแล้วมันก็เป็นทุกข์ เป็นเหตุให้เดือดร้อน ความเดือดร้อนนั้นแหละมันเป็นบาป อย่างนี้ เห็นง่าย ๆ ถ้าเรา พิจารณา บาปนี้มันไม่เป็นตัวตน มันเป็นอาการ อย่างความผิด มันก็ไม่มีตัวตน แต่ว่าไปทำผิดที่ตรงนั้น มันก็เกิดผลขึ้นมาทันที อย่างไม่ขโมยของเขาเมื่อไร เป็นต้น ถูกจับทุกทีนะ ถูกเจ้าหน้าที่ลงโทษทุกที แต่ก็ยังไม่เห็นว่ามันเป็นบาป เห็นว่าเราไป ขโมยของเขาเฉยๆ ก็คือคนไม่เห็นบาป เปรียบประหนึ่งว่าเหมือนตาบอดนะแหละ วัตถุ มันจะมีอยู่อย่างไร พระอาทิตย์ พระจันทร์ จะส่องสว่างอยู่เต็มโลกเท่าไร คนตาบอด มันก็ไม่เห็น เหมือนกับคนไม่รู้จักบาปนั้นแหละ

เราทนทุกข์ทรมานเท่าไรก็ไม่รู้ว่าเป็นบาป รู้แต่ว่าเราทุกข์เท่านั้น ว่าเรามีความ ทรมานกายทรมานใจเท่านั้น ตัวนั้นแหละคือมันเป็นบาป ใครไปทำบาปที่ไหน ตรงนั้นแหละท่านเรียกว่านรก นรกอยู่ที่ไหน ที่ไหนที่ท่านห้ามว่า ที่นี้อย่ามาทำเลย มันผิด นั้นแหละนรกอยู่ตรงนั้นแหละ ถ้าไปทำตรงนั้น มันก็ผิดตรงนั้น ถ้าผิดแล้ว

มันก็มีโทษ มีโทษแล้วก็ทุกข์ โศครทุกข์ คนนั้นแหละตกนรก ที่ไหนทำให้คนเป็นทุกข์ ที่นั่นแหละเป็นนรก

ถ้าเราคิดง่าย ๆ สบาย ๆ อย่างนี้เป็นต้น ก็จะเห็นบาปในปัจจุบัน อันนี้เพราะความมืด ที่เราอาศัยอยู่นี้มันมืด จึงไม่รู้จักสว่าง คือใจมันมืด ไม่ใช่แสงตะวันมืด ความมืดมันเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าตานอกของเราที่มันมืด แต่ตาใจเรามันไม่รู้เรื่องอะไร การกระทำชั่ว ก็ไม่รู้จักจบจักสิ้น

ถ้าทำความชั่วแล้วก็มีคำปรารภว่าไม่อยากจะให้มันชั่ว ไม่อยากจะให้มันผิด คือชอบทำความผิด แต่ไม่อยากจะให้มันผิด อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่า คนมืด ไม่รู้จัก ถ้าเรามีความละอาย มีหิริ ความละอาย โอดตบปะ ความกลัว ทั้งสองประการนี้ ท่านเรียกว่าเป็นโลกบาล คือเป็นธรรมที่คุ้มครองสัตว์โลกอยู่ สัตว์โลกจะต้องเป็นไปตามธรรม อันนั้น ทุกวันนี้คือคนไม่ละอาย เมื่อไม่ละอายก็ไม่เห็น ไม่จบ เรียกว่า คนมืด

ทุกวันนี้เรารู้แล้วว่ามิใช่ผู้ตกนรก แล้วก็มีผู้อยู่ในสวรรค์ แต่ไม่รู้จักเจ้าของ ผู้มีความสบายกายสบายใจ ไม่ได้เบียดเบียนผู้ใด ไม่ได้เบียดเบียนตน ไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่น แล้วก็มี ความสบาย นั้นเรียกว่า เมืองสวรรค์ ให้พิจารณาดี ๆ นะ ท่านพูดถึงเทวบุตร เทวบุตรที่เคลื่อนจากที่อยู่นะ ผ่าผ่นแพรพรรณก็เคঁราห์หมอง ปราสาทราชวังก็เคঁราห์หมอง คืออะไร ก็คือร่างกายของเราที่แหละ ผมงาม ๆ อยู่ ๆ มันก็หงอก ฟันแน่นหนาอยู่ มันก็โยกก็คลอน ร่างกายสวยงามตรึงตาหนาแน่น มันก็แห้งก็เหี่ยว ตามองเห็นอยู่ก็ฝ้าฟาง หูเคยได้ยินอยู่เป็นต้น ก็หนวกก็ตึง นี่แหละของทิพย์ทั้งนั้น ถ้ามันหมองลง ๆ เทวบุตร เทวดาก็เคลื่อนจากสถานที่อยู่ ไม่ใช่พวกไหนหรอก พวกเราที่แหละ

ตกนรก คือคนคิดผิดแล้วก็ไปทำความผิด ไปทำความชั่ว มันก็ตกนรก ยมบาล ที่จับสัตว์อยู่ในนรก คือกรรมที่เราทำไว้แล้ว ทำความผิดไว้ ความผิดนั้นก็ส่งเราไปหาความผิด ไม่ส่งไปไหน ผู้ที่นั่นแหละเป็นยมบาล ยมบาลนั้นมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ช่างตาดีแท้ ๆ ไปทำผิดทำชอบอยู่ที่ไหน ก็รู้จักหมดทุกสิ่งทุกอย่าง อันนี้เรียกว่ากรรม คือการกระทำของเราที่นั่นแหละ เป็นพยานเป็นหลักฐาน ไม่มีตกไม่มีหล่น ถ้าทำชั่ว

ก็ไปเสวยกรรมชั่วเป็นวิบาก เป็นสัตว์นรก สัตว์นรกนี้ก็ทุกข์ทลาย ขึ้นไปตั้งนิ้วหนามงิ้ว มันก็เสียบตำเอา แต่ก็ไม่พอกันตายสักที ถ้าขึ้นไปข้างบน กาก็เจาะหัวเอาอีก ต้องไต่ลงมา ลงมาข้างล่าง หมาก็จะกัดเอาอีก ไม่มีที่อยู่ คือมันทุกข์นั่นเองแหละ นี่มันเรื่อง บุคลาธิษฐานทั้งสิ้น จริงไหม? จริง โดยบุคลาธิษฐาน เพื่อให้ทำความเข้าใจเรียกว่า ธรรมาธิษฐาน เช่นว่า ตัวนรก ตัวสวรรค์นั้น ตัวจริงมันไม่เป็นรูปเป็นร่าง มันไม่มีอย่างนั้น ยกตัวนั้นออกมาเปรียบเทียบกับให้ฟัง อย่างเราอยู่ในสถานที่ที่ไม่มีเกลือ เราอยากจะทำ อธิบายเรื่องความเค็มของเกลือให้ฟัง ไม่มีอะไร เราก็ทำเอาดินทรายมาวาง สมมุติว่าเกลือ แล้วมันจะเค็มไหม ก็ไม่เค็มเพราะไม่ใช่เกลือจริงๆ ทำไม่จึงเอาดินทรายมาสมมุติ เพราะสถานที่นี้ไม่มีเกลือ สมมุติให้คนรู้จักว่าเกลือมันเป็นอย่างนี้เท่านั้น เหมือนกันกับ พระเจ้าพระสงฆ์เรา บวชมาก็เป็นพระโดยสมมุติ เป็นพระจริงหรือเปล่า ถ้าเป็นพระจริง ก็เป็นพระอริยเจ้าจึงเป็นพระจริงๆ อันนี้พระสมมุติก็เป็นเหมือนเกลือสมมุติ หรือจะว่า คนเรานี้เป็นคนจริงๆ หรือเปล่า เป็นโดยสมมุติ ไม่ใช่คนจริงๆ ถ้าคนแท้ๆ ต้องมี คุณสมบัติมีเมตตา มีกรุณา มีมุทิตา มีศีลห้าประการประจำใจของเจ้าของ อันนี้เป็นมนุษย์ คุณสมบัติก็พร้อมที่จะเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มันมีอยู่อย่างนี้ เครื่องหมายข้างใน มันมีอยู่

คนเราถ้าเป็นมนุษย์แล้ว และมีคุณสมบัติพร้อม ก็เรียกว่าเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ การเป็นมนุษย์เป็นอยู่ตรงนี้ ไม่ใช่ว่าเกิดดามีหู มีตา มีเขี้ยว มีขา แล้วก็ เป็นมนุษย์เลย เป็นเหมือนกัน แต่เป็นมนุษย์ที่ปลอม ไม่ใช่มนุษย์ที่แท้ ถ้าเป็นมนุษย์ที่แท้จะต้องมี คุณสมบัติเป็นผู้มีศีลมีธรรม เป็นผู้ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีคุณธรรม ประจำตัว เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ได้เป็นมนุษย์ปฏิรูป มันก็เป็นในลักษณะอันนี้ ธรรมทั้งหลายก็เหมือนกัน ที่ครูบาอาจารย์เทศน์ให้ฟัง บุญนั้นไม่มีตัวไม่มีตน บาปก็ ไม่มีตัวมีตน แต่เป็นของมีอยู่ ถ้าเรามาภาวนาพิจารณาเข้าไปถึงใจของเจ้าของแล้ว เราจะรู้จักว่าบาปก็คือสิ่งไม่ดีอยู่ในใจ บุญก็คือสิ่งดีงามนะแหละ บาปคือความเดือดร้อน ถ้าเรามาดูตัวเราอย่างนี้ เราจะเห็นตัวบาปตัวบุญ มีความเดือดร้อน มีความสุข ไม่มี ความเดือดร้อน อย่างนี้มันก็จะเกิดกับจิตใจ ถ้าเราพิจารณาถึงใจของเจ้าของแล้ว เราจะ เห็นตัวบาปกับตัวบุญ เห็นภายในด้วยตาใจ ไม่ใช่เห็นด้วยตานอก คนเรามีตาสองอย่าง

ประกอบกันเข้าจึงเป็นผู้สมบูรณ์ ตาข้างนอกนี้เห็นอยู่แต่ไม่ค่อยชัดเจน เห็นต้นไม้ เห็นภูเขาเลากาทั้งนั้นแหละ ไม่เห็นผิดเห็นถูกตามผู้ใดหรอก ตานี้เหมือนกับไฟรถยนต์ เราคิดว่ามันเห็นถนนหนทาง หรืออันนี้ก็เหมือนกัน ความรู้สึกที่รับผิดชอบอยู่ที่ใจทั้งนั้น ฉะนั้น เราจึง *โอบนโยโก* ให้น้อมเข้ามาให้เห็น ให้มีตาข้างใน ถ้าจะพูดอย่างหนึ่งก็ว่า ตาทิพย์

ตาทิพย์ คือมันพ้นจากตาอันนี้ เช่น พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ร่างกายนี้เป็นของ ไม่สวยไม่งาม อย่างนี้เป็นต้น ท่านดูด้วยตาทิพย์ของท่าน ท่านเห็นลึกเข้าไปกว่านั้น ถ้ามีแต่ตาธรรมดาของเราเนี่ย มันก็มีแต่ของงาม ตากิ่งงาม หนูกิ่งงาม ปากกิ่งงาม ร่างกาย งามหมด คือใจไม่รู้จัก มันเห็นแต่ข้างนอก มันไม่รู้เรื่อง ตาข้างในนี้ก็เรียกว่าตาทิพย์ ตาทิพย์ต่างจากตาธรรมดา ของที่ไม่มีรูปก็เห็น อยู่ในถ้าก็เห็น อยู่ในที่มีผิดก็เห็น อยู่ที่ต่ำ ก็เห็น อยู่ที่สูงก็เห็น เรียกว่าตาทิพย์ต่างจากตาธรรมดา มองเห็นความถูกต้อง มองเห็น ความผิด มองเห็นหมดทุกสิ่งทุกอย่าง เรียกว่า ตาใน คนเราก็ต้องมีตาในและก็มีตานอก ถ้ามีตานอกอย่างเดียวตาในไม่มี มันก็ถูกหลอกลวงเรื่อยไป ของปลอมมันก็ว่าของจริง ของไม่สวยมันก็ว่าสวย ของไม่ดีมันก็ว่าดี

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงเรียกสาวกทั้งหลายว่า **“ผู้ที่มีดวงตาเห็นธรรม”** ดวงตา เห็นธรรมไม่ใช่ตาเนื้อ มันเป็นตาใจ เป็นตาของปัญญา หรือเป็นตาทิพย์ จะต้องอาศัย การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยจึงจะเข้าใจพอเห็นได้รู้ได้ในธรรมะข้อนั้นๆ ดังนั้น การแสดงธรรมหรือการพูดธรรมะจึงมีความลึกซึ้ง มีต้นมีลึกลับซัด ก็เพื่อช่วยให้เรา เข้าใจในธรรมะได้ง่ายขึ้น เพราะว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นรูปให้เห็นก็มี ไม่เป็นรูปให้เห็นก็มี มันลำบาก แต่ในส่วนของธรรมะแท้ๆ นั้นมันมีหมดทุกอย่าง ที่เราฟังธรรมก็เพื่อให้มีความหมาย เช่น ยกตัวอย่างง่ายๆ การให้ทานได้บุญใหม่ ได้บุญ ทำไม่ถึงได้บุญ คือมันยอมเสียสละความหนักนั้นให้เบา เลยมีความสุข เป็นผู้กล้าสละสิ่งของเหล่านี้ ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็เลยเบา ท่านจัดเป็นทานบารมีเป็นเบื้องต้น พระพุทธเจ้า ทุกพระองค์ก็อาศัยทานบารมีเป็นเบื้องต้น

ฉะนั้น ญาตีโยมพุทธบริษัททั้งหลาย เราพูดถึงการให้ทานเป็นเรื่องแรก เป็นต้น
แห่งแรกของบุญของกุศลจริงๆ ให้มีการแบ่งเบา ถ้าหากว่าเราได้ก้อนขนาดนี้ ถ้าแบ่งออกไป
บ้างมันก็เบา ถ้าเอาหมดทั้งก้อนมันก็หนัก ถ้าเอาของคนอื่นมาก้อนเท่านี้หนัก ถ้าเอา
ของเราออกมันก็เบา มันต่างกันอย่างนี้ ฉะนั้น จึงให้ฝึกการทำบุญ คือให้เคลื่อนไหวก
ไปมา เดินไปเดินมา การให้ทานนี้ก็เหมือนการหัดเดิน ให้มันโตไป โตไป โตไป ทานวัตถุ
ถ้ามันใหญ่ขึ้นมา มันจะทานไปถึงอารมณ์ ทานถึงสิ่งที่มันไม่มีรูป ทานเรื่องจิตเรื่องใจ
ทานโลภะ ทานโมหะ สารพัดอย่าง ธรรมะนี้พูดไปได้ทุกแขนง อย่างไรก็ตามเถอะ
ให้ญาตีโยมพากันพยายาม ใจเราก็มี กายเราก็มี พร้อมหมดทุกอย่าง อย่าไปปรารถนา
หาพระเจ้าองค์นั้นองค์นี้ ทำให้มันเกิดขึ้นกับใจของเรา อย่าไปเสาะหาที่อื่น ให้ตรวจสอบ
พิจารณาจิตของเราว่า เดียวนี้มันมีเมตตาไหม มีกรุณาไหม มีมุทิตาไหม มันซื่อสัตย์ไหม
มันผิโตไหม หรือมันถูกไหม ให้ดูจิตของเจ้าของนี้แหละ แม้เราจะพูดผิดๆ แต่ไม่มีเจตนา
อย่างนี้ก็ไม่ผิด มันมีเจตนาดี ทำอะไรให้ดูเจตนาของตัวเอง ไม่มีอะไร ไม่มีผิดใน
เวลานั้น

ให้เข้าใจว่าการสร้างคุณงามความดี อย่าว่าไปชาติหน้าโน้น สร้างชาตินี้เดี๋ยวนี้แหละ
คำที่ว่าบุญนะ บางคนก็ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง ในหมู่ของพวกเราคิดว่าเอาเงินเอาทอง
เอาข้าวเอาของมาให้ทาน อย่างนี้เกิดเป็นบุญ ไม่ได้เป็นอย่างนั้น การทำบุญนั้นไม่ใช่แต่ว่า
เอาวัตถุสิ่งของให้ทานเท่านั้น จิตคิดเมตตา ละสิ่งที่ชั่ว มันก็เกิดบุญขึ้นมา เหมือนกัน
กับเราที่เลี้ยงชีวิตอยู่ในโลก การงานการอาชีพก็แตกต่างกันออกไปไม่เหมือนกัน
ทำนาก็ได้ ทำสวนก็ได้ เป็นข้าราชการก็ได้ ค้าขายก็ได้ มีอาชีพไม่เหมือนกัน แต่สิ่ง
ทั้งหลายเหล่านี้มาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเลี้ยงชีวิตของเราไป การกระทำบุญก็เหมือนกัน
ไม่ใช่แต่ว่าวัตถุทานอย่างเดียว การเสียสละสิ่งที่ชั่ว กล้าละมันออกจากจิตใจของเรา
เป็นต้น ก็เป็นการให้ทานทำบุญ ทำจิตใจให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา ขึ้น มันก็เป็นบุญ
แขนงของการทำบุญมีหลายอย่าง ไม่ว่าจะแต่การให้วัตถุทาน การรักษาศีล การเจริญเมตตา
ภาวนา เห็นแล้วก็ละความชั่วไป แต่ว่าเป็นฆราวาสจะทำอย่างไร จะต้องไม่ทำบาป
ไม่ฆ่าสัตว์ พยายามเห็นห่างจากกรรมที่เป็นอกุศลเหล่านั้น ก็เหมือนคนเราเห็นห่างกัน
ไปเรื่อยๆ อย่างเรานานๆ มาพบกันที ไม่ค่อยจะได้พูดกัน หากความสนิทสนมได้ยาก

การทำความชั่วน้อยๆ การทำความผิดน้อยๆ เป็นต้น มันก็เป็นเหตุให้ไม่มีความผิดต่อไป มันเป็นอย่างนั้น

เรื่องการประพฤติปฏิบัติทุกแขนง เราจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ทั้งอุบาสกอุบาสิกา อย่าพากันลืมนำภาวนาพุทฺธบูชา แล้วพิจารณา เกสา โลมา นขา ทนต์ตา ตะโจ ให้เห็นว่า สกนธ์ร่างกายนี้ มันเป็นของไม่มันไม่เที่ยง คิดไปพิจารณาไปเรื่อยๆ การคิดนี้แหละ คือการภาวนาของเรา เมื่อคิดถูกต้องมันก็สบายใจ โทษมันก็หาย ทุกข์มันก็ไม่มีความ ถ้าคิดไม่ถูก มันก็เพิ่มทุกข์ขึ้นมา การภาวนานี้ เรียกว่า การคิดนี้เอง คิดจนเห็นความทุกข์ จนจบเรื่องของมัน ต้องให้มีปัญญา ให้มันรู้เรื่อง มันจึงจะเป็นไป เรียกว่า การภาวนา กุศล คือความฉลาด คนจะทำอะไร ถ้าไม่ฉลาดแล้ว ไม่สวยงามทั้งนั้นแหละ ดูอย่าง บัณฑิตหม้ออิฐ ถ้าคนไม่ฉลาด มันก็ได้หม้อไม่สวย คนไม่ฉลาดทำบุญนั้น มันก็ไม่ได้บุญ ที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้า อันนี้พูดง่ายๆ บุญ กุศล คือความฉลาดในการพูด ในการทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างที่ผลิตผลขึ้นมา นั่น ผลนั้นจึงเป็นผลที่บริสุทธิ์ ถูกต้อง บุญตามธรรมชาติของพระพุทธเจ้าท่านสอนนั้น ถ้าพูดไปอีกอย่างหนึ่งก็บุญคือความสุข มันก็กว้าง คือคนมันกินเหล้า มันก็มีความสุขเหมือนกันนะ สุกก็มีความสุข เหมือนกันนะแหละ นี่มันกว้างไป บุญในทางพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสนะ บุญ คือความสุขที่ปราศจากโทษ ถ้าความสุขเกิดมาโดยปราศจากโทษแล้ว อันนั้นมันเกิดมาจาก ความฉลาด คือปัญญา คือกุศล

ฉะนั้น ท่านจึงรวมเรียกว่า **บุญกุศล** บุญแท้มันเกิดจากกุศล ไม่ใช่เกิดจากอกุศล บุญที่ไม่แท้ที่เราเข้าใจผิดว่าเป็นบุญนั้น บุญนั้นเกิดจากอกุศล คือรู้ผิด คือคิดผิด คือทำผิด เช่นว่าเราจะทำบุญ แต่เราไปทำอย่างอื่นที่มันผิด มันเป็นบาปเป็นโทษ เบียดเบียน คนอื่นนั้น ได้มารวมๆ กันมากๆ แล้ว เราก็เรียกว่าเป็นบุญ อันนั้นท่านเรียกว่า บุญบาป มันมีความสุขเหมือนกัน แต่ว่าบุญบาปไม่ใช่บุญของบุญ ไม่ใช่บุญเกิดมาจากกุศล บุญนอกศาสนา บุญนอกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันนี้ก็คงจะพอเข้าใจกัน มันเป็นภาษาคำพูด บางทีก็สับสน บางคนก็เรียกว่าบุญ บางคนก็เรียกว่ากุศล หลายๆ อย่าง อย่างไม่รู้ก็ตามเถอะ ให้เรารู้จักดีรู้จักชั่ว อย่างเราทำบุญวันนี้ ก็เรียกว่าเป็นกุศล

เกิดมาจากความฉลาด ความฉลาดนั้น การกระทำอันนั้น ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนคนอื่น แต่สร้างประโยชน์ตนแล้วก็สร้างประโยชน์คนอื่น อย่างที่เราทำมานี้ ท่านจึงเรียกว่าเป็นบุญของกุศลหรือบุญของบุญ ไม่ใช่บุญบาปนะ เท่านั้นก็คงจะพอเข้าใจแล้ว

อย่างเราทำบุญกันนี้ อยากจะได้บุญ แหม จันท์ก็มาทำบุญ แต่จันท์ก็เป็นโรคไม่หยุด ไม่ค่อยสบายใจ บุญจันท์ก็ไปทำอยู่เรื่อยๆ ไม่ใช่ว่าจะมาแก้บุญตรงนี้ ไม่ใช่ว่าจะไม่ให้มันเจ็บมันปวด มันคนละอย่างกัน เราจะทำบุญในบ้านให้แม่นี่เป็นสุข ให้สุนัขกลายเป็นแมวอย่างนั้นหรือ มันคนละอย่างกัน ร่างกายนี้มันเป็นอย่างหนึ่ง แต่พระพุทธเจ้าท่านว่ามันเป็นไปอย่างนี้ มันเป็นไปตามเรื่องของมัน ไม่ใช่เราจะทำบุญไม่ให้มันเจ็บมันไข้ ไม่ใช่ให้มันเป็นอะไรต่ออะไรหลายๆ อย่าง มันคนละเรื่องกัน ก็เพราะว่ามันเป็นอยู่อย่างนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงไม่ไว้ใจมัน ให้เราผ่านมัน หนีมันไปเสีย เราก็ยังเสียดายอยู่นั้นแหละ มันเสียดายอยู่ มันก็ยังไปไม่ได้ อันนี้มันเป็นเรื่องของอย่างนี้ อยากรู้ก็ช่างมันเถอะ ให้เราเข้าใจว่า การกระทำบุญสุนทานทุกวันนี้ทำเพื่ออะไร? ทำเพื่อไม่ให้มันมีทุกข์ ให้มันบรรเทาทุกข์ ให้มันค่อยๆ หดไป ถ้าทำบุญเพื่อบรรเทาทุกข์ มันต้องทำบุญด้วย ทำกุศลธรรมด้วย ถ้าไม่เอากุศลธรรมก็ไม่มีปัญญา บุญอย่างเดียว เหมือนเนื้อกับปลาสดๆ เอาทิ้งไว้เฉยๆ มันก็เน่าเท่านั้นแหละ อาศัยเกลือเป็นอยู่ เนื้อหรือปลาจึงมีอายุได้นาน หรือเอาเข้าตู้เย็นเสียอย่างนี้

ดังนั้น ก็สร้างบุญไปด้วย ก็พิจารณาไปด้วย คือกุศล คือปัญญาณะ เพื่อจะทำลายคล้ายๆ กับวิธีเลขนะ มันมีคูณ มันมีบวก มันมีลบ มันมีหาร มันจึงจะได้จำนวนตามที่เราชอบใจ อันนี้เราไม่เอายังงั้นสิ เอาแต่วิธีคูณอย่างเดียว ไม่มีที่ใส่ วิธีคูณกับวิธีบวกกันเข้าไปเรื่อยๆ วิธีลบไม่มี วิธีแบ่งก็ไม่ค่อยจะมีชะด้วยนะ ถ้ามีวิธีแบ่ง มันก็เบา มีวิธีลบ มันก็เบาสิ มันมีวิธีบวกกับวิธีคูณมันก็ยิ่งไปกันใหญ่เท่านั้นแหละ

การทำบุญทุกชั้นทุกส่วนก็เพื่อจะให้จิตเราเป็นบุญ เมื่อจิตเราเป็นบุญแล้ว จะนั่งอยู่มันก็เป็นบุญ จะเดินอยู่มันก็เป็นบุญ จะไปที่ไหนมันก็เป็นบุญ คนที่รู้จักบุญถึงแม้ว่าคนอื่นไม่เห็น มันก็เป็นบุญอยู่นั่นเอง คือความเห็นชอบอยู่ตรงจิตใจของเรา การทำบุญทั้งหมดนั้น ต้องการให้จิตเราเป็นบุญ ถ้าจิตเราเป็นบุญแล้ว ทำบุญอยู่ที่ไหน

มันจะเต็มเปี่ยมอยู่เสมอ ไม่ต้องฉลอง ไม่ต้องให้คนรู้ ไม่ต้องให้คนเห็น ไม่ต้องมีอะไร มีแต่กำลังจิตที่เชื่อมั่นในความดี แล้วเราก็ทำไปเท่านั้นแหละ

พระอริยเจ้าทั้งหลาย ท่านทำคุณงามความดีของท่านละ อยู่ที่ไหน ท่านก็ทำของท่าน ใครจะว่าไม่ดีสักเท่าไร มันก็ดีอยู่นั้นแหละ เมื่อทำสิ่งที่ไม่ดี เขาจะว่าดีอยู่แค่นั้น มันก็ไม่ดีอยู่แค่นั้น อันนี้เป็นเหตุอันหนึ่งที่จะให้พวกเราทั้งหลายทำความเข้าใจในธรรมะ ถ้าเราเข้าใจธรรมะอย่างนี้แล้ว เราก็ไม่ต้องส่งจิตใจของเราออกไปข้างนอก เราอยู่ข้างในของเรา ทำจิตให้มันเป็นบุญ

ตายแล้วเกิด

ปัญหาเรื่องชาติหน้าภพหน้าก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันมากในวงการนักศาสนา และดูเหมือนว่าจะไม่มีที่ยุติ วันหนึ่งก็มีโยมกลุ่มหนึ่งไปกราบเรียนถามเรื่องนี้กับหลวงพ่อ

โยม : “ชาติหน้ามีจริงไหมครับ?”

หลวงพ่อ : “ถ้าบอกจะเชื่อไหมล่ะ?”

โยม : “เชื่อครับ”

หลวงพ่อ : “ถ้าเชื่อ คุณก็โง่”

โยม : “อ้าว! คนตายแล้วเกิดไหมครับ?”

หลวงพ่อ : “จะเชื่อไหมล่ะ ถ้าเชื่อ คุณโง่หรือฉลาด” ทั้งกลุ่มเลยนิ่งงัน

หลายคนมาถามอาตมาเรื่องนี้ อาตมาก็ถามเขาอย่างนี้เหมือนกันว่า ถ้าบอกแล้ว คุณจะเชื่อไหม ถ้าเชื่อ คุณก็โง่ เพราะอะไร ก็เพราะมันไม่มีหลักฐานพยานอะไรที่จะหยิบมาให้ดูได้ ที่คุณเชื่อเพราะคุณเชื่อตามเขา คนเขาว่าอย่างไร คุณก็เชื่ออย่างนั้น คุณไม่รู้จักด้วยปัญญาของตนเอง คุณก็โง่อยู่รำไป ทีนี้ถ้าอาตมาตอบว่า คนตายแล้วเกิด หรือว่าชาติหน้ามี อันนี้คุณต้องถามต่อไปอีกว่า ถ้ามี พาผมไปดูหน่อยได้ไหม เรื่องมันเป็นอย่างนี้ มันหาที่จับลงไม่ได้ เป็นเหตุให้ทะเลาะทุ่มเถียงกันไปไม่มีที่สิ้นสุด

ทีนี้ ถ้าคุณถามว่า ชาตินี้หน้ามีไหม อาตมาก็ถามว่า พรุ่งนี้จะมีไหม ถ้ามี พาไปดูได้ไหม
อย่างนี้คุณก็พาไปดูไม่ได้ ถึงแม้ว่าพรุ่งนี้จะมีอยู่ แต่ก็พาไปดูไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น
ถ้าวันนี้มี พรุ่งนี้ก็ต้องมี แต่สิ่งนี้มันเป็นของที่จะหยิบยกเอามาเป็นวัตถุตัวตนให้เห็น
ไม่ได้

ความจริงแล้ว พระพุทธองค์ท่านไม่ให้เราตามไปดูถึงขนาดนั้น ไม่ต้องสงสัยว่า
ชาติหน้ามีหรือไม่มี ไม่ต้องถามว่า คนตายแล้วจะเกิดหรือไม่เกิด อันนั้นมันไม่ใช่ปัญหา
มันไม่ใช่หน้าที่ของเรา หน้าที่ของเราคือเราจะต้องรู้เรื่องราวของตนเองในปัจจุบัน
เราต้องรู้ว่าเรามีทุกข์ไหม ถ้าทุกข์ มันทุกข์เพราะอะไร นี่คือสิ่งที่เราต้องรู้ และเป็นหน้าที่
โดยตรงที่เราจะต้องรู้ด้วย พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เราถือเอาปัจจุบันเป็นเหตุของ
ทุกอย่าง เพราะว่าปัจจุบันเป็นเหตุของอนาคต คือถ้าวันนี้ผ่านไป วันพรุ่งนี้มันก็กลาย
มาเป็นวันนี้ นี่เรียกว่าอนาคต คือพรุ่งนี้ มันจะมีได้ก็เพราะวันนี้เป็นเหตุ ที่ในอดีต
ก็เป็นไปจากปัจจุบัน หมายความว่า ถ้าวันนี้ผ่านไป มันก็กลายเป็นเมื่อวานนี้เสียแล้ว
นี่คือเหตุที่มันเกี่ยวเนื่องกันอยู่ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้เราพิจารณาเหตุ
ทั้งหลายในปัจจุบัน เท่านั้นก็พอแล้ว ถ้าปัจจุบันเราสร้างเหตุไว้ดี อนาคตมันก็จะดีด้วย
อดีตคือวันที่ผ่านไปมันย่อมดีด้วย และที่สำคัญที่สุดคือ ถ้าเราหมดทุกข์ได้ในปัจจุบัน
นี้แล้ว อนาคตคือชาติหน้าก็ไม่จำเป็นที่จะต้องพูดถึง

“กลัวชาติหน้าจะไม่ได้เกิดครับ” อีกคนหนึ่งเสริมขึ้นมา

“นั่นแหละยิ่งดี” หลวงพ่อว่า “กลัวมันจะเกิดเสียด้วยซ้ำ ในครั้งพุทธกาลสมัยที่
พระพุทธเจ้ายังทรงมีชีวิตอยู่ มีพราหมณ์คนหนึ่งมีความสงสัยว่า คนตายแล้วไปไหน
คนตายแล้วเกิดใหม่อีกหรือไม่ แกจึงมาหาพระพุทธเจ้า ถามว่า คนตายแล้วเกิดใหม่
ถ้าพระองค์ตอบได้ จะมาบวชด้วย แต่ถ้าตอบไม่ได้หรือไม่ตอบ แกก็จะไม่บวช แกว่า
ของแกอย่างนั้น พระพุทธเจ้าจึงตอบว่า มันเป็นเรื่องอะไรของฉันเล่า พราหมณ์จะบวช
หรือไม่บวช มันเป็นเรื่องของพราหมณ์ ไม่ใช่เรื่องของฉัน พระองค์ตรัสว่า ถ้าตราบใด
ที่พราหมณ์จะบวชหรือไม่บวช มีคนเกิดหรือมีคนตาย คนตายแล้วเกิดหรือคนตายแล้ว
ไม่เกิด ถ้าพราหมณ์ยังมีความเห็นอยู่อย่างนี้ พราหมณ์ก็จะเป็นทุกข์ทรมานอยู่อีก

หลายกัลป์ ทางที่ถูกต้องนั้น พรหมมณเฑาะจะต้องถอนลูกศรออกเสียบัดนี้ พระพุทธเจ้าท่านว่า ความจริงแล้วไม่มีใครเกิดไม่มีใครตาย พรหมมณเฑาะคนนั้นฟังไม่รู้เรื่อง จนกว่าแก่จะได้ เรียนรู้เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เข้าใจถ่องแท้แล้วนั้นแหละ จึงจะเข้าใจคำพูดของ พระองค์ได้ นั่นจึงจะเรียกว่าการรู้เห็นตามเป็นจริงด้วยปัญญา เป็นการเชื่อด้วยปัญญา พระพุทธเจ้าสอนอย่างนี้ ไม่ได้สอนว่าให้เชื่อว่าคนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิดชาติหน้ามี หรือไม่มี อย่างนั้นไม่ใช่เรื่องเชื่อหรือไม่เชื่อ จะถือเอาเป็นประมาณไม่ได้ จะถือเอาเป็น หลักเกณฑ์ไม่ได้ ดังนั้นที่คำถามว่า ชาติหน้ามีไหม นั้น อาตมาจึงถามคุณว่า ถ้าบอกแล้ว คุณจะเชื่อไหม ถ้าเชื่อ โง่หรือฉลาด อย่างนี้เข้าใจไหม ให้เอาไปคิดดูเป็นการบ้านนะ”

พระพุทธเจ้าไม่ได้ฉันอะไรเลย

ในสมัยปัจจุบัน การรับประทานอาหารมังสวิรัตหรืออาหารเจนั้น เป็นเรื่องที่ก่อการ วิพากษ์วิจารณ์ถกเถียงกันอยู่บ่อยๆ ทั้งในแวดวงของนักบวชและฆราวาส เนื่องจากว่า บางสำนักสอนว่าการทานเนื้อสัตว์เป็นบาป เป็นการส่งเสริมการฆ่าสัตว์ ในขณะที่อีก ฝ่ายหนึ่งถือว่า การตีความอย่างนั้นเกินเลยพระพุทธบัญญัติ

“เหมือนนกกับคางคกนั้นแหละ โยมว่ากบกับคางคกอย่างไรเหน็ดดีกว่ากัน ความจริง แล้ว พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ฉันอะไร ไม่ได้เป็นอะไร ในจิตของท่านไม่มีอะไร ไม่เป็น อะไรอีกแล้ว การบริโภคอาหารเป็นสักแต่ว่าเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงร่างกายพอให้คงอยู่ได้ ท่านไม่ให้ติดในรสชาติของอาหาร ไม่ให้ติดอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ให้รู้จักประมาณในการ บริโภค ไม่ให้บริโภคด้วยตัณหา นี้เรียกว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ฉันอะไร ไม่มีอะไร ไม่เป็นอะไรอีกแล้ว ถ้าคนกินเนื้อไปติดอยู่ในรสชาติของเนื้อนั้นก็เป็นที่ติด ถ้าคน ไม่กินเนื้อ พอเห็นคนอื่นกินเนื้อก็รังเกียจ และโกรธเขาไปดำวานินทาเขา เอาความชั่ว ของเขามาไว้ในใจตัวเอง นั่นก็เป็นคนโง่กว่าเขา ทำไปตามอำนาจของตัณหาเหมือนกัน การที่เราไปโกรธเกลียดเขานั้นก็คือผีที่สิงอยู่ในใจเรา เขากินเนื้อเป็นบาป เราโกรธเขา เราก็คือผี บาปอีกเหมือนกัน มันยังเป็นสัตว์อยู่ทั้งสองฝ่าย ยังไม่เป็นธรรม อาตมาจึงว่า เป็นเหมือนนกกับคางคก ทางที่ถูกต้องนั้น ใครจะกินอะไรก็กินไป แต่ให้มีธรรมะ

คนกินเนื้อก็อย่าให้เห็นแก่ปากแก่ท้อง อย่าเห็นแก่ความเอร็ดอร่อยจนเกินไป อย่าถึงกับฆ่าเขากิน ส่วนคนกินเจก็อย่าหลงยึดมั่นในข้อวัตรของตนเอง เห็นคนอื่นกินเนื้อก็อย่าไปโกรธเขา รักษาตัวเราไว้ อย่าให้ติดอยู่ในการกระทำภายนอก พระเณรในวัดของอาตมานี้ก็เหมือนกัน รูปไหนจะถือข้อวัตรฉันเจก็ถือไป รูปไหนจะฉันธรรมดาตามมีตามได้ก็ฉันไป แต่อย่าทะเลาะกัน อย่ามองกันในแง่ร้าย อาตมาสอนอย่างนี้ ท่านก็อยู่ไปด้วยกันได้ไม่เห็นมีอะไร ให้เข้าใจว่าธรรมะที่แท้นั้น เราจะเข้าถึงได้ด้วยปัญญาทางปฏิบัติที่ถูกต้องคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าเราสำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไว้ดีแล้ว จิตก็จะสงบ และปัญญาความรู้เท่าทันสังขารทั้งหลายก็จะเกิดขึ้น จิตใจก็เบือนห่างจากสิ่งที่น่ารักน่าใคร่ทั้งหลาย วิมุตติก็เกิดขึ้นเท่านั้น”

แล้วหลวงพ่อก็เล่าเรื่องของพระรูปหนึ่งซึ่งจู้จี้จุกจิกเรื่องการขบฉันให้ฟังว่า

“ผลสุดท้ายทำอะไรก็ไม่สำเร็จ คิดว่าเป็นเณรจะดีกว่าเป็นพระ สบายกว่า มีผักหญ้าอะไรก็เก็บกินเองได้ เอ้า ลีก็ไปเป็นเณร ก็ทำได้จริงอย่างว่าแหละ แต่กิเลสมันยังไม่หมดนี่ คิดว่าเป็นเณรก็ยังอาศัยผู้อื่น เพราะยังต้องกินข้าวอยู่ ยังยากอยู่ เห็นควายมันกินใบไม้ เอ๊ะ ควายก็ยังอยู่ได้ ไม่รู้ราชาตีควายเป็นอย่างไร ชาตินคนเป็นอย่างไร เอ้า เลิกกินข้าว กินผักสารพัด ผักเพกกายาวๆ ๗-๘ ผัก ก็กินหมด ยังไม่เลิก คิดใหม่ เอ๊ะ เป็นเณรก็ยังทุกข์ เป็นปะขาวอาจจะดีกว่า ลีก็เป็นปะขาว เดียวนี้หายเจ็บไปทั้งแหทั้งอวน เรียบร้อย”

เข้าวัดถูก

การเยี่ยมเยือนเข้าหาท่านผู้สงบกิเลส จัดเป็นมงคลชีวิตในทางพระพุทธศาสนา แต่บางคนถือเอาการไปเที่ยววัดว่าเป็นบุญ หลวงพ่อเคยบอกว่า ถ้าอาณิสย์ของการเข้าวัดเกิดเพราะกายอย่างเดียว พวกกระรอก กระแต นก หนู หรือสัตว์อื่นๆ ซึ่งอาศัยอยู่ในวัดก็น่าจะได้บุญมากกว่าคนซึ่งมักจะอยู่ไม่นานเลย

“วัดหนองป่าพงนี้เป็นเมืองผ่าน ผ่านไปชั่วคราว ผ่านไปผ่านมา บางคนที่มีธุระ
รีบร้อนก็ไม่ได้พบกัน ไม่ได้พูดกัน”

ท่านสอนว่ามันสำคัญที่ใจ ถ้าโยมมาถวายจังหันหรือจำศีล แต่มาคุยกันเรื่องทางโลก
เอาเรื่องนั้นเรื่องนี้มาพูดกัน ก็เท่ากับเอาโลกมาทับวัด มาวัดต้องเข้าใจความหมายและ
จุดมุ่งหมายของการเข้าวัดอย่างแท้จริง

หลวงพ่อสอนญาติโยมอย่างละเอียดอ่อนทุกแง่ทุกมุมของการเป็นชาววัด ตั้งแต่
กิริยาภายนอก ธรรมเนียมประเพณีอันงดงามของชาวพุทธ การสำรวมระวังกาย วาจา ใจ
ตลอดถึงการฝึกสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน แต่สิ่งที่ท่านย้ำหนักย้ำหนา ก็คือเรื่องศีล
สอนจำใจจำใจอยู่อย่างนั้นเหมือนไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จนคำสอนต่างๆ ซึมซาบเข้าไปใน
จิตใจของชาวบ้านอย่างสนิท

นอกจากนี้ ญาติโยมที่เข้าวัดเป็นประจำซึ่งช่วยประกอบอาหารและเครื่องดื่ม
ถวายพระ ได้รับการอบรมในเรื่องความสะอาดและระเบียบวินัยอย่างพิถีพิถันเพื่อความ
ถูกต้องตามพระวินัย โยมคนหนึ่งเล่าว่า

“หลวงพ่อก่อนเคยสอนญาติโยมในเรื่องการจัดทำอาหารถวายพระ เช่น ปลาหรือนี่
ต้องให้ต้มเสียก่อนจึงใช้ใส่น้ำพริก ส้มตำ หรืออาหารบางอย่างที่เราจะไม่ได้ต้มให้สุก
ด้วยไฟ ท่านบอกว่ามันผิดศีลผิดวินัย อาหารทุกอย่างต้องทำให้สุกเสียก่อนจึงรับประทาน
เนื้อดิบ ปลาหรือน้ำดิบ มันเป็นอาหารเลื้อ เราเป็นมนุษย์เป็นผู้ฉลาด เราต้องกินอาหารสุกๆ
ท่านได้ชี้แนะอย่างนี้ ญาติโยมก็ลองทำดูรู้สึกว่ามีประโยชน์ ไม่มีโทษ ไม่เกิดโรคพยาธิ
ทั้งยังไม่ให้สุขบุหรี ไม่ให้เต็มเหล้า ก็เป็นการดีมีประโยชน์ ไม่เป็นโรคไม่เป็นพิษเป็นภัย
และเป็นการประหยัดไปในตัวด้วย”

ผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นก็คือ ความเคยชินเหล่านี้นานวันเข้าก็กลายเป็นนิสัยซึ่งติด
ไปถึงการประพฤติปฏิบัติที่บ้านด้วย การอบรมที่ได้รับจากการเข้าวัด จึงมีผลดีในด้าน
สุขอนามัยของครอบครัวและหมู่บ้าน มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า หมู่บ้านซึ่งใกล้ชิดวัดป่า
ดูสะอาดสะอ้าน เป็นระเบียบเรียบร้อยกว่าเมื่อเทียบกับหมู่บ้านไกลวัด

ฟังเทศน์ ฟังธรรม

กิจสำคัญในการกำจัดความคิดผิดและการสร้างสัมมาทิฐิ คือการฟังคำสอนของสมณะผู้สงบระงับ การเข้าวัดฟังเทศน์เป็นประเพณีอันเก่าแก่ของชาวไทย แต่หลวงพ่อก็บอกว่า ตอนมาอยู่วัดหนองป่าพงใหม่ๆ ชาวบ้านยังฟังเทศน์แบบพระวัดป่าไม่ค่อยถนัด

“ก็มีแต่เทศน์มหาชาติหรือใจหทัยรับเท่านั้น เทศน์หลอกลวงสังฆทาน เทศน์บัญญัติบาปกรรม ทำการสะเดาะเคราะห์เรียกขวัญ ทำกันไปอย่างนั้น การเทศน์เพื่อจะให้ลดละกิเลส ตัณหาดี ปฏิบัติกรรมฐานนี้ ไม่ค่อยมี ไม่รู้จัก”

ฉะนั้น หลวงพ่อจึงต้องอธิบายบ่อยๆ ว่า ควรฟังเทศน์อย่างไร ฟังเทศน์เพื่ออะไร แล้วท่านชี้ให้เห็นว่าสังคมเปลี่ยนไปแล้ว ชาวบ้านจะฟังเหมือนสมัยก่อนไม่ได้

“การฟังธรรม เป็นประเพณีของเราชาวพุทธทั้งหลายที่อยู่ในเมืองไทย และการฟังธรรมก็คือมาทำให้มีประโยชน์นั่นเอง การฟังธรรมในสมัยก่อนนี้ ญาติโยมเราทั้งหลายนั้นโดยมากก็ฟังธรรมเอาบุญกัน เมื่ออาตมายังเป็นเด็กๆ ถึงวันพระ วันธรรมสวนะ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ไปฟังธรรมกัน ไปฟังธรรมเอาบุญกัน ผู้เทศน์ก็เทศน์ให้ฟังเรื่องอะไรต่างๆ ก็ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ผู้หนึ่งฟังก็หนึ่งฟังจะเอาบุญเท่านั้นแหละ คือได้ยินเสียง ก็เรียกว่ามันเป็นบุญ นั่นเรียกว่าฟังธรรมเอาบุญกัน

ในสมัยต่อมาปัจจุบันนี้ การศึกษามันเจริญขึ้น ความรู้สึกรู้คิดของพวกญาติพี่น้องทั้งหลาย เป็นต้น มันก็วิ่งขึ้นสู่ความเจริญ ความฉลาด ดังนั้น การฟังธรรมมันจึงเลื่อนขึ้นไปหาเหตุผลในปัจจุบันนี้ ควรจะฟังธรรมเพื่อหาเหตุผล เพื่อให้เกิดปัญญาว่าอะไรมันเป็นอะไรกัน ฟังธรรมเพื่ออะไร ฟังแล้วมันเป็นอย่างไร มีอานิสงส์อย่างไร จิตใจเราเป็นผู้ศึกษามันถึงรู้อย่างนี้”

แล้วหลวงพ่อก็บอกวิธีฟังเทศน์อย่างสงบ

“ในเวลานี้ ปัจจุบันนี้ อาตมาจะได้ให้ธรรมะ ให้โยมตั้งใจเสมือนว่าพระพุทธรูปเจ้าของเราที่ตั้งอยู่ในที่เฉพาะหน้าของโยม จงตั้งใจให้ดี กำหนดจิตให้เป็นหนึ่ง หลับตา

ให้สบาย น้อมเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาไว้ที่ใจ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ ต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อย่าฟังธรรมเพื่อเอาบุญ ถ้าฟังธรรมเพื่อเอาบุญแล้วจะง่วง เกิดความสุขความสบายก็ง่วงเท่านั้นเอง เมื่อฟังเทศน์ง่วงนอนก็ไม่รู้อะไร และเมื่อไม่รู้อะไรก็เผลออยู่ตามเคย ก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นสักที เราฟังธรรมต้องให้เกิดความฉลาด ฉลาดคือกุศล เรื่องบุญและเรื่องกุศลนั้นต่างกัน ถ้าเป็นกุศลแล้วมันตื่นหูตื่นตาตื่นใจ รู้จักผิดรู้จักถูก รู้จักดีรู้จักชั่ว รู้จักสิ่งที่ควรละ รู้สิ่งที่ควรบำเพ็ญ ส่วนคำว่า บุญ นั้น มันคอยแต่จะเก็บใส่กระบุงอยู่เรื่อย สบายอยู่เรื่อย สนุกอยู่เรื่อย ไม่ตื่นตัวไม่ตื่นเต้น ไม่ชอบค้นหาธรรมะ”

อานิสงส์การฟังเทศน์

“หลังจากได้ฟังเทศน์แล้ว อาการของการได้ยินได้ฟังคือธรรมะนั้น ก็ยังค้างอยู่ในใจ ถึงแม้ว่าจะไปทำอะไรอยู่ก็ตาม ก็ยังนึกถึงธรรมะ มีธรรมะคั่งครองอยู่ เช่น ท่านบอกว่าให้เป็นผู้อดทน ให้เป็นผู้เพียร ให้เป็นผู้อย่ามีใจเหี้ยมโหด ให้ทำใจให้ดี ถ้าโกรธขึ้นมาก็ให้อดกลั้นอย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราตั้งใจฟังจริงๆ จนมันติดอยู่ในใจของเราแล้ว มันก็จะเป็นอย่างนี้ ถึงแม้เดินไปตามทางก็มีอยู่ในใจ กลับไปถึงบ้านเห็นลูกเห็นหลานทำสิ่งที่ไม่พอใจ ความไม่พอใจเกิดขึ้นมาแล้ว ธรรมะที่ฟังมาก็เกิดมาด้วยกัน สอนเราไปให้อดกลั้น ให้ทำใจให้ดี ให้ปล่อยใจวาง ตัวนี้แหละเกิดมา เกิดมาพร้อมกับอารมณ์นั้น สั่งสอนเราไปเรื่อยๆ ท่านจึงว่า พระธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติไม่ให้ตกไปในทางชั่ว”

เข้าวัดผิด ขอบหัย

เจตนาในการเข้าวัดของญาติโยมแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน บางคนไปรับธรรมะเพื่อชำระจิต บางคนไปทำบุญให้ทาน บางคนไปเที่ยวเฉยๆ ชมธรรมชาติ บางคนก็ไปเพราะอยากได้ บรรดาคนที่ไปวัดหนองป่าพง พวกที่ตั้งใจฟังธรรมก็มีมาก แต่พวกที่

มาฟังเอาหวยก็มีจำนวนหนึ่งเหมือนกัน เพราะชาวบ้านมักเชื่อกันว่า ตัวเลขจะออกมา ในขณะที่หลวงพ่อบอกแสดงธรรม และหลายคนได้รอยจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่เพิ่มศรัทธาของชาวบ้านให้ยิ่งขึ้น แต่ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ว่า ท่านให้จริง หรือว่าเขาจับเอาตรงนี้บ้าง ตรงโน้นบ้าง แล้วถูกโดยบังเอิญ หรือว่าถูกหนึ่งคน ผิดเก้าสิบเก้าคน แต่ที่แน่ๆ ก็คือ คนพึ่งเทศน์เอาตัวเลขคงไม่อยู่ในอาการสงบ จิตย่อมถูกความโลภและความหวังอาภิสครอบงำไว้ แรกๆ ใครมาขอหวย หลวงพ่อก็ทำหน้าที่ขริมเลยเหมือนโกรธ ให้เขากลับไปไม่กล้าต่อล้อต่อเถียง กับโยมใกล้ชิด ท่านก็อธิบายว่า

“อาตมาบอกไม่ได้ ถึงจะรู้ก็ไม่บอก มันเป็นอบายมุข เป็นทางแห่งความเสื่อมเสียหายในภายหลัง”

บางทีเวลาโยมเข้ามาขอของดี หลวงพ่อก็บอกว่า

“เอ้อ! ก็ดีอยู่แล้วละ ไม่เป็นหิด ไม่เป็นกลาก ไม่เป็นโรคกุกกัจฉ์ ก็ดีแล้วนี่โยม”

พอเขาไปแล้ว ท่านบอกว่า

“เอ้อ! สงสาร มนุษย์เราเนี่ยแปลกเหลือเกิน มันอยากจะได้สิ่งๆ ที่บางคนพาทิ้ง”

พระเถระรูปหนึ่งเล่าว่า

“มีโยมคนหนึ่งมาอุปัฏฐากหลวงพ่อบ้างเพราะหวังเอาหวย มาปวารณาจะทำทุกอย่างที่หลวงพ่อต้องการ ของใช้ของฉันเอาใจใส่มาก หลวงพ่อก็ได้แต่บอกพระเถระว่า

“ระวัง! มันจะหลงแกงหม้อใหญ่ของเขาละ”

ต่อมาไม่นานนักประมาณเกือบหนึ่งเดือนเห็นจะได้ เขาก็มาบอกว่า ที่มาอุปัฏฐากหลวงพ่อนี้ละ หมดไปเยอะแล้ว ยังไม่ได้ทุ่นดินเลย เมื่อไหร่จะให้เสียที หลวงพ่อก็เลยตอบไปว่า

“เห็นหลวงพ่อบ้างอะไร เป็นคนใช้หรือยังไง ถ้าเคารพหลวงพ่อ ทำไมพูดอย่างนั้น และถ้าตั้งใจมาอย่างนั้นจริงๆ ก็คงเข้าผีดวดแล้วแหละ”

เขาหายไป ๓-๔ วัน ก็กลับมา เอาดอกไม้ธูปเทียนมาคารวะ ขอชมารับผิดกับ
หลวงพ่อกับ”

เครื่องรางของขลัง

มีชาวพุทธจำนวนมากไม่น้อยในเมืองไทยที่นิยมเครื่องรางของขลัง และวัตถุมงคล
ต่างๆ แต่หลวงพ่อก็ไม่เคยส่งเสริม ท่านกลับเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีโทษมากกว่าคุณสำหรับ
ผู้ไม่มีปัญญา เพราะการครอบครองเครื่องรางของขลัง มักทำให้เจ้าของประมาท
ไม่เชื่อกรรม ไม่ระวังกาย วาจา ใจ โดยถือว่าอย่างไรเสียของศักดิ์สิทธิ์ของตนคงคุ้มครอง
ป้องกันอันตรายได้ หลงเข้าใจผิดว่าความดีอยู่นอกตัวของเรา

หลวงพ่อก็ไม่ปฏิเสธเครื่องรางของขลัง หากปฏิเสธการเกิดบุญบูชาสิ่งเหล่านี้สูงกว่า
พระศรีรัตนตรัย ซึ่งเป็นที่พึ่งอันแท้จริง และที่สำคัญการหลงใหลในสิ่งเหล่านี้ เป็นข้อกีด
ต่อการเจริญในธรรม ฉะนั้น ถ้าญาติโยมมาขอของดีจากหลวงพ่อกับ ท่านจะตอบว่า

“อาตมาไม่มีของดีอะไร จะมีก็ของดีที่ยิ่งกว่าของดีทั้งหลายนั่นคือธรรม ผู้ปฏิบัติ
ตามธรรมแล้วสามารถคุ้มครองตัวเองได้”

แต่บางคน ถึงจะยอมรับเหตุผลของหลวงพ่อกับก็จริง แต่ยังมีศรัทธาในธรรมน้อย
จึงไม่ยอมเลิกการรับร่ำ และในที่สุดด้วยความเมตตา ท่านอาจให้อะไรเล็กๆ น้อยๆ ไว้
เหมือนพ่อกับให้ขนมแก่เด็กอย่างนั้น เช่นสมัยหนึ่งพวกทหารชอบมาขอเส้นผมของท่าน
ที่ปลงออกไป

แต่สิ่งหนึ่งที่หลวงพ่อกับไม่เคยอนุญาตให้โยมทำ คือ เหยียด ซึ่ง เป็นกิจกรรมที่
ได้รับความนิยมในแวดวงชาวพุทธมานานแล้ว และในครั้งหนึ่งมีผู้จัดทำเหยียดหลวงพ่อกับ
โดยไม่ขออนุญาต พอทำเสร็จแล้วจึงเอามาถวายหลวงพ่อกับ เมื่อไม่อาจยับยั้งได้ในครั้งนั้น
ท่านก็รับไปแจกลูกศิษย์ใกล้เคียง แต่ต่อมาท่านคงพิจารณาเห็นโทษ จึงห้ามอย่างเด็ดขาด
เพราะท่านไม่ต้องการให้ญาติโยมยึดติดในสิ่งเหล่านี้ และท่านทราบด้วยว่าเหยียด
มักจะกลายเป็นสินค้า มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งการแย่งชิงหรือปล้นกัน

เพื่อจะได้เหรียญที่เขาถือกันว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์จริงๆ ซึ่งแทนที่จะบรรเทาความทุกข์ ความวุ่นวายของฆราวาส กลับทำให้เกิดความเดือดร้อนมากกว่า

ลูกศิษย์หลวงพ่อรูปหนึ่ง อธิบายเหตุผลเพิ่มเติม

“เหตุผลอีกประการหนึ่งที่คณะสงฆ์เสนอไว้ก็คือ เมื่อเราตกลงว่าอนุญาตให้ทำได้แล้ว ทางโรงพยาบาลโรบบี้เขาจะต้องกักตุนไว้ส่วนหนึ่งอย่างแน่นอน เพราะมันเป็นอาชีพของเขาโดยตรงที่เขาจะต้องทำอย่างนั้น อย่างเราไปสั่งหมื่นเหรียญอย่างนี้ เขาจะต้องทำเพื่อไว้อย่างน้อยห้าร้อยเหรียญ หรือพันเหรียญ แล้วเขาจะเก็บเอาไว้ประมาณสักสิบปี ถ้าเหรียญนี้ดังออกมา เขาก็จะเอาชุดที่เขาเก็บเอาไว้ออกมาขาย ถ้าไม่ดังเขาจะนำไปทำเหรียญใหม่ คือเขาไม่ขาดทุน เพราะฉะนั้น จึงไม่ให้มีการทำเหรียญ โดยหลวงพ่อยាយมหาทางปฏิบัติที่นุ่มนวลได้ทุกครั้งที่มีผู้มาขออนุญาตทำเหรียญของท่าน อย่างเช่นคราวหนึ่ง มีคนกลุ่มหนึ่งมาขอสร้างเหรียญของท่าน โดยมีความเห็นและข้อเสนอว่า ประชาชนทั้งหลายมีความเคารพเลื่อมใสท่านมาก ต่างคนต่างอยากได้ของที่ระลึกบูชาเอาไว้กราบไหว้อยู่กับเนื้อกับตัว ถ้าท่านอนุญาตให้ทำ ก็จะเป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง รวมความแล้วทุกคนมีเจตนาเป็นกุศล แม้ว่าการกระทำเช่นนั้นมิใช่เป็นแนวทางของท่าน อุদ্มคติของท่านคือการให้ข้อธรรมปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์แก่คนทั้งหลาย อันเป็นจุดหมายที่ถูกต้องของพุทธบริษัทที่แท้จริง แต่บรรดาผู้ใหญ่คนสำคัญในกลุ่มนั้นก็มิมีเหตุผลและข้อเสนออันเดียวกัน หลายคนคิดว่าครั้งนี้คงจะปฏิเสธไม่ได้ จะต้องอนุญาตให้เขาทำแน่ แต่หลวงพ่อบอกกับโยมคนนั้นว่า ต้องให้คณะสงฆ์ยินยอมอนุญาต ขอนำเอาเรื่องนี้เข้าประชุมสงฆ์ก่อน

พอถึงวันอุโบสถ จะเป็นวันวิสาขะหรือวันมาฆะ หลวงพ่อก็นำเรื่องนี้เข้าปรึกษาในที่ประชุมสงฆ์ ท่านได้ชี้แจงเหตุผลว่า เมื่อทำไปแล้วมันจะเป็นอย่างนี้ มันจะเสียหาย มันจะไม่ดีอย่างนี้ๆ ให้คณะสงฆ์พิจารณายกข้อดีข้อเสีย ที่นี้ก็มิแต่ผู้ยกข้อเสีย ไม่มีผู้ยกข้อดี ผลที่สุดลงมติ ไม่มีใครให้ทำ ท่านก็ไปแจ้งแก่โยมคนนั้นว่า คณะสงฆ์ไม่อนุญาต ซึ่งวิธีการนี้ก็เป็นที่สวดยามที่สุดของท่าน

อย่างไรก็ตาม เจริญหลวงพ่อก็คือตุส่าห์มีออกมาจนได้ โดยที่ครั้งหนึ่งคณะข้าราชการที่อำเภอคำชะอีกลุ่มหนึ่งจัดทำเหรียญเพื่อหาทุนสร้างเจดีย์ที่คำชะอี ก็มาปรึกษาหลวงพ่่ว่าจะขอทำเหรียญ หลวงพ่อก็บอกให้ทำเป็นรูปพระธาตุพนม พอทำจริงๆ เขาเอารูปพระธาตุพนมไว้ด้านหลัง เอารูปหลวงพ่อไว้ด้านหน้า พอเอามาให้หลวงพ่อปลุกเสก ท่านเลยยึดไว้เลยตั้งหลายหมื่นเหรียญ ให้พระอาจารย์เลี่ยมเอาใส่ไว้ใต้โบสถ์ ท่านบอกว่าคณะสงฆ์ไม่เห็นชอบด้วย แต่เหรียญที่เขาทำมาก็นำมาแจกกันเองก่อนบ้าง โดยหลวงพ่อไม่ได้ปลุกเสก แต่เพื่อเป็นการรักษาน้ำใจเขาหน่อยที่อุตสาห์ทำเหรียญทอง เหรียญเงิน เหรียญทองแดง มามากมาย ก็เลยให้แจกข้าราชการที่มาด้วยกันบ้าง หนังสือพิมพ์จึงเอาไปลงข่าวว่า ไหนใครว่าหลวงพ่อซาไม่ทำเหรียญ นี่เ็นรุ่นแรก เรื่องก็เลยฮือฮากันไปพักหนึ่ง แต่ที่จริงไม่ใช่หลวงพ่อทำเหรียญ แต่เป็นการแก้ปัญหาอย่างน้มนวลของท่านซึ่งทุกฝ่ายรับได้ นี่เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นปัญญาของหลวงพ่อที่สอดคล้องกับคำพังเพยที่ว่า บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น แต่เอาปลา มากินได้”

แต่บางกรณีก็น่าเห็นใจญาติโยมเหมือนกัน เพราะพระสงฆ์องค์เจ้าบางท่านก็ส่งเสริมและเป็นผู้นำญาติโยมในเรื่องเหล่านี้เสียเอง อย่างเช่นเรื่องการปลุกเสก

ครั้งหนึ่งมีพระเถระที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่งมาจากกรุงเทพฯ มีญาติโยมมาด้วยประมาณ ๑๐ คน พอมาถึงวัดหนองป่าพง ก็ถามหาหลวงพ่อ เมื่อพบแล้วก็เรียนหลวงพ่อว่า ผมและญาติโยมจะนำพระพุทธรูปองค์หนึ่งไปประดิษฐานไว้ที่วัด ขณะนี้ทำแท่นตั้งพระประธานเสร็จแล้ว คงเหลือแต่จะนำแผ่นทองคำห้ำร้อยแผ่นไปเท่านั้น แผ่นทองคำเหล่านี้ผ่านการลงยันต์และการปลุกเสกจากเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังทั่วประเทศมาแล้วหลายรูป ก็ยังเหลือแต่หลวงพ่อก็คือรูปเท่านั้นก็จะเสร็จเรียบร้อย จึงขอความเมตตาจากหลวงพ่อด้วย กรุณาลงยันต์ไว้บนแผ่นทองคำและปลุกเสกให้ด้วยครับ หลวงพ่อฟังแล้วก็เบี่ยงตัวออกไปข้างๆ มองไปในแนวป่าไม้ข้างนอก ตอบว่า

“ผมไม่เคยทำอย่างนั้น ขอให้ท่านเจ้าคุณไปหาผู้ที่ชำนาญการด้านนี้โดยตรงเถิด”

เมื่อเจ้าคุณได้ฟังคำตอบนี้แล้ว ก็หมุ่นซ่ายหมุ่นซาวด้วยความเกือเขิน แล้วก็ชวน
ญาติโยมกราบลาหลวงพ่อก่อนจากวัดไป

ครั้นเมื่อคณะเขากลับไปแล้ว หลวงพ่อก็พูดว่า

“ขนาดพระเถระ พระเจ้าคุณยังเป็นถึงขนาดนี้ แล้วพระใหม่ พระน้อย ญาติโยม
ก็คงไม่ต้องพูดถึง ไม่รู้ว่าใครจะเป็นที่พึ่งให้แก่ใครได้บ้างนะ ไม่รู้จะพากันหลงไป
ถึงไหน”

รดน้ำมนต์แห้ง

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อบรรณเรื่องน้ำมนต์กับญาติโยมว่า

“เมื่อมีคนมาขอน้ำมนต์ อาตมาห้ามแล้วห้ามอีก ห้ามมาหลายสิบปีแล้ว แต่เขา
ไม่ยอมเชื่อฟัง ห้ามไม่ได้ น้ำมนต์นั้นความจริงก็คือน้ำธรรมดาตนเอง แต่คนเราติดกัน
เหลือเกิน พากันหลงมกมายไปหมด”

แต่เมื่อมีคนมาอ่อนวอนขอรดน้ำมนต์ บางครั้งหลวงพ่อขัดไม่ได้ แต่ท่านก็ไม่ทำ
พิธีรดอะไรพิเศษ เอาน้ำธรรมดานั้นแหละรดให้เพื่อทำให้เขาสบายใจ เหมือนเป็นวิธี
ให้พรอีกแบบหนึ่ง กลายเป็นเรื่องประเพณีหรือวัฒนธรรมมากกว่าอย่างอื่น

วันหนึ่งมีชายคนหนึ่งมากราบนมัสการหลวงพ่อ ตอนจะลากลับ เขาคลานเข้าไป
หมอบอยู่แทบเท้าท่าน และขอให้ท่านรดน้ำมนต์ให้ สักครู่หนึ่ง หลวงพ่อก็พูดออก
มาว่า

“วันนี้ไม่ได้ต้มน้ำร้อน”

แล้วท่านก็สอนอีกว่า

“คนมาขอน้ำมนต์ เราคิดว่าที่นี้ต้องเอาน้ำร้อนเดือดๆ รดให้ คนกิเลสหนาทั้งนั้น
ให้มันหนังพองไปเลย ต้องสอนกันเจ็บๆ บ้าง เราบอกให้ภวานาก็ไม่เอา ชอบเอาแต่

น้ำมนต์ ขอรदन้ำมนต์ เพื่อจะได้ช่วยขจัดปัดเป่าผ่อนคลายอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ให้ไปนั้น เราให้ไปตามประสาประสาอย่างนั้นเอง ที่นี้มาใหม่จะเอาน้ำร้อนรดให้ คนมันยังเป็นเด็ก ก็เป็นอย่างนี้กันทั้งนั้น น้ำมนต์จะช่วยอะไรใครได้ ถ้าได้ตั้งใจก็หัวเราะ ถ้าไม่ได้ตั้งใจ ก็ร้องไห้ มันเป็นแต่อย่างนั้นกันทุกคน ดังนั้น คนส่วนมากในโลกจึงมีแต่คนโง่ ผู้มีปัญญาเขามักจะมาหาทางพ้นทุกข์ แสวงหาทางปฏิบัติให้เกิดปัญญาจริงๆ วัชรธรรมะ มีธรรมะอยู่ในใจ เขาก็เป็นคนสงบ สอนตัวเองได้ทุกเวลา มันก็สบายเท่านั้น ไม่ต้อง หัวเราะ ไม่ต้องร้องไห้”

บางครั้งเมื่อมีคนรู้มากมาเยี่ยมหลวงพ่อก็เป็นผู้ฟัง ไม่ต้องเทศน์

ครั้งหนึ่งมีนายทหารคนหนึ่งไปตรวจราชการที่อุบลฯ กับลูกน้อง ๔-๕ คน ได้แวะไปกราบหลวงพ่อ เมื่อไปถึง ก็พูดธรรมะให้หลวงพ่อฟังเรื่องนั้นเรื่องนั้นมากมาย ล้วนแต่ ที่มีอยู่ในตำราทั้งสิ้น

ตอนหนึ่งเขาพูดกับหลวงพ่อกว่า “หลวงพ่อครับ ตอนผมเป็นนายทหารหนุ่ม ผมออกไปล่ากระทิงในป่า ผมยิงโป้งไป กระทิงตัวนั้นกระโดดมาชีวิตผมเกือบถูก แหม มันร้าย เหลือเกิน”

หลวงพ่อ : “คนแหะยิ่งร้ายกว่ากระทิง”

นายทหาร : “อ้าว! ทำไมล่ะครับหลวงพ่อ”

หลวงพ่อ : “ก็กระทิงมันอยู่ในป่า ยังไปตามล่ามันไปล่ามันจนตาย สัตว์มันต้อง รักชีวิต มันต้องต่อสู้เพื่อป้องกันชีวิต แต่มันสู้เราไม่ได้ นั่นคุณมันจึงร้ายกว่ากระทิง”

คุยกันนานกว่าสองชั่วโมง แต่หลวงพ่อก็ไม่ได้พูด โดยมากนายทหารจะพูดเอง มากกว่า ในที่สุดก่อนที่เขาและลูกน้องจะกลับ เขาก็พูดว่า

“หลวงพ่อครับ พวกผมจะลากลับแล้วนะครับ ขอรदन้ำมนต์หน่อย”

หลวงพ่อ : “รดแล้ว”

นายทหาร : “รดที่ไหนครับหลวงพ่อกับผมเป็นคนรับ ผมต้องรู้ชื่อ”

หลวงพ่อกับผม : “รดมาตั้งสองชั่วโมงแล้ว คุณยังไม่รู้สึกหรือ?”

อุบาสิกาจารย์จวน เล่าว่า

“ดิฉันเคยสังเกตว่า มีบางครั้งที่เหมือนกันที่หลวงพ่อกับผมไม่อยากจะไปไหน เมื่อถูกอุบาสกอุบาสินีมาถามว่า ทำไมไม่ไปไหนสักที มีเจ้าชายระดับหัวหน้ามาประมาณลึบกว่าคน มาถึงก็พยายามจะยั้งคะยอให้หลวงพ่อกับผมอดใจไว้ รดน้ำมนต์ให้หน่อยครับหลวงพ่อกับผม แม้ท่านจะปฏิเสธสักเท่าไร เขาก็ไม่ยอม

ผลสุดท้าย ท่านก็เลยจะปฏิเสธ ท่านก็บอกให้ไปเก็บกิ่งไม้มา เขาก็ไปเก็บ แล้วเอามาถวายท่าน หลวงพ่อกับผมก็บอกว่า เอ้า! ก้มหัวลง แล้วท่านก็เอากิ่งไม้แตะๆ ที่หัว โดยที่ไม่มีน้ำสักหยดเดียว และหลวงพ่อกับผม ยิ้ม ในขณะที่เอากิ่งไม้แตะหัวคนนั้น แตะหัวคนนี้ พอพวกเขาเหล่านั้นลุกขึ้นมาก็กราบหลวงพ่อกับผม เอามือเสยหัวอย่างชื่นอกชื่นใจ ท่านก็ทำสักแต่ว่าทำ เพราะว่าท่านเหนื่อยที่จะบอกว่าไม่ๆ แต่เขาก็ไม่ยอมหยุด แล้วก็คืออยู่นั้นแหละ นี่ก็แสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อกับผมทำสักแต่ว่าทำ ท่านไม่ฝันโลกเหมือนอย่างที่ท่านพูดไว้ว่า สมมุติกับวิมุติ อยู่ที่เดียวกัน”

วันคืนล่วงไป

การเตือนสติผู้หลงประมาทเลินเล่อ เป็นทานอันประเสริฐที่พระองค์ท่านให้แก่มนุษย์ ญาติโยมมาเยี่ยมหลวงพ่อกับผม ท่านต้องคอยชี้ให้เห็นว่าเขากำลังยึดมั่นถือมั่นอะไรอยู่ กำลังคิดผิดอย่างไรอยู่

“วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ดูตัวเองแก่ขนาดไหน อายุมากน้อยขนาดไหน เราทำผิดอยู่หรือเปล่า ทำถูกหรือเปล่า เราคิดชอบแล้วหรือยัง คิดผิดอยู่หรือเปล่า ถ้าคิดผิดอยู่ก็ให้พยายามละ ให้รีบปฏิบัติเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ที่นี่ พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญปัจจุบันธรรม ทุกๆ คนให้พากันตั้งอกตั้งใจพยายาม ไม่ใช่ของเสียหาย ไม่ใช่

ของยากลำบากอะไร สร้างจิตใจของเราให้ดี ให้สบาย คนเรานี้ถ้าทั้งความดีแล้ว มันก็ไม่
เป็นคนดี มันไม่เกิดประโยชน์ พระพุทธเจ้าสอนพวกเราทั้งหลายอย่าให้เบียดเบียน
ซึ่งกันและกัน ให้มีความเห็นอกเห็นใจกัน ต่างคนก็จะมีอายุไม่ค่อยจะถึง ๑๐๐ ปีหรอก
ทุกวันนี้ เดียวก็จากกันไป พวกเราตรวจดูจิตของตัวเอง ให้พิจารณาปฐมวัย มัชฌิมวัย
ปัจฉิมวัย ปฐมวัยก็เบื้องต้น มัชฌิมวัยก็สร้าฐานะ ปัจฉิมวัยก็เบื้องปลาย อายุหกสิบกว่า
ไปหาเจ็ดสิบแล้ว มันเป็นเรื่องตาย ให้รู้จักอะไรควรทำ ควรละควรวาง ควรทำจิตของ
ตัวเองให้มันสบาย ให้มันสงบระงับ อย่าให้มันทุกข์ นี่คือนคนผู้ฉลาดที่เกิดมาในโลกนี้
ฉะนั้น จงพากันตั้งอกตั้งใจปฏิบัติให้สมกับที่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ อย่าให้มันเสียที่
ทุกๆ คน”

กระเป๋ายาย

“เหมือนกับญาติโยมทั้งหลาย ออกไปจากบ้านเป็นต้น แล้วกระเป๋าสตางค์มันหล่น
อยู่กลางทางโน่น ยังไม่ทันรู้จัก พากันสบายอยู่ สบายเพราะยังไม่รู้จักสบายนี้เพื่ออะไร?
สบายเพื่อจะไม่สบายอีกต่อไป เมื่อต่อไปเราได้เห็นว่าเงินเสียไปแล้วจริงๆ ก็เกิดความ
ไม่สบายขึ้น คือนมันเกิดขึ้นมา เมื่อเรารู้จักต่อหน้า บาป บุญ คุณ โทษ นี้ก็เหมือนกัน
พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้รู้จัก ถ้ามันไม่รู้จัก มันก็ไม่รู้จักผิด ไม่รู้จักถูก ไม่รู้จักดี
ไม่รู้จักชั่ว”

สายเกินแก้

“คนโบราณบางคนเขาว่า เมื่อมันเจ็บไข้จวนลมหายใจจะขาด ให้ค่อยๆ เข้าไป
กระซิบใกล้หูคนไข้ว่า พุทโธ พุทโธ พุทโธ มันจะเอาอะไรพุทโธนั้นนะ คนที่ใกล้จะนอน
ในกองไฟ จะรู้จักพุทโธอะไร ตั้งแต่ยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอายุรุ่นๆ ทำไมไม่เรียนพุทโธให้
มันรู้ หายใจติดบ้าง ไม่ติดบ้าง แม่ๆ พุทโธ พุทโธ ว่าให้มันเหนื่อยทำไม อย่าไปว่าเลย
มันหลายเรื่อง เอาได้แค่นั้นก็สบายแล้ว”

แรกพบ

การพบหลวงพ่อบุญรอดครั้งแรกมีผลอย่างมากต่อจิตใจของผู้ที่ได้พบ จนเป็นจุดหัวเลี้ยวหัวต่อในชีวิตของญาติโยมหลายคน ดังที่มีพุทธพจน์ว่า

สมณานนฺจ ทสฺสํ เอตมฺมงฺคฺลฺมฺตฺตมํ การพบเห็นหรือการเยี่ยมเยียนสมณะ เป็นมงคลชีวิต

สำหรับบางคน การพบหลวงพ่อบุญรอดเหมือนกับเป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างที่อยู่ในใจ สูงงอม หลังจากได้ฟังท่านเทศน์แล้ว สามารถเลิกความมกมายหรืออบายมุขได้เด็ดขาด และมอบตัวเป็นลูกศิษย์ บางคนฟังแล้วเกิดความรู้สึกซึ้งซึ้งขึ้นเบิกบาน มีกำลังใจที่จะเริ่มศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังต่อไป แต่ความประทับใจของอีกหลายคน ไม่ได้อยู่ที่คำพูดของหลวงพ่อบุญรอดเท่าความเมตตาอันเยือกเย็นของท่านที่ตัวเองได้สัมผัส

แต่ก็มีบางคนเหมือนกัน กราบหลวงพ่อบุญรอดแล้วก็กลับเฉยๆ ไม่มีความรู้สึกอะไร บางคนถึงกับโกรธท่านก็เคย อย่างเช่น เจ้านายท่านหนึ่งซึ่งมากราบหลวงพ่อบุญรอดแล้วไม่ได้พบการต้อนรับอย่างคาดคิด จึงโกรธหลวงพ่อบุญรอดตั้งแต่นั้นจนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นความสำคัญของความพร้อมของจิตหรืออินทรีย์ ถ้าภาชนะคว่ำเสียแล้ว แม้แสงอาทิตย์ก็เข้าไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับหลายๆ คน การไปกราบหลวงพ่อบุญรอดครั้งแรก เป็นประสบการณ์ที่เขาไม่มีวันลืม

ประทับใจคำสอน

หลวงตาเสย เป็นลูกศิษย์รูปหนึ่งซึ่งจับอกจับใจในคำสอนของหลวงพ่อบุญรอดตั้งแต่มากราบครั้งแรก จนกระทั่งรื้อบ้านช่องมาปลูกกุฏิวัดเพื่อจะได้มาฟังเทศน์หลวงพ่อบุญรอดบ่อยๆ ถูกหลวงพ่อบุญรอดถามหนักๆ เข้าหลายปี ในที่สุดก็บวชจนได้ ท่านได้เล่าความประทับใจเมื่อมากราบหลวงพ่อบุญรอดครั้งแรกให้ฟังดังนี้

“ผมได้รู้จักหลวงพ่อก็เพราะอาจารย์ทองเชื้อแนะนำ อาจารย์ทองเชื้อท่านสอนผมว่า พระมีหลายชนิด มีพระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติชอบ กับพระที่ไม่ปฏิบัติดี ไม่ใช่เนื่อนาบุญ พระอย่างนี้เราไปคบหาก็คงไม่ได้บุญ ผมก็ถามท่านว่า พระที่มีบุญมากอย่างที่ว่า จะหาได้ที่ไหน ท่านบอกว่ามีอยู่ที่วัดหนองป่าพง สมัยก่อนผมไม่รู้จักหรอก ท่านก็เลยพาผมมาเป็นครั้งแรก มาถึงประมาณบ่ายสามโมง นั่งคุยกันไปจนถึงหนึ่งทุ่ม ลืมทิวดยุก็เยอะก็ไม่นอนใจ ท่านเทศน์ต่อไปอีกจนถึงสองยาม ท่านก็บอกให้ไปนอนเสีย แต่ก็ไม่มีที่นอน ศาลาก็ยังไม่มี เลยฟังท่านต่อไปอีกจนสว่าง ท่านจะไปบิณฑบาต ก็สั่งผมไปเก็บผักเพราะไม่มีกับข้าว ท่านไปบิณฑบาตก็ได้แต่พริกกับปลาร้า เอามาควั่นแล้วก็ตำรวมๆ กัน มีแม่ชี ๒ รูป พระ ๖ รูป คือ อาจารย์สีนวล อาจารย์สมปอง อีก ๓ รูป จำไม่ได้ รวมทั้งหลวงพ่อด้วยเป็น ๖ รูป เอาช้อนตักพริกแจกคนละชนิดหน่อย แค่นี้ก็ติดปลายช้อนเท่านั้น ฉันทับผักต้มบ้าง ผักสดบ้าง หอฉันก็ไม่มี มีแต่กระต๊อบเล็กๆ

ผมอยู่กับท่านอย่างนั้นสองวันก็กลับบ้าน แล้วก็ตั้งใจกลับมาอีก ไม่รู้ท่านเทศน์ยังไง มันถึงเข้าใจแจ่มแจ้งนัก ผมละเหล้ายาปลาบั้ง เลิกฆ่าสัตว์ได้ตั้งแต่นั้นมา อาจารย์ทองเชื้อเลยให้ผมย้ายบ้านมาปลูกที่วารินฯ ผมก็รื้อบ้านมากองเอาไว้แล้วก็ได้ปลูก เพราะมัวแต่เที่ยวไปฟังเทศน์หลวงพ่ที่วัดจนปลวกขึ้นหมด คนเขาเลยมาช่วยทำให้ มีตาสาจำทหาร และช่างอีกคนหนึ่ง ตอนแรกที่ท่านเทศน์เรื่องทำบาปได้บาป ทำบุญได้บุญ ก็ยังไม่เชื่อ ไม่เข้าใจว่ามันเป็นยังไง ท่านบอกว่า การกระทำอะไรก็ตามต้องลงมือทำ ถ้ารู้ด้วยหู ดูแต่ตา หรือนึกคิด ก็เป็นทำด้วยใจ เพราะฉะนั้น ให้เลิกละการทำชั่ว หันมาทำความดี”

ปราชญ์วิกฤติ

ในสมัยแรกๆ ที่เริ่มสร้างวัดหนองป่าพง มีชาวบ้านก่อนคนหนึ่งชื่อ “พ่อหนูผี” เป็นคนที่มีนิสัยชอบไปรู้ ใฝ่ศึกษา และเป็นที่รู้จักของคนในหมู่บ้านว่ามีอึดตา และทิวภูมิฐานะสูง ไม่ยอมรับใครง่าย ๆ ถึงแม้ว่าเคยมาฟังธรรมจากหลวงพ่อบ้าง แต่ก็ยังคิดและพูดโต้แย้งเสมอ จนกระทั่งในที่สุดหลวงพ่อก็อนุญาตให้พ่อหนูผีว่า

“มีอะไรก็ให้พูดอย่างเปิดอก ไม่ต้องเกรงใจ จะได้อยู่เรื่องกันสักที”

“ถ้าผมพูดอย่างเปิดอกเกรงว่าหลวงพ่อกจะโกรธผม เพราะคำพูดของผมมันไม่เหมือนคนอื่นเขา” พ่อหนูผีออกตัว

“พูดมาตามสบายเถอะ อาตมาไม่โกรธหรอก”

เมื่อหลวงพ่อเปิดทางให้ พ่อหนูผีซึ่งรอโอกาสนี้มานานแล้ว จึงนึกในใจว่า... เมื่อท่านรับรองเช่นนี้ หากเราพูดแรงๆ ไป ถ้าท่านโกรธ เราจะต่อว่าให้สาสมเลยว่า พระกรรมฐานอะไร ช่างไม่มีความอดทนเสียเลย แล้วพ่อหนูผีก็เริ่มระบายความในใจ ออกมา

“หลวงพ่อกเคยพูดว่าเป็นคนหลงผิด แต่ผมว่าหลวงพ่อนั้นแหละหลงผิดมากกว่า เพราะศาสนาทุกศาสนาไม่มีจริง เป็นเรื่องที่คนแต่งขึ้น สมมุติขึ้น เพื่อให้คนอื่นหลงเชื่อตาม และของทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็มิใช่แต่ของสมมุติทั้งนั้น เช่น ควาย นี้เราก็สมมุติชื่อให้มัน ถ้าเราจะเรียกมันว่าหมูก็ได้ ควายก็ไม่ว่าอะไร... คน ลัทธิ สิ่งของทุกอย่างก็สมมุติเอาทั้งนั้น แม้แต่ศาสนาก็เป็นเรื่องสมมุติเหมือนกัน ทำไมหลวงพ่อกจะต้องกลัวบาปกรรมจนต้องหนีเข้าป่าเข้าดงไปทรมานร่างกายให้ลำบากเปล่าๆ ผมไม่เชื่อเลยว่า บาปบุญมีจริง เป็นเรื่องหลอกเด็กมากกว่า กลับไปอยู่วัดตามบ้านตามเมืองเหมือนพระอื่นๆ เสียเถอะ หรือทางที่ดีก็ควรสึกออกมาเสีย จะได้รับความสุขและรู้รสกามดีกว่าอยู่อย่างทรมานตัวเองอย่างนี้ ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร”

พ่อหนูผีสรุปแนวความคิดของตน แล้วถามหลวงพ่อ “ผมคิดของผมอย่างนี้... หลวงพ่อกจะมีความเห็นอย่างไร?”

หลังจากปล่อยให้พ่อหนูผีพูดจนสะใจแล้ว หลวงพ่อกซึ่งนั่งนิ่งรับฟังอยู่นาน จึงกล่าวขึ้น

“คนที่คิดอย่างพ่อหนูผีนี้ พระพุทธเจ้าท่านทิ้ง โปรตไม่ได้หรอก เหมือนบัวใต้ตม ถ้าพ่อหนูผีไม่เชื่อว่าบาปมีจริง ทำไมไม่ทดลองไปลักไปปล้นหรือไปฆ่าเขาดูเล่า จะได้รู้ว่าเป็นอย่างไร”

“อ้าว... จะให้ผมไปฆ่าเขาได้อย่างไร เดี่ยวญาติพี่น้องเขาก็ตามล่าผม หรือไม่ก็ติดคุกนะซี!”

“นั่นแหละผลของบาป รู้มั๊ย?”

พ่อหนูผีชักล้างเลเมื่อเจอเหตุผลอย่างนี้ แต่ก็ยังยอมรับอยู่ในที่ว่า

“บางที่บาปอาจจะมีจริงก็ได้ แต่บุญล่ะ... หลวงพ่อมาอยู่ป่าทรมานตัวเองอย่างนี้ ไม่เห็นว่าจะจะเป็นบุญตรงไหนเลย?”

“พ่อหนูผีจะคิดอย่างนั้นก็ได้อีก แต่อาตมาจะเปรียบเทียบให้ฟัง ที่อาตมาประพฤติตามพระธรรมวินัยอยู่อย่างนี้ ถ้าบาปไม่มี... บุญไม่มี ก็เสมอกัน แต่ถ้าบาปมี บุญมี อาตมาจะได้กำไร... คนหนึ่งเสมอกันหรืออาจได้กำไร กับคนที่มิแต่ทางขาดทุน ใครจะดีกว่ากัน”

พ่อหนูผีเริ่มคล้อยตามบ้าง แต่ก็ยังตอบแบบไว้เชิง

“ไอ้เรื่องบาปเรื่องบุญนี้ ผมคิดจนปวดศีรษะมานานแล้ว จะเชื่อก็ยังไม่แน่ใจ ไปถามพระรูปไหนก็พูดให้ผมเข้าใจไม่ได้ แต่ที่หลวงพ่อบ้างเหตุผลมานี้ ผมก็พอจะรับได้บ้าง แต่ถ้าบาปบุญไม่มีจริง หลวงพ่อจะให้ผมทำอะไร”

“ทำยังไงก็ได้” หลวงพ่อตอบ

“ถ้าบาปไม่มีจริง ผมตายไป ผมจะมาไล่เตะหลวงพ่อนะ?”

“ได้! แต่ข้อสำคัญ พ่อหนูผีต้องละบาปแล้วมาบำเพ็ญบุญจริงๆ จึงจะได้รู้ว่าบาปบุญมีจริงหรือไม่”

“ถ้าอย่างนั้น หลวงพ่อเทศน์โปรดผมด้วย ผมจะได้รู้จักวิธีทำบุญ”

“คนเห็นผิดอย่างพ่อหนูผีนี้ โปรดไม่ได้หรอก เสียเวลาเปล่าๆ”

เมื่อถูกหลวงพ่อบีบเอาเช่นนี้ พ่อหนูผีผู้มากด้วยปฏิภาณและโหรา จึงย้อนกลับไประหว่าง

“คนในโลกนี้ ใครมีปัญญาและวิชาความรู้เลิศกว่าเขาทั้งหมด พระพุทธเจ้าใช่ไหม ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศจริง หลวงพ่อก็เป็นศิษย์พระพุทธเจ้า ส่วนผมเป็นศิษย์พระยามาร เมื่อเทศน์โปรดผมไม่ได้ ก็ไวกว่าพระยามารซี”

“ถ้าพ่อหนูผีอยากต้องการอย่างนี้จริงๆ ก็ขอให้ตั้งใจฟัง จะให้ธรรมะไปคิดพิจารณา แล้วทดลองปฏิบัติตามดู จะเชื่อหรือไม่ก็ตาม แต่ให้ทำดูก่อน เรื่องศาสนาที่พระสงฆ์เคยสอนมา พ่อหนูผีไม่เชื่อใช่ไหม?”

“ใช่... ผมไม่อยากเชื่อใครเลย นอกจากตัวเอง”

“ถ้าไม่เชื่อคนอื่นแล้ว ก็ไม่ต้องเชื่อตนเองด้วย พ่อหนูผีเป็นช่างไม้ใช่ไหม เคยตัดไม้ผิดหรือเปล่า?”

“เคยครับ”

“เรื่องอื่นๆ ก็เหมือนกัน พ่อหนูผีเคยมีแต่คิดถูกทำถูกอย่างเดียว หรือว่าเคยคิดผิดทำผิดมาบ้าง”

“ใช่... ทำถูกก็มี ทำผิดก็เคย” พ่อหนูผียอมรับ

“ถ้าอย่างนั้นตัวเราเองก็ยังไม่เชื่อไม่ได้ เพราะมันพาทำผิด พูดยึด คิดผิดได้เหมือนกัน”

พ่อหนูผีรู้สึกพอใจต่อเหตุผลของหลวงพ่อบีบ จึงขอคำแนะนำว่า “ผมควรจะประพฤติตนอย่างไรดีครับ?”

“อย่าเป็นคนคิดสงสัยมาก และอย่าพูดมากด้วย” หลวงพ่อบีบ

หลังจากวันนั้น พ่อหนูผีจะไปอยู่ที่ไหน คำพูดของหลวงพ่อดิตติดตามไปทุกหนทุกแห่ง ทั้งที่พยายามไม่ให้ใจคิด แต่ก็ต้องคิด เมื่อคิดๆ ไป ก็ยิ่งเห็นจริงตามคำสอนของหลวงพ่อกับของพระพุทธรูปเจ้ามากขึ้นทุกที พระพุทธรูปองค์ทรงตรัสไว้อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีทางคัดค้านได้เลย

ต่อมาพ่อหนูผีจึงคลายพยศ ลดมานะ ละทิฏฐิ ทิ้งนิสัยหัวรั้นหัวแข็ง เข้ามาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อกับแล้วรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งฝึกหัดปฏิบัติภาวนาจนกลายเป็นพ่อหนูผีคนใหม่ที่มีอัธยาศัยดี ช่วยกิจการงานวัดอย่างแข็งขันด้วยความจริงใจตลอดมา...

อย่างนี้เองเมตตาทรรณ

“ไปกราบท่านครั้งแรกก็โดนดุเลยค่ะ” อุบาสิกาคนหนึ่งเล่าถึงความประทับใจ

“ครั้งนั้นดิฉันกับเพื่อนอีกสองคนพากันไปกราบหลวงพ่อกับที่วัดหนองป่าพง ไปถึงหลวงพ่อกำลังมีแขก พระรูปหนึ่งนำญาติโยมจากกรุงเทพฯ มากราบนมัสการท่าน จำไม่ได้ว่าท่านเป็นใคร ได้ยินแต่หลวงพ่อบอกว่า ท่านมหา คนเต็มใต้ถุนกุฏิเลย ดิฉันกับเพื่อนสองคนเลยนั่งอยู่รอบนอก แปลกจริงๆ พอเข้าไปใต้กุฏิ หวดลงนั่งกราบท่านนั้นก็รู้สึกสัมผัสกระแสดวงเวียนที่รู้สึกว่ามีอะไรกระจายออกจากตัวหลวงพ่อกับ ทำให้ชุ่มชื้นเย็นกายเย็นใจ เหมือนเราอยู่ข้างนอกร้อนๆ แล้วเดินเข้าไปในห้องที่มีเครื่องปรับอากาศ ดิฉันจึงมองไปที่หลวงพ่อกับ ความรู้สึกในขณะนั้นบอกกว่า อย่างนี้เองเมตตาทรรณ

สักครู่ คณะของชาวกรุงเทพฯ ก็กราบลา หลวงพ่อกับจึงหยิบรูปถ่ายของท่านออกมาแจกเป็นรูปขาวดำเล็กๆ ขนาดหนึ่งนิ้วเท่านี้เอง ท่านออกตัวว่า

ญาติโยมอุตส่าห์มาเยี่ยมจากกรุงเทพฯ ไม่มีอะไรฝากนอกจากธรรมะ รูปนี้ก็ไม่ใช้ของอาตมาทำเองหรอก โยมเขาทำแจกกันแล้วเขาเอามาถวาย

พอเห็นหลวงพ่อบรรพชา ความโลภก็กำเริบขึ้นทันที ดิฉันกลัวว่ารูปจะหมด
เสียก่อน ก็เลยรีบส่งเสียงไปจากวงนอก

หลวงพ่อบอก เอาด้วยค่ะ

หลวงพ่อบรรพชามองดิฉันแวบหนึ่งขณะที่บรรพชา แวบเดียวเท่านั้น แต่ก็ทำให้
หัวใจหล่นไปอยู่ปลายเท้า เพราะเพิ่งรู้สึกว่าจะทำอะไรไม่เข้าท่า พอคณะกรุงเทพฯ
กลับไปหมด ท่านก็เรียกหาดิฉันทันที

ไหนล่ะ ไอ้ตัวที่อยากได้มากๆ นะ อยู่ไหน มาเอาสิ

ดิฉันคลานเข้าไปทั้งๆ ตัวสั่นด้วยความกลัว แต่ก็ยังแข็งใจเหลือบดูหน้าท่าน ขณะที่
ยื่นมือออกไปรับรูป ก็ได้เห็นว่าสีหน้าของหลวงพ่อบรรพชาจะอึมอึมเบิกบาน เป็นหน้า
ที่อึมอยู่ด้วยความเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกโดยแท้ ไม่มีริ้วรอยว่าท่านจะหงุดหงิด
ขัดเคืองอย่างที่คิด ทำให้ความกลัวค่อยๆ ละลายไป จากนั้นจนกระทั่งกราบลา หูของ
ดิฉันก็อื้อไปหมด จำไม่ได้ว่าหลวงพ่อบรรพชาทำอะไรอีกบ้าง จำได้แต่ความรู้สึกปลาบปลื้ม
ประทับใจของตัวเอง”

อุปาสิการัตนจวน ก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ได้สัมผัสเมตตาธรรมของหลวงพ่อบรรพชาตั้งแต่พบ
ครั้งแรก

“ดิฉันก็ดันดันไปหาหลวงพ่อบรรพชา ที่ตัวเองก็ยังไม่รู้ว่าท่านอยู่ที่ไหน พอไปถึง
หลวงพ่อบรรพชาท่านกำลังนั่งฉันอาหารอยู่รูปเดียวที่ตรงยกพื้นที่เขาจัดให้ ดิฉันก็นึกว่า
หลวงพ่อบรรพชาเสร็จแล้ว พระรูปอื่นก็ลุกไปหมด ซึ่งที่แท้หลวงพ่อบรรพชาท่านอาพาธ เพราะฉะนั้น
ท่านจึงต้องฉันช้าๆ ฉันทีละน้อย ดิฉันไปถึงตอนนั้นร่วมสิบโมงเช้าแล้วค่ะ ท่านก็ถามว่า
กินข้าวกันมาแล้วหรือยัง ก็เรียนท่านว่า ยังไม่ได้รับประทาน ดิฉันก็นึกว่าท่านอึมแล้ว
ท่านก็ให้หาจานมา แล้วท่านก็หยิบอาหารจากในบาตรของท่านแบ่งให้ มีข้าว มีไก่ มีอะไร
ต่างๆ จากในบาตรของท่าน แล้วก็ใส่จานให้รับประทาน ท่านก็ฉันต่อ ดิฉันถึงได้ทราบว่า
ท่านยังไม่อึม แต่ว่าท่านได้แบ่งอาหารจากในบาตรให้ ดิฉันก็นั่งรับประทานข้าวอย่าง
ปลื้มปิติ”

ช่างซ่อม

ตราบไต่ที่ยังอยู่อย่างสุขสบาย อนาคตยังดูสดใส คนเราก็มักประมาท ไม่ค่อยสนใจวิทยาศาสตร์ ต้องมีเรื่องเจ็บช้ำน้ำใจได้ทุกข์จึงจะตื่นขึ้นมาเดินอย่างสะบักสะบอม เข้าวัดหาที่พึ่ง หลวงพ่อเคยปรารภเรื่องนี้ให้ญาติโยมฟัง

“อาตมาอยู่วัดหนองป่าพง เหมือนกับอยู่โรงซ่อม ใครเป็นอะไร ลูกใคร เมียใคร ผัวใคร เป็นอะไร เขาก็มาทิ้งไว้ให้ เหมือนรถเสียเขาเข็นเข้าโรงซ่อม เป็นช่างซ่อมให้เขา”

ธรรมทูตสำคัญที่ปลุกคนให้ตื่นหรือเข้าโรงซ่อม ก็คือความพลัดพรากจากที่รัก พ่อบัวพา วงษ์สิงห์ เป็นลูกศิษย์เก่าของวัดหนองป่าพง ที่มาวัดเพราะโคกเคड़ाไม่หาย

“ผมกลับมาจากสงครามแล้ว ก็ได้ภรรยาที่ตำบลนาชุม มีลูกด้วยกันสองคน ต่อมาลูกคนที่สองก็มาตายจากไป ทั้งผมและภรรยามีความทุกข์เศร้าโศกเสียใจมาก ไม่เป็นอันกินอันนอน เป็นทุกข์คิดถึงลูกที่เสียไป เสียใจมาก ก็อยู่ไปเรื่อยๆ เหมือนคนไม่มีจุดหมายปลายทาง เพราะไม่รู้วิธีจะแก้ไขจิตใจให้หายจากทุกข์โศกได้ พอดีระหว่างนั้นเป็นระยะที่หลวงพ่อดำรงวัดได้ประมาณ ๒-๓ ปี เพื่อนบ้านเห็นผมมีทุกข์โศกมาก จึงชี้แนะผมว่าให้มาหาหลวงพ่อ บางที่ท่านอาจจะช่วยแก้ไขให้พ้นจากความทุกข์ได้ ผมจึงได้เข้ามากราบท่าน และได้เล่าประวัติชีวิตความเป็นมาจนกระทั่งถึงความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจครอบงำอันมีสาเหตุเนื่องจากลูกตาย และไม่รู้จะแก้ไขอย่างไรให้ท่านฟัง หลวงพ่อท่านจึงพูดว่า

เออ! ที่ไหนๆ มันก็ตายทั้งนั้นแหละโยม ต่างแต่ว่าจะช้าหรือเร็วเท่านั้น บ้านไหน เรือนไหนที่จะไม่เคยมีคนตายนั้นไม่มีหรอก แม้แต่ที่วัดวาอารามก็ต้องมีพระเณรตายเหมือนกัน อย่าไปเศร้าโศกพิไรรำพันกับคนที่ตายไปแล้ว มันไม่มีประโยชน์อะไรเลย ให้คิดถึงตัวเราที่ยังมีชีวิตอยู่ทุกวันนี้ให้มาก ให้ช่วยกันทำหน้าที่การงานบำเพ็ญประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน ตั้งตนอยู่ในสัมมาชีพ สร้างคุณงามความดีต่อไปเรื่อยๆ เพื่อเป็นปัจจัยเป็นเสบียงของเราต่อไปในอนาคต อีกไม่นานเราก็จะตายไปเหมือนกัน

ผมได้ฟังเทศน์ท่านแล้ว ก็มีความเห็นจริงตามที่ท่านพูดทุกอย่าง ทำให้ผมชอบฟังธรรมของท่าน ปลื้กตัวไปหาท่านบ่อยๆ ได้ความรู้ความเข้าใจหลายอย่าง ยิ่งเป็นเหตุทำให้ผมมีความเคารพศรัทธาในตัวท่านมาก ทั้งภูมิใจที่ได้เป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดของท่าน ท่านจะใช้ให้ทำงานทุกอย่างที่ท่านต้องการ บางทีท่านก็ให้ช่วยถางป่า ดายหญ้า หรืออะไรต่างๆ ทำไปเรื่อยๆ”

เถียงพระจนลมจับ

แต่บางคนแม้จะติดอกติดใจการเทศน์ของหลวงปู่ ก็ยังยอมรับไม่ได้ง่ายๆ อย่างเช่น พ่ออ๋า ลูกศิษย์หัวเห็ด ซึ่งได้คารมกับหลวงปู่จนเห็นโทษของการทำบาปด้วยตนเอง จึงยอมรับพิจารณาคำสอนของท่านและเห็นตามในที่สุด

“ก่อนที่ผมจะมานับถือหลวงปู่ฉัน ผมได้โต้เถียงกับท่านอยู่สี่วันสี่คืน ตอนกลางวันผมก็ไปช่วยท่านปลูกไม้ไผ่รอบๆ วัด ตอนกลางคืนก็มาโต้เถียงธรรมะกับท่านจนสว่าง

พ่ออ๋า : ข้าวกี่ข้าวของผม แบ่งก็แบ่งของผม เอามาทำเหล้ากินทำไมจะบาป

หลวงปู่ : มีดก็มีดของโยม ทางคมก็ใช้ลับทำลาย ทำอาหารได้ ส่วนทางสันก็ลองลับหัวตัวเองดูซิ มันจะเป็นอย่างไร?

โต้เถียงอยู่กับท่านสี่วันสี่คืน พอวันที่สี่ตอนเที่ยงๆ ผมเกิดหน้ามีดเป็นลม หลวงปู่ท่านก็มาหา พ่อวันซึ่งอยู่กับผมก็บอกหลวงปู่ว่า ผมเป็นอะไรไม่รู้ ท่านเลยถามผมว่าเป็นอะไร ผมก็บอกว่าไม่รู้เป็นอะไร มันมีดมีดไปหมด มองอะไรไม่เห็น หลวงปู่ท่านก็จูงมือผมไปป่ามะม่วง แล้วท่านก็ตีระฆังเรียกพระซึ่งตอนนั้นมีประมาณ ๖ รูป แล้วท่านก็สั่งให้ไปเอาหมอนเอาเสื่อมาให้ผมนอน เสร็จแล้วท่านบอกพระให้หาโองน้ำมาตั้งทางทิศเหนือ ๔ ใบ ทางทิศใต้ ๒ ใบ แล้วให้ตักน้ำมาใส่ให้เต็มทุกโอง ผมเองนอนไม่รู้ตัวว่าเป็นเวลานานสักเท่าไรจึงรู้สึกตัวขึ้น แล้วก็คิดทบทวนว่า ตอนนั้นเราอยู่ที่ศาลาแล้วทำไมตอนนี้เรามาอยู่ในป่ามะม่วง ขณะนั้นผมหันหน้าไปทางทิศตะวันตก กำลังคิดไปคิดมา มองไปมองมา ก็ได้ยินเสียงหลวงปู่เรียกอยู่เหนือศีรษะผมว่า พ่ออ๋า พ่ออ๋า

ผมเงยหน้าขึ้น เห็นท่านนั่งสมาธิอยู่บนเตียงผ้าผมอยู่ หลวงพ่อท่านว่า นั่นผลของการ
สู้พระ กลางคืนก็เถียงพระ กลางวันก็เถียงพระ สี่วันสี่คืน เห็นไหม มันสู้พระไม่ได้หรอก
ถึงได้เป็นลม

ไอน้ำจากโถงนี้เย็นจริงๆ เป็นยาแก้คนเป็นลมได้ครับ มันเย็นสบาย ทำให้ชื่นอก
ชื่นใจ มีเรี่ยวแรง ก็เพราะผมได้เถียงเหตุผลสู้หลวงพ่อกันไม่ได้นี่แหละครับ ผมถึงมา
พิจารณาย้อนหลัง ก็เห็นความคิดของตัวเองมันผิดหมด หลวงพ่อกันว่า ผู้ที่อยู่สูงนั้น
สามารถมองเห็นผู้ที่อยู่ต่ำกว่าได้ แต่คนที่อยู่ต่ำ จะมองไม่เห็นคนที่อยู่สูงกว่า และผม
พิจารณาแล้วก็จริงของท่าน”

ศีล

ในการสอนฆราวาส คงไม่มีเรื่องใดที่หลวงพ่อดีสอนมากเท่าเรื่องศีลธรรม ตลอดเวลาี่สิบกว่าปีที่ท่านได้อบรมสั่งสอนญาติโยมที่วัดหนองป่าพง ท่านพยายามค้นหาที่จะให้โยมเข้าใจและเห็นอานิสงส์ของศีล โดยแต่ละครั้งท่านอธิบายศีลของโยมอย่างพิถีพิถันและตั้งใจจริงๆ ความสำคัญที่หลวงพ่อกำหนดให้แก่ศีล จะเห็นได้จากคำพูดของท่านดังต่อไปนี้

“ถ้าหากว่าคนปราศจากศีลวันหนึ่ง ก็เป็นคนไม่สมบูรณ์วันหนึ่ง ปราศจากศีลปีหนึ่ง ก็เป็นคนไม่สมบูรณ์ปีหนึ่ง ถ้าเป็นคนมีศีลบริสุทธิ์ดีแล้ว เป็นคนสมบูรณ์พอคน มันพอคน ถ้าคนไม่พอคน มันก็ครึ่งๆ กลางๆ คนครึ่งๆ กลางๆ ก็คือคนไม่เต็มพื้นที่ของ คนนะแหละ ไม่เต็มคน เพราะว่าศีลนี้เป็นคุณสมบัติของมนุษย์ อย่างน้อยก็เรียกว่า ถ้าโยมพ่อบ้านแม่บ้านมีศีลกันแล้วนะ ก็เป็นคนสมบูรณ์ ไม่ต้องทะเลาะกัน ถ้าศีล ไม่มีแล้วเอาเหอะ ไม่วันใดก็วันหนึ่งจะต้องทะเลาะกัน หรือมีเรื่องอย่างใดอย่างหนึ่ง จนได้ทะเลาะ เกิดเหตุขึ้นมาเมื่อไหร่ นั่นแหละขาดศีลแล้ว คือคนไม่สมบูรณ์ พูดไม่รู้เรื่อง กันเลย ผู้หญิงก็พูดไม่รู้เรื่อง ผู้ชายก็พูดกันไม่รู้เรื่อง ทะเลาะเบาะแว้งกันไป นั่นคือคน ขาดจากศีล

ดังนั้น ศีลนี้จึงเรียกว่าเป็นคุณสมบัติของคน ถ้าคนไม่มีศีลเท่าไรเป็นต้น ก็เรียกว่า เป็นคนพร่องจากคน ไม่สมบูรณ์ ดังนั้น ศีลจึงจัดเป็นพ่อแม่ของธรรมะ ธรรมะจะเกิดขึ้น มาได้ก็เพราะศีลเป็นพ่อเป็นแม่ ธรรมะเศร้าหมอง ศีลก็เศร้าหมอง ศีลเศร้าหมอง ธรรมะ ก็เศร้าหมอง มันเป็นเสียอย่างนี้ ฉะนั้น จึงพูดอยู่เสมอว่าให้โยมพากันรักษาศีล”

มีคนจำนวนไม่น้อยที่อาารานาและสมาทานศีลบ่อย ทั้งๆ ที่ไม่มีความคิดเลยที่จะเอาไปรักษา คือมองการขอศีลเป็นแค่พิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้นเอง บางคนก็ถือว่า ต้องรับศีลจากพระ จึงจะเป็นผู้มีศีลอย่างแท้จริง หลวงพ่อจึงต้องคอยอธิบายว่าศีล คืออะไร การสมาทานศีลคืออะไร และการรักษาศีลคืออะไร อยู่เป็นประจำ ให้ญาติโยม เกิดลัษมาทักฐานในเรื่องของศีล และรับอานิสงส์ของศีลอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย “จะไปไหน

ก็สมาทานศีลอยู่เรื่อย อาตมาไปที่ไหนๆ บางครั้งก็รำคาญ ถ้าโยมมาราบก็พูดว่า มะยัง
กันแต่ฯ เลยทีเดียว ไม่รู้เรื่องอะไร บางครั้งอาตมารู้สึกเปลี่ยวใจ โดยเฉพาะการทำบุญ
มหาชาติกันนั้น ชอบแห่แห่นกันมา แล้วก็มารับศีลกับพระ แต่ก็มาเหล่าเซมาทีเดียว
แล้วก็มารับศีล อาตมาชี้แจงเล่นกับพวกนี้แล้วนะนี่ มันมองไม่เห็นทิศเห็นทางกันเลย
ไม่เห็นที่จะได้จะดี แล้วก็อยู่กันอย่างนั้นเอง อาตมาเคยหนีไปอยู่ป่าเลยสบาย ไม่มีใคร
ไปอาราธนา มันก็เลยสบาย ไม่มีใครไปหยอกไปล้อเล่น หยอกล้อเล่นหัว ขอแต่ศีล
แล้วเอาไปทิ้งทุกที่ พรุ่งนี้ก็มาขอ มะรินก็มาขอ คิดไปคิดมาก็เหมือนว่าเราเป็นลิงให้เขา
มาหลอกล้อเล่นไม่หยุดไม่จบสักที อาตมาเลยหนีไปเสีย”

ท่านอธิบายว่า ที่แท้ศีลไม่ได้อยู่นอกตัวเรา แต่อยู่ที่เจตนาที่จะงดเว้นจาก
ความชั่ว

“ญาติโยมไม่รู้จักศีล ก็นี้กว่าศีลอยู่ในพระ พระจะมีศีลอะไรให้เราละ ท่านก็อยู่
ของท่านให้เข้าใจว่า ศีลมันอยู่ทุกทิศทุกทาง เมื่อเราตั้งใจรักษา มันก็เป็นศีลขึ้นเดี๋ยวนี้
เจตนาเป็นศีลขึ้นเดี๋ยวนี้ มันจะเป็นอยู่อย่างนี้ ให้เข้าใจเสียอย่างนั้น อย่างนี้เราจะ
มีปัญญากว้างขวาง ไม่จำเป็นที่เราจะไปสมาทานศีลกับพระ นี้ผู้รู้แล้วจะต้องง่าย
การประพฤติก็ง่ายขึ้น การปฏิบัติก็ง่ายขึ้นถ้าเรารู้จักแล้ว ถ้าเราไม่รู้จักก็ลำบากหลาย

ศีลเราจะเอาเมื่อไร เอาเมื่อเรายังไม่ตาย อาตมาสงสาร เคยเห็นคนหนึ่งพ่อตาย
เอาใส่หีบ แล้วนิมนต์พระให้มาตีกา คนเป็นก็อาราธนาศีลขึ้น ลูกชายก็ไปเคาะโลงกุกๆ
พ่อรับศีลเนื้อ ก็ไปบอกคนตายนี้ ใครจะมารับศีล เรื่อยๆ ไปโง่ถึงขนาดนั้น อย่าไปมงาย
ถึงขนาดนั้น ที่เราทำบุญนั้นก็เป็นการสนองคุณพ่อแม่ พ่อแม่เลี้ยงเรามา เป็นผู้อุปการะเรา
เรามาหนักถึงพระคุณของท่าน กตเวทิต่อท่าน จึงเกิดการกระทำบุญขึ้นมา แล้วอุทิศส่วน
กุศลนั้นถึงพ่อแม่ผู้อุปการะเรา นี่ท่านเรียกว่าบุคคลหาได้ยาก ควรทำเมื่อท่านยังมี
ชีวิตอยู่”

แล้วท่านก็สอนญาติโยมที่เข้าวัดประจำให้เข้าใจความหมายของการรักษาศีลที่
แท้จริง

“การที่เราจะรักษาศีลนั้นมี ๓ ประการ หนึ่ง เราจะขอสมานกับพระภิกษุ เป็นสมานวิริติ สัมปัตตวิริติ คือ เรงดวนด้วยตนเอง ถ้าเรารู้ว่า ปาณา อทินนา กาเม มุสา สุรา ตลอดไปถึงอุโบสถศีล เมื่อเรารู้แล้ว เราก็ละเอง ไม่ต้องไปสมานกับใคร อันนี้เป็นศีลประการที่สอง ประการที่สาม เป็นสมุจเฉทวิริติ เป็นศีลของพระอริยเจ้า เป็นศีลที่เรียกว่ากำหนดละเอียด ตั้งไว้ในใจเด็ดขาด ไม่ต้องสมานกับใคร อันนี้เป็นศีลของพระอริยเจ้า สมุจเฉทตัดขาดเลย เป็นผู้ที่มีสติคุ้มครองอยู่เสมอ ตู้ออยู่ด้วยตนเอง ตลอดกาลตลอดเวลา ศีลมีทางที่จะเกิดขึ้นได้แบบนี้ คือ

สัมปัตตวิริติ สมานวิริติ สมุจเฉทวิริติ สมานวิริติ ก็คือว่าตามพระไป สัมปัตตวิริติ คือ งดเว้นด้วยตนเอง ไม่ต้องสมานกับใคร คือเรารู้แล้วว่าสัตว์นี้ไม่ควรฆ่า เราก็ไม่ยอมฆ่ามัน ไม่เบียดเบียนมัน ไม่ต้องไปถามใครละ รู้แล้วไม่ต้องทำ สมุจเฉทวิริติ ขึ้นชื่อว่าบาปแล้ว ฉันเลิกเลย เลิกตลอดชีวิตไปเลย ขึ้นชื่อว่ามันเป็นบาป เป็นกรรม ทางกาย ทางวาจา ทางใจ แล้ว ฉันเลิกแต่วันนี้เรียบริ้อย นี้เรียกว่า สมุจเฉทวิริติ ตัดขาดไปเลย

ที่นี้ทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นพื้นฐานของพระนิพพานทั้งนั้น สมานวิริติก็เป็นพื้นฐานของพระนิพพานได้ สัมปัตตวิริติก็เป็นพื้นฐานของพระนิพพานได้ สมุจเฉทวิริติก็เป็นพื้นฐานของพระนิพพานได้ อันนี้อุบาสกอุบาสิกาเราทั้งหลายบางทีก็ข้องใจ ศีลนี้ ก็คือว่าจะไปเรียนกับพระอยู่ทุกเวลา ใครอยากจะได้ศีล ก็ไปอาราธนา มะยัง ภันเต ติสระเณนะสหะ ปัญจะสีลานิยาจามะ คิดว่าอย่างนี้จึงจะได้ศีล ถึงจะเป็นศีล นอกจากนี่ไปไม่มีพระ ไม่รู้จะไปปรับศีลที่ไหน ถ้าอย่างนี้มันก็จนตาย จนเพราะความโง่ของเราเอง

เมื่อรู้จักว่ากินสุรานี้มันบาป เราก็เลิกเท่านั้นแหละ ไม่ต้องไปถามใคร เรารู้แล้ว มันก็ไม่เมา เหมือนมันก็เป็นศีลอันบริสุทธิอยู่แล้ว ศีลเดิมมันเป็นอย่างนี้ จะไปสมานกับคนอื่นนั้น ก็เรียกว่าเรายังไม่รู้จักศีล ท่านก็บอกไป ท่านว่าไปก่อน เรียกว่าประกาศศีล ขณะนั้นเรายังไม่รู้เลย

ศิลปินี่ถ้าพูดรวมแล้วมันเป็นพื้นฐานของธรรมชาติ ธรรมชาติเกิดขึ้นได้เพราะคนมีศิลปินี่รักษาศิลก็คือคนบริสุทธิ์ผ่องใสสะอาด ฉะนั้น บรรดาเราท่านทั้งหลายนั้นจึงพากันสมათานศิลป์ ความเป็นจริงสมათานศิลป์นั้นเมื่อไรก็ได้”

แล้วหลวงพ่อบรรยายเรื่องการรักษาศิลอย่างซ้ำๆ ว่า

“เมื่อเราฟังความหมายแล้ว ศิลนะ เห็นจะโง่กว่าเราเสียละกรรมังถึงต้องไปรักษาศิล คงจะไม่ดีขนาดเรา เราถึงไปรักษาศิล ถ้าพูดตามความเป็นจริงแล้ว ศิลนะไม่ต้องไปรักษาท่านหรอก ท่านดีแล้ว มารักษาตัวเรานี่เอง รักษากาย วาจา ใจ ของเรานี่ให้ได้ ศิลก็เกิดขึ้นมา เราไม่ต้องไปรักษาศิล แต่รักษาตัวของเรานี่ คำพูดอันนี้มันสูงเกินตัวไปแล้วกรรมังว่าเราไปรักษาศิล”

สำหรับรายละเอียดในวิธีการสอนศิลปะธรรมแก่ชาวบ้าน และเหตุผลที่หลวงพ่อบรรยายแก่ญาติโยมในการชักชวนให้เลิกละในสิ่งไม่ดีไม่งามทั้งหลายนั้น จะทราบได้จากคำบอกเล่าของพ่อบรรยายออกมาเมื่อออกที่เคยจำศิลป์กับหลวงพ่อบรรยาย

“หลวงพ่อบรรยายท่านสอนว่า การรับศิลป์ก็ไม่ควรมารับเอาบ่อยๆ ที่ให้ศิลป์ทุกวันๆ ก็ให้เฉพาะคนใหม่เท่านั้น คนเก่าเข้าใจอยู่แล้วก็รักษาเอาได้เลย ถึงวันพระ ก็ตั้งใจเอาเลยว่า จะรักษาของเก่า อย่าให้พระต้องลำบากมาให้ศิลป์ข้อเก่าอยู่บ่อยๆ อย่างสามข้อหลังก็เป็นของใหม่ ก็ต้องรักษาเพิ่มขึ้น แต่ห้าข้อของเก่าติดตัว ต้องให้ได้ทุกคน ใครยังรักษาไม่ได้ ก็ต้องพยายามทำให้ได้ ใครผิดศิลป์ข้อไหน ก็ให้หยาบถูกหินมาลูกหนึ่ง ทุกครั้งที่ผิดศิลป์ ให้หยาบมารวมๆ กันไว้แบบนี้ จึงจะเรียกว่าภาวนา กลับบ้านก็ดูตัวเองผิดศิลป์ข้อไหนก็หยาบหินทันที กว่าจะออกพรรษา ดุซิจะได้ก็ลูก ผิดไปก็ครั้ง แล้วจึงไปขอการระทาน ท่านจะยกโทษให้ ในฐานะที่พวกเราอยู่ยังอยู่ในฆราวาสวิสัย ก็พยายามรักษาศิล ๕ ให้บริสุทธิ์ เพราะถ้าเรามีศิลป์ก็จะมีกรรมเป็นสุข ครอบครวัก็จะมีกรรมดี ความดีร้อนรุ่มน่าย แม้กับเพื่อนบ้านจะมีความสามัคคีปรองดองกันฉันญาติมิตร ไม่ทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน ให้เป็นคนมีศีล มีศิลป์ ถ้ารักษาศิล ๕ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้ว เรามีศิลป์แล้ว ทรัพย์สมบัติก็จะเกิดมีตามมา ถ้าศิลป์เราขาดพร้อย

ไม่สมบูรณ์แล้ว ทรัพย์สมบัติก็จะร่อยหรอหมดไป เพราะถ้ามีลัทธิมีศีลแล้ว ก็มีทรัพย์มาด้วยกัน ท่านเปรียบเทียบให้ฟังว่า เรามีปัญญาไม่ฉลาด แต่เราก็ได้กินเหมือนกัน เช่น ปลาหนึ่งกิโล ราคาก็ไม่กี่บาท เราเป็นคนขยัน ทำนา ทำสวน ปลูกข้าว ปลูกพริก มะเขือขาย วันหนึ่งๆ ก็คงได้หลายบาท เราก็ไปซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งที่เราต้องการได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องไปทอดแหหาปลา ทั้งเสียเวลาทำการงานอย่างอื่น ทั้งเป็นการสร้างบาปกรรมให้กับตัวเองอีกด้วย ตรงนี้แหละญาติโยมยอมรับเหตุผลของท่านว่าดี ควรที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน แต่ก่อนญาติโยมไม่รู้จักทำอะไรทำสวนกันนักหรอก แต่พอหลวงพ่อมาสั่งว่าดีนี่แหละ ท่านได้อบรมสั่งสอนให้รู้จักปลูกผัก ทำไร่นาทำสวน ญาติโยมจึงตื่นตัวกัน เป็นคนขยัน รู้จักพัฒนาภายนอก ทั้งพัฒนาภายในจิตใจกันทุกคน ก็ปรากฏว่าดีขึ้นมาก ไม่ลำบากยากแค้นจนเกินไป บางคนก็ยังรักษาศีล ๕ มาตลอด ซึ่งก็มีความสุขไม่เดือดร้อน รู้สึกว่ามีประโยชน์มากจริงๆ”

อีกโอกาสหนึ่ง หลวงพ่อได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับอานิสงส์ของศีลว่า

“ศีลนี่คือลัทธิ จะว่าศีลก็ได้ จะว่าลัทธิก็ได้ ให้มันขาดออกจากความชั่วทั้งหลาย ศีลนี้แปลว่า หิน มันเป็นของหนัก ไม่ใช่ของเบา ทั้งลงน้ำก็จมดิ่งลงไป เป็นของหนักแน่น ถ้าเรามีศีล คือเราไม่มีโทษทางกาย ไม่มีโทษทางวาจา ไม่มีโทษทางใจ เราก็พูดได้ถนัดเลย พูดตรงไปตรงมาเลย ไม่กลัวเกรง เป็นผู้อาจหาญ กล่าวพูดกล้าทำในทางที่มันถูก ไม่เกรงไม่หวาดกลัวใครทั้งนั้นแหละ นี่เรียกว่าศีลเป็นผู้องอาจในที่ประชุมชน หรือเมื่อจะตายก็องอาจ เราไม่ทำความชั่ว เมื่อเราทำแล้วก็ละแล้ว ก็เลิกแล้ว ก็ไม่มีอะไร ใจเราก็สบายองอาจ รู้จักอันตรายทั้งหลายแล้ว เพราะว่าโทษอะไรเราไม่มี มันข้ามอันตรายทั้งหลายนี้

เมื่อหากว่ากายหรือวาจาของเราไม่มีโทษแล้ว ใจเราก็เย็น เย็นลง ทำสมาธิก็เกิดง่าย จิตจะเป็นบุญ จิตจะเป็นกุศล เพราะไม่มีเรื่องราวอะไรต่างๆ เป็นต้น นั่นเรียกว่ามันเป็นไวพจน์ของสมาธิ สมาธิมันจะเกิดขึ้น สมาธิคือความตั้งใจมั่น เมื่อความตั้งใจมั่นมีขึ้น มันก็เป็นไวพจน์ให้เกิดปัญญา ปัญญาคือความรู้แจ้งแทงตลอดอะไรทั้งหลายทั้งปวงนั้น รู้จักเหตุผล รู้จักถูกเป็นถูก รู้จักผิดเป็นผิด อันนี้ก็เหมือนกัน ที่คนไม่มีปัญญานะ คือว่า

เทศน์หนังสือ ที่ไม่มีตำรายกขึ้นมาก็เรียกว่าผิด นี่คือหมดปัญญา มีแต่ว่าปัญญาทราวม
ไม่ใช่ปัญญามันดี การประพฤติปฏิบัติของเราทั้งหมดนั้นก็เรียกว่าศีล เรียกว่าสมาธิ
เรียกว่าปัญญา อยู่ตรงนี้

ฉะนั้น เมื่อเราทั้งหลายรู้แล้วเมื่อไร จะเป็นวันพระหรือไม่เป็นวันพระก็ตาม อยู่ใน
บ้านเราวันนี้หรือขณะนี้ ฉันเห็นอยู่เดี๋ยวนี้ เห็นของที่ควรขโมย ฉันไม่เอา เลิก เท่านั้น
ก็เป็นศีลขึ้นมาแล้ว สัตว์ควรฆ่ามัน ฉันก็ไม่เอาละ เลิก เห็นเหล้าสิ่งที่มีมันเมา ผิดศีล
ผมจะไม่กินแล้ว เลิก นี่มันก็เป็นศีลขึ้นเดี๋ยวนี้ มันมีเหง้าอยู่อย่างนั้น ศีลในที่นี้เป็น
สัมปัตตวิริติ”

ถึงแม้หลวงพ่อก็ได้พรรณนาอานิสงส์ของศีลจนญาติโยมเห็นคล้อยตาม แต่บางคน
ที่อินทรีย์ยังอ่อน เมื่อดูรักษาศีลดูแล้ว พอมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็หวั่นไหว อยากเลิกรักษา
อย่างเรื่อง หลวงพ่อเล่าถึงตาแก่คนหนึ่ง เรียนหนังสือท่องเก่ง จำเก่ง สวดก็เก่ง แต่
ไม่รู้จักพระรัตนตรัย ยังไม่ได้ศีลห้า ศีลแปด หลวงพ่อให้แกมาประกาศตัวเป็นอุบาสก
รับศีลห้า แกก็มา กลับบ้านเอาศีลไปรักษาสามวัน ก็วิ่งแจ้นกลับมาหาหลวงพ่อ หน้าตา
ไม่สบาย หลวงพ่อก็ถามว่า

“มาทำไมพ่อก้ออก?”

“โอย! ไม่สบายเลยครับ ได้สองสามวันแล้ว ตั้งแต่มาถึงพระรัตนตรัย มาถือศีลห้า
ไม่สบายเลย เมื่อก่อนไม่รู้เอาจะทำมาทำไม ทำยังไงจะมีอยู่มีกินล่ะที่นี่ ข้าเหนื่อยก็เลย
จะเอามาคืน”

หลวงพ่อก็นึกว่า “โธ่! ได้ยินแต่ครั้งพุทธกาล มีคนเอาศีลไปคืนพระพุทธรูปเจ้า นึกว่า
ท่านเล่าเป็นนิทานเฉยๆ มาเจอกับตัวเองจริงๆ เอามาส่งไม่ได้หรอก ศีลนี้ไม่ใช่ศีลของ
อาตมา ศีลของพระพุทธรูปเจ้า เอาไปส่งกับเจ้าของท่านไป” แล้วหลวงพ่อก็ได้ปลอบใจ
ตาแก่เห็นว่า

“ไม่รับคืนหรอก เอาอีกเสียก่อน รักษาศีลห้าไปอีกหน่อย ถึงพระรัตนตรัย อย่าไป
ถือฤตผี ปีศาจ ฤกษ์ดียามดี ให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต”

แกก็กลับบ้านไปพิจารณาใหม่ หลวงพ่อบอกว่าคราวนี้หายไปนาน ไม่เห็นแกกลับมาหาอีก จนกระทั่ง ๓ ปีให้หลังไปเจออีกที หลวงพ่อก็ถามว่า

“เป็นยังไงพ่อออก หายสงสัยหรือยัง?”

“หายแล้วครับ” ตาแกตอบยิ้มๆ “ไม่ได้สงสัยอะไรอีกแล้ว สบาย ใครจะพูดอะไร ใครจะว่าอะไร ไม่ได้สงสัยอีกเลย สบาย”

“เออ! เป็นคนแล้วละทีนี้” หลวงพ่อชม

ศีลห้า ศีลติดตัว

ญาติโยมรุ่นเก่าได้เล่าถึงการสอนศีลห้าของหลวงพ่อ

“ศีลทั้งห้าข้ออันเป็นศีลสำหรับชาวบ้าน หลวงพ่อให้พยายามรักษา ถึงจะมีการต่างพร้อยไปบ้างในตอนแรก ก็ให้ตั้งใจพยายามตั้งขึ้นใหม่ ข้อหนึ่ง ท่านห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ ไม่ให้เบียดเบียนสัตว์อื่นให้ได้รับความทุกข์ทรมานเพราะเป็นบาปกรรมทำให้เราต้องได้รับผลกระทบนั้น ข้อสอง อทินนา ห้ามไม่ให้ลักขโมยหรือฉ้อโกง เพราะถ้ามีคณาฆโมยของเรา เราก็จะเสียใจเสียตายมาก ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นก็เหมือนกันกับเรา จึงไม่ควรทำ ข้อสาม กาเม ห้ามไม่ให้ล่วงเกินสามีภรรยาของผู้อื่น ไม่ให้นอกใจคู่ครองของตน ถ้าล่วงเกินศีลข้อนี้ ก็จะทำให้มีการทะเลาะเบาะแว้งมีปากเสียงกัน ทำให้เกิดความหวาดระแวง ไม่เชื่อใจซึ่งกันและกัน ท่านจึงให้งดเว้น ข้อที่สี่ มุสา พูดเท็จหลอกลวงผู้อื่น ทำให้เราเสื่อมจากสง่าราศี ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย จะพูดจาสิ่งใด ก็ไม่มีใครเคารพนับถือ ไม่มีใครเชื่อฟัง เราจึงไม่ควรพูดเท็จ ข้อห้า สุราเมรัย ห้ามไม่ให้ดื่มสุรายาเมา เพราะเป็นสิ่งที่ข่มจิตใจให้ฮึกเหิมประมาทลืมหูลืมตา เป็นเหตุให้ออกกรรมทำชั่วทุกอย่างได้ ความเมินเมาเป็นลักษณะอาการของคนบ้าใบ้ เสียสติ ไม่มีกิริยามารยาทสมบัติผู้ดีหลงเหลืออยู่เลย จึงควรที่จะรักษาไม่ควรประมาท ถ้าครอบครัวใดมีความประมาท ไม่ระวังรักษาศีลซึ่งเป็นข้อห้ามไม่ให้ทำความชั่วนี้ ครอบครัวนั้นจะไม่มีความสุขประมัยเย็น จะได้รับความเดือดร้อนร่วนวาย ท่านจึงสอน

“ให้มีการงดเว้นจากการกระทำอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท อันเป็นทางนำมาซึ่งความเดือดร้อนเหล่านี้”

นอกจากนั้น หลวงพ่อยังกำชับให้ทุกคนตั้งอกตั้งใจรักษาศีลของตน คือเมื่อสมาทานแล้ว ก็ต้องงดเว้นจริงๆ จึงจะเรียกว่าการปฏิบัติให้ศีลเกิดขึ้น

“ฉะนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราท่านจึงให้ปฏิบัติ ไม่ใช่ให้พูดเฉยๆ ให้ปฏิบัติก็คือให้ทำตามความเป็นจริง เช่นว่า เราสมาทานซึ่งศีลอย่างนี้เป็นต้น ก็ว่า ปาณา อทินนา กาเม มุสา สุรา นี้เรียกว่าศีล แต่เป็นเพียงคำพูดถึงศีล ไม่ใช่ตัวของศีล สภาวะของศีลนั้นไม่ใช่ว่าการพูดมันเป็นการกระทำจริงๆ เช่นว่า ไม่ฆ่าสัตว์อย่างนี้ เราก็ไม่ฆ่าจริงๆ ไม่กินสุราเราก็ไม่กินจริงๆ ไม่พูดโกหกเราก็ไม่โกหกจริงๆ เราไม่ขโมยของคนอื่น เราก็ไม่ขโมยจริงๆ ไม่ใช่ดีแต่พูดเฉยๆ ศีลมันอยู่ที่ตรงนั้น อยู่ตรงที่กระทำ ไม่ใช่อยู่ตรงที่พูด ที่พูดเพื่อชี้ให้เห็นว่า อันนั้นมันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อเราตกลงใจว่ามันเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ลงมือประพฤติปฏิบัติเลย ก็จะเกิดเป็นผลขึ้นมาอันนั้น ท่านเรียกว่าก้อนศีล

ศีล ไม่ใช่เป็นของยาก การละความชั่วเท่านั้นแหละ ความชั่วมันจะเกิดขึ้นทางไหน เกิดขึ้นทางกายของเรา ทางวาจาของเรา ทางใจของเรา มันจะเกิดผิดพลาดก็เกิดตรงนี้แหละ เราไปที่ไหนเราก็เอาไปด้วย กายเราก็เอามาวันนี้ ใจเราก็เอามาวันนี้ วาจาก็เอามาวันนี้ โทษมันจะเกิดก็เกิดขึ้นทางกาย ทางวาจา ทางใจนี้ นี่คือแหล่งที่จะปฏิบัติ ข้อปฏิบัติมีอยู่แล้ว มันจะดีขึ้นตรงนี้ พูดดีก็ดีขึ้นตรงที่ปากเรานี่ พูดไม่ดีก็ไม่ดีที่วาจານี้ ทั้งกายทั้งวาจານี้มันมีอยู่แล้ว ไม่ต้องอดที่จะต้องปฏิบัติ”

ในเบญจศีลของฆราวาสนั้น ข้อแรกและข้อสุดท้ายไม่สู้จะเป็นที่ยอมรับของคนในสมัยปัจจุบัน การฆ่าสัตว์เพื่อเป็นอาหาร การดื่มสุราเพื่อสังคม กลายเป็นของธรรมดา แต่เพื่อให้เห็นการสอนศีลธรรมของหลวงพ่อดีเด่นขึ้น ขอยกศีลสองข้อนี้มาขยายความดังนี้

ปาณาติบาต

เคยมีใครคนหนึ่งพูดว่า เมืองไทยทุกวันนี้ อะไรๆ ก็แพงไปเสียหมด เว้นแต่สิ่งเดียวคือชีวิต เป็นเรื่องน่าสลดใจทีเดียว เพราะพุทธศาสนาอยู่ในเมืองไทยมาหลายร้อยปีแล้ว แต่คนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงหลักธรรมของศาสนา การเบียดเบียนซึ่งกันและกันจึงยังเกิดขึ้นอย่างมากมาย รวมทั้งการฆ่าสัตว์ก็มีมหาศาล แต่ละปิศาจเลี้ยง เช่น วัว ควาย เป็ด ไก่ ถูกฆ่าไปหลายล้านตัว เพื่อสนองความต้องการการกินเนื้อสัตว์ของมนุษย์ ชาวอีสานมีภษิตในการบริโภคเนื้อสัตว์ว่า “ดั้นได้ก็กินได้” อาหารของคนอีสานจึงหลากหลาย มีตั้งแต่ชนิดที่ขูดรูอยู่ในดินจนถึงบินอยู่บนฟ้า เมื่อครั้งที่หลวงพ่ोजาริกไปประเทศอังกฤษ ดูเหมือนท่านประทับใจในความรักสัตว์ของชาวตะวันตกไม่น้อย เพราะที่วัดป่าจิตตวิเวก สาขาของวัดหนองป่าพงแห่งแรกในต่างประเทศนั้น หลวงพ่อเล่าว่ามีสัตว์ป่าต่างๆ เช่น กระต่าย เป็นต้น พลุกพล่านไปหมด เมื่อกลับมาเมืองไทย ท่านยังปรารภให้ญาติโยมที่วัดหนองป่าพงฟังว่า

“ถ้าแม่บ้านเฮาบื้อ โอ๊ย! ป่านนี้เหลือแต่ซี่ขอหล่อแช่แหล่แหล่ว” หมายถึงว่า ถ้าอยู่ในภาคอีสาน กระต่ายพวกนั้นก็คงเหลือให้เห็นแต่ซี่ก้อนเล็กๆ เท่านั้นเอง

ดังนั้น เมื่อหลวงพ่อสอนศีลห้าแก่ชาวบ้าน ศีลข้อที่หนึ่งนี้ จึงเป็นข้อที่ญาติโยมปฏิบัติตามได้ยากมาก มีปัญหาาร้องเรียนกับหลวงพ่อบ่อยๆ บางคนก็ถึงกับต้องเอาศีลมาส่งคืนท่านอย่างที่เราเล่าแล้ว เป็นต้น

นอกจากทำปาณาติบาตในชีวิตประจำวันแล้ว การฆ่าสัตว์ทำบุญหรือเพื่อฉลองอะไรสักอย่างในโอกาสพิเศษ ก็เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในชนบทเลิกไม่ได้ยากเหมือนกัน จะเป็นงานบวช งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือฉลองอะไรก็สุดแล้วแต่ แม้กระทั่งงานศพ ถ้าเป็นงานใหญ่มีผู้คนมาชุมนุมกันมาก แน่นนอน สัตว์ที่เลี้ยงในหมู่บ้านไม่ตัวใดก็ตัวหนึ่งหรืออาจหลายตัว จะต้องมียันถูกฆ่าเป็นอาหารในวันนั้น หลวงพ่อเคยปรารภเตือนสติญาติโยมเกี่ยวกับการละเมิดศีลข้อที่หนึ่งนี้ว่า

“พวกเรามันเสียในการปฏิบัติ เพราะไม่ได้พิจารณาให้ละเอียด ทำไปๆ อาตมา เคยเป็นหนุ่มมาหрок ไปเที่ยววัดนั้นวัดนี้ ช่วย! มีแต่ข้าว้ว ชาควายแขวนอยู่นั้น กินกันครึ้มอยู่ ถ้าแม้พระพุทธรเจ้าท่านมาเห็นอย่างนั้น คงจะอ่อนแรงนะ ฉะนั้น อาตมาจึงไม่ยอมไปที่นั่นที่นี้ บางทีเดียวก็สมเด็จจนไปนี่ สมเด็จจนไปนั้น ตายแล้ว สองตัวสามตัว ถ้าสมเด็จฯ ไม่ไปก็ไม่ตาย มันเป็นอย่างนั้น ให้คิดกันดู มาหา ญาติโยมทั้งหลายนี้ให้มาทำบุญ ไม่ได้ให้ญาติโยมมาทำบาป ถ้าอาตมามาแล้ว เบ็ดน้อย เบ็ดใหญ่ หมูน้อยหมูใหญ่ ทำไปถวายจ้งหันท่าน อาตมาไม่มีความมุ่งหมายอย่างนั้น มาคิดๆ ดูแล้วไม่ยอมไปหрок ไปแล้วมันไปส่งเสริมเขาทำบาป มันเป็นเสียอย่างนั้น ทำนองอันนี้

ศีลข้อนี้ถ้าทุกคนรักษาได้ บ้านเมืองก็จะไม่วุ่นวาย โลกจะไม่เดือดร้อน เพราะ มันไม่รักษาศีลข้อนี้เอง ปัญหาทุกอย่างจึงเกิดขึ้น ความเดือดร้อนจึงได้เกิดขึ้น สร้างความยุ่งยากให้ผู้ปกครองบ้านเมือง เป็นทุกข์กันไปหมด ที่ท่านห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ นับตั้งแต่มดแมลงขึ้นไปนั้น เพราะว่าถ้าฆ่ามดแมลงได้ นก หนู มันก็ฆ่าได้ เบ็ด ไก่ วัว ควาย หรือ ช้าง ม้า มันก็ฆ่าได้ และถ้าฆ่าช้างฆ่าม้าได้ มันก็ฆ่าคนได้ ในที่สุดมันจะฆ่า พระอรหันต์ก็ได้ เรื่องมันต่อไต่ไปอย่างนี้ ท่านจึงห้ามเสียให้หมดเลย ไม่ให้ฆ่าอะไร ทั้งนั้น แม้แต่มดแมลงก็ไม่ให้ฆ่า แต่ถ้าฆ่าจะเป็นอย่างไร มันจะเป็นอย่างไร มันก็เป็น โลกเท่านั้น ในที่สุดแล้ว ผู้ที่มีปัญญาย่อมหาทางออก ให้มันน้อยที่สุดจนไม่มีอะไรเลย โน่นแหละ”

อุบายให้เลิกฆ่าสัตว์

พ่อหนูแดง เป็นชาวบ้านคนหนึ่งที่ยอมแพ้เหตุผลของหลวงพ่อ แล้วเลิกฆ่าสัตว์

“หลวงพ่อก่อนมีอุบายในการสอน เช่นท่านสอนให้โยมเลิกฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ให้ทำมาหากินในทางสุจริต แต่โยมส่วนมากจะมาติดอยู่ตรงข้อนี้ ตัวผมเองก็เหมือนกัน ต่างก็คิดว่า ถ้าไม่ให้ฆ่าสัตว์แล้วจะเอาอะไรมากิน เพราะอยู่บ้านชนบทนอกเมืองอย่างนี้ นึกเถียงอยู่ในใจ ถ้าจะเอาแต่น้ำพริกไปถวายพระให้ท่านฉันทุกวันๆ จะไม่ร้างวัดไปหรือ แต่หลวงพ่อก่อนมีปัญญาที่จะเทศน์โปรดคนผู้หลงทาง ท่านเทศน์ว่า

ดูตัวอย่างพวกเขาทำงานข้าราชการ หรือพวกคนจีนที่เขาเป็นพ่อค้าพาณิชย์อย่างนี้ เขาไม่ได้ทำนาเลย แต่ทำไมเขาจึงได้กินข้าวกันเล่า รวมทั้งวัตถุของใช้ถ้วยจานต่างๆ เหล่านี้ โยมทำเองเป็นไหมล่ะ กระโถนทำเป็นไหม ถ้าโยมทำไม่เป็น ทำไมโยมจึงมีของเหล่านี้ใช้ ได้มาอย่างไรล่ะ โยมต้องหาทางออกด้วยปัญญาให้ได้ เราไม่ฆ่าสัตว์ เราก้ใช้ปัญญาหาวิธีอย่างอื่นได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องฆ่าเสมอไปจึงจะได้กิน ผู้มีปัญญาจะต้องหาอุบายออกจากการสร้างบาปสร้างกรรมได้ ให้งดเว้นจากการกระทำบาปอกุศลต่างๆ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เพราะมันเป็นบาปกรรมที่จะติดตามเราไป

เมื่อผมพิจารณาดูก็เข้าใจตามเหตุผลอันเป็นจริงตามที่ท่านเทศน์ทุกอย่างครับ”

พ่ออ่า ก็เป็นศิษย์คนหนึ่งที่ดีในตัวสำนึกบาปอย่างกะทันหัน

“ไปซื้อปลาที่หนองขาม คราวนี้ภรรยาผมนั่งทำอาหารอยู่ในครัว ผมก็นั่งเลือกปลาอยู่ ทันใดนั้น ความคิดของผมไม่รู้ว่ามีผุดขึ้นมาจากไหนว่า โอ! สัตว์ที่เราได้มานี้ มันก็มากมายหลายชีวิต มันไม่ใช่เป็นหมื่นชีวิต แต่มันเป็นหลายแสนชีวิต ที่เราเที่ยวไปจับเอามานี้ ก็มาคิดว่าชีวิตของตัวเองก็ชีวิตเดียว คิดได้อย่างนี้ก็เลยถามภรรยาว่า แม่จะว่าอย่างไร สัตว์นี้มันหลายชีวิตนะที่มันต้องมาตายเพราะเรา แต่เรานี้ชีวิตเดียวเท่านั้นเอง

“ก็แล้วแต่พ่อ จะว่าอย่างไรก็เอาอย่างนั้น” ภรรยาตอบอย่างพร้อมที่จะคล้อยตาม

ต่อมาสองสามวันเป็นวันพระ ผมก็ไปวัดเพื่อขอสมათานตัวเป็นอุบาสกกับหลวงพ่อ

ท่านก็ชักใช้ไล่เลียงผมใหญ่เลยเรื่องจะเลิกฆ่าสัตว์

หลวงพ่อ : “ตัดแล้วบ่ ข้อปาณา?”

พ่ออ่า : “โดยชะน่อย”

หลวงพ่ : “ลิตัดจักปี ตลอดชีวิตบ?”

พ่ : “บ่แหลว ชะน้อย”

หลวงพ่ : “เป็นหยังจ้งว่าบ ลีเอจักปี?”

พ่ : “ชะน้อยลีโอจักสามปี”

หลวงพ่ : “เป็นหยังสมาทานน้อยแท้?”

พ่ : “ถ้าหากชะน้อยทุกข์ลงไปกัวันี้ ชะน้อยกะลีโอลา หรือถ้าหากชะน้อยต้องอยู่ท่อก่า ชะน้อยกะต้องลา ถ้าหากชะน้อยบ่มีความสุขต่อไป ชะน้อยก็ต้องขอลา”

หลวงพ่ : “เอา! จ้งชั้นกะเอา รักษาดี ๆ เตื่อ รักษาบ่ดีได้ลาเตื่อ”

ต่อมาผมก็เลิกฆ่าสัตว์ตัดชีวิตไปทำไร่้อยู่กลางป่ากลางดงโน้น ผมก็เลี้ยงหมาไว้ตัวหนึ่งมันเป็นหมาพันธุ์ ชอบไปกัดสัตว์ป่าพวกกระจิง ฯลฯ แล้วก็คาบมาให้แปลกครับ ผมก็ใช้ชีวิตอยู่อย่างนั้นจนครบสามปี

สมัยก่อนนั้น วันพระพวกโยมทานข้าวแล้วก็เข้าไปในศาลาเพื่อฟังเทศน์ หลวงพ่ ท่านก็ถามผมว่า

“พ่ บ่คิดอยากลาสิลบ?”

“สิลอีหยังชะน้อย” ผมย้อนถามด้วยความสงสัย

“อ้าว! กะโยมขอสมาทานสิลสามปี อาตมานับมามันครบสามปีมีเอนี้พ่ดี”

หลวงพ่ทบทวนให้ฟัง

“โอ!” ผมเพ็งนี่กออก แล้วก็นั่งคิดสักครู่ก่อนที่จะตัดสินใจ

“บ่ลาดอกชะน้อย” และผมก็ได้รักษาสิลมาจนตลอดทุกวันนี้

สุราอันว่าเหล้า

หลวงพ่อบอกว่าครั้งหนึ่งเมื่อท่านพยายามเกลี้ยกล่อมให้ชายขี้เมาคนหนึ่งเลิกดื่มเหล้า เขาโวยวายกับท่านว่า

“โอ๊ย! เจ้าประคุณ ขอทานก่อนอีกซักปีก่อนเถอะ”

อย่างนี้หลวงพ่อก็ช่วยอะไรไม่ได้ นอกจากปรารภว่า

“หวงความชั่วไว้ไม่ยากให้ความชั่วหนีจากตัวเขา คนเขาไม่ยากสร้างความคิด แต่ก็ไม่ได้ความชั่ว หรือสร้างความคิด แต่ไม่ยากให้มีชั่ว”

มีขี้เมาอีกสองรายซึ่งหลวงพ่อบุ๊ได้พบและนำมาเล่าให้โยมฟังที่วัด

“เมื่อคืนนี้หนึ่งในรถ มีคนสองคนเดินสะเงาะสะเงาะเข้ามาหา

หลวงพ่อบุ๊ ผมมาขอธรรมะ

อ้าว! นึกว่ามาขอเอาขนมซะแล้วนะ อาตมาก็มองๆ ดู ตามันแฉะๆ นะ มันจะเมาอะไร มากี่ไม่รู้ มาถามเอาธรรมะ อาตมาก็นั่งอยู่บอกกว่า

อย่าเพิ่งไปปลุกบ้านมันเลยนะโยม ต้องปราบที่ให้มันดีก่อนจึงปลุก

ผมไม่รู้จักที่หลวงพ่อบุ๊พูด

ถ้ามีโอกาสก็ไปวัดหนองป่าพงนะ จะได้ฟังธรรมะง่ายๆ จะได้ฟังดีๆ วันนี้โอกาสไม่อำนวย สถานที่ไม่อำนวย บุคคลไม่อำนวยแล้วนะ ก็เหมือนกับเติมน้ำมันรถวิ่งเล่นเฉยๆ เท่านั้นแหละ หมัดน้ำมันเปล่าๆ ไม่เกิดประโยชน์ สิ่งที่ไม่เกิดประโยชน์อย่าไปทำมันเลย มันเสียประโยชน์ เขาก็สะดุ้งไปบ้างเล็กๆ น้อยๆ คือมันซึ่มๆ ไปบ้างนะ”

โยมที่บ้านกอไถ้วัดหนองป่าพงนั่นเอง สามเณรขี้เหล้า ในที่สุดสามเณรตายเมื่อเผาศพเสร็จ ภรรยาที่เอากระดูกใส่หม้อไปที่วัดหนองป่าพง

“เอามาเฮ็ดหยัง” หลวงพ่อถาม

“เอามาถวายหลวงพ่อ” ภรรยาตอบ

หลวงพ่อ “โธ! เก่งนอหวังหันกินเหล้าอยู่เหิงๆ เต็นไปเต็นมากะเลย เต็นกับเข้าหม้อ กระจุกจั่งซี้ลีเอาเข้ามาวัดเฮ็ดหยัง บ่ได้เด้อก มันลิต้องเอากระจุกเป็นๆ เดินได้มาเข้าวัด มันจั่งฟังฮู้เรื่อง นี่มันลิตู้ฮู้หยังกระจุกอยู่ในหม้อ มีแต่แก้วถ่อนั้นแหละ ที่มันมักโตที่มันกินกระจุกนั่น” (โธ! เก่งนะ ตะก็กินเหล้าอยู่เหิงๆ เต็นไปเต็นมา ก็เลยเต็นกับเข้าหม้อ กระจุกอย่างนี้จะเอาเข้ามาวัดทำไมไม่ได้หรือก มันต้องเอากระจุกเป็นๆ ดั้นได้มาเข้าวัดมันถึงจะฟังฮู้เรื่อง นี่มันจะรู้อะไรกระจุกอยู่ในหม้อ มีแต่แก้วถ่อนั้นแหละ ที่มันชอบ ตัวที่มันกินกระจุกนั่น)

อีกรายหนึ่ง เจ้าของเล่าให้ฟังเอง

“แต่ก่อนผมชอบดื่มสุรามาก เวลากินไม่ต้องใช้แก้วหรือก มันไม่ทันใจ ยกขวดดื่มอึกๆ กินหมดตั้งขวดสองขวดก็ยังเหมือนไม่ได้กิน ชอบสุรามากที่สุด ถ้าผมไม่ได้หลวงพ่อสั่งสอนอบรมให้เลิกดื่มสุรา ก็คงจะเสียชีวิตไปแล้ว เพราะตกไปสู่อบายมุขตกไปในทางที่ชั่ว ถ้าหลวงพ่อไม่เมตตาช่วยเหลือ ผมคงแย่มากครับ เปรียบเสมือนคนที่ตกอยู่ในโคลนตมอย่างงั้นแหละ ตอนแรกๆ ท่านชวนให้หยุด ให้เลิกกินเหล้า ถ้าเลิกไม่ได้เดี๋ยวนี้ ก็พยายามค่อยๆ ห่าง ห่างออกทีละเล็กทีละน้อยแล้วจะเลิกได้อย่างเด็ดขาด ท่านสอนว่าให้พยายามเลิกให้ได้ เพราะมันเป็นทางไปสู่อบายมุขคือความชั่ว มีความทุกข์ เรา่ร้อนแผดเผาจิตใจ เพราะมันเป็นบาป เป็นทางแห่งความฉิบหายตกนรกทั้งเป็น

โยมเคยเห็นคนที่ดื่มเหล้าไหมล่ะ หลวงพ่อท่านถามผม ถ้าเมาแล้วจะมีลักษณะไม่น่าดู พูดออกมาก็ไม่น่าฟัง เดินไปตุบตุดูเป้ เซไปข้างหน้าซัดมาข้างหลัง พูดกันไม่รู้เรื่องเลย คล้ายๆ กับคนเสียดสติเป็นบ้า

คนดื่มเหล้าบาปมาก หลวงพ่ออบรมผมต่อ ซาติหน้าต่อไป เกิดมาจะเป็นผู้ที่มีกลิ่นปาก เป็นบ้าไป เสียจริต ผิดมนุษยธรรมตาหัวไป มีสติปัญญาที่บ่ ถ้าโยมไม่ต้องการ

ให้เป็นอย่างนั้น ก็ควรพยายามเลิกให้ได้ ผมก็พิจารณาที่ท่านเทศน์สอน เกิดความกลัวขึ้นมา ระยะต่อมาผมก็เลิกเหล้าได้จริงๆ ครับ”

อีกท่านหนึ่งที่รอดพ้นจากอบายมุข เพราะการฝึกอบรมธรรมะจากหลวงพ่อรำลึกพระคุณเมตตาของท่านอย่างสูงเช่นเดียวกัน

“แต่ก่อนผมดื่มเหล้าเมายา พุดจาดำทอ ถ้ามีใครมาพูดขัดใจ เป็นได้มีเรื่องตีกันฆ่ากัน เพราะจิตใจมันถูกความโง่ความหลงเข้าครอบงำ พอได้มารับการฝึกหัดอบรม ได้รับธรรมะจากหลวงพ่อ ท่านสอนให้รักษาศีลทำให้ภาวนาบำเพ็ญบุญกุศล พยายามสร้างแต่คุณงามความดี ก็รู้สึกว่ามีประโยชน์มาก ไปที่ไหนก็สบายใจ เดินไปตามถนนหนทางก็มีคนทักทายปราศรัยว่า พ่อใหญ่ช่างไปไหนมาหรือมาอะไร มีคนเคารพนับถือ ไม่มีใครดูหมิ่นเหยียดหยามมองข้ามเหมือนแต่ก่อน ผมก็พยายามรักษาศีลเรื่องฆ่าสัตว์ ผมก็เลิก เรื่องอบายมุขก็เลิกมาเกือบจะถึงสามสิบปีแล้วนะครับ ผมก็มีความสุขกายสบายใจ ทำหน้าที่การงานตามสติกำลัง มีความยินดีในสิ่งของที่มีอยู่ ไม่คิดทะเยอทะยานตนเกินไป ก็มีอันนิสงส์ทำให้เกิดความสุขกายสบายใจครับ”

สัมมาอาชีวะ

อีกแง่มุมหนึ่งของศีลธรรมคือสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ ไม่เบียดเบียนสัตว์เดรัจฉาน ไม่เบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม

หลวงพ่อบอกว่า

“ผู้รู้จักธรรมะไม่ใช่ผู้ที่เกียจคร้าน จะต้องเป็นคนฉลาดเป็นคนขยันหมั่นเพียร แต่ว่าขยันพูด ขยันกระทำ ด้วยการปล่อยวาง ด้วยความสงบระงับ พระพุทธเจ้าสอนว่าอย่างนี้ก็สบาย นี่มันเป็นสัมมาอาชีวะ มันก็สบาย ถึงว่ามันหนักหน่อย มันก็สบาย เพราะโทษตรงนั้นไม่มี”

โยมคนหนึ่งซึ่งเดิมเป็นพ่อค้าขายของทั่วไปหลายอย่าง รวมทั้งเหล้าด้วย แต่ก็
ไม่แน่ใจในการประกอบอาชีพของตนเอง ได้มากราบขอคำแนะนำจากหลวงพ่อ

ท่านให้โอวาทเตือนสติทำให้เขาได้ประกอบสัมมาอาชีพว่า

“จะค้าขายอะไรก็ได้ แต่อย่าขายเหล้าเลย เพราะจะต้องทำให้ได้รับความทุกข์
วุ่นวายขึ้นกว่าเก่า คือ หนึ่ง มันจะทำให้โยมกลายเป็นคนกินเหล้ามากขึ้น สอง คนที่
เขาซื้อ จะเอาขวดโยมไปไม่ส่งคืน สาม บางคนเขาจะไม่ยอมจ่ายเงินค่าเหล้าให้โยมเลย
เมื่อเราไปทวงเขา เขาจะบอกว่าจ่ายให้แล้ว ในเมื่อความจริงเขายังไม่จ่าย เราก็จะพาล
โกรธเขา ในที่สุดจะกลายเป็นเรื่องทะเลาะวิวาทกัน ทำให้เป็นทุกข์ไม่สบายใจ ให้ค้าขาย
อย่างอื่นถึงจะไม่ร่ำรวยก็ตาม ให้ค้าขายในสิ่งที่ไม่ผิดศีลธรรมจะดีกว่า จำไว้นะ
ให้ประกอบอาชีพในทางที่ชอบ จะมีความผาสุกร่มรื่นในชีวิต”

และอีกโอกาสหนึ่งท่านได้ให้ข้อคิดแก่ญาติโยมในเรื่องการรู้จักประมาณในการ
ประกอบอาชีพ

“ให้เราทั้งหลายเข้าใจว่า หาเงินได้มากๆ หาของได้มากๆ แล้วจะสบายใจ อย่าไป
เข้าใจอย่างนั้น เข้าใจผิด มันจะมากหรือมันจะน้อยก็ให้เราหาไป แต่ให้รู้จักประมาณ
มันจะพอเมื่อไหร่ ถ้ามันหยุดอยากเมื่อไหร่ มันจึงพอ ถ้ามันยังอยากอยู่ มันพอไม่
เป็นหรอก อย่างสุนัขเราเป็นต้น เอาข้าวให้มันกินสองปั้นสามปั้นก็หมด ปั้นที่สี่
ก็ไม่หมด แต่ถ้าไก่เข้าไปใกล้มัน ก็คำรามขู่จะกัดไก่ ท้องมันก็เต็มอยู่แต่ยังหงว่ว
ทั้งที่มันอิ่มแล้ว แต่ใจมันไม่อิ่ม กินไปขนาดไหนมันก็ไม่พอ”

สอนชาวโลก

ไม่รับนิมนต์ข้างนอก

หลวงพ่อบอกอยู่ประจำที่วัด ดังนั้นท่านจึงมักแสดงธรรมอบรมญาติโยมภายในวัดเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติท่านเทศน์ทุกวันพระซึ่งมีชาวบ้านมาจำศีลเป็นจำนวนมาก ตอนเช้าหลังฉันเสร็จ หลวงพ่อขึ้นธรรมาสน์เทศน์หนึ่งกัณฑ์ และในตอนกลางคืน หลังประชุมทำวัตรเย็นและนั่งสมาธิแล้วท่านก็เทศน์อีกหนึ่งกัณฑ์ซึ่งบางทีนานหลายชั่วโมง นอกจากนั้นในระยะหลัง มักมีญาติโยมมาจากต่างจังหวัดมาเป็นคณะทอดผ้าป่า หรือมาจากวัดสาขา ท่านก็ให้อโวหาด้วยธรรมะเช่นกัน

หลวงพ่อก็ไม่ค่อยรับนิมนต์ไปเทศน์ต่างจังหวัด แม้แต่ในตัวเมืองอุบลฯ ท่านก็ไปน้อยครั้งมาก ท่านมักไปเฉพาะงานที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น เช่น กิจนิมนต์ของผู้มีอุปการคุณต่อวัด หรือขณะไปเยี่ยมวัดสาขาต่างๆ ในโอกาสที่ท่านว่างจากภารกิจที่วัดหนองป่าพง หรือในโอกาสทอดกฐินของวัดสาขา ซึ่งท่านถือเป็นกิจจำเป็นต้องไปให้กำลังใจแก่ลูกศิษย์ลูกหา และเป็นโอกาสให้ได้อบรมญาติโยมในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

เมตตากรุณาของหลวงพ่อบรรยายอยู่ด้วยปัญญาเสมอ การที่ท่านไม่รับนิมนต์ไปเทศน์ข้างนอกนั้น ท่านก็มีเหตุผลที่น่าพิจารณาอยู่ว่า

“ในการฟังธรรมนั้น พื้นฐานเป็นสิ่งที่สำคัญมาก คือจำเป็นต้องประกอบไปด้วยสถานที่ ประกอบด้วยเวลา ประกอบด้วยบุคคล และประกอบไปด้วยธรรม อย่างสถานที่ในวัดของเราเนี่ยมันเป็นที่มีความสงบ เมื่อพูดออกไปก็ไม่มีอะไรเข้ามาแทรก เป็นสถานที่อันสมควร ส่วนสถานที่อันไม่สมควร เช่นว่า คนร้องเพลงก็ร้องเพลง คนเล่นก็เล่นไป มันก็วุ่นวาย จะเอาพระไปพูดตรงนั้นก็สมควร

อาตมาเคยไปงานมงคล แต่ไม่ใช่งานมงคลสมรส เป็นงานอวมงคลเสียมากกว่า พอจะให้รับศีลให้ฟังเทศน์ เขาก็ไม่สนใจในศีลในเทศน์ คนเล่นก็เล่น คนกินเหล้า

กีนสารพัดอย่าง มานิมนต์พระไปเทศน์ตรงนั้นก็เรียกว่า สถานที่ไม่สมควร บุคคลนั้น ก็ไม่สมควร ไม่ควรจะวางธรรมเทศนาในที่ตรงนั้น”

อีกครั้งหนึ่งท่านปรารภในทำนองเดียวกันว่า

“บางทีในสังคมใหญ่ๆ นิมนต์อาตมาเทศน์ ไม่อยากเทศน์หรือจำคาญในใจ ทำไม่ ไม่อยากจะเทศน์ เพราะไม่เกิดประโยชน์ มองๆ ดูคนในที่นั้น ไม่ใช่คนที่จะเตรียมตัวมา ฟังธรรม ดีมเหล่ามาบ้าง สุกบุญหรือบ้าง คุยกันบ้าง อะไรต่ออะไรบ้าง มันไม่เป็นลักษณะของ คนที่มีศรัทธาที่จะมาฟังธรรม ก็คิดว่าไปเทศน์นั้น ก็เรียกว่าประโยชน์มันน้อย หรือไม่มี ประโยชน์เลย คนที่ยังมัวลุ่มอยู่ในความประมาท เขาก็คิดว่า แหม เทศน์นานเกินไป ทำนั้น ก็ไม่ให้ทำ มันคิดอยู่อย่างนี้ เขาไม่ได้ฟังธรรมหรือ บางทีเขานิมนต์พระเทศน์เป็นพิธี เสียด้วย นิมนต์พระคุณท่านสักนิด เขาไม่ให้เทศน์มากหรือ รบกวนเขา นิมนต์พระคุณท่าน สักนิด เราฟังแค่นี้เราก็เข้าใจแล้ว พวกนี้ไม่ชอบฟังธรรม เขาจำคาญ พระเทศน์นิดเดียว ก็ไม่เข้าใจกัน อย่างเอาของนิดๆ หน่อยๆ ให้เรามันพอไหม มันยังไม่พอ

บางทีพระอุตส่าห์เทศน์ไปหนักๆ สักหน่อย ก็มีคนมาอยู่ข้างๆ นิมนต์ว่า เอ๊ย ให้ทาง ท่านบ้าง ท่านจะออกมาแล้ว ไล่พระอยู่นั่น ถ้าอาตมาเห็นชนิดนี้ ไปพบชนิดนี้ ก็มี ปัญหาที่มาก ซึ่งในธรรมะในจิตใจของคนเรา อันนี้เรียกว่ามันไปอุดอยู่ตรงนี้ คล้ายๆ กับว่า น้ำในขวดเขามันมีอยู่เต็ม เขาจะมาขอน้ำจากเรา ทั้งๆ ที่น้ำในขวดของเขาก็ยังเต็มอยู่ เราจะเอาน้ำของเรารินลงไป มันก็ไม่มีที่เก็บ มันล้นออกมา ถ้าเห็นอาการมันเป็นอย่างนั้น ปัญหาที่เป็นไปอย่างนั้น ก็ไม่มีเวลาไม่มีโอกาสและไม่สมควร เพราะน้ำในขวดนั้นยัง เต็มอยู่ เต็มอยู่แล้ว เราจะเอารินลงไปอีก นี่มันก็ล้นไปหมด ประโยชน์มันไม่มีแล้ว นี่ประโยชน์ไม่มี ถ้าหากว่าในขวดเขามันว่างๆ อยู่ มาขอน้ำกับเรา เราจับขวดน้ำเทลงไป คนที่เก็บน้ำก็สบาย คนให้ก็สบายใจ มันมีที่เก็บน้ำ อย่างคนที่ฟังธรรมะก็ฟัง นั่งฟัง เข้าใจธรรมะจริงๆ เราก็มีกำลังใจ มีสมาธิ มีความมั่นใจในการเทศน์ให้ฟัง ก็เหมือนกันแหละ ไม่รู้จะทำไปทำไม ไม่รู้จะเทศน์ไปทำไมนะ พลังของจิตพลังของธรรมะนี่ก็ไม่วิ่ง ขึ้นมาสู่ความรู้อันนี้ เพราะว่าผู้ให้ก็ไม่ตั้งใจให้เพราะคนรับไม่ตั้งใจรับ มันเป็นเสีย เช่นนี้”

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หลวงพ่อมีโรคเบาหวาน ต้องปัสสาวะบ่อย เมื่อไปนอกสถานที่โดยเฉพาะเป็นที่ชุมนุมชน นอกจากเป็นการไม่สะดวกแล้วยังทรมานมากด้วย หลวงพ่อจึงจำเป็นต้องปฏิเสธแม้กิจกรรมที่สำคัญในบางโอกาส ประกอบกับนิสัยของท่านชอบสันโดษ ไม่ชอบสังคม นอกจากนี้การที่หลวงพ่ออยู่ประจำวัดก็มีผลดีคือ ท่านได้อยู่ใกล้ชิดคณะสงฆ์ เป็นกำลังใจให้เกิดความอบอุ่นแก่ลูกศิษย์ลูกหา สำหรับฝ่ายฆราวาสนั้น เมื่อญาติโยมมาฟังธรรมที่วัด เป็นเหตุให้ได้อยู่ในบรรยากาศแวดล้อมที่สงบวิเวก เป็นการเอื้อเพื่อการปฏิบัติแก่กันและกัน ระหว่างบรรพชิตและฆราวาส เฉพาะอย่างยิ่งในวันพระ วันซึ่งมีประเพณีถือ *เนสัชชิก* คือปฏิบัติธรรมตลอดคืนโดยไม่นอน ญาติโยมที่ได้เห็นครูบาอาจารย์นั่งสมาธิเดินจงกรมตลอดคืน ก็มีกำลังใจพยายามทำตามอย่าง ทางฝ่ายพระสงฆ์องค์เจ้า เมื่อเห็นญาติโยมปฏิบัติแข็งขัน ก็ต้องพยายามอดทนสู้กับ *นิรวรณ* เพื่อปฏิบัติได้ไม่ให้อายโยม ต่างฝ่ายต่างเอื้อเพื่อกันและกัน อย่างนี้เป็นต้น

วันคนวันพระ

หลวงพ่อสอนญาติโยมให้รู้จักแบ่งเวลาจากการทำมาหาเลี้ยงชีพให้กับการประพฤติปฏิบัติบ้าง โดยท่านเรียกวันที่ญาติโยมประกอบอาชีพทำงานในทางโลกว่า *วันคน* และเรียกวันที่ญาติโยมควรหยุดงานทางโลกเพื่อทำงานทางธรรมว่า *วันพระ* ซึ่งในวันพระนี้ ท่านก็ชักชวนให้ญาติโยมพยายามไปวัดเพื่อรับการอบรม ฟังเทศน์ รักษาศีล ภาวนา แต่ถ้าไปวัดไม่ได้ อยู่กับบ้านก็ให้พยายามรักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ ก็ได้ชื่อว่ารักษาศีลในวันพระเหมือนกัน

“เดือนหนึ่งมีสามสิบวัน แบ่งให้โยมเสียยี่สิบหกวัน ให้พระสี่วัน คือ ข้างขึ้น ข้างแรม วันพระแปดค่ำ สิบสี่ค่ำ สิบห้าค่ำนี้ ยี่สิบหกวันเป็นวันของคน ท่านแบ่งให้ พระท่านเอาสี่วัน ในระยะเดือนหนึ่งนั้น ให้พยายามพากันเข้าวัดพัก ให้พากันมีศีลบริสุทธิ์ให้ดีในสี่วันนี้ สามสิบวันให้ท่านสี่วัน เราเอายี่สิบหกวัน ขนาดนี้ก็ยังไมพ้อ ก็ยังมาขโมยเอาวันพระไปใช้อีก สี่วันนี้ให้หยุดทำบาป ถ้าให้มากกว่านี้ก็จะไม่เอากัน แต่บรรดาชาวบ้าน

เราทั้งหลายก็คงทำบาบบ้างเป็นธรรมดา ก็เห็นใจเหมือนกันแหละ แต่ว่าท่านขอสิ่ว้นให้หยุดทำบาบเสีย ในเดือนหนึ่งให้หาโอกาสพัก สองเดือนก็จะได้แปดวัน ปีหนึ่งก็จะได้หลายวันอยู่ อันนี้เรามั่นเอาเป็นวันคนเสียหมด แล้วทำอย่างไรเราจึงจะเจริญงอกงามไปได้ ทำอย่างไรจิตเราจึงจะผ่องใสรู้เรื่องอะไรต่างๆ ถ้าไม่ค่อยทำเอาแบ่งเอา มันก็ไม่ได้

พยายามละมันออก พยายามตัดออกๆ ไม่ถึงกับว่าทำให้ดีเหมือนพระอรหันต์ขอแต่ว่าอย่างดีให้มีศีล ทำกายเราให้มันดี ทำใจเราให้มันดี ของสำคัญ ส่วนสำคัญที่อยู่ในมนุชย์ก็มีอยู่เท่านี้ ถ้าเราดีไม่ได้ ตัดมันออกไม่ได้ ก็อยู่ในบ้านนั้นแหละ อย่าให้มันหนักหนา อย่างที่ว่าให้ฟังนะ วันพระสิ่ว้น วันคนยี่สิบหกวันอย่างนี้ ก็อุทิศสำหรับให้มันได้พยายาม ถึงแม้ว่าไม่ได้ ไปวัดก็ให้มันได้ เมื่อถึงวันนั้นพยายามรักษา ฝึกกาย วาจา และใจให้มันมีศีลธรรม บ้านเรามันจะไม่มีวันพระนะ เพราะมาเอาเป็นวันคนหมดทั้งสามสิบวัน มันก็มีตออยู่นั้นแหละ ถ้าเป็นอย่างนั้นให้พากันรักษาเพื่อประโยชน์ของพวกเขาทั้งหลาย ถ้าปัญญาไม่เกิดสมบัติก็เกิดไม่ได้ ทำสวนก็ให้ฉลาด ทำนาก็ให้ฉลาด ทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความฉลาด ความฉลาดท่านเรียกว่ากุศล คือกุศล กุศลนั้นแหละคือบุญ อกุศลก็คือความไม่ฉลาด คนไม่ฉลาดนั้นแหละเป็นบาบ ดังนั้น จงทำจิตให้เป็นบุญ ทำจิตให้ฉลาด ถ้าจิตโง่แล้วมันก็เกิดบาบ ถ้าจิตฉลาดแล้วมันก็เกิดบุญ”

ดังนั้น ทุกวันพระแปดค่ำ สิบห้าค่ำ ญาติโยมจากหมู่บ้านรอบวัดและในตัวเมืองวารินชำราบ อุบลราชธานี จะพากันมาจำศีลที่วัดหนองป่าพงหนึ่งวัน และในตอนกลางคืนก็ร่วมฟังเทศน์ปฏิบัติธรรมตลอดคืน พร้อมกับพระภิกษุสามเณร หลวงพ่อจะเทศน์อบรมตอนเช้ากัณฑ์หนึ่ง กลางคืนอีกกัณฑ์หนึ่งอาจยาวหลายๆ ชั่วโมง

หลังจากเสร็จการอบรมในตอนเช้าแล้ว หลวงพ่อมักกำชับญาติโยมที่ไปจำศีลที่วัดให้ระมัดระวังสองเรื่อง คือ การกินหมาก สูบบุหรี่ และการพูดคุยกุศลกลีกัน

“พวกพ่อออกแม่ออกเรามาจำศีล อยากรู้อยากไปสูบอยู่นอกโน้น เคี้ยวหมากก็เคี้ยวอยู่นอกโน้น ตอนเช้ารับศีลแล้ว กินข้าวแล้ว ฟังเทศน์แล้ว ก็เดินจงกรม เสร็จจาก

เดินจงกรม ก็อาจจะพักผ่อนสักเล็กน้อย แต่อย่าให้นาน พอสมควรแล้วรีบลุกขึ้นนั่งสมาธิ อาบน้ำแล้วก็เข้ามาในศาลาอีก ยังไม่ทันค้ำ นั่งอีกสัก ๓๐ นาที ก็เอา ออกจากนั้น ก็ทำวัตรเลย เสร็จจากการทำวัตรก็พักผ่อนเสียหน่อย แต่อย่าคุยกันนะ”

เฉพาะเรื่องการพูดคุยนั้น หลวงพ่อก็ต้องกำชับอยู่เรื่อย เพราะธรรมดาคนในโลกพบกันก็อดคุยเรื่องโลกไม่ได้

“การพูดคุยกันในเรื่องไม่เป็นสารประโยชน์ เช่นว่า เราไปทำปอ ขายปอ ตีปอ ก็ควรงดเอาไว้บ้าง มาถึงวัดแล้วก็ควรทิ้งมัน อย่ามาลอกปอในวัด มาขายปอในวัด กิจการบ้านทั้งหลายให้เลิกเสีย เพราะเราได้พากันมาเช่นนี้ การค้าขายทุกสิ่งทุกประการก็เหมือนกัน ไม่ควรเอามายุ่งในที่นี้ เพราะในที่นี้เราพยายามมาทำจิตให้เป็นอันเดียว ถ้าเรามาทำหลายๆ อย่าง จนยุ่งเหยิงไปหมด ไม่รู้จักว่าคนใหม่คนเก่า คนเก่าทำอย่างนี้ คนใหม่เข้ามาก็ไม่ได้อันสืบ เพราะคนเก่าพาทำอย่างนี้ ก็เลยทำตามกันไป เลยปิดหูปิดตากันไปเรื่อยๆ ไม่รู้ว่าทำอะไรกัน”

บางทีหลวงพ่อก็ทวนกิเลสพวกที่ติดการเทศน์ของท่าน โดยให้ฟังเทศน์เงียบ ในคืนวันพระบ้าง

“บางวันท่านก็ไม่ได้เทศน์ตลอดคืนหรอก เทศน์พอสมควรท่านก็พูดว่า ต่อไปจงตั้งใจฟังเทศน์เงียบ แล้วก็นั่งสมาธิอยู่บนธรรมาสน์ โยมก็คอยตั้งใจฟัง แต่ท่านก็เงียบไปเลย ง่วงนอนจะนอนก็กลัวท่าน เพราะท่านนั่งอยู่ที่นั่นด้วย จำเป็นเลยอยู่ได้ตลอดคืนสมัยก่อนหลวงพ่อบอกท่านเทศน์จริงๆ ถ้าไม่ได้ฟังท่านแล้วเป็นเหมือนจะร้อนใน เพราะมีความรู้สึกที่การเทศน์ของท่าน ฟังแล้วไม่เบื่อที่ท่านเทศน์ แม้จะเป็นเรื่องเก่าก็ตาม แต่วิธีการสอนของท่านใหม่และน่าฟังอยู่เสมอ”

โอวาท – การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง

(บรรยายธรรมวันพระ)

“ญาติโยมทั้งหลายที่เป็นพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต วันนี้เป็นวันธรรมสวนะ ถึงวันเช่นนี้พวกเราทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้นับถือพุทธศาสนากันมานานแล้ว จงตั้งใจฟังโอวาทคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามกำลังพอสมควรแก่เวลา พวกท่านทั้งหลายนั้นนับว่าเป็นผู้ที่สมควรที่จะรับโอวาท เราทุกคนที่มารวม ณ สถานที่นี้ ก็นับเนื่องเป็นพุทธบริษัทของพระพุทเจ้า

การเป็นพุทธบริษัทมีหลายอย่างเหมือนกัน บางคนก็สำคัญตนว่าเป็นพุทธบริษัท แล้วอย่างสมบูรณ์ เพราะว่าอาศัยการมากราบมาไหว้ มาไหว้พระสวดมนต์ มาฟังพระธรรมเทศนา ความเข้าใจเช่นนี้ ก็เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องเสียครึ่งหนึ่งเท่านั้น

การที่มันถูกครึ่งหนึ่งก็เรียกว่ามันยังไม่สมบูรณ์ พุทธบริษัทนี้มีกฎเกณฑ์อย่างบริษัทอะไรต่างๆ ทุกประเภท จะต้องมียี่ห้อเครื่องหมาย บริษัทของพระพุทเจ้าก็เหมือนกัน จะต้องมียี่ห้อเครื่องหมายสำหรับบุคคลแต่ละคน ผู้จะเข้ารับธรรมะนับถือพุทธศาสนานั้นเป็นต้น จะต้องเป็นผู้มีกาย วาจา อันสะอาดเรียบร้อย สมกับที่ได้รับธรรมะเปรียบเหมือนผ้าที่มันสกปรก ก็ไม่สามารถจะรับน้ำย้อมได้สวยเพราะผ้าไม่สะอาด

ดังนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านโปรดสัตว์ในครั้งพุทธกาลนั้น ท่านก็ทำอย่างนั้นเหมือนกัน ทำให้เราเป็นผู้สะอาดเสียก่อน แม้การฟังธรรมในวันนี้ก็เหมือนกัน ให้เป็นผู้ที่สะอาดสมกับที่เราได้มาวัดเพื่อมารับธรรมะ ก็เสมือนว่าผ้าอันขาวสะอาดมารับน้ำย้อม ฉะนั้น และการแต่งเนื้อแต่งตัวทางภายในภายนอกนั้น เมื่อจะเข้ามาในวัดวาอารามเป็นต้น ก็ทำให้มันสะอาด แสดงว่าภายนอกมันก็เข้าถึงภายใน เมื่อพูดถึงภายในก็ตั้งใจให้มันสะอาด วันนี้เป็นวันที่พวกเราทั้งหลายจะมารับน้ำย้อม คือธรรมะย้อมใจของเราเป็นต้น ทุกวันนี้พวกเราพุทธบริษัททั้งหลายนั้น บางคนก็เข้าใจบ้าง บางคนก็ไม่ค่อยเข้าใจเท่าไรนัก

ดังนั้น การฟังธรรมนี้จะต้องตั้งใจฟัง สมัยก่อนเมื่ออาตมายังเป็นเด็กได้ไปฟังธรรมกับยาย ยายอาตมาก็ชอบเข้าวัดฟังธรรม แต่ชอบฟังธรรมเอาบุญ ไม่ชอบฟังธรรมเพื่อจะให้มีปัญญา คือนั่งฟังอยู่เฉยๆ ท่านพูดอะไรก็ได้ยิน ไม่ต้องจำ ไม่ต้องรู้ ถือว่าคำที่ท่านพูดเข้ามา เราได้ยินเสียงเท่านั้นก็เป็นการฟังธรรมแล้ว พวกเขาคิดอกดีใจว่า วันพระที่สว่างมาแล้วนั้น เราได้ไปฟังธรรมกัน แต่ฟังธรรมด้วยเรื่องอะไรไม่รู้ สมัยโบราณเราชอบจะเป็นอย่างนั้น

แต่ถึงอย่างนั้น บ้านเมืองเราในสมัยก่อนนั้น ก็ไม่ค่อยกระสับกระส่ายนัก ถึงแม้ว่าเขาไม่เข้าใจธรรมะเท่าไร เขาฟังธรรมเอาบุญกัน เขาก็ยังได้บุญ และการเคารพคารวะของเด็กกับผู้ใหญ่ ของลูกกับพ่อแม่ ดูเหมือนจะดีกว่าทุกวันนี้ การศึกษาเล่าเรียนก็น้อย มีกระดานแผ่นเดียวกับดินสอสำหรับเขียนเท่านั้น

ทุกวันนี้ดูซิ เด็กนักเรียนชอบหนังสือไปเรียนกัน แยกแทบจะไม่ไหวอยู่แล้ว เปิดเทอมทีหนึ่งพ่อแม่หมดเงินไปตั้งหลายร้อยหลายพัน เรียนยังไม่จบก็เปลี่ยนหลักสูตรใหม่อีกแล้ว สูตรเก่าก็ทิ้งไปเปลี่ยนสูตรใหม่ก็ยังไม่จบอีก แล้วก็เพิ่มสูตรใหม่เข้าไปอีกเรื่อยๆ เพราะอะไร เพราะการศึกษามันมาก ความรู้มันก็มาก แต่ความฉลาดมันน้อย

ความรู้มันหนักมากก็จริง แต่ว่าเป็นความรู้ที่ไม่ให้มีความสุข เป็นความรู้ในการก่อกวนตัวเอง ความรู้ในการก่อกวนพ่อแม่ ความรู้ในการก่อกวนเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย ความรู้ที่ออกจากหน้าที่การงานของเจ้าของเป็นต้น สมัยนี้ก็ชอบจะเป็นอย่างนั้น เมื่อมีความรู้มาแล้วก็ตั้งอกตั้งใจว่าจะไปสอนคนอื่นเขาเท่านั้น ส่วนตัวเองไม่ต้อง สอนคนอื่นตะพึดไป ใครๆ ทุกคนก็ยอมเป็นอย่างนั้น

ดังนั้น ความรู้มันจึงอยู่กับโบลาน อยู่กับตัวหนังสือ เรียกว่าศีลธรรมที่อยู่ในตัวหนังสือ ไม่เอาตั้งไว้ในใจ ถ้าหากว่าความรู้ทั้งหลาย มันตั้งอยู่ในใจของเจ้าของนั้น ความสงบเรียบร้อยก็จะเกิดขึ้น แต่ทุกวันนี้มันมีแต่ความเดือดร้อนกระวนกระวาย หาสาเหตุต้นปลายมันไม่พบ

ธรรมที่เราศึกษาในด้านศาสนานี้เป็นของง่าย ๆ แต่ว่าเป็นของปฏิบัติยาก เฉพาะกับคนที่ยังไม่เชื่อ คนที่ยังมกมาย เช่นโลกของเราทุกวันนี้ ทำไมมันเดือดร้อน ทำไมมันวุ่นวาย มันขาดอะไรไหม เราอย่าไปดูอื่นไกลเลย ดูต้นไม้เถอะ ใบมันเหี่ยวแห้ง ต้นมันเหี่ยวแห้งลงไป กิ่งมันก็แห้งลงไป มันเพราะอะไร มันจะต้องมีเหตุ ไม่ใช่ว่ามันแห้งเฉยๆ ไม่ใช่ว่ามันตายเฉยๆ ไปดูโคนมันซิ มันมีตัวหนอน ถ้าไม่มีตัวหนอน ก็ต้องมีอันใดอันหนึ่ง หรือมีปลวกไปทำลายมัน หรือมีเซนนั้นก็อาหารมันน้อย ลำต้นมันถึงไม่เจริญ ตลอดจน กิ่ง ใบ ดอก ผล ก็ไม่เจริญ ฉันทิดก็ฉันทัน

ความเดือดร้อนที่เกิดในประเทศชาติ เกิดในกลุ่มชนหมู่ใดหมู่หนึ่ง เป็นต้น มันก็ต้องมีเหตุเพราะเราไม่ค่อยเอาการเอางาน ไม่เคารพในหน้าที่การงาน ไม่ตรงไปตรงมานั่นเอง การงานมันก็ดีขึ้นไม่ได้ คนดีจะทำดีขึ้นมามันก็ยาก ทำดีขึ้นก็ไม่ค่อยจะได้ดี จึงเกิดความอ่อใจ ก็วางหน้าที่การงานของเจ้าของ หน้าที่จะทำการงานถึง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ทำมันเพียง ๒๐ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น เพราะเข้าใจผิดว่าทำแล้วไม่เกิดผลอะไรขึ้นมา ทั้งหลายเหล่านี้เป็นเพราะอะไร

ถ้ามนุษย์ทั้งหลายขาดคุณธรรม โลกทั้งหลายเป็นต้น มันมีเรื่องจะคุ้มกันของมันอยู่ให้เจริญอกงามได้ แต่ธรรมนั้นไม่มี มีอยู่แต่คนไม่ประพฤติธรรมไม่ปฏิบัติธรรม ก็เหมือนกับที่ว้าของมันไม่มีสิ่งที่มันเป็นประโยชน์อยู่ ถ้าคนทำ มันก็เป็นประโยชน์ ถ้าคนไม่ทำ มันก็ไม่เกิดประโยชน์

ยกตัวอย่างเช่น ผลไม้ที่มีเมล็ดดีพันธุ์ดี เอาไปปลูกในที่ดินไม่ดี ผลไม้นั้นก็ไม่งาม หรืออาจจะไม่เกิดเลยก็ได้ เพราะอะไร ดินมันไม่เหมาะสม ถึงแม้ผลไม้มันจะมีพันธุ์ดีเท่าไรก็ตามที่เถอะ ถ้าสถานที่ปลูกไม่ดี พื้นดินก็ไม่ได้ คนรักษาไม่ดี ปฏิบัติไม่ดี มันก็ไม่ได้ผล ฉันทัน

อย่างโลกที่เราอยู่กันทุกวันนี้จะต้องคุ้มกันให้มันเจริญ ให้มันสงบ ให้มันระงับเป็นธรรมดาอย่างนั้น ธรรมะมีไม่มาก เพียงแต่ให้มีความละเอียดอยู่ในตัวของเรา จะยืน เดิน นั่ง นอน ถ้าหากว่ามีความละเอียดแล้ว ความชั่วช้าทั้งหลายมันก็ไม่เกิดขึ้น เพราะอะไร

มันไม่มีเหตุที่จะเกิด ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้น มันก็ไม่เกิด ฉะนั้นก็เหมือนกัน ความชั่วทั้งหลายนั้น มันจะชอบเกาะอยู่ในที่สกปรกที่มันผิदनนั้นแหละ มันผิตรงไหน มันก็บาปอยู่ว่าตรงนั้น มันบาปอยู่ที่ตรงไหน มันก็ผิตรงอยู่ที่ตรงนั้น เช่นว่าวันนี้เป็นวันธรรมสวนะ เรามาฟังธรรมกันสมათานศีลไปแล้วเช่นนี้ บางคนมีความรู้สึกนึกคิดว่า นี่มันคืออะไรที่เราทำกันอยู่ที่นี่มันทำอะไร เราทำเพื่ออะไร อย่างนี้ไม่ค่อยจะคิด ไม่รู้เหตุผลของมัน เป็นอย่างไร ไม่รู้เรื่องเป็นต้น ถ้าใครมีความละเอียดมีความกลัวต่อความผิ ดคนนั้นก็ มีธรรมะ ถ้าความอายหรือความกลัวนี้ไปตั้งอยู่ในใจของคนทุกคน บ้านเมืองของเรานี้จะมี ความวุ่นวายน้อยลงทุกที จะมีความสงบระงับ การสงบระงับนั้นแหละ ทำว่ามันเป็นผล เป็นบุญ

ฉะนั้น สมัยโบราณพ่อแม่เรานั้น พื้นเดิมเขาเป็นคนซื่อสัตย์ เขาฟังธรรมเพื่อเอาบุญ มันก็เลยได้บุญ คือมันตั้งอยู่ในใจเขาแล้ว เมื่อไปฟังพระท่านเทศน์ ท่านจะว่าอะไร ก็ช่างเถอะ ตั้งใจฟังสบายๆ ไม่ต้องรู้เรื่องอะไร บุญเก่านั้นมันยังอยู่ คือมันมีความซื่อสัตย์ อยู่แล้ว เป็นต้น มันก็มีความสบายกัน ไม่ต้องพิจารณาอะไรมาก ต่างกับสมัยทุกวันนี้ ทุกวันนี้หนักศึกษามาก การเรียนมันก็มาก การรู้มันก็มากขึ้น ความรู้ในสมัยนี้ตามอาตมา สังเกตแล้วนะ มันรู้ดีอยู่ แต่ว่าคนกระทำมันน้อย การกระทำมันน้อย ตลอดจนพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์ทั้งบรรพชิตเราก็ดี พวกมันเสื่อมไปทุกทีๆ ทั้งท่านผู้อุปถัมภ์อยู่ข้างนอก ก็เสื่อมไป ทางพระเจ้าพระสงฆ์ซึ่งเป็นเนื้อนาบุญของญาติโยมนั้น มันก็เสื่อมไป ต่างคน ต่างเสื่อมไปเรื่อยๆ ต่างคนต่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว เช่น พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า เมื่อพระวินัย เสร็จหมอง ธรรมะก็เสร็จหมอง ธรรมะเสร็จหมอง พระวินัยก็เสร็จหมอง จิตใจเราเสร็จหมอง ร่างกายเราก็จเสร็จหมอง ทุกสิ่งสารพัดมันอัปมงคล

ฉะนั้น การฟังธรรมจึงเป็นเหตุให้พวกเราทั้งหลายนั้นรับพิจารณา อย่างวันนี้ สมათานศีลคือทำกายให้หมดจด ทำวาจาให้หมดจดให้สะอาด เมื่อฟังธรรม ฟังแล้ว ให้เกิดความรู้เพื่อฟอกจิตของเรา ให้จิตของเราเห็นให้มันสะอาด แล้วก็ไปภาวนากัน

คำที่ว่าภาวนานั้น พวกเราทั้งหลายบางคนก็ยังไม่รู้จัก พูดถึงการภาวนาแล้วนะ กลัวไม่รู้เรื่อง ยิ่งสมัยใหม่นี้หนึ่งไม่ได้หนึ่งไม่ติดนะ ประเดี๋ยวก็เดือดร้อนอันนั้นอันนี้ เมื่อ

จะนั่งให้สงบมันก็ไม่สงบ เพราะไม่รู้จักการภาวนากัน เมื่อไม่รู้จักก็ไม่มีใครที่จะคิดถึง เปรียบเหมือนคนๆ หนึ่งอยู่โน้น อยู่กรุงเทพฯ หรืออยู่โคราช เราอยู่อุบล ไม่เคยรู้จัก คนๆ นั้น ตั้งแต่เราเกิดมา เราก็ไม่เคยคิดถึงคนๆ นั้นเลย เพราะอะไร เพราะไม่เคย ได้พูดกัน ไม่เคยได้เห็นกัน มันจึงไม่มีปัจจัยที่จะอยากรู้ ที่จะอยากเห็น ที่จะอยากพบ ถึงคนๆ นั้นมีอยู่ ก็เหมือนกับว่าไม่มี อันนี้ก็ฉนั้น

บุญกุศลในทางพุทธศาสนาที่ท่านสอนนั้น เราทั้งหลายไม่คิดถึง ไม่ปรารถนาถึง มันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ไม่มีเวลาที่จะสวดรับฟังพระธรรมเทศนา บางคนฟังธรรม มาตั้งแต่เด็กน้อยๆ จนมาถึงแก่ ความเป็นจริงนั้นไม่ได้ฟังธรรมซักนิดเดียวก็ได้ เหมือนเราไปนั่งอยู่ใกล้ๆ อาหารมันจะเอร็ดอร่อยเท่าไรก็ตามเถอะ เราไปนั่งติดๆ มัน ก็อยู่เท่านั้นแหละ ความอิมมันก็ไม่ปรากฏขึ้นมา รสมันก็ไม่ปรากฏขึ้นมา เพราะอะไร เพราะเราไม่ได้ปฏิบัติ คือไม่ได้ชิมดู บริโภคดู ไม่ลิ้มเลียดู ฉนั้นใดก็ฉนั้น

อย่างประเพณีเมืองไทยเราเคยทำมา จะทำบุญสุนทานทุกครั้ง จะต้องไหว้พระ จะต้องสมาทานศีล แต่ว่าจะมีใครสักคนหนึ่งหรือ ๒ คนตั้งใจว่า จะให้มีศีลประจำชีวิต ของเรานี้หาได้ยากเลยทีเดียว

ฉนั้น มนุษย์มันจึงเกิดมาในโลกนี้ได้ยาก ไม่ใช่ว่ามันเป็นของง่าย คำที่ว่า มนุษย์ เกิดมาในโลกนี้มันเป็นของยากนะ ก็คือมนุษย์ที่สมบูรณ์บริบูรณ์ ที่เรามาั่งอยู่ในเวลา โรงธรรมนี้ละ ก็นี้ถือว่าเราเป็นมนุษย์กันทุกคน ความเป็นจริงมันเป็นมนุษย์อย่างนี้ก็จริง แต่ความสมบูรณ์ที่จะเป็นมนุษย์ยังพร่องอยู่ คือคุณสมบัติที่จะให้เราเป็นมนุษย์นั้น มันไม่ค่อยจะมี หรือว่ามันมีน้อย พวกเราทั้งหลายนี้ก็เหมือนกันฉนั้น แต่เราเข้าใจว่า เราเกิดมารูปร่างเช่นนี้ก็เรียกว่ามนุษย์ทั้งนั้นแหละ แต่ว่ามันเป็นมนุษย์ที่ปลอม มนุษย์ ไม่เต็มมนุษย์ มนุษย์ที่ครึ่งๆ กลางๆ ฉนั้น พุทธบริษัทของเราเป็นต้น จึงเป็นพุทธบริษัท ที่กลางๆ ไม่เต็มทีที่จะเป็นพุทธบริษัท และการอยู่ร่วมกันของคนที่ไม่สมบูรณ์ มันก็ไม่มี ความสบาย มันมีความบกพร่องบางสิ่งบางอย่าง

ดังนั้น พวกเราทั้งหลายทุกวันนี้ จึงมีความเดือดร้อน เดือดร้อนเพราะอะไร เพราะ มันขาดธรรมะ มันขาดหิริความละอาย ขาดโอตตบปะความเกรงกลัว เท่านั้นแหละ มันไม่

มากหรือก ธรรม ๒ อย่างเท่านั้นแหละ เราทั้งหลายถ้าไม่มาประพฤติเมื่อไหร่ ถ้าไม่ปฏิบัติธรรมเมื่อไหร่ เป็นต้น พวกเราทั้งหลายนั้นก็เลยจะไม่สงบตลอดไป ฉะนั้น พวกเราซึ่งเป็นบรรพบุรุษของกุลบุตรลูกหลาน ควรตั้งอกตั้งใจเข้ามาสู่ธรรมะ เมื่อหมดเราก็เพื่อลูกเพื่อหลานต่อไป

การทำความคิดเป็นต้น เด็กๆ มันก็มองดู ถ้าเราสร้างความคิด เด็กๆ มันก็ตามความคิดของผู้ใหญ่ เปรียบกับแถววัลย์ที่มันเกิดอยู่บนพื้นดินนะ ถ้ามันไถลมันไม่มั่นคง มันก็ขึ้นต้นนั้นแหละก่อนเขา ต้นที่มันอยู่ไถล มันไม่ไปหรอก อันนี้ก็ฉันนั้น เด็กๆ มันชอบตามผู้ใหญ่ อย่างนั้นผู้นำเราทุกคน จะต้องเป็นผู้มีธรรมะเป็นที่อยู่ของเรา เป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนประหยัด เป็นคนทำจริงๆ ทุกๆ คน

ของดีหรือของจริงนะมันมีอยู่ แต่พวกเราทั้งหลายไม่ค่อยจะทำตาม มันจึงไม่มีความดีเกิดขึ้นมา ไม่มีความจริงเกิดขึ้นมา ฉะนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนั้น จึงขอร้องพวกเราทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธให้น้อมกาย น้อมวาจา น้อมจิต เข้ามาฟังเข้ามาดูแล้วไปพิจารณา ถ้าว่าตรงนั้นมันผิด ทำไมมันจึงผิด คือมันไม่ดีนั่นเอง ถ้าใครไปทำมันก็เดือดร้อน ใครไปทำมันก็ผิด ตรงนั้นท่านว่าไม่ดี ความที่ว่ามันไม่ดีนั้น เราได้ปฏิบัติกันบ้างหรือเปล่า เมื่อเราอยากได้บุญ เราก็ทำสิ่งที่มันเป็นบุญ ถ้าเราอยากพ้นจากบาป เราก็อย่าไปทำบาป ถ้าเราอยากจะพ้นจากความผิด เราก็อย่าไปทำความผิด การประพฤติธรรมะมันก็เห็นผลขึ้นในปัจจุบันเท่านั้นเอง

ฉะนั้น พวกเราทั้งหลายได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาเช่นนี้แล้ว เป็นการหายากกว่าสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ จึงควรพยายามอบรม มาฟังธรรม อบรมแล้วก็นั่งสมาธิ คือทำจิตให้สงบ บางคนก็ไม่เห็นใจเราสงบ ไม่รู้จักใจของเราเสียด้วย รู้จักแต่ความคิด คิดอยากจะทำอันนั้นก็ทำไป คิดอยากจะทำอันนี้ก็ทำไป คือตามใจตนตามใจกิเลส นั่นเอง ไม่รู้จักใจของเราว่ามันเป็นอย่างไร ลองๆ ดูก็ได้เดี๋ยวนี้

ที่เราเรียกว่าใจ ใจนะ อะไรมันเป็นใจ รู้ไหมว่าใจมันอยู่ที่ไหน ยังไม่เคยพบนะ ยังไม่เคยพบว่าเราอยู่ยังไง เราจะรักษาใจของเราได้หรือ ก็ไม่รู้เรื่อง จะรักษาที่ไหน นอกจากมาอบรมธรรมะให้รู้เรื่องให้เข้าใจในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น

ใครที่เป็นผู้รับรู้อารมณ์ทั้งหลาย คนที่รับรู้อารมณ์นั้นแหละ ที่พวกเราทั้งหลาย เรียกว่าใจของเรา จิตของเรา มันก็มีเท่านั้น นอกนั้นไปก็เป็นกายส่วนที่เรามองเห็น ด้วยตาของเรา คือตัวมันอยู่นี่ก็คือกาย สิ่งที่เรามองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ มันรู้อยู่ภายใน ก็เรียกว่าใจ เป็นรูปธรรมแล้วก็เป็นนามธรรม ทั้ง ๒ อย่างนี้ จะทำให้เราเป็นทุกข์ ก็สองอย่างนี้ จะทำให้เราเป็นสุขก็สองอย่างนี้ไม่มากหรอก

ดังนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ท่านจึงให้ดูตัวเอง ตัวเองมันอยู่ที่ไหน ถ้าเราเห็นกายของเรา เห็นใจของเรา เราก็เห็นตัวของเรา เมื่อเห็น ตัวของเรา เราก็สอนตัวของเราได้ บัดนี้เราทำผิด บัดนี้เราคิดผิด บัดนี้เรามีความสุข บัดนี้เรามีความทุกข์ เราก็จะได้เห็นกายเห็นใจเราได้ง่ายๆ คือมองตัวเจ้าของเป็นต้น ท่านเรียกว่า อดตนา โจทยตตนา จงเตือนตนด้วยตนเอง

ถ้าเราไม่รู้จักตน เราจะสอนใคร จะสอนตรงไหน จะเตือนที่ไหน ดังนั้น พระพุทธเจ้า จึงให้รู้จักเจ้าของ เจ้าของนี่คืออะไร คือกายกับใจ มันอยู่ที่ไหน ถ้าเรารู้จักว่ากายมันเป็นอย่างไร ใจมันเป็นอย่างไร เราก็รู้จักกายของเรา เมื่อกายของเราเป็นโรค เราก็ต้อง พิจารณากายของเราว่า โรคมันเกิดที่กาย แต่ใจเป็นคนทุกข์ พบว่าใจเป็นคนอุปาทาน มันก็ของสองอย่างเท่านั้นเอง ไม่ใช่อื่นไกล

ดังนั้น การทำบุญสุนทานทุกประการ ก็มีกายกับจิตเท่านั้น ไม่ต้องไปเรียนอะไร มันมาก ให้เรียนรู้อารมณ์ของเรา รู้ใจของเราเท่านั้นแหละ รู้ว่ามันผิดรู้ว่ามันถูก ถ้ารู้ผิดรู้ถูก แล้วก็ปฏิบัติ ความผิดก็ละออกเสีย ปฏิบัติความถูก เราค่อยๆ สะสมขึ้นบำเพ็ญขึ้น มันก็ค่อยเกิดขึ้น ที่สกปรกเรารู้ว่ามันสกปรกแล้ว เราก็ล้างมันออกเสีย เช็ดมันออกเสีย มันก็สะอาดเท่านั้นแหละ ไม่ยาก

ถ้าหากว่าเราทั้งหลายกำหนดรู้อารมณ์ รู้ว่าใจ รู้จิตของเจ้าของแล้วว่าบาปอยู่ตรงนี้ บุญอยู่ตรงนี้ ผิดอยู่ตรงนี้ ทุกข์อยู่ตรงนี้ สุขอยู่ตรงนี้ เราก็ปฏิบัติที่กาย ที่ใจของเรา นี้ ไม่มากมายอะไรนักหนา การฟังธรรมก็ไม่ต้องมาก ถ้าเรารู้เช่นนี้แล้ว เราก็ปฏิบัติอยู่ที่นี้ เรามาที่นี่ เราก็เอากายกับใจเรามาด้วย เราจะกลับไปบ้าน เราก็เอากายกับใจของเราไป มีของ ๒ อย่างนี้ ต่างคนต่างรู้ธรรมะอยู่ในตัวของเจ้าของ ก็รู้จักความละเอียด รู้จักความ

กลัวเท่านั้น เมื่อมีความรู้จักความละเอียดความกลัวแล้ว ก็ได้ชื่อว่าปฏิบัติธรรมะทุกๆ คน การปฏิบัติธรรมะก็เกิดผลประโยชน์คือความอยู่เย็นเป็นสุขนั่นเอง

ในวันพระเช่นนี้ ท่านจึงให้มารวมกัน มาอบรมกัน อบรมกายนี้แหละ อบรมใจนี้แหละ ไม่ใช่อบรมอย่างอื่น มันมีอยู่ที่นี่แล้ว ไม่ต้องไปคิดให้มันมาก ถ้าทุกๆ คนเข้าใจอย่างนี้ พวกเราทั้งหลายจะมีความสามัคคีกัน อยู่ที่ไหนก็เหมือนกับลูกกัน หลานกัน พี่กันน้องกัน เป็นญาติกัน ญาติคืออะไร ญาติคือความเกิด ญาติคือความแก่ ญาติคือความเจ็บ ญาติคือความตาย มันเป็นญาติกัน

ทุกวันนี้ มันไม่ค่อยเห็นเป็นญาติกันเสียแล้ว สมัยโบราณเราละ มองดูหน้าดูตากัน เข้มชื่นดี ชื่นอกชื่นใจดีอกดีใจ ทุกวันนี้เรามองหน้ากันไม่ได้เสียแล้ว มองหน้าก็ว่ามองทำไม แง่หรือ เพราะเดี๋ยวนี้มันศึกษาหลาย ระวังมาก ไม่รู้ว่าเขามองร้ายหรือมองดี มันเกิดขึ้นจากใจของเรา มันระวัง ใจมันระแวง ก็เพราะมันมีประสบการณ์มาแล้ว มันอยู่กับพวกที่มีพิษมีภัยมาหลาย อย่างทุกวันนี้ก็แปลกนะ อย่างชีวิตอาตมาเกิดมานี้ แต่ก่อนเดินไปตามดงตามป่า เห็นคนดีใจเหลือเกินนะ ถ้าหลงทางจะได้ให้เขานำทาง ถ้าหิวอาหารจะได้ขออาหารกิน ถ้าหิวน้ำจะได้ขอน้ำกิน ทุกวันนี้ลำบาก ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ใครเป็นอย่างไร ไม่ไว้ใจเสียแล้ว มองไปแล้วเห็นเป็นปฏิปักษ์ทั้งนั้นแหละ ต้องระวัง จะเป็นขโมยหรือเป็นโจร เพราะอะไร เพราะมันเคยถูกทุบมาแล้ว เคยถูกปล้นมาแล้ว ไม่ค่อยไว้ใจใครทั้งนั้น

ดังนั้นการเบียดเบียนกัน การฆ่าการแก่งกันนะมันเร็วที่สุดเลย เพราะการระแวงนั่นเอง เพราะอะไร เพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมไม่มี มันจึงเกิดการระแวงเช่นนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างก็เกิดความเดือดร้อนขึ้นมา หูได้ยินเสียงก็เดือดร้อน ตาเห็นรูปก็เดือดร้อน มันเดือดร้อนทั่วไปหมด อันนี้ก็เพราะมันขาดคุณธรรม ไม่เห็นเป็นพี่น้องกัน ถ้าเห็นตามธรรมะว่าเป็นพี่น้องกัน ญาติคือความเกิด ญาติคือความแก่ ญาติคือความเจ็บ ญาติคือความตาย มันก็สบายกันทั้งนั้นแหละ

ทุกวันนี้ดีก็ๆ ไปชิตี ไปบ้านไหน ไปขอนแก่นบ้านคนชิตี ไม่เปิดประตูหอรอก ไม่กล้าปิดเงียบเลย คนก็ไม่ตื่นขึ้นมาหอรอก เงียบเฉย ฟังมันจะเป็นคนร้ายหรือมันจะเป็นคนดี

สารพัดอย่าง มันยิ่งแคบไปทุกทีๆ บ้านเมืองของเราทุกวันนี้ เพราะมันขาดธรรมะ
นั่นเอง

ฉะนั้น ขอมุขหุขยพุทธบริษัททั้งหลายจงพากันตั้งอกตั้งใจ ถึงเวลาที่พวกเราจะรื้อ
ศีลธรรมขึ้นมาปฏิบัติกันได้แล้ว มันทิ้งไปเสียมมานาน ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ คนเฒ่า คนแก่
ให้สมกับว่าเป็นพุทธบริษัทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา และจะไม่มี
ความเดือดร้อนกระวนกระวายใจเพราะการประพฤติธรรมะปฏิบัติธรรมะ

ขอญาติโยมทั้งหลายจงน้อมธรรมะอันนี้กลับไปเป็นโอปนยิกธรรม ทำให้มันจริง
ทำให้มันดี ให้มันเกิดอยู่ในสันดานของเจ้าของ อย่าให้มันอยู่ข้างนอก อย่าให้มัน
อยู่นอกใจ ให้มันอยู่ในใจของเราทุกคน ทีนี้เราก็จะมองเห็นหน้าพี่ของเรา มองเห็นหน้า
น้องของเรา มองเห็นหน้าญาติของเรา จะพบคนผ่านไปมาที่ไหนก็สบายใจ เข้าไปฟัง
เข้าไปอาศัย เดียวนี้มองเห็นคนเดินทางไปก็กลัวเสียแล้ว มันเป็นปรตเป็นมารเสียจนจะ
หมดแล้ว อันนี้มันไกลจากพระลัทธิธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

ดังนั้น วันนี้ขอญาติโยมทั้งหลายทุกคนที่เดินทางมาจากที่อื่นก็ดี ที่อยู่ในถิ่นฐานนี้
ก็ดี ให้เห็นว่าเป็นคนๆ เดียวกัน คือคนมุ่งคุณงามความดีเหมือนกัน มุ่งความสุข
เหมือนกัน ไม่มีใครอยากจะทำทุกข์ ชอบความสงบ ชอบความสบายเหมือนกัน

จงเป็นผู้มีเมตตา ความรักใคร่ซึ่งกันและกัน กรุณา ความสงสารซึ่งกันและกัน
มุทิตา ความพลอยยินดี อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางๆ จงมีธรรมะเป็นเครื่องอยู่
อย่างนี้ เมื่ออยู่กันไปก็มีความเยือกเย็น ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย จะอยู่ไหน
ครอบครัวยังเป็นสุข ไปที่ไหนๆ ทุกสถานที่ก็เป็นสุข ถ้าเรามีธรรมะ มันติดตามอย่างนั้น

ฉะนั้น วันนี้ขอจบพระธรรมเทศนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอญาติโยม
ทั้งหลายฟังแล้วก็ตั้งอกตั้งใจนำไปประพฤติปฏิบัติให้สมความมุ่งมาดปรารถนา จึงจะมี
ความสุขความเจริญ”

ไม่มีใครมา ไม่มีใครอยู่ (หลวงพ่อรับแขก)

“หลวงพ่อก็เมตตาในโยมทุกชนชั้น ไม่เลือกบุคคลเชื้อใจไพร่ผู้ดี ท่านเมตตาทั้งนั้น” โยมรุ่นเก่ามักพูดถึงความประทับใจที่ตนรู้สึกต่อหลวงพ่อด้วยเสียงเดียวกันหมด ความซาบซึ้งในกระแสเมตตาของหลวงพ่อกับคำแนะนำพร่ำสอนที่เฉียบแหลม แต่เรียบง่าย ดึงดูดคนมาสู่วัดหนองป่าพงมากมาย ไม่ใช่เฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานี แต่ทั่วประเทศ และชาวต่างประเทศก็มีคนเดินทางไปนมัสการท่าน

ในระยะหลังๆ หลวงพ่อก็ต้องใช้เวลาในการรับแขก สอนธรรมะ และสนทนากับญาติโยมวันละหลายชั่วโมง บางวันนั่งรับแขกอยู่กับที่ตั้งแต่ฉันเสร็จจนบ่ายถึงเย็น ญาติโยมเข้ามาแล้วก็ออกไปคนแล้วคนเล่า กลุ่มแล้วกลุ่มเล่า แต่หลวงพ่อก็ยังนั่งอยู่อย่างนั้น การที่ร่างกายไม่ได้รับการพักผ่อนเพียงพอ มีผลกระทบต่อสุขภาพของท่านอย่างมาก โยมอุปัฏฐากคนหนึ่งอดรอนทนไม่ไหว ได้กราบเรียนหลวงพ่ขอล้อมรั้วกุฏิของท่าน แต่หลวงพ่อก็ไม่ยอม พระอาจารย์วิมล เตชปญฺโญ พูดถึงความห่วงใยของพระอุปัฏฐาก

“ท่านรับแขกตั้งแต่ฉันเช้าเสร็จ ผมกำหนดว่าสักบ่ายโมงจะนิมนต์ท่านขึ้นพักสักทำโมงเย็นถึงให้รับแขกต่อ คนนั่งเยอะๆ ได้จังหวะแล้ว ผมก็พูดให้โยมทุกคนได้ยินว่า นิมนต์หลวงพ่อกับไปพักผ่อนครับ ได้เวลาแล้ว ท่านหันหน้าแล้วพูดเรื่องอื่น ไม่ยอมพักที่หลังท่านพูดว่า

“คนมาจากไกลๆ นี้ เขาอยากจะมาหาเรา เวลาเขาก็ไม่ค่อยมี ที่นี้ถ้าผมขึ้นไปพักอย่างนี้สงสารเขา”

หลวงพ่อบรรณการเรื่องการรับแขกว่า

“ถ้าผมยังคิดผิดอยู่ ผมคงเสียไปนานแล้ว เพราะคนมันมากทั้งวัน แต่ก็เหมือนไม่มีใครมาเลย ถ้าเรามีสัมมาทิฐิรู้ความเห็นชอบแล้วไม่มีอะไร ไม่มีใครมา ไม่มีใครไปจิตก็หยุดอยู่ในที่ของมัน”

แม้ในวัยชราของท่าน หลวงพ่อได้ให้เวลากับโยมมากขึ้น ท่านก็ระวังตัวเสมอ ไม่ยอมให้โยมคนใดเข้าใกล้จิตใจที่มีความสนิทสนมเป็นพิเศษ ซึ่งจะเป็นเหตุให้หลวงพ่อต้องเกรงใจเขาจนเสียความเป็นอิสระของตัวท่านเอง

หลวงพ่อให้การบ้าน

ญาติโยมที่มากราบนมัสการหลวงพ่อในแต่ละวันมีมาก มาจากทุกระดับของสังคม ทั้งชาวไร่ชาวนา ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักศึกษา และครู ฯลฯ ผู้หนึ่งฟังท่านรับแขก เป็นประจำต่างประทับใจวิธีการพูดของหลวงพ่อ ไม่ว่าจะท่านจะพูดกับใคร กลุ่มไหน ทั้งคำพูดและลุ่มเสียงดูช่างพอเหมาะพอดีกับเหตุการณ์และบุคคล ควรดูน้อยท่านก็ดูควรอ่อนโยนท่านก็อ่อนโยน แม้การเปรียบเทียบยกตัวอย่าง หรือข้ออุปมาอุปมัยในการอธิบายธรรมะ ท่านก็ยกสิ่งที่คุณคุ้นเคย จึงทำให้เข้าใจง่าย

เคยมีโยมคนหนึ่งมากราบเรียนถามท่านว่า ที่หลวงพ่อมีลูกศิษย์ลูกหาชาวต่างประเทศมากนั้น เป็นเพราะหลวงพ่อได้ นิรุติปฏิบัติสมภา (ปัญญาที่แตกฉานในภาษา) หรือเปล่า หลวงพ่อยิ้มแล้วตอบว่า

“อาจจะใช่ะโยม ภาษาชาวนาอาตมาก็พูดได้ ภาษาแม่คำก็พูดได้ ภาษาทหารก็พูดได้ ที่จริงมันแตกฉานหลายภาษาอยู่”

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใครมาเยี่ยม หลวงพ่อก็ไม่ให้กลับมาเปล่า ท่านต้องฝากข้อคิดไว้กับโยมเสมอ พร้อมกับกำชับให้นำไปพิจารณา “เอาเป็นการบ้านเนื้อ”

ชีวิตครอบครัว

เป็นที่อัศจรรย์ใจของฆราวาสผู้ครองเรือนทั้งหลายที่ได้เข้าไปกราบนมัสการและฟังธรรมจากหลวงพ่อว่า ท่านสามารถให้คำแนะนำที่แม่นยำและเจ็บแสบเกี่ยวกับปัญหาในชีวิตครอบครัว ทั้งๆ ที่ท่านเองไม่เคยแต่งงาน และไม่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้เลย

อันที่จริง ถึงแม้ว่าหลวงพ่อก็ไม่เคยมีครอบครัว แต่การที่ท่านรับภาระในฐานะเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ปกครองพระภิกษุสามเณรและแม่ชีจำนวนกว่าร้อยเป็นเวลานานหลายสิบปี ก็เป็นเหตุให้ท่านต้องพบและแก้ไขปัญหาต่างๆ นานามากมายหลายรูปแบบเหมือนกัน ซึ่งลักษณะปัญหาในหมู่คนไม่ว่าจะเกิดในครอบครัว หรือในคณะสงฆ์ก็ย่อมคล้ายคลึงกัน เคยมีโยมผู้ไม่รู้เรื่องสักคนหนึ่ง เมื่อพบถึงปัญหาครอบครัวให้หลวงพ่อฟังจบก็สรุปว่า “อย่างหลวงพ่อนี้ดีนะคะ ไม่มีปัญหาครอบครัว”

หลวงพ่อก็หัวเราะ ตอบว่า “ไปต่างๆ นะ เดี่ยวก็เจอไม้ค้อน (ท่อนไม้) เข้าหรอก” แล้วท่านก็ปรารภให้โยมฟังว่า “อาตมาก็มีครอบครัวเหมือนกัน เป็นครอบครัวในวัดครอบครัวใหญ่ มีลูกหลายสิบคน”

การที่หลวงพ่อเมตตาอบรมสั่งสอนญาติโยม และให้เวลาในการรับแขกวันละหลายๆ ชั่วโมงเป็นเวลาหลายปี เป็นโอกาสให้ท่านได้เรียนรู้สิ่งสมประสงค์มากชิ้นๆ โดยลำดับ เหมือนอย่างที่ท่านบอกว่า

“สอนเขาสอนเราไปด้วยในตัวคลอกันไป”

อนึ่ง ปัญญาที่เกิดจากการภาวนานั้น ไม่ใช่ความรู้เฉพาะด้าน แต่เป็นความรู้ในสังขารของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงซึ่งง่ายที่จะเอาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อก็ได้ปรารภเรื่องนี้ว่า

“อยู่วัดหนองป่าพงเหมือนกับเป็นถึงขยะให้เขา นั่งอยู่นั้น เดี่ยวเขาก็เอาเรื่องนั้นเรื่องนี้มาทิ้งใส่ เดี่ยวคนนั้นมาฟ้องอันนั้น คนนี้มาฟ้องอันนี้ อาตมาเห็นอย่างนี้เลย มีปัญญาหลาย”

สอนชาวไร่ชาวนา

วันหนึ่งหลวงพ่อสอนญาติโยมที่มาเยี่ยมที่วัดว่า

“พวกเรานับถือพุทธศาสนานี้ยังหลงมกมายหลาย ตามที่พิจารณาแล้ว ยังไม่ทันถูกหลักพุทธศาสนา จึงยังไม่สบาย ถ้าเป็นชาวนาก็ทำแต่เอาตะปัดตะป้อ ไม่รู้จักเลือกพันธุ์ข้าว ไม่รู้จักปลูกพืชอื่นหมุนเวียน พวกเราก็เหมือนกัน ไม่รู้จักเลือกว่าอะไรเป็นอะไร

สมัยอาตมาเป็นเด็กน้อยโรงเรียนกำลังตั้ง เขามาเกณฑ์ไปโรงเรียน พ่อแม่ผู้ใดก็เอาลูกของตัวเองไปซ่อน กลัวเขาจะเอาไปเข้าโรงเรียน สมัยนี้เป็นอย่างไร เข้าไปในเมืองไปตามหาอ่านป้ายอะไรก็ไม่รู้จักเขา เพราะไม่ได้เรียนหนังสือ นี่ความคิดของเราในเวลานั้นนะ ไม่รู้จักผิดไม่รู้จักถูก ว่าแต่เจ้านาย ว่าแต่ครูท่านบังคับให้เรียนหนังสือมันไม่เห็นประโยชน์ ถ้าลูกสอบตกบ่อยๆ แล้วก็ว่าดีที่สุด จะได้ออกมาเลี้ยงควาย จะได้ให้เลี้ยงน้อง คิดตามความเห็นของเจ้าของ ทุกวันนี้ไปซื้อของในตลาดก็เลยไม่ทันเขา ไม่รู้ว่าอะไรต่ออะไร ไม่รู้จักได้จักเสียเพราะความหลงมกมายของพวกเรานั้นหลาย

เพราะฉะนั้น พวกเราทั้งหลายจึงยังไม่มีหลัก โบราณท่านว่า ถ้าไม่ไม่มีเหลี่ยมแม่จะแสนเคี้ยวก็ไม่งาม ลองคิดดูซิถูกไหมนั้นแล้วนะ เกลี้ยงขนาดไหนก็ไม่งาม ถ้ามันมีเหลี่ยมแม่ไม่เกลี้ยงมันก็งาม ดูให้มันมีหลักเกณฑ์ของมัน อันนี้คือเรายังไม่เห็นหลักอยู่ในใจของเรา ถ้าเรียนผูกไปก็ติดผูก เรียนมัดไปก็ไปติดมัดซะ ผูกเจ้าของ แก้วไม่ออกเรียนแก้วไม่เป็น

ที่แรกคนเรานั้นก็สร้างความสะดวกดีสลับกันมา เมื่อมาพึ่งเทศน์ก็พึ่งไปๆๆ ก็เห็นว่าดีมันก็ดี ข้าวก็เป็นข้าว ผิดก็เป็นผิด ถูกก็เป็นถูก ข้าวมันดีไหมละ ผิดมันดีไหมมันไม่ดี ตัวดีเรารู้จักตัวไม่ดีเรารู้จัก แม่ออกเรายังรู้จักง่าย ถ้ารู้จักปลูกผักกาดปลูกผักกาดก็เอาจอมมาทำแปลง เอาเมล็ดผักกาดมาหว่าน เอาน้ำมารด เอาปุ๋ยมาใส่ ผักกาดมันก็งาม ก็ปุ๋ยเหมือนกันนี่ เมื่อผักกาดมันเกิด หญ้ามันก็เกิด จะทำอย่างไรละ

ปัญหามันเกิดแล้วทีนี้ เราจะถอนหมดทุกอย่างทั้งหญ้าทั้งผักกาดหรือ มันก็ไม่ได้ อีกนั้นแหละ มันก็ต้องถอนหญ้าออกไปเอาผักกาดไว้ อย่างนั้นถึงจะได้กิน หรือจะปล่อยมันหมดไปไม่ต้องถอนสักอย่าง ก็ไม่ได้กินสักอย่างนะแหละ มันยากอย่างนี้จะสร้างความคิด ความชำนาญกับปณมา เราพยายามถอน พอจะไปทำ อ้อ! มันอยากได้แต่ชีครั้น ๒ อย่างนี้มันมาพร้อมกัน เราจะไปเชื่อความขี้เกียจชีครั้นหรือ มันก็ไม่ได้ทำความดีเท่านี้แหละ ดังนั้นจะต้องพยายามฝ่าฝืน อดทน เราปลูกผักกาดจะเอาแต่ผักกาดมันก็ไม่ได้ เราเอาน้ำไปรดผัก หญ้ามันก็มากินน้ำ เอาปุ๋ยมาใส่ผัก หญ้ามันก็มากินปุ๋ย ผักกาดมันงาม หญ้ามันก็งามเหมือนกัน ขึ้นมาทั้งสอง ทั้งหญ้าทั้งผักกาดนั้นแหละ”

ครูของใคร

ในบรรดาข้าราชการทั้งหลายที่เข้าไปนมัสการหลวงพ่ที่วัดหนองป่าพง พวกครูค่อนข้างมีภาวีกว่ากลุ่มอื่น หลวงพ่อให้เกียรติแก่เขาในฐานะเป็นผู้สอนคน และแต่ละครั้งที่ให้ข้อคิดหรือโอวาทแก่ครู ก็มีทั้งความเข้มข้นและร่าเริง คำถามที่หลวงพ่ถามพวกครูเป็นประจำก็คือ

“เป็นครูสอนตัวเองหรือสอนคนอื่น” แค่นี้ก็ทำให้ผู้ฟังสะดุดใจแล้ว

หลวงพ่เคยเล่าถึงพวกครูโรงเรียนเคยพานักเรียนมารับการอบรม

“เขาบอกว่าเด็กมันสอนยากและก็ชอบทะเลาะกัน อาตมาก็ถามว่า

แล้วพวกครูอาจารย์ในโรงเรียนนะ ยังสามัคคีกันดีอยู่หรือ อาตมาถามอย่างนี้เขาไม่ตอบ อาตมาจึงบอกพวกเขาว่า

ที่เด็กๆ มันทะเลาะกันนั้นเป็นเรื่องที่น่าอภัยให้ได้เพราะยังเป็นเด็ก แต่ครูอาจารย์ที่ทะเลาะกันได้อยู่นั้น ไม่ควรให้อภัยเลย”

แล้วท่านมักจะสรุปเตือนสติครูอยู่เสมอว่า

“อย่าเป็นครูสอนแต่ผู้อื่น ให้สอนตัวเองบ้าง”

ครั้งหนึ่งคณะครูจากอุปราชธานีมานมัสการหลวงพ่อ และขอฟังโอวาท ท่านแนะนำว่า

“เราควรจะทำอย่างไรอย่างพระพุทธเจ้า มีอยู่คราวหนึ่ง พระองค์เทศน์ให้พระภิกษุทั้งหลายฟังในที่ประชุม พระสารีบุตรก็นั่งฟังอยู่ด้วย พอพระองค์เทศน์จบลง จึงตรัสถามพระสารีบุตรต่อหน้าภิกษุทั้งหลายนั้นว่า สารีบุตร ที่เราแสดงธรรมให้เธอฟังนี้ เธอเชื่อไหม พระสารีบุตรเป็นผู้มีปัญญาจึงประนมมือตอบว่า ยังไม่เชื่อพระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าท่านได้ฟังดังนั้น พระองค์จึงตรัสว่า ดีละ สารีบุตร ผู้มีปัญญาไม่ควรเชื่ออะไรง่ายๆ เมื่อได้ฟังสิ่งใดแล้ว จะต้องนำไปพิจารณาด้วยปัญญาของตนเองก่อน เมื่อเห็นว่าสิ่งนั้นถูกต้องดีแล้ว มีเหตุผลดีแล้วจึงเชื่อ อย่างนี้จึงจะเชื่อว่าเป็นคนมีปัญญา อย่างนี้เป็นต้น

เราสังเกตดูซิว่าพระพุทธเจ้าของเราท่านเก่งขนาดไหน ถ้าเป็นพวกเราทุกวันนี้ ลูกศิษย์ไม่เชื่อเป็นไหนหนึ่ที่เลย โกรธเขาเสียแล้ว ชอบจะเป็นอย่างนี้ ดังนั้น เราทั้งหลาย ต้องสอนตัวเองด้วย สอนผู้อื่นด้วย เราจึงจะไม่เป็นทุกข์ทรมาน เพราะลูกศิษย์ เด็กๆ สมัยนี้ไม่เหมือนสมัยก่อน มันคอยจะสู้อาจารย์อยู่เรื่อย ข้อนี้ต้องระวังให้ดี สอนเขาแล้ว เราต้องปฏิบัติตัวเองด้วย เด็กเขาก็ต้องการตัวอย่าง เราต้องทำให้เขาดู ไม่ใช่ดีแต่พูดอย่างเดียว และถ้าเขาไม่เชื่อ เราก็ต้องหันมาสอนใจเราเอง อย่าไปโกรธเขา นี้จึงจะได้ชื่อว่า เป็นอาจารย์สอนคนอื่นได้ แต่ถ้าเราเองก็สอนตัวเองไม่ได้แล้ว เราจะไปสอนใครที่ไหนได้”

แม่พิมพ์

“เราทุกคนเป็นหัวหน้าของคนหลายคน เป็นแบบพิมพ์แม่พิมพ์ของคน ควรจะหันมาหาธรรมชาติ มาปฏิบัติธรรมะ ประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างของคนทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่พิมพ์สำหรับพิมพ์พระ ใครเคยเห็นไหม พิมพ์เดียวเท่านั้นแหละ เขาทำอย่างดีเลย เขาแกะหน้าตาควักคางให้ดี ไม่ให้บิดเบี้ยวไม่ให้เว้าแหว่ง เพื่อจะอัดพระพิมพ์ให้เป็นรูปงาม เมื่ออัดออกมาก็งามจริงๆ เพราะพิมพ์ดีเพียงพิมพ์เดียว นี่ฉันใด

ครูซึ่งเป็นแม่พิมพ์ของศิษย์และผู้คนที่ทั้งหลายนั้นก็เหมือนกันฉันนั้น จำเป็นจะต้องทำตนให้งามอยู่ด้วยคุณธรรมของความเป็นครูเป็นอาจารย์ ควรจะประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบวินัย และร่องรอยของผู้นำทางอยู่เสมอ สิ่งชั่วช้ามั่วเมาควรจะต้องออกไปให้หมด จรรโลงศีลธรรมให้สูงกลับคืนมา ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กๆ เขา เด็กนั้นก็เหมือนกับเกาวัลย์นั้นแหละ เมื่อเกาวัลย์เกิดขึ้น ณ ที่ใด มันก็จะต้องหาต้นไม้ที่จะเลื้อยขึ้นเสมอ ในเมื่อต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ใกล้สัก ๑๕ เซนติเมตร ถ้าอีกต้นหนึ่งอยู่ใกล้ตั้ง ๑๐ เมตร คุณว่ามันจะเลื้อยขึ้นต้นไหน มันก็จะเลื้อยขึ้นต้นที่อยู่ใกล้ที่สุดนั้นแหละ ต้นที่อยู่ห่าง ๑๐ เมตรโน่น มันคงไม่เลื้อยไปหรอก เพราะมันไกลเกินไป

ฉะนั้น ครูเป็นผู้ที่ใกล้ชิดของเด็กๆ ทั้งหลายนั่นเองแหละ เป็นผู้ที่เด็กๆ ทั้งหลายจะถือเอาเป็นแบบอย่าง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการประพฤติจรรยา มารยาท เครื่องละเล่น เครื่องบำเพ็ญให้เด็กดู อย่าสอนเขาแต่ปาก การยืน การเดิน การนั่ง การเคลื่อนไหว พุดจาอะไรทุกอย่าง เราต้องทำให้เป็นการสอนเขาทั้งนั้น เด็กๆ เขาจะทำตาม เพราะเด็กนั้นไว เขาไวกว่าผู้ใหญ่

มีเรื่องเล่าอยู่เรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องม้าอาชาไนยของพระราชา เป็นม้าปราดเปรียว ว่องไวเฉลียวฉลาดฝึกง่าย วันหนึ่งเขาเปลี่ยนคนเลี้ยง เพราะเหตุบางอย่าง ที่นี้ได้คนเลี้ยงม้าชาพิการข้างหนึ่ง เวลาแกเดินแกจะเดินกะโผลกกะเผลก ม้ามันก็เห็นทุกวัน ม้ามันไวอยู่แล้ว ต่อมามันก็เดินกะโผลกกะเผลกเหมือนกัน เพราะมันคิดว่าคนเลี้ยงสอนมัน ม้าตัวนี้เลยกลายเป็นม้าไม่งามเพราะขาลีย เขาก็ไปเชิญหมอमारักษา ให้ยา

ก็แล้ว ผ่าเท้าหาเสี้ยนหนามออกให้ก็ไม่มี มันก็ยังเดินกะโผลกกะเผลกอยู่เหมือนเดิม
ที่นี้พระโพธิสัตว์มาดู พิจารณาดูโรงม้กับเครื่องเวดล้อมทุกอย่างแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะ
เห็นว่าเป็นสาเหตุ ถามหาตัวคนเลี้ยง ก็จึงได้รู้ว่าต้นเหตุมันอยู่ที่นี้เอง จึงกราบบังคมทูล
พระราชาวาขอให้เปลี่ยนตัวคนเลี้ยงเสียใหม่ เอาคนที่ไม่เดินขากะโผลกกะเผลกมาเลี้ยง
ม้มันก็ดูอีก ที่นี้มันเห็นคนเลี้ยงไม่เดินขากะโผลกกะเผลก มันก็เลยไม่กะเผลก จึงกลับ
เป็นม้ที่ดีขึ้นมาอีกได้ เรื่องมันเป็นอย่างนี้

ดังนั้น ครูซึ่งเป็นผู้สอนคุณความดีแก่ศิษย์ คือเด็กทั้งหลาย จึงจะต้องประพฤติ
ปฏิบัติตัวให้เป็นคนเลี้ยงม้ที่ดี สอนม้ให้งาม ฝึกม้ให้ปราดเปรียวแข็งแรง ซึ่งม้ที่นั้น
ก็คือเด็กเล็กลูกหลานว่านเครือของเรานั้นเองแหละ ด้วยการหันหน้าเข้าหาศีลธรรม
ทั้งหลาย เอามาเป็นหลักยึดหลักบูชา จงอย่าเมามัวบูชาอยู่แต่วัตถุ และความสนุกสนาน
เฮฮาอื่นใดอยู่เลย ขอจงเป็นผู้ทำหน้าที่ในความเป็นผู้นำทางสั่งสอนแก่ศิษย์ทั้งหลาย
เช่นเดียวกับพระบรมมहाศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลายที่ได้ทรงดำเนิน
มาแล้วนั้นเถิด”

พิสูจน์นักวิทยาศาสตร์

พระอุปัฏฐากหลวงพ่อรูปหนึ่ง เล่าให้ฟังว่า

“มีอยู่ครั้งหนึ่งนักวิทยาศาสตร์เขามากราบหลวงพ่อ ตอนนั้นผมอยู่ที่กุฏิหลวงพ่อ
ด้วย เขาบอกพุทธศาสนาไม่มีอะไรที่พิสูจน์ได้ คงจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร วิทยาศาสตร์
เขาดีกว่า ทำอะไรเขาก็พิสูจน์ได้เยอะ ทำอะไรออกมาก็ปรากฏให้เห็นได้ พุทธศาสนา
พิสูจน์ไม่ได้ หลวงพ่อบอกว่า

เฮ้ย เรายังไม่ทันถึงพุทธศาสตร์ก็ได้เว้ย ก็เหมือนกับว่ามีเรามันสั้น แต่รูมันลึกไป
เราล้วงมือลงไป มือมันสั้นมันสุดแค่นี้ แต่รูมันยังลึกเข้าไปอีก เราจะปฏิเสธว่า เฮ้ย!
รูมันหมดแค่นี้เอง มันจะถูกต้องตามความเป็นจริงหรือเปล่า ความจริงมือเรามันสั้น

เราไม่ได้คิดว่ามันลึกลับเข้าไปกว่านั้น หรือบางทีสายตาของเรามันลึ้น เหมือนกับว่า เครื่องบินมันบินไป เครื่องบินนั้นมีอยู่ แต่สายตาของเรามันหมดเลี้ยวก่อน ก็เลยไม่เห็น เครื่องบิน แต่เครื่องบินมันยังมีและยังบินไปเรื่อยๆ อย่าเพิ่งปฏิเสธว่ามันไม่มี นี่เป็น กุศโลบาย

เขาก็พอใจ ไม่รู้ว่าหลวงพ่อบอกได้อย่างไร รู้สึกว่าเขาชอบมาก”

ฉลาดแต่ไม่เฉลียว

“บางคนเรียนจนโง่ พูดยังไม่รู้เรื่องกัน ถ้ามันสูงก็เกินไป แต่ถ้ามันต่ำลงมา ใต้อ่าง สายกลางมันไม่เห็นสักทีเลย เรียนมากๆ จะเข้าใจว่าเราฉลาดหรือ ดูซิฉลาดเกินไปนะ มันก็มีทฤษฎีมานะเกิดขึ้นมาก เห็นมนุษย์ทั้งหลายไม่ใช่คนสักคน เรามีอำนาจว่า ดีกว่า เก่งกว่า ดูถูกคนไปในตัวของมันแล้ว เห็นว่าเล็กลงว่าเขา ประเสริฐกว่าเขา มันก็เดือดร้อน เท่านั้นแหละ ถ้าเห็นว่า เอ้อ ตาสีตาสากก็เหมือนกับเรา เห็นคนแก่ ก็ต่อไปเราก็แก่ อย่างนั้น เห็นเด็กมันร่วนวาย แต่ก่อนเราก็เป็นเด็กอย่างนั้นเหมือนกัน

ถ้าเราน้อมเข้ามาพิจารณาตัวเราอย่างนี้ มันก็เข้าใจง่าย ถ้าเราโง่ ไม่รู้จัก ก็ค่อยๆ เรียนไป อันนั้นคนฉลาดก็ไม่ต้องฟังใครหรอก ครูบาอาจารย์สอน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรารู้ เรารู้ แต่เราไม่ทำทั้งนั้นแหละ เรารู้จนตาย จนโง่เท่านั้นแหละ อันนี้เรียกว่า มันเกิดพอดี คือมันไม่สูงจนเกินไป และมันไม่ต่ำจนเกินไป ถ้าต่ำกว่าคน มันก็เป็น คนไม่พอคน ถ้าคนสูงกว่าคน มันก็เป็นคนเหลือคนเท่านั้นแหละ”

หลวงพ่อบอกเคยบ่นว่า คนมีการศึกษาในระดับสูงมักสอนยาก เพราะ

“รู้ปริญาตรีมา กิเลสก็ปริญาตรีเหมือนกัน รู้ปริญาโท กิเลสมันก็ปริญาโท รู้ปริญาเอก กิเลสก็ปริญาเอกเหมือนกัน เพราะเราไม่ได้เรียนเอาออก แต่เรียน เก็บไว้”

อีกโอกาสหนึ่ง ท่านเปรียบเทียบคนมีการศึกษาสูงว่า “เหมือนอีแฉิ่งบินสูงๆ แต่เวลาหิวจะโฉบลงมากินซากหมาเน่า ก็เหมือนกับคนศึกษามาก ความคิดก็สูง แต่พอค้นหาเกิด ทำอะไรต่างๆ เหมือนกับคนไม่มีการศึกษาเลย”

เบือโลก

“บ้านรับรองที่เรือนซิปล่อยให้ว่าง มีคนถามว่าทำไม ก็เอาไว้ให้คนเบือโลกเขาพัก มันจะพังก็ซ่อมมันไว้ เขาเบือโลกก็มา ผู้หญิงเบือก็มา บางคนเบือแรง ไปไม่นานหอรอกโยม เบือแรงๆ ไม่นานคืนเดียวก็ไปเลย

ระวังนะพวกเรา อย่าเพิ่งเบือปั๊บบีบก็มาเลย ระวังอายุเขา ระวังนะ ค่อยๆ ไป ฉันจะไปพักผ่อนก่อนสักเช้าหนึ่ง ว่างนั้นนะ หรือว่าเราจะไปตายข้างหน้าก็ข้างมัน โดยมากมันไม่ตายหอรอก อย่าไปว่า ฉันไม่กลับ อย่าไปว่า ฉันไม่กลับเลย ให้ว่า ฉันจะกลับหรือไม่กลับก็ข้างมันเถิด ให้มันไปคิดดูให้ดีเสียก่อนให้สบายใจ ฉันไปไม่กลับ ตายแน่นอน อย่าไปว่านะ ไปปั๊บบีบ ตายแน่ (หัวเราะ) มันคอยจะอดพูดไม่ได้ใช้ไหม พอมันถึงอย่างนั้นปั๊บบีบ มันอยากพูดให้เด็ดขาดไปเลย พอก้าวออกจากบ้านไปแล้ว ไม่เด็ดขาดเสียแล้ว ระวังนะจะบาป ฉันจะไปพักที่วัดหนองป่าพงกับหลวงพ่อสักสองวัน หรือสามวันไม่รู้ ว่างนั้นนะ ฉันไม่ค่อยสบายใจ พูดแค่นี้ก่อนสิ อย่าไปเอาหมดทั้งเปลือก ก่อนสิ พูดว่าฉันจะไม่กลับไปแน่นอนเลย เลิกกัน อย่าไปว่าสิ บาปหลายนิ เดียวก็กลับไปหอรอก เออ อย่าไปเชื่อนะ จิตของเราละ”

กลัวผี

“ทุกคนไปวัดหนองป่าพง เข้าไปในศาลาก็ไปดูโครงกระดูก บางคนดูไม่ได้ วิ่งออกมาจากศาลาเลย กลัว กลัวเจ้าของ (ตัวเอง) อย่างนั้นเข้าใจว่าไม่เคยเห็นตัวเราเองสักที ไปกลัวกระดูก ไม่นึกถึงคุณค่าของกระดูก เราเดินมาจากบ้าน นั่งรถมาจากบ้าน ถ้าไม่มีโครงกระดูกจะทำอย่างไร จะเดินไปมาได้ไหม นั่งรถมาถึงวัดหนองป่าพง

พอลงรถเข้าศาลาไปดูโครงกระดูก พอเห็นวิ่งออกจากศาลาเลย กลัวโครงกระดูก
คนเราไม่เคยเห็น เกิดมาพร้อมกันไม่เคยเห็นกัน นอนเบาะอันเดียวกันไม่เคยเห็นกัน
นี่แสดงว่าเราบุญมากที่มาเห็น แก่แล้วห้าสิบปี หกสิบปี เจ็ดสิบปี ไปนมัสการวัด
หนองป่าพงเห็นโครงกระดูกแล้ว นี่อะไรไม่รู้ แสดงว่าเราไม่คุ้นเคยเลย ไม่รู้จักตัวของ
เราเลย กลับไปบ้านก็ยังนอนไม่หลับอยู่ ๓-๔ วัน แต่ก็นอนกับโครงกระดูกนั้นแหละ
ไม่ใช่นอนที่อื่นหรอก ห่มผ้าผืนเดียวกัน อะไรๆ ด้วยกัน นั่งบริโภคน้ำด้วยกัน แต่เรา
ก็กลัว นี่แสดงว่าเราห่างเหินจากตัวเรามากที่สุด”

สังขารเกษียณแล้ว

“คนเราเมื่อแก่ตัวลงมันก็หลงนะ อาตมาพอก้าวเข้าหกลีบกว่า มันจะชวนหลงแล้ว
เดี๋ยวนี้มันชวนจะหลงแล้วละ บางทีเรียกเณร ก. โดดไปพูดกับเณร ข. อย่างนี้ บางที
จะเรียกพระ ก. โดดไปใส่พระ ค. โน้น มันจะเป็นอะไร มันจะฝึกอาตมาแล้วละ มันเกษียณ
แล้วนะ ในราชการข้างนอกหกลีบปีเขาเกษียณแล้ว แต่ในด้านธรรมะก็เกษียณเหมือนกัน
แต่เกษียณเงี้ยบๆ กระซิบบเงี้ยบๆ มันเกษียณแล้ว เอานี้ไปถึงโน้น เอาโน้นมาจนถึงนี้ จะไป
ก็ว่ามา เอาไปเอามาไม่ทันทำ ไม่พิจารณา

แก่มากก็เลยมีความฉลาดมาก ฉลาดในความโง่นั้นแหละ จะไปยุ่งอยู่กับบ้านกับช่อง
ถกเถียงกับลูกหลานอยู่วุ่นวายไม่รู้เรื่อง ถือมันถือมันถือขลังนั้นแหละ ความยุ่งมันก็เกิด
ขึ้นมา มันเป็นอย่างนี้

อาตมาเคยเห็นหลายแห่ง เพราะเรามันเป็นพ่อแม่เขาเกิดก่อนเขา เลี้ยงเขามา
มีความฉลาดมาก ความฉลาดมากเลี้ยงมันไว้มากๆ ความฉลาดนะมันแก่แล้วมันโง่นะ
ไม่ใช่มันฉลาดหรอก มันโง่ เลี้ยงมันไปนานๆ มันโง่ ถ้างงๆ ไม่ยอมรับความผิด
อะไรต่ออะไรมันวุ่นวาย ก็ถกเถียงกับลูกหลาน ลูกหลานที่มีปัญญาดีหัวเขามันใส
เขาชี้แจงเขาก็หนีไป ยายกะตาก็ยิ่งชนะใหญ่ เราเป็นพ่อเป็นแม่มันแล้ว เด็กๆ จะ
พูดอะไรไม่ได้ ความเป็นจริงมันถูกของเขา แต่ก็เถียงเขาเอาชนะเขา อันนี้ไม่ใช่ธรรมะ
ชวนให้เราหลงแล้วนะ

ให้เรารู้จัก ลังขารอันนี้มันเกษียณแล้ว ตาเรามันเหมือนเก่าใหม่ หูเรามันเหมือนเก่าใหม่ ร่างกายเหมือนเก่าใหม่ กำลังมันเหมือนเก่าใหม่ ความจำมันเหมือนเก่าใหม่ อะไรมันเหมือนเก่าใหม่ ทำไมเราไม่ดู จะให้ใครมาเกษียณเราละ

พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนว่าอย่าประมาทนะ คนประมาทคือเหมือนกับคนตายแล้ว ฉะนั้น จงอย่าประมาท

บางแห่งจนเขาเรียกว่า มันไปไม่ไหวแล้วนี่ พ่อก็มีอำนาจ แม่ก็มีอำนาจ เกียงไม้ได้ ลูกชาย ลูกสะใภ้ ลูกเขย เขามีปัญญานะ เขาก็ค่อยๆ บอก แม่ไปอยู่วัดเสียดะนะ พ่อไปอยู่วัดเสียดะ เขาล่อให้ไปวัด เขาชี้เกียงฟังบ่นทุกวันๆ นะ จะไปปลุกกุฎิให้อยู่ในวัด เขาอุตส่าห์ส่งเสียให้อยู่สบาย ดีกว่าจะบ่นจุกจิกจู้จี้ในบ้าน ให้พระท่านสอน ยิ่งงั้น สองตายายก็ยังไม่รู้เรื่อง ว่าเขาเอาอะไรมาให้ทำไม เข้าใจว่าเขาเอาไปวัดไปวาไปทำบุญ ทำทาน ก็ไปยุ่งกับเขา เขาก็เอาไปเท่านั้นแหละ เอาเข้าไปหาหลวงตาที่วัดนะ อย่างนี้ก็มิฉะนั้นให้ระวังให้ดี

แก่แล้วมันไม่รู้เรื่อง มันกลับเป็นเด็กอีกนะ เยี่ยมมันก็เหม็นกว่าเก่า ชี้มันก็เหม็นกว่าเก่า อะไรมันก็เหม็นกว่าเก่าทั้งนั้นแหละ เด็กแก่นี่ คนแก่มันเป็นเด็ก ไม่ใช่เด็ก มันเป็นคน เมื่อหากว่าเราภาวนาแล้ว มันจะแก้ปัญหาลำนี้ได้ เป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นคนว่าง่าย เป็นคนไม่ลืมหืมตา เป็นคนมีสติ เป็นคนมีสัมปชัญญะ ไม่สร้างกรรมไม่สร้างเวรกับตน กับผู้อื่น กับลูก กับหลาน นี่เรียกว่า การภาวนา”

เมตตายายป่วยหนัก

“อันนี้แหละทั้งก่อนที่เราจะอยู่ที่นี่ ที่เราอนอยู่ที่นี่ ที่มันกำลังทรุดโทรมอยู่ที่นี่ ี่แหละ มันคือสังขาร คือความจริง ความจริงอันนี้เป็นสังขาร เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่แน่นอน เพราะฉะนั้นท่านจึงให้มองมัน ให้พิจารณามัน ให้ยอมรับมันเสีย มันก็เป็นสิ่ง ที่ควรจะยอมรับ ถึงแม้ว่ามันจะเป็นอย่างไรอะไรก็ตามทีเถอะ พระพุทธองค์ท่านสอนว่า เมื่อเราถูกคุมขัง ในตะรางก็ดี ก็ให้ถูกคุมขังเฉพาะกายอันนี้เท่านั้น แต่ใจอย่าให้ถูกขัง

อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น เมื่อร่างกายมันทรุดโทรมไปตามวัย โยมก็ยอมรับเสีย ให้มันทรุดไปให้มันโทรมไปเฉพาะร่างกายเท่านั้น เรื่องจิตใจนั้นเป็นคนละอย่างกัน ก็ทำจิตใจให้มีกำลังให้มีพลัง เพราะเราเข้าไปเห็นธรรมว่าสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันก็เป็นอย่างนั้น มันต้องเป็นอย่างนั้น พระพุทธองค์ท่านก็สอนว่า ร่างกายจิตใจนี้มันก็เป็นอยู่อย่างนั้น มันจะเป็นของมันอยู่อย่างนั้น มันจะไม่เป็นอย่างอื่น คือเริ่มเกิดขึ้นมาแล้วก็แก่ แก่มาแล้วก็เจ็บ เจ็บมาแล้วก็ตาย อันนี้เป็นความจริงเหลือเกิน ซึ่งคุณยายก็พบอยู่ในปัจจุบันนี้ มันก็เป็นสังขารอยู่แล้ว ก็มองดูมันด้วยปัญญา ให้เห็นมันเสียเท่านั้น

ถึงแม้ว่าไฟมันจะมาไหม้บ้านของเราก็ตาม ถึงแม้ว่าน้ำมันจะท่วมบ้านของเราก็ตาม ถึงแม้ว่าภัยอะไรต่างๆ มันจะมาเป็นอันตรายต่อบ้านต่อเรือนของเขาก็ตาม ก็ให้มันเป็นเฉพาะบ้านเฉพาะเรือน ถ้าไฟมันไหม้ก็อย่าให้มันไหม้หัวใจเรา ถ้าน้ำมันท่วมก็อย่าให้มันท่วมหัวใจเรา ให้มันท่วมแต่บ้าน ให้มันไหม้แต่บ้าน ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่นอกกายของเรา ส่วนจิตใจของเรานั้นให้มันมีการปล่อยวาง เพราะในเวลานี้มันก็สมควรแล้ว มันสมควรที่จะปล่อยแล้ว

เพราะฉะนั้น โยมอย่านึกอะไรมากมาย ให้นึกว่ามันเป็นอย่างนั้น นี่ก็ดูหน้าหน้าที่ของเราแล้ว บัดนี้ใครช่วยไม่ได้ ลูกก็ช่วยไม่ได้ หลานก็ช่วยไม่ได้ ททรัพย์สินเงินทองก็ช่วยไม่ได้ ช่วยได้แต่ความรู้สึกของโยมที่คิดให้ถูกต้องเดี๋ยวนี้นะ ไม่ให้หวั่นไหวไปมา ปล่อยมันทิ้งเสีย เราปล่อยมันทิ้งมัน...”

พ่อฟ่วงสิ้นใจ

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล ครูบาอาจารย์ได้เมตตาไปเยี่ยมโปรดฆราวาสผู้จวนจะสิ้นชีวิตเพื่อให้เขาละโลกอย่างสงบระงับ ในกรณีนี้ หลวงพ่อก็ได้ฝากธรรมะไว้กับศิษย์รุ่นเก่าหลายคนเหมือนกัน ซึ่งในจำนวนนั้นมีคนหนึ่งชื่อ พ่อฟ่วง

สองสามีภรรยา คือ พ่อฟ่วงและแม่แดง นามสกุล สมหมาย เป็นผู้มีส่วนร่วมในการอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณรวัดหนองป่าพง ร่วมกับทายาททายิกาทั้งหลายเป็น

อย่างดี จนกระทั่งพ่อพ่วงได้มาบวช ปฏิบัติธรรมอยู่กับหลวงพ่อกับ หลวงพ่อ ๑ พรรษา แล้วก็สึก ออกไป โดยให้เหตุผลว่า ทางวัดยังขาดสิ่งของเครื่องใช้อีกมาก ถ้าสึกออกไปเป็น โยมแล้วจะสามารถชักชวนผู้อื่นที่มีศรัทธาให้ร่วมกันจัดหาสิ่งของที่จำเป็นสำหรับวัดได้ เช่น ตอนนั้นระฆังสำหรับตีให้สัญญาณก็ไม่มี ใช้แผ่นเหล็กตีแทน พ่อพ่วงจึงชักชวน อุบาสกอุบาสิกาสร้างระฆังมาถวาย ต่อมาก็ให้นำพิภพมาถวาย นอกจากพ่อพ่วงแม่แตงแล้ว ยังมีนางสาวเจียมใจ สมหมาย ซึ่งเป็นลูกสาวกับนางสาววงสินี จับฉ่าย สร้างพระพุทธรูป ทองขัด ขนาดหน้าตัก ๒๓ นิ้ว ถวายไว้เป็นพระประธาน ในศาลาโรงอุโบสถปัจจุบัน นี้ด้วย

เมื่อสึกออกมาแล้ว พ่อพ่วงก็ยังไปรักษาศีลฟังเทศน์อยู่เป็นประจำ เมื่อมีการ ก่อสร้างภายในวัด ก็ให้การสนับสนุน พ่อพ่วงเคยกราบเรียนหลวงพ่อกว่า “ถ้าผมตาย ขอถวายร่างกระดูกแก่ท่านอาจารย์ และขอให้รับศพผมมาจัดการที่วัดนี้” หลวงพ่อก็รับคำ ต่อมาพ่อพ่วงก็เริ่มป่วย และเคยเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลหลายครั้ง จนกระทั่ง เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖ อาการป่วยก็ทรุดลงมาก ลูกหลานจึงรีบกลับมาอยู่บ้าน หลวงพ่อได้ไปเยี่ยมบ้างเป็นบางครั้ง

ครั้นถึงวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๐๘ อาการของพ่อพ่วงทรุดหนักอย่างน่าวิตก ขากรรไกรแข็งพูดไม่ได้ ตาก็ลืมไม่ขึ้น มีแต่นอนครางอือๆ ลูกเมียก็เฝ้าดูอาการอยู่ แต่สุดท้ายบุญญาที่จะช่วยได้

วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๐๘ หลวงพ่อและพระอาจารย์จันทร์ พร้อมด้วยพระอีก หลายรูป รับนิมนต์ไปฉันในกรรมทาน พอฉันเสร็จแล้ว หลวงพ่อจึงพูดกับผู้กองสมบุญว่า “อยากไปเยี่ยมพ่อพ่วง ให้หารถคันใหญ่ให้” ผู้กองเรียนว่า “ไปเยี่ยมพ่อพ่วงไม่ก็คน เอรารถคันเล็กไปก็ได้” แต่หลวงพ่อบอกว่า “ให้เอารถคันใหญ่” ผู้กองจึงได้จัดหาตาม ประสงค์ของท่าน นายหนูถามว่า “จะไปเยี่ยมหรือไปรับพ่อพ่วงกันแน่” หลวงพ่อตอบว่า “ไปรับ” นายหนูจึงพูดว่า “จะไปรับอะไร แกยังไม่ตาย ลูกเขาจะให้มาหรือ แกสั่งไว้ว่า ตายแล้วจะไปรับมิใช่หรือ” หลวงพ่อนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง จึงพูดว่า “ตายไม่ตายก็รับเอาไปวันนี้” แล้วหันมาพูดกับพระอาจารย์จันทร์ว่า “ไปเถอะ...พ่อพ่วงกำลังคอย”

ไปถึงบ้านพ่อพ่วงเวลา ๑๒.๔๕ น. ขณะนั้นพวกลูกๆ กำลังอยู่ดูฝ้าอากาศพ่อ
ของตนอยู่

หลวงพ่อนั่งบนเตียงมองดูพ่อพ่วงอยู่ครู่หนึ่ง จึงลงมาเอามือลูบหน้าพ่อพ่วงเบาๆ
และเรียกว่า “พ่อพ่วง พ่อพ่วง”

เป็นเวลาพอสมควรพ่อพ่วงจึงลืมตาขึ้น เพราะได้ยินเสียงหลวงพ่อ ทั้งหันหน้ามอง
หลวงพ่ोजึงถามว่า “พ่อพ่วงจำอาตมาได้ไหม?”

พ่อพ่วงผงกศีรษะรับ มองดูหน้าหลวงพ่อแล้วน้ำตาไหล แต่ยังมีเสียงครางอยู่

หลวงพ่อเอามือจับหน้าผากพ่อพ่วงไว้ แล้วให้โอวาทว่า

“พ่อพ่วง เราเป็นนักปฏิบัตินะ เราเคยต่อสู้มานาน ถึงเวลาเขามาเขาก็ให้เขาไป
มันของเขาจะหวงไว้ทำไม เอาของเขามาก็ส่งคืนเขาไป เก็บเสียงไว้ข้างในสิ ปล่อยออกมา
ข้างนอกทำไม?”

พอหลวงพ่อพูดจบ เสียงครางของพ่อพ่วงก็เงียบลงทันที หลวงพ่อจึงให้โอวาท
ต่อไปว่า

“สังขารนี้มันไม่เที่ยงแท้แน่นอน รูปนี้ไม่งาม มันเก่าแล้วเพราะใช้มานาน ไปหาเอา
รูปร่างกายใหม่ ไปยังสถานที่ที่เราเคยเห็นโน้น” (หมายถึงนิมิตที่เกิดขึ้นเมื่อคราวพ่อพ่วง
บำเพ็ญธรรมอยู่ที่วัดตอนบวช)

หลวงพ่อเอามือลูบหน้าพ่อพ่วงเรื่อยๆ พลังหันมาถามผู้กองสมบุญว่า

“เวลาเท่าไรแล้ว”

ผู้กองสมบุญยกนาฬิกาข้อมือขึ้นดู แล้วกราบเรียนว่า

“เวลา ๑๒.๕๕ น. ครับ”

“อีกห้านาทีพ่อพ่วงก็จะไปแล้ว” หลวงพ่อบอกพร้อมกับลูบหน้าลูบตาพ่อพ่วง
ไปมา ตาของพ่อพ่วงค่อยๆ หรือลงๆ พอเปลือกตาปิดกัน ก็เป็นเวลา ๑๓.๐๐ น. พอตี
พ่อพ่วงก็สิ้นใจจากไปด้วยอาการสงบ

พ่อพ่วงได้จากไปโดยที่ได้ฟังโอวาทของหลวงพ่อเป็นครั้งสุดท้าย และมีมือของ
หลวงพ่อปิดเปลือกตาทั้งสองให้ พ่อพ่วงคงจะตายด้วยความภูมิใจและดีใจ หลวงพ่อสั่ง
ให้นำศพของพ่อพ่วงมาวัดทันที และเป็นเจ้าภาพจัดการทำศพให้โดยตลอด

สอนเจ้าบ่าวเจ้าสาว

“ในเวลาแต่งงานมันไม่สำคัญหรอก มันสำคัญเมื่อแต่งงานแล้วเราจะหากิน
อย่างไร ทำอย่างไรเราจะได้เงินมาเป็นทุนรอนจะได้เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานสืบตระกูลต่อไป
นี่เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่เรื่องที่เราแต่งงานจะไปหามงคลอะไร ไม่ควรจะไปจับหมู
มาฆ่า ไปจับวัวควายมาฆ่า มันไม่เป็นมงคลหรอกอันนี้ เราควรจะทำให้เป็นมงคล
มงคลคือคุณงามความดี เมื่อเราจะสร้างบุญกุศลอันใดเป็นต้น อย่าเบียดเบียนสัตว์อื่น
อย่าเบียดเบียนตัวเรา เราทำงานที่เป็นมงคล อาวาหมงคล วิวาหมงคลให้ลูกเราดี ให้หลาน
เราดี ให้ตระกูลเราดีต่างหาก ไม่ใช่คิดว่าเราจะเอาของอันนั้นมาให้เป็นมงคล ในสมัย
โบราณเรา ถ้างานมงคลอย่างนี้ก็ให้มีพันธุ์กล้วยดีๆ มีพันธุ์มะพร้าวดีๆ อะไรดีๆ มาปลูก
ให้เป็นอนุสรณ์ไว้ ปลูกให้ลูกให้หลาน อันนี้เป็นอนุสรณ์ แต่ถ้าเราจะจับสัตว์ทั้งหลาย
มาฆ่ากัน มากินกันไป อาตมาว่ามันไม่ได้เกิดประโยชน์ในงานชนิดนี้ ทำกันไปจนเหลือ
บางที่ก็เกิดอัปมงคล เกิดทะเลาะเบาะแว้งกัน เกิดฆ่ากัน ตีกัน แทงกัน

นางวิสาขามหาอุบาสิกาแต่งงาน แต่งงานด้วยความราบรื่น แต่งงานด้วยความ
ถูกต้องและนิมนต์พระเจ้าพระสงฆ์มาอธิบายเรื่องการแต่งงานให้ฟัง ในทางที่ดีที่สุด
หาพระมาสอนว่าการแต่งงานคืออะไร เรายังไม่ทันรู้จักคำว่าครอบครัวนะ “ครอบครัว” นะ
ฟังดูซิ จุ่มก็สบาย หายใจก็สบาย เดินไปเดินมาก็ได้ ถ้างลองเอาอะไรมาครอบครัว จะอยู่
ได้หรือ นี่หมายถึงการครอบครัวนะ “ครัว” ครัวนะหมายถึงว่า มีผู้หนึ่งเอาของมาครอบครัว
แล้วก็เอาไม่ไปเหยียบไปแทง จะไปทางไหนก็ไม่ได้ นี่ศัพท์ที่เรียกว่า ครอบครัว คือมันยุ่ง

ด้วยปัญหาทั้งหลาย เราก็จะมาแก้ความยุ่งอันนี้แหละ ให้ตัดปัญหาความยุ่งยาก บัดนี้เรามีครอบครัวแล้ว เป็นต้น คืออยู่ในวงจำกัด และการแสวงหาเงินหาทองเพื่อจะเลี้ยงลูกเลี้ยงตระกูลของเราให้เป็นไปนี้ อันนี้เป็นของสำคัญมากที่สุดกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ประเพณีที่เราทำกันตบแต่งนี้ มีลู่ขวัญกัน ทำอะไรกัน อันนี้เป็นของนอกที่สุด สิ่งที่มีนาคคือมาทำความเข้าใจกัน

ฉะนั้น ทำอย่างไรเราจะอยู่กันได้ดี ก็มาทำความเข้าใจให้มันถูกต้องกันเสียในครอบครัว ทำความเข้าใจกันให้ได้ ให้ดี อย่าให้เกิดความทะเลาะเบาะแว้งกัน ให้เข้าใจในครอบครัวของเราให้ได้ เช่น พระพุทธเจ้าสอนนางวิสาขา มีครอบครัวแล้ว แบ่งวัววัวตั้งหลายร้อยหลายพันแบ่งให้นางวิสาขา เวลาแบ่งกันจบลงแล้ว วัวเดินเข้าไปในคอกของนางวิสาขาเดินเข้าๆ จนอัดเต็ม นี้อานิสงส์นางวิสาขานะ สมัยเป็นเด็กน้อยเคยได้ไปฟังเทศน์ฟังธรรมกับพ่ออยู่เรื่อยๆ มีศีลมีธรรมมาตั้งแต่เป็นเด็กน้อย ไปสร้างวัดไปฟังธรรม เห็นท่านทำอุโบสถ ก็ทำกับท่านแต่เป็นเด็กน้อย ไม่กินข้าวเย็น ก็ไม่กินกับท่าน หัดฝึกมาตามประสาเด็กน้อยด้วยศรัทธา อานิสงส์ธุดงค์วัตรที่นางวิสาขาได้บำเพ็ญ เป็นเหตุให้วัววิ่งเข้าไปสู่ออกจนเต็ม แล้วท่านสอนนางวิสาขาว่า อย่างนำไฟในบ้านออกไปนอกบ้าน อย่างนำไฟนอกบ้านเข้ามาในบ้าน ให้รู้จักบ้านของเจ้าของ เรื่องในเรื่องในชานในครอบครัว อย่าเอาไปพูดข้างนอก ไปประจานข้างนอก ของข้างนอกอย่าเอาเข้ามาข้างใน พ่อแม่ ลูก เมีย ในครอบครัว อยู่ในปกครองของเรา เราพูดกันได้ง่ายๆ อย่าให้มันยาก

บางแห่งอาตมาไปเห็นไม่เข้าใจกัน ผัวกับเมีย พ่อตากับลูกเขย แม่ผัวกับลูกสะใภ้ อย่างนี้ ทะเลาะกันแล้วจูงมือกันไปบ้านกำนันให้ช่วยตัดสิน ตัวตากแดดร้อน เข้าร่วมเอง ก็ไม่เป็น ตัวหิวน้ำ กินน้ำเองก็ไม่เป็น ต้องให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเอาให้กิน อาตมาว่า มันเต็มที เคยเห็นบ้านหนึ่ง ผู้ใหญ่บ้านจะเบือตาย ไปพูดแต่เรื่องเก่าที่นั่นแหละไม่จบไม่สิ้น เรื่องของเจ้าของนั่นนะควรแก้กันเอง เรื่องครอบครัวเรา เรื่องกับพ่อกับแม่กับลูกกับหลาน ควรตัดสินกันเอาเอง ระวังกันเอาเอง ค่อยๆ พูดกันให้มันเรียบร้อย ไม่จำเป็นจะเอาขึ้นบ้านผู้ใหญ่บ้าน ไม่จำเป็นจะเอาขึ้นบ้านกำนัน ขึ้นทีหนึ่งเสียคนที่หนึ่ง ขึ้นทีสอง

ก็เสียคน ขึ้นที่สามไม่มีคน เสียคนหมด เช่นว่าเราทุกคนเคยเป็นลูกคนมาก็เข้าใจ พ่อแม่ยากเหมือนกัน อาตมาก็ยังเคยเป็นเลย ไร่เรานะใจมันรีนเริง มันอยากเล่น อยากไป เข้ซิ่นมาพ่อแม่ใช้ไปทำงานแล้ว มันผิดใจเราจริงๆ อยากไปเล่นมันไม่ได้ไปนี่ ตอนเช้ามาก็บอก เย็นมาก็บอก บอกไปบอกมาก็ไม่ค่อยจะพอใจ หาวว่าวุ่นวายรำไป ส่วนผู้ เป็นพ่อเป็นแม่ก็ยิ่งกลัวลูกจะไม่ดี ก็ยิ่งเรียกมาสอนมาว่าตอนเช้าตอนเย็น ลูกก็ยิ่งว่า พ่อแม่จู้จู้จุกจิก ยิ่งหนีไปไม่รู้เรื่องกัน

เราสอนเด็ก แต่เด็กมันคิดว่าเราว่ามันบ่นมัน ก็ไปคนละแนว ไม่ถูกกันอีกแล้ว จึงเป็นเรื่องเข้าใจยาก ทำอย่างไรมันจึงจะเข้าใจ ถ้าไม่เคยเป็นพ่อเป็นแม่คน มันก็ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ พ่อแม่ที่พ่อเข้าใจลูกเพราะเคยเป็นลูกคนมา ลูกเรานั้นไม่เคยเป็นพ่อเป็นแม่คน ผู้ใหญ่ก็พอเข้าใจเด็กน้อยได้เพราะเราเคยเป็นเด็กน้อยมา แต่เด็กน้อยจะเข้าใจ ผู้ใหญ่นั้นเข้าใจได้ยาก เพราะไม่เคยเป็นผู้ใหญ่มา มันเป็นอย่างนั้น จึงพูดกันยาก

แต่ถึงจะยากอย่างไรก็ตาม เราก็อยู่ด้วยกันไปได้ มีรักมีซังก็อยู่กันไปได้ เพราะอะไร เพราะธรรมชาติคือความเคารพ ถึงท่านจะบ่นจะจู้จู้จุกจิกอะไรก็ตามที่เถอะ แต่ท่านก็เป็น พ่อเราแม่เรา เราจึงเคารพ ถึงจะโกรธไม่พอใจขนาดไหน ก็ฆ่าพ่อไม่ได้ฆ่าแม่ไม่ได้ ถ้าไม่เห็นว่าเป็นพ่อเป็นแม่ ก็อาจจะฆ่าไปแล้วก็ได้ นี่ก็เคยเป็นพ่อคนแม่คนมา แต่มัน ไม่ทันกัน เมื่อเราใหญ่มา ลูกไม่ฟังคำเรา จึงคิดเห็นใจพ่อแม่ของเราที่ตายไป เลยเป็น กรรมเป็นเวรกันต่อๆ กันมา คนเรามันอยู่ได้เพราะการเคารพการวะ ให้มีความอดกลั้น ต่ออารมณ์ เมื่อพ่อแม่บอกลูกไม่ฟัง ก็คิดเห็นว่าเราแต่ก่อนก็เคยเป็นเด็กน้อยมา ใหญ่มา มันก็ค่อยรู้จักห rokok เนาะ ต่างคนต่างวาง ลูกเข้าใจว่าพ่อแม่เลี้ยงเรามา มันก็อ่อนลง สบาย ก็เลยระบายออก

การะโว จะ นิวาโต จะ การเคารพซึ่งกันและกันทั้งพ่อแม่ทั้งลูกและหลานนี้ แม้จะไม่เข้าใจกันก็อยู่กันไปได้ เพราะความเคารพคือธรรม ฉะนั้น หลักธรรมนี้แหละเป็น ข้อสังเกต เป็นความผูกมัดของเราทั้งหลายไม่ให้แตกแยกกันได้

การที่เราแต่งงาน กราบเรียนครูบาอาจารย์มา อันนี้มันเป็นเรื่องแรกที่เราจะตั้งชีวิต แต่ก่อนเคยเป็นลูกคน บัดนี้จะมาตั้งตัวเป็นพ่อคนแม่คน เราเป็นลูกคน มันไม่ยากหรอก

เรือนรั้วมันไม่ใช่ลูก แต่มันรั้วใส่พ่อกับแม่ นี่ เงินไม่มี ขาดเกินมันก็ไม่ถึงลูก แต่มันก็ถึงพ่อกับแม่ มันเป็นอย่างนี้ ฉะนั้น การแต่งงานนี้เป็นต้น ทำให้มันเป็นมงคล ทำให้มันดี จึงจะจัดว่าเป็นวิวาหมงคล”

ตีหม้อไม่ให้แตก

“ลูกเกิดมา พ่อแม่ก็รับผิดชอบ ตัวเองไม่รู้จะอะไรเป็นภาระของพ่อแม่ทั้งนั้น มันอยากจะทำก็ทำเลย มันอยากจะทำตามเรื่อง เราก็ต้องตามเก็บตามรักษาทุกอย่าง นี่เรียกว่า ครัว จนกว่ามันจะโตขึ้นมา เราก็ยังรักมัน มันยิ่งรำเริงบันเทิง มันยิ่งไม่ฟังคำพ่อคำแม่ ไปตามเรื่องตามราว สองตายายอยู่กับบ้านก็บ่นให้กันฟัง เออ ลำบากไปหมดเสียทุกอย่าง มันยุ่งตลอดเวลา โยมก็คงมีกันบ้างแล้วนะที่มานั่งอยู่ตรงนี้ คงจะมีครอบครัวมาบ้างแล้ว

วันแต่งงานมีคนนิมนต์อาตมาไปเทศน์ ไม่รู้จะเทศน์อะไรมีแต่เรื่องยุ่งๆ ทั้งนั้น จะเทศน์ “ระวัง” นะ ระวังอะไร ไม่รู้จะ ให้ระวังก็แล้วกัน ระวังครอบครัว ระวังให้ดี รักกันแสนรัก มันก็เกลียดแสนเกลียด ใหม่ๆ ค่อยยังชั่วหน่อย อายุ ๕๐ ปี ๖๐ ปี สองตายายพูดไม่ค่อยเข้าหูกัน ยายพูดทางนี้ ตานั่งฟังอยู่ทางโน้น อยากจะโยม่านกันเสียแล้ว เพราะอะไร เพราะครอบครัวนี้พูดไม่ค่อยเข้าใจกัน

เมื่อมีครอบครัวมีลูกมา บางคนรักมันดูมัน บางคนรักมันดูมันไม่ได้ กลัว เกรงใจ อันนี้ก็เป็นคนละเรื่องคนละอย่างกัน ลูกหลานเกิดมา พระพุทธองค์สอนว่าอย่าให้รักมัน อย่าให้เกลียดมัน จะทำอย่างไร เรามีปัญญาไหม บางคนสอนนิดๆ มันก็ดี บางคนสอนดี มันไม่เอา ต้องว่าต้องแข็ง แต่พระพุทธองค์ท่านสอนว่า ถ้าเราจะทำอันใดสักอย่างหนึ่ง ให้เราทำความเข้าใจในใจของเราว่า เหมือนกับช่างหม้อที่ตีหม้อ ตีหม้อทั้งวัน แต่ในใจของช่างหม้อเขาว่าไม่ให้หม้อแตก เขาจะตีหม้อให้เป็นหม้อเข้าใจไหม เราดูลูกหลานก็เหมือนกัน ดูเพื่อความหวังดี อย่าให้เขาเป็นทุกข์ เราก็อย่าเป็นทุกข์ ถ้าเราทำให้เขาเป็นทุกข์ เราก็เป็นทุกข์ เราทุกวันนี้มันจะโศกจะโกรธจะโมโหก็เพราะความเห็นอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าไม่ให้รัก ให้รู้จักความรัก ไม่ใช่ว่าไม่ให้เกลียด ให้รู้จักความเกลียด อย่าให้เราเป็นทุกข์ บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น ปลาในหนองก็กินได้ แต่ไม่ใช่อย่างนั้นสิ บัวก็ช้ำ

น้ำก็ขุ่น ปลาในหนองก็ตาย เรียกว่าทุกข์ตลอดเวลา ท่านจึงให้รู้จักอย่างนั้น จะเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น นี่เรียกว่าครอบคร้ว เคยอ่านไหม ครอบคร้วมันเป็นอย่างนี้ แต่มันก็จำเป็นต้องครอบ จำเป็นต้องคร้ว

อย่างอาตมานี่ก็มีครอบคร้วเหมือนกัน ไม่มีอยู่ในบ้าน มันมีอยู่ในวัด ลูกเยอะ เราลองดูสิ นี่ก็คร้วใหญ่เหมือนกัน นี่ก็ระวังให้ดี อาตมาก็ตีมันด้วย ตีให้มันแหลก พยายามตีไม่ให้หม้อแตก ตีให้เป็นหม้อ นี่สอนคนไม่ให้เขามีทุกข์ เราก็ไม่ให้มีทุกข์ สอนเขาด้วย สอนเราด้วย คลอกกันไป บางคนก็สอนแต่คนอื่น เหมือนแม่คร้วไปล้างจาน เห็นจานสกปรกก็เอาไปล้างให้มันสะอาด แต่ใจก็ขุ่นมัว หน้าบูดหน้าเบี้ยว บ่นปาดๆ แกกก็ดูเช็ดจานให้มันสะอาด แต่ใจสกปรก แกไม่มองดูใจ นำสงสาร ทำให้ใจสกปรกแต่จานสะอาด เอาอย่างนั้นไหม ระวังเนื้อ บางทีก็จับไม้กวาดกวาดบ้าน เด็กมันทำเบื่อน มันไม่รู้จัก ก็บ่นไปเถอะ คนแก่ล่ะ บ่นไป บ่นไป แต่ก็กวาดในบ้านสะอาด แต่ใจเจ้าของ ไม่ได้กวาด เป็นทุกข์ตลอดเวลา

โยมผู้หญิงถามแทรกขึ้น อันนี้ ถ้าทำไปเรื่อยๆ ประเดี๋ยวเด็กก็ไม่ทำลิตะ

เอ้า ไม่ใช่อย่างนั้น อันนี้ต้องให้โยมมีปัญญา จะทำอะไรเด็กถึงจะกวาด เมื่อเด็กไม่กวาด ทำอย่างไร เราจะไม่เป็นทุกข์ สอนให้ไปด้วยกันทั้งสองคน เด็กก็ว่า อย่าให้เป็นทุกข์ เราก็อย่าให้เป็นทุกข์ เราต้องมีอุปาย ก็ว่าไปอย่างนั้น อันนี้พระท่านสั่งสอนให้รู้จัก ท่านสอนให้รู้ ให้รู้ครอบคร้ว เข้าใจไหม ถ้าอ่านครอบคร้วไม่ออก อย่าเพิ่งไปแต่งงาน จะวุ่นเอา จำไว้ก็ได้ จำไว้”

ลูกหนูไม่สู้

เคยมีโยมมาร้องเรียนกับหลวงพ่อกว่า “ลูกหลานมันไม่กระตือรือร้น ไม่รู้จักอยากได้ อยากดี กลัวมันจะเอาตัวไม่รอด หลวงพ่อช่วยสอนให้ดิฉันด้วย”

หลวงพ่อบอกว่า “อาตมาว่า นั่นก็คิดผิดเหมือนกัน เหมือนหนูมันอยู่ในรู ตอนลูกยังเล็กๆ พ่อแม่ก็หาเหยื่อมาเลี้ยง แต่พอลูกโตแล้ว มันหาเลี้ยงลูกมันอยู่หรือเปล่า มันไป

เที่ยวซุกซุกให้ลูกมันอยู่หรือเปล่า ไม่ใช่อย่างนั้น ลูกหนูมันไปซุกซุกอยู่เองทั้งนั้น ลูกหลาน เขาก็เป็นของเขาอยู่อย่างนั้น เท่าที่เห็นๆ บางทีพ่อแม่ตายแล้ว ลูกหลานเขาร่ำรวยกว่า พ่อแม่เสียอีก อย่างนี้ก็มี อาตมาจึงว่าเราควรคิดผ่อนสั้นผ่อนยาวเอาไว้หลายๆ จิตใจ จะได้สบาย”

ปลอบใจแม่

วันหนึ่งโยมผู้หญิงไปกราบหลวงพ่อก่อน เขาเศร้าโศกเสียใจมาก เพราะลูกชายอายุ เพียง ๑๘ ปี เสียชีวิตอย่างกระทันหันในต่างประเทศ หลวงพ่อปลอบใจว่า

“การเสียลูกไปมันเป็นเรื่องใหญ่ของคน เป็นเรื่องใหญ่ที่สุด อันนี้เป็นเพราะอะไร มันก็คล้ายกับโยมนั่งหลับตาอยู่เฉยๆ งูเลื้อยเข้ามาตรงนี้โยมก็ไม่เห็น ถ้าโยมไม่เห็น โยมก็ยังไม่วาย ถ้ามันมาถึงนี้แล้วโยมเห็น โยมก็กลัวอย่างเต็มที่ โดดหนีเลยทีเดียวนี่คือจิตของโยมที่รักลูกนี่นะ แหม เอามาไว้เมืองนอกก็รัก อยู่ที่บ้านก็รัก อยู่ที่ไหนก็รัก มีแต่รักอย่างเดียวเลยนะ ความรู้เท่าไม่มี เมื่อหากว่ามาสูญเสียไปด้วยที่ที่เรารักมัน มากอย่างเดียว ไม่มีปัญญาพิจารณามัน ความสูญเสียเพราะความรักนั้น มันเหมือนกับ เราตายไปแล้วเก้าสิบเปอร์เซ็นต์ เสียหายหมด จับอะไรก็ไม่ถูก ทีนี้ถ้าหากว่าเราได้ทำ กรรมฐาน ได้ฟังธรรมะ คล้ายๆ กับเรานั่งอยู่ที่นี่ เห็นงูเข้ามาเลื้อยมาเท่านั้น มันเป็นอสรพิษ ก็จริง เราได้เตรียมตัว เราไม่กลัวมันก็ได้ บางทีเราไล่มันกลับไปก็ได้ เราไม่ไล่เราหลีกเลี่ยงเสียก็ได้ ถึงมันมีพิษอยู่ มันก็กัดเราไม่ได้ เมื่อมันไม่กัดเรา เราก็ไม่ได้รับพิษ ถ้าเรารู้ว่า เออ! นี่ลูกเราก็จริงนะ จริงโดยสมมุตินะ นี่มันอาศัยภพชาติเกิดกับเรา ความดีความชั่ว เป็นของเขาเองต่างหาก จะมีอายุยืนก็ของเขา จะมีอายุสั้นก็ของเขา เราอาศัยภพชาติให้เขา มาเกิดเท่านั้น ถ้าเราเห็นอย่างนี้ เราไปนั่งที่ไหน เราก็คิดได้สบาย ที่เราจะเข้าไปละ อย่างมากก็เห็นว่า อือ! นี่มันเป็นของไม่แน่หรอก สมมุติว่าลูก เมื่อคิดถึงลูกเมื่อไร ความคิดถึงลูกเกิดขึ้นมาเมื่อไร เรียกว่าเป็นอนิจจัง มันไม่แน่ เมื่อรักมันวันนี้ พรุ่งนี้ มันเกลียดก็ได้ มันเกลียดแล้วมันรักก็ได้ มันอยู่กับเราเดี๋ยวนี้ ปีหน้ามันจากเราไปก็ได้ ถ้าเราคิดอยู่อย่างนี้เรียกว่าเราภาวนาอยู่ นี่เป็นการภาวนาแล้ว ไม่ใช่เราจะไปนั่งหลับตา อย่างเดียวเป็นภาวนา เรามีความรู้อย่างนี้มันเป็นปัญญาแล้ว”

คำแนะนำในการแบ่งมรดก

อุบาสิกาผู้มีอันจะกินคนหนึ่ง เล่าว่า

“สมัยก่อนดิฉันคิดว่าจะแบ่งมรดกสมบัติให้ลูกๆ คือไร่นาที่มีอยู่ ดิฉันก็ไม่ได้คิดกว้างไกลไปอย่างอื่น เพียงแต่คิดว่าจะมอบสมบัติทุกอย่างให้ลูกหมด ในเมื่อเราแก่เฒ่าชราลงจะได้อาศัยพึ่งพาลูกหลาน ดิฉันคิดอยู่ในใจอยู่คนเดียว แต่หลวงพ่อก็คงจะรู้ท่านได้เตือนว่า”

“จะแบ่งสมบัติให้ลูกหลาน ก็ให้พิจารณาดูให้ดีๆ ถ้าจะมอบให้เขาหมดทุกอย่างก็อาจจะไม่ดีนะ บางทีลูกผู้ที่ไม่รู้จักอุปการคุณของบิดามารดา เขาก็จะทอดทิ้งเรา ไม่เลี้ยงดูเราก็ได้ ในเมื่อเราแก่ชราไปก็จะมีที่พึ่ง ฉะนั้น จึงควรแบ่งไว้อีกส่วนหนึ่งเป็นของเรา ลูกหลานเราจึงจะเลี้ยงดู ในเมื่อเขาเห็นว่าเรายังมีสมบัติอยู่บ้าง โดยเขามีความหวังว่าจะได้สมบัติเหล่านั้น เขาจึงจะอุปการะเลี้ยงดูเราด้วยดี เปรียบเหมือนท่อนไม้ผู้ที่มันไม่มีเห็ดขึ้น จะไม่มีใครสนใจที่จะมาเหลียวแลเลย อันนี้ก็เหมือนกัน”

ดิฉันได้พิจารณาดูตามที่ท่านพูดจึงได้คิดซื่อคิดซึ้นมา ต่อมาเมื่อแบ่งมรดก ดิฉันก็เหลือไว้ส่วนหนึ่ง และก็เห็นเป็นความจริงตามที่ท่านพูดไว้ทุกอย่างเลยคะ ท่านคงจะรู้ล่วงหน้า ท่านจึงได้บอกเตือนดิฉันอย่างนี้ ทำให้ดิฉันมีความเคารพและศรัทธาท่านยิ่งขึ้น จึงได้พยายามรักษาศีลภาวนาเพื่อสะสมความดีให้มากตามที่ท่านสอน”

ธรรมปฏิบัติ

หลวงพ่อสอนญาติโยมว่า หน้าทีของฆราวาสไม่ได้อยู่ที่การทำบุญสุนทานอย่างเดียว แต่ควรจะมีการฝึกอบรมทางจิตด้วย เพราะธรรมะไม่ใช่สิ่งที่อยู่อื่นไกล ไม่ได้อยู่กับพระ ไม่ได้อยู่ในวัด ไม่ได้อยู่ในคัมภีร์ ธรรมะเป็นความจริงสำหรับทุกสิ่งที่มีชีวิต และการพ้นจากทุกข์นั้นเกิดจากการเข้าถึงธรรมะนั้นเอง

“การปฏิบัติธรรมเป็นการปฏิบัติที่จิตที่ใจ ถ้าหากคนเรายังมีอาการเคลื่อนไหวและ หายใจอยู่ ยังรู้จักเย็นรู้จักร้อน รู้จักชอบรู้จักชังก็ยังไม่พอปฏิบัติธรรมได้ เพราะธรรมะนั้น เกิดอยู่ที่กายที่ใจเรานั้นเอง อย่าเข้าใจว่าธรรมะมันห่างจากเรา มันอยู่กับเรานี้แหละ เป็นเรื่องของเราทั้งหมด ธรรมะนี้ลองดูสิ เดี่ยวดีใจเดี๋ยวก็เสียใจ เดี่ยวก็พอใจเดี๋ยว ไม่พอใจบ้าง เดี่ยวโกรธคนนั้นบ้าง เดี่ยวเกลียดคนนี้บ้าง ธรรมะทั้งนั้นแหละโยม”

การสอนอย่างนี้ทำให้ฆราวาสหลายคนได้สำนึกในการเป็นชาวพุทธของตนเป็น ครั้งแรก

อุปาสการัญจน เล่าถึงตัวท่านเองว่า

“เมื่อก่อนนี้ดิฉันเป็นพุทธบริษัทคนหนึ่งนะคะ เป็นมานานแล้ว ก็เหมือนพุทธบริษัท ทั้งหลายคือว่า ทำบุญ ฟังเทศน์ ใส่บาตร รับศีล อะไรทำนองนี้ แล้วก็คิดว่านั่นแหละ พอแล้ว ไม่เคยคิดว่าการเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงมันต้องเป็นมากกว่านี้ จนกระทั่งได้มา ฟังธรรมะที่หลวงพ่отเทศน์เป็นครั้งแรก ก็รู้สึกว่่าสิ่งที่พุทธบริษัทควรทำที่สุดนี้ก็คือ การปฏิบัติที่จิต และสิ่งนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธรเจ้าท่านปรารถนามากที่สุด”

หลวงพ่อให้ความหมายของธรรมะไว้ว่า

“เราทั้งหลายที่เป็นพุทธบริษัท ซึ่งมาจากทิศใดๆ ก็ตาม เมื่อเรียกว่าปฏิบัติธรรมนั้น จะหมายถึงอะไรก็ควรจะรู้ ธรรมะคืออะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะไม่เป็นธรรมะนั้นไม่มี มันเป็นธรรมะหมดทุกชิ้นทุกส่วน ไม่มีสิ่งที่ไม่เป็นธรรมะ

เพราะฉะนั้นหมายความว่า พระพุทธรเจ้าท่านให้ปฏิบัติเพื่อรู้เท่าทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งมีอยู่ในตัวและนอกตัวของเรานี้เอง นี้เรียกว่าธรรมะ และธรรมะก็คือสภาวะธรรมที่ ทรงตัวไว้ทั้งในกายของเรา ทั้งในใจของเรา นี้คือธรรมะ แล้วธรรมะทั้งหลายเหล่านี้ เราจะปฏิบัติอย่างไรมันจึงจะถูกทาง การที่รู้เรื่องของธรรมะทั้งหลายก็ต้องรู้เรื่องของ ตัวเอง ถ้ารู้เรื่องของตัวเองเราก็จะรู้เรื่องของธรรมะ เพราะธรรมะอยู่กับตัวเรา ธรรมะ คือสิ่งที่เราทั้งหลายจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เรื่องของธรรมะนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ตั้งอยู่

เมื่อตั้งอยู่แล้วก็ดับไป เมื่อดับไปแล้วก็เกิดขึ้นมาอีก ถึงพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ มันก็เป็น
อย่างนี้ ถึงจะไม่ตรัสรู้ธรรมะ มันก็เป็นอย่างนี้ ธรรมอันนี้มันไม่สูญไปจากโลก มันตั้งอยู่
ในโลกนี้เอง ฉะนั้น ธรรมะจึงไม่ใช่เรื่องที่จะสูญหาย เครื่องตรัสรู้ยังตั้งอยู่ ผู้ปฏิบัติธรรม
ก็ยังอยู่ ที่เราทั้งหลายจะไม่ได้บรรลุธรรมก็เพราะเรานั้นยังย่อหย่อนกันมาก ย่อหย่อน
ในการประพฤติปฏิบัติ”

ชาวบ้านบางคนมาบ่นกับหลวงพ่อกว่า ตัวเองไม่รู้หนังสือ ภาวานาก็ไม่เป็น หลวงพ่อ
สอนว่า “จะต้องไปรู้หนังสือทำไม เอามือไปจับไฟมันร้อน จับน้ำเข้ามันเย็น แค่นี้จะรู้ใหม่
ถ้ารู้แค่นี้แล้วก็ภาวานาได้แล้ว คำว่าภวานานะ เป็นภาษาพระ ภาษาคนเราก็อธิบาย
ให้เราเข้าใจอารมณ์ทั้งหลายที่มันเกิดขึ้นมาเท่านั้นแหละ ความโกรธเกิดขึ้นมารู้ใหม่
ความโลภเกิดขึ้นมารู้ใหม่ โกรธแล้วมันเป็นอย่างไร โลภแล้วมันเป็นอย่างไร ก็พิจารณา
ดูเท่านั้นเอง จะไปทำยังไงอีกละภวานา”

สติ นี่แหละภารกิจ

ในเบื้องต้นของการประพฤติปฏิบัติ คุณธรรมที่หลวงพ่อย้ำมากที่สุดคือสตินั่นเอง
ซึ่งตรงกับพุทธพจน์ว่า ความไม่ประมาทเป็นทางอมตะ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย

วันหนึ่งมีสุภาพสตรีคนหนึ่งไปกราบหลวงพ่อ

(สุภาพสตรี) ถาม : “หลวงพ่อกะ ขอให้หลวงพ่อให้ข้อปฏิบัติเริ่มต้นสำหรับใช้
ในชีวิตประจำวัน”

หลวงพ่อ : “เริ่มต้นให้มีสติ มีสติเป็นเจ้าของอยู่เรื่อย”

ถาม : “แล้วการปฏิบัติเล่าคะ”

หลวงพ่อ : “นี่แหละปฏิบัติ ให้กำหนดสติอย่าให้มันผิด ไม่ให้ทำชั่ว ให้เห็นเจ้าของ
อย่าเวียนหลายเลย หลายมัดหลายผูกหลายเล่ม หลายเล่มชี้เกี้ยวผูก อยู่ตรงนี่แหละ
ดูจิตของเรา ภวานาตรงนี่ ออกไปแล้วก็จับตรงนี่ รู้สติรู้จิตของเรา”

ถาม : “ทำได้ทั้งวันหรือเปล่าคะ”

หลวงพ่อบอก : “จนวันตายเลยโยม ทั้งวันนี้เหนื่อยไปหน่อย บางคนก็ว่า อ้าย! ฉันทำนี้กว่าทำขนาดไหน ตอนเช้าฉันก็ทำ ตอนเย็นฉันก็ทำ ตอนเช้าฉันก็ทำวัตร ตอนเย็นฉันก็ทำวัตร ไม่ได้พัก หลวงพ่อก็ถาม กลางวันทำอะไรหรือโยม ไม่ได้ทำ มันอย่างนั้นแหละโยม ก็หายใจตอนเช้า ตอนเย็นไม่ได้หายใจหรือ? ตอนกลางวันหายใจหรือเปล่าก็ไม่รู้ เอาอย่างนั้นไหม?”

ถาม : “ชีวิตประจำวันของเราก็ต้องมีภารกิจ”

หลวงพ่อบอก : “นั่นแหละภารกิจ ถ้ามันมีสติ มันก็เป็นภารกิจแหละโยม คนที่มีสติ นั่นแหละคนทำภารกิจเรียบร้อย ถ้าขาดสติสองนาทีก็นับเป็นบาปสองนาทีก็น่าที่เดียวก็เป็นบาปอย่าไปว่ากันและกัน นี่คือสติ ให้เรารู้จักว่ามันเป็นอะไร อย่งไร สตินั้นแหละ

ตลอดเวลา ความคิดของเราไปคิดเบียดเบียนคนอื่นหรือเปล่า มันผิดหรือเปล่า ให้มันเห็น คนอื่นไม่เห็น เราก็เห็นของเรา นี่มีสติไว้ครอบ ครอบงำ นี่แหละจะมีทั้งศีล จะมีทั้งสมาธิ จะมีทั้งปัญญา ให้โยมตรวจไปเถอะ ถึงแม้โยมจะพูดขึ้น มันก็มีคนบอกก่อนว่าจะให้พูดอะไร พูดอย่างนี้มันหมายถึงอะไรไหม จะพูดวาทะไปนั้นหรือเปล่า หรือจะทำอย่างไรรู้ไหมโยม คือมีสติอย่างเดียวมันรู้แหละ รู้ อุตตนา โจทยุตตนา จงเตือนตนด้วยตนเอง นั่นแหละจะเป็นที่พึ่งของตัว ถ้าหากเราหรือว่าจะจะเป็นลูกศิษย์หรือลูกหลานเรา คิดอยากจะทำอะไรอย่างหนึ่งขึ้นมา นี่ต้องมองข้างหน้าข้างหลัง แม่เราไม่อยู่ พ่อเราไม่อยู่ ครูอาจารย์เราไม่มี ไม่มีใครเห็นเรา เอ้อ! เลยทำไปทันที นี่คือคนที่ไม่ดีแล้ว ไม่มีใครเห็นเราก็คือ ตัวเราไม่ใช่คนหรือ

ถ้าเรามีสติอยู่จะเป็นอย่างไร มันก็เป็นธรรมทั้งนั้นแหละ ครูไม่อยู่ก็แอบทำ พ่อแม่ไม่อยู่ก็แอบทำ นี่กว่าเราปลอดภัยเสียแล้ว ที่จริงโง่ที่สุดในโลก ไปคิดกลัวคนจะเห็นเรา หรือเราต้องทำไม่ให้เห็นคนอื่นเห็น เราก็อ้อมคนไปคนหนึ่งแล้ว นี่ไม่เห็นได้หรือ ถ้ารู้ธรรมะแล้วไม่มีโกหกได้หรอก”

โอวาท – คิดเป็นคือภาวนา

การภาวนานี้มีความหมายว่า การกระทำให้เกิดขึ้น ทำให้ดีขึ้น ท่านให้มีการภาวนาถึงการให้ ให้มันมีความเชื่อในการให้ การให้ มันมีบุญอย่างไร ท่านจึงจัดเป็นทานบารมี การให้ที่มีบุญ บุญคืออะไร บุญก็คือความดีนี้เองแหละ เช่นว่าเราเดินไปตามทาง หิวๆ มีใครเอาข้าวให้ทานสักห่อหนึ่งซิ จิตใจเราจะเป็นอย่างไร ใจเรามันก็ดีขึ้น สบายขึ้น นั่นแหละบุญแล้วนั่นแหละ บุญคือความดี บุญคือความถูกต้อง ท่านจึงจัดเป็นทานบารมี การให้นี้เรียกว่า เป็นบุญอันหนึ่ง ให้นึกถึงเป็นอนุสติ

ทุกศาสนาจะต้องมีการให้เป็นเบื้องต้นแรก เป็นคนใจบุญอ่อนน้อม บุญมันเกิดขึ้นกับคนถึงสองคน คนรับก็สบาย ได้อาหาร การอยู่การกิน ได้ผ้าถุงผ้าห่มไปรักษาไปใช้ มันก็ดี คนที่ให้ก็สบายใจ ไม่เหมือนกับไปขโมยของคนอื่นเขามา จะให้ข้าวไปสักก้อนหนึ่ง จะให้กางเกงไปสักตัวหนึ่ง จะให้อะไรไปสักชิ้นหนึ่ง เป็นต้น ก็ดีใจเพราะของของเราที่เราได้ให้ไปแล้ว ไม่ได้ซื้อไม่ได้ขาย ให้ไปแล้วก็สบายใจทั้งผู้ให้และผู้รับ ความสบายทั้งสองอย่างนี้แต่ก่อนมันไม่มี ถ้าเราทำขึ้นก็เรียกว่า การภาวนา การภาวนามันก็เกิดขึ้น

การภาวนาให้มันถูกต้องอย่างนี้ บุญมันเกิดขึ้นมากก็เพราะเหตุผลอย่างนี้ ท่านจึงเรียกว่าเป็นบุญ คือการพิจารณาการภาวนา ไม่ใช่ว่าบุญที่เราทำสนุกสนานกันแล้วมันเป็นบุญ อย่างงานบุญในทุกวันนี้ บุญช่ากันบุญแกงกัน บุญยิงกัน บุญทุบตีกัน บุญอะไรต่ออะไรกันร่วนวาย ที่ไหนมันจะถูกต้อง ที่ไหนมันจะเป็นบุญ อะไรมันไม่ดีมันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรไม่ถูกต้อง มันจะเกิดความถูกต้องได้อย่างไร นี่เรียกว่าไม่เป็นบุญ แต่การกระทำของคนทุกวันนี้ เขาเห็นว่ามันเป็นบุญ แต่ว่ามันไม่เป็นบุญ มันไม่มีความหมายในการกระทำบุญ ทำบุญทุกวันนี้มันถึงเป็นอย่างนั้น

ฉะนั้น ท่านจึงบอกว่าให้ภาวนา จะทำงานจะทำกุศล จะทำอะไรต่างๆ ก็ดี ให้เราทั้งหลายภาวนา ก็คือให้พิจารณานั้นเอง เรียกว่าการภาวนา การภาวนานั้นมิใช่การนั่ง

อย่างเดียว การยืนมันก็เป็นการภาวนาได้ การเดินก็เป็นการภาวนาได้ การนั่ง การนอน ก็เป็นการภาวนาได้ ทุกอิริยาบถเราจะพยายามทำความคิดของเราให้มันถูกต้อง

ฉะนั้น การล้มตากการหลับตาก็คือการภาวนา การยืน เดิน นั่ง นอน ก็ภาวนา ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำอะไรก็ให้เกิดประโยชน์ กระทำแต่สิ่งที่จะต้อง พุดถูกต้อง คิดถูกต้อง ความถูกต้องทั้งหมดนั้นแหละคือบุญแล้ว เป็นบุญที่เกิดจากการภาวนา ทานก็ดี ศีลก็ดี จะต้องภาวนาทุกสารพัดอย่าง

มนุษย์ทั้งหลายหากินอยู่ในโลกนี้ ถ้าขาดการพิจารณาแล้วเป็นเสียหาย จะซื้อ จะขาย จะแลกจะเปลี่ยน จะทำอะไรทุกประการก็ต้องภาวนา ต้องพิจารณา เราได้มาเท่านี้ เราใช้ไปเท่านี้ เราทำอย่างนี้ ต่อไปเราทำอย่างนี้ จะต้องมีการพิจารณา เรียกว่าการภาวนา ทั้งนี้ ใครภาวนาถูกก็สบายก็สงบ เรื่องการภาวนา ทุกๆ คน ถึงแม่จะอยู่ในบ้าน อยู่ในวัด หรือนอกวัด อยู่ที่ไหนก็ตามเถอะ ถ้าเรามีความเห็นอันถูกต้องในการพิจารณา มันก็เป็นภาวนา

ถ้าว่าเราสงสัยไม่รู้เรื่อง เราก็มาวัด อย่างวันนี้มาฟังธรรม ฟังธรรมกับครูบาอาจารย์ อย่างน้อยวันนี้คงรู้จักการภาวนา เพราะรู้จักตามเหตุหรือผลว่า การให้มันเป็นอย่างไรมันเป็นประโยชน์อย่างไร การภาวนาเป็นอย่างไร การปฏิบัติทำอย่างไร อย่างน้อยก็รู้จักกราบรู้จักไหว้ พระพุทธรูปอยู่ที่ไหน พระสงฆ์อยู่ที่ไหน

เพราะฉะนั้น เมื่อเรารู้จักแล้ว เราก็ยึดเอาหลักของพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า เป็นสรณะที่พึ่งที่รำลึกของเราทั้งหลาย ถ้ามีเช่นนั้นเราจะเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ จะเป็นมนุษย์ที่ผิดๆ เป็นมนุษย์ที่ป่าๆ เป้อๆ ไม่สม่ำเสมอโดยสมบูรณ์ เมื่อเราไม่ได้พิจารณาก็ไม่รู้ บางทีก็ไปพบอย่างอัตโนมัติว่ามานะ คือเห็นจอมปลวกก็เข้าไปไหว้ เห็นต้นไม้ใหญ่ๆ ก็เข้าไปไหว้ ตรงไหนที่มันดูน่ากลัวก็เข้าไปไหว้ อะไรที่ไหนๆ ก็เข้าไปไหว้ทั้งนั้น นี่ก็ว่ามันแปลก ใจพวกเราทั้งหลายนี้มันกลัวเพราะความไม่รู้เรื่องของมัน

เอาตมาได้ยินเสียงท่านพุทธทาส ท่านเทศน์ให้ฟังทางอากาศ ท่านว่าสมัยก่อน ท่านเป็นเด็ก ท่านกลัวผีเหลือเกิน ตอนเช้าก็นำโคออกไปเลี้ยง ตอนเย็นก็กลับมา ที่กลับมา นะ มันผ่านป่าช้า ท่านก็กลัว แต่ก็ขึ้นไปบนหลังควายนะแหละ ควายมันกินหญ้าเฉย อยู่บนหลังควาย ท่านก็คิดไปคิดมา เออ! ควายนี่มันจะดีกว่าเราละกระมัง มันไม่กลัว ผีนี้ กินหญ้าสบายอยู่ เราอยู่บนหลังควายที่ไม่รู้เรื่อง เรายิ่งกลัวโน่นกลัวนี่ มีความหวาด มีความสะดุ้งอยู่ตลอดเวลา ท่านก็คิดไปคิดมา ความกลัวนี้มันเกิดจากความคิด ถ้าตรงนั้นมันจะเป็นอย่างนั้น ตรงนี้มันจะเป็นอย่างนี้

ถ้ามาพูดถึงเรื่องควายแล้ว ท่านก็ว่าควายมันจะดีกว่าเราเว้ย มันกินหญ้าสบาย มันไม่มีอะไร จะเป็นอะไร แต่เราเป็นมนุษย์ขึ้นอยู่บนหลังควาย กลัว ลั่น อันนี้เราจะ เป็นมนุษย์ได้อย่างไรนี้ มันจะดีไปกว่าควายได้อย่างไร มันโง่กว่าควายเสียแล้วนะ คิดไปคิดมาแล้วก็ละอายตัวเอง ท่านคิดไปอย่างนี้ คิดไปคิดมาเปรียบเทียบเข้าไป เอ้อ! ขึ้นบนหลังควาย หักไม้แล้วมาเสียนควาย ก็ได้อะไร ก็ได้แต่กลัวผี แต่ควายนะ มันเฉย มันสบาย มันไม่มีผีนี้ ท่านก็เห็นว่าผีนะมันเกิดที่ไหน ผีมันเกิดที่ความมืด ในที่ ที่คนกลัวเท่านั้นแหละ บัดนี้ท่านมีความคิดว่า เออ มันเป็นอย่างนี้เอง นี่คือท่านพิจารณา พอเห็นเช่นนั้น ท่านก็นึกได้ทันที เขาเป็นรูปเปรียบเทียบ เขาเป็นภาวนาเลย อันนั้นคือคนที่ มีปัญญา

คนที่ปัญญา มันก็เห็นง่าย เช่นว่า คนนะมันทุกข์ บางคนก็เข้าใจว่า ถ้าอฉันสบาย ร่ำรวยแล้วจะเข้าวัด เป็นสุขๆ แล้วก็เข้าวัด หมดภาระหมดหนี้หมดสินก็จะเข้าวัด คนตายเอาเข้าวัดก็เอาไปเผาเท่านั้นแหละ พระพุทธเจ้าท่านหมดกิเลสแล้วท่านจึงมา เข้าวัดรี ท่านหมดห่วง หรือท่านเป็นอย่างไรร

เอาตมาว่าโยมถ้าไม่มีห่วงแล้วจะมาวัดทำไม ถ้าไม่มีทุกข์จะเข้าวัดทำไม จบภาระ แล้วจะเข้าวัดทำไม ไม่มีตัณหาแล้วจะเข้าวัดทำไม ไม่ต้องเข้ามาหรอก ตู๊ไบที่เขาโชว์อยู่ที่ ตลาดวารินชำราบ ตลาดอุบลราชธานีนะ เขาทำเสร็จแล้ว เขาก็ทาสะเล็กเอาตั้งโชว์ไว้ ขายนะ เขาจะเอาขวานไปตากอีกทำไม จะเอาไปใส่อีกทำไม จะเอาไปเลื่อยไปตัดมัน อีกไหม ก็ไม่มี เพราะตื้นนั้นมันเสร็จแล้ว ไม่มีที่ทำแล้ว ก็โชว์ไว้เฉยๆ เท่านั้นแหละ

ถ้าโยมไม่มีหนี้ไม่มีสิน ถ้าโยมไม่มีอะไรที่จะพัวพัน ไม่มีความยุ่งยาก มีความสุขสบายทุกประการแล้ว โยมจะเข้ามาวัดทำไม เข้ามาเพื่ออะไร โยมก็ไม่ต้องเข้ามาเท่านั้นแหละ จะมาทำไม ไม่มีเรื่องที่จะต้องทำ เหมือนกับบุคคลที่ทานอาหารอิ่มแล้ว จะกลับเข้ามาทานอีกทำไม งานนี้ทำเสร็จแล้ว จะมาทำอีกทำไม ที่นี้มันสะอาดแล้ว จะมาทำสะอาดอีกยังงี้ได้ โยมไม่คิดอย่างนั้นนี่ คิดไปแต่ว่าฉันไม่มีภาระ ฉันไม่มีธุระ ฉันไม่มีตัวตน ฉันจึงจะเข้ามาบวชในวัด

เมื่อไรเรามีปัญหา เราต้องรีบแก้ปัญหาไปเรื่อยๆ พຽ່ງนี้มึปัญหาทีพยายามแก้ ปัญหา มะรึนนี้มึปัญหาทีพยายามแก้ปัญหาเรื่อยๆ ไป อาตมาเคยสังเกต ถ้าคนรวยคนสบายแล้วก็วางใจ เช่น เคยไปบิณฑบาตในที่หนึ่ง ตักบาตรก็ไมຽัจก ต่อมาก็พอดีทำบุญบ้าน คนนี้เลื่อมใสมากก็เข้ามา เขาเอาจานขาวใส่บาตร ใส่ผลไม้ ถามว่าใส่ลงตรงนี้หรือ อาตมาก็นั่งดู โอ้! มันสำคัญเหลือเกินนะ นี่ขนาดนายพลนะ ไมຽัจก ตักบาตร แล้วก็โยมที่เข้าวัดธรรมดานะก็ว่า จะ ใส่ไปที่นั่นแหละ ใส่ตรงนั้นไปเรื่อยๆ เหมือนคนตาบอดเลย อาตมาก็นั่งพิจารณาว่า เออ! อันนี้มันติดอะไรบ้างนะ อันนั้นมันมีอะไรบ้าง ยศมันขวางอยู่ ความสุขมันขวางอยู่ อะไรมันขวางมันติดอยู่ทั้งนั้นแหละ ไม่ใช่ว่าความจนมันขวาง

ทุกคนจะรวยจะจนอะไรก็ช่างมันเถอะ ถ้าคนมีปัญญาแล้วไม่เคยเห็นว่า วันนีกับเมื่อวานนี้มันเหมือนกันหรือเปล่า หรือมันคนละคนใหม่ อีกวันนี้ถึงพຽ່ງนี้อีก แล้วมันจะเป็นคนคนเดียวกันหรือเปล่า ไม่คิดเลย คิดว่ามันไม่เปลี่ยนแปลง จะเป็นนายพลจะเป็นนายพัน จะเป็นคนร่าคนรวย เป็นคนอะไรก็ช่างเถอะ มันจะต้องเปลี่ยนไปๆ อย่างนี้ไม่ได้เว้นหรือก ซีวิตสัตว์ทั้งหลายมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกันอย่างนั้น มันจะแก้มันจะเจ็บ มันจะตาย เรือยไปทั้งนั้นแหละ

พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนว่า อย่าประมาทเลย มียศอย่าหลงยศ มีลาภอย่าหลงในลาภ มีสรรเสริญอย่าหลงในสรรเสริญ มันจะมีอะไรก็ให้มันมีเถอะในโลกนี้ แต่อย่าเมาจากมันนะ อย่าเมาจากมันไม่ให้เมาจากมัน จะรวยก็ให้มันรวยถ้ามันจะรวยได้ มันจะจนเอาไว้ไม่ได้ มันจะจนก็ให้มันจนไป อย่าไปเมาจากมัน จนก็อย่าเมาจากมัน รวยก็อย่าเมาจากมัน

มีทุกข์ก็อย่าเมาทุกข์ มีสุขก็อย่าเมาสุข มีหนุ่มก็อย่าเมาหนุ่ม มีแก่ก็อย่าเมาแก่ เรื่องทั้งหลายเหล่านี้มันเปลี่ยนไปๆ อยู่อย่างนี้ ไม่ว่าใครๆ ก็เป็นอยู่อย่างนี้

ฉะนั้น ธรรมะอันนี้ท่านตรัสอย่างตรงไปตรงมา เมื่อเราพิจารณาสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ความยึดมั่นหรือถือมั่น ที่มันเป็นปัญหาอยู่ นั้นจะค่อยๆ คลี่คลายออกๆ เราจะได้เห็นว่าคนธรรมดาตั้งแต่พระพุทธเจ้าลงมา ท่านไม่ให้ถือเนื้อถือตัว เพราะว่ามันเหมือนกันทุกคน อย่างส่วนรวมที่นั่งอยู่ในศาลานี้ละ ตั้งแต่ตัวอาตมาลงไปหาญาติโยมนี้ ไม่ใช่ว่ามันคนละอย่าง มันคือคนคนเดียวเหมือนกันเหมือนกันอย่างไร มันเกิดขึ้นมาก็เหมือนกัน เกิดขึ้นมาแล้วมันก็แปรไป ความแปรไปเปลี่ยนไปมันก็เหมือนกัน ผลที่สุดมันก็ดับไป มันเหมือนกัน ที่ไหนมันเหลืออะไรไหม มันเหลืออะไรไว้ไหมในโลกนี้นะ

ทำไมพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อันนี้ไม่ใช่ตัวเรา อันนั้นก็ไม่ใช่ของเราละ โกรธด้วยนะ อ้อ! เทศน์อย่างนี้ไม่น่าฟังหรอก คนที่ไม่รู้เนื้อรู้ตัวนะ มีความรำมีความรวย มีความอะไรต่ออะไร นอกนั้นก็ไปบอกว่า เกิดมาให้พิจารณานะโยมนะ ว่าคนนี้นะเกิดมาตายนะ ไม่แน่นะ คนยิ่งลูกไปใหญ่เลย ทนฟังไม่ได้หรอก เอาความอับริยัจญ์ไรมาพูดกันเสียแล้ว มันเกิดมันตาย ยิ่งว่าไปยิ่งกลัว ไม่อยากจะได้ฟัง ไปกันเสียอย่างนั้น คือคนมันโกลธธรรมะ เหมือนกับคนแก่ แก่ไปเท่าไร มันก็วิ่งโกลความหนุ่มไปเท่านั้นแหละ มันจากหนุ่มไปหาแก่ มันโกลความตายไปเรื่อยๆ ไม่ใช่ที่ท่านจะไปที่ไหน ตัวเราก็เหมือนกันทุกๆ คนนะแหละ

ถ้าเรามาคิดถึงธรรมะของพระพุทธเจ้าของเราแล้วนะ เราจะคลี่คลายความกังวล ความยึดมั่นถือมั่นออกไปได้ อย่างคนในวัดนี้ในศาลานี้ ถ้าเห็นว่าฉันนะดีกว่าเธอ เธอนะโง่กว่าฉัน ฉันฉลาดกว่าเธอ เธอไม่เหมือนฉัน อะไรต่ออะไรอย่างนี้นะ มันก็ลุ่มๆ ดอนๆ จะพูดอะไรก็มองกัน จะหยิบอะไรก็มองกัน มองกันไปทั้งนั้นแหละ เพราะอะไร เพราะมันข้ามฉลาดกัน มันข้ามโง่กัน มันข้ามความร้ายด้วยกัน ข้ามความจนกัน ข้ามความสุขกัน ข้ามความทุกข์กัน เพราะความเห็นผิดของเราตัวเอง

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงให้ภาวนา คนเรามันเหมือนกันทั้งนั้น จะยากดีมีจน มันก็มีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย สม่่าเสมอกันทั้งนั้น เมื่อคนเรามีจิตใจ อยู่ในธรรมะเช่นนี้ มันจะไปที่ไหนล่ะมันมีความสม่่าเสมอกันแล้ว ในเวลานั้น พระพุทธเจ้าเมตไตรยก็เกิดเท่านั้นแหละ ถ้าเราคิดถึงธรรมะ พระพุทธเจ้าเมตไตรย ท่านก็เกิดเดี๋ยวนี้แหละ มีแล้ว แต่มนุษย์ทั้งหลายไม่คิดอย่างนั้น ไปยึดมั่นถือมั่นใน บางสิ่งบางอย่างจนจนทุกซี้ให้ตัวเจ้าของไม่รู้เรื่อง

ฉะนั้นเหตุผลในวันนี้ มาฟังธรรมในวันอุโบสถวันนี้ มันยิ่งเกิดประโยชน์มาก ที่เดียว ไม่ต้องฟังมาก ไม่ต้องอะไรมาก เมื่อคนมีปัญญาฟังเท่านี้ก็พอแล้ว อะไรรู้ก็ไม่ใช้เรา ไม่ใช่ของเรา เราจะเอาอะไรมันไปทำไม จะยึดมั่นถือมั่นมันมันไปถึงไหน เราแก่ อายุพอสมควรแล้ว ก็ผ่อนพักไปเถอะ อย่าตะกุกตะกวยไปจนถึงวันตายไม่รู้เรื่องอะไร

ภาวนาไม่ใช่จะไปนั่งหลับตาภาวนา บางคนก็มาวัดทุกวัน วันพระก็มานั่งหลับตาภาวนา พอกลับไปบ้านทั้งเลย ทะเลาะกับลูกกับผัว ทะเลาะกับใครต่อใคร เขาเข้าใจว่า เวลานั้นเขาออกจากภาวนาแล้ว เมื่อจะภาวนาก็มานั่งหลับตาเอาบุญนะ พอออกไปแล้วบุญไม่ไปด้วย เอาแต่บาปไปเท่านั้น ไม่อดไม่กลั่น ไม่ประพฤติธรรม ไม่ปฏิบัติธรรม อะไรรต่ออะไรหลายๆ อย่าง

ความเป็นจริงการประพฤติปฏิบัติภาวนานี้แหละ เมื่อไรก็ตามมันเถอะ จะอยู่ในวัดก็ตาม นอกวัดก็ตาม เหมือนกับเราได้เรียนหนังสือในโรงเรียนที่ดีๆ เมื่อเราเรียนหนังสือในโรงเรียนที่ดีๆ แล้ว เราเรียนหนังสืออ่านหนังสือได้ในโรงเรียนแล้ว เราจะไปอ่านอยู่ที่บ้านก็ได้ จะอ่านอยู่ในทุ่งในป่าก็ได้ จะอ่านในที่ชุมชนก็ได้ อ่านคนเดียวก็ได้ อ่านที่ไหนก็ได้ถ้าเราเข้าใจดีแล้ว ไม่ใช่เราจะอ่านหนังสือ จะต้องวิ่งมาโรงเรียนถึงจะอ่านหนังสือได้ ไม่ใช่อย่างนั้น การภาวนานี้ก็เหมือนกันฉันนั้น

เมื่อเรามีปัญญาแล้ว มันจะไปในทุ่งก็ได้ จะเข้าไปในป่าก็ได้ อยู่ในคนจำนวนมากก็ได้ อยู่ในคนจำนวนน้อยก็ได้ จะถูกนิทานก็ได้ จะถูกสรรเสริญก็ได้ เป็นต้น ก็มีความรอบรู้ อยู่อย่างสม่่าเสมอ เรียกว่าคนที่ภาวนา ให้มันรู้เท่าอารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้น เช่นนี้ก็เรียกว่าเราสบายแล้ว นี่เรียกว่าคนภาวนาเป็น มีอารมณ์เป็นอันเดียว

อารมณ์อันเดียวคืออะไร ไม่เอาเรื่องกับใคร เรียกว่าอารมณ์อันเดียว ภาวนา พุทฺโธฯ อันเดียว ให้มันน้อยไปๆ ถ้ามันพลาดออกจากพุทฺโธไปแล้ว มันไปที่ไหนก็ได้ อารมณ์อันเดียวคืออารมณ์วิปัสสนาตนเอง ไม่มีดีไม่มีชั่ว มีดีมีชั่วอยู่ แต่จิตของเรา อยู่เหนือดีเหนือชั่วนั้น เป็นอารมณ์อันเดียวอย่างนี้ ปล่อยทิ้งไป เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หมดอย่างนี้ การปล่อยวางทั้งหมดนี้เรียกว่าการภาวนาที่ถูกต้อง

จะยืนก็เป็นคนภาวนา จะเดินก็เป็นคนภาวนา จะนั่งก็เป็นคนภาวนา จะนอนก็เป็น ภาวนา เราจะรู้หรือว่าจะตายเวลาไหน มันจะตายเมื่อเราหนึ่งหลับตาหรือเปล่านั้นก็ไม่รู้ ก็เลสมันจะเข้ามาเมื่อเราหนึ่งหลับหรือตื่นอยู่ เคยโกรธไหม นอนอยู่เคยโกรธไหม หรือ เราจะโกรธเมื่อมันหนึ่งหลับตา ถ้าเราอาศัยแต่หนึ่งหลับตา เราจะภาวนาได้อย่างไร

ภาวนาก็คือรู้ให้ทั่วถึง ครอบคอบนั่นเอง ทำนจึงให้เป็นผู้มีสติ ความระลึกได้ เป็นคน มีสัมปชัญญะความรู้ตัว เป็นผู้ที่มีปัญญาความรอบคอบในการยืน การเดิน การนั่ง การนอน สามารถจะมองเห็นความบกพร่อง ความสมบูรณ์บริบูรณ์ด้านจิตใจอยู่ตลอดเวลา นั่นเรียกว่าคนภาวนา ถ้าเรารู้เสมอเช่นนั้น ก็ไม่มีอะไรจะมากกระทบกระทั่งเราได้ จิตใจก็สบาย ราบรื่นอยู่เสมอ นั่นเรียกว่าจิตเป็นปกติ อันนี้เป็นคำสอนในวันนี้ ให้ญาติโยมทั้งหลาย นำไปพิจารณา ไปภาวนา ให้มันถูกต้องตามความหมายขององค์สมเด็จพระสัมมา- สัมพุทธเจ้าของเราให้ดี

ใจกับกายของเรานี้ เป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด บางคนก็บอกว่าใจมันยุ่งใจไม่สบาย ความเป็นจริงไม่ใช่อย่างนั้นโยมเข้าใจผิด ใจไม่เป็นอะไร ก็เลสมันเป็น สิ่งที่สบายที่สุด คือใจ ที่ที่ไม่สบาย ไม่ใช่ใจ สิ่งที่สกปรกไม่ใช่ใจ สิ่งที่มีมันยุ่งยากไม่ใช่ใจ มันก็เลสค้นหา ให้เราเข้าใจอย่างนี้ แยกมันออกเสีย ทุกคนไปโทษที่ใจ ใจมันจะมีอะไร ใจมันสบาย อยู่แล้ว

เหมือนกับใบไม้ในป่านะ ธรรมดากติใบไม้มันอยู่หนึ่งๆ ไม่มีอะไร ที่มันกวัดแกว่ง ไปมาเพราะอะไร เพราะลมมันโกรก ถ้าไม่มีลมโกรก ใบไม้มันก็อยู่หนึ่งๆ เป็นปกติ ใจเราก็เหมือนกันเป็นของสงบสะอาดอยู่แล้ว ใจเดิมของเรามันเป็นอย่างนั้น ที่มันกวัดแกว่ง

ไปมานี้ คือมันใจใหม่ ใจปลอม มันถูกตัดหาชักจูงไปมาตลอดเวลา เดี่ยวก็มีสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ตลอดเวลา อันนี้ไม่ใช่ใจ จำไว้ ถ้ามันวุ่นขึ้นมา ก็จำที่หลวงพ่อบอก อันนี้ไม่ใช่ใจ ถ้าใจแล้วไม่มีอะไร เป็นของบริสุทธิ์ เป็นของสะอาด เป็นปกติ อันนี้ใจปลอม ใจไม่ได้ฝึก ให้เอาไปคิด เราจึงจะรู้จักสัดส่วนของการปฏิบัติ อย่าไปคุมอย่างอื่น ให้คุมที่ใจของเรา

ถ้าเราปฏิบัติแล้ว เราก็ค้นหาเรื่องปกติ คือใจเดิมของเรานี้แหละ ถ้าเห็นจิตเดิม ใจเดิมแล้วเป็นต้น ไม่มีอะไรจะมาวุ่นวาย ก็เลยอย่างอื่นมันเปลี่ยนหน้ากันเข้ามา โยมก็วิ่งตามมันอยู่อย่างนั้นแหละ บางคนก็หาสงสาร ไปคิดว่าไม่มีโอกาสที่จะปฏิบัติ เพราะใจมันยุ่ง ไปเข้าใจเสียอย่างนั้น ความเป็นจริง ใจเราไม่ได้ยุ่ง มันยุ่งก็เพราะกิเลส ทั้งหลายเท่านั้น

ฉะนั้น ขอสาธุชนทั้งหลายจงนำคำนี้ไปพิจารณา การประพฤติปฏิบัตินี้ให้ตั้งต้น ออกจากใจของเราออกไป ไม่ตั้งต้นจากภายนอกเข้ามา อันนี้ถ้ามันถึงที่มันปกติแล้ว มันจะไม่มีอะไร เหมือนไปไม้ที่ไม่มีลมมาโกรก ให้ญาติโยมทั้งหลายเอาไปเป็นการบ้าน จังไม่ขออธิบายนาน มันจะง่วงนอน เพราะกาลาหลังนี้มันเย็น มานี้ก็ให้ถือว่ามาชุดงค์ ปีละครั้งก็ได้ มาพักอยู่ที่นี้ ภาวนากันแล้วก็กลับบ้าน ถ่ายทอดบรรยายภาคดีมาก เปลี่ยน เสนาสนะความรู้สึกนึกคิดมาเป็นที่น่าพิศมัยทางใจ เหมือนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราท่านสอนไว้

ทุกคนให้เริ่มต้นจากใจ การประพฤติปฏิบัติ การบัญญัติก็เรียกว่า ให้ตั้งศีล ๕ ไว้ ในใจ ให้มีศีล ๕ ถ้าศีล ๕ ยังไม่สมบูรณ์ ยังเป็นคนไม่ครบนะ เป็นคนไม่เต็มคน คือคนไม่พอ แต่เราก็ไม่เข้าใจ ถ้าเราเดินไปเห็นคนมาถามว่า คนไม่พอนะ เราก็โกรธนะ ความเป็นจริง มันคนไม่พอนะ ถ้าคนมันพอคน มันจะสบายมากที่สุด อันนี้ให้เริ่มจาก ศีล ๕ เป็นที่พึ่งของเรา คือ คุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์

กาลาหลังนี้ไม่ใช่เป็นที่พึ่ง เป็นที่อาศัยชั่วคราว ที่พึ่งของเราคือใจที่เห็นชอบ เห็นดี เข้าไปให้มันชอบ ให้มันตรง มิฉะนั้นจิตจะเข้ามาปนไม่ได้ นั่นเรียกว่าที่พึ่ง มันจะ

เป็นอะไรก็ช่างมันเถอะ มันก็ยังเป็นตัวของมันอยู่ ถึงแม้จะเป็นจะตาย มันก็ยังมียี่ที่พึ่งของมันอยู่ คาลาหลังนี้เป็นที่อาศัยชั่วคราว ไม่ใช่เป็นที่พึ่งของเราโดยตรง มันเป็นของข้างนอก ดุซึ นกมันนอยูกี้ได้เห็นใหม่ จึงจกมันมาอยู่กี้ได้ ตูกเกมันมาอยู่กี้ได้ มันที่อาศัยทุกคน ใจเราเมื่อบริสุทธิ์แล้วอะไรมาอาศัยไม่ได้ ของปลอมมาอาศัยไม่ได้ มิจฉาภิกษุมาอาศัยไม่ได้ อันนั้นเป็นที่พึ่งของเราอย่างแน่นอน

ฉะนั้น จงตั้งต้นออกจากใจ ให้มีศีล ๕ ประจำใจทุกคน จึงจะเป็นคนพอดคน ถ้าขาดจากศีล ๕ แล้ว ก็จะไม่พอดคน อันนี้ให้ไปดูเอาเองในใจของเจ้าของ อะไรมันไม่ค่อยดีค่อยๆ เชี่ยวออก กลัวคนจะเห็นก็เชียวคนเดียวกี้ได้ เชี่ยวออกให้มันหมด ให้มันถึงไปไม้ที่ลมไม่โกรก ให้มันถึงจิตที่บริสุทธิ์ ตรงนั้นแหละพระพุทธเจ้าของเราว่าเป็นทางที่จะพ้นทุกข์

วันนี้ขอโอกาสให้อิวาทแค่นี้ ขอญาติโยมทุกๆ คนจงตั้งอยู่ในศีลธรรมทุกๆ ท่านวันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ท่านกระแทกมาอย่างนี้ เราก็เฉยนะ ไม่รู้สึกเจ้าของวันคืนล่วงไปๆ มันไม่รอช้า ทำอะไรกันอยู่นี้ จะไปยังไง จะมาอย่างไร จะอยู่อย่างไรนี้ท่านถามนะ แต่คนธรรมดาด่าฟังก็เฉยไม่รู้เรื่อง ถ้าคนมีนิสัยก็คิดเลย อ้อ! เราทำอะไรอยู่เรามีอะไรใหม่ เรามีทุกข์ใหม่ เรามีสุขใหม่ มันมีเพราะอะไรอยู่ในตัวเรา มีอะไรจะเพิ่มมันใหม่ มีอะไรจะต่อเติมมันใหม่ ต้องคิดอย่างนี้ จะต้องประพฤติปฏิบัติให้เข้าถึงจิตใจของเจ้าของ ขอให้ญาติโยมทั้งหลายอยู่ดีมีสุข สงบระงับด้วยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดกาลนาน เทอญ.

จงเป็นมวดยลลาด

ในโอกาสหนึ่งหลวงพ่อสอนศิษย์ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณาชีวิตของตนให้เกิดปัญญา

“ได้ยินแต่ข่าวคนนั้นคนนี้ตาย ต่อก็ไปถึงตาเรา ข่าวมาถึงเราบางทีก็ยังไม่รู้จักให้ระวังอายุ เราอยู่ไม่นานมันครึ่งมันค่อนเข้าแล้ว สร้างใจมันพ่องใสให้ได้ อันนี้เป็นของสำคัญที่สุด มันตายหนีจากไม่ได้บุญ - บาบนี้ สมบัติไร่นาเรือนชานมันหนีจากเราได้ เราสร้างในใจนี้มันไปด้วยกัน สมบัติภายนอกมันไม่ได้ไปด้วย ทางใจนี้ถ้ามีความซื่อ ก็พาไปทางซื่อ มีความดีก็พาไปทางดีได้ อันเรือนชานไร่นาสาโหม่นนำไปทางดีทางซื่อไม่ได้ นอกจากจิตของเราเท่านั้น ให้เข้าใจ

ฉะนั้น ให้รู้จักที่อยู่ของเรา ให้เป็นมวดยลลาดซื่อไว้ เห็นไหม นักมวยเขาพิศซื่อมหากระสอบมา หาทรายมาเตะมาตีมัน เล่นอยู่อย่างนี้ ถึงเวลาขึ้นเวที อย่างหนึ่งก็เสมอเขา อย่างหนึ่งก็ชนะเขา ถ้าบุญไม่หัดลักที่ ไม่เตะกระสอบทรายแตกลักใบนะ ขึ้นเวทีก็ถูกเขาต่อยพันหลุดเท่านั้นแหละ นี่ก็เหมือนกัน

เมื่อถึงคราวเจ็บไข้ลูกหายตายเสีย เมื่อสมบัติพลัดพรากไป ก็มีแต่ร้องไห้ เพราะไม่ได้ตั้งใจ คนไม่เป็นมวยไม่ได้ซื่อลักที่นี้ จะต้องซื่อมอ নিজจ้ง ทุกซ้ง อนัตตา พิจารณาธรรมะให้สม่ำเสมอ เมื่อถึงคราวขึ้นมาแล้ว ก็ เอ้อ! มันเป็นเรื่องของอนิจจัง ทุกซ้ง อนัตตา มันก็สบายไม่ทุกซ้งหลาย เพราะเห็นตามเป็นจริง ให้ซื่อมเข้าไว้ ปานนี้แล้วเราจะอยู่เฉยๆ ไม่ได้หรอก ไปขึ้นเวทีก็ตกเวทีเท่านั้นแหละ อันนี้ต้องฝึกไว้ ธรรมะก็เหมือนกันนั้น

เมื่อความจริงมันปรากฏ ไม่ต้องไปร้องไห้โศกเศร้า ให้พากันหาของที่ดีๆ ของที่มันดีกว่าในเรือนในชานของเรา นี่คือทำใจของเราให้มันถูกต้อง นี่เป็นของดี ถ้าเราทำใจเราให้ดีได้ เมื่อของเสียมันก็เสียแต่ของ แม้ไฟจะมาไหม้ น้ำจะมาท่วม ก็ปล่อยให้มันไหม้มันท่วมทั้งใจ ผู้อื่นตาย เราก็ตายด้วย มันก็ไม่มีที่อยู่เท่านั้นแหละ”

เกิดมาทำไม

วันหนึ่งหลวงพ่อสอนญาติโยมว่า

“เราทุกคนให้นึกเสมอว่า เราคืออะไร เราเกิดมาทำไม นี่ถามปัญหาเจ้าของอยู่เสมอ เราเกิดมาทำไมให้ถามเสมอ บางคนไม่รู้ละ แต่อยากได้ความสุข ใจมันทุกข์ไม่หาย รวยก็ทุกข์ จนก็ทุกข์ เป็นเด็กเป็นคนโตก็ทุกข์ ทุกข์หมดทุกอย่าง เพราะอะไร เพราะว่า มันขาดปัญญา”

มันก็แค่นั้นแหละ

หลวงพ่อสอนว่า

“เรื่องสำหรับที่จะใช้ในชีวิตประจำวันของฆราวาสเรานั้น อาตมาจะให้บทภาวนา สั้นๆ ย่อๆ ให้ทุกคนภาวนาว่า มันก็แค่นั้นแหละ เท่านั้นที่ใช้ได้แล้ว บทภาวนาบทนี้จะ ทำให้ความทุกข์ลดลงได้ คืออะไรๆ มันก็เป็นของตายจากไปทั้งนั้น จะดีจะงาม จะสวย ไม่สวยอย่างไร มันก็ล้วนแต่เป็นของอยู่ในโลกทั้งนั้น เราต้องตายจากมันไปทั้งนั้น อย่าไปยึดมันถือมันกันอยู่เลย เรามีหน้าที่ทำสิ่งใดก็ทำมันไป มีหน้าที่ที่จะหาเลี้ยงปาก เลี้ยงท้องครอบครัวก็หาไป เอาพอให้ได้กินพอตืออยู่พอดีก็พอแล้ว ได้มากก็พอใจ ได้น้อยก็พอใจ หรือจะหาไม่ได้ ก็ให้พอใจสบายใจ แล้วพยายามหาอีก บทภาวนาว่า มันก็แค่นั้นแหละ นี่จึงเหมาะสมกับทุกคนและทุกคณะ ความทุกข์มันจะค่อยลดลง ไปเอง นี่แหละคือผู้มีปัญญา จะหยิบอะไรมาพิจารณา มันก็จะเป็นธรรมชาติหมด ใช้เป็น เครื่องมือหาธรรมะให้เห็นจนได้”

ไตรลักษณ์

“สิ่งทุกสิ่งนั้นมีใช้ของเรา ตัวเราเองก็ไม่ใช้ของเรา ผลที่สุดแล้วก็จะสลายไปตามกฎของอนิจจัง เช่น โยมพากันขุดดินปากบ่อน้ำนั้นเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ตั้งเรียงไว้ พอเวลาฝนตกลงมา ก็ละลายลงเป็นกองดินปากบ่อตามเดิม เราต้องรู้เท่าทันความเป็นจริง รู้ตัวของเราให้ละเอียด ได้ของมาก็ไม่ดีใจจนเกินไป เสียไปก็ไม่เสียใจจนเกินไป เพราะรู้ว่าของไม่ใช้ของเราอย่างแน่นอน พระพุทธองค์ให้เจริญมรณสติ แต่คนเราไม่ยอมฟัง เพราะกลัวตาย พระพุทธองค์ตรัสว่า ร่างกายไม่ใช่ของเรา แต่เราเข้าใจว่าเป็นของเรา เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ถ้าเราพิจารณาให้ดีจะเห็นตามความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้มีใช้ของเรา เพราะมันไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับเรา สังขารนี้ก็เช่นกัน มันอยากจับมันก็จับ อยากแก้มันก็แก่อยากตายมันก็ตาย มันไม่ฟังเสียงเราทั้งนั้นแหละ จะปวดหัวปวดท้อง มันเคยขออนุญาตเราหรือเปล่า ดังนั้น ให้เรารู้จักสงบระงับ เราอยากได้สิ่งของที่พอ แต่เพราะมันไม่พอจึงเกิดทุกข์ มีลูกรักลูก ลูกได้ดีก็อยู่กับความดีของลูก ลูกทำชั่วก็วนอยู่กับความชั่วของลูก แกะไม่ได้คลายไม่ออก เลยกินไปไหนไม่ได้”

ไมแน

“ให้ดูเจ้าของนี้ว่าอะไรมันพยายามจะให้ทุกข์เกิดนั้นแหละ ทำแล้วมันทุกข์นั้นแหละแก้ไขใหม่ แก้ไขใหม่มันยังไม่เห็นชัด ถ้ามันเห็นชัดแล้วมันไม่มีทุกข์ เหตุมันดับอยู่แล้ว ฆ่าตัวสมุทัยแล้วเหตุแห่งทุกข์ก็ไม่มี ถ้าทุกข์ยังเกิดอยู่ ถ้ายังไม่รู้มันยังทนทุกข์อยู่ อันนั้นไม่ถูกหรอก ดูเองง่ายๆ มันจะติดตรงไหน เมื่อไหร่มันทุกข์เกินไปนั้นแหละมันผิดแล้ว เมื่อไหร่มันสุขจนเหิมใจเกินไป นั้นแหละมันผิดแล้ว มันจะมาจากไหนก็ช่างมันเถอะ รวมมันเลยที่เดียวนั้นแหละค้นหา ถ้าเป็นเช่นนี้โยมจะมีสติอยู่ การยืน การเดิน การนั่ง การนอน ไปมาสารพัดอย่าง ถ้าโยมมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ถ้าโยมรู้อยู่ โยมจะต้องรู้ผิดรู้ถูก โยมจะต้องรู้จักดีใจเสียใจทุกอย่าง เมื่อโยมรู้จักก็จะรู้วิธีแก้ไข แก้ไขมันโดยที่ว่ามันไม่มีทุกข์ ไม่ให้มันมีทุกข์

นี่การเขียนสมาธิ อาตมาให้เขียนแบบนี้ ถึงเวลานั่งก็นั่งไปพอสมควร ไม่ผิด เหมือนกัน ให้รู้เรื่อง แต่การทำสมาธิไม่ใช่ นั่งอย่างเดียว ต้องปล่อยมันประสออะไรต่างๆ แล้วถ่ายทอดขึ้นมาพิจารณา พิจารณาให้มันรู้อะไรละ พิจารณา เออ อันนั้นมันอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่แน่ เป็นของไม่แน่ทั้งนั้นแหละโยม อันนี้มันสวย ฉันชอบเหลือเกิน เออ ไม่แน่ อันนี้ฉันไม่ชอบมันเลย บอกมัน มันก็ไม่แน่เหมือนกันใช่ไหม ถูกเบี่ยะเลย ไม่มีผิดหรอก แต่เอากะมันซิ ฉันจะเอาอย่างนั้น มันแน่เหลือเกิน ไปเสียแล้ว อย่า มันจะชอบขนาดไหนก็ช่างมันเถอะ เราต้องคิดว่ามันไม่แน่ อาหารบางสิ่งบางอย่างทานไป แหม อร่อยเหลือเกิน ฉันชอบมันเหลือเกิน อย่างนี้ มันมีความรู้สึกในใจอย่างนี้ เราต้อง พิจารณาว่า อันนี้มันไม่แน่ อยากรู้จักว่ามันไม่แน่ไหม โยมชอบอาหารอะไรแน่เหลือเกิน เอ้า ให้มันกินทุกวันๆ ทุกวันนะ เดี่ยวโยมจะบอกว่า อันนี้มันไม่อร่อยเสียแล้ว ลองดูซิ ต่อไปอีก ฉันชอบอันนั้นอีก ไม่แน่อีก นี่มันต้องการถ่ายทอด โยม เหมือนลมหายใจ เข้าออก มันต้องหายใจเข้าหายใจออก มันอยู่ด้วยการเปลี่ยนแปลง ทุกอย่างอยู่ด้วย เปลี่ยนแปลงอย่างนี้”

ธรรมะสุดยอด

“ธรรมะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือคำพูด คำสอนธรรมะทั้งหลายนั้นมันเป็นคำสมมุติกัน ขึ้นมาพูด ตัวธรรมะแท้ๆ นั้นอยู่เหนือคำพูด

ผู้มีปัญญารู้เห็นธรรมะ ท่านไม่ต้องการอะไร ไม่เอาอะไรอีกแล้ว เพราะถ้าจะเอา ความสุข ความสุขมันก็ดับ ถ้าจะเอาความทุกข์ ความทุกข์มันก็ดับ จะเอาวัตถุสมบัติข้าว ของอะไรต่างๆ สิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันก็จะดับเหมือนกัน แม้แต่ร่างกายที่คนหวงแหน กันนี้ เกิดขึ้นแล้วที่สที่สุดแล้วมันก็ดับ ท่านจึงไม่ต้องการอะไร ไม่ต้องการเกิดหรือไม่เกิด หมดความต้องการ ความอยากมันดับไปไม่มีเชื้อเหลือ เพราะฉะนั้น นักปฏิบัติต้องตั้งจิต เอาไว้ว่า เราจะไม่ต้องการอะไร เราปฏิบัติไปเรื่อยๆ ทำความดีเรื่อยๆ แต่เราไม่เอาได้อะไร ความดีก็ไม่เอา เวลาทำเราทำเหมือนกับว่าเราจะเอา แต่เราไม่เอา การปฏิบัติต้องทำอย่างนี้ ทีนี้ถ้าจะถามว่า ความดีนี้แน่อนไหม ก็ตอบว่า มันไม่แน่ความดี มันก็เป็นของไม่เที่ยง

เมื่อเราจะพูดว่า ทำความดีหรือจะเอาความดี หรือต้องการความดีอะไรเหล่านี้ ก็พูดได้ ปากเราพูด แต่จิตใจอย่าไปหมยมันมัน อย่าไปยึดว่าจะต้องได้จะต้องเป็น อย่างนั้นจริงๆ เพราะถ้าหากว่าวันหนึ่งความดีมันพลิกกลับหน้ามือเป็นหลังมือ เราก็จะ เสียใจ มันจะทำให้เราเป็นทุกข์

เราต้องเข้าใจว่า ถ้าดีจริง มันต้องพ้นจากดี ความดีที่แท้จริงต้องเป็นความดีที่พ้น จากความดีอีกทีหนึ่ง ซึ่งอย่างนี้คนคิดกันไม่ค่อยได้ คนส่วนใหญ่เขาเป็นอย่างนี้กันเป็น ส่วนมาก ถ้าพูดเรื่องหลุดพ้น เขาไม่เข้าใจ แต่ถ้าพูดว่าให้ร่ำรวย ให้มีเงินมีทองมากๆ อย่างนี้เขาสาธุ นักปฏิบัติเราต้องรู้เรื่องเหล่านี้ และต้องมุ่งไปสู่ที่ที่ไม่มีภพเพื่อความ หลุดพ้นของเราในที่สุด”

มักิเลสตาเสย

วิธีสอนธรรมาสน์อีกวิธีหนึ่งของหลวงพ่อก็คือการพาไปรูดงค์ สมัยที่หลวงพ่อยัง แข็งแรง ท่านเคยพาโยมไกล่ชิตออกรูดงค์ด้วยบ้าง ตาเสยเป็นคนหนึ่งในจำนวนนั้น ก่อนบวชพระ ท่านเป็นลูกศิษย์วัดหนองป่าพงอยู่หลายปี เมื่อเป็นโยม นิสัยของท่าน ค่อนข้างหนักไปทางโลกจริต หลวงพ่อก็จึงมักหาวิธีทรมานกิเลสของท่านอยู่เรื่อย วิธีหนึ่ง ที่หลวงปู่ใช้ ก็คือพาตาเสยออกรูดงค์ให้ลูกศิษย์ได้เห็นทุกข์

ท่านได้เล่าประสบการณ์จากการไปรูดงค์กับหลวงปู่ให้ฟังหลายตอน ดังนี้

...ท่านพาไปรูดงค์ทางกิ่งบุญตริก ตอนแรกไปด้วยกัน ๖-๗ คน คั้นแรกหนีไป ๒ คน คั้นต่อมาก็ค่อยๆ หนีไปเรื่อย จนลงท้ายเหลือผมคนเดียว ผมก็คิดถึงบ้าน ท่านบอกว่าจะพาไปสักปี ยิ่งอยากกลับ ท่านยังไม่พากลับ ผมจึงปล่อยเลยตามเลย ไปถึงไหนก็มองหาแต่ลูกสมอ มีอยู่คั้นหนึ่ง ท่านให้พักนอนข้างกอไผ่ทั้งๆ ที่ตรงนั้น เหม็นจะตาย เหม็นขี้! ยิ่งน้ำค้างลงยิ่งเหม็นใหญ่ พอผมบ่น ท่านก็ดูว่า อย่าพูดมาก ขี้ในท้องยิ่งเยอะกว่านี้

ไปถึงตำบลคูเมือง เจอต้นสมอต้นหนึ่งงามมาก ท่านสั่งให้ขึ้นไปเขย่า ลูกสมอร่วง มาตั้งเยอะ ก็เก็บใส่ห่อผ้าขาวม้า ทีนี้ผมต้องสะพายทั้งบาตรทั้งห่อสมอ ย่ามก็หนัก หลวงพ่อท่านไม่ถืออะไรเลย เดินไป ผมก็อยากควักทิ้งไปเสียบ้าง แต่ก็ไปเจออีกต้นงาม กว่าต้นเดิม ท่านก็สั่งให้เก็บได้อีกกองใหญ่ ผมก็นึกว่าท่านจะช่วยถือบ้าง แต่ท่านก็ไม่ยอมถือ

ชิมสมอต้นนั้นที่ ต้นนี้ที่ ผมเลยถ่ายเป็นการใหญ่ จะวางของก็ไม่ได้ หนักเหลือเกิน หลวงพ่อต้องสอนวิธีการถ่ายแบบลูกทุ่งให้ผม “ไม่ต้องนั่งหрок ยืนจับต้นไม้ไว้เหมือนควายขึ้นะ ทำไม่เป็นหรือ?” ผมก็เลยต้องยืนถ่ายจนหมดท้อง

สี่ทุ่มแล้ว ท่านก็ยังพาเดินอยู่นั้นแหละ ไม่ยอมนอน ไปถึงหัวแย่งหนึ่ง ท่านไต่ไม้ข้ามไป ผมไต่ไม้ไหว ก็เลยต้องลงเดินลุย น้ำก็ลึก ของก็หนัก ผมเลยขึ้นไม่ได้ หลวงพ่อต้องลงมาจุดผมขึ้น สองยาม ท่านจึงพานอนพักทั้งเปียกๆ อย่างนั้นแหละ

“ทุกข์เหลือเกิน” ผมคร่ำครวญ “ก็มาให้เห็นทุกข์นะซี จึงจะพ้นทุกข์” หลวงพ่อทำเสียงเหมือนปลอบผม “เพราะเห็นทุกข์แล้วจึงจะมีปัญญา”

ผมเหนื่อยเต็มที่ ฟังไปก็เคลิ้มหลับไปบ้าง ท่านก็ดูเอาเสียอีก

“เอ๊ะ! พุดให้ฟังยังหลับเสียอีก”

แต่ท่านก็เอาผ้าขาวม้ามาปิดไต้ยุ้งให้ ผมหลับไปนาน ลืมตาขึ้นมาที่ไรก็ไม่เห็นท่านนอนสักที นั่งอยู่อย่างนั้นแหละ

“หลวงพ่อก็ไม่เห็นเหนื่อยเลยหรือครับ ผมไม่เห็นนอนสักที” ผมอดรันทนไม่ได้ ทักขึ้นมา “ยิ่งเหนื่อยนั้นแหละยิ่งภาวนาดี” ท่านกลับตอบไปเสียอย่างนั้น แถมยังว่าผมต่อเสียอีก

“คนไม่มีอะไร ไม่คิดอะไรนะ เอาแต่นอน ทำอะไรเป็นตัวอย่างให้ดูก็ไม่ทำตาม”

“โธ ก็มัน่วงนี่นา” ผมอดเถียงท่านไม่ได้ ในที่สุดผมก็ชวนท่านกลับ

“เออ! กลับก็กลับ” ท่านคงเห็นผมจวนตายเต็มทีแล้ว

มีรถผ่านมาคันหนึ่ง สมัยนั้นยังไม่มีทางรถยนต์ รถต้องวิ่งตามทางเกวียน พอเห็นเรา เขาก็จอดรถ วิ่งมานิมนต์ ท่านก็ “เออ” ผมก็เตรียมตัวนึกว่าท่านจะมาขึ้นรถ เปล่า เขาวิ่งมานิมนต์อีก ท่านก็ “เออ” อีก แต่ไม่ไปขึ้นรถ เขาก็เลยไป พอผมต่อว่า ท่านก็ขออนเอา “มาขึ้นรถหรือมาธุรงค์”

“เอาถุงสมอฝากเขาไปได้ไหมครับ” ผมต่อรอง

“เอ้อ แล้วเราจะรู้ได้ไงว่ารถเขาจะไปไหน” หลวงพ่อเอะอะ

ถึงตอนนั้นผมชักโกรธแล้ว รถก็วิ่งห่างออกไปทุกทีๆ

“หลวงพ่อกับจะฆ่าผมหรือยังงี้” ผมตัดพ้อ

“ไอ้ซี” ท่านตอบทันที “พามาฆ่ากิเลส กิเลสทั้งนั้นล่ะที่พุ่งออกมาหมดนั้นนะ ไม่มาอย่างนี้จะพันทุกข์ได้ยังไง ลองนอนอยู่เฉยๆ ซี จะพ้นไหม มีแต่ทุกข์มันจะวิ่งเข้าไปในนะซี ให้อริจุกทุกข์แล้วจึงจะพ้นทุกข์ ได้พบความสุข เคยทำหรือเปล่านั้นอย่างนี้ พามาทำบุญนะนี่ มาหาบุญ เห็นหรือเปล่านั้น ตัวบุญตัวกิเลสมันอยู่ที่ตัวทั้งนั้น ความอยากไม่หมดสักที หาเงินได้ลิบบาทก็อยากได้ร้อยบาท หาได้ร้อยบาทก็อยากได้พันบาท ทีนี้ให้มันหยุดอยาก ให้มันแต่เหนื่อย ไม่อยากได้อะไรสักอย่าง ได้แล้วจะเอาไปไหน ไม่คิดว่าจะตายหรือยังงี้ วันหนึ่งๆ ให้คิดถึงความตายบ้างซี มันจะตายอยู่นาน” หลวงพ่อว่าไปยืดยาว ก่อนที่จะหันมาถาม

“คนรวยตายหรือเปล่า คนจนตายหรือเปล่า”

“ตายทั้งนั้นแหละ” ผมตอบอย่างหงุดหงิด

“ก็มันนะซี” หลวงพ่อได้โอกาสย้อน “ตัวเองจะไม่ตายบ้างหรือ หากความทุกข์ให้มันพันทุกข์ ได้มาแล้วจะพ้นความตายหรือ จนก็ตาย รวยก็ตาย พันจากมันจึงจะพบสุข แล้วจะทำยังไงล่ะ” ท่านลงท้ายด้วยการย้อนถามผมตามเคย

“ก็บวชนะซี” ผมตอบอย่างนี้กว่าฉลาดเต็มที่แล้ว

แต่ท่านก็บอกว่า “บวชแล้วจะพ้นทุกข์หรือ ถ้าไม่ปฏิบัติไม่ทำเอา กรรมคือการกระทำ ความชั่วเราก็ทำเอา ความดีเราก็ทำเอา เราทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว จะไปทำยังไงล่ะ ทำดีก็นี่ยังไง พามาทำดี มาตราการตรา เราก็พ้นทุกข์เท่านั้นเอง”

ต่อมาอีกสองคืน พอมองเห็นต้นยาง ท่านก็บอก “นั่นไงวัด ถึงแล้ว”

“ผมทิ้งของไว้ที่นี่นะครับ พรุ่งนี้ค่อยกลับมาเอา” ผมต่อรองอีก แต่ท่านก็ไม่ยอมตามเคย ต้องเอาไปด้วย จะลูกที่ ท่านต้องจุดแขนผม อีกมือก็ช่วยดันกันด้วย เพราะผมลุกไม่ขึ้นจริงๆ หน้าเหลืองเกิน สะพายทั้งสองไหล่ เอาย่ามคล้องคอ มือก็ถือกาน้ำ ตัวท่านไม่ถืออะไรเลย นอกจากไม้เท้า แล้วเดินช้าๆ เดินไปที่เทศน์ไป ไม่รู้เทศน์อะไรบ้าง

“พักค้างคืนก่อนไหมครับหลวงพ่อกับ” ผมพยายามอีก

“นอนยังไง มันจะถึงอยู่แล้ว” ตามเคยของท่าน ผมลากสังขารจนกระทั่งถึงวัด ท่านก็เดินไปเคาะระฆัง พระเณรวิ่งมา มีพระห่าองค์รวมทั้งหลวงพ่อกับท่านหักทายลูกวัด เสียงดูว่า “นอนกันยังไง นอนได้นอนดี ไปรับตาเสียเร็วๆ มันจะตายอยู่แล้ว”

เมื่อผมมาถึง หลวงพ่อกำลังทำเสียงตีเหล็ก ฟูดว่า “ไอ้โฮ! ตาเสียเอามาได้ยังไงนี่ น่าสงสารจริงๆ ช่างไม่มีใครไปรับเลย” จากนั้นท่านก็สั่งให้ไปดองสมอ

ท่านสั่งให้ไปหาไผมาใส่สมอ เต็มทั้งสองไหพอดีเลย สมอสองถุงนั้น

สมอดองสองไหนั้น ฉันได้ตั้งสองพรรษา ไม่มีเสียเลยแม้แต่ลูกเดียว

...มีอยู่ครั้งหนึ่ง เดินธุดงค์ไปถึงโรงเลื่อย ก็เข้าพักอยู่ที่กองไม้ เจ้าของโรงเลื่อยมานิมนต์ให้เข้าไปพักในบ้านจะได้มีน้ำอาบสะดวกสบาย ผมก็เตรียมของตั้งท่าจะไปกับเขา ท่านก็เอ็ดผม

“อู๊วะ! เป็นหมาหรือไง ใครเขามาเรียกก็ตามกันไปเลย”

เขาเอาน้ำอัดลมมาถวาย ท่านก็รับ จันแล้วก็ส่งมาให้ผม เขานิมนต์อีก ท่านก็ “เออๆ”
พอเขากลับไปจัดที่พัก ผมก็ถามว่า

“ไปใช้ใหม่ครับ” เลยโดนท่านดูเอาอีกว่า

“เขาเอาข้าวมาลอบันเดียวก็จะไปแล้วหรือ”

“พักที่นี้ไม่สะดวก” ผมพยายามหวานล่อม “จะนั่งจะนอนเข้าไปได้ยังไงบนกอง
ไม้”

“อยู่มันอย่างนี้แหละ” หลวงพ่อตัดบท

แต่เจ้าของบ้านเขามีปัญญา เขามาถามว่า “ออกจากนี้จะไปไหนต่อ” หลวงพ่อ
บอกว่า “จะไปโคราช”

“ถ้าเดินเอา ต้องค้างสองคืน ในดงมีเสือด้วย” เจ้าของบ้านพูดหน้าเฉย ก่อนที่จะ
บอกว่ารถของเขา กำลังจะออกไปโคราชเหมือนกัน

“อยากไปไหมเสย” หลวงพ่อถามผม

“อยากครับ” ผมรีบรับคำ แล้วเอาบาตรขึ้นรถเลย

เขาจัดที่นั่งในรถให้อย่างสบาย แต่ไม่ยอมออกรถ บอกว่ายังไม่ไป เพราะเจ้าของบ้าน
ยังไม่ได้กินข้าว นิมนต์หลวงพ่อบรรจกขึ้นข้างบนก่อน เขาจัดที่พักให้บนชั้นสาม อาน้ำอาบทำ
เสร็จ ตากผ้าก็แห้งเร็ว แล้วเขาจัดสำรับชุดใหญ่มาเลย อาหารมากมายเต็มไปหมด
เศรษฐีโรงเลื่อยนี่

หลวงพ่อกะเช้าผม “เออ ถูกใจตาเสยละซีคราวนี้”

ผมก็หิวเต็มที่ แต่พอตั้งท่าจะกิน ท่านก็ร้องขัดคอขึ้นมาทีเดียว

“อย่ามาหากำไรจากพระนา บาปนะ จะบอกให้”

แล้วเขาก็จัดของมาถวาย มีไม้ขีด แป้ง ยาสีฟัน ผ้าบังสุกุลสามวา เงินอีกหลาย
สตางค์ หลวงพ่อก็ถามผมว่า

“จะเอาของเขาไหม”

“เอาซีครับ” ผมรีบตอบทันที “ของเขาถวายนี่นะ ไม่ได้ขโมยสักหน่อย”

“เจ้าคนนี่ไปไหนก็รวยเงินเรื่อย” หลวงพ่อป่นอุบอิบ

จนกระทั่งสองทุ่ม เจ้าของบ้านเขาถึงได้มากัน คุณนายก็มานิมนต์ให้สร่งน้ำอีก
สักครั้งค่อยออกเดินทาง ถวายผ้าสร่งน้ำใหม่ด้วย แถมเอากะละมังรองเอาน้ำสร่งของ
ท่านไปไว้อาบเองแทนน้ำมนต์ หลวงพ่อก็บอกว่า

“เวทมนตร์คาถาอะไรไม่มีหรอก” แล้วท่านก็จับเทียนเคาะเปาะๆ ให้ พร้อมกับ
พูดว่า “ถ้าอยากอยู่เย็นเป็นสุขแต่ไม่กินข้าวกินน้ำ แล้วจะให้อยู่ดีเหมือนปรารถนา ก็ตั้ง
ความปรารถนาเอาเองก็แล้วกัน”

คุณนายก็จ่ายเงินให้คนขับรถอีก ๔๐๐ บาท ลังวาระหว่างทางแวะพักที่ไหน ก็ให้
ชื่อของถวายท่านทุกครั้ง คงหมดไปหลายอยู่หรอก เพราะจอดพักตั้งหลายครั้ง มีอยู่
ครั้งหนึ่ง จอดตรงที่เขากำลังบั้งข้าวโพดขาย อีตาคนขับรถก็ซื้อข้าวโพดถุงเบ้อเร่อ ผมก็
ไม่กล้าเอา กลัวท่านว่าหากำไร เลยกินแต่น้ำ ท่านก็บ่นว่าฉันน้ำเรื่อยๆ ชี้เกียดเยี้ยว
เขาถวายบ่อย กินไม่หมดก็กรอกใส่กระติ๊กไว้ เอาไปถวายใหม่ ท่านก็ฉันนิดๆ หน่อยๆ
จนตีห้าจึงถึงโคราช คนขับรถก็ให้เงินที่เหลือมาอีก ๑๐๐ บาท ตามที่คุณนายสั่ง

...ไปๆ มาๆ ก็มาถึงบ้าน หยุดพักที่กลางทุ่งนาบ้านหนองตาโพน พวกเลี้ยงควาย
อยู่แถวนั้นก็พากันมา ท่านก็สั่งผม “เอาเงินไปซื้อน้ำอัดลมไป ทาบมาสสามสี่ลังเลยนะ”

ผมนึกโมโหเพราะอยากเก็บเงินไว้ ท่านก็สั่งซื้อๆ มาให้พวกเลี้ยงควายกิน
กินไม่หมด ให้เขาเอากลับไปกินที่บ้านด้วย กลับถึงวัดยังมาถามอีก

“เงินเหลือเท่าไร เอาไปซื้ออัฐซื้อปูนนะ”

“ถ้าเก็บเงินไว้ซื้ออัฐิซื้อปูน ยังจะดีกว่าซื้อน้ำอัดลม” ผมต่อว่าท่าน

“ไม่ดีหรอก” หลวงพ่อตอบ “เพราะจะไม่ได้ทำทาน พวกเลี้ยงควายอยู่ตามป่า จะไม่ได้กินของทานของเรา เขาเหน็ดเหนื่อยก็ต้องอยากกินเหมือนกันนี่ เรากินแล้ว ก็สดชื่นใช้ไหมล่ะ”

“ครับ” ผมรับคำเสียงอ่อย

“นั่นแหละ” หลวงพ่อล่ำทับทันที ก่อนที่จะเทศน์ผมอีกยี่สิบยาว “ความสุขที่เรา ให้เขา เราก็ต้องมีความสุข ความสุขนั้นมันก็เข้าถึงเราอย่างนี้ จะไปหาความสุขอย่างไหนอีก ไปแบกหาม ชูดหอย หาปู ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอย่างนั้นแหละ ไม่ได้ บาบทั้งนั้น เราต้องทำให้ จิตใจสูงกว่ามนุษย์ มนุษย์ทั้งหลายให้อยู่ใต้อำนาจเรา ไม่เห็นหรอก จิตใจสูงเป็นยังไง น้ำหลากมาตอนนั้นท่วมหมด ไม่ท่วมเฉพาะที่บ้านเนิน นั่นแหละของสูงเป็นอย่างนั้น จิตใจพระที่สูงก็เป็นอย่างนั้น เกลือกกล้วยแมวแมกกับของต่ำ จิตใจก็ต่ำลง ปฏิบัติยังไง ก็ไม่เห็นธรรมะ ไม่เห็นศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นของเก่าก็จริง แต่พูดถึงที่ไร ก็น่าฟังทุกที ของเก่าของต่ำพวกนั้น พูดถึงที่ไรก็มีแต่เศร้าหมอง การพูดต้องให้เบิกบาน ชื่นรื่นเรื่อย ๆ”

...ครั้งหนึ่งหลวงพ่อดาเจ็บ ผมเห็นแล้วทนไม่ได้ พยายามหายามาถวาย แต่ท่าน ไม่ยอมใส่ยา แถมบอกว่า

“เอาวางไว้ที่นั่นแหละ ถ้ายาดีจริงไม่ใส่มันก็หาย”

ผมจนปัญญาไม่รู้จะทำยังไง เลยร้องไห้ ก็โดนท่านดูไปด้วยสอนไปด้วยว่า

“แกจะตายแล้วยังร้องไห้อีก หัวเราะซี มันเจ็บก็ตาต่างหากที่เจ็บ เราต้องหัวเราะ เหมือนไม่เจ็บ ต้องสู้ตาย เอาให้มันเลยตายไปโน่น”

อีกสองวันต่อมา หลวงพ่อคงนึกได้ ให้ผมไปหาใบกฤษณาขยำมาขยี้แล้วป้ายตาให้ท่าน จึงหาย

“นี่แหละกรรม” ท่านเล่าให้ฟัง “รู้อยู่หรือกว่านี่เป็นผลกรรมที่สร้างไว้ สมัยเด็กๆ เห็นตุ๊กแกเป็นไม่ได้ ต้องทิ่มตาโปนๆ ของมันทุกที แล้วก็จับเอาไปลับกับหัวหอม บั้งไฟ อร่อยดีแท้ๆ ทีนี้มันตามทันซี ใครสร้างกรรมดีก็ได้ดี ใครสร้างกรรมชั่วก็ได้ชั่ว มันเป็นอย่างนี้แหละ กรรมมันตามทันทุกคนเลย อย่างนี้ถือว่าแล้วก็แล้วไปนะ ใครไปจ้อโกงเขาไว้ที่ไหน เขาก็ตามมาทวงคืนทั้งนั้นแหละ”

“กรรมชั่วอย่างที่เคยทำสมัยเป็นนักเลงโตนั้น เลิกละได้หมดหรือยัง” หลวงพ่อ
ถาม

“ถ้าอยู่กับหลวงพ่อก็เลิกได้” ผมตอบอ่อยๆ “ถ้าไปอยู่กับเพื่อนฝูง เห็นเขากินเหล้ากัน ได้ยินเสียงปี่เสียงกลอง จิตใจมันก็เตลิดไปแล้ว คงเลิกไม่ได้”

ต่อมาเมื่อผมเลิกละได้ ก็ให้หนังเกียงเรื่องเหล่านั้น พอไปเล่าความรู้สึกให้
หลวงพ่อฟัง ท่านบอกว่า

“นั่นแหละ มันข้ามพ้นหัวยเล็กน้อย มาได้แล้ว นั่นแหละพ้นทุกข์ มันพ้นกันอย่าง
นั่นแหละ เหล้าเราก็เลิกได้ ยาเราก็เลิกได้ การเล่นต่างๆ การเป็นนักเลงหัวไม้ เราก็
เลิกได้ เรามาทางนี้ก็เรียกว่าบรรลุได้บ้าง ถ้าจะให้บรรลุมากขึ้น ต้องโกนหัวบวช เรียกว่า
บรรลุในระดับหนึ่ง สมมุติว่าบรรลุ ถ้าบรรลุจริงๆ ต้องเห็นธรรม ธรรมคืออะไร
ธรรมคือพระพุทธเจ้า เห็นพระพุทธเจ้าก็เห็นธรรม มันก็สว่างขึ้นเรื่อยๆ อย่างนั้นแหละ
ไม่ใช่มันจะมีดอยู่เสมอไป ถ้าออกมาอยู่ที่สว่าง มันก็สว่าง กลับเข้าไปหาที่มีมืด มันก็มีมืด”

จาริกไปต่างประเทศครั้งแรก

ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ พระอาจารย์สุเมโธได้เดินทางกลับไปเยี่ยมโยมบิดามารดา ที่เมืองแซน ดีเอโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ขากลับเมืองไทย ท่านได้แวะที่ประเทศอังกฤษ โดยพำนักที่พุทธวิหารธรรมประทีป ซึ่งอยู่กลางกรุงลอนดอน

พุทธวิหารแห่งนี้จัดตั้งขึ้นโดย มูลนิธิกิจการสงฆ์แห่งประเทศไทย (ENGLISH SANGHA TRUST หรือ E.S.T.) มีจุดประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุฝ่ายเถรวาท ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ แต่มีปัญหาคาดแคลนพระสงฆ์ที่จะอยู่เป็นหลัก ทางมูลนิธิเคยนิมนต์พระฝรั่งลูกศิษย์ของท่านพระอาจารย์มหาบัว แห่งวัดป่าบ้านตาด แต่ขณะนั้นท่านยังไม่พร้อม เมื่อสมาชิกของมูลนิธิได้พบกับพระอาจารย์สุเมโธ ก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส นิมนต์ให้ท่านมาอยู่เป็นประจำ พระอาจารย์สุเมโธไม่ได้ตกลงรับคำ แต่ได้นำความนั้นมากราบเรียนหลวงพ่อก่อน หลังจากนั้นไม่นาน ประธานมูลนิธิ คือ นายยอร์ช ชาร์ป (George Sharp) ก็ได้เดินทางมาเมืองไทย เพื่อกราบอาราธนาหลวงพ่อกับไปสำรวจความเหมาะสมและเป็นไปได้ ในการจัดตั้งสำนักสาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอังกฤษ หลวงพ่อมิได้รับนิมนต์ในทันที แต่ได้อนุญาตให้ประธานมูลนิธิพักอยู่ที่วัดหนองป่าพงระยะหนึ่ง และในระหว่างที่พักอยู่นั้น ก็ให้ปฏิบัติตนเหมือนโยมวัดทั่วไป คือ นอนศาลา กินข้าวในกาละมังวันละมื้อ ถึงเวลา ก็ทำกิจวัตรเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เมื่อได้ทดสอบจิตใจ ดูความอดทน จริ่งใจและจริ่งจังของประธานมูลนิธิจนเป็นที่พอใจแล้ว หลวงพ่อจึงรับคำอาราธนานั้น

เดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ หลวงพ่อได้เดินทางไปประเทศอังกฤษพร้อมด้วย พระอาจารย์สุเมโธ และนายตง โยมอุปัฏฐาก เป็นการจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศเป็นครั้งแรกของท่าน ในโอกาสนี้หลวงพ่อได้เขียนบันทึกประจำวัน ซึ่งนับว่าเป็นกรณีที่ทำได้ยาก น่าจะมีแรงบันดาลใจพิเศษอะไรสักอย่างที่ทำให้หลวงพ่อ จับงานเขียนเป็นครั้งแรก

เนื้อความในบันทึก นอกจากจะกล่าวถึงกิจการและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันแล้ว หลวงพ่อยังได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของท่านออกมาแสดงเป็นธรรมนอกสถานที่เป็นครั้งแรกอีกด้วย และที่พิเศษยิ่งขึ้นอีกก็คือ **“ธรรมจากใจ”** ซึ่งปรากฏขึ้นมาเองในส่วนลึก ดังที่หลวงพ่อเรียกในสำนวนของท่านว่า **“มโนธรรม”** บันทึกจากต่างแดนของหลวงพ่อฉบับนี้ จึงมีความพิเศษคัมกับที่ท่านได้อุตสาหะสร้างงานเขียนชิ้นแรกขึ้นมาไว้เป็นมรดกทางธรรมที่มีคุณค่าแก่ลูกศิษย์ลูกหาอีกชิ้นหนึ่ง รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวในบันทึกรออยู่แล้วในลำดับถัดไป

ต่างแต่ไม่แปลก

จินตนาการที่เกิดขึ้นใหม่ในการเดินทางจากเมืองไทยสู่กรุงลอนดอน ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกับแสงจันทร์ พระอาทิตย์ เมื่อถูกเมฆหมอกเข้าครอบงำก็เป็นอย่างหนึ่ง เมื่อปราศจากเมฆหมอก ก็เป็นอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้คิดต่อไปว่า การเรียนธรรม การรู้ธรรม การเห็นธรรม การปฏิบัติธรรม การเป็นธรรม เหล่านี้ เป็นคนละส่วน ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน และทำให้จินตนาการต่อไปอีกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า **“เมื่อเรายังไม่รู้ประเพณี คำพูด การกระทำของเขาทุกอย่าง เราไม่ควรถือตัวในที่นั้น”** และคิดต่อไปอีกขณะเมื่ออยู่บนกลีบเมฆนั้นว่า ชาติตระกูล ความรู้ คุณธรรม เป็นอย่างไร ก็เป็นที่แปลกมาก เพราะเรื่องนี้ดูเหมือนเราได้ประสบมาก่อนแล้ว ตอนที่เราได้ถวายชีวิตในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเราได้มาเมืองนอกนี้ นี่คือเมืองนอกใน (วัฏฏะ) ไม่ใช่เมืองนอกนอก การเห็นเมืองนอกใน พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญ พระพุทธเจ้าได้สรรเสริญผู้เห็นเมืองนอกนอก ความคิดของเรามันคิดบวกคิดลบกันอย่างนี้

เรื่อยไป จนถึงกรุงลอนดอน และก็ได้ปรับกาย วาจา ใจ ให้เข้ากับเขาได้เป็นอย่างดี ไม่มีอะไร ส่วนที่แปลกนั้นก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนใจนั้นปกติอยู่ตามเดิม เพราะได้เตรียมมานานแล้วแต่ไม่แปลก แปลกแต่ไม่ต่าง คิดต่อไปว่า ประชาชนในยุโรปนี้ เขาได้ถึงจุดอิมมัตูทั้งหลายแล้ว แต่ยังไม่รู้จักพอเพราะขาดธรรมะ เปรียบได้ว่า เหมือนผลไม้พันธุ์ดีเกิดอยู่ในสวนที่มีดินดี แต่ขาดคนดูแล จึงทำให้ผลไม้ทั้งหลาย เหล่านั้นไร้คุณค่าที่ควรจะได้ เหมือนมนุษย์ไร้คุณค่าจากการเกิดมาเป็นมนุษย์ฉะนั้น

แปลกแต่จริง

วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐

บินต่อถึงเมืองการาจี ประเทศปากีสถาน บินผ่านอิตาลีถึงกรุงลอนดอน นายยอร์ช ชาร์ฟ และนางพรีดา วินท์ ได้เอารถมารับที่ท่าอากาศยานฮีทโธรว์

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการเดินทางในวันที่ ๖ ในขณะที่บินอยู่ เครื่องบินได้เกิดอุบัติเหตุขยับ ๑ เส้น บนอากาศ พนักงานบินจึงได้ประกาศให้ผู้โดยสารเตรียมตัว รัดเข็มขัด มีพนักปลอมก็ต้องถอดออก แม้กระทั่งแว่นตาหรือรองเท้า เครื่องบริหารทุกอย่างต้องเตรียมพร้อมหมด ผู้โดยสารทุกคนเก็บบริวารทุกอย่างเสร็จแล้ว ต่างคนต่างก็เสียว คงคิดว่าเป็นวาระสุดท้ายของพวกเราทุกคนเสียแล้ว ขณะนั้นเราก็ให้คิดว่า เป็นครั้งแรกที่เราได้เดินทางมาเมืองนอกเพื่อสร้างประโยชน์แก่พระศาสนา จะมีบุญอย่างนี้เทียวหรือ เมื่อระลึกได้เช่นนั้นแล้ว ก็ตั้งสัตย์อธิษฐานมอบชีวิตให้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วก็กำหนดจิตรวมลงในสถานที่ควรอันหนึ่ง แล้วก็ได้รับความสงบเยือกเย็นดูคล้ายกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น พักในที่ตรงนั้น จนกระทั่งเครื่องบินได้ลดระดับลงมาถึงแผ่นดินด้วยความปลอดภัย ฝ่ายผู้โดยสารก็ปรบมือกันด้วยความดีใจ คงคิดว่าเราปลอดภัยแล้ว สิ่งแปลกก็คือ ขณะเมื่อเครื่องบินเกิดอุบัติเหตุ ต่างคนก็ร้องเรียกว่า “หลวงพ่อช่วยปกป้องคุ้มครองพวกเราทุกคนด้วย” แต่เมื่อพ้นอันตรายแล้ว เดินลงจากเครื่องบิน เห็นประณมมือไหว้พระเพียงคนเดียวเท่านั้น นอกนั้นไหว้แอร์โฮสเตสทั้งหมดในที่นั้น นี่เป็นสิ่งที่แปลก

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

พระสุเมโธ พระเชมธัมโม นายตง และพระญี่ปุ่น ได้นำเที่ยวที่สำคัญของกรุงลอนดอนแห่งหนึ่ง ที่นั่นเขาเรียกว่า Hampstead Heath เห็นเนินสูงมีสนามหญ้าสวยที่สุด มีต้นไม้ที่หาดูในเมืองไทยไม่ได้ เขาเล่าให้ฟังว่า เป็นบ้านของเศรษฐีเก่า และเป็นภูเขาเรียกว่า พริมโรสฮิล ภูเขานี้เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่งสวยงาม ได้เที่ยวในตอนบ่ายวันนี้เอง

ตอนกลางวันประมาณ ๒ ทุ่ม มีประชาชนมาฟังธรรมประมาณ ๕ คน ซึ่งเป็นลูกศิษย์ที่เคยนมัสการที่วัดหนองป่าพงแล้วก็มี และได้แสดงธรรมที่ไพเราะในเบื้องต้นในท่ามกลาง ในที่สุดให้ฟัง ณ ที่วัดธรรมประทีป ได้ตอบปัญหาเกี่ยวกับพระศาสนา โดยพระสุเมโธเป็นคนแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้เตรียมสมาทานศีล ๕ ประการ ซึ่งคนในกรุงลอนดอนยังไม่เคยทำมาก่อนเลย เมื่อแสดงธรรมจบแล้ว นำให้นั่งสมาธิประมาณ ๓๐ นาที รู้สึกว่าเขาทั้งหลายเหล่านั้นได้แสดงออกซึ่งธรรมชาติที่ใกล้ชิดต่อพระธรรมเป็นอย่างมาก ได้เวลาพอสมควร ประมาณตีสอง จึงเลิกไปทำธุระตามหน้าที่อันสมควรของตนทุกๆ คน

วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้จาริกไปเมืองเบอร์มิงแฮม เป็นเมืองหนึ่งที่แยกจากลอนดอน มีประชาชนประมาณห้าล้านเศษ ลอนดอนมีประมาณสิบล้าน ระยะทางห่างจากลอนดอนประมาณ ๑๘๐ กิโลเมตร ได้ร่วมประชุมกันตามประเพณีของเขา มีพระไทย พระลังกา พระธิเบต พระพม่า แบ่งเป็นพระไทยสามรูป พระพม่าหนึ่งรูป พระธิเบตห้ารูป และพระเขมรหนึ่งรูป

ได้ร่วมกันในที่ประชุม พระต่างๆ ได้บรรยายธรรม คือ พระเขมร พระลังกา พระพม่า และพระสุเมโธภิกขุ ในวันนั้นนับได้ว่าได้เห็นพวกทายก ทายิกา อินเดียน พม่า เขก ธิเบต หลายชาติมารวมกันฟังบรรยายธรรมหลายภาษา เราก็ไม่รู้เรื่อง แต่ก็พอรู้ความหมายของเขาทั้งหลายเหล่านั้นโดยอากัปกิริยาพอสมควร

ตอนเย็นได้กลับวัดธรรมประทีป พร้อมกับพระสุเมโธ พระเชมธัมโม และนาย ยอร์ช ชาร์ป ซึ่งเป็นคนขับรถให้

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้เดินทางไปเยี่ยมวัดพุทธประทีป โดยท่านเจ้าคุณปริยัติเมธี วัดพุทธประทีป และได้พบกับพระเถระที่เป็นพระธรรมทูตที่ทางการได้ส่งไปตรวจงาน มีท่านเจ้าคุณพรหม-คุณาภรณ์ เป็นประธาน และได้เรียนให้ท่านทราบเรื่องจะให้พระอยู่ประจำในวัดธรรมประทีป ทั้งเรื่องการปกครองของวัดนั้นด้วย ท่านก็มีความกรุณาให้อยู่ได้ ท่านจะรับภาระดูเรียนคณะสงฆ์ให้ และรับช่วยสนับสนุนทุกประการ เมื่อถึงเวลาพอสมควรแล้วก็ได้กลับวัดธรรมประทีป และท่านเจ้าคุณ เจ้าอาวาสวัดพุทธประทีป ก็ได้ตามมาส่งถึงวัดธรรมประทีปด้วยตัวท่านเอง

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้ได้เดินทางไปเมืองออกซ์ฟอร์ด ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งขึ้นกับกรุงลอนดอน ระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร โดยการโดยสารรถไฟ ได้ไปสถานที่ที่เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของเมือง เพราะถือกันว่าเป็นที่อยู่ของพระฤาษีมาแต่ก่อน จึงเป็นป่าที่เป็นมงคลคู่เมืองเป็นอย่างดี และในปัจจุบันนี้ได้เป็นบ้านของมหาเศรษฐี ในบริเวณข้างๆ ในสถานที่นั้น มหาเศรษฐีได้จัดเป็นที่ปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา มีอาคารหลายหลังซึ่งเป็นที่อันร่มรื่นมาก ในเมืองไทยหาดูไม่ได้ และได้พักผ่อนอยู่ที่นั่น โดยเขานิมนต์ไว้สามวัน ในตอนเช้าเศรษฐีเจ้าของบ้านก็ได้นิมนต์บิณฑบาตทุกวัน ตอนเย็นก็ฝึกกรรมฐานให้พวกเขาประมาณสองชั่วโมงทุกวันเหมือนกัน นับได้ว่าได้ทำประโยชน์ไว้ในสถานที่นั้นพอสมควรในระยะเวลาอันน้อย

วันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐

เวลา ๙ โมง ๑๕ นาที ได้เที่ยวภิกขาจารบ้านมหาเศรษฐีชื่อซอร์ เราได้รับบิณฑบาตในบ้านมหาเศรษฐีเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ นับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์สมความ

ตั้งใจที่ได้เคยตั้งสัจอธิษฐานไว้ เมื่อได้ไปเมืองนอกจะพยายามยกสถาบันการบิณฑบาต
ขึ้นให้ได้ ตอนเย็นได้อบรมกรรมฐานให้ชาวอังกฤษ โดยพระสุเมโธเป็นคนแปล

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ต้องยอมเสียสละทุกอย่างให้แก่พระศาสนาเพื่อประชาชนเป็นส่วนมาก ในเวลานี้
ดอกบัวกำลังจะบานในทิศตะวันตกอยู่แล้ว และวันนี้ได้สนทนาธรรมกับอาจารย์ที่สอน
กรรมฐานที่ออกซ์ฟอร์ด เข้าใจได้ว่าอาจารย์คนนั้นยอมรับคำพูดของเราทุกอย่าง โดย
ไม่มีการขัดข้องแต่อย่างใดเลย อาจารย์คนนั้นชื่อ จอห์น โคมัน

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ออกจากออกซ์ฟอร์ด ได้ไปรับบิณฑบาตบ้านโยมพ่อแม่ของเนรฝรั่ง เขาต้อนรับ
และถวายอาหารบิณฑบาต แล้วส่งถึงที่อยู่เรียบร้อย

วันนี้ประมาณ ๗ โมงเช้า เราได้นั่งอยู่ที่สงบเงียบ จึงได้เกิดความรู้ในการภาวนา
หลายอย่าง เราจึงได้หยิบสมุดปากกาขึ้นมาบันทึกไว้ภายในวิหารธรรมประทีปด้วย
ความเงียบสงบ ธรรมะที่เกิดขึ้นนี้ เราเรียกว่า **มโนธรรม** เพราะเกิดขึ้นด้วยการปรากฏ
ในส่วนลึกของใจว่า การที่มาบวชเจริญรอยตามพระพุทธองค์นั้น เรายังไม่ได้ทำอะไร
ได้เต็มที่ เพราะยังบกพร่องอยู่หลายประการอันเกี่ยวแก่พระศาสนา คือ หนึ่ง สถานที่
สอง บุคคล สาม กาลเวลา เราจึงได้คิดไปอีกว่า เมื่อสร้างประโยชน์ตนได้เป็นที่พอใจแล้ว
ให้สร้างประโยชน์บุคคลอื่น จึงจะได้ชื่อว่ากระทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่าง
แท้จริง

ดังนั้นจึงมีความเห็นว่า กรุงลอนดอนนี้แห่งหนึ่งจัดได้ว่าเป็นปฏิรูปเทศ คือ ประเทศ
อันสมควรในการที่จะประกาศพระศาสนา จึงได้จัดศิษย์ฝรั่งอยู่ประจำเพื่อดำเนินงาน
พระศาสนาต่อไป

วิธีสอนธรรมนั้น ให้เป็นไปในทำนองที่ว่า ทำน้อยได้มาก ทำมากได้น้อย ให้เห็น
ความเย็นน้อยในความร้อน ความร้อนน้อยในความเย็น ความผิดอยู่ในความถูก ความถูก

อยู่ในความผิด ความสุขอยู่ที่ความทุกข์ ความทุกข์อยู่ที่ความสุข ความเจริญอยู่ในที่เสื่อม ความเสื่อมอยู่ในที่เจริญ ความน้อยอยู่ที่ใหญ่ ความใหญ่อยู่ที่น้อย สกปรกอยู่ที่สะอาด สะอาดอยู่ที่สกปรก อย่างนี้เสมอไปนี้เรียกว่า สัจธรรม หรือ สัจศาสตร์

เราทั้งหลายซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า จะต้องปฏิบัติให้มีคุณสมบัติ ๔ ประการ คือ ส. อ. ญ. ส. (สุปฏิปันโน อุชุปฏิปันโน ญายุปฏิปันโน สามีจิปฏิปันโน) ให้สมบูรณ์ แล้วก็สอนธรรมให้ถูกต้องตามพุทธประสงค์ ให้เรียนรู้สัจศาสตร์ แล้วก็ให้บรรลุ สัจธรรม คือบรรลุ คือให้จบประโยค ไม่มีประโยคอื่นอีกต่อไป ที่เรียกว่า เอโกธัมโม ไม่มีประโยคอื่นต่อไป ในคำสอนนั้นไม่มีประโยคอื่นต่อไป นั่นแหละจึงจะเรียกได้ว่า จบพรหมจรรย์ ไม่มีอะไรในที่มิอะไร ถ้าสาวกทั้งหลายรู้พุทธประสงค์อย่างนี้โดยสมบูรณ์แล้ว ก็เที่ยวไปคนเดียวได้ทั้งภายในและภายนอก

ภิกษุทั้งหลายนั้น คือผู้รู้อะไรเป็นอะไร เมื่อรู้อย่างแจ่มแจ้งเสียแล้ว อักษร พ (ความรู้จักพอ) ก็โผล่ขึ้นมาเท่านั้น เมื่ออักษร พ ได้โผล่ขึ้นมาแล้ว ความที่ถูกต้องทั้งหลาย ก็เกิดขึ้นโดยอาการที่ไม่มีก่อนไม่มีหลัง ธรรมที่ปรากฏอยู่ที่จิตก็เด่นอยู่ทั้งกลางวันและกลางคืน ดังนั้น ความที่สำคัญว่าอะไรเป็นอะไร หรืออะไรคืออะไร ก็หมด ธรรมนี้จะไม่ปรากฏชัดเพียงสักว่าด้วยการบอกกล่าว แต่จะปรากฏขึ้นในเมื่อปฏิบัติเข้าถึงธรรมนี้เองเท่านั้น นี้เรียกว่า ปัจฉัตตัง สอนให้ก็ไม่รู้ บอกให้ก็ไม่รู้ เรียนก็ไม่รู้ สมที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า *อกขาตาโร ตถาคตา* พระตถาคตเป็นแต่ผู้บอก คำนั้นก็เด่นชัดถึงที่สุดโดยไม่สงสัย และนี้เป็นเป้าหมายของพระพุทธองค์

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๐

ได้มาพบกับเซงโก ที่เป็นพระญี่ปุ่น ได้มาร่วมฉันกันอยู่ที่นี้ แต่ก็ยังไม่เคยมีโอกาสสนทนาปราศรัยกัน ในเรื่องลัทธิและการบวชของพระญี่ปุ่นนั้นว่าจะมีความเป็นอยู่และความเห็นอย่างไร ได้สัมภาษณ์ว่า การรักษาศีล มีศีลเท่าไร ก็ได้ความรู้ว่า พระญี่ปุ่นนั้นศีลของท่านคือความมีสติอยู่ทุกเมื่อ อันนี้ก็แปลกดีเหมือนกัน และรู้ต่อไปอีกว่า พระญี่ปุ่นนั้นมีสองประเภท ประเภทหนึ่ง บวชรักษาพรหมจรรย์ คือ ไม่มีเมีย ไม่เกี่ยวข้อ

กับผู้หญิง อันนี้ประเภทหนึ่ง นี่เป็นประเภทดี หากความบริสุทธิ์ ประเภทที่สอง คือ นักบวชที่มีเมียได้ อันนี้แยกไปสักหน่อย มีเมียก็ได้ มีลูกก็ได้ นี่คือนักบวชสืบประเพณี เมื่อพ่อตายไป ลูกชายก็รับมรดกอันนั้นต่อไปอีก เป็นนักบวชที่มีเมียต่อไป การสัมภาษณ์ในวันนี้ได้ความรู้เท็จจริงย่อๆ เพียงเท่านี้

จากนั้น หลวงพ่อได้อธิบายความหมายของคำว่า *โก๊ะ* ที่พระญี่ปุ่นพูดไว้ดังนี้*

โก๊ะ โก๊ะนี่คือ สัจจธรรม ที่พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า สัจจธรรมวิหारे เราต้องเข้าไปอยู่ในสัจจธรรมวิหारे วิหारे คือ เรือนของจิตที่จะเข้าไปอยู่ในความรู้สึกว่าสัจจธรรมพระพุทธองค์ท่านสอนว่า ร่างกายทั้งหลายหรือสิ่งทั้งหมดนั้นะ มันเป็นสัจจธรรม คือ สัตว์ไม่มีในที่นี้ บุคคลไม่มีในที่นี้ เพราะมีความเห็นชัดว่าเป็นสัจจธรรม เห็นว่าเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นไฟ เป็นลม ความตายนี้ สุมะโรไม่ตาย ทำไมสุมะโรถึงไม่ตาย เพราะความจริง สุมะโรไม่มี...นะ ที่สุมะโรตาย เป็นสมมุติว่าสุมะโรตาย ตัวสุมะโรไม่มี สุมะโรก็ไม่ตาย แล้วก็ไม่มีเกิด แล้วก็ไม่มีตาย มีแต่สภาวะธรรมอันหนึ่งที่ประกอบด้วยเหตุด้วยปัจจัย มันเกิดขึ้นมาแล้วมันก็ดับไป ฉะนั้น ท่านจึงว่า สัจจธรรมวิหारेนี้ มัจจุราชตามไม่ทัน มัจจุราช คือ ความตาย ตามไม่เจอ หาไม่เจอ ไม่มีสุข ไม่มีทุกข์ ไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่มีเรา ไม่มีเขา เรียกว่า ว่าง เห็นความว่างในที่ว่างๆ คำว่า ว่าง คือ มันไม่มีอะไรตรงนั้น ว่างเรื่องจิตมานะทิวัญญูที่จะเข้าไปยึด ว่าตัว ว่าตน ว่าเรา ว่าเขา ไม่มี ไม่มีในที่นั้น เป็นแต่เพียงธาตุ ๔ ดิน น้ำ ไฟ ลม เกิดขึ้นมาแล้วมันก็ดับของมันไปเท่านั้น ดังนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงว่ามัจจุราช คือ ความตายตามไม่ทัน หาไม่พบ อย่างนั้นจึงได้มีความพ้น ท่านเรียกว่าพ้นจากความเกิด พ้นจากความแก่ พ้นจากความตาย ความเป็นจริง ธาตุมันก็เกิดๆ ตายๆ อย่างนี้แหละ แต่ว่ามันเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นไฟ เป็นลม เป็นธาตุส่วนหนึ่งๆ มาประชุมกันเท่านั้น สัตว์ไม่มี บุคคลไม่มี คือมันว่างจากคำที่ว่าสัตว์ ว่างจากคำว่าบุคคล อันนั้นแหละเป็นที่ว่าง มันว่างในที่ไม่ว่าง ที่มันไม่ว่างก็ให้เห็นว่ามันว่างที่มันเห็นว่ามีคนก็ไม่ให้มีคน เห็นว่าเป็นสัตว์ไม่ให้มีสัตว์ เห็นว่าตายไม่ให้มีตาย เช่นนั้น

---

* ถอดจากเทปบันทึกเสียง

ท่านจึงเรียกว่า สุญญตาวิหาร เข้าไปถึงแล้วก็สงบ สงบจากความสุข จากความทุกข์ สงบจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ตรงนั้นเป็นที่ว่างที่สุด จบ

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๐

วันนี้เป็นวันแรกที่ได้ออกเที่ยวบิณฑบาตในกรุงลอนดอน พร้อมด้วยพระสุเมโธ เป็นชาวอเมริกัน หนึ่งใน พระเชมธัมโม เป็นชาวอังกฤษ หนึ่งใน และสามเณรชินทัตโต หนึ่งใน ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศส พระโพธิญาณเถร เป็นหัวหน้า

การออกบิณฑบาตวันแรก ได้ข้าวพร้อมผลแอปเปิ้ล ๒ ใบ กล้วยหอม ๑ ใบ แดงกว่า ๑ ลูก แครอท ๒ หัว ขนม ๒ ก้อน

ดีใจที่ได้อาหารวันนี้ เพราะเราเข้าใจว่าเป็นอาหารของพระพ่อ คือ เป็นมูลของ พระพุทธเจ้านั่นเอง และเป็นอาหารที่บิณฑบาตได้ เมืองนี้ยังไม่เคยมีพระบิณฑบาตเลย เพราะเขามีความอายกันเป็นส่วนมาก แต่ตรงกันข้ามกับเรา คำที่ว่าอายนี้ เราเห็นว่า อายต่อบาป อายต่อความผิดเท่านั้น ซึ่งเป็นความหมายของพระองค์ นี่เป็นความเห็น ของเราเอง จะถูกหรือผิด ก็ขอภัยจากนักปราชญ์ทั้งหลายด้วย และวันเดียวกันนั้น โยมของเชมธัมโม ทั้งสามมีภรรยา ได้ถวายอาหารด้วย ได้ขอฟังเทศน์ และฝึกกรรมฐาน เป็นพิเศษอย่างเป็นที่พอใจ หนังสือพิมพ์ได้สะกดรอยไปข้างหลัง แล้วถ่ายรูปเป็นระยะๆ ในระหว่างการเที่ยวบิณฑบาต เพราะเป็นของแปลก ประชาชนชาวเมืองลอนดอนยินดีดู กันเป็นแถวทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่

วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๐

เดินทางไปออกซ์ฟอร์ด บ้านเศรษฐีพม่า เพื่อบำเพ็ญบุญ เดินทางด้วยรถไฟล์ค คันใหญ่ ได้พักอยู่วิหารที่เขาจัดไว้ให้พระพัก เพื่ออบรมกรรมฐานจนถึงวันที่ ๔ มิถุนายน คนมาฟังธรรมอบรมกรรมฐาน ๑๐๐ คน แล้วกลับวัด วันที่ ๔ ตอนเย็น นับว่าได้ผล เป็นที่พอใจในการทำงานพอสมควร

โอบาท – สุขก็ไม่เอา ทุกข์ก็ไม่เอา

(แสดงที่ธรรมประทีปวิหาร)

พระพุทธองค์สอนอยู่แล้วว่า ความเคลือบแคลงสงสัยมันจะหายไปได้ ก็เพราะเราปฏิบัติธรรม ไม่ใช่จะหายไป เพราะการเรียนตามหนังสือ พระพุทธเจ้าสอนให้เราปฏิบัติจนเห็นเอง นั่นคือให้ปฏิบัติในใจตัวเอง พระตถาคตเป็นแต่ผู้บอก และธรรมะที่แท้นั้นบอกกันไม่ได้ ถึงบอกก็ไม่รู้ เรียนก็ไม่รู้ แต่จะรู้ด้วยปัญญา ที่เรียนนั้นมันรู้ได้ด้วยสัญญา ด้วยความจำ ไม่ใช่ความจริง พระพุทธองค์สอนว่าให้เราปฏิบัติเองจนรู้แจ้ง เห็นจริงด้วยตนเอง ความสงสัยที่จะเหือดแห้งไปได้เพราะเชื่อผู้อื่นนั้น พระองค์ไม่ทรงสรรเสริญ

พระองค์สรรเสริญผู้ที่ปฏิบัติจนรู้เห็นได้ด้วยตนเอง และเรื่องสมถวิปัสสนานี้ ถ้าจะว่ามันแยกกันมันก็ไม่แยกกัน และถ้าจะพูดว่ามันไม่แยกกันมันก็ไม่แยกกัน แต่ความเป็นจริงแล้ว มันจะแยกกันไม่ได้ เช่น ผลไม้ผลหนึ่ง เมื่อมันดิบอยู่ มันก็ผลไม้นั้นเอง มันจะห้าม มันก็ผลไม้นั้นเอง มันจะสุกเหลือง มันก็ผลไม้นั้นเอง การเรียนสมถะ เรียนวิปัสสนานี้ ก็คือการปฏิบัติธรรมนี้เอง ไม่ใช่อย่างอื่น เมื่อเรารักษาศีล ใจเราก็สะอาด เมื่อสะอาดมันก็สบาย เมื่อสบายมันก็สงบ เมื่อสงบแล้วมันก็เกิดปัญญา เพราะฉะนั้นสมถวิปัสสนานี้ ก็เหมือนผลไม้ผลเดียวกัน เมื่อมันยังไม่นาน มันก็เล็ก เมื่อมันนาน มันก็โต เมื่อมันดิบอยู่ รสมันก็เปรี้ยว เมื่อมันสุก รสมันก็หวาน ฉะนั้น การปฏิบัติสมถวิปัสสนา หรือศีล สมาธิ ปัญญา นี้ มันจะเกิดขึ้นได้ด้วยตัวของมันเอง เมื่อมีการปฏิบัติแล้วเราก็ค่อยๆ รู้เอง เห็นเอง นี่อาตมาเข้าใจอย่างนี้...

สิ่งที่ควรรู้เราต้องรู้ก่อน เช่น พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุขก็ไม่ให้เอา ทุกข์ก็ไม่ให้เอา จะทำอย่างไรดี เราจะทำจิตอย่างไร แต่ให้รู้นะ ไม่ใช่ไม่รู้ ต้องให้รู้จัก รู้จักความพอดี พระพุทธเจ้าสอนให้รู้จักความพอดีที่ถูกต้อง มีหลักเปรียบเทียบอยู่ว่า เหมือนกับคนที่เขารู้จักตาซึ่งที่เขาซึ่งของหนัก สำหรับคนชื้อและคนขายให้ตรงไปตรงมา หนักทางนี้คนชื้อก็ไม่ชอบ หนักมาทางนี้คนขายก็ไม่ชอบ ถ้าหากว่ามันตรงเสมอ ก็ชอบทุกคน

คนซื้อก็ชอบ คนขายก็ชอบ นี่เรียกว่าตรงไปตรงมา นั่นเรียกว่าการกระทำที่ถูกต้อง
ธรรมะของพระพุทธเจ้าก็เหมือนกันฉันนั้น อันนั้นเป็นเครื่องวัด จะมีปัญหาเกิดขึ้นมาว่า
จะทำให้ถูกต้องนั้นจะอย่างไร...ไม่รู้...เพราะเรายังไม่รู้ความที่ถูกต้อง เมื่อเราจะ
ทำจิตให้ถูกต้อง ก็ไม่รู้ว่าจะอย่างไรมันจึงจะถูกต้อง มันก็เกิดความลังเลสงสัยอยู่
เสมอ จิตใจของผู้ปฏิบัติมันจะต้องตรงไปตรงมา ออกจากสิ่งนี้มันไม่ตรง ถ้าเรารู้จัก
เช่นนั้น ความถูกต้องมันก็เกิดขึ้นมาเดี๋ยวนั้น เพราะธรรมะจะต้องมีหลักเปรียบเทียบ
จึงจะรู้ ถ้าไม่เปรียบเทียบก็...ไม่รู้...ไม่รู้จักธรรม เช่น ที่บอกว่าให้วางข้างซ้าย วางข้างขวา
เป็นต้น ข้างซ้าย ข้างขวา นี้ ก็คือ สุข ทุกข์ เมื่อจิตเราไปติดอยู่ในสุขนั้น ก็ยังไม่ถูก
เมื่อจิตเราไปติดอยู่ในทุกข์ มันก็ยังไม่ถูก นี่เรียกว่ายังไม่ถูกต้อง ในเวลาเรานั่งสมาธิ
ก็รู้ว่าทำไมเราจึงไม่สงบ ทำไมมันถึงไม่พอดี มันจะต้องติดอยู่ในอารมณ์อันใดอันหนึ่ง
มันจึงไม่ถูกต้อง เมื่อความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นมา ความสงบก็ไม่มี อันนี้เป็นปัญหาหนัก
เหลือเกิน ในการปฏิบัตินี้ บางคนคิดไม่ถูก พิเคราะห์ไม่ถูก ก็ไม่รู้ เลยเสียกำลังใจ บอกว่า
ผิดหวัง ก็เลิกไปเฉยๆ เท่านั้น ความลังเลสงสัยเหล่านั้นเกิดขึ้นมา มิจฉาทิฏฐิก็เกิดขึ้น
มาพร้อมกัน เมื่อมิจฉาทิฏฐิเกิดขึ้นมาพร้อมแล้วก็วุ่นวาย ปล่อยการงานนั้นทิ้งไปก็ได้

เพราะฉะนั้น เราจึงต้องรู้จักว่า จะกำหนดอย่างไร จะกระทำอย่างไร จะให้มีความรู้
อย่างไรจึงจะถูกต้อง อย่างนั้นเสียก่อน ถ้าทำสิ่งใดถูกต้องแล้ว มันก็ไม่ผิด ถ้าไม่ผิด
มันก็ถูก อันนั้นเรียกว่า ทางที่ถูกต้อง เปรียบเหมือนว่า ช่างไม้ต้องการไม้สักเมตรหนึ่ง
แต่เราไปตัดมาเมตรยี่สิบหรือตัดมาเก้าสิบ ไม่ถึงเมตร หรือมันยาวกว่าเมตร อันนั้น
เรียกว่ามันไม่ถูกต้อง ถ้าหากว่ามันพอดีเมตรหนึ่ง นั่นแหละเรียกว่าความถูกต้อง
การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็รู้ขึ้นทางจิตอย่างนั้น เพราะจิตใจของผู้ปฏิบัตินั้น
เห็นแก่ตัวมาก เช่นว่า อารมณ์อันใดที่เราชอบใจ อารมณ์เช่นนั้นเราก็ชอบ อารมณ์เช่นใด
ที่ไม่ชอบใจ อารมณ์เช่นนั้นเราก็ไม่ชอบ เป็นอยู่อย่างนี้ จิตของปุถุชนเราก็ต้องเป็น
อยู่อย่างนี้ ดังนั้น มันจึงลงความถูกต้องไม่ได้ เมื่อลงความถูกต้องไม่ได้ ก็ไม่เป็น
สัมมาทิฏฐิเท่านั้น นักปฏิบัติกรรมฐานทั้งหลายนั้น ท่านจึงให้มีสติอยู่ รู้ อยู่ เห็น อยู่ เสมอ
อีกทั้งจิตเช่นนั้นก็มีประโยชน์มากเมื่อเรามีสติอยู่ รู้ อยู่ ก็เห็นจิตของเรา เมื่อเห็นจิต
ของเรา ก็รู้ว่าจิตของเราไปยึดอารมณ์ที่ชอบใจบ้าง อารมณ์ที่ไม่ชอบใจบ้าง เข้ามาสู่จิต

ของตน เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เป็นสังขารที่ปรุงแต่งขึ้นมาตามชอบใจของเรา สิ่งที่ชอบเราก็อเอา สิ่งที่ไม่ชอบเราก็อไม่เอา เป็นเช่นนั้นก็เป็นตัวสมุทัย เป็นเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้ เพราะว่าจะมีความสุขอย่างเดียวนั้นไม่มี จะมีความทุกข์อย่างเดียวนั้นไม่มี ในโลกนี้มันมีสุข ทุกข์ ปะปนกันตลอดทาง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นที่สุดที่มนุษย์เราในโลกนี้จะต้องรู้จักความสุข ความทุกข์ อันนี้ตามความเป็นจริง เมื่อเราไม่รู้จักความสุข ความทุกข์ อันนี้ตามความเป็นจริงแล้ว เราก็มีความเห็นผิดอยู่เรื่อยไปเท่านั้น ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงได้ทำความรู้จักมันว่าอารมณ์ทั้งสองประการนี้เป็นขาคีแก่เราเสมอไป เรายังไม่รู้สีกมันเมื่อไหร่ เราก็ยังไม่พ้นทุกข์อยู่ตรงนั้น ดังนั้น เราจึงต้องปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติตามแบบของพระพุทธเจ้า เช่นว่า ศีล คือการรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ไม่มีโทษ สมาธิ ความตั้งใจมั่น ปัญญา ความรอบรู้ในกองสังขารเหล่านี้ เป็นต้น กลุ่มที่ทำกรรมฐานนี้ บางกลุ่มก็เห็นว่าศีลไม่ต้องปฏิบัติก็ได้ สมาธิไม่ต้องปฏิบัติก็ได้ ยืน เดิน นั่ง นอน อยู่เฉยๆ ทำให้มีสติอยู่แล้วก็พอเท่านั้น นั่นก็ดีเหมือนกัน แต่ไม่ดีแบบของพระพุทธเจ้า เช่น แมว มันมีสติเหมือนกัน แพะ แกะ มันก็มีสติเหมือนกัน แต่ว่าเป็นมิจฉาสติ ไม่เป็นสัมมาสติ เราจะไปถือเอาเช่นนั้นไม่ได้ ได้อยู่...แต่ว่ามันไม่ถูกทาง พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานี้ถือว่าให้มีสติอยู่ รู้ อยู่ ก็คือให้รู้ความผิดและความถูกนั่นเอง เมื่อรู้จักความถูกและความผิดแล้ว ก็ให้ลงมือปฏิบัติ คือละความชั่วทั้งหลายนั้น ประพฤติความดีทั้งหลายให้เกิดขึ้นเท่านั้น ดังนั้น สติในทางพุทธศาสนานี้ เมื่อหากว่าใครมีสติสัมปชัญญะรู้ตัวอยู่แล้ว การกระทำความชั่วทั้งหลาย เรารู้แล้ว เราก็จะละเมื่อละแล้ว ก็รู้สึกว่าการชั่วมันหายไป ความดีเกิดขึ้นมาได้ เพราะฉะนั้น การรักษาศีลก็คือการรักษากายของเราไม่ให้เกิดโทษ ไม่ให้เกิดความชั่วขึ้นมา ให้มีเมตตา กรุณา มุทิตา แก่เพื่อนมนุษย์ สัตว์เดียรัจฉานด้วยกัน นี้ถูกแล้ว

วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๒๐

ได้ไปบิณฑบาตที่สมาคมธรรมมาวุธ ซึ่งเป็นสมาคมที่คนทุกๆ ประเทศมารวมกัน ปฏิบัติศีลธรรมประจำโลก เมื่อเสร็จแล้ว ได้พูดถึงคริสต์ศาสนา เราได้อธิบายให้รวมกัน พวกเขาซึ่งใจในคำพูดและความเห็นของเราเป็นอย่างยิ่งด้วย

ตอนเย็น มีการประชุมทายกของวัดธรรมประทีปทั้งหมด เขาปรึกษากันว่าด้วยเรื่องได้พระมาแล้วจะทำอย่างไรต่อไป

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๐

ไปเยี่ยมตึกเตอร์สาร์ตติยาที่วัดของท่าน ได้พูดกันถึงเรื่องจะหาที่ตั้ง การอุปสมบทพระในกรุงลอนดอนนี้ ท่านก็เห็นด้วย เพราะที่ท่านได้บวชให้เป็นเพียงสามเณรเท่านั้น และท่านนำชมอะไรต่ออะไรหลายอย่างในวัดของท่าน ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่สุดในลอนดอนนี้ นั่งกรรมฐานตามเคย

ปฏิรูปเทศ

หลวงพ่อก็มีความเห็นว่าประเทศอังกฤษเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลไปในตะวันตกได้ ด้วยอาศัยปัจจัยพื้นฐานหลายประการ โดยสภาพทางภูมิศาสตร์อังกฤษ เป็นประเทศที่ไม่ใหญ่โตมากนัก การคมนาคมติดต่อกับประเทศอื่นๆ ทั้งในแถบยุโรป และอเมริกาก็เป็นไปได้โดยสะดวก อีกทั้งพระพุทธศาสนาก็ไม่ใช่ของใหม่ที่เดิยสำหรับประเทศอังกฤษ ซึ่งเคยปกครองอินเดีย ศรีลังกา และพม่ามาก่อน ในมหาวิทยาลัยก็มีหลักสูตรเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ภาษาบาลี และสันสกฤตอยู่หลายแห่ง ฉะนั้น ถึงแม้ว่าผู้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะยังมีจำนวนน้อย แต่ก็มี การยอมรับในหมู่ปัญญาชนว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผลน่ารับฟัง มีคำสอนที่ละเอียดลึกซึ้ง ประกอบกับในปัจจุบัน การทำสมาธิ หรือ Meditation ได้รับความสนใจจากคนทุกระดับในสังคม เพราะเห็นว่าเป็นวิธีผ่อนคลายความ

ติงเครียด ซึ่งมักเป็นปัญหาใหญ่ของคนในสังคมที่เจริญในด้านวัตถุแล้ว แต่ละเลยทางด้าน การพัฒนาจิตใจ

อนึ่ง ในสมัยปัจจุบันชาวตะวันตกกำลังมีความวิตกกังวลอย่างมากเกี่ยวกับเรื่อง สภาพความเสื่อมโทรมของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และรู้สึกมีความซาบซึ้งประทับใจใน หลักคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ให้มีความ เมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิเวศวิทยาได้เป็นอย่างดี หลาย คนจึงเห็นว่าพุทธศาสนาเข้ากันได้ดีกับอุดมการณ์ของคนที่มีความเป็นห่วงต่อ สถานการณ์ของโลกปัจจุบัน

หลวงพ่อก็ได้บรรยายความเห็นของท่านเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะในประเทศ อังกฤษให้ญาติโยมคนไทยในกรุงลอนดอนว่า

“...อาตมามีความเห็นว่ามีมหาชนในประเทศนี้เป็นปัญญาชน ถ้าหากว่าเราให้ความ เห็นที่ลึกซึ้งเข้าไป เขาก็จะเข้าใจง่าย และอาตมาได้อธิบายธรรมให้ฟัง เขาก็รับไปพิจารณา อาตมาเห็นว่านิสัยปัจจัยของชาวตะวันตกนี้น่าจะดำเนินทางพระพุทธรศาสนา ให้เจริญ รุ่งเรืองขึ้น ในเมืองไทย เราดูอยากหยุดกันเสียทีแล้ว...”

“...อาตมาเห็นกิริยาของประชาชนที่นี่ กิริยาเขายังไม่ดี แต่เมื่อพูดถึงความลึกซึ้ง จริงๆ อาตมาเห็นว่าเขาจะไปง่าย บ้านเขานี้แหละ พันธุ์ผลไม้เขาก็ดี พื้นดินเขาก็ดี แต่ไม่มี ใครทำสวน ไม่มีใครจะมีความรู้สอนคนในที่นี้เหมือนเมืองไทย อาตมาเห็นว่า ถ้าเข้ามา ทางตะวันตกนี้แล้ว ไม่ต้องพูดมาก อาตมาจะเปรียบเทียบให้ฟังว่า เรามีผลไม้อยู่ใบหนึ่ง เราจะให้เขากิน บอกให้นิดเดียวว่าผลไม้เนื้ออร่อยเท่านั้น มันจะมีเปรี้ยว มีหวาน มีเค็ม ไม่ต้องอธิบาย บอกแต่ว่าผลไม้เนื้ออร่อย ที่นี้เขาจับผลไม้ไปกิน ความอร่อย เปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ไม่ต้องไปบอกเขาหรอก เขาจะรู้เองทั้งนั้น ชาวตะวันตกต้องสอนอย่างนี้ คนมีปัญญาไม่ต้องไปสอนมาก วิชาทุกวิชานี้จะต้องเห็นเอง คือบอกไปแล้วก็เห็น ไม่ชัด ต้องดำเนินให้เห็นเองจึงจะรู้ความจริงได้ เอาผลไม้ให้เขาทานเสีย รสของผลไม้ ไม่ต้องตามไปบอกเขาแล้ว เขาจะรู้เองทั้งนั้น”

และกับญาติโยมชาวกรุงลอนดอนเอง หลวงพ่อก็ได้ปฏิสันถารในทำนองหยิ่งเสียดังนี้

“...อาตมายินดีเมื่อเห็นชาวกรุงลอนดอนเหมือนเห็นพี่น้อง จะเปรียบให้ฟังว่า ดินก็ดี พันธุ์ผลไม้ก็ดี แต่ไม่มีใครมาปลูก มาทำสวน อย่างนั้นแหละ ปฏิรูปเทศพอสสมควร จิตใจคนก็ดี สถานที่ก็ดี ดินฟ้าอากาศก็ดี สมบูรณ์บริบูรณ์ทั้งหมด แต่ที่ไม่มีใครมาสั่งสอน ประกาศพระพุทธศาสนาให้เข้าใจมีความสุขยิ่งไปกว่านี้ เหมือนพันธุ์ผลไม้ก็ดี ดินก็ดี แต่ไม่มีใครมาปลูก อาตมารู้สึกอย่างนั้น...ดีไหม โยม จะเอาพระมาประกาศพระพุทธศาสนาที่นี่ ดีไหม?”

หนึ่งเดียวเท่านั้น

หลวงพ่อใช้ภาษาธรรมประกาศพระศาสนาให้กว้างไกลแพร่หลายไปในต่างแดน ด้วยประจักษ์ในความเป็นสากล ไม่เลือกชาติชั้นวรรณะ เมื่อเห็นสมควรด้วยโอกาส เวลา และสถานที่ จึงเริ่มงานเผยแผ่อย่างไม่รอรี

“...พระพุทธศาสนานี้ เรื่องธรรมะนี่นะ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาไทย ภาษาลาว ภาษาอะไรๆ ทั้งหมดนั้นแหละ อาตมาเห็นว่าเป็นเรื่องเล็ก ภาษาธรรมะนี้ไม่ใช่ ภาษาอะไรทั้งนั้น มันเป็นภาษาของธรรมะ เช่น น้ำร้อนนี่นะ...มันร้อน ที่นี้ให้คนไทยเรา เอามือไปจุ่มดูซิจะรู้สึกอย่างไร ให้เขมรเอามือไปจุ่มดูซิจะรู้สึกอย่างไร ให้คนจีนเอามือไปจุ่มดูซิจะรู้สึกอย่างไร ทั้งหมดรู้สึกอย่างเดียวกัน นั่นคือภาษาธรรม ถ้าถึงความจริง แล้วมันจะเป็นอันเดียวกันทั้งหมดเลย จะรู้สึกว่ามันร้อน แต่คำพูดที่ว่ามันร้อนนั้น มันต่างกัน เขมรก็พูดไปอย่างหนึ่ง ไทยเราก็พูดไปอย่างหนึ่ง ฝรั่งเศสก็พูดอีกอย่างหนึ่ง นี่มันต่างกันเท่านั้น แต่ความหมายอันเดียวกัน เมื่อมนุษย์เราจิตใจเข้าถึงอันเดียวกันแล้ว ไม่ต้องพูดกันมากเลย มองดูก็รู้เรื่องกันแล้ว อาตมามีความเห็นอย่างนี้พอก้าวเข้ามา ที่นี้”

บัวบานในตะวันตก

เมื่อพิจารณาเหตุปัจจัย และสิ่งแวดล้อมหลายๆ อย่างรวมกันแล้ว หลวงพ่อจึงได้ตัดสินใจรับคำอาราธนา จัดตั้งสาขาปฏิบัติธรรมของวัดหนองป่าพงขึ้นในประเทศอังกฤษ โดยมีเป้าหมายให้พระอาจารย์สุเมโธ และพระอาจารย์เชมธมโม ซึ่งมาสมทบภายหลัง อยู่ดำเนินงานเผยแผ่ต่อตามคำนิมนต์ของมูลนิธิ EST ทั้งนี้หลวงพ่อได้ย้าให้รักษาข้อวัตรปฏิบัติที่เคยพาทำที่เมืองไทย เช่น การออกบิณฑบาตเป็นนิตย การไม่ย่อหย่อนในพระวินัย

ครั้งหนึ่ง พระอาจารย์สุเมโธได้กราบเรียนให้หลวงพ่อทราบว่า มหาเถรสมาคมของประเทศลังกาได้มีมติผ่อนปรนให้พระที่มาอยู่เมืองอังกฤษจับเงินได้เพื่อความสะดวกหลายๆ ประการ แต่หลวงพ่อไม่เห็นด้วยและกล่าวแย้งว่า

“...อันนี้มันก็ไม่ดี มันแก้อำนาจของพระพุทธเจ้า ในทางที่ดีนั้น ท่านให้เขียนใบปวารณาในใจความว่า ข้าพเจ้ามีศรัทธา ถวายปัจจัยเป็นมูลค่าห้าสิบบาท หรือร้อยบาท หรือห้าร้อยบาท เมื่อพระคุณเจ้าต้องการปัจจัยสี่อันควรแก่พระคุณเจ้า จงเรียกร้องเอากับไวยาวัจกรเทอญ แล้วถวายใบปวารณาให้พระ ตัวปัจจัยก็มอบให้ไวยาวัจกร อย่างนี้ก็ได้ หรือท่านไปองค์เดียว รับเงินไม่ได้ ท่านก็ให้เก็บไว้ที่โยมนี่ก็ได้ เมื่อต้องการก็ให้เขียนหนังสือมาเอาเงินนี้ ให้ธไปรับก็ได้สะดวก แต่มันยากหน่อย ถ้าเอาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจริงๆ อย่างนี้ก็ดี ถ้าไม่มีสตางค์ ก็เดินเอาสักหน่อยก็ได้ ก็เพราะว่าต้องรักษาพระวินัยให้ยืนนานถาวร ต่อไปพระมีเงินเอง ซื่อเอง ขายเอง หหมด! ไม่มีพระบริสุทธิในเมืองไทย เมืองอังกฤษ ในแผ่นดินนี้ไม่มี หหมด! อันนี้ถ้ามันดีที่สุดแล้ว พยายามสงวนไว้ รักษาไว้ให้ดี ให้สะดวกเกินไปมันก็ประมาท มันประมาทได้”

ยึดหยุ่นแต่ไม่ย่อหย่อน

หลวงพ่อบอกว่าพระวินัย และข้อวัตรปฏิบัติ แม้จะไม่ให้เป็นที่ย่อหย่อน แต่ก็ต้องยึดหยุ่นบ้างพอสมควร เพื่อปรับเข้ากับสภาพสังคมและชุมชนที่สงฆ์อาศัยอยู่ โดยไม่ยกประเพณีที่ถือกันคนละอย่างขึ้นมาเป็นข้อขัดแย้งทำให้บาดหมางใจกัน

งานเผยแผ่พระศาสนาในต่างแดน เฉพาะอย่างยิ่งประเทศตะวันตก ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีต่างจากของไทยมาก ต้องใช้อุบายที่เป็นกุศลในการปรับตัวอย่างชนิดที่บัวไม่ให้ช้ำ น้ำไม่ให้ขุ่น แต่เอาตัวปลามากินได้

“...จะเอาของเราทำเดี๋ยวก็ไม่ได้ ต้องดูของเขาก่อน ไม่เฉพาะแต่ที่เมืองนอกเท่านั้น แม้แต่เวลารับนิมนต์ไปฉันในเมืองอุบลนี้ หรือไปร่วมฉันกับทางวัดบ้าน ก็ดูพิธีของเขาบ้าง สิ่งไม่เสียหายไม่เป็นอาบัติ ไม่ขัดกับพระวินัยโดยตรง แต่อาจจะขัดกับกฎระเบียบที่ตั้งของเราเอง ก็รู้จักผ่อนปรนแก้ไขจึงจะฉลาด เช่น ของบางอย่างเขาถวายก็รับไว้ อย่างฉันเสียก็หมดเรื่อง ไม่ต้องไปพูด ต้อง กับปี* ก่อน มันจะขัดกัน แต่ถ้าโยมของเราอยู่จะ กับปี ก็ได้ มีอะไรสมควรฉัน ไม่ผิดก็ฉันเสีย”

สบาย สบาย

ในวันแรกที่หลวงพ่อเดินทางไปประเทศอังกฤษนั้น เครื่องบินได้เกิดอุบัติเหตุ มีเสียงระเบิดดังมาจากล้อด้านหลัง ต้องนำเครื่องลงจอดอย่างฉุกเฉินที่สนามบินกรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อกับตันนำเครื่องลงสู่ลานบินโดยสวัสดิภาพแล้ว ก็มีรถมาขนถ่ายผู้โดยสารออกจากเครื่อง หลวงพ่อและพระอาจารย์สุเมโธ ได้ขึ้นรถที่หลังผู้โดยสารอื่นๆ ซึ่งเต็มแน่นไปหมด และส่วนใหญ่ผู้โดยสารเป็นผู้หญิง พระอาจารย์สุเมโธได้คอยสังเกตท่าทีของหลวงพ่อกว่า ท่านจะพาทำอย่างไรกับสถานการณ์เช่นนี้ ซึ่งถ้าเป็นเมืองไทยก็ไม่มีปัญหา เพราะผู้หญิงจะหลบหลีกทางให้กับพระ หลวงพ่อพิจารณาการุณแล้วก้าวขึ้นรถ ยืนปะปนไปในหมู่ผู้หญิงเหล่านั้น

---

*กับปี อาหารที่เป็นพืชมีเมล็ดที่อาจงอกได้ ต้องทำพิธีเล็กๆ เรียกว่า กับปี ก่อน พระจึงฉันได้

ก่อนออกเดินทางจากเมืองไทย พระอาจารย์สุเมโธเคยคิดสงสัยอยู่ว่า หลวงพ่อ จะปฏิบัติตัวอย่างไรเมื่อไปเมืองนอกครั้งแรกในชีวิต แต่เมื่อได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่วันแรกที่เดินทางจากเมืองไทย ก็หมดความสงสัย เพราะภูมิปัญญาของหลวงพ่อ แสดงไหวพริบปฏิภาณในการปรับตัวเข้าสู่ความเหมาะสมได้ดีเสมอ ตลอดเวลาที่อยู่ใน ประเทศอังกฤษ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรม ความแตกต่างในขนบธรรมเนียม ประเพณี มิได้เป็นข้อยุ่งยากสำหรับท่านแต่อย่างใดเลย

ครั้งหนึ่ง ตามเส้นทางบิณฑบาต มีเด็กวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งเข้ามาทำกริยาก้าวร้าวแสดง ทำทางดูหมิ่น จนพระอาจารย์สุเมโธกลัวจะมีเรื่อง จึงเตรียมตัวป้องกันตัวหลวงพ่อ แต่หลวงพ่อก็มิได้มีท่าทีสะทกสะท้าน คงเดินบิณฑบาตไปเรื่อยๆ ไม่พูดไม่โต้ตอบอะไร เมื่อกลับถึงประตูวิหาร ขณะที่พระอาจารย์สุเมโธเข้าไปรับบาตร ท่านยิ้มน้อยๆ และ พูดยาวว่า “สอนดีนะ...เมืองอังกฤษนี้ สอนดี”

ปรับตัว

แต่บางครั้งหลวงพ่อแกลังไม่ปรับตัวเพื่อเตือนสติลูกศิษย์ เช่น วันหนึ่งจำเป็นต้อง เดินทางไปกับรถไฟใต้ดิน เป็นช่วง rush hour (ชั่วโมงรีบด่วน) ทุกคนเดินเร็วราวกับวิ่ง พระและโยมที่ไปกับหลวงพ่อก็เหมือนกัน แทนที่จะรีบตามคนอื่น หลวงพ่อกลับเดินช้า เป็นพิเศษ ที่แรกลูกศิษย์อดรำคาญไม่ได้ แต่แล้วก็รู้สึกตัว รถไฟออกทุกห้านาที เรารีบไป ทำไม เดินธรรมดาๆ ด้วยสติไม่ดีกว่าหรือ

ปฏิบัติเลยพระเจ้า

ชาวอังกฤษส่วนใหญ่ยังนับถือศาสนาคริสต์ หลวงพ่อจึงมีโอกาสสนทนากับ ชาวคริสต์บ่อย ครั้งหนึ่งหลวงพ่อได้ไปเยี่ยมโบสถ์แห่งหนึ่ง บาทหลวงถามท่านผ่านล่าม ว่า “การปฏิบัติโดยไม่มี การสวดอ้อนวอนแล้ว จะเข้าถึงพระเจ้าได้ไหม” หลวงพ่อ ยิ้มแล้วตอบว่า “เลยพระเจ้าขึ้นไปอีก”

อีกครั้งหนึ่ง ท่านได้แสดงทัศนะต่อความเชื่อในพระเจ้าว่า

“คนเราเกิดมาชีวิตหนึ่ง บางคนก็ไม่รู้เรื่องกิเลส ทั้งๆ ที่ชีวิตนี้เกิดมาเพื่อละกิเลส แต่บางคนไม่ละ ปล่อยไปตามเรื่อง ในที่สุดจึงกลายเป็นคนไม่มีที่พึ่ง ไม่รู้จักตนเอง ที่พึ่งอื่นก็ไม่มี ตัวเองก็พึ่งตัวเองไม่ได้ เพราะมีแต่กิเลสเข้าครอบงำ จึงกลายเป็นคนไม่มีที่พึ่งจนตลอดชีวิต บางคนคิดจะพึ่งพระเจ้าบนฟ้า ได้แต่รอให้พระเจ้ามาช่วย ความจริงตัวเองก็ช่วยตัวเองได้ แต่ไม่รู้จักช่วย ไปรอให้ผู้อื่นมาช่วย จึงต้องตายเปล่า

คนที่รักตัว ควรจะช่วยตัว เป็นที่พึ่งของตัวเอง เมื่อตัวพึ่งตัวได้ก็คือ ตัวนั้นแหละ เป็นพระเจ้าเสียเอง เป็นที่พึ่งของตัวเอง รู้จักหน้าที่ของตัวเอง มุ่งหน้าละกิเลสเรื่อยไป ความชั่วไม่ทำ ประพฤติแต่ความดี จากนั้นก็ละทิ้งความดีอีกทีหนึ่ง กิเลสก็เบาบาง เราก็เป็นคนมีที่พึ่ง คนไม่ละกิเลสเป็นคนแบกโลก กิเลสก็คือโลก และโลกก็คือทุกข์ คนสะสมกิเลสจึงเป็นคนแบกโลกแบกทุกข์ไม่รู้สิ้นสุด”

ท่านได้เคยยกตัวอย่างเรื่องการปรับตัวมาสอนที่เมืองไทยว่า...

“ทิวภูมิของคนเรา ถ้าเอาไปใส่ไว้ในอะไรแล้ว สิ่งนั้นก็จะเป็นของมีค่าขึ้นมาทันที จะกลายเป็นของขลัง ของศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาทันที แต่ถ้าไม่มีทิวภูมิเข้าไปตั้งอยู่ ทุกสิ่งก็ไม่มีราคา

อย่างคนไทยเราถือว่าศิระจะเป็นของสูง ใครมาจับเล่นไม่ได้ เป็นเหตุให้โกรธถึงกับฆ่ากันเลยทีเดียว เพราะมีทิวภูมิ มันจึงไม่ยอม ความยึดถือมันเหนียวแน่นมาก เราไปเมืองนอก เห็นฝรั่งเขาจับหัวกันได้สบาย พระฝรั่งที่ไปด้วยพาไปเยี่ยมพ่อ พ่อเห็นหน้าพ่อ เขามือลูบหัวเล่นเลย ทั้งลูบทั้งหัวเราะ พ่อเขาก็ดีอกดีใจ ถือว่าลูกรักเขา เรื่องมันเป็นอย่างนี้ ถ้าคนเราไม่มีทิวภูมิเสียแล้ว ทุกสิ่งก็หมดค่า ทุกข์ทั้งหลายก็เกิดไม่ได้ ไม่มีอะไรจะมาทำให้เป็นทุกข์

เรื่องการถือมงคลภายนอก ก็เป็นเรื่องทิวาฐฐิเหมือนกัน ทิวาฐฐิเข้าไปสำคัญมันหมายความว่า
สิ่งนั้นดี สิ่งนี้ไม่ดี มันก็กลายเป็นของดี ของไม่ดี ของศักดิ์สิทธิ์ ของไม่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา
พระพุทธเจ้าท่านไม่ให้ยึดถืออย่างนั้น ท่านให้ถอนทิวาฐฐิมานะมันหมายความว่า ท่านให้ละ
ทิวาฐฐิมานะอย่างนั้น ถ้าเราละสิ่งเหล่านั้นออกไปแล้ว การปฏิบัติก็ถูกทางเท่านั้นเอง
ทุกอย่างจะหมดค่าหมดราคา เมื่อเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น
อุปาทานก็เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อไม่มีอุปาทาน ภพชาติก็ไม่มี แล้วทุกข์จะมาจากไหน”

โอวาท – วัดป่าเป็นอย่างนี้

ชาวต่างประเทศบางคน ซึ่งยังขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับข้อประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระวัดป่ามักจะมีความคิดเห็นว่า พระวัดป่าดำรงชีวิตโดยตัดขาดจากโลกภายนอก คงจะไม่มีประโยชน์อะไรกับชาวบ้าน หลวงพ่อได้ทำความเข้าใจในเรื่องนี้ โดยเล่าปฏิปทาของพระวัดป่าให้อาจารย์มหาวิทยาลัยคนหนึ่งฟังอย่างละเอียด ยกข้อวัตรปฏิบัติของวัดหนองป่าพงเป็นตัวอย่าง ดังนี้...

วัดป่านี้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นอย่างมากกับชาวบ้าน เป็นสถานที่อบรมประชาชนทั้งหลายให้เป็นผู้ละความเห็นผิด ให้มีความเห็นชอบในการเกิดมาเป็นมนุษย์ว่า เราควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ทำอย่างไร เมื่อถึงฤดูกาลวันพระ ชาวบ้านก็จะมารวมกันที่วัด ถวายอาหารบิณฑบาต แล้วก็ทำอุโบสถศีล พระก็แนะนำพร้าสอน เทศน์ให้เข้าใจในหลักของพุทธศาสนา ประชาชนบางจำพวกก็เหมือนกันกับชาวยุโรปนี้ เพราะว่าไม่ได้ยินคำสอนของพระ ก็เป็นคนป่าเถื่อนอยู่อย่างนั้น รวมแล้วก็เรียกว่ามีประโยชน์แก่ชาวบ้านมากที่สุดเลยทีเดียว

คนไม่รู้จักพุทธศาสนาก็ให้เป็นผู้รู้จักพุทธศาสนาดีขึ้น คนไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักบาป ไม่รู้จักผิด ไม่รู้จักถูก ก็เข้ามาอบรม ตั้งแต่ชั้นต่ำไปหาชั้นสูง ให้เกิดความเฉลียวฉลาด ไม่ทำความชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจ เป็นผู้ตั้งอยู่ในกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต เป็นผู้ลดทัญญูมานะให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง น้อยลงๆ จนได้เป็นพุทธศาสนิกชน รู้จักการแบ่งปัน มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

ชาวบ้านทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อได้รับคำแนะนำพร้าสอนของพระวัดป่าแล้ว ก็มีความยินดี มีความประพฤติปฏิบัติดีขึ้น ถึงวันพระ ก็ไปทำกรรมฐาน ชำระจิตใจให้มั่นคง ในคุณงามความดีของตนเอง บางครั้งถึงคราวถึงสมัยก็มีแขกต่างประเทศต่างเมือง ไปศึกษาสนทนาเรื่องข้อประพฤติปฏิบัตินี้ ส่วนพระเถร ๖๐-๗๐ องค์ นั้น ก็ได้รับการ

อุปถัมภ์อุปฐากจากชาวบ้าน ชาวบ้านให้อาหารบิณฑบาต การบิณฑบาตขบฉันเลี้ยงชีพ ก็ไม่ลำบาก ตอนเช้าก็เที่ยวบิณฑบาตกับชาวบ้าน ซึ่งก็เป็นโอกาสให้ญาติโยมทั้งหลายนั้น ได้ทำทาน ประพฤติปฏิบัติไปในทางถ่ายถอนความเห็นแก่ตัวแก่ตน ประพฤติปฏิบัติ อย่างนี้เป็นประจำ

ส่วนพระภิกษุสามเณรก็ประพฤติธรรมวินัยที่เล่าเรียนมา ไม่ใช่เรียนเฉยๆ แต่มา ปฏิบัติให้รู้ให้เห็น แนะนำพร่ำสอนให้ตั้งอยู่ในข้อวัตรปฏิบัติของพระเจ้าพระสงฆ์ การบิณฑบาตและฉันบิณฑบาตก็ฉันเพียงมือเดียว ฉันในบาตร ไม่ให้ฉันนอกบาตร มีอาหารทุกสิ่งสารพัดอย่างก็รวมลงในบาตร ให้รู้จักประมาณพออิ่ม ไม่ให้มากไม่ให้น้อย ตอนเย็นก็สวดมนต์ตามประเพณีของชาวพุทธ สวดมนต์เสร็จแล้วก็นั่งกรรมฐาน ประมาณชั่วโมงครึ่งถึงสองชั่วโมง นอกนั้นก็อบรมข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัยเพื่อจะ ให้รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

การปฏิบัติของพระวัดหนองป่าพงนั้นมีหลายประการ ประชาชนทั้งหลายที่ไปบวช ในที่นั้น จะต้องไปเป็นนาคอยู่ประมาณเดือนหรือสองเดือน หนุ่มสาวหนุ่มสาว พอสมควร แล้วก็ให้บวชเป็นสามเณร เป็นสามเณรอยู่สักพรรษาหรือสองพรรษา เพื่อให้รู้ข้อวัตร ปฏิบัติเสียก่อน แล้วจึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา อย่างนี้เป็นข้อกติกาใน วัดหนองป่าพง

ที่วัดหนองป่าพงนั้น สอนไม่ให้เห็นแก่ตัว เช่น ปัจจัยสี่ทั้งหลายที่ญาติโยมถวายมา ในทุกสาธุทิศนั้น ไม่ให้เป็นของบุคคล ให้เป็นส่วนรวมทั้งหมด พระเณรก็ให้ใช้ เฉพาะพอดีๆ ไม่ให้เห็นแก่ตัวมาก เป็นคนมักน้อย เป็นคนสันโดษ เป็นคนยินดีตามมี ตามได้ในเอกภพที่เกิดขึ้นมา การปฏิบัติของพระวัดหนองป่าพงนั้น บางคราวก็มารวม เป็นกลุ่ม ๒๐ องค์ ๓๐ องค์ ๔๐ องค์ ๖๐ องค์ อันนี้ทำเพื่อส่วนรวมเพื่อฝึกคนใหม่ๆ ที่ยังไม่รู้วิธีการ ต้องมารวมกันเป็นส่วนใหญ่ นี่ส่วนหนึ่ง เมื่อแยกกันไปแล้ว ให้โอกาส ปฏิบัติส่วนตัว จะทำเวลาไหนก็ได้ แต่ทำเป็นส่วนตัว ถึงคราวเวลามาเป็นกลุ่มกัน ก็เป็นกลุ่ม เมื่อเลิกไปแล้วก็ไปทำส่วนตัว ทำอย่างนี้

วิธีปฏิบัติของวัดหนองป่าพงนั้น คือให้เป็นคนที่มักน้อย เป็นคนกินน้อย เป็นคนนอนน้อย เป็นคนยินดีในของที่มีอยู่ ยินดีปัจจัยตามมีตามได้ ไม่ให้วุ่นวาย คือการปฏิบัตินะ ทุกองค์จะต้องเป็นอย่างนั้น ส่วนวิธีการสอนปฏิบัติ ก็เป็นเครื่องอุปกรณ์ที่จะปฏิบัติเท่านั้น

ถึงฤดูแล้งไม่มีฝน ก็ให้โอกาสออกธุดงค์ คำที่ว่าไปธุดงค์นี้ ก็คือมี ภาตร จีวร ออกไปแห่งละองค์สององค์ ไปตามป่าไปตามเขา หรืออยู่ตามป่าช้า เพื่อให้สงบระงับ เพื่อพิจารณาจิต คึกษาธรรมชาติ สอนให้รักษาศรัทธาไว้ สอนให้รู้ธรรมชาติ ให้ดูธรรมชาติแล้วก็มาดูตัวเอง ดูจิตของเรา เมื่อจิตของเราไปพบธรรมชาติแล้วมีความรู้สึกอย่างไร ต้นไม้ต้นหญ้า ธรรมชาติเหมือนกับเราไหม พิจารณาอย่างนี้ให้ปัญญาเกิด เอาธรรมชาติเป็นสิ่งที่ศึกษา เห็นธรรมชาติมันเกิดขึ้นแล้วมันก็ทรงอยู่ แล้วมันก็ดับไป เมื่อเห็นธรรมชาติเช่นนั้น จิตที่สงบก็เห็นว่า มนุษย์เรานี้ก็เหมือนกันหนอ มีความเกิดขึ้นแล้ว มีความทรงอยู่ แล้วก็ดับไปอย่างนั้น เห็นว่าอันนี้มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จิตก็สลายขึ้น

พระกรรมฐาน พระธุดงค์อยู่ในป่า ส่วนมากไม่ได้ศึกษาตามตัวหนังสือ ไม่ได้บทเรียนตามตัวหนังสือ โดยมากเรียนอาการที่เกิดขึ้นในจิตนี้ หาความจริง อย่างเขาเขียนว่าอันนั้นเป็นมัว ก็ไม่ใช่รู้แต่ชื่อเฉยๆ จะต้องเดินไปดูมาจริงๆ อันนั้นว่าเสียตามตัวหนังสือ พระปฏิบัตินี้ต้องศึกษาต้องเดินไปดูตัวเสียจริงๆ อันนั้นว่ามันเป็นทุกข์ ก็พิจารณาตามไปหาทุกข์จริงๆ ให้เห็นตัวทุกข์จริงๆ เมื่อเห็นตัวทุกข์แล้ว ก็ไม่สร้างความทุกข์ขึ้นมาเท่านั้น ถ้าไปอ่านตามตัวหนังสือก็เห็นว่าทุกข์ แต่ใจไม่ทุกข์ คือไม่เห็นตัวทุกข์ ถ้าปฏิบัตินี้ต้องศึกษาเข้าไปให้เห็นตัวทุกข์ เมื่อเห็นทุกข์แล้วก็เลิก เห็นสิ่งที่ไม่ดีแล้วก็เลิก ศึกษาตามตัวหนังสือนี้โดยมากไม่ถึงใจ เห็นว่าทุกข์ก็ไม่เลิกจากทุกข์ เห็นว่าผิดก็ไม่เลิกจากความผิด พระกรรมฐานนี้ไม่ศึกษาอย่างนั้น ศึกษาว่ามันผิดจริงๆ แล้วเลิกเลย ไม่ทำความผิดทางกาย ทางวาจา ทางใจ จากวันนั้นต่อไปอีก นี้เรียกว่าศึกษาทางจิต...

ตอบด้วยคำถาม

ปฏิภาณไหวพริบอันฉับไว การหีบฉวยเอาสิ่งใกล้ตัวที่เห็นได้ง่ายและชัดเจนมาเป็นตัวอย่าง หรือการใช้ข้ออุปมาอุปไมยไขข้อข้องใจของผู้ถามปัญหา เป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของหลวงปู่ บางครั้งท่านไม่ตอบคำถามชาวต่างประเทศโดยตรง หากให้คำตอบที่ทำให้ผู้ถามต้องนำข้อสงสัยของตนกลับไปพิจารณาใหม่ อย่างเช่นครั้งหนึ่งที่ธรรมประทีปวิหาร มีคนหนึ่งถามหลวงปู่ว่า

“พระเป็นอย่างไร ชีวิตของพระเป็นอย่างไร” ท่านตอบว่า

“เหมือนนกไม่รู้เรื่องของปลาอยู่ในน้ำ ถึงปลาจะอธิบายอย่างไร นกก็ไม่เข้าใจ ยังสงสัยว่าในน้ำนั้นจะอยู่ได้อย่างไร เรื่องนี้นกไม่เข้าใจเลย จนกว่านกจะตายมาเกิดเป็นปลาเสียก่อน นั่นแหละจึงจะรู้ว่าชีวิตของปลาในน้ำนั้นเป็นอย่างไร ชีวิตของพระจริงๆ นั้นเป็นอย่างไร ข้อนี้ก็เหมือนกัน ถึงอาตมาจะอธิบายให้คุณฟัง คุณก็ไม่รู้ ถึงแม้จะรู้แต่ก็ไม่เข้าใจชัด ที่คุณจะรู้จะเข้าใจชัดได้นั้น คุณจะต้องเป็นพระเสียก่อนนั่นแหละ คุณจึงจะรู้ว่าพระเป็นอย่างไร”

และอีกครั้งหนึ่งเมื่อแหม่มคนหนึ่งถามว่า “คนตายแล้วไปไหน”

ท่านได้ฟัง จึงเป่าเทียนที่อยู่ใกล้นั้นให้ดับไป และถามว่า

“เทียนดับแล้วไปไหน”

แหม่มรู้สึกงุนงงในคำตอบของท่านมาก แต่ไม่ได้พูดอะไรออกมา ท่านจึงถามอีกว่า

“พอใจหรือยังที่ตอบปัญหาอย่างนี้”

แหม่มตอบว่า “ไม่พอใจ”

ท่านจึงว่า “เราก็ไม่พอใจในคำถามของเธอเหมือนกัน”

ลืมเสียเถิด...อย่าคิดถึง

ในระหว่างวันที่ ๓๐ มิถุนายน ถึงวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๐ นั้น หลวงพ่อได้มีเมตตาเดินทางไปโปรดญาติโยมทางประเทศฝรั่งเศส เวะเยี่ยมพระอาจารย์ปานชาวนาญานธโร ลูกศิษย์ชาวลาว ที่เคยศึกษาปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดหนองป่าพง และได้มีโอกาสพบกับผู้อพยพชาวลาว เขมร ญวน ที่มากราบนมัสการและปรับทุกข์เพราะภัยสงคราม หลวงพ่อได้ให้โอวาทปลอบใจผู้พลัดถิ่นเหล่านั้นว่า

“เลิกคิดเสีย อย่าไปคิดถึงมัน เรื่องที่ผ่านไปแล้ว มันก็ผ่านไปแล้วเหมือนวันวาน อย่าไปเก็บเอามาเป็นหนามทิ่มแทงตัวเองเลย ให้ถือว่าเราเกิดใหม่แล้ว บ้านของเรานั้นอยู่ที่ไหนเล่า อยู่ตรงไหนแหละ ญาติมิตรของเราที่มีอยู่ที่นี่แล้ว ที่เราจากมามันไม่ใช่บ้านของเรา ถ้าเป็นบ้านของเราจริง เราก็ต้องอยู่ได้สิ บางคนยังไม่ได้อบรมจิตใจ อพยพมาจากบ้านจากเมืองก็มีความไม่สบายกายไม่สบายใจ เพราะเข้าใจว่าเราได้พรากถิ่นฐานบ้านช่องมาอยู่บ้านอื่น ก็เลยเป็นเหตุให้ใจไม่สบาย ดังนั้น ขอให้ญาติโยมทั้งหลายเข้าใจว่า สถานที่อยู่ของโลกนี้เป็นที่อยู่ของบุคคลทั่วไป เรามาอยู่ที่นี่ บ้านเราก็อยู่ที่นี่ เราอยู่ที่ไหน บ้านเราก็อยู่ที่ไหน ความเป็นจริงแล้วเราเป็นคนไม่มีบ้าน ถ้ามาอยู่ที่นี่ก็สมมุติว่าที่นี่เป็นบ้านของเรา เปล่า! นี่ก็ไม่ใช่เหมือนกัน เดียวก็ต้องหนีไป ถ้าอยู่เวียงจันทน์โน้น ก็ว่าเวียงจันทน์เป็นบ้านของเรา อันนี้ก็ไม่ใช่ เพราะเดี๋ยวก็หลุดขึ้นที่นี้ เดียวก็หลุดขึ้นที่นั่น ฉะนั้น ขอญาติโยมทั้งหลายจงพากันตั้งอกตั้งใจอยู่ที่นี่ไปก่อน เมื่ออยู่ที่นี่ก็ตั้งใจอยู่ที่นี่ ทำชีวิตอยู่ที่นี่ ทำจิตใจอยู่ที่นี่ ทำกิจการอยู่ที่นี่ ให้มีความเห็นอกเห็นใจ อย่าทำให้ใจเดือดร้อนกระวนกระวาย ก็หากินกันไปตามธรรมดาของเราเองนั่นแหละ อยู่ที่ไหนก็เป็นอย่างนั้นแหละ ไม่มีที่ไหนเป็นแก่นเป็นสารไม่คงทนถาวร โลกนี้มีความเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างนี้เรื่อยไป จะไปอยู่ที่ไหนก็เปลี่ยนแปลง อยู่ที่นี่ก็เปลี่ยนแปลง เพราะว่าพวกเราทั้งหลายอยู่ด้วยการเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลง เราก็อยู่กันไม่ได้ หายใจออกแล้วก็เปลี่ยนมาหายใจเข้า แล้วก็หายใจออก หายใจเข้าหายใจออกอย่างนี้แหละ เรียกว่าการเปลี่ยนแปลง ถ้าไม่อย่างนั้นก็อยู่ไม่ได้ แม้ออกไปหมดก็อยู่ไม่ได้ ลมเข้าไปแล้วไม่ออกก็อยู่ไม่ได้ เราอยู่ด้วยการเปลี่ยนแปลง

อาหารการขบฉันก็เหมือนกัน กินเข้าไปแล้วก็ถ่ายออกมา ถ่ายออกแล้วก็กินเข้าไป มีการถ่ายทอดมีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างนี้เรื่อยไป เพราะฉะนั้น ครูบาอาจารย์ของเรา ท่านจึงสอนว่า พวกเราทั้งหลายอยู่ในโลกนี้ก็เหมือนโลก มันเป็นอย่างๆ โลก ไม่ควรทำความน้อยใจ ไม่ควรทำความเสียใจ อาตมาก็เหมือนกันนั่นแหละ วันนี้มาอยู่ที่นี้ ก็อยู่ที่นี้ ต่อก็คงจะไปอยู่โน่น ออกจากปารีสก็จะไปอยู่ลอนดอน ก็จะอยู่ที่นั่น ออกจากลอนดอนก็จะไปอยู่กรุงเทพฯ ประเทศไทย ออกจากกรุงเทพฯ ก็จะไปอยู่อุบลฯ มันก็เปลี่ยนแปลงอยู่อย่างนั้น

ฉะนั้น พวกเราที่มีธรรมะ เราเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า มานานแล้ว ก็จงพากันพิจารณาให้ตั้งงม อยู่ที่ไหนก็เป็นคน อยู่ที่ไหนก็ทำมาหากิน เมื่อถึงคราวมันจะเป็นไป ก็ให้มันเป็นไป บ้านช่องสมบัติพัสดุสถาน ลากยศของเราทั้งหลาย เป็นของที่เราชอบ ถึงคราวมันจะได้มามันก็ได้มา ถึงคราวมันจะเสียไปมันก็เสียไป อย่างคนเรานี้ก็เหมือนกัน มีการเกิดมาแล้วก็ต้องมีการตาย มีการตายแล้วก็ต้องมีการเกิด เช่นนี้ เป็นต้น นี่พระพุทธเจ้าจึงสอนว่า ไม่ใช่ของเรา เมื่อเหตุของมันมาถึงเข้า เราก็ไม่ได้พิจารณา เมื่อมาถึงแล้วมันก็เป็นอย่างนี้ ฉะนั้น ขอให้พวกเราเผชิญกับความจริง คือการเปลี่ยนแปลงตามคำสอนของพระพุทธเจ้าของเรา เพราะฉะนั้น เราจะต้องเป็นผู้มีใจเข้มแข็งในชีวิตของเราทุกๆ คน จะตกไปอยู่ที่ไหนก็สร้างคุณงามความดี ถึงแม้จะหมดชีวิตไป ก็อย่าทิ้งคุณงามความดี คือข้อประพฤติปฏิบัติที่นั่นแหละมันดี อย่างอื่นมันดีไม่ได้หรอก อตตนา หิ อตตโน นาโถ โภ หิ นาโถ ปโร ลียา ตนแหละเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครจะเป็นที่พึ่งเราได้ อันนี้มันเป็นความจริง อะไรทุกสิ่งทุกอย่าง ถึงคราวมันจะเป็นไปแล้วก็ไป อย่าไปคิดอะไรมาก ลำบากตัวเองเปล่าๆ จงอุตสาหะทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยสุจริต ดำรงชีวิตสร้างชีวิตต่อไป ให้มีความสามัคคี เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือกัน มีความเมตตาอารีต่อกัน จะอยู่ที่ไหนก็ไม่มีใครอยู่ได้นานเท่าไรหรอก เดี่ยวเราก็พากันจากกันไปหมดนั่นแหละ”

อาจารย์กบกลับหนอง (ป่าพง)

บทสรุปของธรรมเนียมนอกสถานที่ ซึ่งหลวงพ่อบรรณการจาริกไปต่างประเทศ ครั้งแรกเป็นเวลาเกือบสามเดือนนั้น อยู่ในหน้าสุดท้ายของบันทึกของท่านดังต่อไปนี้

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๐

เราได้เดินทางไปเมืองนอกใน และเมืองในนอก และเมืองในใน และเมืองนอกนอก รวมเป็นสี่เมืองด้วยกัน และภาษาที่ต้องใช้ในเมืองทั้งหลายเหล่านั้น คือ *นิรุกติภาษา* จึงเกิดประโยชน์เท่าที่ควร ภาษาทั้งหลายเหล่านี้ไม่มีครูสอน เป็นภาษาที่เรียนด้วยตนเอง เท่านั้น เมื่อพบกับเหตุการณ์ ภาษาทั้งหลายเหล่านี้จึงจะปรากฏขึ้น เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงแตกฉานในภาษาทั้งปวง และได้เห็นชาวยุโรปนี้เป็นดอกบัวสี่เหล่าจริงๆ เรามีความรู้สึกอย่างนั้น

เราเป็นพระอยู่แต่ในป่ามานาน นึกว่าไปเมืองนอกจะมีความตื่นเต้น ก็เปล่า เพราะพระพุทธเจ้าตามควบคุมเราอยู่ทุกอิริยาบถ มีหน้าซำยังให้เกิดปัญญาอีกด้วย เหมือนบัวในน้ำไม่ยอมให้น้ำท่วมฉนั้น พิจารณาตรงกันข้ามเรื่อยไป

ได้เที่ยวไปดูมหาวิทยาลัยต่างๆ แล้วจึงคิดว่า มนุษยศาสตร์ทั้งหลายมันยังเห็นชัดเจนว่ามีแต่ศาสตร์ที่ไม่คมทั้งนั้น ไม่สามารถจะตัดทุกข์ได้ มีแต่ก่อให้เกิดทุกข์ ศาสตร์ทั้งหลายเหล่านั้น เราเห็นว่าถ้าไม่มาขึ้นต่อพุทธศาสตร์แล้ว มันจะไปไม่รอดทั้งนั้น และเมื่อเรานั่งอยู่บนเครื่องบินมีความรู้สึกแปลกหลายอย่าง และได้วิตกไปถึงคำที่ท่านว่า *สุทั้งหลาย จงมาดูโลกอันตระการดุจราชรถที่คนเขลาเยอุมหมกอยู่ แต่ผู้รู้หาซ่องอยู่ไม่*

อันนี้ก็ชัดเจนยิ่งขึ้น และคำที่ท่านตรัสไว้ว่า เมื่อยังไม่รู้การประพตติและประเพณี ของชนในกลุ่่มทั้งหลายเหล่านั้น เราอย่าไปถือตัวในที่นั้น อันนี้ก็ชัดขึ้นถึงที่สุด ยานทั้งหลายที่นำประชาชนไปสู่จุดประสงค์เป็นยานอย่างหยาบๆ เพราะเป็นยานที่นำ คนมีทุกข์ในที่นี้ไปสู่ทุกข์ในที่นั้นอีก วนไปเวียนมาอยู่อย่างนี้ไม่รู้จบ และรู้สึกขึ้นว่า เรา

เมืองนอกได้เพราะอะไรเป็นเหตุ เพราะอะไรๆ เราก็ไม่ได้ศึกษา และมาได้โดยสะดวก
ทุกอย่าง มีบริการทั้งนั้น เมื่อคิดๆ ดูก็แปลก และรู้สึกขบขันมากๆ (เขียนบนเครื่องบิน
ที่กำลังบินบนอากาศสูงสุดสองหมื่นฟุต)

ความรู้สึกในเหตุการณ์ที่ได้ไปเมืองนอกในคราวนี้ก็ค่อนข้างเหมือนกัน เพราะ
เราเห็นว่าอยู่เมืองไทยมานานแล้ว คล้ายๆ กับพญาลิงให้คนหยอกเล่นมาหลายปีแล้ว
ลองไปเป็นอาจารย์กับในเมืองนอกดูสักเวลาหนึ่งจะเป็นอย่างไร เพราะภาษาของเขา
เราไม่รู้ ก็ต้องเป็นอาจารย์กันอย่างแน่นอน แล้วก็เป็นที่ไปตามความคิดอย่างนั้น กบมัน
ไม่รู้ภาษาของมนุษย์ แต่พอมันร้องขึ้นมาแล้ว คนชอบไปหามันจังเลย เลยกลายเป็น
คนไปสอนคนบ้าอีกเสียแล้ว ก็ดีเหมือนกัน ปริญญาของพระพุทธเจ้าไม่ต้องไปเรียน
ไปสอบกับเขาหรอก ฉะนั้น พระไปเลยเป็นเหตุให้ได้ตั้งสาขาขึ้นที่กรุงลอนดอนเพื่อให้
คนบ้าศึกษา ก็ขบขันดีเหมือนกัน

วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๐

เดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ

จาริกไปต่างประเทศครั้งที่สอง

คงจะยังจำกันได้ว่า เมื่อหลวงพ่ोजาริกไปต่างประเทศครั้งแรก และได้จัดตั้งสำนักสาขาขึ้นในประเทศอังกฤษ โดยมอบหมายให้พระอาจารย์สุเมโธเป็นผู้นำหมู่คณะ ดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตกนั้น ท่านได้ให้โอวาทแก่ลูกศิษย์ที่พำนักอยู่ในสาขาต่างประเทศให้พยายามคงไว้ซึ่งพระวินัยและข้อวัตรเช่นเดียวกับเมื่ออยู่ในเมืองไทย โดยเฉพาะการออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ หลวงพ่อได้กำชับให้ปฏิบัติเป็นประจำ แม้ว่าชาวต่างประเทศยังไม่รู้จักการตักบาตรก็ตาม โดยท่านสั่งว่า บิณฑบาตเอาคนก่อน ขนมนะมาทีหลัง คือให้เดินบิณฑบาตเพื่อให้ชาวบ้านคุ้นเคยกับพระ และเพื่อปลุกฝังศรัทธาในผู้ที่ได้พบเห็นมากกว่าเพื่อรับอาหารมาเลี้ยงชีพ พระอาจารย์สุเมโธได้ปฏิบัติตามคำสั่งของหลวงพ่อทุกประการ ด้วยการพาพระภิกษุสามเณรออกเดินบิณฑบาตไปทางแฮมพ์เสตท ฮีธ (Hampstead Heath) ทุกวันมิได้ขาด ซึ่งนอกจากอานิสงส์ที่หลวงพ่อดีกว่าไว้แล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนอิริยาบถและออกกำลังกายที่ดี เพราะธรรมเนียมที่บริหารเป็นที่คับแคบและอึดอัดมากสำหรับพระที่เคยอยู่ป่า ถ้าไม่ได้ออกบิณฑบาต ท่านคงไม่สบาย

กำเนิดวัดป่าจิตตวิเวก

วันหนึ่งขณะเดินบิณฑบาตอยู่นั้น พระอาจารย์สุเมโธก็ได้พบกับชายคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าของป่าไม้แห่งหนึ่งใกล้หมู่บ้านชิตเซอร์ท รัฐซัสเซกซ์ ทางตอนใต้ของประเทศ

อังกฤษ ห่างจากกรุงลอนดอนประมาณร้อยกิโลเมตร ชายผู้นี้กำลังวิ่งจ็อกกิ้ง เมื่อเห็นพระ ก็เกิดความสนใจ ได้ติดตามมาสนทนาและปฏิบัติธรรมด้วยที่ธรรมประทีปวิหาร

ต่อมาเมื่อได้ทราบถึงปัญหาเรื่องที่พักสงฆ์ซึ่งคับแคบ และไม่สัปปายะสำหรับการปฏิบัติธรรมของพระป่า เขาจึงตัดสินใจถวายป่าไม้ของเขา ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๓๐๐ ไร่ เป็นที่เสียบสงบ มีลำธารไหลผ่าน และมีสระกว้างใหญ่ ให้เป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ทั้งหลาย ที่เดิมที่เขาตั้งใจจะยกให้รัฐบาล เพราะกำลังมีปัญหาในการดูแลรักษา จะขายเสียก็ทำไม่ได้ เนื่องจากเป็นที่ที่เขารับมรดกมาจากบิดา โดยมีเงื่อนไขว่าห้ามขายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพของป่าไม้นี้

เมื่อนายยอร์ช ชาร์ป ประธานมูลนิธิกิจการสงฆ์แห่งประเทศไทย (EST) ได้ไปสำรวจป่าแฮมเมอร์วูดแห่งนี้ และเห็นประกาศขายบ้านหลังใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างออกไปไม่กี่ร้อยเมตร ก็เกิดความสนใจเป็นอันมาก เพราะแม้จะได้รับถวายป่าไม้ แต่ไม่อาจปลูกสร้างเสนาสนะที่เป็นถาวรวัตถุได้ เนื่องจากขัดกับกฎหมายป่าไม้ การย้ายจากธรรมประทีปวิหาร จึงจำเป็นต้องหาที่พักสงฆ์ใกล้ๆ กับบริเวณป่าไม้ ดังนั้น เมื่อนายยอร์ช ชาร์ป ทราบราคาขายบ้านหลังนั้นซึ่งถูกอย่างไม่น่าเชื่อ ก็เห็นว่าจะปล่อยโอกาสทองเช่นนั้นหลุดมือไปไม่ได้ จึงได้ตัดสินใจตกลงทำสัญญาซื้อขายโดยผลการ เมื่อกลับถึงกรุงลอนดอน ได้กราบเรียนให้พระอาจารย์สุเมธทราบ ซึ่งท่านก็เห็นดีด้วย แต่มีปัญหาว่ามูลนิธิจะต้องขายธรรมประทีปวิหารเสียก่อน จึงจะมีเงินพอซื้อบ้านหลังนั้นได้อีก การที่นายยอร์ช ชาร์ป ใช้เงินของมูลนิธิโดยไม่ได้ปรึกษากกรรมการคนอื่น เป็นการไม่ถูกต้อง ประกอบกับบ้านหลังนั้นอยู่ในสภาพเก่าแก่ และทรุดโทรมมาก แม้ว่าจะมีศักยภาพสูงในการบูรณะ กรรมการบางคนจึงไม่เห็นด้วยกับการกระทำครั้งนี้ของนายยอร์ช ชาร์ป และพอดีช่วงนั้นโยมคนหนึ่งมีโอกาสเดินทางไปนมัสการหลวงพ่อยู่ที่วัดหนองป่าพง จึงกราบเรียนเรื่องนี้ให้หลวงพ่อบทราบ พร้อมกับวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองไม่เห็นด้วย เพราะที่ใหม่อยู่ไกลออกไปในชนบท แต่ลูกศิษย์เกือบทั้งหมดอยู่ในกรุงลอนดอน หลวงพ่อฟังแล้วก็ไม่ได้แสดงความเห็นประการใด แต่คงมีความเป็นห่วงอยู่เสมอเหมือนกัน

ฉะนั้นเมื่อทาง EST ได้กราบอาราธนานิมนต์หลวงพ่ोजาริกไปต่างประเทศอีก เป็นครั้งที่สอง เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๒ นั้น หลวงพ่อพร้อมด้วยพระอาจารย์ ปภากร เป็นพระอุปัชฌาย์ เดินทางถึงกรุงลอนดอน เมื่อได้ไปสำรวจที่แล้ว หลวงพ่อก็พอใจ เห็นว่าเป็นที่ที่เหมาะสมและหาได้ยาก จึงสนับสนุนให้ย้ายจากธรรมประทีปวิหาร ไปตั้งหลักแหล่งยังที่แห่งใหม่ วัดป่าจิตตวิเวกจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมา เป็นวัดสาขาในต่างประเทศแห่งแรกของวัดหนองป่าพงตั้งแต่นั้น ซึ่งต่อมามีผู้สนใจในพุทธศาสนา ได้ไปศึกษาและปฏิบัติธรรมที่นั่นเป็นจำนวนมาก

ทางพันธุกรรม

ระหว่างที่หลวงพ่อกำลังอยู่ในประเทศอังกฤษ ท่านได้รับนิมนต์แสดงธรรมอบรมกรรมฐานแก่ชาวพุทธหลายกลุ่ม ซึ่งปรากฏว่ามีผู้สนใจเข้าร่วมปฏิบัติธรรมกับหลวงพ่อเพิ่มขึ้นจากที่ท่านเดินทางไปครั้งแรกมากพอสมควร การไปอังกฤษครั้งนี้ หลวงพ่อได้มีโอกาสเดินทางไปทางภาคเหนือของอังกฤษ และประเทศสกอตแลนด์ด้วย วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ท่านได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่ ศูนย์แมนจูศรี (Manjusri Centre) วัดสายธิเบต อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอังกฤษ ภายหลังธรรมเทศนาที่นั่นได้รับการจัดพิมพ์ในชื่อ ทางพันธุกรรม ตอนหนึ่งในการอบรม หลวงพ่อได้ยกปัญหาเรื่องความโกรธ ซึ่งมีผู้กราบเรียนถามท่าน มาเป็นตัวอย่างในการแสดงอนัตตาธรรมให้เห็น ดังต่อไปนี้

“เมื่อกลางวัน มีโยมคนหนึ่งมาถามปัญหาว่า เมื่อมันมีความโกรธขึ้นมา จะให้ดิฉันทำอะไร อาตมาบอกว่า เมื่อมันโกรธขึ้นมา ให้เอานาฬิกาที่ตั้งไว้ บอกนับได้สองชั่วโมงให้โกรธมันหายนะ ลองดู ถ้ามันเป็นเรา บอกได้สองชั่วโมงก็หายโกรธ แต่อันนี้ไม่ใช่เรา สองชั่วโมงมันก็ไม่หาย บางทีหนึ่งชั่วโมงมันก็หายแล้ว จะไปเอาโกรธมาเป็นเรา มันก็ทุกข์ซี นี่ถ้าเป็นตัวเรา มันต้องได้ตามปรารถนาอย่างนั้น ถ้าไม่ได้ตามปรารถนาก็เป็นเรื่องโกหกเรา อย่าไปเชื่อมันเลย มันจะดีใจก็อย่าไปเชื่อมัน จะเสียใจก็อย่าไปเชื่อ มันจะรักก็อย่าไปเชื่อมัน มันจะเกลียดก็อย่าไปเชื่อมัน มันเรื่องโกหกทั้งนั้น ให้คำตอบเขาอย่างนี้

ใครเคยโกรธไหม เมื่อโกรธขึ้นมา มันเป็นสุขหรือทุกข์ไหม ถ้าเป็นทุกข์ ทำไมไม่ทิ้งมัน เอาไว้ทำไม นี่จะเข้าใจว่าเรารู้อย่างไรเล่า จะเข้าใจว่าเราฉลาดอย่างไรเล่า ตั้งแต่เราเกิดมานี้มันโกรธเราก็หนมาแล้ว บางวันมันทำให้ครอบครัวทะเลาะกันก็ได้ ร้องให้ทั้งคืนก็ได้ ขนาดนั้นก็ยังเกิดความโกรธอีก ยังเก็บมันเอาไว้ในใจอีก ทุกข์อีกอยู่ตลอดเวลาตลอดถึงบัดนี้ ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปถ้าโยมทุกคนไม่เห็นทุกข์ มันก็จะทุกข์เรื่อย ๆ ไป ถ้าเห็นทุกข์วันนี้ เอามันทิ้งเสีย เอามันทิ้ง ถ้าไม่ทิ้งมัน มันจะทำให้เราทุกข์จนตลอดวันตายไม่ได้หยุด วิชาสงสารก็ต้องเป็นอย่างนี้ ถ้าเรารู้จักทุกข์อย่างนี้ก็แก้ปัญหาได้เท่านั้น ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านว่าไม่มีอุบายอะไรที่จะดีไปกว่านี้ อุบายที่จะไม่มีทุกข์ ก็เห็นว่าอันนี้ไม่ใช่ตัว อันนี้ไม่ใช่ของตัวเท่านั้น อันนี้เลิศแล้ว อันนี้ประเสริฐแล้ว แต่เราไม่ค่อยได้รับฟัง เมื่อทุกข์ทุกทีก็ร้องไห้ทุกที ยังไม่จำอีกนี่ ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมไม่ดูนาน ๆ ท่านอาจารย์สอนให้ดูให้ภาวนาพุทโธให้เห็นชัด”

ถามหรือเทศน์

วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ หลวงพ่อได้แสดงธรรมที่สมาคมสมณะ แห่งเมืองแมนเชสเตอร์ ซึ่งท่านต้องทำหน้าที่ตอบคำถามตั้งแต่เริ่มรายการทีเดียว เพราะผู้ฟังในวันนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้ศึกษาปรัชญาทางศาสนาพุทธมามากแล้ว คำถามแต่ละข้อค่อนข้างซับซ้อนและลึกลับ เพราะผลสมกับการแสดงความคิดเห็นของผู้ถามด้วย เช่น คำถามเกี่ยวกับเรื่องของวิชาสงสารว่าเป็นเพียงความฝันใช่ไหม อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเรื่องสมมุติ หรือเรื่องจริง อย่างนี้เป็นต้น มีอยู่วาระหนึ่ง ซึ่งผู้ถามใช้เวลาในการถามอยู่หลายนาที และเป็นการแสดงความคิดเห็นมากกว่าอย่างอื่น หลวงพ่อจึงปรารภซ้ำ ๆ กับล่ำม่ว่า

“เขาถามปัญหาหรือเทศน์ให้เราฟัง?”

อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ถามจะถามด้วยสัญญาความจำ หลวงพ่อก็ตอบตรงไปตรงมาจากประสบการณ์จริงของตนเอง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรสชาติของการตอบปัญหาในวันนั้นบ้าง จึงขอถ่ายทอดคำถามสองข้อที่ไม่ค่อยลึกลับมาไว้ในที่นี้

โยม : เวลาแล้ว จะมีความรู้สึกอยู่ที่สะดือ แต่ถ้าเป็นอย่างอื่น จะรู้สึกที่สมอง
อยากทราบว่าจะทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

หลวงพ่ : ของมันเป็นเองเช่นนี้แหละ ความรักเกิดขึ้นที่นี้ (หลวงพ่ชี้ที่หัวใจ)
ความกลัวก็เกิดที่นี้ ความไม่กลัวก็เกิดที่นี้ อย่าไปพูดถึงสะดือหรือสมองเลย ทั้งหมด
มันรวมที่นี้ (หัวใจ) เมื่อรู้สึกกลัว ผู้รู้สึกนั้นคือใคร ไม่ใช่สะดือ ไม่ใช่สมอง รู้สึกกลัว
รู้สึกไม่กลัว รู้สึกสุข รู้สึกทุกข์นั้นคือใคร ผู้รู้สึกนั้นคือใคร อันนั้นเป็นนามธรรม สะดือ
สมองนะ มันอยู่เฉยๆ นะ สะดือ สมอง เป็นเนื้อหนัง เป็นวัตถุนะ ไม่มีอะไร ความรู้สึกนะ
เป็นนามธรรม เป็นของมันอยู่อย่างนั้น ถ้าไม่มีเหตุปัจจัย มันก็เฉย มีเหตุปัจจัย มันก็วิ่ง
ขึ้นมา อาการมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น ธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น พระท่าน
จึงบอกว่า มันจะกลัวก็ช่างมันเถอะ บอกเลย “มันไม่เที่ยง มันไม่เที่ยง” สุขก็ไม่เที่ยง
ทุกข์ก็ไม่เที่ยง บอกมันอย่างนี้ เดียวก็หาย มันไม่แน่นอน

โยม : ผมเคยอ่านคัมภีร์บอกว่า นิพพานคือการดับทุกข์ ผมเคยนั่งสมาธิจนรู้สึกว่า
รูปไม่มี จิตกว้างขวางมาก ไม่มีขอบเขต ไม่มีทุกข์ แต่นั่นคงยังไม่ใช่นิพพาน อยากจะ
ทราบว่าท่านมีความคิดเห็นอย่างไร?

หลวงพ่ : ทุกข์มันเป็นนามธรรม ไม่ใช่จะเป็นรูปอย่างนั้นะตัวทุกข์ เป็นความรู้สึก
เกิดในจิตเจ้าของ มันเป็นทุกข์ ความรู้สึกเกิดขึ้นแล้วก็ไม่รู้จะเรียกอะไร เลยสมมุติ
เรียกว่า ทุกข์ เป็นเรื่องสมมุติขึ้นมา เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เรื่องจิตสงบเช่นนี้ เป็นเรื่องสมณะ
อย่างเดียว ไม่ใช่สงบให้พ้นทุกข์นะ ถ้าหมดทุกข์จริงๆ เรื่องสงสัยอย่างนี้ไม่มี ไม่สงสัย
หมดเรื่องที่จะต้องสงสัยนั้น เรียกว่าสงบด้วยปัญญาจริงๆ สมานี่สงบไป อย่างที่เราั่ง
หูไม่ได้ยิน ตาไม่เห็น ก็คิดว่าสงบ ไม่มีเสียงรบกวน สงบแค่นั้น ถ้ากลับไปบ้านเสียงรบกวน
ก็วุ่นวายขึ้นมาอีก นี่มันสงบแค่นี้ ไม่สงบจริงๆ อันนี้เป็นผลเกิดจากสมาธิ ไม่ใช่เกิด
จากปัญญา ถ้าผลเกิดจากปัญญา ไม่ได้สงสัยอย่างนี้ หมดเรื่อง เช่น เราเดินกลับไปกลับมา
เดินเราก็รู้จัก หยุดเราก็รู้จัก ที่นี้...การเดินไปก็ไม่มี การเดินกลับมาก็ไม่มี การหยุดอยู่
ก็ไม่มี นี่คืออะไร เป็นตรงไหน เราอยู่อย่างไร เดินไปก็หมด กลับมาก็หมด ไม่มีทาง
สงสัยอะไรอีกแล้ว เดินไปก็ไม่สงสัย เพราะว่ามันหมดแล้ว กลับมาก็ไม่สงสัย เพราะว่า

มันหมดแล้ว หยุคอยู่ก็ไม่ส่งสัย เพราะว่ามันหมด ไม่มีในที่นั้นอีกแล้ว มันหมดแล้ว อันนี้เป็นเรื่องของปัญญา ไม่มีอะไรจะเกิดในที่นั้น

เสียงกวนเราหรือเรากวนเสียง

หลวงพ่อกลับมาจากประเทศสกอตแลนด์แล้ว ท่านพำนักที่ธรรมประทีปวิหาร เหมือนเดิม มีญาติโยมมานั่งสมาธิ และฟังท่านแสดงธรรมทุกคืน สำหรับธรรมเทศนา ที่หลวงพ่อแสดงในวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ นั้น ได้รับการจัดพิมพ์เป็น หนังสือแล้วในชื่อ “สมาธิภาวนา”

ธรรมประทีปวิหารนั้น ติดอยู่กับถนนอันพลุกพล่าน ด้านเหนือของกรุงลอนดอน ตรงกันข้ามคือร้านเหล้า (Pub) เสียงรบกวนจากสิ่งแวดล้อมจึงมีอยู่ตลอดเวลา หลวงพ่อ ได้ยกประเด็นนี้มาเป็นหัวข้อเริ่มต้นการอบรมในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ดังนี้

“วันนี้จะพูดอะไรฝากไว้สักนิดหนึ่ง คือความเห็นที่เสียงรบกวนเรา นั้น ที่จริงแล้ว เราไปกวนเสียงรถไม่ใช่หรือ ไม่ใช่เสียงรถมากวนเราใช่ไหม คนเราจะมีความทุกข์ เพราะมีความเห็นผิดอย่างนี้ เป็นมิจฉาทิฎฐิ ถ้าเห็นเช่นนั้น เราก็ไปแก้แต่เสียงรถ เสียงคนอื่น เท่านั้น ไม่แก้จุดจุดของมัน ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดไม่หยุด เพราะความเห็นนี้เป็นมิจฉาทิฎฐิ ไม่ถูกต้อง มีในใจของเราใหม่ ทุกคนต้องพิจารณาในจิตของเรา อันนี้เป็นเหตุ พูดวันนี้ให้เก็บไว้ดูนะ อย่าทิ้ง เก็บไว้ดู ความเห็นที่ถูกต้องคือที่เรียกว่า เราไปกวนเสียงรถ ไม่ใช่เสียงรถมากวนเรา หรือยิ่งกว่านั้น เราก็ไม่มี รถก็ไม่มี เสียงก็ไม่มี ก็เป็นอันหมดเท่านั้นแหละ อันนี้ให้ดูที่จิตของเรา ให้ดูที่จิตของตนทุกๆ คน เช่น เรานั่งในวันนี้ ความทุกข์เกิดขึ้นแล้ว เจ้าของทุกข์มีไหม พิจารณาให้ดีนะ ถ้าใครเป็นเจ้าของทุกข์ คนนั้นก็ลำบากมากที่สุด ยังไม่เข้าใจถึงความสงบเลย ถ้ามีความเห็นเช่นนั้น ก็เรียกว่าเป็น ความเห็นผิด ซึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิ ไม่ใช่มรรค หรือเป็นมิจฉามรรค คือเป็นหนทางเข้าไปสู่ทุกข์นั่นเองแหละ มีไหม ให้ดูที่จิตของเราทุกคนนะ การกระทำวันนี้ถ้ามีความเห็นถึงความทุกข์เกิดขึ้นมาแล้ว คนที่รับทุกข์นั้นไม่มีเป็นยังไง ความเห็นเราใกล้ไหมหรือยังห่าง

ถ้าใครเข้าใจว่าทุกข์เป็นของเรา สุขเป็นของเรา นั่นแหละก็เรียกว่า หากความสงบยังไม่ได้ การนั่งสมาธิ การกระทำปฏิบัติเช่นนี้ ทำเพื่ออะไร ให้ใคร เคยคิดไหม เคยพิจารณาไหม...”

จากประเทศอังกฤษ หลวงพ่อพร้อมด้วยพระอาจารย์ปภาโก ได้เดินทางไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านได้พูดเปรยๆ ว่า อาจจะให้พระอาจารย์สุเมโธกลับเมืองไทย และให้พระรูปอื่นอยู่แทน ซึ่งทำให้ทุกคนตกใจ เพราะการบูรณะซ่อมแซมคฤหาสน์เก่าแก่และทรุดโทรมที่นายยอร์ช ชาร์ป ชื่อไว้้นั้น เป็นงานหนักที่จะต้องใช้เวลาอีกนาน จึงจะเสร็จเรียบร้อย แต่ถึงกระนั้น คณะสงฆ์ก็มีกำลังใจที่จะสู้ความยากลำบากต่างๆ เพราะศรัทธาในตัวผู้นำคือพระอาจารย์สุเมโธ เป็นปัจจัยสำคัญ ฉะนั้น การปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงประธานสงฆ์ครั้งนี้ เป็นอุบายอันหลักแหลมของหลวงพ่อกับที่ให้ทุกคนสำนึกว่า ความหวังในคนอื่นไม่ว่าใคร เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ จงเป็นที่พึ่งของตน อย่ายึดมั่นถือมั่นในครูบาอาจารย์จนเกินไป หลวงพ่อได้ฝากบทเรียนเรื่องความไม่แน่นอนไว้กับศิษย์เป็นที่ระลึก แล้วท่านก็อำลาออกเดินทางต่อ

จากลอนดอน หลวงพ่อได้แวะเปลี่ยนเครื่องบินที่นิวยอร์ก แล้วบินต่อไปยังเมืองซีแอตเทิล (Seattle) บ้านเกิดของพระอาจารย์ปภาโก โดยถึงสนามบินเมืองซีแอตเทิล ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ โยมพ่อ โยมแม่ ของอาจารย์ปภาโก กับนายพอล ไบรเตอร์ (อดีตพระวรวงศ์เธอ ซึ่งเคยบวชอยู่ที่วัดหนองป่าพงทกพรรษา แล้วลาสิกขาไป) และกลุ่มชาวพุทธในเมืองซีแอตเทิล ได้มารอต้อนรับ โยมแม่ของอาจารย์ปภาโก พอแลเห็นพระลูกชาย ก็วิ่งถลามาแต่ไกล ทำท่าเหมือนจะเข้ามากอดตามธรรมเนียมตะวันตก ทำให้อาจารย์ปภาโกตกใจ เตรียมท่ายับยั้ง แต่เมื่อเข้ามาใกล้ โยมแม่ก็ทรุดตัวลงนั่งกราบอย่างเรียบร้อย ทุกคนจึงโล่งใจไปตามๆ กัน ส่วนพอล ไบรเตอร์ นั้นได้พิจารณาตัวเป็นโยมอุปัฏฐากตลอดเวลาที่หลวงพ่อกำลังพักอยู่ในอเมริกา หลวงพ่อเห็นศิษย์เก่าก็หัวเราะชอบใจ สัพยอกว่า เดี่ยวนี้พอลเป็นคนครึ่งๆ กลางๆ คือจะเป็นพระก็ไม่ใช่ เป็นฆราวาสก็ไม่เชิง เพราะแม่สึกไปแล้ว พอลก็ยังคงโกนหัวเหมือนนักบวชอยู่นั่นเอง

หลวงพ่อแว่พักที่บ้านโยมพ่อโยมแม่อาจารย์ปภากรโธสงสามวัน จากนั้นย้ายขึ้นไปยังบ้านพักตากอากาศที่อยู่บนเขา ในลำดับแรก คณะผู้ติดตามสังเกตว่า หลวงพ่ออ่อนเพลียมากอย่างเห็นได้ชัด ท่านใช้เวลาส่วนใหญ่ในการพักผ่อนเงิบๆ บางทีก็คุยธรรมะกับพระอาจารย์ปภากรโธและพอล บางทีก็ให้เปิดโทรทัศน์ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอเมริกันบ้าง ไม่นานนัก ท่านก็เริ่มฟื้นตัวมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีก เป็นโอกาสพักผ่อนที่หาได้ยาก เพราะตลอดเวลาที่อยู่เมืองไทย ท่านต้องรับภาระหนักในฐานะเจ้าอาวาสวัดใหญ่

เมื่อมาถึงประเทศอเมริกาแล้ว หลวงพ่อกอยสังเกตสังคม วัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี และบุคคลอเมริกันอยู่เรื่อย พินิจพิจารณาอยู่ว่าจะทำงานเผยแผ่ที่อเมริกาอย่างไรจึงจะได้ผลดี วันหนึ่งท่านปรารภว่า ในประเทศอเมริกานั้น ถ้าจะสอนกันแล้วไม่ต้องใช้คำว่า “พุทธศาสนา” ก็ได้ ต้องแสดงให้เห็นว่าพุทธธรรมคือสังฆธรรมที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องการสมมุติบัญญัติหรือของใคร

เท่าที่หลวงพ่อดีสังเกตแล้ว ชาวตะวันตกที่สนใจพุทธศาสนา มักเป็นคนมีการศึกษา ค่อนข้างเป็นคนเจ้าทิฐิ คนที่มีทิฐิฐานะแรงกล้าจะรับธรรมะได้ยาก ท่านจึงแนะนำวิธีการที่ดีที่สุด คือสอนแบบที่让她เข้าใจว่าเขาคิดอะไรขึ้นมาได้เอง แต่หลวงพ่อดีเห็นว่า ถ้าทิฐิฐานะมากจนรับธรรมะไม่ได้เลย ก็ไม่ต้องเถียงกับเขา เพราะมันจะเป็นเศรษฐกิจเดียวกับยาจก ต้องปล่อยไว้ก่อนเพราะเป็นกรรมของเขาเอง

เซนในอเมริกา

ในสมัยปัจจุบัน พุทธศาสนาที่แพร่หลายในอเมริกาคือฝ่ายมหายาน ซึ่งมีคำสอนบางประการที่ไม่สอดคล้องกับฝ่ายเถรวาท ทำให้เกิดความสับสนในกลุ่มชาวตะวันตกที่ศึกษาธรรมะบ้างพอสมควร ตัวพอลเองหลังจากลาสิกขาไปจากวัดหนองป่าพง ก็เกิดสนใจธรรมะนิกายเซนของมหายาน และได้ศึกษามาประมาณสองถึงสามปีก่อนหน้านั้น จึงมีเรื่องต่างๆ ของเซนมาเป็นหัวข้อสนทนาซักถามหลวงพ่อบ่อยๆ และพอลก็ต้อง

แปลกใจที่หลวงพ่อก็สามารถโต้ตอบให้ความกระจ่างแก่เขาได้ ทั้งๆ ที่ท่านไม่เคยได้ศึกษาทางนี้มาก่อน ต่อไปนี้คือตัวอย่างการสนทนาระหว่างหลวงพ่อกับพอล

พอล : มหายานนี้ถือว่าจิตเดิมแท้เป็นของบริสุทธิ์ สรรพสัตว์มีพุทธภาวะในใจอยู่แล้ว ฉะนั้น บางคนเห็นว่าไม่ต้องประพฤติปฏิบัติให้ลำบาก

หลวงพ่อ : เรามีอะไรสะอาดบ้างไหม ถาดใบนี้ละ สมมติว่าเราเอาซีอิ๊ว แล้วพูดว่า ถาดใบนี้เดิมแท้เป็นถาดสะอาด ฉะนั้น เราจึงไม่ต้องล้าง อย่างนี้จะถูกไหม?

พอล : บางคนไม่ยอมปฏิบัติเพราะเห็นว่าเขาสบายแล้ว ไม่มีความทุกข์

หลวงพ่อ : ถ้าหากว่าเด็กน้อยไม่ยอมไปโรงเรียน ดื้อกับพ่อแม่ว่าไม่ไป ผมสบายแล้วอย่างนี้จะดีไหม

พอล : บางคนเขาเห็นว่า ความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตต้องมีทั้งสุขและทุกข์ ความทุกข์เป็นสิ่งที่ต้องยอมรับจึงจะเป็นธรรมชาติ ถ้าไม่มีความทุกข์ ความสุขก็ไม่มีรสชาติ

หลวงพ่อ : จะเอาอย่างนี้ได้ อย่าปล่อยนะ จับไว้ดีๆ จับไว้นานๆ ดูซิว่ามันจะเป็นอย่างไร ถ้าหากว่าคนเราจะมีเห็นความต่างๆ อย่างนี้ และไม่ยอมรับความจริง ก็ปล่อยเขาไว้อย่างนั้นก่อน

ปฏิบัติที่ไม่ใช่ปฏิบัติ

การเข้าค่ายอบรมกรรมฐานเจริญสมาธิภาวนาช่วงสั้นๆ ประมาณ ๗-๑๐ วัน ตามสำนักต่างๆ เป็นวิธีที่นิยมกันมากในหมู่นักปฏิบัติชาวอเมริกัน หลวงพ่อได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมทำนองนี้ไว้หลายครั้ง อย่างเช่น

“เข้าค่ายก็ดี แต่ขาดการติดต่อกัน ไม่ใช้กรรมฐานที่สมบูรณ์ มาทำกรรมฐานช่วงสั้นๆ แล้วก็ออกไปสนุกต่อ ทำให้จิตกระเทบ แล้วก็มาทำอีกเจ็ดวัน ไม่พูดสามวันเจ็ดวัน แต่

ไปร้อง ไปเล่นเสีย เจ็ดเดือนไม่คุ้มกัน เป็นความเข้าใจผิด เป็นปฏิบัติที่ไม่ใช่ปฏิบัติ ไม่ถูกต้อง ต้องทำให้ติดต่อกัน เห็นโทษให้ติดต่อกัน ที่มาทำให้เห็นโทษจะได้ไม่ทำอีก จะได้สังวรสำรวมตลอดไปเรื่อยไป ถ้าทำก็ต้องทำอย่างนั้นมันจึงเกิดผล ถ้าไม่ทำอย่างนั้น ไม่เกิดผลหรอก ก็เกิดเล็กๆ น้อยๆ ดีกว่าไม่ทำ บางทีก็ไม่ดีกว่าหรอก บางทีก็เบื้อ ปฏิบัติกรรมฐานก็ไม่ได้เรื่องอะไรหรอก ก็อย่างนั้นแหละ ไปเล่นดีกว่าไปทำอย่างนั้น...อย่างนี้ ดีกว่า ก็เลยไปกันเลย อย่างนั้นแหละ ทำไม่ถึงที่มัน ทำไม่จริง อันที่จริงทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ มันพร้อมที่จะสอนเราอยู่เสมอ ถ้าเราทำปัญญาให้เกิดขึ้นเท่านั้น ก็จะมีรู้แจ้งแทงตลอดในโลก”

นอกจากนั้น ท่านได้เปรียบเทียบการปฏิบัติกรรมฐานในลักษณะนี้ว่า

“นี่มันชอบภาวณาแบบโจรที่ถูกตำรวจจับ แล้วจ้างทนายเก่งๆ มาว่าความให้ ถ้าพ้นโทษแล้ว ก็กลับขโมยของเหมือนเดิม ถ้าถูกจับก็จ้างทนายอีก หมุนเวียนอย่างนี้แหละ”

ท่านอธิบายต่อไปว่า

“เป้าหมายของการภาวนา มิใช่เพียงแต่ทำจิตให้สงบจากความทุกข์หรือออกเสียจากความวุ่นวายชั่วคราวเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาให้เห็นเหตุ และถอนสมุทัยซึ่งเป็นต้นเหตุของความไม่สงบเหล่านั้น จึงจะเป็นความสงบสุขที่แท้จริง”

และอีกครั้งหนึ่ง ท่านเปรียบเทียบการทำสมาธิกับการสร้างบ้านว่า

“ทำสมาธิ คิดว่าทำแล้วหยุด ไม่ใช่ ต้องมีสติ รู้อารมณ์ที่จะมาทำลายสมาธิของเราให้วุ่นวาย รู้ตัวอยู่เสมอ ทำสมาธิไม่ยากหรอก การรักษาสมาธิสียาก เหมือนสร้างบ้านหลังหนึ่ง ไม่นานก็เสร็จ แต่การรักษากัน ทำความสะอาดบ้าน ต้องทำไปเรื่อยๆ ตลอดชีวิต...”

หลวงพ่อก็ได้มีโอกาสเห็นหิมะเป็นครั้งแรกในชีวิตของท่าน เมื่อคราวไปที่วชมภูเขาเรนิเออร์ (Mt. Rainier) ซึ่งสูงเป็นอันดับที่สองในประเทศอเมริกา ท่านหยิบหิมะขึ้นมาพิจารณาแล้วออกปากว่า

“ไม่งามเหมือนที่เห็นในรูปภาพ”

หลังจากกลับมา ท่านได้มีโอกาสไปหาหมอจีนที่เมืองซีแอตเทิล หมอได้ถวายยาสมุนไพรโสมพันปี ทำให้กำลังวังชาของท่านกระเตื้องขึ้น

อเมริกันปริพาชก

ดังได้กล่าวแล้วว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีสำนักปฏิบัติกรรมฐานมากมาย หลายสำนักหลายครูบาอาจารย์ ผู้ปฏิบัติซึ่งยังหาแนวทางของตัวเองไม่พบ ก็มักจะชอบเปลี่ยนอาจารย์ เปลี่ยนแนวปฏิบัติ ลองของใหม่ไปเรื่อยๆ เมื่อหลวงพ่อกับไปแสดงธรรมที่เฟรนด์ เซนเตอร์ ของพวกเคเวกเกอร์ ประจำเมืองซีแอตเทิล ในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ ท่านได้บรรยายเรื่องนี้ด้วยความเป็นห่วงว่า

“กลัวอย่างเดียวเมืองนี้ กลัวอาจารย์กรรมฐานหลายเกินไป ธิเบตบ้าง เซนบ้าง เถรวาทบ้าง วุ่น! เดี่ยวนี้อาจารย์สอนกรรมฐานมากเกินไปเสียแล้ว แต่คนทำกรรมฐานจริงๆ ไม่ค่อยมี กลัวโยมจะถูกของปลอม ถูกอาจารย์ปลอมนะ กลัวอย่างนั้นมาก”

หลวงพ่อกับได้ยกเรื่องของปริพาชกคนหนึ่ง ในสมัยพุทธกาลมาแล้วให้ฟังว่า

“ชอบเปลี่ยนครูบาอาจารย์ แสวงหาอาจารย์ไปเรื่อย ได้ยินกิตติศัพท์อาจารย์สอนปฏิบัติ รูปไหนท่านว่าดีปฏิบัติดี ก็ไป ไปปฏิบัติกับท่าน ไปฟังท่านเทศน์ อาจารย์ ก. บ้าง อาจารย์ ข. บ้าง อาจารย์ ค. บ้าง เอามาคิด เทียบรูปนี้กับรูปนั้นก็ ไม่เหมือนกัน รูปนั้นก็ ไม่เหมือนกัน กับความคิดของเรานี้ก็ ไม่เหมือนกันอีก แปลกไปเรื่อย ความสงสัยก็เกิดขึ้นเรื่อยไม่หยุด ต่อมาได้ข่าวว่าพระศาสดาพระโคตมเกิดขึ้นในโลก ยิ่งหนักใหญ่ อดไม่ได้ ไปอีก ไปกราบท่าน ท่านก็เทศน์ให้ฟัง ท่านว่าไปทำความเข้าใจกับคนอื่นให้หายสงสัยนั้นไม่ได้ ยิ่งฟังยิ่งสงสัย ยิ่งฟังยิ่งแปลก จะระงับความสงสัย ให้พิจารณา กายกับใจของตัวเองเท่านั้นแหละ อดคิดก็ให้ทิ้ง อนาคตก็ทิ้ง เพราะเป็นของไม่แน่นอน ดูปัจจุบันเดี๋ยวนี้ ดูปัจจุบันเราทำอยู่นี่ อย่าไปดูอื่นไกล...”

และหลวงพ่อดี้อำกับนักปฏิบัติชาวอเมริกันว่า

“ปัญญาไม่ได้เกิดจากการมีความรู้มากๆ ไม่ได้เกิดจากการทดลองปฏิบัติภาวนาหลายแนว แต่ปัญญามันเกิดจากความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงหัวใจของหลักปฏิบัติของตนและปฏิบัติตาม” โยมคนหนึ่งได้กราบเรียนข้อข้องใจว่า

“คำสอนของเซนให้คนอยู่ตามธรรมชาติ แต่หลวงพ่อรู้สึกผูกติดตรงกันข้าม ขอให้อธิบายหน่อยครับ”

หลวงพ่อ : เราสอนไม่ได้ตามใจคน ถ้าตามใจคน มันก็ยังเป็นคนอยู่อย่างนั้น ถ้าตามใจกิเลสก็ยังเหลืออยู่ ไม่ได้เป็นอะไรสักที เช่น ถ้ามันชี้เกียดก็ให้มันชี้เกียดเสีย มันอยากนอนก็ให้มันนอนเสีย อยากทำงานก็ให้ทำงานเสีย ถ้าอยู่ตามธรรมชาติจริงๆ นั้น ท่านให้อยู่ตามธรรมชาติ ต้องให้มีปัญญารู้เท่าทันธรรมชาติด้วย ไม่ผิดเหมือนกัน แต่กลัวพวกเราทั้งหลายมันจะเป็นลิงหมดนะ ปล่อยให้มันเป็นลิง มันจะไม่เป็นมนุษย์สักที ก็เป็นลิงอยู่เรื่อย เซนท่านพูดอย่างนั้น ท่านก็มีปัญญาพูดนะ ให้มีปัญญาให้รู้เท่าธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นแหละเป็นธรรมะ ธรรมะนั้นก็คือธรรมชาติ ถ้ารู้มันแล้วมันก็เป็นอย่างนั้น กลัวคนทั้งหลายจะไม่รู้อะไรทั้งนั้น ที่นี้พระท่านให้ฝึกใจของเรา ใจมีความโลภ ท่านฝึกเพื่อกำจัดความโลภออก ใจมีความโกรธ ท่านฝึกเพื่อกำจัดความโกรธออก ใจมีความหลง ท่านฝึกเพื่อกำจัดความหลงออก เป็นอย่างนั้น

แน่จริงต้องพรหมจรรย์

อีกประเด็นหนึ่งที่หลวงพ่อดี้อำกับขึ้นมาเป็นข้อเตือนใจผู้ปฏิบัติ ได้แก่การที่ผู้สอนกรรมฐานยังถือเพศฆราวาส และไม่ให้ความสนใจในเรื่องของศีลเท่าที่ควร คงมุ่งสอนเฉพาะวิธีในการนั่งสมาธิเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริง ศีล สมาธิ และปัญญา ต่างเป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน หลวงพ่อดี้อำกับให้ความสำคัญของการถือพรหมจรรย์โดยกล่าวว่า

“ความเป็นจริงพุทธศาสนานี้ละ คนเป็นครูเป็นอาจารย์สอนพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ต้องอยู่ในพรหมจรรย์อย่างนี้ เป็นพระสงฆ์ตลอดไปอย่างนี้ สอนกรรมฐานเรื่อยไป การอยู่พรหมจรรย์เช่นนี้ ไม่ใช่เฉพาะคนเดียวนะ หลายๆ คน อำนวยประโยชน์แก่การปฏิบัติได้มากที่สุด เพราะชีวิตพรหมจรรย์ไม่ต้องการอะไรมากมาย มุ่งสั่งสอนตัวเองและญาติโยมทั้งหลายให้มีธรรมะเท่านั้น ไม่มุ่งอะไรต่างๆ นานาหลายอย่าง อาตมาว่าควรแล้ว จะพูดถึงมนุษย์มันก็มากไปแล้ว เดี่ยวนี้...มันมากไป พอที่... เป็นพรหมจรรย์ก็ดีเหมือนกันนะ มันจะไม่มีที่หากินกันแล้วทุกวันนี้ มันยุ่งกันนี้ เกิดรบราฆ่าฟันกันหลาย เพราะว่าคนมาก ไปรักษาพรหมจรรย์กันก็ดีเหมือนกัน จะมีประโยชน์มากมาย”

เมื่อหลวงพ่อกำลังจะจบลง ก็มีคำถามขึ้นมาอีกว่า

“พุทธศาสนาฝ่ายมหายานบางนิกาย เช่น ธิเบต และเซน ก็มีคนแต่งงานแล้วได้เป็นอาจารย์สอนกรรมฐาน ทำไมเราจึงจะไว้ใจเขาไม่ได้ล่ะครับ”

หลวงพ่อก็ตอบพร้อมกับการร่ายว่า

“คนยังเป็นขโมยอยู่ก็ไม่ไว้ใจละนะ” จากนั้นท่านก็ชี้แจงว่า

“เอาเครื่องวัดอย่างนั้นไม่ได้ ที่เรียกว่าพระศาสนานะ ไม่ใช่เถรวาท ไม่ใช่เซน ไม่ใช่ธิเบต แต่เป็นลัทธิธรรม ท่านไม่ได้กล่าวถึงบุคคลนั้นบุคคลนี้ พระศาสนาที่แท้จริง ไม่ใช่บุคคลนะ แต่บุคคลต้องน้อมศาสนามาปฏิบัติ คนไปทำผิด ไม่ใช่ศาสนาผิดนะ ศาสนายังตรงอยู่ ตั้งโลกอยู่เสมอมา เราต้องศึกษาพุทธศาสนาให้แน่นอน คนจะโกหกเราไม่ได้ ถ้าเรารู้จักพุทธศาสนาแน่นอนแล้ว อาตมาเพียงแต่บอกให้ระวังเท่านั้นหรือ...ดีกว่านะ ดีกว่าไม่ระวัง หรือไม่ดี?”

เด็ดขาดก็ดี

ส่วนใหญ่ชาวตะวันตกที่นับถือพุทธศาสนามีความเห็นว่าการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ประเทศอเมริกา คงจะไม่เหมือนในทางเอเชีย เพราะสภาพสังคมและวัฒนธรรมต่างกันที่สำคัญ คนอเมริกันได้รับพุทธศาสนาหลายกระแส เพราะฉะนั้น เขาต้องผสมผสานคำสอนจากนิกายต่างๆ ให้เป็นพุทธแบบอเมริกันโดยเฉพาะ ผลดีของความเห็นอย่างนี้ก็คือ ชาวพุทธอเมริกันมักจะมีใจกว้าง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในนิกายของตน แต่ผลเสียก็มีบ้างเหมือนกัน คือบางคนเลือกแต่คำสอนที่ตรงกับกิเลสหรือทิฐิของตัวเอง ส่วนที่ไม่ตรงนั้นก็ถือเป็นคำสอนที่ล้าสมัย หรือไม่เหมาะกับสังคมอเมริกัน โดยเฉพาะในเรื่องของศีล คนอเมริกันยังมีความเข้าใจลัทธิสอนอยู่มาก ตัวอย่างเช่น ผู้นำศาสนาพุทธบางนิกายก็ตี๋มสุธา ลูกศิษย์ลูกหาจึงถือว่าคงไม่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ ความเห็นเช่นนี้ฝ่ายเถรวาทถือว่าเป็นความเห็นผิด ดังนั้น ระหว่างการจาริกไปประกาศพระศาสนาในอเมริกาครั้งนี้ หลวงพ่อจึงให้ความสำคัญในเรื่องของศีลมาก เพราะท่านเห็นว่า ถ้าไม่เข้าใจในเรื่องศีล การปฏิบัติจะบรรลุผลได้ยาก ตอนหนึ่งระหว่างการอบรม มีการอภิปรายเรื่องศีลอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๓ และข้อที่ ๕ หลวงพ่อกล่าวว่า

“นี่คือคุณธรรมเบื้องต้น เรียกว่าถ้าเราจะสร้างรถคันหนึ่ง นี่คือเครื่องมือที่จะสร้างรถ เราจะสร้างตัวเราให้เป็นคนบริสุทธิ์สำหรับรับธรรมะ ปฏิบัติธรรม อันนี้เป็นเครื่องมือที่จะชำระกายใจเรา เป็นต้น ให้รับธรรมะได้ เป็นเครื่องมือเป็นเครื่องอุปกรณ์ ถ้าไม่มีอันนี้นะลำบาก ถ้าเรามีเครื่องมือ ทำรถยนต์ได้ละ ถ้าไม่มีเครื่องมือ ทำไม่ได้ นี่สมควร เป็นคนที่สมควรแล้ว จำเอาไว้นะ เอาไปไว้พิจารณานะ อย่าเพิ่งไม่เอาละ เอาไปพิจารณาดู มันเป็นโทษนะข้อห้า ข้อหนึ่ง สอง สาม สี่ เป็นโทษทั้งนั้นนี่ เอาไปพิจารณาดีๆ นั่งสมาธิไปพิจารณาไป จะเห็นโทษมันแล้วมันละ ถ้าเห็นโทษชัดเจนแล้วก็ละมันได้”

และอีกตอนหนึ่ง เมื่อหลวงพ่อกำลังถึงศีลข้อที่ห้า

“คนเรามีความเข้าใจผิดอย่างมากในศิลปะที่ห้า เช่น หลายคนถือว่าเสพสุราแล้วไม่ผิดถ้ายังคุมสติได้อย่างนี้ ถ้าเรารู้ว่าเขาเป็นขโมย เชิญเขายืนบ้านจะดีไหม”

สำหรับศิลปะข้อที่ ๓ ซึ่งมีผู้ขังใจใต้อาณัติมาก หลวงพ่อได้ให้ความกระจ่างว่า

“การประพฤติพรหมจรรย์ที่ดีที่สุด คือถ้าเด็ดขาดได้ก็ดี แต่ถ้าไม่ได้ ก็ให้มีความสันโดษในคูครองของตน”

สำหรับคนที่ยังไม่แต่งงาน แต่มีคู่รักตามธรรมเนียมชาวตะวันตก หลวงพ่อบอกว่า

“นักปฏิบัติทำอะไรต้องมีขอบเขต ต้องมีวงจำกัด ต้องมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน เหตุผลของศิลปะข้อนี้คือไม่ให้ความแตกร้าง ไม่ให้วุ่นกับเรื่องของกาม แต่ให้รู้จักประมาณ รู้จักพอดี การสำส่อนในทางเพศทำให้วุ่นวาย นี้ไม่ใช่การปฏิบัติ ไม่ใช่ทางสายกลาง”

แล้วท่านก็ทิ้งท้ายว่า

“คนเดียวก็กินไม่หมดละมังนี้ ไม่เหมือนขนมปังละ คนเดียวกินจนตายไม่หมดละกินไปทำไมหลาย”

เป็นที่น่าสังเกตว่าในการแสดงธรรมในต่างประเทศนั้น หลวงพ่อพูดอย่างสุภาพอ่อนโยนมาก อาจเป็นเพราะท่านกลัวว่าคำพูดของท่านจะไปกระทบจิตใจของชาวตะวันตก ซึ่งมีประเพณีและวัฒนธรรมผิดไปจากชาวไทย ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจกัน ดังนั้น ในตอนท้ายหรือแม้ในระหว่างการแสดงธรรม ท่านมักกล่าวขออภัยผู้ฟังเสมอ ตัวอย่างเช่น

“...วันนี้พูดให้โยมรู้จักพิจารณา แล้วก็ขออภัยด้วยนะ วันนี้พูดมาก พูดมากก็เพราะรักโดยธรรม อาตมาไม่เคยมาอเมริกันนะ มาแล้วก็จะปล่อยของดีไว้ให้โยมทุกคนพิจารณาดูนะ ถ้าหากว่ามันผิด อย่ามาโทษอาตมานะ ให้โทษพระพุทธรูปเจ้า ท่านเป็นผู้ให้อาตมามาเทศน์อย่างนี้”

“...การปรารถนาธรรมะวันนี้ อาตมาขอโทษด้วยนะ บางทีไม่รู้จักคำที่หนักที่เบา มาพูดให้ความเห็นต่างๆ อาจจะมีผิดจากประเพณีเมืองนี้ก็ให้อภัยด้วยนะ อยากให้มี คุณงามความดี ถ้าปฏิบัติธรรม ก็อยากให้รู้รสของธรรมะในใจของเราจริงๆ อย่างนั้น ฉะนั้น จึงขอขอบคุณญาติโยมทุกๆ คนจริงๆ ที่มาฟังธรรมะในวันนี้ แล้วก็ขอโทษใน ทุกสิ่งทุกอย่างด้วยนะ...”

ฉะนั้น ไปที่ไหน ยามเคลื่อนน้ำตาลของหลวงพ่อล้วน “ชายดี”

นักบวชกับนักบ้าน

หลังจากการแสดงธรรมและตอบปัญหาไปบ้างแล้ว ก็มีการฉายภาพยนตร์สารคดี เกี่ยวกับชีวิตของพระวัดหนองป่าพง ซึ่งสถานีโทรทัศน์บีบีซีของอังกฤษ ถ่ายทำเอาไว้ เมื่อภาพยนตร์จบลง หลวงพ่อก็ได้ทำหน้าที่ตอบปัญหาไขข้อข้องใจ เกี่ยวกับชีวิต นักบวชและฆราวาสกับการปฏิบัติต่อดังนี้

โยม : ชีวิตของฆราวาสผู้ครองเรือน หญิงกับชายจะอยู่แยกกันแบบพระกับชีไม่ได้ เมื่อจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเพศตรงข้าม เราควรจะทำอย่างไร?

หลวงพ่อ : ต้องมีเมตตาต่อกัน คือรักกันโดยธรรม อย่ารักโดยตัณหา พระวินัย ที่แยกหญิงออกจากชาย พระออกจากแม่ชีนั้น ทำให้ชาววัดมีความรัก ความเคารพ ที่แท้จริงต่อกัน

โยม : เป็นไปได้ไหมคะ โยมอยู่ทางบ้านจะปฏิบัติได้ดีเท่าพระ?”

หลวงพ่อ : ปฏิบัติสะดวกที่สุดคือนักบวช เพราะนักบวชเป็นเพศพรหมจรรย์ ว่าง่ายมาง่าย ไม่มีครอบครัว ฆราวาสก็ปฏิบัติได้ แต่อ้อม ทางโค้ง ลำบาก เพราะมีลูก มีเมีย มีผ้า มีอะไรหลายๆ อย่าง ทำได้แต่อ้อมไปนิดหนึ่ง

โยม : จะหาเวลาปลีกตัวไปปฏิบัติธรรมและฝากลูกไว้ให้คนอื่นดูแล เป็นการ หลีกเลี้ยงหน้าที่หรือเปล่า?

หลวงพ่อบอก : เรามีอะไรตอบแทนให้เขาได้ดูแลลูกเราอย่างดีไหม แล้วลูกสุขสบายพอใจไหม ถ้าเป็นอย่างนั้นได้ เห็นไหมละนี้ มีลูกเต๋ามีครอบครัวมั่นคงก็ยุ่งอย่างนี้

โรคที่ทุกคนต้องค้นคว้า

วันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ พระอาจารย์ธีรธมฺโม ลูกศิษย์ของหลวงพ่อบุญมา ซึ่งกลับไปเยี่ยมบ้านที่รัฐบริติชโคลัมเบีย (British Columbia) ในช่วงที่หลวงพ่อบอกไปอเมริกา ได้เป็นผู้ประสานงานให้ท่านไปแสดงธรรมที่มหาวิทยาลัยบริติชโคลัมเบีย และโปรดคนไทยในเมืองแวนคูเวอร์ด้วย ก่อนแสดงธรรมที่มหาวิทยาลัยนั้น ท่านได้นำผู้ฟังนั่งสมาธิเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมง โดยไม่ได้บอกล่วงหน้า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะท่านต้องการให้ชาวมหาวิทยาลัยได้สัมผัสของการปฏิบัติบ้าง เพราะเรียนปริยัติมานานแล้ว

หลวงพ่อบอกได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมตะวันตกมีความกลัวตายกันมาก ในการแสดงธรรมที่แวนคูเวอร์ ท่านจึงได้อบรมให้หัดพิจารณา ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นนิตย...

“อย่างชาวตะวันตกนี้ไม่อยากพิจารณานะ อายุหกสิบเจ็ดสิบยังใส่กางเกงสั้นๆ ถีบจักรยานป้อ เอาสีมาทาหน้าทาดตา โอ๊ย พูดเรื่องโรคนะ ทุกวันนี้เรากลัวโรคมะเร็ง เพราะใครเป็นมะเร็งต้องตาย พวกเราที่เป็นหมอนี้ ไม่ใช่ดูถูกนะ ก็ค้นคว้าเรื่องโรคมะเร็งหมอมจริง ๆ คือพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ยิ่งกว่าโรคมะเร็ง เป็นโรคอื่นก็ต้องตาย เป็นโรคมะเร็งก็ต้องตาย ไม่เป็นโรคอะไรก็ต้องตาย พระพุทธเจ้าท่านดูหมดแล้วความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันแน่นอน เหลือเกิน เราทำไมไม่พิจารณากัน ไม่ค้นคว้ากัน ไปค้นแต่เรื่องอื่นๆ โรคอื่นๆ ซึ่งแก้ไขไม่ได้ พันไม่ได้ พระเทศน์ให้ฟังอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เทศน์จนหมดหนังสือก็ยังไม่เห็น ไปค้นเรื่องอื่นๆ เพื่อจะแก้โลกแก้ความจริงซึ่งแก้ไม่ได้ จะแก้ไม่ให้ตาย พอตายก็ร้องไห้ อีก ทำทำไมไม่พิจารณาให้เห็นความจริงนี้ พุทธบริษัทเรายังขาดตรงนี้ ไม่ควรร้องไห้ ถ้าเรายอมรับว่าคนเกิดมามีต้องตาย ต้องพลัดพราก เห็นในธรรมะจริง ๆ

อย่างนี้แล้ว เห็นคนแก่ คนตาย ก็ต้องยิ้มว่ามันเป็นอย่างนั้นเอง นี่ทำไมไม่เห็น ตายทุกราย ร้องให้ทุกราย เพราะเราไม่ยอมรับความตาย ตายเอาเข้าโลงแล้วก็ยังไปทำอะไรสวยๆ งามๆ คนไปงานศพก็ไม่รู้จักตาย ทำไมพระพุทธรูปเจ้าจึงสอนเรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย อันนี้เป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ต้องพิจารณาค้นคว้า ความตายมาจากไหน มาจากเกิดใหม่ แต่ถ้าเกิดแล้วพากันหัวเราะสบายใจ เมื่อตายกลับร้องไห้ อันนี้มันเกิดมาแล้วสดๆ มันถึงตาย ถ้าเราจะร้องไห้จริงๆ อาตมาว่าเกิดมาร้องไห้เลย มาอีกแล้ว ตายอีกแล้ว ร้องไห้เลยดีกว่านะ พระพุทธรูปของท่านเป็นหมอที่เลิศ ประเสริฐ ท่านให้ยก ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มาพิจารณาให้เห็นชัดเจน จะได้ไม่มีทุกข์ เพราะเห็นชัดเจนว่ามันเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว จะให้มันเป็นอย่างไร มันเป็นความจริง ก็ให้เป็นจริง เป็นลัทธิธรรม จะไปแก้อะไร...”

ศาสตร์กับศิลป์

ในตอนหนึ่งระหว่างกล่าวถึงศิลปะ หลวงพ่อได้อธิบายความหมายของพุทธศาสตร์ ในแง่ของศิลปะว่า

“ศาสตร์ในปัจจุบัน แหม! มันหลายเหลือเกิน นับไม่ไหวแล้วละ นับไม่ไหวแล้วละ ศาสตร์ที่เราเล่าเรียนกันมานี้ แต่ว่าเป็นศาสตร์ที่ไม่ค่อยยอมรับกันนะ ลูกศิษย์อาตมามีเยอะ ชาวตะวันตกที่เรียนมหาวิทยาลัย เรียนเข้าไปยิ่งงี่ ยิ่งทุกข์ ยิ่งเถียงกัน ไม่ลงรอยกัน เพราะไม่รู้จักเจ้าของศาสตร์ อะไรดีทั้งนั้นละ แต่ว่าให้มารวมพุทธศาสตร์ ถ้าไม่มารวม พุทธศาสตร์นั้นยังใช้ไม่ได้ ยังไม่ลงรอยกัน ยังอิจฉายังแก่งแย่งกัน วุ่นวายกันตลอดเวลา แต่ถ้ามารวมกันได้ตรงนี้ ตรงศิลปะ ที่พูดให้ฟังก็เรียกว่าพุทธศาสตร์ พุทธศาสตร์นี้ครอบคลุม ศาสตร์ทั้งหลายไว้ ไม่ให้ศาสตร์ทั้งหลายผิดไป ไม่ให้ศาสตร์ทั้งหลายก่อความเดือดร้อน เมื่อพุทธศาสตร์ครอบไว้แบบนี้ ในกรอบของศิลปะนี้ ทุกๆ คนก็เหมือนพี่น้องกัน ทุกคน ไม่อิจฉาพยาบาลกัน ถ้าเรียนศาสตร์ทุกอย่าง มีความรู้ แล้วก็มารวมพุทธศาสตร์นี้ เรียกว่า เราเป็นชาวพุทธ เรียกว่าพุทธศาสนิกชนทั้งนั้น อยู่ที่ไหนก็เอือกเย็น มีความหมาย อย่างนี้”

ตะกั่วถาแลกทอง

เมื่อจบการแสดงธรรมที่มหาวิทยาลัยแล้ว ผู้สนใจบางคนได้ติดตามหลวงพ่อกับไปสนทนาถึงที่พักจนกระทั่งสองยาม จากนั้นท่านก็สนทนาธรรมต่อกับพระอาจารย์ปภากรโรและพอลจนถึง ๓ นาฬิกา ในระยะนี้เป็นช่วงที่ท่านมีกำลังวังชาดีมาก ความเหนื่อยอ่อนไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏเลย

พอลเล่าว่า คืนนั้นได้ฟังธรรมะที่ลึกซึ้งที่สุดที่เคยได้ยินมา นัยน์ตาของหลวงพ่อบิดลงแบบครึ่งหลับครึ่งตื่น แล้วท่านพูดไปเรื่อยๆ โดยไม่สนใจว่าพูดกับใคร มีใครฟัง มีใครสนใจ ข้ออรรถข้อธรรมไหลเรื่อยออกมาเหมือนสายน้ำที่ไหลนิ่ง คำสอนของหลวงพ่อก็อพอลพยายามจำมาถ่ายทอดให้ฟังมีตอนหนึ่งว่า

“ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่ต้องละและสิ่งที่ต้องบำเพ็ญนั้นไม่มี สิ่งในโลกเขาสมมุติกันว่าเป็นของจริง มีราคา สำหรับพระอรหันต์แล้วมันเป็นของปลอม ไม่มีค่าเลย ฉะนั้น การที่จะให้พระอรหันต์ไปสนใจเรื่องของโลก ก็เหมือนกับเอาตะกั่วไปขอแลกกับทองคำ เราคิดแต่ว่าเรามีตะกั่วแท่งใหญ่ๆ ท่านมีทองคำก้อนนิดเดียว ทำไมหนอ ท่านจึงไม่ยอมเปลี่ยน ทุกวันนี้คนเราจึงมองไม่เห็นพระอรหันต์กัน”

คิดแบบไส้เดือน

วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ หลวงพ่อกับได้ไปสนทนาธรรมและแนะนำการนั่งสมาธิแก่ครอบครัวคนไทยในเมืองซีแอตเทิล รัฐวอชิงตัน ระหว่างการสนทนาธรรมหลวงพ่อกับได้ปรารภถึงการอุปสมบทของกุลบุตรลูกหลานไทยในสมัยปัจจุบันว่า ทำกันเป็นประเพณีมากกว่าที่จะบวชเพื่อให้ได้ประโยชน์จากพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ไม่เหมือนสมัยก่อนซึ่งบวชกันอย่างน้อยสี่ห้าปี โยมเจ้าของบ้านก็ได้แสดงความเห็นคัดค้านขึ้นมาว่า

“สมมุติว่าคนไทยทุกคนจะบวชสี้ทำพรรษา ตกลงเราไม่ต้องทำอะไรกันเลย ไปเป็นพระกันหมด กลัวจะไม่มีคนทำงานให้ประเทศชาติ ไม่มีคนทำมาหากิน ผมมองในแง่ นั้นครับ”

“โอ๊ย! อย่าไปกลัวเลย! อย่าไปกลัวๆ” หลวงพ่อริบระล่ำระลักปลอมโยมอย่าง เป็นห่วง

“ใส่เดือนมันกลัวดินจะหมด กินแล้วมันจึงชี้ไว้ข้างบน อย่าไปคิดแบบนั้น แบบ นกกระสาแบบใส่เดือนนี้ อย่าไปคิดอย่างนั้น มันเป็นไปไม่ได้ จะบวชเจ็ดวันสิบห้าวัน ทุกคนไม่ได้ บวชจนตายก็มี ห่าปีหกปีก็มี หกวันเจ็ดวันก็มี มันเป็นเรื่องของธรรมดา อย่างนั้น ความคิดอย่างนั้นมันเป็นความคิดของใส่เดือน จำไว้”

วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ หลวงพ่อพร้อมด้วยพระอาจารย์ปภาโร และพอล ได้ออกเดินทางจากเมืองซีแอตเทิลไปนิวยอร์ก เวะเยียมโยมพ่อโยมแม่ของ พระอาจารย์สนตจิตฺโต และพ่อแม่ของพอล ในขณะที่เดียวกันมีชาวอุบลฯ ที่ไปตั้งรกราก อยู่ที่นิวยอร์กหลายคน มาราบการวะหลวงพ่อด้วย จากนั้นท่านได้เดินทางต่อไปที่ ศูนย์วิปัสสนา I.M.S. เมือง Barre, Massachusetts อันมี แจ็ค คอห์นฟิลด์ (Jack Kornfield) อดีตพระสุญโญ ซึ่งเคยศึกษาธรรมอยู่ที่วัดหนองป่าพง ๒ ปี เป็นผู้หนึ่งใน คณะอาจารย์สอนกรรมฐาน

หลวงพ่อได้ใช้เวลาอยู่ที่ศูนย์วิปัสสนา ๘ วัน มีผู้สนใจเข้าร่วมปฏิบัติกรรมฐาน กับหลวงพ่อกว่าร้อยคน ท่านใช้เวลาในช่วงเช้าสนทนาธรรมกับบรรดาพนักงาน ซึ่งเป็น นักปฏิบัติรุ่นเก่าของศูนย์ ช่วงบ่าย ท่านให้โอกาสผู้เข้าอบรมถามไถ่ปัญหาข้อข้องใจ ในตอนเย็น ท่านนำนั่งสมาธิและแสดงธรรมการอบรมกรรมฐานที่ศูนย์ ส่วนใหญ่ หลวงพ่อแสดงธรรมในหัวข้ออริยสัจสี่ พร้อมกับแนะนำหลักในการปฏิบัติภาวนาแก่ ผู้เข้าอบรม

“...ในการปฏิบัติสมถภาวนาขั้นอุปจารสมาธิ นั้น กายของเราเปรียบได้ดั่งไก่ที่ถูก ชั่งไว้ในเล้า มันยังเดินวนไปวนมาอยู่ ไม่นิ่ง ไม่หลับ ไม่ตาย แต่มีขอบเขตของการ

เคลื่อนไหวที่อยู่ในความควบคุม ถ้าจิตสงบแล้วก็ให้พิจารณากาย ดูอาการสามสิบสอง ถ้ามันฟุ้งซ่านก็ให้ตามดูความรู้สึกนึกคิดที่จิตเจ้าของปรุงแต่งขึ้นมา ให้ความรู้เท่าทันมันว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นอนัตตา หาตัวตนเราเขาไม่ได้ การปฏิบัตินั้นไม่จำเป็นต้องรู้อะไรมาก เพียงแต่เฝ้าสังเกตดูอยู่ตรงจุดนี้จนเกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด แล้วจะได้อะไรบ้าง ความยึดถือในขั้นนี้ทั้งห้า นี่แหละคือจุดมุ่งหมายของการภาวนา”

โยมคนหนึ่งมีคำถามเกี่ยวกับขั้นนี้ห้า ดังนี้

“ขั้นห้ามีผลกระทบต่อความสงบหรือไม่ การปฏิบัติกรรมฐานคือรากฐานที่จะให้เกิดความเข้าใจในขั้นห้าใช่หรือไม่”

หลวงพ่อบอกว่า

“ถ้าเรามีปัญญา ขั้นห้าก็ช่วยให้เราพ้นทุกข์ ถ้าเราโง่ มันก็ให้โทษเรา จะพูดว่า มันเป็นโจรปล้นเราก็ได้ถ้าเราโง่ แต่ถ้าเรารู้เรื่องของมันตามเป็นจริง มันก็ทำให้เราตรัสรู้ธรรม อย่างเราไม่รู้จักอาจารย์ชา รู้แต่ชื่อได้เห็นรูปก็ยังไม่พอ แต่วันนี้ได้เห็นตัวได้พูดด้วย ก็เรียกว่ารู้จักส่วนหนึ่ง ถ้ารู้จักธรรมะที่อาจารย์ชาแสดงให้คุณฟัง คุณจะรู้จักอาจารย์ชาทั้งหมด...”

ปฏิบัติให้ขาด

ในวันที่สองของการอบรม หลวงพ่อปรารภว่า

“ฟังธรรมส่วนรวมกันมากๆ มันยาก ทำแกงหม้อใหญ่ๆ ไม่ค่อยอร่อยหรอก มันคลุกเคล้าไม่ทั่วถึง ไม่อร่อย ทำแกงหม้อน้อยๆ ให้คนส่วนน้อยได้พูดกันโดยเฉพาะดีกว่า”

การอบรมตั้งแต่วันนั้นมา จึงแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๕-๖ กลุ่ม กลุ่มละประมาณ ๑๕ คน เพื่อให้แต่ละคนได้มีโอกาสสอบถามปัญหาหลวงพ่อดีสะดวก สำหรับแกงหม้อน้อยที่หลวงพ่อดีปรุงเป็นหม้อแรกมีรสชาติ是这样

“เรามาปฏิบัตินี้ ปฏิบัติเพื่อจะไม่ได้ปฏิบัติอีกต่อไปนะ เกิดมาแล้วเพื่อจะไม่ได้เกิดอีกต่อไป ทำมาแล้ว เพื่อจะไม่ได้ทำอีกต่อไป พระท่านต้องการอย่างนั้น ไม่ต้องการให้เป็นตัววิญญูะ ตัววิญญูะนี้มันไม่มีหรอก แต่เราพูดให้มันเป็นตัววิญญูะ เป็นสมมุติเฉยๆ ความเป็นจริงตัววิญญูะก็ไม่มี พระรูปที่จะพูดว่าตัววิญญูะนี้ก็ไม่มีเหมือนกัน แต่ในเวลานี้พูดสมมุติว่า ให้มันขึ้นถึงจะรู้ได้ว่ามันเป็นอย่างไรเท่านั้น เป็นสมมุติ...เราปฏิบัตินี้เพื่อให้ขาดจากกาม เพื่อให้ขาดจากทุกข์ เพื่อจะไม่มีทุกข์อีกต่อไป”

ปัญญาเทวทัต

วันหนึ่งหลวงพ่อบรมเรื่องการเจริญมรณสติ ท่านเตือนให้มันระลึกถึงความตายให้ได้อย่างน้อยวันละสามครั้ง เช้า บ่าย ดึก ก็ยังดี พอได้ออกความเห็นแย้งว่า

“เรื่องความตายนี้เหมือนของที่อยู่ไกลจากตัวเรามาก ผมจึงกำหนดไม่ค่อยเป็น ถ้ามีภัยอันตรายมาคุกคามคงจะทำได้ง่ายขึ้น”

หลวงพ่อก็จึงย้อนว่า “ภัยมันมีอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกแล้วมิใช่หรือ”

“แต่ความตายมันเป็นเรื่องของอนาคต” พอแย้งอีก “บางครั้งรู้สึกว่าจะอยู่โลกนี้จนถึงอายุร้อยปี”

“นั่นเป็นปัญญาของเทวทัต” หลวงพ่อให้คะแนนลูกศิษย์เก่าตลกขบเลย

เหนือโลก

ผู้เข้าร่วมการอบรมมักบ่นถึงความยากลำบากในการปฏิบัติธรรมอยู่ในโลก หลวงพ่อได้เตือนสติว่า

“...เหมือนคนนั่งสมาธิบนรังมดแดง พอถูกมดกัดก็กระวนกระวาย แต่ไม่ยอมลุกไปนั่งที่อื่น หรือเหมือนกับว่าโยมถือของร้อนเข้าไปหาอาจารย์ แล้วร้องว่า ท่านอาจารย์ฯ”

มันร้อนเหลือเกิน อาจารย์ก็ให้วางลง แต่โยมกลับคือร้อนบอกว่าวางไม่ได้ๆ คือไม่ยอม
ให้มันร้อน แต่ไม่ยอมปล่อยให้ร้อน แล้วจะให้อาจารย์แก้อย่างไร นี่แหละคือเหตุให้
เกิดทุกข์”

การตั้งคำถามของผู้เข้าร่วมการอบรมกรรมฐาน ส่วนมากมักกลับสน เนื่องจากเป็น
ผู้ปฏิบัติใหม่ หลวงพ่อเมตตาให้กำลังใจด้วยคำตอบง่ายๆ ตรงไปตรงมา บ่อยครั้งที่ท่าน
ต้องให้ผู้ถามรู้จักคำถามของตัวเอง แนะนำให้ผู้ปฏิบัติทั้งตำรา และฟังตัวเองให้มาก
ให้มีความตั้งใจจริงและอดทน ต่อไปนี้เป็นคำถามและความเห็นบางประการที่รวบรวม
จากการสนทนาธรรมของพอลและสมาชิกบางคนกับหลวงพ่อ

พอล : ผมว่าถ้าเรายังข้องแวะอยู่กับเรื่องทางโลก แต่ทำด้วยความตั้งใจจริง
เอาใจใส่อย่างเต็มที่ จิตอาจเกิดสมาธิขั้นลึกๆ ได้ เช่น นักดนตรีเวลาเขาเล่นอย่างถึง
อารมณ์จริงๆ อาจจะมีองค์ฌานเกิดขึ้นเป็นปีติ สุข เอกัคคตา ก็ได้ ต่างกันแต่ว่าสิ่งที่
เขากำหนดไม่ใช่เป็นไปในอารมณ์กรรมฐานเท่านั้นเอง

หลวงพ่อ (หัวเราะ) : ไม่ใช่ๆ ไม่มีใครเข้าฌานได้ด้วยการเล่นดนตรีหรอก คงจะมี
แต่ฝรั่งเท่านั้นกระมัง ฌานอะไร ไม่รู้เรื่อง

โยม : โลกนี้วุ่นวายสับสน เราจะช่วยโลกได้อย่างไร อนาคตของโลกยังมีความหวัง
ไหมครับ

หลวงพ่อ : ...โยมถามเรื่องโลก โยมรู้จักโลกไหม โลกเราคืออายตนะ อายตนะ
ภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอก ได้แก่ รูป รส กลิ่น
เสียง โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ในภาษาบาลี คำว่า โลก หรือ โลโก หมายถึงความมืด
สิ่งที่ตรงข้ามคือ อโลโก คือ แสงสว่าง การปฏิบัติธรรม ทำให้เราบรรลุถึงแสงสว่างที่อยู่
เหนือความมืดของโลก เข้าใจไหม

โยม : เวลานั่งสมาธิ ท่านเตรียมจิตใจอย่างไรคะ

หลวงพ่อ : อาตมารักษามันไว้ในที่อยู่ของมัน

โยม : ผมยอมรับว่าคำสอนของหลวงพ่อก็คือความจริง แต่ยากที่ฆราวาส
ญาติโยมผู้พัวพันอยู่กับโลกๆ จะปฏิบัติตามได้

หลวงพ่อก : (เอาไม้เท้าชี้ที่อกของพอล) ถ้าปลายไม้ไม่มีเปลวไฟลุกโพล่ง คิดดูซิว่า
พอลจะว่ายังไง เขาจะพูดว่า ผมทุกข์จริง ร้อนจริง แต่นั่งอยู่ที่นี้ไม่รู้ว่าจะหนีไปไหน
เขาจะโอบโอบอยู่อย่างนั้นหรือ มีแต่จะลุกหนีเท่านั้นแหละ ถ้าเราเห็นตัวทุกข์เกิดขึ้นมา
จริงๆ แล้ว มีแต่จะภาวนาหาทางออกให้ได้เท่านั้น

พอล : ทำอย่างไรจึงจะละกิเลสได้ครับ

หลวงพ่อก : อย่าเพิ่งใจร้อนรีบละกิเลส ใจเย็นๆ คอยดูความทุกข์ ดูเหตุของมัน
ดูให้ดีๆ แล้วจะได้ละมันออกอย่างเต็มที่ เหมือนกับว่าเวลาเรากินอาหาร เราเคี้ยวช้าๆ
เคี้ยวให้ละเอียด มันจึงย่อยง่าย ย่อยได้ดี

โยมผู้ปฏิบัติใหม่ : ทำอย่างไรจะได้บรรลुเป็นพระโสดาบันเร็วที่สุดครับ

หลวงพ่อก : การบรรลุเป็นพระโสดาบัน ก็เป็นเป้าหมายอันหนึ่งของการปฏิบัติ
แต่จะต้องมีความอดทน มันไม่ใช่ของง่าย อย่าใจร้อนหลาย ไม่ใช่ภาวนาค้นเดียวสองคืน
แล้วไปพระนิพพานเลย ใครจะมาเป่าหัวให้ตรัสรู้ธรรมได้เร็วปานนั้น ต้องใช้เวลา
สักหน่อย ต้องเพียรพยายามปฏิบัติด้วยความอดทนและสม่ำเสมอจึงจะเห็นผล

โยม : ท่านเป็นพระอรหันต์หรือเปล่าคะ

หลวงพ่อก : ต้นไม้ผลิดอกออกผล มีนกมาเกาะกิ่งไม้แล้วจิกกินผลไม้ นั้น จะหวาน
หรือเปรี้ยวเป็นเรื่องของนกที่จะรู้ได้ แต่ต้นไม้ไม่รู้อะไรเลย อย่าเป็นพระพุทธรเจ้า อย่าเป็น
พระอรหันต์ อย่าเป็นพระโพธิสัตว์ อย่าเป็นอะไรเลย การเป็นอะไรก็มีแต่ความทุกข์
เท่านั้นแหละ เราไม่มีความจำเป็นต้องมีอะไรสักอย่าง

วันหนึ่งหลังจากเสร็จการอบรมธรรมและตอบปัญหา พอลได้เตรียมเก็บเครื่อง
เทพบันทึกลีง บังเอิญเกิดไฟฟ้ารั่ว เมื่อถูกไฟดูด พอลก็ปล่อยมือทันที หลวงพ่อกได้
สังเกตเห็นจึงพูดขึ้นว่า

“ทำไมรีบปล่อยเรืวนักล่ะ? ใครบอกให้ปล่อย? เมื่อเห็นอันตราย เห็นโทษ เห็นตัว ความทุกข์จริงๆ ของมันก็จะรู้จักปล่อยรู้จักวางเอง ไม่ต้องมีใครที่ไหนมาบอกหรอก”

มีหลายคนที่มาช่วยอบรมกรรมฐานได้ตั้งข้อสังเกตว่า หลวงพ่อมีลีลาการถ่ายทอดธรรมคล้ายๆ กับอาจารย์เซนบางท่านที่เขารู้จัก

ในวันสุดท้าย ผู้เข้าร่วมการอบรมกรรมฐานทุกคนได้ทำวัตรขอขมาหลวงพ่อก่อนได้แสดงความเห็นใจสังคมของชาวตะวันตกว่า วุ่นวาย เป็นทุกข์ มีความวิปริตแปรปรวนมาก ท่านชื่นชมที่ได้เห็นความจริงใจของผู้ที่กำลังหาทางออก และบอกเสียดายที่ไม่ได้มาเมื่อครั้งที่ร่างกายสังขารยังแข็งแรง มิฉะนั้นแล้วท่านคงช่วยเหลือได้มากกว่านี้

ในช่วงที่พำนักอยู่ที่ศูนย์ I.M.S นั้น หลวงพ่อมีโอกาสดำเนินพบและสนทนาธรรมกับอาจารย์เซนชาวเกาหลี ชื่อ Seung Sahn Soen Sanim ก่อนจากกันหลวงพ่อก็ได้อวยพรให้อาจารย์เซนท่านนั้น เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกศิษย์ลูกหาได้ฟังฟังท่านอาจารย์ Seung Sahn มีความประทับใจในตัวหลวงพ่อกมาก ต่อมาเมื่อพอลและแจ๊ค ได้เรียบเรียงคำสอนของหลวงพ่อพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ A Still Forest Pool ท่านก็ได้เมตตาช่วยเขียนคำแนะนำหลวงพ่อในหนังสือนั้นด้วย

ก่อนอำลาลำนักกรรมฐานของแจ๊ค คอร์ดนฟีลด์ หลวงพ่อได้ให้พอลแปลตารางเวลาปฏิบัติกรรมฐานเป็นภาษาไทย ท่านบอกว่าเมื่อกลับเมืองไทยแล้ว จะลองทำอย่างนี้บ้างที่วัดหนองป่าพง แต่จะต้องเปลี่ยนช่วงหกโมงเย็น “น้ำชา” เป็นหกโมงเย็น “น้ำบอระเพ็ด”

หลังจากนั้น หลวงพ่อได้ไปแวะเยี่ยม “อนิจจาฟาร์ม” ซึ่งเป็นที่อยู่ของคณะนักปฏิบัติธรรม และได้ค้างอยู่ที่นั่นสองคืน จึงเดินทางกลับประเทศอังกฤษอีกครั้ง ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันกับที่พระอาจารย์สุเมโธกำลังนำคณะสงฆ์ย้ายออกจากธรรม-ประทีปวิหาร กรุงลอนดอน เข้าสู่สถานที่แห่งใหม่ หลวงพ่อพักที่ธรรมประทีปวิหาร คอยอยู่ดูแลการเคลื่อนย้ายบริวาร ต่อจากนั้นท่านก็ได้เดินทางไปเยี่ยมบ้านของ

มิสเตอร์ชอร์วีย์ เศรษฐีชาวพม่า ที่ไอล์เคินโฮล์ท์ รัฐออกซฟอร์ด ได้ร่วมสังฆกรรมบวชภาค กับท่านมหาสี สยาดอว์ พระมหาเถระชาวพม่า เป็นอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทกุลบุตร ต่อมาหลวงพ่อก็ได้รับนิมนต์ให้เดินทางไปสกอตแลนด์ พักอยู่ที่นั่นสองคืน ได้พบผู้สนใจ ปฏิบัติธรรม ศิษย์ของพระอาจารย์สุเมโธหลายคน หลังจากนั้นหลวงพ่อก็เดินทางไป วัดป่าจิตตวิเวก เพื่อเยี่ยมลูกศิษย์ในที่ใหม่ ก่อนกลับเมืองไทย

ม่วนซื่น

คืนวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ อันเป็นวันสุดท้ายที่หลวงพ่อบำเพ็ญอยู่ที่ Chithurst ท่านได้ให้โอกาสและสนทนาธรรมกับลูกศิษย์ บรรยากาศเป็นไปอย่างอบอุ่น เป็นกันเองและเบิกบานยิ่งนัก หลวงพ่อก็ปรารภว่า

“มาคราวนี้รู้สึกว่าร่าเริงนะ”

“ร่าเริง คือหยั่งครับ” ลูกศิษย์รูปหนึ่งกราบเรียนถามความหมายคำภาษากลาง ด้วยคำและสำเนียงอีสาน

“ม่วน สนุก เบิกบาน” หลวงพ่อตอบด้วยน้ำเสียงแข็งขัน คึกคัก “ภาษาไทย นั้นมันมากเกินไปเนาะ ร่าเริง สนุก ซื่นใจ อะไรก็ได้ ร่าเริง ไม่ทุกข์ ภาษาลาวบอก ม่วน ม่วน”

และเมื่อหลวงพ่อก็ให้โอวาทไปได้เพียงสี่ห้าประโยค โยมก็เอาเครื่องดื่มเข้ามาถวาย ท่านจึงอุทานขึ้นว่า

“เอาอีกแล้ว คัพ ออฟ ที (cup of tea) อีกแล้ว” ทำให้ลูกศิษย์หัวเราะกันครื้น มีรูปหนึ่งรีบกราบเรียนว่า

“โกโก้ครับ หลวงพ่อ”

“อ้อ อ้อ คัพ ออฟ โกโก้” ท่านพยักพเยิดรับทราบ ก่อนที่จะกล่าวต่อว่า

“มันแยกออกไปหลายอย่างนะ น้ำร้อนนี่” แล้วท่านก็สัพยอกโยมที่นำเครื่องดื่มเข้ามาถวายว่า

“เป็นโยมเมืองไทยแล้วนะนี่ ใส่ผ้าถุงแล้ว เป็นโยมเมืองไทยแล้ว”

พบกันที่ปรมาตถธรรม

การให้โอวาทในคืนนั้น หลวงพ่อให้กำลังใจและสนับสนุนให้ลูกศิษย์ทุกรูป หัดการแสดงธรรม ท่านกล่าวว่า

“ถ้าเราตั้งใจสอนคน มันก็สอนเราไปในตัวนะ ความฉลาดมีขึ้น ความพิจารณามีขึ้น เราสอนคนวันนี้ ใหม่ๆ มันก็สงสัย กลัว ทำไม่มันเป็นยังงั้น เราก็เกิดความคิด...นั่น เกิดความคิดขึ้นมา มันก็เป็นเหตุให้เราพิจารณาเหตุผล สอนเขา สอนเราไปในตัว ถ้าเรามีกรรมฐาน มีสติอยู่ อย่าไปเข้าใจว่าสอนเขาอย่างเดียว ให้เข้าใจว่าสอนเราด้วย อย่างนั้น ไม่เสีย”

สำหรับเนื้อหาในการเทศน์ หลวงพ่อแนะนำว่า

“ทานกถา สीलกถา ลักคกถา กามาทีนวกถา เนกขัมมมานิสังสกถา เทศน์ทั้งปีทั้งชาติ ก็ให้อยู่ในกลุ่มนี้ ที่นี่ ศील สมาธิ ปัญญา นี่เป็นต้นตอมั่น เทศน์ตลอดชีวิตก็อย่าให้หนีจากนี้ พุทธมากก็ให้รู้จักอันนี้”

ท่านแนะนำว่าควรมีการอบรมการเทศน์เพื่อที่ทุกรูปจะได้เทศน์ไปในทางเดียวกัน

“อย่างสอนอานาปานสติ ก็อานาปานสติอย่างเดียวกัน พิจารณาร่างกาย กำหนดลมหายใจ ทำจิตให้สงบอย่างเดียวกัน อย่าเอาลัทธินี้ลัทธินี้มา มันลัทธิคนหนึ่งไปสอนเซน คนหนึ่งไปสอนธิเบต ไม่รู้เรื่องกันเลยวุ่นวาย คนที่นี้มันลัทธิสมาธิมากอยู่แล้ว เดี่ยวเอาอันนั้นมันอันนี้มัน มันยุ่งวุ่นวาย เดี่ยวเลยไม่เอาสักอย่าง เราทุกคนต้องสอนไปทางเดียวกัน มันจะได้มาลงในที่อันเดียวกัน เมื่อรู้จักที่เดียวแล้ว หลากๆ ที่มันจะรู้จักเองหรือ ไปบอกหลากๆ อย่างมันไม่รู้จัก ที่เดียว บอกที่เดียวให้ชัดเจน หลากๆ ที่

มันรู้จักเอง” สำหรับในการเทศน์นั้น หลวงพ่อย่าที่เทคนิคของการพูด ท่านยกตัวอย่างให้ฟังว่า

“บางคนพูดเกิดประโยชน์ บางคนพูดเกิดโทษก็ได้ อย่างเขาเคยฝึกมาหลายๆ อย่าง ของฉันดี ของฉันไม่ดี อย่าไปพูดอย่างนั้น เราต้องบอกว่า ของคุณอย่าเพิ่งทิ้ง เอาไว้ก่อน บัดนี้ลองทำอันนี้ดู ทำอันเดี๋ยวก่อน อย่างชาวคริสต์เขาพูดวันนี้ละ คำเดียวเท่านั้นละ น่าฟัง วันหลังจะไปพบกันที่ปรมัตถธรรม นั่นเห็นไหม พูดคำเดียวเท่านั้นพอแล้ว เขาฉลาดพูด เราจะไปเรียนรู้อะไรต่างๆ ก็ตามเถอะ ถ้าไม่มีปรมัตถธรรม ไม่มีธรรมอยู่ในใจ ไม่ได้พบกันหรอก”

อย่ารับโทรศัพท์

อย่างไรก็ตาม ในตอนหนึ่งหลวงพ่อบรรณาการสอนธรรมะ แม้กระทั่งพระพุทธรูป ท่านก็ถือว่าเป็นเรื่องยาก เพราะคนหลง ฉะนั้น ท่านจึงให้กำลังใจลูกศิษย์ลูกหาว่า อย่าเพิ่งเบื่อกับการสอน โดยยกตัวอย่างตัวท่านเองให้ฟังว่า

“บางทีมันเบื่อนะ ผมครั้งแรกนะ อ๊วย! บางทีนอนกลางคืน นึกอยากสะพายบาตรหนีลูกศิษย์ลูกหา วุ่นนี้ แต่พอนึกธรรมะ ไม่ได้! ถ้าเราไม่สอนคนอย่างนี้ เราจะไปสอนใคร ฮี! ถ้าเป็นใจผมอย่างนั้น ผมว่ามันอยากจะหนี เบื่อ! แล้วจะไปสอนใครถ้าไม่สอนคนหลง ไม่มีทางไปเหมือนกัน ตัวเราคิดอยากหนีลูกศิษย์ไปคนเดียว อ้าว! นี่มันก็หลงแล้วนี่ นึกว่าเราดี”

ถึงตอนนี้ พระอาจารย์ปภากรก็กราบเรียนถามเป็นเชิงออกความเห็นว่าเป็นพระปัจเจกพุทธไม่ดีหรือครับ?”

“เป็นพระปัจเจกพุทธไม่ดีหรือครับ?”

“ดี” หลวงพ่อตอบ “พระปัจเจกพุทธท่านไม่ทุกข์นะ เรามันทุกข์อยู่นี่จนจะหนีไปหนีพูดง่ายๆ บางทีก็เป็น ลัทธิพญานาคแล้วแต่อาการ บางทีก็เป็นพระปัจเจกพุทธะ พูดถึงเรื่องพระ มันถึงจิตนะ ไม่ใช่เกิดมาเป็นพระปัจเจกนะ มันเป็นคนคลาธิษฐาน

ต่างหาก คือเป็นพระปัจเจก เราไม่สอน เหยย! อยู่อย่างนั้น มันไม่เกิดประโยชน์ เราก็ไม่สอนนี่ ไม่มีอะไร...อย่างนี้ แต่ว่ากับคนที่จะสอนได้ เราก็เกิดเป็น ลัทธิปัญญาพุทธะ ขึ้นมาอีก สอนอีกก็ได้ อย่างนั้นเทียบเคียงอย่างนั้น

อย่าไปเป็นอะไรเลย เป็นพระพุทธเจ้าก็ลำบาก เป็นพระปัจเจกก็อย่าเป็น ขึ้นชื่อว่า เป็นแล้ว มันลำบากทั้งนั้นละ อย่าไปเป็นเลย ถ้าฉันเป็นพระสุเมโธ ฉันเป็นพระอานันโท ก็ทุกข์ เดี่ยวนี้ละ...อานันโทก็ไม่มี สุเมโธก็ไม่มี อ้าว! ไม่มียังไง สมมุติเฉยๆ ไข้ไหม? ถ้าเป็นแล้วเป็นทุกข์เลย ถ้ามีสุเมโธ สุเมโธก็โกรธ อานันโทก็โกรธ ถ้ามี ถ้าเอา ถ้าอานันโท ไม่มี สุเมโธไม่มีละ ก็ไม่มีใคร ไม่มีใครรับโทรศัพท์ไข้ไหม? กริ่งๆๆ เหยย! นี่ไม่ เป็นอะไร ก็ไม่ทุกข์ นี่มันเป็นยังงี้ ถ้าเราเป็นอยู่ โทรศัพท์มากก็...กริ่ง...ไป! กริ่ง...ไป เป็นทุกข์ เราจะต้องทำปัญญาให้เกิด ทำอย่าให้มีสุเมโธ อย่าให้มีอานันโทเลย ไปรับ โทรศัพท์ ถ้าเราเป็นสุเมโธ เป็นอานันโท ไปรับโทรศัพท์ ทุกข์! อย่าเป็น! สุเมโธก็อย่าเป็น อานันโทก็อย่าเป็นเลย เป็นแต่สมมุติกันเฉยๆ เท่านั้นละ อย่าไปรับ เขาว่าดีก็อย่าเป็น เขาว่าชั่วก็อย่าเป็น แต่เรารู้นะ รู้แล้วเอาใหม่ รู้แล้วก็ไม่เอาอีก หมดยุคอย่างนั้น”

แผ่นดินจะไหว คอมมูนิสต์จะมา

ระหว่างการสนทนา พระอาจารย์สุเมโธได้ปรารภว่า ต่อไปอีกสองสามปีธรรมชาติ จะเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เช่น มีคำทำนายว่าจะเกิดแผ่นดินไหว มนุษย์จะได้รับ ทุกข์มาก ถ้าไม่มีสติปัญญาเป็นที่พึ่ง คนที่อาศัยความสุขสบาย ความสะดวกทางกาย อย่างคนในประเทศตะวันตก อาศัยเครื่องจักรมาก อาศัยความสะดวกสบายทางกายมาก คงจะเป็นทุกข์มากเมื่อธรรมชาติเปลี่ยนแปลง หลวงพ่อตอบว่า

“พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ดูปัจจุบันนี้ ไม่ต้องอีกสองสามปีหรอก ในเมืองไทยเขา มาถามผม หลวงพ่อ คอมมูนิสต์จะเข้ามาแล้ว เมืองไทยจะเป็นคอมมูนิสต์ใหม่ ผมบอก เป็นทุกเมืองแหละ คอมมูนิสต์มันมีมาแต่เมื่อเราเกิดแล้ว อาตมาไม่ได้คิดมากอย่างนั้น คิดว่าเกิดมาวันไหน คอมมูนิสต์ตามมาวันนั้นเลย ยังงั้นจึงไม่ประมาท พวกเรานี่มันอีก

สี่ปีห้าปีจะเกิดอันนั้นอันนี้ มันไกลไปนี่ โหราศาสตร์ต้องอีกสองปี สองปียังงี้ มันเอาอยู่
เดี๋ยวนี้ ยังไม่รู้เรื่องอีกเทรอ จะรออีกสามปีแผ่นดินจะไหว นี่มันไหวเดี๋ยวนี้ เห็นไหม
อเมริกายิ่งไหวหลาย คิดอย่างนี้อย่างโน้น แผ่นดินนี่มันไหวนี้ (หลวงพ่อดีที่หน้าอก)
ไม่รู้เรื่องนี้ แผ่นดินโน้น นานๆ มันจะไหวเสียที เราเกิดมายังไม่รู้สักทีก็มีแผ่นดินนี้
มันไหวอยู่ทุกวัน ทุกนาที เราเกิดมาก็ร้องแงๆ มันไหวแล้วนั้นแผ่นดิน ยังไม่รู้เรื่อง
จิตใจประชาชนมันเคลื่อนไหวทุกวันนี่ เห็นไหม แผ่นดินละนี่นะ ดิน น้ำ ลม ไฟ
แผ่นดินแผ่นดินมันเคลื่อนไหว แต่เราไม่รู้จักว่าแผ่นดินเคลื่อนไหว ไปมองดูแต่แผ่นดิน
ข้างนอก ความเคลื่อนไหวมันมีมาเรื่อยๆ แต่มันมีทีละน้อยๆ มันไม่ปรากฏตัว อย่าง
สุขุเมโธเกิดมาครั้งแรกโตเท่านี้ไหม นี่มันเป็นยังงี้ เพราะความเคลื่อนไหว ความเคลื่อนไหว
นี่ดีไหม ดี ถ้าไม่ดี สุขุเมโธไม่โตขนาดนี้หรอก ความเคลื่อนไหวของธรรมชาติ โตมาๆ
เราจะไปกลัวความเคลื่อนไหวทำไม ถ้าเรากลัวความเคลื่อนไหว คนเกิดมาไม่โตหรอก
เพราะฉะนั้น เรื่องแผ่นดินจะไหวอะไรนั้น ถ้าเราไม่รู้อย่าพูดไป ฟังไว้เท่านั้นละ เราพูด
ตรงที่เราอยู่ที่นี่ บอกว่า โยม ไม่ถึงนั้นหรอก มันเคลื่อนไหวได้ อาตมาเกิดมามัน
เคลื่อนไหวมาเรื่อย ถ้าไม่ไหว อาตมาไม่โตขนาดนี้หรอก คนเกิดมานะ ความคิดของคน
คือเกิดแล้วไม่อยากตาย ถูกไหม แก้วน้ำขนาดนี้นะ เราเอาน้ำเข้าใส่เรื่อย และไม่อยาก
ให้เต็มจะได้ไหม คนเกิดมาก็เหมือนกัน เกิดมาแล้วไม่อยากตาย คิดอย่างนั้นถูกไหม
อ้าว! ถ้ามันเป็นอย่างนั้น เกิดมาทุกคนไม่ต้องตายกัน ยิ่งทุกข์หนักกว่านี้ โอ๊ย! ผมว่า
กินขี้กันหมด เหมือนน้ำแก้วนี้แหละ เอาน้ำเทใส่ไม่อยากให้เต็มจะได้ไหม โลกก็เป็น
อย่างนี้ เราคิดให้ดี ถูกส่วนมันแล้ว ไม่มีอะไร ไม่อยากให้ตายนี้ ไม่ได้ แต่งไม่ได้
มันต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าเป็นอมตธรรมซี ถูกตามคำพระพุทธเจ้าได้ รู้จักอมตธรรมไหม
อยู่ตรงนั้น เห็นด้วยปัญญา ไม่ตาย ไม่ตายไม่เกิด อมตธรรม มันไปหยุดอยู่ตรงนั้น
คนเราก็มีแต่อยากเกิดมาสนุก แต่ไม่อยากตาย มันไม่ถูกเลย แต่คนเราก็ต้องเป็น
อย่างนั้น มันจึงทุกข์ พระไม่ทุกข์ แต่พระที่ยังไม่ถึงที่สุดของพระ ยังไม่เป็นอมตะ ยังตาย
ก็ยังทุกข์อยู่ อมตธรรม คือไม่ตาย เกิดมาจากท้องแม่ไม่ตายไม่มีหรอก ตายทั้งนั้น
นอกจากมารู้ธรรมะว่า อันนี้ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา เป็นอมตะ พ้นจากความตาย เราไม่ตาย
สังขารมันเปลี่ยนแปลงไปเองตามธรรมชาติ มันคิดได้ยากเหมือนกันนะ คนคิด
ไม่ได้เนาะ ต้องเลิกจากภรรยาเหมือนสุขุเมโธ...”

เอาพุทธศาสตร์ใส่เข้าไป

“เราไม่ต้องตามโหราศาสตร์ โหราเล็ดหลอก โหราศาสตร์มันก็ยังไม่เข้าเอาพุทธศาสตร์นี่ใส่เข้าไปเลย จะได้ว่าเรื่อง ดูพุทธศาสตร์นี่ก็พบแล้ว พระพุทธเจ้าให้เห็นเข้ามาเดี๋ยวนี้ อย่างนั้นไม่ถูกหรอก เรื่องโลกก็ช่างมันซี มันเกิดเพราะเหตุ มันก็ดับเพราะเหตุมันนี่ ใครจะบอกว่าคอมมิวนิสต์จะเกิดอีกสี่ห้าปี พระพุทธเจ้าบอกว่าให้เตรียมตัวเสียเดี๋ยวนี้ เกิดมาแล้ว พิจารณาตั้งแต่ความเกิดมาแล้วเรื่อยๆ อย่าประมาท เรายังไปดูโหราศาสตร์อีกสามปีสี่ปี โอ๊ย! ไม่รู้เรื่อง มันไกลไปกว่านั้น เอาพุทธศาสตร์นี่...เดี๋ยวนี้ เดี่ยวนี้ อดีตมันเป็นมาอย่างไร อนาคตจะเป็นอย่างไร ทั้งมันไว้ ดูปัจจุบันนี้ เหตุมันเกิดในปัจจุบันนี้ ดูเหตุมันเท่านี้ละ ถ้ามันเป็นตามโหราศาสตร์จะไปอยู่ไหนละ จะให้คนทำอะไร ที่รู้ตามโหราศาสตร์แล้วจะทำอย่างไร ไม่มีทาง ผมว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนดี ดีจนคนไม่รู้ดีหลาย ท่านพิจารณาแต่ความเกิดมาโน้น โหราศาสตร์บอกอีกห้าปีหกปี พระพุทธเจ้าบอกมาตั้งแต่วันเกิด ความเป็นจริงมันเป็นมานานแล้ว เราเกิดมาเมื่อไร มันก็เป็นมาแล้ว เมื่อนั้น พูดอย่างนี้ก็ไม่มีการเชื่อเนาะ”

หลังจากเผยแพร่ธรรมะในต่างประเทศเป็นเวลา ๒ เดือน

วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๒ หลวงพ่อได้เดินทางกลับคืนสู่ประเทศไทย

บัวต่างสี

นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่หลวงพ่อดีใจรักไปเผยแผ่พุทธธรรม ณ ประเทศอังกฤษ พร้อมทั้งได้เปิดสำนักปฏิบัติธรรมสาขาของวัดหนองป่าพงขึ้นที่นั่น โดยมอบหมายให้พระอาจารย์สุเมโธรับหน้าที่เป็นประธานสงฆ์

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ พุทธสมาคมแห่งออสเตรเลียตะวันตก ได้มากราบเรียนขอพระสงฆ์เพื่อไปเป็นผู้นำการเผยแผ่พระศาสนาจากหลวงพ่อดีใจพิจารณาเห็นสมควรแล้ว จึงอนุญาตให้พระอาจารย์ชาคโร ซึ่งเป็นชาวออสเตรเลีย และเป็นเจ้าอาวาสวัดปานานาชาติในขณะนั้นไปรับหน้าที่นี้ ซึ่งต่อมาพระอาจารย์ชาคโรได้จัดสร้างสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นที่เมืองเพิร์ธ (Perth) ชื่อ **“วัดป่าโพธิญาณ”** อันเป็นมงคลนามที่ตรงกับสมณศักดิ์ของหลวงพ่อดีใจนั่นเอง

แม้ในกาลต่อมากหลวงพ่อดีใจอาพาธ เกิดโรคพยาธิเบียดเบียนธาตุชั้นอย่างหนัก แต่งานเผยแผ่พระศาสนาในต่างประเทศกลับเจริญขึ้นอย่างไม่ลดละ เพราะพื้นฐานที่หลวงพ่อดีใจเริ่มไว้อย่างดีแล้วนั่นเอง ลูกศิษย์ลูกหาเพียงแต่มีความเพียรเข้ามาสานต่อเท่านั้น ความสำเร็จก็แสดงตัวออกมาให้เห็นเป็นรูปเป็นร่างขึ้น

ต่อมาพระอาจารย์สุเมโธได้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมที่ประเทศอังกฤษเพิ่มขึ้นอีกสามแห่ง โดยที่ท่านได้รับหนังสือรับรองจากสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ เจ้าคณะหนตะวันออก อนุญาตให้ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ มีอำนาจให้การอุปสมบทกุลบุตรในต่างประเทศได้ จึงทำให้คณะสงฆ์ขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ พุทธสมาคมแห่งเมืองเวลลิงตัน ประเทศนิวซีแลนด์ ได้มากราบนิมนต์ให้พระอาจารย์สุเมโธไปเปิดสำนักปฏิบัติธรรมสาขาขึ้นที่เมืองเวลลิงตัน (Wellington) ซึ่งเป็นที่ที่ท่านเคยไปสอนกรรมฐานทุกปี และท่านพอใจในศรัทธาและความตั้งใจของกลุ่มนี้ จึงได้ส่งพระอาจารย์วิริธมโธ ไปเป็นประธานสงฆ์ และในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ท่านได้จัดตั้งสาขาขึ้นที่สวีเดนแลนด์ โดยมีพระอาจารย์ธีรธมโธ

เป็นประธานสงฆ์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ท่านอนุญาตให้ลูกศิษย์ชาวอิตาลีเรียน คือพระอาจารย์ จานวโร รับนิมนต์จากชาวพุทธเมืองโรม ให้ไปตั้งสาขาที่ประเทศอิตาลี และในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ นี้ กำลังอยู่ในระหว่างการก่อตั้งสาขาที่ซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา โดยมีพระอาจารย์อมโร เป็นผู้บุกเบิก

ปัจจัยที่สำคัญต่อการขยายสาขาในต่างประเทศ ประเด็นแรกคือตัวบุคคล ดังนั้น หลวงพ่อจึงไม่ได้สอนแต่เรื่องการนั่งสมาธิ เดินจงกรมอย่างเดียว หากฝึกลูกศิษย์ให้ ชำนาญในหน้าที่ของพระทุกอย่าง ตั้งแต่การก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม การประกอบ ศาสนาพิธีต่างๆ การเจริญพุทธมนต์ การสวดปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรมตามกาลตามสมัย ตลอดจนการแสดงธรรม และนำนั่งสมาธิภาวนา ความสามารถรอบด้านของพระฝรั่งที่ หลวงพ่อส่งไปอยู่ต่างประเทศ จึงช่วยให้คณะสงฆ์ได้รับการยอมรับจากชาวพุทธทุกฝ่าย ทั้งชาวตะวันตกเอง และชาวพุทธจากเอเชียด้วย

พระอาจารย์ปสนุโน เจ้าอาวาสวัดปานานาชาติในปัจจุบัน ให้ความเห็นที่

“คนไม่ศรัทธาทางพุทธศาสนา บางที่ต้องใช้เวลานานเพื่อปรับพื้นฐาน ก็มีอุปสรรค เป็นธรรมดา แต่ในที่สุดก็ไม่ถือว่าเป็นปัญหา อย่างที่หลวงพ่อบอกให้ท่านอาจารย์สุเมโธไป อังกฤษ ญาติโยมก็ร้องว่าทำไมเอาท่านไปไกลขนาดนั้น กลัวว่าท่านจะอด จะอยาก จะลำบาก หลวงพ่อก็บอกว่า ถ้าหากว่าพระไปไหนเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว พระพุทธเจ้าคุ้มครองเอง หลวงพ่อท่านไปสร้างวัด ไม่ได้มีใครยืนยันว่าจะอุปถัมภ์ แต่เมื่อทำดีแล้ว เขาดูแลเอง ต่อมาเมื่อพุทธสมาคมของชาวตะวันตกนิมนต์ท่านอยู่ เรื่องปัจจัยสี่ก็ไม่ต้องห่วง เขาจะดูแล ในเบื้องต้นก็อาศัยคนไทยเป็นส่วนใหญ่ เรื่องเงินทองก็ต้องเสียสละกัน กระทบเป็นตัวอย่างให้ชาวต่างประเทศเห็น จนกระทั่งในปีหนึ่ง ผู้ร่วมเป็นเจ้าของงานกฐินก็เป็นชาวฝรั่ง ชาวศรีลังกา คนไทย เขมร ลาว ร่วมกันทอดกฐิน ฝรั่งก็เอาอย่างบ้าง”

พระอาจารย์เอนกได้ให้ความเห็นต่อการประกาศพระศาสนาในต่างแดนของ หลวงพ่อว่า

“ท่านประกาศไปได้ก็อาศัยเพียงอย่างเดียว คือ คุณธรรมของท่าน แต่คิดอีกที ก็ดีเหมือนกัน ก่อนที่ท่านจะมีสภาพอย่างนี้ ท่านก็ได้วางพื้นฐานไว้บ้างแล้ว ลูกศิษย์ ลูกหามีปัญญา ก็จะได้สานต่อไปเป็นกิจเป็นหน้าที่ ท่านบอกว่าเราพิจารณาตามหลักของ พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็เอาสาวกเป็นกำลัง ท่านสร้างสาวกที่มีกำลัง ท่านส่ง สาวกมีกำลังออกประกาศพุทธธรรม อันนี้มันถึงจิตถึงคน ถึงคนถึงจิต ไม่ใช่จะไปพูด ให้ฟังแล้วก็ไม่ได้อยู่ที่นั่น หรือว่าส่งตำราไป เป็นภาควิชา เป็นทฤษฎี ถ้าคนยังไม่ได้ ประพฤติปฏิบัติ ก็จะไม่ส่งตำราอีก เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงจับหลักถูก สอนสาวกมีกำลัง แล้วส่งสาวกมีกำลังไป หลวงพ่อท่านก็ทำอย่างเดียวกัน”

ประวัติการอาหาร

ราชรถ อันวิจิตรงดงาม ยังเก่าได้
แม้แต่ร่างกายเรา ก็ไม่พ้นชราภาพ
แต่ธรรมชาติของสัตว์บุรุษหาแกไม่
สัตว์บุรุษทั้งหลาย ย่อมกล่าวสอนกันเช่นนี้แล

หลวงพ่อบุรุษหน้าจกนกระทั่งอัมพาตนานถึงเก้าปี จึงได้มรณภาพ ตลอดเวลาอันยาวนานนี้ ลูกศิษย์ต่างมีความรู้สึกว่าคุณได้ละทิ้งหน้าที่ความเป็นครูของท่านแม่แต่น้อย ตรงกันข้าม หลวงพ่อยังคงใช้สังขารที่เสื่อมโทรมนั้นแสดงธรรมแก่สานุศิษย์และสาธุชนที่ไปกราบนมัสการอยู่ตลอดเวลา ลูกศิษย์ทุกคนต่างยอมรับและทำใจกับการเสื่อมสลาย และการแตกดับแห่งธาตุขันธ์ของท่านในที่สุดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม หลายองค์และหลายคนรู้สึกว่าคุณปัจจุฉิมโอวาทที่เรียบง่ายและยาวนานของหลวงพ่อ เป็นโอวาทที่ลึกซึ้งที่สุดและรับได้ยากที่สุดเท่าที่ท่านเคยแสดงแก่ลูกศิษย์

แต่ไหนแต่ไรมา หลวงพ่อเป็นคนแข็งแรงและทรหดอดทนอย่างที่สุด การประพฤติปฏิบัติของท่านก็เข้มขันและอุกฤษฏ์มากเช่นเดียวกัน เมื่อหลวงพ่อบุรุษอายุราว ๖๐ ปี อาการอาหารของท่านเริ่มทรุดหนัก ท่านเคยปรารภกับลูกศิษย์ว่า เมื่อนึกไปถึงการปฏิบัติแบบธรรมานิกิเลสที่ท่านเคยทำในสมัยก่อน การที่ท่านอยู่ในโลกมาได้ถึงขนาดนี้ก็นับว่าดีแล้ว

ญาติโยมหลายคนที่มากราบนมัสการและได้เห็นหลวงพ่อยู่ในสภาพของผู้ป่วยหนัก พุดและช่วยตัวเองไม่ได้ ก็ข้องใจสงสัยว่า ทำไมพระผู้ใหญ่ระดับหลวงพ่อก็เป็นอย่างนี้ไปไม่ได้ แท้ที่จริงแล้ว พระพุทธองค์ไม่เคยสอนว่าการเข้าถึงธรรมจะมีผลต่อสภาพทางกายอย่างไร แม้พระอรหันต์อย่างพระมหาโมคคัลลาน์ อัครสาวกฝ่ายซ้าย ก็ยังดับขันธอย่างน่าอนาถเพราะผลของกรรมเก่า พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้รู้จักภาวนาแยกจิตออกจากกาย รับผิดชอบต่อความเสื่อมสลายของขันธด้วยความเป็นกลางวางเฉย ดังนั้น เหล่าสาธุศิษย์จึงมั่นใจว่า หลวงพ่อก็มีวิบากกรรมทางร่างกาย แต่จิตใจของท่านคงทรงอยู่ในความสงบเหมือนเดิม เพราะพ้นแล้วจากการเกาะเกี่ยวผูกพันอยู่กับธาตุขันธ์

ท่านเจ้าคุณหลวงพ่อบุช ฐานิโย แห่งวัดป่าสาละวัน จังหวัดนครราชสีมา ได้มากราบเยี่ยมหลวงพ่อบ่อยครั้ง ครั้งหนึ่งท่านได้กล่าวกับพระอุปัชฌ์จากหลวงพ่อบอกว่า

“จิตใจของหลวงพ่อบ้างเหมือนพระจันทร์เต็มดวง สว่างไสวมาก จิตของท่านสงบนิ่งตลอดเวลา แต่เมื่อมีการถวายนามการอุปัชฌ์ ท่านจะมีความรู้สึกตัวตลอด ท่านจะรู้หมด”

ต่อจากนี้ไปคือลำดับประวัติการอาพาธของหลวงพ่อบeginตั้งแต่ต้นจนถึงบั้นปลายแห่งชีวิต

ไข้มาลาเรียครั้งแรก

ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ระหว่างเดินธุดงค์อยู่องค์เดียวกลางป่าลึกในเขตอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม หลวงพ่อบาปด้วยไข้มาลาเรียเป็นครั้งแรก อาการหนักจนลุกไม่ขึ้น ประกอบกับไม่ได้ฉันอาหารมาหนึ่งสัปดาห์ ร่างกายจึงอ่อนเพลียมาก ท่านเล่าว่า ได้เตรียมเผาหนังสือสุทธินิพนธ์เพื่อไม่ให้ผู้ใดทราบว่าเป็นใครมาจากไหน จะได้ไม่เป็นภาระให้ญาติพี่น้องที่บ้านต้องเดินทางไปเฝ้าศพ แต่เสียงร้องของอีแก้งในป่า ทำให้ท่านได้ขบคิดในทางธรรม จนเกิดกำลังใจสามารถลุกขึ้นมา นั่งทำความเพียรต่อไปกระทั่งไข้มาลาเรียหายไปในที่สุด

โรคประจำตัว

หลวงพ่อกับเป็นโรคหืดหอบมาตั้งแต่ยังเป็นฆราวาส เมื่อเข้ามาสู่เพศบรรพชิตแล้ว อาการของโรคก็ยังคงปรากฏเป็นครั้งคราว คือเมื่อใดที่สุขภาพอ่อนแอเอง หรือสภาพแวดล้อม เป็นต้นว่า ดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลง โรคหืดหอบก็จะกำเริบขึ้นมาทันที

ปี พ.ศ. ๒๔๙๔ เมื่อหลวงพ่อรุดงค์ไปพักปฏิบัติธรรมที่วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดอยุธยา ท่านอาพาธด้วยโรคหืดหอบ มีอาการบวมทางด้านซ้าย ทำให้ปวดท้องมาก โรคหืดหอบก็พลอยกำเริบขึ้นพร้อมกัน

หลวงพ่อกับได้ฉันทาหรือรับการบำบัดรักษาอย่างอื่นเลย นอกจากใช้ธรรมโอสถ ท่านอดอาหาร ฉันทาน้ำเพียงเล็กน้อย ในช่วงเวลานั้นก็ทำความเพียรอย่างหนัก เติบจนกรมและนั่งสมาธิตลอด ไม่ยอมหลับนอนเลยทั้งกลางวันกลางคืน หลังจากปฏิบัติอยู่อย่างนั้นได้แปดวัน ก็ปรากฏว่าอาการของโรคทั้งสองชนิดหายไปอย่างสิ้นเชิง ไม่กลับมาเป็นอีกเลย

โรคฟันครั้งแรก

ระหว่างพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ขณะที่หลวงพ่อกำลังพักอยู่ที่บ้านป่าตาว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดอุบลราชธานี ท่านก็อาพาธด้วยโรคปวดฟัน เหงือกบวมทั้งบนและล่าง รู้สึกเจ็บปวดมาก หลวงพ่อก็ใช้ยาสมุนไพรรักษาตามมีตามเกิด และใช้ขันติธรรม ช่มอาการเจ็บปวดทรมานนั้นเป็นเวลา ๗ วัน อาการจึงทุเลาหายป่วยในที่สุด

ไข้มาลาเรียครั้งที่สอง

หลังจากหลวงพ่อดำรงตำแหน่งวัดหนองป่าพงในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ แม่ชีบุญอยู่ พิมพวงษ์ หัวหน้าสำนักชีวัดหนองป่าพงในปัจจุบัน ได้เข้ามาบวชเป็นปีแรก ท่านเล่าว่า หลังจากบวชได้ ๒-๓ พรรษา ไข้มาลาเรียก็ระบาดใหญ่ พระภิกษุสามเณร

ในวัดหนองป่าพงอาพาธด้วยไข้มาลาเรียกันแทบทุกรูป เริ่มตั้งแต่หลวงพ่อบุญรอดเป็นองค์แรก การอาพาธด้วยไข้มาลาเรียครั้งที่สองนี้ อาการของหลวงพ่อก็น่าแปลกไม่แพ้ครั้งแรกที่อยู่ องค์เดียวในป่า ดูเหมือนว่าจะหนักกว่าด้วยซ้ำ เพราะแม่ชีบุญอยู่เล่าว่า เนื้อตัวของท่าน เขียวคล้ำไปหมด มีอาการผุดลุกผุดนั่งเหมือนกับไม่รู้สึกรู้สึกร่าง แต่อย่างไรก็ตามในที่สุด หลวงพ่อก็ตายจนได้ โดยไม่ได้อาศัยหมอยาหรือการรักษาพยาบาลแผนปัจจุบันแต่อย่างใด คงใช้แต่ยาสมุนไพรบำบัด มีบอระเพ็ดเป็นพื้น และธรรมโอสถ ยาขนานเอก เก้าแก่และดั่งเดิมมาแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งหลวงพ่อก็ใช้เป็นประจำไม่เคยทิ้ง

โรคฟันครั้งที่สอง

ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ขณะพำนักอยู่ที่วัดหนองป่าพง หลวงพ่อบุญรอดอาพาธด้วยโรคฟันอีกครั้งหนึ่ง เหนือกว่ามัจฉาอาหารไม่ได้ ท่านจึงตัดสินใจไปหาหมอฟัน และขอให้หมอถอนฟันออกให้หมดทั้ง ๑๖ ซี่ ในคราวเดียวกันนั้นเลย ซึ่งตอนแรกหมอก็คงไม่ยินยอม โดยให้เหตุผลว่าอันตรายมาก จะต้องค่อยๆ ถอน ๒-๓ วันต่อหนึ่งซี่ หรืออย่างเร็วที่สุดวันละซี่ แต่หลวงพ่อก็ยืนยันว่า

“คุณหมอมไม่ต้องกลัว เป็นตายยังไง อาตมาจะรับรองเอง อาตมาไม่อยากจะป่วยถึงยังงี้ก็ต้องถอนอยู่ดีแหละ ขอให้คุณหมอช่วยถอนให้หมดทั้ง ๑๖ ซี่นั้นแหละ จะได้หมดความรำคาญเสียที”

เมื่อท่านยืนยันเช่นนี้ คุณหมอก็ต้องทำตามความประสงค์ของท่าน ถอนฟันจนหมดทั้ง ๑๖ ซี่ ภายในวันเดียวนั่นเอง หลวงพ่อบุญรอดเล่าว่า ท่านเพียงแต่กำหนดรู้ไว้อย่างเดียว ตลอดเวลา มันเจ็บปวดมาก รู้สึกว่าประสาททุกส่วนมันจืดจางถึงกันหมด ความรู้สึกมันน้อยเข้าไป น้อยเข้าไป จนเกือบจะหมดความรู้สึกไปเลย จิตเกือบจะหลุดลอยออกจากร่างไปเสียให้ได้ในขณะนั้น หลังจากถอนฟันเสร็จ เลือดออกมาก ต้องบ้วนทิ้งตลอด ๒-๓ วัน เลือดจึงหยุดไหล

การถอนฟันครั้งนี้ ลูกศิษย์ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสหลายท่านปักใจเชื่อว่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้หลวงพ่อบรรพชิตหนักด้วยโรคเกี่ยวกับสมองจนถึงขั้นอัมพาตในภายหลัง สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ ร่างกายของท่านตรากตรำมากกับการปฏิบัติทำความเพียรอย่างหักโหมในสมัยก่อน จึงทำให้ท่านชราภาพทรุดโทรมก่อนวัย นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านโรคสมองแห่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ได้ให้ข้อมูลว่า โรคเกี่ยวกับสมองที่เกิดขึ้นกับหลวงพ่อนั้น มักจะเกิดกับผู้ชราซึ่งมีวัยตั้งแต่ ๘๐ ปีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่

โรคสมอง

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อหลวงพ่อบรรพชิตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศอังกฤษ เป็นครั้งแรกนั้น ท่านเริ่มมีอาการโง่งม การทรงตัวไม่ดี มีความรู้สึกดุษฎีอยู่บนพุงนึ่มชาด้านที่ฝ่าเท้าทั้งสองข้าง ต้องใช้ไม้เท้าช่วยประคอง และในเวลาต่อมา อาการของโรคความจำเสื่อมก็เริ่มปรากฏ บ่อยครั้งที่ท่านจำชื่อคนไม่ได้ ใหม่ๆ ที่ปกติท่านมีความจำดีเลิศ อาการเหล่านี้บางครั้งก็ทรุดลง บางครั้งก็ทุเลา เป็นอย่างนี้มาเรื่อยจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ก็มีอาการคลื่นไส้ อาเจียนเพิ่มเข้ามาอีก ส่วนมากจะเป็นตอนดึก และมีอาการเบื่ออาหาร ฉันทได้น้อย ไม่รู้สึกหิวหรืออยากฉัน ทำให้อ่อนเพลียง่าย อาการเหล่านี้เป็นๆ หายๆ เรื่อยมา นอกจากนี้ หลวงพ่อยังเริ่มมีอาการปวดเมื่อยบริเวณต้นคอ แม้พระอุปัฏฐากจะคอยถวายนวดอยู่เสมอก็ไม่ช่วยให้ท่านรู้สึกดีขึ้นแต่อย่างใด

เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ โยมอุปัฏฐากได้กราบอาราธนานิมนต์หลวงพ่อบรรพชิตไปรับการตรวจสุขภาพที่กรุงเทพฯ หลังจากตรวจวินิจฉัยโรคแล้ว คณะแพทย์เฉพาะทางหลายท่านมีความเห็นสรุปว่า อาการอาพาธของหลวงพ่อนั้นเกิดขึ้นเพราะสมองส่วนหน้าซีกซ้ายขาดเลือดหล่อเลี้ยงและเริ่มทำงานผิดปกติ นอกจากนี้ยังมีภาวะกระดูกข้อต่อสันหลังบริเวณช่องคอออก หัวใจขาดเลือด ท่อทางเดินหายใจโป่งพอง และมีโรคเบาหวานด้วย แพทย์ถวายนวดแล้ว อาการก็ทุเลาเล็กน้อย

แม้อาพาธอยู่เช่นนี้ หลวงพ่อก็มีได้ย่อข้อต่อสังขาร เมื่อใดก็ตามที่อาการทุเลาลง ท่านก็จับงานทันที ถ้าไม่ตระเวนไปเยี่ยมลูกศิษย์ตามสำนักสาขาต่างๆ ก็ใช้เวลาที่วัดอบรมสาธุศิษย์และแสดงธรรมแก่ญาติโยมที่มากกราบนมัสการ เวลาพักผ่อนมีน้อย ไม่สมดุลกับสุขภาพร่างกายซึ่งทรุดโทรมและมีอาการอาพาธเป็นระยะๆ เช่นนั้น

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ หลวงพ่อใช้เวลาในการรับแขก สันทนาธรรมกับญาติโยมที่มา นมัสการเป็นเวลานานๆ บ่อยครั้ง เมื่อร่างกายไม่ได้พักผ่อนและไม่ได้ออกกำลังกาย สุขภาพ ของท่านจึงทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว ลูกศิษย์ลูกหาจึงได้กราบอาราธนา นิมิตต์หลวงพ่อกลับไปจำพรรษาที่ถ้ำแสงเพชร ซึ่งเป็นวัดสาขาที่อยู่บนภูเขา ในเขตอำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นที่สลับป่วยอยู่กับอุปนิสัยของหลวงพ่อด้วย คุณหญิงตุ่น โกศลวิตร ได้สร้างกุฏิถวายเพื่อให้หลวงพ่อดำรงชีพอยู่ได้พักฟื้น รับอากาศบริสุทธิ์ เป็นการฟื้นฟูสุขภาพ ในระหว่างที่หลวงพ่อดำรงชีพอยู่ที่วัดถ้ำแสงเพชรนี้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี ในสมัยนั้น ได้ตามไปกราบนมัสการด้วย

ตอนหนึ่งขณะที่กำลังสนทนาธรรมกัน หลวงพ่อก็ได้ปรารภถึงอาการอาพาธของตัวเองว่า “จะปลงสังขารแล้ว ไม่ต้องเป็นห่วง”

ท่านประธานองคมนตรีได้กราบเรียนถามถึงวัดสาขาต่างๆ และได้กราบอาราธนา นิมิตต์อย่างหนักแน่นถึง ๓ ครั้ง ให้หลวงพ่อดำรงชีพอยู่ต่อไปอีก จนในที่สุดหลวงพ่อก็ยอมรับ

เรามองเราเอง คิดเอง

ก่อนออกพรรษาหกวัน อาการอาพาธของหลวงพ่อกำเริบขึ้นจนเป็นที่น่าวิตก หลวงพ่อก็จำเป็นต้องไปกรุงเทพฯ เพื่อรับการตรวจสุขภาพอีกครั้งหนึ่ง แพทย์ได้ถวาย การตรวจด้วยเครื่องเอกซเรย์ชนิดพิเศษที่สามารถเห็นสมองเป็นชั้นได้ชัดเจน ผลการ ตรวจพบว่า ในสมองมีน้ำขังอยู่หนา ๓-๔ เดือนมาแล้ว วินิจฉัยว่าเป็นโรคน้ำสมอง ไช้สันหลังคั่ง แพทย์จึงถวายคำแนะนำให้หลวงพ่อดำรงชีพอยู่ต่อไปอีก เมื่อได้ฟังครั้งแรก หลวงพ่อก็เปรยว่า “เออ! เขาจะผ่าตัดออกเหมือนผ่าตัดไมเอเซียเหวอ”

แล้วท่านแสดงความคิดเห็นในทำนองว่าไม่จำเป็นต้องผ่าตัด รักษาด้วยวิธีการธรรมชาติ ก็ได้ นายแพทย์สุเทพ วงศ์แพทย์ และนายแพทย์มัธยัช สามเสน แห่งโรงพยาบาลสำโรง การแพทย์ ได้นำภาพเอกซเรย์ของหลวงพ่อกับไปปรึกษาอาจารย์แพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางสมอกรวม ๕ ท่านด้วยกัน ได้ลงความเห็นพร้อมกันว่า ควรผ่าตัดใส่ท่อช่วยระบายน้ำ จากนั้นจึงได้นำคำวินิจฉัยของแพทย์มากราบเรียนปรึกษาหลวงพ่อ พร้อมทั้งข้อมูลเพิ่มเติม การผ่าตัดจะไม่ทำให้อาการอาพาธหายอย่างเด็ดขาด แต่จะช่วยชะลอการเสื่อมของสมอกลงเท่านั้น หลวงพ่อฟังแล้วก็ตัดสินใจว่าจะรับการผ่าตัด ท่านอาจารย์ปภาโก พระอุปัชฌาย์ในสมัยนั้น ได้กราบเรียนถามว่า “หลวงพ่อไม่คิดจะปรึกษาคณะสงฆ์ดูก่อนหรือครับ?”

“คิดอยู่เหมือนกัน” หลวงพ่อตอบ

แต่แล้วท่านก็กล่าวต่อไปว่า “แต่จะทำอย่างไรได้ล่ะ มันเป็นสมอของเราเอง”

เป็นการแสดงเจตนาธรรมของท่านที่ยอมรับการผ่าตัด ด้วยความหวังว่าบางทีจะมีกำลังวังชาทำงานให้กับพระศาสนาได้อีก

ครั้งหนึ่งระหว่างหลวงพ่อกำลังพักอยู่ที่โรงพยาบาล ลูกศิษย์รูปหนึ่งซึ่งกลับจากอุตุรงค์ได้ไปกราบเยี่ยม และถามว่า “หลวงพ่อหลับดีไหมครับ?”

“ถ้าหลับมันก็ไม่รู้ ถ้ารู้มันก็ไม่หลับ” หลวงพ่อตอบอย่างลึกลับซึ่งแฝงด้วยอารมณ์ขัน

บางครั้งเมื่อญาติโยมที่ไปกราบเยี่ยมถามถึงสุขภาพ ท่านตอบว่า “เดี๋ยวนี้มันไม่ค่อยได้สนใจ”

การผ่าตัดเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๔ ที่โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์ นายแพทย์วิวัฒน์ แจ่มอธิวงษ์ ได้ฝังท่ออย่างที่มีปุ่มช่วยดันน้ำออกจากสมอกลงไปในช่องท้อง หลังจากผ่าตัดวันแรกๆ หลวงพ่อปฏิเสธการฉีดยาชา ยาแก้ปวด เพื่อจะได้เฝ้าดูเวทนาที่เกิดขึ้น

พวงประติษฐ์ก็มีหัวใจ

หลังจากผ่าตัด โยมเกสรี บูลสุช ได้กราบนิมนต์หลวงพ่อกับพี่นั้งที่พัทสงฆ์ ซึ่งได้จัดสร้างขึ้นเป็นอาคารเอกเทศภายในบริเวณบ้านของเธอเอง ที่ซอยสุขุมวิท ๘๑ ซึ่งสะดวกต่อการที่หลวงพ่อกับพี่นั้งจะไปตรวจร่างกายที่โรงพยาบาลลำโรง

ระหว่างที่หลวงพ่อกับพี่นั้งที่พัทสงฆ์แห่งนี้ ในช่วงเดือนตุลาคม ปรากฏว่าพันธุ์ไม้ต่างๆ ภายในบริเวณบ้านทั้งที่ไม่ใช่ฤดูผลิติดอก มีคุณเป็นต้น พากันผลิติดอกออกช่อสะพรั่งพร้อมต่อเนื่องกันเป็นที่น่าอัศจรรย์ โดยเฉพาะไม้ดอกต้นหนึ่งที่ชื่อ พวงประติษฐ์ ซึ่งต้นแห่งนี้เหี่ยวเฉา แม้ว่าเจ้าของบ้านจะพยายามเอาใจใส่พุ่มพิทักษ์รักษาอย่างดีก็ตาม พวงประติษฐ์ก็ไม่ออกดอกเลยมาเป็นเวลาแปดปีแล้ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นปีที่บุตรชายของโยมเกสรีเสียชีวิต แต่เมื่อหลวงพ่อกับพี่นั้งเข้ามาพำนักด้วย ต้นพวงประติษฐ์ก็กลับฟื้นตัวมีชีวิตชีวาขึ้นมา แตกกิ่งก้านสาขาผลิบางดงามอย่างรวดเร็วเป็นไม้พุ่มใหญ่พร้อมทั้งออกดอกสีชมพูสดใสเป็นพวงระย้าทุกซอกทุกแขนงจนมองเห็นแต่พวงสีชมพูที่ระย้าพุ่มและปกคลุมลำต้นเรื่อยขึ้นไปจนถึงยอด เป็นที่ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็น โดยเฉพาะเจ้าของบ้าน ซึ่งรู้สึกชุ่มชื่นและปีติยินดียิ่งนัก

หลวงพ่อกับพี่นั้งเมื่อทราบเรื่อง ท่านได้ออกมายืนใกล้ๆ ต้นพวงประติษฐ์อยู่เป็นเวลานาน และท่านก็เดินดูรอบๆ บ้านด้วยความพิจารณา อยากรู้ว่าแต่คนเลยที่ได้รับ ความชุ่มชื่นเบิกบานที่ได้อยู่ใกล้หลวงพ่อกับพี่นั้ง หากแต่ต้นไม้อย่างพลอยเบิกบานไปด้วย

เมื่ออาการดีขึ้น หลวงพ่อกับพี่นั้งก็เปลี่ยนอิริยาบถออกเดินไปรอบสนามบ่อยๆ ประการสำคัญท่านยังคงรักษาข้อวัตรการบิณฑบาตและฉันในบาตรทุกวัน ยกเว้นบางวันที่ท่านรู้สึกอ่อนเพลียจริงๆ

ข้อสอบหนัก

ต่อมาหลวงพ่อก็ได้ย้ายจากซอยสุขุมวิท ๘๑ ไปยังบ้านพักกลางทุ่ง ที่สมุทรสงคราม ตามคำอาราธนาในมณฑลของนายแพทย์เกิดชัย อินทรวิวัฒน์ โดยมีแพทย์จากโรงพยาบาลไปถวายการตรวจเป็นระยะ พระอาจารย์บุญเลิศ อาจารย์สมปโน และพระอาจารย์ปภากร ซึ่งเป็นพระอุปัชฌ์มาแล้วว่า ในช่วงนั้นหลวงพ่อดฉันอาหารได้ดี แต่ไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย ลูกนั่งลำบาก เวลานั้น พระอาจารย์บุญเลิศนั่งอุปัชฌ์อยู่ใกล้ พุดคุยให้ท่านได้เจริญอาหาร บางคืนก็อ่านข่าวสารให้ท่านฟัง และบางครั้งก็เปิดเทปการแสดงธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาส บางวันหลวงพ่อก็ให้พระอาจารย์บุญเลิศอ่านคำสอนของสงวโป ซึ่งเป็นเรื่องที่ท่านชอบและสนใจมาก โดยท่านแปลความหมายให้ฟังระหว่างที่พระอาจารย์บุญเลิศอ่าน และให้บันทึกเสียงไว้ด้วย บางครั้งท่านก็ไปเยี่ยมลูกศิษย์ เช่น ท่านพระมหาอินทร์ ที่วัดเขาวัง จังหวัดตราดบุรี บ้าง พระอาจารย์โสภณ ที่วัดบึงลัญจิว จังหวัดอยุธยา บ้าง

หลวงพ่อก็พักพินอยู่ที่บ้านนายแพทย์เกิดชัย ที่สมุทรสงครามหลายเดือน จนอาการของท่านดีขึ้นมาสักพักหนึ่ง ก็ตัดสินใจเดินทางกลับวัดหนองป่าพง ถึงวัดแล้วท่านเข้าพักในกุฏิทรงสูงที่อยู่ในสระน้ำ ใกล้ศาลานอก ซึ่งพระอาจารย์เลี่ยมสร้างถวายเสร็จพอดี ต่อมาอาการของท่านก็กลับทรุดหนักลงอีก นอนไม่หลับ ต้องใช้ยาช่วย ไม่สามารถบังคับควบคุมตนเองให้เป็นปกติได้ สมองเริ่มสั่งงานผิดพลาด เช่นบางทีพูดกลับกัน ปวดว่าไม่ปวด ร้อนว่าเย็น หรือไป บอกว่าไม่ไป เป็นต้น บางทีก็มีอาการร้องไห้สลับหัวเราะ ซึ่งสร้างความสะทกสะท้านให้แก่ลูกศิษย์ลูกหาไม่น้อย พระอุปัชฌ์ทั้งกังวลและเครียด เพราะแบบทดสอบที่หลวงพ่อดออกมาอย่างนี้ ทำให้ผู้ใกล้ชิดทำได้ยากยิ่งกว่าที่เป็นเวทนาแรงกล้าของท่านเสียอีก

ปัจฉิมวาจา

วันศุกร์ที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ หลวงพ่อได้แสดงปัจฉิมวาจามอบหมายงาน แก่ลูกศิษย์ลูกหาที่วัดหนองป่าพง ดังต่อไปนี้

“คณะสงฆ์สาธุศิษย์ทั้งหลาย ที่ผมได้มาในคราวนี้นั้น เพื่อจะได้มอบหมายงาน ให้ท่านทั้งหลายอยู่ได้สะดวก ให้มหาอมรฯ เป็นผู้ว่าหน้าที่ในพระอุปัชฌาย์ต่อไป ให้มหาอมรฯ มาทำการอุปสมบทพระและสามเณรในที่นี้ต่อไป ให้อาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง พระเถระทุกองค์นั้น ให้รับทราบไว้ ส่วนผมมันหมดภาระแล้ว จะลาออกจากการทำอะไรนี้ทุกประเภท จึงมอบภาระทั้งหลายเหล่านี้ให้สาธุสงฆ์ทั้งหลายรับทราบ ทุกองค์ แม้แต่ประชาชนทั้งหลายที่มาร่วมกันนี้ ให้รู้จัก ให้ทราบกันในเวลานี้ ต่อไปให้ ทำกันเป็นสัดเป็นส่วนดังที่เคยทำกันมา เพราะผมหมดเวลาแล้วที่จะทำการงานทั้งหลาย เหล่านี้

สงฆ์ทุกๆ ท่าน จงได้ทราบและพร้อมใจกันทุกท่าน อย่าให้มีอะไรขัดข้อง ส่วน อาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู เป็นพระที่อยู่กับถิ่น เคยปลุกสร้างทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จงพากัน อยู่สบาย ตลอดจดจวบจัยกับไวยาวัจกร เช่น มหาอ่อน เป็นต้น ให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ศึกษากันให้เรียบร้อยจึงค่อยๆ ทำ อย่าทำคนละฝักละฝ่าย ใครทำก็ให้รู้จัก อย่าทำ คนละอย่างสองอย่าง ใครอยากจะทำนั้นก็เอาไป ใครอยากจะทำก็ทำไป อย่างนั้นมันไม่ดี ให้พากันเข้าใจทุกๆ ท่าน ปฏิบัติให้เป็นธรรม

ส่วนนอกนั้น พระสงฆ์ทั้งหลาย สิ่งที่สำคัญให้หนักแน่นในการปฏิบัติ ถ้าอยาก มารวมปฏิบัติกับอาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ที่วัดใหญ่ก็ได้ เพราะวัดใหญ่นี้มันใหญ่กว้างขวาง ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างมันก็สมควรเพราะวัดมันกว้าง เท่านั้นละกรรมัง ต่อจากนี้ก็มีแต่การ ปฏิบัติเป็นใหญ่เท่านั้นแหละ ผมจะพูดอะไรมากกว่านั้นไม่ได้ ที่มาพูดกับสงฆ์วันนี้ ก็ดีแล้ว พอแล้ว มนต์ชะ”

ปลงสังขาร

โอวาทสั้นๆ ที่หลวงพ่อกำลังให้แก่นักศิษย์ในครั้งนี้ เป็นโอวาทครั้งสุดท้ายจากปากของท่าน เพราะในเวลาต่อมาไม่นาน หลวงพ่อก็อาพาธหนัก ไม่ได้พูดอีกเลย พระอาจารย์เอนก ซึ่งเป็นพระอุปัชฌ์ในขณะนั้นได้เล่าเรื่องราวอันเปรียบเสมือนการปลงสังขารของหลวงพ่อกับศิษย์ว่า “ตอนที่หลวงพ่อกำลังจะเข้าโรงพยาบาลครั้งที่สองนั้น ท่านปรารถนาว่าการเข้าโรงพยาบาลจะเป็นไปตามเจตนาของลูกศิษย์ลูกหา เพราะเราคนเดียวทำให้คนอื่นหลายๆ คนต้องใจ มั่นไม่ได้

ท่านบอกว่าโรคของท่านมันไม่หาย เพราะเป็นกรรมของท่านเอง กฎที่ญาติโยมกำลังสร้างถวาย ที่จริงท่านไม่อยากให้สร้างเพราะจะอยู่ไม่คุ้ม แต่จะไปขวางกั้นศรัทธาก็จะเป็นการตัดบุญเขา ก็ต้องให้สร้าง แล้วท่านก็ปรารถนาถึงทุกองค์ว่า องค์นั้นเป็นอย่างนั้น องค์นี้เป็นอย่างนี้ แต่ตัวท่านเองไม่มีอะไร เพราะท่านทิ้งหมดแล้ว ท่านจะพูดบอຍๆ ว่า

ผมหมดแล้ว ทิ้งหมดแล้ว สุดแต่ลูกศิษย์ลูกหาจะดูแลจะช่วย ส่วนผมไม่มีอะไร อันนี้เป็นคำพูดระหว่างครูกับศิษย์ ถ้าเรามองย้อนกลับไปครั้งพุทธกาล ไม่ใช่จะยกครูบาอาจารย์ไปเปรียบเทียบกับพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าไม่มีใครเปรียบได้ แต่ว่าระยะที่ท่านปลงปล่อยนั้น ท่านเปิดโอกาสให้ลูกศิษย์ได้รับทราบการปลงสังขาร คำว่าปลง ก็หมายถึง ทิ้งมัน ทิ้งของที่มีอยู่ ท่านก็ได้บอกว่า ท่านไม่มีอะไร ทิ้งหมดแล้วๆ แต่กับลูกศิษย์ ท่านเคยถามว่า

สมมุติว่าผมตาย จะเผาดีไหม

เราก็ไม่กล้าให้ความคิดเห็น กลัวว่าจะไม่สมควร ท่านยังคงยืนยันอยากฟังความเห็นของหมู่คณะ ผมจึงเล่าสิ่งที่เห็นมาในประเทศลาวถวายท่านเกี่ยวกับหลวงพ่อมหาปาน ซึ่งชาวลาวเคารพและศรัทธาในคุณธรรมของท่านมาก ท่านอยู่ที่โครกป่าหลวงเวียงจันทน์ เมื่อท่านมรณภาพ ลูกศิษย์ก็ไม่อยากเผา จึงตกลงกันทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายบ้านเมือง ทำโกศมาบรรจุสรีระธาตุของท่าน เมื่อผมไปเวียงจันทน์ครั้งแรก ได้เห็นเขาดูแล

อย่างดี มีคนมาราบ มาทำความสะอาดจัดดอกไม้ จีวรเปลี่ยนเดือนละครั้ง แต่พอไปเวียงจันทน์อีกเป็นครั้งที่สอง บ้านเมืองกำลังวุ่นวาย รัฐบาลแย่งอำนาจกัน ราษฎรก็ตัวใครตัวมัน การดูแลสิริราชตุของหลวงพ่อบานจึงบกพร่องไปด้วย ไม่มีคนทำความสะอาด ดอกไม้กระจัดกระจาย จีวรขึ้นราเต็มไปหมด ชวนให้สลัดใจ

สำหรับเมืองไทย ครูบาอาจารย์ก็มีคุณความดีทุกท่าน แต่คำครหาของคนมันก็อาจมี อย่างเช่น กรณีของหลวงพ่อบาน เป็นต้น แล้วผมก็วกไปถึงหลวงปู่มั่น ซึ่งเป็นปรมาจารย์ ท่านได้ให้พินัยกรรมแก่ลูกศิษย์ไว้ว่า ถึงเวลาก็ให้เผา หลวงปู่ฝั้นก็ให้เผา หลวงปู่ขาวก็เผา ย้อนกลับไปถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นพระบรมศาสดาของสาวกทุกยุคทุกสมัย ท่านก็ให้เผา เมื่อผมกราบเรียนความเห็นอย่างนั้น ท่านก็บอกว่า

เออ ดี ถ้าผมตายแล้วก็ให้เผา

การอาพาธหนักช่วงนี้ หลวงพ่อบานเสียการควบคุมตัวเองแทบทุกประการ ท่านเปรยอยู่เสมอว่า

โรคของผมมันรักษาไม่หาย”

พระบรมราชาูปถัมภ์

อย่างไรก็ตาม แม้หลวงพ่อบานไม่มีความประสงค์จะไปรับการรักษาที่ไหนอีก ในที่สุดที่ประชุมของคณะศิษยานุศิษย์มีมติเห็นพ้องต้องกัน ให้นิมนต์ท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตามคำแนะนำของนายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา และ พ.ญ. คุณหญิงสำหรี จิตตินันท์ ครั้งนี้หลวงพ่อบานเป็นคนไข้ในพระบรมราชาูปถัมภ์ เดินทางไปกลับทางเครื่องบิน และวันที่หลวงพ่อบานเดินทางไปรับการรักษาที่กรุงเทพฯ ประชาชนที่ไปส่งท่านที่สนามบินก็ได้เห็นภาพประทับใจ คือภาพที่พระอาจารย์ปกากโร อดีตนักบินอเมริกัน ร่างสูงใหญ่ ซึ่งได้อุปถัมภ์หลวงพ่อบานติดต่อกันเป็นเวลา ๓ ปี อุ้มหลวงพ่อบานขึ้นลงเครื่องบินทั้งขาไปและขากลับ เพื่อความสะดวกรวดเร็วและความปลอดภัยของท่าน ซึ่งอยู่ในสภาพที่ช่วยตัวเองไม่ได้แล้ว

ทางโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ได้อำนวยความสะดวกในการรักษาพยาบาลทุกอย่าง โดยจัดห้องพักพิเศษที่กว้างขวางสำหรับหลวงพ่อบ้าง มีห้องพักของพระอุปัชฌาย์ประจำ และห้องรับรองพระเถระที่ไปกราบเยี่ยม รวมทั้งพระเถระอีกหลายรูปที่ไปอุปัชฌาย์ด้วย เช่น พระอาจารย์เลี่ยม พระอาจารย์สุริยนต์ การรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทำให้หลวงพ่อบำบัดอาการดีขึ้นบ้างในระยะแรก คือท่านนั่งได้นาน และพยายามลุกขึ้นเดินได้บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ท่านยังอยู่ในภาวะที่ควบคุมตัวเองลำบาก จึงต้องรับการกายภาพบำบัดทุกวัน

เย็นวันหนึ่ง ขณะที่พระอาจารย์ปสนโน เจ้าอาวาสวัดป่าหนานาชาติ กำลังเข็นรถพาหลวงพ่อบอกไปปรับอากาศในบริเวณร่มรื่นของโรงพยาบาล เพื่อให้ท่านได้ออกกำลังกาย ขณะนั้นเองมีแม่ลูกคู่หนึ่งเดินผ่านมา สตรีผู้นั้นได้ก้มลงกราบนมัสการหลวงพ่อบ้าง และได้บอกให้ลูกน้อยทำตาม แต่เด็กชายยังคงยืนจ้องหลวงพ่อบ้างไม่กะพริบ หลวงพ่อบ้างได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่ง โดยการฝืนสังขารค่อยๆ ค้อมตัวลงพร้อมกับยื่นแขนขวาออกไปอย่างเชื่องช้า แล้วแบมือออกเป็นสัญญาณให้เด็กน้อยรับทราบ เมตตาบารมีของท่าน ราวกับเด็กน้อยสัมผัสกระแสความกรุณาและอบอุ่นของหลวงพ่อบ้าง เขาตรงเข้ามาก้มลงกราบที่มือของท่าน ท่ามกลางความปีติยินดีและประทับใจของผู้พบเห็น

กลับวัด

ในเดือนธันวาคม ๒๕๒๕ หลวงพ่อบ้างเกิดอาการชักกระตุก แขนขาข้างซ้ายไร้เรี่ยวแรง หลังจากนั้นอาการทั่วไปไม่ดีขึ้นเลย พระอาจารย์เลี่ยมและคณะพระเถระจึงตัดสินใจนิมนต์หลวงพ่อบ้างกลับวัดหนองป่าพง เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๖ และหลวงพ่อบ้างได้เข้าพักที่กุฏิพยาบาลสร้างใหม่ ซึ่งโยมเกสรี บูลสุข เป็นผู้เริ่มสร้างถวาย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ พระราชทานพระราชทรัพย์สมทบค่าก่อสร้างด้วย หลวงพ่อบ้างพำนักอยู่ที่เรือนพยาบาลหลังนี้จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

เมื่อได้กลับไปพักฟื้นที่วัด อาการของหลวงพ่อก็ดูเหมือนฟื้นดีขึ้น แต่ก็ในลักษณะที่ว่าท่านได้กลับไปเพื่อจะมรณภาพอย่างสงบที่วัดท่านนั่นเอง เพราะดูท่านปลอดภัยสบายอกสบายใจ ขณะที่มองไปรอบๆ ป่าอันเขียวชอุ่มในบริเวณกุฏิพยาบาล ระหว่างนี้ก็มียาแพทย์จากโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ เช่น นายแพทย์จำรัส พุ่มพวง นายแพทย์ธนิศเชษฐ รัตนวิชาติ มาถวายการตรวจและดูแลอาการของหลวงพ่อกำลังอยู่เสมอ

เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๙ หลังจากนอนอาพาธมานาน แพทย์ได้ถวายการตรวจปอดโดยการเอกซเรย์ พบว่ามีน้ำในเยื่อหุ้มปอดด้านซ้าย คณะแพทย์จากโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จึงนิมนต์ท่านเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล และวินิจฉัยพบว่าเป็นวัณโรคเยื่อหุ้มปอด หลังการรักษาอาการดีขึ้นตามลำดับ

ในวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ หลวงพ่อมีอาการหายใจขัด ท่อทางเดินอากาศอุดตันด้วยเสมหะ แพทย์ต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ และนิมนต์ท่านเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาล เนื่องจากหลวงพ่อมีอาการทรุดทรอย ดูทรมาณมาก บางครั้งถึงกับสำลักเสมหะของตนเอง พระมหาเถระจึงได้ตกลงอนุญาตให้แพทย์เจาะคอเพื่อต่อท่อหายใจที่ลำคอ หลังจากอาการปอดบวมดีขึ้น ก็นิมนต์ท่านกลับวัดดังเดิม แต่หลวงพ่อยังต้องหายใจทางท่อตลอดเวลา และต้องถวายอาหารเหลวทางสายยาง ซึ่งคณะแม่ชีวัดหนองป่าพง เป็นผู้ปรุงถวาย โดยคำแนะนำจากฝ่ายโภชนาการของโรงพยาบาล

หลังจากนั้น หลวงพ่อต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลอีกหลายครั้ง ด้วยโรคปอดอักเสบ เนื่องจากท่านมีภูมิคุ้มกันต่ำกว่าคนธรรมดา มีโรคเบาหวาน โรคเส้นเลือดในสมองอุดตันแทรกซ้อน เนื่องจากการอยู่ในสภาพต้องนอนอยู่บนเตียงพยาบาลตลอดเวลา แม้จะมีพระอุปัชฌาย์คอยดูแลจับลูกนั่งบนเตียง นั่งบนรถเข็น และช่วยเคาะปอดก็ตาม

วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๓๓ ท่านมีอาการเหนื่อยหอบ คณะแพทย์ตรวจวินิจฉัยพบว่า มีโรคหัวใจแทรกโดยเส้นเลือดหัวใจอุดตัน เลือดไปเลี้ยงหัวใจไม่เพียงพอ กล้ามเนื้อ

หัวใจอ่อนแรง เกิดภาวะหัวใจวาย น้ำท่วมปอด จึงต้องพักรักษาในโรงพยาบาลจนถึงวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๓๓ อาการจึงดีขึ้น

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เป็นต้นมา อาการของหลวงพ่อก็มีแต่ทรงกับทรุดมาเรื่อย คราใดที่อาการของท่านทรุดหนักเข้าขั้นวิกฤติ คณะแพทย์และพระอุปัชฌาภผู้ถวายการรักษาพยาบาลก็กราบเรียนปรึกษาครูบาอาจารย์ พระเถระ เพื่อขอโอกาสแก้ไขปัญหามะเร็งหน้าเป็นกรณีๆ ไป ลูกศิษย์ลูกหาทุกฝ่ายก็ได้แต่ทำใจรอเวลาสุดท้าย ซึ่งในที่สุดก็มาถึงจนได้ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๕ ใครทำใจได้แค่ไหนกับการสูญเสียอันยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ แต่ละคนก็คงจะรู้อย่างเป็นปัจเจก

ด้วยเมตตาไมใช้อาชีพ

เมื่ออาการอาพาธของหลวงพ่อดุหนัก การพูดของท่านเหมือนกับเครื่องวิทยุเก่าที่มีคลื่นแทรกครบถ้วนตลอดเวลา จนแปรลัญญานความหมายไม่ได้ เมื่อพูดแล้ว ผู้ฟังไม่รู้เรื่อง พระอาจารย์เลี่ยมจึงกราบเรียนหลวงพ่อ ขอร้องให้ท่านงดการพูดเสีย ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นต้นมา ลูกศิษย์ลูกหาตลอดจนญาติโยมที่ไปกราบนมัสการที่วัดหนองป่าพง จึงได้ฟังแต่ *เทศน์เงียบ* ของหลวงพ่อก่อนนั้น

สำหรับระเบียบในการถวายอุปัชฌาภหลวงพ่อกัฎฐิพยาบาลนั้น พระอาจารย์เลี่ยมได้จัดให้เปลี่ยนเวรทุกสัปดาห์ และในแต่ละวัน ก็มีเวรทั้งผลัดกลางวันและกลางคืน โดยมีพระ ๔ รูป และเถรอีก ๑ รูป ฝ่าอย่างใกล้ชิดทั้ง ๒ ผลัด สำหรับผลัดกลางคืนนั้น มีบุรุษพยาบาลอีก ๑ คน มาเฝ้าด้วย ตอนเช้า นายแพทย์จำรัส พุ่มพวงจากโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ได้แวะมาตรวจอาการของหลวงพ่อกทุกวัน

ระบบการรักษาความสะอาดเพื่อป้องกันการติดเชื้อภายในกุฎิพยาบาลเป็นไปอย่างละเอียดถี่ถ้วน พระเถรที่เข้าเวรถวายการอุปัชฌาภก็ปรับตัวและเรียนรู้งานพยาบาลได้ดี เมื่อหลวงพ่อต้องรับอาหารทางสายยางโดยผ่านเข้าทางจมูก พระอุปัชฌาภบางรูปทดลองกลืนสายยางด้วยตนเองจนชำนาญก่อนที่จะใส่ให้หลวงพ่อ เพื่อจะได้รู้

วิธีปฏิบัติให้ท่านรู้สึกกระคายเคืองน้อยที่สุด พระอุปัฏฐากอย่างน้อย ๒ รูป คอยช่วย พลิกตัวหลวงพ่อกับทุก ๒ ชั่วโมง เพื่อป้องกันแผลกดทับ ซึ่งมักเกิดกับผู้ป่วยเป็นอัมพาต ที่ต้องอยู่ในท่าเดียวนานๆ และก็ปรากฏว่าตลอดเวลา ๑๐ ปี ที่หลวงพ่อบุญเป็นอัมพาตอยู่นั้น เนื้อตัวของท่านเกือบจะไม่มีแผลกดทับที่ส่วนใดเลย ผิวของท่านนุ่มนวลดุจผิวทารก และ ดูเปล่งปลั่งมีเลือดฝาดอยู่เสมอ

ด้วยพื้นฐานการอบรมที่เคร่งครัดระเบียบและวินัยสงฆ์ รู้จักอุปัชฌาย์วัตรและ อาจารย์วัตรเป็นอย่างดี ประกอบกับความเคารพรักและผูกพันอันสูงสุดที่ศิษยานุศิษย์ มีต่อหลวงพ่อบุญ ทำให้การอยู่เวรถวายอุปัฏฐากเป็นไปอย่างราบรื่นและเหมาะสม พระเถร ต่างกระตือรือร้นที่จะเข้าอุปัฏฐากและปฏิบัติหน้าที่ด้วยศรัทธาอันเต็มเปี่ยม แม้จะได้ อุปัฏฐากนานเท่าใด ก็ยังรู้สึกว่่าน้อยนิดอยู่นั่นเองสำหรับการสนองพระคุณของหลวงพ่อบุญผู้บังเกิดเกล้า

อนึ่ง ในฝ่ายของฆราวาสนั้น คณะแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลสรรพสิทธิ- ประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ก็ได้ร่วมกันถวายการรักษาพยาบาลหลวงพ่อบุญอย่างเต็มที่ โดยการสนับสนุนของแพทย์จากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มี พ.ญ.คุณหญิง สำหรับ จิตตินันท์ เป็นผู้ประสานงาน ผู้ที่ไม่อาจมีส่วนร่วมในการรักษาพยาบาลก็ได้ถวายปัจจัยและ สิ่งของเพื่ออุปถัมภ์บำรุงพระอุปัฏฐากอีกต่อหนึ่ง ระบบการดูแลรักษาพยาบาลอัน ละเอียดยาวนานทั้งต่อเนืองยาวนานถึงสิบปีที่ศิษยานุศิษย์จัดถวายหลวงพ่อบุญ นั้นเป็นที่ประทับใจผู้คนส่วนมากที่มีโอกาสได้พบเห็นยิ่งนัก แพทย์ทั้งชาวไทยและ ชาวต่างประเทศที่ได้สัมผัสต่างก็ชื่นชมว่า ยากที่จะหาสถานพยาบาลแห่งไหนในโลก เทียบได้

สำหรับหลวงพ่อบุญเอง แม้อาพาธหนักขนาดไหน ท่านก็ยังไม่วางมือจากการสอน ดังที่พระอาจารย์เลี่ยมได้เล่าให้ฟังว่า “หลวงพ่อบุญถึงท่านจะป่วยท่านก็ยังสอน ใครเดินเข้า เดินออก เปิดประตูมีเสียงดังก็อึกแก๊ก ท่านก็สอนทันที มีการทักถามเลย แต่ไม่ถาม ด้วยคำพูด ถามด้วยการมองดู มองดูคล้ายๆ กับการตำหนิว่า ทำอะไรไม่ระวัง ไม่มีสติ ความรู้สึกของท่านอย่างนี้จะติดต่อกันมาตลอด ท่านมาปล่อยวางเอาตอนหลัง หลังจาก

ดูหน้าออกจากปอดนี้แหละ ดูท่าทางจะไม่สนใจกับใครทั้งนั้น ใครจะเดินเข้าเดินออก ทำเสียงดังหรือไม่ดังก็ไม่สนใจ แต่เรื่องการปัสสาวะอะไรนี่ ก็ยังพอรู้ ก่อนที่ท่านจะถ่ายปัสสาวะ ก็มองๆ ดู เพื่อให้เราเข้าใจ”

บันฑ์ห้าก็ม้าตัวหนึ่ง

ที่จริงแล้วความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเรื่องที่หลวงพ่อก็มีประสบการณ์มากในชีวิตการประพฤติปฏิบัติของท่าน เพราะฉะนั้น ท่านอบรมศิษยานุศิษย์ให้หัดพิจารณาเรื่องนี้ อยู่บ่อยๆ อย่างเช่นโอวาทตอนหนึ่งซึ่งหลวงพ่อกำกับพระภิกษุสามเณร ดังนี้

“เรื่องของเบญจขันธ์นั้นมันเป็นไปได้ ถึงคราวมันร้อน มันก็ร้อน ถึงคราวมันเย็น มันก็เย็น ถึงคราวมันเจ็บ มันก็เจ็บ มันลักแต่ว่าเป็นทุกขเวทนา สุขเวทนา เกิดขึ้นมา เท่านั้น คือไม่มีตัวมีตนของเราเข้าไปฝังอยู่ในที่นั้น นี่เรียกว่าการปล่อยวาง ไม่ใช่ว่า มันไม่มีอะไรปรากฏขึ้นมาะ มันมีปรากฏอยู่แล้ว การปล่อยวางก็คือเราเห็นว่าอันนั้น เราบอกมันไม่ได้

เหมือนม้าตัวหนึ่งนะ มันฮึด เราเลี้ยงมันยากลำบาก จับเชือก มันวิ่ง เราจับมันไว้ อย่าเพิ่งปล่อยมันครับ แต่ถ้ามันวิ่งเต็มที่ อย่าไปจับมันครับ ปล่อย ประเดี๋ยวมือมัน จะขาดนะ ให้มันไปแต่เชือกกับม้า อย่าให้เราเสียอะไร ปล่อยมัน ถ้ามันไปขนาดหนึ่ง เราก็ดึงมันไว้ ไว้สู้มันได้ อะไรทุกอย่างก็เหมือนกันนั้นแหละ

ร่างกายเรานี้ก็เหมือนม้าตัวหนึ่ง ถ้าปล่อยมันป่วยขนาดนี้ เราก็ให้ยารักษามันไป ถ้ามันเอาเต็มที่ไม่ว่าไร เราก็ให้มันเลย อย่าไปยุ่งมันเลย ให้มันไปเถอะ มันมีเท่านั้นแหละ มันเกิดมาแล้วมันก็ไป หมอตที่จะรักษาไปแล้ว มันหมอตที่ของมันแล้ว ให้มันมีที่จับ อย่างนั้น

เรามีตามียาย มีพ่อแม่ที่เรารักมาก อยากจะให้ท่านอยู่นานๆ แปะดลิบปี แก้วลิบปี ร้อยปี เราคิดถูกหรือเปล่า แต่ว่าความคิดมันมีทุกคนแหละ อยากให้อยู่ยาวนาน แต่ว่า มันอยู่นานไม่ได้ ถ้าถึงที่ถึงสมัยมันแล้ว เราก็ให้มันไป อย่าให้มันเป็นทุกข์ เรียกว่าผู้รู้

รู้ว่าของเรา ไม่ใช่ของเรา มันปนกันอยู่ ของเราโดยฐานสมมุติ ของเราอยู่ที่ไหน ไม่ใช่ ของเราก็มีที่นั่น ให้เข้าใจอย่างนั้น เราจะไปนั่งอยู่ในโรงพยาบาล ไปนอนอยู่ใน โรงพยาบาล มันจะเจ็บปวดก็ช่างมันเถอะ เมื่อความเห็นของเราถูกต้องแล้ว มันก็สบาย สบายในที่มันเจ็บปวดนั้นแหละ สบายในที่มันเวทนานั้นแหละ คือมันเห็นของสงบอยู่ใน ที่มันวุ่นวาย”

อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งท่านพูดก่อนรับการผ่าตัดสมองว่า

“เกิดมาเป็นคน อยู่ที่ไหนจะไม่มีการเสียนั้นไม่มีหรอก แม้แต่ข้ามถนนก็ยังต้อง เสี่ยงอยู่เหมือนกัน”

ทัศนคติของหลวงพ่อดูต่อความเจ็บไข้ได้ป่วยข้างต้น เป็นการเข้าถึงความปล่อยวาง อดทนอย่างแท้จริง อยู่อย่างเป็นปกติแม้จะเจ็บหนัก

และหลวงพ่อมักจะยกเรื่องการอาพาธของท่านขึ้นมาเป็นเครื่องเตือนสติของ ลูกศิษย์อยู่เสมอ เช่น ปีที่ท่านจำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชร ท่านเปรียบเทียบสังขารของ ท่านดังนี้

“สังขารเสื่อมไปอย่างไร เปรียบให้ฟังเหมือนก้อนน้ำแข็ง แต่ก่อนมันเป็นน้ำ เขาเอามาทำให้เป็นก้อน แต่มันอยู่ไม่กี่วันหรอก มันก็เสื่อมไป เอาก้อนน้ำแข็งก้อนใหญ่ไปวาง ไว้กลางแจ้ง จะดูความเสื่อมของก้อนน้ำแข็ง ก็เหมือนสังขารนี้ มันจะเสื่อมทีละน้อย ทีละน้อย ไม่กี่นาที ไม่กี่ชั่วโมง ก้อนน้ำแข็งก็จะหมด ละลายกลายเป็นน้ำไป นี่เรียกว่าเป็น ชัยยะวัยยัง ความสิ้นไปความเสื่อมไปแห่งสังขารทั้งหลาย เป็นมานานแล้ว ตั้งแต่มีโลก ขึ้นมา เราเกิดมา เราเก็บเอาสิ่งเหล่านี้มาด้วย ไม่ใช่ที่เราทิ้งไปไหน พอเกิด เราเก็บเอา ความเจ็บ ความแก่ ความตาย มาพร้อมกัน”

อยู่ที่ดีไปก็ดี

ดังได้เคยกล่าวไว้แล้วหลายครั้งว่า หลวงพ่อสอนเสมอเรื่องของความไม่แน่ และความเห็นชอบ ท่านให้เห็นของดีในของไม่ดี เห็นความสบายในที่ที่ไม่สบาย เป็นต้น ถ้าน้อมแนวความคิดของหลวงพ่อนี้มาพิจารณาแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า การอาพาธของหลวงพ่อนั้น มีผลดีต่อคณะสงฆ์สายหนองป่าพงอยู่หลายประการ

การที่หลวงพ้ออาพาธนานนับ ๑๐ ปี ทำให้สาธุศิษย์มีเวลาปรับตัว และเตรียมรับการจากไปของท่าน หนึ่ง การที่สำนักสาขาส่งพระมาเข้าเวรอุปฐากเสมอ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุสายหนองป่าพงกระชับแน่น เพราะได้ทำความรู้จักมักคุ้นกันในเรื่องการอุปฐาก ทั้งนี้ย่อมส่งผลถึงความสามัคคีของคณะสงฆ์แห่งสาขาต่างๆ ไปด้วย ในส่วนของพระเถรที่มาถวายการอุปฐาก ก็เป็นโอกาสได้ตอบแทนพระคุณของครูบาอาจารย์พร้อมๆ กับการบำเพ็ญบุญกุศลไปด้วย นอกจากนี้ก็ยังได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการพยาบาลภิกษุสูงวัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่คณะสงฆ์ต่อไปในอนาคต เมื่อมีพระเถระอาพาธ อาจจะมีลดการพึ่งพาฆราวาสให้น้อยลง ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ งานอุปฐากหลวงพ้อเป็นงานละเอียด เป็นโอกาสพิเศษที่ดีอีกโอกาสหนึ่งสำหรับการฝึกสติของพระอุปฐาก

ยังเหมือนเดิม

มีคนเป็นจำนวนมากที่เพิ่งมารู้จักหลวงพ้อในระยะหลัง ซึ่งท่านอาพาธหนักและสอนไม่ได้แล้ว อย่างไรก็ตาม แม้หลวงพ้ออาพาธหนักถึงขั้นอัมพาต พูดไม่ได้ อยู่ถึงเก้าปี ตลอดเวลาอันยาวนานนี้ก็มีสาธุชนหลังไหลมากกราบนมัสการหลวงพ้อที่วัดหนองป่าพง มิได้ขาดเลย ทั้งที่มาเป็นส่วนตัว และมากันเป็นกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ ทั้งชาวไทย ชาวต่างประเทศ เหมือนสมัยก่อน บรรยากาศที่วัดหนองป่าพงยังคงเงียบเชียบแต่ไม่เงียบเหงา ผู้มาเยือนกระตือรือร้นที่จะได้เห็นได้กราบหลวงพ้อ แม้จะได้ฟังเพียง *เทศน์เงียบ* ของท่านก็ตาม ถ้าไปถึงวัดในตอนกลางคืน ก็กราบที่ด้านนอกห้องกระจก ซึ่งมองเข้าไปเห็นองค์หลวงพ้อชัดเจน ตอนเย็น พระอุปฐากก็เข็นรถพาหลวงพ้อออก

มารับอากาศบริสุทธิ์ข้างนอก เว้นไว้แต่วันที่มีฝนและอากาศเย็นเกินไป ญาติโยมก็ได้โอกาสกราบท่านอย่างใกล้ชิด

หลายปีก่อน หลวงพ่อพุธได้เคยแนะนำว่า หลวงพ่อท่านเก่งเรื่องปฏิบัติจนสุขภาพถ้าสวดวิปัสสนาภาวนาถวายให้หลวงพ่อฟังบ่อยๆ หลวงพ่อจะมีความสบาย และอาจทำให้ท่านหายได้ หลังจากนั้น พระภิกษุสามเณรจากวัดป่านานาชาติ พร้อมด้วยญาติโยมที่มาจำศีลที่วัด ก็ได้ร่วมกันไปสวดวิปัสสนาภาวนาและบทอื่นๆ อาทิ โพชฌงค์เจ็ด ถวายหลวงพ่อกันทุกวันพระ จนเป็นกิจวัตร เป็นภาพที่คุ้นตาญาติโยมที่ไปรักษาศีล หรือไปกราบหลวงพ่อกันในวันพระที่วัดหนองป่าพง

นานาทัศนะ

ทัศนะต่อการถวายการรักษาพยาบาลหลวงพ่อนั้น ก็มีแตกต่างกันเป็นธรรมดา นายแพทย์หลายท่านเห็นว่าควรถวายการรักษาจนสุดความสามารถเท่าที่เทคโนโลยีและอุปกรณ์ทางการแพทย์สมัยใหม่อำนวย แต่ก็ยังมีหลายท่านที่ไม่สบายใจเมื่อเห็นหลวงพ่อในสภาพของผู้ป่วยหนัก มีเครื่องช่วยระโยงระยางตามแบบการรักษาสมัยใหม่ และมีความเห็นคัดค้าน ท่านพระอาจารย์มหาบัวแห่งวัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี สหายธรรมท่านหนึ่งของหลวงพ่อก็รวมอยู่ในจำนวนผู้ที่มีความเห็นประการหลังนี้ ดังที่ท่านได้ให้ทัศนะกับพระอุปัชฌาย์ของหลวงพ่อก่อนที่สวนแสงธรรม เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑ ว่า

“ถามเรื่องท่านอาจารย์ชา ใครไปทำยังไงท่านแบบระโยงระยางนั้นเธอ เธออยากถามว่าอย่างนี้แหละ ท่านอาจารย์ชาก็ไม่ใช่พระธรรมดา เป็นพระที่หายากมากในสมัยปัจจุบันนี้ เรานับถือกันมาก ผมกับท่านอาจารย์ชา ท่านก็เคยมาวัดผมนี่ ผมกับท่านอาจารย์ชาคู่กันมาก นับถือกันมาก และผมก็ไม่อยากได้ยื่นท่านไปถูกบีบถูกบังคับเข้าห้องขัง อยู่แบบว่านี่นะ แบบระโยงระยางอะไร หายใจก็ไม่ได้ อะไรๆ เต็มไปหมดนี่โอ๊ย! พระขนาดนั้น จะมาทำแบบนี้ มันไม่เหมาะสมกันเลย ฟังซิ มันไม่เหมาะสมกันเลยหือ! ใครจะไปรู้ดียิ่งกว่าพระประเภทนี้รู้ตัวเองวะ ว่ายังนั่นเลย พระประเภทนี้ พระชั้นนี้รู้ตัวรอบๆ หมด

ท่านอาจารย์ชาไม่ใช่พระธรรมดาเนี่ย ท่านก็เคยไปศึกษาอบรมอยู่กับหลวงปู่มั่น เหมือนกัน สมัยผมอยู่นั้นก็ดี ผมไม่อยากจะให้ท่านได้รับความลำบากแบบโลกๆ ว่ายังงั้น พุดง่ายๆ ก็เอาโลกเข้าทับท่านเสียเต็มตัวเลย ธรรมที่มีอยู่ในใจสว่างกระจ่างแจ้งครอบ แดนโลกธาตุก็ไม่ได้แสดงตัวได้เลย มีแต่เรื่องของโลกไปครอบ มันไม่น่าดู ถ้าท่านว่า มันอยู่ไม่ได้ ก็ให้มันเป็นไปตามอัธยาศัยของท่าน อันนี้ผมเห็นอย่างนั้น”

และอีกตอนที่กล่าวว่

“ท่านเป็นภูมิจิตภูมิธรรมประเภทนั้น และท่านผู้ที่เกี่ยวข้องมีภูมิจิตภูมิธรรม ประเภทไหนพอที่จะปฏิบัติต่อท่านให้ถูกต้อง นั่นสิ อันหนึ่ง มันเป็นของสำคัญ ถ้าภูมิจิต ภูมิธรรมสูง หรือภูมิจิตภูมิธรรมประเภทเดียวกัน รู้เรื่องกันทันทีเลย การปฏิบัติต่อท่าน ง่ายที่สุด ถ้าอันหนึ่งก็หลับตาทำ หลับตา ทุกสิ่งทุกอย่างมีแต่หลับตาปฏิบัติ อุปถัมภ์ อุปัญญาจากท่านมีแต่หลับตา ก็คือความไม่รู้ นั่นไม่ใช่แก่งหลับตานะ ความไม่รู้ เมื่อไม่รู้ ก็โง่ๆ ง่ๆ มันก็ปฏิบัติต่อหลักธรรมหรือหลักจิตของท่านไม่ได้ไม่ถูกนี้ ถ้าจะพูดใน เรื่องของสมมุติก็ว่า ทำให้ท่านนั้นรำคาญหนักใจ”

อย่างไรก็ตาม คณะสงฆ์ศิษยานุศิษย์ของหลวงปู่มีได้วางแผนหรือมีมติไว้ล่วงหน้าว่า จะถวายเป็นการรักษาไปถึงขั้นไหนและอย่างไร เพราะในใจของทุกท่านทุกองค์ ก็คงอยากอนุโลมให้เป็นไปตามความประสงค์ของหลวงปู่ ซึ่งก็เป็นทีที่ทราบกันดี อยู่แล้ว แต่เนื่องจากอาการอาพาธของหลวงปู่ที่กำลังกำเริบขึ้นมาแต่ละครั้งนั้น แปรเปลี่ยน ไปต่างๆ นานา และมักเป็นกรณีฉุกเฉิน การรักษาจึงเป็นการแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้า เสียเป็นส่วนมาก ตัวอย่างเช่น กรณีที่แพทย์ต้องถวายเป็นการรักษาโดยการเจาะคอ เพื่อต่อ ท่อหายใจให้ท่านนั้น ก็เป็นเหตุฉุกเฉินจริงๆ เป็นการสุดวิสัยสำหรับลูกศิษย์จะทำใจได้ เมื่อเห็นหลวงปู่กำลังล้มลุกคลุกคลาน และมีอาการทรนทราย ดูสุดแสนทรมาณอยู่ต่อหน้า ทั้งแพทย์ที่ถวายเป็นการรักษา ก็ให้คำรับรองว่าใช้เวลาเจาะคอเพียงครึ่งเดียว หลวงปู่ก็จะ ปลอดภัย อย่างนี้เป็นต้น ดูทุกอย่างเป็นไปเองตามเหตุตามปัจจัย เมื่อไม่อาจทำสิ่งที่ ดีกว่านี้ถวายเป็นการรักษาได้ ก็ต้องปรับใจให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเฝ้าคอย อุปัญญาจากพยาบาลท่านด้วยความกตัญญูต่อไป

มรณภาพ

ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นสภาวะธรรมที่มีความหมายสำหรับผู้ที่
เป็นเจ้าของสังขาร แต่สำหรับผู้ที่ได้สละกรรมสิทธิ์ในกายและจิตหมดแล้ว ท่านย่อมมอง
ความเสื่อมสลายของสังขารว่า เป็นสักแต่ความแปรปรวนของธรรมชาติเท่านั้นเอง
โดยไม่อาจมีสิ่งใดมากระทบกระเทือนใจเลย เป็นผู้ที่พ้นแล้วจากบ่วงของมาร

หลวงพ่อกเองเคยตอบโยมที่ถามถึงอายุของท่านว่า

“ไม่มีอายุ”

และก่อนหลวงพ่อล้มป่วยหนัก ได้ปรารภปลอบใจลูกศิษย์ผู้อยู่ใกล้ชิดว่า

“ผมไม่มีอะไร ไม่ต้องเป็นห่วง ผมไม่มีอะไร”

ในวาระสุดท้ายของชีวิตถ้าหลวงพ่อกพูดได้ ท่านคงจะเอ่ยอ้างพระสูตรที่ท่านชอบ
มากที่สุดตอนหนึ่งคือ คำตอบของพระยมกะตอบคำถามของพระสารีบุตรว่า

“ถ้ามีใครถามท่านว่า พระอรหันต์ตายแล้วไปไหน? ท่านจะตอบเขาว่าอย่างไร?”

พระยมกะ “ข้าพเจ้าจะตอบว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดขึ้นแล้ว
ดับไป” ซึ่งในสมัยก่อนเมื่อหลวงพ่อกอ้างคำนี้ ท่านจะหัวเราะเบาๆ ด้วยความพอใจ
ทุกครั้ง

ฉะนั้น กองสังฆาธิปราชญ์แกโลกไฉนนามว่า หลวงพ่อชา นั้น อาจเปรียบเทียบได้กับเรือที่ยังแล่นอยู่ หลังจากดับเครื่องแล้ว ด้วยอำนาจแรงของเครื่องยังมีอยู่ แต่มันก็ช้าลงๆ เรื่อยๆ และในที่สุดมันก็หยุดนิ่งสงบ

หลวงพ่อชาที่โลกรู้จัก ได้ถึงจุดหนึ่งอย่างถูกต้องตามหลักตายตัวของธรรมชาติในวันครูที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่วัดหนองป่าพง

๕-๑๑ มกราคม ๒๕๓๕

หลวงพ่อมีอาการอ่อนเพลีย เสมหะเหนียว ความดันโลหิตสูงเกินระดับปกติมาก และมีอาการหอบ หายใจลำบาก ชักกระตุก ปัสสาวะน้อยลง

๑๒ มกราคม ๒๕๓๕

คณะแพทย์และพยาบาลขออนุญาตจากคณะสงฆ์ เพื่อนิมนต์หลวงพ่อเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการตรวจจากห้องปฏิบัติการ โดยเอกซเรย์คลื่นไฟฟ้าหัวใจและเลือด พบว่า มีน้ำตาลมปอด หัวใจวายจากเส้นเลือดอุดตัน ร่วมกับภาวะไตวายเฉียบพลัน

ผลการรักษา ๓ วันแรก อาการน้ำตาลมปอดและหัวใจวายดีขึ้นเล็กน้อย แต่ภาวะไตวายกำเริบมากขึ้น ความดันโลหิตและซีฟวรอยู่ในเกณฑ์ปกติ การหายใจหอบเป็นระยะ ปัสสาวะน้อยมาก

เช้าวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๓๕

ความดันโลหิตลดต่ำลงผิดปกติ คณะแพทย์ลงความเห็นว่ สาเหตุน่าจะเป็นทางด้านหัวใจและมีการติดเชื้อในกระแสโลหิตร่วมด้วย หลังจากให้ยาช่วยเพิ่มความดันโลหิตและยาปฏิชีวนะ ความดันโลหิตขึ้นสูง แต่ยังไม่ถึงเกณฑ์ปกติ เอกซเรย์พบว่าหัวใจโต และน้ำตาลมปอดเพิ่มขึ้นกว่าวันก่อน ปัสสาวะไม่ออกเลย ผลการตรวจเลือด อาการไตวายแทรกซ้อนร้ายแรงขึ้น

๒๐.๐๐ น. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี (นายสายสิทธิ์ พรแก้ว) นำรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข กราบเยี่ยมดูอาการหลวงพ่อ

๒๑.๐๐ น. คณะแพทย์ได้ประเมินอาการหลวงพ่อแล้วว่า ซ็อกจากหัวใจวาย ไม่ได้ขึ้นร่วมกับภาวะไตวายที่เป็นมากขึ้นเรื่อยๆ สุดวิสัยที่จะเยียวยารักษาได้ จึงกราบเรียนปรึกษาพระอาจารย์เลี่ยมและท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ในที่สุดเห็นพ้องกันว่า จะนิมนต์หลวงพ่อกลับวัด

๒๒.๐๐ น. คณะสงฆ์ร่วมกับท่านผู้ว่าราชการจังหวัดฯ และคณะแพทย์พยาบาล โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี นิมนต์หลวงพ่อกลับวัดหนองป่าพง

๒๒.๔๐ น. หลวงพ่อกลับถึงกุฏิพยาบาล วัดหนองป่าพง

๐๕.๒๐ น. วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๓๕ หลวงพ่อดีละสังขารไปด้วยอาการสงบ จบการเดินทางอันยาวนานในวัฏสงสารลงอย่างงดงาม

ข่าวการมรณภาพของพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง แพร่กระจายไปทั่วประเทศ ศิษยานุศิษย์และพุทธบริษัทในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และใกล้เคียง ต่างหลั่งไหลมาคารวะศพอย่างเนืองแน่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตฯ ในการบำเพ็ญพระราชกุศลศพพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) กำหนด ๗ วัน

๑๘.๒๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ดร.เชาว์ ณ ศीलวันต์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์นำน้ำพระราชทานสงฆ์ศพ พร้อมกับพระราชทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพพระโพธิญาณเถร ณ วัดหนองป่าพง

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ทรงพระราชทาน พวงมาลาวางหน้าหีบศพ

๑๘.๕๐ น. เคลื่อนศพหลวงพ่อกจากกุฏิพยาบาลมายังธรรมศาลา เพื่อประกอบ พิธีบำเพ็ญกุศล และให้พุทธบริษัทกราบคารวะบูชา

พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา วัดหนองป่าพงและสำนักสาขา รวมทั้ง สาธุชนทั่วไป ร่วมปฏิบัติบูชา นั่งสมาธิ ทำวัตรสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา ตั้งแต่ ๑๙.๐๐-๒๔.๐๐ น. เป็นเวลา ๑๕ วัน (๑๖-๓๐ มกราคม ๒๕๓๕)

๑๗ มกราคม ๒๕๓๕

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาฯ เสด็จนมัสการศพหลวงพ่อก และ ทรงพระราชทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพ

๑๘ มกราคม ๒๕๓๕

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระราชทานพวงมาลา วางหน้าหีบศพ

๒๐ มกราคม ๒๕๓๕

นิมนต์พระสมณศักดิ์ในจังหวัดอุบลราชธานี สวดมาติกา บังสุกุล

พระอาจารย์แบน ธนากโร และศิษยานุศิษย์วัดดอยธรรมเจดีย์ จังหวัดสกลนคร มาคารวะศพ

๒๒ มกราคม ๒๕๓๕

มรณภาพครบรอบ ๗ วัน

นิมนต์พระสมณศักดิ์ในจังหวัดอุบลราชธานี ภัตตาหาร สวดมาติกาบังสุกุล

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี ได้เมตตา
มาเยี่ยมและได้แสดงธรรม พร้อมกับพักค้างคืนด้วย ๑ คืน

๓๐ มกราคม ๒๕๓๕

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จเยี่ยม
และทรงประทานโอวาทแก่พุทธบริษัทที่มาร่วมบำเพ็ญกุศล

หลังจากร่วมปฏิบัติบูชาบำเพ็ญกุศลของศิษยานุศิษย์ เป็นเวลาครบ ๑๕ วัน คณะ
สงฆ์วัดหนองป่าพงและสำนักสาขา มีมติให้บำเพ็ญกุศลต่อไปจนถึงวันพระราชทาน
เพลิงศพ ในเดือนมกราคม ๒๕๓๖ เพื่อเป็นการบูชาพระคุณของหลวงปู่ และเพื่อ
ประโยชน์ทางธรรมปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

หนังสืออ้างอิง

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), อุปลมณี, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, ๒๕๕๗, บริษัท เอ็นพี
พรินติ้ง แอนด์ แพคเกจจิ้ง จำกัด.

คำแปลกุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วแดนแห่งไตรภพ

ณ วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม อำเภอบ้านมิ่ง จังหวัดชลบุรี
ในพระสังฆราชูปถัมภ์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๖๐

ตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑ เช้าทำภัตกิจเสร็จ เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น.

ตั้งนะโม ๓ จบ พร้อมกัน

มหากุศลผลบุญทั้งหมด ที่ปวงข้าฯทั้งหลาย ได้อุทิศทำบำเพ็ญเพียรมาแล้ว ด้วยกาย วาจา ใจ ได้สร้างพุทธสถานทรพยากร วัดป่าอัมพโรปัญญาวนาราม สร้างศาลาที่ประชุม เจริญพระพุทธมงคล สร้างพุทธปฏิมากรพระประธาน พระนาครปรกไว้บนศาลา และสร้าง พระปางนั่งขัดสมาธิไว้ที่พิพิธภัณฑสถาน ได้น้อมบรรจุน้ำพระบรมสารีริกธาตุ วัดมณฑลมหาธรรมราชา พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก สร้างถนนลาดยางเข้าถึงประตูวัด สร้างแหล่งน้ำ สร้างกำแพงรอบพื้นที่วัด พร้อมด้วยสร้างเสนาสนะ น้อมถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระสงฆ์ มาจากทิศทั้งสี่ สร้างคลังพัสดุและโรงครัว สร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน สร้างหนังสือโอวาทธรรม ของวิสุทธิบุคคล ถวายไว้ในบวรพุทธศาสนา พร้อมด้วยอานิสงส์รักษาศีล ๕ ทอดผ้าบังสุกุล รวมมหากุศลผลบุญทั้งหมด และได้บำเพ็ญมาแต่ปางก่อน อันเกิดจากน้ำใจใสศรัทธา ของปวงข้าฯทั้งหลาย

ณ โอกาสนี้ ปวงข้าฯทั้งหลาย ขออ้อมจิตแผ่อุทิศให้บิดามารดา ผู้มีพระคุณหาประมาณ มิได้ พระอุปชฌาย์ผู้เลิศคุณ พระอาจารย์ผู้เกื้อหนุน และพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ผู้ทรงมี พระคุณแก่แผ่นดินไทยทุกพระองค์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ที่ล่วงลับไปแล้ว ตลอดจนท่านผู้มีบุญมีพระคุณทั้งหลาย จงได้รับมหากุศลผลบุญของปวงข้าฯ ทั้งหลาย ที่ได้พร้อมใจกันอุทิศในกาลนี้ โดยเจตนาตั้งใจในวันนี้ แผ่อุทิศมหากุศลผลบุญ ให้แก่สรรพสัตว์ และเปรตญาติทั้งหลาย นับแต่บรรพบุรุษในสมัยโบราณกาล ตลอดจนมา จนถึงปัจจุบัน ณ วันนี้ และดวงวิญญาณของเหล่านักบวชผู้พลีชีพ เพื่อปกป้องแผ่นดินไทย รวมทั้งญาติมิตรหรือมิใช่ญาติมิใช่มิตร และสัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลางๆ พร้อมทั้งเทพทั้งปวง ใน ๑๐ แดนโลกธาตุ จงได้รับและอนุโมทนา ส่วนมหากุศลผลบุญ ที่ปวงข้าฯทั้งหลาย ได้ทำการอุทิศให้ในกาลครั้งนี้ เพื่อประโยชน์สุขไม่มีประมาณ

อนึ่ง สัตว์เหล่าใดยังไม่รับรู้ ส่วนมหากุศลผลบุญ ของปวงข้าฯทั้งหลายทำการอุทิศให้ ขอเชิญเทพทั้งปวงทุกชั้นภูมิ จงนำมหากุศลผลบุญไปแจ้งแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับ และอนุโมทนา ที่ปวงข้าฯทั้งหลายตั้งใจอุทิศให้ เมื่อตกทุกข์ขอให้พ้นจากทุกข์ เมื่อมีสุข ขอให้มีความสุขยิ่งๆ ขึ้นไป トラบแก้วเข้าสู่แดนบรมสุขเกษมสำราญ โดยทั่วกันเทอญ...

สาธุ สาธุ สาธุ

